10 8 F 19

10 S-F-19

PHILONIS IVDAEI, SCRIPTORIS ELOQVENTISSIMI, AC PHILOSOPHI SVMMI, LVCVBRATIONES OMNES

quotquot haberi potuerunt, nunc primum latinæ ex Græcis factæ, per Sigiſmundum Gelenium. addito in fine rerum memorandarum Indice fœcundiſsimo.

EPISCOP.

Τῆς ἐπιμελείας δοῦλα πάντα γίνεται.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Cum Priuilegio Imp. Maieſtatis Caroli v. ad quinquennium, ut uerſa pagina apparet.

BASILEAE M. D. LIIII.

10 8 F 19

CAROLVS *Quintus diuina fauente clementia Romanorum Imperator ſemper Auguſtus, ac Rex Germaniæ, Hiſpaniarum, utriuſq; Siciliæ, Hieruſalem, Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ, etc. Archidux Auſtriæ, Dux Burgundiæ, Brabantiæ, etc. Comes Habſpurgi, Flandriæ & Tyrolis, etc. Recognoſcimus & notum facimus tenore præſentium uniuerſis. Quum ratio noſtri muneris, quo Dei Optim Maximi benignitate fungimur, imprimis hoc depoſcat, ut non ſolum armis Imperij fines tueamur, ac pacem ſubditis conciliemus, ſed etiam ut induſtriam rebus moderandis, uirtutem uitijs extirpandis, ſapientiam liberalibus ſtudijs promouendis, pari cura hominum animis inſeramus. atq; ad hoc maximè ualeant tot ſeculis adſeruata pia literarum monumenta, è quibus ceu penu diuiti perpul bra totius uitæ exempla rectaq; conſilia depromere, & mortalibus ſub conſpectum exhibere licet. Ideò non ſolum ab iniuria uindicandos, uerumetiam accurata diligentia fouendos arbitramur eos, qui operam ſuam promouendis bonarum literarum ſtudijs, ac inſtaurandis illuſtrandisq; ueterum autorum monumentis interponunt, ſuoq; ſumptu & labore præſtant, ut optimi quiq; libri perquàm emendatè correctèq; in lucẽ edantur. Quum itaq; Philonis opera à Sigiſmundo Gelenio, uiro Græce iuxtà ac latine docto nouiter imprimum è Græco in latinum ſermonem ſumma diligentia uerſa noſter & Imperij ſacri fidelis dilectus Nicolaus Epiſcopius Iunior ſuis impenſis diligenter & accuratè excudenda ſuſceperit, nonnullosq; alios bonos Autores hactenus nunquã euulgatos, imò ne uiſos quidem, propediem emendatos & reſtitutos euulgare ſtatuerit, è quibus etiam nonnullos deſcribendos ſuo ſumptu curauit. Vereatur autẽ ne quod alias non raro, & præſertim in re literaria accidere ſolet, ut alij ex alterius incõmodo ſuum parare cõmodum ſtudeant, ſic quiſpiam Reipub. iuuandæ prætextu huiuſmodi libros in illius qui primus ſuarum facultatum impenſis excuderit, detrimentum temerè imitetur, ipſeq; laboribus & ſumptibus defraudetur. Nos contra huiuſmodi fraudes illum priuilegio noſtro munire uolentes, hoc publico edicto cautum uolumus & ſancitum, ne quis omnino, quacunq; Imperij Romani ditionumq; noſtrarum hereditariarum fines patent, uel hos ipſos uel alios quoſcunq; tam Græcos quàm Latinos probatos ſcriptores quos prædictus Chalcotypus aut inprimum erutos, aut ab alijs ex Græco in Latinum, uel ex Græco & Latino in quemcunq; alium ſermonem translatos, intra decem annos à præſentium datis ſupputandos typis ſuis excudet, intra proximos quinq; annos à prima eorundem editione continuè numerandos ullo pacto excudat, aut alibi excuſa intra fines imperij & ditionum noſtrarum importet, aut aliunde apportata uendat, diſtrahat, aut ut iſta ab alijs fiant autor ſit: ſub pœna grauis indignationis noſtræ, & mulcta decem marcharum auri puri, quarum altera pars Fiſco noſtro fraudis uindici, altera prædicto Epiſcopio Iuniori cedat, præter librorum, ſic ut premittitur ad æmulationem excuſorum amiſſionem, quos prædictus Typographus ubicunq; locorum nactus fuerit, per ſe uel ſuos, adiumento Magiſtratus loci, uel citra hoc ſibi uendicare, ac in poteſtatem ſuam redigere poteſt. Mandantes proinde omnibus & ſingulis Typographis, Bibliopolis & alijs quibuſcunq; noſtris & Imperij ſacri ſubditis, cuiuſcunq; ordinis & conditionis exiſtant, ut hoc noſtrum Edictum & Decretum rite obſeruent, & ab alijs ſeruandum curent, ac nihil in contrarium uel faciant, uel fieri permittant, quin potius prædictum Nicolaum Epiſcopium Iuniorem, & quoſcunq; ab eo mandatum habentes pro eiuſdem edicti noſtri effectu conſequendo, omni fauore & auxilio proſequantur. Hæc eſt ſeria uoluntas noſtra. In cuius rei fidem præſentes manus noſtræ typario, & ſigilli noſtri appenſione communiri iuſsimus. Datum in oppido noſtro Bruxellis Brabantiæ, die VI. Menſis Iunij, Anno Domini M. D. LIII. Imperij noſtri XXXIII. & Regnorum noſtrorum XXXVIII.*

CAROLVS

V^t (A. Perrenot

Ad mandatum Cæſareæ & Catholicæ Maieſt. proprium.

V^t Seld.

Haller ſſt

GENEROSO ADOLESCENTI DOMINO IOANNI A BALMA PERANO RE. PROTONOTARIO

Sigiſmundus Gelenius S.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

SCIO equidem adoleſcens generoſe, ex quo poſt illos giganteos conatus diuiſæ ſunt linguæ μερόπων ἀνθρώπων, earum cuiq; ſuam datam gratiam, ut ſemper uel barbarum hominem melius intelligamus, libentiusq; audiamus propria lingua loquentem quàm per interpretem. Vertit olim Timæum Platonis eloquentis philoſophi librũ M. Tullius orator eloquentiſsimus: ſed etiam ſi hoc opus extaret, nemo qui Græce ſcit non mallet illum in ſua lingua legere. Fuit tamen ſuperiorum ſeculorum, poſt tranſlatum euerſumq; à barbaris imperium, & uaſtatam literarum altricem Italiam, tanta infelicitas, ut ne hiſtoriæ quidem Romanæ maneret ſeries, fœde interrupta, mutilis & magna ſui parte laceris relictis præcipuis eius autoribus. ergo huic & cæteris diſciplinis ſuccurrendum erat propter eos qui latine tantum ſciunt, uerſis ſat multis per noſtri ſeculi eruditos uoluminibus. mihi ſacris profanisq; hiſtorijs manus admoliri libuit, quantum potui ſucciſiuis & interdum furtiuis horis in hoc meo uitæ genere, quo ſaxum Siſyphiũ, uel potius Plautinam molam, iam per decem ferè luſtra uoluo reuoluoq;, lectione tumultuaria uerſans Græcos Latinosq; codices. Pergemus igitur quando & nos manũ ferulæ ſubduximus, inuenturi aliquos qui hęc non faſtidiant, ut ſunt uaria mortalium iudicia. quomodo autem ætatem laturi ſint hi noſtri partus, uiderit poſteritas: mihi interim patroni eorum quærendi ſunt, ne fortè ſint tam μινυνθάδιοι, ut parentem ſuum relinquant ſuperſtitem. In eorũ numero tu adoleſcens generoſe iamdudum deſignatus es animo, ut nihil hactenus pręter occaſionem defuerit. non poſſum enim non exoſculari tuum elegantiſsimum ingenium, quod ſub idoneo formatore domino Gilberto Cognato uiro doctiſsimo gnauiter excolis, nec contentus imitari uiros literatos, etiam epiſtolijs amantiſsimis ad mutuam inuitas beneuolentiam: quæ omnia mihi optimæ frugis maturę ſecuturæ ſpem faciunt. Debeo igitur & ipſe in hoc uirtutis ſtadio anhelanti aſpergere frigidam: & inuenies hic exempla egregia hominum, quos Chriſtus ipſe iam tunc ante carnem aſſumptã colloquio dignatus eſt, ut Abrahami Iacobi Moſisq;, & cum primis Ioſephi in omni ætate omniq; fortuna ſui ſimilis. quamuis non deſint tibi exempla domeſtica, quæ ſolent acriores addere ſtimulos: ut qui nobiliſſima Burgundiæ familia & cum alijs æquè nobilibus coniuncta ortus ſis. in quibus ut proximi ſic præcipui ſunt, pater Philibertus à Balma, Peræ Corgenonisq; in Segusijs dominus, & maternus auus illuſtris baro Digoniæ Ioannes à Damis: præterea duo auunculi, totidem ueſtræ Burgundiæ

ſidera, Reuerendiſsimus dominus Guilelmus à Poupet, abbas Balmæ Balernæ Goillæq́;, & frater huius illuſtris dominus Ioannes à Calce, unus ex intimis aulæ Cæſareæ, tanto monarchæ ſuo meritò chariſsimus. Vadit igitur ad te Philo, ducens ſecum Moſem illum antiquiſsimum, Ogygio ſeculo natum, & Cadmo multo ſuperiorem, quandoquidem eius tempore illiteratam Græciam fuiſſe teſtantur Chronographi. afferunt autem hi uiri diuina placita, & eorum interpretamenta iuxta priſcorũ ſententiam. non eſt tamen quòd te maieſtas hæc rerũ abſterreat, ſed alliciat potius, præſertim cum ſacris functionibus deſtinatus, iam nunc te his parare debeas, & ut facis, reſpondere ſpei cõceptæ de tua indole. inuenientur hic multa quæ ſacros ſenſus oſtendant certius, non tam obſcuros aliqua caligine, quàm præſtringentes mentis oculos ſplendore nimio. licebit etiam hic pleraq; agnoſcere, quæ pòſt ſummi theologi transferenda putarunt in ſuos cõmentarios. certe non debet eſſe ingrata huius lectio, cum Platonem non tam prope ad noſtros accedentem, & alieniorem Ariſtotelem, Auerroemq́; ſcriptis ac religione barbarum, in ſcholas admittant etiam theologi. habenda tantũ eſt ratio temporum, ſimulq́; cogitandum, hæc fuiſſe ſcripta cum nondum ſatis uulgata eſſet lux euangelica. habuit & pietas religioq́; ſuam infantiam, iuuentam, uirilitatem, & uiſa eſt aliquando ad ſenium uergere. ſed neſcit ſenium res immortalis & Deo chariſsima. Qualis autem quantusq́; uir fuerit hic Philo, docebunt ſubiuncta aliquot teſtimonia. Fuit certe inter ſuos primarius, Tiberij Alexandri Alabarchæ (ſic in Ægypto Iudæorũ ſummũ magiſtratum uocant) frater, eius qui Romæ inter conſulares Veſpaſiani amicos ſtatuam habuit, ſicut Iuuenalis cum ſtomacho meminit, eruditione non minus celebris, quàm germanus opibus. unde illud uulgatum, ἢ φίλων πλατωνίζει, ἢ πλάτων φιλωνίζει. mihi Plato potius φιλωνίζειν uidetur, id eſt Moſen æmulari, cuius Philo fuit diſcipulus. cõſtat enim Platonem in Ægypto peregrinatum, ibi audiſſe non magis Ægyptiorum quàm Iudæorum ἱερογραμματεῖς. Hæc apud te adoleſcens generoſe præfari libuit, quo magis accendaris ad operis uiſendi cupiditatem, quod te animi noſtri erga te propenſiſsimi admonebit. Bene uale. Baſileæ Cal. Februarijs,

Anno M. D. LIIII.

TESTIMONIA SANCTISSIMORVM VIRORVM DE PHILONE IVDAEO.

EVSEBIVS HISTORIAE ECCLESIASTICAE Libro ſecundo.

CAij Cæſaris temporibus, Philo magna famæ celebritate apud plurimos fuit: uir ſanè, qui non noſtrorum hominum ſolum, ſed etiam Gentilium, qui humanitatis ac politioris literaturæ elegantia excellebant, facilè principem locum obtinuit. Genus autem antiquitus ex Hebræorum ſtirpe duxit: atque illis uiris, qui Alexandriæ in ſummis honorum gradibus locati, magnum ſplendorem acquiſiuiſſent, nulla ex parte inferior putabatur. In diuinas prætereà & patrias diſciplinas quantum & quàm magnum laborem contulerit, inter omnes liquidò conſtat. Quinetiam in ſtudijs philoſophiæ, liberaliumq; artium cognitione qualis & quàm excellens fuerit, non neceſſe habeo dicere: præſertim cum Platonicæ & Pythagoricæ diſciplinæ formam ardentiore ſtudio imitatus, omnibus ſuæ memoriæ & ætatis uiris antecelluiſſe prædicetur.

Ac rurſus de eo ſic loquitur. Philo quidem uerbis copioſus, ſententijs locuples, in diuinis ſcripturis explicandis altus, & in ſublime ſe tollens, uariam ac multiplicem ſacri eloquij interpretationem pertexuit. Et paulò pòſt. Iſtum, Caio regnante, Romam profectum eſſe, & librum de Caij impietate ac ſcelere à ſe compoſitum (quem facetè admodum & diſſimulanter, De uirtutibus, inſcripſit) poſteà, Claudio imperium gerente, coram uniuerſo ſenatu recitaſſe memoriæ proditum eſt. Quapropter non illud opus ſolum, uerum etiam alia ab eo edita tantopere admirabantur Romani, ut digna exiſtimarent, quæ in ipſorum bibliotheca, tanq̃ monumenta quædam reponerentur.

AVGVSTINVS CONTRA FAVSTVM MANICHæum libro 12. cap. 2.

VIdit hoc, inquit, Philo quidam, uir liberaliter erudítiſſimus, unus eorum, cuius eloquium Græci Platoni æquare non dubitant.

HIERONYMVS IN CATALOGO SCRIPtorum Eccleſiaſticorum.

PHilo Iudæus, natione Alexandrinus, de genere ſacerdotum: idcirco à nobis inter ſcriptores eccleſiaſticos ponitur, quia librum de prima Marci euangeliſtæ apud Alexandriam ſcribens eccleſia, in noſtrorum laude uerſatus eſt: non ſolum eos ibi, ſed in multis quoq; prouincijs eſſe memorans, & habitacula eorum dicens monaſteria. Ex quo apparet, talem primum Chriſto credentium fuiſſe eccleſiam, quales nunc monachi eſſe nituntur & cupiunt, ut nihil cuiuſquam proprium ſit, nullus pauper, patrimonia egentibus diuiduntur, orationi uacatur & pſalmis, doctrinę quoq; & continentiæ: quales & Lucas refert primum Hieroſolymæ fuiſſe credentes. Aiunt hunc ſub Caio Caligula Romæ periclitatum, quò legatus gentis ſuæ miſſus fuerat. Cum ſecunda uice ueniſſet ad Claudium, in eadem urbe locutum eſſe cum apoſtolo Petro, eiusq; habuiſſe amicitias, & ob hanc cauſam etiam eccleſiam Marci, diſcipuli Petri, apud Alexandriam ſectatores ornaſſe laudibus. Extant huius præclara & innumerabilia opera, In quinq; libros Moyſi: De confuſione linguarum liber unus: De natura & inuentione liber unus: De his quæ ſenſu precamur & teſtamur liber unus: De eruditione liber unus: De hærede diuinarum rerum liber unus: De diuiſione æqualium & contrariorum liber unus: De tribus uirtutibus liber unus: Quare quorundam in ſcripturis mutata ſint nomina liber unus: De pactis libri duo: De uita ſapientis liber unus: De gigantibus liber unus: Quòd ſomnia mittantur à deo libri quinq;: Quæſtionum & ſolutionum in Exodo libri quinque: De tabernaculo & decalogo libri quatuor: Necnon

de

de uictimis & repromiſſionibus, ſiue maledictis: De prouidentia: De Iudæis: De conuerſatione uitæ: De Alexandro, dicente quod propriam rationem muta animalia habeant, & quòd omnis inſipiens ſeruus ſit: Et de uita noſtrorum librum, de quo ſupra diximus, id eſt de apoſtolicis uiris, quem & inſcripſit περὶ βίου θεωρητικοῦ ἱκετῶν, quòd uidelicet cœleſtia contemplentur, & ſemper deum orent. & ſub alijs indicibus: De agricultura duo: De ebrictate duo. Sunt & alia eius monumenta ingenij, quæ in noſtras manus non peruenerunt. De hoc uulgo apud Græcos dicitur, ἢ πλάτων φιλωνίζει, ἢ φίλων πλατωνίζει, id eſt, aut Plato Philonem ſequitur, aut Platonem Philo: tanta eſt ſimilitudo ſenſuum & eloquij.

RAPHAEL VOLATERRANVS ANTHROPOlogiæ libro XVIII. ex Suida.

PHilo Iudæus, Alexandriæ natus, diſciplinisq; omnibus eruditus, in noſtra & Grecorum philoſophia facile cæteros antecellit, eloquentię Platonis adeo æmulator, ut prouerbium fuerit, ἢ πλάτων φιλωνίζει, ἢ φίλων πλατωνίζει, id eſt, aut Plato Philonizat, aut Philo Platonizat. In diuinis autem legibus & patrijs inſtitutis quantus fuerit, ex his quæ nobis librorum ſuorum tradidit monumentis palàm eſt. Igitur temporibus Caij principis quanta acciderint Iudæis mala, uoluminibus abſoluit: in quibus & ſuam legationem pro Iudæis apud ipſum Imperatorem refert: unde ſuggillatus nec ſine periculo domum redijt. Sed & Ioſephus huius legationis meminit lib. 18. his uerbis, Et quidem cum ſeditio apud Alexandriam fuiſſet inter Iudæos & Græcos, terni ab utriſque legati partibus mittuntur ad Caium, in quibus pro parte Græcorum erat quidam Appion grāmaticus, qui cum in cæteris inſimularet eos, tum quòd honores diuinos (ut mos eſt apud alios) Cæſari non deferrent: quapropter iratum reddidit Caium. Philo, qui legationi præerat Iudæorum, uir in omnibus magnificus, philoſophiæ non ignarus, uehementiſſime omnia confutauit. tandem abſterritus ac repulſus, bono nos, inquit, animo eſſe oportet, quibus eſt Caius infeſtus. Neceſſe namq; diuinum adeſſe, ubi humanum ceſſet auxilium. Hæc quidem ille. Sed Philo in ipſo libro, quem de ſua legatione ſcripſit, omnia exequitur. Iterum ergo reuertens legatus ad Claudium in Vrbe, cum apoſtolo Petro tunc primum congreſſus eſt, uenitq; in eius & Marci diſcipuli amicitiam, ob quam cauſam poſtea Alexandrinam eccleſiam, cui Marcus præfuit, & Chriſtianos ea tempeſtate laudibus proſequitur, ut Hieronymus teſtatur. Volumen eius ingens plures continens libros ad nos peruenit, conuerſum Sixti IIII. Pontificis tempore, à Lilio Tiphernate meo preceptore, bibliothecæq; Vaticanæ dicatum.

CATALOGVS ET ORDO LIBRORVM IN HOCCE
Philonis Iudæi opere contentorum.

1	De mundi opificio.	pag.	1
2	Legis Allegoriarum lib. primus.	pag.	27
3	Legis Allegoriarum lib. ſecundus.	pag.	40
4	De Cherubim.	pag.	71
5	De ſacrificijs Abelis & Caini.	pag.	85
6	Quòd deterius potiori inſidiari ſoleat.	pag.	101
7	De Agricultura.	pag.	123
8	De plantatione Noe.	pag.	141
9	De Temulentia.	pag.	157
10	De his uerbis, RESIPVIT NOE	pag.	178
11	De Gigantibus.	pag.	185
12	Quòd Deus ſit immutabilis.	pag.	191
13	De Confuſione linguarum.	pag.	208
14	De Abrahamo.	pag.	217
15	De migratione Abrahami.	pag.	251
16	De congreſſu quęrendæ eruditionis gratia.	pag.	275
17	De Profugis.	pag.	291
18	Quis rerum diuinarum hæres ſit.	pag.	311
19	De Ioſeph.	pag.	338
20	De Somnijs.	pag.	362
21	De uita Moſis lib. primus.	pag.	384
22	De uita Moſis lib. ſecundus.	pag.	414
23	De uita Moſis lib. tertius.	pag.	420
24	De Charitate.	pag.	440
25	De creatione principis.	pag.	455
26	De fortitudine.	pag.	463
27	De Decalogo.	pag.	468
28	De ſpecialibus legibus.	pag.	487
29	De Circumciſione.	pag.	508
30	De Monarchia lib. primus.	pag.	509
31	De Monarchia lib. ſecundus.	pag.	514
32	De ſacerdotum honoribus.	pag.	520
33	De uictimis.	pag.	523
34	De Victimas offerentibus.	pag.	531
35	Mercedem meretricis non recipiendam.	pag.	540
36	Quòd omnis probus, liber.	pag.	542
37	De uita contemplatiua.	pag.	557
38	De Nobilitate.	pag.	565
39	De præmijs & pœnis.	pag.	570
40	De execratione.	pag.	582
41	Quòd mundus ſit incorruptibilis.	pag.	587
42	In Flaccum.	pag.	604
43	De legatione ad Caium.	pag.	620

10-8-F-19

PHILONIS IVDAEI, DE EA QVAM MOSES DESCRIBIT MVNDI CREATIONE LIBER,

Sigiſmundo Gelénio interpreté.

CAETERI legiſlatores partim nullo ornatu adhibitò nudum ius præſcripſerũt: partim ad exaggerandam apud uulgus rem, fabuloſis figmentis ueritatem prętexerunt. Moſes uerò utraq; ratione poſthabita, altera ut rudi ac ignaua parumq; decora philoſopho: altera ut mendace plenaq; præſtigijs; perpulchrum ac honeſtiſsimum legum ſuarum fecit initium: neq; ſtatim quæ facienda, quæ'ue non, admonens: neque quoniam formandæ prius erãt mentes accepturorum has leges, affingens fabulas, aut aliorum figmenta recipiens: ſed admirandum (ut dicere cœpi) eſt hoc principium creationem mũdi complexum: utpote cum & mundus legi & lex mundo conueniat, & homo legi obnoxius mox ciuis mundi euadat, dirigens ſua facta ad arbitrium naturæ gubernantis hanc rerũ uniuerſitatem. eam ſublimitatem ſenſuũ quibus mundi creatio traditur, nullus poeta, nullus ſcriptor laudare queat pro dignitate. ſuperant enim omnẽ dicendi audiendi'ue facultatem, utpote ſublimiores quàm ut mortali quopiã uaſe poſsint conuenienter percipi. non tamen ideo ceſſandum eſt, ſed ſtudio pietatis uel ultra uires audendum: non ut priuatim afferamus aliquid proprium, ſed è multis pauca quædam, ad quæ humanam mentẽ penetrare fas eſt, deductam amore ac deſiderio ſapientiæ. quemadmodũ enim coloſſorũ ſimilitudines uel in exiguo exprimunt anulo: ita fortaſsis etiã ſcripturę creationem mundi prodentis pulchritudo eximia ſplendore quodam percellẽs lectorum animos, mediocri ſtilo enarrabitur: ſi prius admoneantur, quod admoneri operæpretiũ fuerit. quidam enim mundũ magis admirati quàm eius conditorem, hunc quidem non factum æternumq; aſſeuerant: deũ uerò in alto otio degere mentiuntur impij: cum debuiſſent contrà, huius ut conditoris ac parentis admirari potentiã, illum non ſupra modũ uenerari: at Moſes tum philoſophiæ faſtigium aſſecutus, tum oraculo de præcipuis naturæ arcanis edoctus, animaduertit duo eſſe in rebus neceſſaria: alterum cauſam agentem, alterum quod ab agente afficitur. pręterea agẽs illud eſſe huius uniuerſi mentẽ ſinceriſsimam ingentiſsimamq;, præſtantiorẽ quàm ſit uirtus aut ſcientia, imò quàm ipſum ſummũ bonum & ipſum ſummum pulchrum. alterum autem illud paſsioni obnoxium, inanime & ſuapte natura immobile, motum, formatum animatumq; à mente illa, redditũ eſſe opus abſolutiſsimum. cæterũ qui mundum factum negant, non animaduertunt ſe tollere quod eſt in uita utiliſsimũ & ad pietatem ſummę neceſſariũ; nempe prouidentiam. nam opificium non negligi ab opifice ſuo parenteq; docet ratio. etenim pater hoc agit ut permaneat ſua progenies, conditor itẽ diuturnitati à ſe conditorum cõſulit, arcens quicquid noxam damnum'ue

illaturum uidetur, contra quicquid utile cōmodumq́;, modis omnibus proſpiciens. at quod factum non eſt, nihil commercij habet cum eo qui ſe non fecit. eſt autem abſurda opinio atq; inutilis, mundum tanquam rempub. ſine magiſtratu inducere, cui non præfectus, non præſes, non iudex præſit, quem omnia diſpenſare gubernareq́; deceat. at magnus ille Moſes longiſsimo interuallo diſtare exiſtimans rem uiſibilem ab infecta: quandoquidem quicquid ſenſui ſubiectū eſt, generationi mutationiq́; obnoxiū nunquā eodem ſtatu manet: inuiſibili & mente ſola prehenſibili naturæ æternitatē tanquam germanā cognatamq́; attribuit: de ſenſibili uero generationē tanquā propriū uocabulum prædicat. quoniam igitur uiſibilis ſenſibiliſq́; hic mundus eſt, factum eſſe conſequitur neceſſario. quapropter non alienum fuit ab autoris propoſito, generationem eius ſcripto prodere, idq́; admodū grauiter ac theologice. ſex autem diebus fabricatum ait mundū, non quòd temporis ſpatio opus habuerit conditor. deum enim non iuſſu ſolū, uerum & cogitatu operari creditur. ſed quoniā opus erat res creari quodam ordine, ordini autem numerus eſt proprius. inter numeros uero lege naturę aptiſsimus generationi eſt ſenarius. nam poſt unitatē primus occurrit perfectus paribus conſtans partibus è quibus conficitur: è ternione .ſ. ſui dimidio, è binario parte tertia, & ex unione parte ſexta: qui (ut ita loquar) maſcula ſimul ac fœminea natura præditus eſt, & compoſitus ex utriuſq; uiribus. maſculus enim in rebus cenſetur impar numerus, ſicut par fœmina. imparium autem principium ternio, parium binarius. ex amborum uero uiribus conſtat ſenio. oportet enim mundum cum ſit creaturarū omnium abſolutiſsimus, iuxta perfectum numerū compingi, nempe ſenarium: et quia in ſeipſo complexurus erat generationes è binaria copula, formari ad numerum mixtum, cum qui primus pariter impar eſt, ut in ſe cōtineret tum proſeminantis maſculi, tum fœminæ genituram ſuſcepturæ ſpeciem. ſingulis aūt dieb. attribuit aliquam uniuerſi portionem, excepto primo die, quem ne nominat quidem primum, ne cōnumeretur cæteris: ſed unum nōminās, apto utitur uocabulo, conſiderata unionis natura, appellationeq́; eius hic conuenientiſsima. Differemus igitur quæ his uerbis continentur quantum fieri poteſt, quando impoſsibile eſt dici omnia. ineſt enim hic eximius ille mundus intellectu ſolo conſpicuus, ſicut procedente ſermone patebit in enarratione huius diei. Deus enim ubi pro ſua deitate præuidit, imitamentum pulchrum nō poſſe abſq; exemplari pulchro exiſtere, nec ſenſibile quicquam citra exceptionem probari poſſe quod non archetypo intelligibilis ideæ reſpondeat, poſtquam decreuit uiſibilem huncce mundum cōdere, prius formauit ſimulacrum eius intelligibile, ut ad exemplar incorporei deoq; ſimillimi, corporeum abſolueret mundum recentiorem hunc antiquioris effigiem, totidem complexurum ſenſibilia genera, quot in illo intelligibilia. mundum autem illum qui ex ideis conſtat, nefas eſt loco ullo dicendo cogitandoue circumſcribere: ſciemus tamē quo pacto conſiſtat, ſi cōſiderauerimus aliquam rerum noſtratium ſimilitudinem. quoties condenda eſt urbs cura regis alicuius aut imperatoris pro fortuna magnifici, prǫſto eſt quiſpiā peritus architectonicæ, qui contemplatus loci opportunitatem, primum intra

tra ſeipſum partes futuræ urbis propemodū omnes deliniat,templa, gymnaſia,curias,fora,portus, naualia, uias angiportuſq́, mœniorum ſitum, & ædificiorum tam priuatorū quàm publicorū,deinde impreſsis uelut in cerā in ſuum animum ſingularum rerum imaginibus, effingit urbem intelligibilem:cuius effigiem innata retractans memoria, atq; ita impreſsis ſibi magis etiam ſimulacris, ut bonus artifex, ad ſemel propoſitum exemplar reſpiciens,aggreditur deſignatam ſuam ſtructurā è ſaxis & materie,repræſentans incorporeas illas ideas ſingulis operis partibus. eodē fermè modo de deo ſentiendum eſt, qui ubi decreuit ingentē hanc urbem condere, prius formas eius concepit:ex quibus poſtquā intelligibilē mundum conſtituit, ad illius exemplar ſenſibilē hunc cōdidit. Quemadmodū igitur illa in architecto præſignata urbs locum extra nullū habuit,tantum impreſſa artificis animo:eodem modo ne ille quidē ex ideis conſtans mundus alibi locum habere poterat,q̃ in dei uerbo quod adornauit hæc omnia. quis enim alius poſſit eſſe locus uirtutū dei, idoneus ad concipiendas non dico omnes ideas, ſed uel unam quampiam earū ſimpliciſsimam? eſt autem uirtus etiam mundi effectrix,à uero bono ceu à fonte orianda. nam ſi quis uellet cauſam huius uniuerſalis opificij perſcrutari, non aberraret opinor à ſcopo ſi diceret quod quidam priſcus ſapiens:bonum eſſe patrē conditoremq́, ideoq; ſuapte naturæ bonitate non inuidiſſe ſubſtantiæ, nihil boni ex ſeipſa habenti, quæ tamen quiduis fieri poterat. erat enim ex ſeipſa expers omnis qualitatis,indigeſta,inanimis,plena ruditate,confuſione,atq; diſcordia:ſed capax alterationis mutationiſq; in contrariū ſtatum optimū, uidelicet ordinem, qualitatem,animationē,ſimilitudinem,identitatem, coaptationē atq; conſonantiam,cæteraq; quæ ad potiorem ideam attinent. Tum deus nemine monente(quis enim erat alius?)ſuopte conſilio decreuit diuitias gratiæ ſuę copioſe largiterq; profundere in naturam nullius bonæ rei per ſe capacem ſine diuina munificentia. attamē non pro magnitudine gratiæ ſuæ beneficus eſt,nimirū infinitæ ac incomprehenſibilis:ſed attemperat ſe ad uires eorum quos dignatur ſua beneficentia. nec enim ſicut deus ad benefaciendū natura propenſus eſt,ita creatura ad accipiēda beneficia. illius enim potentia longe ſuperat, at huius infirmitas impar eſt eorū magnitudini, ſuccumberetq; niſi deus pro cuiuſq; portione moderaretur ſuam gratiam. quòd ſi cui libeat apertioribus uti uocabulis,nil aliud dixerit eſſe mundū intelligibilem, quàm uerbū dei iam mundū condentis. nec enim intelligibilis urbs eſt aliud quid,quàm illa architecti ratiocinatio, cogitātis iam urbem mente conceptam condere. Moſis enim eſt opinio hæc,nō mea. ergo hominis generationem aggreſſus ſcribere,procedente ſermone diſerte fatetur,formatum eū utiq; ad dei imaginem. quodſi pars imago eſt imaginis, patet quod etiam tota hæc ſpecies,uidelicet uniuerſus hic mundus,qui magis q̃ homo refert diuinā imaginem.liquet autem quod archetypū ſigillum,quem dicimus eſſe mundū intelligibilem,ipſe ſit archetypū illud exemplar,idea idearum,uerbū dei. narrat enim quomodo in principio fecit deus cœlū & terram,principiū uſurpans non ut quidam putant,iuxta ſignificationē temporis, tempus enim ante mundū non erat, ſed aut unà factū eſt, aut poſt eum,

Cum enim tempus ſit ſpatiũ motus cæli, fieri non poteſt, ut motus rem mo-
tam præceſſerit: ſed neceſſe eſt hunc aut pòſt, aut ſimul exiſtere. neceſſario
igitur colligitur, tempus aut æquæuum eſſe mundo, aut recentius. affir-
mare autem illud eſſe antiquius, re uera alienum eſt à philoſophia. quod ſi
principium non accipitur nunc iuxta ſignificatum temporis, conueniens
fuerit id ſignificari iuxta numerum, ut hæ uoces, IN PRINCIPIO FECIT,
idem ualeant quod PRIMVM fecit cælum. Eſt enim reuera conſentaneũ ra-
tioni, primum in generatione illud prouenìſſe, cum ſit præſtantiſsimum ex
his quæ facta ſunt, & è puriſsima conſtet eſſentia: quamobrem deorum
tam non apparentium, quàm ſenſui patentium, deſtinatum eſt domicili-
um ſacratiſsimum. Nam ſi omnia ſimul & ſemel feciſſet condita, minus or-
dinis fuiſſet in rebus tam pulchre conditis. nec enim eſt quicquam pulchri
in confuſo ordine. Ordô uero eſt conſequentia ſeriesq́ rerum præceden-
tium & ſequentium, ſi non ipſo opere, certe conſilijs opificum, ſi modo ca-
ueatur ut ea certa inconfuſaq́ ſint. itaq́ ante omnia conditor fecit in mun-
do intelligibili cælum incorporeum & terram inuiſibilem, & aeris ideam
& uacui. hunc uocauit tenebras, utpote atrum naturaliter. uacuum uero
abyſſum. profundiſsimum enim eſt, & dehiſcit patentiſsime. deinceps fe-
cit aquæ incorpoream eſſentiam, itemq́ ſpiritus, denique poſtremam lu-
cis ſeptimam æque incorpoream, & exemplar ſolis intelligibile, omni-
umq́ ſtellarum quæ cælo lucem erant illaturæ, dignatus priuilegio lu-
cem & ſpiritum. Hunc enim nominauit dei, quia ſpiritus plurimum ad ui-
tam conferat, quæ ab autore deo proficiſcitur. lucem uero appellauit ual-
de bonam: hæc enim intelligibilis uiſibili tanto eſt lucidior ac ſplendidior,
ut exiſtimo, quanto ſol antecellit tenebras, dies noctem, quantoq́ mens
totius animi imperatrix ſenſus quibus res diſcernimus, & oculi reliquas
partes corporis. cæterum inuiſibile illud & intelligibile diuinum uerbum
& dei uerbum, imaginem dicit dei: & huius imaginem lucem illam intel-
ligibilem, quæ facta eſt imago diuini uerbi, ſuæ generationis interpretis:
quæ eſt ſupercæleſtis ſtella, fons ſtellarum ſenſibilium: quam non temere
appellare poſſemus uniuerſalem lucem, à qua ſol, luna, cæteræq́ ſtellæ tam
fixæ quàm erraticæ hauriunt ſingulæ pro uiribus conuenientes ſibi ſplen-
dores ſinceræ illius & puræ lucis, quæ obſcuratur quàm primum uergit
ab intelligibili ad ſenſibilem. Sincerum enim nihil ſenſu percipitur. Re-
cte autem ſe habet illud quoque dictum, 'quod Tenebræ erant ſuper a-
byſſum.] Aer enim quodammodo exiſtit ſupra uacuum, quandoquidem
omnem illam immenſam regionem uacuam deſertamq́ expleuit, quæ ad
nos uſq́ à lunari orbe pertinet. cæterum poſtquam effulxit lux illa intelli-
gibilis ſole antiquior, ceſſerunt aduerſæ tenebræ, diſpeſcente deo dirimen-
teq́, cui perſpicuæ ſunt contrarietates rerum, & natiua quædam certami-
na. ne igitur perpetuis laborarent ſeditionibus, ne'ue bellum pulſa pace
præualeret confuſo in mundo ordine, non ſolum ſeparauit lucẽ à tenebris,
uerum & terminos in medijs ſpatijs poſuit, quibus utrumq́ arceatur ab ex-
tremitatibus alterius. Alioqui propter uicinitatem inductura erant con-
fuſionem contentionibus de principatu mutuis, pertinaci ambitione luctã

appetentia

appetentia, niſi præfixi in medio termini ad pugnã geſtientia dirimerẽt. hi ſunt ueſper et mane, quorũ alterum prænũciat lætũ aduentũ ſolis orituri, ſenſim tenebras ſubmouens. ueſper autẽ occidentẽ ſolem ſubſequitur, ingruẽtes tenebras leniter excipiẽs. atq; hæc ipſa, mane inquã & ueſper, in ordine incorporearũ intelligibiliũq; rerum ponenda ſunt. nã nihil omnino ſenſibile eſt in his, ſed omnia ideæ menſuræq; ac loci & ſigilla incorporea, ad generationem aliarum rerũ corporearum. Facta autem luce & ſuccedente tenebris, fixiſq; in medio terminis ueſpera ac mane, neceſſario temporis menſura mox effecta eſt, quem diem nominauit opifex, eumq; non primum, ſed unum: qui ſic dicitur propter ſingularitatem intelligibilis mundi habentis naturam unitatis. Iamq; perfectus erat mundus ille incorporeus, ſitus in diuino uerbo, cum ſenſibilis hic ad exemplar alterius abſoluebatur: & ante alias eius partes potiſsimam omnium faciebat conditor, cælum uidelicet, quod apte firmamentum appellauit, ut rem corporeã. corpus enim naturaliter firmum eſt ſolidumq;, tres dimenſiones habens. ſolidi autem & corporis quæ poteſt eſſe alia cogitatio, quàm quaqua uerſum dimenſio? Merito igitur ſuppoſito pro incorporeo ſenſibili hoc corporeoq; firmamentum id uocauit: quod mox οὐρανὸν. i. cælum apte ualdeq; proprie appellauit: ſiue quia omnium ὅρος, id eſt terminus, ſiue quia primum ὁρατὸν, id eſt uiſibilium factum ſit. poſt cuius generationem nominat diem ſecundum, integrum diei ſpacium menſuramq; ad cælum referens, ob eius inter ſenſibilia dignitatem honoremq;. Poſt hæc quoniam uniuerſa aqua in totam terram diffuſa erat, omneſq; eius partes penetrauerat, quemadmodum ſpongia humorem combibit, ut ceu palus quædam cœnoſa ex utroque elemento macerato confunderetur, & quodammodo fermentaretur in unam indiſcretam informemq; naturam: iubet deus quicquid aquarum ſalſum erat ac proinde offecturum fertilitati ſatorum & arborum, collectum in unum confluere ex omnibus terræ foraminibus: tum aridam emergere, dulci humore in ea relicto ad eius perpetuitatem. humor enim hic moderatus pro glutine eſt iungendis partibus diſtantibus. quo fit etiam, ne omnino exſiccata terra infrugifera & ſterilis reddatur: utq; tanquam mater, non ſolum alterum alimenti genus, cibum, ſed utrunque ceu natis ſuis cibum ac potum præbeat. quapropter uenis mammarum ſimilibus exundauit, quæ per cauernas editæ fluuios fonteſq; profunderent. nihiloſecius tamen latentes quoq; humores indidit omnibus aruis & latifundijs, ad fertilitatem fructuum copioſiſsimam. his ita diſpoſitis autor nomina impoſuit, aridæ terram, aquæ uero inde ſecretæ mare. atque ita ornare terram aggreſſus, iubet eam proferre herbas & ſpicas, omnigenaq; olera producere, tum prata fœno uirentia, & quicquid ceſſurum erat pecuarijs in pabulum, aut in cibum hominibus. Eodem iuſſu & arborum ſpecies omnes ſunt editæ, nulla omiſſa uel mitium uel ſylueſtrium. eaq; omnia fructibus ſuis abundabant in ipſo ſtatim ortu, ſecus quàm hodie. Nunc enim ſingula gignuntur ſuis uicibus, non ſimul omnia. Quis enim neſcit primam eſſe ſementem & plantationem, tum ſequi incrementa ſatorum plantarumq;

deorſum radices ceu fundamenta demittentium, ſurſum item altas ſtirpes attollentium. Deinde frondes foliaq́ germinant, poſtremo fructus profertur, ac ne is quidem perfectus, ſed uarias ſubinde facies recipiens, & nunc formam mutans, nunc magnitudinem. Nam primo tam minutus eſt, ut pene uiſum fugiat, ſimilis atomis corpuſculis, quæ non temere uocari poſſunt prima ſenſibilia. Poſt hæc paulatim accedente alimento quod rigat arborem, & afflatibus temperatis ac tepidis aurisq́ mollibus nutricantibus augeſcit & ad iuſtam magnitudinem peruenit. cum qua etiam qualitates uariat, ceu picturæ artificio iam his iam illis tinctus coloribus. At in prima huius uniuerſitatis generatione (ut dixi) deus omnem ſtirpium ſyluam è terra produxit perfectam, fructibus non inchoatis, ſed maturis refertam, ſine dilatione inuitantem ad fruendum affutura mox animalia. Terra uero ad illius iuſſum tanquam dudum prægnans & parturiens, parit omnes ſatorum, arborum atque fructuum inenarrabiles ſpecies. qui quidem fructus non ſolum in alimoniam facti ſunt animantibus, uerum etiam in hoc præparati, ut in perpetuum propagaretur ſimilium generatio, quippe qui continebant uim ſeminariam, obſcuris & incertis rationibus inſitam, quæ ſe tandem proferret ſtatis temporum circuitibus. Voluit enim Deus naturam certis horarum ſpatijs decurrere, conſulens immortalitati ſpecierum, & reddens eas æternitatis participes. Quapropter inchoata perduxit ad finem propere, rurſumq́ à fine reflexit ad initium. è plantis enim fit fructus tanquam è principio finis: & è fructu ſemen, intra ſe denuo plantam continens, tanquam è fine principium. Quarto autem die cælum picturis exornauit, non quòd terræ id poſthaberet, dans inferiori naturæ priuilegium, potiorem uero ac diuiniorem ſecundo loco ponens, ſed ut euidentiſsime imperij ſui potentiam oſtenderet. Quippe qui præuidens opiniones nondum creatorum hominum, coniecturas uerìſimiles & credibiles libenter ſequentium, quæ multam quidem rationis ſpeciem habent, non item ſynceram ueritatem: & quod ſuis oculis magis credituri eſſent quàm deo, admiratores ſophiſticæ potius quàm ſapientiæ: quodq́ ſolis ac lunæ curſibus, tum æſtiuis, hibernis, uernis autumnalibusq́ mutationibus, annuorum terræ prouentuum omniumq́ naſcentium cauſas acceptum laturi eſſent ſyderum cæleſtium ambitibus: ne cui creaturæ aſſcribere primas cauſas auderent, ſiue per impudentiam ſiue per ignorantiam nimiam: recurrant, inquit, mentibus ad primam huius uniuerſitatis generationem, memineríntq́ ante ſolem & lunam omnigenas ſtirpes, omnigenosq́ fructus e terra proditos. Atque ita ſibi perſuadeant, & in poſterum eam prolaturam eos ex cæleſtis patris arbitratu, quoties ei placuerit non expectato cæli fauore, cui dedit quidem potentiam, ſed non liberam. Nam ipſe quemadmodum auriga habenas, aut gubernator clauum tenens, dirigit quà uult recto more ac lege ſingula, nullius ope indigens. omnia enim deo poſsibilia. Atque hæc eſt cauſa cur terra prior germinarit, & herbam protulerit: cælum uero poſt ſit ornatum in numero perfecto quaternario, quem denarij omnium abſolutiſsimi

ſolutiſsimi cauſam fontemq́ non falſo dicere licet. Quod enim actu eſt denarius, hoc quaternarius potentia eſſe uidetur. Si igitur ab unitate uſque quaternionem deinceps componantur numeri, denarium conficient: qui eſt immenſitatis numerorum terminus, ad quem ceu metam circumaguntur & ſe reflectunt. Quin & muſicas ſymphoniarum rationes idem quaternio continet, uidelicet diateſſaron, diapente, diapaſon, diſdiapaſon, è quibus concentus fit abſolutiſsimus. Nam diateſſaron proportionem habet ſupertertiam, diapente ſeſqualteram, diapaſon duplam. Eas proportiones omnes quaternio in ſe continet. ſupertertiam in quatuor ad tria. ſeſqualteram in tria ad duo, duplam in duo ad unum, aut quatuor ad duo. Quadruplam uero in quatuor ad unum. eſt & alia uis quaternarij, dictu cogitatu'que miranda. Primus enim hic ſolidi naturam oſtendit, cum præcedentes numeri incorporeis rebus dicati ſint. Nam in unitate cenſetur punctum quod uocant geometræ, in binario linea. Ea eſt longitudo ſine latitudine. quæ ubi acceſsit, fit ſuperficies, ad ternarium pertinens. Hæc quo minus ſit corpus natura ſolidum, una deſtituitur altitudine: qua iuncta ad ternarium, fit quaternarius. Vnde multum exiſtimationis contigit huic numero qui ab incorporea intelligibiliq́ eſſentia duxit nos ad conſiderationem corporis trifariam patentis, quod ſuapte natura primum ſenſu percipitur. Id qui parum intelligit, è luſu quodam uulgato cognoſcet. Qui nucibus ludunt, ſolent poſitis prius in plano tribus quartam ſuperimponere, in formam pyramidis. Triangulus igitur ille in plano conſiſtit intra ternarium: cui ſuperimpoſita quaternarium in numero facit, in figura uero pyramidem, ſolidum iam corpus. Præterea nec illud ignorandum, quod primus numerorum quatuor, quadrangulus eſt pariter par, menſura æquabilitatis ac iuſticiæ: quodq́ ſolus ex eiſdem & compoſitione & innata potentia conſiſtit. Compoſitione ex duobus & duobus. Rurſum potentia ex bis duo, pulcherrimam quandam conſonantiæ ſpeciem præ ſe ferens, quæ nulli ineſt ex alijs numeris. Mox enim ſenarius compoſitus è duobus ternarijs, non amplius gignitur his per ſe multiplicatis, ſed alius, nempe nouenarius. Alijs quoque multis uiribus præditus eſt quaternio, quæ accuratius & copioſius in proprio tractatu indicandæ ſunt. Nunc illud addidiſſe ſat erit, eum totius cæli mundi'que generationi dediſſe initium. Nam quatuor elementa ex quibus uniuerſum hoc conditum eſt, tanquam à fonte manauerunt à numero quaternario: atque adeo hæc quatuor, quibus annus diſtinguitur, tempora, unde animantes plantæ'que proueniunt, ſcilicet hiems, uer, æſtas & autumnus. Cum igitur tot priuilegijs à natura honoratus ſit modo dictus numerus, neceſſario conditor rerum ornabat cælum, quarto die, adhibitis ornamentis pulcherrimis ac diuiniſsimis, hoc eſt ſtellis luciferis: & gnarus lucem eſſe omnium rerum præſtantiſsimam, fecit eam inſtrumentum uiſus, ſenſuum excellentiſsimi. Quod enim mens in animo eſt, id oculus in corpore. Videt enim uterque: altera intelligibiles res, alter ſenſibiles. Vſus autem mentis

in ſcientia ad noſcenda incorporea, cæterum oculi in luce ad contemplationem corporum. quæ res & ad alia multa bona prodeſt hominibus, & in primis ad id quod maximũ eſt, ſcilicet philoſophiam. uiſus enim à luce ſub ductus in ſuperna, conſideratacꝫ natura ſtellarum & motu earum tam concinno, tum fixarum ac erraticarum ſtatis circuitibus, dum illæ eodem ſemper modo circumferuntur, hæ uero diſsimiliter & in contrarium duplici curſu utuntur: ad hæc chorea uniuerſarum modulata, & ad muſicæ leges pulchre conueniente, ineffabilem delectationem uoluptatemcꝫ in animo excitat. atque ita ineſcatus alijs atque alijs ſpectaculis (nam unum ex alio naſcitur) nullam contemplandi ſatietatem conſequitur. Poſt hæc, ut fieri ſolet, ulterius procedente curioſitate ſcrutatur quæ nam ſit rerum harum uiſibilium eſſentia: & utrum generatæ ſint, an nullum habuerint principium: quiſ'ue modus ſit motus earum, quæ'ue cauſæ quibus diſpenſantur ſingula. Ex huiuſmodi uero diſquiſitionibus philoſophia nata eſt, qua nullum perfectius bonum introiuit uitam hominum. Cæterum opifex reſpiciens ad intelligibilis lucis ideam, de qua dictum eſt in mentione mundi incorporei, condidit has ſenſibiles ſtellas, ſimulachra diuina & pulcherrima, quas tanquam in templo inter corporeas eſſentias pulcherrimo collocauit in cælo multis de cauſis. Primum lucis inferendæ, deinde ſignorum, tum temporum quibus annus diſtinguitur, poſtremo dierum, menſium, annorum, quæ ſunt menſuræ temporis, ex quibus nata eſt natura numeri. quem autem ſingula hæc uſum, quam'ue utilitatem præbeant, liquet ex eorum effectibus. Sed quo diligentius animaduertantur, non alienum fortaſſe fuerit etiam diſſerendo ueritatem ueſtigare. Cum uniuerſum tempus diſtributum ſit in duas partes, diem & noctem, diei præfecit pater ille ſolem, tanquam magnum regem: nocti uero lunam cum cæterarum ſtellarum multitudine. magnitudini autem uirtutis ac poteſtatis ſolaris præclare atteſtantur quæ modo dicta ſunt. Vnus enim cum ſit & ſolus, priuatim & peculiariter dimidium totius temporis ſortitus eſt, ſcilicet diem: reliquæ uero omnes ſtellæ unà cum luna alterum dimidium, quod uocatum eſt nox. & illo exorto tot ſtellæ quæ apparebant, non obſcurantur ſolum, ſed euaneſcunt etiam præ ſplendore diffuſo. poſt occaſum uero eius, uno momento incipiunt oſtentare ſuas ſpecies. Factæ ſunt autem, ut ipſe ait, non ſolum ad lucem emittendam in terras, ſed etiam ut futura præſignificent. aut enim exortu earum & occaſu deliquio'ue, aut emerſione occultatione'ue, aut alijs motuum differentijs, homines de futuris conijciunt, & præſagiunt copiam inopiam'ue fructuum, prouentum uel peſtem animantium, ſerenum & nubilum, tranquillitatem aeris & procellas uentorum, inundationes & exilitates fluminum, molliciem maris & tempeſtatem, horarum anni uices præpoſteras, dum aut æſtas hybernat, aut hyems æſtuat, aut uer autumnum refert, aut contrà autumnus uernam temperiem. Nec defuerunt qui concusſionem terræ motumcꝫ ex cæli obſeruatione prædicerent, aliacꝫ multa euentu certiſsimo: ita ut ueriſsime dictum ſit, in ſigna eſſe factas ſtellas, atque etiam in tempora. tempora porrò de quatuor annuis uicibus horarum intelligenda ſunt. Et quidni?

tempus

tempus enim quod aliud eſſe poteſt, quàm tempus rei bene gerendæ? at horæ anni omnia perficiunt & ad bonum euentum perducunt, ſationes, plantationes, genituras & incrementa animalium. Factæ ſunt etiam ſtellæ ad menſuras temporum. nam ſolis lunæq; & aliorum ſiderum recurſus, dies & menſes annosq; conficiunt. moxq; res utiliſsima, numeri natura exſtitit, tempore illam proferente. Ex una enim die fit unum, è duabus duo, è tribus tria: è menſe triginta, ex anno tantus numerus, quantum dierum continetur duodecim menſibus: & ex infinito tempore infinitus numerus. Tantas & tam neceſſarias utilitates afferunt naturæ motusq; ſtellarum cœleſtium: ne quid dicam de rebus nobis incognitis (nec enim mortalibus nota ſunt omnia) attamen ad perpetuitatem mundi conferentibus, quas legibus à deo præfinitis haudquaquam uiolabilibus oportet ſemper & ubique adminiſtrari. Poſtquam autem terra & cœlum ſuis ornamentis exculta ſunt, altera tertio die, alterum (ut dictum eſt) quarto, mortalia genera animalium fingere aggreſſus eſt rerum opifex, exorſus ab aquatilibus die quinto, exiſtimans nullam eſſe inter duo quæpiam tantam cognationem, quantam inter animalia & quinarium. Differunt enim animata ab inanimis non alia re magis quàm ſenſu. is uero in quinque diuiditur, in uiſum, auditum, guſtum, odoratum & tactum: quorum ſingulis deus attribuit certas materias, & inſtrumenta propria ad ſubiecta iudicanda: colores uiſui, uoces auditui, ſapores guſtui, uapores odoratui, tactui uero mollicies & duricies, tum quicquid calidum eſt & frigidum, leue & aſperum. iuſsit igitur omnifaria piſcium genera cetorumq; ſuis locis exiſtere, tum quantitate tum qualitate inter ſe differentia. Sunt enim in alio mari alia, interdum etiam eadem. Nec tamen ubique omnia fingebantur, & fortaſſe merito. quædam enim amant paluſtre ac uadoſum mare, quædam cloacas & portus, quæ nec in terram prorepere, nec longe à terra natare ualent. quædam in alto mari degentia, uitant promontoria in id procurrentia & inſulas & ſcopulos. & alia ſerenitate tranquillitateq; delectantur, alia fluctibus & tempeſtate. Nam continuis iactationibus exercita, & ui contra impetum reluctantia, firmiora euadunt, pingueſcuntq; amplius. mox autem etiam genera uolucrium creauit, tanquam germana aquatilium. Vtraque enim natatilia: nec ulla ſpecies per aerem meantium, ut imperfecta omiſſa eſt. Iamq; aqua & aere conuenientium ſibi animantium ceu ſortem adeptis, rurſum prouocatur terra ad generationis partem reliquam. reliqua autem erant poſt ſtirpes animalia terreſtria, & dixit: Producat terra pecudes & feras & reptilia in ſuo quæque genere.] Illa uero continuo emiſit quæcunque iuſſa eſt, eaq; ornata eximie, tum robore, tum innatis nocendi iuuandi'ue uiribus. Vltimus autem omnium homo creatus eſt. modum uero creationis eius paulo poſt dicam, ubi prius oſtendero pulcherrimam conſequentiam in creationis animalium ordine. anima enim inertiſsima & rudiſsima generi piſcium obuenit: abſolutiſsima autem & longe optima generi hominum: cæterum inter utraſque media generi terreſtrium ac uolucrium. Hæc enim acutiores ſenſus habet

bet quàm illa piſcibus indita, hebetiores tamen quàm humana. ideoq; primi creati ſunt piſces, corporeæ plus quàm animalis eſſentiæ participes, quodam modo animalia & non animalia, mobilia inanima, ad ſolam corporis conſeruationem ui animali eis addita, ſicut uulgo ſalem inſpergunt carnibus, ne facile putreſiant. poſt piſces uero ſecuta ſunt uolucria & terreſtria, uidelicet acrioribus iam ſenſibus prędita, & animales proprietates habitu ipſo præ ſe ferentia. poſtremus (ut dixi) homo creatus eſt. cui conditor mentem eximiam donauit, quæ ſit ceu animæ anima, quemadmodum pupilla in oculo. nam hanc quoq; ſcrutatores naturæ dicunt eſſe oculi oculum. tum igitur omnia ſimul ſunt condita. in quo quidem uniuerſali opificio neceſſe erat ſeruari ordinem, propter futurã generationem aliarum rerum ex alijs. in his autem quæ ſucceſsiue generantur, ordo hic eſt, ut natura incipiens à uiliſsimis, deſinat in præſtantiſsima omnium. id uero quid ſit, dicendum apertius. ſemen genitale eſt principium animalium. hoc eſſe uiliſsimum uidemus, ſpumæ ſimile. cæterum ubi in uuluam iniectum hæſerit, motus mox particeps, in ueſicam quandam mutatur. ea ſemine eſt melior. & quoniam motus placidus ineſt fœtibus tanquã artifex, uel ut magis proprie dicam, irreprehenſibilis ars, fingit animal ex humida eſſentia, in corporis membra parteſq; eam diſtribuens: ſicut ſpiritualem eſſentiam in uirtutes animæ, nutritiuam & ſenſitiuam. nam de rationali nunc ſuperſedendum eſt dicere, propter eos qui aiunt eam externe aduenire diuinam ſempiternamq;. atq; ita generatio quam natura cœpit à uili ſemine, in res præſtantiſsimas deſijt, animal & hominem. idem hoc & in uniuerſi huius creatione contigit. quando enim res effingere placuit opifici, in ordine primi fuerunt, qui & uiliſsimi, piſces: poſtremi uero, qui & optimi, homines. reliqua uero inter extremitates media, potiora prioribus, deteriora poſterioribus, terreſtria & uolucria. Cæterum poſt alia omnia (ut dixi) hominem ait iuxta imaginem factum & ſimilitudinem, ualde pulchre. nihil enim e terra genitum deo ſimilius quàm homo. hanc porrò ſimilitudinem nemo æſtimet figura corporis. nam neq; deus humana forma eſt conſpicuus, neq; humanum corpus refert dei ſpeciem. ſed dicitur imago iuxta mentem rectricem animæ. ad illud enim ſingulare ceu archetypum, in uno quoq; mens effigiata eſt, quodãmodo deus eius qui ipſam circumfert ut ſtatuam. ſicut enim ſe habet magnus ille imperator ad uniuerſum mundũ, ita ſe habere uidetur humana mens ad hominẽ. inuiſibilis enim eſt, uidens ipſa omnes res: & ignotã habet eſſentiã ſuam, cum alienas intelligat: & inſtructa artibus, ſcientijſq; multifarijs, aperit ſibi uias omnes terra mariq;, utrũq; elementũ perſcrutãs. moxq; ſublimis euolãs, & aerẽ eiuſq; mutationes cõtemplata, profert ſe ad ſummũ æthera: uagataq; circa ſtellarũ tum fixarũ tum erraticarum curſus ac choreas iuxta muſicę præcepta abſolutiſsimas, trahitur amore ſapientię ſe deducentis: atq; ita emergens ſupra omnẽ ſenſibilẽ eſſentiam, demũ intelligibilis deſiderio corripitur. illic conſpicata exẽplaria ideaſq; rerum quas hic uidit ſenſibiliũ, eximias illas pulchritudines, ebrietate quadam ſobria capta, tanquam corybantes lymphatur, alio plena amore

longe

longe meliore, à quo ad ſummũ faſtigium adducta rerum intelligibiliũ, ad ipſum magnum regem uidetur tendere. tum uero in uidendi cupidam puriſsimus ac meriſsimus diuinæ lucis radius more torrentis effunditur, ita ut ad eum ſplendorem caliget mentis oculus. Sed quoniam non quæuis imago refert exemplar archetypum, ſuntq́ue multæ diſsimiles, poſt hæc uerba IVXTA IMAGINEM, additum eſt ſignificantius ET SIMILITVDINEM, ut intelligatur exactũ ſigillum, formam habens euidentiſsimam. introducit enim propheta patrẽ huius uniuerſitatis dicentẽ hæc: Faciamus hominem iuxta imaginem noſtram & iuxta ſimilitudinem.) Dicat aliquis: nunquid opus eſt quopiam ei, cui obediunt omnia? an cum cælum faceret, terram & maria, nullo egebat cooperatore: hominem uero tam paruum animal ac fragile facturus, non poterat abſque alieno adiutorio ſuiſmetipſe uiribus effingere? Huius rei cauſam ueriſsimam neceſſe eſt deum ſolum ſcire: cæterum quæ per coniecturas credibiles uidetur rationi conſentanea, non eſt cælanda. eſt autem hæc. Rerum quæ ſunt in natura, aliæ nec uirtutis participes cenſentur nec uitij, ut ſtirpes & bruta: illæ quia inanimæ, & ſuapte natura imaginationis expertes: hæc quia carent mente ac ratione. uitij uero ac uirtutis tanquam domicilium uidetur mens & ratio, in quibus commode inhabitent. aliæ item ſola uirtute præditæ, nihil omnino habent uitij, ut ſtellæ. nam hæ animalia eſſe dicuntur, & quidem intelligentia, uel potius mentes ſingulares, totæ quantæ probæ, nec ullius capaces uitij. rurſum aliæ mixtæ ex utraq́ue natura, ut homo, qui contrariorum eſt capax, prudentiæ & imprudentiæ, temperantiæ & incontinentiæ, fortitudinis & timiditatis, iuſtitiæ & iniuſtitiæ: & ut compendio dicam boni & mali, turpis & honeſti, uirtutis & uitij. ergo cônueniebat ut uniuerſalis ille pater deus bona quidem per ſeipſum ſolum faceret, quippe ſibi cognata: ſicut nec indifferentium creatio fuit aliena ab eo, quandoquidem hæc quoq́ue expertia ſunt uitij deo inimici. cæterum mixtorum creatio, partim erat ei propria, partim impropria. propria propter admixtam eis meliorem ideam: impropria uero, propter contrariam & deteriorem. quamobrem de ſola hominis generatione ſcriptum eſt: Dixit deus, Faciamus hominem: quod indicat aſſumptos alios tanquam cooperatores: ut irreprehenſibiles tam uoluntates quàm actiones hominis recte ſe gerentis acceptum ferantur deo rectori omnium: contrariæ uero alijs ipſi ſubditis. oportebat enim patrem non eſſe cauſam malorum ſuis filijs. malum autem eſt uitium, uitioſæq́ue actiones. Pulchre autẽ cum dixiſſet in genere hominem, mox diſcreuit ſpecies, dicens Marem & fœminam cônditos, licet nondum ſua cuiq́ue forma contigerat, quandoquidem extremæ ſpecies continentur in genere, & tanquam in ſpeculo apparent cernentibus acutius. Quærat hic aliquis cauſam, cur ultimum operum ſit homo in mundi creatione. nam poſt omnia alia eum conditor ac pater fecit, ut docent ſacræ literæ. Qui legem rimantur profundius, eam'que quàm maxime fieri poteſt excutiunt ſumma diligentia, dicunt quod poſtquam deus hominem in ſuam cognationem admiſit, ratione donatum dono longe optimo, ne cætera quidem ei inuidit: ſed ut animali familiariſsimo amiciſsimoq́ue, omnia quę mundo

mundo continentur præparauit,uolens ut recens creatus nulla re careret,
quæ ad uitã,atq; adeo bene uiuendũ conferat.quorum alterũ prę ſtat copia
ubertasq; rerum ad fruendũ paratarum:alterũ contemplatio cœleſtiũ, qua
quidẽ perculſa mens,amorẽ ac deſiderium ſcientię rerũ huiuſmodi cõcipit:
unde prognata eſt philoſophia,per quã homo quamuis mortalis,immorta
litatem adipiſcitur.quemadmodũ igitur cõuiuatores nõ prius ad cœnã uo-
cant quàm inſtructo bene cõuiuio:& qui edunt ludos aut athletarũ ſpecta-
cula,priuſq; ſpectatores uocati conueniant in theatra uel ſtadia, parant co-
piam concertatorũ, earumq; rerum quæ ad oculos aures'ue oblectandas
pertinent: ita etiam mundi totius imperator, tanquam conuiuator ludo-
rum'ue præfectus, uocaturus hominem ad conuiuium ſimul & ſpectacu-
lum,quicquid ad utrumq; pertinebat præparauit:ut ille in mundũ ingreſ-
ſus mox inueniret & conuiuiũ & theatrum ſacratiſsimum: alterũ refertum
copijs,quas terra fluuij mare aer ſuppeditant ad uſum ſimul &uoluptatem:
alterum ſpectaculis, quorum tum eſſentia tum qualitates ſtupendæ ſint,
nec non motus choreæq; admiratione digniſsimæ, propter ordinẽ conue-
nientiſsimum,numerũ pro portione aptiſsimũ,curſus recurſusq; mire con
cinnos:in quibus omnibus uerã illam & exemplarẽ muſicam ineſſe non fal
ſo quis dixerit:quam poſtea homines animis ſuis impreſſam prodiderunt,
artem utiliſsimã uitæ ſummeq; neceſſariã.Hæc quidem prima cauſa eſt, ob
quam homo rebus omnibus præpoſitus eſſe uidetur. altera quoq; non ab-
ſurda dicenda eſt.Mox ut natus eſt homo, paratũ inuenit quicquid ad uitã
opus erat,ut futura diſceret: tantũ non diſerte clamante natura, fore ut ſi au
torem ſui generis imitarẽtur, uitam ſine dolore & ſine labore in uberrimis
copijs degerent.id ita futurum,ſi nec uoluptates rationi contrariæ domina
tionem in anima occupauerint, uentris ueneriſq; ſtudio ceu arcibus cõmu
nitis in ea:nec gloriæ,honorũ,pecuniarum,cupiditates in uita ſibi potenti-
am uſurpauerint:nec mœrores mentem depreſſam curuatãq; ſibi ſubdide-
rint:nec timor malus conſultor præclaros ad uirtutem impetus repreſſe-
rit:nec imprudentia,timiditas,iniuſtitia,cęterorumq; uitiorũ turba ingrue
rit.nam in hæc omnia mala,quæ modo dixi, abutentiũ felicitate hominum
& affectibus prauis deditorũ,effuſorumq; in cupidines,quas ne nominare
quidem fas eſt, animaduertit iuſtum iudiciũ, de impijs ſtudijs pœnas exi-
gens.Itaq; criminũ reos neceſſario ſequitur inopia.ægre enim proſcinden-
tes arua,& fontanos fluuialeſq; riuos inducentes,adhæc ſeminantes plan-
tanteſq;,& agriculturæ laborem noctu atq; interdiu obeuntes,quotannis
comportant neceſſaria,eaq; interdum tenuia,nec admodũ ſuffectura,utpo
te lęſa ex cauſis uarijs.aut enim perpetuis imbribus abripuit inundatio, aut
grando uno impetu delata perfregit, aut nix aduſsit frigore, aut procellæ
ſubuerterunt radicitus. multæ enim aeris & aquarum inexpectatæ muta-
tiones inopiam fructuũ afferunt.quòd ſi per temperantiam lenirentur affe-
ctus immodici,& iuſtitiæ ſubderetur honorũ iniuſtiq; lucri ſtudium, utq;
compendio dicam,actionibus ad uirtutẽ compoſitis uitioſæ ac proinde in-
anes decederent,ſublato ex anima bello uerè omnium difficillimo grauiſsi-
moq;, & pace præualente conſtituenteq; dotes noſtras cum lenitate ac mo
deſtia:

deſtia:ſperare liceret,deum utpote boni honeſtiq́; amantem, & inſuper humani generis,affluentiam bonorum ultro largiturum hominibus.Liquet enim facilius eſſe prouentũ rerum abſq; agricultura largiter ſuggerere,q̃ res ipſas ex nihilo producere. atq; hæc altera cauſa dicta ſit: tertia uerò eſt hæc. Principium & finem deus uolens inter ſe coaptare,ut res neceſsitudine coniunctas & amicitia, principium quidem fecit cælum, finem uerò hominem: illud inter ſenſibilia & incorruptibilia perfectiſsimũ,hunc inter ex terra genita & corruptibilia optimum,paruum(ſi uera dicenda ſunt)cælum,multarum naturarum ſtellis ſimilium ſimulacra intra ſe geſtantem, in quibuſdam artibus & ſcientijs,ſingulisq́; celebrium uirtutum contemplationibus.nam cum contrarias naturas habeant,id quod eſt corruptibile,& id quod incorruptibile,utriuſq; ſpeciei quod pulcherrimum eſt,principio finiq́; attribuit: principio cælum,ut dixi,fini hominem.Præter has illa etiam cauſa reddi ſolet à quibuſdam. neceſſe erat omnium rerum creatarum poſtremum produci hominem,ut nouiſsimus repente inter alias animantes exiſtens,terrorem eis incuteret.ſic enim futurum erat ut ad primum eius conſpectum obſtupefactæ,adorarent tanquam rectorem à natura datum & dominum. quapropter hoc uiſo omnes ad unã cicuratæ ſunt, & uel ferociſsimæ primo ſtatim intuitu manſueſcebant,'rabiem qua in ſe inuicem efferabantur, ergà ſolum mitigantes hominem. quamobrem opifex eius & pater animal hoc naturaliter ratione præditum,non re ſolum ſed & uerborũ autoritate regem conſtituit omnium ſub luna terreſtrium,aquatilium,uolucrium.quicquid enim eſt mortale in his tribus elementis,terra,aqua,aere,totum ei ſubiecit,cęleſtia tantum excipiens,ut diuiniorem partem ſortita.huius autem regni fides apparet euidentiſsimè, dum pecorum multitudo maxima ducatur à uulgari quopiam homine, nec armis inſtructo, nec ferro accincto, nec ullum telum geſtante, ſed maſtrucam tantum habente pro uelamine, & baculum quo ea dirigat,& inter uiam laſsitudine tentatus ſubnitatur. itaq; frequentiſsimos greges ouium,caprarum,boum,præ ſe agit opilio,caprarius bubulcus, homines ne corporibus quidem robuſti & uigentes,ut ſaltem habitudine bona ſtupendi ſint ſuis pecudibus:ſed tanta illa robora uireſq́; armis inſtructę (pleriq; enim inſtrumenta quibus ſe defendant à natura ſunt addita) tanq̃ ſerui dominum reuerẽtur,& imperata faciunt.tauri ſub iugum miſsi ad terræ culturam,profundos ſulcos proſcindunt tota die,nonnunquã etiam per longum ſpatium, ſubſequente quopiam agricola: arietes ægre ſuſtinentes onus uellerum,uerno tempore iuſſu paſtoris ſtant quieti,& libenter ſe præbent tondendos, aſſuefacti uelut populi annuum tributum pendere ſuo regi à natura impoſito.quid equus animal animoſiſsimũ? hic quoq; facile recepto freno regitur, quominus laſciuiat,utq; habenis pareat: ſimulq; tergum apte ſeſſori accõmodat,moxq́; ſublimem fert curſu cõcitatiſsimo,quocunq; ille peruenire cupit cum rectore ſuo properans. isq; inſidens abſq; labore, admodum quietus,alieno corpore,pedibusq́; alienis curſum conficit. Liceret & alia multa dicere,ſi liberet eſſe prolixũ, quibus euidens fieret, nullum animal ſibi libertatem uſurpare detrectando obſequium homini debitum. quare iam dictis exemplis contenti erimus.nec illud tamen ignorarẽ oportet

tet, non ſtatim quia poſtremus homo factus eſt, eſſe inferiorem ordine, id quod teſtantur aurigæ gubernatoresq́. nam alteri poſt quadrigas locati à tergo curſum earum moderātur habenis utcunq; uiſum fuerit, nunc laxando eas ad celeritatem, nunc reducendo, ſi uideatur iuſto maior impetus. gubernatores item in nauis poſtrema parte puppi conſiſtentes, omnibus omnino præſtantiores habentur uectoribus. quippe quorū in manu nauis ipſius ſarcinarumq́ ſalus ſit poſita. ſic & hominem ceu aurigam quendam & gubernatorē conditor rebus præfecit omnibus, ut regat & gubernet quicquid terra continetur, curam gerendo ſtirpium animaliumq́, tanq; quidam ſubpræfectus illius primarij ſummiq́ regis. Poſtquam autem uniuerſus hic mundus perfectus eſt iuxta perfectam naturam numeri ſenarij, ſequenti diei ſeptimo pater honorem addidit, quem ubi laudauit, mox ſanctum appellare dignatus eſt. eſt enim feſtus non unius populi regionis ue, ſed in uniuerſum omnium: quæ ſola digna eſt ut dicatur popularis feſtiuitas, & mundi natalis. Cæterum ſeptenarij naturam neſcio an quis ſatis laudare queat, cum ea ſit præſtantior quàm ut ulla facundia poſsit exprimi. nec tamen quia miranda quædam de eo prædicantur, ideo ſilere debemus. imò audendum potius, ſi nō omnia aut magis propria poſſumus, certe ea prodere, quę mente ualemus aſſequi. Dupliciter ſeptenarius dicitur. alter intra denariū, quem unitate ſola ſepties metimur, conſtantem ex ſeptem unitatibus. alter extra denarium, cuius omnino principium eſt unitas iuxta duplices aut triplices aut utique proportionales numeros, ut ſe habet LXIIII & DCCXXIX, prior ab unitate duplicando creſcens, poſterior triplicando. utraq; autem ſpecies non obiter conſideranda eſt. ſecunda certe manifeſtiſsimū habet priuilegium. ſemper enim qui ab unitate componitur in duplis aut triplis aut utiq; proportionalibus ſeptimus numerus, cubitus eſt ſimul & quadrangulus, utramq; ſpeciem continens, tum incorporeæ tum corporalis eſſentiæ: incorporeæ quidem planiciē, quam conficiunt quadranguli, corporalis uero iuxta aliam dimenſionem, quam conficiunt cubi. id euidentiſsime patet in modo dictis numeris. mox eñ ab unitate dupla ratione creſcēs ſeptimus, ſcilicet LXIIII, quadrāgulus quidem eſt, octies octo multiplicatis: cubus autem quater quatuor quater. rurſum tripla ratione creſcens ab unitate ſeptimus, uidelicet DCCXXIX, quadrangulus quidem eſt multiplicato per ſeipſum XXVII. cubus aūt multiplicato nouies nouē nouies, ſemperq; à ſeptimo incipiēs ut prius ab unitate, & eadem proportione augens uſq; ſeptimū, inuenies omnino eum creſcere in cubum ſimul & quadrangulum. Ergo à LXIIII cōpoſitus dupla ratione faciet ſeptimū MMMMXCVI, quadrāgulū ſimul & cubum, quadrangulum quidem latus habentem ipſum LXIIII, cubicum uero numerum XVI. Tranſeundum iam & ad alteram ſeptenarij ſpeciem quæ continetur in denario, mirificam præ ſe ferentem naturam nō minus quàm prior. Septem ipſa conficiuntur ex uno & duobus & quatuor habentibus duas rationes concinniſsimas, duplam uidelicet & quadruplā, alteram diapaſon conſonantiæ: alterā uero ſcilicet quadruplam, conſonantiam diſdiapaſon conficientem. continet & alias diuiſiones ſeptenarius, conſtans ex quibuſdam coniugationibus. diuiditur enim primum in unitatem

&

& ſenionem,deinde in binarium & quinariũ, poſtremo in ternionẽ & quaternionem. Eſt autem hæc quoq; proportio numerorum admodum muſica.ſex enim ad unum habent rationem ſexcuplam. ſexcupla autem ratio maximum inter tonos interſtitium facit, quo diſtat grauiſsimus ab acutiſsimo, ſicut demõſtrabimus,cum à numeris ad harmonias ſermonem traduxerimus.cæterum quinq; ad duo maximam in harmonia uim oſtendunt, fermè æquipollentẽ harmoniæ diapaſon, quod in regulis eius artis apparet liquidiſsime.quatuõr autem ad tria primam harmoniã efficiunt ſupertertiã, quæ eſt diateſſaron. Præterea aliam quoq; pulchritudinẽ ſuam profert ſeptenarius, eamq; ſacræ conſiderationis. Cum enim conſtet è ternione & quaternione, rectam in rebus & nuſquam uergẽtem figurã naturaliter exhibet. id quomodo fiat declarandum eſt.rectangula forma,quandoquidem eſt principium qualitatum,conſtat ex numeris his: III & IIII & V. tria autem & quatuor,quæ quidem eſt eſſentia ſeptenarij,rectum angulum efficiunt.nam obtuſus & acutus inæqualitatem,confuſionẽ & imparitatem præ ſe ferunt, cum ſint iuſto acutiores obtuſiores'ue. at rectus collationem non admittit; nec fit recto rectior, ſemper ſui ſimilis, nec unquam propriam naturam uarians.Iam ſi rectangulus triangulus figurarum & qualitatũ eſt principium: in hoc autem rem maxime neceſſariam rectum angulum eſſentiã ſeptenarij præbet,ternio ſimul & quaternio,merito cenſendus eſt hic fons omnis figuræ & omnis qualitatis. Huc accedit & illud, quòd III planæ figuræ eſt numerus,quandoquidem iuxta unionem eſt punctum,linea iuxta duernionem, ſuperficies uero iuxta ternionem ordinatur. quaternio porrò ad ſolidum corpus pertinet, per acceſsionẽ unitatis accedente ad ſuperficiem altitudine. unde liquet eſſentiam ſeptenarij geometriæ & ſolida metiendi eſſe principium,& ut compendio dicam, incorporeorũ ſimul corporeorumq;. tanta in ſeptenario ſanctitas eſt ſita, ut præeminentiã habeat præ omnibus numeris non excedentibus denarium. nam ex illis alij gignunt non gignuntur,alij gignuntur quidẽ non gignunt tamen. alij tum gignunt tum gignuntur. ſolus ſeptenarius in nulla harum parte conſideratur. id ita eſſe demonſtratione confirmandũ eſt. Vnum quidem gignit omnes deinceps ſequentes numeros,ipſum à nullo omnino genitũ. octo autem gignuntur quidem à bis quatuor, ſed nullum gignunt, ex his qui ſunt intra denariũ. item IIII eundem locum inter genitores & prognatos obtinet. repetitus enim VIII gignit,ipſe gignitur à repetito II. ſoli ut dixi VII nec gignere natura dedit, nec gigni. quam ob cauſam cæteri quidem philoſophi numerum hunc aſsimilant natæ ſine matre Virgini Victoriȩ,quam ex Iouis capite exortam narrant ſabulæ:Pythagorici uerò uniuerſitatis huius imperatori.nam quicquid nec gignit nec gignitur,immotũ manet.in motu enim generatio,quandoquidem & id quod gignitur,non caret motu. mouetur enim alterum ut gignat,alterũ ut gignatur.ſolus autem nec mouet nec mouetur antiquus ille princeps & autor,cuius imago merito dici poteſt ſeptenarius. Atteſtatur meis dictis Philolaus uerbis his:Eſt,inquit,autor & princeps rerum omniũ deus,ſemper unus, ſtabilis,immobilis, ipſe ſui ſimilis,aliorum diſsimilis.

Ergo in rebus intelligibilibus immobilis & impaſsibilis apparet ſeptena

rius.in ſenſibilibus quoq; declarat ſuam magnam latiſsimeq; patētem uim, natam ad profectum omnium terreſtrium,uel lunæ certis recurſibus. Quo aūt modo conſiderandū eſt. Septenarius ex unitate & reliquis deinceps numeris cōpoſitus,gignit XXVIII perfectum numerū æquatum ſuis partibus.is ita natus numerus aptus eſt ad reſtituendā lunā in id momētū ex quo primum cœpit creſcere ſenſibiliter,& ad quod decreſcendo ſolet recurrere: ea creſcit à prima lunata facie uſq; dimidiatam diebus ſeptenis, moxq; totidem alijs ad plenum orbem proficit: deinde rurſum à meta per eādem uiam à pleno orbe ad dimidiatum alijs ſeptenis diebus recurrit, totidemq; ad lunatam faciem, quibus deinceps additis conficitur modo dictus numerus. Vocatur autem ſeptenarius à proprietatis uocabulorum ſtudioſis etiam abſolutorius:quia hoc abſoluuntur uniuerſa & perficiuntur.Id inde coniectare licet,quia omne corpus actiuum tres habet dimenſiones, longitudinem, altitudinem & latitudinem,quatuor autem fines,punctum,lineam,ſuperficiem,ſolidum, ex quibus compoſitus conficitur ſeptenarius.Impoſsibile autem erat corpora ſeptenario metiri,iuxta illam è tribus dimēſionibus ſuiſq; finibus compoſitionem,ni contigiſſet primorum numerorum ideas,uidelicet unius,duorum,trium,quatuor,in quibus fundatur denarius, in ſe complecti naturam ſeptenarij.nam modo dicti numeri quatuor quidem habent terminos,primum,ſecundum,tertium,quartum:dimenſiones uero tres,primam ab uno ad duo,ſecūdam à duobus ad tria,tertiam à tribus ad quatuor. Præterea clariſsime demonſtrant uim perfectiuam rerum inſitam ſeptenario uel ætates ab infantia ſenectutem uſq;, quas ſeptimanis annorum metimur.namq; primo ſeptennio dentes proueniunt, ſecundo tempeſtiui ad genituram emittendā reddimur,tertio barbam promittimus, quarto augmentum roboris conſequimur, tum quinto tempus nuptias poſtulat, ſexto uis intelligendi maturatur,ſeptimo tū mens ſeipſa melior auctiorq; euadit tum ratio,octauo utraq; plene perficit,nono uerò æquitas ac māſuetudo, affectibus maiore ex parte perdomitis.porrò decimo finis uitæ optimus, integris etiā tū inſtrumētis ſenſuū.ſolet em̄ longa ſenectus unūquenq; ſupplātare & affligere.quas ętates etiā Solō Atheniēſiū legiſlator deſcripſit his elegiacis.

Impubes pueri ſeptem uoluentibus annis
    Claudunt enatis dentibus eloquium.
Poſt alios totidem,diuorum numine dextro,
    Occultum pubis naſcitur indicium.
Annis ter ſeptem prima lanugine malas
    Veſtiet,ætatis robore conſpicuus.
Quartus id augebit iam ſeptenarius,iſq;
    Optima uirtutis proferet indicia.
Adde alios totidem,feſtinans ocyus ætas
    Coniugio monuit quærere progeniem.
Sexta ætas animo ſi quid deeſt addet,eaq;
    Diſces quid deceat,quid quoq; dedeceat.
At quæ ſuccedunt per proxima ter duo luſtra,
    Ornabunt linguam dulcibus eloquijs.

Nona

Nona ætas languet, tum frigida membra retardant
Virtutem non unquam interituram animi.
At quiſquis decimam poterit contingere metam,
Iam tempeſtiuo funere conciderit.

Ita quidem Solon modo dictis decem ſeptimanis humanam uitam dinumerat. Hippocrates uerò medicus ait ſeptem eſſe ætates, infantis, pueri, adoleſcentis, iuuenis, uiri, ſenioris, ſenis. Harum menſurã ſeptimanas annorum, non tamen deinceps. Sic autem dicit: In hominis natura ſeptem ſunt tempora, quas ætates uocant, infans, puer, adoleſcens, & reliquæ. Infans eſt donec intra ſeptennium dentes amittat. Puer uſq; geniture excretionem, ad geminatum ſeptennium. Adoleſcens uſq; barbæ hirſutiem, ad annum ter ſeptimum. Iuuenis uſq; dum creſcit totum corpus, ad quater ſeptimum. Vir uſq; undequinquageſimum, ad ſepties ſeptimum. Senior uſq; ſextum ſupra quinquageſimum, ad octies ſeptimum. Quicquid uero deinceps ſequitur, ad ſenium pertinet. Illud quoq; ad peculiarem ſeptenarij commendationem affertur, quòd mirum habeat in natura ordinem, conſtans ex tribus & quatuor. Tertium quidem ab unitate ſi quis duplicet, inueniet quadrangulum. quartum uero cubum. ex utroque autem compoſitum, cubum ſimul & quadrangulum. Itaque ab unitate tertius, in dupla ratione quadrangulus eſt. Quartus uero, ſcilicet octo, cubus, ſeptimus autem quatuor ad ſeptem, cubus ſimul & quadrangulus, ita ut omnino perfectus ſit ſeptimus numerus, ambas æqualitates promittens, & ſuperficialem per triangulum, iuxta ternionis cognationẽ: & ſolidam per cubum iuxta familiaritatem quam habet cum quaternione. Ex ternione autem & quaternione fit ſeptenarius. Eſt autem non ſolum perfectiuus, ſed ut uerbo dicam, maxime harmonicus, & quodammodo fons pulcherrimi diagrãmatis, quod omnes harmonias, ſcilicet diateſſaron, diapente, diapaſon: omnes item proportiones, ſcilicet arithmeticam, geometricam & inſuper harmonicam continet. Is laterculus conſtat ex his numeris, ſex, octo, nouem, duodecim. octo quidem ad ſex ratione ſupertertia, quæ eſt harmoniæ diateſſaron. Nouẽ uero ad ſex ſeſquialtera, quæ eſt diapente. At duodecim ad ſex ratione dupla, quæ eſt diapaſon. Continet autem (ut dixi) etiam proportiones omnes: arithmeticam quidem in his numeris, ſex, nouem, duodecim. ſicut enim medius primum tribus ſuperat, ita totidem ſuperatur ab ultimo. Geometricam uero ex his quatuor numeris, ſcilicet ſex, octo, nouem, duodecim. Qua enim ratione ſe habent octo ad ſex, eadem duodecim ad nouem. Eſt aũt ratio ſupertertia. Harmonicam porrò ex his tribus, ſex, octo, duodecim. eſtq; harmonicæ proportionis duplex iudicium. Vnum, quando quam rationem habet ultimus ad primum, eandem habet id quo ſuperat ultimus medium, ad id quo primus ſuperatur à medio. Id euidentiſsimum fiet ex modo propoſitis numeris, qui ſunt ſex, octo, duodecim. Vltimus enim primi duplus eſt, & partes quibus ſe inuicem hi numeri ſuperant, item duplæ. Nam duodenarius octonarium ſuperat quatuor, & octonarius ſenarium duobus. Quatuor autem duorum duplum eſt. Alterũ autẽ iudicium harmonicæ proportionis, quãdo medius æqua portione & ſuperat & ſuperatur ab extremis. octo enim conſiſtens in

medio, ſuperat primū portione tertia. ſubtractis enim ſex, reliqua duo ſunt primi tertia portio. ſuperatur quoque ab ultimo æqua portione. Subtractis enim octo à duodecim, reliqua quatuor fient ultimi portio tertia. Hæc neceſſario dicenda habuimus de pulchritudine quam habet hoc diagramma ſiue laterculus, ſiue quocunque alio libet appellare nomine. tot ideas atque etiā plures ſeptenarius oſtendit in rebus incorporeis & intelligibilibus. extendit autem ſe eius natura & in omnem uiſibilem eſſentiam, quæ cælum ac terram, id eſt, huius uniuerſi fines occupat. quæ enim mundi pars erga ſeptenarium non afficitur, amore & deſiderio eius domita? Primo cælum ipſum aiunt ſeptem cinctum circulis, quorum nomina ſunt hæc, arcticus, antarcticus, tropicus ſolſtitialis, tropicus brumalis, æquinoctialis, ſignifer, & inſuper lacteus. nam horizon noſtrum eſt accidens, quatenus quiſq; aut acute cernit, aut contra, ſenſu circumquaque protendente ſe ulterius aut citerius. certe erraticarum cohors aduerſum fixis curſum tenens, ſeptem diſtinguitur ordinibus, maximum præ ſe ferens affectum erga terram & aera. nam hunc quidem quaternis quotannis temporibus uariat, per ſingula infinitas mutationes afferens, tranquillitatibus, ſerenitatibus, nubilationibus, procellarum uiolentia. Fluuios quoque inundant & minuunt, campoſq; ſtagnare aut contra ſqualere faciunt. Quin & in mari eaſdem uices inducunt, accedente recedenteq;. Licet enim uidere ſinus marinos ubi refugiente æſtu amplum repente littus exiſtit: & paulo poſt reuertente, mare ſe reddit altiſsimum, non paruis onerarijs, ſed centies centenas amphoras uehentibus nauigabile. Nec minus terrenis omnibus tum animantibus tum ſtirpibus largiuntur incrementa maturitatemq; fructuum, ſingulorum naturam fouendo ad curſus recurſuſq; indefatigabiles, ut noui flores ſuccedant, moxq; matureſcant ad præbendā indigentibus copiam. Vrſa quidem quam uocant nautarum deductrix, è ſeptem ſtellis conſtat: quam ſpectando gubernatores mille uijs ſulcant maria, tentantes rem arduā & maiorem q̃ pro humana ſapientia. hoc enim ſcopo uſi, ſerutādo inuenerūt regiones ignotas maioribus, cōtinentis quidē incolæ inſulas, inſulani uero in cōtinēte ſitas. oportebat enim à puriſsima cæli eſſentia animali deo charo terræ ſimul mariſq; receſſus abditos oſtendi, uidelicet humano generi. Huc accedit etiā pleiadum chorus ex ſeptem ſtellis abſolutus, quarū emerſus & occultationes magnorum cōmodorum cauſa fiunt omnibus. his enim occidentibus ſulci proſcinduntur ad ſementem. ortu uero earū inſtante, lętum futuræ meſsis nuncium afferunt. exortæ itē agricolas geſtientes ad comportationē rerū neceſſariarū excitant. illi uero libenter recondūt cibaria, quę mox in quotidianos uſus depromāt. Sol ipſe diei dux, bina quotānis æquinoctia faciens, uere atq; autumno, uernum in ariete, autumnale in libra, euidentiſsimā probationē exhibet diuinæ maieſtatis in ſeptenario. utrunq; enim æquinoctium fit menſe ſeptimo: quibus temporibus etiam feſta indixit lex duo maxima & celeberrima, quandoquidem utroq; quicquid terra fert perficitur, uere quidē frumentū & quæcunq; ſeminamus alia: autumno uerò uitis fructus & plerarūq; aliarū arborum. & quoniam à cæleſtibus terrena dependent iuxta quendā naturalem conſenſum, ſeptenarij ratio ſuperne orta, deſcendit & ad nos, ut mortales

les inuiſeret. Jamprimũ noſtræ animę, excepta mente rectrice, partes ſeptem ſunt, accedente ad quinq́ ſenſus organo uocis, & poſtrema ui genitali. quæ ſane omnia, ſicut fit in miraculoſis machinis, à mēte tanq́ occultis quibuſdã neruis trahente, nunc mouenť, nunc ſinuntur quieſcere, utcunq́ motus aut quies cōpetit. Similiter & corporis ſiquis internas externas'ue partes examinet, ſeptenas inueniet. in propatulo quidem haſce: caput, pectus, uentrē, manus geminas & pedes: inteſtinas uero, ſtomachum, cor, pulmonem, lienem, iecur, renes duos. item quod regnum obtinet in animante caput, maxime neceſſarijs inſtrumentis ſeptem utitur, geminis oculis auribusq́ & totidem naribus, ſeptimoq́ ore, per quod mortalia (ut ait Plato) intrant, exeunt immortalia. Intrant enim id cibi & potus, corruptibilis corporis alimenta corruptibilia: prodeũt autem à ratione immortalis animæ immortales leges, per quas rationalis uita regitur. Item quæ per uiſum præſtantiſsimum omnium ſenſuum iudicantur, ad eundem numerum pertinent in genere. Septem enim ſunt quæ conſpiciuntur, corpus, diſtantia, figura, magnitudo, color, motus, ſtatus, præterea nihil. Vocis quoq́ mutationes uniuerſę cadunt in ſeptenarium, acuta, grauis, circumflexa, quarto loco uox aſpera, quinto lenis, ſexto longa, breuis ſeptimo. Quin & motus ſeptem eſſe animaduertuntur, ſurſum, deorſum, dextrorſum, ſiniſtrorſumq́, prorſum, retrorſumq́, & in orbem, ſicut clariſsime liquere poteſt ex ſaltationibus. Aiunt inſuper excrementa quoque corporis ſubijci modo dicto numero. namq́ ex oculis promanant lachrymæ, ſicut per ambas nares purgationes capitis. per os item ſaliuę quas exſpuimus. Inſunt etiam geminæ cloacæ per quas deriuantur ſuperfluitates corporum, altera antica, poſtica altera. Sextum eſt per totum corpus ſudoris profluuium, adhæc naturaliſsima ſeminis effuſio per membra genitalia. Rurſum mulierum fluxus menſtruus ad diem ut plurimum ſeptimum durat: & fœtus intra uterum menſibus ſeptem animantur naturaliter, ut quiddam ualde mirandum accidat. Fiunt enim ſeptimeſtres partus uitales, cum octimeſtres omnino impoſsibile ſit uiuere. Acuti quoque morbi corporum, præſertim cum ex mala temperatura uirium in febres continuas incidimus, ſeptimo fermè die iudicantur. Hic enim in tali de uita certamine, alijs ſalutem, alijs mortem decernit. Eiuſdem numeri uis non ſolum in iam dictis, uerum etiam in optima quaq́ ſcientiarũ uerſatur, ut grãmatica & muſica. Lyra enim ſeptē tenta fidibus, proportione reſpondens ſeptem erraticarum choreæ, memorabiles harmonias perficit, princeps inter omnia propemodũ inſtrumēta muſica. inter elementa quoq́ grãmaticæ, uocales quæ uerè ſic dicuntur, ſeptē ſunt, quandoquidem & per ſe uidentur ſonare, & alijs coniunctę, uoces articulatas efficiunt. nam in ſemiuocalibus ſupplent quod deeſt, reddendo ſonos integros. mutarum uerò uertunt & mutant naturas, afflando eis uirtutes proprias, ut ineffabiles antea, iam fiant effabiles. Quamobrem mihi uidentur primi nominum impoſitores, quippe ſapientes, uocaſſe hunc numerum ἀπὸ τῷ σεβάσμῶ, id eſt ab inſita maieſtate honeſtateq́. Romani certe addito ſigma quod deeſt in Græco uocabulo, clarius etiã exprimũt uim etymologicã, SEPTEM eum appellando, à maieſtate (ut dictũ eſt) honeſtateq́ ipſius. Hæc aliaq́ plura à philoſophiæ ſtudioſis dicuntur de ſeptenario, propter quæ ſummo ho-

nore in natura ſuperna dignatus eſt. nec minus honoratur apud præcipuos uel Græcos uel Barbaros, qui exercent diſciplinam mathematicam: in honore eſt etiam apud uirtutum amantiſsimum Moſen, qui eius pulchritudinem inſcripſit ſacratiſsimis legis tabulis, eandemcp animis poſterorum cunctorũ cunctis inſculpſit, poſt ſex dies iubens feſtum agi ſeptimo, ab alijs abſtinendo operibus quæcuncp ad quærendum parandumcp uictum attinent, interim uacando uni philoſophiæ ſtudio corrigẽdiſcp moribus & examini conſcientiæ: quod inſitũ in anima, tancp iudex obiurgare nõ ueretur, alijs intentando minas uehemẽtius, alios admonendo modeſtius: eos quidẽ qui ſpõte ſua contumaces ſunt, minis territans, eos uero qui peccant inuiti per imprudentiã, ciuiliter admonens, ne poſthac labanẽ ſimiliter. Deinde per epilogũ creationẽ mũdi ſummatim memorãs, inquit propheta: Hic eſt liber generationis cæli & terræ, quando creata ſunt, die quo fecit deus cælũ & terram, & omne uirgultũ agri antecp orireẽ in terra, omnẽcp herbã agri prius cp germinaret.] An nõ manifeſte incorporeas & intelligibiles ideas memorat, qui bus tancp anulis ſignatorijs exprimi res ſenſibiles cõtigit. prius enim cp terra uirgultũ proderet, ait in rerũ natura uirgultũ ipſum fuiſſe, & prius cp herba in agro exiſteret, herbam fuiſſe inuiſibilẽ: ſubintelligendũ autẽ cp & ante ſingulas res alias quas ſenſus indicãt, antiquiores effigies mẽſuræcp quibus effigianẽ & metiunẽ, iam fuerant. nã etiãſi particulariter percẽſuiſſet omnia, uir alioqui breuitatis ſtudioſus ſiquis alius, nihilominus iã dicta pauca hæc eſſent exẽpla naturæ uniuerſorũ, quæ abſcp incorporeo exẽplari nihil in rebus ſenſibilibus perficit. deinde ordinẽ ſequendo, & obſeruãdo rerũ conſequentiã dicit: Fons aũt aſcendebat ẽ terra, & irrigabat omnẽ ſuperficiem eius.] Nam alij philoſophi uniuerſam aquã aiunt eſſe elementum unum ex quatuor, ex quibus mundus creatus eſt. ſed Moſes acrioribus oculis etiam longinqua diligenter contemplari & comprehendere ſolitus, elementũ quidem opinatur eſſe magnum hoc mare, partem quartam uniuerſi, quam poſteriores oceanum nominantes, maria quę nos permeamus ad illum collata habere portuum magnitudinẽ exiſtimant. dulcem autem aquam & potabilem ſecreuit à marina, quam terræ attribuit, ratus huius partem non illius, uel ob cauſam dictam ſuperius, ut tanquam uinculo contineatur dulci qualitate pro glutine inſita. arida enim relicta nullo ſubintrante humore, qui foramina ipſius uaria permearet, fortaſſe fathiſceret. nunc continetur & permanet, partim ui unientis ſpiritus, partim humore qui nõ ſinit areſactam abire in fragmenta maiora minoracp. & hæc quidem una eſt cauſa. iam dicenda & altera, à ueritate tancp ſcopo non aberrans. Nihil ẽ terra genitũ abſcp humida eſſentia conſiſtere natura patiẽ. id ſemina iacta indicant: quæ quidem aut humida ſunt ut animaliũ, aut ſine humiditate nõ germinant, qualia ſunt ſtirpium. Vnde liquet neceſſario dictam humidam eſſentiã partẽ eſſe terræ omnia parientis, ſicut mulieres opus habent menſtruis. Aiunt enim naturæ perquiſitores hanc eſſe fœtuum eſſentiam in utero, nec diſſentaneum eſt ab his quæ diximus quod mox dicetur. Cuilibet matri tanquam partẽ ſumme neceſſariam natura ſcaturientes mammas addidit, præparans alimenta naſcituris infantibus. Mater autem etiam terra eſſe uidetur, quapropter & priſcis

ſcis illis placuit ut uocaretur δημήτηρ, compoſito è matre & terra nomine. non enim terra mulierem (ut dixit Plato) ſed mulier terram imitatur: quam uere poetica gens omniparentem, frugiferam, Pandoramq; nominare ſolita eſt: quippe cauſam generationis & perpetuitatis tam ſtirpium quàm animalium. Merito igitur terræ quoq; antiquiſsimæ matrū ac fœcūdiſsimæ natura tanquam mammas dedit, amnium fluenta fontiumq;, ut ſtirpes rigentur, & omnia animalia potum copioſum habeant. Poſt hæc autem inquit: Formauit deus hominem, humo ſumpta de terra: & inſpirauit in faciem eius ſpiritum uitæ. Hic quoq; manifeſtiſsime docet, plurimum differre inter eum qui nunc formatus eſt hominem, & eum qui ad imaginem dei factus eſt antea. Qui enim nunc formatur, ſenſibilis eſt, particeps qualitatis, ex corpore conſtans & anima, uir & mulier, natura mortalis. Ille uero ad imaginem factus, idea quædam aut genus aut ſignaculum, intelligibilis, incorporeus, nec mas, nec fœmina, naturaliter incorruptibilis: ſenſibilis autem & ſpecialis hominis ſtructuram compoſitam eſſe ait ex terrena eſſentia & diuino ſpiritu. Factum enim corpus quidem ex humo quam ſumpſit artifex, & formam humanam inde effinxit. anima uero ex nulla omnino re creata, ſed ex patre atque rectore rerum omnium. Nam quod dicit Inſpirauit, nihil erat aliud quàm ſpiritus diuinus è beata illa & felice natura in coloniam hanc miſſus ad utilitatem noſtri generis: ut quamuis mortalis ſit iuxta partem conſpicuam, ſaltem iuxta inuiſibilem immortalis reddatur. Quamobrem proprie dicere licet, hominem mortalis & immortalis naturæ eſſe confinium, utriuſq; quantum neceſſe eſt participem, factumq; mortalem ſimul & immortalem: mortalem iuxta corpus, iuxta mentem immortalem. Ille autem primus homo terrigena, princeps totius noſtri generis, utraque parte præſtantiſsimus & anima & corpore factus mihi uidetur, longeq; poſteros ſuos antecellere utraq; præſtantia. hic ipſe enim erat re uera pulcher atque bonus. Coniecturam autem formoſitatis eius corporis uel ex tribus cauſis licet capere, quarum prima eſt hæc. Cum terra tum recens extitiſſet ſecreta ab aquarum mole, quod mare appellatum eſt, ſequebatur ut materia rerum ſincera & infucata puraq; eſſet, ex qua quicquid conficiebatur, merito erat inculpabile. Altera uero, quia non ex quauis terræ parte humo ſumpta uidetur deus hanc humana ſpecie ſtatuam formare uoluiſſe ſumma cum diligentia: ſed ſelecta undequaque optima, ex pura materia ad id quod inerat puriſsimum excolaſſe accurate, quod maxime ad hoc opus aptum erat. Domus enim quædam aut templum ſacratum fabricabatur rationali animæ, quam illa diuina imago circumferre debebat. Tertia ne conferenda quidem cum iam dictis. Opifex bonus erat arte quoque inter cætera, ut ſingulæ corporis partes & priuatim conuenientibus abſoluerentur numeris, & apte in uniuerſum cohærerent. Ad eam per omnia quadrantem commenſionem acceſsit & habitudo bona & color appoſitiſsimus, ut quàm maxime fieri poteſt pulcherrimus idem qui primus homo aſpiceretur. Quod autem in anima quoq; par inerat prꝗſtantia, manifeſtum eſt. nullo enim creato exemplari in ea facienda uſus uidetur, ſed ſolo (ut diximus) ſuo ipſius uerbo. ideoq; narratur effigiem & imitamentum fuiſſe hunc hominem inſpira-

tum

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

tum in faciem, ubi ſenſus locantur, quibus corpus animauit Opifex. deinde ratione in partem principalem impoſita circundedit ei ſatellitiũ, ut colores & ſonos, itidemq́ʒ ſapores atqʒ uapores & cætera ſimilia tractaret, quæ ſine ope ſenſuum per ſeipſam percipere non poterat. ſequitur autem neceſſario, omnibus modis pulchri exemplaris pulcherrimam eſſe imaginem. nam dei uerbum etiam eam quæ in natura eſt pulchritudinem ſuperat, quippe non ornatum pulchritudine, ſed ipſum ornamentum illius (ſi uera fatenda ſunt) decentiſsimum. Talis mihi uidetur factus primus homo tum corpore tum anima, omnium quotquot ſunt fuerunt'ue præſtantiſsimus. Nos enim ex hominibus gignimur, illum uerò deus condidit. quãto autem melior autor, tanto etiam opus melius: quemadmodũ ſane quicquid uiget ſeneſcente melius eſt, ſiue animal, ſiue planta, ſiue fructus, ſiue aliud quid ex his quę natura continet. itaqʒ par eſt illum recens creatũ hominem robur fuiſſe uniuerſi noſtri generis, poſteros uerò eius non ita uiguiſſe, degenerantibus uſqʒ formarum & uiriũ ſucceſsionibus: quod quidem & in plaſtarum & in pictorũ arte uidi fieri. deteriora enim ſunt quæ exprimuntur ad exemplar propoſitũ. quod ſi hæc ipſa imitetur plaſtes pictor'ue, multo magis degenerant: quippe longe remota à principio. ſimile quiddam in magnete ſpectatur. nam qui è ferreis annulis ipſum tangit, hæret tenaciſsime: qui uerò hunc deinceps, minus. pendent tamen & tertius à ſecundo, & quartus à tertio, & quintus à quarto, & alij ab alijs per longam ſeriem una ui trahente continenteq́ʒ, ſed non eodem modo. Semper enim quo longius abſunt à principio laxantur, eo quod remittatur uis attractoria, nec iam pariter aſtringere ualeat. Tale quiddam & humano generi accidiſſe uidetur, per ſingula ſecula ſuccedentibus exilioribus & corporis & animæ uiribus ac qualitatibus. Quod ſi principem illum noſtrum, non tantũ primum hominem, ſed & ſolum mundi ciuẽ dicamus, dicemus uerißime. erat enim domus ei mũdus & ciuitas, haudquaquam manufacta ex modo creata ſaxorum lignorumq́ʒ materia, in qua tanquam in patria ſecuriſsime habitabat, alienus ab omni metu, utpote dignatus dominatione rerũ terreſtriũ, & formidãdus cæteris mortalibus animantibus, ut domino doctis obedire aut coactis: pacateq́ʒ uiuebat in iucunditatibus innocens. quoniam aũt omnis legitima ciuitas habet inſtituta ſua, neceſſe erat mundi ciues uti inſtitutis cum toto mundo communibus. Ea ſunt recta ratio naturæ, quæ ratio magis proprie cognominatur ius, lex diuina, ſuum cuiqʒ ita ut debetur & conuenit tribuens. huius ciuitatis ac reipublicæ oportebat eſſe quoſdam ante hominem ciues, qui merito dici poſſent magnæ urbis ciues, ampliſsima pomœria ſortiti ad habitandum, & aſſcripti in ius ciuitatis maximæ perfectiſsimæq́ʒ. hi uerò quinam alij poſsint eſſe, quàm rationales diuinæ naturæ, partim intelligibiles incorporeæq́ʒ, partim non ſine corporibus, quales ſtellæ ſunt. cum his conuiuendo & colloquendo, uериſimiliter in felicitate ſinceriſsima degebat ille cognatus ſummi regis recens in lucem proditus: qui plenus largiſsimo ſpiritu diuino omnia tum dicere tum facere ſtudebat ad placitum patris regisq́ʒ ſui, ſequens eius uias eiſdem ueſtigijs, quà uirtutes uiam publicam muniũt: per quas uias ſolis animabus fas eſt incedere, eum finem affectantibus, ut tandem reddantur

tur genitori deo ſimiles. Atq; ita primi hominis utraq; pulchritudo tam corporis quàm animæ, & ſi multo infra ueritatem, certe pro noſtra uirili, quantum fieri poterat, dicta eſt. Poſteritas autem eiuſdem ideæ particeps, neceſſario tametſi obſcuras, ſeruat tamē adhuc formas cognationis quæ ſibi cum patre illo intercedit. cuius nam cognationis? omnis homo iuxta mentem diuino uerbo eſt cognatus, beatæ illius naturæ ſigillum ſiue particula quædā, ſiue ſplendor & quaſi radius: item mundo uniuerſo iuxta ſtructuram corporis. eſt enim contemperatus ex eiſdem elementis, terra, aqua, aere, igne, ſingulis portionem ſuam conferentibus ad ſupplementū materiæ ſufficientiſsimæ: eam oportebat ſumere opificem, ut fabricaret hanc uiſibilem imaginem. præterea in omnibus modo dictis regionibus tanquam in domeſticis cognatisq; uerſatur, locum loco mutans, & aliâs aliò ſe conferēs, ut proprie dicere liceat hominem eſſe omnia, terrenū, aquaticum, uolucrem, cæleſtem. quatenus enim habitat & ingreditur in terra, terreſtre eſt animal: quatenus urinatur, natat, & ſæpe nauigat, aquaticum. cuius rei teſtes ſunt naucleri, negociatores, purpurarum captatores, cæterorumq; conchyliorū atq; piſciū: quatenus autem ſublime in penſilibus degit cœnaculis, merito dici poteſt aericola. atq; inſuper cæleſte, propter principem inter ſenſus uiſum, quo ſolem aduſq; & lunam cæterarumq; ſtellarum tum erraticarū tum fixarū ſingulas euadit. Perpulchre autem & impoſitio nominū aſsignatur primo homini. ad ſapientiam enim & regnū pertinet. at ille ſapiens eſt ſuimetipſe diſcipulus & doctor per dei gratiam, & inſuper rex quoq;. Decet autem rectorem ut appellet unumquenq; ſubditorū. eximiam uerò oportet fuiſſe imperandi uim in primo illo homine, quem accurate formatū deus ſecundo poſt honore dignatus, ſubpræfectum ſibi, rectorem aliarū rerum omnium conſtituit. quandoquidem etiam tot ſeculorū poſteritas eius, euaneſcente iam per tam longum ſpatium genere, nihilominus adhuc brutis dominatur, ſeruans tanquā ſcintillam principatus & potentiæ hæreditariæ. Ait igitur ſcriptura, Omnes animantes à deo adductas ad hominem, ut uideret quas hic appellationes ſingulis inderet.] non quòd dubitaret. ignotum enim deo nihil, ſed ſibi conſcius quòd rationalem in mortali naturā fecerit ſuapte ui mobilem, ne ipſe eſſet uitij particeps. itaq; periculum faciebat iam noti tanquā præceptor, inſitum ei habitum excitans, & ad contemplationē operum ſuorum prouocans, ut eis ex tempore nomina imponeret, nec impropria nec inconuenientia, ſed diſerte rerum proprietates exprimentia. cum enim rationalis natura etiamtum pura maneret in anima, nullo turbante languore, aut morbo, aut affectu, puriſq; uteretur tam corporū quàm rerum imaginationibus, non aberrabat à uero dum nomina eis inderet, appoſite ſignificatis applicando, ut ad primum uocabuli ſonum mox natura cuiuſq; intelligeretur. tantum omnigenarū uirtutum inerat homini, contendenti ad ipſum finem humanæ felicitatis. Verum quia nihil eſt in rebus genitis firmum, ſed omnia mortalia neceſſarias mutationes admittunt, oportebat & primū hominem experiri aliquam infelicitatē. ut autem obnoxius uiueret, occaſio fuit mulier. donec enim ſolus erat, ſimilitudine referebat creatū mundū & deū, geſtans utriuſq; naturæ formas expreſſas in anima, non omnes, ſed quot

quot

quot earũ mortalis ipſa capere poterat. ubi uerò formata eſt & mulier, conſpicatus germanam ſpeciem, & cognatã formam, gauiſus eo ſpectaculo, & accedens eam complexus eſt. at illa cum nullum animal uideret ſibi ſimilius, libenter eum reſalutauit, & reuerenter. deinde ſuperueniens amor, tanquã unius animalis duo dimidia prius diſtantia collecta tunc in unum coaptauit, indita utriq; cupidine gignendi ſimilem prolem per mutuam conſuetudinem. ea cupido etiam corporũ uoluptatẽ peperit. Vnde eſt origo iniquitatum præuaricationumq; omnium: quando talis uoluptas mutauit mortalem & infelicẽ uitam beata immortaliq;. Viro autem adhuc ſolitariã uitam degente, necdum formata muliere, paradiſus à deo plãtatus dicitur, noſtris his nequaquam ſimilis. noſtrorũ enim inanimata ſylua eſt, arboribus plena omnigenis, alijs ſemper uirentibus ad amœnitatẽ perpetuam, alijs primo uere pubeſcentibus ac germinantibus. rurſum alijs mites fructus in uſum humanum ferentibus, non modo ad neceſsitatẽ, ſed & ad ſuperfluas uoluptates uitæ delicatioris: alijs diſsimilem, qui neceſſario feris relinquitur. at dei paradiſus animatas omnes arbores habet rationeq; præditas, quarum fructus uirtutes ſunt & incorruptus intellectus atq; ſagacitas, quid turpe ſit, quid honeſtũ, dijudicans. adhæc uita ſana & incorruptibilitas, & quicquid eſt ſimile. hæc autem philoſophia per ſimilitudines magis quàm proprie loqui uidetur. arbores enim in terra nec unquam prius natæ ſunt, nec naſcituras eſt credibile, uitæ aut intellectus feraces. ſed ut puto ſubindicatur, per paradiſum quidem principalis uis animæ, quæ eſt plena ceu plantis, innumeris opinionibus: per arborem autem uitæ, pietas inter omnes uirtutes eminentiſsima, per quam immortalis redditur anima: ſicut per dignotionẽ boni maliq; arbitra prudentia, quæ diſcernit res naturaliter contrarias. his ceu terminis in anima poſitis, deus tanquam iudex conſiderabat utrò eſſet propenſior: & poſtquam uidit eam uergere ad calliditatem, ſanctitate pietateq; poſthabita, ex quibus immortalis uita prouenit, merito eiecit pulſam è paradiſo in exilium, præciſa omni ſpe reditus, propter eius erratum difficile ſanatu & incurabile: quandoquidem etiam deceptionis occaſio non mediocriter fuit culpabilis, non diſsimulanda hoc loco per ſilentium. Fertur antiquũ illum ueneficũ & terrigenã ſerpentem humana uoce uſum eſſe. is olim conditi ante omnes uiri uxorem aggreſſus, opprobrauit ei ſtupiditatẽ & numinis reuerentiam nimiam, quòd cunctando procraſtinaret carpere fructum aſpectu ſpecioſiſsimũ omnium, guſtu uerò ſuauiſsimũ: adhæc utiliſsimum, quippe cui uis inſit dignoſcendi bona & mala. ibi mulier propter mentis inconſtantiam inconſiderate aſſentiens, guſtatum pomũ uiro cõmunicauit. itaq; ambo repente ex innocentia ſimplicitateq; morum, in calliditatẽ mutati ſunt. Id indigne ferens ille pater (merebatur enim irã facinus, quandoquidem neglecta uitæ immortalis arbore, hoc eſt uirtute abſolutiſsima, unde longæuam ac beatã uitam carpere potuerant, breuem mortalemq;, non diuitam, ſed tempus erumnoſum prætulerant) pœnæ meritæ ſententiã eis intulit. Sunt autem hæc non figmenta fabuloſa, qualibus poetæ ludunt & ſophiſtæ, ſed figurata documenta, ad allegoriæ ſcrutationem inuitantia per latentes coniecturas. quas ſi quis ſequatur ut decet, ſerpentem haud abſurde

de uoluptatem ſubindicare interpretabitur. primum quia pedibus carens pronus uentre nititur: deinde quia terræ glebis pro cibo utitur: tertio, quia uenenum geſtat in dentibus, quo ſolet morſos tollere. Quibus omnibus malis obnoxius eſt homo uoluptati deditus: quippe qui ægre caput attollit, grauatus depreſſusq;, ſubuertente ſupplantanteq; ipſum intemperantia. Veſcitur quoque non cibis cæleſtibus, quos ſapientia uiris contemplatiuis per ſermones & opiniones porrigit: ſed his qui quotannis è terra proueniunt: unde ortæ ebrietates & cupedinarij guloſiq; appetitus uentris, poſtquam auctæ totum hominem dediderunt huiuſmodi ſtudio, ea quoq; quæ ſub uentre ſunt excitant, & in furores quoſdam erumpere faciunt. qui enim coquorum & popinariorum laborem abliguriunt, attacti caput nidoribus ex condimentis exhalantibus, participes huius turpitudinis fieri cupiunt. & ubi quis ſumptuoſam menſam uiderit, toto corpore in appoſita irruit, datq; operã ut expleatur omnibus, hoc ſolum ſpectans, ut nihil è tanto apparatu ſinat reliquum. Quamobrem non minus quàm ſerpens in ſuis dentibus uenenum circumfert. hi ſunt enim inſatiabilitatis miniſtri & operarij, nihil non ad cibum ſecantes conterẽteſq;: qui primò linguæ dijudicandos ſapores offerant, deinde gulæ. Eſt autem immoderata ciborum congeſtio lethifera naturaliter & uenefica, utpote concoctionem præ multitudine non admittentibus quæ ingeſta ſunt, quando adduntur alia ſuper alia priuſquam priora digeſta ſint. Vocem aũt humanam ſerpẽs emiſiſſe dicitur, quia plurimos ſui ſtudioſos propugnatoreſq; uoluptas habet: qui defenſione huius ſuſcepta, nouam audent afferre doctrinam, tribuentes ei potentiam in rebus omnibus magnis ac paruis abſq; ulla exceptione. quando & primi maris fœminæq; congreſſus ſequeſtram habent uoluptatem, & geniture abſq; hac non perficiuntur. tum quę genita ſunt nullius prius conſuetudinem affectant quàm huius, quippe gaudentia uoluptate, contrarium uerò huic dolorem ægreferentia. quapropter plorat infans recens editus, nimirum dolens propter frigus. nam è calidiſsimo loco uuluæ, in qua longo tempore habitauerat, progreſſus repente in aerem frigidum & inaſſuetum ſibi, uelut ictus eo ſentit, doloris ac uexationis manifeſtiſsimum fletu præbens indicium. feſtinat enim, ut aiunt, ad uoluptatem, tanquam ad maxime neceſſarium & cuncta complectentem finem omne animal, præcipue homo. Nam reliqua per ſolum guſtum & genitalia frui hac expetũt, homo per alios quoq; ſenſus, quicquid ſpectatu audituq; delectare poteſt conſectans auribus atq; oculis. Quin & alia dicuntur in laudem huius affectus plurima, & quòd ſit animalibus familiariſsimus atq; cognatiſsimus. Verum ſatis ſint exẽpli cauſa iam dicta, propter quæ humanam uocem ſerpens emiſiſſe uiſus eſt. ideo, ut puto, Moſes etiam in legibus quas priuatim ſcripſit de animalibus quæ ſint cibis apta, quæ non, maxime laudat eum qui uocatur ophiomachus. Eſt autem reptile ſubnixum longis cruribus, quibus à terra pro ingenio ſuo proſilit & ſublime fertur, quemadmodum cætera locuſtarum genera. nam hic ophiomachus nihil aliud mihi eſſe uidetur, quàm temperantiæ ſymbolum, quę implacabile abſq; ullis inducijs bellum gerit cum uoluptate atq; intemperantia. altera enim frugalitatem, parſimoniã, ſola neceſſaria, ſubrigidã honeſtamq; uitam eximie complectit̃: altera operoſitatem ſumptuoſitatemq;, quæ lauticias deliciaſq; afferunt animæ atq;

corpori,& uitã reddunt obnoxiã,morte moleſtiorẽ his qui recte ſapiũt. Cæ
terum uoluptas ſuas præſtigias ac fraudes uiro non audet admoliri, ſed fœ-
minæ,& per hanc illi,idꝗ admodũ appoſite efficaciterꝗ.in nobis enim qua
ſi uir eſt mẽs,ſenſus quaſi fœmina. Voluptas uero prius appellat pertẽtatꝗ
ſenſus,per quos id quod principale eſt mentẽ illicit.Poſtꝗ̃ enim ſinguli ſen
ſus eius ueneficijs ſubiecti fuerint,adlubeſcẽtes his quæ offerunt̃,coloribus
figuriſꝗ uarijs uiſus,uocũ concẽtibus auditus , ſaporũ ſuauitatibus guſtus,
exhalantium uaporũ fragrantiæ odoratus , acceptis his donis tanꝗ̃ famuli
afferunt ea ueluti dominę ratiocinationi,aduocatã adhibendo ſuadelam, ne
repulſam ulla in re patiant̃. Ratio porrò ineſcata,iamꝗ ex regina facta ſub
dita, & ſerua ex domina, & exul ex ciue , mortalis fit quæ immortalis antea
fuerat.Omnino enim ſcirc oportet, ꝙ uoluptas tanꝗ̃ laſciua meretricula a-
matorẽ appetit,quęrẽs ſtupri conciliatores per quos illum ceu hamo capiat.
ſunt aũt huius cupidinis ſequeſtri ſenſus, quos poſtꝗ̃ ineſcarit, facile mentẽ
ſubiugat:quæ res externas intrò admittat , illis internuncijs & oſtentãtibus
ſingularũ formas,& ei ſuũ affectũ imprimentibus.nã ceræ ſimilis,recipit per
ſenſus imaginationes,quibus apprehendit corpora,quod per ſeipſam nõ ua
let,ut ante dixi. Continuo aũt mercedẽ uoluptatis habuerũt , qui primi ſeſe
in ſeruitutẽ dediderũt moleſto huic morbo & inſanabili: mulier quidẽ uehe
mentes dolores parturitionis,& in reliqua uita cõtinuas triſtitias,pręſertim
in gignẽdis educandiſꝗ liberis,ægrotis ſaniſꝗ, in proſperitate & aduerſita
te degẽtibus,quominus libertate frueret̃,uitę ſociũ agnoſcẽs pro dño,cuius
mandata exequi neceſſe habeat.uiro itẽ pro parte ſua labores exantlãdi ſunt
propoſiti,ſudoreſꝗ cõtinui,ut acquireret neceſſaria uictui.pręterea mulcta
tur ubertate terræ ſpontanea,quæ prius abſꝗ agricolæ opera artéꝗ fertilita
tẽ didicerat:iam uero inexhauſtis laboribus ſuccurrendũ eſt inopiæ , ne fa-
mes internecionẽ afferat.Opinor em̃ quẽadmodũ ſol & luna perpetuo lucẽ
miniſtrãt ſemel iuſsi in rerũ primordio, & diuinũ mandatũ indeſinenter fa-
ciũt,nõ ob aliã cauſam ꝗ̃ quia malicia procul terminis cæli exulat:eodẽ mo-
do terræ quoꝗ latifundia frugifera ſine arte curaꝗ agricolarũ latura fuiſſe
ingẽtes rerũ copias annuis prouẽtibus.nunc aũt perẽnes illi fontes dei gra-
tiarũ retẽti ſunt, poſtꝗ̃ cœperũt uitia maiores ꝗ̃ uirtus profectus facere,ne
in indignos profunderet̃ beneficẽtia.Itaꝗ debuerat humanũ genus,ſi pœna
par culpę luẽda eſſet, omnino deleri propter tantã erga benefactorẽ ſeruato
rẽꝗ deũ ingratitudinẽ.at ille ſuopte ingenio clemẽs,miſeratiõe uindictã mo
deratus eſt,genus quidẽ manere ſinẽs,uictũ aũt nõ æque ut antea præbens,
ne duobus malis accedẽtibus , ocio ſaturitateꝗ proni ad uim & peccatũ fie-
rent. Talis erat uita innocẽter ab initio ſimpliciterꝗ uiuentiũ:talis itẽ poſtꝗ̃
uirtutẽ poſthabuerũt uitijs,à quibus abſtinendũ eſt.Licet porrò ex ſuperio
re de mũdo cõdito narratiõe alia quoꝗ multa nos diſcere , pręcipue quinꝗ
res omniũ pulcherrimas & optimas.primũ,eſſe & præeſſe numẽ, ne nos fal
lant impij:quorũ alij dubitarũt,ambigẽdo an ſit:alij uerò his audaciores per
fricta fronte negauerũt eſſe , ſed uerbis tantũmodo celebrari ab hominibus
per figmẽta fabularũ ueritatẽ adũbrantibus.Secundo,deũ unũ eſſe, ne falla
mur à multorũ deorũ aſſertoribus:quos nõ pudet deterrimã reip. ſpeciẽ ex

terra

terra in cælum transferre uulgi potentiam. Tertiò (ſicut iam dictum eſt) mundum eſſe factum, aduerſus eorũ opinionẽ qui eum infectum ſempiternumq́; eſſe contendunt, nihil deo tribuentes amplius. Quartò, hunc ipſum creatum mundum eſſe unũ, quando & unus eius opifex eſt, qui hac unitate opus ſuum ſimile ſibi reddidit, ad cuius uniuerſi perfectionem uſus eſt omni eſſentia. integrum enim non eſſet, niſi compactum & conſtitutum fuiſſet ex omnibus partibus. nam non deſunt qui credant plures mundos eſſe, quidam etiam infinitos, ipſi carentes fine modoq́; ignorãtiæ, & ad ueritatem indociles: quos noſſe cauereq́; bonum eſt. Quintò, præeſſe mundo dei prouidentiam. ſemper enim autor curam gerit operis ſui, cõmuni neceſſariaq́; lege naturæ: quemadmodũ & parentes curant ſuam progeniem. Hæc quicunq; nõ tam auribus quàm cogitatione mature perceperit, & in animum ſuum mirandas, omniq́; ſtudio petendas, ſpecies impreſſerit: Eſſe deum præeſſeq́; rebus, & hunc unum eſſe qui uere ſit, & ab ipſo mundum conditum credi oportere, eumq́; (ut dictum eſt) unicũ, hac unitate autori ſuo ſimilẽ: poſtremo nunq; non gubernari eũ ab opifice ſuo: is beatã felicemq́; uitã acturus eſt, decretis pietatis diuinis formatus.

PHILONIS IVDAEI
SACRAE LEGIS ALLEGORIARVM
POST SEX DIERVM OPVS LIBER PRIMVS.

ET PERFECTI ſunt cæli & omnis eorũ militia.] Poſtquam de mentis ſenſusq́; generatione dudũ dixit, nũc ex utroq; perfectionem mandat literis. Sed neq; mentem indiuiduam, neq; ſenſum particularem perfectum eſſe ait, uerũ ideas: alterã mentis, alteram ſenſus. Recte quidem mentẽ cælum, quoniã intelligibiles in eo ſunt naturæ, uocat: ſenſum uerò terrã, quia conſtitutionem corpori ſimilẽ & fermè terrenã ſenſus ſortitus eſt. Ornant aũt mẽtem quidẽ intelligibilia incorporeaq́; omnia: ſenſum uero corporea & quæcunq; ſenſibilia. Et compleuit deus die ſexto opus ſuum quod fecerat.] Ruſticanæ ſimplicitatis eſt putare, ſex diebus, aut utiq; certo tẽpore mundũ conditũ: quia totus mundus uiciſsitudo eſt dierũ ac noctiũ, quam ſolis motus ſuper terrã ſub terraq́; meantis neceſſario cõficit. Sol aũt pars cęli cenſeť, ut fatendũ ſit tẽpus poſterius mundo eſſe, quippe quod mundi eſt effectus. nã cęli motus indicauit naturã temporis. Ergo cũ audis: Compleuit ſexto die opera, intelligere nõ debes de diebus aliquot, ſed de ſenario perfecto numero, quia primus in tres partes ęquales diuidiť, dimidiã, tertiã, ſextã, & ex æquilateris duobus cõſtat, bis tribus. binarius quidẽ & ternarius excedunt iuxta corpus æqualitatẽ: alter materiæ imago, quę diuidiť ſecaťq; tanq; mortalis, alter uerò ſolidi corporis, quod iuxta triplicẽ dimẽſionẽ poteſt diuidi. quin & organicorũ animaliũ motibus cognatus eſt. ſic enim organicũ corpus natum eſt ut ſuopte ingenio moueri queat prorſum, retrorſum, ſurſum, deorſum, dextrorſum ſiniſtrorſum'ue. Vult igitur indicare propheta, tũ mortalia, tũ incorruptibilia genera ex proprijs cõſtitiſſe numeris, morta-

lia(ut dixi)ſenario metiens;beata uero & felicia ſeptenario.Primũ igitur ſe-
ptimo die requieſcens à mortalibus operibus, alias diuiniores formationes
incipit.nunq̃ enim deus operari deſinit:ſed ſicut propriũ ignis eſt urere, &
niuis refrigerare:ita dei quoq; operari:idq; multo magis, eo q̃ ipſe alijs etiã
rebus omnibus operãdi autor eſt.Recte ſane dicit Quieſcere fecit,nõ Quie
uit.quieſcũt enim quæ uident operari,ipſa nõ agẽtia.at factor ille non quie-
ſcit.ideo ſubinfert, Quieſcere fecit quæ exorſus eſt.] Quæcunq; enim no-
ſtris artibus fabricant,ea ſemel abſoluta ſtant manẽtq;. at quæ deus perficit
ſua ſciẽtia,mouent denuo.fines enim eorũ,aliorũ ſunt principia:ut diei finis,
noctis initiũ.menſes quoq; & annos deſinẽtes,initia ſequenuũ cogitare de-
bemus.itidẽ dum alia corrũpuntur,gignunt alia:& dũ alia gignunt,corrum
punt alia:ut uerè dictum ſit,perire nihil eorũ quæ generata ſunt.ſed aliud ac
cedens ad aliud,aliã formã repræſentat.gaudet aũt natura ſeptenario. errati
cæ ſeptẽ ſunt, in contrariũ nitentes quotidiano cæli curſui. urſa ſeptẽ ſtellis
complet,cõmerciorũ, cõſociationis hoſpitalitatiſq; hominũ cauſa pręcipua.
mutationes quoq; lunæ ſingulis ſeptimanis fiunt,ſideris rebus terreſtribus
familiariſsimi:quod quaſcũq; in aere mutationes operat, maxime iuxta ſuas
hebdomadarias figurationes efficit.mortalia certe(ut dixi) omnia quæ diui
nius principiũ cælitus ſibi contrahunt,iuxta ſeptenariũ mouent ſalutariter.
Quis enim neſcit infantiũ ſeptimeſtriũ felices partus:ſi uero tẽpus uteri pro
ducatur in menſem octauũ,pleroſq; omnes infelices ? rationẽ quoq; aiũt in
homine abſolui primo ſeptẽnio, quando iã idoneus eſt interpres uſitatorũ
nominũ ac uerborũ,rationalẽ habitudinẽ ſibi cõparans:itẽ ſequenti ſepten-
nio ad ſummã perfectionẽ peruenire,nimirũ ad potentiã progignendi ſui ſi
milem:id quod accidit circiter annũ ætatis quartumdecimũ.tertiũ deinde ſe
ptenniũ incrementi finis eſt, nam uſq; primũ ſupra uigeſimũ annũ augetur
proceritas hominis:quod tempus à multis uocatur ætatis maturitas.animæ
quidẽ bruta pars ſeptifariã diuidit, in quinq; ſenſus, & uocis inſtrumentũ,
& genitalẽ uim ſuis membris inſitã.Itẽ corporũ motus ſeptẽ ſunt, ſex pro ra
tione membrorũ,in orbẽ ſeptimus.ſeptẽ item interiora uiſcera, ſtomachus,
cor,lien,iecur,pulmo,renes gemini.totidẽ quoq; membra corporis, caput,
ceruix,pectus,manus,uenter,inguen,pedes.certe principalis pars hominis
ſeptẽ habet foramina,oculos duos,totidẽ aures nareſq;,os ſeptimũ . ſeptem
ſunt & excremẽta,lacryma,mucus,ſaliua,genitura, quæq; per geminas cor-
poris cloacas deriuant,ſudorq; totius corporis.in morbis ſanè ſeptimus dies
maxime iudicat:& mulieribus menſtruæ purgationes uſq; ſeptimũ diẽ pro-
tendunt. quin & ad utiliſsimas artes uis huius numeri peruenit, ſcilicet grã-
maticã & muſicã:quãdoquidẽ in grãmatica uocales optimæ elementorũ po
tentiſsimæq; ſeptẽ ſunt:& in muſica lyra chordarũ ſeptẽ, præſtantiſsima eſt
inſtrumentorũ ferme omniũ:quoniã harmoniarũ ratio,quę quidẽ in melico
genere pulcherrima eſt, in hac conſiderat maxime . tonorũ quoq; ſeptẽ ſunt
diſcrimina,acutus,grauis,circũflexus,aſper,tenuis,lõgus,breuis.& primus
numerus naſcit ex perfecto,id eſt ſenario,& unitate.præterea iuxta quandã
rationẽ qui intra denariũ ſunt numeri,aut gignũt eos qui ſunt intra denariũ,
aut gignunt ab eis,aut utrũq;. at ſeptenarius nec gignit ullũ eorũ nec gignit

à quoquam

à quoq; , quapropter in ſuis fabulis Pythagorici cũ ſemper uirgini ſine matre natæ aſsimilant, quia & illa nec partu eſt edita, nec unq̃ pariet. Itaq; quieſcere fecit diẽ ſeptimũ ab operib. ſuis quæ fecit.] Id aũt ſic intelligendũ, mortalia genera tũ deus ceſſat fingere, cũ incipit facere diuina, & ſeptenarij naturę familiaria. id ad mores pertinet hoc modo: quãdo in animã ſubintrauerit illud iuxta ſeptenariũ uerbũ ſanctũ, cõpeſcit̃ ſenarius, & quicquid occupatum uidet̃ in faciendis hiſce rebus mortalibus. Et benedixit deus diẽ ſeptimũ, & ſanctificauit eũ.] Mores qui iuxta ſeptimã uereq; diuinã lucẽ facti ſunt, benedicit deus, moxq; ſanctificat, ſumma enim cognatione benedictus ſancto iungit̃. ideo de illo qui magnũ uotũ uouit ſcriptura dicit, q̃ ſi mutatio repẽtina polluerit eius mentẽ, nõ erit ſanctus. Cęterũ dies priores merito irrationales ſunt. irrationalis eſt enim quiuis nõ ſanctus mos. ideoq; qui benedictus ſanctus. Recte igit̃ dictũ, q̃ ſeptimũ benedixit ſimul & ſanctificauit, quia in eo ceſſauit ab omnibus operib. ſuis quæ cœpit deus facere.] Cauſa reddit̃ ob quã benedictus ſanctusq; factus ſit, qui iuxta ſeptimã perfectãq; lucẽ degit, quandoquidẽ in hac natura quieſcit mortaliũ cõſtitutio. ita enim ſe res habet. poſtq̃ ſplẽdor uirtutis exortus fuerit, clarus reuera diuinusq; , ceſſare facit generationẽ naturæ cõtrariæ. docuimus aũt q̃ deus facere non ceſſat, ſed aliarũ rerũ generationẽ aggredit̃, quippe nõ opifex modo, uerũ & pater rerũ conditarũ. Hic eſt liber generationis cæli & terræ, quãdo creata ſunt.] Hęc quę iuxta ſeptenariũ mouet̃ perfecta ratio, principiũ eſt tũ ordinati iuxta ideas intellectus, tum generationis intelligibilis rerum iuxta ideas ordinatarũ: uel ut proprie loquar ad ſenſum pertinentiũ. Librũ autem uocat dei uerbũ, in quo inſcriptæ inſculpræq; habent̃ cæterarũ rerũ ſubſtãtiæ. Ne autẽ ſuſpiceris intra certa tẽporis ſpatia numen facere aliquid, ſed ignota, incerta, inſcrutabilia, incõprehenſibilia humano generi eſſe eius opera, ſubinfert has uoces, Quãdo creata ſunt, nõ definiẽs diſerte quandonã. Incircũſcripte eñ fit quicquid ab hac cauſa fit. atq; ita negat̃ hoc uniuerſum intra ſex dies conditũ. Die quo fecit deus cęlũ & terrã, & omne uirẽs agri anteq̃ orirer̃ in terra, omnẽq; herbã agri prius q̃ germinaret. Non enim pluerat deus ſuper terram, & homo nõ erat qui operaret̃ terrã.] Diẽ hunc ſuperius librũ dixit, ſiquidẽ utrobiq; cæli & terræ deſcribit generationẽ. nã illuſtriſsimo ſplendidiſsimoq; ſuo uerbo, uno edicto deus utrunq; creat, & ideã intellectus, quã figurate cælum uocauit: & ideam ſenſus, quã ſignificauit terræ nomine. Duobus aũt agris aſsimilat ideã intellectus & ideã ſenſus. intellectus enim fructus ſunt quæ intelligunt̃: ſicut ſenſus ea quæ ſentiunt̃. Quod aũt dicit tale eſt. ſicut particulari indiuiduoq; intellectu prior eſt quædã idea tanq̃ archetypũ huius exemplar: itẽ particularis ſenſus alia, ad exprimẽdas formas uicẽ ſignaculi obtinẽs: ita prius q̃ fierent indiuidua intelligibilia, erat idipſum intelligibile, ob cuius participationẽ cætera quoq; ſic nominant̃. Virens quidẽ agri, intelligibile dixit mentis. ſicut eñ in agro uirẽtia germinãt florentq; , ita mentis germẽ eſt intelligibile. itaq; prius q̃ indiuiduũ intelligibile crearet̃, illud ipſum intelligibile abſolutũ erat, generale iã tum uniuerſaleq;, quippe cõpletũ. Et omnẽ, inquit, herbã agri prius q̃ germinaret] id eſt, prius q̃ germinarent indiuidua ſenſibilia, iã erat generale ſenſibile per creatoris prouidentiã. Hic quoq; addidit Omnem. decenter

ſane ſenſibile cōtulit cū herba, quia animæ parti brutę ſorte obuenit. alioqui
cur ſupradixit, uirēs agri & omnē herbā, ac ſi herba nequaꝗ uireret? ſed ui-
rēs agri eſt intelligibile mētis germē: herba uero ſenſibile, ipſum quoꝗ ger-
men brutę partis animæ. Non enim pluerat deus ſuper terrā, & homo nō
erat qui operaret̃ terrā.] Valde naturaliter. niſi enim deus pluerit ſuper ſen-
ſum perceptiones ſubiectorū, ne intellectus quidē circa ſenſum operabit̃ &
occupabit̃. Cū eñ ipſe ex ſeipſo, nō ſit idoneus ad irrorandos uiſui colores,
uoces auditui, guſtui ſapores, cæteriſꝗ ſua perinde ſubiecta ſenſibus, ꝗ pri-
mum deus ſenſibilibus ſenſum rigare cœperit, mox intellectus tanꝗ uberri
mæ terræ cultor præſto eſt. at idea ſenſus, quæ figurate uocat̃ pluuia, nullo
alimento indiget. ſed alimentū ſenſuū ſunt indiuidua ſenſibilia, quę utiꝗ cor
pora ſunt. idea aūt aliud ꝗ corpus eſt. cęterum prius ꝗ exiſterent indiuidua,
non pluerat deus ſuper ideā ſenſus, quæ terra hic nominat̃, hoc eſt nullum ali
mentū ei præbuit. nā ea nullo prorſus opus habebat ſenſibili. quod aūt ſequi-
tur: Et homo nō erat qui operaret̃ terrā, idē eſt quod: idea intellectus ideam
ſenſus nō exercebat. mens enim eiuſꝗ intellectus exercet ſenſum per ſenſibi
lia. intellectus aūt idea, prius ꝗ ullum exiſtat indiuiduū illi familiare corpus,
nō exercet ideā ſenſus. ſi enim exerceret, exerceret per ſenſibilia. nam in ideis
nihil eſt ſenſibile. Fons aūt aſcendebat de terra, & irrigabat eius faciē.] Hic
intellectū dicit terræ fontē, ſenſus uero faciē eius. hunc enim locū ex uniuer-
ſo corpore ad exercendas ideas aptiſsimū, natura omnia prouidens eis attri-
buit. Fontis aūt modo intellectus ſenſum quemꝗ irrigat, immittēs riuos con
uenientes ſingulis. & uide quomodo analytica ratione potentiæ animalis in
uicem cōnexæ ſunt. cum enim tria ſint, intellectus, ſenſus & ſenſibile, medius
eſt ſenſus, utramꝗ aūt extremitatē occupant intellectus & ſenſibile. atqui ne
intellectus quidē poteſt operari, hoc eſt exercere ſe per ſenſum. niſi aūt deus
pluerit & rigarit ſenſibile, nec cōplutę quidem rei ſenſibilis ulla eſt utilitas, ni
terræ modo intellectus extēdens ſe uſꝗ ſenſum, mouerit eum quieſcentē, &
adduxerit ad ſubiecti ſui cōprehenſionē. itaꝗ intellectus & ſenſibile ſemper
par pari referre conant̃, hoc quidē ſubiectū ſenſui tanꝗ materia: ille uero mo
uēs ſenſum ad externa tanꝗ artifex, ut fiat impetus. animal .n. nō animali prę
ſtat rebus duabus, imaginatione & impetu. imaginatio fit progreſſo intelle-
ctu per ſenſum ad extera: impetus uero imaginationis germanus per intelle-
ctus uim intenſiuā, quā intendens per ſenſum attingit ſubiectū, & accedit ad
id, cupiēs cōprehendere. Et finxit deus hominē de humo terræ, & inſpira-
uit in faciē eius ſpiritū uitę: & factus eſt homo in animā uiuentē.] Duplex ho
minū genus. alter eſt cæleſtis, terreſtris alter. cæleſtis quidem, utpote ad ima
ginem dei factus, expers corruptibilis & in totum terrenæ eſſentię. terreſtris
uero è ſeminali materia, quam humū uocat, cōpactus eſt. ideo cæleſtem non
fictum dicit, ſed formatum ad imaginē. terreſtre uero figmentū, irrationalis
progeniē eſſe artificis. cæterum homo terreus accipiēdus eſt intellectus qui
inſeritur corpori, nondū ei concretus. is terrenus reuera eſt & corruptibilis,
niſi ꝙ deus inſpirauit illi uim uerę uitæ. ac tum demū fit iam, non amplius fin
gitur, in animā non ocioſam & ignauā, ſed intelligentē uereꝗ uiuentē. ait eñ
In animam uiuentem factus eſt homo. Quærat aliquis, cur deus terrigenam

&

& corpori addictam mentem ſpiritu diuino dignatus ſit,& non potius illam iuxta ideam factam & iuxta imaginem ipſius dei. Secundo quid ſit quod dicit Inſpirauit. Tertio,quam ob rem in faciem inſpirat. Quarto,quamobrem utatur ſpiritus uocabulo: num ita, ſicut quando dicit: Et ſpiritus dei ferebatur ſuper aquam:flatus nunc non ſpiritus fit mentio. Ad primum reſpondendum,primo,quod benignus cum ſit deus,largitur bona omnibus etiam non perfectis, inuitans eos ut æmulatores uirtutis atque participes fiant,oſtentansq; immenſas ſuas diuitias,quod ſufficiant etiam his qui non magnam utilitatem inde capiunt. Hoc autem etiam alijs rebus declarat manifeſtiſsimè. Quoties enim pluit in mare, fontes producit in locis deſertiſsimis, tenuē & aſperam ſterilemq; terrā rigat inundās fluminibus, quid aliud exhibet q̃ nimietatem diuitiarum benignitatisq; ſuæ. Eadem eſt cauſa, ob quam nullam animam ſterilem boni creauit, quamuis ſint quædam quibus hoc eſt inutile. Altera reſponſio commendat diuinam iuſtitiam. Inſpiratus aliquis uera uita, ſed uirtutis expers,puniēdus propter peccata,iniqueſecum iniuſteq; agi diceret,quandoquidem per ignorantiam boni prolapſus ſit in ea. Eſſe autem in cauſa ipſum,qui nullam ei mentem inſpiraſſet. & forſitan negaret omnino ſe peccaſſe,ſiquidem quę ab imprudentibus fiunt,ne in peccatorum quidem rationem competere quidam aſſeuerant. hæc quidem uox Inſpirauit, idem ualet quod afflauit animauitq; inanima. abſit enim ut putemus deum oris aut nariū inſtrumētis uſum ad inſpirandū. expers enim qualitatis deus, tantū abeſt à forma humana. quin & aliud naturæ arcanū hæ uoces proferunt. Tria enim hic requirunt,quod inſpirat,quod inſpiratione capit,et quod ex inſpiratione accipit.Deus inſpirat,mēs inſpiratione capit,ſpiritus ex inſpiratione accipit. quid ergo ex his colligit? unitio fit horū triū,porrigēte deo à ſeipſo manantē uim per mediū ſpiritū uſq; ſubiectū:ad quid aliud niſi ut cogitatione percipiamus eum? alioqui quomodo anima deū intellexiſſet,niſi ipſe inſpirando attigiſſet eā quantū fieri potuit? nec enim auſa fuiſſet humana mēs tam alte aſcendere,ut attentaret dei naturā,ni deus ipſe trahendo ſubleuaſſet eā ad ſeipſum, quatenus fas erat humanū intellectum ſubleuari. Quin & formauit eum pro ipſius uiribus. Cæterū faciē inſpirat naturaliter & moraliter. naturaliter quia in facie ſenſus creabat: quæ pars corporis maxime animata eſt & inſpirata. moraliter ſic:quemadmodum principalis pars corporis eſt facies, ita animæ pars principalis eſt mēs. hāc ſolam inſpirat deus,alias hoc honore nō dignat, ſenſum,ratiocinationem,gignendiq; uim.nam hę ſecundum locum obtinet. à quo igitur hæ quoq; inſpirantur? Dubio procul à mente. Quicquid enim hæc accipit à deo, brutis animæ partibus communicat. quo fit ut mens animetur à deo, brutum uero quod ineſt animæ,à mente. Eſt enim mens tanq̃ deus partis brutæ,& ideo Moſem quoq; ſcriptura non grauatur deum Pharaonis dicere. Nam quę fiunt,partim à deo & per ipſum fiunt:ſicut procedente contextu legetur, Plantauit deus paradiſum. inter ea mens cenſetur. Bruta uero pars à deo quidem facta eſt, non autē per deum, ſed per rationalem partem præſidentem regnantemq; in anima. Spiritum porrò non flatum dixit, quaſi interſit aliquid. Nam in ſpiritu intelligimus robur,tenorem, & uim:flatus tanquam aura quædam eſt & exhalatio lenis ac ſedata. Quapropter mēs

facta ad ideam & imaginem, dici poteſt cõmunicare cum ſpiritu. robur enim
hic intelligit̃. procedẽs aũt à materia leuiore, aura dicit̃ exhalatioq́ꝫ. qualis ſit
ex aromatibus: quę aſſeruata uel ſine ſuffitu emittunt quandam fragrantiam.

Et plantauit deus paradiſum in Edem ad orientem, & poſuit ibi hominem
quem finxerat.] Diuinam & cæleſtem illam ſapientiam cum nominaſſet mul
tis nominibus, & uarias appellationes eam habere oſtendiſſet, ut quam prin
cipium & imaginem & uiſionem dei uocauit: nunc eius tanquam exempla-
ris imitamentum terrenam ſapientiã inſinuat per paradiſi plantationem. ab-
ſit enim ut tanta rationem noſtrã inuadat impietas, ut ſuſpicemur deum plan
tare & terrã colere. cur enim id faceret, ſtatim occurrit dubitatio. non enim ut
amœnos ſeceſſus & uoluptates ſibi quęreret, quæ fabuloſitas ne in cogitatio
nem quidem admittenda eſt. nam deo ne totus quidẽ mundus dignũ eſſet do
micilium: qui ſibi ipſe locus eſt, & ipſe ſeipſo plenus ſibiq́ꝫ ſufficiens, cũ deus
alienã indigentiã, ſolitudinem inanitatemq́ꝫ impleat & cõtineat, ipſe uero à
nullo alio cõtineatur, utpote unus & totum ipſe ens. ergo terrenã uirtutẽ ſe-
minat ac plantat deus humano generi, quæ ſit imago effigiesq́ꝫ cæleſtis uirtu
tis. miſeratus enim noſtrum genus, & cõſpicatus id plurimis refertum uitijs,
auxiliatricẽ & depulſtricẽ animæ morborũ uirtutem terrenã radicauit, ad imi
tationem formamq́ꝫ cæleſtis exemplaris, eamq́ꝫ nõ uno uocat nomine. Para-
diſus certe figurate dicit̃ uirtus. locus autẽ proprius paradiſo Edem, id eſt de
liciæ. uirtuti aũt conuenit pax, uoluptas, gaudiũ, in quibus ſunt ueræ delicię.
quin & ad orientem eſt huius paradiſi plantatio. nam nec occidit nec extin-
guitur, ſed perpetuo ſuapte natura lux eius oritur: & ut puto, ſicut ſol exor-
tus caliginoſum aerẽ replet luce: ſic etiã uirtus exorta in anima caliginẽ eius
illuſtrat, & multum tenebrarũ diſcutit. Et poſuit, inquit, ibi hominẽ quem
finxerat.] Cum enim bonus ſit deus, & ad uirtutẽ tanq̃ peculiare ſuũ opus,
exerceat genus noſtrum, mentẽ collocat in uirtute, uidelicet ut nihil aliud q̃
hanc colat curetq́ꝫ ceu bonus agricola. Quærat hic aliquis, quare cũ fas piũq́ꝫ
ſit imitari opera dei, ego uetor plantare lucum apud ſacrariũ, deus autẽ plan-
tat paradiſum? ait enim lex: Non plantabis tibi ipſe lucum, omnem arborem
apud ſacrarium dei tui nõ facies tibi ipſe. quid igitur dicendum? Decens eſſe
deo plantare & ædificare uirtutes in anima. mens autem ſui amans & impia,
uolens uideri æqualis deo, dum ſe facere putat, reuera patitur. cæterum cum
deus ſeminat & plantat in animã quicquid honeſtum eſt, mens ſi dicat, ego
planto, impie facit. nõ plantabis igitur quando deus plantat. q̃ ſi & plantas
in anima poſueris, ô anime, fructiferas plãta omnes, et nõ lucũ. In luco enim
tam ſylueſtres q̃ mites ſunt arbores. uitium autem ſterile in anima cum miti
fructiferaq́ꝫ plantare uirtute, lepræ eſt biformis & confuſæ proprium. ſi ta-
men ea quæ miſceri nõ debent in unum coegeris, ſepara ſecerneq́ꝫ à pura &
incõtaminata natura, quæ ſolet offerre deo res irreprehenſibiles. hæc aũt eſt
ſacrariũ. ab hoc enim alienũ eſt, dicere opus aliquod eſſe animæ, cũ ad deum
referant̃ omia, & permiſcere fructifera infructiferis. reprehẽdendũ eñ hoc:
tu offer deo res irreprehẽſibiles. ergo ſi qd in his pręuaricata fueris ô anima,
teipſa lędes, nõ deũ. ideo dicit̃, Nõ plãtabis tibi ipſe. deo. n. nemo operat̃, prę
ſertim uilia. moxq́ꝫ additur, Nõ facies tibi ipſe. dicit aũt & alibi ſcriptura, Nõ

facietis mecū deos argenteos,& deos aureos non facietis uobiſipſi.quiſquis
enim uel qualitatē putat habere deum, uel nō unum eſſe, uel nō ingenitū &
incorruptibilē,uel non immutabilē, ſibiipſe iniuriā facit nō deo.& quiſquis
aliter ſentit,ſuā ipſe animā implet opinione falſa & impia.non uides ꝙ etiā ſi
nos inducat in uirtutē,& inducti plātemus,nihil quidē infructiferū,ſed om-
nē arborē cibo utilē,iubet tamē purgare prępūtiū? id aūt eſt, uideri plātare.
eā arrogantiā abſcidere præcipit. nā impura eſt naturaliter. Hūc recēs fictū
hominē poſuit in paradiſo] inquit ſcriptura nil addēs præterea. quis igit̃ eſt
de quo poſt dicit: Apprehēdit dn̄s deus hominē quē finxerat, & poſuit eū
in paradiſo ut operaret̃ eū & cuſtodiret?] Nū forte alius eſt hic homo iuxta
imaginē & ideā factus? ut duo homines in paradiſum introducant̃, alter fi-
ctus,alter iuxta imaginē.ergo qui iuxta ideā factus eſt,nō ſolū inter plātatio
nes uirtutū cenſet̃, uerū etiā operarius eſt earū & cuſtos, id eſt memor eorū
quæ audiuit & exercuit.at fictus ille nec operat̃ uirtutes nec cuſtodit,tātum
introducit̃ in decreta dei fauēte ipſo,mox uirtutis trāsfuga futurus.ideo quē
tantūmodo ponit in paradiſo, fictū uocat: illū uero quē operariū cuſtodēq́;
cōſtituit,nō fictū,ſed quē fecit.& hunc quidē apprehēdit, illū uero expellit.
eū aūt quē apprehēdit,tribus dignat̃ ex quibus cōſtitutus eſt,bonitate natu
ræ,tāgendi facultate,diuturnitate memoriæ.ergo tāgendi facultas, eſt poſi-
tio in paradiſo,memoria uero cuſtos ſeruatrixq́; ſanctorum decretorū: ſicut
bonitas naturæ,actio rerū honeſtarū & operatio. at ficta mens nec meminit
honeſtatis,nec operat̃ eā, cōtenta facultate tāgendi. ideo poſita in paradiſo,
paulo poſt fugitiua expellit̃. Et emiſit deus è terra omnē arborē pulchram
uiſu,& bonā ad cibū,& arborē uitę in medio paradiſi, & arborē ſciētię boni
maliq́;.] Arbores uirtutis quæ in anima naſcunt̃ nūc deſcribit.hæ ſunt indi-
uiduæ uirtutes,harūq́; operationes & recte facta,& quæ dicunt̃ apud philo
ſophos officia.hę ſunt ſtirpes paradiſi huius.exprimit tamē has ipſas, docēs
ꝙ bonū illud tum ad ſpectandū tum ad fruendū ſit præſtantiſſimū. Quædā
enim artes contēplatiuæ ſunt,nō itē actiuæ,geometria,aſtronomia: quædā
actiuæ,at nō contēplatiuæ,materiaria,æraria,& illiberales cæteræ.at uirtus
contēplatiua ſimul & actiua eſt.habet enim contēplationē,quandoquidē ad
hanc deducit nos philoſophia ꝑ tres ſui partes,rationalē,moralē,naturalēq́;.
habet itē actiones.eſt eīm uirtus ars totius uitæ oēs actiones in ſe cōtinenris,
& quāuis contēplationē & actionē habeat,tn̄ in utraq́; eſt præſtātiſſima.eſt
eīm contēplatio uirtutis pulcherrima, uſus uero & actio ſectāda omni cona-
tu.ideoq́; dicit arborē eſſe aſpectu pulchrā,quod contēplationē ſignificat:&
bonā ad cibum,quod uſus & actionis ſignū eſt.Cæterū arbor uitæ eſt illa ge
neraliſſima uirtus,quā quidā bonitatē uocāt,à qua indiuiduę uirtutes proce
dunt.quamobrē etiā media paradiſi locat̃ habens regionē capaciſſimā,ut ab
utroq́; latere ceu rex ſtipet̃ ſatellitio. Aliȷ dicūt cor intelligi nomine arboris
uitę,quia cauſa uiuēdi eſt,mediā corporis regionē ſortitū,ut princeps ſecun
dum ipſorum opinionē:uerum hi falluntur,medicam ſententiam afferentes
pro phyſica. nos autem, quemadmodum & antea dictum eſt, illam genera-
liſſimam uirtutem dici arborem uitę affirmamus. hæc uero diſerte in medio
paradiſi eſſe traditur. ſed altera, ſcilicet ſcientiæ boni maliq́; non declaratur
intra

intra paradiſum ſit an extra. ſed poſtq́ dixit, & arbor ſcientiæ boni maliq́, mox deſiit; nec declarauit ubinã erat, ne alieno à phyſiologiæ myſterijs moueret admirationẽ ſciẽtiæ ſuæ. quid ergo dicendũ eſt? eſſe eã & intra paradiſum & extra: eſſentia quidẽ intra, potẽtia uero extra. quomodo? principalis uis noſtra omnicapax eſt, et ſicut cera omnes formas uel pulchras uel turpes recipit: ſicut & ſupplantator ille Iacob fatet̃ dicens: Super me facta ſunt hæc omnia. nã unica anima innumeras formationes rerũ quę in natura ſunt capit omniũ: quæ quoties characterẽ perfectæ uirtutis recipit, uertit̃ in uitæ arborem: quoties uitij, fit arbor ſcientiæ boni maliq́. at uitiũ à diuino choro exulat. Ergo principalis illa uis, quę hoc intra ſe admiſit, in paradiſo eſt iuxta ſuã eſſentiam: ineſt enim in ea ui character ille uirtutis proprius, qui in paradiſo eſt: at iuxta potentiam non eſt ibi, quia forma uitij aliena eſt à præceptis dei. Quod dico, uel ſic potes diſcere. nunc in meo corpore principalis illa uis eſt iuxta eſſentiam, potentia uerò in Italia Sicilia'ue, quoties de his regionibus cogitat: item in cælo, quoties de cęleſtibus ſpeculatur. qua ratione interdum quidam in profanis locis cõſtituti iuxta eſſentiam, ſunt in ſacratiſsimis, imaginantes ea quæ ad uirtutem pertinent. Econtra conſtituti in ſacris penetralibus, cogitatione profanantur, quòd ea ſit ad deteriores uilioresq́ formas mutabilis. Itaq́ nec ineſt paradiſo uitium, nec abeſt. poteſt enim ibi eſſe iuxta eſſentiam, potentia uero non poteſt. Fluuius autem exit ex Edem, ut irriget paradiſum, qui inde diſterminatur in quatuor capita. nomen uni Phiſon, ipſe eſt qui circuit omnem terram Euilat, ubi eſt aurum: & aurum terræ illius bonum eſt. Ibi carbunculus inuenitur & lapis praſinus. Et nomen fluuio ſecundo Geon. is circuit terram Æthiopiæ. Tertius fluuius eſt Tigris. ipſe uadit cõtra Aſſyrios. Quartus fluuius ipſe eſt Euphrates.] Per hos uult particulares uirtutes deſignare. hæ ſunt numero quatuor, prudentia, temperantia, fortitudo, iuſtitia. Cæterum maximus ille fluuius, à quo deriuantur alij quatuor, generalis eſt uirtus, quam quidam bonitatem nominant. Quatuor autem eius deriuationes, uirtutes totidem. Sumit igitur initia generalis uirtus ab Edem, nempe à dei ſapiẽtia: ab ea inquam quæ gaudet deliciaturq́ ſolius dei patris maieſtate ſeſe oblectando. Ab hac uniuerſali quatuor hæ deriuantur, quæ quidem fluminis in morem rigat benefacta ſingularum, inundans ea largis fluentis honeſtarum actionum. Inſpiciamus etiam uocabula.

Fluuius, inquit, exit ex Edem ad irrigandũ paradiſum.] Fluuius eſt illa generalis bonitas. exit hæc ex dei ſapiẽtia: hoc eſt ex uerbo dei. iuxta hoc enim uirtus uniuerſalis facta eſt. Rigat aũt paradiſum hæc uniuerſalis uirtus, id eſt particulares uirtutes irrigat. Capita uero accipiunt̃ nõ localiter, ſed principaliter. nã unaquæq; uirtus princeps reuera & regina eſt. Hæc aũt uox Diſterminat̃, idẽ ualet quod finit̃ terminis. Prudẽtia quid agendũ determinãs, fortitudo quid ſuſtinendũ, tẽperãtia quid eligẽdũ, iuſtitia quid cuiq; tribuendũ.

Nomen uni Phiſon. ipſe circuit omnẽ terrã Euilat, ubi eſt aurũ: & aurum terrę illius optimũ eſt. ibi carbunculus inuenit̃, & lapis praſinus.] E quatuor uirtutib. una ſpecies eſt prudẽtia, quæ Phiſon hic nominat̃, ἀπὸ τοῦ φείδεσθαι, id eſt, q́ parcat animę ſeruãs eã à peccatis. circuit aũt chorea modo terrã Euilat, id eſt, placidam mitẽ propitiamq́ conſtitutionẽ conſeruat. ſicut autem metallorum

tallorũ optimum probatiſsimũq; eſt aurũ,ita inter animæ uirtutes prudentia habet probatiſsima.hæc aũt uerba, Vbi eſt aurũ,ſignificãt:ubi eſt res aureo fulgore igneoq; prædita illa precioſa prudentia,inter opes diuinas citra cõtrouerſiã pulcherrima.huic uirtuti attribuunt duæ qualitates,eius qui habet prudentiã,& eius qui utit ea, quas carbunculo praſinoq; cõparat. Et fluuio ſecũdo nomẽ Geon. is circuit omnem terrã Æthiopiæ.] Figurate hic fluuius eſt fortitudo.interpretat enim Geon pectus aut cornupeta.utrũq; fortitudinẽ ſignificat.nã circa pectus,ubi & cor,habet domiciliũ,& ad defenſionem ſui parata eſt.eſt enim ſciẽtia ſuſtinendorũ nõ ſuſtinendorumq; & neutrorũ.circuit aũt & obſidet hoſtiliter Æthiopiã,cuius nomẽ ſi interpreteris, idem eſt quod humilitas. humilis aũt & abiecta timiditas,cui fortitudo ſemper aduerſat. Tertius fluuius Tigris,qui uadit contra Aſſyrios.] Tertia uirtus eſt temperantia,reſiſtens uoluptatibus iſtis quę ſibi uident imbecillitatẽ humanã corrigere.nam Aſſyrios in corrigẽtes licet uertere.cõfert aũt cõcupiſcentiã cum immaniſsimo animali tigride,cũ qua perpetuo negociũ habet temperãtia. Orit hic dubitatio,cur ſecũda fortitudo,tertia tẽperantia,prima prudẽtia recenſeat,omiſſa mẽtione uirtutũ cęterarũ.animaduertendũ igitur tripartitã eſſe noſtrã animã,habereq; partes,rationalẽ,iraſcibilẽ,& concupiſcibilẽ:quarũ rationalis regionẽ capitis inhabitat, iraſcibilis uerò pectus,ſicut cõcupiſcibilis inguina.harũ cuiq; appoſitã eſſe uirtutẽ propriã.rationali prudentiã.ratiocinationis enim eſt ſcientiã habere faciendorũ & nõ faciendorũ.Iraſcibili fortitudinẽ,cõcupiſcibili temperantiã. hac enim medicamus & ſanamus concupiſcentias.Quemadmodum igitur caput prima ſummaq; pars eſt in animali,ſecunda pectus,inguen tertia: rurſumq; in anima, prima pars ratiõalis,ſecũda iraſcibilis,tertia cõcupiſcibilis: ita & uirtutũ prima eſt, quæ circa præcipuũ animæ quod eſt rationale uerſat, & circa ſummũ caput habitat,prudẽtia.ſecũda fortitudo,quia circa ſecundã partẽ,animæ quidem iram,corporis uero pectus ſtabulat.tertia tẽperantia,quia circa inguẽ,tertiã regionẽ corporis,& circa uim concupiſcibilẽ; quæ tertiũ locũ habet in anima,occupatur. Quartus, inquit, fluuius ipſe eſt Euphrates.] Figurate uero quarta uirtus eſt iuſtitia,reuera fructifera & mentẽ exhilarãs. hęc ergo quando exorit: cum tres partes animæ inter ſe conſonãt.hæc conſonãtia fit, dum penes præſtantiorẽ eſt imperiũ:ut quando ambę iraſcibilis cõcupiſcibiliſq; parent habenis partis rationalis, tunc ſequit iuſtitia. iuſtũ enim eſt ut quod præſtat,ſemper & ubiq; imperet:quod deterius eſt,imperata faciat. atqui rationale præcellẽtius eſt,uiliora cõcupiſcibile & iraſcibile.ſed ubi hę duę partes retrogradæ cõtumaceſq; aurigã,id eſt, rationẽ impetu uehemẽti abſtractũ ſuperauerint,& utrauis earũ momorderit frenũ,ibi ſumma eſt iniuſtitia. neceſsũ eſt eñ ut ignauo auriga regẽte ferant in uoragines & præcipitia: ſicut contra ut uirtute huius peritiaq; ſeruentur. Præterea ſic quoq; conſideremus rem propoſitã.Phiſon interpretatur oris mutatio. Euilat parturiens, per quæ ſignificat prudentia. nam uulgus prudentẽ exiſtimat eum qui more ſophiſtarũ inuẽtione ac elocutione pollet plurimũ.Moſes uero talẽ agnoſcit pro ſtudioſo eloquẽtiæ,pro prudẽte nequaq;.nã in mutatione oris, hoc eſt eloquẽdi facultatis,cõſiderat prudẽtia:quod quidẽ eſt nõ uerbis ſapere,

ſed

ſed opere ſpectatū eſſe actionibusq́ ad uirtutē compoſitis. Euilat uerò quaſi circumſcribit imprudentiā, ne parturiat exitiū prudentiæ. eſt enim propriū imprudentiæ nomen parturiens, quoniam imprudens mens interdum res inconceſſas parturit. itidem cum pecunias amat parturit, aut cum gloriam, uoluptatem, & id genus alia concupiſcit. cæterū cum parturit, nondum parit. ideo non eſt apta ad gignendum quicq̃ perfectum ignaua anima. Quod ſi quando uidetur fœtus gignere, abortiui deprehenduntur deuorantes dimidium eius carniū, pares morti animæ. Quapropter in ſacra ſcriptura Moſen amicum dei rogat Aaron, ut ſanet lepram Mariæ, ne fiat in parturitione malorum eius anima. & ideo dicit: Ne fiat hæc quaſi mortua, & ut abortiuū quod proijcitur de uulua matris ſuæ, & deuorat dimidium eius carnium. Vbi eſt aurum, inquit. In mentione auri dicit, Vbi eſt. nam prudentia quam aſsimilauit auro, metallo ſincero, puro, pretioſo, examinato igne probatoq́, illic quidem eſt in dei ſapiētia: & cum illic ſit, non poſsidetur à ſapientia: ſed ubi ſapientia, ibi & ipſa eſt, poſſeſsio dei conditoris & opificis. Et aurum terræ illius bonum eſt. Ergo eſt aliud aurum non bonum? certe eſt. Nam duo ſunt genera prudentiæ, alterum uniuerſale, alterum particulare. Itaq; prudentia mea cum ſit particularis, non eſt bona. nam me pereunte ſimul interit. Vniuerſalis autem illa quæ dei ſapientiam inhabitat ceu domicilium, bona eſt. Incorruptibilis enim in domo incorruptibili permanet. Ibi eſt carbunculus & lapis praſinus. Differunt hi duo, prudens, & prudenter agens. alter ornatus prudentia, alter exercens eā. Ob hęc enim duo prudentia terrigenę homini à deo eſt inſita, ut ſapiat & bonus ſit. Quæ eñ eius eſt utilitas, niſi à ratione recipiatur, & ei formas imprimat? itaq; rectè uirtus iungit prudentiæ, & prudens cum exercente prudentiam, duo precioſi lapides. Et forte hi ſunt Iudas atq; Iſſachar. alter enim diuinæ prudētiæ cultorem ſe confitetur, gratias agens ei à quo bonum hoc accepit largiter. alter exercet ſe in uirtute honeſtisq́ actionibus. Itaq; Iudas confitentem ſignificat, in quo Lia parere deſiit: Iſſachar uerò bona operantem. ſuppoſuit enim ſuos humeros ad laborandum, & factus eſt uir agricola: cuius merces eſt (ut ait Moſes) anima ſeminibus plantisq́ conſita, hoc eſt, nō labor inutilis, ſed coronatus à deo & mercedem accipiens. Hæc autem ſic intelligi oportere indicatur per alia, quando de talari ueſte ſcribitur: Et intexes in ea gemmarum ordines quatuor. Vnus ordo erit, ſardius, topazius, ſmaragdus, in quo Rubim, Simeon, Leui. Et ordo ſecundus, inquit, carbunculus ſapphirusq́. Sapphirus autē eſt lapis praſinus. carbunculo Iudas inſculpitur, quia quartus ſapphiro Iſſachar. Cur igitur non dixit lapidem carbunculum, ſicut lapidem praſinum? quia Iudas confeſsionis figura caret materia & corpore. Nam ipſum confeſsionis nomen declarat eam eſſe rem externam. Cum enim mens extra ſeipſam conſtituta, deo ſeipſam obtulerit, ſicut ille riſus Iſaac, tunc confitetur ei qui ſolus uere eſt. q̃diu uero ſe cauſam rei cuiuſpiam exiſtimat, multum abeſt quin confiteatur cedatq́ deo. nam & ipſa confeſsio debet intelligi non animæ opus, ſed dei, qui oſtendit ei hanc ingratitudinem. Caret igitur materia Iudas confitens. laborioſus autem Iſſachar opus habet materia corporea. alioqui quomodo lectioni dabit operam ſtudioſus uirtutis abſq; oculis? aut quomodo audiet ſermo-

nes

nes exhortatorios abſq; auribus? aut quomodo cibũ potumq́; deſiderabit abſq; uentre & huius curioſitate? ideoq; ſimilatur lapidi. Quin & colores eorum differunt. nam illi confeſſorio uiro cõuenit color carbunculi. is enim deo gratias agens, igne quodã accenditur, & inebriatur ebrietate quadam ſobria. alteri uero etiamnũ laboranti, color praſini lapidis. pallent enim qui ſe exercent prę labore, & prę timore ne forte ad optatũ finẽ non perueniãt. Quærendũ etiam, cur duo fluuij, Phiſon Geonq́;, regiones quaſdã circumeunt, alter Euilat, alter Æthiopiã, e reliquis uero neuter: ſed Tigris dicitur meare contra Aſſyrios, de Euphratis meatu ſiletur. atqui re ipſa Euphrates, & circumfluit quaſdã regiones, & ex aduerſo ſitas habet multas. uerũ non fit hic ſermo de fluuio, ſed de morũ correctione. Dicendum igitur prudentiam fortitudinemq́; poſſe murũ & uallum aduerſus contraria uitia ducere, imprudentiã timiditatemq́;, expugnareq́; ſic ea. infirmæ enim ambo capiuntur facile. nam imprudens non ægre in poteſtatẽ prudentis redigitur, timidus itidem in fortis. at temperãtia non ualet concupiſcentiã uoluptatemq́; circũuallare. graues enim ſunt aduerſariæ, nec facile expugnantur. non uides uel tẽperatiſsimos neceſsitate mortalis corporis ad cibos ac potus adigi? unde uentris uoluptates procedũt. ſatius igitur eſt reſiſtere ac repugnare concupiſcentiarũ generi. Quapropter contra Aſſyrios uadit Tigris fluuius, id eſt cõtra uoluptates temperantia. porrò iuſtitia quã nobis refert Euphrates flumen, nec oppugnat quenquã nec circumuallat nec habet aduerſarium. quare? quia huius eſt ſuũ cuiq; reddere, & eſt loco non accuſatoris, ſed iudicis. Quemadmodũ igitur iudex, nec uincere uult quemq́; nec habere aduerſariũ, ſed lata ſententia pondus addit parti iuſtiori: ad eundem modum iuſtitia quoq; cũ nemini aduerſetur, cuiq; rei quod ſuũ eſt tribuit. Apprehendit dominus deus hominẽ quem fecit, & poſuit eum in paradiſo ad colendũ operando cuſtodiendũq́;.] Is qui fictus eſt homo differt ab eo quẽ deus fecit, ut dixi. ille mens eſt terrena magis: hic uero factus, expertior materiæ, & alienus ab huius corruptibili genere, conſtitutione puriore ſincerioreq́; præditus. hanc igitur puram mentẽ deus apprehendit, non ſinens extra ſeipſam excedere: apprehenſamq́; collocat inter radicatas germinanteſq́; uirtutes, ut operetur eas & cuſtodiat. Multi qui ſe applicarũt ad uirtutis ſtudium, circa finem defecerunt. ſed cui deus largitur firmam ſcientiam, ei dat utrumq́;: operari uirtutes indeſinenter, & aſſeruare has tanquam in promptuario. itaque operari ponitur pro facere, cuſtodire autem pro meminiſſe. Et præceptum dedit dominus Deus Adamo, dicens: Ex omni ligno paradiſi comedens comede: de ligno autem ſcientiæ boni & mali ne comedatis: quocunque enim die comederetis ex eo, morte moriemini.] Quali Adamo præcipitur? quærendum quiſnam ſit hic. Nulla enim prius eius mentione facta, nunc primùm eum nominat. num forte uult tibi illius facti hominis nomẽ tradere? Appellat, inquit, eum terrã. ſic enim uox hæc Adam interpretatur. Itaq; nunc cum audis nomen hoc Adam, terrenũ corruptibilemq́; intellige. nam ille ad imaginẽ factus, non terrenus eſt, ſed cæleſtis. Quærendũ item, cur qui omnibus reliquis impoſuit nomina, ſibi nullum impoſuit. Quid igitur dicendũ? mens quæ ineſt noſtrum unicuiq;,

cætera poteſt comprehendere,ſcipſam noſſe non poteſt. Quemadmodum enim oculus alia uidet ſeipſe non uidens: ſic & mens intelligit alia, ſeipſam non cõprehendit.aut dicat quæ & unde ſit,ſpiritus 'ne,an ſanguis,an ignis, an aer,corpus 'ue aliud:uel hoc ſaltem,corporea 'ne ſit an incorporea. & poſtea non ſunt habendi ſtulti qui de eſſentia dei diſſerunt? Qui enim animæ ſuæ neſciunt eſſentiã,quo modo huius uniuerſitatis animã exacte pernoſcere poterunt? deus enim anima huius uniuerſitatis intelligitur. Merito igitur Adam,id eſt mens,alia nominãs & comprehendens,ſibi ipſe nomen nõ imponit, quando ſeipſum ignorat naturamq́ propriã. huic pręceptum datur,non illi facto ad ideam & imaginẽ. nam ille uel abſq; hortatu uirtutem per ſe ipſe didicit:hic citra operam præceptoris nunq̃ poteſt prudens euadere. intereſt autem inter hæc tria, præceptum, interdictum, mandatũ ſiue monitũ.interdictũ ad peccata pertinet,et fit uel apud neq̃ hominẽ:pręceptũ ad recte facta:mandatũ ad mediũ hominẽ pertinet,qui neq; neq; ſit neq; uirtute præditus. Nec enim peccat ut interdicto habeat opus. neq; recte facit, ita ut recta ratio poſtulat: ſed indiget admonitione, quæ abſtinere à prauis doceat,exhortans ad deſiderium uirtutũ ciuilium.Ergo homini ad imaginẽ perfecto nec iuſsis nec interdictis opus eſt. Perfectus enim homo nullius indiget.uilis autẽ homo tũ præcepto tũ interdicto indiget.ſtulto uero ad monitione doctrinaq́ opus eſt. Quemadmodũ perfecto grãmatico muſico 'ue nullis harum artiũ pręceptis opus eſt: ei uero qui aberrauit in harum conſideratione,leges præceptaq́ adhibenda ſunt: inſtitutio uero recens in diſciplinam tradito. Merito igitur menti terrenæ, nec inter uitioſas nec inter uirtute præditas cenſendę ſed mediæ,dantur præcepta hæc & monita.ſed tam præceptum q̃ monitũ utriuſq; nomine adhibetur, domini deiq́. Præcepit enim dominus deus,ut ſiquidẽ paruerint pręceptis,dignarentur diuina beneficentia:quòd ſi cõtumaces fuerint,à domino tanq̃ hero poteſtatẽ habente pellerentur in malã rem. ideoq́ dum è paradiſo eijcit,eadẽ repetũtur uocabula.dicit enim: Et emiſit eũ dominus deus è delicato paradiſo,ut operaret terram ex qua aſſumptus fuerat.] Vt quoniam & pro poteſtate dominus, & pro merito deus præceperat,rurſum utroq; modo in contumacẽ animaduerteret.per quas enim poteſtates eum deduxit, per eaſdẽ inobedientem ablegauit. Præcepta autem ſunt hæc: Ex omni arbore paradiſi comedẽs comedes.] Hortatur animam ut fruatur non una quapiam arbore, nec una quapiam uirtute,ſed omnibus uirtutibus.Nam iſtud comeſſe alimoniam animæ ſignificat.Alitur autem anima tractatione rerum honeſtarum,& actione bonorum operum. Conduplicauit autem rem, dicens, Comedens comede, hoc eſt cõmanducatum contritumq́ cibum, non ut quiuis è uulgo, ſed more athletarum ad parandã fortitudinem. Etenim athletis pædotribæ præcipiunt, ne cibos concidant dentibus, ſed per otium cõmoliant,quo ad uires proficiant.nam aliter ego aliter athleta nutrimur. ego,tantũ ut uiuam: athleta ut etiam craſſeſcat,& robur acquirat: ideoq́ unũ eſt ex pręceptis ad uirtutem ſe exercentiũ,cibum ſubtrahere.tale quiddam eſt comedendo comeſſe. repræſentemus tamẽ id etiã diligentius. Honorare parẽtes, cibus & alimentũ eſt. hos tamen aliter boni aliter mali honorant. alteri propter uulgarem

garem conſuetudinē,qui non comedendo comedunt,ſed tantū comedunt. Quando igitur etiā comedendo? cum explicatis perſcrutatiſꝗ cauſis, ſic ultro iudicant,eſſe hoc officiū honeſtiſsimū.cauſæ aūt ſunt hę:genuerunt nos illi,aluerunt,erudiuerunt,omniū bonorum nobis cauſa fuerunt. Itē comeſſe eſt ſummū illud ens colere:comedēdo uero comeſſe, quādo ad caput noſtrum cauſamꝗ reſpicimus, & ad referendā gratiā. Ex arbore aūt ſcientiæ boni maliꝗ nō comedetis.] Ergo nō eſt in paradiſo arbor hæc:quandoquidem hortatur ut edant ex omni paradiſi arbore:idꝗ naturaliter.eſt enim in eo per eſſentiā,ut dixi,nō eſt per potentiam. ſicut enim in cera per potentiam inſunt ſigilla omnia,actu uerò ſolum id quod impreſſum eſt:ita & in anima quæ eſt ceræ ſimilis,omnes formæ cōtinentur potentia:reuera autē unicus character pręſens eā occupat,donec aboleatur ab alio efficacius impreſſo atꝗ manifeſtius. Deinceps illud quoꝗ perquirendū eſſe uidetur. Dum hortatur ut ex omni arbore paradiſi comedat,unicū hortatur.dum uero interdicit uſum arboris eius quæ boni maliꝗ cauſa dicitur,ut plures alloquit̃. Illic enim inquit:Ex omni comedes:hic, ne comedatis. & quocunꝗ die comederitis,nō comederis:& moriemini nō morieris. Dicendū igitur:primò rarum eſſe q̊d bonum eſt,malū cōtrà multiplex. ideo ſapiente uno inuento reperitur fatuorū multitudo innumera.itaꝗ meritò unū hortatur innutriri uirtutibus:multos uero ut à nimia calliditate abſtineāt. hac enim utuntur innumeri.præterea ad uirtutē percipiendā tractandamꝗ una ſolū re, uidelicet ratione opus eſt:corpus uero etiā impedit hanc, tantum abeſt ut adiuuet.hæc enim ferè ſumma eſt ſapientiæ,alienare ſe à corpore, atꝗ eius cōcupiſcentijs.ut aūt quis fruatur uitio,nō ſolum mente,ſed & ſenſu et ratione et corpore opus eſt.his enim omnibus malus opus habet ad explendam ſuam maliciam. alioquin quonā modò proditurus eſt arcana, ſi inſtrumento loquendi careat? quomodo autē uoluptatibus fruetur abſꝗ uentre cęteriſꝗ ſenſibus? Recte igitur unā ſolam rationem de quęrenda uirtute alloquitur. ſola enim hac, ut dixi, ad eius acquiſitionē opus eſt.cōtrà de uitio ad plures uerba facit,animā,rationē, ſenſus corporis. nam hoc apparet in his omnib. addit tamē: Quocūꝗ die comederitis ex ea,morte moriemini.] Atqui poſt eſum nō ſolum nō moriuntur,uerum etiā progignunt liberos,et alijs uiuendi autores fiunt.quid ergo dicendū? duplicem eſſe mortē,alteram hominis alteram animæ ꝓpriam.hominis mors eſt animæ à corpore ſeparatio: animæ uero mors,corruptio uirtutis, & aſſumptio uitij. ideoꝗ non contentus moriturum dicere,morte,inquit,moriemini, indicans nō cōmunem hanc, ſed illam æternā quæ per excellentiā mors dicitur:quæ eſt quoties anima in ſepelitur affectib.uitijſꝗ omnibus.atꝗ hæ mortes ſunt inter ſe ferè contrarię.nā illa corpus animamꝗ,quæ prius cōcreta fuerant,ſeparat.hæc contrà, utriſꝗ conuenientibus fit, ſed præpollente deteriore, uidelicet corpore: ſubiecta uerò anima,quæ eſt pars potior hominis. Quoties autē dicit, morte mori,obſeruandum pœnalem mortem,nō naturalem ſignificari. naturalis porrò eſt per quam anima ſeparatur à corpore:pœnalis uero cum anima è uirtutis uita emoritur,& uiuit in uita uitij.quam opinionem Moſis ſecutus propemodum Heraclitus ait: Viuimus illorum mortem,mortui ſumus

illorum uitam.ac ſi dicat,nunc cum uiuimus,mortuam eſſe animam, & tan-
quam monumento inſepultam corpori.quod ſi mortui fuerimus, tum de-
mum animā uiuere uita propria,liberatā à malo, mortuo uinctoq; corpore.

PHILONIS IVDAEI,
SACRAE LEGIS ALLEGORIA-
RVM LIBER SECVNDVS.

ET ABSCONDIT ſe Adam & uxor eius à facie domi-
ni dei in medio arboris paradiſi.] Hic introducitur
dogma,quo docemur,omnē malum eſſe exulem. ci-
uitas enim ſapientum propria,uirtus ipſa eſt,in hāc
quiſquis admitti nequit exulat. & nemo malus un-
quam in eam admitti poteſt. ergo ſolus malus hinc
pellitur & exulat. Virtutis autē exul ſtatim abſcon-
dit ſe à deo.nam ſi ſapientes cōſpiciuntur à deo, ut-
pote amici eius:liquet abſcondi malos & cælare ſe,
tanꝗ inimicos hoſteſq; rectæ rationis.eſſe autem quemq; malum exulē ca-
rereq; domicilio teſtatur ſcriptura dum de illo hirſuto & uitijs uario Eſau lo-
quitur:Erat autē Eſau gnarus uenandi,& ruri degebat. nō eſt enim apta ma-
licia morū populatrix ut uirtutis ciuitatem inhabitet,ex qua inclementer fu-
gatur ruſticitas,ac ruditas.at ille ſapientia plenus Iacob & ciuis eſt,et propri-
am uirtutē inhabitat:de quo mox ſubijcitur:Iacob autem uir ſimplex domū
habitabat.ideo & obſtetrices quoniā timebant deum, fecerunt ſibi domos.
nam quæ ſcrutantur occulta dei myſteria,quod eſt cōſeruare uiuos maſcu-
los,ædificant uirtutis opera , in quibus habitare ſtatuerunt. atq; ita iam de-
monſtratum eſt,omnem malum ciuitate carere domoq;, cum à uirtute exu-
let. Qui uero uirtute ornatur, ei pro ciuitate & domo obtigiſſe ſapientiam.
Nunc uideamus deinceps , quomodo dicatur aliquis abſconditus à deo.
Quod niſi per allegoriam accipiamus,nequaꝗ poteſt intelligi. Nam Deus
implet omnia,penetrat omnia, nihil omnino relinquens ſeipſo uacuum. &
quem locum occupabis,in quo non ſit deus? atteſtante nobis alibi prophe-
ta his uerbis:Deus in cælo ſupra,& in terra infra,nec eſt alius pręter ipſum.
& rurſum ſic:Ego iam ante conſtitui te.deus enim omni creatura eſt antiqui-
or,& ubiq; eſt.itaq; nemo poteſt ſe ab eo abſcondere.& quid mirum? quan-
do etiam creaturarū capaciſsimas,quicquid nobis contigerit, effugere late-
req; non poſſumus.aut effugiat quiſpiam terram,aquam, aerem,cælum,uel
mundum hunc uniuerſum. in his enim contineamur neceſſe eſt. certe extra
mundum nemo exulare poteſt.& poterit aliquis abſcōdi à deo, cū nec mun-
dum nec partes eius effugere ualeat? minime gentiū. Quid eſt igitur illud,
Abſconderunt ſe? Malus quiuis putat eſſe deum in loco,nec continere, ſed
contineri:ideoq; putat ſe abſcondi:tanꝗ illa ſumma cauſa abſit ab ea parte,
in quam ipſe illatebrare ſe decreuit.id ita poteſt intelligi.in malo homine o-
pinio de deo uera obſcuratur cælaturq;.eſt enim plena tenebris,nullam ha-
bens illuſtrationem diuinitus, per quam res circumſpiciat. talis autem à di-
uino

uino choro exulat, tanq̃ leproſus & laborans profluuio ſeminis: alter, deũ & creaturam contrarias naturas diuerſi coloris in idem cogens ut cauſas, cum unica ſit cauſa efficiens: alter gonorroicus, ex mundo ducens, et in mundum omnia, a deo nihil factum exiſtimans, Heracliti opinionis ſocius, ſatietatem indigentiamq́ introducens, & unũ uniuerſum, uicesq́ rerum omnium. Quapropter diuina lex ait: Eijciant è caſtris animæ omnem leproſum, & omnem qui ſemine fluit, & omnem pollutũ in anima tam maſculũ q̃ fœminam, eosq́ quibus fracta exectaq́ ſunt animæ genitalia, ſcorta quoq; uni us dominationẽ fugientia, quibus diſerte interdictũ eſt ne cõcionem dei frequentent. at ſapientes cogitationes tantum abeſt ut abſcondantur, ut manifeſtę eſſe cupiant. Non uides quòd Abraham ſtabat adhuc in loco domini, & accedens ait, Ne perdas iuſtum cum impio, manifeſtũ tibi notumq́, unà cum fugitiuo proripiente ſe abs te. hic enim eſt impius: iuſtus aũt qui ſtat in conſpectu tuo non fugiens. te enim ſolum domine honorari iuſtum eſt. nõ ſic autẽ impius ut pius eripitur, ſed ſatis eſt ſolũ iuſtum ſeruari: quapropter dicit: Ne perdas iuſtũ cum impio. ſatis digne enim nemo deũ colit, ſed iuſte tantum. cum enim ne parẽtibus quidẽ dignã referre ualeamus gratiã, quandoquidem non poſſumus eis gignendi uicem reddere, an' non impoſsibile eſt deo uicem reponere mutuã, aut laudem illo dignam, qui omnia ex nihilo cõdidit? omnem enim uirtutẽ largitur. tribus igit temporib. ô anima. i. tripartito tempore, tota corã deo ſemper cõpareas, nõ fœmineũ ullum affectũ tecum trahens, ſed uirilẽ, fortem exercitatãq́ rationem ceu ſuffitum offerẽs. tribus enim anni temporibus cõparere omne maſculinum coram domino deo Iſraelis, ſacra lex pręcipit. Quamobrẽ Moſes quoq; quãdo manifeſtus deo conſiſtit, fugit morem Pharaonis diſperditorium, qui iactat ſe quòd neſciat dominum. Seceſsit, inquit, Moſes à facie Pharaonis, & habitauit in terra Madiam, id eſt iudicio naturæ operũ, ſeditq́ ſuper puteum.] expectãs quid 'nam boni deus ad potum ceu pluuiam immiſſurus eſſet ſitiẽti, deſiderantiq́ animæ. ſcedit ſanè à Pharaone, hoc eſt, ab opiniõe impia qua reguntur affectus, & ſecedit in Madiam, id eſt iudiciũ, deliberans utrum quieſcere ſatius ſit, an cũ illo malo aduerſario ſubire iudiciũ capitis. diſpicit autem an non aggreſſus ualeat euincere. & ideo cunctatur, expectans ut dixi, daturus 'ne ſit deus profundę nec leui cogitationi fontẽ idoneum ad inundandũ impetum regis Ægyptij, hoc eſt ipſius affectuũ. impetrat tamẽ gratiã. quippe uirtuti militans non ceſſat à bello, priuſq́ uideat proſtratas uoluptates & defectas uiribus. quapropter nõ fugit Moſes à Pharaone: alioqui nunq̃ reuerteretur: ſed ſecedit, hoc eſt inducias facit athletæ more paulum reſpirantis & recolligentis ſpiritũ, donec accitis prudentiæ cęterarũq́ uirtutum auxilijs, per ſermones dei cum ualidiſsima potentia rem aggrediatur. Iacob autem, ut ſupplantator, cõpendiarijs artibus uirtutẽ adeptus ſine puluere, alioqui nõ uocandus Iſrael mutato nomine, fugit Labanis negotia, id eſt colores, figuras, & in uniuerſum corpora, quorũ natura eſt ut mentẽ per ſenſibilia uulnerent. nã quia cõfligendo nõ poterat ea deuincere, modo uincat mauult fugere, laudandus ſanè hoc nomine. Cautos enim, ut inquit Moſes, faciet filios prophetæ, non audaces, & rerum ad ſe minus pertinentium cupidos

pidos. Noluit, inquit, aperire Iacob Labani Syro quòd fugèret. et fugit tam ipſe quàm omnia quæ iuris ſui erant, tranſmiſſoꝗ amne perrexit cõtra montem Galaad.] Naturaliter enim montes ad cælandos fugitiuos ſunt appoſitiſsimi, & ad non prodendos Labani pendenti à cogitationibus ſenſibilibus. quale eſt, ſi pulchritudine conſpecta captus periclitaris ne offendas ad eam, fuge clam ab eius imaginatione, nihil amplius menti renuncians, hoc eſt caue mediteris eam & cogitatione repetas. Nam continuæ reminiſcentiæ ueras formas imprimendo lædunt mentem & inuitam concitant. Atꝗ eadem eſt ratio ſenſuum omnium quicunꝗ nos attrahunt ad aliquid. in his enim clancularia fuga ſaluti eſſe ſolet. cunctatio uero, enunciatio, dilatioꝗ, ſuperat rationem & in ſeruitutem redigit. Quapropter caue anime ne unꝗ̃ rem ſenſibilẽ à qua periculũ imminet tibi ipſe renuncies, ne'ue retractes eã, ne forte ſuccumbens ei reddaris infeliciſsimus: fuge potius manumittens teipſe, libertatem ferocem ſeruituti manſuetæ præferens. Sed cur nunc quaſi Iacob neſciret Labanem Syrum eſſe loquitur ſic: Noluit Iacob aperire Labani Syro. habet id quoꝗ rationẽ non prætereundam obiter. Syria ſublimis interpretatur. itaꝗ Iacob mens exercita cum uidet affectum humilem, non cedit, reputans fore ut uincat egregie. Quando uero uidet ſublimem et erecta ceruice tumidum, aufugit primùm ipſe, mox ſingula eius exercitia, lectiones, meditationes, curationes, rerũ honeſtarũ memoria, continentia, officia, atꝗ ita traijcit rerum ſenſibilium fluuium, qui inundat & mergit ui affectuum animam, quo traiecto pergit ad altã ac ſublimem rationem perfectæ uirtutis. perrexit enim ad montem Galaad, qui interpretatur migratio teſtimonij, poſtꝗ̃ deus migrare fecit animam ab affectibus Labanicis, & autoritate ſua confirmauit eam migrationem, ut conferentem ipſi ac perutilẽ, ut quæ eam ab humilibus uitijs & à terra ſe attollere non ſinentibus adducat ad celſitudinem uirtutis & præminentiam. ideo qui ſenſus amat Laban, eoſꝗ magis ꝗ̃ mẽtem in actionibus ſuis ſequitur, indignatur, perſequitur, & increpat: Cur inſcio me fugam moliris,] ac non potius manes in delicijs corporis, opinionibuſꝗ quæ ad corpus pertinent, & res externas dijudicant? tu uero non contentus ab eis fugere, prædatus es meam quoꝗ prudentiam, Liam unà cum Rachele. nam hæ quandiu manſerunt in anima, prudentiam gignebant in ea: nunc poſtꝗ̃ migrarunt, reliquerunt ibi ruditatem & ignorantiam. ideo addit, Cur furatus es res meas? id eſt furto ſubtraxiſti. quam autem dicat, ipſe indicabit addens: & abegiſti filias meas tanꝗ̃ captiuas: quod ſi indicaſſes mihi, proſecutus fuiſſem te.] Imo nõ fuiſſes proſecutus cum rebus tam aduerſis & pugnantibus. nã ſi proſecutus fuiſſes reuera & liberaſſes animã, amouiſſes ab ea ſonos omnes corporeos & ſenſibiles. ſic enim intellectus liberatur à uitijs & ſenſibus. nunc ais quidem te liberam eam emittere. re autem ipſa fateris, quòd detinueris eam in carcere. nam ſi eam cum inſtrumentis muſicis, tympanis citharisꝗ, alijſꝗ ſingulorũ ſenſuum uoluptatibus proſecutus fuiſſes, non uerè deduxiſſes. nec enim te ſolum ô Laban corporũ colorumꝗ ſocie fugimus, ſed etiam tua omnia, inter quæ ſenſibiles quoꝗ uoces actionibus affectuũ conſonant. meditati ſumus enim, ſiquidẽ uirtutem exercemus, meditationem neceſſariam, quam & Ia-

cob

cob ante nos,perdere corrūpereq́ꝫ deos alienos animæ,iſtos inquā deos fuſiles,quos Moſes ne faciamus uetuit.hi ſunt uirtutes ac bonorū affectuū interitus, uitij uero malorūq́ꝫ affectuū cōfirmatio. quod enī liquatur, ſemel diſſolutū cōſiſtit denuo.nā ſic legimus:Et dederūt ei omnes deos alienos quos habebant in ſuis manib.& inaures quæ erāt in auribus ſuis:& defodit eas Iacob ſubter terebinthū quæ eſt in Sicimis.]hi ſunt dij malorū hominū. at Iacob non dicit̄ hos accipere,ſed defodere & abolere penitus. nā homo ciuilis nihil ſuperfluū accipiet à malicia,ſed è medio tollet clā et defodiet. Sicut Abrahā cū rex Sodomorū conaret̄ ei bruta reddere pro rationalib. equos pro uiris,negat ſe quicq́ꝫ accepturū ex rebus illius:ſed extenſurū animę actionē, quā figurate manū nominat,ad deum altiſsimū.nec enim accepturū ſe quicquā ſuū à funiculo uſqꝫ ad corrigiā caligę,ne ille diceret prophetā à ſe ditatū: & ne ipſe uideret̄ paupertatē cum uirtute coniunctā poſthabuiſſe diuitijs.cęlantur aūt & aſſeruant̄ ſemper affectus in Sicimis:quę uox interpretatur ſuccollatio.nā qui laborat ob uoluptates,libenter aſſeruator earū eſt. apud ſapientē uero corrumpunt̄ & pereunt, non intra breue tēpus,ſed hodie,hoc eſt ſemper.nā æuum omne hodierno metimur.eſt enim totius tēporis menſura diurnus ambitus.& ideo Iacob dat Ioſepho Sicima tanq́ꝫ portionē eximiam res corporeas ſenſibilesq́ꝫ,exercēti ſe in talib.Iudæ aūt cōfeſſori , non dona, ſed laudes hymnosq́ꝫ & cantiones quibus celebretur à ſuis fratribus. Cepit aūt Iacob Sicima nō à deo,ſed arcu gladioq́ꝫ ſuo,uerbis uim ſecādi repugnādiq́ꝫ habentib. nā etiā ſecundarias res ſapiens ſibi ſubijcit:ſed eas nō aſſeruat, malens largiri natis ad talia.nō uides ꝙ nec deos acceperit,quāuis uiſus accipere,ſed defodit occultauitq́ꝫ,& aboleuit in omnia ſecula? Cui'nā igitur animæ cōtigit defodere abolereq́ꝫ uitiū,niſi cui deus apparuit, & quā ineffabilibus arcanis dignatus eſt?ait enī: Num cælare potero Abrahā ſeruū meum, quæ geſturus ſum?Euge ſeruator,quia tua facta oſtendis deſideranti res honeſtas animæ,& nihil clam operaris in ea. ideo ualet fugere maliciam,& cælare atqꝫ tegere , & interimere ſemper cupiditates noxias.Poſtquam declarauimus quomodo malus omnis exul ſit, & abſcondat ſe à deo , conſideremus iam,ubi'nam abſcondatur. In medio , inquit, arboris paradiſi.] Hoc eſt in medio intellectu,qui & ipſe eſt tanquam medius paradiſi,uidelicet totius animæ.Nam quiſquis à deo fugit, confugit ad ſeipſum. Cum enim duo ſint intellectus , alter uniuerſalis , qui eſt deus,alter ſuus cuiuſqꝫ , quiſquis à proprio fugit,confugit ad uniuerſalem. Talis autem relicto intellectu proprio,fatetur,nihil eſſe intellectum humanum,ad deum omnia referens.contrà quiſquis fugit à deo , negat eum cauſam ullius rei , ſibijpſe quid facit tribuens. Multi enim multa loquuntur , quòd totus mundus ſuopte impetu feratur ſine prouidentia: artes autem , ſtudia, mores, leges , inſtituta priuata publicaq́ꝫ, ius commune hominum quo erga ſe inuicem , & erga bruta utuntur,humanæ tantū mentis eſſe inuenta. Sed uides ô anima harum opinionum diuerſitatē.altera relicto particulari intellectu ut generationi ac morti obnoxio, uere aſcribit illi uniuerſali tam ingenito quàm incorruptibili omnia. econtra altera deum reijciens, eum qui ne ſeipſum quidem iuuare poteſt intellectum, per errorem trahit in auxilium. Ideoq́ꝫ Moſes pronunciat:

Si ſur parietis perfoſſor in ipſo facto ictus moriatur, non imputatur cædes. quòd ſi exorto ſole fur occiſus ſit, percuſſor quoqꝫ morietur reus homicidij. nam ſi quis incolumem ſanam rectamq́ꝫ rationē pertundat dirumpatq́ꝫ, quę atteſtatur dei omnipotentiæ, & in hoc facto deprehendatur, ſcilicet perfregiſſe concidiſſeq́ꝫ propriæ mēti plus autoritatis quàm deo tribuendo, is fur eſt res alienas furtim ſubtrahens. deus enim omnia poſsidet. itaqꝫ quiſquis ſibi aliquid tribuit, aliena uſurpat: ſimulq́ꝫ uulnus accipit grauiſsimum & inſanabile, arrogantiā, cognatam ruditati & ignorantiæ. percuſſor autem ſecurus fit. nec enim eſt alius quàm ipſe percuſſus. ſed ſicut is qui ſeipſe fricat, fricatur quoqꝫ: & qui ſeipſe extendit, extenditur quoqꝫ: quippe qui tum agentis uim, tum patientis affectionem obtinet: ſic is qui furatur res dei ſibi aſcribens, ab impietate ſimul atqꝫ arrogantia diſcruciatur. talis utinam percuſſus moriatur, hoc eſt ineſſicax perpetuo maneat. minus enim peccare uidebitur. Nam uitium partim in habitu, partim in motu conſideratur. Quod autem mouetur, iam ad effectum uergit, ideo pcius quàm id, quod tantum eſt in habitu. ergo ſi talis cogitatio moriatur, quæ exiſtimat ſe cauſam rerum, non deum, id eſt quieſcat ſeq́ꝫ compeſcat, nulla eſt cædis actio. nec enim ſuſtulit uiuam opinionem illā quæ omnipotentiam deo tribuit. Quod ſi ſol oriatur, id eſt clarus intellectus qui nobis ineſt, uideatur omnia diſpicere præeſſeq́ꝫ rebus omnibus, ita ut nihil ipſum lateat, reus erit; & talionem mortis feret ob uiuam opinionē quam ſuſtulit, aſſerentem deū cauſam rerū omniū: cum ipſe deprehendatur ineſſicax uereq́ꝫ mortuus, & mortuæ inanimis erroneq́ꝫ opinionis inuentor. Ideoq́ꝫ ſacra lex execratur eum qui ponit ſculptile in abſcondito, aut fuſile opus manuum artificis: nimirum prauas opiniones, quòd in deum qualitatis expertem cadat qualitas ſicut in ſculptilia: & quòd corruptibilis ſit, ſicut fuſilia, ille incorruptibilis. Reponis ò cogitatio theſaurizasq́ꝫ intra te, ſed grauaris in medium proferre indoctas perſuaſiones quas didiciſti apud ueritatis aduerſarios. deprehenderis tamen proculdubio in graui morbo animæ, uidelicet ignorantia, cuius curationem non admittis. Quòd autem homo malus in illum uulgarem ſuum intellectum abſcondatur, ueritatem fugiens, teſtis erit Moſes, qui percuſſum Ægyptiū deſodit in ſabulo. i. conuicit eum qui ſe putabat regimen habere corporis, animam nihili faciens, & uoluptatem finē expetendum iudicās. Cum enim animaduertiſſet laborē uidētis deū, impoſitum ei à rege Ægypti, hoc eſt ab affectuum duce malicia, uidit hominē Ægyptium, humanā fragilemq́ꝫ affectionem, quæ pulſabat cædebatq́ꝫ uidētem. cumq́ꝫ circūſpexiſſet totam animam hac & illac, nec uidiſſet quenq́ꝫ ibi ſtare præter uerum deum, cætera uero in agitatione iactationeq́ꝫ, percuſſum cōuictumq́ꝫ uoluptatis amatorem deſodit in intellectu uulgari & collecticio, nullam habente cognationem familiaritatem'ue cum honeſtate. hic in ſeipſum abditur. at huic contrarius à ſeipſo fugiens confugit ad deum rerum omnium. ideo dicit ſcriptura: Eduxit eum foras & dixit: Suſpice in cælum, & dinumera ſtellas eius: quas uellemus quidem comprehendere numero & circumſpicere, quippe cum ſimus amatores uirtutis inſatiabiles: ſed impoſsibile eſt nobis permetiri Dei diuitias. Nihilominus gratias agimus largitori, qui ſic immiſit in

animam

animam ſemina præclara ſplẽdida perpetuoq́ uigentia, ſicut ſtellas in cælũ: non temere aũt addit, Eduxit eũ foras. quis enim intrò educitur? ſed fortaſſe q̃d dicit tale eſt. eduxit eum in extimã regionẽ, non in aliquem externũ locum, qui poteſt cõtineri ab alio. ſicut enim in ædibus intimo cõclaui matronali exterior eſt ea pars in qua uiri uerſant̃, item hac exterius atriũ, inde ueſtibulum, mox ianua: ſic & in anima aliud alio poteſt eſſe exterius. itaq; intelligere debemus, mentẽ eductam eſſe in extima. Quid enim proderat, relinquiſſe corpus, & ad ſenſum cõfugere? quid ſenſui ualedicere, & rationi ſeſe ſubmittere? oportet enim ut qui mentẽ educturus eſt relinquat eam liberã, immunẽ ab omnib. corporeis neceſsitatibus. inſtrumentis ſenſitiuis, ratiocinationib. ſophiſticis perſuaſionibusq́, deniq; à ſeipſa. quapropter alibi gloriatur, dicens: Dominus deus cæli & deus terræ, qui deſumpſit me de patre meo. impoſsibile eſt enim habitantẽ in corpore & mortali genere, cum deo colloqui, ſed cum ſolum quẽ deus eruit ex hoc carcere. quamobrẽ & Iſaac ille gaudium animæ, meditaturus & priuatim acturus cũ deo, egreditur relicto ſeipſo menteq́ propria. Egreſſus eſt, inquit, Iſaac in campũ ut meditaretur ſub ueſperã. Moſes quoq; ꝓpheta dicit: cũ egreſſus fuero ciuitatẽ. i. animam (nã hæc quoq; eſt animantis ciuitas, mores legesq́ pręſcribens) extendam manus: extendã & explicabo meas actiones deo, teſtẽ inſpectoremq́ ſingularũ inuocando, cum malicia ſuopte ingenio quærat latebras. eſt autẽ explicari, uideri manifeſte. cũ igit̃ anima in omnibus ſermonib. ac operibus explicata fuerit & ſpectandã ſe præbuerit, ceſſant uoces ſenſuũ, omnesq́ infauſti ſoni atq; turbulenti. inclamat enim & ad ſeipſum uocat, uiſibile quidẽ uiſum, uox aũt auditũ, & uapor odoratũ, & in uniuerſum ſenſibile quodq; ſuum ſenſum inuitat. hæc autem omnia quieſcunt, cum egreſſa animæ ciuitatem cogitatio, meditationes actionesq́ ſuas refert ad deũ. Sunt enim manus Moſis graues. nam cum hominis mali actiones ſubuentaneæ leuesq́ ſint, merito ſapientis graues habentur, immobiles inconcuſſæq́: ideoq́ fulciuntur ab Aarone ratione, & ab Or lumine, quòd nulla lux in rebus ſit clarior quàm ueritas. Vult igitur ſcriptura figurate docere te, ſapientis actiones neceſſariò fulciri ueritate rationeq́. & hæc eſt cauſa cur Aaron ad finẽ, hoc eſt perfectionem tendens, montem Or, id eſt lucem, aſcendit. finis enim rationis ueritas eſt, quæ longius q̃ ullũ lumen ſplendorem ſuum emittit, in quam ratio conatur ingredi. Non uides quòd etiã acceptũ à deo tabernaculum, id eſt ſapientiã, ſub cuius umbra ſapiens habitat, fixit, firmauit, cõſolidauitq́, nõ in corpore, ſed extra corpus? caſtris eñ id facit ſimile, exercitui occupato armis & moleſtijs quas ſecũ bellum trahit, cui nõ ſit integrũ pacem admittere. Et uocatum eſt tabernaculũ teſtimonij: ſapiẽtia teſtimoniũ habens à deo. etenim omnis quęrens dominũ egrediebat̃. Egregie. nã ſi quæris deũ anima, à teipſa egreſſa illũ quære. donec enim manes in molibus corporeis aut mentis opinationibus, non es apta ad quærendas res diuinas, etiamſi præ te feras quærendi ſtudiũ. an aũt quærendo inuenturus ſis deũ, incertũ eſt. multis enim nõ manifeſtat ſeipſum. Dices te ſimpliciter ſeduloq́ dare operã ut eum cognoſcas. cõducit ſanè ad fruendũ rebus bonis uel ſolum quærendi ſtudium. ſemper enim appetitio rerum honeſtarum etiamſi

ad

ad metã non perueniat, tamẽ homines ſtudioſos alacritate præoccupat. eodẽ modo malus fugiens uirtutẽ, & abſcōdens ſe à deo, ad infirmum auxiliũ confugit mentem ꝓpriam. probus cōtra fugiens à ſeipſo, uertit ſe ad cognitionẽ illius unius, uincens curſu certamineq; omniũ longe præſtantiſsimo. Et uocauit dominus deus Adamũ, & dixit ei, Vbi es?] Cur ſolus Adam uocatur, quãuis uxor unà lateat? dicendũ igitur primũ quid ſibi uelit illa uox, Vbi es? quando mens redarguitur & ad mutationem trahitur, nō ſolum ipſa uocat̃, uerùm etiam omnes eius potentiæ. nam abſq; ſuis potentijs mens ipſa nuda nihil eſſe inuenitur. ex ijs potentijs & ſenſus eſt, nimirũ mulier. Vocatur ergo cum Adamo mẽte uxor quoq;, ſenſus ſcilicet: ſeorſum aũt nō uocat̃. Quid ita? quia cum ſit brutus per ſeipſum redargui nō poteſt. nã nec uiſus nec auditus, nec ullus alius ſenſus eſt docilis. proinde nō poteſt res percipere: eo ꝙ ei ſola corpora diſcernendi facultatem opifex indidit. mens aũt ipſa eſt quæ doctrinã admittit. qua de cauſa hanc, nō ſenſum, deus uocat. quod aũt dicit, ubi es? plures interpretationes recipit. unã, ut nō interrogatio ſit, ſed affirmatio, ac ſi dicat In eo loco es, accentu graui Vbi ꝓferens. putabas deum in paradiſo deambulare, cōtinerîq; ab eo, diſce hoc eſſe tuũ accidens, & audi ſententiã ueriſsimã ab eo cui cuncta ſunt cognita, deum eſſe nuſq;. nam ipſe nō cōtinetur, ſed uniuerſa continet. quicquid aũt in loco eſt, id cōtineri, nō continere, neceſſariò ſequit̃. ſecundo modo dictũ id perinde ualet ac ſi dicat, quò deueniſti ô anima, pro qualib. bonis qualia elegiſti mala? à deo uocata ut fieres uirtutis particeps, uertis te ad uitiũ? & cum frui datũ ſit arbore uitæ. i. ſapientia, ſaturata es ignorãtia corruptioneq;: quia maluiſti mortis animę infelicitatẽ, quàm ueræ uitę felicitatẽ. tertius modus eſt per interrogationem, ad quã reſpōderi poteſt dupliciter. primũ ſi quęrenti ubi es, reſpōdeatur nuſq;. nullum enim locũ habet mali hominis anima, cui uel inſiſtat uel inſidat. ideo malus Gręcis dicitur ἄτοπος. ſic enim appellant malũ cuius nuſq; uſus eſt. talis aũt eſt homo inciuilis, fluctuans ſemper & agitatus, uagusq; in morẽ incerti flatus, nullius omnino amicus cōſtantis ſententiæ? altera aũt reſponſio talis eſſe poteſt, qua etiã Adam utitur. Vbi ſim audi: ubi hi qui deũ uidere nō poſſunt, ubi qui deum nō audiunt, ubi qui ab autore omniũ rerum uolunt ſe abſcōdere, ubi qui uirtutẽ fugiunt, ubi qui exuti ſunt ſapiẽtia, ubi qui metuunt tremũtq; præ infirmitate timiditateq; animæ. cũ em̃ dicit: Vocẽ tuã audiui in paradiſo: & timui eo ꝙ nudus eſſem, & abſcōdi me.] omnia quæ modo memoraui dicit, ſicut ſupra declarauimus prolixius. quãuis nudus nō ſit nunc Adam. Fecerunt ſibi perizomata, paulo ante dictum eſt: ſed uult ſcriptura ſic quoq; te docere, nuditatem nequaquã corporis hic intelligendam, ſed iuxta quam mens nuda & uirtutis expers deprehenditur. Mulier, inquit, quam dediſti mecũ, ipſa dedit mihi de arbore, & comedi.] Bene quòd non dixit, mulier quam dediſti mihi, ſed mecum. non enim mihi ut poſſeſsionem ſenſum dediſti, ſed & ipſam ſiuiſti ſolutam ac liberam, & quodammodo non ſubiectam decretis meis mandatisq;. Quod ſi uoluerit mens imperare uiſui ne uideat, nihilominus is ſubiectum ſuum uidebit. itidem auditus quotieſcunque uox illabetur, eam omnino percipiet, etiamſi mens contentioſe interdicat ne audiat. odoratus quoque uapores ad ſe uenien-

tes

tes olfaciet, etiã ſi mens uelit obſiſtere. propterea deus non dedit ſenſum ani-
mali, ſed cum animali. cunctas autẽ res mens noſtra cum ſenſu cognoſcit, ſi-
mulq́; cum eo iudicat. Quale eſt quod uiſus unà cum mente percipit rem uiſi
bilem: & quamprimũ oculus uidit corpus aliquod, mox mẽs rem uiſam per-
cipit eſſe nigrã albam'ue, aut giluã uel puniceam, aut triangulã, quadrangu-
lam, rotundam'ue, aut quouis alio colore figura'ue præditã. item mox ut au
ditus à uoce ictus eſt, mens etiã præſto ſit, uel hoc argumento, ꝙ continuò
uocẽ eam iudicat, exilis'ne an grandis ſit, modulata'ne cõcinnaq́;, án contra
incõcinna, & aliena ab harmonicis legibus. idẽ licet obſeruare in alijs ſenſi-
bus. Quin et illud ꝙ apposite dictũ: ipſa mihi dedit de ligno. Id enim quod li
gneum ſenſibileq́; ineſt in mente, nemo niſi ſenſus ei dat. Quis enim ei dedit
cognoſcere corpus aut albedinẽ, niſi uiſus? quis ut uoces dignoſcat, niſi au-
ditus? quis ut uapores, niſi odoratus? quis ut ſapores, niſi guſtus? quis ut a-
ſperũ à molli, niſi tactus? Recte igit̃ & uerisſime dicit mẽs, ut corpora perci-
piã ſolus ſenſus mihi dedit. Et dixit deus mulieri, Quare hoc feciſti? quę re
ſpondit: Serpens decepit me & comedi.] Aliud à ſenſu ſcitat̃ deus, aliud ſen
ſus reſpondet. De uiro enim interrogatus, non de hoc reſpondet, ſed de ſeip
ſo, fatendo ſe comeſſe, non comedendum præbuiſſe. Quid ſi per allegoriam
ſoluamus quæſtionem, & oſtendamus mulierem recte ad interrogationẽ re
ſpondiſſe? conſequitur enim neceſſario, ut poſtquam ipſa comedit, edat uir
quoq́;. Quoties enim ſenſus ſubiectũ ſuum appetens, ſatiatus imaginatione
fuerit, confeſtim & mens accedit ſimulq́; fruitur, quodãmodo explens ſe ci-
bo accepto ab eo. hoc eſt quod ait, Inuita marito dedi. nam ille, me contre-
ctante ſubiectum meũ, pro ingenio ſuo concitabili, imaginationẽ impresſit
ſibi. Obſerua autem quòd uir quidem ait mulierem ſibi dediſſe: mulier uero
ſerpentem non dediſſe, ſed decepiſſe. Senſus enim proprium eſt dare, uo-
luptatis autẽ uariæ ſerpentinæq́; fraudare ac decipere. Verbi gratia, album
naturaliter nigrumq́;, calidum & frigidũ dat ſenſus menti, non decipiendo,
ſed ueraciter. Nam talia ſunt hæc ſubiecta, qualis & inde procedens ima-
ginatio, ſicut plerique aiunt, qui minus accurate ſcrutantur phyſiologiam.
At uoluptas non quale eſt ſubiectum, tale id agnoſcit cogitatione: ſed addit
arte mendacium, rem inutilem transferens in ordinem utilium: ſicut mere-
trices deformes uidere licet fucantes pingenteſq́; faciem, ut tegant ſuã de-
formitatẽ: & intemperantem pronum ad uentris uoluptates. hic meri copi-
am & ciborũ apparatum amplectitur, tanq̃ rem bonam, lædens interim ho
rum abuſu tam corpus quàm animam. Rurſum amatores uidere licet ſæpe
inſanire in mulierculas aſpectu turpisſimas, uoluptate decipiente & tantũ
non perſenſente, quòd bona forma, bonus color, bona habitudo & mẽbro
rum ꝓportio his inſit quæ habẽt omnia cõtraria. itaq́; uere pulchras in qua
rũ forma nihil deſideres cõtemnũt, illas uero quas dixi depereũt. ergo omni
uoluptati decipere eſt propriũ: dare aũt ſenſui. Nã illa circũuenit mẽtem ſedu
citq́;, nõ qualia ſunt ſubiecta oſtendens, ſed qualia nõ ſunt. at ſenſus planè ſic
offert corpora, ut ſunt à natura facta, ſemotis technis fuciſq́;. Et dixit domi
nus deus ſerpenti: Quia hoc feciſti maledictus es inter omnes pecudes, & o-
mnes beſtias terræ, ſuper pectus & uentrẽ tuum gradieris, & terrã comedes

cunctis

cunctis diebus uitæ tuæ. Inimicitias ponã inter te & mulierem, & inter ſe-
men tuũ & ſemen illius. Ipſe ſeruabit caput tuũ, tu eius calcaneũ.) Quam ob
cauſam non expectata defenſione execratur ſerpentẽ, cum iubeat alibi, audi-
ri ambos inter quos res controuertitur, nõ præmature alteri credere? atqui
uides quòd Adamo non credidit prius quàm mulieri, ſed inuitat eam ad de-
fenſionem percõtando, quare hoc feciſti? at illa erraſſe ſe fatetur, deceptam à
uoluptate ſerpentina & uaria. Quid igitur uetabat etiam muliere dicente,
ſerpens me decepit, percontari ipſum deceperit ne, potius quàm indicta in-
auditaq́ cauſa execrari? Dicendũ igitur quòd ſenſus nec inter bona nec in-
ter mala cenſetur: cum ſit medium quiddam ſapienti ſtultoq́ cõmune, & in
ſtulto fiat malus, ſicut contrà in ſapiente bonus. Merito igitur quandoquidẽ
naturam per ſe malã non habet, ſed utriq́ parti fauens & ad bonũ & ad de-
terius propendet, non prius damnatur quàm confeſſus ſecutũ ſe deteriora.
at ſerpens uoluptas ſuopte ingenio mala eſt. eam ob rem in bono ne inueni-
tur quidem omnino, ſed ſolus malus eſt eius particeps. itaq́ iure optimo nõ
permiſſam reſpondere execratur deus, utpote nullũ ſemen uirtutis in ſe ha-
bentem, ſed ſemper & ubiq́ ſceleſtam atq́ reprehenſibilẽ. Quapropter etiã
illum Ir abſq́ cauſa manifeſta malũ nouit deus & interficit, uidelicet corpus
molem noſtrã coriaceam. Ir enim coriaceus interpretatur. quẽ malum eſſe et
inſidiatorẽ animæ non ignorat, et inſuper cadauer ſemper mortuũ. Quid e-
nim aliud unuſquiſq́ noſtrum facit, q̃ quòd corpus ſuapte natura cadaue-
roſum circũfert, excitante id & ſine labore geſtante anima: cuius robur ſi li-
bet conſidera. uel robuſtiſsimus athleta non ualet breui tempore ſuã baiula
re ſtatuam: anima uero interdũ uſq́ centeſimum annũ indefeſſa fert ſtatuã
hominis leuiter. non enim nunc eũ interemit, ſed iam inde à principio mor-
tuum corpus factũ eſt. Eſt autem ſuapte natura malũ, ut dixi, & inſidians ani
mæ, ſed coram ſolo deo, & ſi quis amicus deo. ait enim: coram domino ma-
lus Ir.) nam mens quando in ſublimibus uerſando initiatur domini myſte-
rijs, malum & inimicũ corpus iudicat. Quando autem abſiſtit à ſcrutandis
rebus diuinis, amicum ſibi cognatũ germanumq́ exiſtimat. confugit igitur
ad ea quæ huic cara ſunt. Quapropter athletæ anima differt ab anima philo
ſophi. nam athleta omnia refert ad bonam corporis habitudinẽ, cui uel ani-
mam ipſam impenderet, utpote amator corporis. at philoſophus cum ſit ho
neſtatis amator, curã gerit eius quæ in ſe uiuit animæ, neglecto mortuo cor-
pore, nõ aliud ſpectans q̃ nequid optima anima patiatur à colligato ſibi ma
lo cadauere. Vides quòd hunc Ir interficit non dominus, ſed deus? nõ enim
quatenus imperat & regnat liberã exercens potentiam, interficit corpus: ſed
quatenus bonitate humanitateq́ utitur. Nam deus bonitatis nomen eſt, ut
ſcias quod etiã res inanimas non potentia, ſed bonitate condidit, eadem qua
animatas. oportebat enim quo magis elucerent meliora, etiam deteriora pro
duci à potentia huius ipſius bonitatis ſummæ cauſæ, quæ deus eſt. Et quan-
do ô anima uideberis tibi maxime cadauer baiulare? num quando initiaberis
& præmijs coroniſq́ dignaberis? tũ certe amatrix eris dei non corporis. con
ſequeris autem præmia, quãdo uxor tibi cõtigerit illa Iudæ ſponſa Thamar,
quæ interpretatur palma uictoriæ ſymbolum, argumento eſt, quòd quando
eam

eam ducit Ir,mox & malus inuenitur et interficitur. ait enim, Dedit Iudas u-xorē primogenito ſuo Ir,nomine Thamar.& ſubdit:fuitq́ Ir malus corā do mino,& interfecit eum deus.] Mens enim quando pręmia uirtutis accipit, mulctatur morte iſtius cadauerofi corporis. Viden ut & ſerpentem inaudi-tum execratur? uoluptas enim eſt. & Ir abſq́ cauſa manifeſta interficit? eſt enim corpus.quod ſi conſideres ô bone,inuenies deū feciſſe in anima quaſ-dam naturas reprehenſibiles ex ſe obnoxiasq́, quaſdā uſq́ quaq́ bonas & laudabiles, itidem ſicut in ſtirpibus animalibusq́. an nō uides quòd ſtirpiū alias mites,utiles,ſalutiferas,creauit opifex? alias ſiluestres, noxias, morbi-feras ſimul & mortiferas? & animalia ſimiliter? ut hunc ipſum ſerpentē dē quo nunc loquimur, animal ſuapte natura letiferum & factum ad perniciē, hoc ſic afficit hominem,ut uoluptas animā. ideoq́ ſerpenti uoluptas aſsimi latur.ergo ſicut uoluptatē & corpus deus nulla certa de cauſa odit:ita etiam naturas bonas abſq́ manifeſta cauſa extulit, nihil potius aut prius habēs q̃ ut eas laudaret.Nam ſi quis roget,cur Noe dicat inueniſſe gratiā corā domi no deo,priuſquam aliquid boni feciſſet, quantum quidem nos ſcire poſſu-mus,rectè reſpondebimus,liquere quòd laudator ſit creationis & generati-onis.Nam Noe interpretatur requies aut iuſtus. neceſſe eſt autē eū qui ceſ-ſans à peccatis & iniquitatibus,requieſcit in honeſtate & uiuit cum iuſticia, gratiā inuenire apud deū.porrò inuenire gratiā, non id tantū ſignificatū ha bet quod quidā uſurpant,pro placere:ſed et tale quid:Iuſtus quęrēs rerū na turam in hoc inuenit inuentū optimū,quòd gratia dei ſint quæ ſunt omnia. ſibi eīm creādo gratificatus eſt nihil,quādo illi nihil inde acceſsit.ideoq́ tan-tum gratiā profundere propriū eſt ei. Quęrētibus igitur principiū creaturę rectè reſpondebitur. bonitas & gratia dei,quā largitus eſt humano generi. nā munus,beneficiū,gratia dei ſunt omnia quę mūdo cōtinent, & mundus ipſe inſuper.Melchiſedec quoq́ regē pacis,hoc eſt Salē (ſic eīm interpretat) ſacerdotem ſibi conſtituit deus,nō expreſſo eius aliquo merito,ſed quia ta-lem ipſe fecerat, regē,pacatū,primū dignū ſuo ſacerdotio.nominatur enim rex.rex autem aduerſatur tyranno, quòd ille ius & æquū, hic iniquitatē in-troducat in rempublicā.ergo tyrānica mens mandat mandata infeſta tū ani mæ tū corpori ac noxia,magnasq́ moleſtias inferentia,uitioſas actiōes,et uo luptates quæ naſcūtur ex affectibus.altera uerò mens eſt rex: quę nō impe-rat tantū, ſed paret etiā: quando pręcepta eius talia ſunt,ut anima his adiutā ceu nauis per totā uitā proſpere nauiget, gubernāte illo bono peritoq́ gu-bernatore: qui nō alius eſt q̃ uera ratio. uocet igit tyrānus quidē, princeps belli:rex uero,dux pacis Salē:offeratq́ animę alimēta plena lęticię gaudijq́. panes enim & uinū offert,quę Ammanitę Moabitęq́ illi uidēti prębere nō luerāt. quā ob cauſam arcent à cōtione cœtuq́ diuino. Ammanitę enim è gē nitrice ſenſualitate nati,& Moabitę ex intellectu genitore,figuræ duę ſunt: per quas ſignificant qui res iſtas ab uniuerſitate cōtentas penſitāt.ſ. intelle-ctū ſenſumq́,deū aūt nō cogitāt. Nō ingredient,inquit Moſes,concionē domini,quia nō occurrerūt nobis cū panib.& aqua, exeūtibus ex afflictio-nibus Ægypti.] ceterū Melchiſedec pro aqua uinū offerat, potetq́ ac cōfir met animas,ut occupent diuina ebrietate,quæ eſt omni ſobrietate magis ſo

bria.ſacerdos enim eſt ratio,ſortē habens Entem ipſum, de quo ſublimiter ſentit & admodū magnifice:eſt em̄ ſacerdos altiſsimi.nō q alius ſit nō altiſsimus.nā deus cum ſit unus,tū in cęlo eſt ſupra,tū in terra infra, nec eſt ullus præter ipſum.ſed ut nō ſubmiſſe humiliterq̨, uerùm celſius ſublimiusq̨ q̄ de quauis materia ſentiamus de deo,adhibet appellationem altiſsimi.Quid porrò boni feceratAbrahā,quādo iuſſus eſt migrare ꝓcul patria cognationeq̨ et habitare terrā quā deus ipſe dederit?ea uero eſt ciuitas bona,ampla, feliciſsima.nā dona dei magna pretioſaq̨ ſunt. ueruntamē hęc quoq̨ figura fuit nō cōtemnenda.interpretatur enimAbrahā,pater ſublimis,laudandus utroq̨ nomine.Mens enim quando nō herili more animā territat,ſed pater no imperat,nō indulgens ei ſuauia,ſed uel inuitæ obtrudēs utilia:omiſsisq̨ omnibus reb.humilibus & ad mortalia ducentib. ſublimis immoratur contemplationi mundi eiusq̨ partiū:atq̨ etiā altius aſcendēs numē ipſum ſcrutatur eiusq̨ naturā propter immenſum amorē ſcientiæ: non poteſt manere in decretis priſtinis,ſed cupit migrare ad meliora.nōnullos aūt deus uel ante natiuitatē pulchre fingit diſponitq̨,deſtinans ad ſortē optimam.annō uides quid de Iſaac loquatur Abrahamo, ne ſperanti quidē ex ſe patre talem ꝓgeniem,atq̨ adeo ridēti promiſsionē dicentiq̨:Ita ne gignet homo centū annos natus, & Sarra nonagenaria pariet? ſed annuit aſſeueratq̨ qui dicit: profectò Sarra uxor pariet tibi filiū,& uocabis nomen eius Iſaac:& ſtatuam teſtamentū meum cum eo teſtamentū ſempiternū.] Quid igitur eſt cur hic anteq̨ naſceretur laudatus ſit?Quædam bona repræſentata iuuant, ut ſanitas,ſenſuū integritas,opes ſi cōtingant,gloria.liceat enim hæc quoq̨ abuſiue bona dicere.quædā non ſolū cum adſunt,ſed etiā promiſſa oraculo,qualis eſt lætitia,bonus affectus animæ.hæc enim nō præſens tantū lætificādo uim ſuam exerit,ſed etiam ſperata hominē præoccupat. habet em̄ hanc prærogatiuā.alia bona priuatam uim habent.lætici a tū priuatim exultat,tū publice.lætamur ſanitate,libertate,honore,cæterisq̨ bonis:ut proprie dicatur, nullum eſſe bonū non cōiunctum cum lætici a. lætamur aūt non præteritis ſolum bonis & præſentibus,ſed & futuris quæ expectamus. ut quando ſperamus diuitias,imperiū,laudem,morborum finem,uirium roborisq̨ acceſſionem,ſcientiam ſucceſſuram in locū ignorantię,gaudemus non mediocriter. ergo quoniā læticia non præſens ſolū, ſed & ſperata laxat exhilaratq̨ animā,merito Iſaac prius q̄ naſceretur, nomine donoq̨ magno donatus eſt. per hunc enim ſignificatur animę riſus & gaudiū atq̨ lęticia.Rurſum Iacob & Eſau,illum principē,ducem & dominum,hunc obſequentem et ſeruum, priusq̄ uterum exirent pronunciauit.Deus enim animatorū operum figulus egregie nouit quæ ipſe facit,etiam anteq̄ perficiat, uires quoq̨ quibus utentur in poſterū,& in uniuerſum quicquid actura paſſura ue ſunt. Cum enim anima de futuro ſollicita Rebecca petit oraculū, reſpōdet deus : Duæ gentes ſunt in utero tuo,& duo populi ex eo diſcedent:ſuperabitq̨ alter alterum,& maior minori ſeruiet.] ſic em̄ deus cōparauit,ut id q̄d brutū eſt deteriusq̨ potiori ſeruiat:quod uero ciuilitate rationeq̨ præſtat, libertate fruatur atq̨ principatu. nec ſolū cum utrunq̨ abſolutū eſt in anima, uerūetiam cū res adhuc eſt ambigua.prorſus enim uel leuis quæpiā aura uirtutis principatum

cipatum & imperiũ,ne dum libertatẽ præ ſe fert.ecõtra qualiſcunq; indoles maliciæ,rationẽ uel nondũ adulta in ſeruitutẽ redigit. Præterea quid ſibi uoluit Iacob, cũ Ioſepho admouente duos filios ſuos, natu grandiorẽ Manaſſem,minorẽ Ephraim: decuſſatis brachijs iuniori dextrã impoſuit, ſiniſtrã uero grandiori.moxq; Ioſepho grauiter id factũ ferente, & putãte patrẽ errasse imponẽdis manibus,dicit: Non erraui fili,ſed ſciens prudẽsq; facio q̃d facio.fiet hic quoq; in populũ,extollendus eſt hic quoq;:ſed frater eius iunior,maior futurus eſt.] Quid igit̃ dicendũ? niſi q̃ duæ naturæ diuinitus in anima cõditæ ſunt,ualde neceſſariæ,memoria,reminiſcentiaq;. Quarũ altera quicquid ſenſib.recẽs impreſſum eſt retinet,ne falli poſsit per ignorãtiã. reminiſcentiam uero utiq; præcedit obliuio, res ſurda cæcaq;. hic quod antiquius eſt apparet deterius, id eſt memoria q̃ reminiſcentia:utcunq; cohærent nec ſeparantur facile.nam qui primùm in artes introducimur, comprehendere ſpeculationes earum ſtatim non poſſumus. itaq; quicquid obliuiſcimur initio,rurſum reminiſcimur: donec iterũ atq; iterum reminiſcendo, atq; obliuiſcẽdo,denuo cõfirmetur memoria.atq; ita iunior hæc,utpote ſerius nata,conficit̃ ex reminiſcentia. Figurate igitur Ephraim dicitur memoria.fertilitas enim interpretatur:quia tunc animæ diſcendi cupidæ cõtingit ſua portio,quãdo in memoria confirmant̃ eius cõtemplationes.at Manaſſes reminiſcentia dicitur, quaſi translatus ex obliuione. qui autẽ obliuionẽ effugit,certe reminiſcitur.itaq; rectiſsime ille ſupplantator affectuũ & meditator uirtutũ Iacob dextrã porrigit Ephraimo .i. fertili memoriæ. ſecundas uero partes reminiſcẽtiæ tribuit,ſcilicet ipſi Manaſſæ. Sic & Moſes ex his qui paſcha ſacrificant priores laudat maxime, quòd traiectis fluminibus Ægypti perrexerũt,nec amplius ad ea reuerſi ſunt: poſteriores uero habet pro deterioribus.nam hi curſum ſuum retrorſum flexerunt, & quaſi obliti rerũ agendarum,rurſum ſe accinxerunt,ut eas aggrederentur. at illi priores curſum tenuerunt perpetuũ. itaq; ſacrificantibus paſcha poſterius aſsimilatur Manaſſes obliuionis filius:prioribus autẽ Ephraim fertilis.ideo et Beſeleelem nõminatim deus euocat,promittitq; daturũ ſe illi ſapientiam & ſcientiam,& conſtituturũ ſe illum opificẽ architectumq; omniũ quæ ſunt in tabernaculo, hoc eſt animæ operum: quãuis nullum eius opus hactenus extaret laudabile. Dicendũ igitur q̃ hanc quoq; figurã deus impreſsit animæ, ceu probato nomiſmati. eam figurã quæ nam ſit cognoſcemus, ſi nominis interpretationẽ diligenter excuſſerimus. Beſeleel interpretatur, in umbra deus. umbra uero dei uerbũ eius eſt, quo tanq; inſtrumento aſſumpto mundum creabat. hæc umbra & quaſi effigies exemplar eſt alterũ. ſicut enim deus exemplum imaginis,quam umbrã nunc uocauit,ſic hæc imago fit aliorum exemplum:quemadmodũ in principio legis ſignificauit propheta, dicens: Et fecit deus hominem ad imaginem dei,quaſi imago ipſa ad effigiem dei facta ſit,homo uero ad eam imaginẽ quæ iam uicem exemplaris acceperat. Quis igitur acceſſerit character conſideremus. Quæſiuerunt priſci,quomodo numen intelleximus. ex his qui optime philoſophari uiſi ſunt,dixerunt, q̃ ex mundo partibusq; eius & harũ innatis uiribus,deum ut cauſam animaduertimus. nam ſicut ſi quis uideat domum affabre factam inſtructamq; ueſtibu

lis,porticibus,aulis uirorum,mulierũ conclauibus & id genus cæteris, cogi-
tatione percipiet artificem: nec enim ſine arte opificeq́; putabit domum eſſe
abſolutã:quod & de ciuitate aut nauigio,& de quouis minore maiore'ue o-
pere ſentiendũ eſt: ita ſanè etiam quiuis ingreſſus ceu in maximam domum
aut ciuitatẽ hunc mundũ,conſpicatus cælum in orbem uolui continereq́; o-
mnia: erraticas uero fixasq́; ſtellas pariter moueri modulate ſummaq́; cum
harmonia,ad utilitatem rerum uniuerſarũ: terram deinde meditullium ſor-
titam,aquam aeremq́; late utrũq; fuſum ſuisq́; contentũ terminis:ad hęc ani-
malia tam mortalia ꝗ immortalia,ſtirpium fructuumq́; uarias ſpecies: certe
ratiocinabitur hæc non ſine perfectiſsima arte cõdita, ſed fuiſſe eſſeq́; deum
huius uniuerſitatis opificẽ. Qui ita colligunt, per umbram deum percipiũt,
animaduertentes artificem per ipſius opera. Sed eſt & alius perfectior puri-
orq́; intellectus,magnis myſterijs initiatus,qui non ex operibus cauſam co-
gnoſcit,quaſi ex umbra ſolidum corpus: ſed emergens ſupra creata omnia,
manifeſte increatum contemplatur,ut & ipſum per ſe comprehendat, & um
bram eius:hoc eſt & uerbum eius,& mundum hunc uniuerſum. hic eſt Mo
ſes ille,qui ſic loquitur: Oſtende mihi teipſum,manifeſte te uideam.nolo mi
hi te oſtendas per cælum,terram,aquam,aerem,aut quidq́; creatũ: nec in ul-
la re alia tanꝗ in ſpeculo contempler tuã ideam,præter ꝗ in te deo. nam quę
in creaturis apparentiæ ſunt diſsipantur: quæ autẽ in increato, ſtabiles, fir-
mæ ſempiternæq́; permanent. Quamobrẽ Moſem uocauit, & loquutus eſt
ei deus. Beſeleelem item uocauit, ſed non ſimiliter: uerùm illum cognitio-
nem dei percipientem ex ipſa ſumma cauſa: hunc autem tanꝗ ex umbra ex
creaturis opificem ratiocinatione colligentem. Quapropter inuenies taber-
naculum & uaſa eius omnia prius à Moſe, deinde à Beſeleele deliniata para-
taq́;. Moſes enim exemplariorum eſt artifex, cæterum Beſeleel imagines eo
rum exprimit. Nam Moſes deo monitore utitur, qui dicit: Iuxta exemplar
quod oſtendi tibi in monte omnia facies: Beſeleel autem Moſe: & merito.
Quia & Aaron,id eſt ratio,& Maria, hoc eſt ſenſus, inſurgentes cõtra eum
diſerte audiũt: Si quis fuerit inter uos propheta domini, in uiſione & in um
bra apparebit ei deus,non manifeſte. Moſi uero qui fidelis eſt in tota domo
mea,ore ad os loquetur, non per ænigmata. Quoniam igitur duas naturas
inuenimus creatas factas & elaboratas à deo, alteram ex ſeipſa noxiam, re-
prehenſibilem,execrabilem,alteram utilem laudabilemq́;: illam notatam fal
ſo charactere, hanc uero probato: pulchram conuenientemq́; precationem
unà cum Moſe precabimur: ut nobis Deus aperiat ſuum theſaurum, ſubli-
me illud refertumq́; diuina luce uerbum,quod ſupra uocauit cælum.in qui-
bus autẽ mala reconduntur occludat. ſunt enim ut bonorum ita etiam malo
rum theſauri apud deum: ſicut habetur in magno cantico: No'nne ecce colle
cta ſunt hæc apud me,& obſignata in theſauris meis, in die ultionis, quan-
do lapſus fuerit pes eorum. uides theſauros eſſe malorum? Et bonorum qui
dem unicus. Quoniam enim Deus unus, etiam theſaurus bonorum unus.
multi uero malorum,quia & peccatores immenſo numero. Sed hic quoque
conſidera eius qui eſt bonitatem. bonorum quidem theſaurum aperit: con-
trà malorum claudit aſtringitq́;. eſt enim dei proprium bona offerre & prę-
uenire

uenire nos liberalitate:mala uero nõ facile immittere. Moſes uero exagge-
rans etiã dei liberalitatem & gratificandi ſtudiũ,nõ ſolum reliquo tempore
ait theſauros malorum obſignatos, ſed & cũ anima lapſa fuerit in uia rectæ
rationis,quando meritò pœna digna uideri poterat.ait enim in die ultionis
obſignatos malorũ theſauros:docente diuino eloquio, quòd ne in peccan-
tes quidẽ confeſtim deus animaduertit,ſed indulget tempus ad pœnitenti-
am & errati curationem.Et dixit dominus deus ſerpenti: Execratus tu in-
ter omnes pecudes & omnes beſtias terræ] ſicut lætitia iucunde nos affici-
ens, fauſta ominatione digna eſt, ita execratione uoluptas malus affectus,
quæ turbat terminos animæ,pro uirtutis ſtudio amorem affectionum in ea
generans. ait aũt Moſes in execrationibus,execratũ eſſe qui tranſmouet ter
minos proximi.terminũ enim & legem deus animæ præſcripſit uirtutem.ſ.
arborem uitæ.hunc tranſmouit, qui fixit terminum maliciæ, ſcilicet arborẽ
mortis.Execrabilis ille quoqꝫ qui cæcum errare facit in uia. Facit & hoc uo-
luptas impia.eſt enim ſenſus naturaliter cæcus, quia brutus, quoniã quic-
quid rationale eſt,habet oculos, ideo ratione ſola res cõprehendũtur,ſenſu
nõ item.per ſenſum enim ſola imaginamur corpora. hũc cæcũ ſenſum uolu
ptas fallit,quo minus res percipiat: ſiquidẽ uetat ne ſe ad mentẽ, à qua regi
poterat,recipiat regaturqꝫ ab ea,ſeducens illũ ad ſenſibilia, illiciẽsqꝫ ſuis o-
peribus:ut cæcus ſenſus ſequatur cæcũ ducẽ,rem ſenſibilẽ. ibi mens cũ am-
bos cæcos duces ſequitur, impotens ſui abit in præcipitiũ. alioqui cõſenta-
neum erat ordini naturali,ut rationẽ compotẽ uiſus ſequerẽtur ea quæ cęca
ſunt.ſic enim leuius ferrentur noxię res.nunc in eã fraudẽ inducitur anima,
ut cogatur uti cæcis ducibus,decepta perſuaſaqꝫ mutarę uirtutẽ uitio,& ſuo
labore malũ ſibi quærere. prohibet aũt & hanc permutationẽ ſacra lex his
uerbis:Non mutabis bonũ malo.his de cauſis uoluptas fit execrabilis. nũc
non alienum à propoſito fuerit conſiderare quæ ſit hæc maledictio.execra-
tum eſſe ait inter omnes pecudes. ergo pecuinũ quiddam brutumqꝫ ſenſus
eſt. certè unuſquiſqꝫ ſenſus uoluptatem execratur, ut inimicißimam & in-
fenſißimam. eſt enim re uera hoſtis ſenſui.id inde colligitur, quòd ſaturati
uoluptate immodica,nec uidere, nec audire, nec olfacere, nec guſtare, nec
tangere ſincere poſſumus,ſed his omnibus obſcure atqꝫ debiliter afficimur,
id quod patimur ea iam ceſſante: alioquin inter ipſum uſum uoluptatis, o-
mnino priuamur ui ſenſuum, ut non magis agant in res ſenſibiles, ꝙ ſi eis
mulctati eſſemus.Et qui fieri poteſt, ut nõ merito ſenſus execrẽt uoluptatẽ
à qua ſic mulctatur? quæ præ omnibus quoqꝫ beſtijs eſt execrabilis,prę o-
mnibus inquam, affectibus animæ. His enim mens ſauciatur & perditur.
Cur igitur etiam alijs affectibus uidetur deterior? Quia propemodum o-
mnibus eſt obnoxia, tanquam principium eorum fundamentumqꝫ. Nam
& concupiſcentia naſcitur ex amore uoluptatis,& dolor exiſtit per eius pri
uationem.timor quoqꝫ tum fit cum ueremur iſtius abſentiã. itaqꝫ liquet om
nes affectus apud uoluptatẽ habere ſuũ receptaculum: & fortaſſe nulli uſqꝫ
eſſent,ni uoluptate ceu fundamento niterentur. Super pectus & uentrem
tuũ gradieris] circa has eñ partes ſtabulatur affectus hic, pectus uentrẽqꝫ.
quãdo præſto eſt copia materiaqꝫ uoluptatis, circa uentrẽ & quæ ſub uẽtre

ſita ſunt.quando aũt his caret,circa pectus,ubi ſedes iræ eſt.amatores em̃ uo
luptatũ ſi his deſtituantur,iraſcunť & exacerbantur.Inſpiciamus rem dilige-
tius. Tripartitã eſſe animam noſtrã,habereꝗ partes,unã ratione præditã, al
teram ad irã natã,tertiã ad concupiſcentiã.has partes nõnulli philoſophi po
tentijs tantũmodo differre exiſtimãt,quidam locis etiã.hi rationali parti ca-
put ſedẽ attribuũt,reddentes cauſam,ꝙ ibi ſit rex,ubi ſatellitiũ. ſatellites aũt
mentis ſenſus collocatos in capite. proinde rex habitare ibi tanꝗ in arce pro
babiliter crediť.ijdẽ iram locant in pectore:aiuntꝗ hac de cauſa à natura mu
nitam hãc partẽ denſis ac ualidis oſsibus, nõ ſecus ac ſtrenuũ militem inſtru
ctum thorace ac clypeo,ad repellendos aduerſarios. poſtremus locus aſsi-
gnatur cõcupiſcentiæ,circa iecur & uentrẽ.hic enim uis hæc habitat, appeti
tus ratione carens.Quãdo igitur quæres ô anime, quã regionẽ uoluptas ſor
tita ſit,ne ſpectes capitis locũ,qui rationis eſt.nõ inuenies enim. reſiſtit enim
huic affectui ratio,nec poteſt unà cohabitare: ꝙ hac uincente uoluptas peſ-
ſum eat:ſicut e diuerſo,dum uoluptas uincit,exulat ratio.proinde illã quære
in pectore uẽtreꝗ,ubi partes brutæ domiciliũ habent, ira cõcupiſcentiaꝗ.
nã in his locis inuenitur & iudiciũ noſtrũ, & affectus ipſi. nõ uetatur tamen
mẽs relictis ſuis ſeptis dare ſe deteriori.id fit quãdo in anima bellũ exoritur,
tunc neceſſe eſt in poteſtatẽ aduerſę partis deuenire rationẽ paci nõ bello na
tam.itaꝗ ſacra lex gnara quantũ poſsit utriuſꝗ affectionis impetus, uel iræ,
uel cõcupiſcentiæ,cõpeſcit utrunꝗ,aurigã gubernatorẽꝗ rationem his prę
ficiens.ac primùm de ira,curaturus eã & ſanaturus legislator, loqtur ſic: Et
impones ſuper rationale iudiciorũ,doctrinã & ueritatẽ: quæ erunt in pecto
re Aaron,quãdo ingredietur ſacrariũ corã domino.id rationale eſt in nobis
inſtrumentũ uocis,hoc eſt ſermo quo utimur.qui aut incõſiderate & impro
batus emittitur,aut cũ iudicio probatusꝗ.hic ſcriptura uult nos cogitare de
ſermone diſcreto.ait em̃ rationale,nõ inexaminatum falſatumꝗ, ſed rationa
le iudiciorũ,ac ſi dicas iudicatũ examinatumꝗ. huius ꝓbati ſermonis duas
ait eſſe uirtutes ſummas,doctrinã & ueritatẽ.recte ſanè.nã præcipuus ſermo
nis uſus eſt,docere,& manifeſtare aliquid, cum nõ poſsimus alioquin affe-
ctus animi exprimere,& quales ſint oſtendere. quæ res coegit nos ad ſigna
uocalia cõfugere,nomina uerbaꝗ,quæ utiꝗ nota eſſe oportet, ut manifeſte
clareꝗ percipiãtur à proximo.ſecunda cura eſt ut uere enunciẽtur. quid em̃
prodeſt planã manifeſtãꝗ elocutionẽ facere,ſi alioqui falſa ſit.nã hoc modo
fieri nõ poteſt quin auditor decipiatur cum ſuo magno incõmodo,ruditate
ignorantiaꝗ.quid em̃ ſi mõſtrans puero A elementum,diſerte clareꝗ dicã id
eſſe G,aut E monſtrans dicã Ω; aut muſicus rudimenta eius artis diſcenti har
moniã monſtrans colorẽ dicat,aut colorẽ toniſticum dicat diatonicum; aut
quæ ſumma eſt chorda dicat mediã, aut quæ cõiuncta ſunt dicat diſiuncta.
aut hyperbolęan dicat proslambanomenõ; dicet fortaſſe dilucide aperteꝗ
at nõ uere:ſed hac parte uitium admittet in ſermõe.quãdo autẽ utrumꝗ,do
ctrinã ſimul & ueritatẽ adhibebit,ſermonem faciet diſcenti utilem,uſus ipſe
duabus eius uirtutib.quæ forſitan ſolę ſufficiunt.itaꝗ propheta dicit ſermo
nem iudicatum,habentẽ ſuas uirtutes, ſitum ſupra pectus, nimirum Aaro-
nis.i.ſupra irã, ut ſic regatur primum à ratione,ne lædatur per ſuam impru-
dentiam

dentiã:deinde à doctrina,à cuius cõſuetudine furor libẽter abſtinet. ideoq;
iratorum nõ ſolum cogitationes,ſed & uerba, perturbatione confuſioneq́;
plena ſunt.æquum igitur erat iræ cõfuſionem per doctrinam corrigi,& per
ueritatẽ inſuper.nam & hoc iræ proprium eſt,q̃ facile ſallitur ſalliťq;.itaque
iracundorum fermè nemo uerax eſt,utpote deuictus ebrietate animæ, non
corporis.Hæc remedia deus huic parti parauit,ſermonem cum doctrina ue
ritateq́;.nam hæc tria uim unam obtinent, ſi ſermoni iungatur doctrina &
ueritas, præſentanea medicina iræ, morbi animæ grauiſsimi. Sed cuius nã
eſt geſtamen iſtud rationale? non meum nec uulgaris alicuius mentis, ſed
ſacerdotalis pure ſacrificãtis,qualis Aaronis erat.ac ne huius quidẽ ſemper:
nam ſæpe mutatur:ſed quando ſine mutatione degit, quando ingreditur ſa
crarium,quando ratio ſimul intrat ſanctæq́; ſententiæ,quando his comitib.
nõ deſtituitur.accidit tum plerũq; ut mẽs penetret in ſacras ſanctas puraſq́;
opiniones,ſed humanas,quales ſunt de officijs,de benefactis, de legibus pu
blice receptis,de uirtute quatenus homo poteſt eam aſſequi.atqui ne ſic qui
dem diſpoſitus aliquis idoneus eſt ad Rationale geſtandum in pectore cum
ſuis uirtutibus:ſed ſolus qui ingreditur coram domino:hoc eſt,qui propter
deum facit omnia,nec ei præfert quicq; ipſo inferius,inferioribus quoq; re-
bus tribuens quod æquum eſt,non tamen in eis immorans, ſed recurrẽs ad
cognitionem ſcientiam cultumq́; illius unius. nam hominis ſic diſpoſiti uis
iraſcibilis regetur & à ratione purgata puraq́; à brutis affectibus, & à doctri
na ſanante obſcuritatem confuſionemq́;, & à ueritate retegente mendaci-
um.Ergo Aaron, ut alter Moſes,exciſo pectore,hoc eſt ira, nõ ſinit eam ef-
ferri impetu abſq; iudicio,ueritus nequãdo ſibijpſi permiſſa,in equi morem
exultãs, totam proculcet animam: ſed curat refrenatq́; primum ratione, ut
ſub auriga optimo diſcat non admodum habenas contemnere:deinde & ra
tionis uirtutibus,doctrina ueritateq́;. ſi enim ſic erudiatur ira, ut & rationi
cedat ac doctrinæ,& non mentiri aſſueſcat,tum ſeipſam liberabit ab efferue
ſcentia nimia,tum animam totam reddet placidam. Verùm hic, ut dixi, non
carens hoc affectu,conatur eum ſanare iam dictis ſalutarib.remedijs.at Mo
ſes totam iram excidendã & reſecandam cenſet ex anima, non moderationẽ
affectuum,ſed prorſus priuationẽ amãs.atteſtatur his meis uerbis ſanctiſsi-
mum oraculum.Sumptum, inquit, Moſes pectuſculũ ſeparauit ut offerret
coram domino,de ariete conſecrationis: & obtigit Moſi in portionẽ ſuam.
ualde pulchre.illũ enim uirtutis deiq; amatorẽ decebat cõſiderata tota ani-
ma pectus deſumere ex ea quod ad iracundiã pertinet, adimereq́; id & abſci
dere,ut exacta parte bellaturiente,de cętero anima in pace degeret.aufertur
aũt non à q̊uis animali,ſed ab ariete cõſecrationis. atqui & uitulus imolatus
fuerat,ſed hoc præterito,uenit ad arietẽ.eſt eñ animal natura cornupetum,
iracundum & aſſultorium.quapropter & fabri machinarij plerunq; inter in
ſtrumenta oppugnationis utunť arietibus.ſic & in nobis arietinũ,aſſultori-
um.indomitũ quiddã eſt,id q̊d cõtentionem appetit.cõtentio uero materia
eſt iracũdiæ.et ideo cõtentioſiores quiq; in diſſertationib.cęteriſq; colloqis
ad irã mouenť.hoc igiť litigatricis cõtentioſęq́; animę ſupfluũ germẽ iracun
dũ merito ꝓpheta execat:ut ſterilis facta deſinat noxias res parere,fiatq́; in

de portio cõueniens amatori uirtutis,non pectus aut ira, ſed horũ priuatio. hanc enim optimã portionẽ deus ſapiẽti tribuit, poſſe affectiones excidere. uiden' quomodo perfectus perfectã immunitatẽ ab affectib. ſemper medita tur? qui aũt adhuc proficit Aaron,ſecũdus ab illo,mediocriter,ut dixi,in eis ſe habet.nondũ enim poteſt pectus & irã excidere.geſtat tamẽ ſupra id auri gam cum agnatis rationis utrtutib. rationale,in quo doctrina eſt & ueritas. hanc differentiã manifeſtius etiã docebit nos his uerbis, dũ ait:pectuſculũ enim ſuperpoſitionis,& brachiũ ablationis accepi à filijs Iſrael, de uictimis quæ offerunt̃ pro ſalute ueſtra:& dedi hæc Aaroni eiuſq; filijs. Vides q hi nõ ſunt cõtenti ſolo pectore,ſed aſſumunt etiã brachiũ? Moſes uero accipit id ſine brachio. cur ita? quia hic cũ ſit perfectus,paruũ & humile nihil ſapit, ac ne mediocriter quidẽ uult indulgere affectib. ſed eos egregie omnes omnino excidit.at illi nõ admodũ uehementer ruũt ad repugnandũ eis,ſed fœdus & inducias cũ eis faciunt,cõditiones offerendo,quatenus cohiberi per aurigã debeant ab impetu nimio eſt aũt brachium etiã ſignum laboris & afflictionis.talis uero debet eſſe curator miniſterq; ſanctorũ, exercitijs ac labore occupatus. cæterũ cui deus perfecta bona abundanter largitus eſt, ſine labore agit.hoc autem minor reperitur atq; imperfectior, qui labore parat uirtutem,quã ſine labore & negotio Moſes accepit à deo. Nam & labor ipſe minor & uilior eſt quàm quies: ſicut & imperfectum q perfectũ, & à doctore quæſitũ,q id quod per nos ipſi diſcimus. hæc cauſa eſt cur pectus accipiat Aaron cum brachio, Moſes ſine brachio. uocat aũt pectuſculũ ſuperpoſitionis ideo,quia ſuper uim iræ debet imponi & ei præſidere ratio, quæ aurigæ more duriceruicẽ contumacẽq; equũ dirigat. brachium aũt nõ itidẽ ſuperpoſitionis uocat̃,ſed ablationis, ob hanc cauſam: quia debet uirtutis ſtudiũ nõ ſibijpſi tribuere anima,ſed auferre à ſe,et ad deum auctorem referre:cõfitendo nõ ſuis uiribus nec potentia honeſtatem acquiſitã,ſed illius munere,qui amorẽ eius indidit.nec pectuſculum aũt nec brachium ſumitur,niſi de uictima pro ſalute,& merito id quidẽ.tunc enim anima ſeruatur, quando irã domat ratio,et ex labore nõ prouenit arrogantia,ſed totũ imputatur dei beneficentiæ.Quod aũt nõ ſolum ſupra pectus, ſed & ſupra uentrem ingrediat̃ uoluptas, iã dixi, declarauiq; maxime propriũ eius locũ eſſe uentrẽ.hic eſt em̃ uoluptatũ fermẽ omniũ receptaculũ.nã hoc repleto uehemẽtes appetitus excitãtur aliarũ quoq; uoluptatũ. rurſum uacuato,quietiores illæ reddũt̃ cõpoſitioresq;.ideoq; dicit alibi:Quiſquis ſuper uentrẽ quadrupes gradit̃,& multos habet pedes,impurus eſt. talis aũt eſt amator uoluptatis,ſemper ſuper uentrẽ gradiẽs,& eas quæ inde naſcunt̃ uoluptates. cũ repente autẽ ſupra uentrem cõiunxit quadrupedem,nõ immerito.quatuor enim ſunt affectus uoluptariorũ, ſicut egregius quidã liber docet. impurus igit̃,tũ qui una uoluptate fruit̃,tũ qui ſe uolutat in omnibus quatuor. his dictis uide iterũ quo differat perfectus ab eo qui adhuc ꝓficit. certe ut iã ante cõpertum eſt, perfectus excidit totã irã è cõtentioſa anima, reddẽs eã cicurẽ mãſuetãq;, pacatã mitẽq; per omnia tũ uerbo tũ opere. qui aũt ꝓficit,nõ ualet quidẽ hunc affectũ excidere:geſtat em̃ pectus: ſed erudit eũ ratiõis iudicio,habẽtis duas uirtutes,doctrinã et ueritatẽ,ita nũc quoq; inueniet̃,ſapiẽs quidem

quidē perfecte uoluptates abijciens & excutiens Moſes.qui aūt proficit, nō uniuerſas:ut qui neceſſarias ſimplicesq́ admittit, curioſas & ſuperfluas cauens tanq́ additamenta inutilia.nā de Moſe ſic ſcriptura loquitur:Et uentrē atq́ pedes holocautomatis aqua abluit. Valde pulchre. Totā enim animam dignā quæ offeratur deo, quia nihil reprehenſibile nec inuita nec ultro admiſit, ſapiens ſacrificat.qui aūt ita eſt diſpoſitus,totum uentrem eiusq́ uoluptates,cum alijs quæ inde naſcūtur, eluit & repurgat à ſordibus, non unam aliquam partem, ſed in tantū iſta cōtemnit,ut uel neceſſarios cibos potusq́ aſpernetur,rerum diuinarū cōtemplatione ſe ſuſtinēs. Quapropter alibi de illo fertur teſtimoniū: per quadraginta dies panē nō comedit,nec aquam bibit,quando in mōte dei oracula dei legislatoris audiebat.Nec cōtentus uentri ualedixiſſe,pedes quoq́ purgat à ſordibus,hoc eſt fulcra uoluptatis. ſunt autem fulcra uoluptatis,res quę gignūt eam.de proficiente enim dicit,quòd inteſtina uentris & pedes abluat,non totū uentrem.nō ſufficit enim ad repellendam totam uoluptatē:ſatis eſt ſi auerſetur eius interanea, id eſt auctaria: quæ uoluptarij dicunt eſſe quædā additamenta præcedentiū uoluptatum, inuenta curioſa miniſtrorū gulæ popinariorūq́,& affectuū irritamenta modum excedentium: quia ille ultro totā uentris uoluptatem ablegat, hic uero qui adhuc proficit,nō niſi monitus.nam de ſapiēte ſic ſcriptū eſt: Ventrem & pedes aqua lauat,iniuſſus & ſuaſponte.de ſacrificis uero ſic: inteſtina autem & pedes,nō lauerunt ſed lauant: quod ualde caute dictum eſt. Oportet enim perfectum quidē ſuaſponte moueri ad uirtutis opera: eum uerò qui etiamnum meditatur, rationē monitricem ſequi. cuius præceptis parere bonum eſt.Nec illud ignorandū,q́ Moſes totum uentrē,hoc eſt uentris repletionem reijciens,cæteros quoq́ affectus propemodū ablegat:dum legislator per unā partem de uniuerſo manifeſte docet: & de eo quod cætera continet docens,eadem opera ſubindicat de his quæ ſilentio præterit:quādoquidem uentris repletione cōprehenduntur reliqua,ceu fundamento aliorū affectuum.nullus enim eorū poteſt cōſiſtere, niſi uentre ſubnixus, quē baſim omniū natura poſuit.quapropter poſt præcedentē Lię bonā ꝓgeniē, quando fœtus ad animā pertinētes in Iuda.i. confeſsione deſiuerāt,deus ut in poſterum corporis etiā profectibus proſpiceret, Ballā Rachelis ancillā uoluit uel ante heram ſuā parere. eſt aūt Balla irrigatio. ſciebat enim,q́ nihil corporeum ſubſiſtere poſsit abſq́ uentris rigatione:ſed hic eſſe principatum regimenq́ totius corporis,curæq́ tantum hoc agentis,ut uita ſit incolumis. ſed conſiderare oportet omnia uerba ſubtilius,quando nihil hic nō accurate dictum eſſe inuenies. Moſes pectuſculum aufert, uentrem uero nō aufert, ſed tantum lauat.cur ita? quia perfectus ſapiens iraſcēdi uim totā poteſt excidere,alienatus ab ira:uentrem execare nequaquam poteſt. Nam neceſſario cibo potuq́ uti natura cogitur, etiam ſi quis pauciſsimo contentus neceſſarium quoq́ contemnat & meditetur inediam. lauet igitur uentrem & repurget à condimentis impuris & ſuperuacaneis. Hoc enim donum diuinitus oblatum uirtutis auido ſatis eſt. & ideo de animæ adulteratæ ſuſpecta dicitur:quòd ſi relicto recto rationaliq́ ſermone,qui maritus legitimus eius eſt,deprehenſa fuerit conſuetudinem habere cum affectu polluente animā,

diſrumpetur

diſrumpet eius uenter.i.inexplebilis & inſatiabilis erit uētris uoluptatibus ac cōcupiſcentijs,nec unꝗ̃ eis expleri poterit propter ſuā imprudentiā et inſtitutionem peſsimā:ſed alijs ſuper alias affluentibus, eodem affectu laborabit perpetuò. nam nō paucos noui adeò uentris cupiditatibus deditos, ut, quāuis imminente aliquo negotio,reuocentur ad meracas cōpotationes aliaꝗ̃ ſimilia. male enim cōuenit corporeis molib. cū ingenuis animæ deſiderijs.ſed corpora tanꝗ̃ uaſa ad menſurā facta,nihil admittunt immodicū, quicquid ſuperfluit eijcientia.at concupiſcentia nunꝗ̃ expletur, ſemper indiga, nunꝗ̃ nō ſiticuloſa.Et ideo ut cōſequens poſt diruptum uentrē additur femoris luxatio.nā affecta hoc pacto anima ſimul excidit recta ratio, cui eſt inſita uis ſeminalis gignendi bonū aliquid. Quòd ſi,inquit, polluta nō fuerit, nō lædetur,& habebit liberorū liberos:uidelicet ſi ab affectibus impolluta pudicitiā ſeruauerit legitimo marito,qui ſanā rectáꝗ̃ rationē ſignificat: fœcundam habebit animā & fructiferā,progenitiuā prudentiæ,iuſtitiæ & cuiuſcunꝗ̃ uirtutis.ergo poſſumus deuincti corpore nō uti neceſſarijs corpori?Eſt aliquis modus,uide quis.Is qui nos ſacris initiat,præcipit cuiuis à quo ſuū debitū exigit corpus,ut contentus ſit neceſſarijs. Ante omnia locus, inquit,ſit tibi extra caſtra,caſtra uocās uirtutē,in quibus militat anima. nec enim in una ſede morant̄,prudētia,& corporis curādi neceſsitas. mox addit: Egredieris inde foras.quamobrē?quia nō poteſt anima cohabitans cū prudentia,& contuberniū habens cum ſapientia, frui delicijs corporis. tunc enim diuinioribus alimentis nutritur,ſcilicet ſcientijs,propter quas carnē negligit.egreſſa enim ſacratis uirtuti oſsibus, tum demū uertit̄ ad hoc corpus grauantes prementesꝗ̃ materias.quomodo igitur his utendū? Paxillus,inquit,in zona tibi pendeat,quo cauū fodias.hoc eſt,præſto ſit tibi ratio quæ affectū effodiat,aſtringens.affectus enim poſtulant nos accinctos eſſe,non uti cinctura laxiore.quapropter etiā de tranſitu per eos,qui paſcha nominatur,præceptum extat,quo monemur lumbos accingere,ſiue aſtringere concupiſcentias.hic igitur paxillus,hoc eſt ratio, comitetur affectum, obſtaturus ne ſe effundat. Sic enim fiet,ut ſolis contenti neceſſarijs, abſtineamus à ſuperfluis: & uel in conuiuijs atꝗ̃ parata rerum copia,quæ ad uſum ſimul & luxum ſatis ſit, rationem adhibeamus quæ nos tanquam ſcutum protegat:ut neque ultra modum cibos lari more ingurgitemus, neꝗ̃ nimio mero expleti, per ebrietatem in delirationem prolabamur. Nam ratio compeſcet refrenabitꝗ̃ procliuiorem talis affectionis impetum. ipſe quidem ſæpe hoc mihi uſu ueniſſe memini. accedens enim ad indiſciplinata conuiuia, cœnasꝗ̃ ſumptuoſas,niſi rationem mecum adduxiſſem,mancipabar rebus apparatis, abſtractus à dominis immanſuetis, uidelicet qui ſpectatu, auditu, odoratu guſtuꝗ̃ uoluptatem pariunt. Sed quoties accedo cum rationis delectu, iam non ſeruus fio ſed dominus, & egregie uinco uictoriā honeſtiſsimam in certamine conſtantiæ temperantiæꝗ̃,reſiſtens opponensꝗ̃ me omnibus cupiditatib.quæ ſolēt immoderatos peſſundare. Fodies, inqt, paxillo.i.prout tibi eſt ingeniū procliue ad cibū,potū,aut ea quæ ſub uentre ſunt,ratiōe aperies & diſtingues,ut ubi diſcreueris,uerū cognoſcas. tūc em̄ ſcies in horū nullo ineſſe bonum,ſed neceſſarium tantū & utile. Mox addit:

Operies

Operies turpitudinẽ tuam. admodũ recte. Adduc enim ô anima rationẽ ad omnia, qua operitur, obumbratur, occultaturq́ꝫ omnis turpitudo carnis & affectuũ. quicquid enim ratione caret turpe eſt, ſicut decorum quicquid cum ratione coniunctũ. itaqꝫ uoluptatis amicus ſupra uentrẽ graditur: perfectus autem uentrẽ totũ eluit: qui uero proficit, inteſtina. at qui adhuc in rudimentis hęret, foras exit, quãdo ad requiſita uẽtris afferẽs rationẽ, cohibiturus eſt affectum: quod figurate paxillus ſignificat. Recte quoqꝫ additur: Gradieris ſupra pectus & ſupra uentrẽ.] Voluptas enim nõ eſt quieſcentium & ſtantium, ſed cõmotorum & perturbatione plenorũ: & ſicut flãma continue mouetur, ita cuiuſdam flãmę more affectus hic in anima excitus, nõ ſinit eã quieſcere. ideo reclamat his qui aiunt ſedandi uim ineſſe in eo. quies enim ligno & cuiuis inanimato eſt propria, uoluptas uero aliena ab hoc genere. titillationem enim & conuulſionẽ quandam appetit: & interdũ non quietẽ ſed continuum uehemensq́ꝫ exercitium poſtulat. Illud aũt: Terrã comedes omnibus diebus uitæ tuæ] apposite dictum eſt. nã corporalis uoluptatis alimenta terrena ſunt. nec immeritò. Duo ſunt ex quib. cõſtamus, anima & corpus. hoc è terra factum, illa dei figmentum æthereum. Inſpirauit enim in faciem eius ſpiritũ uitæ, & factus eſt homo in animam uiuentem. pulchre igitur cõuenit ut factum è terra corpus cognatis alatur cibis quos terra producit: at illa æthereæ naturæ portio, ſcilicet anima, habeat alimẽta diuina æthereaq́ꝫ. nam ſcientijs nutritur, non cibo aut potu, quibus corpus indiget. Ali porrò animam non rebus terreſtribus, ſed cæleſtibus, teſtabitur amplius ſacra ſcriptura: Ecce ego pluo uobis panes de cælo: egrediatur populus & colligat quæ ſufficiunt in diem: ut tentem eum utrum ambulet in lege mea, an non.] Viden' alimẽta animæ nõ terrena & corruptibilia, ſed uerba quæ deus pluit de ſublimi puraq́ꝫ natura, quam nunc cælum nominauit. Egrediatur ſanè populus & omnis cœtus animæ, incipiatq́ꝫ colligere ſcientiam, nõ aceruatim, ſed quantum ſufficit in diem. ſic enim fiet primum ut ne ſimul & ſemel exhauriantur immenſæ opes gratiarum dei, ſed exundẽt torrentis in morẽ. deinde ut quiſqꝫ ſumpta menſura quę ſufficiat, reliquorũ diſpenſationem permittat deo. qui uero uult omnia colligere, deſperationẽ ſibi parat & moleſtiã maximam. deſperat eñ, ſi nunc tantũ, nõ etiam in poſterũ, ſperat deũ ſibi pluiturũ cõmoda: & infidelis eſt ſi nõ credit & nunc & ſemper gratiã copioſe dandã hisqui digni ſunt: & demens eſt, ſi putat ſe poſſe inuito deo ſeruare quæ collegerit. paruo enim momento eum qui ſecuritatẽ conſtantiaq́ꝫ mentis ſibi arrogat per iactantiã, infirmũ reddit incertũq́ꝫ cuſtodem rerũ quas ſeruare ſibi uidebaẽ. collige igitur ô anima quæ ſufficiũt & cõueniunt, ut neqꝫ plus ſatis exuberent, neqꝫ infra modũ collecta inopiã afferãt: ut iuſta menſura utendo, nihil inique facias. meditantẽ eñ te migrationẽ ab affectib. & paſcha immolantẽ oportet modicos ꝑfectus nõ nimios facere. Colligat, inquit, unuſquiſqꝫ ex eo quantũ ſufficit ad ueſcendũ. Ergo & in manna & in q̃libet dono quod deus largitur noſtro generi, decet contentũ eſſe certa menſura certoq́ꝫ numero, nec plura q̃ pro capacitate ſumere per auaritiã. colligat potius anima quantũ quotidie ſufficit, & cuſtodiã bonorũ ſuorum munificentiſsimo deo credat magis quàm ſibi. id cur ita cenſeam, dicere nunc non alienum à pro-

à propoſito fuerit. Per diẽ lux intelligitur. Lux aũt animę eſt eruditio. multi igitur animę lumina parauerunt ſibi in nocte & tenebras, non in diem & lucem: qualia ſunt prima rudimenta diſciplinarũ omnia, & encyclopędia quã uocant, ipſaq́ philoſophia propter delicias expetita et autoritatẽ apud principes. at homo ciuilis diurnũ parat in diem, & lucẽ in lucem, & honeſtatem ꝓpter ipſam ſolã non propter quicq̃ aliud. ideoq́ additur: ut tentẽ eos utrum ambulent in lege mea, an nõ.] hoc enim dei lex iubet, uirtutẽ propter ipſam colere. itaq́ ſtudioſos uirtutis tanq̃ nũmos examinat recta ratio, utrum uitiũ habeant, animæ bona referendo ad res exteras: an probæ monetæ ſint, conſeruando ea in ſola anima. hi non terrenis cibis aluntur, ſed ſcientijs cæleſtibus: quod alijs etiam uerbis docet ſacra ſcriptura, cum dicit: Mane quoq́ ros iacuit per circuitum caſtrorum: & ecce in ſuperficie terræ in ſolitudine tanquam corianũ album in ſimilitudinem pruinæ ſuper terram. quod cum uidiſſent, dicebant alius ad alium, quid eſt hoc? ignorabant enim quid eſſet. quibus ait Moſes: hic eſt panis quẽ dominus dedit ad ueſcendũ: hic eſt ſermo quem præcepit dominus.] Viden' cibũ animæ qualis ſit? uerbum dei continuũ, rori ſimile, per circuitũ totam cõplectens, & nullã partẽ eius expertẽ ſui relinquẽs. hic ſermo non ubiq́ apparet. ſed ubi deſertũ eſt uacuũ uitijs & affectib. eſtq́ tenuis qui percipiat & intelligat, pellucidusq́ ualde ac purus aſpectu, & coriano ſimilis. aiunt aũt rei ruſticę periti, etiamſi ſemen hoc cõcidatur minutiſsime, ſingulas portiũculas & micas ſatas germinare, non ſecus q̃ corianum ſolidũ. Huiuſmodi eſt etiam ſermo dei: qui uel integer iuuare poteſt, uel quacunq́ ſui particula. Quid ſi κορίῳ, id eſt pupillæ oculi, ſimilis dicitur? ſicut enim hæc quamuis minima particula, uidet hos cæleſtes orbes, & immenſum mare, & aeris amplitudinem, præterea ſolis tam occidentis q̃ orientis terminos: pari modo ſermo quoq́ diuinus cernit acutiſsime, qui ſufficit inſpiciendis reb. omnibus, per quem uidebuntur quæcũq́ digna ſpectatu. ideoq́ albũ eſt mãna. Quid enim fulgidius dei ſermone aut radiantius? cuius participatione et aliæ res caliginem ac tenebras excutiunt, quæ appetunt lucẽ animarum. huic ſermoni quiddã peculiare accidit. nam quando animã ad ſe aduocat, gelu excitat in omnibus rebus terrenis, corporeis, ac ſenſibilibus. ideo dicitur, tanq̃ pruina ſuper terram. Quoties enim homo deum uidens fugã meditatur ab affectibus, cõgelantur undæ, hoc eſt impetus ac moles eorũ & iactantia. concreuerunt enim undæ in medio mari, ut tranſiret affectum Iſrael uidens deum. Itaq́ percõtantur ſe inuicem animæ, quæ admiſerunt quidẽ iam ſermonem, ſed non poſſunt dicere quid nam ſit. Nam ſæpe perfuſi dulcedine, ſaporem neſcimus unde illa proficiſcitur: & ſuaues odores olfaciendo, qui nam ſint ignoramus. Sic & anima ſæpe gaudens non poteſt indicare cauſam ſuæ lætitiæ: ſed docetur ab initiatore uateq́ Moſe dicente: Hic eſt panis, cibus quem dedit deus animabus: ut ſe paſcant uerbo ipſius atq́ ſermone. Nam hic eſt panis datus nobis ad ueſcendum, uidelicet uerbum hoc. Dicitur autem etiam in Deuteronomio: Et afflixit te preſsitq́ fame, & cibauit te manna, quod tui patres ignorauerant, ut annunciem tibi, quod non ſolo pane uiuet homo, ſed omni uerbo quod procedit ex ore dei.] afflictio iſta propiciatio eſt. nam

Nam per tales afflictiones noſtris animabusceu decimatis propicius reddi-
tur. Quoties enim ſpoliamur iucundis rebus, affligi uidemur: reuera autem
ſentimus deum propicium. Infligit nobis etiam eſuriem, non uirtutis, ſed ui-
tioſam illam & affectibus obnoxiam. Argumēto eſt, quòd nutrit nos uerbo
ſuo generaliſsimo. Interpretatur enim māna, quid hoc eſt, ſcilicet rerum ge-
neraliſsimum. Verbum quoq; dei ſuperius eſt uniuerſo mundo, antiquius
generaliusq; creaturis omnibus. Eum ſermonem patres ignorauerant, non
illi ueri progenitores noſtri, ſed longæuitate cani, qui ſolent dicere, Da no-
bis ducem, & reuertamur ad Ægypti uitia. Audiat igitur anima uocem dei:
quòd non ſolo pane uiuet homo factus ad imaginem, ſed omni uerbo quod
procedit ex ore dei. hoc eſt, & toto uerbo nutrietur, & eius partibus. per os
enim ſermo ſignificatur. Porrò uerbum pars ſermonis eſt. Nutritur autem
perfectiorum quidem anima toto ſermone: cæterùm nos contenti eſſemus
nutriri uel parte eius quapiam. Et illi quidem optant nutriri à ſermone dei:
Iacob uero ſupra ipſum ſermonem exerens ſuum caput, ait ſe nutriri ab ipſo
deo. Sic autem loquitur: Deus qui nutrit me ab adoleſcentia mea uſq; in præ
ſentem diem, angelus qui eruit me è cunctis malis, benedicat his pueris. Pul
cherrimus loquendi modus. nutritorem deum, non ſermonem eius, exiſti-
mat. Ceterum angelum eius, qui eſt ſermo, tanquam morborum medicum:
idq; admodum naturaliter. Pronūciat enim propheta, primaria quidem bo-
na ex perſona ipſius Qui eſt dari: ſecundaria uero per angelos & ſermones
eius. ſecundaria uero ſunt, quæ ad morborū ſanationem pertinent. Proinde
ſic opinor: ſanitatē meram quam nullus morbus præceſsit in corpore, deum
per ſemet ſolum largiri: liberationem autem à morbo etiam per artem & me
dicinam: dum ſinit & à ſcientia & ab artifice nos iuuari in ſpeciem, ipſe ſanās
uel per hæc, uel citra horū operam. Ad eundem quoq; modum ſe habet anī
ma. bona & alimenta largitur ei per ſeipſum: per angelos uero & ſermones,
quicquid ad ſanandos morbos pertinet. Has autem preces fudit patriarcha,
reprehendens Ioſeph illum adminiſtratorem reipublicæ auſum dicere: Enu
triam te ibi. Dixerat enim, Properantes aſcendite ad patrem meum, & nun-
ciate ei, Hæc dicit, & reliqua. Deſcende ad me, & nequaquā maneas, & enu-
triam te ibi. Durabit enim fames per quinquennium. Reprehendens igitur
admonensq; eum qui ſibi ſapiens uidebatur, inquit: O tu ſcito animæ cibum
eſſe ſcientiam, quam non ſermo ſenſibilis, ſed deus largitur, qui nutrit à iu-
uentute primoq; flore uſq; luce extremā, ipſe me replebit. Sed Ioſepho idem
accidit quod matri eius Racheli. nam & ipſa exiſtimabat creaturam poſſe a-
liquid. quapropter dicit: Da mihi liberos. Sed ſupplantator ſimilis ſui dicet:
Erras errore maximo. Nec enim ego pro deo tibi ſum, qui ſolus poteſt aperi
re uuluas animarum, & eis inſeminare uirtutes, ut grauidæ factæ res hone-
ſtas pariant. Saltem ſororē tuam Liam conſidera, & comperies à nulla crea-
tura ſemen eam excepiſſe aut genituram, ſed ab ipſo deo. Cum enim uidiſſet
dominus Liam haberi odio, aperuit uuluam eius. Rachel autem erat ſterilis.
Ac rurſum uide hic uirtutis exilitatem in opere. Deus uuluas aperit, benefa
cta in eis ſeminans. Vulua autem quæ uirtutem excepit à deo, nō parit deo:
nullius enim indiget Qui eſt: ſed mihi Iacobo parit filios. nam propter me ſe

minauit deus in uirtute forſitan,nō propter ſeipſum. Igitur alius quidē mari tus Liæ quieſcens inuenitur,alius pater natorū ex Lia liberorū. maritus qui uuluā aperit:pater liberorum,qui hos gignere dicitur. Et inimicitias ponā inter te & inter mulierē.] Reuera uoluptas inimica eſt ſenſui,quāuis ſunt qui putent amiciſsimā. Sed ſicut adulatorem nemo amicum dixerit:eſt enim adu latio uitium amicitiæ:ſic & uoluptatem ſi examines, inuenies adulterinam fa miliaritatē inſinuantē ſe ſenſui.certe ſaturatis uoluptate omnes ſenſus luxan tur.annon conſideras iſtos uini amatores ebrios,quomodo uidentes non ui deant,audientes non audiant, impotes etiam reliquorum ſenſuum.Fatiſcit enim tunc inſtrumentum ſenſitiuū,quemadmodū intenditur in ſobrijs,non iam ſurdos externe ictus excipiens,ſed ſonoros claroſq;,& ad mentē uſq; pe netrantes cum ſonitu.Oportet enim ut hæc extremū ictum agnoſcat,& cha racterem eius manifeſtum excipiat. Et obſeruandū nō dixiſſe Inimicitias po nam tibi & mulieri:ſed inter te & mulierē.Cur? Quoniam in medio & tanq; confinio uoluptatis ſenſuſq; hoc bellum naſcitur.id amborū medium, cibus & potus eſt,aptum ad quęcunq; ſenſibilia huiuſmodi,facultatem uoluptatis inducendæ habentia.his quoties ſe uoluptas ingurgitat, præſentaneā ſenſui noxā afferunt.Cæterū illud,inter te & inter ſemen eius,ipſum quoq; ratione phyſica dictum eſt . Nam omne ſemē eſt generationis principiū. principium aūt uoluptatis,non affectus,ſed bruta concitatio ſenſus quæ per mentem fit. nam à mente uelut fonte quodā manant ſenſitiuæ potentiæ, præſertim iuxta doctrinā Moſis ſanctiſsimi : qui ex Adamo factam narrat mulierē, ex mente ſenſum uidelicet.ergo ſicut uoluptas ſe habet ad ſenſum,ſic affectus ad men tem.unde ſequit̃ ut quoniā illa duo inimica ſunt inuicē, hęc quoq; ſint hoſti lia. quod bellum nulli nō liquet.itaq; ſuperante mente, affectus nō ſuſtinens intelligibiles & incorporeas res,profligat̃. contrà quoties hic uincit malā ui ctoriā,cedit mens,impos ſui ſuarumq; actionū omniū.Proinde alibi dicit̃,q̃ attollente manus Moſe,præualebat Iſrael: demittente aūt,præualebat Ama lec.quibus uerbis hoc docemur, q̃ mens quando attollit ſeipſam ſupra mor talia,& ſublimis fert̃,uim cōcipit ut deum uideat,quod eſt Iſrael.quādo uero neruos ſuos hæc remittit relaxatq;, mox affectus præualet, ſcilicet Amalec, qui interpretat̃ populus elingens. reuera enim abſumit totā animā & abligu rit, ne ſemē quidē aut ſcintillā uirtutis reliquā in ea faciēs . quamobrē ſcriptū eſt:Principiū gentiū Amalec.quoniā in miſcellaneā gentiū conuenarū collu uiem conſilio carentē affectus exercet dominationē atq; imperiū . per hunc omne bellum excitatur in anima.Ergo quibus mentibus deus pacē largiri di gnatur,in his pollicet̃ deleturū ſe ſub cælo memoriā Amalecitarū.Quod aūt dicitur: Ipſe ſeruabit caput tuum,tu ſeruabis eius calcaneū.] In uerbis bar barïſmum habet,in ſenſu bene dictum eſt.quomodo? reliquū reddēdum eſt de muliere.mulier autē ipſe nō eſt,ſed ipſa.Quid igitur dicendum? à ſermo ne de muliere tranſitionem fecit ad ſemē eius & principium.principium au tem ſenſus,intellectus,iſq; maſculus,de quo debet dici ipſe,flectendo de cæ tero uocem hāc ſimiliter. Recte igitur ad uoluptatem inquit, Ipſe intellectus ſeruabit tuum caput,& principale decretum:tu uero greſſus eius & ueſtigia placitaq; quibus inſiſtit,quę calcanei uocantur per ſimilitudinē. Vox autem

ſeruare duo ſignificat:unum,quaſi cuſtodire & reponere:alterum,ac ſi dicas
obſeruare ut per dolum interimas. neceſſe eſt autē mentem uel bonā uel ma
lam eſſe.mala dici poteſt cuſtos promaq; uoluptatis:nam hac delectat̃.bona
uero inimica,expectans occaſionē tollendæ è medio per inſidias.ecōtra uo-
luptas,inſipientis plantā ſeruat: ſapientis autem baſim deſtruere conatur &
ſubtrahere,exiſtimans hunc ſibi moliri perniciem: inſipientem uero modis
omnibus ipſius ſaluti conſultum cupere.nihilominus quāuis uideatur ſup-
plantare decipereq; probum uirum, ipſa ſupplantabitur à Iacob exercitato
luctis talibus.lucta,inquā,non corporis,ſed qua luctatur anima cum aduer-
ſarijs moribus,ipſam per affectus uitiaq; oppugnantibus.nec prius dimittet
plantā affectus aduerſarij,q̃ ille det manus,ſeq; ſupplantatum ac bis uictum
fateatur,& in iure primogenituræ & in benedictione.Iuſte,inquit,inditum
eſt ei nomen Iacob.iam enim iterum me ſupplantauit.olim ius primogenitu
ræ mihi ademit,nunc intercepit meam benedictionem.antiquius autem ius
malus quidem putat corporis,bonus uero animæ.ſicut reuera eſt, non tem-
pore ſed potentia dignitateq; potius,& uere prius,ſicut & princeps in repu-
blica.principatū autem anima habet in hac copula. ergo primatum obtinuit
is qui altero uirtute potior fuerat,qui honor ipſi debebatur.nam & benedi-
ctionem accepit cum perfectis precibus.uanus autem eſt & ſuamet exiſtima
tione ſapiens qui dicit: meas benedictiones & ius meæ primogenituræ acce
pit.non enim tua ô tu accipit,ſed tuis contraria.nam quæ tua, ſeruitio digna
ſunt,at quæ illius,dominio.tibi uero etiam optāda apud ſapientem ſeruitus,
à quo monitus caſtigatusq; ignorantiam ac ruditatem peſtes animæ exuas.
nam inter fauſtas apprecationes pater ſic tibi dicit:Fratri tuo ſeruies.ſed non
nunc.nec enim ferret te habenas detrectantem. ſed ubi ſolueris iugum à cer-
uice tua:nimirum abiectis illis elatis ſpiritibus quos ſumpſiſti poſtquā teip-
ſum ſubiugaſti affectuum uehiculo,aurigante inſipientia. nunc quidem ſer-
uus es moleſtorū herorum & intolerabilium,qui nō ſolent quenquā manu-
mittere.quod ſi fugitiuus eos deſerueris, excipiet te amator ſeruorum domi
nus cum certa ſpe futuræ libertatis,nec unquā exhibebit heris prioribus:ut-
pote qui didicit apud Moſem præceptum decretumq; neceſſarium:Non tra
des domino ſuo ſeruū qui ad te confugerit:habitabit tecum in loco quicunq;
ei placuerit. Sed tantiſper dum tibi nō libet aufugere,& mauis talium domi-
norum habenas perferendo indignum te ſeruitute ſapiētis facere,ſatis decla
ras mores tuos illiberales ſeruileſq;, cum dicis, ius meæ primogenituræ &
meas benedictiones.ſunt enim hæ uoces delapſorum in ſummā ignorantiā:
quia ſoli deo competit hæc uox Meum. eius enim ſolius poſſeſsio eſt hæc re
rum uniuerſitas,atteſtante uel ipſo cum dicit: Dona mea,munera mea. Ob-
ſerua dona differre à muneribus. illa enim magnitudinem perfectorum bo-
norum præ ſe ferunt,quæ deus perfectis donat gratuitā. hæc intra paruum
modum contrahunt̃,quorum participes fiunt generoſi exercitatores profi-
cientes adhuc.ideo Abrahā quoq; ſecutus dei uoluntatem, res ſuas à deo ſi-
bi cōceſſas retinet:recuſat autem equos regis Sodomorum, tanq̃ mercedes
meretricum.Moſes quoq; res maximas & controuerſias tractare dignatur,
minores cauſas demandat cognoſcendas iudicibus ſecundarijs.cęterum qui

audet dicere ſuum eſſe aliquid, ſempiterna ſeruitute notabitur, ſicut ille qui dicit: Contẽtus ſum hero meo, uxore mea, meisq́ pueris. nõ cupio liber eua dere. Recte quod ſeipſe in ſeruitutem aſſerit. Qui enim poteſt eſſe nõ ſeruus dicendo: meus herus intellectus eſt dñs ſui & in poteſtate propria: meus ſen ſus ſufficit ad diſcernẽda corpora: mea ſunt quæ ex his progignunt, ex intel‑lectu intelligibilia, è ſenſu ſenſibilia. in me ſitum eſt uel ſentire uel intellige‑re. Sed non ſatis eſt ipſum ſuopte damnari teſtimonio, quin & dei percellit̃ ſententia, iuſſus certam æternamq́ ſeruitutem ſuſtinere, aure perforata inſu per, ne ſermones uirtutis percipiat, utq́ in perpetuum intellectui ſenſibusq́ ſeruiat, malis dominis & inclementibus. Mulieri quoq́ dixit: Multiplicãs multiplicabo dolores tuos & gemitus tuos.] Mulieris, hoc eſt ſenſus, pro‑prius affectus eſt mœſtitia, quam dolorem nominat. circa idem enim ſubie‑ctum uerſantur delectatio & triſtitia. delectamur autem per ſenſus, proinde neceſſario per euſdem cõtriſtamur. ſed bona purgataq́ mẽs minimũ triſtat̃: quia talẽ ſenſus non admodũ impetunt. in inſipiente aut affectus ſuperfluũt, q̃ non habeat in anima remedium, quo peſtes à ſenſib. rebusq́ ſenſibilibus prouenientes arceat. ſicut enim aliter pulſatur athleta q̃ ſeruus: hic non relu ctans ſed præbens ſe flagris ſubmittensq́: athleta uerò reſiſtens, repugnãs, & illatos ictus repellens: & aliter raditur homo, aliter pellis: hæc enim nihil aliud q̃ pati cernitur: homo uerò & ipſe uiciſsim agit nonnihil, eo geſtu ſe præbendo quo radatur facilius: ita irrationalis quidem homo mãcipiorum more cedit alteri, & perfert triſtitias tanquã heras intolerabiles, ne obtueri quidem in aduerſas ſuſtinens, ut qui nequit maſculas ingenuasq́ cogitatio‑nes ſibi contrahere. quo fit ut multitudo immenſa dolorum ei per ſenſus in‑geratur. contrà uir ſcientia præditus in modum athletæ potenter, robuſte, fortiterq́ gradum inferens cõtra cuncta triſtia magnos fert ſpiritus, ne uul‑nereĩ ab eis, ſed repellat ſingula. Et ut puto poſſet iuueniliter exclamare con tra dolorẽ illud ex tragœdia: Combure carnẽ hanc, concrema, repleto te Meo cruore. nam prius uel ſidera Terrã ſubibunt, terra uel ſcandet polum, q̃ mollis à me extorqueat̃ uox tibi. Sicut eñ ſenſib. deus oĩa triſtia cumula te appoſuit: ita probę animę uberrimã bonarũ rerũ copiã elargitus eſt. Qua propter de perfecto illo Abrahã ad hũc modũ loquit̃: Per memetipſum iura ui, dicit dñs: quia feciſti uerbũ hoc, & nõ peperciſti filio tuo dilecto propter me, oĩno benedicẽs benedicã te, & multiplicãs multiplicabo ſemen tuũ, ſi‑cut ſtellas cæli, & ſicut arenã quæ eſt in maris littore.] Recte iureiurãdo con firmauit pollicita, idq́ tali quale deũ decebat. uides enim q̃ nõ per aliũ deus iurat: nihil enim illo præſtantius: ſed per ſeipſum qui eſt omnium optimus. Non defuerunt tamen qui negarent conuenire deo iuſiurãdum. id enim ad confirmandã fidem aſſumitur. at deus ſolus fidelis eſt, & ſiquis amicus dei, ſi cut Moſes dicitur fidelis in tota domo fuiſſe. & alioquin ipſa dei uerba iura‑menta ſunt legesq́ diuinæ & iura ſacratiſsima. q̃ autẽ uim maximã habeant argumento eſt, q̃ effectu nõ caret quicquid ille dixerit: id quod iuriſiurandi eſt proprium. unde conſequitur, omnes dei ſermones eſſe iuramenta per ef‑fectus ſuos confirmata. Aiunt ſane iuſiurandum teſtimoniũ eſſe dei de re de qua ambigitur. quod ſi deus iurat, ſibiipſe fert teſtimonium, quæ res abſur‑
da

da uidetur. alium enim oportet eſſe qui teſtis eſt, alium cui perhibet teſtimoniũ. Quid igitur dicendũ? Primo nõ pugnare cũ æquitate quod deus ſibiipſi teſtis eſt. Quis eñ alius poteſt ei teſtis eſſe idoneus? deinde, quod ipſe ſibi eſt quicquid habet in precio, cognatus, familiaris, amicus, uirtus, felicitas, beatitudo, ſcientia, intelligẽtia, principiũ, finis, totũ, uniuerſus, iudex, ſentẽtia, cõſiliũ, lex, actio, principatus. & alioquin etiã, modo hęc uerba Per meipſum iuraui, accipiamus ut debemus, nullũ erit à nugacitate ſophiſtica periculũ. uidendũ ergo nũ dicat tale aliquid. nulla quantũuis ſublimis creatura poteſt firme conſtãterque de deo credere. nulli.n. oſtẽdit ſuã naturã, ſed uoluit omnib. generib. eſſe inuiſibilẽ. Quis enim poteſt de uniuerſorũ cauſa certò definire, ſit ne incorporea, careat'ne qualitate, an nõ careat: aut certe de eſſentia, qualitate, motu eius, atque habitudine? ſed ſolus de ſeipſo aſſeuerabit, quãdoquidẽ ſolus uere ſuã naturã pernouit. ſolus igitur deus idoneus eſt qui primũ de ſeipſo certo pronunciet, deinde de ſuis etiã operibus. itaque merito iurauit per ſeipſum, fidem ſibiipſi aſtruẽs, quod nullus alius poterat. ideo cenſendi ſunt impii qui ſe aiunt per deũ iurare. nemo enim per eũ iurat ut oportet, quia nemo poteſt naturã eius cognoſcere: imò bonũ eſt ſi uel nomen eius noſcimus, hoc eſt uerbum quo interpretãte innotuit. Hoc enim nobis imperfectis deus eſt, ſapientibus aũt perfectiſque ille primus. Certe Moſes admiratus illius ingeniti ſummam excellentiã, dicit: Et per nomẽ eius iurabis, nõ per illũ ipſum. ſatis enim eſt per genitũ fidem aſtrui, & teſtimoniũ habere à uerbo dei. Cæterũ deus ipſe ſibi fides ſit, teſtimoniumque certiſsimũ. Quod aũt legit, quia feciſti uerbum hoc, pietatem ſignificat. Rectũ eſt enim omnia propter deũ facere: quę propter nec dilecto filio parcimus, uirtuti uidelicet, felicitatẽ hanc cedentes ipſi autori, dignum exiſtimantes ut progenies noſtra dei poſſeſsio fiat potius quam ullius creaturæ. Pulchre & illud dictum: Benedicens benedicã.) Multa enim benedicenda quidam faciunt, ſed nõ in hoc ut benedicant. nam & malus officia quædam facit, ſed non officioſe. & ebrioſus furenſque interdum ſobria loquitur facitque, ſed non mente ſobria. & pueri admodum infantuli nõ ex rationali habitudine (nondum enim ratione à natura didicerunt) multa tamen tum dicunt tum faciunt quæ ratione præditi. Vult aũt legiſlator ſapientẽ nõ per occaſionẽ & facile fortuitoque rationalem uideri, ſed ex habitudine diſpoſitioneque rationali. ergo quaſi non ſatis ſit infortunato ſenſui abundare multis doloribus, additur, & gemitibus. Eſt autẽ gemitus dolor intenſus atque uehemens. nam ſæpe triſtamur non gementes: ſed quoties ingemiſcimus, ualde moleſte inundamur obruimurque doloribus. Eſt aũt duplex gemitus: alter eorum qui cupientes appetentesque iniquitatem non fiunt eius compotes: & hic malus eſt. alter pœnitentium & grauiter ferentium anteactam uitam dicentiumque: o nos miſeros, quantum temporis exegimus laborantes morbo inſipientiæ, & occupati ſtudiis iniuſtitię. Qui gemitus nunquam accidit niſi defuncto in anima rege Ægypti, hoc eſt impia uoluptariaque cõſuetudine. Nam poſt multos dies illos mortuus eſt rex Ægyptiorum. moxque poſt mortuam maliciam ingemiſcit uicem ſuam uidens deum. Ingemuerũt enim filii Iſrael à corporeis & Ægyptiacis operibus. Quandoquidẽ quam diu uiuit & regnat in nobis conſuetudo amica uoluptatũ, perſuadet animę ut peccatis ſuis delectetur

tur ac gaudeat:quæ mox mortuo rege tali gemit:& exclamat ad dominū ſupplicans ne mutetur iterum,ne'ue ad abſolutam perfectionem non perueniat. Multis enim animabus pœnitentiam expetentibus non conceſsit deus, ſed tanquam æſtu refluo abreptæ ſunt retrorſum: quemadmodū & Lot uxor in ſaxum uerſa eſt propter adamata Sodoma,& quia ad ingeniū,in qualia deus animaduerterat,reuerſa fuit. Cæterū in præſenti contextu ſubiūgitur: Aſcendiſſe clamorē populi ad deum:quod gratiæ diuinæ teſtimoniū eſt. niſi enim ille potentia ſua ſupplicationē ad ſe attraxiſſet, nunquam hæc aſcēdiſſet:hoc eſt non extuliſſet ſe incipiendo in altum creſcere,fugiendoq́ humilitatem rerum terrenarū,Ideo dicit in ſequentibus: Ecce clamor filiorum Iſrael uenit ad me.] Egregie ſignificat perueniſſe ad deum preces ſupplicū: quæ non perueniſſent,niſi bonus eſſet qui eas euocat.atq; etiam ultro inuitat quaſdā animas. Veniam ad te & benedicā te. Videte quanta ſit ſummæ illius cauſæ gratia non expectantis noſtram procraſtinationem,ſed inſigni beneficio præoccupantis animā. nam hæc dei uox oraculum eſt.nam ſi mentē ſubierit cogitatio de deo,confeſtim accepta benedictione ſanatur ab omnibus infirmitatibus.at ſentiendi uis ſemper dolet gemitq́, & cum doloribus triſtitijsq́ parit ſenſum:ſicut ipſa ſcriptura dicit:In doloribus paries filios. ex uiſu enim uiſio naſcitur,ex auditu auditio,ex guſtu guſtatio, & in uniuerſum ex ui ſentiendi ipſa ſenſus actio:ſed non ſine magna moleſtia in inſipiente unumquodq; horum fit.nam hic moleſte uidet,audit,guſtat,olfacit, & quocunq; ſenſu utitur. Econtra uirtutem inuenies cum ingenti gaudio geſtare uterum:& bonū partum cum riſu ac animi tranquillitate parere,& fœtum hinc utriq; parenti hilaritatē afferre. nam quod ſapiens gaudens & non dolens gignat, his uerbis teſtatur diuinum eloquiū: Et dixit deus ad Abraham: Sarra uxor tua nō uocabitur poſthac Sara,ſed Sarra nomen eius erit. Benedicam ei,& dabo tibi ex ea filium. mox addit: Et procidit Abraham in faciem ſuam,& riſit ſic cogitans: Num centenario naſcetur filius?& Sarra exactis annis nonaginta nū pariet? Hic certe apparet quàm gaudeat rideatq́,quia geniturus eſt fortunatum illum Iſaac,teſtante inibi propheta: Deſierant Sarræ fieri muliebria,riſitq́ intra ſe cogitans: Nunquam hactenus contigit mihi tanta felicitas. Sed dominus meus,dei uerbum, ſenior eſt: quem poſſe hoc neceſſe eſt, & decet nos pollicēti credere. Quin & partus ipſe riſus eſt ac gaudium. ſic enim Iſaac interpretatur. Doleat igitur ſenſus,uirtus cōtra perpetuo gaudeat. Poſtquā enim nata eſt felicitas,mater ſibi placens dicit: Riſum fecit mihi dominus. nā quicūq; rem audierit,mihi gratulabitur. Itaq; quotquot eſtis initiati,expanſis auribus accipite myſteria ſacratiſsima. Riſus eſt gaudium. Fecit perinde ualet ac genuit. ex quibus uerbis colligitur hæc ſententia, Iſaacum genuit dominus. nam ipſe eſt perfectæ naturæ genitor,ſemen iaciens in animas,& felicitatem generans. Et ad uirum tuum,inquit,conuerſio tua.] Duo ſunt uiri ſenſuū, alter legitimus, alter adulter. nam uiri more uiſibile mouet uiſum, uox auditum,ſapor guſtum:idem de cæteris quoq; intelligitur. per hæc brutus ſenſus cōuerſus attractusq́ uenit in poteſtatē alienā. ſic pulchritudo uiſum in ſeruitutē ſuā redigit,ſic ſuauis ſapor guſtū, ſic reliqua ſenſibilia ſuum quodq; ſenſum. Conſidera liguritorē quomodo ſeruit condimētis coquorū

atq; cupediariorũ:eum qui propenſus eſt ad cantum, quomodo deuinciatur à cithara tibiaq́;, uel à docto cantore. at ſenſus qui ſe uertit ad intellectũ uirũ ſuum legitimum, ingentem utilitatem ex eo percipit. Videamus igitur deinceps quid & de ipſo intellectu narretur, moto præter rectam rationem. Ad Adam autem dixit deus: Quia audiſti uocem uxoris tuæ, & comediſti de arbore de qua præceperã tibi ne comederes, maledicta terra in operibus tuis.] Nihil inutilius quàm audiri ſenſum ab intellectu, & non contrà potius. Debet enim ſemper præeſſe melior, ſubeſſe deterior. At intellectus ſenſu eſt melior. Ergo ſicut auriga regente, & iumenta habenis qua placet flectente currus procedit: illis uero contumaciter frenum mordentibus, & auriga tranſuerſus fertur, & iumenta interdum impetu ſuo rapiuntur in cœnum, curſu prorſus aberrante: & ſicut nauis recte nauigat, donec gubernator clauum tenens eam dirigit: periclitatur uero quando uento reflante mare totum occupatur à fluctibus: ad eundem modum quando animæ auriga gubernatorq́; intellectus imperium totius animalis tenet, tanquam magiſtratus in ciuitate, uita proſperatur: quando uero brutus ſenſus primatum occupat, confuſio uehemens ſequitur, haud ſecus quàm dominis oppreſsis à ſuis ſeruitijs. tunc enim, ſi uera fatenda ſunt, intellectus accenſus deflagrat, ſenſibus flammam nutrientibus, & ſenſibilia in eam congerentibus. Quale incendium per ſenſus excitatum Moſes quoq; indicat uerbis his: Et mulieres amplius etiam accenderunt ignem in Moab.] Hæc uox interpretatur Ex patre. Pater noſter intellectus eſt. Tunc, inquit, dicent ænigmatiſtæ: uenite in Eſebon, ut ædificetur & exornetur ciuitas Seon. Quoniã ignis exiuit ex Eſebon, flamma è ciuitate Seon: & deuorauit uſque Moab, & deleuit columnas Arnon. Væ tibi Moab, periit Chamos. Venditi ſunt filij eorum ut ſeruirent: & filiæ eorum captiuæ adductæ ſunt regi Amorræorum Seon, & ſemen eorum peribit ab Eſebon uſque Debon, & mulieres amplius etiam accenderunt ignem in Moab.] Eſebon interpretatur cogitationes. Hæ autem ſunt ænigmata, plenæ obſcuritate. Conſidera cogitationem medici: uacuabo ægrotum, nutriam, remedijs curabo diętaq́;, ſecabo, uram cauteribus. ſed ſæpe natura & abſque his ſanauit, & cum his interemit, ut medici cogitationes nihil aliud quàm ſomnia ſint inuentæ, plena obſcuritatis & ænigmatum. Rurſum agricola dicit: Semina iaciam, plantabo, creſcent plantæ, ferent fructus, qui non ſolum ad uſum proficient neceſſarium, ſed ad copiam etiam ſufficient. Poſt has cogitationes aut flamma repentina, aut procella, aut imber continuus, corrupit omnia. Interdum fructus reſponderunt operæ, ſed nihil iuuerunt eum qui ſic cogitauerat, morte præuentum, & fruſtra ſibi fructus laboris pollicitum. Proinde optimum fuerit deo credere, non incertis cogitationibus coniecturisq́; fallacibus. Abraham ille deo credidit, & iuſtus reputatus eſt. Moſes item præeſt populo, cum teſtimonio quòd ſit fidelis in tota domo. Quòd ſi credemus proprijs cogitationibus, ædificabimus exornabimusq́; ciuitatem corrumpentis ueritatem intellectus. Seon enim interpretatur corrumpens. Quamobrẽ experrectus qui ſomniauerat, inuenit q̃ oẽs motus proceſſusq́; inſipientis ſint mera inſomnia nihil ueritatis habẽtia. nã ipſe intellectus ſomniũ eſſe conuincit: quia certiſsimũ eſt deo

credere, & fallitur qui credit uanis cogitationibus. irrationalis aũt impetus
exiẽs proficiſcit̃ utroq;,& ad cogitationes, & ad intellectũ qui corrũpit ueri
tatẽ.Ideo dicit ſcriptura: Ignis exiuit ex Eſebon,flãma è ciuitate Seon.]alie
nũ enim à ratione credere uel cogitationib.probabilibus,uel intellectui cor-
rumpẽti ueritatẽ.deuorat tamẽ etiã uſq; Moab,id eſt uſq; intellectũ.quẽ eñ
aliũ q̃ miſerũ intellectũ falſa opinio decipit?Deuorat,depaſcitq; atq; etiã de
glutit colũnas quæ ſunt in eo,hoc eſt,particulares cõcupiſcentias,quę tanq;
in colũna impreſſæ inſculptęq; ſunt. Arnon aũt ſunt hæ colũnæ,quod inter
pretat̃ lux eorũ,quoniã unaquæq; res in cogitatione illuſtrat̃.mox incipit de
plorare arrogantẽ ſuiq; amantẽ intellectũ: Væ tibi Moab ciuitas.]Si eñ at
tẽdis ænigmata,quę tibi inſidiant̃ uerifimili ſpecie,amiſiſti ueritatẽ.populus
Chamos,hoc eſt populus tuus & potẽtia,inuẽtus eſt cæcus & orbatus lumi
nibus.Chamos eñ interpretat̃,quaſi palpatio:quod uiſu carẽtis eſt propriũ.
horũ filij quidẽ ſunt particulares cogitationes exules:ſentẽtiæ uero tanq; fi-
liæ,quæ captiuæ adducunt̃ regi Amorræorũ,hoc eſt doctori loquẽtiũ:quia
Amorræi interpretant̃ loquẽtes,qui garrulũ populũ ſignificãt.horũ impera
tor ſophiſta eſt,callidus ad inueniẽdũ ſermonũ artificiũ:cuius loquacitate de
cipiunt̃ q traſcendũt ueritatis terminũ.Seon igit̃ corrũpẽs rectã ueritatis re-
gulã interiturus eſt unà cũ ſuo ſemine: & Eſebõ ęnigmata illa ſophiſtica uſq;
Debon,quod intelligit̃ iudicatio:ualde accõmodate.nã uerifimilia probabi-
liaq; nõ habẽt ueritatis ſcientiã, ſed iudiciũ & cõtrouerſiã, cõtentioneq; liti-
gioſam ac peruicacẽ,& reliqua his ſimilia.nec ſatis erãt intellectui ſuæ ꝓprię
peſtes intelligibiles,ſed & mulieres amplius etiã accẽderũt ignẽ,ſcilicet ſen-
ſus,excitato in eũ incẽdio maximo.animaduerte quale ſit quod dicit̃.plerũq;
noctu ceſſantib.omnib.ſenſibus,de multis uarijsq; reb.cogitationes incõſi-
ſtẽtes nobis incidũt,dũ anima haud quieſcẽs à motu perpetuo infinitas mu-
tationes recipit.ad eã corrũpendã ſufficiebãt uel quæ ex ipſa gignunt̃: nunc
etiã ſenſuũ turba inuexit in eã morborũ ingentẽ multitudinẽ, ex reb.uiſibili
bus,ex uocibus,ex ſaporibus,ex uaporibus qui odoratu percipiunt̃: quę flã
ma ab his reb.excitata magis animã populat̃, q̃ ea quæ in ipſa innaſcit̃ abſq;
miniſterio inſtrumentorũ ſenſitiuorũ.Ex his mulieribus una eſt uxor Pete-
phræ qui culinæ Pharaonis præerat. is quomodo uxorẽ habeat cũ ſit eunu-
chus diſpiciendũ.nam ſi uerba legis tractent̃ allegorice, offeret ſe hic dubita
tionis ſpecies.Eunuchus enim iſte & coquorũ præfectus,uidelicet mẽs quæ
nõ ſimplicibus tantũ, ſed etiã ſuperfluis utit̃ uoluptatibus, eunuchus uocat̃
ſterilis ſapientiæ, cum ſit eunuchus non alterius q̃ diſſipatoris bonorum
Pharaonis. quandoquidem diuerſa ratione optanda res uideri poteſt eunu-
chũ fieri,ſi queat anima noſtra euitato uitio affectus dediſcere. Quapropter
& Ioſeph figura temperantiæ,uoluptati dicenti,Dormi mecũ,& cum ſis ho
mo, humano more fruere uitæ delicijs, contradicit his uerbis: Peccarem in
deum amatorem uirtutis, ſi uoluptatis amator fierem. Malum eſt hoc opus.
Et hactenus quidem uelitatur, mox ſtrenue repugnat,quãdo in domũ ſuam
ingreſſa anima,uiribus collectis indicit bellum rebus corporeis, & ſua pro-
pria ut ad animam attinentia operatur opera, non in ædibus Ioſephi, nec in
Petephræ, ſed domi. Nec additur cuius domi,ut allegoriam perſpicias,eam

agere

agere ſua negocia. hæc domus eſt anima, ad quam ille recurrit relictis rebus externis, ut quæ internæ dicuntur ibi fiant. continentis autem opera an non per dei uoluntatem exiſtunt? nulla enim aderat alia cogitatio ex his quæ ſo-
lent uerſari in anima. nec tamen deſinit uoluptas iugum quaſſare, ſed appre-
henſo pallio iterat illud ſuum Dormi mecum. Protegitur autẽ uita cibo po-
tuq́; ſicut corpus ueſtimentis. Sic igitur illa loquitur: Cur recuſas uolupta-
tem, ſine qua non potes uiuere? ecce teneo quæ illam faciunt, & perne-
go te poſſe ſubſiſtere, niſi utaris rebus talibus. ſed quid ad hęc reſpondet uir temperans? Si ſeruiendum eſt, inquit, affectui propter eius cauſam materiã, extra affectũ me proripiã. Relicto enim in manu eius pallio fugit, & egreſ-
ſus eſt foras.] Dicat aliquis, & quis intrò egreditur? Nónne multi? an non ſunt quidam qui fugiendo ſacrilegiũ furati ſunt ex priuatis ædibus? qui tem
perantes manibus à patre, pulſarunt alios? hi egrediuntur quidem unũ pec-
catum, ſed ingrediuntur aliud. atqui oportet ut perfecte temperans peccata fugiat omnia, maiora minoráq́; & in nullo prorſus deprehendatur. Sed Io-
ſeph ut homo iuuenis, qui non poſſet cum Ægyptio corpore, ſcilicet uolu-
ptate, contendendo ſperare uictoriam, mauult fugere. Phinees autem ſacer-
dos zelo dei correptus, non fuga ſibi ſalutẽ quæſiuit, ſed arrepto ſiromaſte, hoc eſt ratione cum zelo coniuncta, non deſiſtit prius quàm transfigat Ma-
dianitidem, ſcilicet naturã occultantem ſe in diuino choro: idq́; per uuluam ipſius, ne unquam poſsit inde oriri ſtirps aut ſemen malicię. Quapropter ex ciſa inſipientia, duplex accipit anima præmium, pacem atq; ſacerdotium, co-
gnata germanáq́; bona. Talis igitur mulier audienda non eſt: loquor de ſen
ſu illo ſcelerato. quoniã & obſtetricibus bene fecit deus, quòd mandato diſ-
ſipatoris Pharaonis neglecto, maſculos in uita conſeruabãt: quos ille inter-
emptos uolebat, amator totius ſexus fœminei: ſummã autem illam Cauſam neſciens, dicendo, Non noui eum. Sed alia mulier eſt audienda, qualis Sarra fuit, id eſt princeps uirtus: cui ſapiens ille Abraham paret monenti quæ mo nere debebat. nam antea cum is nondum perfectus, necdum mutato nomi-
ne aſtrologiæ daret operam: ſciens eum non poſſe gignere ex uirtute perfe-
cta, conſulit ut quærat ſobolem ex ancilla, hoc eſt ex encyclopędia, uidelicet Agar, quæ uox inquilinã ſignificat. Qui enim meditatur in uirtute perfecta domicilium habere, prius quàm inter ciues eius aſcribatur, inquilinum agit in diſciplinis encyclicis, ut his adiutus ad perfectã uirtutem ſinatur euadere. deinde cum uxor uiderit eum perfectũ iamq́; ad gignendum idoneũ, quam uis ille gratus erga diſciplinas per quas uirtuti cõmendatus fuerat, graue pu tat eis remittere nuncium, oraculo diuino mitigabitur dicente: Omnia quę-
cunq; monuerit Sarra, audi uocem eius.] Vnicuiq; noſtrum lex eſto, quic-
quid uirtuti placet. nã ſi omnia quæcunq; monet uirtus audire uoluerimus, felices erimus. Illud autem: Et comediſti de arbore de qua præceperam ti-
bi ne comederes:] perinde eſt ac ſi diceret: conſenſiſti maliciæ quam debue-
ras totis uiribus repellere, propterea maledicta, nõ tu, ſed terra in operibus tuis. Quæ cauſa? Serpens ille uoluptas, elatio bruta animæ. hæc ex ſeipſa ma ledicta, ſoli utiq; malo accidit, cæterum bono nemini. At Adam intellectus eſt conſtitutus in medio, qui iam melior inuenitur, iam deterior: quatenus

enim

enim intellectus eſt, nec boni nec mali naturam habet: ſed uirtute uitioꝗ in melius deteriúsue mutari ſolet. merito igitur non ipſe maledictus ſuopte ingenio: ut qui nec uitiũ eſt, nec uitioſa actio: ſed terra maledicta eſt in eius operibus. nam actiones totius animę, quam terram uocauit, reprehenſibiles culpabilesꝗ ſunt, ut quiſꝗ agit ſingulas. & ideo adiungit: In doloribus comedes ex ea.] hoc eſt frueris anima cum moleſtia. Laborioſe enim quiuis malus per omnem uitam anima ſua utitur, nullam habens cauſam lætitiæ, ad quam gignendam nata eſt iuſtitia prudentiaꝗ, cæteræꝗ ſodales harum uirtutes.

Ergo ſpinas & tribulos producet tibi.] Quid enim aliud naſcitur in anima inſipientis, niſi affectus pungentes eam uulnerãtesꝗ? quos figurate ſpinas uocauit, in quos brutus impetus primos incurrit, & in eorum ordinem receptus, res animæ populatur ac corrũpit incendio. Sic enim loquitur ſcriptura: Quod ſi egreſſus ignis inuenerit ſpinas, & latius uagatus exuſſerit aream, aut ſpicas, aut campum, luet is qui ignem accendit.] Viden quod ignis egreſſus, ſcilicet brutus impetus, non accendit ſpinas, ſed inuenit? Cum enim pronus ſit ad quęrẽdos affectus, quæ deſiderabat inuenit. & his inuentis exurit iſta tria: uirtutem perfectam, profectum, & bonam indolem. Virtutem comparauit areæ. ſicut enim hũc fructus comportatur, ſic res honeſtę in ſapientis animã. ſpicis autem profectum: quia utrumꝗ imperfectum, tendens ad finem ſuum. deniꝗ campo bonam indolem, quod hæc capax ſit uirtutis ſeminũ. ſingulares autẽ uocauit tribulos: quia terni ſunt, annumeratis cauſis eorũ & effectibus, ut uoluptas, uolupe, delectari: concupiſcentia, concupiſcitiuum, ipſum concupiſcere: moleſtia, moleſtum, ipſum moleſtari: timor, terribile, ipſum timere. Et comedes herbã agri in ſudore uulus tui.] Herbam uocat panem per ſynonymiam, rem eandem. herba bruti cibus eſt. brutus uero malus, cui execta eſt recta ratio. bruti quoꝗ ſenſus ſunt, quamuis partes animæ. at mens cupida ſenſibilium, per brutos ſenſus ea non ſine labore ac ſudore appetit. Eſt enim perquam erumnoſa moleſtaꝗ inſipientis uita, conſectantis abligurientisꝗ quicquid uoluptatem parit, & effectus quoſcunꝗ maliciæ. Et quouſꝗ tandem? Donec reuertaris in terram ex qua ſumptus es.] Nunc uero an non in terrenis inconſiſtentibusꝗ cenſetur, ex quo reliquit cæleſtem ſapientiam? Conſiderandum eſt igitur quonã reuertatur. fortaſſe quod dicit, tale quiddã eſt: quòd inſipiens mens auerſatur quidem ſemper rectam rationem: deſumpta eſt autem non è ſublimi natura, ſed de humiliore terrenaꝗ materia. Eſt autem eadem ſiue maneat ſiue moueat, & eadem appetit. Ideo addit: Terra es, & in terrã reuerteris] Quod idem eſt cum antedictis. Præterea ſignificat hoc quoꝗ: Principium tuum & finis unum idemꝗ eſt. Inchoatus es ex corruptibilibus terræ corporibus, finies rurſum in illa, peracta interim uitæ uia, non publica, ſed aſpera, ſentibus tribulisꝗ ad pungendum lacerandumꝗ natis obſita.

Philonis

10-8-F-14

P. HILONIS IVDAEI DE CHERVBIM ET FLAMMEO GLADIO, ET DE CAIN. QVI PRIMVS ex homine procreatus eſt.

ET EXPVLIT Adamum, & collocauit ante paradiſum uoluptatis: & cōſtituit Cherubim & flammeum gladium uerſatilem ad cuſtodiendam uiam ligni uitæ.] Nunc dicit expulſum, quem modo emiſſum dixerat, non temerè ponens hæc uocabula, ſed ſciens quàm apposite ad res proprieq; diſponat ea. Qui emittitur, redire nō uetatur: quem autem deus expellit, is æterno damnatur exilio. Nam ei qui nondum ualde tenetur à malicia, datur reditus tanquam in patriam, ad uirtutem unde exciderat. eum uero qui uehementer obnoxius morbo inſanabili premitur, neceſſe eſt ferre ſua mala, in omne æuum ſine fine damnatum in loca impiorū, ut ſuſtineat merum continuumq; infortunium. Quandoquidem & Agar, per quam indifferens diſciplina encyclicas ducens choreas intelligitur, uidemus bis quidem exiſſe à principe uirtute Sarra, ſed ſemel tantum reuerſam per eandem uiam. quæ primum quidem ultro profuga, non expulſa, reducitur, occurrente angelo, id eſt dei uerbo, in domum herilem. Iterum autem omnino expellitur, reditura nunquam. Cauſa autem & prioris fugæ, & poſterioris æterni exilij reddenda eſt. Priuſquam nomina mutarentur, hoc eſt priuſquam heriles animæ in meliorem figuram transformarentur, dum Abram erat adhuc pater ſublimis, circa cæleſtes orbes occupatus ſideraleq; ſcientiam, quæ eſt præſtantiſsima pars mathematicæ ad naturæ contemplationem pertinens: Sarra uero principatus meus (ſic enim hoc nomen interpretatur) nondum generalis uirtus euaſerat: genus autem omne eſt incorruptibile: ſed iuxta particulares ſpecialesq; iſtas cenſebatur, ut prudētiam quæ in me eſt, item fortitudinem, temperantiam, iuſtitiam: quæ ſunt corruptibiles ſicut ego ipſe qui ſum earum domicilium: tunc Agar, illa inquam indifferens diſciplina encyclica, etiam ſi tetricum iſtud uitę genus, quam uirtutis ſectatores degunt, conetur effugere, reuertitur tamen ad relictos dominos, nondum ualentes ad generale illud incorruptibileq; faſtigium uirtutis pertingere: cuius uel medium tenere ſatis eſt, priuſquam ad ſummum euaditur. At cum Abraham ex naturæ ſcrutatore factus ſapiens & amator dei, nomine quoq; mutato præ ſe fert patrē electū ſoni: ſic enim interpretat: nā clare ſonat ſermo, cuius pater eſt intellectus cōpos uirtutis: Sara uero pro principatu meo fit Sarra, quæ uox ſignificat principem: quod perinde eſt atq; fieri è ſpeciali corruptibiliq; uirtutem generalem & incorruptibilem: exoritur uero & Iſaac ille felicitatis filius: deſinentibusq; muliebribus, & emortuis affectibus, ſuccedit gaudium: puer quoq; non pueriles ſed diuinos luſus ſectatur non abſq; uirtute: tunc expelluntur illa rudimenta diſciplinarum, quæ nomine Agaris ſignantur, expellitur ſimul ſophiſta filius, cui nomē Iſmael.

exulabunt autem in æternum, ipſo deo confirmante exilij ſententiam, dum iubet ſapientem obedire dictis Sarrę. Diſerte enim dicit: Eijce ancillam cum filio. Virtuti autem parere decet, præſertim autori talis ſententiæ: quia perfectiſsimæ naturæ à mediocribus habitibus plurimum differunt: & ſapientia alieniſsima eſt à ſophiſtica. nam hæc circa paraturam credibilium uerſatur, quibus falſas opiniones & perniciosas aſtruat. Sapientia uero per meditationem ueritatis, cum utilibus cogitationibus adfert rectæ rationis ſcientiam. Quid igitur mirum ſi Adami quoq; intellectum occupatũ imprudentia morbo inſanabili, omnino deus expulit è uirtutum regione nunquam rediturum? quãdo & omnem ſophiſtam, & matrem eius diſciplinam iſtorum rudimentorum profligat & expellit à ſapiente & ſapiẽtia, quibus Abraham & Sarram facit nomina. Tunc & flãmeus gladius & Cherubim contra paradiſum collocantur. Dicitur aũt contra eſſe, uel quod inimicũ & infeſtum eſt, uel quod iudicandum, ut reus coram iudice: uel quod cognatũ, quando collationis cauſa & diligentioris conſiderationis aliud ponitur contra aliud, ſicut pictores fictoresq; tabulas ſtatuasq; ad exemplaria cõferunt. exemplum contrariorum infeſtorum eſt in Cain, quando dicitur: Exiuit à facie dei, & habitauit in terra Naid contra Edem. Interpretatur autem Naid cõmotio, Edem deliciæ. illud maliciæ concutientis animam ſignum, hoc uirtutis priuationem affectuum afferentis & delicias, non illum pruritum uoluptatis affectionis brutiſsimæ, ſed magna cum facilitate gaudium tranquillum expersq; laborum. Neceſſe eſt autem ut ab imaginatione dei digreſſa cogitatio, cui bonum commodumq; erat fulciri, nauis in ſalo iactatæ more, uentis inter ſe conflictantibus, ultro citroq; feratur, patriam domumq; nacta agitationem: quod quidem maxime pugnat cum firmitate animę, quam conciliat gaudium, Edem nominatum. Oppoſitionis autem quæ fit propter iudiciũ, exemplum habetur de muliere ſuſpecta adulterij. Statuet, inquit, ſacerdos mulierem contra dominum, & reteget caput eius.] Hæc quid ſibi uelint explicabimus. Quod fieri debet, ſæpe fit non ut debet: & quod non eſt officiũ, interdum fit officioſe. Quale eſt cum depoſitum redditur, non bono animo, ſed aut in detrimentum accipientis, aut inſidioſe: ut comparata ſemel fide occaſio captetur abnegandi maius depoſitum: tunc officium non officioſe fit. E diuerſo quoties ægroto nõ dicit uera medicus, purgaturus eum aut ſecturus aut uſturus propter ipſius utilitatem, ne forte metu doloris fugiat medicinam, aut ob imbecillitatem linquatur animo: item quoties ſapiens mendacio fallit hoſtem propter ſalutem ſuæ patriæ: ueritus ne ſi uera prodat, uires addat aduerſarijs, inofficioſam rẽ facit officioſe. Ideoq; præcipit Moſes: Iuſte iuſta exequere.] Quaſi etiam iniuſte proferatur iuſta ſententia, ſi bonus animus nõ adſit iudici. Ergo quoniam quicquid dicimus aut facimus liquet omnibus, animus autem quò dicimus quæ dicimus & facimus quæ facimus ignotus eſt, nec compertum habetur ſit ne ſanus purusq;, an pollutus morbis uarijs: quòd nemo natus queat occultas cogitationes perſpicere, ſed ſolus deus, atteſtante Moſe dicenteq;, Occulta domino deo, aperta creaturis, nota eſſe: præcipitur ſacræ diuinæq; rationi, ut animam contra deum ſtatuat reuelato capite, hoc eſt retecto præcipuo decreto animi, quod quaſi caput

cæterorum

cæterorum ſit, nudataq́ ſententia cum qua conſueuimus, ut in conſpectu acerrimo dei iudicis incorrupti examinata, aut coarguatur faſtuoſæ ſimulationis tanquam nummus improbus: aut immunis ab omni malicia diluat obiectas calumnias, freta teſte qui ſolus poteſt nudam animam inſpicere. Contrarium igitur quod iudiciale diximus, tale eſt. Illud uerò quod attinet ad ſimilia & quodāmodo familiaria, de ſapientiſsimo illo Abraham dicitur: Adhuc, inquit, ſtabat contra dominum. moxq́ argumentum familiaritatis ſubiungitur: quòd accedens alloquitur eum. Nam alieno abſcedere ſemouerićq́; familiari uerò propius accedere conuenit. ſtare autem immutabilemq́ obtinere mentem, prope ad diuinam potentiam accedit. quia in deum immutabilitas, in creaturam mutabilitas naturaliter competit. Si quis igitur natiuam ſuam procliuitatem amore ſcientiæ refrenans, cogit eam ſtare, deo iam propinquus agnoſcat felicitatē ſuam. Cæterum Cherubim & igneo gladio contra paradiſum habitatio conuenienter aſsignatur, non tanquam hoſtibus locum oppugnaturis, ſed tanquam familiariſsimis amiciſsimisq́: ut ex aſpectu contemplationeq́ mutua nunquam intermiſſa, innaſcatur utriſq́ potentijs deſiderium mutuum, aſpirante his uolucrem cæleſtemq́ cupidinem deo benigniſsimo. Quid autem per illa Cherubim & uerſatilem gladium igneum ſubindicetur, iam conſideremus. Quid ſi hic totius cæli circumferentiam cogitari uult: nam cæleſtes orbes habent motus inter ſe contrarios: quorum alter dextrorſum fert fixa ſidera, alter ſiniſtrorſum erratica. ſed extimus ille orbis fixarum ſtellarum unus eſt, qui ab oriente ad occidentem uoluitur: interiores autem ſeptem, erraticarum uidelicet, quorum curſus ſimul coactus & uoluntarius, duos motus habet inter ſe contrarios. coactus quidem qualis fixorum ſiderum, quæ quotidie uidemus ab oriente in occidentem tendere: proprius autem à ueſpertinis cæli partibus ad matutinas: qui uariat tempora circuitus, & ad idem ſignum reditus ſeptem ſiderum, quòd quędam ex his decurrant pariter, ſol, lucifer, & quem ſtilbontem nominant. Tres enim hi pari celeritate ſunt. Quædam uero impariter, ſic tamen ut certam proportionem reſpectumq́ ſeruent & inter ſe inuicem, & ad illa tria reliqua. atq́ ita intelligitur alterum è duobus Cherubim extima illa uniuerſi cæli circumferentia, in qua eodem ſemper modo diuinas reuera choreas fixæ ſtellæ agitant, nunquam deſerentes ordinem, quem pater conditorq́ tenere eas in mundo uoluit. Alterum uero interior orbis, quem ab initio ſeptifidum fecit opifex, diſtinctum in ſeptem certis proportionibus inter ſe reſpondentes circulos, quibus ſuus cuiq́ planeta inſertus eſt: quibus tamen opifex non cōmiſit habenas, ueritus ne male regerent, ſed uniuerſas à ſeipſo pendere uoluit, ratus ſic maxime concinnum motum fore. Quicquid enim cum deo fit, merito laudandum eſt: ſicut quicquid ſine deo, uituperādum. Hic unus modus eſt quo Cherubim intelliguntur allegorice. Cęterum de gladio uerſatili & igneo ſic intelligendum, ita ſignificari motum eorum & uniuerſi cęli perpetuū. Quid autē ſi & aliter hæc accipiantur: ut duo Cherubim ſignificent utrumq́ hemiſphæriū. aiunt enim ea habere obuerſas in ſe inuicē facies, arcam propitiatoriam utrinq́ ſpectantia: quandoquidē & hemiſphæria ex aduerſo ſpectāt ſe inuicē, prona in terrā ſitam in uniuerſi meditullio, per quod etiā dipeſcūtūr.

at illa ſola omnium mundi partiũ firmiter ſtans, appoſitiſsime à priſcis *ἑστία*, ſeu ueſta nominata eſt: ut circum aliquid ſtabiliter fixum utriuſq; ſemiorbis concinniſsima fieret circũuolutio. igneus uero gladius ſolem ſignificet. nam cum ſit gladius flammeus, nihil eſt eo currente uelocius, adeò ut una die circum totum mundum rotetur. Quin & doctius quiddam audiſſe memini à mea anima, quæ nonnunquam diuino ſpiritu correpta, ſolet ne ſibi quidem nota prodere oracula: quod, ſi reminiſci potero, dicam. Dicebat aũt mihi: ſecundùm unicum illum uerũ deum eſſe duas ſupremas primariasq; poteſtates, bonitatem & potentiã. & bonitate quidem uniuerſa eſſe condita: potentia uero, creaturas omnes gubernari. Tertium uero conciliatorẽ amborum medium eſſe ſermonem ſiue rationẽ. Hoc enim ſermone deum & bonũ eſſe & principẽ. itaq; harum duarũ poteſtatũ, principatus bonitatisq;, hæc Cherubim eſſe ſymbola: ſermonis aũt flammeũ gladium. uelociſsimus enim & calidus ſermo eſt, præſertim Cauſæ illius ſummæ: quia & tẽpore præuenit omnia, & ante omnia intelligitur, & elucet in rebus omnibus. Proinde utriuſq; Cherubim ô mens formam excipe non adulterinã, ut de Cauſæ ſummæ bonitate ac principatu euidenter edocta, fructum felicem capias. mox enim cognoſces immortalium illarũ potentiarũ coniunctionẽ cõtemperationemq;: quatenus deus bonus eſt, elucente nihilominus maieſtate: quatenus princeps, eminente hic quoq; bonitate: ut uirtutes quę inde naſcuntur acquiras, humanitatem pietatemq;: neq; proſperitate inſoleſcens, memor illius maieſtatis regiæ: neq; in aduerſitatibus deſperans, affulgente ſpe meliorum, per bonitatem magni benignıq; dei. Igneus autem ideo gladius dicitur, quia requiritur hic unà cum actionibus ſermo feruens & igneus, qui nunquam moueri deſinit, properãs ſemper expetẽdo bona, fugiendoq; cõtraria. Annõ uides q; & ſapiens ille Abrahã quando incepit iuxta deum metiri omnia, nihil creaturæ tribuẽs, accipit ad ignei gladij ſimilitudinẽ ignẽ & gladiũ. reſecare ac exurere quicquid mortale habebat cupiẽs, ut expedita cogitatione ſublimis ad deum euolaret? At Balaam ille, id eſt uanus populus, inducitur inermis deſertorq; militiæ, imperitus belli quo anima ſibi parat ſcientiã. ſic enim alloquitꝰ aſinam, hoc eſt brutũ uitæ propoſitũ, cui omnis inſipiens inſidet: Si gladium haberem, iam te transfixiſſem. Gratia maxima conditori, qui ſciens imprudentiæ rabiem, non dedit tanquam furenti gladium, uerborũ facultatem, ne quoſcunq; obuios magna clade conficeret. Sed qualis Balaam, talis unuſquiſq; non perpurgatus, ſemper inaniter culpat, negociatoriã puta, aut ruſticam, aut aliam quamuis facultatem uictus parandi: donec fauſta omnia contingunt, gaudens uectatione hærensq; iumento, nec putans bonũ commodumq; interquieſcere: quin & monentes ut deſiſtat & imponat modum ſuis cupiditatibus, propter futuri temporis incertitudinem, inuidos appellat, negans eos monere bono animo. Vbi uero accidit inconſulta infelicitas, eoſdem ipſos ut bonos uates miratur, quibus nemo melius futura conijciat: culpam autem calamitatis auertit in artes innoxias, agriculturam, negociationem, alia'ue ſtudia, in quibus lucri cauſa uerſatus fuerat. Illæ uero quamuis uocis inſtrumentis careant, re ipſa erumpunt in clamorem longe clariorem quàm qui per linguam fit, dicentes: Annon, ô ſycophanta nos ſumus il-

læ

læ,quibus tanquam iumentis inſidebas elata ceruice: nos'ne contumacia noſtra in præſentem calamitatem te coniecimus? Vide reſiſtentem ex aduerſo dei ſermonem armatum,qui ſolet bonum malumq́ definire.nõ uides? quid igitur nunc nos culpas,quas prius dum res ex ſententia ſuccedebant,nõ accuſaſti? eramus enim eædem,ac ne tantillum quidem mutatæ ſumus. tu uerò corrupto iudicio ſine ratione turbaris atq; trepidas.ſi enim ab initio perſuaſum habuiſſes,q́ non ſtudia quæcunq; bonorum malorumq́ cauſa ſint, ſed qui eſt ad clauum gubernator rerum omniũ ſermo dei,facilius hos caſus ferres,nosq́ calumniari deſineres,nec aſcriberes nobis quæ non ſunt in noſtra poteſtate.Ille ſi inimicitijs depoſitis,& triſtibus tuis cogitationibus diſpulſis,pacatã uitam tibi promiſerit, hilaris gaudensq́ manum nobis inijciet quę ſemper noſtri ſumus ſimiles.Cęterũ nos neq; fauore tuo inflamur, neq; iram tuam magnifacimus.Sumus enim nobis conſciæ, q́ nec bonorum nec malorum cauſa,ſicut tu ſuſpicaris,ſumus.niſi forte mari quoq; uel proſperas nauigationes imputas uel fortuita naufragia,& nõ potius uentorũ diuerſitatibus,nunc molliter,nunc uehemẽtiſsimo impetu ſpirantiũ.Cum enim omnis aqua ſuapte natura quieta ſit, quoties ſecundus uentus à puppi aſpirat, omni rudente moto,plenis uelis naues in portũ inferũtur:quoties autem repente aduerſus à prora incubuit,multam iactationem ac ſtrepitum excitat, interdum etiam ſubuertit nauigium:& tamen innoxio mari crimẽ hoc ingeritur,cum ſatis appareat remiſsione uehementiaq́ uentorum aut fluctus aut tranquillitatẽ fieri.Atq; ita iam ſatis declaratum exiſtimo, q́ natura quæ rationem auxiliatricem ualidiſsimam homini addidit, eum qui hac poteſt uti, felicem merito reddidit,ut uere rationalẽ:eum uero qui non poteſt,brutum atq; miſerrimũ. Adam uerò cognouit uxorẽ ſuam,quæ concepit & peperit Cain illum,dicens:Poſſedi hominẽ per deũ.& appoſuit parere Abel fratrem eius.] Quorum uirtuti legiſlator teſtimoniũ reddidit, eos non inducit uxores ſuas cognoſcere,ut Abraham,Iſaac,Iacob, Moſem, & ſiquis eorũ ſimilis.Quoniã enim diximus per mulierem figurate ſenſum intelligi, alienatione aũt à ſenſu & à corpore comparatᷓ ſcientia,à ſapientiæ amatoribus ſenſum potius improbari q́ eligi oſtendetur.& fortaſſe non immerito. quę enim cum his conuenerunt in matrimoniũ,uerbo ſunt uxores, re autem uirtutes. Sarra princeps & dux. Rebeca conſtantia in honeſtis. Lia fatigata propter cõtinuatam exercitationem,quam deuitat auerſaturq́ omnis inſipiens. Sephora uerò Moſis coniunx,à terra ſurſum in cælum currens, & diuinas illic feliceſq́ naturas conſiderans.uocatur aũt auicula.Cæterum ut uirtutũ conceptus partusq́ ediſſeramus,ſuperſtitioſi diſcedant obturatis auribus. diuina enim myſteria tradimus his qui talib.ſacris digne initiati ſunt:hoc eſt,qui ueram & minime fucatã pietatem colunt cum modeſtia. illos autẽ haudquaquam ad hæc ſacra admittimus qui tenentur morbo inſanabili,faſtu uerborum,& nominũ copia, & præſtigijs ethnicis, his tantum rebus ſanctitatem metientes non alijs. Exordiemur autem hæc myſteria ſic. Vir cum muliere, homo maſculus cum homine fœmina liberorũ procreandorũ cauſa iungun tur naturaliter.cum uirtutibus uero quæ multa perfecta pariunt,non eſt fas mortalem uirum congredi: quæ tamen niſi à quopiam alio genituram exci-

cipiãt, ex ſeipſis nunꝗ̃ erunt grauidæ. Quis igitur his honeſta indit ſemina, niſi omnium pater, ingenitus deus, ipſe gignẽs uniuerſa? hic igitur ſeminat, moxꝗ́ genimẽ ſuum propriũ quod ſeminauit, elargit̃. nihil enim ſibĳpſi gignit, cũ nulla re opus habeat: ſed omnia in uſum accipientiũ. nunc adducam horũ teſtem idoneũ Moſem illum ſanctiſsimũ. Sarrã enim inducit tunc prægnantẽ, quãdo deus eã ſolitariã inſpicit. parere aũt hãc nõ ei qui ipſam inſpexit, ſed ſtudioſo ſapiẽtiæ, qui nominat̃ Abraham. id apertius docet in Lia, dicens uuluã eius apertã à deo: quod uiri eſt propriũ. at illa poſt conceptionẽ peperit, nõ deo qui ſolus ipſe ſibi ſufficit: ſed Iacob illi qui laborẽ propter honeſtatẽ ſuſcipit. atꝗ́ ita fit ut uirtus à ſumma illa Cauſa cõcipiat ſemina, pariat aũt unicuipiã è ſuis amatoribus, quẽ ſibi ex omni procorũ numero ſelegerit. Rurſum ſapiẽtiſsimo Iſaac deũ rogãte, ex rogato perſeuerãtia quæ uocat̃ Rebeca cõcipit. at abſꝗ́ ſupplicatiõe & precibus uolucrẽ illã ſublimẽꝗ́ uirtutẽ Sepphorã Moſes aſſumẽs, inuenit ex nullo mortali grauidam. hæc ô myſtæ purgati aures, tanꝗ̃ uere ſacramenta animis ueſtris percipite, nõ effutienda apud quenꝗ̃ ꝓfanũ: recõdite hęc intra uos & tanꝗ̃ theſaurũ ſeruate, in quo nõ aurũ argentũꝗ́ res corruptibiles ſitę ſunt, ſed uerarũ poſſeſsionũ pulcherrima, nimirũ de Cauſa illa ſumma, de uirtute, deꝗ́ fœtu ex ambobus nato ſcientia. ꝙ ſi in aliquẽ initiatũ incideritis, urgete eũ precibus, ne forte uos cælet aliquod recẽtius myſteriũ, donec illud extorqueatis. Ego enim quãuis apud amicũ dei Moſen magnis initiatus myſterĳs, tñ quia rurſum Ieremia propheta cõſpecto, cognoui eũ nõ ſolũ tenere myſteria, ſed poſſe docere quoꝗ́, nõ grauatus ſum ſcholã eius frequẽtare. ille uerò utpote diuino plenus ſpũ, oraculũ quoddã edidit ex perſona dei ſic ad placidiſsimã uirtutẽ loquẽtis: Nónne tanꝗ̃ domũ me nominaſti, & patrẽ, & uirũ uirginitatis tuæ? manifeſtiſsime docens, ꝙ deus & domus ſit, incorporearũ idearũ incorporeus locus: & uniuerſorũ pater, ut ꝗ ea genuit: & ſapiẽtię uir, ſemẽ felicitatis in uſum mortaliũ iaciẽs in bonã terrã uirginẽ. Decet eñ impollutã, intactã purãꝗ́ & uere uirginem naturã cũ deo colloqui, longe diuerſo modo ꝗ̃ apud nos fit. homo enim quãdo liberos ſibi quęrit, ex uirginibus reddit mulieres. at deus quando incipit cum anima habere conſuetudinẽ, eam quæ modo mulier fuerat, reſtituit in uirginitatẽ priſtinã: quandoquidẽ ſublatis degenerib. & minime uirilibus cupiditatibus quibus effœminata fuerat, generoſas & integras uirtutes in earũ locũ ſubſtituit. Sarrę igit̃ nõ antè cõſueſcet, ꝗ̃ illi deſinãt omnia muliebria, ita ut reuertat̃ in priſtinũ caſtarũ uirginũ ordinẽ. fieri tamẽ poteſt ut & uirginis anima laſciuis affectib. polluta deturpet̃, ideo firmũ certũꝗ́ manet oraculũ, quod dicit deũ uirũ nõ uirginis, hæc enim mutabilis & mortalis eſt, ſed uirginitatis, ſcilicet ideæ, quæ ſemper eſt ſui ſimilis. cum enim generatio & corruptio naturæ ordine cadat in res mortales, illæ archetypæ potẽtiæ iſtarũ rerũ fictrices particulariũ, immortalitatẽ ſua ſorte adeptæ ſunt. Et nõ decebit deũ qui eſt ingenitus et immutabilis, uirtutũ immortaliũ ſemper uirginũ ideas ſeminare in uirginẽ trãsformatã ex muliere? Cur igit̃ ô anima cũ debeas in dei domo uirginitatẽ ſeruare, & ſcientiã cõplecti, his neglectis ſenſum cõplecteris effœminantẽ te & polluentẽ? itaꝗ́ paries partũ totum uitioſum ac pernicioſum, illum fratricidã execratũ Cain, poſſeſsionẽ non poſsi

dendam

dendam.uocaт̃ enim Cain poſſeſsio. Cæterũ mirari poſſet aliquis narratio-
nis modũ, quo ſæpe in multis legislator utiт̃ præter uulgatã conſuetudinẽ.
Poſtq̃ enim dixit de terrigenis, narraturus de primo nato ex hominibus, de
quo hactenus nihil omnino dixerat: quaſi iã ſæpe eũ nominaſſet, ac nõ nũc
primũ inſereret eius nomẽ ſuis uerbis, peperit Cain illũ, inquit. Quemnã ô
ſcriptor, de quo antea nihil uel paruũ uel magnũ ſignificaſti? atqui nõ igno-
ras conuenientẽ diſpoſitionẽ nominũ. certe procedẽte ſermone, de eadẽ per
ſona dicturus es: cognouit Adã Euã uxorẽ ſuã, & peperit filiũ, uocauitq́ no
men eius Seth. An nõ igitur multo magis oportebat loquẽdo de primoge-
nito, qui erat principiũ ſucceſsiuæ generationis hominũ, primo ſexũ recens
nati declaraſſe q̄ erat mas. deinde propriũ nomen adiungere, puta Cain, aut
quodcunq̃. quoniã igiт̃ nõ quaſi neſciẽs quomodo nomina ponẽda ſint, in
mẽtione Cain uideт̃ diſceſsiſſe à cõſuetudine, conſiderandũ quã ob cauſam
ſic nominarit natos è primis parẽtibus, obiter magis q̃ modo quo ſolemus
narrare impoſitionẽ nominũ. eſt autẽ, quantũ equidẽ cõijcere poſſum, cauſa
hæc. Reliquũ uulgus hominũ nomina imponit rebus diuerſa ab ipſis rebus:
ut aliud ipſę ſint, aliud ſonẽt earũ uocabula: apud Moſen uero nominũ impo
ſitiones manifeſtiſsime res ipſas indicãt, ut res neceſſario in nomẽ abeat ſine
ulla differẽtia. Quod dico diſces clarius ex ſubiecto exẽplo. Quando intelle-
ctus (uoceт̃ hic Adã) incidẽs in ſenſum per quẽ uiuere uidenт̃ animalia (uoce
tur hæc Eua) cupidine uictus cõgrediт̃: illa uero cõcipit tanq̃ caſsibus & ue-
naт̃ naturaliter externa ſenſibilia, per oculos colorẽ, per aures uocẽ, per nares
uaporẽ, ſaporẽ per guſtus inſtrumẽta, per totum corpus quæ tangunт̃: tunc
prægnãs facta mox parturit, pariтq́ maximũ animę malum arrogantiã. arro
gat. n. ſibi ceu proprias poſſeſsiones, quicq̃d uidit, quicq̃d audiuit, quicquid
guſtauit, quicquid olfecit, quicquid tetigit, credens ſe horũ omniũ inuẽtricẽ
& artificẽ. id autẽ ei nõ abſq̃ ratione accidit. erat enim fortaſſe aliquãdo tem
pus quãdo intellectui nihil erat cum ſenſu negotij, neq̃ habebat ſenſum, mul
tum remotus à rebus iſtis gregalibus & unà uerſari ſolitis, ipſe ſimilis ſolita-
rijs animalibus in ſeceſſu degẽtibus. tunc ſane cum ſeorſum cenſereт̃, nõ tan-
gebat corpus, ut qui careret inſtrumẽto quo externa captaret, ſed erat cæcus
& impotẽs, nõ ſicut uulgo nominãt cum uidẽt orbatũ oculis: hic eñ uno ſen
ſu priuatus, reliquis abunde fruiт̃: ille autẽ omnibus ſenſitiuis potẽtijs muti-
latus, reuera impotẽs erat dimidio animæ mulctatus, egenus uiriũ quæ natæ
ſunt ad apprehẽdenda corpora, miſera portio ſeparata à ſua cognata, carens
ſenſitiuis inſtrumẽtis quibus uice ſcipionis uacillãs ſuſtentareт̃. quapropter
multis tenebris preſſos habẽs oculos. nihil cernere poterat. carebat eñ ſenſu
per quẽ res dignoſceret. Volẽs igiт̃ deus nõ ſolum incorporearũ rerũ, ſed &
ſolidorũ corporũ cõprehenſionẽ ei præbere, expleuit totã animã, iam ante
factæ portioni attexẽs alterã, quam nominauit appellatiue quidẽ mulierem,
proprie uerò Euã, ſenſum ſubindicãs. quæ ut primũ nata eſt, per ſingulas ſui
partes ceu per quædã foramina magnã uim lucis infudit, quæ intellectũ ſub-
intraret: atq́ ita caligine depulſa effecit, ut clare manifeſteq́ uideret naturas
corporũ tanq̃ dñs. ille uerò quaſi poſt noctẽ ſolis ſplendore perfuſus fulgi-
do, aut è profundo ſomno excitus, aut quaſi cæcus repẽte uiſu recepto, intue

batur omnes ſimul creaturas, cælum, terrã, aquam, aerem, ſtirpes, animantes, habitus earũ, qualitates, uires, ſexus, affectus, motus, actiones, efficacias, mutationes, corruptiones: & quædam uidebat, quædã audiebat, quædã guſtabat, quædam tangebat: ad alia procliuior, ſcilicet uoluptatem afferentia, ab alijs alienior, ut dolorem inducẽtibus. Ergo cum circumſpexiſſet circa ſe omnia, contemplatus ſeipſum ſuamq́ potentiã, auſus eſt gloriari ſicut aliquãdo Alexander rex Macedo. nam & illum aiunt, cum uellet ex Europa bellum inferre Aſiæ, opportuno inter utramq́ loco ſtantem, luſtratis aſpectu circa ſe omnibus dixiſſe, & hęc & hæc mea ſunt, puerili plebeiaq́ leuitate animi, non pro maieſtate regia. ſed longe antea intellectus ſenſitiuam uim nactus, & per eam potitus omnibus ideis corporis, repletus irrationali faſtu intumuit, ut omnia ſe poſsidere crederet, alios nihil omnino. Hunc in nobis morem exprimens Moſes, addidit Cain poſſeſsionem interpretari, ſtultitiæ uel potius impietatis plenum. Cum enim debuiſſet dei poſſeſsionem omnia credere, ſuam exiſtimare maluit, ne ſui quidem ſatis compos, imò ne ſuam quidẽ ſciẽs eſſentiam. Attamen confidit ſenſibus tanquã idoneis ad captanda externa ſenſibilia. Dicat igitur quomodo oculis, auribus, alióue ſenſu non errare poterit. at qui neceſſe eſt his ſingulos noſtrum labi fallíq́ continue, etiamſi nobis contingant horum inſtrumenta abſolutiſsima. Naturales enim noxas & errorẽ inuitis ſeſe ingerentem omnino effugere difficile, atq́ adeò impoſsibile, cum infinita falſas opiniones excitantia ſint & in nobis & circa nos & extra nos, paſsim in uniuerſo mortali genere occurrentia. Ergo inſanit cum ſuam poſſeſsionem exiſtimat omnia, quanquam ſibi erecta ceruice placet. Sicut Iacob opinor ualde riſit Labanem addictum qualitatibus, ipſe magis contemplator naturæ expertis qualitatum, quando ille auſus eſt dicere: Filiæ meæ & filij mei & pecora mea, & omnia quæcunq́ uides, mea ſunt, & filiarũ mearũ. Nam iſte ad ſingulas uoces illud meũ accinens, nõ deſinit de ſeipſo loqui magnifice. Itáne filias (ſunt hæ artes ſcientiæq́ animæ) tuas ais eſſe filias? Dic quomodo? annõ primum ab intellectu eas edoctus habes? deinde ſic natus es ut eas ſicut cætera poſsis amittere, uel propter aliarum curarum magnitudinem oblitus, uel propter diuturnas moleſtiasq́ infirmitates corporis, uel propter deſtinatum ſenibus morbum incurabilem, ipſum ſenium, uel propter infinita alia, quorum iniri non poteſt numerus. Quid filios (hi ſunt particulares ratiocinationes animæ) cum tuos ais, ſobrius ne es an inſanis cũ tali opinione? certe atra bilis, deliratio, mentis alienatio, coniecturæ incertæ, & imaginationes rerum fallaces, inanesq́ quædam cogitationes ſomniorum ſimiles quibus uelimus nolimus diſtrahimur, adhæc coalitus animę morbus obliuio, multaq́ præterea, non ſinunt te eſſe firmum rerum dominum, & declarant, omnia eſſe alterius, nõ tua. Quid de pecoribus? quæ ſunt ſenſus. brutum enim quiddam & pecuinum ſenſus eſt. hæccine audes tua dicere? amabò cum ſecus uides, ſecius audis plerunq́, interdum falſos ſuccos dulces eſſe iudicans, & cõtrà dulces amaros, & per omnes ſenſus ſæpius falleris q́ recte iudicas, non erubeſcis? ſed tanquam nunquam errares ulla ui aut actione animæ, ſuperbia faſtuq́ intumeſcis? Quod ſi mutatus ad meliorẽ ut decet mentem redieris, dices à deo poſsideri omnia non à te, cogitationes, ſcientias, ar-

tes, contemplationes, particulares ratiocinationes, ſenſus, operationes animæ quas uel cum his operatur uel ſine his. Quod ſi perges abſq; pædagogo magiſtroq; uiuere, per totam ætatem feres graues dominas, arrogãtias, concupiſcentias, uoluptates, iniuſtitias, imprudentias, falſas opiniones. Dicit enim: Si reſpondeat ſeruus, Contentus ſum domino meo & uxore mea cõmunibusq; liberis, nolo eſſe poſthac liber: adductus ad tribunal dei, iudicante ipſo ferenteq; ſententiã, habebit quod poſtulauit, perforata primum auricula, ne exaudiat dei uerba de libertate animæ. Eſt enim hominis reiecti uelut è ſacro certamine reprobatiq;, & plane puerilis cogitationis, iactare amorẽ domini, & intellectum habere pro hero atq; benefactore, iactare item amorem ſenſus, eumq; inter præcipua ſua bona poſſeſsionesq; cenſere, natosq; inde pueros: ex intellectu cogitationes, ratiocinationes, cõiecturas, conſilia: ex ſenſu, uiſum, auditum, guſtum, odoratum, tactumq;, & communem ſentiendi uim. Neceſſe tamen eſt his adductum nullo teneri libertatis deſiderio. nam per horum fugam abalienationemq; potimur immunitate. rurſus alius quidam præter charitatis affectum etiam inſaniã præ ſe ferens ſic loquitur: Quod ſi quis rapuerit, tanquam de proprijs certabo, & per uim recipiã. Perſequendo enim, inquit, comprehendam, diuidam ſpolia, explebo animam meam, & interficiam gladio meo, & præualebit manus mea. Hunc libenter ſic compellarem: Neſcis fatue, quod quiſquis natus putat ſe perſecutorem, alium perſecutorem habet. morbus enim, ſenectus, mors, aliaq; turba uolentium nolentiumq; malorũ unumquodq; noſtrum exagitat, circũagit atq; perſequitur: & qui ſe putat prehẽdiſſe tenereq;, comprehenſus tenet. Nec deeſt qui prædam ſperans, & eius portiones ſibi pollicẽs, prędа fit ipſe redactus in alienam poteſtatẽ, eſuriem pro ſaturitate, & ſeruitutẽ pro dominatione admittẽs in ſuam animã, & intereptus dum aliũ uult interficere, & prorſus omnia paſſus quæ intẽtabat alijs. erat enim iſte reuera omnis rationis & naturę aduerſarius, omnia quę ſunt agẽtis uſurpans ſibi, patiẽdi prorſus immemor, quaſi extra omnem aleam poſitus. Sic enim inſenſus loquitur: Perſequendo comprehendam. Quis igitur poſſet eſſe infeſtior animæ hoſtis, quã qui per iactantiam quę dei ſunt ſibi uſurpat? certe deo propriũ eſt facere, nec fas eſt id ulli creaturæ aſcribere. propriũ autem creaturæ pati. quod quiſquis ut peculiare neceſſariumq; præceperit animo, facile feret caſus uel grauiſsimos. contrà ſi alienum à ſe putarit, oppreſſus mole intolerabili, Siſyphiam pœnam ſuſtinebit, ne caput quidem ualens attollere, ſed ab omni occurrẽte aduerſitate obtorto collo abreptus, præbẽsq; ſe cuiq; obnoxiũ propter degeneres effœminatosq; affectus animæ. Debuerat enim ſufferre atq; reſiſtere, & obfirmare mentem cõmunitam ſeptamq; ſuis potentiſsimis uirtutibus, fortitudine ac tolerantia. Quemadmodũ igitur tonderi duplex eſt, alterum genus præbens ſe & accommodans, alterum tantùm ſuſtinens: pecus enim aut tergus aut uellus nihil ipſum agens, ſed patiens ſolummodo tondetur ab alio: homo uerò adiutans tonſorem geſtuq; ſe accommodans, & agens ſimul atque patiens: ita tundi quoque aliter uerberoni ſeruo accidit uapulanti meritò, aut ingenuo propter maleficiũ in rota extenſo, aut inanimæ rei cuipiam: tunduntur enim lapides, ligna, aurum, argentum, aliæq; materiæ, quas fabri

in ſuis officinis aut concidunt aut dilatant in laminas. Aliter autē athletæ pugilatu certāti, aut pancratio amore coronarū & uictoriæ. hic enim illatas plagas utraꝗ manu diſcutit, & ceruice huc illuc reducta ictus euitat: nonnunꝗ erectus in ſummos pedū digitos & attollens ſe, aut cōtra ſubmittēs atꝗ contrahēs, eludit fruſtraturꝗ aduerſariū, quaſi cum umbra pugnantē: mancipiū uero aut ferrū nihil agens inuicē, iniuriā omnē ſuſtinet ad uoluntatē alterius. talē igit affectū nunꝗ in corpus admittamus, multo minus in animā: ſed potius illū contrariū, quandoquidē mortalē pati neceſſe eſt: ne tanꝗ effœminati, fracti diſſolutiꝗ ante tempus deficiamus per imbecillitatē uirtutū animę, ſed robuſti neruos mētis, poſsimus impēdentia mala leuiora reddere. Quoniā igitur ſatis declaratum eſt, neminē mortalem habere ullius rei ſtabile certumꝗ dominiū: quos aūt uulgus dños uocat, opinione magis ꝙ reuera eſſe dominos: & neceſſum eſt ut ſubditū ac ſeruum, ita rectorē in hoc uniuerſo eſſe ac dñm: reuera princeps ac imperator unus deus habēdus eſt, quē decet hæc uox: Omnes res meę ſunt. Videamus nunc ꝙ magnifice diuineꝗ de his ſcriptura loquat: Omnia, inquit, mea ſunt. Hęc autē ſunt dona, munera, oblationes, quas, inquit, mihi offeretis ſemper in meis feſtis diebus. Valde aperte docēs, ꝙ in rebus aliæ mediocri gratia dignæ ſunt, quæ uocanē munera: aliæ maiore, quæ uocanē dona proprie: aliæ ſunt eius generis, ut nō ſolū fructus proferant uirtutum, uerumetiā totæ refertæ ſint aptis ad ueſcendū fructibus, quibus ſolis anima contēplatrix alit. Hæc quicunꝗ didicit, poteſtꝗ conſeruare in mente atꝗ cuſtodire, irreprehenſibile pulcherrimumꝗ ſacrificiū offeret deo, ſcilicet fidē, idꝗ nō in feſtis iſtis mortaliū. habet eīm ſua feſta, decreto nixus ſumme neceſſario philoſophiæ ſodalibus. eſt autē hoc: Solus deus uere feſtum agit. ſolus enim gaudet, lætatur, hilaritate paceꝗ fruitur ab omni bello ſemotiſsima. Præterea timoris expers, nihil cum malis habēs cōmercij, nemini cedit, nō dolet, non laſſatur, plenus felicitate ſinceriſsima. ipſius natura perfectiſsima, imò ipſe faſtigium eſt extremaꝗ linea felicitatis ac perfectio, non egens alio per quē fiat melior, ſed ultro omnibus particularia bona ceu è fonte impartiens. Nam quæ in mundo ſunt bona, nō eſſent talia, ni ad archetypi illius uere boni, ingeniti, beati incorruptibiliſꝗ ſimilitudinē facta fuiſſent. & ideo ſabbatum, quod interpretatur quies, dei eſſe Moſes dicit in multis legis locis, nō hominum, attingens philoſophiam neceſſariam. Quod enim in rebus quieſcit, ſi uera fateri oportet, nihil præter deum eſt. Requiem autem non ocium uoco: eſt enim ſuopte ingenio actiua Cauſa illa omnium, nunquā deſinens à faciendis rebus pulcherrimis: ſed operationem illam quæ ſine labore fatigationeꝗ fit cum facilitate maxima. Solem enim & lunam & uniuerſum cælum mundumꝗ, cum non ſint ſui iuris & in poteſtate propria, & moueantur feranturꝗ cōtinue, fas eſt dicere laborare: cuius laboris argumētū liquidiſsimū extat in annuis horarū ſiue temporū quatuor uicibus. Nam & ea quę in cælo ſunt ampliſsima ſuos motus uariant, iam ſeptentrionales, iam auſtrinos, iam alios atꝗ alios curſus facientia: aer quoque frigus æſtum & omnimodam admittens temperiem, ex ſuis affectionibus laborare deprehenditur: quoniam generaliſsima mutationis cauſa eſt fatigatio. Stultum autem eſſet de terreſtribus aquaticiſꝗ prolixius agere, memorando

rando uniuerſales particulareſq; horum mutationes. hęc enim ueriſimile eſt
multo magis q̃ ſublimia illa imbecillitati obnoxia, ut quæ multum ultimæ
iſtius terrenæ eſſentiæ habeant. Ergo quoniã quę mutantur propter fatiga-
tionem mutari ſolent, deus autẽ mutari uertiq; non poteſt, naturã habet infa
tigabilem. quod uero nõ debilitat̃, etiã ſi faciat omnia, id in æternum non de
ſinit quieſcere. Itaq; ſoli deo maxime proprium eſt requieſcere. Demonſtra-
ui autem, etiam feſtum agere ipſi conuenire. Solius igitur ſummæ Cauſæ &
feſta ſunt & ſabbata, hominum autẽ nullius omnino. I ſi libet cõtemplare ce
lebritates noſtras cantatiſsimas. omittant̃ quæ apud barbaras ſimul & Græ
cas nationes per occaſionem figmentorum fabuloſorum aliæ aliâs inſtitutæ
ſunt, in nullum alium finẽ q̃ uanitatẽ pompoſam faſtuoſamq;. uix enim tota
ætas hominis ſuffecerit ad diligenter excutiendas inconſiſtentias quę inſunt
ſingulis. de præſtantioribus tantũ pauca pro ratione temporis libet dicere.
In omni feſto noſtro & celebritate quæ miramur ſunt hæc: ſecuritas, remiſ-
ſio, quies ab inferendis iniurijs, ebrietas, potatio, comeſſatio, delicię, oblecta
menta, patentes ianuæ, pernoctationes, indecentes uoluptates, quotidianæ
nuptiæ, inſolẽtiæ, exercitiũ intemperãtię, inſipientiæ meditatio, ſtudia turpi
tudinis, honeſtatis pernicies, nocturnæ excitationes ad cupiditates inexple-
biles, ſomnus diurnus, quãdo uigilandi tempus eſt, naturæ ordinis peruer-
ſio. tunc uirtus ridet̃ ut noxia, uitium tanq; utile rapit̃. tunc in cõtemptu ſunt
quæ oportet facere: quæ uero nõ oportet, in precio. tũc muſica, philoſophia,
& omnis eruditio, diuinę animę diuina reuera ſimulacra tenent ſilentium. at
iſtę artes quę ſuis lenocinijs uẽtri & his quę ſub uẽtre ſũt uoluptatẽ cõciliãt,
oſtentãt ſuã facundiã. hæc ſunt feſta iſtorũ qui ſe felices dicũt. quorũ turpitu
do q̃diu intra priuatos parietes locaq; profana cõtinet̃, minus peccare mihi
uident̃: ubi uero torrẽtis in morẽ populãs oĩa, uel in ſacratiſsima tẽpla irrũ-
pit, quicquid in his ſanctũ eſt ſternit cõtinuo, faciens profana ſacrificia, uicti
mas abſq; litatiõe, preces irritas, profana itẽ myſteria ſimul & orgia, pietatẽ
ſanctitatemq; fucatã & adulterinã, caſtitatem impurã, ueritatem falſatã, cultũ
dei ſuperſtitioſum. adhæc corpora quidem abluunt̃ lauacris & purificationi
bus: affectiones uero animæ quibus uita ſordidat̃, nec uolunt nec curãt elue
re. Et ut candidati templa ſubeant dant operã, diligenter emaculatis amicti
ueſtibus: mentem uero maculoſam in ipſa ſacraria penitiſsima inferre non ue
rentur. Item ſi quam pecudem animaduertant parum integro corpore, eij-
ciunt extra purificatum aſperſione templi ſpacium, nec patiuntur adduci ad
altaria, quãuis inuita & per uim mulctata ſint parte aliqua corporis: ipſi con
ſauciati animas morbis grauibus, quos eis inflixit impotens malicia, uel po-
tius mutilati caſtratiq; membris præcipuis, prudentia, fortitudine, iuſtitia, a-
lijsq; quarũ humana natura capax eſt uirtutibus, & admiſsis ſpõte noxis, tñ
audent ſacris operari, rati oculum dei tantum externa inſpectare adiutum lu
ce ſolari, non etiã occulta æque atq; aperta conſpicere, ut qui intra ſemet lu-
cem habeat. eius enim Qui eſt oculus luce aliena nõ eget ut res percipiat: ſed
cum ipſe ſit ſplendor archetypus, infinitos emittit radios, quorum nullus eſt
ſenſibilis, omnes autem intelligibiles. & ideo ſolus intelligibilis deus eis uti-
tur, ex genitis uero nemo. Quod enim genitũ, id ſenſibile: intelligibilis uero

natura

natura ſenſu nõ percipitur. ergo quoniam inuiſibiliter ſubit has noſtras ani-
mas, paremus ibi locum ita ut decet futurum dei habitaculum. quod niſi fe-
cerimus, clam migrabit in aliam domum, quæ uidebitur ædificata melius. ſi
enim quoties reges excipiendi ſunt, magnificentius excolimus ædes pro-
prias, nihil negligendo quod ad ornatum pertineat, ſed omnia benigne ac li-
beraliter adhibemus ut hoſpitium quàm iucundiſsimum reſpondeat digni-
tati hoſpitis: regi regum & huius uniuerſi mundi rectori deo, comitatis atq;
humanitatis cauſa dignato ſuam creaturam inuiſere, & à ſummo cælo ad ter
ram ut generi humano beneficia ſua conferret degreſſo, qualem tandem do
mum oportet inſtrui? Abſit enim ut lapideam ligneámue, quod uel dictu ne
fas eſt. Nam etiamſi tota terra aurum, aut ſiquid auro precioſius, repente fie-
ret, moxq́; per opificũ artes in porticus, ueſtibula, aulas, areas, ædesq́; ſacras
impenderetur, ne ſcabellum quidẽ eius pedib. poſſet fieri. dignum tamen eo
domicilium anima eſt, modo ſit idonea. Ergo quia domum in terris animam
inuiſibilem inuiſibilis dei dicimus, recte legitimeq́; loquimur. quæ ut fiat fir
ma & ornatiſsima, fundamenta eius iaciantur, generoſa indoles & inſtitu-
tio, quibus uirtutes honeſtæq; actiones ſuperſtruantur. Eius ædificij prima
ornamenta ſunto præexercitamentorum ad encyclopædiam pertinentium
tractatio. Nam bonam indolem ſequitur ſedulitas & memoria: inſtitutionẽ
uero diſcendi facilitas & attentio, quaſi quædam radices arboris à qua mites
fructus in futurum expectantur, ſine quibus abſolui mentem eſt impoſsibi-
le. Cæterum ex uirtutibus earumq́; actionibus munimentũ firmum atq; ſe-
curum accedit ædificio, ut quicquid animam ab honeſtate dimouere alie-
nareq́; conatur, nihil contra tantam munitionem ualeat efficere. à diſciplinis
autem encyclicis pendet totus ornatus animæ, quæ ſunt quaſi quædam deal
bationes, picturæ, tabellæ, marmoratæ incruſtationes, quibus non parietes
ſolum, ſed & pauimenta ornantur, & id genus alia, nihil ad firmitatem con-
ferentia, ſed tantum ad delectationem inhabitantium. Eodem modo & en-
cyclopædia totam animalem domum illuſtrat ornamentis uarijs. gramma-
tica quidem dum poetarum ſcrutatur carmina, & priſcorum geſta conſecta-
tur in hiſtorijs. geometria uero pro portione æqualitatem afferens: & quic-
quid in nobis enorme, immodicum, inconcinnum eſt, per rhythmos, menſu
ras modulosq́; muſicæ ciuilis recurans. Rhetorica autem uerborum grauita
tem examinans, & quibuſuis rebus elocutionem accommodans, pronun-
ciationemq́; ac uim mouendorum affectuum: præterea laudationes cæte-
rasq́; uoluptates quas facunda ſonoraq́; lingua excitare ſolet adhibens. Tali
domo inſtructa apud mortale genus, bene ſperandum eſt terreſtribus om-
nibus, expectandumq́; fore ut in eam deſcendant diuinæ potentiæ. illæ ue-
ro cælitus leges iuraq́; ferentes aduenient, ut eam conſecrent dedicentq́;, iux
ta iuſſa atq; uoluntatem patris ipſarum. Deinde communicata mẽſa uictuq́;
cum animabus uirtutum amatricibus, ſeminant in eis felicem progeniem: ſi-
cut & ſapienti illi Abraham gratiam hoſpitij retulerũt perfectiſsimam, Iſaac
filium. nihil enim purificatam mentem maiore afficit lætitia, quàm quòd do
minum habet, quem agnoſcit regem rerum omnium. Nam ſeruire deo, ma-
xima eſt gloriatio, non modo libertate maior, ſed & diuitijs, & principatu, &

omnibus

omnibus rebus quas mortales mirantur precioſior. Eius autem qui Eſt potentiam uere teſtatur oraculum illud: Et terram non addices in perpetuum: mea enim eſt uniuerſa: quoniam aduenę & inquilini uos eſtis coram me. An non manifeſtiſsime docet, ius poſſeſsionis omniũ rerum pertinere ad deum, uſum uero ſolum ad creaturam? Nihil, inquit, in perpetuum cuiꝗ creaturæ uendit, quandoquidẽ unus eſt dominus, totius creaturæ poſſeſſor proprius ac perpetuus. utendas enim cõceſsit deus creaturas omnes omnibus, ut qui nullum indiuiduũ perfectũ fecit, quod nõ utiꝗ opus habeat alio: ut propter ea quæ cupit, accedat neceſſario ad illud quod exhibere poteſt, & illud uiciſſim ad hoc, & utrumꝗ ad alterũ. ſic enim futurũ erat per huiuſmodi cõmercia, ut in lyræ morẽ quæ cõſtat è tonis diſsimilibus, in cõmunem conuenirẽt conſonantiã, dum mutuũ dant & accipiunt, atꝗ ita omnia permutanť omnibus ad uniuerſi mundi complementũ. Conuenit enim animatis cũ inanimis, brutis cum rationalibus, ſtirpibus cũ hominibus, feris cũ pecudibus, immanſuetis cum cicuribus, maſculo cũ fœmella, & uiciſsim cum mare fœminæ: & ut cõpendio dicã, terrenis cum aquatilibus, his cũ aeriuagis, uolucribus cum prædictis generibus. adhæc terra amat cælũ, hoc uiciſsim terrã, aer aquã, aqua uentũ: mediæ naturæ ſe inuicẽ & extremas, extremę medias & ſe inuicẽ: hyems certe æſtatẽ, æſtas hyemẽ, uer utramꝗ, ſicut hoc ipſum amore autumnum proſequiť, ita ut ſingula ſingulis cara ſint, & (ut uerbo dicã) omnia omnibus, propter uſum mutuũ, ut uniuerſum hoc cuius partes iſta ſunt, abſolutũ opus exiſtat, dignũ mũdi opifice. ſic igitur his cõpoſitis ſibi omniũ uindicauit dominiũ: uſumfructũ uero diſtribuit ſuis ſubditis, ut ſeipſis uterenť, & alij alijs inuicẽ. utimur enim & nobiſipſis, & omnibus quę circa nos ſunt. Equidẽ cõſtitutus ex anima & corpore, qui mentẽ, rationẽ, ſenſum habere uideor, nihil horũ meũ peculiare inuenio. ubi. n. erat meũ corpus anteꝗ naſceretur? quó diſceſſurũ poſt obitũ? ubi ſunt quæ aliquid uidenť ætatũ differẽtiæ? ubi infans, puellus, puer, ephebus, adoleſcentulus, ueſtitus prima lanugine, iuuenis, perfectus uir? Vnde uenit anima, quó diſceſſura? ꝗ diu nobiſcũ habitura? quænã eius eſſentia? poſſumúsne dicere, qñ eã accepimus? ante natiuitatẽ? ſed tũ nondũ eramus. poſt mortẽ? ſed tum nõ erimus. Concretæ'ne ſunt corporibus? at ſic deuoluemur ad rediuiuas natiuitates. an nõ ſunt? certe nunc cũ uiuimus imperata facimus magis ꝗ imperamus, & noſcimur magis ꝗ noſcimus. nouit eñ nos ipſa nobis incognita, & mãdata dat quæ exequi neceſſum eſt quaſi famulos dñæ: & ubi nos relinquere uoluerit ac migrare ad ſuum illum principem, deſertum deſtituet hoc in quo uiuimus domicilium: & retinere ſi uoluerimus, elabetur. Habet enim naturam tenuium partium, ut nullam anſam præbeat corpori. Quid intellectus qui in me habitat, fallax coniector, erroneus æſtimator, delirãs, ſtulteſcẽs, demens interdum in exceſſu & atra bili & longo ſenio? At ſermo mihi peculiaris eſt, aut uocis inſtrumenta? Nónne ad quemuis morbum lingua deficit? nónne uel eloquentiſsimum os obturatur? Nónne multi expectatione mali alicuius attoniti nequeunt hiſcere? Atqui ne ſenſus quidem dominus comperior, & bonum ſi non ſeruus, ab eo per uim tractus, ad colores, ad figuras, ad uoces, ad odores, ad ſapores, ad cætera corpora. Per quæ omnia liquere ſatis puto

to,nos alienis uti poſſeſsionibus,nec gloriam poſsidendo, nec diuitias, nec
honores,nec imperia,nec aliud quicquam uel corpori uel animæ proprium,
imò ne uitam quidem. uſumfructū habemus ſolum: quod ſi agnoſceremus,
curaremus tanquam res dei,præcogitantes morem eſſe domini recipere ſua
quandocunque ipſi uiſum fuerit. Sic enim ademptas ferremus leuius. Nunc
pleriq; omnes dum exiſtimant hæc ſua eſſe ac propria, priuati quopiam eo-
rum & egentes mox opprimuntur mœſtitia. Eſt igitur nō ſolum uerum,ſed
etiam ad conſolationem utiliſsimū,credere mundum hunc & quæcunq; con
tinet,eſſe creatoris ita poſſeſsiones ſicut opera.ſed hæc quoq; opera ſua elar-
gitur dominus,quod his opus non habeat. qui autem his utitur, non poſsi-
det ea:quia herus unus omnium & dominus eſt,qui rectiſsime dicit:Mea eſt
uniuerſa terra:ac ſi diceret:omnis creatura mea eſt: uos autem aduenæ & in-
quilini coram me.Collati enim omnes mortales alij ad alios, indigenæ cen-
ſentur & patricij,æquo iure utētes & paribus munijs. Quod ſi ad deum con
ferantur,pro inquilinis erunt & aduenis.nam unuſquiſq; noſtrum tanquam
in nouam ciuitatem uenit in mundum hunc, cuius ante natiuitatem ius non
habuerat:poſtquam autem uenit,inquilinus eſt,donec aſsignatum ſibi uitæ
tempus exantlauerit.Simulq; introducitur dogma ſapientiſsimum, quod ſo
lus dominus deus ciuis eſt:omnis autē creatura inquilina & aduena. qui ue-
ro dicuntur ciues, per abuſum nominis magis quàm uere ſic appellantur. do
num autem gratuitum ſufficit ſapientibus uiris ad ſolum ciuem deum colla-
tis,quòd in aduenarum & inquilinorum ordinem recepti ſunt: quoniam in-
ſipientiū nemo aduena aut inquilinus in dei ciuitate inuenitur,ſed omnes in-
de exulant: ſicut pro ſententia ſuperius pronunciatum eſt: Venditione, in-
quit,non uendetur terra:nec addidit à quo nō uendetur, ut hoc ipſum quod
ſiletur,ad ſcientiam proficiat initiato phyſiologiæ myſterijs.Inuenies igitur,
ſi omnes conſideres,eos quoq; uendere magis quàm donare,qui gratis largi
ri dicuntur: & quos putamus gratuito accipere, eos reuera emere.Nam qui
dando captant laudem aut honorem, dum quærunt reddi ſibi gratiam, ſpe-
cioſo donationis nomine uenditionē prætexunt:quando & uenditores ſua-
rum rerum ſolent accipere precium.Qui uero admittentes dona,cogitāt red
dere,& prima quaq; occaſione reddunt,idem quod emptores faciunt.Nam
illi ut accipere norunt,ita & reddere. At deus non uenditor eſt,æquum pre-
cium rebus ſuis ſtatuens, ſed donator omnium, perennes gratiarum fontes
profundens,nullam permutationem cupiēs.Nam nec ipſe indiget,nec quiſ-
quam natus poteſt accepta rependere. Ergo quandoquidem omnium con-
feſsione omnia dei poſſeſsio ſunt,quod tum rationibus ueriſsimis tum teſti-
monijs certiſsimis euincitur: atteſtantur enim oracula quæ Moſes in ſacras
literas retulit:improbandus eſt intellectus,qui quod ex coitu cum ſenſu na-
tum eſt,ſuam peculiarem poſſeſsionem ratus,uocauit Cain,dixitq;: Poſſe
di hominem per deum.] Hic quoq; falſus. at quamobrem falſus? Quia deus
cauſa eſt non inſtrumentum. At quod naſcitur, per inſtrumentum quidem,
ſed utiq; ex cauſa producitur.Nam ut gignatur aliquid, multa oportet con-
currere:à quo,ex quo,per quod,propter quod.à quo,cauſa eſt:ex quo,mate
ria:per quod,inſtrumentum:propter quod, finis. Agedum enim,ſi quis ro-

get, domus & urbs quæuis ut cōdatur, quot nam res oportet præſto eſſe: nónne opificem, lapides ligna'q;, & inſtrumēta? quid igitur aliud eſt opifex ꝙ cauſa à quo? quid lapides ligna'q;, ꝙ materia ex qua fit ædificium? quid inſtrumenta, niſi per quæ? iam propter quid niſi tectū & ſecuritatem, quæ cauſa finalis eſt. tranſi nunc à priuatis ædificijs ad illam domū ſiue urbem maximam, id eſt mundum, & hanc quoq; ſimiliter cōſidera, inuenies autorē eius deum, à quo factus eſt: materiā uero iiij elementa ex quibus temperatus eſt: inſtrumentū porrò uerbum dei per q̃d eſt conditus: cæterum finalē cauſam cur cōderetur, benignitatē ipſius opificis. ſic decernunt amatores ueritatis, & ſtudioſi ueræ ſanæ'q; ſcientiæ. illi uero qui aiunt ſe per deū acquiſiuiſſe aliquid, eum qui autor eſt, inſtrumentū eſſe putāt, id uero q̃d inſtrumentū eſt, putant eſſe autorē. ſ. intellectum humanum. eadē ſanè ratione recte Ioſeph quoq; coarguit, dicens per deū cōtingere ſomniorum intelligentiā. debuerat em̄ dixiſſe à deo ut autore, explicationē obſcurorum diſcuſsionem'q; cōuenientem fieri. nos enim inſtrumenta ſumus operationū particulariū, qui iam intendimur, iam remittimur. artifex uero qui pulſat uires tum corporis tum animæ, à quo mouentur omnia. eos igitur qui rerū differentias nō poſſunt diſcernere, ut indoctos, debemus denuo docere: eos uero qui cōtentiò ſe cōfundunt ſignificatorum ordinē, tanq; litium cupidos fugere. cæterum eos qui ſingulas uoces examinando ſuum cuiq; locū conuenientē ſciunt attribuere, laudare decet ut exercentes ſe in uera ſincera'q; philoſophia. ꝓinde Moſes populū timentē ne forte ab illo peſsimo perſecutore deleretur ad internecionē ſic alloquitur: State & uidete ſalutē à domino, quā faciet uobis: docens quòd non per deum, ſed à deo ut autore ſalutem conſequimur.

PHILONIS IVDAEI,
DE SACRIFICIIS ABELIS ET CAINI.

ET APPOSVIT parere fratrē eius.] Appoſitio unius, ſubtractio eſt alterius, ſicut particularum in arithmetica, ſic ratiocinationū in anima. proinde ſi Abel apponi dicitur, Cain ſubtrahi cenſendus eſt. Ne autem uerborum nouitas multis obſcuritatē afferat, philoſophiam quæ hic ſubeſt diligenter quantum potero conabor excutere. Duas opiniones eſſe cōſtat cōtrarias inter ſe pugnantes'q;. altera menti nos permittit aſcribere omnia, ut autori cogitandi, ſentiendi, mouendi, ſiſtendi. altera deū ſequitur, cuius ſumus opificium. prioris illius figura eſt Cain, qui interpretatur poſſeſsio, eo ꝙ ſibi uideatur poſsidere omnia: poſterioris uerò Abel: refertur enim ad Deum. ambas igitur opiniones partitur una anima: quas mox natas diſcerni ſeparari'q; neceſſum eſt: quandoquidem tam infenſas inter ſe habitare unà nō eſt poſsibile. Ergo quādiu anima pium illud dogma, ſcilicet Abelem nō peperit, amator ſui Cain cohabitabat cum ea. poſtq; aūt

illa confeſsionē ſummæ illius cauſæ peperit, mentē quę ſibi ſapiens uidetur
nō magni faciebat amplius. id euidentius apparebit in eo q̊d tolerantiæ Re-
beccæ redditū eſt oraculo. hæc enim ubi duas inter ſe pugnātes naturas bo-
ni maliq́ꝫ cōcepit, & de utraqꝫ multū diuq́ꝫ cogitauit monitu prudentiæ, tan
dem ſubſultātes animaduertens, & iam ceu uelitantes præludētesq́ꝫ futuro
prelio, ſupplex deum rogabat: dignaret̃ docere quid hoc mali eſſet, quó'ue
huius remediū. Qui ſic reſpondit: Duæ gentes in utero tuo ſunt. nā accidēs
hoc natiuitatem boni maliq́ꝫ ſignificat. Verùm & duo populi è uentre tuo
diſcedent. Hoc remedium eſt, ut diſcedāt ſeparenturq́ꝫ ab inuicē, nec ampli-
us ſimul habitent. ergo poſtq̃ deus bonū dogma Abelem appoſuit animæ,
ſubtraxit ei opinionē abſurdā. ſ. Cain. nā & Abrahā relictis mortalib. appo-
nitur ad dei populū, fruens immortalitate, & factus ſimilis angelis. nā ange-
li exercitus dei ſunt, incorporeæ felicesq́ꝫ animæ. Iacob q̊qꝫ ille uirtutis me-
ditator eodē modo apponitur ad melius, quādo reliquit deterius. at Iſaac ſe-
ipſo præceptore ſcientiā adeptus relinquit quidē & ipſe quicquid corpora-
le attextū fuerat eius animæ: apponitur aūt & cōſors fit nō, ut priores, quos
dixi, populo, ſed generi, ſicut Moſes ait. genus em̄ unū eſt illud ſummū, po-
pulus aūt multitudo nominat̃. quotq̊t igitur per cognitionē diſciplinarū ꝓ
ficiendo perfecti ſunt, apponunt̃ ad ſortē pluriū. nec enim paruus numerus
eſt corū qui ex auditu & doctrina diſcūt, quos nominauit populū. qui uero
humana doctrina relicta, ingeniū deo doctori excolendū cōmiſerunt, ſine
labore ſcientiā aſſecuti, migrāt ad incorruptibile genus & perfectiſsimū, ac-
cipientes ſortē meliorē q̃ in natiuitate, in quorū Iſaac cenſetur ſodalitio. ſig
nificat aūt & alium talē intellectū immortalē. Sunt etiā aliqui quos deus alti
us ꝓmouet, & euolātes ſuper omnes ſpecies omniaq́ꝫ genera ꝓpe ſeipſum
collocat, ſicut Moſi quoqꝫ dicit: Tu uero hic ſta mecū. itaqꝫ moriturus non
deficit nec apponitur ſicut priores, utpote nec appoſitionem nec ſubtractio
nem admittens, ſed ex uerbi illius cauſalis autoritate migrat, per q̊d uniuer-
ſus mundus eſt conditus: ut diſcas q̄ ſapientē illū eodē quo mundū honore
deus dignatus eſt, per uerbū quo cōdidit omnia, perfectū uirū ad ſe tradu-
cendo à terreſtrib. Quin & cū in terrenis eo utebatur negotijs, nō principis
aut regis cōmunem aliquā uirtutem indidit ei, per quā is exercet poteſtatē
in affectus animæ: ſed deū eum cōſtituit, totā corporis regionē ducēq́ꝫ eius
intellectū ſubijciens ei iubensq́ꝫ ſeruire. inquit enim: Do te deū Pharaoni. in
deum aūt nec ſubtractio cadit nec appoſitio, cū ſit plenus & ſemper ſibijpſi
par. ideoq́ꝫ nemo ſepulchrū eius ſcire dicitur. quis em̄ eſt idoneus ut cogita
tione cōprehendat migrationē perfectæ animæ ad eū qui eſt? equidem opi-
nor ne ipſam quidē, cui migrare cōtigit, ſciſſe quāto meliora ſortiretur, quip
pe quę tum correpta erat numine. nā deus cū alicui benefacit, nō utitur eius
cōſilio: ſed inexpectata beneficia ſolet porrigere liberaliter. Tale quiddā eſt
apponere deū natiuitatē boni ad perfectā mentē. id bonū ſanctitas eſt, cuius
nomē Abel. Et factus eſt Abel paſtor pecorū, Cain aūt operabatur terrā.
Cur quamuis maiorem natu Cain dixerat, nūc tranſponit ordinē, iunioris
prius mentionē faciens in oſtendendo uitæ propoſito? erat enim probabi-
le, grādiorem prius aggreſſum agriculturā, ac tū demū iuniorem ſuſcepiſſe

curam

curam pecorū. at Moſes nõ ueriſimilia credibiliaq́ꝫ, ſed merā ueritatem con
ſectatur:& quando cū deo colloquens libere negat ſe uerbis pollere, hoc for
taſſe dicit,nõ eſſe ſibi ſtudium uerborū probabiliū: idq́ꝫ accidiſſe ſibi heri &
nudiuſtertius,ex quo deus incepit cum ipſo colloqui tanq́ꝫ cū famulo.Nam
qui in huius uitæ tempeſtatē iactationēq́ꝫ inciderūt,neceſſe habent rapi huc
illuc,nullam firmā tenentes ſcientiā,ſed pendentes à ueriſimilibus ac proba-
bilibus.Dei uero cultorē decet adhærere ueritati,& uerborū coniecturaliū
fabuloſitatibus extremū uale dicere.Quæ igit̃ eſt in præſenti quęſtione ueri
tas? uirtutē à uitio antiquitate quidē ſuperari, uiribus aūt ac dignitate præ-
pollere.ergo quando de amborū natiuitate agit̃,Cain procurrat prior:quan
do uero cõferuntur & examnātur utriuſq́ꝫ ſtudia, Abel pręcedat.nā à prima
ſtatim natiuitate & ab ipſis faſcijs; uſq́ꝫ dum iuuenilis ætatis affectuū flāma
deferueat extinguaturq́ꝫ,anima collactaneas habet, imprudentiā; intempe-
rantiā,iniuſticiā,metum,ignauiā,aliasq́ꝫ cognatas peſtes, quarū ſingulę edu
cantur augēturq́ꝫ à nutrice & uictus ratione,per mores atq́ꝫ leges pietati qui
dem infeſtas,ſuperſtitionē uero impietatis germanā adſtruētes inducētesq́ꝫ.
ubi uero quis pubertatē ingreſſus eſt,et affectuū concutientiū morbus ſe re
miſit,tanq́ꝫ uentis ceſſantib. incipit in tranquillitate degere,uix tandē cõſta-
bilitus in uirtutis firmitudine,quæ cõtinuo ſibi ſuccedentē quaſſationē, gra
uiſsimū animæ morbū mitigauit. atq́ꝫ ita uitiū iuxta temporis prærogatiuā
fit antiquius.iuxta dignitatē uero,honorē atq́ꝫ gloriā,uirtus eſt potior:cuius
rei legiſlator ipſe teſtis fide dignus eſt.cū enim induxiſſet Eſau illū cui nomē
eſt ab imprudentia,antiquiorē,natu minori,nomē habenti ab honeſto exer
citio tribuit prærogatiuā generis.at ille nõ prius eā ſtatuit accipere, q̃, ſicut
in certamine,aduerſarius deuictus manus porrigat,præmia coronāq́ꝫ cedēs
ei qui bellum ſine inducijs caduceatoribusq́ꝫ gerit cū affectibus. Cõceſsit e-
nim,inquit,ius primogenituræ Iacobo, nimirū faſſus, ꝙ quæ uim habent
primatus & uirtutis ſunt præmia, nullius mali ſunt,ſed amatoris ſapientiæ:
ſicut tibia lyraq́ꝫ & cætera inſtrumenta muſica ſolius ſunt muſici. de hoc au-
tem dogmate extat etiam lex ſcripta admodum pulchre atq́ꝫ utiliter. Si ha-
buerit homo uxores duas,unam dilectam,& alteram exoſam,genuerintq́ꝫ ei
liberos tam exoſa quàm dilecta:& fuerit filius exoſæ primogenitus:quacun
que die uoluerit ſubſtantiam inter filios diuidere,non poterit filium dilectę
facere primogenitum,& præferre filio exoſæ:ſed filium exoſæ agnoſcet pri-
mogenitum: dabitq́ꝫ ei de his quæ habuerit cuncta duplicia. iſte eſt enim
principium liberorum eius, & huic ius primogenitorum debetur.] Cogno
ſce ô anima, & diſce quænam ſit iſta exoſa; & quisnam iſte filius exoſæ,
moxq́ꝫ ſcies quòd alteri nemini, ſed huic ſoli debetur ius primogenitorum.
Nam duæ cum ſingulis nobis cohabitant uxores, inimicæ infeſtæq́ꝫ ſibijn-
uicem, animalem domum replentes æmulationis contentionibus. Harum
alteram diligimus,quam putamus manſuetam, mitem, amiciſsimam nobis
& familiariſsimam. hæc uocatur uoluptas. Alteram uero odimus, rati effe-
ram,immitem immanſuetamq́ꝫ,& nobis infenſiſsimam. hæc uirtus nomina
tur. ſed illius formoſæ & modis omnibus expetitæ uoluptatis magna my-
ſteria quis ignorat mortalium? eorum uero theſaurorum qui penes uirtu-

tem ſunt bonitatem magnitudinemq́, quis eloqui pro dignitate ualeat? norunt qui ſunt eorũ iam participes, diſcẽt etiã quibus natura eſt propitia, uocati ad conuiuium, in quo non uenter expletur uoluptatibus corpus incraſſantibus: ſed in quo mens paſta & choreas ductans cum uirtutibus, gaudẽs libensq́ hilaritate perfruitur. propterea quod dudũ dixi, uera bona ex ſeipſis naturaliter uocẽ mittere etiãſi ſileant, nunc omitto, nec loquar de eis prolixius. nam nec ſol nec luna opus habent interprete, qui nos doceat, ab altero interdiu, ab altera noctu mundũ uniuerſum illuſtrari: ſed ipſo ſplendore fidem uel abſq́ teſte faciunt oculis, certioribus ꝗ ſunt aures rerum iudicib. Quid autem in uirtute nos maxime offendat difficultatis ſpecie, nũc libere proloquar. nam hoc imaginationem quandam primo cõgreſſu nobis incutit, cum metu difficultatis coniunctã: ſed aſſuetudo rem oſtendit eſſe iucundam, cuius utilitatẽ ratio mox indicat. cæterũ labor, inter præcipua bona numerandus, bellum cũ uoluptate gerit perpetuũ. hunc enim, ſi uerũ dicendũ eſt, omnis felicitatis omnisq́ uirtutis principium hominibus deus declarauit, ſine quo nihil honeſtũ apud mortales eſſe inuenies. nã ſicut ſine luce uidere non poſſumus, quia nec colores nec oculi ad uidendũ ſufficiunt: hanc enim ceu uinculũ natura præparauit, quo coaptaretur colori oculus: nam in tenebris neuter ſuã uim exerit: Eodẽ modo animæ oculus, nullã uirtutis actionem poteſt attrectare, niſi à labore ceu luce adiutus. hic eñ inter mentem & bonum quod mens deſiderat medius, illud una ex parte, hanc ex altera trahens ad ſe, utraq́ manu amicitiam concordiamq́ conciliat, atq́ ita bona perfecta efficit. opta tibi bonũ quodlibet, inuenies eius poſſeſsionem labore parari confirmariq́. pietas quoq́ & ſanctitas bona ſunt, ſed niſi deum colamus non poſſunt nobis contingere. cultus autem hic cum pertinaci labore coniunctus eſt. prudentia, fortitudo, iuſticia, pulchræ omnes & inter perfecta bona cenſendæ, non facile obueniunt. Atque utinam uel aſsidua cura parari poſsint. Non poſſunt inſtrumenta animæ ferre familiaritatem cum uirtute & deo, ceu quandam intenſam uehementemq́ harmoniam: proinde remiſſa laxataq́ ſæpius, tanquam à ſummis artibus deſcendunt ad medias. Supereſt tamen magnus labor uel in medijs. conſidera ſtudioſos omnes artium quas alij encyclias alij liberales nominant: conſidera agricolas & qui uictum quacunq́ ratione quæritant: hi nec interdiu nec noctu curis ſunt uacui: ſed ſemper & ubiq́, ut uulgus loquitur, manibus pedibusq́ & omnibus uiribus laborare non deſinunt, adeo ut immoriantur plerunq́ ſuis negotijs. Sed ſicut qui animam conantur reddere ſibi propitiã, neceſſariò colunt uirtutes animæ: ita qui cupiunt frui proſpera ualetudine corporis, curare debent ſanitatem & id genus uires eius cæteras: quas certe curant irrequietis laboribus, qui ſolliciti ſunt de potentijs ex quibus contemperati ſunt. Vides igitur omnia bona è labore tanquam radice pullulare, quæ negligere haud unquam ſuſtineas: alioqui non ſenties te cum eo cumulum bonorum negligere. Nam rector cæli mundiq́ & habet & præbet bona quibuſcunq́ uult magna cum facilitate: & qui tantam mundi molem ſine labore iam olim abſoluit, ne nunc quidem in eodem ſtatu eam continere deſinit: quippe cui non defatigari maxime conuenit. Mortali autem nemini adipi-

ſci

ſci bona ſine labore datum eſt: ut ſic quoq; eminentē dei felicitatem prędicē mus. equidē exiſtimo laboris cibiq; eandē eſſe uim. Nā ſicut à cibo tota uitā pendet unà cum ſuis actionibus & affectionib. ita etiā à labore pendet quicquid in rebus bonum eſt. ergo quemadmodum qui uitā ſibi prorogare cupiunt, alimenta non negligunt: ita quotquot quæ bona ſunt cōcupiſcunt, laborem magniſaciāt. ſicut enim cibus ſe habet ad uitā, ſic labor ad honeſtatē: qui cum ſit unicus, caue illū poſthabeas, ut per eum potiaris bonis ſimul omnibus. atq; ita quamuis ætate iunior, habeberis grandior, & iure primogenitorum dignior. q; ſi uſq; proficiens ad finem perueneris, nō ſolum quæ primogenito debentur, ſed uniuerſam ſuā ſubſtantiā pater tibi largietur, ſicut Iacob illi ſupplantanti baſes affectuum, qui accepta beneficia confitendo dicit: Miſertus eſt mei deus, & adſunt mihi omnia, dogma nobis erudiendis proferens. omnia enim in dei miſeratione ſita ſunt. id quod ex inſtitutione Abrahā aui ſui didicit, qui ſapientiſsimo Iſaac dedit ſuā bona omnia, nihil ex his reliquū faciens ſpurijs nec recta ſtirpe prognatis, ſed ex una alteraq; concubina cogitationibus: quibus ut paruis parua dona dat. nā bona eius, ſcilicet perfectę uirtutes, ſolius legitimi perfectiq; filij poſſeſsio ſunt. medij uero generis officia uel imperfectis conueniunt, qui uſq; ad liberales diſciplinas progreſsi ſunt, quæ ad Agar & Cheturam pertinent: quarum illa inquilinā, hæc ſuffitum ſignificat. nam qui ſoli encyclopędiæ dat operā, inquilinus nō ciuis eſt ſapientiæ, tanquam ſuauеolentiam quandam aſpirans animæ per hanc contemplationem. atqui cibis non odoribus ei ad ſanitatem opus eſt. odoratus uero miniſter guſtui, tanquam rei prægustator, à natura datus dicitur rerum architecta omnium. atqui prępoſitorum maior q; ſubiectorum ſemper ratio habenda eſt, & indigenarum ſcientiarum potius q; inquilinarum. His auditis intellectus auerſatus uoluptatem adiungit ſe uirtuti, ubi pulchritudinem eius non fucatā, ſed genuinam & quæ ſanctitatem deceat animaduertit: ac tum demū fit paſtor pecorum, uidelicet brutarū uirium animæ, atq; etiam auriga gubernatorq;, nō ſinens eas ferri errabundas nullo ordine, carentes duce ac præpoſito: ne quaſi in orbitate quadā deſtitutæ tutoribus & auxilio priuatæ, nō aberrent ſolum, ſed & pereant. ergo exercitator ille ſui, conueniens uirtuti opus aggreſſus eſt, cum ſuſtinuit paſcere Labanis pecora, intenti in colores formasq; & inanima utiq; corpora, ac ne hæc quidem omnia, ſed reſidua. id autem quid eſt? duplex brutorum genus eſt. alterum deſtitutum ratione iudicandi, quales dementes uocamus. alterum in totum ratione priuatum: quales brutæ animantes ſunt. illos igitur irrationales impetus, uires, inquam, rationis expertes, filij Labanis iter trium dierum ſecedendo curant: quæ figura eſt uirtutis per omnem uita derelictæ. Tripartitum enim tempus eſt, diuiſum in præteritum, præſens atq; futurum. Alio modo dicuntur irrationalia, quæ non recta modo, ſed omni prorſus ratione carent, quo in numero ſunt pecora: quæ exercitator ille cura ſua dignabitur, ſic cogitans; ea peccare non malicioſo animo, ſed per ignorantiā ex praua inſtitutione contractam. Ergo ignorantia leue malum quod inuitis obrepit, facile habet remedium, diſciplinam uidelicet. Calliditas autem morbus animæ uoluntarius, ægre uel potius nunquam ſanatur & repellitur. itaque

à ſapientiſsimo patre docti filij, etiamſi in diſsipatorem bonorū Pharaonem inciderint, qui uidetur rex animalis noſcentis diſcrimina, nihil perculſi apparatu regio, fatentur ſe paſtores pecorum: nec tantum ſe, uerùm patres quoque ſuos. atqui alius uix principatum potentiamq́ ita iactaret, ut hi uiri uitam paſtoriciam. Si quis tamen rem pro dignitate ualeat expendere, maius regno eſt hoc negotium, poſſe tanquā ciuitatem aut regionem, corpus ſenſusq́ & uentris uentriq́ ſubiectarum partium uoluptates, cæterosq́ affectus, & linguam aliaq́ ex quibus conſtamus, nunc moderari conſtanter atque fortiter, nunc æquanimiter in uiam ducere. oportet enim ſicut aurigam ſubiugalibus nunc remittere habenas, nunc in terga retrahere, quoties plus ſatis efferuntur impetu & rectorem parum audiunt. proinde admiror Moſem legiferum, qui præclaram exiſtimans artem paſtorum, ipſe tractauit hoc negocium. Præfuit enim Iothoris gregibus dicam an dogmatibus, abducens ea à uulgaribus reipub. ſtudijs in ſolitudinem in qua nulla ſit iniuria. ducebat enim pecora in deſertum. unde ſequitur ut omnis paſtor pecorum abominatio ſit Ægyptijs. Rectam enim rationem gubernare ſolitam ac præcipere odit omnis amator affectuum: ſicut deterrimus quiſq́ puer odit præceptores ac pædagogos, & omnem bonum monitorem caſtigatoremq́. At Moſes ait ſe abominationes Ægypti ſacrificaturū deo, ſcilicet uirtutes immaculatas decentiſsimasq́ hoſtias, quas abominatur omnis inſipiens. Itaq́ merito Abel qui quicquid optimum eſt refert ad Deum, paſtor uocatur: Cain autem qui ad ſeipſum & intellectum proprium, terræ operarius. Quid uero ſit terram operari, in præcedentibus libris declarauimus. Et factum eſt poſt aliquot dies, obtulit Cain de fructu terræ donum domino.] Duplex ſeipſum amantis crimen. Vnum q́ poſt aliquot dies, non continuo gratias egit deo: alterum q́ de fructu obtulit, non de primo fructu, quas uocamus primitias deriuatiuo nomine. utriuſq́ rei cauſam ſcrutemur, prius eam quæ præcedit ordine. oportet eos qui boni aliquid faciunt prouolare ante alios, & incunctanter amoliri impedimenta omnia. Eſt autem optimum opus ſummi illius primarijq́ boni placatio ſine ceſſatione dilationeq́. ideo præceptum extat: Si uoueris uotum, non cunctaberis id reddere. Votum igitur eſt petitio boni alicuius à deo: mandatum autem, ut uoti compos coronam offerat deo, non ſibi, idq́ ſine mora ſi fieri poteſt. in hac re qui peccant, alij per beneficiorum obliuionem gratiarum actione ſe priuant qua nihil pretioſius. alij uero per nimiam arrogantiam ſeipſos autores bonorum ſuorum exiſtimant, non illum uerum autorem rerum omnium. Tertij leuius peccant quàm proximi, grauius tamen quàm primi. hi ſua bona referunt quidem ad autorem deum, ſed aiunt ſe ſuo merito ea conſequi, eſſe enim ſe prudentes, fortes, temperantes, iuſtos, & ideo dignos cenſendos diuina gratia. Horum ſingulis reſiſtit ſacra ſcriptura, ac primò illum qui abolita memoria indulget obliuioni his uerbis alloquitur: Heus tu, caue ne edendo ſaturatus, & extructas pulchras ædes inhabitās, auctusq́ gregibus pecorum & armentis boum, argentoq́ & auro ac cæteris bonis tibi affluentibus, exalteris corde obliuiſcarisq́ domini dei tui. Quando igitur non obliuiſceris tu? Quando non obliuiſceris tui ipſius. memor enim pro-

priæ conditionis quàm ſis proſus nihili, memineris & immenſæ dei pręcellentiæ qua uniuerſa ſupereminet. Illum uero qui ſeipſum cauſam ſuorum bonorum putat, ſic caſtigat ſcriptura: Caue dicas, inquit, robur meum, aut fortitudo manus meæ parauit mihi hanc potentiã: ſed memor memineris domini dei tui, qui dedit tibi uires ad parandam potentiã. at ille ſeipſum dignum credens accepto beneficio, patiatur ſe admoneri hoc oraculo: Non propter iuſticiam tuã, nec propter ſanctitatem cordis tui, intras in terrã hanc ut eam ſorte poſsideas: ſed primùm propter iniquitatem harum gentiũ inferẽte ijs deo perniciem: deinde ut cõfirmetur teſtamentũ illud quod iurauit noſtris patribus. teſtamentum autem dei figurate dicuntur eius gratiæ. nec eſt fas ut ille quicquam imperfectum largiatur. itaq; integra abſolutaq; ſunt dona Ingeniti omnia. integra autem in rebus uirtus eſt, & huius actiones. ergo ſi de medio ſuſtulerimus obliuionem, ingratitudinem, amorẽ ſui, & horum matrem arrogantiam, non amplius cunctando amittemus germanum cultum dei, ſed præcurremus creaturas cęteras, & priuſq; ſalutemus ullam rem mortalem, compellabimus dominũ, parati eius imperata exequi. nam & Abraham properans celeriter & cum magna alacritate accurrens iubet uirtutem Sarram feſtinare & fermentare tres menſuras ſimilæ, facereq; ſubcinericios, quando deus ipſe comitatus duabus ſupremis potentijs, principatu bonitateq;, ipſe unus ille medius triplicem imaginationem operabatur in uiſiua anima, quarum ſingulas metiri haud licet (incircumſcriptus enim deus & incircumſcriptæ eius potentiæ) ſed ipſæ metiuntur omnia. bonitas eius menſura bonorũ eſt: potentia, menſura ſubditorũ. ipſe uero imperator menſura eſt omnium rerũ corporearũ incorporearumq;. ideo hæ potentię, regulæ præceptiq; rationem obtinentes erga cæteras, metiuntur & appendunt reliqua omnia. has tres menſuras bonũ eſt fermentari quodãmodo cõmiſceriq; in anima, ut perſuaſa eſſe ſummũ deum, qui ſuper potẽtias ſuas eminet, & uel ſine illis uel in illis apparet, recipiat characteres potentiæ eius beneficentiæq;, & initietur perfectiſsimis myſterijs, quæ ut diuina nemini proloquatur facile: ſed ſeruans ea recondita, & tenens ſilentium, fruatur eis in abſcondito. ſcriptura enim ſubcinericiorũ quos encryphias uocant meminit, quia cælari debet ſacer ac myſticus ſermo de Ingenito eiuſq; potẽtijs: quandoquidẽ diuinorum orgiorũ depoſitũ ſeruare nõ cuiuſuis eſt. nã incõtinentis animæ fluenta per os linguãq; emanantia, inundãt aures omniũ. harum quæ capaciores lacunas habent, libẽter ſeruant quod infundit. alię uero propter anguſtias foraminũ rigari nequeunt. quod aũt ſuperebullit effuſum in parũ capacia, paſsim diffluit: ut quę prius cęlabanẽ fluitẽt in ſuperficie, & in modũ uilis cœni res pretioſiſsimæ peſſum abeãt. quamobrẽ placet mihi cõſilium eorũ qui ante magna myſteria initiant minoribus. Coxerũt eñ paſtã ſuã quã extulerant ex Ægypto, ut fierẽt azymi ſubcinericij. i. ſerũ cruduq; affectũ ſubegerũt, tanq; cibũ coquendo maturandoq;: modũ aũt coquẽdi & mutãdi in melius, qui per diuinã quandã morã fit, nõ ꝓdiderũt ſermone, ſed in occultis ſuis repoſuerũt, nõ elati initiatione, ſed ſine iactatiõe ſubmittẽtes ſe humiliantesq;. Accingamus igitur & expediamus nos ad agẽdas omnipotenti gratias, reddendũq; illi ſine mora honorẽ debitũ. pręceptũ eſt eñ trãſe-

untibus ab affectu ad uirtutum meditatione͂,ut accincti lumbos paſcha cele brent,expediti ad miniſtrandum:& induti calceamenta,quibus carneā mo lem ratione cōtineant,ſtent́qꝫ recti firmatis pedibus: & diſciplinā habentes uirgam in manibus,ad dirigenda citra errore͂ omnia uitę negotia: poſtremo iubentur properando cibum edere,quia paſcha,creaturę mortalis tranſitus ad deum dicitur: & ualde conuenienter.nullum enim bonum eſt, quod nō dei ſit & diuinum.id igitur celeriter quære ô anima,quemadmodum ille me ditator Iacob:qui rogatus à patre,Quid hoc eſt quod cito inueniſti fili? qua ſi dogma reſpondet:Quod dedit dominus deus corā me: quippe qui longa experientia doctus norat,quod quicquid innatū eſt animæ, longo uſu con firmatur:ſicut fit cum artes earumq́ꝫ præcepta traduntur diſcentibus. Non poſſunt enim præceptores, quēadmodū qui in uas infundūt,implere men- tem eorū qui introducuntur.Sed quando fons ſapientiæ deus ſcientias tra- dit humano generi,ſine mora hoc facit & ex tempore.tum uero homines di ſcipuli facti eius qui ſolus eſt ſapiens, ſumma celeritate quod quærebant in ueniunt.eſt autem præcipua uirtus diſcipulorum, dare operam ut perfectū doctorem ipſi quoqꝫ perfecte imitentur. atqui præceptor ille omni tempo- re celerior eſt,quia ne tum quidem ab eo adiutus eſt cum creabat omnia,& ipſum etiā ſimul cum mundo extitit.adhuc enim loquente deo facta ſunt o- mnia, nec interceſsit ulla mora temporis. imò ſi licet uerius dogma attinge- re,dictum & factū idem eſt. uerbo certe etiam apud mortales nihil eſt mobi lius. præcedentem enim mentis conceptū celeritate aſſequitur nominum uerborumq́ꝫ uolubilitas.ergo ſicut riuorū perenniū fluenta curſu irrequie- to feruntur,ſequentibus aquis præcedentes impellentibus:ita ſermonis ſe- mel cœpti exundantia,mente͂ omniū quæ nobis inſunt mobiliſsimā,& uo- lucribus naturis pare͂,currendo aſſequit̃.igitur ſicut ingenitus ille præuenit omnia genita:ita ingeniti ſermo ſermone͂ creaturę pręcurrit, nubila etiā pręteruolans. ſicut ipſe libere loquit̃ dicens: Ecce uidebis ꝗ apprehendet te ſer mo meus:quaſi nihil ſit q̄d dei ſermone͂ poſsit effugere.ꝗ ſi ſermo pręuenit, multo magis ipſe qui loquitur,ſicut alibi teſtat̃,dicens ſic:Ego ſteti ibi prius ꝙ tu.quo ſignificat ſe ſubſtitiſſe ante omne q̄d factū eſt:qui & hic & illic eſt, & aliubi & ubiqꝫ,implens ꝙ late patent omnia,& nihil relinquens ipſo ua- cuum.non enim dicit,Ego ſteti & illic, ſed nunc quoqꝫ tibi præſens ſto illic eode͂ te͂pore, nō motu ambulatorio,ut alterū locū occupās relinquā alterū, ſed mouendo me tenore eode͂.faciunt igitur ſuū officiū obedientes filij, qui naturā patris imitando,incunctanter cū omni feſtinatione q̄d bonum eſt a- gunt,qui nihil pulchrius facere poſſunt,q̄ quòd honorāt deū ſine dilatione. at diſsipator Pharao,non ualens imaginatione percipere uirtutes carentes tempore,nimirum orbatus animæ oculis,quibus ſolis naturæ comprehen duntur incorporeæ, ne iuuari quidem ex tempore ſuſtinuit: ſed cum in- animatis opinionibus, ranis inquam premeretur, ſonum ſtrepitumq́ꝫ in- anem & omni re uacuum emittentibus, dicente Moſe: Præſcribe tem- pus quo pro te tuiſqꝫ famulis precer ut ranę tollantur è medio,cum debuiſ- ſet in tanta neceſsitate conſtitutus dicere: iam nunc precare: maluit diſ- ferre dicens, Cras: ut per omnia retineret impietatis tenritudinem. Idem

accidit

accidit omnibus fermè dubitatoribus, etiamſi nõ exprimatur eis confeſsio.
nam quotieſcunq; aliquid eis accidit præter animi ſententiam, homines qui
ne antea quidem firmiter ſeruatori crediderant, ad creaturas auxilij gratia
confugiunt, medicos, herbas, pharmacorum compoſitiones, diætam accura-
tam, cæteraq; omnia mortalium auxilia. Quibus ſi quis dicat: confugite ô
miſeri ad illum unicum medicum morborum animæ, omiſsis iſtis quæ à cor-
ruptibili creatura petitis falſi nominis auxilijs: rident & cauillantur recla-
mantes: In craſtinum iſta: quaſi ne præſentaneam quidem malorum depul-
ſionem petituri a Deo ſupplices. ſed quando nihil humanæ opis proficit,
& uel Pæonia remedia officiunt: tum demum penitus deſtituti conſilio,
nullum aliunde ſperantes auxilium, infelices uolentes nolentes, uix ſero ad
Deum qui ſolus ſeruare poteſt ſe recipiunt. ille non ignarus parum ualere
quæ extorta ſunt, non omnibus pariter eſt facilis, ſed his in quos bene col-
locatur beneficium. Ergo omnis cogitatio quæ ſua putat eſſe omnia, deo ſe
præferens (hoc enim ex his uerbis POST ALIQVOT DIÈS intelligitur)
ſciat ſe impietatis ream apud ſacras literas. Hactenus ſatis dictum ſit de pri-
mo Caini crimine. ſecundum tale fuit. Cur de fructibus, & non de primis
fructibus offert primitias? fortaſſe hanc ob cauſam, ut primatum creaturæ
det, ſecundarium honorem reddat numini. Sicut enim ſunt quidam qui a-
nimæ præferunt corpus, ſeruum dominæ: eodem modo ſunt qui creatu-
ram magis honorant quàm creatorem, contra mandatum legislatoris, iu-
bentis primitias de primis fructibus terræ inferri in domum Dei, & non
conuerti in uſum proprium. iuſtum enim eſt, motus animæ primos uel ſua
ui uel ordine, deo dedicari autorem eum confitendo. Qui primi ſunt ordi-
ne, ſunt illi qui ſtatim à natiuitate nobis obuenerunt, cibus, incrementũ, ui-
ſus, auditus, guſtus, odoratus, tactus, ſermo, intellectus, partes animæ, par-
tes corporis, uires harum, in uniuerſum motus & habitus qui ſecundum
naturam ſunt. quos aũt ſua dignitate uicq; primos dixi, ſunt benefacta, uirtu-
tes, uirtutũ actiones. ex his igitur iuſtum eſt offerri primitias. primitiæ uero
ſunt, ſermo ex ſincero animo emiſſus cũ gratiarũ actione. is diuiditur in ſuas
ſectiones, ſicut lyra diuiditur, & cætera inſtrumenta muſica. in his eñ ſoni et
ſinguli per ſe apti ſunt, & ad alium cõcentum maxime accõmodi: ſicut & in
grãmatica ex elementis ea quæ uocantur uocalia, quæ tũ per ſe ſonant, tum
alijs cõiuncta integrã uocem efficiunt. cæterũ natura quæ multas potentias
in nobis uel ſenſitiuas uel intellectiuas fabricauit, et cuicq; peculiare aliquod
opus aſsignauit: ac rurſum omnes eas coaptauit per proportiones concin-
nitate qua reſpondent inter ſe inuicem, iure felix prędicari poteſt & ob uni-
uerſas & ob ſingulas. quapropter cum offeres ſacrificium de primis fructi-
bus, ita diuide ſicut docet ſacra ſcriptura: primũ ut ſint uirẽtes, inde toſti, de-
inde cõciſi, poſtremo cõminuti. uirẽtes recẽtesq; ideo: qa homines illos anti-
quũ fabuloſumq; tẽpus amãtes, celerẽ aũt & nulli tẽpori obnoxiã dei poten-
tiã nõ intelligẽtes, docet: admonẽs ut noua, recẽtia pubẽtiaq; ſumãt bono a-
nimo, ne priſcis innutriti fabuloſitatib. quæ multis ætatib. ad decipiendos
mortales ſunt ceu per manus traditæ, imbuantur falſis opinionibus: ſed à
Deo nunquam ſeneſcente ſemper'q; iuuene noua recentiaq; bona copioſe
accipiendo

accipiendo,diſcant credere nõ eſſe quicꝗ̃ uetus apud eum,aut omnino præteritum,ſed ſubſiſtens abſq; tempore naſcensq́;: quapropter etiã alio in loco ſcriptura inquit:A facie cani ſurges,& honorabis faciẽ ſenioris:quaſi plurimũ interſit inter utrũq;. Canũ enim dicit tempus illud otioſum,à quo ſurgere migrareq́; oportet eos qui declinãt opinionẽ iſtã innumeros fallentẽ, ꝙ tempus habeat naturam faciendi aliquid. Seniorẽ aũt eum qui honore, præmio dignitateq́; præfertur cæteris,cuius probatio amico dei Moſi committitur.Quos tu noſti,inquit,hi ſunt.nempe ꝙ hic nihil iuuenile admitteret,ſeniora & ſummo honore digna dogmata amare ſolitus.Prodeſt tamen ſi non ad parandã perfectam uirtutẽ,certe ad curã reip.noſſe opiniones priſcas & Ogygias,audireq́; antiquitatis pulcherrima facinora, quæ hiſtorici, & omne genus poetarum prodiderunt ætati ſuæ ad poſteritatis memoriã. Sed quando ex improuiſo nil tale ſperantibus,repentina lux affulſerat ſapientiæ quam per ſe quiſq; diſcit,quæ patentem animæ oculum penetrans ex auditoribus reddit ſpectatores ſcientiæ,celerrimũ ſenſum,uiſum præ tardiſſimo auditu in mentẽ inſerens:tunc fruſtra fuerit ſermonibus aures exercere.ideo dicitur:Comedetis uetera & uetera ueterum:ſed & uetera ex perſona iuuenũ efferetis: quaſi canæ propter tempus diſciplinæ recuſandæ non ſint,dum & ſcriptis ſapientũ damus operã,& narrationibus priſcarũ rerum ſententiarumq́; libenter interſumus,& ſcitari nõ grauamur de ſuperioribus ætatibus,quando nihil ignorare eſt res iucundiſsima. Cum autem deus in animam indit noua germina per ſe docilis ſapientiæ,quæ ex præceptoribus didicimus cõtrahenda circũſcribendaq́; ſunt, ſubducentia ſe ultro & effluentia.ſcholarẽ enim dei,ſiue familiarẽ,ſiue diſcipulũ,ſeu quocunq; alio libet hunc appellare nomine,impoſsibile eſt tolerare præceptiunculas mortaliũ. Sit preterea nouæ animæ maturitas toſta,hoc eſt tanꝗ̃ aurũ ſermone efficaci examinata.examinatæ aũt probatæq́; ſignũ eſt ſoliditas. ſicut enim uirentium ſpicarũ fructus torrẽt ut deponat mollitiẽ, quod fieri nõ poteſt abſq; ignis miniſterio:eodẽ modo nouũ conatũ tendentium ad maturitatẽ uirtutis oportet potente irrefragibiliq́; ſermone duratũ ſolidũq; reddere.ſolet enim ſermo in anima ſpeculationes nõ ſolũ ad maturitatẽ coquere ne ſint fluidæ,ſed & irrationaliũ affectionũ impetũ labefacere. ſaltẽ meditatorẽ Iacob coquentẽ aſpice, quãdo Eſau mox deficere inuenit.fundamentũ enim ſeipſos amantiũ, uitiũ & affectus eſt:quo fulti ſi id ſibi ſubduci uiderint, nõ immerito neruos roburq́; amittunt.Sit aũt is ſermo nõ cõfuſus,ſed in ſua fruſta diuiſus.nã ſic cõciſa χίδρα uocant.in omnib. enim rebus ordo melior eſt ꝙ perturbatio,preſertim in ſermone currẽte uelociſsime. diuidẽdus eſt igit in precipua capita ut uocant,& addendus ſuus apparatus ſingulis,exemplum bonorũ ſagittariorũ imitãdo,q ſcopo aliquo ſibi ꝓpoſito,conant omnia tela in eum defigere.ſcopo em̃ ſummariũ illud capitulũ,telis eius apparatus aſſimilatur.atq; ita ſermo,quo nihil præſtantius diſcimus,apte cõcinneq́; contexitur. etenim bracteas auri concidit legiſlator in fila, ad contexenda quędam ſua opera firmius.Ad eundem modum ſermo quouis auro pretioſior, ex uariegationibus innumeriſq́; ideis laudabiliter abſoluitur, quando uſque ad exigua capitula conciſus formam alicuius inuenti accipit, additis demon-

demonſtrationibus,tanq̃ apte cõtextis ſtaminibus. ſiquidẽ pari modo præcipitur ut holocautoma detracto tergore membratim cõcidatur,ut primùm anima abſq; tegminib.quæ ei uanæ falſæq; opiniones circũdant, nuda appareat:deinde diuiſiones cõuenientes recipiat. integrũ enim quiddã & unum uirtus eſt,quæ in ſpecies ſuas diuiditur,prudentiã,temperantiã,iuſtitiã,fortitudinem:ut cognitis ſingularũ differentijs ultro eam colamus, & per partes & integrã. Conſideremus aũt quomodo animam aſſuefaciamus, ne ſolidis & indigeſtis imaginationibus turbata decipiatur: ſed ut diuiſiones rerũ faciendo ſingulas introſpiciat & ſcrutetur cum omni diligentia. aſſumemus etiam ſermonem qui non inordinato impetu ruendo obſcuritatẽ faciat, ſed partitus in ſua capita,ſingulorumq; horum demonſtrationes, tanq̃ animal ex perfectis membris compactũ pulchre cõgruat.oportet aũt,ſi uolumus uſum harũ rerũ in nobis cõfirmari,exercere has meditatiões aſsidue: quia non perſeuerare in cœptis ſcientijs,pinde eſt ac ſi guſtato cibo potuq;,non detur ad ſatietatẽ edere.ergo poſt cõciſa pulchre cõuenit cõminuta facere, hoc eſt poſt diuiſionem immorari in inuentis terendo tempus diutius. nã exercitatio continua ſcientiã confirmat,ſicut ignorantiã inexercitatio. innumeri igitũ dum grauantur in certamẽ deſcendere,genuinã uim perdiderunt: quos nõ ſunt imitati qui animã alebant prophetia,ſignificata mannæ nomine. Nã hi molebant,cõterebantq; eam faciendo ſubcinericios,uolẽtes ſinguli cæleſtẽ illum uirtutis ſermonẽ cõminuere quo firmius hæreret in animo. ergo ubi uirentia ad maturitatẽ,toſta ignito irrefragibiliq; ſermone,cõciſa diuiſaq; in rerum partes,deniq; cõminuta per tractationẽ meditationemq; inuentorũ approbaueris,ex ſententia dei ſacrificiũ primi fructus offeres,optimi et ante alios prognati ex ãnima.attamen etiãſi ipſi tardemus,ille non cunctatur idoneos uel ante oblationẽ ſibi aſſumere. Aſſumam,inquit,uos mihi populũ,et ero deus ueſter,& uos eritis mihi populus.ego ſum dominus. Hęc ſunt Caini crimina,poſt aliquot dies offerentis ſacrificium. cæterum Abel obtulit ei nec eadem,nec eodem modo,ſed pro inanimis animata,pro iunioribus et ſecundarijs grandiora & primaria, pro deterioribus integra atq; pinguiora. nam de primogenitis gregis ſui,& de adipibus eorum ſacrificaſſe dicitur, iuxta præceptum ſacratiſsimũ.eſt autem tale. Et erit,inquit, cum introduxerit te deus Chananæorum in terram eorum,ſicut iurauit patribus tuis:dabo tibi eam, & ſumes omne quod aperit uuluam generis maſculini de armentis & gregibus tuis,ut offeras domino.omne aperiens uuluam aſini, permutabis oue. ſin autem non permutaueris, redimes ipſum.] Quod aperit uuluam,donum Abelis eſt primogenitum,quod quando & quomodo offerendum ſit quære.certe aptiſsimum tempus eſt,quando inducit te Deus in fluctuantem ſermonem,terram Chananæorũ,non quomodocunq;, ſed quemadmodum iurauit ipſe: non ut fluctuationẽ huc illuc iactatus, & nuſquam conſiſtens ſuſtineas, ſed ut ab ea deſiſtens in ſerenitate ac tranquillitate degas, & ad uirtutem tanquam in ſtationem tutiſsimam, aut portum delatus ſtabiliaris firmiter. Dum autem dicit, Deum iurare, diſpiciendum an uere hoc ei conueniens pronuncietur: quoniam plurimis uidetur non eſſe proprium. Iuſiurandum enim intelligitur teſtimonium dei de re ambigua.

deo

deo autem nihil eſt incertum aut dubium,qui etiã alios in cognitionem ueri
tatis dignatur introducere.ipſi certe nullo teſte opus eſt. nec enim eſt alius
deùs huic honore par.ne quid dicam de teſte,quod in quantũ teſtimonium
exhibet,maior eſt eo cui datur teſtimonium.alter enim opis indiget,alter o-
pem fert. at quod opẽ fert, fide dignius eſt eo quod hac indiget. ſed nihil eſt
præſtantius ſummo illo rerum autore,quia ne cõferendum quidem quicꝗ,
imò neqꝫ paulo deterius,ſed toto genere demiſſum infra deũ inuenitur quic
quid eſt. & homines ut fides ipſis habeatur ad iuſiurandum confugiunt.de-
us uel ſimpliciter loquens fide dignus eſt.itaqꝫ uerba eius, quantum ad certi
tudinem,nil à iuramento differunt. ita fit ut ſententiæ noſtræ fides ex iureiu
rando accedat,ipſi uero iuramento ex deo.non enim propter hoc deo credi
tur,ſed hoc per deum confirmatur. cur igitur uati noſtro uiſum eſt iurantẽ
eum introducere?ut infirmitatem creaturæ coargueret, & conuictam con-
ſolaretur.non poteſt enim anima noſtra ſemper in promptu habere præci-
puam illã de deo ſententiã,non eſſe eum homini ſimilem, ut tranſcendamus
quicquid prædicatᷓ de homine:ſed quia maxima ex parte affines ſumus rerũ
mortaliũ,& præter eas nil cogitare poſſumus,neqꝫ proprios morbos egre-
di:ſed induti rebus mortalibus tanꝗ cochleæ,eisqꝫ harum in morem inuo-
luti,eaſdẽ de illo beato immortaliqꝫ quas de nobis opiniones habemus, uer
bis quidem negantes deum humana forma præditum,re autem ab impieta-
te quorundam,qui affectus ei tribuunt non alieni, utcunqꝫ tergiuerſamur:
ideo manus,pedes,introitum,exitũ,odium,alienationẽ,auerſationem,iram
ei affingimus,affectus nihil ad autorem illum ſummũ pertinẽtes: in quibus
& iuſiurandũ eſt,quo ſubleuatur noſtra infirmitas. Si dederit tibi deus quę
uis,ait Moſes ponens terminos.illo enim non dante non habebis:quoniam
omnia in eius poteſtate ſunt,externa bona,corpus,ſenſus,ratio,intellectus,
& omniũ actiones atqꝫ eſſentiæ:nec tu ſolus,ſed & mundus hic:à quo quic-
quid auelles & ſeparabis,hoc alienum inuenies. etenim terram, aquã,aerẽ,
cælum,ſtellas animaliũ ſtirpiumqꝫ tum mortalium tum immortalium ideas
omnes ut res ſuas poſsidet.itaqꝫ quicquid ex his adduxeris ꝓ uictima, deo
ſuas res offeres non tuas.Et uide ꝗ pius,qui de his, quæ acceperat ſumpſit.
non totum offert quantum ſibi donatum eſt. plurimas enim res nobis natu
ra conuenientes humano generi donauit,quarum expers eſt ipſa omniũ:ut
generationem ipſa ingenita,alimentum quo ipſa nõ indiget,corpus inſtru-
mentale quod ipſa nõ poteſt aſſumere,inceſſum,uiſum, auditũ, cibos nunc
ingerere,nunc digeſtos egerere,uaporũ diſcernere diuerſitates,uerba pro-
mere, ridere. inſunt nobis & alia permulta ad uſus quotidianos neceſſaria.
Verum hæc aliquis indifferẽtia dixerit,quæ uero ex confeſſo bona ſunt,in-
eſſe naturæ.age igitur examinemus ea quoqꝫ quę ut uera bona admiramur,
quæ omnia optamus nobis obuenire ſuo tempore, & adepti uidemur feli-
cißimi.Quis ignorat ꝙ carere ſenio morteqꝫ habetᷓ inter humana bona præ
ſtantiſsimum,quæ neutra ad naturam pertinent,quamuis expertem mortis
& ſenij.Et quid mirum ſi ingenitum illud bonis uti nõ dignatur,quando &
creatura ipſa,ſecundum idearũ in quas diuiditur differentias, diſsimiles uir
tutes expetit.itaqꝫ nulla inter uiros & mulieres æmulatio eſt de his quę ſunt
alterutris

alterutris propria: ſed mulieres non abſtinentes ſtudijs uirilibus, uiraginũ ſubibunt infamiam: uiri uero androgynorũ, ſi tractent exercitia muliebria. Quid quod nonnullas uirtutes natura ita diſcreuit, ut nulla cura poſsint eō munieari? & ideo ſeminare gignereq́, quæ propria uiri uirtus eſt, non adeſt mulieri. ſicut fœcunditas pariendi, muliebre bonum, non cadit in uirorum naturam. itaq; ne illa quidem quæ inſunt hominibus, de deo dicuntur proprie, ſed per quendam abuſum nominũ quo infirmitati noſtræ ſuccurritur. quamobrem aufer ô anima, quicquid eſt genitum, mortale, mutabile, profanum, quādo de deo ingenito, incorruptibili, immutabili, ſancto, ſoloq; beato cogitas. cæterum omne maſculinũ aperiens uuluā ſacrificari domino, ualde naturæ eſt cōſentaneum. ſicut enim mulieribus ad pariendos fœtus peculiarem partem natura dedit uuluam: ita ad generationem actionũ aſsignauit in anima uim, per quam intellectus multa concipiat, parturiat, deniq; pariat etiam. cōmenta autem quæ pariuntur, partim maſcula partim fœminea ſunt, ſicut animalia. fœmineus fœtus animæ malicia eſt & affectio, quibus effœminamur in omnibus ſtudijs. maſculus autem, uirtus & immunitas ab affectibus, quæ duo nos cōfirmant & excitant. ex his quicquid ad uirile cōtubernium pertinet deo conſecrandũ: quicquid ad conclaue muliebre, nobis attribuendum. & ideo præcipitur, Omne aperiens uuluam maſculinũ domino. addit etiam: Omne aperiens uuluam de armentis & gregibus tuis. Poſtq; dixit de principalis animæ partis fœtibus, incipit docere de brutæ partis progenie. hæc ad ſenſus pertinet, quos confert propheta cum armentis & gregibus, cicuribus manſuetisq́, ut qui ſub paſtorũ cura degunt. quæ enim libera ſinuntur, deſtituta cicuratore efferantur. at quæ præfectos habent caprarios, bubulcos, paſtores, iuxta quodq; genus animantiũ, ea manſueſcunt neceſſariò. proinde & ſenſuum genus ſuapte natura uel manſuetũ uel immanſuetum eſt. immanſuetũ quidē quando contempto regimine intellectus ceu bubulci, fertur ſine ratione ad ſenſibilia. manſuetũ uero, quando obſequenter cedens præſtantiori animæ parti rationi, ab ea gubernatur & regitur. quicquid igitur uidet, audit, & in uniuerſum ſentit, iuxta intellectus monita, totum maſculum atq; perfectum eſt, quia bene ſe habent ſingula. Quicquid autem ſine præfecto: corpus noſtrum, tanq; ciuitatem magiſtratu carentem perducit ad interitum. Rurſum ex ſenſibus aliquos intellectum ſequentes, qui neceſſariò potiores ſunt, ad deum referre oportet: contumaces uero imputandi nobis ſunt, qui temere impetu eorum rapimur. Nec tantum à iam dictis, ſed & à fermento toto præceptũ eſt particulam deſumere. Et erit quando comedetis de fructibus terræ, auferetis particulam ſeparatam domino. De primitijs fermenti panum ueſtrorũ, particulam auferetis ei. ſicut partem de area, ſic ſeparabitis id. Fermentum iſtud proprie, ſi uerum fatendũ eſt, nos ipſi ſumus, congeſtis & cōmixtis plurimis eſſentijs, ut ex his abſolueremur. frigidum enim cum calido, & aridum cum humido, poteſtates contrarias cōmixtas & contemperatas animaliũ opifex in unum redigens, unũquemq; noſtrum fecit ex ea congerie, quæ intelligitur fermenti nomine: cuius primariæ duæ partes anima & corpus. primitiæ deo conſecrandæ ſunt. ſunt autem primitiæ, ſancti & ad uirtutem pertinentes motus

partis utriuſq;, ideo cōferuntur cum area. ergo ſicut in area triticum hordeumq; & id genus alia ſeorſum ſeparanť, ariſtæ uero & paleæ & huiuſmodi quiſquiliæ diſsipātur aliò: ita etiam apud nos alia ſunt optima, utilia, ueros cibos præbentia, per quę recta uita perficitur, quæ quidē offerēda deo ſunt: alia uero parum diuina relinquenda uelut reiectamenta mortali generi. ab his tamen auferendæ particulę. ſunt itē potentiæ totæ puræ à malicia, quas diuidēdo mutilare nefas eſt, ſimiles nō diuidendis uictimis, ſcilicet holocautomatis: quarū manifeſtum exemplum Iſaac, qui more uictimæ duci iuſſus eſt, nulla corruptibili affectione oblæſus. alibi quoq; dicit: Munera mea, dona mea, ſacrificia mea ſeruabitis offerēda mihi in diebus feſtis, nihil adimendo neq; diuidendo, ſed plena integra perfectaq; adducendo. Feſtum enim animæ eſt perfecte lætari uirtutibus. eſt autem perfecta lætícia expers morborum humano generi accidentium. tali feſto ſolus ſapiens fruitur, præterea nemo. nam anima quæ nullum affectū aut uitium guſtarit inueniť rariſsime. Reddita igitur ratione de partibus animæ, tum rectrice tū ſubdita, quid ue ſit in utraq; maſculinum aut fœmininum, conſequenter docet de corpore. Sciens enim certo q̄ abſq; labore et cura non eſt poſsibile adipiſci progeniem maſculam, dicit deinceps: Omne aperiens uuluam aſini, permutabis oue: ac ſi dicat: omnem laborem permutabis profectu. Laborem enim aſinus ſignificat animal patiens: profectū uero ouis, ſicut uox græca προβατον indicat. ſubmouemur autē his, ne ſegnes ſimus in ſtudijs artium cæterorūq; quæ meditatione diſcimus, ſed accuratiſsime præparata mente ſubſiſtamus fortiter aduerſus omnem laſsitudinē, demuſq; operā ne labor cōiunctus ſit cū negligentia: & ut uſq; proficiendo ad glorioſum finē perueniamus. propter profectum enim labor ſuſtinendus eſt. quod ſi te tolerante laboris difficultatē, ingenium tuum nihilo reddatur melius, repugnetq; profectui, deſiſte & quieſce. Durum enim eſt aduerſari naturæ. ideo additur: Quod ſi nō permutaueris, redimes id. hoc eſt, ſi nō poteris profectu mutare laborē, noli laborare. hoc enim redemptio ſignificat, liberare animā ab inani cura & inutili. hæc autē nō de uirtutibus dico, ſed de his artibus quæ medij ſunt generis, deq; alijs neceſſarijs ad curam corporis, & ad externa bona quærenda. nā labor qui propter uera bona & perfectā honeſtatem ſuſcipitur, etiāſi ad ſcopum non perueniat, per ſeipſum ad ſectatores ſuos iuuandos ſufficit. uirtute autem excepta quicquid non abſoluitur, nullā affert utilitatē. quemadmodum in animalibus ſi caput adimas pereunt cætera omnia. Caput autem negotiorum eſt finis eorum: quo adhibito uiuunt quodāmodo: moriūtur autē mutilata ſi illud præcidere uolueris. itaq; & athletæ qui nō poſſunt reportare uictoriā ſemper ſuccumbentes, ab incepto deſiſtant: & ſi quis negotiator aut nauclerus maria ſulcans infortunatus eſt, mutata uitæ ratione quieſcat: & quotquot medijs artibus ſtudendo, propter ingenium durius nō ualent eas aſſequi, laudem merebunť ſi deſinant. nō enim propter exercitium exercemus talia, ſed propter ſcopum ad quē ea referuntur. ergo ſi forte ingenium in eodem ueſtigio hærēs nolit ſe promouere ad meliora, ne fruſtra cōtendamus. quod ſi ab eo iuuabimur, primitijs honoribuſq; deum colamus, quibus anima redimitur, & exempta immitium herorum dominio

in

in libertatẽ aſſeritur. Moſes enim fatetur, Leuitas qui pro primogenitis cul
tores facti ſunt eius qui ſolus colendus eſt, redemptionem eſſe cæterorũ om
nium. Ego, inquit, tuli leuitas de medio filiorum Iſrael, ut redimerentur eis:
eruntꝗ mihi Leuitæ. meum eſt enim omne primogenitum, ex quo percuſsi
primogenita in terra Ægypti: ſanctificaui mihi quicquid primum naſcitur
in Iſrael. ratio quæ ad deum confugit ſuppliciter, nominatur Leuita. Hunc
è meditullio & principali animæ parte deſumptum, electum & in ſortem ſui
am receptum, portione quæ maiori natu debetur dignatus eſt: ut inde ſatis
liqueat, Rubim quidem Iacobi, Leui autem Iſraelis eſſe primogenitũ: quo-
rum ille tempore, hic dignitate ac potentia ius primogenitorum ſibi uindi-
cat. Iacob enim cum laborem & profectum ſignificet, principium eſt bonæ
indolis, quæ in Rubim intelligitur. cõtemplationis aut quæ ſolum ſapientẽ
deum intuetur, iuxta nomẽ Iſraelis, fons eſt illũ colere propenſo animo: quẽ
cultum Leuita ſignificat. ergo ſicut Eſau iuris primogenitorũ hæres Iacob
inuenitur, ſtudio uitiorũ uicto à labore honeſto: ita & bono ingenio prędici
Rubim primatũ ætatis Leui perfectæ uirtuti deditus auferet. cuius perfecti
onis ſignũ manifeſtius, ꝙ ad deum cõfugit relictis ad quæ natus fuerat ne-
gotijs. hæ ſunt illæ propriæ mercedes quibus anima libertatis auida redimi
tur. quid autem ſi hic quoꝗ dogma introducitur ualde neceſſariũ: ꝙ omnis
ſapiẽs ſtulti eſt redemptio mercesꝗ, ne minimo quidẽ tempore duraturi, ni
ſi ille miſericordia ſua prouidẽtiaꝗ impulſus incolumitati eius proſpiceret:
ſicut medicus ægroto, morbis eius reſiſtens, & aut mitiores reddens, aut o-
mnino tollens, niſi tanta ſit morbi uis & contumacia, ut longe curationẽ ſu-
peret. tunc enim pereundũ eſt corpori, quãdo in ea bilance immenſum præ
grauantibus malis, bonorũ ediuerſo nullum pondus eſt. ubi ſi inuenta eſſet
quinquagenaria ratio, iuxta quã anima ſeruituti exempta in totũ libera pro
nunciatur, aut aliquis ſequentiũ numerorũ quos ille ſapiẽs Abrahã enume-
rat, deſcendens uſꝗ denariũ eruditioni peculiarẽ numerũ, nõ periſſet mens
tam ignobiliter. conandũ tamẽ eſt ut etiã certo perdendos à ſuis uitijs ſerue-
mus quantũ poſſumus, imitãdo bonos medicos: qui quamuis uideãt haud
poſſe ægrũ à ſe ſeruari, tamen libenter omnẽ curationẽ admouent, ne per ip
ſorum negligentiã uideatur res nõ ſucceſsiſſe ex ſententia. quod ſi uel mini-
ma ſanitatis ſcintilla ſe oſtenderit, ea diligentiſsime ſicut in foco accendenda
eſt. ſperandũ enim fore ut uita prorogata mutetur in melius, magisꝗ ſibi in
poſterũ à lapſu caueat. Equidẽ quando aliquem bonũ uirum habitantem in
aliqua domo aut urbe uideo, & domũ & urbẽ illam beatã prædico, ratus tũ
præſentẽ felicitatem ei manſurã perpetuo, tũ abſentem expectandã cumula
tiorem, deo ultra modũ menſurãꝗ diuitias ſuas in gratiã dignorũ etiã in in-
dignos profundere ſolito. quibus quia ne ſeneſcãt precari mihi nõ licet, pre
cor uitã longiſsimã, exiſtimans tam diuturnã felicitatem fore hominibus, q̃
longũ illis uitæ tempus cõtigerit. proinde audita morte alicuius eorum, ma
gna triſtitia magnoꝗ dolore afficior, nõ tam ipſorũ uicem dolens q̃ ſuper-
ſtitũ. illos enim naturæ ordine neceſſario manet is exitus, ut poſt uitã felici-
ter exactã glorioſa mors eos excipiat. iſtis uero deſtitutis magna potentiꝗ
manu qua protecti antea fuerãt, ſuorũ malorum ſenſus imminet: niſi natura

tanꝗ in arbore de qua maturi fructus defluũt, alios recentes ſubſtituat,qui
bus alantur fruanturq́ꝫ quibuſcunqꝫ datum eſt. quemadmodũ igitur ciuita
tum certiſsimum munimentũ uiri fortes ſunt: ita in uniuſcuiusqꝫ noſtrũ ciui
tate,quæ cõſtat ex anima & corpore,pro firmiſsimo propugnaculo ſunt co
gitationes amicæ prudẽtiæ: quas legislator per translationẽ uocat mercedẽ
redemptorũ & primogenitos,ex cauſis iam ante dictis. propterea ciuitates
quoqꝫ Leuitarũ immunes ſemper fore ait:quia dei cultor libertate ſempiter
na fruit̃,iuxta cõtinuas mutationes animæ nunꝗ nõ mobilis,ſanationes re-
cipiens alias ſuper alias. quod enim ait immunes nõ ſemel,ſed in perpetuũ,
ita intelligere debemus, ſemper eas mutari, uerùm ſemper in integrũ reſti-
tui:quando mutatio à natura mortali eſt eis indita:libertas uero deo curante
ſuperuenit.Illud quoqꝫ nõ obiter conſiderandũ uidetur, cur'nam ciuitates
Leuitarũ conceſſæ ſint profugis, ut cum ſacratis uiris profani omniũ exiſti-
matione cohabitarent.hi ſunt qui nõ ſponte cædẽ fecerunt. primũ igitur di
cendum quod cõſentit cum modo dicto, bonũ uirũ mali eſſe redemptionẽ.
itaqꝫ merito peccatores ad ſacerdotes ueniũt, ut purificent̃. deinde,à leuitis
ideo admitti profugos,quia & ipſi potentia ſunt profugi.quẽadmodũ enim
illi pelluntur procul patria: ſic & iſti reliquerũt liberos,parẽtes, germanos,
quicquid familiariſsimũ eſt & chariſsimũ,ut pro mortali ſorte immortalẽ in
uenirent.hoc tantũ intereſt,ꝙ illi nolentes exulant ob facinus quod nolen-
tes admiſere:iſti uolentes profugiũt rerũ optimarũ amore: & ꝙ illis Leuitę
ſunt refugiũ,Leuitis aũt præſes rerum omniũ:ut imperfecti quidẽ legem ha
beant ſacrã ſcripturã,iſti uero deũ cui cõſecrati ſunt. Prętera qui nõ ſponte
cædẽ fecerunt, ideo eaſdem cum Leuitis ciuitates ad incolendũ ſortiti ſunt,
quia & iſti propter cędẽ factã priuilegiũ conſecuti ſunt. cum enim anima pa
rum ſibi cõſtans ad illũ Ægyptiũ deum corpus tanꝗ ad aurũ honorandũ ſe
cõuertit:tunc ſacri ſermones omnes ſua ſponte correptis telis.i.eruditis de-
monſtrationibus,ductu imperioq́ꝫ ſummi põtificis ac uatis amici deo Mo-
ſis quẽ ſibi præfecerant,bellũ acerrimũ pro pietate ſuſceperũt,nec prius de-
ſtiterunt,ꝙ̃ debellatis omniũ aduerſariorũ dogmatib.itaqꝫ merito idẽ acce-
perunt domiciliũ,qui eadẽ quamuis nõ eodẽ modo fecerãt. Eſt & alia nõ in
celebris ut inter ſecreta ratio,deponẽda penes aures ſeniorũ, obturatis inte
rim iuniorũ aurib.Ex dei potẽtijs optimis omnibus una cęteris honore par,
quæ ad legumlationẽ pertinet(nã ipſe ſummus legislator eſt,fons legũ,cæte
rorumq́ꝫ legislatorũ particulariũ) bifariã poteſt diuidi. prioris partis mini-
ſter Leuita eſt:omnibus eñ ritib.fungitur, qui referunt̃ ad perfectũ ſacerdo
tium,per ꝗd aſſurgit ad deũ genus humanũ, eiq́ꝫ familiare redditur,ſiue per
holocautomata,ſiue per ſacrificia quæ pro ſalute fiunt,aut pro peccatis quo
rum pœnitet.Alterius aũt partis quæ ad pœnas noxijs infligendas ſpectat,
miniſtri fiũt,qui cędẽ cõmittunt abſqꝫ animi propoſito,atteſtãte Moſe: No
lens,inqt,fecit,ſed deus tradidit eũ in manus eius. Itaqꝫ huius manibus pro
inſtrumẽto uſus eſt:et qui inuiſibiliter per eas operatus eſt,alter eſt ipſe quo
que inuiſibilis.Cohabitent igitur duo famuli,executores duarũ legislatorię
potentiæ partiũ:eius quæ ad beneficia pertinet,Leuita:eius quę ad pœnarũ
exactionẽ,is qui nolẽs interfecit. quod aũt ait:die qua percuſsi omne primo
genitum

genitum Ægypti, ſanctificaui mihi omne primogenitū Iſraelis: nō debemus ſuſpicari, illo tantūmodo tempore, quo magna illa plaga Ægyptij percuſsi ſunt, primogenitorū interitu, ſanctificata eſſe Iſraelis primogenita: ſed & olim & nūc & poſthac & ſemper hoc cōtingere poteſt in anima, quādo q̊d in cæco affectu præcipuū eſt extinguit̃, deo tunc acute diſcernente antiquiorē honoratiorēq; ſobolem quā ſibi ſanctificet. exitus enim è uitio introitum in uirtutē efficit: ſicut ecōtra, decedēte hac uitium ſuccedit uelut ex inſidijs. certe uix exiuerat Iacob, cum in mentē omnium capacē Eſau ingreſſus eſt, pro uirtutis formulis impreſſurus, ſi ualeat, characteres maliciæ. uerùm non potuit hoc efficere: ſupplantabit̃ enim & hæreditate fraudabitur à ſapiente illo neſciens, propellente iniuriā prius q̃ cā accipiat. Offert aūt hic noſter primitias nō ſolum de primogenitis, ſed & de eorū adipibus, oſtendens ꝙ quicquid in anima hilare, pingue, ſalubre, gratioſum, totū debeamus deo cedere. Equidē tria uideo in ſacrificiorū ordinatione pręcipi, ut offerātur præ cæteris uictimę partib. adeps, renes, fibra iecoris, de quibus ſuo loco dicemus: nuſq; cerebrū, nuſq; cor, quæ ante alia cōſecrari oportebat, ſi legislator principatū agnouiſſet in horū altero. Quid ſi admodū pie cōſideratq; hæc in fidelē dei arā nō intulit? quia principalis illa uis ſingulis tēporis momētis uel ad melius uel ad deterius mutabilis nō manet eodē loco, quandoquidē et ipſa nunc ꝓbatæ nunc dānatæ monetę cenſet̃. quamobrē locum rerū adeò inter ſe pugnantium capacē, honeſtatis & turpitudinis, neutrā excludentē & parem honorē tribuentem utriq;, nō minus impurū q̃ purum legislator iudicās, ab altari dei amouit. quod eñ turpe idē profanum eſt: ꝓfanum uero, omnino inconſecrabile. & hoc eſt cur principalis uis à ſacris arcet̃. cui ſi accedat certum iudiciū, tum demum perpurgatis omnib. partibus, immaculata, impollutaq; tota adolebit̃. hæc eñ eſt lex holocautomatum, ut præter recrementa ciborum & tergus, quæ corporalis infirmitatis nō maliciæ ſunt indicia, nihil reſiduum relinquatur ex creatura. cætera quæ animā reddunt omnibus membris integram, integra ſuper altare numinis exurantur.

PHILONIS IVDAEI,

DE EO QVOD DETERIVS POTIORI INSIDIARI SOLEAT.

ET DIXIT Cain ad Abel fratrem ſuum: Tranſeamus in campum. Et factum eſt cum eſſent in campo, inſurrexit Cain contra Abel fratrē ſuum, & occidit eum.] Quod Cain ſibi uoluit, tale eſt. prouocatum Abelem ad diſputationem induxit, ut ueriſimilibus probabilibusq; ſophiſmatib. eum expugnatum caperet. campum enim in quē uocatur, ſignum certaminis ac pugnæ dicimus, ex manifeſtis coniecturam de incertis ſumendo, uidemus enim pleraq; certamina tā belli q̃ pacis tempore in cam

pis peragi.in pace gymnici athletæ ſtadia & cāpos quærunt adiacentes uijs
publicis:necin bello mos eſt pedeſtria equeſtriaꝗ prælia in tumulis cōmit
tere:ſic enim propter loca impedita utrinꝗ maiora detrimēta hoſtes accipe
rent inferrentꝗ ſibi inuicē. Huius rei argumentū eſt maximū meditator ille
ſcientiæ contrariā ei debellans ignorantiam,quando irrationales animæ po
tentias quodāmodo compeſcens caſtigansꝗ in campo cernitur. Accerſiuit
enim Iacob Rachelem Liamꝗ in campū ubi greges erant:manifeſte docens
per campū contentionē ſignificari.accitis autem dixit, Video uultum patris
ueſtri non eſſe erga me ſicut heri & nudiuſtertius. deus autem patris mei e-
rat mecum.] Atqui ideo (dixerit aliquis) Laban erga te male affectus eſt,
quia deus tibi fauet.nam in quacunꝗ anima externum iſtud ſenſibile hono
ratur tanꝗ bonum maximū: in ea ratio ciuilis non inuenitur: in qua autem
deus obambulat, in ea bonum externum ſenſibile non relinquitur,quod in
nomine Laban intelligimus.&quotquot rationis profectu ſicut patriarcha
ornātur,irrationales animę impetus per doctrinā traducunt in melius, cam
pum ad hoc eligendo ut locum idoneum. Dicitur enim Ioſepho,Nónne fra
tres tui paſcunt oues in Sichē?ueni,mittā te ad eos. quo reſpondente, Præ-
ſto ſum,ait. Vade & uide ſi ſani ſunt fratres tui & pecora, & renuncia mihi.
Et miſit eum de ualle Chebron, & uenit in Sichem, inuenitꝗ eum homo er
rantē in campo,& interrogauit quid quęreret.at ille reſpōdit: Fratres meos
quæro,indica mihi ubi paſcant greges. Dixitꝗ ei homo, Receſſerunt de lo-
co hoc.audiui enim eos dicentes,Eamus in Dothaim.] Ergo quòd in cam-
po irrationales ſuas potentias compeſcant, ſatis liquet ex his quæ diximus.
Ioſeph autem mittitur ad eos,quia patris diſciplinam auſteriorem ferre non
poteſt, ut diſcat apud indulgentiores præceptores, quid utile, quid'ue fa-
ciendum ſit. Vtitur enim dogmate è diuerſis contexto admodum multipli-
ci atꝗ uario.ideoꝗ tunicam uariegatam ei factam, dicit legislator, quæ ſi-
gnificat labyrinthoſi et inexplicabilis dogmatis introductorem:qui rerum-
pub.inſtituta magis ꝗ ueritatem reſpiciens inter philoſophandum,tria ge-
nera bonorum,externa,corporis, animæ,totis naturis inter ſe diſiuncta, in
unum contrahit:cum debuiſſet ſuum cuiꝗ pretiū reddere, & quantum uni
uerſa ualeant oſtendere, & illud integrum uerum plenariūꝗ bonum ex om
nibus his compoſitum.iſta uero ex quibus hoc compingitur, partes aut ele
menta bonorum eſſe,non autem perfecta bona. Et ſicut nec ignis, nec terra,
nec unum aliquod ex quatuor, ex quibus conſtat hæc rerum uniuerſitas,
mundus eſt,ſed elementorum in unum congreſſus & contemperatio: pari
modo felicitatem nec in externis bonis proprie, nec in corporis, nec in ani-
mæ ſeorſum examinari: hæc enim ſingula uelut partes quædam & elemen-
ta ſunt:ſed in omnium ſimul congerie.pro hac igitur opinione,ut meliorem
diſcat mittitur ad uiros qui ſolum honeſtum eſſe bonum exiſtimant, quod
animæ,in quantum animæ,eſt proprium: corporis uero bona quæ uocan-
tur,lucra tantum eſſe,non etiam uera bona perſuaſum habent.Ecce quid di-
cat: Fretres tui paſcunt,& imperant omnibus brutis ſui partibus, in Sichē:
quod interpretatur humerus,laborem tolerantiæ ſignificans. nam uirtutis
amatores baiulant ſarcinas maximas, affectum erga corpus & uoluptatem
corporis

corporis,prætereа certamen aduerſus externa bona delectationeſq́; quę in
de proueniũt. Ades dũ igitur,mittã te ad eos.hoc eſt,accitus accede ad men
tem,ſponte facto impetu ad meliora diſcẽda. hactenus certe tibi places qua
ſi uerã illã diſciplinã adeptus.quãuis enim nondũ hoc apud te ſtatueris, pa-
ratum te ais denuo diſcere,dicẽs,Præſto ſum: quo uerbo mihi uideris teme-
ritatem facilitatẽq́; tuam aperire potius q̃ ad diſciplinas capeſſendas animi
promptitudinẽ.argumento eſt,ꝙ inueniet te paulo poſt uerus homo erran
tem in uia,non erraturũ ſi ſano propoſito iuiſſes ad exercendũ te. atqui ad-
hortatio parẽtis nullã neceſsitatẽ tibi imponit,ut uoluntarius & tuopte iuſ-
ſu tranſeas ad meliora ſtudia.ait enim,Profectus uide,diſpice, conſidera, &
accuratiſsime ſpeculare totum negotiũ. oportet enim te prius ſcire quid ſit
illud cui laborem impenſurus es,atq; ita ad eius ſtudiũ accedere.certe poſt-
quã proſpexeris,& totũ intuitũ per omnia circumtuleris , inſuper examina
illos quoq; qui uerſant̃ iam in eo exercitio, ſani nę ſint dum hoc agunt an in
ſaniant,quemadmodũ uoluptatis amatores arbitrantur , cauillis eos inceſ-
ſentes ſubſannãteſq́;. Et caue ne putãs te ſatis animaduertiſſe, ſanos hos me
ditatores pronuncies prius q̃ patri renunciaueris omnia. nã ſententiæ nup
incipientiũ diſcere, ſunt incõſtantes & infirmæ: ſicut eorũ qui iam profece-
runt, firmæ : quorũ imitari oportet conſtantiã. hoc modo ô anime ſi ſcruta-
beris cogitationes ſacras immiſſas diuinitus,itẽq; leges deo charorũ homi-
nũ,nunq̃ cogeris aliquid indignũ earũ celſitudine admittere.nã hoc ipſum
de quo nunc uerba facimus,quomodo poſſet admittere quiſq̃ recte ſapiẽs?
Tantam'ne fuiſſe miniſtrorum ſeruulorum'ue inopiã in familia Iacob poſsi
dentis opes regias,ut filium in agrum longinquũ mitteret, renunciaturũ de
cæterorũ liberorũ ualetudine,atq; etiam pecorũ? auus eius, præter captiuo
rum turbã quos abduxit oppreſsis nouẽ regibus, ſupra trecẽtos uernas ha-
buerat.ex his facultatibus eius nihil procedẽte tẽpore diminutũ eſt: imò cõ
tinuis proſperitatib.auctiora facta ſunt omnia.& in tanta famulicij copia , fi
liũ chariſsimũ mittendũ duxit ꝓpter negotiũ q̃d uel uiliſsimũ mancipiũ ex-
pediſſet facile? ſed uides ꝙ & locus unde miſſus fuit curioſe ꝓditur in ſacris
literis,tantũ non retrahens nos certiſsimis notis à iam dicto intellectu.è ual-
le Chebron,inquit quæ figurate corpus noſtrũ ſignificat : quia cõparatum,
& quaſi amicitia ſocietateq́; coniunctũ eſt cũ anima. hoc cauas ualles habet
ſenſuũ,magnas lacunas capaces omnium quæ ſunt extra nos ſenſibiliũ.hæc
certe qualitates affatim ingerunt, & per iſtas lacunas infundendo in mentẽ,
inundant eam atq; demergunt.quamobrem in lege de lepra,quoties in do-
mo cauitates ad luridũ rufum'ue colorẽ tendentes apparuerint, decretũ eſt:
ut exemptis lapidib. in quibus tale quid extiterit,reponant̃ in eorũ locũ alij
.i.quando diuerſæ qualitates,quas effecerũt uoluptates harũq; germanę cõ
cupiſcentiæ , degrauatam depreſſamq́; animã ſeipſa humiliorem cauiorẽq;
reddiderint , tollantur ſermones qui cauſa fuere infirmitatis, & loco eorum
ſalubres ſubſtituant̃,ꝓ educationẽ eruditionẽ'ue rectã ac legitimã.pater igit̃
uidens Ioſephũ totũ demerſum in cõualles cauas ſenſuũ corporis,euocat eũ
ut ex his cauernis ꝓgreſſus attrahat liberiorẽ aurã fortitudinis,eorũ frequẽ
tans ſodalitiũ,qui hãc olim meditati,nũc docere poſsũt etiã. at ille ꝓfectũ ſe

putans errare deprehendit. Inuenit, inquit, homo cum errantē in campo: declarans ꝙ nō labor per ſe, uerùm cōiunctus cum arte res bona ſit. ſicut enim nec muſicā iratis muſis, nec grāmaticam illiterate, nec (ut cōpendio dicā) artē quāuis ruditer aut peruerſe, ſed artificioſe unamquanꝙ tractare cōuenit: ita nec prudentiā callide, nec temperantiā ſordide illiberaliterꝙ, nec fortitudinem temerarie, nec ſuperſtitioſe pietatē, nec inſcienter ullā aliā uirtutis ſcientiam. deuia enim hæc cuncta ſunt cōfeſſione omnium. et ideo lex iubet iuſte iuſta exequi: ut iuſticiā & quāuis uirtutē tractemus cognatis eius, nō aduerſis, operibus. Ergo ſi uideris aliquem cibos potusꝙ ſerius accipientē, aut lauacrum unctionem 'ue recuſantem, aut negligentem operimenta corporis, aut humi cubantem malo 'ue tecto utentem, & poſtea ſibi placentē ob hanc temperantiā, miſeratus eius errorem, oſtende uerā uiam temperantiæ: nam quæ hactenus exercuit, inutiles uexationes ſunt, fame alijsꝙ afflictionibus & corpus opprimētes & animā. Item ſi quis aſperſionib. purificationibusꝙ utens, mentem quidem ſuā ſordidat, corpus uero facit nitidius: aut ſi quis abundans diuitijs extruit templum ſumptu magnifico, & indeſinenter hecatombas immolat, ædemꝙ à ſe dedicatā ornat pretioſis donarijs, nō parcens auro argentoꝙ nec artibus has materias ſuperantib. ne is quidem piorū aſcribitur numero. aberrauit eīm à uia pietatis, in ceremonijs ſanctitatē collocās, & dona dans ei qui his nō capit, nec unꝙ talia accipit, & adulās ei cui palpari nō poteſt: quia cultu uero delectat, cum anima ſolum et unicū ſacrificium offert, nempe ueritatē: adulterinum aūt auerſatur, quales ſunt oſtentationes opum externarū. Cæterum hominis qui hunc in campo errantē inuenit, negant quidā indicatum nomen proprium, ipſi quodāmodo errantes, quia nō poſſunt rectam uiā negotiorum uidere dilucide. nam niſi haberent excæcatos animæ oculos, nō ignoraſſent, ꝙ eius qui re uera eſt homo cōuenientiſſimum & maxime proprium nomen hoc ipſum eſt Homo, diſerta & rationalis mentis familiariſsima appellatio. is homo in cuiuſꝙ anima habitans, aliquando princeps & rex inuenitur, aliquando iudex & remunerator huius uitæ certaminum: interdum uero teſtis accuſatorisꝙ perſona aſſumpta, occulte nos intus redarguit, ne hiſcere quidem ſinens, ſed cohibens refrenansꝙ conſcientiæ habenis curſum linguæ impotentem contumacemꝙ. Is redargutor percontabatur hanc animam, dum eam errare uideret: Quid quæris? num prudentiam? cur igitur uadis ad uafriciem? Num temperantiam? atqui ad parcitatem ducit hæc ſemita. num fortitudinem? hac ad audaciam iter eſt. ſed forſan pietatem adire cupis. hæc uia ducit ad ſuperſtitionē. ꝙ ſi dicat ſe ſcientiæ ſermones quærere, & deſiderare ut germanos huius generis, nō ſtatim ei credendum eſt. nō enim ſimpliciter rogat ubi paſcunt, ſed ubi ποιμένουσιν. i. regunt. nā qui paſcunt, alimēta iſta ſenſibilia omnia, præbēt bruto & inſatiabili ſenſuū pecori, per quæ fit ut impotes noſtri & infortunati ſiamus. at qui regunt, principū et moderatorū utendo potētia, quicquid eſſe ratū eſt manſuefaciūt, ſedātes cupiditatū magnitudinē. ꝓinde ſi quæſiſſet ueros meditatores uirtutis; quæſiſſet apud reges, nō inter pincernas aut obſonatores coquosꝙ. nā hi uoluptates inſtruunt, quas moderant reguntꝙ illi alteri. ideo recte reſpōdet qui errorē animaduertit homo, Receſſerunt hinc: oſtendens

oſtendens molem iſtam corporeã: docẽsq́ꝫ ꝙ omnes qui propter uirtutem
parandã laborẽ perferunt, relicto terreſtri loco ad ſublimia conſideranda ſe
cõtulerunt, nullum ſecũ trahentes morbum corporeum. ait enim ſe audiſſe
dicentes: Eamus in Dothaim: quod interpretat̃ derelictio ſufficiens: docetq́ꝫ.
ſummopere, nõ mediocriter relinquenda quæ nõ proſunt uirtutẽ affectan-
tibus: ſicut & Sarrã deſeruerũt muliebria. ſunt aũt affectiones naturaliter fœ
mininæ: quæ ut nos derelinquant, debemus operã dare maſculinæ formæ
delectationibus. Ergo in campo.i. in cõtentione uerborũ inuenitur Ioſeph
errabũdus, & dogmatis introductor ad rerumpub. inſtituta reſpicientis ma
gis ꝙ̃ ad ueritatẽ. ſunt aũt quidã certatores, qui propter eximiã corporis ha
bitudinẽ tergiuerſantibus aduerſarijs, potiti ſunt coronis ſine certamine &
citra iactum pulueris, cedentib. illis primatũ ob robur incõparabile. talem
uim aſſecutus Iſaac parte ſui diuiniſsima, mente ſcilicet, egreditur quidem in
campum, ſed nullum inuenturus æmulũ, omnibus athletis ei ſe ſubmittenti
bus propter ingentẽ naturæ eius præſtantiã. uult tamen aliquantum ſece-
dere, & ſolitarius colloqui cum deo comite, in rectam uiã inducẽte ipſius a-
nimã. eſt autem manifeſtiſsimum argumentum, quod nemo mortalis collo-
quatur cum Iſrael. Rebeca, hoc eſt patientia, unum uidens & ſolius imagina
tionem concipiens, ſcitatur ex puero: Quis eſt hic homo qui uenit in occur-
ſum nobis? anima enim in honeſtate perſeuerans poteſt quidem ſapientiã
per ſe docilẽ cõprehẽdere, cognominatũ Iſaac: nondum tamẽ poteſt uidere
deum autorẽ eius ſapientiæ. ideo puer cõfirmans non poſſe eum cõprehen
di ſine forma uiſibili colloquentẽ inuiſibiliter, ait, Ipſe eſt dominus meus: ſo
lum Iſaac oſtendens. nec eñ decuiſſet ſi duo apparuiſſent unum oſtendere:
ſed neſciebat eum qui monſtrari nõ poterat, ut omnibus mediocrib. inuiſi-
bilem. Atq; ita ſatis declaratum arbitror, campum in quẽ Cain Abelem in-
uitat, contentionem atq; dimicationẽ ſignificare. reſtat quærendum, qua de
re diſceptatum ſit, poſtq̃ foras progreſsi ſunt: an ſatis apparet ꝙ de contra-
rijs & inter ſe pugnantib. opinionibus? Abelis enim ad deum referentis o-
mnia, pium dogma: Cain uero ſibi attribuentis (interpretat̃ enim poſſeſsio)
arrogans. cæterum qui ſeipſos amãt, quando cum uirtutis amatorib. nudati
unctiq́ꝫ in certamen deſcendunt, nõ prius deſinunt eos urgere pancratio, q̃
aut herbã porrigere cogant aut in totum opprimant. omnem enim (ut eſt in
prouerbio) mouent lapidẽ, dicentes: an'nõ domus animæ corpus eſt? quin
igitur hanc domum, ne collabatur, curamus? an'nõ oculus & aures & reli-
quus iſte chorus, ſenſuum animæ tanquam ſatellites & amici ſunt? ergo ſo-
cios atq; amicos non æque ac noſipſos honorabimus? Quid uoluptates, de
licias, totiusq́ꝫ uitæ oblectamenta, mortuis'ne aut nondum natis, an potius
uiuentibus natura condidit? diuitias quoq;, præclaram exiſtimationem,
honores, magiſtratus, & id genus alia cur non quæramus, per quæ nõ ſolũ
ſecuram, ſed & felicem uitam acquirimus? cuius rei uita teſtis eſt: nam qui
amatores uirtutis uocantur, inglorij propemodum omnes, cõtemptibiles,
humiles, egeni, ſubditis uel potius ſeruis uiliores, ſordidati, luridi, cadauero
ſi, inediã famemq́ꝫ ipſo uultu præ ſe ferentes, morbidi, mortem meditantur.
ediuerſo qui ſui curam gerũt, celebrati, diuites, principes, laudati, honorati,

ſani, pingues, ualidi, delicato uictui uoluptatiꝗꝫ aſſueti, laboris neſcij, deli-
cijs tota uita fruuntur, per omnes ſenſus in animā illabentibus. atqꝫ ita pro-
lixo iſto uerborum curſu uincere uidentur non detritos in ſophiſticis ſermo
nibus. in cauſa autem eſt, non fortitudo iſtorum qui ſuperiores euadunt, ſed
aduerſariorum hac parte imbecillitas. nam uirtutis cultores, partim in anima
ſola honeſtum theſaurum ſibi repoſuerunt, in actionibus laudandis uerſati,
ne in ſomnis quidē operati uerborum præſtigijs: partim utroqꝫ pollere uiſi
ſunt, tum animi conſilijs rectis, factiſqꝫ ſimilibus, tum artificioſis ſermonib.
Hos poſteriores decet cōtentioſis iſtis ſe opponere, quibus facile eſt eorum
petulantē loquacitatem retundere. priores aūt illi nequaqꝫ tuto idem tenta-
uerint. qui enim poſſent nudi armatis ex æquo reſiſtere, quando etiā inſtru-
cti cum eis male cōparantur? Noſter igitur Abel artes eloquentiæ non didi
cit, cōtentus mente pernoſſe quæ bona ſunt: ideo debuerat recuſare in cam-
pum deſcendere, & prouocationē inimici cōtemnere. tergiuerſari enim præ-
ſtat quàm uinci. quā cunctationem inimici appellant timiditatem, amici ue-
ro ſecuritatem. ſatius aūt eſt neglectis aduerſarijs, fidē amicis habere ut ueri-
dicis. Ideo uides quòd Moſes illos in Ægypto, id eſt corpore, ueneficos: li-
ceat enim mihi eos ſic uocare, ſicut mulieres dicimus ueneficas, & ſexui uo-
cem accommodare: illos, inquam, in Ægypto ſophiſtas ueneficos, recuſat
concertatores ſibi dari & aduerſarios: quia ſophiſmatū artibus decipuliſqꝫ
mores boni inficiuntur atqꝫ corrumpuntur: negans ſe eloquentē: ac ſi dicat,
non eſſe ſibi ingenium docile ad orationum ueriſimilium, coniecturaliumqꝫ
rhetoricam. deinde aſſeuerans ſe non tantum infacundum, ſed prorſus mu-
tum: non quemadmodum brutas animātes mutas uocare ſolemus, ſed quia
dedignatus per inſtrumenta uocis uti ſonoro ſermone, contentus eſt im-
preſſas animo habere imagines ueræ ſapientiæ, quæ eſt fallacis ſophiſticæ
aduerſaria. Nec prius in Ægyptum proficiſcitur, conflicturus cum eius re-
gionis ſophiſtis, quàm egregie meditatus diſſerendi facultatem, omnes e-
locutionis ideas commonſtrante abſoluenteqꝫ Deo, per impoſitionem ma-
nuum Aaronis, quem Moſis fratrem, ſolet os & interpretem & prophetam
appellare. Omnia enim hæc ſermoni accidunt, qui frater mentis eſt. Nam
fons ſermonum mens eſt, unde ceu ex ore fontis uerba promanant: quia o-
mnes ſermones ex hoc, ſicut fluenta riuorum è terra, profunduntur in pro-
patulum. idem & interpres eſt conceptorum in mente conſiliorum: idem &
uates diuinatorqꝫ, ex inuiſibilibus adytis oracula prodere non deſinens. Sic
igitur reſiſtendum eſt contra contentioſos aſſertores dogmatum. exercita-
ti enim per uarias ſermonum ſpecies, non ſuccumbemus per imperitiam ſo-
phiſticorum luctaminum: ſed inſurgendo in aduerſos obfirmatis paſsibus,
facile artificioſas eorum petitiones eluctabimur. illi uero ſemel deprehenſi,
uidebuntur ludicram digladiationem oſtentare, non concertandi uim. nam
& illi uulgo dicti ſciamachi, laudantur ob geſticulationem ſolitariam & agi
litatem manuū, ſed ualde improbantur in ſerio certamine. quòd ſi quis exor
natus animā uirtutibus omnib. artes eloquētiæ nō exercuit, quieſcat, ſecuri-
tatē habiturus ſilētij premiū, alioqui ſi ut Abel deſcēdet in certamē ſophiſti
cū, priuſqꝫ ſe obfirmarit cōcidet. ſicut em̄ medicorū quidā gnari curationis

omnium

omnium ferme uitiorū, morborum languorumq́ꝫ, nullius eorum rationē ue
ram aut uerìſimilem poſſunt reddere: alij contrà uehementer facundi, ſigno-
rum & cauſarum remediorumq́ꝫ ex quibus ars conſtat interpretes optimi,
in tractandis ægrotorum corporibus ſunt ignauiſsimi, ne minimū quidē re
medium adhibere idonei: ita qui ſe exercent in operib. ſapientiæ plerūqꝫ uer
ba negligunt: qui uero dicendi artes callent, nullā bonā diſciplinā habent re-
conditā. hos igit̃ infreni lingua fretos inſolēter efferri mirandū nō eſt, oſten
tantes quā ſemper exercuerunt inſolentiā. Sed illos ſpectādos ſuaſerim, qui
tanqꝫ medici callent rationē ſanandi morbos peſteſqꝫ animæ, donec deus e-
tiā interpretē optimū inſtruxerit, imbre ſuo perfuſis fontib. & illi ſapiēti in-
dicatis. cōuenientius igitur fuiſſet, Abelem pietate ſalutari uirtute præditū.
domi ſe cōtinere, & litigioſam cōtentioſamq́ꝫ pugnaturientis prouocationē
cōtemnere, imitatum Rebecæ patientiā: quæ auditis minis Eſau maliciæ ſo
dalis, ſuaſit uirtutis meditatori Iacob ut ſecederet, caueretq́ꝫ inſidias, donec
miſer ille ſuā rabiem remiſerit: eſt enim intolerabilis cōminatio, quam inten
tāt fratri, dicens: Apropinquet dies luctus patris mei. Optat enim tantùm
ut illa creatura expers affectuum, uidelicet Iſaac, qui oraculum accepit, non
deſcenſurum ſe in Ægyptū, in irrationalē affectum incidat, uoluptatis puta
aut doloris aut cuiuſcunqꝫ perturbationis mucrone uulnerata: ſignificās ꝙ
alter imperfectior & laborioſe proficiēs, nō uulnus ſolū, ſed & interitum ac
cipiat. attamē bonus deus nec inuulnerabile genus expugnari ab affectione
ſinet: nec uirtutis exercitiū in poteſtatē furentis cędemq́ꝫ ſpirantis tradet. &
ideo q̃d ſequitur: Inſurrexit Cain in Abelem fratrē ſuum, et interfecit ipſum,
prima quidē ſpecie Abelem occiſum ſubindicat: ſin aūt diligentius rem ex-
pendas, ipſum Cain à ſeipſo. ꝓinde ſic legendū; Inſurrexit Cain & occidit ſei-
pſum, non alterum. & merito quidē. anima enim quæ ex ſeipſa tollit dogma
pium & uirtutis amicum, uirtuti eſt mortua. itaqꝫ Abel, quod uix credas, in-
teremptus uiuit. exemptus enim ex inſipientis mente, uiuit in deo uitam feli
ciſsimam. atteſtatur nobis diuinum oraculum, quod uociferari eum ait diſer
te, & clamore prodere quæ à malo ſocio paſſus eſt. alioquin ſi non amplius
erat, quomodo loqui poterat? ita eſt profecto, ſapiens qui uidetur uita mor
tali defunctus, immortalē uiuit. malus autem uiuens in uitijs, quantū ad feli-
cem illam uitā eſt mortuus. nā diſiuncta animalia & in uniuerſum corpora,
alia pati, alia agere, poſsibile eſt ac facile. quādo enim pater pulſat caſtigās fi-
lium, aut magiſter familiarē, alius eſt qui pulſat, ꝙ qui pulſatur. quæ uero cō
iuncta reperiunt̃ ea parte quę tum agit tum patit̃, his ipſis utrunqꝫ accidit eo
dem tempore. certe quando athleta ſeipſum fricat exercendi gratia, utiqꝫ fri
catur: ſicut qui ſemetipſum ſauciat, mutilatur atqꝫ interficitur. Sed quorſum
hæc? quod anima cum ſit una non ex diſiunctis rebus, ſed ex coniunctis, ne
ceſſariò patitur quod uidetur agere, ſicut nunc quoqꝫ planum eſt. Putans
enim ſe ſuſtuliſſe dogma deo chariſsimum, ſeipſam interemit. Teſtis eſt La-
mech impij Cain progenies, qui ſic ſuas uxores alloquitur, duas inconſultas
ſententias: Virum occidi in uulnus mihi, & iuuenem in cicatricem mihi. Li-
quet enim ꝙ ſi quis fortitudinis rationem occidit, ſeipſum cōtrario morbo
timiditatis uulnerat: & ſi quis pubeſcentē uim in ipſa honeſtorū meditatiōe

tollit,plagas & magna flagra cum non mediocri dedecore ſibiipſe infert. Dicit tamen patientia,ꝙ ſublato profectu meditationeꝗ, non unam ſolã prolem amittet,ſed & alias,orbitatem in uniuerſum denuncians. Sicut autẽ qui bonum uirum lædit,declaratus eſt ſeipſum mulctare; ita qui cedit præſtantioribus , quamuis dicatur illis pręſtare beneficiũ, re uera de ſeipſo bene meretur. teſtis eſt his meis dictis ipſa natura,& leges huic conſentaneæ. Diſerte enim præcipiunt ſic:Honora patrem & matrem,ut bene tibi fiat. Nõ his qui honorantur inquit,ſed tibi.nam ſiue intellectum ut patrem huius cõcreti,ſiue ſenſum ut matrem honorauerimus, ipſi ab eis recipiemus beneficiũ. honoramus autem intellectum,non iucunda ei præbendo ſed utilia: ea ſunt quæcunꝗ à uirtute proueniunt.cæterum ſenſui honorem habemus, quando cohibemus eius impetum ad res ſenſibiles,& refrenamus per intellectũ, gubernatorem aurigamꝗ potentiarum quæ nobis inſunt irrationaliũ. Ergo ſi honor quem dixi,utriꝗ habeatur,ſenſui ac intellectui,neceſſum eſt me qui utroꝗ utor,affici beneficijs. Pari modo ſi rationem longe ab intellectu ſenſuꝗ abducens,patrem creatorem mundi,matremꝗ ſapientiam eius per quam condita ſunt omnia, honore dignaberis, ipſe beneficium accipies. nullius enim indiget,nec plenus ille deus,nec illa ſumma perfectiſsimaꝗ ſcientia. quo fit ut qui hos colunt,non eis quippe nulla re indigentibus,ſed ſibi proſint maxime. nam ſcientia equos canes'ue curandi, ipſis animalibus utilis,parat eis neceſſaria:ni faciat,diſceſſura ab officio. at pietas ad cuius curam pertinet deum colere,nefas eſt ut dicatur aliquid conferre quo iuuetur deus.nihil enim eſt quod eum adiuuet rei nullius indigũ:nec in rebus quicquam eſt quod ſe potiorem iuuare queat, ſed ediuerſo cuncta indeſinenter iuuantur ab ipſo.Itaꝗ dum pietatem dicimus eſſe erga deum obſequium,intelligendum eſt tale quoddam miniſterium,quale ſerui præſtant dominis, impigre iuſſa peragendo.ſed hoc intereſt,quòd domini quidẽ indigent miniſterio,deus autem non indiget.itaꝗ illis quidem prodeſt miniſterium,ad hunc nihil inde redit,præter uoluntatem pietatis indicem.nihil enim in hoc domino inuenitur quod profectum acceſsionẽꝗ recipiat, cum omnia iam inde ab initio ſint optima.uerùm ipſis maxima prouenit utilitas,qui in eius familiaritatem ſe inſinuant. hactenus dictũ ſit de his,qui ſe putant alijs bene aut male facere. compertum enim eſt eos utrunꝗ ſibi ipſos facere. pergamus ſcrutari ſequentia,uidelicet ſcitationẽ hanc: Vbi eſt Abel frater tuus? ad quam reſpondet,Neſcio.num cuſtos fratris mei ſum ego? Quærendum igitur an proprie de deo dici poſsit,eum ſcitari.nam qui percontatur,de his quæ ignorat interrogat, quærens reſponſum ut cognoſcat quæ neſciuerat. at huic percontatori nota ſunt omnia, non præſentia tantum & præterita, ſed futura etiam. Quid igitur opus habet reſponſo nihil profuturo ad ampliorem ſcientiam? Proinde dicendum, quæ iſtiuſmodi ſunt non habere talem naturam ut de ſummo autore prædicari poſsint proprie:ſed ſicut qui non mentitur poteſt mendacium dicere, ita qui non interrogat, poteſt interrogationem proloqui. Cur igitur , dixerit fortaſſe aliquis, produntur talia? ut anima reſponſura,apud ſeipſam penſitet,quid recte ſecu'sue pronunciet,abſꝗ ullo alio uel ſuffragatore uel aduerſario:nam & cum ſapientẽ

illum

illum rogat: ubi habes uirtutem: Abrahamum inquam de Sarra: nō ignarus
rogat, ſed ut reſponſum eliciat, per quod ille auferat cum laude coniunctum
teſtimonium. Sic enim reſpondiſſe dicitur: Eccam in tabernaculo, hoc eſt in
anima. Quam igitur laudem hoc reſponſum continet? Ecce, inquit, apud me
ipſum uirtutem habeo repoſitam ceu rem precioſiſsimam, & ideo iam nunc
felix ſum. Quod enim ex uirtute percipimus, felicitas eſt. ut non fruſtra eam
poſsideamus. Vti autem ea non poſſum, ni tu demiſſo cælitus ſemine facias
eam grauidam: atq; illa Iſaac pariat, felicitatis progeniem. Intelligo autem feli
citatem, uirtutis perfectę in uita perfecta uſum. Ideo propoſitum hoc eius ap
probans, promittit implenda mature quæ poſtulat. Huic igitur ſua reſpon-
ſio laudem attulit, faſſo ne uirtutem quidem abſque diuino fauore idoneam
per ſe ad aliquem iuuandum. At Caino merito affert uituperium, neganti ſe
ſcire ubi ſit qui dolo ipſius occiſus fuit. Videtur enim reſponſo hoc uelle fal-
lere, quaſi non perſpicientem omnia, ac non iam ante prȩuidentem decipien
di uoluntatem in eo. Nefarius autem & alienus à populo dei eſt, quiſquis pu
tat aliquid latere eius oculum. At iſte addit etiā iuuenilem uocem: Nunquid
cuſtos fratris mei ſum ego? Miſeram profecto uitam acturus erat, ſi te cuſto-
dem tanti boni natura conſtituiſſet. An non uides quòd ſanctorum aſſerua-
tionem ac cuſtodiam non quibuſuis legislator, ſed ſacratas mentes habenti-
bus Leuitis committit? quibus non ſatis digna ſors terra, aqua, aer, cælum in,
ſuper & totus mundus uiſa eſt, ſed ſolus horum opifex: ad quem confugerūt
ſupplices, facti eius ueri famuli, amorem erga ſuum dominū declarantes per
continuum miniſterium, & per impigram rerum ſibi creditarum cuſtodiā.
ac ne his quidem ſupplicibus licuit omnibus eſſe cuſtodes rerum ſacrarum,
ſed tantum ſortitis numerū quinquagenariū, annunciantē remiſsionē liber-
tatemq́; & reſtitutionē in poſſeſsiones priſtinas. Hæc eſt, inquit, lex Leui-
tarum. A uigintiquinq; annis ingredietur ut miniſtret in tabernaculo teſti-
monij: & à quinquageſimo anno miniſtrare ceſſabit, ſuccedente fratre in mi-
niſterium. Ipſe autem cuſtodiet cuſtodias, opera uero non operabitur.] Er-
go dimidium perfectionis habentem (perfecta enim ratio quinquagenaria,
cuius dimidium uigintiquinq;) operari permittit, & ſancta facere, approban
tem ſe operibus: eſt autem principium, teſte antiquo prouerbio, totius dimi
dium: cæterum perfectum, non iam laborare, ſed quæ per exercitationem la
boremq́; acquiſiuit, cuſtodire. Abſit enim ut eorum ſim meditator, quæ mox
ſeruare non liceat. Ergo exercitatio mediocritas eſt, non perfectio. Fit enim
non in perfectis quidem animis, ſed tamen ad faſtigium tendentibus. At cu-
ſtodiæ perfectum officium, memoriæ mandare contemplatiua exercitia ſan
ctorum, ſcilicet fideli cuſtodi pulchrum ſcientiæ depoſitum: quæ ſola conte-
mnit obliuionis caſſes multiplices. Itaq; memorem eorum quæ didicit, recte
cuſtodem appellat. Hic autem prius quàm exerceretur, alterius docentis e-
rat diſcipulus. Factus autem ad cuſtodiam idoneus, aſcitus iam in docētium
dignitatem ac ordinem, fratrem ad miniſteria ſuæ doctrinæ ſubſtituit, hoc
eſt ſermonem ſuum enunciatiuum. Dicitur enim quòd miniſtrabit frater e-
ius. Itaq; probi uiri mens, cuſtos ac proma conda eſt uirtutis dogmatum. fra-
ter uero eius ſermo miniſtrabit, eruditionis cupidis enarrans ſapientiæ con-

templationes & dogmata. Ideoq; Moſes benedicens Leui, poſt alia miranda infert hoc quoq;: Cuſtodiuit eloquia tua, & teſtamentum tuum ſeruauit. Ac mox: Manifeſtabunt iuſtificationes tuas Iacob, & legem ſuam Iſrael. Ergo ſatis docet, & eloquiorū & teſtamenti dei probum uirum cuſtodem eſſe. quin & iuſtificationum legumq; interpretem ac doctorem optimum eundem indicat: quando interpretatio per cognatum inſtrumentum, uocale uidelicet, peragitur: cuſtodia uero circa mentem examinatur, quæ eſt magnum conditorium à natura fabricatum, facile capax cogitationum omnium quibus uel corpora uel res comprehendimus. Profuiſſet ſane amatori ſui Caino, ſi Abelem cuſtodiſſet. Si enim ſeruaſſet eum, conſideratam & mediocrem uitam ſibi acquiſiſſet, non explens ſe mera malicia. Et dixit deus: Quid feciſti? uox ſanguinis fratris tui clamat ad me de terra.] Illud quid feciſti, & indignationem præ ſe fert ob ſceleratum facinus, & irriſionem putantis dolo patratum homicidium. Indignatio propter malefici propoſitum oritur, quòd bonum tollere uoluit: irriſio uerò, quia putans ſe inſidiari potiori, ſibi magis quàm illi ſtruxit inſidias. Viuit enim, ut iam ante dixi, qui mortuus exiſtimat, quandoquidem comperitur etiam deum ſupplex alloqui. At is qui ſuperſtes uidetur, animæ morte perijt, excluſus à uirtute, propter quam ſolam uita dignus eſſe potuerat. Itaq; dicere, Quid feciſti? idem ualet quod, Nihil effeciſti. Nam neq; ille ſophiſta Balaam, id eſt, uanum uulgus contrariarum opinionum & inter ſe pugnantium, uolens execrari probos & lædere, quicquam ualuit, deo maledictionem uertente in benedictionem, ut & uafriciem iniuſti redargueret, & ſe uirtutis amicum oſtenderet. Solent autem pleriq; omnes ſophiſtæ aduerſarias habere ſuaſmetipſorum facultates, dum uerba eorum cogitationibus, & conſilia uerbis reſiſtunt, haud ullo conſenſu intercedente. Deliniunt enim noſtras aures diſſerendo quàm ſocialis res ſit iuſtitia, quantum omnibus conferat temperantia, quantopere probetur fortitudo, quàm ingens capiatur ex pietate utilitas, quàm ſalubres uirtutes cæteræ: econtra iniuſtitiam eſſe rem impacatā, intemperantiam morbiferā, impietatem nefariam, reliquā maliciā pernicioſam: & tamen cōtraria dictis ſuis ſapere non deſinunt. ſed poſt decantatas laudes prudentiæ, temperantiæ, iuſtitiæ, pietatiſq;, tum maxime deſipiunt, laſciuiunt, iniuſte impieq; ſe gerunt: & ut uerbo dicam, deprehenduntur omne fas iuſq; confundere ac ſubuertere. Quos merito uerbis quibus ad Cain deus utitur, appellet quiſpiam: Quid feciſtis? quid uobiſipſis profuiſtis? quam utilitatem anima ueſtra percepit ex tot iſtis de uirtute ſermonibus? quid in ueſtra uita magnum paruum'ue correxiſtis? an non potius ueras criminationes contra uoſipſos protuliſtis, qui probando bona & uerbis philoſophando, interpretes quidem fuiſtis facundiſsimi, & tamē cōuincimini turpiſsime tum ſapere tū uiuere? annon in animabus ueſtris omne bonum emortuū eſt, incandeſcētibus uitijs? quamobrem nemo ueſtrum ſuperſtes eſt. Sicut enim poſt obitum muſici cuiuſpiā aut grammatici muſica grammaticaq; horum cum ipſis perijt, ſed ideæ manent harum artium, duraturæ unà cum mundo in perpetuum, iuxta quas præſentes poſteriq; fient muſici ac grāmatici: ita etiam ſingulorum prudentia, temperantia, fortitudo, iuſtitia, aut in uniuerſum ſapientia ſi tollatur, nihilominus

lominus in huius uniuerſi natura immortali prudentia immortalis & uirtus
omnis incorruptibilis inſculpta eſt, iuxta quam & nunc probi cenſentur, &
erunt in poſterum. niſi forte etiam homine aliquo particulari mortuo ſequi
dicemus mortem humanitatis, quam genus'ne an ideam, an conceptum, an
aliud quid uocare oporteat, uiderint quibus ſtudium eſt proprietates nomi
num perquirere. Vnus ſignatorius annulus ſæpe poſt expreſſas innumeras
formas, easꝗ interdum unà cum ſuis ſubiectis abolitas, tamen in ſua natura
illæſus perſeuerat. Et non putamus uirtutes, etiamſi omnes characteres ab
eis impreſsi in ſtudioſorum animas, per prauam uitę rationem aut aliã quam
uis cauſam euanuerint, in perpetuum conſeruaturas naturam ſuam incorru
ptibilem nulliꝗ unquam fato obnoxiam? ideo rudes diſciplinarum, qui ne-
ſciunt differentias inter totum & partes, inter genera & ſpecies, inter ea quæ
communi cenſentur nomine, omnia confundunt commiſcentꝗ cum omni-
bus. Proinde omnis ſui amans cognominatus Cain, diſcat cognominem A-
belis à ſe occiſum eſſe, ſpeciem, indiuiduum, delineatam ad exemplar effigiẽ,
non ipſum archetypũ, non genus, nõ ideã, quæ cum ſint incorruptibilia, pu-
tat cõmori cum animalibus. In hunc aliquis iure cauillẽt: Quid feciſti infelix?
nónne opinio pia, quã tibi uideris ſuſtuliſſe, uiuit apud deum: tu uero tui ho
micida factus es, occiſo per inſidias eo, qui ſolus bene uiuendi tibi autor eſſe
poterat. Cæterũ quæ ſequunt̃ multũ habent uel uenuſtatis in elocutione, uel
grauitatis reconditæ in ſententia: Vox ſanguinis fratris tui clamat ad me de
terra. Quorũ uerborũ magniloquentia nota eſt omnibus initiatis eloquẽtię,
intellectũ uero eorũ, quantũ poterimus conſiderabimus. ac primũ de ſangui
ne. Multis enim in locis lex eſſentiã animæ pronunciat ſanguinẽ, loquens di
ſerte: Nam anima omnis carnis ſanguis eſt. Sed quando primũ abſoluta cæli
terræꝗ ac mediorũ elementorũ fabrica hominẽ fingebat conditor animaliũ,
dicitur inſpiraſſe in faciẽ eius ſpiritũ uitæ, eumꝗ factum animã uitę: iam tum
docẽte nos ſcriptura, ſpiritũ eſſe animæ eſſentiã. Solet aũt illa mox ab initio
argumentorũ diligenter memorare ſingula, æquum cenſens ut ſequẽtia con
cinant cum præcedentibus. proinde qui iam ſpiritũ eſſentiã animæ dixerat,
nõ diceret nunc eã ſanguinẽ eximiũ in corpore, ni reſpexiſſet generale quid-
dam ualde neceſſariũ. Quid igitur dicendũ? ſinguli noſtrũ, ſicut ratio nume-
rorum poſtulat, duo ſumus per accidẽs, animal ſimul & homo. horũ utrunꝗ
cognatã uim ſortitũ eſt in anima. altera uitalis eſt qua uiuimus: altera rationa
lis, per quam ſumus rationis participes. uitalẽ habẽt & bruta, rationali carẽt.
reguntur aũt à deo, qui rationis fons eſt antiquiſsimus. ergo uis illa quæ no-
bis cõmunis cum brutis eſt, eſſentiã accepit ſanguinẽ. at illa quæ à rationali
fonte demanat, ſpiritus eſt, nõ aer motus, ſed character quidam & effigies di
uinæ potentiæ, quam nomine proprio Moſes uocat imaginẽ: ſignificãs ꝙ ar
chetypũ rationalis naturæ deus eſt, homo uero imago ſeu effigies: non illud
geminæ naturæ animal, ſed quod eſt in anima prętantiſsimũ, quod uocatur
mens & ratio. ideo carnis quidem animã dicit ſanguinẽ, ſciens carniũ naturã
à mente diuerſam, ſed uitæ ſicut totũ reliquũ noſtrum corpus participẽ. ho-
minis aũt animã nominat hominẽ, non hoc ex utroꝗ concretũ, ut dixi, ſed il
lud diuinũ opificium, quo ratiocinamur, cuius radices conditor in cælũ uſꝗ

protendit, & ad extremã illam fixarũ quas uocant ſtellarũ religauit circum-
ferentiam . ſolam enim in terris cæleſtem plantã fecit hominem , cæterarũ in
terra defixit capita:omnes enim humi caput habent:ſoli homini ſublime de-
dit,ut alimenta cælitus incorruptibilia quærat,non terrena iſta corruptioni
obnoxia.quapropter corporis noſtri partẽ inſenſatiſsimã,longe à ratione ſe
cretã,pedes ceu radices ad terrã applicuit. ſenſus aũt mẽtis ſatellites, & hanc
ipſam,longiſsime à terra iuſsit habitare,& ad ætheris cæliq́ꝫ nunq̃ꝫ interitu-
ros alligauit ambitus.nõ eſt igitur cur nos Moſi familiares dubitemus, quo
modo homo cognitionẽ inuiſibilis dei adeptus ſit.cauſam enim oraculo do-
ctus ipſe nobis expoſuit.loquiť enim in hanc ſententiã.Creator nullã animã
in corpore fecit idoneã per ſeipſam uidere ſuum opificẽ. cęterũ cum animad
uerteret utiliſsimã creaturæ fore hanc cognitionẽ,ſi modo ei cõtingeret(hic
enim felicitatis finis eſt)ſuperne inſpirauit nõnihil de ſuo numine . quod in-
uiſibile in inuiſibilem animã ſuum characterẽ impreſsit, ut ne terreſtris qui-
dem regio ſine dei eſſet imagine.Cęterum archetypum illud intantũ carebat
omni ſpecie,ut ne imago quidem eius eſſet uiſibilis:expreſſa tamen ad ſuum
exemplar,nõ mortales,ſed immortales cogitationes concipiebat . Qui enim
poterat mortalis natura manere ſimul & peregrinari,aut huc illućꝫ inſpice-
re,aut mare quidem totũ nauibus , terrã uero uſq́ꝫ extremos fines perluſtra-
re itineribus, aut mores legeśꝫ aut in uniuerſum res & corpora pernoſcere?
aut præter iſta terrena ſublimia quoq́ꝫ comprehendere,aerẽ cum ſuis muta-
tionibus,proprietates temporũ,& quæ quotãnis ſtatę nouationes accidũt?
aut quomodo à terra in cælũ ſubuolare per aerẽ, atq́ꝫ ibi ſcrutari cæleſtes na
turas quomodo ſe habeãt,quomodo moueanť, q̃s motus eorũ finis quódue
initiũ,qua cognatione ſibi inuicẽ aut uniuerſo coniunctæ ſunt . adhæc artes
ſcientiasq́ꝫ inuenire,quæ uel ad res externas,uel ad animæ corporisq́ꝫ profe-
ctum attinẽt,aliaćꝫ infinita tractare quorũ nec naturã nec numerũ cõprehen
dere fuerit facile.ſola enim ex his quæ nobis inſunt mẽs,ut omniũ ocyſsima,
etiam tempus ipſum quo iſta fieri uidentur,præcurrit & præoccupat, inuiſi
bilibus uiribus ſine tempore & uniuerſum hoc & partes eius harumq́ꝫ cau-
ſas contrectando.iam uero nõ ſolum terræ mariſq́ꝫ, uerũ & aeris cæliq́ꝫ ter-
minos attingens,ne hic quidẽ cõſiſtit , mundum rata indeſinentis ſui curſus
modicum eſſe terminũ. ulterius etiam prouolans,incomprehenſibilẽ dei na-
turam appetit,cupiens hanc quoq́ꝫ, ſi queat,comprehendere. & quomodo
credibile uideť,tam exiguã mentem humanã , membranula cerebri aut cor-
de , haud amplis ſpacijs incluſam , tantã cæli mundiq́ꝫ magnitudinẽ capere,
niſi illius diuinę feliciſq́ꝫ animæ portiũcula eſſet indiuiſibilis? nihil eñ quod
diuinum eſt abſcinditur,ſed tantũ protẽditur.quamobrẽ cõſors eius quæ in
hoc uniuerſo eſt perfectionis , quãdo mundũ cogitat, extẽdit ſe q̃ꝫ late patet
uſq́ꝫ eius terminos,nec tamẽ abrumpiť. Eſt enim uis ipſius extẽſilis & ducti-
lis. Hæc igitur compendio de animæ eſſentia dicta ſint:nunc conſequens eſt
ut ſubdamus quid ſit clamare uocẽ ſanguinis. Animæ noſtræ pars quædam
muta,quædã uocalis eſt.bruta quidem muta, uocalis uero quatenus ratione
prædita,qua ſola deus noſcitur.reliquis enim partibus nec deũ nec intelligi-
bile quicq̃ꝫ comprehendere poſſumus . Vitalis igitur facultatis in ſanguine
conſtitutæ

conſtitutæ, præcipua quædã portio uoce ſermoneꝗ honoris cauſa donata
eſt, non hoc qui per os linguamꝗ profluit, ſed fonte ipſo, ex quo per prolati-
onem ceu lacunę quædam ſermonum repleri poſſunt. Fons autem hic mens
eſt, per quã ad illum Qui eſt, interpellationes & occlamationes iam ſponte,
iam inuiti eiaculamur. ille uero ut bonus ac propicius non auerſat̃ ſupplices,
præſertim quando ingemiſcentes ob Ægyptios affectus & opera, ſincere ac
ſine fuco exclamant. tunc enim Moſes ait uerba eorũ ad deum aſcendere: il-
lum uero exaudientẽ liberare à malis inſtantibus. hæc autẽ omnia fieri, quan
do rex Ægypti moritur, quod certe mirãdum uidetur: probabile enim erat,
defuncto tyranno lætari gaudereꝗ quotquot premebant̃ tyrannide: qui ta-
men tunc dicunt̃ gemere. nam poſt multos dies mortuus eſt rex Ægypti, &
ingemuerunt filij Iſrael. Verba hæc ut ſonant rationẽ non habent: quod ſi in
ſitas in animabus facultates introſpicias, pulchre hæc cohærere inuenies. qñ
enim diſsipator ille honeſtarũ opinionũ Pharao in nobis uigeſcit, & ſanus
uidetur, ſi tamen quiſquã malus ſanus eſſe recte dicitur, uoluptatẽ amplecti-
mur eliminata temperantia. quando uero amiſſa poteſtate quodãmodo mo
ritur qui ſtulte petulanterꝗ uiuendi cauſa fuerat, à ſobria uita illuſtrati inge-
miſcimus & deploramus ætatem anteactam, quod uirtute uoluptati poſtha
bita mortalem uitam immortali antepoſuimus. tum uero lex miſerata lamen
tationes continuas, clementer admittit animas ſupplices, & calamitatem de-
pellit, incuſſam eis ab Ægyptijs affectibus. Cæterum Caino pœnitentiã nõ
recipienti propter immanitatem ſceleris fratricidij, execrationes infliguntur
conuenientiſsimæ. primum Nunc, inquit, maledictus es tu ſuper terram.]
declarans ꝙ dudum, non nunc quando cædem patrauit, ſceleſtus & maledi
ctus eſt, iam inde ex quo cepit cædis conſilium, uoluntate pro facto æſtima-
ta. dum enim turpia cogitamus uel ſola mentis imaginatione, iam rei ſumus
cogitationis. poteſt enim etiam inuita anima mutari. dum uero ad conſilium
accedit facinus, reum fit & conſilium. nam peccatum à nolẽte admiſſum, hac
maxime ratione dignoſcitur. Maledictam autem fore mentem non ab alio
quàm à terra pronunciat. Grauiſsimæ enim eius calamitates in unoquoꝗ à
terreſtribus cauſis proueniunt. Corpus certe aut morbo correptũ, acceden-
tibus ex ipſo malis alijs, languore iactationeꝗ occupatur: aut nimio uſu uo-
luptatis impinguatum uires hebetiores reddidit. & ſunt ſua cuiꝗ ſenſui de-
trimenta, in quæ poteſt incidere. Aut enim forma conſpecta telis Cupidinis
aliquis ſauciatur affectus permoleſti: aut morte propinqui audita ſuccumbit
mœſtitiæ. Guſtus quoꝗ nonnunquam deijcit, aut inſuauibus excruciatum
ſaporibus, aut grauatum ſuauium multitudine. Nam libidinis œſtrum me-
morare quid attinet? quæ ciuitates integras regionesꝗ & magnos terræ tra
ctus dedit exitio, ſicut teſtantur omnes propemodum poetæ atꝗ hiſtorici.
Modum autem quo mens in terra maledicitur, addit dicens: Quæ ape-
ruit os ſuum, ut ſuſciperet ſanguinem fratris ſui.] Graue eſt enim aperiri dila
tariꝗ ora ſenſuum, ut ſenſibilia more fluminis exundantis infundantur, obi-
ce nullo repellente uiolentum impetum. Tunc enim mens tantis undis obru
ta in profundum mergitur, ut ne innatare quidem poſsit, aut ſaltem caput

exercere. Verum oportet ſingulis iſtis uti non quomodocunq;, ſed ad optima quæq;. Poteſt uiſus omnes colores formasq; uidere, ſed uideat quę luce non tenebris digna ſunt. Poteſt & auris omnes uoces recipere, ſed nonnullas ſinat præteruehi. Plurima enim homines loquuntur coniuncta cum turpitudine. Nec quia guſtum natura dedit tibi, ô inflate, ideo lari more quæuis inſatiabiliter ingere. Nam plerunq; non ſolum è prauis alimentis, ſed & è nimijs, grauis morbus & cruciabilis naſcitur. Nec quia membra accepiſti genitalia conſeruandæ uniuerſitatis cauſa, ideo ſtupra & adulteria cæteriq; inceſti coitus ſectandi ſunt: ſed hi tantummodo qui legitime humanum genus proſeminant. Nec quia linguam & os & inſtrumenta uocis ſortitus es, ſtatim effare uel ſecretiſsima. Prodeſt enim nõnunquam ſilentium. Mea certe ſententia qui didicerunt loqui, etiam ſilere didicerunt, cum utrumq; eiuſdem facultatis ſit. at qui narrant quæ non decet, non eloquentiam oſtentant, ſed ſilendi impotentiam. Ideo ſtudemus unumquodque os de quibus diximus, obligare non rumpendis temperantiæ uinculis. Quotquot enim nullis cohibentur uinculis, ut alibi Moſes ait, impura ſunt: quaſi cauſa infelicitatis ſit, laxari & hiare ſoluiq; partes animæ. Contrà conſtringi eaſdem & in unum conduci, ad rectam uitę rationem conferat. Merito igitur ille impius numinis contemptor Cain maledicitur: qui apertis cauernis huius concreti rebus externis inhiauit omnibus, præ inſatiabilitate petens eas accipere in perniciem Abel, id eſt amici deo dogmatis. Ideo terram operabitur, nõ agricola erit. Omnis enim agricola eſt artifex, quoniam ars & agricultura. multi autẽ è uulgo terræ operarij, ſine peritia tractantes uictus cauſa hæc miniſteria. hi operando ſæpe damnum dant, ni præfectum habeãt: & ſi quid recte operantur, fortuito non ratione bene faciunt. at quæ aguntur ex agriculturæ ſcientia, omnia neceſſario ſunt utilia. Quamobrem legiſlator Noe iuſto artem agriculturæ tribuit, docens quòd in morem agricolæ boni uir bonus è ſilueſtri genere ſtirpes, quæcunq; noxiæ ſunt ab affectibus aut uitijs plantatæ, excidit: quæ uero infrugiferæ quidem, poſſunt tamen uice maceriæ ſepem animæ præſtare munitiſsimam, eas ſinit. rurſum omnes quæ mites ſunt, diuerſo modo non eodem curat, alias deputans, alijs inſerens, aliarum incrementum ad proceritatẽ adiuuans, alias in breuitatem contrahẽs. iam uero uitem luxuriantem conſpicatus deflectit in terram propagines, ſcrobes faciens, ac mox terrã aggerens denuo. at illæ quæ modo partes fuerant, iam integræ, & è filiabus matres factæ, naturalẽ etiam matrẽ ſenectute exuunt. poſtq; enim deſiit nutrimentũ in plures fœtus, quippe iam ad ſibi ipſis quærendũ maturos, minutatim diſtribuere, quæ prius hanc ob cauſam famelica uix ſaturabatur, iam ut pinguefacta repubeſcit. aliũ quendã uidere memini, qui mitis arboris, ſed parũ generoſæ, quod ſupra terrã extabat præſecuit, ut à radice promineret modicum: deſumptoq; ab alia generoſa bono ſurculo, ad medullam eam parte uną deraſit. extantem autem illam à radice non profunde incidit: ſed rima tãtum facta, deraſum ſurculum in eam inſeruit. ex quibus ambobus unitis arboris unius natura prouenit, utraq; parem utilitatem reddente alteri. nam radices nutriunt inſitum ramum nec ſinunt areſcere. at ille uberes fru

ctus reponit pro nutricationis gratia. Sunt & alia innumera opera artis agri
culturæ, quæ nunc memorare ſuperuacaneum fuerit. hæc enim in hoc tan-
tum prolixius diximus, ut appareat diſcrimen inter operarium terræ & agri
colam. Certe quiuis malus terrenum corpus eiuſq; cognatos ſenſus & iſta
externa ſenſibilia operari ſine arte non deſinit, lędens interim animam ſuam
miſeram: quam tum lædit, cum uidetur maxime prodeſſe corpori ſuo. At bo
nus, ut peritus rei ruſticæ, omnem materiam certa ratione tractat ex artis prę
ſcripto. & quoties indomiti ſenſus ad externa ſenſibilia contumaci feruntur
impetu, adhibita machina quapiam in hoc artificioſe parata, cohibentur fa-
cile. Cum uero in anima crudus affectus eam concutiens exoritur, pruritus
aut titillationes uoluptarias aut concupiſcentias, aut ediuerſo morſus tædi-
umq; mœſtitiæ uel pauoris afferens, præparato remedio ſalutari mitigatur.
atq; etiam ſi quod ſerpiginoſum uitium longius producitur, cãcro depaſcen
ti corpora ſimile, id quoq; ſermone ſcite adhibito reſecatur. & in hunc mo-
dum quicquid ſilueſtre eſt ad mitiorem cultum reducitur. Cæterũ frugiferæ
uirtutum plantæ primum progerminant ſtudia, quæ mox fructus honeſta-
rum actionum ſequitur. his animæ agricultura incrementum addit, & quan
tum in ſe eſt, immortales facit ſua induſtria. Liquet igitur agricolam eſſe bo-
num, terrę uero operarium malum: cui terram exercenti utinam ex illo terre
no roboris aliquid accederet, ac non deperiret aliquid ex eo quod habuerat.
dicit enim de ea, Non apponet uires ſuas tibi tradere. Et qualis eſſet homo,
qui edens ſemper bibenſq; nunquam expleretur? aut eas quæ ſub uentre ſunt uo-
luptates alias ſuper alias cumulans, tamen recentẽ ſemper libidinem afferret
ad coitum? nam indigẽtia ſolet imbecillitatẽ inducere, ſicut firmitatem ſatie-
tas. Verum quando in copia rerũ coniungitur inſatiabilitas cum magna in-
temperantia, id demũ fames eſt. miſeri uero qui mole referti, quantum ad cu-
piditates ſunt adhuc inanes & ſitiunt. Sed de amatoribus ſcientiæ in cantico
magno uates ait: quòd eos aſcendere fecit ſuper uim terræ, & cibauit agro-
rum germina. Scilicet impius finem non aſſequitur, ut magis doleat, dum ui-
res decedunt magis quàm accedunt eius actionibus. Qui autem uirtuti dant
operã, ſuperiores omnibus rebus terrenis ac mortalibus, è ſublimi deſpiciũt
earum potẽtiam, quippe in aſcenſu ducẽ ſecuti deum, qui etiam pubertatem
agrorum ad uſum fructum eis porrigit, uirtutes agris, & illarum fructus ho
rum fructibus aſsimilans. Naſcitur enim ex prudentia ſapere, ex temperan
tia ſobrium eſſe, è pietate deum colere, & ex unaquaque cæterarum uirtu-
tum ſua cuiuſque actio. Hæ ſunt cibi animæ proprie, quæ idonea eſt ad ſu-
gendum, ſicut legiſlator loquitur, Mel è petra, & oleum è ſolido ſaxo: pe-
tram ſolidam & infrangibilem indicans ſapientiam dei, nutricem baiulam
educatricemq; deſiderantium uitam incorruptibilem. Hæc enim tanquam
mater eorum quæ mundo continentur, ex ſeipſa cibos præbet ſuis fœtibus.
ſed non omnia diuino alimento digna habentur: uerũ ea modo quę nõ dege
nerẽ præ ſe ferunt indolẽ. nam pleraq; pereũt inedia uirtutis, grauiore mor-
bo ac miſeriore quàm cibi potuſq; inopia. Labitur aũt diuinæ ſapientię fons
nunc leniore fluxu placidioreq;, nunc uehemẽtiore curſu maioreq; impetu.

Quando igitur ſenſim deſcendit, dulceſcit mellis in morem: quando uero celeriter confertimq́ labitur, fit tanquam oleum illuſtrandæ animæ. Hanc petram propheta uocat alibi manna per ſynonymiam, antiquiſsimum illud dei uerbum: qua appellatione intelligitur quiddam generaliſsimum: unde fiunt duæ placentulæ, condita melle altera, altera oleo, id eſt, educationes duæ ualde ſimiles, & ſtudio dignę, initio dulcedinem inſtillantes contemplationum quæ inſunt ſcientijs: mox & lucem fulgidiſsimam accendentes in his qui nõ faſtidioſe deguſtant, ſed firmiter conſtanterq́ retinent ea quorum tenentur deſiderio. Hi ſunt, ut dixi, qui aſcendunt ſuper uim terræ. Cæterum impio Caino ne terra quidem quicquam confert ad agilitatem, quamuis nihil præter eam tractanti aliud. Proinde conſequenter gemens tremensq́ ſuper terram inuenitur, id eſt mœrore timoreq́ confectus. Talis eſt infelicis uita, cui è quatuor affectibus contigerunt qui moleſtiores ſunt, timor & dolor, quorum ſynonyma ſunt tremor & gemitus. Huiuſmodi enim homini neceſſum eſt aut adeſſe aut imminere mali aliquid. Itaq; futuri expectatio timorem gignit, præſentis uſus mœſtitiam. Sed qui uirtutem ſectatur, delicijs huic conuenientibus fruitur. Aut enim acquirit bonum, aut acquiret poſtea. & habere quidem, affert gaudium, rem precioſiſsimam: expectatio uero habendi, ſpem quæ eſt alimentum animarum uirtutem amantium: propter quam ſe mouemus pigritiam, quotquot ſuapte promptitudine properamus ad honeſta opera. Certe quæcunq; anima concipit prolem maſculam, ſcilicet iuſtũ propoſitum, ab hac excluduntur omnia triſtia. Teſtis erit natiuitas Noe, qui interpretatur ſolidus, de quo dicitur: Hic ceſſare faciet nos ab operibus noſtris, & à laboribus manuum noſtrarum, & à terra cui maledixit dominus deus. Sic enim natura comparatum eſt, ut iuſtitia primum quietem pro labore inducat, quicquid eſt in confinio uirtutis & uitij ſusq; deq; faciens, diuitias, principatum, gloriam, honores, & quæcunq; horum germana ſunt, circa quæ plurimum humanum genus ſatagit. Deinde mœrores tollat, quos nobis noſtræ actiones conciliant. Moſes enim non, ut impij quidam, deum autorem malorum ait, ſed noſtras manus, figurate noſtros conatus ſubindicans, & ſpontaneas cogitationes procliues ad deterius. Poſtremum eſt ceſſare à terra cui maledixit dominus deus. Hęc autem eſt malicia, inſipientium animabus inſita, cuius tanquam morbi grauiſsimi aberuncationem iuſtus inuenit, iuſtitiam adeptus cum tota ſua familia. utiq; quando id genus mala depelluntur, homo repletur gaudio ſicut Sarra. ait enim: Riſum mihi fecit dñs. & addit: nam quicunq; audierit, gratulabit̃ mihi. Opifex eſt enim deus boni riſus & gaudij: itaq; Iſaac nõ uulgariter genitus, ſed operãte deo credendus eſt. Nam ſi riſus Iſaac intelligitur, riſus autem factor eſt deus iuxta uerax Sarræ teſtimonium, etiam pater Iſaac poteſt dici rectiſsime. Huius appellationis etiam ſapiens ille Abraham fit particeps, cui gaudium proles ſapientiæ, triſtitiam excidens donatum eſt. Ergo ſi quis idoneus eſt audire poeticã, id eſt faciendi rationem qua deus utitur, & ipſe gaudet neceſſario, et gratulatur his qui habuerant audiẽdi deſiderium. In hac nullum figmentum fabuloſum inuenies, ſed ueritatis formas omnes expreſſas integre: imò ne metra quidẽ ac rhythmos

rhythmos & carmina aures per muſicam oblectantia: ſed opera naturæ abſolutiſſima, propriam quandã concinnitatẽ habentia. Sicut aũt mẽs ad audiendum apta gaudet his dei poematis: ſic & ſermo concinens mentis cogitationibus & quodãmodo adhærens, neceſſario gaudet. id docebit manifeſte oraculum Moſi ſapientiſsimo redditũ in hanc ſententiã: Ecce Aaron frater tuus leuita, ſcio ꝙ loquet̃ ipſe tibi. ecce ipſe egrediet̃ in occurſum tibi: uidensq́ te lætabit̃ intra ſeipſum. Opifex ait ſe ſcire, ꝙ ſermo, qui mẽtis eſt frater, loquetur. Fecit enim eum tanq̃ inſtrumentũ totius huius ex quo concreti ſumus, uocem articulatã. Hic ſermo mihi, tibi, omnibus hominibus, ſonat, profert, interpretat̃ cogitata, & prior exit occurſurus his quæ mens ratiocinat̃. Nam quando mens excita in aliquid ſibi familiare ſumit impetũ, aut intus cõmota à ſeipſa, aut receptis à rebus externis formis aliquibus eximijs, cõcipit & parturit cogitationes: quas uolens parere nõ poteſt, donec per linguã cæteraq́ inſtrumenta ſua, uox eas excipiens, obſtetricis more producat in lucem. hæc uox cogitationes elucidat. nam ſicut ea quæ in tenebris abdita ſunt cælãtur, donec lux affulgens ea indicet: ad eundem modum cogitationes mẽs recondit in loco inuiſibili, donec uox lucis more cunctas retegat. quapropter ualde pulchre dictum eſt, ꝙ egreditur ſermo in occurſum cogitationibus, & accurrit eas complecti cupiens, indicandi deſiderio. Nam quiſq́ ſui operis eſt cupidiſsimus. Sermonis autem proprium eſt dicere, ad quod ſuapte natura properat. Gaudet autem & lætatur quando ceu illuſtratus peruidet & comprehendit intellectum rei quæ declaratur. Tunc enim complexus eam interpretatur optime. Proinde quicunq́ inter dicendum non recte tenent cogitata, ut uerboſos ac loquaces auerſamur, quia longas ſed inanes atq́ adeò inanimes ut proprie dicam orationes conſartiunt. Horum igitur ſermo ut indecorus merito gemit: econtra neceſſario gaudet qui re bene conſiderata ſufficienter inſtructus ad conceptus animi proloquendos accedit: id quod omnibus fermè notum puto per quotidianam experientiam. quando enim probe cognitum tenemus de quo diſſerimus, lętus gaudensq́ ſermo abundat dilucidis & proprijs uocabulis, quibus copioſe, expedite, inoffenſe, atq́ etiam diſerte ac efficaciter repræſentat quicquid docere uult. quando autem diuerſis cogitationibus diſtracti nil certi comprehendimus, ſermo quoq́ delirat, & improprie loquit̃, deſtitutus aptis uerbis & cõuenientibus. Quapropter tum ipſe tædio laborat errabũdus & ſubinde impingẽs: tũ auditoribus adeò non perſuadet, ut moleſtus etiam ſit auribus. Attamen nec omnis ſermo, nec cogitatis occurrat omnibus: ſed perfectus Aaron perfectiſsimi Moſis cogitationibus. Alioquin quid opus erat poſtquam dixit Ecce Aaron frater tuus, addere Leuita, niſi ut doceret quod ſoli leuitę & ſacerdoti & bono ſermoni conueniat proferre cogitata quæ ſint perfectæ animæ germina. Nam mali uiri ſermo nunq́ interpretari poteſt diuina dogmata. pulchritudinẽ eñ eorũ ſuis deturparet cõtaminationibus. ecõtra neq́ bonus impudica turpia'ue proferret: ſed ſemper ſanctas narrationes ſacri ſanctiq́ ſermones faciet. Fert̃ in quadam optime inſtituta ciuitate morẽ eſſe hunc, ut quoties aliquis impuræ uitæ ciuis ſententiam uult proferre ad ſenatum aut populum, non ſinatur per ſeipſum hoc facere, ſed à magiſtratu cogatur eam apud aliquem ho-

neſtum uirum deponere. Qui mox aſſurgens promit quod audiuit, ſilente interim altero:& quæ tum primũ didicit quãuis aliena profert, autorẽ commenti uix in auditorũ ſpectatorúmue habens numero. adeò ne beneficium quidem ab iniuſtis quidam dignantᷣ accipere, ꝙ exiſtimẽt hanc utilitatẽ corrumpi admixto dedecore. quod & Moſes ſacratiſsimus docere uidetur. nam tale quiddam eſt quòd Aaron Leuita occurrit fratri ſuo Moſi, quo uiſo gaudet in ſeipſo. Illa autem uerba In ſeipſo gaudere, præter iam dictum dogma indicant & aliud magis ad remp. pertinens, oſtendente legislatore germanũ & maxime propriũ hominis gaudiũ. propriũ enim nec è pecuniarũ poſſeſsionúmue copia, nec è ſplendore gloriæ, nec ex ullo omnino inanimato infimoq; opere, quod per ſeipſum eſt corruptibile, poteſt contingere. imò nec è robore agilitateq; corporis aut cæteris id genus dotibus, quæ uel cum peſsimo quoq; cõmunes ſunt, & habentibus ſe nonnunq; perniciẽ attulerũt ineuitabilẽ. quoniã igitur in ſolis animæ bonis pura & minime adulterina inuenitur lætitia, in ſeipſo utiq; gaudet omnis ſapiẽs, nõ in his quę circa ſe habet. in ſeipſo enim habet mẽtis uirtutes, quas nobis placere æquũ eſt: circa ſe uero bonã habitudinẽ corporis & externarũ rerũ copiã, propter quas non eſt quod nobis placeamus. Ergo quoniã quantũ potuimus declarauimus uraciſsimi Moſis teſtimonio, ſapiẽtis propriũ eſſe gaudiũ, oſtẽdemus ſpẽ quoq; in hũc maxime cõpetere, teſte eodẽ. ſic. n. loquitᷣ de Seth filio cui nomẽ Enos, quod interpretatᷣ ſpes: hic primus ſperauit inuocare nomẽ dñi dei. Recte. uero ẽm homini quid magis poteſt eſſe propriũ ꝙ ſpes & expectatio poſſeſsionis bonorũ accipiendorũ à ſolo munificentiſsimo deo: quod genus ſolum, ſi uera fateri uolumus, proprie hominũ eſt: tanq; hi qui nõ ſperãt in deũ, extra naturam rationalẽ cenſeantᷣ. Ideo cum dixiſſet de Enos, hic ſperauit inuocare nomẽ dñi dei, diſerte infert, Hic eſt liber generationis hominũ proborũ. ſcriptum eſt enim in dei libro, ſolum bene ſperantẽ eſſe hominẽ. itaq; per cõtrarium qui deſperat nõ eſt homo. ergo concretũ hoc noſtrũ definitᷣ, animal rationale, mortale. ſed eius quẽ Moſes cẽſet hominẽ affectiones animæ ſperãt in eũ Qui eſt, uerũ deũ. Proinde boni uiri felicẽ ſortẽ nacti ſpẽ atq; gaudiũ, aut habeãt aut certe expectẽt bona. mali uero, quorũ Cain eſt ſodalis, in mœrore timoreq; degentes, præſentia imminẽtiáue mala miſerrimã portionem poſsideãt, gemẽtes ob moleſtias quas habẽt præ manibus, præ metu aũt ingruentiũ tremẽtes horrẽteſq;. uerũ de his hactenus dictũ ſit, ſcrutemur iam ſequentia. Dixitq; Cain ad dñm: Maior eſt culpa mea ꝙ ut remittatᷣ.] hoc quale ſit per ſimilia declarabitur. Si nauem mari iactatã gubernator deſerat, an non neceſſum eſt eam nauigationẽ aberrare? item ſi quadrigas auriga in Circenſibus, annon neceſſum eſt eas turbatas ferri curſu deuio? Quid ciuitas ſi deſtituatᷣ magiſtratibus aut legibus? ſunt autem & leges dubio procul pro magiſtratibus. nónne carẽs magiſtratibus legibuſq; ciuitas illa malis opprimetur maximis? Atqui natura comparatum eſt, corpus abſente anima, animam abſente ratione, rationem deſtitutam uirtute, interire funditus. Quod ſi hæc ſingula rebus deſtitutis nocẽt tantopere, quantam miſeriam in à deo deſtitutis agnoſcimus? quos ille auerſatus tanquam deſertores ordinis, exterminauit procul à ſanctiſsimis ſuis legibus, indignos ſua prouidẽtia

habitos

habitos. In uniuerſum enim ſcire oportet, ꝙ qui præſtantioris ope deſtitui-
tur, fit obnoxius maximis culpis & criminibus. quando enim dices imperi-
tum artis lædi maxime? no'nne quando à ſcientia omnino deſerit? quādo ue-
ro indoctum & ualde ineruditū? nónne quando à doctrina & diſciplina de-
relinquitur? quid inſipientes quando infelices pronunciamus potiſsime?
no'nne quando omnino repelluntur à prudentia? quādo uero intemperātes
& iniuſtos? nónne cum à temperantia iuſtitiaꝗ damnātur exilio perpetuo?
quando uero impios? nónne quādo pietas eos à ſacris ſuis excludit? ideo ar-
bitror eos qui nō omnino ſunt inexpiabiles, optare puniri potius q̃ dimitti.
nam hæc miſsio facile ſubuertet eos, ceu male ſaburatas naues carentes gu-
bernatoris prouidentia, animaduerſio uero ad correctionem profuerit. Aut
non ſunt potiores qui ſub pædagogis educantur, q̃ qui peccātes à nullis co
hibent caſtigatoribus? nō meliores itidem qui ſub magiſtris diſcūt artes, q̃
qui quoties aberrant obiurgantur à nemine? uel felicius proficiunt qui ſine
curatore degunt, q̃ qui parentes à natura inſtitutores ſibi additos deo fortu
nante nacti ſunt? ſin minus, ſaltem ſecundarios præfectos adepti, quos orbi
tatis miſeratio conciliare ſolet, in omnibus cōmoditatibus genitores minus
deſiderant? Ergo quicunꝗ peccatorū ſumus nobis conſcij, precemur deum,
ut puniat nos potius q̃ incaſtigatos prætereat. præteritos enim nō ipſe pro
picius in ſeruitutem ſuam uindicabit, ſed inclementis geniturę ſeruos faciet,
ꝙ ſi ut benignus clementer leniterꝗ puniat, errata noſtra corriget, ſermonē
ſuum caſtigatorem immittens in noſtram animā, per quem pudore admiſſo
rum incuſſo, ipſam in ſanitatem reſtituat. Propterea legiſlator ait, quicquid
in animo ſuo precata fuerit uidua & expulſa, manere ipſam. deum enim uirū
& patrem uniuerſorum ſemen genituramꝗ omnibus præbentem iuſte di-
cemus. mentem uero eiectam deo uiduam, quæ aut genituram diuinam nō
excepit, aut exceptam data opera abortum fecit. Quamobrem quicquid ſta-
tuerit, contra ſeipſam ſtatuet, idꝗ omnino immedicabile. Quomodo enim
euitari poteſt malum, quod contra ſeipſam pronunciat creatura inconſtans
& ad omnem occaſionem mobilis, aſcribens ſibi uirtutes creatoris? quarum
una eſt qua citra controuerſiam rigideꝗ definit ſingula. Quapropter nō ſo-
lum uiduabitur à ſcientia, ſed expelletur etiam. quod ſic intelligitur. Anima
uidua, nondum tamen expulſa ex honeſtate, poteſt per quandam tolerantiā
cum recta legitimaꝗ ratione redire in gratiam. quæ autem ſemel ſeiuncta fe-
cit diuortium, ut irreconciliabilis in omne æuum reiecta eſt, amiſſa poteſta-
te reuertendi ad priſtinum domicilium. Hactenus de his uerbis, Maior eſt
culpa mea q̃ ut remittatur: diſpiciamus ſequentia. Ecce eijcies me, inquit,
hodie à facie terræ, & à facie tua abſcondar. Quid ais bone uir? ita'ne etiam
eiectus è tota terra abſconderis? at quomodo? poteris'ne uiuere? an ignoras
ꝙ animalibus natura, non eadem ſed diuerſa loca incolenda diſtribuit? ma-
re piſcibus & omni aquatico generi, terram terreſtribus omnibus. homo aūt
utiꝗ iuxta corporis temperamentū animal terrenū eſt. propterea quicquid
migrat è ſuis regionibus, & uelut in alienas trāsfertur, exanimatur facile: ter-
reſtria ſi mergantur in aquam, aquatica ſi in terrā expellantur. proinde ſi eij-
ciaris è terra cum ſis homo, quó te uertes? natabis'ne in aqua more aquati-
lium

lium? atqui merſus mox exanimaberis. ſed forte ſumptis alis ſublimis euolãs per aerem uagari conaberis, è terreſtri factus uolucris? fac ſi potes, muta characterem quē tibi ſemel impreſsit deus. ſed haudquaꝙ poteris. Quanto eñi ſublimius teipſum extuleris, tanto citius grauioreꝙ caſu ad terrã proprium tibi locum relaberis. Itáne homo aut ulla creatura poteſt ſe à deo abſcondere? quónam ab eo qui nuſquam non eſt, qui proſpicit uſꝙ omnes terminos, qui uniuerſa replet ſua præſentia, à quo nihil uel minutiſsimũ deſeritur? Et quid mirum ſi nulla creatura latere poteſt eum Qui eſt, quando ne materialia quidem principia cuiquam licet effugere, ſed neceſſum eſt ut euitato uno incidat in aliud. Vtinã igitur opifex arte qua fecit in utroꝙ elemento degentia, huius quoꝙ animalis ubiubi uicturi feciſſet miraculum, ut à natiua graui tate terreni aquaticiꝙ ponderis in aerem ignemꝙ ſe poſſet attollere: ac rurſum poſt conſuetudinem cum ſublimibus, ſi migrationem inde requireret, locum loco mutaret cõtrario. Sed debuit utiꝙ in una aliqua mũdi parte conſiſtere, quandoquidē in omnes excurrere non poterat: & alioquin etiam opifex nihil ei præterea reliquum fecerat, abſumptis in mundum quatuor elemẽtis, ut ex perfectis partibus abſolutiſsimũ opus hoc uniuerſum redderet. Ergo cum totum opus dei nemini liceat effugere, an nõ multo minus autorem eius & rectorem effugere poterit? nemo igitur hæc uerba non examinata facile admittens, è ſua ſimplicitate legem æſtimet: ſed introſpectis latentibus ſignificationibus, diſcernat id quod manifeſtum eſt. Quid ſi uerba iſta, Si eijcis me hodie à facie terræ, & à facie tua abſcondar, ſic intelligantur: ſi nõ præbes mihi bona terræ, ne cæleſtia quidem accipio. ſi non datur frui uoluptatibus, ne uirtutem quidem deſidero. ſi non impartiris humana bona, diuina quoꝙ tibi habeto. nam apud nos neceſſaria, cara, & uere germana bona ſunt hęc: edere, bibere, ueſtiri. per uiſum frui colorum uarietatibus, per aures oblectari omnigenis ſonorũ concentibus, per nares exhilarari ſuauibus uaporum fragrantijs, uentris & eorum quæ ſub uentre ſunt ad ſatietatē expleri uoluptatibus, aurũ argentumꝙ non negligere, honores principatusꝙ & quicquid ad gloriam facit conquirere. prudentiam uero, fortitudinem, iuſtitiam, res tetricas, & uitæ moleſtiam afferentes, miſſas faciamus. quod ſi libet eis uti, non ut bonis perfectis utendum eſt, ſed ut cauſis bonorum. ó ridiculum caput. Ergo priuatus his lucris corporeis in conſpectum dei non uenies? at ego tibi dico, uenies omnino, etiãſi priuatus fueris. ſolutus enim duris tum corporis tum rerũ corporearũ uinculis, imaginaberis illum ſapientē Abraham. Viden' ut relinquens terram, cognationem, ædes paternas, ſenſum, rationem, incipit occurrere eius Qui eſt potẽtijs? poſtquã enim totam domum egreſſus eſt, ait lex uiſum ei deum: docens ꝙ manifeſte apparet extricato rebus mortalibus, & recurrenti ad incorpoream huius corporis animam. Ideo Moſes accepto ſuo tabernaculo, extra caſtra id figit, longe ſemotum à corporali exercitu. hoc enim ſolo modo ſperat ſe fore ſupplicem cultoremꝙ perfectum cæleſtis numinis. & ait id uocatum tabernaculum teſtimonij, ualde caute, ut tabernaculum eius Qui eſt ſit, non uocetur tantũmodo. ex uirtutibus enim ea quæ dei eſt uere eſt, conſtans ex eſſentia. quoniã & deus ſolus ſtat in eſſentia: quã ob cauſam neceſſario de ſeipſo dicit: Ego ſum Qui ſum

ſum: ac ſi quicquid poſt eum eſt, non per eſſentiam ſit, ſed ſola opinione hominum. Moſis autem tabernaculum figurate humanã uirtutẽ ſignificans, appellatione non ipſa re dignabiẽ, cum ſit imago diuini illius tabernaculi. huc accedit ꝙ & Moſes quando in deum Pharaonis conſtituiẽ, nõ reuera factus eſt deus, ſed tantũ exiſtimatione creditus. Deum enim dantẽ quidem ſcio & largientem, dari uero non intelligo. Dicitur aũt in ſacris libris, Do te deum Pharaoni, patiente qui datur non agente. Is autem Qui uere eſt, actiuus neceſſario non paſsiuus intelligiẽ. Quid igitur ex his colligimus? ꝙ ſapiens dicitur quidem deus inſipientis, reuera aut non eſt deus, ſicut nec adulterinus ſtater eſt ſtater. idem collatus cum eo Qui uere eſt, homo dei reperieẽ: cum inſipiente uero ſi conferaẽ, deus imaginatione exiſtimationeq́ꝫ uidebiẽ, non ueritate ac eſſentia. quid igitur nugaris dicẽs, Si me eijcies à terra & te, abſcõdar. imò ſi te à terreno arcuero, manifeſte oſtendã meã imaginẽ. argumento eſt, ꝙ à facie dei migrabis: poſt migrationẽ aũt nihilominus terrenũ corpus inhabitabis. Dicit enim rurſum: Exiuit Cain à facie dei, & habitauit in terra.] Itaq; non eiectus à terra abſconderis ab eo Qui eſt, ſed eum deuitans in terrã cõfugiſti, locũ mortalẽ, imò nec omnis qui inuenerit te occidet, quemadmodũ ſophiſticaris. nam quicquid inueniẽ, utiq; ab alterutro inueniẽ, aut ſimili aut diſsimili: ſimili cognatoq́ꝫ iuxta cõmunionẽ omniũ familiaritatẽq́ꝫ: diſsimili uero iuxta diuerſitatẽ contrariã. ſimile igitur conſeruare ſtudet ſui ſimile: diſsimile uero perimere ſolet ſui diſsimile. Sciat ergo & Cain & quiſquis alius uafer eſt, ꝙ non à quouis occurrente interficietur: ſed malefactores quidem germanorũ cognatorumq́ꝫ uitiorum æmulatione cuſtodes eius erunt & ſatellites. qui uero prudentiã cæteraſq́ꝫ uirtutes exercent, tanq̃ infenſiſsimum hoſtem tollent ſi poterunt. In uniuerſum enim & res & corpora à familiaribus amiciſq́ꝫ ſeruantur, ab alienis uero & infeſtis interimuntur. Quapropter oraculum contra fictam hanc Caini ſimplicitatẽ ferẽs teſtimonium ait: non ita ſentis ut loqueris. Ais ꝙ quicunq; artis tuæ palæſtras inuenerit, interficiet. noſti aũt ꝙ non quiuis ex innumeris qui inter tua cenſentur auxilia, ſed ſolus uirtutis amicus, tecum gerit bellum ſine inducijs. Qui, inquit, occiderit Cain, ſeptem mulctas diſſoluet.] Id quam rationem ad dictas interpretationes habeat non uideo, ꝙ ſeptem mulctas diſſoluet. nam nec dixit quæ ſeptem, nec mulctæ modum, nec diſſoluendi. itaq; exiſtimandum eſt omnia talia figurate latenterq́ꝫ ſignificare aliquid. Quid ſi tale quiddam docere uult? quod irrationale eſt in anima in ſeptẽ partes diuiditur, uiſum, odoratũ, auditum, guſtum, tactũ, ſermonem, geniturã. octauum intellectum horum ducem ſiquis uelut Cainum interimat, ſimul & illa ſeptẽ diſſoluet. robore enim mentis ualido confirmantur hæc omnia, & cum eiuſdẽ imbecillitate deficiunt. perfecta aũt corruptio quam inducit uitium, perfectam diſſolutionẽ accipit. ſeptem autem illa in ſapientis animo incontaminata puraq́ꝫ & proinde honore digna inueniuntur: in inſipientis contrà impura polluta q́ꝫ, & ut dixi mulctata, hoc eſt mulcta digna & ſupplicio. Quando igitur aqua terram purgare ſtatuit opifex, uoluitq́ꝫ animam purgari ab ineffabilibus iniquitatibus, eluereq́ꝫ & abſtergere maculas per ſacram purificationẽ, hortatur eum quem reperit iuſtum, qui non eſt oppreſſus à diluuio, ut indu

cat in arcam, id eſt hoc corpus uas animæ, ex omnibus pecudibus mundis ſeptenas, maſculum & fœminã: æquum cenſens ut bona ratio puris utatur omnibus partib. irrationalibus. Et quod hic legiſlator definiuit, neceſſario contingit omnibus ſapientibus. habent enim purificatum uiſum, examinatum auditum & ſenſus cæteros. habent ſermonem quoq; immaculatum, & appetitus Veneris non illegitimos. ſingula autem horum ſeptem, partim maſculus ſunt, partim fœmina. Quoniam enim aut quieſcunt aut mouentur, quieſcunt quidem per ſomnium, mouentur autem uigilantiá iam & agẽtia: quicquid habitum habẽs quieſcit, ut paſsioni obnoxium uocatur fœmina. quod uero præditum motu actuq; animaduertitur agere, maſculum nominat. atq; ita in ſapiente hæc ſeptem ſpectantur pura, contrà in malo mulctata omnia. Quantam enim putas multitudinem quotidie à ſuis oculis, uelut à transfugis, proditam coloribus figurisq;, & his quæ uidere nefas eſt? quantã ab auribus omnes ſonos conſectantibus? quantam ab odoratus guſtusq; inſtrumentis attractis per uapores uarietatesq; cæteras plurimas. Taceo multitudinem eorum quos infrenis linguæ fluxus irreuocabilis perdidit, aut libidines œſtro ſuo impotenter concitos. Plenæ ciuitates, plenus eſt orbis terræ quà late patet malis talibus, quæ humano generi uel in media pace acre continuumq; bellum inferunt tum priuatim tum publice. propterea uidentur mihi qui non omnino rudes ſunt, malle cæcitatem quàm uidere quæ non decet: malle ſurditatem quàm audire ſermones pernicioſos: linguam quoq; libenter amiſſuri, ne proloquantur quæ cælanda ſunt. Certe fertur quoſdã ſapientes, cum in rota cruciarentur ad extorquenda ſecreta, præmordiſſe linguam ſuam, & ita grauiorem cruciatum rependiſſe tortoribus, dum eos uoti ſecerunt impotes. Caſtrari utiq; melius eſt, quàm tranſuerſum abripi libidinum illicitarum rabie. Quæ omnia in calamitates pernicioſas animam mergentia, merito extrema pœna ſequitur. Additur deinceps, Poſuit dominus deus in Cain ſignum, ut non interficeret eum quiſquis inueniſſet. Quod autem ſignum, non declarauit, quamuis ſolitus ſingularum rerum naturam per ſigna indicare: ſicut in rebus Ægyptijs dum uirgam mutat in ſerpẽtem, & manum Moſis in niuis ſpeciem, & fluuium in ſanguinem. An forte hoc ipſum ſignum eſt appoſitum Caino ne interficeretur, quòd nũquam interfectus eſt. nuſquam enim in lege de nece eius narrat, ſubindicans quod ſicut illa fabuloſa Scylla, immortale malũ eſt inſipientia, quæ nunquam in totum emoritur, & tamen nunquam non moritur. Atq; utinam fieret contrarium, ut ſemel è medio tollerentur omnia: nunc perpetuo repullulantia, immortali morbo affligunt quoſcunq; aliquando corripuerunt.

Philonis

PHILONIS IVDAEI
DE AGRICVLTVRA

COEPITQVE Noe homo agricola eſſe, & plantauit uineam, & bibit de uino, & inebriatus eſt in domo ſua.] Vulgus hominum rerum naturas ignorans, etiam in nominibus eis imponēdis erret oportet. nam qui eas uelut per anatomiam conſiderant, facile aſſequuntur appellationes earum proprias: qui autem res tractant confuſius, non tam exquiſitas. Moſes uero in tāta rerum peritia, nominibus rectiſsimis aptiſſimiſqꝫ & mire perſpicuis uti conſueuit: proinde ſæpe in libris legum diuinarum inuenimus rebus conuenire nomina: quod uel in præſenti capite liquet, in quo iuſtus ille Noe agricola inducitur. Et cui non ad iudicandum procliuiori uideri poſſet idē agricultura, quod facultas operaria? atqui duo hæc adeo non ſunt eadem, quantumuis coniuncta, ut ſint etiam pugnantia. poſſunt enim & imperiti laborare in re ruſtica: agricolæ autem nomen ipſum peritiæ fidem aſtruit, quod uidetur ei propter artem ſuam inditum. præterea cogitandum illud quoqꝫ, terræ operarium finem unicum ſpectare mercedem (ſunt enim pleriqꝫ mercenarij) non ſolicitum quàm bene operetur. agricola uero nō parcit impenſis, modo poſsit uel agellum emere, uel ita rem adminiſtrare, ut reprehenſionem peritorum effugiat. nullum enim aliud lucrum quærit, quàm ut ex annuis prouentibus fructum percipiat. itaque dat operam ut ſilueſtres arbores traducat ad mitius ingenium, mitium uero incrementum induſtria ſua promoueat, & ſi quæ præ alimento nimio luxuriant, putatione coerceat: alias uero contractiores nouis ſtolonum acceſsionibus amplificet. adhæc generoſas plantas in multos ramos ſe diffundentes propaginet, paratis circum non admodum profundis ſcrobibus: parum frugiferas autem inſitis in earum ſtirpes & unitis prẹſtantioribus, ad meliorem frugem reducat. quandoquidem ſic homines quoque faciunt, adoptiuos filios in alienas gentes propter uirtutem aſciſcendo, in quibus conſtanter perſeuerēt. ita & ruſticus radicitus excidit plurimas iam effœtas, quæ intercipiendo ſuccos magnum damnum in proximo ſitis afferunt. circa huiuſmodi enim negocia uerſatur ars curatrix ſtirpium è terra naſcentium. Nunc ad peritiam agriculturæ, qua excoluntur animæ, conſiderandam nos uertamus. hæc ante omnia curat ne quid ſeminet plantétue, quod ſit ſterile: ſed omnia mitia fructiferaqꝫ relatura fructum annuum moderatori homini. hunc enim natura principem animalium ſtirpiumqꝫ & omnium rerum mortalium conſtituit. homo autem in unoquoqꝫ noſtrum quis alius eſſe poteſt quàm intellectus, qui ſolet ſatorum plantarumqꝫ fructus colligere. Quoniam autem infantibus lac nutrimentum eſt, adultis quæ ẹ̀ frumento coquuntur, animæ quoqꝫ ſuum lac debetur in ætate tenera, uidelicet liberalis muſicæ rudimenta: ſicut uiros perfectum alimentum decet, ut inſtituantur in prudentia, tem

perantia, cæteriſq; uirtutibus. hæc enim ſata plantataq; in mente ex præſcripto artis ruſticæ de qua loquimur, egregios fructus ferent, & actiones laudabiles. ſimulq; quotquot affectionum uitiorumq; plantæ in altum pullulant, ferentes fructus letiferos, ſuccidantur ut nihil fiat reliquum, unde noua rurſum peccatorum prorumpant germina. quod ſi qua nec utiles fructus ferret neq; noxios, excidentur tales, non tamen abſumentur, ſed uertentur in uſum cui competũt, aut in uallum ad munitionem caſtrorum, aut ad ſeptum oppidi, quod ſit pro mœnibus. ſic enim præcipitur: Omne quod non fert fructum cibo utilem excides, & facies inde uallum oppido, ſi quis tibi bellum inferat. Huiuſmodi arbores ſunt ſimiles doctrinis contemplationem ſolam habentibus, inter quas recenſenda eſt medicina iſta ocioſa, non coniuncta cum actionibus ægros incolumitati reſtituentibus: & rhetoricæ genus cauſidicum mercenariumq;, non in quærendo iure occupatum, ſed dolo captans aſſenſum auditorum. huc accedunt & dialecticæ geometriæq; partes quæ momenti nihil ad morum correctionem afferunt, ſed intellectum ſolum acuunt, ne hebetior ſit ad ſingula de quibus ambigitur: ſed diuidendo diſtinguendoq; proprietates ſingulorum diſcernat à communibus qualitatibus. certe philoſophiæ rationem triplicem priſcos aiunt agro aſsimilaſſe, ita ut naturalem arboribus ſtirpibuſq; facerent ſimilem, moralem uero fructibus, propter quos ſunt arbores: denique rationalem ſepi & maceriæ. Quemadmodum enim maceria fructus plantaſq; agri conſeruat, arcens irrumpendi nocendiq; cupidos, ita & rationalis pars philoſophiæ præſidium munitiſsimum eſt reliquarum duarum, moralis atque naturalis. cum enim duplices & ambiguas dictiones explicat, & ſophiſmatum perſuaſibilem ſpeciem diſſoluit, & probabilem deceptionem maximam pernicioſiſsimamq; eſcam animæ tollit è medio, adhibitis ſermonibus diſertis & demonſtrationibus indubitatis, tanquam ceram leuigatam intellectum parat ad excipiendos phyſiologiæ moraliſq; diſciplinę characteres ualde probos ac integros. Hæc ſunt quæ animæ agricultura profitetur: effodiam arbores omnes imprudentiæ, intemperantiæ, timiditatis, iniuſtitiæ: excidam & uoluptatis, concupiſcentiæ, iræ, furoriſq; ac ſimilium paſsionum ſtirpes, etiamſi ſe ad cælum extulerint: aduram & radices earum, immiſſo penitus in terram incendio, ne qua pars, imò ne quod ueſtigium, ne ulla umbra fiat reliqua. & hæc quidem auferam. inſeram autem, primùm in pueriles ætatis animas ſurculos, quorum fructus ipſas enutriet. ſunt autem hi. ſcribendi legendiq; certa induſtria, eorum quæ apud ſapientes poetas habentur diligens ſcrutatio, geometria, oratoriæ facultatis meditatio, & uniuerſa liberalis muſica. in iuueniles uero ac uiriles iam meliores perfectioreſq;, prudentiæ plantam, fortitudinis, temperantiæ, iuſtitiæ, omniſq; uirtutis. quod ſi quid ad ſilueſtrem quam uocant muſam pertinens nullum quidem ueſcum fructum afferat, poſsit tamen quæ ad cibum proſunt munire conſeruareq;, hoc quoque reponam, non propter ipſum, ſed quia natum eſt ad neceſſariarum utiliumq; rerum miniſterium. ideo ſapientiſsimus uates huic quidem iuſto animæ agriculturam ut congruentem aſsignat, dicens: Cœpit Noe homo agricola eſſe: de Cain uerò ait, Erat operans terram. & paulo poſt quando in fratrici-

dij

dij facinore deprehenditur, dicitur: maledictus tu à terra quæ aperuit os ſuum ut acciperet ſanguinem fratris tui de manu tua, qua operaberis terram, & non apponet tibi dare fructus ſuos.) Quomodo manifeſtius oſtendi poſſet, quod terræ operarium nõ agricolam legiſlator exiſtimat malum uirum, quàm nunc oſtenſum eſt? nec tamen ſuſpicari debemus de homine qui manibus pedibuſq; & cæteris corporis uiribus ad opus eſt ualidus, aut de montana plana'ue terra ſermonem hic fieri, ſed de uniuſcuiuſq; noſtrum potentijs. nam mali anima circa nihil aliud occupari ſolet quàm circa terrenũ iſtud corpus & cunctas eius uoluptates. proinde uulgus hominum obeundo uarios tractus uſq; extrema terræ, mare quoq; traijciendo, & ſinus eius penetrando, nullamq; huius uniuerſitatis partem imperſcrutatam relinquendo, ſemper & ubiq; iſta colligit, quæ ad cumulandam uoluptatem faciunt. nam ſicut piſcatores retia demittũt interdum longiſsima, in medio complexi magnum maris ſpacium, ut quamplurimos piſces incluſos ac uelut obſidione cinctos capiant: eodem modo maxima pars hominum, nõ in ſinum aliquem maris, ſed in totam aquæ, terræ, aeriſq; naturam, omnia capientia ut poetæ loquuntur, lina extendens, omnia ubiq; ad uoluptatis uſum inuncat & attrahit. etenim terræ metalla perquirunt, uaſta maria traijciunt, omnia belli paciſq; exercent negocia, materiam copioſam ceu reginæ uoluptati parantes: quippe non initiati agricultura animæ, quæ ſeminans plantanſq; uirtutes, fructum uitam beatam decerpit ex eis. qui autem exercent & tractant quæ carni grata ſunt, lutum maceratum, fictilem ſtatuam, animæ carcerem, quem illa à natiuitate ad extremum diem ceu cadaueroſum onus circumferre cogitur, colunt magno ſtudio. Hæc eſt differentia inter agriculturam & operationem terrę, itemq; inter agricolam & operarium. nunc conſiderandum ne in dictis rebus aliæ quoq; ſint cognatæ ſpecies, quæ ſub nominum communione occultent differentias. ſunt autem quas quærendo inuenimus duæ, de quibus diſſeremus quãtum poterimus. ergo ſicut agricolam & operatorem terræ, quamuis idem uidebantur, tamen allegorias excutiendo longe diuerſos reperimus, ita rurſus paſtorem & pecuarium. legiſlator enim iam pecuariæ, iam paſtoralis artis meminit: quas appellationes lector parum curioſus fortaſſe putaret æquiuocas, ſignificantes idem ſtudiũm. atqui res ipſæ multum differunt, ſi ſpectentur ſingularum officia. quamuis enim pecorum magiſtris conſuetudo uulgaris utramque uocem applicat, at non & intellectui curatori animæ utraque conuenit. malus enim ſi ſit, pecuarius gregis præfectus uocabitur: contrà ſi bonus & uirtutis amans, paſtor nominabitur. id iam clarius faciam. Natura unicuique noſtrum cognatas addidit pecudes, ex una radice animæ duabus uelut ſtirpibus pullulantibus. quarum altera integra indiuiſaq; intellectus appellatur: altera ab imo in ſeptem ramos diuiditur, in quinque ſenſus, & duo inſtrumenta uocis genituræq;. quæ multitudo tota bruta comparatur pecori: & quia numeroſa eſt, iuxta naturæ legem operam ductoris neceſſariam poſtulat. quoties igitur imperitus regendi ſed diues ſeipſum præficit, plurimorum malorum cauſa fit pecori. nam ipſe neceſſaria copioſe ſuggerit: at illud in tanta copia ciborum nimia ſaturitate pe

tulans redditur. ſaturitatis enim germana proles eſt petulantia. per eam petulantiam ſaltitant, & contempto rectore uagantur, ſoluuntq́ ſtipatum antea gregis ordinem. atq́ ita ductor deſertus, ex præfecto priuatus fit, diſcurſans ſatagensq́; ſi forte poſsit denuo in unum compellere. & cum uidet ſe operam perdere, gemit ac flet, damnans ſuam facilitatem, & culpam in ſeipſum referens. Ad eundem modum pecus ſenſuum, quando intellectus ſupine ſe gerit & ignauiter, auide ſaturatum copia rerum ſenſibilium ceruicem iactat & ſubſultat, impingens in omnia uiſui patentia, uel quæ uidere nefas eſt: auribus quoque uoces recipiens inſatiabiliter, ſitiendo ſemper ob curioſitatem, interdum delectās ſe obtrectationibus parum liberalibus. Quid enim aliud credimus quotidie per totum orbem tot milia ſpectatorum in theatra contrahere? homines enim uicti ſpectaculorum & fabularum cupidine, infrenes tum oculis tum auribus, conſectantur cithariſtas citharœdosq́, præterea ſaltatoribus cæteriſq́ mimis inhiant, propter geſtus motusq́ ac ſtatus effœminatos: atque ita factiones theatricas inſtaurant, ſecuri cæterarum rerum priuatarum publicarumq́, totam uitam in huiuſmodi ſpectaculis conterentes miſeri. Alij autem his etiam miſeriores infelicioresq́ ſunt, qui guſtum tanquam è uinculis exſoluerunt. qui mox in omnes cibos potusq́ facto impetu, ex iam apparatis carpit quodlibet, immanem famem habens abſentium: ut etiam cum uentris ſentinam expleuerit, concupiſcentia tamen auida & inanis etiam tum circumſpiciat, ne quid reliquum oculos fugerit, ut hoc quoque more ignis omniuori abliguriat. hanc uentris diluuiem pediſequa à natura addita comitatur libido coitus, furore ac œſtro pertinaci concita, & moleſtiſsimam rabiem afferens. cum enim è multis condimentis potuq́ meraciore contracta crapula grauantur homines, non ſunt amplius ſui compotes: ſed properantes ad amatorios concubitus comeſſabundi oberrant ianuis, donec deferuente deſpumatoq́ affectu poſſint quieſcere. cui rei proſpiciens natura uidetur uentri ſubieciſſe inſtrumenta coitus: qui ſaturitatem ſolet ſequi, & tum demum agere ſuum negocium. Hos igitur qui tali pecori affatim præbent quicquid deſiderat, pecuarios uocabimus. e diuerſo paſtores dicemus illos qui delectu rerum neceſſariarum habito, quæ commodiſsimæ ſunt has ei præbent, reciſa & amputata inutili ſuperfluaq́ copia, quæ non minus nocet quàm inopia: quiq́ modis omnibus prouident ne grex neglectus in morbos incidat: imò uota etiam faciunt ne qua externa calamitas ingruat. in primis autem curam adhibēt ne grex uagabundus diſpergatur, metum intentando caſtigatorem non obtemperantibus rationi, & animaduerſione utendo continua, mediocri quidem in errata ſanabilia, ſeuera autem ſi his accedat contumacia. Quamuis enim abominandæ uideantur, plurimum tamen proſunt pœnæ inſipientibus, quemadmodum medicinæ ſilua corporeo morbo laborantibus. Hæc ſunt paſtorum ſtudia, qui uoluptati noxiæ inſuauem utilitatem præferunt. Tanta certe curæ paſtoralis honeſtas creditur & utilitas, ut poetarum gens reges ſoleat uocare paſtores populi: ſicut legiſlator ſapientes dignatur hoc nomine, qui ſoli ueri reges ſunt. introducit enim eos præfectos tanquam gregis omnium

omnium hominum qui affectu bruto rapiuntur: & ideo Iacob etiam ille meditatione perfectionem aſſequutus, paſtor eſt in eius literis. paſcit enim hic Labanis pecora, ſcilicet inſipientis animæ, quæ nihil bonum arbitratur præter ea quæ uidet ſentitq́, coloribus umbriſq́ fallacibus ſeruiliter dedita. Laban enim interpretatur dealbatio. Moſes quoque ſapientiſsimus hominum cenſetur in paſtorum numero. Hic enim paſtor intelligitur mentis præferentis faſtum ueritati, quæ bona uideri quàm eſſe mauult. Iothor enim ſuperfluus interpretatur. ſuperfluus autem faſtus eſt, ad inducendum in rectam uitam errorem aſcitus, qui eſt in cauſa ut aliud apud alias ciuitates ius habeatur, non apud omnes id quod iuſtum eſt. quippe qui naturale perpetuumq́ ius ne in ſomnis quidem unquam uidit. Dicitur enim Moſem paſtorem fuiſſe pecorum Iothor ſacerdotis Madiam. Idem precatur ne cuiuis grex (ſic uocat totum uulgus animarum) committatur: ſed ut bonum paſtorem habeat, cauentem ipſi ab omnibus inſipientiæ, iniuſtitiæ, cæterorumq́ uitiorum laqueis, inducentē uero in eruditionis uirtutumq́ reliquarum dogmata: Diſpiciat, inquit, dominus deus ſpirituum & omnis carnis hominem huic cœtui. Deinde poſt pauca uerba ſubinfert: Et non erit cœtus domini tanquam oues quibus paſtor deeſt. Sanctum profecto uotum, ne ſine curatore præfectóque ſinatur unicuique noſtrum cognatus grex: ut ne in deterrimam malæ reipublicæ ſpeciem ochlocratiam, quæ ex optima democratia deprauatur, prolapſi, tumultibus & inteſtinis ſeditionibus agitemur in perpetuum. certe non ſola magiſtratuum penuria parit morbum ochlocratiæ, ſed & exortus iniuſti alicuius uiolentiq́ principis. tyrannus enim ſuapte natura inimicus, ciuitatibus quidem homo: corpori autem & animæ ac utriuſque negocijs, intellectus ille ferox, qui arcem in unoquoque communijt. Officiunt autem non hæ ſolæ dominationes, uerum & nimis æquanimes principatus præfecturæq́. benignitas enim res eſt contemptibilis, utriſque tum principibus tum ſubditis noxia: illis dum contempti ſubiectis, nec priuatim nec publice ualent quicquam recte conſtituere, interdum etiam principatu ſe abdicare coguntur: his uero dum ex continuo magiſtratuum contemptu negligentiores facti, magnum morbum arrogantiam ſibi contrahunt, ut merito hi à pecudibus, illi à pecuarijs nihil differre iudicandi ſint. nam illi ſunt autores oblectandi ſe rerum copia: hi non ferendo ſaturitatem, uertunt ſe ad petulantiam. Oportet autem ſicut caprarium, aut bubulcum, aut opilionem, aut in commune paſtorem, intellectum noſtrum præeſſe, ſemper utilitatem pecoris uoluptati præferentem. cæterum prouidentia dei prima & prope ſola cauſa eſt, ne partes animæ rectore careant: ſed paſtorem adipiſcantur omnino bonum & inculpabilem, quo præpoſito impoſſibile ſit diſpergi quæ intellectus colligit. neceſſum eſt enim eodem omnia comparere ordine, unius nutum ſpectantia: quandoquidem nihil eſt moleſtius quàm parere multis imperatoribus. at paſtoris officium res eſt tam præclara, ut nō regibus ſolis & ſapientibus uiris, & animis perfecte purificatis, ſed & deo rectori omnium iuſte tribuatur. id quod non aliquis è uul-

go confirmabit, ſed propheta cui nos decet credere, qui ſacros hymnos conſcripſit. Sic enim loquitur: Dominus paſcit me, & nihil mihi deerit. idem pro ſe quiſque dicat. nam tale carmen omnem amicum dei meditari conuenit. ſed præcipue mundum hunc id decet. nam ſicut quendam gregem, terram, aquam, aerem, ignem, & quicquid in his continetur uel ſtirpium, uel animalium, mortalium diuinorúmque: adhæc cæli naturam, ſolis ac lunæ circuitus, reuolutiones cæterorum ſiderum choreasq́ concinniſsimas, tanquam paſtor ac rex deus regit iure legéque, præfecto his recto ſermone primogenito filio, qui curam ſacri huius gregis tanquam magnus prorex in ſe recipiat. dictum eſt enim alicubi: Ecce ego ſum, mittam angelum meum ante faciem tuam, ut cuſtodiat te in uia. Dicat igitur & uniuerſus mundus, maximus perfectiſsimúsque ueri dei grex: Dominus paſcit me, & nihil mihi deerit. dicat unuſquiſque priuatim idem hoc, non uoce per os linguámque fluente, ad breue aeris pertingente ſpacium: ſed illo peramplo mentis ſono, perueniente uſque ad extremos orbis terminos. impoſsibile eſt enim deeſſe commodum aliquod ubi deus præſidet, ſolitus plena perfectáque bona largiri rebus omnibus. Quin & ad æqualitatem pulcherrime hortatur modo dictum canticum. reuera enim qui omnia cætera habere uidetur, ſed grauatim fert unius dominium, inops & pauper eſt. quod ſi qua à deo paſcitur anima, hoc uno ſoloq́ contenta ex quo pendent omnia, rei nullius omnino eſt indiga, non cæcas diuitias reſpiciens, ſed quem oportet acute cernens & magni faciens. huius omnes diſcipuli uehementem perpetuumq́ amorem conceperunt: & ideo contempta pecuaria, excoluerunt paſtoralem ſcientiam. Argumento eſt Ioſeph, circa corpus & nouas opiniones ſemper occupatus: qui naturæ brutæ præeſſe cum imperio neſcit (ſeniores enim ad magiſtratus legitimos gerendos uocari mos eſt: hic autem ſemper ætatem bene fert etiam in annis ſenilibus) ſed nutrire augeréque hanc ſolitus, putat ſe poſſe uirtutis quoque amatores ad ſe pellicere, ut ad bruta inanimaq́ conuerſi, uacare non poſsint rationalis animæ ſtudijs. ait enim: Si rex (id eſt, intellectus corporeæ regionis rex) percontabitur quodnam ſit ueſtrum negocium, reſpondete: uiri pecuarij ſumus. Hoc audito indignantur non immerito, cum ſint proceres, iuberi ſe profiteri ſubditorum ordinem. Nam qui ſenſibus per ſenſibilia ſubminiſtrant alimentorum copiam, ſerui fiunt eorum quos alunt, tanquam dominis quotidie tributum pendentes neceſſarium. contrà principes ſunt qui hos regunt, & refrenant inſatiabilem eorum impetum quo rapiũtur ad ſuperuacanea. Ac primum quidem & ſi non libenter hoc uerbum audiant, ſilebunt, intempeſtiuum rati apud negligentes auditores diſſerere de differentia curæ pecuariæ paſtoraliſq́ ſcientiæ. Sed cum iterum inciderit eadem contentio, reſiſtent totis uiribus, nec prius q̃ uincant remittent contentionẽ, præ ſe ferentes liberale ingeniũ, atq́ adeo generoſum & principatu digniſsimũ. proinde rogante rege, quodnã eſt ueſtrũ negociũ, reſpondebũt: paſtores ſumus, ſicut & patres noſtri. An nõ uidentur hac profeſsione nõ minus ſibi placere, q̃ rex ipſe cũ quo loquunt̃, ſibi placet tãto imperio: quãdo nõ ſolũ ſibimetipſis hoc uitæ genus ſuopte teſtimonio

ſtimonio uindicant,ſed & ſuis patribus, quaſi omni ſtudio curaq; dignisſimum?atqui ſi de caprarum ouiumue cura ſermo eſſet,poterat eos pudere ueꝛum fateri,dum fugiunt ignominiam.nam ingloria humiliaq; uidentur hæc apud eos qui fortunatiores ſunt quàm prudentiores, apud reges præcipue. Cæterum Ægyptiorum gens innatam & inſignem habet iactantiam, ut uel modica felicitatis aura aſpirante irrideat faſtidiatq; plebeiorum hominum in uictu parando ſtudium & diligentiā. Quoniam autem animę potentias tum rationales tum brutas conſiderare eſt propoſitum,merito ſe iactabunt qui ſibi ſunt conſcij quod posſint brutas compeſcere, aſcitis in auxilium rationalibus.Quod ſi quis inuidus & criminator incuſando eos dicat:qui fit igitur ut paſtoralem artem exercentes, & cognati gregis curam ac regimen profeſsi, in Ægyptum,corporis eiusq; affectionum regionem, appellere induxeritis animum,& non in quamcunq; aliam?huic reſpondendum eſt libere, Inquilini ut eſſemus,non inhabitatores perpetui,uenimus. re uera enim omnis ſapientis anima cælum habet patriam, in terra peregrinatur: & ſapientiæ domum exiſtimat ſuam,corporis uero alienam,cuius inquilina ſibi uidetur.ergo quando intellectus receptum in ſuam adminiſtrationem gregem animæ iuxta naturæ magiſtræ leges conſtanter regit,probatum eum reddit & ualde laudabilem:uituperabilem uero,quando non legitime eum tractat, ſed ſecure negligenterq;.ideo merito ille quidem regis nomē ſuſtinebit,paſtor appellatus,hic uero popinarij,pecuarius uocatus,& uoraci pecori cibos parare ſolitus. atq; ita quid agricola ab operatore terrę, quid item paſtor à pecuario differat,ſatis accurate demonſtratum eſt. reſtat tertium quiddam modo dictis cognatum,de quo iam loquemur.equitem ab inſeſſore multū differre arbitrandum eſt,non ſolum hominem uectatum animali hinnibili ab alio ſimiliter uectato homine,ſed etiam rationem à ratione. ergo qui ſine equeſtri arte aſcendit,dici debet inſeſſor,qui ſe cōmiſit iumēto laſciuo,à quo abripiatur quocunq; ipſum detulerit impetus,& non præcauendo uoraginoſos terræ hiatus,aut foſſam aliquam profundiorem, uiolento curſu unà cum equo præcipitetur ſubmergaturq;.ediuerſo eques ante omnia frenum in os indit, deinde in tergum inſilit,& quamuis ferri uideatur,reuera tamen circumagit eum à quo geſtatur tanq; gubernator. nam & ille uidetur ferri à naue quam gubernat,ſed ſi uere pronuncies,ipſe deducit eam ad portus optatos.cęterū quando ſonipes bene iter carpit habenis obtemperās,palpum & laudem refert ab equite.quando autem fertur iuſto concitatius, cohibetur quo minus properet.quod ſi pergat contumacius,reducto freno cogitur ceruicem reflectere atq; gradum ſiſtere. ſcuticis quoq; ac calcaribus continetur in officio ne ſubſultet laſciuiens,& alijs modis quibus domitores utuntur contra ferociam.nec mirum uideri debet. aſcendente enim equite ſimul ars equeſtris aſcendit:ut iam duo periti inſideant,atq; ita unum ſubiectum imperitum animal moderētur facile.iam omiſſo hinnitore uectoreq;,tuam,ſi libet animam conſidera. inuenies enim inter partes eius & equos & aurigam aſcenſorem, ſicut & extra te. Equi ſunt furor & concupiſcentia, ille mas, hæc fœmina; ideoq; ille ut mas geſtit elata ceruice libertatem appetens: hæc uero ſeruilior & callidior domum depaſcit ac deuorat, ut fœmina. inſeſſor autem & auriga

ga unus eſt,nempe intellectus: ſed auriga tunc, quando aſcendit cum pru-dentia:quando autem cum imprudentia,inſeſſor eſt. imprudens igitur præ imperitia non poteſt habenas retinere,ſed patitur elabi è manibus.at iumenta habenis libera temere diſcurrunt nullo ordine.ſeſſor uero præ imbecillitate ſuſtinere ſe non ualens decidit: & laceris genibus, manibus, facieq́ male mulctatus miſer deflet ſuum infortunium. nonnunquam autem pedibus in curru hærens raptatur ſupinus,& tractum in orbita caput ceruicem humeroſq́ ambos conſauciatur. deinde huc illucq́ diſtractus & illiſus omnibus paſsim obiacentibus, miſerrimo genere mortis extinguitur. Et huic quidem talis exitus obuenit.currus autem iam leuior & uiolente quaſſatus, ubi in ſolum inæquale inciderit facile frangitur, ut inſtaurari non poſsit & compingi denuo. iumenta aũt omni retinaculo liberata cõcitantur & efferantur, nec prius deſinunt currere quàm collabantur, aut in aliquam rupem delata ipſa quoq́ intereant. atq́ ita currus animæ unà cum uectore totus perit per aurigæ inſcitiam. Tales igitur equos uectoresq́ arte carentes tolli præſtat; ut uirtus maneat incolumis. Cadente enim imprudentia, ſtare prudentiam neceſſum eſt.ideo Moſes inter præcepta tradit: Si egreſſus fueris in bellum contra inimicos tuos, & uideris equum inſeſſoremq́ & maiorem multitudinem hoſtium, noli timere, quia dominus deus tecum eſt. Furorem enim & concupiſcentiam,& in uniuerſum affectiones omnes, atq́ etiam cogitationes quæ his ſingulis tanquam equis inſident, etiamſi uideantur fretæ inexpugnabili robore, contemni oportere ab his qui proteguntur magni regis potentia,ſemper & ubiq́ pro ipſis decertante: exercitus autem dei,uirtutes ſunt,propugnatrices piarum animarum: quas ubi uiderint deuictum aduerſarium,conuenit pulcherrimũ decentiſsimumq́ hymnũ canere datori uictoriæ deo:ita ut duo chori,alter è uirili,alter è muliebri cõclaui,e diuerſo ſtantes alterius carminibus ſibi reſpõdeant.Ductabat autem uirorum chorum Moſes, intellectus perfectus: mulierum uero Maria, ſenſus purificatus. Iuſtum enim eſt intelligibiliter ſenſibiliterq́ deo hymnos laudationesq́ ſine dilatione dici, & utrumque inſtrumentum cõcinne pulſari, tam intellectum quàm ſenſum, in ſolius ſeruatoris honorem ac gratiarum actionem. illud certe littorale carmen canunt omnes uiri,non tamen mente cæca, ſed cernente acute, Moſe præcentore: canunt & mulieres ad ueritatem lectiſsimæ,uirtutum ciuitati aſcriptæ, Maria carmen præeunte.hymnus autem idem à choris ambobus canitur,epodon mirabilem habens, quem decantari bonum eſt. Sic autem ſe habet. Cantemus domino, glorioſe enim magnificatus eſt. equum & inſeſſorem proiecit in mare. Meliorem enim perfectioremq́ uictoriam inuenire non licet, quàm qua uincitur petulantium quadrupedum ceruicoſorumq́ agmen ualidum, hoc eſt uitiorum & affectuum.ſunt enim uitia genere quatuor,& affectus totidem. cum quibus & inſcenſor eorum intellectus, uirtutis oſor & amans affectuum, collapſus interit, qui prius uoluptatibus, iniurijs,uaframentis, rapinis, fraudibus, ſimilibusq́ iumentis delectabatur. Pulcherrime igitur legiſlator inter præcepta docet, ne princeps eligatur equorum altor, parum idoneum ratus ad principatum, quiſquis in uoluptates & concupiſcentias & amores impotentes inſaniens, tanquam infrenis ac contumax

contumax equus œſtro ſuo agitur. Dicit enim ſic: Non poteris conſtituere ſupra te hominem exterum, quia frater tuus non eſt: propterea non multiplicabit ſibiipſi equitatum, nec auertet in Ægyptum populum. Itaque nemo altor equorum ad principatum natus eſt, ſi ſacro Moſi credimus. atqui dicat aliquis, magnam eſſe potentiam regis in equitatu, non minorem quàm in pedeſtribus copijs & naualibus, nonnunquam uero utiliorem etiam, præſertim ubi ſine dilatione celeritate expedita opus eſt, temporibus moram non ferentibus, ſed ipſum momentum occaſionis urgentibus: ut cunctatio non damnum ſolum, ſed & cladem illatura uideatur, occaſione tanquam nube præteruolante. Huic reſpondebimus, nullum, bone uir, præſidium legiſlator noſter à principe ſubmouet, neque copias eius parte aliqua mutilat, imò quantum fieri poteſt augere conatur, ut robore multitudineq́ freti ſocij, facile profligent aduerſam aciem. Quis enim alius ſic uel inſidias collocare, uel aciem ſtruere, uel legiones diſtribuere, eaſq́ tribunis centurionibuſq́ aſsignare, ut res poſtulat, nunc pluribus, nunc paucioribus nouit, adhæc præcepta rei militaris tradere præmonſtrareq́, ut hic noſter confirmata longo uſu peritia? Sed nunc non facit uerba de iſto equitatu, qualem principes ſolent colligere ad infeſtandos hoſtes tuendoſq́ ſocios neceſſarium: ſed de eo qui animæ ineſt, bruto, immoderato, inobedienteq́ impetu, quem refrenare utilius fuerit, ne quando populum ſuum uniuerſum in Ægyptum corporis regionem auertat, & uoluptatum affectuumq́ magis quàm uirtutum deiq́ amatorem reddat: quandoquidem neceſſum eſt ut qui equitatu pollet, eumq́ auget, uiam quæ in Ægyptum fert, ut uates inquit, ingrediatur. Cum enim animam tanquam nauem ab utroq́ latere, intellectu ſenſuq́, uiolentæ procellæ affectuum iniquitatumq́ reluctantem inundant elatæ altius: tunc credibile eſt fore ut intellectus obrutus ſubſidat mergaturq́. profundum autem in quod mergitur, corpus eſt, quod cum Ægypto confertur. Caue igitur ne unquam huiuſmodi equis alendis ſtudeas. nam & qui diuerſum genus tractant, ipſi quoque uituperandi ſunt. & quid ni? apud quos bruta iumenta honorantur, quorum ex ædibus equorum greges ſemper ſaturi procedunt, hominum uero eos deducentium nemini uel ſportula ſuccurrit inopiæ ſolamē, uel leue aliquod munuſculum. & tamē hi minus peccāt. curſores enim equos alendo, aiūt ſe ſacra certamina & quæ paſsim aguntur celebritates ornare, & uoluptati oblectamentoq́ eſſe ſpectatoribus, atque etiam multis præbere exercendi ſe materiam. nam qui cupiditatem uincendi animalibus indunt, propter honoris amorem & æmulationem uirtutis, indeſinenti adhortatione alacritateq́ uſi labores libenter ſufferunt, nec prius deſiſtunt ab officio, quàm ad finem optatum perueniant. Verum iſti prætextus quærunt. alteri ne defenſionem quidem ullam habent qua peccatum ſuum tueantur, qui uectari iubent inſeſſorem intellectum imperitum artis equeſtris, cōmittentes eum uitio & affectui quadrupedi. Quod ſi aurigandi artem ediſcas melius mediteriſq́, ut iam tibi uidearis ad regendos equos idoneus, tum demū aſcende & habenas arripe. Sic enim nec illis ſalientibus excuſſus cum laceratione corporis mouebis riſum ſpectatorib. alieno malo gaudentibus, nec incurſu obuiorū inſequentiúmue

inimicorum

inimicorum capieris:hos celeritate longe à tergo relinquens,illos uero ſecu re uitans per ſcientiam. Merito igitur Moſes uictoriale carmen canēs ob in ſeſſorum interitum,ſalutē nihilominus precatur equitibus. Nam hi poſſunt iniecto brutis potentijs freno, cohibere nimium curſus eorum impetum. Quid igitur prædicetur dicamus. Fiat, inquit, Dan ſerpens in uia inſidians in ſemita,mordens equi calcaneum:& cadet eques retrorſum,ſalutem expectans à domino. Nunc uideamus quid ſubindicet hæc precatio. Dan interpretatur iudicium.ideo uim animæ ſcrutantem,examinantem, diſcernētem, & quodammodo iudicantem ſingula draconi aſsimilat. Eſt autem hoc animal agilitate uarium & cum primis callidum,paratumq́ ad uim,quod ſe facile poſsit tueri à laceſſentibus: non illi uitam amanti de uitaq́ conſulenti ſimile,quod Eua propterea uulgari lingua ſolet uocari:ſed illi ſerpenti quē Moſes ex ære fabricauit, quem quotquot intuebātur morſi à uenenatis beſtijs, interituri alioquin,euaſiſſe mortem dicuntur. Portentoſa quidem iſta uidentur, draco humana uerba proloquens, & uaframentis mores innocentiſsimos circumueniens, & perſuaſibilibus argumentis mulierem decipiens, ac rurſum alijs ſolo aſpectu ſalutem afferēs. Verum in his quę latentem ſenſum continent,quicquid fabulæ ſpeciem præ ſe fert è medio tollitur, atq; ita comperitur manifeſtaria ueritas. itaq; illum mulieris inſidiatorem ſerpentem, à ſenſu & uita carnium pendentem,uoluptatem eſſe dicimus, repentem ſinuoſis orbibus, non ualentem ſe attollere, ſemperq́ iacentem, ad ſola terrena bona pronam, foueas quærentem in corpore, uelut ſcrobes hiatusq́, & in quouis ſenſu ſtabulantem,hominis conſiliariā,meliori contradicentem, ueneficis & uix ullum doloris ſenſum afferentibus morſibus conantem interficere: Moſaicum uero ſerpentem fortitudinem, affectionem uoluptati aduerſariam:quapropter è ſolidiore materia,ſcilicet ære ſactus inducitur. hanc fortitudinis ſpeciem quiſquis bene conſiderauerit,etiamſi forte fortuna prius à ueneficijs uoluptatis morſus fuerit, neceſſe eſt eum uiuere. nam illa quidem intentat animæ mortem ineuitabilem,at fortitudo ſanitatem incolumitatemq́ porrigit. Eſt enim præſentiſsimum intemperantiæ remedium temperantia. Omni autem ſapienti honeſtas amica eſt, & eadem utiq; ſalutaris. Itaq; cum Moſes precatur Dani ut ſerpens fiat,non ſimilem illi Euæ ſerpenti fieri precatur. nam preces ſolēt bona petere. Fortitudo certe ad bonorum genus pertinet, & immortalitatē confert bonum perfectiſsimum: ſicut uoluptatis malum affert extremum mortis ſupplicium. ideo dicit: Fiat Dan ſicut ſerpens,non alibi potius quàm in uia. nam intemperantia gulaq́,& quicquid immodicæ inexplebilesq́ uoluptates per externarum copiarum uſum pariunt, non ſinit animam per latam regiamq́ uiam tendere, ſeducens eam in barathra & uoragines,donec præcipitetur in interitum. Soli autem qui à fortitudine,temperantia,cæteriſq́ uirtutibus ſe diuelli non patiuntur, declinant deuitantq́ omnia lubrica. Apertiſsime igitur dixit adhærere uiæ rectæ temperantiam, quandoquidem aduerſaria huius intemperantia ſolet in deuijs agere. Illud autem, inſidens ſemitam, tale aliquid ſignificat, quantū equidem intelligo. Semita ſiue callis eſt, uia hominibus, iumētis, plauſtriſq́ communis. hanc aiunt uoluptati eſſe opportuniſsimā: quia in ea mox à natali die

ſenectutem

ſenectutem extremam uſq; gradiuntur inambulantq;,& per otium ſecuritatemq; immorantur,nõ tam homines quàm animalium alia genera. Nam ne unum quidem eſt quod non ineſcatum à uoluptate trahatur, & implicetur eius multiplicibus caſsibus,quos ſine noxa pertranſire ingens labor eſt. At prudentiæ,temperantiæ,cæterorumq; uirtutum uiæ,ſi non inacceſſæ,certe minime tritæ ſunt.Exiguus enim per has euntium eſt numerus, qui germanam philoſophiæ rationem ſectantur, cũ ſola honeſtate habentes conſuetudinem,contemptis cæteris rebus in uniuerſum omnibus.hanc igitur ſerpẽs hic nõ ſemel inſidet:ſed tanta eſt cõtentio curaq; fortitudinis,ut nullã nõ occaſionem captet obturandi uoluptatis ſcaturigines, à qua ceu perenni fonte manãt mala omnia.propterea ſerpens ille ſeductor Euę induciť cædis hominum auidus:ſic enim ait execratio,Ipſe tuũ caput ſeruabit, tu eius calcaneũ: at ſerpens Dan de quo nunc loquimur,equini non humani admorſor calcanei.alter enim ille uoluptatem figurate ſignificans, ut iam demonſtratũ eſt, homini,hoc eſt uniuſcuiuſq; noſtrum cogitationi ſtruit inſidias. corrumpit enim mentẽ uoluptatis uſus nimius.at hic Danis ſerpens,cum ſit imago potentiſsimæ uirtutis fortitudinis,equum mordebit, per quẽ ſubindicatur affectus & uitium:quibus temperantia nunquam non meditatur perniciẽ.his admorſis & in genu prolapſis,eques,inquit,cadet. Quod autem ſub hoc ænigmate latet,tale quiddam eſt. huc contendendum eſſe tanq; ad rem egregiam, ut nemo noſtrum patiatur mentem ſuam uectari ab affectu aut uitio: ſed ſi quando cogatur aliquem aſcendere, det operam ut quàmprimum uel deſiliat uel decidat. tales enim lapſus inclitam uictoriam afferunt. ideo quidam è priſcis prouocatus ad conuitiandi certamẽ,In hoc quidẽ,inquit,nunquam deſcẽdero,in quo uictor uicto fit deterior. Ergo tu quoq; quiſquis es noli unq; cum malis contendere,et primus eſſe in huiuſmodi certaminibus: ſed ante omnia,ſi fieri poteſt,cura ut fugias.Quod ſi quando maiore ui coactus fueris in certamen deſcendere, ne te uinci pudeat. ſic enim demum, ſi uincaris, uictor euades, quando in hoc genere uictor uincitur. Nec expectes dum aduerſarium aut præco uiciſſe pronunciet, aut certaminis præſes coronet:ſed ipſe accedito palmam porrigens,atq; etiam,ſi libet, coronas lemniſcatas imponito:ipſe uictorem magna intrepidaq; uoce pronunciato in hanc formulam:In hoc concupiſcentiæ,furoris,intemperantiæ, inſipientiæ. iniuſtitiæq; ꝓpoſito certamine,ſpectatores uoſq; certaminis præſides,equidem uictus ſum,uicit autẽ iſte.& in tantum uicit,ut ne nos quidem inuideamus eius aduerſarij.Ergo certaminũ iſtorum haudquaquam ſacrorum præmia cedenda ſunt quibuslibet alijs. eorum autem quæ uere ſacra dicuntur, ipſe coronas accipito.Caue autem ſacra putes certamina, quæ inſtaurantur poſt triennium à quibuſdam ciuitatibus, multa milia hominum in theatra ad hoc ipſum facta recipientibus. in his enim aut luctator concertatorem pronum ſupinum'ue ſternens, aut pancratiaſta ualidus, à nulla ui ſibi temperans, primam laudem occupat.nec deſunt qui poſtq; utroq; pugno in ferri morem occalluerunt, in caput faciemq; inuadunt, & his probe contuſis in cætera quoque membra ſæuiunt: aut uice uerſa plagas recipiendo mulctantur naſo uel auriculis. Et poſt hæc tam immania coronas præmiaq; pe-

Philo m tunt

tunt. Nam reliqua certamina curſorum quinquertionumq́ nemo ſapiens non rideat,hoc agentium ut ſaltus ſit quàm longiſsimus,& ſpatia dimetientium,contendentiumq́ de pernicitate:quos non ſolum grandiores animantes ceruus aut caprea, ſed uel minimus catellus aut lepuſculus, non admodum properans, ipſos abſque reſpiratione currentes ſummo conatu, à tergo tamen relinquet.ex his certaminibus nullum prorſus ſacrum eſt, etiamſi contra teſtentur omnes homines, mox deprehendendi in falſo teſtimonio. Nam ipſi talium admiratores, leges tulerunt contra uiolentiam, & iniuriam inferenti in corpus pœnam talionis ſanxerunt, conſtitutis etiam iudicibus,qui de talibus cauſis decernerent. & quomodo æquum uideri poteſt, ut qui ulciſcuntur factas priuatìm iniurias, nec impunitas ſinunt, ijdem in celebritatibus tantaq́ ſpectatorũ frequentia, coronas talium facinorum patratoribus & alia quædam per præconem ſtatuant præmia? Cum enim de eadem perſona, de eodem facto, duæ diuerſæ feruntur ſententiæ, neceſſum eſt iniquam eſſe alterutram. Ambas enim æquas aut iniquas haberi non eſt poſsibile. Vtrum igitur horum laudatis omnes uno conſenſu? an non eum puniri qui prior infert iniuriam? ergo merito damnantur quicunq́ diſſentiunt. At ex ſacris nihil improbari debet, quorum tanta eſt exiſtimatio publica. Ergo ſolum olympiacum certamen iuſte dicitur ſacrum, non iſtud quod ad Elim celebratur, ſed quod eſt propoſitum de parandis diuinis uereq́ olympijs uirtutibus. in hoc quibus ſunt infirmiſsima corpora, ſed animæ ualidiſsimæ, nomen dant. Deinde exuti unctiq́ agunt quicquid poſſunt uel arte uel uiribus, nihil ſibi ad ſummum conatum facientes reliquum modo aſſequãtur uictoriam. & hi quidem facile uincunt aduerſarios: ſed inter ipſos rurſum de primatu oritur contentio. Non enim idem omnibus modus eſt uictoriæ: ſed omnes honore digni, proſtratis inimicis tam infenſis, & grauibus. Maximam tamen admirationem meretur inter hos præcipuus, cui non debemus inuidere prima præmia. Cæteri ſecundis contenti ſint & tertijs. Nam de uirtute paranda hic certatur: in qua ſi non datur tenere faſtigium, uel in medio ſatis utilitatis capitur. & ſunt qui hanc poſſeſsionem certiorem exiſtimant, inuidiæ celſa petenti minus obnoxiam. Proinde ualde docte dictum eſt illud memoria dignum, Cadet eques: ut ſi quis excidat à malis, bonis innixus aſſurgat. ſed eo quod ſequitur magis etiam docemur, non prorſum, ſed retrorſum eſſe cadendum, quia relinqui à uitijs affectionibusq́ ſemper fuit utile. in honeſtis enim rebus properatione, in turpibus tarditate opus eſt: & rurſum, ad illas quidem accedere, ab his abeſſe quàm longiſsime: quando quo quiſq́ remotior eſt à prauis affectibus, eo maneat ſanior. Quamobrem ait eum ſanitatem expectare à Deo, ut quantum diſcedit ab iniuſticia, tantum ad iuſte agendum properet. Hactenus ſatis de equo inſeſſoreq́, de paſtore & pecuario, de terram operante & agricola, tum quæ ſingulas has copulas perquirentibus inueniantur differentiæ. Nunc ad ea quæ deinceps ſequuntur aduertamus animum. Cupidum uirtutis inducit non omnino peritum agriculturæ animæ, ſed tantum rudimentis eius exercitum, dicens ſic: Cœpit Noe homo agricola eſſe. principium autem, iuxta uetus prouerbium, dimidium totius eſt; & altero dimidio

dio abeſt à fine, quod niſi accedat, etiam incepiſſe res magnas ſæpe obfuit. nam & ſceleſti aliquando ꝙ non ferrent cruciatus animi, cœperunt de meliore uitæ ratione cogitare, ſed nequicquam. Sic enim uſu uenit, ut qui ad finem non peruenerũt, obruti occurrentium malorum cumulo, relinquãt bonum illud propoſitum. ideo cum Cain putaret ſe gratas obtuliſſe uictimas, non litaſſe admonitus eſt oraculo. nec enim ſacra perfectaq; immolaſſe. Eſt autem oraculum tale: Non ſi recte obtuleris, ſed ni recte diuiſeris. Rectum igitur eſt honor dei: quod autem non diuiditur, non rectum. huius rei quæ ſit ratio uideamus. Sunt qui pietatem in eo collocent, quòd deum autorem aiunt rerum omniũ, bonarum atq; contrariarum: quos ſic licet alloqui. hæc opinio ueſtra partim laudabilis eſt, partim uituperabilis. Laudabilis, quia miratur eum qui ſolus honore dignus eſt: uituperãda, quòd nihil diſtinguit aut diuidit. debueratis enim nõ cõmiſcere confundereq; omnia, dum aſſeritis eum autorem omnium: ſed cum diſtinctione, tantum bonarũ rerum cauſam in eum referre. abſurdum enim eſt, de ſacerdotibus quidem ſolicitũ eſſe ut integro ſint corpore, itemq; de uictimis, ut nulla prorſus ne minima quidem contactæ ſint labecula, adhibitis etiam ad hanc curam aruſpicibus, ſicut à quibuſdam appellantur, ut ſine uitio noxaq; ad aram admoueantur immolandæ pecudes: opiniones autem de deo cõfuſas eſſe in ſingulorum animis, nec ulla rationis diſcerni regula. Non uides quod camelum animal impurum eſſe lex pronunciat: quia ruminat quidem, ſed nõ diuidit ungulam? atqui ſi cauſam hanc ita ut ſonat conſideremus, non uideo quam rationem habeat: quod ſi introſpiciamus penitius, apparebit ratio. Quemadmodũ enim quodlibet ruminans cibum ſemel deuoratũ & rurſum ſub dentes reuocatum atterit: ſic anima cuiuſcunq; diſciplinarũ ſtudioſi poſtq; per aures recepit contemplatione dignũ aliquid, obliuioni hoc nõ tradit, ſed per otium ſecum ipſa retractat ſingula, & cuncta ſibi reducit in memoriam. Memoria porrò non quæuis bona eſt, ſed ea ſola quæ rerum bonarũ meminit. malarum enim non obliuiſci nocet maxime. Quamobrem ad perfectionem requiritur diuiſa ungula, ut ui reminiſcẽdi bifariam diuiſa, ſermo per os, & ipſum inter cætera naturaliter diuiſum, fluens, labia diſtinguat, ſimulq; damnoſam memoriam ab utili. Imò ne diuiſa quidem ungula ſine ruminatione uidetur quicquam utilitatis afferre. Quid enim prodeſt naturas rerum ab ipſis exordijs diuidere, uel uſq; minutiſsimas minutias, & non in ſeipſo idem facere, nec ſui partes diuiſas habere, ſicut quidam non incongrue ſolent nominare indiuidua. Hoc enim ſagacitatis & argutiſsimæ ſolertiæ fuerit argumentum euidẽs: cæterum nullam utilitatem ad rectam honeſtamq; uitam attulerit. Proinde in quotidianis diſſertationibus ubique ſophiſtarum uulgus aures fortuito confluentium atterit; dum magna ſubtilitate uoces ambiguas explicat; atque etiam res multiplices, quæ ſuccurrunt in memoriam, eaſq; dijudicat. An non alij ſcriptarum uocum elementa partiuntur in muta & uocalia? alij rurſum orationem in tria ſuprema genera? ſcilicet nomen, uerbum, coniunctionem. item muſici ſuam ſcientiam in rhythmum, in partem, in melos? rurſum partem in chromaticam, enharmoniam diatonicamq; ſpeciem; & in diateſſaron, diapente, diapaſon, coniun-

ctas diſiunctasq́ melodias: ſic geometræ in duas maxime generales lineas, rectam & circumferentiam: ſic artifices alij ſuam quiſq́ ſcientiam in uarias ſpecies, à primis uſq́ nouiſsimas: quibus accinit & totus chorus philoſophantium, more ſuo diſſerens, quòd ea quæ ſunt partim ſunt corporea, partim incorporea. & alia animata, alia inanimata. quædam bruta, quædam rationalia. pars mortalia, pars immortalia. ex mortalibus aliud mas, aliud fœmina, quæ hominis eſt diuiſio. rurſum è prædicamentis quædam eſſe perfecta, quædam imperfecta. & ex perfectis quædam interrogationes, percontationes, precationes, iuramenta, cæterasq́ ſpeciatim in his diſtinctionibus deſcriptas differentias. rurſum quædam quæ dialectici ſolent nominare axiomata, & ex his quædam ſimplicia, quædam non ſimplicia. rurſum è non ſimplicibus quædam coniuncta, quædam adiuncta maius minus'ue, & inſuper quædam diſiuncta, aliaq́ huiuſmodi. quædam uera, & falſa, & incerta, poſsibilia & impoſsibilia: quædam corruptibilia & incorruptibilia, neceſſaria & non neceſſaria, expedita & impedita, & his cognata cætera. Rurſum imperfectorum aliæ ſunt diuiſiones in prædicabilia, quæ uocantur, & contingentia, & alia quædam his minutiora. Sed quamuis intellectus ſeipſo acutior factus, tanquam medicus corporum, ſic ipſe naturarum anatomiam exerceat, nihil inde ad uirtutem lucrabitur: diuidet ille quidem ungulam, diſtinguere diſcernereq́ ualens ſingula: non ruminabit tamen, ut iuuetur hoc cibo per reminiſcentiam, depoſita per commanducationem eius aſperitate quam ex animæ peccatis contraxerat, conciliataq́ eſurie ad facilius deglutienda quæ iterũ contrita ſunt. proinde plurimi ſophiſtæ quos uocant magnã admirationem conſecuti apud populos, qui totũ ferme orbẽ peragrarunt, gratioſi hoſpites facundiã diligentiãq́ ſuam oſtentantes, deuicti affectibus conſenuerunt et uitã in his cõtriuerunt, nihilo hac parte potiores uiliſsimis è uulgo hominib. ideo rectiſsime ſophiſtas ſic uiuentes legiſlator noſter confert cũ ſuibus, qui nulla re pura, ſed turbida, cœnoſa turpiq́ uita ſe oblectant ad ſaturitatẽ uſq́. ait enim ſuem eſſe impurum animal, quia diuidit quidem ungulam, non ruminat tamen: ſicut camelum propter cauſam contrariam, ruminantem non bifidum ungula. Cæterum quæcunq́ animalia utrumq́ hoc habent, pura pronunciantur merito, quando utramq́ iam dictam abſurditatem effugerunt. propoſitum enim ſine memoria, meditatione, iugiq́ tractatione rerum bonarum, bonum imperfectum eſt. quod ſi alterum accedat ad alterum, ita demum abſoluitur. hanc perfectionem formidant hoſtes animæ, quibus non amplius inſurgere contra eam ualentib. uera pax obtinetur. at quibus ſemiperfecta inabſolutaq́ ſapientia contigit, infirmiores ſunt quàm ut poſsint ſe peccatorum longo tempore confirmatorum opponere cohortibus. Quamobrem quãdo inſtante bello delectus habetur, non omnis iuuentus uocatur, etiamſi ultroneam contra hoſtes operam alacriter offerat: ſed iubentur pleriq́ domum redire, ut exercitatione continua tantum ſibi roboris militaris peritiæq́ comparent, quantum olim ſatis futurum ſit ad extorquendam hoſtibus uictoriam. ideo quando bellum eſt pro foribus, in hanc formam per cornicularios edicitur: Quis eſt homo qui ædificauit domum nouam & non dedicauit eam: uadat & reuertatur

tatur in domū ſuam, ne forte moriatur in bello, & alius homo dedicet eam. Quis eſt homo qui plantauit uineam, & nondum exhilaratus eſt ex ea? uadat & reuertatur in domum ſuam, ne forte moriatur in bello, & alius homo exhilaretur ex ea. Quis deſpondit uxorem, & non accepit eam, uadat & reuertatur in domum ſuam, ne forte moriatur in bello, & alius homo accipiat eam. Atqui dixerit aliquis: Cur, ô mirande uir, non potius hos præ cæteris in bellum emittis & aciem, qui uxores, domos, uineas habent, alijſq; poſſeſsionibus ſunt locupletes: pro quibus tuto retinendis pericula uel grauiſsima tolerabunt facile? nam iſti quibus nihil tale eſt, cum nullum habeant pignus uirtutis neceſſarium, non eadem utentur induſtria. An hoc te mouet, ne forte qui nondum perceperunt fructum è ſuis poſſeſsionibus ne in poſterum quidem percipiant? at quæ poteſt eſſe bello uictis è ſuis prædijs utilitas? Sed non uincentur. mulctabuntur igitur ob deſertam militiam. Nam his delicatis domi manentibus, neceſſe eſt hoſtes fortes bellatores, non ſolum ſine ſanguine, ſed & ſine puluere uincere. Sed non deerit aliorum ſociorum multitudo, qui pro his quoq; depugnent fortiter. Atqui primo abſurdum eſt aliena induſtria fortunaq; niti, præſertim ubi de uaſtitate patriæ, deq; libertate populi priuatim publiceq; periculum imminet, cum poſsint in laboris partem illi quoq; recipi, non ualetudine aduerſa, nec ætate parum integra impediti, nec ullo infortunio. Proinde nihil æquius aut magis decorum, quàm ut ſumptis armis progrediantur in primam aciem, obiectiſq; ante alios ſocios clypeis, fortiter pugnando propulſent periculum. Alioquin no'nne proditionis atq; inhumanitatis reos ſe declarabunt, ſi reliquis pugnantibus pro republica, ipſi tractabunt domeſtica negotia? & illis pro aliena ſalute decertantibus, iſti ne pro ſe quidem arma capient? illi inediam, dura humi cubilia, cætera'q; tum animi tum corporis incommoda libenter perferent cupidine uictoriæ: iſti dealbando & nugis ornando ſurdos parietes, aut agri fructus decerpentes, canenteſq; ad torcular, aut deſponſas uirgines nunc primum deducentes in thalamum, quaſi hoc tempus nuptias poſtulet, uiuent ſuauiter? bonum ſanè eſt curare domeſticos parietes, reditus colligere, conuiuari, potare, indulgere genio, nouam nuptam anum (ut uulgaris iocus eſt) ducere: ueru'm hæc pacis ſunt negotia. Nunc integro bello & feruente ut cum maxime, ita'ne non pater, non frater, non gentilis ullus aut cognatus in militiam profectus eſt, ſed una totam familiam occupauit timiditas? dices decertare cognatos innumeros. His igitur de uita periclitantibus, delicati iſti ac molliculi quas non efferatiſsimas feras immanitate ſuperant? dicent: durum eſt pati alios in noſtra bona ſine labore ſuccedere. An'non durius uiuos etiamnum ab hoſte pelli poſſeſsionibus, quàm defunctos eas amicis cognatiſq; legitimis ſucceſſoribus cedere? tantum inter utrumq; intereſt, ut ſtulta ſit collatio. Atqui poteſt fieri, ut iſti detrectatores militiæ, non ſolum bona hæc amittant, ſed ipſi quoq; ueniant in poteſtatem hoſtium. illis uero pro ſalute reipublicæ defunctis, etiamſi nullum adhuc fructum perceperunt è ſuis prædijs, ſolatium contingat ex reputatione heredum ſucceſſorumq; quos non

alios cuperent. In uerbis quidem legis hæc & alia multa controuerſa ſunt: ſed ne quis peruerſe callidus plura in eā inquirere audeat, recurramus ad allegoriam & dicamus: primùm iubere legem, ut quiſquis bonorū poſſeſsionem ſibi comparat, curet fructus etiam inde percipere, quando uirtutis felicitas in perfecto uſu conſiſtit, per quam contingit uitæ incolumitas. deinde non de domo hic, aut uinea, aut ſponſa uerba fieri, ut eā procus abducat, aut plantator uindemiet, expreſsisq́ uuis muſtum deguſtans ſe exhilaret, aut alius exſtructam à ſe domum inhabitet: ſed de animæ potentijs, per quas initia, profectus, perfectionesq́ contingunt in actionibus laudabilibus. Harū principia fermè ad procos attinent. ſicut enim procus nondum eſt uir, erit tamen: eodem modo quicunq́ bona indole prædítus, generoſam caſtamq́ uirginem ducturum ſe ſperat eruditionem, moxq́ procum eius agit. profectus autem ad plantatorem poſſunt referri. ſicut enim huius cura eſt incrementum ſtirpiū: ita diſcendi ſtudioſus dat operam ut prudentiæ cōtemplationes augeantur plurimum. poſtremo perfectiones ad ædificiū domus abſolutæ, ſed nondum conſolidatæ. omnibus autem his tam perfectis q̄ incipientibus & proficientibus conducit uitam ſine contentione agere, & abſtinere à ſophiſtarum dimicationibus, turbulentā litem ad ſubuertendā adulterandamq́ ueritatem ſemper meditantibus. quia ueritas pacem amat, quā iſti proſequuntur odio. quòd ſi deſcenderint in hoc certamen homines ſimplices cum peritiſsimis, omnino ſuccumbent: incipiens, quia imperitus: proficiens, quia imperfectus, perfectus autē, quia nondū exercitatus in uirtute. oportet aūt ſicut incruſtationes paulatim hæreſcunt & cōſolidantur: ita perfectorū animas cōfirmatas, alijs ſuper alias meditationibus aſueſcere ne gradu dimoueantur. Quibus aūt id non contigit, apud philoſophos in ſapientum nomen ſubrepſiſſe dicuntur. aiunt enim eſſe impoſsibile, ut qui in ſapientia plurimum promouerunt, & ad eius euaſerunt faſtigiū, ſuam perfectionē nouerint. negant enim fieri poſſe ut qui ad finē peruenit, ſtatim ſe perueniſſe intelligat: ſed confiniū tenere ignorantiā, non illā procul remotā à ſcientia, uerùm aliam propinquā, parū diſtantem à ianua. quò poſtq́ aliquis ſe perueniſſe intelligit, ſimulq́ uires aduerſariorū, poteſt cōtra contentioſam ſophiſtarum aciem ſubſiſtere. ſperādum enim eſt de talis uiri uictoria. quiſquis autem nondū præteruectus ignorantiā euaſit ad lucem ſcientiæ, eū domi ſe continere conſultius fuerit: hoc eſt nō deſcendere in certamē de rebus nondum ſibi ſatis cognitis: ſed quieſcere potius. qui uero per arrogantiā in luctā proſilit, petitiones aduerſariorū cauere neſciens, ab eis præoccupabit, & mulctabitur morte ſcientiæ, grauiore q̄ eſt uulgaris hæc animā à corpore dirimens. ſed hic exitus meritò manet deceptos à ſophiſmatibus. cū enim non poſſunt ſolutiones inuenire, mendacijs tanquā ueritati credendo amittunt uitam ſcientiæ: quod accidit & his qui ſe ſinunt decipi ab adulatoribus. nam horū anima ſana & uerax, per morbidā ſubuertitur & expellitur amicitiam. proinde conſultum eſt, ne huiuſmodi certaminibus ſe committant qui diſcere incipiunt, cum imperiti ſint: ſimiliter & proficientes, cum imperfecti ſint. nec non qui tum primum perficiuntur, quia perfectionem ſuam adhuc ignorant

ignorant.quod ſi non pareant huic cõſilio,alius, inquit,homo domum eius habitabit,uineã poſsidebit,uxorem ducet.quod perinde eſt ac ſi diceret,hę iam dictæ potentiæ,ſtudij,profectus,perfectionis deficient nunquam,ſed aliâs alios homines accedendo uerſabuntur cũ eis,migrantes ex anima in animã, ſimiles ſignaculis(nam & hæc poſt impreſſam cæræ formã nihilo deteriora permanent)etiamſi cõtingat impreſſos characteres uobiſcũ interire. cum enim ſint immortales,innumeris ante uos familiaritate ſua pepererunt gloriam:quos expertæ ſunt,non ſicut uos propter periculorũ contemptũ auerſari ſuam conſuetudinẽ,ſed ultro ad ſe accedere, & ſecuritati ſuæ proſpicere. proinde ſi quis uirtutis amicus eſt,optet in ſe plantari bona omnia,& exiſtere in ſua anima,quemadmodũ in ſtatua tabulaque perfectiſsima, quicquid ad decentem proportionem attinet:id ſecum reputans,eſſe innumerabiles qui captent eadem:quibus natura ipſo præterito donabit omnia,felicitatem diſcendi,profectum perfectionemque.ſed ſatius fuerit ipſum ante illos elucere, & cõceſſas ſibi diuinitus gratias in tuto reponere, potius quàm obijcere hoſtibus auidis ceu prędam paratiſsimã.ergo parua utilitas eſt principij quod iuſto fine non obſignatur.ſæpe tamen etiã perfecti quidam pro imperfectis ſunt habiti,eo quod ſuapte alacritate,non dei benignitate profeciſſe ſibi uiſi ſunt.qua opinione iuueniliter inflati, & in immenſum elati, è ſublimi delati ad infimum baratrũ interierunt.Si domũ,inquit,nouam ędificaueris,&feceris in tecto coronulã,caue habearis autor necis in domo tua,ſi quis inde pro lapſus deciderit.grauiſsimũ eſt enim ab honore dei prolapſum decidere, ſibimetipſi coronam uſurpando,& ciuilẽ necem patrando. ſuã enim animam interficit,quiſquis honorat quod nihil eſt,ſtruens ſibi ſtultæ eruditionis ędificiũ.nam eruditio nõ ſeneſcit.quapropter nouã uocat eius domum.nam alias res tempus abſumit. hæc aũt etiamſi procedat in tempus longiſsimum, florem ætatis non amittit,uirenti ſemper ſpecie hilaris,&agilis aſsidua conſuetudine. Aliubi quoque inter præcepta extat hortatio, ut affluente rerum copia, non nobis eam aſcribamus, ſed memores ſimus dei qui largitur uim & robur ad agendum.hic igitur finis felicitatis eſt,illa uero principia.itaque ſi quis obliuiſcitur huius finis, ne partis quidem rebus bene frui poterit. Verùm iſti ſponte per amorem ſui labuntur, dum grauantur deum, qui ſolus amari à ſeipſo meretur, ut perfectiſsimus, fateri autorem bonorum omnium. Sunt etiam qui omnem pietatis rudentem mouendo celeri nauigatione conati ſunt in portum eius appellere, & iam proximi, iamque ſperantes inuehi, repente ex aduerſo procella coorta,tum demum à recto curſu repulſi ſunt, fruſtrati tot nauigationis commodis. Horum iactationi quis male precaretur? quando inuitis quod remoraretur accidit. Quis igitur aſsimilabitur his, niſi qui magnum, ut uocant, uotum uouit? Si quis, inquit, ſubito coram eo mortuus fuerit, confeſtim polluetur caput uoti eius, & radetur. Deinde poſt pauca ſubinfert: Dies autem priores irriti fient, quoniam pollutum eſt caput uoti eius.utraque uox,ſubito & confeſtim, indicat nõ uoluntariam mutationem animę. Nam in peccatis uoluntarijs opus eſt tempore conſultandi, ubi, quando, quomodo aggredienda ſint. Quæ autem

inuiti admittimus. repente, ex improuiſo, momento (ut ita loquar) temporis ingruunt. Eſt enim perdifficile, ceu curſoribus, poſt inſtitutum ſemel ad pietatem curſum inoffenſe & ſine reſpiratione ad metam recta decurrere, quandoquidem innumera ſunt quæ obiacent pedibus mortalium. Cæterum ante omnia, quod ſola præſtat beneficentia, abſtinere à uoluntarijs peccatis, prodeſt ad repellendam etiam inuoluntariorum multitudinem. Deinde ſi & inuoluntaria nec multa admittantur, nec diu adhæreant. Pulchre autem inuitæ mutationes dies dixit irritos, non ſolum quia ratione careт peccatum, ſed quia horum quæ fiunt ab imprudentibus non poteſt reddi ratio. ideo ſæpe cum talium factorum cauſam repoſcimur, negamus nos ſcire, aut poſſe dicere: quia nec intercedere potuerimus, nec præſcire. Rarum igitur Dei donum eſt, à carceribus ad metam uſque ſtadium uitæ percurrere abſque offenſa lapſuq́; ita ut naturam utramq́; peccatorum uoluntariorum inuoluntariorumq́; liceat celerrimo curſu præteruolare. Hactenus de principio fineq́; dictum ſit per occaſionem Noe iuſti, qui agriculturæ prima rudimenta conſecutus, ad finem eius peruenire non ualuit. ait enim ſcriptura, Cœpit eſſe agricola, non extremos eius ſcientiæ terminos adeptus eſt. quæ autem de plantatione eius dicta ſunt, repetamus denuo.

PHILONIS IVDAEI, DE PLANTATIONE NOE LIBER SECVNDVS.

IN PRIMO libro de agriculturæ arte in genere quantum tempeſtiuum erat, diximus: in hoc de eius ſpecie uinitoria pro uiribus dicemus quod reliquũ eſt. Nam iuſtus hic, non ſolum agricola, ſed & proprie uinitor introducitur, dicẽte ſacra ſcriptura, Cœpit Noe homo agricola eſſe, & plantauit uineam.] Decet autem ut qui de ſingularibus ſtirpibus & agriculturis dicturus eſt, conſideret primum ſtirpes in hoc uniuerſo perfectiſsimas, magnumq́; illum plantatorem harum præſidem. Scilicet plantator ille maximus, & arte perfectiſsimus, huius rerum uniuerſitatis rector eſt: planta uero mundus hic, non unicum ſtirpis genus in ſe continens, ſed infinitos ceu palmites ex una radice progerminans. Poſtquam enim eſſentiam inordinatam ſuapte natura cõfuſamq́; in ordinem ex perturbatione & ex confuſione in diſcretionẽ reducens mundi opifex formare cœpit, terram quidem & aquam radicauit in medio, aeris uero ignisq́; arbores in ſublime ſubduxit à medio. hæc autem circumquaq; muniuit æthere, extimum hunc terminum pro munimento cuſtodiaq́; ſtatuens, unde cælum Græcis nominatum uidetur. interius terram cum ſit arida inuehi

aquis, nec ab eis dilui, igni porrò natura calido iungi aerem ſuopte ingenio frigidiſsimum non ſine ingenti miraculo iuſsit. nonne enim prodigioſum uidetur, id quod diſſolubile eſt contineri à diſſolutiuo, uidelicet terram ab aqua? & frigidiſsimæ rei ſuperpoſitam calidiſsimam; non extingui tamen ignem ab aere? hæ ſunt illæ perfectiſsimæ plantationes huius uniuerſi operis: maxima autem & omnium rerum feraciſsima ſtirps, mundus hic, cuius ceu rami ſunt modo dicta germina. Nunc conſiderandum ubi ſint eius radices, & quæ baſis, in qua conſiſtit more ſtatuæ. corpus certe nullum credere debemus extra relictum errare, abſumpta in unum dei opus omni materia. perfectiſsimum enim oportuit effingi maximum opus ab opifice maximo. Non fuiſſet autem perfectiſsimum, ni ex perfectis completum eſſet partibus. itaque ex tota terra & ex tota aqua aereq́ igneq́, ne minima quidem exterius relicta eorum particula, mundus hic confectus eſt. Vnde neceſſario ſequitur, extra aut uacuum eſſe aut nihil. Si uacuum, quomodo id quod plenum eſt & ſolidum & omnium grauiſsimum non degrauatur mole ſua, ſuſtentatum à nihilo? ut ſomnio quiddam ſimile uideatur, dum cogitatio ſemper quærit baſim corpoream, quam requirit quicquid mouetur, præſertim mundus, quippe maximus omnium corporum, & multitudinem aliorum corporum, ut ſuarum partium in ſinu continens. Si quis igitur pudorem huius difficultatis non explicatæ uelit effugere, ingenue dicat, nihil eſſe tam forte in omni materia, ut mundum baiulare ualeat. ſed æterni dei lex æterna firmiſsimum ac munitiſsimum fulcrum eſt rerum omnium. hæc à medijs ad fines, & ab extremis ad media ſe extendens, decurrit per longum naturę ſtadiū curſu inuictiſsimo, in unum conducens partes omnes conſtringensq́. hanc enim pater qui ipſam genuit, uinculū fecit non rumpendum in perpetuum. merito igitur neq́ tota terra diluitur à tota aqua, quod in finibus eius accidit, neq́ ab aere ignis extinguitur, neque contrà igne inflāmatur aer, dei lege ſe interponente: ſicut elementa uocalia mutis diſtinguuntur. ut uniuerſum hoc tanquam in literata muſa concinat, minaces contrariarum naturarum concurſus ſuadela dirimente interpoſito ſuo arbitrio. ita profecto radicatur arbor feraciſsima, & radicata ſtat firmiter. particulares autem & minores ſtirpes, partim mouentur & migrant, partim mouendo ſe nihilominus ſemel aſsignatum ſibi locum obtinent. quæ ambulatoriæ ſunt, animantes ut nos uocamus; huius uniuerſi grandioribus inditæ ſunt partibus: terræ terreſtres, aquæ natatiles, uolucres aeri, ignigenæ igni, quarum prouentus manifeſte uideri fertur in Macedonia, ſicut ſtellæ in cælo cernuntur. ſunt enim & hæ animantes intellectu præditæ, conſenſu philoſophantium: aliæ per ſe uagæ, aliæ fixæ, quæ tamen eadem cum mundo rotatæ circumactæq́ uertigine locum mutare putantur. at quæ naturam imaginatione carentem habent inſitam, quas proprie plantas dicimus, migratiuo quoq́ motu carent. duo autem genera in terra & aere fecit opifex. in aere quidem uolucres ſenſibiles, & poteſtates alias ſenſu haudquaquam perceptibiles. animarum ſodalitium iſtud eſt incorporearū, non in eoſdem digeſtarū ordines. alias enim aſsignari ferunt mortalibus corporib. & poſt certos temporū circuitus liberari denuo. alias diuiniorem

rem

rem habitum ſortitas totam terrenam regionem contemnere. in ſummo autem prope ipſum ætherem eſſe puriſsimas, quas Græcorum philoſophi heroas uocant & genios, Moſes ex re nomen facit eis angelis: quòd bonorum rerum internunciæ ſint à ſummo rege ad ſubditos, ac rurſum pro horum neceſsitatibus legatione ad illum fungantur. terræ uero animalia terreſtria ſtirpesq́, alia duo genera attribuit, iuſſæ ut eorum matrem ſimul ac nutricem ageret. ſicut enim mulieri & omni fœmellæ fontes lactis ſub partum ſcaturiunt, ut recentes fœtus rigentur alimentis neceſſarijs & conuenientibus: ita & terreſtrium animalium matri terræ omnes ſtirpium attribuit ſpecies, ut cognatis non alienis cibis partus eius uterentur. ſtirpes tamen deorſum merſo fecit capite, infixas fertiliſsimis eius partibus. Brutorum autem capita retraxit à terra, & ſummæ ceruici oblongæ aptauit, & pro fulcro pedes anteriores ei ſuppoſuit. ſolus homo eximium ornatum ſortitus eſt. Cæterorum enim animalium ora deorſum flexit: quapropter ad terram prona ſunt. hominem contrà erexit, ut cælum ſpectet, cum ſit non terreſtris planta, ſed cæleſtis, ſicut à priſcis accipimus. Quorum alij particulam æthereæ naturæ hanc aſſerentes, cognatione iungunt ætheri hominem. At magnus ille Moſes, nullæ creaturæ rationalis animæ ſpeciem facit ſimilem, quam inuiſibilis dei pronunciauit imaginem: hoc ipſo probam exiſtimans, quòd eſſentiam formamq́ diuinitus impreſſam habeat, cuius character æternus ſermo eſt. Inſpirauit enim (ut inquit) deus in faciem eius ſpiritum uitæ. itaq; neceſſum eſt, ut qui eum recipit, emittentis imaginem referat. ideo dicitur, ad imaginem dei factum hominem, non ad creaturæ alicuius. Conſequens erat igitur, ut quoniam humana anima exemplar ſuum autoris ſummi ſermonem referebat, corpus etiam erectum ad puriſsimam partem mundi cælum os attolleret, ut per hæc quæ in propatulo ſunt intelligantur illa inuiſibilia. ergo quoniam erat impoſsibile ut cogitatio perueniret ad aſpectum eius Qui eſt, niſi mentis ab ipſo attractæ, ſicut ſua cuique manifeſte teſtatur conſcientia: euidens ſimulacrum occulti oculi corpus hoc habemus, quod poteſt ad æthera ſuſpicere. Cum enim hi ex corruptibili materia compacti oculi eouſque aſcendant, ut à terrena hac regione prouolent ad cælum remotiſsimum, pertingantq́ ad eius terminos, quales exiſtimandi ſunt per omnia diſcurrentes animæ oculi: qui multo deſiderio conſpiciendi eius Qui eſt uolucres facti, non ſolum ad extremum æthera pertinent, ſed à tergo relictis totius mundi terminis, ad ingenitum illum properant. Quapropter in oraculis dicuntur ſurſum uocati, qui ſapientia ſcientia'que nunquam ſatiantur. Fas eſt enim ad deum ſurſum uocari eos, qui ab ipſo inſpirati ſunt. mirum enim ſi turbines procellæq́ arbores ſtirpitus rapiunt in aerem, & nauigia decem milium amphorarum capacia, mercibus onuſta, quaſi leuiſsimum aliquid ex alto mari auferunt, & ſtagna fluminaq́ in ſublime abeũt, in gremio terræ fluentis deficientibus, quæ exhauſerunt uentorum uehementes multiplices'que uortices: omnipotentis uero dei ſpiritu inferna hæc omnia ſuperante, mens ſuapte natura leuis non fit leuior, & ad ſummam altitudinem attollitur, præſertim hominis germanæ philoſophiæ dediti. Hæc enim non uergit deorſum ad res

terræ

terræ gratas & corpori, à quibus quam longiſsime conatur diſcedere: ſed ſurſum fertur, ut inſatiabilis amatrix ſacrarum feliciumq́ naturarũ ſublimium. Quamobrem Moſes præfectus cuſtosq́ orgiorum eius Qui eſt, ſurſum uocabitur. Legitur enim in libro Leuitico, Surſum uocauit Moſem. Beſeleel quoq; ſecundo honore dignatus ſurſum uocabitur. Nam & hunc ſurſum Deus euocat, ad fabricam & curam ſacrorum operum. Verùm hic ſecundas huius euocationis partes, Moſes uero ſapientiſsimus primas fecit. Nam ille umbras fingit, ſicut pictores, quibus non eſt fas animatũ quicquam condere. Beſeleel enim in umbris faciens interpretatur. At Moſes non umbras, ſed naturas archetypas earum rerum quas fingendas ſortitus eſt. & alioquin etiam ſummus ille autor, alijs clarius manifeſtiusq́ tanquam in ſole puro: alijs obſcurius, tanquam in umbra ſolet res ſuas oſtendere. Nunc poſtquam diſſeruimus de grandioribus mundi plantis, uideamus quomodo & in homine minore mundo ſapientiſsimus opifex Deus arbores quaſdam condidit. Primùm in corpore noſtro quaſi bono agro, ſenſuum ſcrobes præparauit: in quas unumquemq; tanquam mitem utilemq́ arborem indidit, auditum in aures, uiſum in oculos, in nares odoratum, & ſuis quoſq; locis cæteros. Atteſtatur autem huic meæ ſententiæ fatidicus uates, qui in ſuis hymnis ſic loquitur. Qui plantat aurem non audit? qui fingit oculos non inſpiciet? quin & aliæ, quæ uſq; crura manusq́ ac cæteras corporis partes externas internasq́ pertinent, facultates omnes ſunt generoſæ plantulæ. ſed quæ præſtantiſsimos perfectiſsimosq́ fructus afferunt, penitius inſitæ ſunt in uim qua homo regitur. Sunt autem hæ: cogitatio, perceptio, coniectura, meditatio, memoria, habitus, diſpoſitio, artium ſpecies multifariæ, ſcientiæ confirmatæ, uirtutis totius contemplationum conceptus indelebilis. Horum nihil ullus homo plantare ſcit: ſed uniuerſorum unus ingenitus eſt artifex, qui non ſolum creauit ea ſemel, ſed & ſingula plantat quotidie. huic noſtro ſermoni adſtipulatur etiã paradiſi illius plantatio, de quo dicitur: Plantauit deus paradiſum in Edem contra orientem, & collocauit ibi hominem quem finxerat. id ſi accipiatur de uitibus, & olearum, malorum, punicarum, ſimiliumq́ arboribus, magna et incurabilis ſtultitia fuerit. quæri enim poſſet in quem uſum factus ſit, an propter amœnam habitationem? ergo totus mundus non eſt aptius deo ſummo regi habitaculum? an non & aliæ multæ res ſunt ad excipiendum tantum regem magis idoneæ? imò nefas eſt illi ſummo autori aſsignari locum aliquem, præſertim cum nõ ſingulis annis fructum ferant arbores. ad cuius igitur uſum fructũ paradiſus hic erit fertilis? hominis certe nullius. nam paradiſi nemo prorſus inducitur incola: quando & is qui primus è terra fictus fuerat Adam, tranſlatus inde dicitur. Deus certe ſicut alijs rebus, ita & cibis non indiget. nã quiſquis cibo utitur, neceſſe eſt ut primùm indigeat eo, deinde inſtrumenta parata habeat, per quæ & ingeſtũ recipiat, & digeſtum foras egerat. hæc autem in ſummi autoris felicitatem non competunt impia cõmenta hominum, ad tollendam pietatem ſanctitatemq́, uirtutes maximas, inducentium Deum humana forma & affectibus humanis præditum. Eundum igitur ad allegoriam uiris amicam perſpicacibus, quando & oracula ſacra occaſionem

nobis

nobis manifeſtiſsime porrigũt.narrant enim in paradiſo ſtirpes eſſe noſtris nequaquam ſimiles,ſed uitæ,immortalitatis,ſciẽtiæ,cognitionis,intellectus bonarum rerũ,& malarum imaginationis.hæ uero cum terrenæ non ſint, neceſſariò rationalis animæ plantæ ſunt exiſtimandæ:cuius iter ad uirtutẽ habet finem uitam immortalitatemq́ : diuerſa uero uia ducens ad uitium, his amiſsis in mortem deſinit. Credendum eſt igitur benigniſsimũ deum in anima,tanquam paradiſum uirtutũ,& actionum quæ ex harum præſcripto fiũt, plantare,qui ad eius perfectam felicitatẽ conducat:quamobrem locum conuenientiſsimũ aſsignauit paradiſo nominatũ Edem,quod interpretatur deliciæ,qui ſignificat animam rectè cernẽtem,choreas agentẽ cum uirtutibus, exultantem præ nimio gaudio,unam delectationem innumeris hominũ uoluptatibus præferentem, quales ſolus conſectatur ſapiens. Hoc mero gaudio exhilaratus unus è Moſis præcipuis ſodalibus, in hymno exclamat ſuã mentem alloquens,Deliciare in domino:hac uoce ſeipſum ad cęleſtem diuinumq́ amorẽ excitans,& iſta quæ uulgus hominũ pro delicijs iactat oſtentatq́ faſtidiens,totã mentem afflatu diuini furoris correptus, & in deo ſolo hilaritatem ſuam totã collocans.Illud quoq; quòd contra orientem paradiſus eſſe narratur declarat ea quę modo dicta ſunt. Tenebricoſa enim ueſpertina nocturnaq́ res eſt inſipientia:ſplendida uero,fulgida,& uere orientalis prudentia:& ſicut oriens ſol totum cælum radijs illuſtrat,eodem modo etiam uirtutes habent ſuos radios, quibus in mentem penetrando totam eam reddunt lucidiſsimam.Et homines quidem ad cuſtodiã rerum ſuarum adhibent feroces beſtias quæ inſidiatores & raptores arceant: deus autẽ ſuis rebus rationales naturas præficit.Poſuit, inquit,ibi hominem quem finxerat: hoc eſt in ſolis rationalibus uirtutibus. harum enim exercitationem uſumq́ deus in eximias animas confert ceu munus honorarium.ideoq; aperte dicitur,quod eum qui in nobis eſt uerum hominem,id eſt mentem,poſuit in honeſtatis hortis arboribuſq́ ſacratiſsimis.Qui autem mente carent, hos nemo poſsit excolere, cum non ſint ingenio capaci præditi. Non eſt igitur dubitandum, cur in arcã illam ingentem diluuio præparatam omnes animantiũ ſpecies introducantur, nulla in paradiſum. Nam arca hæc corpus ſignificabat,quod neceſſario capit affectionum uitiorũq; immanes peſtes et indomitas:paradiſus autem ſolarũ uirtutum eſt:quæ nihil immanſuetum admittũt aut quod ratione careat. Caute etiam non hominẽ ad imaginem expreſſum, ſed hominem fictũ inductum ait in paradiſum. nam ille ad imaginẽ deliniatus dei ſpiritu,nihil differt,ut mihi uidetur,ab arbore quæ fructum fert uitæ immortalitatem.nam utrũq; incorruptibile,portione honoratiſsima in medio ſita dignatum eſt. dicitẽ enim lignũ uitę eſſe in paradiſi medio.at ille alter conſtans è miſcellaneo terrenoq́ corpore, naturæ ſimplicis & non fictæ expers eſt:cuius exercitator ſolus ſcit habitare atrium & domũ domini.Iacob enim ſimplex habitans domum inducitur,non eius frater uerſutus & uarijs figmentis inſtructus animum.Conueniebat igitur,ut in paradiſo,id eſt uniuerſo hoc mundo medius radicaretur intellectus, inſitas habens uires trahentes ſe in contraria,in diſcernendis eis ambiguus utrum expetenda an fugienda ſequatur:ut ſi meliora capeſſeret, immortalitate frueretur ac gloria:

ſin deteriora, in turpem mortem incideret. Tales ſunt arbores quas ille ſolus ſapiens radicauit in animabus rationalibus. Moſes autem miſeratus è paradiſo uirtutũ pulſos ſuopte arbitrio, potentiã dei clementesq́ ac mites eius uirtutes precatur, ut unde terrenus intellectus Adam exulat, illuc plantetur ille acute cernens populus. dicit enim, Inductos eos plantabis in montē hæreditatis tuæ, ſeſsionem in cathedram tuam perfeciſti domine: ſanctuarium domine, quod collocauerunt manus tuæ. dominus regnabit in ſecula, in æternum & ultra. Clare igitur, ſi quis alius, didicit, ꝙ deus demiſsis omnium rerum ſeminibus ac radicibus, autor fuit ut arbor maxima germinaret mundus hic: qui & nunc uidetur ſubindicari in modo dicto carmine, dum nominatur mons hæreditatis: quia factoris nulla hæreditas magis eſt propria ꝙ opus ipſius. In hoc igitur nos plantari precatur, non ut irrationales fiamus, & contumaces ingenio, ſed ut ſequendo diſpenſationem illius perfectiſsimi, & imitando eius perpetuam conſtantiam, inoffenſe uiuamus ac ſobrie. nam iuxta naturam uiuere, felicitatis finem eſſe priſci aſſueuerant. idem carmen conſonat cum his quæ dudum de mundo dicta ſunt, eum eſſe inſtructiſsimam dei domum ſenſibilem, eamq́ factam, non increatam ut quidam exiſtimant. ſanctuarium autem, quaſi ſplendorem è ſanctis redditum, exemplaris imaginem. Nam quæ ſenſui pulchra ſunt, intellectui pulchrorum imagines ſunt. quod autem ait paratum dei manibus, opifices mundi potentias eius ſignificat. Et ne quis ſuſpicetur eum indigere creatura quacũq;, accinit neceſſario, Dominus regnabit in ſecula, in æternum et ultra. Rex autem nullo habet opus, ſed ſub eius iure ſunt omnia. Quidam autem aiunt hæreditatem dei dici eſſeq́, bonũ ipſum, cuius uſumfructũ Moſes nunc in uotis nunc cupet. quaſi dicat: quia nos, tanq́ pueros recens ad diſcendum admotos, introduxiſti per ſapientiæ decreta & contemplationes, nec ſine rudimentis eſſe paſſus es, planta nos in ſublimi ſermone cœleſti. hæc enim eſt hęreditas paratiſsima & domus cōmodiſsima habitationi, quam feciſti ſanctuarium, es enim domine factor bonorum ſanctorumq́: ſicut e diuerſo malorũ profanorumq́ creatura hæc corruptibilis. Regna per infinita ſecula in anima ſupplice, ne momentum quidem eam præſidio tuo deſtituens. Nam tibi continue ſeruire, non ſolum libertati præferendũ eſt, ſed & regno uel maximo. Sed fortaſſe multis in mentem uenit quærere, quam rationem habeat illud, In montem hæreditatis tuæ. hæreditatem dare cōuenit deo, accipere autem eam, fortaſſe non fuerit rationi cōſentaneum, cum omnia iam ante ſint ipſius poſſeſsio. Quid ſi hoc dicitur de illis qui per excellentiam ad eius dominium pertinent? quemadmodũ reges imperant quidem omnibus ſubditis, ſed maxime domeſticis, quorum ad corporis curam & reliquũ uictum quotidianis utuntur miniſterijs. Iidem quamuis totius regionis poſſeſsionum ſunt domini, etiam earum quæ priuati iuris ſunt, tamen ſola habere putantur quæ cōmiſerunt ſuis procuratoribus, à quibus annuos reditus exigunt. in eos ſeceſſus ſæpe animi gratia ſe conferunt, grauiſsimis regni ac reipublicæ curis aliquantiſper ſepoſitis, & hi cenſentur poſſeſsionum regiarum nomine. item argentum aurumq́ & cætera pretioſa quæ reconduntur apud ſubditos, regum magis ſunt ꝙ eorum à quibus habentur: attamen ſunt qui

proprie dicatur regij theſauri, in quibus ordinarij tributorum exactores totius regionis prouentus ſolent reponere. Ne mireris igitur ſi & omnipotentis rerum omnium præſidis eximia hæreditas eſſe dicitur ſapientum animarum ſodalitium, quod acutiſsime cernente, inculpabili, recentiꝗ ſemper mentis oculo præditum eſt, nunquam conniuente, ſed aperto continue, directeꝗ intuente. propterea ſic & in maiore cantico dicitur: Interroga patrē tuum, & annunciabit tibi: maiores tuos, & dicent tibi. Quando diuidebat altiſsimus gentes, quando ſeparabat filios Adami, cōſtituit terminos gentiū iuxta numerū angelorū dei. Et facta eſt portio domini populus eius Iſrael. Ecce iterū portionem & hæreditatē dei dixit eos à quibus germane colitur et aſpicitur. terræ autem filios, quos Adami nominat filios, diſperſos diſpalatosꝗ cateruatim, cū non poſſent rectæ rationis ductū ſequi. ita eſt profecto, ſocietatis coniunctionisꝗ cauſa eſt uirtus, diſſolutionis uero et ſeparationis affectus contrarius. id ſatis declarat ſolenne ſacrum, quod in diem propitiationis, ut uocant, incidit. tunc enim ex præcepto ſuper duos hircos ſors mittitur, altera domino, altera hirco emiſſario: ſcilicet ſuper duas rationes, quorum altera domini ſit, creaturæ altera. ergo qui ſummū autorem ueneratur, ſibi ipſi honoris hæreditatē parabit: qui creaturam, exulabit, pulſus è regione ſacratiſsima in profana deuiaꝗ baratra. tanta eſt Moſis cum deo familiaritas, ut hac maxime fretus, uehementiora & maiora ꝗ pro aurium noſtrarum captu proferre ſoleat dogmata: qui nō modo hæredem facit deum, ſed quod incredibilius eſt, hæreditatē. integrā enim tribū quæ ad illum ſupplex cōfugit, non agro donauit ſicut ceteras undecim: ſed ut eximiā honorauit ſacerdotio, cœleſti nō terrena poſſeſsione. Non erit, inquit, tribui Leui portio nec hæreditas inter filios Iſrael: quia dominus ipſe hæreditas eorum eſt. ex perſona quoꝗ dei canitur in eius oraculis in hunc modū, Ego portio tua & hereditas. nā perfecte purificata mens, quæ ſe abdicauit creaturis omnibus, proculdubio nihil nouit præter illū ingenitū, ad quem acceſsit, & à quo recepta eſt. Quis enim poteſt dicere, Ipſe mihi ſolus eſt deus, niſi qui nullā iſtarum inferiorū rerum amplectitur, quod inſtitutū eſt leuiticū. interpretatur enim hæc uox, Ipſe mihi, ꝗ apud alios alia ſint in pretio, apud hunc ſolū ille optimus maximus autor rerū omniū. Fertur quendam è priſcis correptum inſano amore ſapientiæ quaſi mulieris formoſiſsimę, cū ſumptuoſæ pompę ſpectaret apparatū copioſiſsimū, uerſum ad quoſdā familiares dixiſſe: uidete amici ꝗ multis reb. opus nō habeo. & tamē nihil habebat præter amictū neceſſariū: ne quis putet eum inflatum diuitijs, ut pleriꝗ ſolent, arroganter contra deū locutū eſſe. eadē legiſlator ſapere docet eos qui nō cupiunt creatis rebus diteſcere, faſtidientes quicquid genitū eſt præ ingeniti familiaritate, quē ſolum habēt pro diuitiarū felicitatisꝗ fine perfectiſsimo. Eant nunc & glorientur qui cōdiderunt regna imperiaꝗ maxima: alij quia ciuitatē aut regionem aut gentē unam ſubiugauerunt: alij quia tractus omnes terræ adusꝗ eius terminos: græcas barbarasꝗ gētes, flumina omnia mariaꝗ, quàm multa ꝗ magna ſunt, in poteſtatē ſuam redegerunt. etiamſi præter iſta ſublimem illam naturam, quod uel dictu nefas eſt, quā ſolam ſeruituti non obnoxiam opifex condidit, ſibi ſubieciſſent: tamen è plebeiorum numero cenſendi eſſent

di eſſent, collati cum magnis regibus quorum hæreditas deus eſt. Quanto enim poſſeſſor poſſeſſa re habetur potior, & opifex opere ſuo, tanto magis illi accedunt ad maieſtatem regiam. certe quod quidam aiunt bonorum uirorum eſſe omnia, inter paradoxa refertur ab alijs, intuentibus externam copiam & inopiam, & neminem pecunijs poſſeſsionibusq; carentẽ inter diuites numerantibus. at Moſes adeo ſuſpiciendam expetendamq; omni ſtudio ducit ſapientiam, ut ſortem eius non ſolum uniuerſo mundo, ſed & rerum omnium regi æquiparet. Quod dogma non diſputatorum eſt pro uel contra diſſerentium, ſed hominum firma fide conſtabilitorum. quandoquidem nunc quoq; ſunt quidã pietatis ſimulatores, qui hæc dictu q̃ factu procliuiora calumniantur, negantes uel piũ uel tutum dicere deũ hæreditatẽ hominis. quibus libenter dicerem: nõ miror, cum non germano affectu, ſed ſuppoſiticio adulterinoq; ad has res contemplandas ueniatis. nihil enim intereſſe putatis inter poſſeſsiones uinetorum, oliuetorũ, ſimiliumq;, & deum qui ſapientũ dicitur hæreditas. nec reputatis quòd & pictori ars pingẽdi, & ſua cuiq; artifici ars hæreditas ſors'ue cenſetur, nõ ut terrena poſſeſsio, ſed ut olympicũ prẽmiũ. nam huiuſmodi res quãuis nõ ſint dominij, proſunt tamen habentibus. ergo & eũ Qui eſt, fortẽ non uulgaribus iſtis ſimilẽ intelligite ſycophantæ, ſed maximũ autorem bonorũ cultoribus ſuis utiliſsimum. Nunc poſtq; de primo plantatore primaq; planta quod dicendũ erat diximus, tranſeamus deinceps ad diſciplinas inſtar huius factas. in quarũ mentione primus ſuccurrit ſapiens ille Abrahã, qui dicit̃ plantaſſe agrũ ad puteũ iuramenti, & inuocaſſe nomen æterni dei domini. nec indicat̃ plantarũ proprietas, ſed tantũmodo regionis eius ſpatiũ. aiunt aũt quibus mos eſt ſcrutari talia, quicquid in poſſeſsionẽ dei ceſsit, diligẽter deſcriptũ, arborẽ, locum, fructũ arboris. Arborem ipſum eſſe agrũ, non germinibus terræ ſimilẽ, ſed in cari deo uiri mente radicatã: locũ, ipſum iuramenti puteũ: fructũ uero nomen domini, pro quo æternus deus ſumitur. ſingulis aũt horũ ſua debetur ratio. ager centũ cubitorũ in longitudinẽ, totidem in latitudinẽ, ſi iuxta quadranguli naturam multiplicetur, decem miliũ ſolidorum cubitorũ conficiet numerum: qui eſt creſcentiũ ab unitate maximus & perfectiſsimus: ut principium numerorum ſit unitas, quæ per primã compoſitionẽ in decem milia deſinat. quapropter nõnulli haud temere unitatẽ conferunt cum carceribus, cum meta uero decem milia: cæteros omnes numeros qui ſunt in medio ſpatio, cum curſu certantibus. incipientes enim ab unitate tanq; à carceribus, in decẽ milibus finem ſtatuunt. hinc arrepta occaſione quidã aiunt per hæc ſignificari, deum eſſe principium & finem rerũ omnium, quæ opinio facit ad pietatẽ. hoc dogma plantatum in anima, pulcherrimũ & cibo aptiſsimũ fructum parit ſanctitatẽ. cui plantæ locus cõmodiſsimus eſt puteus, qui uocat̃ iuramentum, in quo ferunt aquam non inuentã. Acceſſerunt, inquit, pueri ad Iſaac, nunciantes ei de puteo quẽ foderant, & dicentes, Non inuenimus aquam. & uocauit cum iuramentũ. hoc quid ſignificet cõſideremus. Qui rerum naturas ſcrutantur, & ſingulas in diſquiſitionẽ uocant magna cum diligentia, ſimiles ſunt puteos fodientibus. nam & illi fontes latentes inquirũt. utriſq; commune deſiderium eſt potus inueniendi, ſed alteris quo corpus,

alteris quo recreatur anima. Quemadmodum igitur quidam foſſores puteorum quæſitam aquam ſæpe non inueniunt: ita qui ulterius progrediuntur in ſcientijs, & diutius in eis inambulant, non poſſunt finem attingere. certe admodum doctos aiunt accuſare ſuam magnam ignorantiam. Hoc enim tantum ſentiunt, quàm longe abſint à ueritate. ex his unus olim uſq; ad miraculum ſapiens dicere ſolebat, homines meritò ipſum mirari, qui hoc tantum ſciret, ſcire ſe nihil. elige ſi libet quamcunq; artem maiorem minorem'ue, & aliquem in ea laudatiſsimum: deinde examina an præceptis artis reſpondeant artificis opera: uidebis hæc ab illis non exiguo, ſed magno interuallo abeſſe, quandoquidem fermè impoſsibile eſt in quacunq; abſolutum eſſe, quod hæc fontis in morem undabundæ uarias contemplationum ſpecies ebulliant. ideo iuramentum nominatur aptiſsime, quod eſt fidei ſignum firmiſsimum, coniunctum cum dei teſtimonio. Nam cum iurantes in re dubia teſtem deum inuocent, nihil licet iurare certius, quam quòd nullius ſcientiæ finis inueniatur apud ullum artificem. idem dicere poſſumus & de alijs noſtris potentijs pene omnibus. Sicut enim in dicto puteo negant aquam inueniri, ſic nec in oculis quicquam uiſum, nec auditum in auribus, nec in naribus odoratum eſſe contendunt, in ſumma nullum ſenſum in ullo inſtrumento ſenſitiuo. ſimiliter nec in mente intelligentiam. Alioquin quomodo uiſus auditus mens falleretur, ſi in his eſſent firmæ uires cõprehenſiuæ, & non à deo qui eas indidit confirmarentur? Iam & de loco, in quo arbor iſta floret ſatis locuti, tandem & de fructu eius diſſeramus: qui cuiuſmodi ſit, ex ipſis uerbis ſcripturæ patebit. inuocauit enim nomen hoc, Dominus deus æternus: quæ appellationes eius Qui eſt indicant potentias, dominus eam qua imperat, deus eam qua eſt beneficus. Quamobrem & ſacer Moſes in toto mundi opificio nomen Dei aſſumit: hoc enim conueniebat potentiæ, qua factor ſuas creaturas produxit ornauitq;. Ergo quatenus imperat utrumque poteſt, tum bene tum male facere, ad retributionem factorum ſe attemperans. Quatenus autem beneficus eſt, alterum ſolum uult, uidelicet benefacere. Eſt autem maximum animæ bonum, non dubitare de utrauis regis potentia, ſed conſtanter metu ab imperij potentia dependente ſe exoluere, & ſpem fouere de propenſa benigniſsimi numinis erga nos uoluntate, fore ut aliquando ea uti frui contingat. iam hæ uoces deus æternus, idem ualent ac ſi dicat, non qui aliquando largitur, aliquando non, ſed ſemper & continue: qui ſine intermiſsione benefacit, qui dona donis cumulando continuat, cuius gratiæ inter ſe coniunctæ ac unitæ, ſemper in orbem redeunt: qui nullam occaſionem benefaciendi ſinit præterfluere, cum ſit dominus, & lædendi quoque poteſtatem habeat. Hoc idem & meditator ille Iacob poſtulauit in fine precum ſacratiſsimarum, dicens, Et erit Dominus mihi in deum: ac ſi dicat: iam non herili poteſtate libera erga me utetur, ſed benefica propitia & uſque quaque ſalutari potentia, ſublato dominationis metu, & anima deuincta beneficijs mutuam gratiam conciliantibus. Quis hoc animo concipere ualeat, quòd dominus & dux rerum omnium, nihil de natura ſua demutans, ſemper ſui ſimilis, continue bonus eſt, & indeſinenter munificus? à

quo

quo perennis bonarum rerum copia promanat, autore perfectionis omniũ felicium. huic regi fidere, qui non imperio ſuo ſuperbe ad lædendos ſubditos abutitur, ſed comiter eis ſuccurrit ſuis opibus, plurimum confert ad ſecuritatem atque tranquillitatem animi. atq; ita quod promiſimus iam fermè repræſentauimus, arborem accipi pro deo rerum omnium autore optimo, & eius locum in nulla creatura perfectum inueniri, interdum tamen in eis apparere per autoris ſummi gratiam. fructum porrò eſſe dei pepetuam beneficentiam, imbris more nunquam non depluentem. Sic & uir ſapiens imitatus primi maximiq; plantatoris artem, ſuam agriculturam oſtentat. Iubet autem ſacra ſcriptura etiam nos nondum perfectos, qui adhuc in medijs officijs cenſemur, exerceri ſic in re ruſtica. ait enim, Quando ingreſsi fueritis terram, quam dominus deus dabit uobis, & plantaueritis in ea omne lignum pomiferum, auferetis impuritatem eius fructum eius. per triennium erit impurus, nec edetis ex eo. Quarto autem anno omnis fructus eorum ſanctificabitur, laudabilis domino. Quinto autem anno edite fructum, uobis proficiet quicquid prouenerit. Ego ſum dominus deus ueſter. igitur arbores pomiferas, prius quàm in regionem à deo datam migretur, plantare non eſt poſsibile, dicente uate, Quando ingreſsi fueritis terram, & plantaueritis omne lignum pomiferum. itaq; donec extra eam moramur non poſſumus tales arbores colere, & merito. donec enim in ſapientiæ uiam mens non progreditur, ſed errabunda uagatur, ſiluestres tantummodo curat arbores, quæ uel in totum ſteriles ſunt, uel fructum ferunt ad cibos incommodum. ſed quando ingreſſa uiam prudentiæ, per decreta eius aſcendit, & incipit in his omnibus decurrere, tum mites & mitium fructuum feraces coſit pro illis ſiluestribus, tranquillitatem pro perturbationibus, pro ignorantia ſcientiam, pro malis bona. Quoniam igitur is qui in uirtutem introducitur longe à fine abeſt, merito poſtquam plantauit iubetur auferre à planta impuritatem. hoc quid ſit ſimul conſideremus. ex officijs quæcunque ſunt media, uidentur mihi eandem rationem habere cum mitibus arboribus. Nam utraq; utiliſsimos ferunt fructus, altera corporibus, animabus altera. ſed in medijs multa adnaſcuntur noxia, quæ neceſſario ſunt auferenda, ne officiant melioribus. An'non dicemus mitem arborem animæ, redditionem depoſiti? uerùm hæc putatione opus habet, & curioſiore diligentia. Quæ'nam igitur eſt iſta putatio? nimirum hæc: depoſitum quod accepiſti à ſobrio, nec ebrio, nec prodigo, nec furenti reddideris. Nam qui ſic ſua recipit, ab eorum uſu excluditur iniquitate temporis. neque debitoribus aut ſeruis reddendum eſt, quibus fœneratores inſidiantur & domini. Proditio enim eſt hæc, non redditio. Neq; ideo in paruis fidem ſerues, ut per occaſionem maiora capias. Piſcatores quidem cum paruis eſcis demiſsis, magnos piſces hamo capiunt, nemo criminatur, quia ſe aiunt hoc modo macelli annonæ proſpicere, & quotidie menſas inſtruere talibus copijs. At uilis depoſiti redditione, fas non eſt ineſcare quemquam, ut ab eo maius auferas, manibus pauca porrigens, multis uero magniſq; rebus defraudans eum animo. Ergo ſi ut ab arbore, ita à depoſito quicquid impurum eſt auferas, damna, inſidias, intempeſtiuitates, & huiuſmodi omnia, mite facies quod alio-

quin abiturum erat in naturam ſiluestrium. in amicitiæ quoq; planta ſimiles ſtolones amputandi ſunt, ut potiores eius partes conſeruentur. Sunt autem hi: meretricum præſtigiæ, quibus in amatores utuntur, & fraudes adulatorum. Videmus enim iſtas quæ faciunt quæſtum è flore corporis, magnam erga ſuos amatores præ ſe ferre beneuolentiam: quæ tamen non illos amant, ſed ſeipſas, & quotidianis prædis inhiant. Adulatores quoque nonnunquam ineffabile odium cælantes apud eos, quibus obſequuntur, tamen amare lautas cœnas & guloſum otium, qua cupiditate inducuntur, ut colant eos, qui talia ſuppeditant. At illa ſinceræ & non fucatæ amicitiæ planta, excuſsis & dimiſsis huiuſmodi rebus, fructum feret ſuis cultoribus utiliſsimum, nempe fidem nullis corrumpendam muneribus. Propoſitum enim eius eſt, amico bene uelle propter ipſum. At ſcorta & adulatores ſuum agunt negotium, dum amatoribus, & quibus adulantur aliquid boni conciliant. Reſecandæ ſunt igitur hæ præſtigiæ ſimulationesq; ab amicitiæ planta, ut agnatæ peſtes noxiæ. itidem ſacrificia fœderaq; ſtirpes ſunt pulcherrimæ, ſed quibus adnaſci ſolet malum ſuperſtitionis, excidendum prius quàm coaleſcat firmius. Sunt enim qui putant pietatem in mactandis bubus conſiſtere, qui ex furto, abnegato depoſito, creditore fraudato, raptoq; partis prædis portiones altaribus tribuunt homines uix expiabiles, putantes ſe pœnas peccatorum ſic redimere. Hos ſic appellare libet: non corrumpitur iſtis, ô uos quicunq; tandem eſtis, dei tribunal, ſed omnes male ſibi conſcios, etiamſi quotidie centum boues imolent, auerſatur: inſontes uero, etiamſi nihil omnino ſacrificent, amplectitur. Gaudet enim deus aris nullo igne calentibus, quas cingit uirtutum chorus, non iſtis flagrantibus flamma quam profanorum accenderunt profanæ uictimæ, in memoriam reuocantes ſingulorum errata & ignorantias. Sic enim alicubi Moſes dicit, peccati admonere ſacrificiũ. Ergo oportet talia cuncta magnum damnum afferentia reſecare ac tollere, ſicut oraculum diſerte iubet: aufer impuritatem plantæ pomiferæ. At nos ne poſt diſciplinam quidem ſumus dociles. Alij uero ſuopte ingenio docti quicquid bonum eſt repurgant ab inuolucris noxijs, ſicut Iacob ille meditator cognomine. Hic enim uirgas ſpoliauit tenuiſsimis corticibus, quod uirebat detrahens, ut interraſo quod atrum erat, uarietate non tam artificioſa, quàm naturali, cognatus color albus eluceret. Quamobrem & in lege de lepra decretum eſt, eum in quo nondum uarietas colorum extitit, ſed alba uitiligine à capite ad pedes occupatur, purum eſſe: ut iuxta corporis ſimilitudinem, uafriciem uariam & ambiguæ mentis incertum affectum omittentes, certæ ueritatis ſumamus colorem ſimplicem. Et arboris quidem purgandæ ratio cum ueritate congruit: de fructu uero non ſatis conſtat. Nam ficus, uuas, & in uniuerſum fructus agricola purgat nemo. Lex tamen dicit: Fructus eius per triennium erit incircumpurgatus, non comedetis ex eo. Quaſi mos fuerit, eum ſemper circumpurgari. Dicendum igitur, hoc quoque unum eſſe eorum quæ latentem habent intelligentiam, cum uerba ipſa non quadrent admodum. Anceps enim eſt hæc oratio. Nam poteſt uno modo ſic intelligi: fructus eius per triennium erit, ut diſtincta uox à præcedentibus ſequatur, incircumpurga-

cumpurgatus, ac mox, non comedetur. Altero ſic, fructus eius per trienni-um erit incircumpurgatus, ac mox per ſe, non comedetur. Prior ille ſenſus talis eſſe poteſt, ut triennium accipiatur pro tripartito tempore, cuius ea natura eſt, ut diuidatur in præteritum, præſens, atque futurum. Proinde eruditio fructum profeſet, qui durabit & ſaluus permanebit per omnes partes temporis, hoc eſt non corrumpetur in perpetuum. Nam natura boni non corrumpitur. Fructus autem incircumpurgatus non comedetur, quia purgati ſaniq; ciuiles ſermones animam nutriunt, & menti afferunt incrementum: contrarij uero non nutriunt, ſed morbum creant & interitum. Altero modo, ſicut in diſputationibus dialecticorum hæc uox indemonſtratus dicitur dupliciter, uel qui propter difficultatem ægre demonſtratur, uel qui propter euidentiam non habet opus demonſtratione: ita incircumpurgatus fructus eſt uel impurus egens purgatione, uel per ſe puriſsimus. talis eſt eruditionis fructus, per triennium, id eſt tripartitũ tempus, uidelicet per omnia ſecula puriſsimus nitidiſsimusq;, à nulla obſcuratus re noxia, non lauacris aſperſionibusq; aut in totum alijs ullis purificationibus unquam indigens. Anno autem, inquit, quarto omnis fructus eius ſanctificabitur, laudabilis domino. Quaternarium numerum præter alios legis locos maxime in narratione de mundi creatione magnifacere uidetur ſermo propheticus. Nam pretioſam illam lucem ſenſibilem, quæ & ſeipſam & cætera manifeſtiſsime indicat, parentesq; huius ſolem ac lunam, & ſtellarum chorum ſacratiſsimum, quæ noctem diemq;, menſes annosq;, tum oriendo tum occidendo terminant, & numeri naturam demonſtrant, in quibus rebus maximum animæ bonum ſitum eſt, ait creata quarto die. Nunc quoq; hunc honorauit eximie, non alio tempore fructum arborum dedicans deo, quàm anno quarto à plantatione: id quod rationem habet naturæ moribusq; ualde conſentaneam. Quoniam totius mundi radices quatuor numerantur, terra, aqua, aer, ignis, & annuæ temporum uices ſunt totidem, hiems, æſtas, eorumq; confines uer & autumnus. Antiquiſsimus etiam quadrangulorum eſt hic numerus, conſtans rectis angulis, ut liquet è figura geometrica. Hi rectæ rationis ſunt ſignificatiui. Recta autem ratio perennis uirtutũ fons eſt. Oportet tamen quadranguli latera eſſe æqualia. Æqualitas porrò mater eſt iuſticiæ uirtutum reliquarum ducis ac principis. Itaq; patet æqualitatis iuſticiæ omnisq; uirtutis, præter alia, ſignum eſſe hunc numerum. Is uocatur etiam omnis, quia reliquos uſque denarium & ipſum denarium potẽtia complectitur. de unitate quidem cuiuis eſt perſpicuum. Quòd uero & cæteros deinceps contineat, ex numerorum ſupputatione facile colligitur. Unum duo tria quatuor ſi componamus, eximetur omnis dubitatio. Ex uno enim & quatuor cõſtat quinarius, ex duobus & quatuor ſenarius, ſeptenarius è tribus & quatuor, & triplici compoſitione ex uno tribus quatuor octonarius, ruſum è duobus tribus quatuor nouenarius. denarius autem ex iam dictis omnibus. nam unum duo tria quatuor conficiũt decẽ. propterea Moſes dixit, q anno quarto erit om̃is fructus eius ſanctus. parem enim integrã plenam, ſicut & uniuerſa, ut ita loquar, habet rationem, propter denariũ è quaternario natũ, qui eſt prima meta numerorũ compo-

ſitorum ex unitatibus. Numerus autem denarius ac quaternarius dicitur omnis, ſed denarius actu; quaternarius potentia. Cæterum eruditionis fructum non modo ſanctum, ſed & laudabilem ait, non immerito, ſiquidem omnis uirtus ſancta eſt; gratitudo uero ſanctiſsima: quam non legitime Deo exhibent, quotquot putant eum placari ædificijs, donarijs, ſacrificijs. Nam ne totus quidem mundus ad templum in honorem eius ſuffecerit. ſed præſtat eum laudibus hymniſq; colere, non decantatis uoce ſonora & tinnula, uerùm modulatis in animo puro, quem ſolus Deus aſpicit. Fertur certe antiqua fabula, à ſapientibus uiris ad poſteros per manus tradita, quæ ad noſtras quoque auidiſsimas diſcendi aures peruenit. Eſt autem talis. olim cum totum mundum opifex abſolueret, quendam è prophetis rogauit nunquid deſideraret nondum creatum, ſiue in terra & aqua, ſiue in ſublimi aere, ſiue in cœli extremo ambitu. Reſpondit ille, eſſe quidem perfecta & plena ubique omnia, unum tamen ſe requirere, laudatorem horum ſermonem, qui in rebus omnibus, uel quod minimum obſcuriſsimumq; uideatur, non tam laudet quàm enarret. Ipſam enim enarrationem operũ dei, laudem eſſe ſufficientiſsimam, nullo egentem auctario, quando ipſa infucata ueritas ſit pro laude cumulatiſsima. Hoc reſponſum patri uniuerſorum placuiſſe fertur, nec multo poſt exortum genus canorum & muſicum ex una diuinarum potentiarum uirgine memoria, quam Mnemoſynen quidam uocant detorto nomine. Hæc eſt priſcorum fabula, ex cuius autoritate dicimus, nihil eſſe Deo magis proprium quàm benefacere, nihil item creaturæ quàm gratias agere, cum prætcrea nihil rependere ualeat. Nam ſi quid aliud retribuere uoluerit, id inueniet iam ante non ad creaturæ offerentis, ſed ad ipſius omnium creatoris poſſeſsionem pertinere. Ergo quia didicimus unum ſolum opus nobis competere ad honorem Dei faciens, uidelicet gratiarum actionem, eam ſemper & ubique meditemur, tum uoce tum bonis literis; nec unquam deſinamus uel orationes laudatorias, uel poemata componere, ut & per carmen & ſine carmine, utraque tam proſa, quàm uorſa oratione, & mundi opificem & mundum ueneremur, illum, ut quidam ait, autorem optimum, hunc creaturam perfectiſsimam. Cæterum poſt conſecratum anno & numero quarto omnem fructum animæ, quinto iam nos utemur eo fruemur'que. Ait enim, Anno quinto fructum eius edite. Quandoquidem naturæ lege ſancitum eſt, ut poſt creatorem demum ratio creaturæ habeatur in rebus omnibus, ut pro magno æſtimandum ſit, ſi potiamur uel ſecundis partibus. Quin & ideo nobis anni quinti fructum aſsignat, quia numerus quinarius eſt ſenſui proprius, &, ſi uerum fatendum eſt, ſenſus alit noſtrum intellectum, aut per oculos colorum figurarumq; qualitates attrectans, aut per aures ſonorum proprietates omnigenas, aut per nares odores, aut ſapores per os, aut mollicies cedentes, duritiesq; reſiſtentes, & lenitates, aſperitatesq;, frigiditates caliditatesq; per toto corpore ſparſam potentiam, quam tactum uulgo nominant. id ita eſſe, ut dixi, exemplo manifeſto docent Liæ filij, ſcilicet uirtutis, non omnes, ſed quartus quintusq;. de quarto enim dicit Moſes, quòd poſt eum natum mater interquieuit parere, uocatur aũt Iudas, qui interpretatur

domino confeſsio. Quintum uero appellat Iſſachar, qui merces interpretatur. hunc quamprimum anima peperit, mox quod ſibi accidit elocuta eſt. Vocauit, inquit, nomen eius Iſſachar, quod eſt merces. ergo Iudas intellectus benedicens Deum, & gratiarum actionis hymnos indeſinenter meditans, ipſe reuera ſanctus & laudabilis fructus erat, non è terrenis enatus arboribus, ſed è natura bona rationali. Quamobrem natura quæ eum peperit dicitur deſtitiſſe parere, quando non habebat quò ſe uerteret, iam ad perfectionis progreſſa terminum. Nam inter omnia recte facta nullus partus eſt præſtantior, quàm hymnus in Deum patrem omnium. Quintus autem filius quinti anni, ex quo fructum percipimus eſt ſimilis. Nam & agricola mercedem quandam ab arboribus, anno quinto accipit, & animæ partus Iſſachar eſt, qui merces uocatur. & merito, quando poſt gratum Iudam in lucem eſt editus. grato enim ipſa gratiarum actio, merces eſt ampliſsima. Et arboreorum quidem fructuum prouentus dominorum eſt. Prudentiæ uero eruditionisque fructus non eſt hominis, ſed ſolius, ut ait Moſes, omnipotentis. Nam poſt hæc uerba, fructus eius, ſubijcit hæc: Ego ſum dominus Deus ueſter, euidentiſsime docens, ſolum Deum eſſe fructus ex anima prouenientis dominum. Cum ea ſententia & prophetæ cuiuſdam concinit oraculum hoc: Ex me fructus tibi inuentus eſt. Quis ſapiens intelliget hæc? quis intelligens cognoſcet ea? non cuiuſuis enim, ſed ſolius ſapientis eſt, noſſe mentis fructus cuius ſit. Hactenus de antiquiſsima & ſacroſancta agricultura, qua ſummus autor in plantanda hac feraciſſima planta, ſcilicet mundo uſus eſt, & conſequenter de ea quam bonus uir exercet, & de quadruplicibus præmijs, legibusque ac præceptis eodem tendentibus, pro uirili diximus. Nunc huius iuſti Noe uinitoriam artem, quæ eſt agriculturæ ſpecies, conſideremus. Dicitur enim, quòd cœpit Noe homo agricola eſſe, & plantauit uineam, & bibit de uino eius, & inebriatus eſt.] Ergo ebrietatis plantam arte ſcientiaque iuſtus hic excolit, quàm inſipientes ſine arte ac modo tractant temere. itaque neceſſe habemus de ebrietate quæ dicenda ſunt, dicere. mox enim cognoſcemus & uim plantæ, unde illa naſcitur. Verùm ea quæ de ebrietate narrat legiſlator, aliâs inſpiciemus accuratius: nunc exquiramus & aliorum ſententias. Fuerunt autem multi philoſophi, qui rem hanc conſiderarunt non mediocriter. Quæritur enim, utrum ſapiens inebriabitur. Eſt igitur duplex ebrietas, altera uino madere ſignificat, alterà uino delirare. Qui autem hanc quæſtionem tractant, alij negant uel nimio mero uſurum ſapientem, uel deliraturum ob pocula. Alterum enim horum eſſe peccatum, alterum peccati cauſam, utrumque alienum à boni uiri officio. Alij concedunt bono uiro indulgere poculis, ſed delirare præ potu non item. Prudentiam enim eius ſufficere ad reſiſtendum ſi quid nociturū uideatur, ne quid ſecus quàm oportet accidat animæ: quandoquidem prudentia tantam uim habet ad affectus extinguendos, ſiue feruenti amoris œſtro inflāmatos, ſiue multo uino calentes, ut his euadat ſuperior. quia & in profundo flumine aut alto mari urinantes, pars pereunt imperiti natandi, pars huius negotij gnari ſine mora enatant. Sic & nimiū merum torrentis modo inundans animam, nunc oppreſſam uſque imum ignorantiæ

rantiæ fundum demergit: nunc à ſalutari eruditione ſubleuatam non poteſt ullo modo lædere. horum alteri non ſatis, opinor, animaduertentes cum quanto malo ſuum ſapientem componant, è ſublimi eum tanquam aucupes in terram detrahunt, ut in calamitates quibus ipſi laborant inducant. alteri diuerſam temperantiæ uirtutem intuentes fateri coguntur, quòd qui haurit uinum immoderatius, impos ſui factus aberrabit facile, nec manus ſolum ſicut athletæ uicti demittet, ſed ceruice quoq; ac capite defluente, genuq; labante, & peſſum eunte toto corpore procidet. de hac re præmonitus non temere in bibacitatis certamen ultro deſcendet, niſi propter magnã utilitatem aliquam, puta ſalutem patriæ, aut honorem parentum, aut liberorum uel alioqui coniunctiſsimorum ſecuritatem, aut in uniuerſum ob priuatum aliquod publicum'ue negotium. nunquam enim ſuſtinebit intra ſe recipere uenenum mortiferum, niſi admodum iniquo tempore, per quod è uita profligetur tanquam ex patria. nam hoc uenenum, ſi non mortem, certe creat inſaniam: & quid uetat etiam inſaniam mortem dicere, cuius acceſſu præcipua noſtri pars mens interit? quantum equidem intelligo, ſeparatio corporis ab anima ut leuior, præ grauiore malo alienatione mentis, ſi qua detur optio, eligenda eſt procul dubio. Quapropter priſci Græci artem uini parandi μαινομένην uocarunt, & occupatas hac bacchas mænadas: quandoquidem inſaniæ deſipientiæq; cauſa eſt uinum immoderate ingurgitantibus. & hæc quidem huius conſiderationis ſunt tanquam procœmia: pergamus nunc ad reliquam, bifariam, ut uidetur, diuiſam; alteris ſapientem admiſſurum ebrietatem aſſeuerantibus, alteris ediuerſo id conſtanter pernegantibus. prior opinio his argumentis niti uidetur. ante omnia quaſdam res homonymas eſſe, quaſdam ſynonymas. homonymiam autem & ſynonymiam conſtat eſſe inter ſe contrarias. quia homonymia dicitur de multis ſubiectis commune nomen habentibus: ſynonymia uero de uno ſubiecto. canis uocabulum omninò eſt homonymum, complectens multa diſsimilia, quæ per id ſignificantur. nam & terreſtre latrans animal canis dicitur, & marina beſtia, & cæleſte ſidus, quod autumnale poetæ uocant, quod ineunte autumno exoriatur, maturandis perficiendiſq; fructibus. præterea cynicæ ſectæ antiſtites Ariſtippus & Diogenes, aliorumq; huius uitæ ſectatorum ingens numerus. Rurſum alia uocabula ſunt diuerſa quidem, unam tamen rem ſignificantia, ut ſagitta, telum, ſpiculum. nam id quod arcus neruo ad ſcopum eiaculatur, his omnibus nominibus dicitur. item uel palmula, uel remus, quo ad nauigationem pro uelis utuntur. Quoties enim aut nullis uentis aut aduerſis impeditur nauigatio, in tranſtris cõſidentes; quorum eſt hoc officium, & tanquam alas protendentes, ceu uolucrem nauem cogunt iter facere. at illa ſublimis uolitans percurrit magis, quàm ſulcat maria, & magna celeritate in ſtationes tutas allabitur. item ſcipio, uirga, baculus: unius ſubiecti differentia ſunt nomina, quo uerberare, uacillantes greſſus cõfirmare, inniti, alijſq; multis modis uti licet. quæ nequaquã uerboſius dicta ſunt, ſed ut clarius pernoſceretur id de quo quæritur. Merum ut uinum, ita & temetũ priſci uocabant, quod nomen apud poetas ſępe eſt obuiũ, ut hæc quoq; inter ſynonyma de uno ſubiecto prędicata cẽſeantur. uinũ atq; temetũ, &

quæ

quæ hinc deriuantur, ut uoce non re diſcrepent, uini ſaturitas & temulen-
tia: quæ utraque nimium uſum ſignificant, multis de cauſis bono uiro fugien-
dum. Qui ſi uino madebit, temulentus erit etiam, nec grauius lædetur temu
lentia, quàm ſi uino ſimpliciter expletus ſit. hęc eſt una ſententia de ſapientis
ebrietate, altera autem talis eſt. noſtræ tempeſtatis homines, paucis excep-
tis, nihil cum priſcis habent ſimile, ſed & uerbis & factis magnam præ ſe
ferunt diſcrepantiam. Nam & ſermonē ſanum ualidumque ad morbum per
nicioſum reduxerunt, quem exutum uiuida athleticaque habitudine ferme
in nihilum redegerunt, pro ſolido neruoſoque præter naturam facientes pra-
uis humoribus tumidum inflatumque inaniter, ſed uiribus caſſum, ut cum
maxime intenditur tum rumpatur facillime. actiones item ſtudio dignas,
ipſas quoque fecerunt è maſculis (ut ita loquar) fœmineas; & turpes ex ho-
neſtis, ut perpauci reperiantur uel dictis uel factis antiquorum æmulato-
res. Quapropter illorum ſeculo poetæ hiſtoricique ac reliqui muſicæ ſtudio-
ſi florebant, qui non aures deliniebant rythmis oblectabantque, ſed quic-
quid in mente fractum luxatumque fuerat excitabant, item quicquid concin-
num, adaptabant ad naturæ uirtutiſque orgia. Noſtra uero ætas fert coquos
& cupediarios, tinctores & unguentarios, magna curioſitate ſemper no-
uum aliquem colorem, nouam ue formam, aut odorem aut ſaporem com-
miniſcentes in gratiam ſenſuum, ut imperatorem ſuum oppugnent intel-
lectum. Sed quorſum iſta commemoro? ut oſtendam etiam merum non in
eodem nunc quo olim uſu eſſe. Nunc enim uſque ad animi corporiſque lan-
guorem potant abſque reſpiratione bibentes, & ultro pincernas urgentes, in
dignanteſque illis ceſſantibus, dum caldam, quam uocant, frigefaciunt: &
deliramentum illud Homericum, ſcilicet bibendi certamen conuiuis ſuis re-
præſentant, in quo egregie conflictantur, auriculas, nares, manuum extre-
mos digitos, & alias quaſcunque partes corporis ſibi prærodentes inuicem.
hæc ſunt, ut uidemus, huius nouæ, quæ nunc introducta uiget, hilaritatis
præmia: priſcæ autem illius & antiquæ contraria. nam priſci omnis honeſtę
actionis à ſacris faciebant initiū, ita demum finem optatū ſperantes: & quā-
uis rei gerendæ tempus ægre cunctationem pateretur, tamē ante omnia cu
rabant, ut uotis rite peractis litaretur, pro lucro morā hanc reputantes. incō
ſulta enim celeritas nocet, cunctatio ſperatam affert utilitatem. ſcientes igi-
tur, quòd uini uſus magna cautela opus habeat, nec affatim nec ſemper ad-
hibebant merum, ſed decenter & ſuo tempore. peractis enim uotis, & ſacri
ficijs placato numine, poſt purificationem corporum & animarum, aquis
abluti & imbuti ſacrarum legum cognitione, hilares & læti ad remiſsiorem
uictum ſe uertebant, ſæpe ne domum quidem repetentes, ſed in templis ubi
ſacra fecerant permanentes, ut & ſacrificij memores, & locum reueriti, ſa-
croſanctum re uera celebrarent conuiuium, nec uerbo nec facto ullo pec-
cantes. ex hoc more natam aiunt uocem *μεθύειν*, quaſi *μετὰ τὸ θύειν*, quia
poſt ſacra demum priſci indulgebant poculis. Talis uſus meri cui magis,
quàm uiris ſapientibus conueniat, quibus nunc quoque debetur ea, quæ po
tationem præcedit ſacrorum operatio. Nam nemo pene malus re uera ſa-
crificat, etiamſi perenni ſacrificio x M boum imolet quotidie. Nam pręcipua
uictima

uictima mens ipſa non eſt integra. læſis uero non eſt fas aras attingere. hæc eſt ratio ſecunda, qua potationẽ à bono uiro nõ eſſe alienam oſtenditur. tertia fit per diuerſam etymologiam probabilis. ſunt enim quidam qui putant huic rei non ideo tantùm datum iſtud nomen quia ſoleat ſequi poſt ſacra, ſed ἀπὸ τῆς μεθίστος, id eſt à remiſsione animi. relaxatur autem inſipientium quidem ratio ad peccandum licentius: recte ſapientiũ uero ad fruendũ tranquillitate hilaritateq;. fit enim uir ſapiẽs uino maceratus ſeipſo ſuauior. proinde ne hoc quidem modo errabimus, ſi ei potationem concedemus. huc accedit & illud, ꝙ ſapiẽtia non eſt res dura & tetrica, deuincta cogitationibus triſtibus, ſed perpetua tranquillitate hilaris, plena gaudio lætíciaq;: unde ſæpe prorumpit in non inſulſos luſus ac dicteria, coniunctos tamẽ cum grauitate ſeria: quemadmodũ in bene temperata lyra cõtrarij ſoni in unam melodiam conſonant. certe iuxta ſacri Moſis opinionem ſapientiæ finis luſus & riſus eſt, nõ iſte quo pueri ac infantes delectãtur, ſed quo homines cani, qui non tam conſenuerunt tẽpore q̃ bonis conſilijs. Non uides ꝙ illũ à nemine alio q̃ à ſeipſo preceptore ſcientiam in qua ſe exerceret edoctũ, nõ riſibilem ſed ipſum riſum eſſe dicit? is eſt Iſaac, qui riſus interpretatur, quem conuenit ludere cum tolerantia, Rebeca hebræis nominata. diuinũ autem luſum animo plebeio nõ eſt fas uidere, ſoli regi l:cet, cum quo diu habitauit, etiãſi non omni æuo, ſapientia. is appellatur Abimelech. qui proſpiciens per feneſtram, per apertũ & luciferum mentis oculum, Iſaac uidit ludentem cum Rebeca uxore ſua. Quod enim aliud negocium ſapientem decet, q̃ ludere, gaudere, hilareſcere cum honeſta tolerantia. Vnde liquet ꝙ temulentus erit etiam, temulentia conferente ad bonos mores, & afferente coniunctam utilitati relaxationem. uidetur enim merũ ea quæ cuiq; à natura indita ſunt augere ac intendere, ſeu bona ſeu cõtraria, quod & aliæ res pleræq; faciunt. Nam & pecunia bono uiro autor bonorũ eſt, malo autem, ut quidã ait, malorum. rurſum gloria inſipientis maliciã reddit illuſtriorem, ſicut iuſti uirtutem nobiliorem. ita & merũ infuſum malas affectiones temperat, bonas benigniores ac clementiores efficit. certe nemo eſt qui neſciat, ꝙ cum è duobus contrarijs alterum pleriſq; conuenit, etiam alterum neceſſario conueniet. ut album & nigrum ſunt inter ſe contraria: ſi album bonis maliſq; conuenit, & nigrum utiq; utriſq; ex æquo cõueniet, nõ ſolis alteris. itidem ſobrietas & ebrietas ſunt contraria. ſunt autem ſobrietatis participes, ut maiores docent, boni maliq;. itaq; utriſq; cõuenit ebrietas. ergo inebriabitur etiã bonus uir abſq; ullo uirtutis detrimento. ꝙ ſi tanq̃p pro tribunali non ſolum artificioſis probationibus, ſed etiam inartificioſis quas uocant, utendũ eſt, ex quibus una eſt quæ per teſtes fit, multos laudatos adducemus medicorum filios & philoſophorũ, qui non uerbis modo, ſed etiam ſcriptis atteſtantur huic ſententiæ. multos enim reliquerunt cõmentarios intitulatos de ebrietate, in quibus tantum de uino diſputant, non attingentes delirationem, ſed prætermittentes quicquid ad debacchationes inſanas pertinet. itaq; horum etiam confeſsione temulentia eſt potatio largior. haurire aũt uinum largius nõ obfuerit ſapienti cum tempus eſt. ergo nihil peccabimus ſi concedemus ei temulentiam. Quoniam autem nemo ſine aduerſario certans uictor pronunciatur

nunciatur, quòd ſi certet, cum umbra pugnare uidebitur, neceſſe eſt etiã con-
trariam opinionem defendentium argumenta producere, ut iuſtum fiat iu-
dicium, ne altera pars indefenſa damnetur. eſt autem primum & efficaciſsi-
mum, quòd nemo ſecretum recte committit ebrio. ergo uir bonus non ine-
briatur. ſed præſtiterit fortaſſe prius quàm alia deinceps colligamus, ad ſin-
gulas obiectiones reſpondere, ne moleſti ſimus prolixitate nimia. Contradi
cet aliquis iuxta hanc rationem nec atra bile unquam laboraturũ ſapientem,
nec dormiturum, nec moriturum denicꝗ. cuicuncꝗ autem nihil horum acci-
dit, aut anima caret, aut numen habet, homo certe non eſt. & quod de ebrio
dictum eſt, pari modo poteſt accõmodari ad atra bili furentem, aut dormien
tem, aut mortuum. nam nulli horum ſecretum recte cõmittitur, quod penes
ſapientem recte deponitur. non furit igitur, nec dormit, nec moritur ſapiens.

PHILONIS IVDAEI
DE TEMVLENTIA.

QVAE ab alijs philoſophis de temulentia dicta ſunt, ut 1
potuimus in præcedenti libro meminorauimus: nunc
conſideremus quænam ſit maximi ſapientiſsimicꝗ le
giſlatoris ſuper ea re ſententia. ſæpe enim in ſuis legi
bus uini & producentis id plantæ uitis meminit. eius
potum alijs permittit, alijs nequaquam: imò eiſdem
aliquando concedit, aliquando non. hi ſunt qui ma-
gnum uotum uouerunt, quibus iam indicitur uini u-
ſus, iam interdicitur, ſacerdotibus ſacra tractantibus. qui autem uino utun-
tur, innumeri ſunt, & in his plericꝗ ob uirtutem ab ipſo propheta laudati. ue
rùm prius quàm de his incipiamus dicere, quædam ad argumentum hoc ſpe
ctantia diligentius conſideranda ſunt opinor, ante omnia quòd Moſes non
unam rem, ſed plures per merum ſignificat, delirationem, dementiam, ſtupo
rem omnium ſenſuum, auiditatem inſatiabilem, non probandam ſecuritatẽ,
& inſipientiam quæ cætera huiuſmodi complectitur, tum eam quæ in his o-
mnibus extat nuditatem, in quam ebrium Noë deuolutũ narrat. hos autem
uini effectus dicit eſſe. Sed innumeri ſunt, qui ne guſtato quidem mero ſo-
brios ſe putantes implicantur ſimiliter, quos uidere licet alios deſipere delira
recꝗ, alios prorſus captos ſenſibus, alios nunquam expleri ſitiẽtes ſemper ea
quæ non poſſunt aſſequi, eo quòd deſtituantur ſcientia. alios contrà gauden
tes & hilares, alios re uera nudatos. inter hęc omnia delirationis cauſa eſt no
xia ruditas, non inſcitia, ſed ſcientiæ faſtidiũ: ſtuporis, inſidiatrix cæca igno-
rantia: inſatiabilitatis, moleſtiſsima omnium affectionum concupiſcentia: ſi-
cut lætitiæ cauſa eſt uſus uirtutis ſimul ac poſſeſsio. at nuditatis nõ una, igno
rantia contrariorum, prauitas morum & ruſticitas, ueritas quę fucatis rebus
detrahit tectoria, diſcernens & ſeparans à uirtute quicquid uitioſum eſt. hęc

enim duo nec ueſtiri ſimul poſſunt, nec exui. ſed ſi quis reiecerit alterutrum, neceſſario contrarium eius totum exhauriet. ſicut enim uoluptatem & moleſtiam natura inter ſe contrarias pugnantesq́;, ut eſt in uetere fabula, in unū deus coaptans faſtigium, utriusq́; ſenſum nobis non eodem ſed diuerſo tempore indidit, hac lege ut alteri decedenti ſuccederet altera: ad eundem modum ab eadem radice, uidelicet intellectu, duæ ſtirpes exortæ ſunt, uirtus atque uitium, nunquam nec germinantes nec fructum ferentes eodem tempore. quoties enim areſcenti alteri folia defluunt, contraria germinare uirereq́; incipit, ut credibile ſit utramque alterius felicitate offenſam contrahere ſe: quam ob cauſam ualde naturę conſentaneā, Iacob exitum, introitum Eſau legimus, dicente ſcriptura: Et factum eſt quando exiuit Iacob, uenit Eſau frater eius. Quantiſper enim inambulat in anima prudentia, exterminatur amicus inſipientię. ſed quamprimum illa migrat, alter reuertitur gaudens ob diſceſſum inimicæ infenſiſsimæ, propter quam exulauerat. Hactenus ſatis præfati, iam ſingula quæ propoſuimus confirmabimus, & à primo auſpicabimur. Ruditatem delirandi peccandiq́; cauſam eſſe diximus, ſicut è uulgo innumeros præ mero delirare. nam ruditas peccatorum animæ, ſi uera fatenda ſunt, caput eſt, à qua tanquam à fonte promanant actiones omnes huius uitæ, nullum omnino præbentes liquorem ſalubrem ac potabilem, ſed ſalſuginoſum, qui morbum atque perniciem guſtantibus afferat. Quapropter legislator noſter in nullos æque ſæuit ac in educatos perperam, uel hoc argumento. qui ſunt quos non tam ſtudium quàm natura conſociat, ſiue inter homines, ſiue inter animantes cæteras? nemo etiam inſanus alios quàm parentes dixerit. hoc enim natura docet abſq́; præceptore, ut nati curæ ſint genitoribus, ipſorum ſaluti diuturnitatiq́; proſpicientibus. hos tamen naturales protectores in hoſtium traducit ordinem, patrem matremq́; accuſatores è patronis faciens, ut qui ſoli ſeruare dubuerāt, perdant etiam. Si quis, inquit, habuerit filium contumacem & proteruum, qui non audierit uocem patris ac matris, & coercitus obedire contempſerit: apprehendēt eum pater & mater eius, ducentq́; ad ſenatum ciuitatis illius, & ad portam iudicij: dicentq́; ad uiros ciuitatis ſuæ: Filius iſte noſter proteruus & contumax eſt, monita noſtra audire contemnit, conuiuijs uacat & compotationibus: & obruet eum lapidibus populus, & auferetis hunc malum de medio ueſtri. Ergo quatuor crimina hic obijciuntur, contumacia, proteruitas, profuſio in conuiuia, & temulentia, grauiſsimum uero ultimum, natum è primo, uidelicet contumacia, atque ita per gradus auctum. nam anima cum primum cœpit rectorem contemnere, per proteruitatē contentionemq́; ad extremū terminum peruenit temulentiam, dementiæ cauſam & deſipientiæ. ſed præſtat in ſingula crimina ordine inquirere. Omnium confeſsione conſtat bonum eſſe parere uirtuti, atque etiam utile: ſicut contrà non parere, turpe ſimul ac inutile. iam ſi accedat proteruitas, malum fit longe grauiſsimum. inobediens enim minus malus eſt quàm contentioſus: quia prior tantum iuſſa negligit, poſterior data opera nititur in contrarium. age inſpiciamus rem attentius. Fac legem iubere ut habeatur honor parentibus. qui non honorat, eſt contumax: qui probro afficit, contentioſus. rurſum quia ſeruare patriam iuſtum

iuſtum eſt, qui hoc facere grauatur, cõtumax: qui eam prodere conatur, proteruus dicendus eſt. item qui debitam gratiam rependere iuſſus tergiuerſatur, facit contumaciter. qui autem inſuper damnum dat, peruicaciter elatus peccatum admittit immedicabile. præterea qui ſacrificia & alia officia pietatis negligit, inobediens eſt præceptis quæ lex ſuper his rebus pręcepit: proteruus autem in contrarium ad impietatem declinat, negãs eſſe numen: qualis eſt ille qui dicit: Quis eſt cui obediemus? & rurſum: Non noui dominũ. prioribus uerbis negatur eſſe ullum numen: poſteriora aiunt, etiamſi quod ſit, ignotum tamen eſſe: quibus uerbis prouidentia tollitur. nam ſi prouideret rebus, utiq; noſceretur. quod autem de collatione in conuiuia dicitur, ſi intelligatur de participatione prudentiæ rei præſtantiſsimæ, eſt utile ac laudabile: ſin de imprudentiæ deterrimæ, inutile ac uituperabile. In rem optimam hæc fiunt ſymbola, deſiderium uirtutis, honeſtorum æmulatio, meditationes continuæ, exercitia laborioſa, indefeſsi labores. in contrariam uero hæc, remiſsio, negligentia, deliciæ, luxus, laſciuia. Videmus certe iſtos qui quotidie deſcendunt in certamen temulentiæ, & hoc agunt ſolum ut uini plurimũ in uentrem ingerant, ſymbola conferre tanquam in aliquid utile, mulctari tamen rebus omnibus, pecunijs, corpore, anima. nam huiuſmodi collationibus & rem familiarem minuunt, & corporis uires per delicatum uictum frangũt atq; molliunt, & animas hiberni torrẽtis in morẽ immodicis delicijs inundatas demergunt in baratrũ. eodem modo qui collationes faciunt ad tollendam eruditionem, præcipuam ſui partem intelligentiam lædũt, reſecantes ab ea res ſalutares, prudentiã, temperantiamq́;, & fortitudinẽ atq; iuſtitiam. Proinde uidetur non temere lex hic uti uocabulo compoſito συμβολοκοπῶν, ſed admodum ſignificanter: quia qui contra uirtutem ſuos conatus quaſi quædam ſymbola conferunt, ſauciant, diſſecant, concidunt uſque ad extremam perniciem animas audiendi atque diſcendi auidas. Abraham quidem redire dicitur à conciſione Chologomodor & regum cum eo fœderatorum: ediuerſo Amalec meditatoris illius extremum agmen concidere: utrumq; naturæ ordine. infeſta ſunt enim quæ contraria, & perpetuo ſibi inuicem ſtruunt perniciem. cæterum hic ſymbolorum collator uel ideo maxime culpari meretur, quòd non contentus iniuſte facere, ſocios quoque ſibi aſciſcit, partim ipſe docens alios, partim docentes audiens, ut & natura & inſtitutione peccans, nullam ſibi ſalutis ſpem reliquam faciat, quantumuis reclamãte lege, & uetante ne quis ſocietatem ineat cauſa maleficij. ita eſt profecto, multifariam ſerpit ac paſcitur in hominum animis malum, bonum autem exile rarumq; in his inuenias. Eſt autem hic quoque admonitio perutilis, ne ſequaris ea quæ uulgo iuſta uidentur, ſed potius eos qui quod iuſtum eſt faciunt. Reliquum eſt quartum crimen maximum temulentia, non leuis, ſed nimia. nam uino madere idem ſignificat hic quod hauſto ueneno dementiam creante, ſcilicet ruditate, tumeſcere, accendi, ardereq;, nec poſſe reſtinguere, ſed conflagrare, populante totam animam incendio. ideo merito ſequitur ultio, purgans mẽtem ab omnibus improbis moribus. dicitur enim: Tolles illum malum, non è ciuitate, aut regione, aut gente, ſed ex uobis ipſis. nam i[illegible] bis ipſis inſunt & quaſi foueas ſibi fecerũt cogitationes culpabiles

biles ac reprehendendæ,quas neceſſe eſt excidere quando curam reſpuunt. Hunc igitur contumacem,proteruũ,ſermones uerisimiles ceu ſymbola conferentem in perniciem honeſtatis,mero ardentem & debacchantem in uirtutes,& ſeipſum quoq; lædentem enormiter per temulentiam,æquum erat habere parentes accuſatores pro aduocatis: quorum eſt officium omnem admonitionem caſtigationemq; adhibere ſanabilibus. patris autem matriſq; ut communis appellatio, ſic uires diſtinctæ ſunt. proinde rerum opificem patrem quoque ſuæ creaturæ iuſte poſſumus dicere. matrem autem, ſcientiam ipſius, cum qua congreſſus deus,non humano more, proſeminauit creaturam. illa uero dei ſemine concepto,enixa eſt iuſto partu unicum illum dilectum ſenſibilem filium mundum hunc. Quapropter à quodam diuino uiro inducitur ſapientia de ſeipſa loquens in hunc modum: Deus creauit me primam operum ſuorum, & ante ſecula fundauit me. Neceſſe enim erat ut mater nutrixq; omnium rerum creaturas omnes ætate antecederet. horum igitur parentum accuſationem quis ferre poſsit? imò ne mediocrem quidem comminationem, aut leuiſsimam incuſatiunculam. nam ne donorum quidem largitatis quiſquam capax eſt, ac fortaſſe ne mundus hic quidem, ſed quaſi parua lacuna influente magno gratiarum dei fonte celerrime repleta ſupereffluit. & qui beneficia non poſſumus excipere, ultrices uires ferre poterimus? Verum hi rerum uniuerſarum parentes à præſenti ſermone ſemouẽdi ſunt. ſatius eſt ut conſideremus diſcipulos eorum familiareſq;, qui curam & præfecturam animarum ſortiti ſunt, duntaxat non auerſarum à muſis & docilium. patrem igitur dicimus illum maſculum perfectum rectumq; ſermonem:matrem uero diſciplinam illam encyclicam, ęqualem choreæ more ac rotundam,quibus tanquam parentibus obedire bonum eſt atque commodum. eius patris pręceptum eſt,ſequi ac imitari naturam,nudam apertamq; ueritatem conſectando. eruditio uero mater præcipit, inſtitutis iuſtis parere,quæ per ſingulas ciuitates,gentes,regiones,ſtatuerunt qui primi ueritatem tenuerunt,non tam re quàm opinione hominum.hi parẽtes habent ordines quatuor filiorum. Vnus utriq; obſequitur,unus neutri,primo contrarius.ex reliquis uterq; imperfectus,alter patrem uehementer amat auditq;,matrem & huius monita negligit:alter contrà matris ut uidetur amantior,huic miniſtrat omnia, de rebus patris minime ſolicitus. primus omniũ iudicio palmam auferet,cõtrarius repulſam patietur & perniciem. è reliquis alter ſecunda,alter uero tertia ſibi uindicabit præmia:ſecunda qui patri obſequitur,qui matri,tertia.amatoris autem ſuæ matris, qui uulgaribus opinionibus ducitur,& per multimoda uitæ ſtudia in omnigenas formas mutatur in morem Ægyptij Protei,qui quòd ingenio eſſet uerſatili,nullam uerã certamq; habebat ſpeciem, figura manifeſtiſsima Iothor eſt, effigies tumiditatis,ciuitatem ac rempublicam conuenarum miſcellaneorumq; hominum uanis opinionibus elatorum euidenter exprimens. Cum enim ille ſapiens Moſes uniuerſum populum animæ ad pietatẽ atq; cultum dei reuocaret, & mandata huius legeſq; ſacratiſsimas promulgaret,dicens: ſi eis inciderit controuerſia,& uenerint ad me,dijudicabo ſingulorum cauſas,& componam iuxta leges ac præcepta dei: accedens iſte Iothor opinione ſua ſapiens, diuinis

bonis

bonis non initiatus, ſed aſſuetus humanis ac corruptibilibus, concionatur, & leges ſcribit contrarias legibus naturalibus, opinionem reſpiciens, cum il læ ad res ueras referantur. attamen propheta & huius errorem miſeratus, ad monendum ampliusq́ꝫ docendum putat hominem, ut relictis inanibus opinionibus, conſtanter ſequatur ueritatem. Nos, inquit, exempto & exciſo è mente inani faſtu migramus in regionem ſcientiæ, quæ nobis certo debetur ex fide diuini oraculi. proficiſcere nobiſcum, & bene tibi faciemus. reijcies enim damnoſam opinionem, pro qua lucraberis ueritatem, qua nihil utilius. Verum iſte hoc quoq́ꝫ carmine nihil proficiente contra obſtinationẽ, haud quaquam ſequetur ſcientiam, propere ad ſuum inanem faſtum recurrens. narratur enim reſpondiſſe inuitanti: Non proficiſcar, malo in terram meam & gentem reuerti: hoc eſt, ad cognatam incredulitatem imbutam falſis opinionibus. Quoniam ueram fidem, amicam uiris fortibus non didicit. cum enim ad oſtentationem pietatis dicit, Nunc cognoui magnum eſſe dominum præ dijs omnibus, ſuam ipſe impietatem accuſat apud peritos iudices. dicturi ſunt enim: itáne homo impie nunc demum cognouiſti, quam prius neſciueras omnipotentis magnitudinẽm? inueniſti quicquam quod antiquius ſit quàm deus? poſſunt'ne poſteri maiorum ſuorum uirtutem neſcire? huius autem rerum uniuerſitatis nónne princeps eſt conditor eius & pater? itaq́ꝫ ſi nunc demum ais à te cognitum, ne nunc quidem noſti, quia non ab initio creationis. nec minus in ſimulatione deprehenderis, dum confers quæ non admittunt collationem, dicens te cognouiſſe maieſtatem eius Qui eſt, ſuperiorem dijs omnibus. nam ſi uere noſſes eum Qui eſt, non crederes ullum alium eſſe deum nullius poteſtati obnoxium. Sicut enim ſol exortu ſuo ſtellas abſcondit, tanto ſuo ſplendore perfuſis noſtris oculis: ita quoties animæ oculi ſincero, puro, fulgidiſsimoq́ꝫ luciferi dei ſenſibili ſplendore irradiantur, nihil aliud poſſunt inſpicere. affulgens enim eius Qui eſt cognitio nihil non illuſtrat, ut etiam quæ ſunt per ſe ſplendidiſsima, collatione hac obſcurentur. proinde cum falſo nominatis dijs nunquam certum uerumq́ꝫ comparare ſuſtinuiſſet, ſi eum uere cognouiſſet: ſed quia unum ignorabat, ſecutum eſt ut multos quãuis reuera non ſint, eſſe crederet. in qua ſentẽtia nemo non eſt, qui rebus animæ derelictis, miratur iſta corporea coloribus figurisq́ꝫ uariata, ut ſenſus ſeduci faciles decipiant. Talis homo à legislatore Laban uocatur, qui ueras naturæ leges non cernens, ſubſcribit falſis humanis legibus, dicens, Non eſt is mos in regione noſtra, ut iunior puella prius elocet quàm grandior. nam iſte putat ſeruandum ordinem temporis, æquum cenſens antiquiora prius, recentiora poſterius in uſum adduci. at ille meditator ſapientiæ, quippe gnarus naturarum nullo ſubiectarum tempori, & recentiora prius, & antiquiora poſterius appetit. cui moralis etiam ratio conſonat. nam meditatores opus habent primum in iuuenilibus uerſari ſtudijs, ut mox perfectioribus frui poſsint firmius. & ideo nunc quoq́ꝫ honeſtatis amatores non prius ad grandiores philoſophiæ fores ſe conferunt, quàm penetratis recentioribus, grammatica, geometriaq́ꝫ, & encyclopædiæ tota muſica. nam artes hæ ſequeſtræ ſunt ſapientiam ſincere ambientibus & ex animo. Verùm alter ille agit callide, uolens nobis natu maiorem obtrudere: non ut eam ha-

beamus propriam,ſed ut iunioris illecebris ineſcati denuo,remittamus prioris deſiderium:quod pleriſqꝫ uſu uenit, ad eruditionem per deuia tendentibus.qui ab incunabulis(ut uulgus loquitur)admoti ad perfectiſsimum philoſophiæ ſtudium,indignum rati non deguſtaſſe artes liberales,uix tandem ad eas applicuerunt animum.deinde à grandiore antiquioreqꝫ conſideratione ad minorem iunioremqꝫ delapſi,apud eam conſenuerũt, ut nunquam potuerint ad priſtina recurrere.& hoc eſt opinor quod dicit, Abſolue ſeptennium huius:ac ſi dicat:ne ſinas imperfectum bonũ animæ: ſed cura ut finem aſſequatur ac terminum, & adipiſcaris poſteriorẽ quoqꝫ bonorum ordinẽ, pulchritudinem corporis,& id genus cętera. Ille uerò abſoluturum quidem ſe non pollicetur,expleturum tamen,hoc eſt,nunquã omiſſurum quicquam quod ad incrementum complementumqꝫ eius faciat, imò ſuperaturum difficultates omnes,etiamſi ſe innumera impedimenta in diuerſum trahẽtia obijciant. Videtur aũt ſatis manifeſte docere ſcriptura,quòd conſuetudines mulieribus magis quàm uiris curæ ſint, per uerba Rachel mirantis ſola ſenſibilia.Sic enim patrem ſuum alloquitur:Ne moleſte feras domine, non poſſum tibi aſſurgere,quia iuxta conſuetudinẽ mulierum mihi eſt. Ergo mulierũ eſt ſequi uulgares conſuetudines.certum eſt enim,conſuetudinem pertinere ad infirmiores effœminatioreſqꝫ animas:quandoquidẽ uirilis,robuſtæ,uereqꝫ maſculę rationis officiũ eſt,naturam ducem ſequi. Miror autem ueracitatem animæ,quæ in colloquio fatetur ſe non poſſe iſtis in ſpeciem bonis aſſurgere,tamen ueneratur ſingula,tantum non ea ſibi ipſi præferens. quis enim noſtrum reſiſtit diuitijs? quis reluctatur gloriæ? nemo omniũ.ſed quamdiu his caremus,magnifice loquimur,ut frugalitatis amici, quæ modico contentis, æquis,liberalibuſqꝫ ingenijs competentẽ uitã conciliet. quòd ſi alicuius iam dictorũ ſpes,aut ſaltem ſpei leuis aura aſpirauerit,uanitatis coarguimur.ſtatim enim cedimus non ualentes reſiſtere:& proditi ab amicis ſenſibus, destituimur omnibus auxilijs animæ,iamqꝫ non diſsimulanter, ſed aperte in aduerſariorũ caſtra perfugimus. & merito. adhuc eñ laboramus muliebribus conſuetudinibus,quas nondũ potuimus eluere,& ad uiriles focos tranſcurrere,ſicut narratur de mente amantiſsima uirtutum,Sarra nominata. huic enim omnia muliebria defiſſe diſcimus ex oraculo, cum eſſet paritura progeniem,ſine magiſtro docilem,appellatam Iſaac. fertur etiam non habuiſſe matrem,marito cognata paterno tantum, non item materno genere. ſic enim is de ea dicit:Reuera ſoror mea eſt,ex patre non ex matre. Videlicet non ex materia ſenſibili, quæ iam conſiſtit,iam diſſoluitur,quæ mater, nutrix, altrixqꝫ creaturarum dicitur apud priſcos cultores ſtirpis ſapientiæ: ſed ex omnium rerum autore patreqꝫ.hęc igitur mulier extra totũ corporalem mundum promicans,& exhilarata diuinitus,pro riſu habet humana fœdera, ſiue ad belli, ſiue ad pacis res pertinentia.nos autem à parum uirili effœminataqꝫ conſuetudine cum ſenſibus,affectionibus,rebuſqꝫ ſenſibilibus deuicti,contra nihil eorum quæ apparent,inſurgere poſſumus: uerum ab omnibus his quæ occurrunt, uel inuiti uel ſponte trahimur. quòd ſi noſter exercitus non ualens patris mãdata obire ſuccubuerit, nihilominus ſubleuabitur auxilio matris, ſcilicet eruditionis mediæ,quæ iura legeſqꝫ in alijs alias ciuitatibus inſtituit.

ſunt

ſunt item quidam qui maternis rebus cõtemptis, paternas amplectantur to-tis uiribus, quos maximo honore ſacerdotij dignatur recta ratio. horum a-cta ſi recenſeamus, per quæ adepti ſunt hoc præmium, cauillandi fortaſſe oc caſionem præbebimus imperitis, qui decepti obuijs rerum imaginibus, la-tentes in obſcuro uires earum non conſiderant. nam qui uota, ſacra, & om-nes templi ceremonias tractant, ſunt quod uix credas, homicidæ, fratricidæ, familiariſsimorum ac amiciſsimorum interſectores, qui debuerant eſſe puri ex puris electi, nullo ne inſciẽter quidem patrato contacti ſcelere. ſic enim di-cit ſcriptura: Interficiat unuſquiſq; fratrẽ ſuum, & unuſquiſq; uicinũ ſuum, & unuſquiſq; proximum ſuum. & fecerũt filij Leui, ſicut locutus eſt Moſes. & ceciderunt è populo in illa die circiter tria uirorum milia. Tantæ multitu-dinis interemptores laudat dicens: Conſecraſtis hodie manus ueſtras domi. no, unuſquiſq; in filio ſuo & in fratre ſuo, ut detur uobis benedictio. quid igi tur dicendũ, niſi cõmuni quidem iure hos reos fieri, accuſante matre publica conſuetudine: naturali uero iure abſolui, patrocinãte patre ſermone recto & rationabili. nec enim, ut quidã opinanẽ, uiros interficiunt ſacerdotes, anima-lia ratione prædita, quę conſtãt ex animo & corpore: ſed quicquid eſt carni amicũ à ſua mente reſecãt: q; exiſtimẽt decorũ eſſe ſapientis legis cultoribus, alienare ſe ab omnibus rebus genitis, & habere illas pro hoſtibus. proinde. fratrẽ non hominẽ, ſed corpus animæ germanũ occidemus: hoc eſt à diuina parte ſtudioſa uirtutis mortalem & affectibus obnoxiã ſeparabimus. occide mus item propinquũ, non hominẽ, ſed ſodalitiũ. hoc enim animę & inimicũ. eſt & familiare, alliciẽs eam in laqueos, ut affluxu rerũ ſenſibiliũ mundata & obruta nequeat ad cœlũ caput attollere, ſalutareq; naturas illas diuinas atq; pulcherrimas. interficiemus & proximũ. proximus aũt menti eſt ſermo qui profertur, probabilibus rationibus intermiſcẽs falſas opiniones ad perniciẽ. ueritatis rei precioſiſsimæ. cur enim nõ plecteremus hunc quoq; ſophiſtam ſceleratũ, & quidẽ ſupplicio conuenientiſsimo, nempe ſilentio (nã ſermonis mors eſt ſilentiũ) ne poſthac intellectus diſtrahat eius argutijs: poſsitq; om-nino alienatus à uoluptatib. germani corporis, & propinquorũ uicinorũq; ſenſuum præſtigijs, ſolutus & liber dimiſſus, pure uacare his quæ intellectu percipiunt. hic eſt qui dicit patri matriq; mortalib. parentibus: nõ uidi uos ex quo res diuinas cõtẽplatus ſum. qui nõ agnoſcit filios, ex quo innotuit ſapiẽ tiæ. qui agnoſcit fratres quotquot non ſunt abdicati à deo, ſed ſaluari merue rũt per illius gratiã. hic eſt qui arrepto ſiromaſte, quaſi μαστεύσας & ſcrutatus naturas corruptibiles, quæ in cibo potuq; felicitatẽ collocãt, & ingreſſus for nacẽ (ut Moſes inquit) accenſam ardẽtemq; nimijs iniquitatibus, nunquam extinguibilem, uitam humanã uidelicet, potuit mulierem per uuluã transfo-dere, quòd uiſa ſit eſſe cauſa gignendi, ut quæ re uera patiatur magis quàm agat: atq; etiam quemuis hominem ſubſtantijs affingentem affectus dei au-toris rerum omnium. atqui hic homicida iudicaretur à multis qui libenter fa uent mulierculis. ſed deus pater omnipotens dignatur eum laudibus maxi-mis, & nunquam auferendis præmijs. ea fuerunt ingentia, & quidem germa nitate quadam coniuncta, pax & ſacerdotiũ. erat enim egregiũ facinus, pro-. fligatis hominũ uulgi more uiuentium penè inuictis copijs, & cupiditatibus

in animo ciuile bellum excitantibus, pacem conſtabilire: & ob hoc meritum non diuitias, non gloriam, non honorem, non principatum, non formam, non robur, non ullam dotem corporis, non terram, non cælum, non mundum uniuerſum, ſed antiquiſsimi numinis uerum cultum honore ſummo dignum, & mirificum ordinem ſacerdotij modis omnibus expetendum accipere. germana autem eſſe hęc præmia dixi non temere, ſed quia ſcio non poſſe uerum ſacerdotem fieri qui adhuc humanam & mortalem militet militiam, in qua uanæ opiniones ducunt ordines: ſed requiri ad hoc uirum pacatum, à bello tam alienum, ut etiam ſit pacificus, perpetuoq́; pacē colat ſincere ac ſimpliciter. tales ſunt qui patrē & eius mandata magnifaciūt, materna uero matremq́; ipſam negligunt. Infenſus aūt utriq; parenti, ſic loquēs inducitur: Neſcio dominū iſtum, nec Iſraelem emitto. Hic uidet aduerſari tū contendentibus rectà ratione ad deū, tū indolē eruditione conſtabiliētibus, cōfundereq́; cuncta modis omnibus. & ſunt hodieq́; (non dū enim humanū genus à mera malicia repurgatū eſt) qui nec pietati erga deū, nec ſocietati naturali hominū quicq; tribuunt, utriq; impietatem præferētes, nec deo grati, nec fidi ſui ſimilibus: atq; ita oberrant per ciuitates peſtes earū maximæ, pręcurioſitate miſcentes ſe tam publicis q̄ priuatis negocijs, uel potius ſi uera dicenda ſunt, ſubuertētes utraq;: quos oportebat tanq̄ diros uotis placato numine auertere: ſunt enim pernicies omniū in quos incidunt. quapropter & Moſes decantat eorū exitiū, deletorum prius q̄ ipſi ſibi poſſent ſuccurrere, & proprijs opinionibus abſorptorū tanquā fluctibus. Dicamus igitur deinceps de his contrario genere hominū, eruditionē rectamq́; rationē colentiū, ad quos collati dimidiati erāt qui alterius tantū parētis uirtutes æmulabant. hi ſunt & legū, quas pater rectus & rationalis ſermo tulit, cuſtodes optimi, & morū fideles diſpenſatores, quos inſtituit eorum genitrix eruditio. ab illo patre didicerūt honorare patrē uniuerſorū: à matre uerò, nō contemnere iura publice recepta conſenſu ciuiū. Quando igitur meditator ille Iacob exantlans uirtutis certamina, permutaturus erat aures pro oculis, uerba pro operibus, profectū pro perfectione, benigniſsimo deo uolente illuſtrare mentis eius oculos, ut iam manifeſte cerneret quæ prius auditu perceperat (oculis enim tutius creditur quàm auribus) inſonuit ei hoc oraculum: Non nominaberis poſthac Iacob, ſed Iſrael erit nomen tuū, quia cum deo ualidus fuiſti, & cum hominibus. Eſt igitur Iacob diſcentis & proficiētis nomē, pendentis ex auditus uiribus: perfecti uero Iſrael. nam uiſionem dei nomen id ſignificat. & quæ uirtus poteſt eſſe perfectior, quàm eum Qui eſt uidere? ergo qui ſummum illud bonum uidit, laudatur à paterno maternoq́; genere, fortis in deo, robuſtus apud dominum & homines, quoniam per hæc duo ſimul integram illius boni poſſeſsionem adipiſcimur. edoctus enim cuſtodire leges patris, & iura matris non contemnere, audebis ingenue profiteri te obedientem patri filium, & placentem in conſpectu genitricis. Annon ſatis eſt cuſtodire iura probata genitis hominibus, ſocietatis gratia: ſimulq́; diuinas ſanctiones, ob pietatis amorem? Quapropter fatidicus Moſes per apparatum ſacrorum, utriuſque rei perfectionem deſignat. non temere enim nobis arcam intus & extra laminis aureis induit, non temere ſummo ſacerdoti

duas ſtolas attribuit, & duas aras ponit, exteriorem ad uictimas, ad ſuffitus interiorem: ſed uolens nos per hæc ſigna docere uirtutes utriuſq; ſpeciei. debet enim uir ſapiens & intus in anima inuiſibili,& in externis actionibus ornatus eſſe prudentia omni auro precioſiore: quoties autem ab humanis ſtudijs ſecedens eum Qui eſt ſolum adorat, unicolorem ueritatis ſtolam induere, quam nihil mortale attigit. eſt enim linea: quæ materia nõ enaſcitur è mortalibus: rurſum quoties tranſit ad curam reip. depoſita interiore alteram pictam & aſpectu mirãdam ſumere. cum enim magna ſit in uita uarietas, opus eſt uaria ſapientia clauum tenentis gubernatoris. hic in ara ſeu uita cõſpicua tergoris carnis cruoris & huiuſmodi corporeorũ uidebitur magnam curam gerere, ne uulgarẽ multitudinem offendat, quę bona corporis facit animi bonis proxima. in interiore uero omnibus rebus incruẽtis, incorporeis, nõ carneis, nec niſi rationalibus utetur, quæ per thus ſuffimentaq; ſignificant. nam ut hæc nares, ſic illa totam animã explent ſua fragrantia. Sciendum tamen q; ſapientia cum ſit ars artiũ, uidetur quidem uariari diuerſis materijs, tamẽ ueram ſuam ſpeciẽ immutabilem oſtendit acuto uiſu prædítis, & his qui nõ circumfuſa ei rerũ mole diſtrahũtur, ſed ab arte ipſa impreſſum ei characterem perſpiciunt. Ferunt Phidiam illum ſtatuarium ex ære, ebore, auro, alijsq; diuerſis materijs confeciſſe ſtatuas, in quibus omnibus una eademq; ars emineat: ut non ſolum eruditi ſpectatores, uerum etiam ualde imperiti opificem agnoſcãt ex ipſis operibus. quemadmodum enim in gemellis natura eodem ſæpe uſa charactere penè indiſcretas ſimilitudines exprimit: pari modo etiã perfecta ars, cum ſit naturæ imago & effigies, quando aſſumit diuerſas materias, format & imprimit eandem cunctis ideam, ut hac maxime ratione fiant cognata germanaq; ac gemella eius opera. idem igitur efficiet ea quæ ineſt ſapienti potentia. tractans enim de eo Qui eſt, pietas nominatur & ſanctitas: cum autem de cælo diſſerit rebuſq; cæleſtibus, phyſiologia: meteorologia uero, cũ de aere uarietatibuſq; huius & mutationibus, ſiue per integras uices anni quadripartiti quas horas nominant, ſiue per ſingulos menſiũ dierumq; circuitus contingentibus. ethica uero cum de corrigendis morib. hominum: cuius ſpecies ſunt, politica ad reip. curã, & œconomica ad rei familiaris pertinens: atq; etiã ſympotica, tractans epulas ac conuiuia. rurſum alia facultas eſt regia, regendis apta hominibus: alia legiſlatoria, quæ uetat aut pręcipit. omnium enim horum ſapiens, uere πολύφημος, id eſt multinominis, capax eſt, pietatis, ſanctitatis, phyſiologiæ, meteorologię, moralis, ciuilis, domeſticæ, regiæ, legiſlatoriæq; ſciẽtiæ, & innumerarum aliarum facultatum, in quibus omnibus unam eandemq; ſpeciem habere uidebitur. in hac aũt de quatuor prognatorũ ordinibus mẽtione illud præterire nõ libet, quod confirmat hanc diuiſionẽ partitionemq; capitũ. nam faſtuoſum hunc & per ſtultitiã inflatũ filium parẽtes hoc modo accuſant, dicẽdo: hic noſter, digito indicantes inobedientẽ contumacemq;. ubi demonſtratiue dicendo hic, declarãt ſe & alios genuiſſe, hoc eſt indoles generoſas aut alteri parenti obſequentes aut utriq;, quorũ exemplum eſt Rubim. alios audiendi diſcendiq; cupidos, quorũ eſt Simeon. nam hic auditus interpretatũ. item alios dei ſupplices, quale eſt leuitarũ ſodalitiũ. item nõnullos canẽtes ſonora nõ tam uoce q; mente.

hymnũ gratijs agẽdis cõpoſitũ, quorũ præcẽtor Iudas, propter uirtutẽ quęſitam labore uolũtario. quoſdam item mercedibus dignatos & muneribus, ut Iſſachar. alios contemplatores cæleſtis numinis poſt derelictas ſublimes cõſiderationes Chaldaicas, ut Abraham. alios à ſeipſis uirtutẽ doctos, ut Iſaac. item conſilio uiribusꝗ pollentes amicos dei, ut Moſem illum perfectiſsimũ. Merito igitur iſtum contumacẽ, proteruũ, ſymbola conferentẽ, id eſt peccata peccatis annectentẽ, magna minoribus, recẽtia ueteribus, uolũtaria nõ uoluntarijs, & tanꝗ uino calentẽ, per totã uitam ebriũ debacchantemꝗ, ut qui ſtultitię merũ magnumꝗ hauſerit calicẽ, lapidari ſacra lex iubet: quia & recti ſermonis mandata patris ſui, & diſciplinæ matris ſuæ legitimas admonitiones ſuſtulit: cumꝗ haberet fratres probos exemplum honeſtatis domeſticũ, ne horũ quidem uirtutẽ imitatus eſt, etiã præuaricari auſus, ut corpus deũ ſibi fingeret, & Typhũ Ægyptio more coleret, cuius ſignum erat iuuẽcus aureus: circa quem choreas ducendo inſani, carmẽ concinunt, non ſuaue, quale in comeſſationibus, epulis, feſtisꝗ compotationibus, ſed reuera lugubre funeſtumꝗ, tanquam temulenti, multoꝗ Lyeo laxati neruos animę. Narratur enim quòd Ieſus audito tumultu populi dixit ad Moſem: Clamor pugnantium auditur in caſtris. qui reſpondit: clamor iſte, quantum ego audio, non ad pugnam aut fugã hortator eſt, ſed ad pocula. moxꝗ propinquior caſtris, uidet uitulum & choreas. Quid autem hoc ænigma ſignificet, docebimus ut poterimus. Res noſtræ nunc tranquillæ ſunt & quietæ, nunc perſtrepũt importunis tumultibus. cum ſilent, habent pacem: ediuerſo bellum implacabile cum tumultuantur. teſtis eſt qui hoc expertus didicit, tanto magis idoneus. audito enim ſtrepitu populi, ſic ſolicitũ eius curatorem ac præſidẽ alloquitur: clamor pugnantiũ audit̃ in caſtris. nam prius ꝗ in nobis excitarẽtur ad clamorẽ irrationales impetus, mẽs erat ſtabilior. poſtquã aũt animæ regio ſtrepere cœpit diſſonis uocibus, affectiones his excitatæ ſeditionem inteſtinam cõmouent. cæterum caſtra ad bellum nata uidentur. ubi enim aliâs rixæ ſunt & pugnæ contentionesꝗ, & cætera pertinacis belli facinora, niſi in hac uita quã in corpore agimus, quod allegorice caſtra nominat. hæc caſtra ſolet intellectus relinquere, quãdo numine correptus ad eum Qui eſt accedit contemplaturus ideas incorporeas. Tollens, inquit, Moſes ſuũ tabernaculũ, tetendit extra caſtra, nõ prope, ſed procul. qua figura ſubindicat̃, ſapiẽtem migraſſe à bello ad pacẽ, & à mortali confuſoꝗ exercitu ad pacatã rationaliũ feliciumꝗ animarũ uitã diuinã. dicit aũt & aliubi: cum exiuero ciuitatẽ, expandam manus meas ad dñm, & ceſſabũt clamores. caue aũt putes hęc loquentẽ hominẽ eſſe ex anima corporeꝗ contextũ, ſiue complexũ, ſiue contẽperatũ, aut quomodocũꝗ tandẽ nominandũ eſt hoc cõpoſitũ animal, ſed mentẽ ſinceriſsimã puriſsimãꝗ: quæ tãtiſper dum in ciuitate corporis mortaliſꝗ uitę cõtinet̃ ſe cõtrahit, & tanꝗ carcere incluſa, fatet̃ ſe nõ poſſe haurire liberiorẽ aerẽ. ꝙ ſi contingat eã ex hac ciuitate exire, quẽadmodũ q manicis pedicisꝗ ferreis ſoluunt̃, ſic ſolutos habẽs cõceptus animi cogitatiõesꝗ, liberis dimiſſisꝗ utet̃ etiã actionibus, ut mox affectuũ incitamẽta cohibeant̃. Annõ uoluptatis intẽſi clamores ſunt: per quos quicquid libet impetrat̃? annõ & cõcupiſcẽtiæ ferrea uox, minaciter flagitãtis miniſteria ceſſantiũ? annõ & aliorũ

affectuum

affectuū multiſonus eſt & clamoſus ſtrepitus? Verū etiāſi centū ora centūq;
linguas(ut poetæ loquunt̃)unuſquiſq; affectus habeat,ne ſic quidē aures ui-
ri perfecti perturbare poterit,qui iā migrauit nolēs in eadē cū eis ciuitate ha-
bitare amplius.cæterū dicēte illo cui tale quid accidit,corporeū exercitū per
ſtrepere bellicis clamorib.procul pulſo pacis amico ſilētio,ſacer ſermo aſſen
tit.nō negat enim clamorē eſſe bellicū,alterius tamen generis putat q̃ nōnul
li exiſtimāt,ſcilicet nō cedentiū aut urgentiū,ſed qualem nimio uino grauati
ſolent attollere.quod enim dicit,ad pugnā hortantiū, perinde ualet ac ſi dice
ret,prælio uincentiū.nam ualida pugna parit uictoriā. ſic ſapientē illū Abra
ham poſt fuſos fugatoſq; nouē reges, uidelicet quatuor affectus & quinq;
ſenſus,qui præter naturā mouebant̃,inducit ſcriptura hoc hymno confiten-
tē & agentē gratias:Extēdo manus meas ad dñm deū excelſum,creatorē cæli
& terræ,ſi à funiculo uſq; ad corrigiā caligæ accipiā ex omnib. quæ tua ſunt.
oſtēdit aūt, quantū equidē intelligo,creaturā omnē,cęlū,terrā,aquā,ſpiritū,
animātes ſimul & ſtirpes.quiſquis enim ad ſolum deū tendit animæ uiribus
& ab eo iuuari ſperat, merito dicit, nihil accipiā ex omnibus rebus quæ tuæ
ſunt.nō à ſole diurnā lucē,nō à luna cæteriſq; ſideribus nocturnū lumē,non
ab aere nubibuſq; pluuias,nō ab aqua & terra potū cibumq;,nō ab oculis ui
ſum,nō auditū ab auribus,nō à naribus odoratū,nō ab oris ſaliua guſtū, nō
à lingua eloquiū,nō à manibus dandi recipiēdiq; facultatē,nō eundi redeun
diq; à pedibus,nō reſpirationē à pulmone, nō concoctionē à iecore, non ab
alijs uiſcerib.ſuū cuiuſq; uſum,non ab arboribus ſatiſq; fructus annuos: ſed
omnia hæc ab illo ſolo ſapiēte,qui gratuitā ſuā benignitatē largiſsime diſten
dit per omnia,atq; ita prodeſt omnibus. quiſquis igit̃ eū Qui eſt poteſt cer-
nere,& hūc rerū autorē agnoſcit,creaturas eius minus q̃ ipſum honorabit,
abſq; adulatione dotes earū confitēs.eſt aūt cōfeſsio iuſtiſsima hæc ipſa: ni-
hil à uobis,ſed à deo totū accipiā,cuius poſſeſsio ſunt omnia: tamen per uos
fortaſsis accipiā.eſtis enim inſtrumēta immortalis eius gratiæ.at inconſide-
ratus cæcā habens mentē qua ſola Qui eſt cernit̃,hac quidem nihil uſquā ui-
det.ſed quę in mūdo ſunt corpora cōplectit̃ ſuis ſenſibus,putās hęc eſſe cau-
ſas omniū.quāobrē aggreſſus deos ſibi fingere, ſimulacris, delubris, & alijs
innumeris ſtatuis ex uaria fabrefactis materia repleuit orbē terrarū habitabi
lem,pictores fictoreſq;,quos legiſlator noſter exterminat è ſua rep. inuitans
propoſitis ingētibus præmijs tum priuatim tum publice:unde præter expe
ctationē pro ſanctitate inuecta eſt impietas.multorum enim deorū cultus in
animis inſipientiū fit impietas,& honorē dei negligunt qui mortalia conſe-
crant:quibus nō ſatis fuit ſolis lunæq; pro libito,atq; etiā telluris & aquę u-
niuerſæ imagines effingere,ſed iā brutis quoq; ac ſtirpibus promiſcue diui-
nos honores cōcedūt.eos quomodo hymni uictorialis autor increpet, iā o-
ſtendimus.Moſes quoq; pariter poſtq; uidit regē Ægypti, iactātiſsimū illū
intellectū,cū DC.curribus,id eſt inſtrumētalis corporis ſex motibus,& cum
triūuiris eorū præfectis,qui etiāſi nihil in rebus ſit ſtabile, tamē putāt de cun
ctis ſentiēdum tanquā certis & immutabilibus: hos inquā ubi uidit meritas
impietatis pœnas luiſſe, & ſuum exercitum incurſationē effugiſſe hoſtium,
egregie præter opinionem ſeruatum,hymnum canit deo iuſto ueroq; remu
neratori

neratori, à decentiſsimo & huic felicitati aptiſsimo exorſus carmen: quòd equum & inſeſſorem in mare proiecerit, & intellectum uectatum à proteruo quadrupede, id eſt bruti affectus impetu, deleuerit, ſuccurſor & protector factus perſpicacis animæ, cui perfectam ſalutem impertijt. idem uates & ad puteum carmen occipit, non iam ob ſolum affectuum interitum, ſed & ob acquiſitam ſapiētiam poſſeſsionem incomparabilem, quam per puteum ſignificat: quæ non in ſuperficie ſed in profundo habet laticem dulcem animabus ſitientibus hōneſtatis, neceſſarium potum ac ſuauiſsimum. priuatis autem nō licet uel eruditionem haurire ex hoc puteo, ſed ſolis regibus, quapropter dicitur: Saxo ſtruxerunt eum reges. Eſt enim officium magnorum imperatorum ædificare ſapientiam, non iſtorum qui armis terram & mare ſubigunt, ſed qui animæ potentijs uarias in ea confuſasq́ turbas debellant. horum diſcipulos atq́ familiares noſcimus qui ſic loquuntur: Pueri tui ceperunt ſummam uirorum bellatorum qui nobiſcum ſunt. nemo eſt occiſus, ſed adduxit donum domino quiſq́ uir quod inuenit. uidentur hi quoq́ rurſum uictoriale carmen occinere, perfectarum & principalium potentiarum cupidi. ſummarium enim & maximum numerū rationum fortitudinis à ſe captum aiūt: quos oportet bellicoſos fuiſſe oppoſitos duabus legionibus: quarum unius dux eſt difficilis uenatu timiditas: alterius uero, furens audacia, utraq́ bonæ mentis expers. pulcherrime autem dictum eſt, neminem eſſe occiſum, ad ſignificationem integræ perfectæq́ fortitudinis: ſicut lyra & omne inſtrumentum muſicum deficit, etiamſi unicus tantum ſonus diſcrepet: concinnum uero eſt quando ad unum pulſum conſonātes, eandem reddunt ſymphoniam. eodem modo & animæ inſtrumentum diſcrepat quidem quando aut audacia nimis intēſum ſonare cogitur iuſto acutius: aut timiditate ſupra modum remiſſum in grauiorem ſonum laxatur. tum uero demum conſonat, quando fortitudinis omnisq́ uirtutis toni contemperati omnes unam cōcinnam melodiam efficiunt: cuius ſymphoniæ concinnitatisq́ magnum argumentū eſt, quòd offertur donum deo. hoc autem eſt colere conuenienter eum Qui eſt, aperte confitendo ipſius donum eſſe hoc uniuerſum quicquid rerum natura continet. dicit enim appoſitiſsime, Vir quod inuenit, hoc obtulit donū. Vnuſquiſq́ noſtrum quamprimum natus eſt inuenit magnum donum dei totum mundum, quem ille ſibi & ſuis chariſsimis largitus eſt. ſunt autem etiam particularia dona, quę & deum dare decet, & homines accipere, nimirū uirtutes, & his conuenientes actiones: quarum inuentionem pluſquam extemporalem, propter eximiam largientis celeritatem qua uti ſolet, nemo nō miratur, etiam in eo qui nihil præterea magnum habeat. ideoq́ rogat, Quid hoc tam cito inueniſti fili, miratus affectus boni celeritatem. ille uero qui accepit beneficium, cōuenieñter reſpondet, Quæ dominus deus tradidit. traditiones enim & præceptiones hominum tardæ ſunt, quas autem deus facit, celerrimæ, ut etiam temporis motum ocyſsimum præueniant. Hi ſunt igitur duces qui ad fortitudinem & uim hortantes uictorialem ac gratulatoriū hymnum auſpicantur in choro, de quibus modo diximus. alij uero qui ob fugā & imbelles animos clade accepta lugubre canunt carmen, non tam uituperandi quàm miſerandi, haud ſecus ac qui à natura oblæſum corpus habent: quibus

quibus uel mediocris languoris occaſio magnum ad incolumitatẽ affert im/pedimentum. alij uero non quod molliores animi neruos habeant ſuccumbunt inuiti, oppreſsi aduerſariorum ualidioribus uiribus: ſed more uoluntariam ſeruitutem ſubeuntium, ultro ſibi acerbos dominos aſciſcunt quamuis ingenui. & ideo cum uendi non poſsint, miranda temeritate ipſi emunt dominos, idem faciendo quod ſolent iſti ebrioſi nunquam uino ſatiabiles. nam & hi uolentes non coacti magnam meri uim ingerunt, ut ſua ſponte ſobrietate profligata ex anima ſibi conſciſcant delirium. ait enim, Vocem hortantium ad potationem ego audio: hoc eſt, nõ inuitos furore laborantes audio, ſed ultro ſibi accerſentes inſaniam. Omnis autem qui caſtris propinquat, uitulum uidet ac choreas, & mox ipſe quoq; cõmouetur. in typhũ enim eiusq; ſaltatores incidimus, quotquot prope corporea caſtra uolumus gradum ſiſtere: quandoquidem contemplatiui homines & res incorporeas uiſere deſiderantes, cum ſint ab omni faſtu alieniſsimi, longiſsime remoti à corpore ſolent degere. proinde ora deum ne unquam hortator fias ad pocula, hoc eſt ne unquam ſpõte præcedas in uia ferente ad ruditatem & inſipientiam. mala enim quæ inuitis accidunt, dimidio leuiora ſunt, cum non grauentur à ſincera conſcientia. quod uotum tuum ſi exaudietur, iam non eris priuatus amplius, ſed honorem acquires maximum, nempe ſacerdotium. ſolorum enim propemodum ſacerdotum & dei cultorum eſt officium ſine uino ſacra facere: quod uinum & quicquid creat delirationem, ſanitati mentis ſit contrariũ. Locutus eſt, inquit, dominus ad Aaron dicens: uinum & ſicera non bibetis tu & filij tui tecũ, quando ingrediemini in tabernaculum teſtimonij, aut accedetis ad altare, & non moriemini: legitimum ſempiternũ in generationes ueſtras, quo à profanis ſancta, & ab impuris pura diſtinguantur. Aaron autem eſt ſacerdos, quod nomen interpretatur montanus, ſublimia celſaq; ſapiens ratio, non per iactantiæ molem inani faſtu turgidam, ſed per magnitudinem uirtutis, quæ mentem ultra cælum attollens, non ſinit cogitare quicquam humile. qui autem ſic affectus eſt, merum & omne uenenum inſaniam afferens nunquã ultro ſibi admouebit. incumbit enim ei neceſsitas ut aut ſacroſancta tabernaculi penetralia ingreſſus ſecretis ſacris operetur, aut ad altare accedens uictimas pro ſua populiq; ſalute immolet. quæ negocia ſobrietate opus habent atq; ſolertia. me certe ſubit mandati huius admiratio. Sicut enim uenerãda res eſt, ſobrios & ſui compotes ire ad uota & ſacrificia: ſic e diuerſo ridicula ſiquis corpore animoq; præ uino labante id faciat. niſi fortaſſe quoties dñi & parentes & principes adeundi ſunt, curare decet ſeruos & filios & ſubditos ut ſobrij ſint, nequid dicto factoue peccent, néue pœnam incurrant, ſi uideantur dignitatem maiorum contemnere, aut, ſi clemẽtius cum eis agatur, certe irrideantur: omnipotentem uero patrem aliquis adoraturus cibum, potum, ſomnum, cæteraq; quorum uſum natura poſtulat non moderabitur? maletq; ad lautiorem uictum declinans imitari luxu perditos? & oculis nimio uino grauatis, uacillante capite, obliquata ceruice, crapulam ructans, totoq; corpore languidus, aquam abluẽdis manibus aut aras attinget ac uictimas? atqui tali non eſt fas uel procul ſacros ignes intueri. quod ſi hæc intelligantur non de tabernaculo altariq; conſtructo ex uiſibili & inanima

& corruptibili materia,ſed de illis inuiſibilibus ſola mente cernendis,quorũ iſta ſunt ſenſibiles imagines,tanto magis obſtupeſcet ad huius præcepti miraculum.quoniam enim omniũ rerum aliud exemplar aliam imaginem fecit opifex,uirtutis quoq; archetypũ primo fecit, quo mox expreſsit charactere ei ſimillimũ.quod quidem archetypum ſignaculum incorporeũ idea eſt:imago autẽ expreſſa corpus iam, ſenſibile quidem ſuapte natura, nondum tamẽ expoſitum ſenſui:ſicut in altiſsimi oceani gurgitibus enatum lignum diceremus poſſe quidem uri,nondum tamen igni obnoxiũ, quippe marino humore madidum.Ergo tabernaculum & altare intelligamus ideas, alteram uirtutis incorporeæ ſignificatiuam,alteram ſenſibilis eius imaginis. altare quidẽ, & ſuperimpoſita,uidenť facile: uel quia ſunt in atrio foris, uel quia noctu ac interdiu perpetuis illuſtrantur ignibus. tabernaculum uero & quicquid eo continetur,non patet oculis:nõ ideo tantum,quia ſitum in penetralibus,uerum etiam quia propinquanti,aut curioſius intuenti, ſine clemẽtia ſuppliciũ lex intentat:niſi quis integer ſit & purus ab omni magna paruaq; noxa,omnibus naturæ dotibus præditus.nam huic permittitur ut quotãnis ſemel ingreſſus inſpiciat,non uidenda cæteris,quando in hoc uno incorporeorũ incorruptibiliumq; bonorũ alatus amor cæleſtis inhabitat. is quando ab idea perculſus ſequitur ſignaculũ illud quod particulares uirtutes exprimit,conſiderando mirandoq; pulchritudinẽ eius diuiniſsimã,ad quã accedit expreſſam ab illo archetypo,mox eum ſubit ruditatis &ineruditionis obliuio, ſuccedente eruditionis ac ſciẽtiæ memoria. & ideo dicitur: Vinum & ſicera nõ bibetis,tu & filij tui tecum,quando ingrediemini tabernaculum teſtimonij, aut ad altare accedetis. quæ uerba nõ tam interdicentis ſunt, q̃ decernentis pro ſentẽtia.nã interdicẽs ſic loquereť:uinũ quando ſacrificabitis ne bibatis, qui uero ſententiã profert, mauult dicere nõ bibetis. non eſt enim poſsibile ut inſcitiã cauſam ebrietatis delirationiſq; animę,in ſe admittat, qui iuſtitiam meditatur,& oblectat ſe per ſingulas uirtutum ſpecies. ſolet enim ſcriptura hoc uocare tabernaculum teſtimonij:ſiue quia uerax deus uirtutis teſtis eſt, cui nõ ſine bono noſtro credimus:ſiue quia uirtus confirmat animas, extirpans cogitationes incertas ac dubias: & in uita quaſi pro tribunali ueritatẽ reuelans. Ait enim propheta nõ moriturum qui ſobrius ſacrificat:q; ruditas mortẽ,immortalitatẽ afferat eruditio. nam ſicut noſtris corporibus interitũ morbus,incolumitatẽ affert ſanitas:itidem animas prudẽtia ſeruat,cùm ipſa ſit mentis ſanitas:imprudentia uero interimit, cùm ſit morbus earum inſanabilis. Addit autem diſerte, hoc legitimum ęternum:docens nos immortalem hanc legem eſſe inſcriptam naturæ tabulis,quæ pronũciat eruditionem rem ſaluberrimam,inſcitiam uero cauſam morbi ac interitus. quin & hoc inde diſcimus,id quod uere legitimum eſt, conſequenter æternum eſſe: quando & recta ratio,quæ legis uicem obtinet,nõ eſt corruptibilis.nam ediuerſo quicquid iniquum,uix uno die durabile à ſeipſo diſſoluitur, cõfeſsione omnium qui ſapiunt.proprium autem legis & eruditionis eſt,profana à ſacris,ab impuris pura diſcernere: ſicut ediuerſo iniquitatis & ineruditionis, inter ſe pugnantia confundere cõmiſcereq; omnia. Quamobrẽ & Samuel regum prophetarumq; maximus, uinũ & quicquid e potũ inebriat, ſicut ſacra eloquia

teſtantur

teſtantur,ad extremū uſq; diem non bibit.aſcriptus eſt enim in diuinū exercitū,qui nunq̃ imperatoris ſapiētiſsimi prouidentia deſtituit.is Samuel fuit fortaſsis homo,accipit̃ tamē nō ut cōpoſitū animal,ſed ut mēs,ſolo dei cultu ac miniſterio gaudēs.interpretat̃ enim ordinatus deo,eo q̃ actiones eas quę à uana gloria proficiſcunt̃,grauē turbationē ordinis exiſtimet. hic ex humana matre naſcit̃,cuius nomē interpretat̃ gratia. nā ſine diuina gratia non eſt poſsibile uel deſerere mortalia,uel immortalib. ſemp adhærere. cęterū quãcūq; anima impleta fuerit gratia,gaudet cōfeſtim & ridet exultatq;. bacchat̃ enim,ita ut uulgo ebria uideat̃ inſanire rapta extra ſe.& idē dicit̃ ad eā à quodam puerulo,nō uno,ſed à quolibet iuueniliter petulāte:Quouſq; temulenta es?aufer iſtam temulentiā à te.Solet enim correptorū numine nō ſolū anima cōcitari ceu quodā œſtro,ſed & corpus erubeſcere incandeſcereq;,interno gaudio prorūpente in exteriora:quæ res multos inſipiētes decipit, qui ſobrios uino madere autumāt.eſt tamē quædā ebrietas etiā ſobriorū,qui bona meraca hauriūt,& propinationes à perfecta uirtute accipiunt.cæterū qui temulenti ſunt,ne deguſtant quidem prudentiā,qua abſtinendo famē eius ſentiunt continuā.merito igitur ad iuuenilē irriſionē uenerādæ auſteræq; uitæ inſultantē reſpondet:Mulier dura dies ego ſum, uinū aut potū inebriantem nō bibi,& effundā animā meā coram dn̄o.Ingentes opes animę,quæ gratijs dei plena eſt.primum duram diem uocat ſeipſam, reſpiciens illudentem puerulum.nam huic & cuiuis inſipiēti aſpera,ardua,difficillimaq; uidetur uia ducens ad uirtutem,ſicut & quidam è priſcis teſtatur dicens:

Omnino uitium facile eſt contingere cuiuis.
Contrà uirtutem ſudoribus undiq; diui
Præſepſere,& longus ad hanc perq; ardua callis,
Aſper & eſt primum:ſed ubi alta cacumina uictor
Contigeris,iam fit facilis,licet ardua dudum.

Deinde negat ſe uino & potu inebriante uſam, & perpetua uitæ ſobrietate gloriat̃.nam obtinere cogitationē liberā,purā,immuneq; ab affectionib. perturbatricibus,res eſt profecto admiratione digniſsima. Vnde fit ut intellectus ſobrietate mera ſaturatus,ſemper & per omnia cū deo uerſari properet. Quid enim aliud ſibi uolunt illa uerba,Effundā animā meā in cōſpectu dn̄i, niſi totā meipſam ei conſecrabo?id fit quoties quis abruptis quib. prius ſtringebat̃ uinculis,quæ mortalis uitæ indiderāt uana ſtudia,exolutus omnibus, & intantū exſpatiatus,extentus,effuſusq;,ut uel ad extremos mundi pertingat terminos,ad pulcherrimā celeberrimamq; illam ingeniti contemplationem penetrat.hic igitur chorus ſobriorū eſt, eruditionē ducē ſequētium: alter uero prior ebriorum, cuius princeps inſcitia fuerat.Quoniā aūt ebrietas non ſolum delirationē ſignificauit,natā ex ineruditione:ſed & in totū ſenſus priuationē,quā in corpore nimiū uinū producit,in anima uero ignoratio eorum quæ merito ſciri deberēt:ſupereſt ut dicamus paucis de ignorantia,duntaxat ea memorando quæ ſunt opportuniſsima. quis igitur eſt morbus corporis,cū quo cōferēda ſit ignorātia?aut cū cuius ſenſus priuatione conferri poteſt?certe qui oculis auribusq; mulctati ſunt,nihil uel uidere uel audire ualent,diei luciſq;,propter quæ ſola(ſi uerū fatendū eſt)uitā expetimus,neſcij:

& in perpetuis tenebris ſempiternaꝗ; nocte habitãt, ſurdi ad parua magnaꝗ; omnia: quos merito uita cõmunis impotẽtes ſolet nominare. nã etiãſi reliquę corporis uires uniuerſæ incolumes ſint & abſolutiſsimæ, tamẽ ſupplantatæ ab orbitate oculorũ auriumꝗ;, magno caſu corruunt, ut nõ amplius poſsint reſurgere. id enim quod hominẽ fulcit, uerbo quidẽ pedes ſunt, reuera aũt auditus uiſusꝗ;: quos donec habet integros, erectus incedit, priuatus uero his, proclinat̃ & è medio tollit̃. ijdem omnino ignorantiæ ſunt effectus in anima, lædentis eius uiſum auditumꝗ;, nec lucẽ nec ſermonẽ in eam intrare ſinẽtis: hunc nequid doceat, illam ne res indicet: atꝗ; ita offuſis irrationalibus tenebris profundiſsimis, ex formoſiſsima animæ ſpecie ſurdum ſaxũ reddit̃. nam ignorãtiæ cõtraria ſciẽtia quodãmodo animę pro oculis eſt & auribus: quippe quæ & intẽdit animũ in ea quæ dicunt̃, & res diſpicit: nec unꝗ; uel uidendo uel audiẽdo falli ſuſtinet: ſed quicquid auditu ſpectatuꝗ; dignũ cẽſet conſiderat contẽplaturꝗ;: & ſi forte itinere terreſtri aut nauigatiõe opus eſt, peruadit uſꝗ; terræ ac maris terminos, ut plura uideat, & aliquid recentius audiat. impigerrimus enim eſt amor ſcientiæ, inimicus ſomno, amicus uigilijs. proinde ſemper excitãs & acuens cogitationẽ, cogit eã obãbulare omnia, auditũ faciẽs auidũ, & ingentẽ ei diſcẽdi ſitim inſtillãs. ergo ſciẽtia uiſum auditumꝗ; præbet, quib. freta bene ſe gerit anima. nã q̄ uidet auditꝗ;, ſcit quid ſit utile, & id expetẽdo, fugiẽdoꝗ; cõtrariũ, proficit. ignorãtia uerò grauiorẽ ꝙ corporis mulctationẽ animę inferẽs, omniũ peccatorũ cauſa fit: q̃n caret omi externa ope, ut quæ nec ipſa ſibi proſpicere poteſt, nec præmoneri ab alijs. proinde uſꝗ;quaꝗ; deſtituta, & derelicta à cuſtodib. ac pręſidibus, à quibuſuis hominibus rebuſꝗ; patit̃ inſidias. cauendũ igit̃ ne unꝗ; tantã meri uim ingeramus, ut ſenſus officiũ nõ faciãt: néue tã longe diſcedamus à ſciẽtia, ut ignorãtia ſuas denſiſsimas tenebras in anima poſsit ſpargere. Sunt aũt duo genera ignorãtiæ, ſimplex alterũ prorſus ſenſu carẽs: alterũ duplex, cũ quis nõ modo inſcientia tenet̃, uerũ etiã putat ſe ſcire quæ haudquaꝗ; ſcit, elatus falſa opinione ſapiẽtiæ. prius malũ eſt leuius, ut quod leuiora peccata gignit, pleraꝗ; inuoluntaria. ſecundũ uero maius, ut quod maiora parit, nec ſolũ inuoluntaria, uerũ etiã iniqua de induſtria. talibus mihi uidet̃ Lot ille filiarũ genitor eſſe obnoxius maxime, qui maſculũ & perfectũ in anima germẽ educare nõ potuit. duas em̃ filias ex uxore in ſaxũ poſt mutata ſuſcepit, quã nõ aberrauerit ſiquis appellet conſuetudinẽ inimicã ueritati ſuopte ingenio, & quoties ab aliquo ducit̃ à tergo reſtitantẽ, reſpectantemꝗ; antiquas ſodales, & in morẽ inanimæ ſtatuæ remanentẽ in earũ medio. filiarũ aũt ſenior quidẽ uocabitur conſilium, iunior uerò aſſenſio. nam conſilio comes eſt aſſenſio, poſt aſſenſionẽ aũt nemo conſultat ulterius. mẽs igitur ſedens in ſuo conſiſtorio, ſolicitare filias incipit, & cũ grãdiore quidẽ conſilio cõſiderat atꝗ; ſcrutatur ſingula, cũ iuniore uerò aſſenſione facile quibuſuis annuit, ut infeſta pro amicis cõplectat̃, ſi modo uoluptatis eſca inuitet uel minima. hæc aũt ſobria quidem cogitatio nõ ſuſtinet, ſed occupata à temulẽtia, & uelut uino extra ſe rapta. ideo dicit̃: potauerũt patrẽ uino: ut omnino impos fieret ſenſuũ intellectus, qui prius uidebat̃ idoneus per ſe ad conſultandũ de rebus utilibus, facile tamẽ quibuſuis uериſimilibus ut ueris certiſꝗ; aſſentiẽs: cũ natura humana

haud-

haudquaꝙ ſufficiens ſit manifeſte quicꝙ diſpicere, & uel quaſi utile ac uerũ
eligere,uel ut falſum ac inutile fugere.multũ enim tenebrarũ offuſum corpo-
ribus rebuſꝙ,nõ ſinit ſingulorũ naturã conſpici : imò etiam ſiquis curioſior
aut diſcẽdi cupidior conet̃ intro ſpicere propius , tanꝙ luminibus orbati of-
fenſans,prius ꝙ aliquid apprehendat prolapſus fruſtrat̃.nam ne prælucente
quidẽ eruditione intellectus propriũ inde lumẽ ſibi ualens accendere,ad res
inſpiciendas nõ tam iuuatur ꝙ impeditur.ſic enim natura comparatũ eſt, ut
paruus ſplẽdor extinguat̃ à magnis tenebris:quo extincto nulla eſt uiſus uti
litas.quiſquis aũt ſibi placet uel conſilio uel facultate diſcernẽdi inter fugien
da & ſequẽda,monendus eſt:ſi earundẽ rerũ eædẽ & indiſcretæ ſemper no-
bis imaginationes acciderẽt,fortaſſe neceſſario ſequuturũ ut quas nobis na-
tura dedit iudicãdi facultates geminas,ſenſum & intellectum, tanꝙ ueraces
admiraremur,nec decipi faciles,quippe quæ primo aſpectu quid expetẽdũ,
quid fugiendũ uideant.ſed quoniã compertũ eſt nos aliâs aliter ab eis affici,
nõ poſſumus quicꝙ certo aſſeuerare , cũ id quod apparet nõ maneat firmũ,
ſed in uarias ſubinde transformet̃ facies.neceſſum eſt enim ut inſtabilis ima-
ginationis inſtabile ſit etiã iudiciũ,idꝙ multis de cauſis.quarũ prima eſt ani-
maliũ nõ una tantũ parte,ſed plures penè ꝙ dici poteſt differẽtię,in genera-
tione horũ & habitudine,in cibo & uictu,in his reb.quas expetũt & fugiũt,
in ſenſuũ actionibus & cõmotionibus,in corporũ animarũꝙ innumerabili-
bus proprietatibus.nã ut omittamus iſta quæ iudicãt , inſpice quædã ex his
quæ iudicant̃,ut chamęleontẽ & polypũ.illũ aiũt mutabilẽ colore ſemper lo
ca referre in quibus degit:hunc uerò ſaxa quibuſcunꝙ adhęſerit, forſan à na
tura ſaluti eius proſpiciẽte donatũ hoc uerſatilis coloris remedio cõtra peri-
cula. Vidiſtin' unꝙ columbę ceruicẽ ſolarib.radijs expoſitã ꝙ multis modis
colores uariet̃:puniceũ,ceruleũ,igneũ,& carbunculi ſpeciẽ referentẽ,pallen
tem itẽ,rubentẽꝙ,& alios omnigenos,quorũ ne uocabula quidẽ memorare
ſit facile.apud Scytharũ quoꝙ gentẽ,quã Gelonos uocãt , fert̃ mirandũ ani-
mal,raro quidẽ,naſci tamẽ,tarandũ nomine , magnitudine bouis , facie uero
ceruo ꝙ ſimillimũ.de hoc narrât,pilũ eius omnia propinqua, ſiue arbores,ſi
ue alia,colore imitari,& per eã ſimilitudinẽ fallere in quẽcunꝙ inciderit,atꝙ
ita magis ꝙ uiribus periculũ à uenatoribus imminẽs euadere. hæc & ſimilia
certiſsimũ argumentũ ſunt,nos nõ poſſe quicꝙ certò cõprehendere.deinde
ut omittamus animalia reliqua,ſoli homines immane quantũ in rebus omni
bus inter ſe differũt:qui nõ modo aliâs aliter de ijſdẽ iudicãt,ſed & alij aliter,
dũ ijſdẽ quidã delectant̃,quidã offendunt̃.nam quæ his probant̃, alijs diſpli
cent:quę hi ultro accerſunt ut domeſtica, alij procul in malã rẽ profligant ut
alieniſsima . equidẽ forte fortuna theatrũ ingreſſus aliquoties , animaduerti
ad unũ carmẽ tragœdorũ citharœdorũue in ſcena certãtiũ alios ſic demulce
ri,ut nõ temperarẽt ſibi quin aſſurgẽtes acclamarent & applauderent : alios
non magis moueri hoc , ꝙ illos ipſos gradus ſaxeos quib.inſiſterent:alios in
tantũ offendi,ut è theatro ſe proriperẽt utraꝙ manu cõpreſsis auriculis, ne-
quid ex eo ſono reliquũ moleſtiã crearet faſtidioſis animis . quid attinet iſta
dicere:unuſquiſꝙ,ſi ipſum per ſe conſideres,quod uix eſt credibile,innume
ras mutationes in corpus animamꝙ recipit, quæ modo expetierat fugiens,

haudquaꝙ̃ mutata, ſed in eodem ſtatu manẽtia. eadem enim aliter à ſanis accipiuntur ꝙ̃ ab ægrotis, aliter à uigilantibus ꝙ̃ dormientibus, aliter à pubeſcentibus ꝙ̃ ſeneſcentibus. imò qui ſtat alias ꝙ̃ qui mouetur imaginationes concipit, alias intrepidus ꝙ̃ timidus: item mœrẽs ꝙ̃ gaudens, infenſus ꝙ̃ beneuolus. Quid opus uerbis prolixioribus? dicã compendio: quiuis corporis animiꝙ́ motus, ſiue iuxta naturã ſiue cõtrà factus, cauſa eſt ut quę apparent, mutari uideanť, inconſiſtentibus ſomnijs ſimillima. nec minima cauſa imaginationum inconſtantiæ ſita eſt in cõſideratione, in diſtantijs, in locis quibus continentur ſingula. an non uidemus in mari piſces extentis natantes pinnulis ſemper maiore ſpecie quàm qua re uera ſunt? itidem remos uel rectiſsimos, fractos in aqua uideri contingit. hæc longe falſiſsimas imagines obijcientia ſolent mentem decipere. interdum enim cum ſint exanimata, putantur uiuere, & è diuerſo quæ uiuunt, eſſe mortua. item quæ ſtant, moueri: quæ mouentur, ſtare. quæ accedunt recedere: quæ recedunt, accedere. breuia uidentur, quæ prælonga ſunt: quæ angulos habent, diceres teretia: aliaꝙ́ innumera fallunt aſpectum, quibus nemo prudens tanquam certis ſubſcriberet. quid qualitates factitiæ, in quibus addidiſſe detraxiſſe'ue aliquid multũ profuerit aut obfuerit, præſertim in his quę tractant medici? namꝙ́ horum compoſitiones recipiunt qualitates certis terminis dimẽſas & regulis, citra quas non licet conſiſtere, ſicut nec progredi ulterius tutum eſt. nam diminutio remittit eorum uim, ſicut intendit additio. Vtrumque autem noxam affert: alterum ob uirium defectum inefficax, alterum uiolente lædens præ nimietate earum. leuitates quoꝙ́ ac aſperitates, denſitates oppilationesꝙ́, & his contrariæ raritates apertionesꝙ́, quantum ad auxilium noxámue conferant manifeſtum eſt. Ac ne illud quidem ignotum, quòd penè nulla res, ſi conſideres ipſam per ſe, intelligitur, ſed collatione cum ſuo contrario examinatur, ut paruum collatum cum magno, aridum cum humido, frigidum cum calido, graue cum leui, nigrum cum albo, infirmum cum ualido, parum cum multo. Similiter etiam quæcunꝙ́ ad uirtutem referuntur aut uitium, utilia noſcuntur per noxia, honeſta adhibitis è diuerſo turpibus, iuſta & in genere bona cum iniuſtis & malis compoſita. denique quicquid aliud in uniuerſo mundo conſideraueris, ad eandem formulam iudicari comperies. Nam per ſe unum quodque comprehendi non poteſt, ſed cum altero comparatum uenit in noticiam. Quicquid autem de ſeipſo teſtari non poteſt, egens alterius patrocinio, infirmam fidem habet. itaꝙ́ ſic quoꝙ́ coarguuntur qui facile de quauis re uel negant uel aſſerunt. nec mirum. nam ſi quis ulterius in res progrediatur, & colluſtret eas ſincerius, ſciet quod ne una quidem res iuxta ſimplicem ſuam naturam nobis occurrit, ſed omnes multipliciter temperatæ mixtæꝙ́. Colores ſine mora comprehendimus. at quomodo? nónne foris cum aere ac lumine, intus in ipſo uiſu cum humido? dulce uero & amarum quomodo probareť abſꝙ́ oris humoribus? quid ſapores grati naturæ uel ingrati? quid ex ſuffitu odores, num ſimplices ſincerasꝙ́ naturas præ ſe ferunt? an potius mixtas ex ipſis & aere, interdum etiam ex igne liquante horum corpora, & ex facultate quæ ineſt naribus? Ex his ſane colligitur, nec colores à nobis percipi, ſed temperaturam conſtantem ex ſubiectis & lumine:

nec

nec odores, ſed mixturam quæ conſtat è corporum exhalationibus & om-
nium capace aere: nec ſapores, ſed id quod conficitur è re guſtabili, & humo-
re ſaliuaceo. Hæc cum ita ſe habeant, damnanda eſt ſtultitia, ſeu arrogantia,
ſeu temeritas eorum, qui facile uel aſſerere, uel negare de quauis re ſuſtinent.
ſi enim ſimplices facultates abſunt, mixtæ uerò & collaticiæ nos fruſtran-
tur, impoſsibile eſt ut cernantur inuiſibiles, & per mixta intelligatur uniuſ-
cuiuſque forma, ad eam mixturam conferentis ſuam portionem. Quid igitur
ſupereſt, niſi ut neceſſario ſuſpendamus ſententiam? Illa quoque deterrent ne
temere credamus incertis, quæ penè per totum orbem diffuſa ſunt, com-
munem tum Græcis tum barbaris in iudicando lapſum inducentia. quæ-
nam? inſtitutiones ab ætate tenera, conſuetudines patriæ, leges antiquæ, ex
quibus uniuerſis in nullo conſentiunt omnes, ſed per ſingulas regiones, gen
tes, ciuitates, uicos denique ac domos, ſaltem uiri diſcrepant à mulierculis,
& pueri à cæteris. Nam quæ nobis turpia uidentur, illis honeſta: quæ de-
centia, illis indecora: iniqua iuſta, impia ſancta, legitima illegitima, uitupe-
randa laudabilia, punienda honore digna; & cætera decernuntur contra-
ria. Sed quid opus eſt his immorari prolixius, cum reuocent nos magis ne-
ceſſaria? quòd ſi quis uelit omiſsis alijs recentioribus ſpectaculis, inquirere
in præſens capitulum diligentius, & examinare ſingillatim, educationes, mo
res, leges, regionũ, gentiũ, locorũ, ciuitatũ, ſubditorũ, principũ, clarorũ, ob-
ſcurorũ, liberorũ, ſeruorũ, doctorũ, indoctorũ, non unã alteramque diem, nec
menſem aut annũ, ſed totã uitã in hoc conteret uel longiſsimã: nihilominus
pleraque conſiderationẽ eius effugiẽt. cum igit̃ alij ab aliorũ iudicio nõ modi-
cum diſtẽt, & adeo diſcrepẽt, ut pugnent etiã inuicẽ, neceſſario conſequit̃ ut
etiã allabentes imaginationes rerum differãt inter ſe, & pugnãtes ſint de his
ſententiæ. quæ cum ita ſint, quis eſt tam demens & delirus, ut certo affirma-
re audeat, hoc aut illud eſſe iuſtum, prudens, honeſtum, utile? quicquid enim
hic decreuerit, alius irritabit meditatus à teneris unguiculis contraria. Equi-
dem non miror ſi miſcellanea confuſaque turba, morũ legumque utcunque indu-
ctarum ſerua, ab incunabulis obedire his haud ſecus ac dominis atque tyran-
nis aſſueta, & animam contuſa colaphis, nihil magnum & uirile ualens ſape
re, credit acceptis ſemel maiorum traditionibus: & mentem ſinens inexer-
citatã, ſine ſcrutatione ac examine uel affirmat uel negat. philoſophos quos
uocant miror, quorum plerique ſimulantes ſe uenari manifeſtam in rebus cer-
titudinem, cateruatim diuiſi, decernunt diſſona, interdum etiam contraria,
non de una quapiam haud magni momenti re, ſed propemodũ de omnibus
magnis paruiſque, de quibus ſolẽt quærere. cum enim hi mundum infinitum
inducant, illi finitum: hi creatum affirment, illi negent: hi ſine præſide princi-
peque temere arbitratu ſuo ferri eum contendant, illi credant prouidentia cu-
raque mirifica & uniuerſum & partes eius deum regere ac gubernare ita ut in
tuto ſint: qui fieri poteſt ut de ſubiectis rebus eoſdẽ conceptus habeant? iam
quæ in natura boni conſideranda imaginationes obueniunt, nónne ſuſpen-
dere aſſenſionem potius quàm aſſentiri cogunt? dum alij bonum eſſe cẽſent
ſolũ honeſtũ, idque reponũt in anima: alij diuidunt hoc in quaſdã minutias, &
uſque ad corpus externaque protendunt. hi dicũt felicitates à fortuna cõceſſas,

corporis eſſe ſatellites, ut ſanitatem, robur, integritatem, omniũ ſenſuum, & huiuſmodi cætera ſtipantia regiam animã. cum enim tres ſint bonorũ ordines, tertium & extremũ ſecundi & medij propugnatorem eſſe: ſecũdum uero primi munimentũ protectoriumq́ꝫ factum maximum. De his ipſis, & de diuerſis uitæ rationibus, de finibus ad quos actiones omnes dirigendę ſunt, deq́ꝫ alijs innumeris quę tractant̃ in rationali morali naturaliq́ꝫ philoſophia, diſceptationes naſcunt̃ ineffabiles, de quarũ nulla in hodiernũ uſq́ꝫ diſceptatores iſti conſentiũt. merito igitur cum duabus filiabus, cõſilio aſſenſioneq́ꝫ, cõiunctus & unà cubãs intellectus, ignorãtia laborare inducit̃. dicit̃ enim, & neſciuit quando accubuerũt, aut quando ſurrexerũt filiæ. nã nec ſomnũ nec uigiliã, nec quietẽ, nec motũ uidet̃ certo cõprehendere: ſed etiã cum optime conſuluiſſe putatur, inconſultiſsimus deprehenditur, rebus ad expectatũ finem nõ peruenientibus: & quoties ſubſcribere quibuſdã ut ueris placuit, facilitatis incurrit infamiã, quamprimũ comperiunt̃ incerta dubiaq́ꝫ, quib. prius crediderat ut certiſsimis: itaq́ꝫ cũ negocia ſoleãt cõtra opinionẽ cadere, nihil tutius fuerit q̃ aſſenſum ſuſpendere. Hactenus de his, nunc uertamus ſermonẽ ad ſequentia. diximus ſuprà temulentię nomine ſignificari etiam illud quod multis ſæpe attulit noxas maximas ignaui uẽtris ſtudiũ, cui deditos uidere licet, etiãſi omnes corporis lacunas expleuerint, adhuc tamẽ inexpletas ac inanes habere concupiſcentias. iſti quãuis præ ſaturitate diſtenti ad modicum tempus tanq̃ athletæ laſsi reſpirant, tamẽ mox ad idem certamẽ reuertuntur. Proinde rex Ægyptiæ regionis, id eſt corporis, paulo ante infenſus uiſus pincernæ miniſtro temulentiæ, mox ei reconciliatus in ſacris libris introducitur, gliſcente concupiſcentia tactus eius deſiderio, idq́ꝫ in die natiuitatis corruptibilis, non in incorruptibili luce illius Ingeniti luminis. dicit̃ enim fuiſſe dies natalis Pharaonis, quando è carcere principẽ pincernarũ reuocauit ad miniſteriũ. hoc enim propriũ eſt amatori corporis, ut præclaras putet res natas & corruptibiles, eo q̃ denſiſsimis tenebris præpediatur quo minus noſcat incorruptibiles. ideo ſtatim principũ uoluptatem temulentiã, eiuſq́ꝫ miniſtrũ beneuolẽtia cõplectit̃. Sunt aũt luxuriãtis animę tres familiares cubicularij, princeps piſtorũ, princeps coquorũ, princeps pincernarum, quorũ admirãdus ille Moſes ſic meminit: Et iratus Pharao duob. eunuchis, piſtorũ principi & pincernarũ principi, miſit eos in carcerẽ principis coquorũ. eſt aũt & coquorũ princeps eunuchus. dicit. n. aliubi: abductus eſt Ioſeph in Ægyptũ, & emit eũ eunuchus Pharaonis princeps coquorũ. & rurſum: Vendiderũt Ioſephũ ſpadoni Pharaonis coquorũ principi. ſed cur nec uiro nec mulieri cõmittunt̃ dicta officia? An q̃a ſeminare uiris, ſemẽ excipere mulierib. à natura datũ eſt, ex quorũ cõgreſſu & natiuitas omniũ & generis cõſeruatio prouenit. ſterilis aut caſtratæq́ꝫ animæ officiũ eſt gaudere piſtorijs operib. ſumptuoſis atq́ꝫ poculis, & curioſis cõdimẽtis cupediariorũ, ut quæ nec uirtutis uere maſculũ ſemẽ emittere ualeat, nec emiſſum excipere nutrireq́ꝫ, ſed tanq̃ exile ſaxoſumq́ꝫ aruum, tantũmodo apta ſit ad corrumpẽdum ea quæ ſemper uiuere debuerant. Hic decretũ ſtatuitur cõmuniter omnibus utiliſsimũ, quòd quiuis opifex uoluptatis non gignit ſapientiã, cum nec mas ſit nec fœmina: & cum nec indere nec excipere ſit idoneus ſemina ad immortalitatem

talitatem

talitatē faciētia, meditat̃ quod turpiſsimū eſt in uita exercitiū, ut corrūpat in
corruptibilia, et extinguat inſitos naturę igniculos inextinguibiles. taliū nul
li Moſes permittit ingredi eccleſiā dei. interdicit em̄ ne ſpado & exectus in-
grediat̃ in eccleſiam domini. quid enim nō ualenti ſapientiā gignere profue-
rint ſacræ conciones auditæ, cui fides execta eſt, nec poteſt ſeruare depoſitū
utiliſsimorū uitę dogmatū. proinde tres ſunt qui curant conuiuium humani
generis, princeps piſtorum, pincerna, cupediarius. merito, quia ſunt tria qui
bus uti & frui cupimus, cibi, cupedię, potus. ſed alij contēti ſunt ſolis neceſſa
rijs, quæ ad ſalubriter liberaliterq́ꝫ uiuendum requiruntur: alij quærunt im-
modica, nimia, ſuperflua, quæ appetitus excitant, & corporis lacunas multi-
tudine onerant ac opprimūt, magnos & uarios morbos parere ſolita. Et uul
gus quidem uoluptati, concupiſcentijs affectibusq́ꝫ deditorū, ſicut in ciuita-
tibus plebeij, nō inuidioſam uitam uiuētes, & paucis rebus opus habentes,
nō egent uarijs curioſisq́ꝫ miniſterijs, contenti ſimplicibus coquis, pincernis
atqꝫ piſtoribus. qui autem putant ſe imperare ac regnare in uiuendo ſuaui-
ter, & ad hunc ſcopum omnia minora maioraq́ꝫ referunt, dignos ſe æſtimāt
miniſtris principibus coquorum, pincernarum, piſtorumq́ꝫ, hoc eſt in uno-
quoqꝫ horum abſolutiſsimis. nam placentarum, popanorum liborumq́ꝫ ua-
ria genera, non materijs tantum, ſed & modis conficiendi formisq́ꝫ diuerſa,
non tantum ad guſtum, ſed & ad aſpectum illiciendum curioſe inuenta, exer
cent piſtores eximios. examē autem uini in lotium abeuntis facile nec læden
tis caput, aut contrà augentis ſanguinem & olentis ſuauiter, multū parúmue
aquæ ferentis, & ad uehementem intenſamq́ꝫ, aut remiſſam lenemq́ꝫ potatio
nem facientis, cæterorumq́ꝫ ſimilium, ad pincernarum pręfecti officium per
tinet, in hac arte abſolutiſsimi. cęterū piſces auesq́ꝫ & id genus alia parare, &
obſonia condire callent inſignes cupediarij, non tantum quæ auribus didice
runt & oculis, uerum etiam quotidianis experimentis, dum uitæ delicatæ ac
tenellæ, ſed non optandæ, ſemper noui aliquid excogitant. quos omnes eu-
nuchos eſſe ſteriles ſapientiæ docuimus. is autem cui reconciliantur, uentris
rex intellectus pincerna eſt. nam ſuapte natura genus humanū eſt ad uinum
procliue quo uix unquam ſaturatur, quando ſomno, cibo, coitu, ſimilibusq́ꝫ
rebus nemo non expletur, mero autem non item, præſertim qui exercēt hoc
ſtudium. bibendo enim ſitiunt, incipientes à minoribus cyathis: procedente
uero potatione iubent pincernas in maiores infundere calices, poſtquā inca
luerunt iam parum ſui compotes, infundibula, crateras, amyſtides integras
exhaurientes, & merum ingurgitantes, donec profundus ſomnus occupet
iam nec ſeipſos nec quæ ingeſſerūt continere ualentes, regurgitante potu ni
mio. & tamen ſic quoqꝫ inſatiabilis appetitus, tanquam famelicus, furere nō
deſinit. uitis enim Sodomorū uitis eorum eſt, ut inquit Moſes, & palmes eo-
rum è Gomorra. uua eorū uua fellis, & botrus amaritudinis ipſis. furor dra-
conum uinum eorum, & furor aſpidum inſanabilis. Sodoma orbitas ſiue cæ
citas interpretat̃. uitis aūt hæc eiusq́ꝫ fructus, ſignificat homines uinolentia,
gula, turpiſsimisq́ꝫ uoluptatibus perditos. cęterum quod latentius ſubindica
tur hoc eſt: ueræ lætitię nullum germē in anima ſui amante inſitum eſſe, ꝙ ta-
lis ſanas radices nō habeat, ſed incendio redactas in cinerē, in qua pro aqua
fulmineis

fulmineis flãmis, deo iuſte animaduertẽte in impios, cęlũ pluerat inextingui bilibus. nõ deeſſe tamẽ in ea cõcupiſcentiæ plantas maximas, honeſtatis ſteriles. quãdoquidẽ is affectus exardeſcit in omnia ſpectatu digna, cõferturq́ cũ uite: nõ iſta matre mitiũ fructuũ, ſed ea quę amaritudinẽ, maliciã, uafriciẽ, irã, furorẽ moresq́ irritabiles proferre ſolet, mordẽs animam in morẽ uiperarũ & aſpidũ, uenenatos morſus & omnino incurabiles habentiũ: quos deprecamur uotis aſsiduis, obſecrãtes deũ clementiſsimũ, ut ſiluestrẽ hanc uitẽ eradicet, eijciatq́ omnes eunuchos & uirtutis ſteriles in perpetuũ exilium: & pro his in animis noſtris mites plantas inſerat per diſciplinam rectam, largiaturq́ nobis fructus ac rationes uere maſculas, à quibus ſeminari poſsint actiones honeſtæ, & uirtutes incrementum accipere, ut cum felicitate habeamus conſeruemusq́ ſempiternam conſuetudinem.

PHILONIS IVDAEI
DE HIS VERBIS RESIPVIT NOE.

POSTQVAM ea quę de ebrietate ſecutaq́ hanc nuditate legislator dixit enarrauimus, accedemus ad ea quę deinceps coniuncta ſunt. ſic enim in ſacris literis ſcriptum ſequitur:

Reſipuit Noe à uino, & cognouit quicquid fecerat ei filius natu minimus.] Sobrietas nõ ſolũ animabus, uerũ etiã corporibus, omniũ confeſsione utiliſsima eſt. nã & infirmitates arcet, è nimia repletione naſci ſolitas, & ſenſus mirifice acuit, nec ſinit corpora plus iuſto grauata corruere: ſed attollit ea ſimul & ſubleuat, reuocãs ad officia propria, omnibus eorũ partibus opportuniſsima. In ſumma, quantorum malorum autor eſt ebrietas, tantorũ ediuerſo bonorũ ſobrietas. ergo quandoquidẽ etiã corporibus, quibus peculiariter uini potus prodeſt, amica eſt ſobrietas, nónne multo magis animabus? à quibus omne mortale alimentũ alienũ eſt. quid enim ſobria mẽte præſtantius eſt apud homines? quę gloria? quæ diuitiæ? quod robur? quæ potẽtia? deniq́ quid aliud ex his quæ miranẽ homines? adſit modo animæ oculus, qui totus colluſtrare omnia ualeat, nulla ſui parte ſuffuſus humoribus, aut nictatione impeditus. tunc enim acutiſsime cernẽs, ipſumq́ intellectũ & prudẽtiã intuẽs, occurret ſimulacris intelligibilibus, quorũ ſpectaculũ demulcẽs animũ nõ ſinet poſthac flecti ad quicq́ ſenſibile. Et quid mirũ ſi animæ ſobriç cernẽtiq́ acutiſsime nulla creatura poteſt ęquari honore? quãdo corporei quoq́ oculi, & lux iſta ſenſibilis apud nos oẽs habeẽ in honore maximo? quãobrẽ multi uiſu amiſſo, uitã etiã ultro abiecerũt, exiſtimãtes mortẽ malũ eſſe cæcitate leuius. quãto igitur anima præſtãtior eſt corpore, tãto mẽs præſtãt oculis, quæ ſi illæſa ſit & expers noxæ, à nulla iniquitate temulentiæ ſimili oppreſſa, ſomnũ quidẽ ablegabit cauſam obliuionis officiorũ atq́ pigritiæ: uigiliam aũt cõplexa cernet acute quicquid ſpectatu dignũ fuerit, excitata à memoria, & occupata actionibus tali cognitioni cõgruentibus. Talis eſt cõſtitutio ſobrij hominis. cæterũ iuniorẽ filiũ dicens, nõ ætatis nomẽ ſcribit, ſed qualibus moribus præditi ſint

rerum

rerũ nouarũ amatores indicat. alioqui quomodo nõ uidẽda uidere cõtra ius faſq́ conatus eſſet, aut ſilenda eloqui, aut domi cælanda proferre in propatulum, & tranſilire animæ terminos, niſi per curioſitatẽ auſus fuiſſet quod nemo antea, deridẽs caſus alienos, qui debuerat ingemere, nec cauillari in tali re poſtulante reuerentiã uultumq́ ſeriũ. hic certe mos eſt legiſlatoris, ut & prouectos ætate appellet iuuenes, & eos qui nondũ ſenuerũt, ſeniores: nõ reſpiciens annorũ numerũ, aut tẽpus breue longúmue, ſed in potentias animæ, quæ mouẽt melius aut deterius. Iſmaelem pene uigeſimũ annũ agentẽ, cum uirtutibus perfecto Iſaac collatũ, nominat puerulum. Sumpſit, inquit, panes & utrem aquæ, & dedit Agar: impoſuitq́ ſuper humerũ eius, & puerulum: quando eos è domo ablegauit Abrahã. ac rurſum: Proiecit puerulũ ſub una abiete. &: Non uidebo mortẽ pueruli. atqui ante natũ Iſaac annum tertiumdecimum egreſſus Iſmael circumciſus eſt; & poſt alterius iam ſeptẽnis ablactationẽ, ne ſpurius cũ legitimo ex æquo luderet, unà cũ matre pulſus eſt. & tamẽ quãuis iuuenis uocatur puerulus, ſophiſta ipſe collatus cũ ſapiẽte. Iſaac enim ſapientiã, Iſmael ſophiſticã ſortitus eſt, ſicut utriuſq́ perſonã in quibuſdã dialogis exprimimus. nam ſicut ſe habet admodũ puer ad uirũ perfectũ, ſic ſe habet ſophiſta ad ſapientẽ, & diſciplinæ encyclicæ ad uirtutis ſcientias. In cantico etiam maiore populum uniuerſum ad res nouas prodinantẽ inſipientis & infantis ętatis nomine pueros uocat. Iuſtus, inquit, & ſanctus dñs: peccauerunt ei pueri eius reprehenſibiles, generatio praua & peruerſa, hęccine redditis dñõ? itáne populus ſtultus eſt & nõ ſapiens? Annon apte alloquit homines probrũ habẽtes in anima, per ſtultitiã ac dementiã ſæpe labentes in rectæ uitæ actionibus, nõ puerilẽ ætatẽ corporis aſpiciẽs, ſed ad mẽtis infantiã expertẽ rationis ac ueritatis. ad eundẽ modũ & Rachel, id eſt formoſitas corporis, iunior q̃ Lia pulchritudine animæ deſcribiẽ. nam illud mortale, hæc immortalis eſt. & quicquid precioſum uidet̃ ſenſibus, à ſola pulchritudine animæ ut imperfectũ uincit̃: quapropter & Ioſeph iuuenis ſemper ac natu minimus dicit̃. cũ enim præficit̃ gregib. unà cũ germanis fratribus, iuuenis appellat̃. & pater uota pro eo faciẽs ait: Filius accreſcẽs minimus natu, ad me reuertere. Hic eſt ille q̃ pugnat pro omnib. corporis potẽtijs, externarũ opũ haud fictus amicus, qui ſenioris animæ antiquius precioſiusq́ bonũ nõdum perfecte inuenit. ſi enim inueniſſet, uel totã Ægyptũ perpetuo curſu fugiens abiuiſſet. nunc uero ſibi placet eo q̃ illã nutriat alatq́, cuius bellatores duceſq́ ſubmerſos ac perditos uidẽs Iſrael hymnũ deo cecinit. iuuenis eſt igitur moribus, qui nõdum poteſt cum germanis uirtutibus paſcere, id eſt brutam animæ naturam curare ac regere, ſed adhuc bona quæ uidentur præfert his quæ uere ſunt. quamuis aũt incrementis proficiat in melius, tamẽ iunior ad perfectũ collatus cenſet̃, eum qui bonum in ſola honeſtate collocat: quam obrem adhortans ait, Ad me reuertere: ac ſi dicat, ſeniorẽ ſententiam expete, non omnia iuueniliter age, iam tandẽ uirtutẽ propter ipſam dilige, nec tanq̃ puer inſipiens fortunæ bonorum ſplendore perculſus, decipi te ac falſis opinionibus repleri patere. atq́ ita ſatis demonſtratum puto, iuuenem in ſacris literis ſæpe uocari nõ ætate uigentẽ, ſed eum qui habet animam temerariam & nouarũ rerum cupidam: iam oſtendemus non ætate ſed honore pręſtãtẽs

nominari

nominari ſeniores. Quis enim uerſatus in ſacris libris ignorat, quòd ille ſa-
pientiſsimus Abraham breuioris æui quàm ullus pene omnium maiorũ ſuo
rum inducitur: illorum tamen qui diutiſsime uixerũt nemo quod ſciam, ſed
ſolus hic ſcribitur ſenior. dicunt igitur ſacra oracula, quòd Abraham erat ſe-
nior ætatis prouectæ. &, Dominus benedixit Abrahamo rebusq; ipſius om
nibus. quod mihi uidetur ſubiunctum tanq; cauſa præcedentium, cur ſenior
dicatur ille ſapiẽs. Cum enim à benigno deo bene afficitur animę pars ratio-
nalis, nec unam modo, ſed omnes benedictionis ſpecies accipit, ſeniliter ſa-
pit, atq; ita fit ſenior. ſic & cari deo populi conſiſtorium, quod cogitur ex de-
cies ſepteno numero, ſeniores ſolent nominari. Dicitur enim: Conuoca mi-
hi ſeptuaginta uiros è ſenioribus Iſrael, quos tuipſe noſti quod ſeniores ſint:
Ergo non eos quos uulgus ſenes exiſtimat, quippe curandis ſacris præpoſi-
tos, ſed quos ſolus hic ſapiens nouit, ſeniorum appellatione dignatur. quos
enim hic reprobauerit tanquam bonus menſarius, falſam uirtutis monetam
habentes, iuuenili temerarioq; ſunt omnes animo. quos autem cõmendare
uoluerit, probati & iuxta prudentiam ſeniores cenſendi ſunt. certe utrunq;
quod dixi eruditæ aures in uno legis edicto poſſunt agnoſcere clariſsime. Si
habuerit, inquit, homo uxores duas, unam dilectam, alterã odioſam, & pepe
rerint dilecta odioſaq;, & fuerit filius odioſæ primogenitus, uolueritq; ſub-
ſtantiam inter filios ſuos diuidere: non poterit filium dilectę facere primoge
nitum & præferre filio odioſæ, ſed filium odioſæ agnoſcet primogenitum,
dabitq; ei de his quæ habuerit cuncta duplicia. iſte eſt enim principium libe
rorum eius, & huic debentur primogenita. Obſeruaſti iam quod dilectæ fi-
lium nunquam ſeniorem uocat aut primogenitum, odioſæ uero filium ſæ-
pius. atqui prior ille natus, odioſę uero filius poſterior, apparet in edicti prin
cipio: Si pepererint, inquit, dilecta odioſaq;. Attamen prioris partus quanq;
antiquior, à recte iudicante iunior decernitur: poſterioris uero filius quam-
uis prærogatiua temporis careat, maiore antiquioreq; portione dignus ha-
betur. Quam ob rem: quoniam harum mulierum alteram dilectam uolupta
tis, alteram odioſam prudentiæ ſignificatiuam dicimus. illius enim conſuetu
dinem uulgus eximie diligit, eſcis & ueneficijs ſuis alliciẽtem homines à die
natali uſq; ſenectutem ultimam: huius autem tetricos uerendosq; mores o-
dit miſere: ſicut inſipientes pueri parẽtum altorumq; ſuorum utilia quidem,
ſed parum iucunda monita. ambæ in anima pariunt, altera ſtudium uolupta
tis, uirtutis altera. ſed uoluptatis ſtudium, partus imperfectus eſt, & nunquã
non puer, modis omnibus, etiamſi ad annoſam ætatem perueniat. e diuerſo
uirtutis amor ab incunabulis (iuxta prouerbium) in prudentiæ ſenatum alle
gitur, nunquam ſenſurus ſenium. ideo diſerte dictum eſt de uirtutis uulgo
exoſæ filio, quod hic ſit filiorum principium, quippe natu ſimul & principa-
tu primus, cui ius primogenitorum debetur lege naturæ, non iniquitate ho
minum. hanc igitur legem ſecutus propheta, quam pro ſcopo ſibi propoſuit,
conſequenter inducit Iacob minorem natu quàm Eſau: quoniam impruden
tia mox à prima ætate nobiſcum coaleſcit, honeſtatis æmulatio ſero nobis in
naſcitur, quamuis ſuapte ui ſit quàm illa antiquior. Quapropter Eſau fratri
cedit iure primogenitorum, quod alter ſibi libenter aſſerit ut debitum. Huc

facit

facit & quod filijs Ioſeph accidit, ſi inſpiciatur diligentius: quando numine
correptus ille ſapiens admotis ad ſe non directe manus impoſuit in capita,
ſed decuſſatim, ut læua tangeret eum qui uidebatur ſenior, iuniori uero de-
xtram imponeret. uocatur autem natu grandior Manaſſes, iunior uero E-
phraim. Quæ nomina ſi interpreteris, memoriam & reminiſcentiam ſigni-
ficare inuenies. interpretatur enim Manaſſes Ex obliuione, quod nomen eſt
alterius, uidelicet reminiſcẽtia. Nam qui reminiſcitur eorũ quæ oblitus eſt,
excedit ex obliuione. Ephraim uero fertilitas memorię, appellatio cõuenien
tiſsima, quia fructus utiliſsimus & reuera ueſcus eſt animabus, memoria in
rebus indifferentibus. cæterũ memoria uiris demum & robuſtis contingit,
ideoq; iunior cenſetur, ob natiuitatẽ ſerotinam. obliuio uero & reminiſcen-
tia pene alternis à prima ætate cum unoquoq; conuerſantur. Quamobrem,
temporis prærogatiuã habent, & ad læuã ſtatuuntur à ſapiente ordinũ peri-
tiſsimo. uirtutis aũt primogenità obuenient memoriæ, quam Deo carus ho
mo dextra dignatur, & portione potiore. Ergo poſtq; ad ſe redijt iuſtus ille
& cognouit quid ei feciſſet iunior filius, imprecationes diras exerit. ita eſt
profecto, quãdo mens ad ſobrietatẽ redit, ſentit quid à nouatrice malicia paſ
ſa ſit antea, quando per ebrietatem aduertere non poterat. nunc conſidere-
mus cui maledicat. nã & hoc unũ è ſcrutatiõe dignis eſt: quoniã nõ filio qui
peccaſſe uidet, ſed huius filio, ſuo nepoti maledicit, cuius nullũ crimen extat
uel magnum uel exiguũ. nam ille qui patrẽ curioſis oculis ſpectare ſuſtinuit
& ſpectatum irriſit, atq; etiam irridendũ prodidit, Cham erat ipſius Noe fi-
lius. in quem autem alieni peccati culpa & maledictio confertur, eſt Chana-
an. dicitur enim: Maledictus Chanaã puer uerna, ſeruus ſeruorũ erit ſuis fra
tribus.] Quid, inquam, iſte commiſit? animaduerterunt hoc fortaſſe legiſ-
periti, quibus promptum eſt cauſas huiuſmodi reddere. nos uero ſequendo
rectam rationẽ, propoſitæ quæſtionis ſolutionem ſcrutabimur, ubi pauca
neceſſario præfati fuerimus. Status & motus inter ſe differunt. ille quieſcit,
motus agitatur, cuius duæ ſunt ſpecies, altera migratiua, altera ſe uoluẽs eo-
dẽ in loco. ſtatui germanus eſt habitus, motui uero actus. id appoſito exem-
plo demonſtrabimus euidentius. Fabrum, pictorem, agricolã, muſicũ, & a-
lios artifices etiamſi quieſcant, nec in ullo uerſentur harũ artium opere, nihi
lominus ſolemus iam dictis uocare nominibus, quando ſuæ quiſq; artis pe
ritiam aſſecutus eſt atq; ſcientiam. ſed ubi faber lignarius tractat materiem;
pictor ſuis coloribus temperatis figuras quas uult deliniat in tabula: agrico
la in terræ ſulcos iactat ſemina, aut palmites propagat uel plantat arbores, ri
gando riuoſq; inducendo plantis alimentum neceſſariũ ſuppeditans, aliaq;
ruſtica tractans opera: muſicus item tibijs, citharis, cæteriſq; inſtrumentis
ad omnigena metra & rhythmos apte utitur: aut omiſsis manufactis per na
turalia uocem expedire poteſt concinnam congruentemq; ſonis omnibus,
aliuſue quicunq; artifex artem ſuam exercet: tum præter dicta ſcientiarum
nomina quiddam aliud de eis prædicatur neceſſariò: de fabro quòd fabri-
cet, de pictore quòd iam pingat, de agricola item q terram colat: de muſico
quòd pulſet citharam, aut tibia uoceq; canat, aut ſimile quippiã faciat. utros
igitur uituperamus aut laudamus? an non eos qui agunt et operant? ſi bene,

laudem lucrantes: ſin contrà, uituperium? qui uero ſcientia contenti nihil faciunt, auferunt tantum ſecurū præmium ſilentij. eadem ratio in ſtultos competit, & in uniuerſum in uirtutem atq; uitium. prudentes, temperati, fortes, iuſti ſunt innumeri animo, qui huc euaſerunt naturæ felicitate, inſtitutis legitimis, labore improbo peruicaciáq;. cæterū pulchritudinem expreſſam rerum adminiſtrationibus non potuerunt oſtendere propter paupertatē aut obſcuritatem, aut morbum corporis calamitatesq; cæteras, quæ humanam uitam obambulant. hi bona ſua quaſi uincta clauſaq; poſsident. alij uero his ſolutis, dimiſsis, liberisq; utuntur omnibus, habentes oſtentandi hæc materiam copioſiſsimam. prudens quidem curam uel publicæ rei uel domeſticę, ubi conſulendi atq; intelligendi uim proferet: temperatus cæcas diuitias luxui ſeruire ſolitas ad uiſum & meliorem uſum reuocabit: iuſtus pro magiſtratus poteſtate dabit operam, ut ſuis cuiq; rebus frui liceat. Virtutis meditator pietatem exercebit, & parato ſacerdotio curam locorum ſacrorū atq; ceremoniarum geret. quæ niſi accedant, ſunt quidem uirtutes, ſed immotæ quietæq;, quemadmodum aurum argentumq; in obſcuris terræ latebris abditum ad nihil utile. e diuerſo uidere licet innumeros timidos, luxurioſos, inſipientes, iniuſtos, impios, eſſe intus in animo, nec tamen poſſe uitiorum ſingulorum turpitudinem exerere quòd opportunitate ad peccandum careāt. quod ſi ſe offerat qualem cupiunt occaſio, terram & mare uſq; ad extremos terminos implere cladibus, & nihil uel paruum uel magnum illæſum ſinere, ſed uno impetu ſubuertere corrumpereq; omnia. Quemadmodū enim uis ignis tantiſper dum materia caret quieſcit, qua accedente incenditur: ſic quę ſunt in anima potentiæ ſpectantes uirtutem aut uitium, extinguuntur deſtitutæ (ut dixi) opportunitatibus. fortuitis autem excandeſcūt occaſionibus. quorſum autem hæc dictā ſunt? niſi ut doceamus, quòd filius Noe Cham quieſcentis uitij nomen habet, nepos autem iam mouētis ſe. Cham enim interpretatur calor, Chanaan commotio. calor autem in corpore febrem indicat, in anima uitium. nam ſicut qui febre decumbit, non una quapiam parte, ſed toto ægrotat corpore, ita totius animæ infirmitas eſt uitiū. Hoc iam quieſcit, iam mouetur. motum eius uates hebraico nomine uocat Chanaan. nullus autem legiſlator pœnam decernit contra iniuſtos quieſcentes, ſed quoties mouentur, & exercent iniuſta opera: ſicut ne mordaces quidem beſtias uir moderatus occidet, ſi abſit morſus periculum. tollenda enim eſt ex animo crudelitas procliuis ad cædem omnium. merito igitur hic iuſtus uidetur ſeruare maledictionem ſuo nepoti Chanaan. uidetur, inquam, quia ſi non actu, potentia tamen, filio ſuo Cham per illum maledicit. motus enim ad peccandum Cham, ipſe fit Chanaan. Vnum enim ſubiectū eſt uitium, quod nūc in ſtatu, nunc in motu, conſideratur. antiquior autem ſtatus quàm motus, ut eius quod ſtat, id quod mouetur, uideatur progenies. ideo iuxta naturæ ordinem Chami filius Chanaan ſcribitur, ſcilicet motus quietis, ut & illud alibi dictum confirmetur, Reddens iniquitates patrum in filios in tertiā quartamq; generationem. cōtra hos enim effectus cogitationum & quaſi partus pœnæ procedunt quæ ipſas manebant, ni accedat factum culpabile, euaſuras accuſationis periculum. Quamobrē & in lege de lepra ille modis omnibus

bus maximus Moſes, motum quidem eius & ſerpiginē impetiginemq́ꝫ pro
ſcribit ut impuram,quietem autem puram pronunciat.dicit enim: Si diffun
datur in cute,contaminatū ſacerdos pronūciabit:purum uero ſi lucens can-
dor eodem loco maneat.itaqꝫ immunis eſt quies à uitijs et affectionibus ani
mæ.id enim per lepram ſubindicatur,quòd nō ſit damnationi obnoxia:mo
tum autem & impetum eius damnari meritò.ſimile quiddam in ſacris Gene
ſeos literis cōtinetur euidentius.dicitur enim ibi ad illum nequam: heus tu,
peccaſti,quieſce.quia peccatum propter motum, actionemq́ꝫ uitioſam dam
natur:quies uero propter ſtatum & ſilentiū inculpabilis & ſalutaris eſt.Ha-
ctenus ſatis,opinor,præfati ſumus : nunc execrationem quomodo ſe habe-
at inſpiciamus. Maledictus,inquit,Chanaan puer, ſeruus erit fratrū ſuorū:
& benedictus deus Sem,& erit Chanaan ſeruus eorum.] Diximus aliquan
do Sem communem nominis rationem habere cum bono,quando non ſpe
ciale nomen habet,ſed generale hoc ipſum Nomen:quia & bonū ſolum no-
minandum eſt,ut fauſti ominis & celebratione dignū:ſicut ediuerſo malū in
fauſtum nec nominandū. quid igitur bona prædito natura precatur? quod
eſt eius uotū nouū & eximiū, cuius mortalis nemo facit compotē,à quo ceu
quodam oceano copioſi perenneſq́ꝫ fontes bonorū funduntur atqꝫ proflu-
unt? nam dominū deumq́ꝫ mundi,omniumq́ꝫ in eo contentorum, priuatim
& per excellentiam deum Sem inuocat. quod uide ꝙ ſit omni faſtigio ſubli
mius.cui enim hoc contigit, totius mundi honorē æquat. cum enim præſes
curatorq́ꝫ amborū idem eſt,neceſſario ſequitur ut & quæ curantur,honore
ſint paria. an non largiſsima ſunt hæc munera? nam ſenſibilis mundi herus
ac benefactor pronūciatur his uerbis,dominus deus:intelligibilis uero bo-
ni ſeruator & benefactor tantūmodo,non herus aut dominus. Quicquid e-
nim eſt ſapientia præditum, amicū deo non ſeruum eſt. id quod ipſe fatetur
de Abraham. Num cælabo ego amicū meum Abraham quid facturus ſim?
quæ ſors cuicunqꝫ contigit,is humanæ felicitatis terminos tranſgreditur.ſo-
lus enim hic eſt patricius,quippe qui patrē ciere deum poteſt, ſolus adopti-
uus eius filius,non diues,ſed omnia poſsidens,qui ſolus deliciatur in copio
ſis ueriſq́ꝫ bonis,nunqꝫ ſeneſcentibus,perpetuo uirentibus:nō nobilis, ſed
bona fama celebratus,laudem habens non adulatione adulteratā,ſed uerita
te ſtabilem.ſolus rex,quippe qui à ſummo rege potentiā & poteſtatem acce
pit irrefragabilē.ſolus liber, manumiſſus ab hera moroſiſsima uana gloria,
quam efferentem ſe ſupra modū ex arce ſuperna liberator deus deiecit.hunc
tantis, tam eximijs confertiſq́ꝫ bonis dignū habitum quid decet facere, niſi
ſermonibus,cāticis,hymnis benefactori ſuo gratias agere? & hoc eſt,ut mi-
hi ſit ueriſimile,quod his uerbis ſubindicatur:benedictus deus Sem] quo-
niam qui deum in ſortē accepit,is meritò debet eum ſolū laudare ac benedi-
cere,quando hoc tantū habet quod reponat,nec ualet referre ullam aliā gra-
tiam. hæc ſunt uota pro Sem facta:iam quæ pro Iapheth fecit qualia ſint ui-
deamus. Dilatet,inquit, deus Iapheth,& habitet in domib. Sem,& fiat Cha
naan ſeruus eorū.] Eius qui ſolam honeſtatē bonum exiſtimat,finis eſt bre-
uior.in tanta enim rerum nos circumſtantiū copia, ad ſolā mentem rectricē
ſe applicat.Eius autē qui tria facit bonorū genera, animi,corporis, externa,

rem concidens in multas particulas diſsimiles, finis dilatatur. Quapropter proprie huic precatur latitudinem, ut etiā uirtutibus animæ, prudentia, temperantia, cæteriſq; ſingulis uti ualeat, præterq; ſanitate corporis, integritate ſenſuum, uiribus & robore, & id genus rebus alijs. adhęc externis quoq; lucris, quę ad diuitias, gloriam, uſumfructum neceſſariarū uoluptatū faciunt. hæc de latitudine. Conſiderandum cui precetur, ut in domibus Sem habitet. non ſatis enim id declarauit. Poſſumus tamē dicere, eum de omnipotente hoc uelle intelligi. Quæ enim domus in omni creatura inuenitur dignior quam deus inhabitet, præter animam perfecte purgatā, quę ſolū honeſtum bonum exiſtimat, cætera cenſet rationi ſubdita, & huic debere obſequiū. dicitur autem in domo habitare, non ut in loco: cōtinet enim omnia, ipſe à nulla re continetur: ſed tanq; illius loci curam gerens præcipuā. Quiſquis enim domum poſsidet, neceſſe habet ut ei prouideat. Proinde in quemcunq; bonum illud deo carū impluit, petat ut omnipotens in ipſo habitare dignetur: ut paruum hoc ædificiū, mentem uidelicet, in altum ſublatū à terra extremo cælo inſerat. cæterum precationis uerba pulchre coaptantur. nam Sem tanquam radix uirtutis honeſtatiſq; ſupponitur, ex qua frugifera planta ſapiēs ille Abraham ſuccreuit, ex quo nata progenies ille à ſe ipſo doctus Iſaac fructus eſt, ex quo rurſum per labores ſeminantur uirtutes, in quibus decertat Iacob ad luctam cum affectibus exercitatus per angelos, ratione unctus nō oleo. ab hoc principe duodecim tribus deſcendūt, quas diuina oracula aiūt eſſe regnum & ſacerdotiū dei, à primo Sem egregie procedente ſerie, iuxta uotum deo domos eius inhabitante. Eſt enim regis domus regia, reuera ſacra ſolaq; ius aſyli habens. poſſumus tamen fortaſſe uotū hoc, & ad Iapheth referre, ut in domibus Sem habitet. nam ei qui etiā corporis cōmoda & externa lucra in bonis numerat, precari conuenit ut ad ſolum animæ bonū recurrat, ne in tota ſua uita aberret à uera opinione, quæ ſceleratiſsimis etiam execratiſsimiſq; contingunt bona exiſtimans, ut ſanitatem, pecuniæ copiam, & id genus alia, cum uera bona malo nulli obueniant: nihil enim malo bonoq; cōmune eſſe natura uoluit. Quapropter tantum uotis felicitas iſta expetitur, cuius finem non poteſt quiſq; inſipiens aſſequi. hunc finē ille primus probæ poſteritatis autor ſcribitur optare cuidam è domeſticis, dicens: Ad me reuertere: ut reuerſus in eius ſententiam, & ſolū honeſtum tanq; bonum cōplexus, à tergo relinquat diuerſas de uero bono exiſtimationes. habitet igitur in domibus illius animæ quæ ſolū honeſtum eſſe bonum aſſerit, omiſsis aliorū domicilijs, qui & corporis bona & externa habent in pretio. non immerito tamen inſipientem in ſeruitutem addicit uirtutis cultoribus: ut aut ſub dominatione potiorum ad meliorem uiuendi rationem tranſeat: aut ſi pergat eſſe improbus, facile pro poteſtate caſtigetur à ſuis dominis.

PHILONIS

PHILONIS IVDAEI,

DE GIGANTIBVS.

ET FACTVM eſt quando cœperunt homines multiplicari ſuper terram, & natæ ſunt eis filiæ.] Quærendum, opinor, cur poſt natiuitatem Nóe filiorũq; illius, humanum genus multiplicatum ſit: Fortaſsis in promptu cauſa eſt. Semper enim collatus cũ paucis, magnus numerus contrariorum inuenitur. Ideo generoſa unius indoles, multorum prauum ingenium coarguit. Siquidem pauca quædam quæ fiunt ex arte ac ſcientia, uel quæ bona & honeſta ſunt, produnt quàm ingens multitudô inertium, ignarorũ, iniuſtorum, & in uniuerſum nequam hominum in ſuis tenebris latuerit. Viden' quòd & in hoc quàm late patet mundo ſol unus immenſas latiſsimeq; terra & mari diffuſas tenebras quàm primũ affulget, diſpellit? Merito igitur etiam huius Noe iuſti natiuitas eiuſq; filiorum oſtendit diuerſam iniuſtorum multitudinem. Natura enim ita comparatum eſt, ut contraria eluceant per contraria. Cæterũ nemo iniuſtus ſeminat in anima prolem maſculam, ſed qui ſunt ipſi parum uiriles, fracti effœminatiq; cogitationibus & ſententijs, gignunt fœminas, ut expertes uirtutis feracis non niſi bonorum fructuũ, & plantatores omnium uitiorum affectionumq;, quarum muliebria ſunt germina. Qua de cauſa filias homines hi genuiſſe dicuntur, nemo ex his filios. Quoniam enim Noe iuſtus mares gignit, quippe qui rectam maſculamq; rationem ſequitur, hoc ipſo uulgus iniuſtũ fœminas gignere oſtenditur citra controuerſiã. Non eſt enim poſſibile ut à contrarijs eadem gignantur, ſed cõtraria. Viderunt angeli Dei filias hominum, quòd eſſent pulchræ; & acceperunt ſibi ex omnibus quas elegerant.] Quos alij philoſophi genios, Moſes ſolet uocare angelos. Hi ſunt animæ uolitantes per aerem. Nec eſt cur quiſquam hoc fabuloſum exiſtimet. Neceſſum eſt enim ut totus mundus in omnibus ſui partibus animata habeat, quando primariæ partes eius elementares ſibi apta cõtinent animalia, terra terreſtria, mare ac amnes aquatilia, ignis ex igne genita: quæ feruntur plurima naſci in Macedonia. Cælum item ſidera. Hæc enim in totum ſunt animæ immortales diuinæq;, & ideo mouentur in orbem, qui motus menti cognatus eſt. Horum enim ſingulorũ mens eſt integerrima. Proinde neceſſario ſequitur, ut & aer ſit plenus ſuis animalibus. Hæc autem nobis ſunt inuiſibilia, cum & ipſe non ſit ſenſui uiſibilis. Non tamen ideo quia non poſſumus animarum figuras uiſu aſſequi, aer eis eſt uacuus. Comprehendere autem eas intellectu neceſſe eſt, ut ſimile contemplemur per ſimile. Nec enim negabimus omnibus terreſtribus, aquatilibuſq; uitã per aerem & ſpiritum contingere. Quid peſtilentia, nónne aere uitiato ſolet accidere, qui ſingulos animat? idem quando illæſus eſt & innocuus, qualis ſolet eſſe

flantibus auris ſeptētrionalibus, nónne hauſtus purioris ſpiritus multum ad incolumitatem proficit? & credimus eum qui alias aquatiles terreſtresq́ animantes animat, carere animabus proprijs? imò contrarium eſt credibilius, etiamſi reliqua elementa nihil animalium gignerent, tamen ſolum aerem animalia parere, quando ſingulari opificis gratia indita ſunt huic animarum ſemina. Harum quædam deſcenderunt in corpora: quædam ſemper abhorrent ab omnibus terræ partibus. Harum ſibi ſacratarum miniſterijs ſummus ille parens & opifex uti ſolet in adminiſtrandis rebus mortalium. At illæ alteræ tanquam in flumen deſcendentes in corpus, aliquando rapidiſsimis eius abſorbentur gurgitibus: aliquando eluctatæ contra impetum, primùm enatant, deinde reuolant illuc unde auolauerant. Hæ ſunt animæ ſupernam quandam doctæ philoſophiam, quæ ab initio finem uſque meditantur mortem corporum, ut incorpoream incorruptibilemq́ uitam apud illum ingenitum incorruptibilemq́ adipiſcantur. At quæ ſubmerguntur, ſunt reliquorum hominum, qui neglecta ſapientia dediderunt ſe incertis fortunæ flatibus, quorum nullus fert ad optimam noſtri partem mentem uidelicet, ſed omnes ad cognatū nobis corpus cadaueroſum, aut ad res magis quàm hoc inanimes, puta gloriam, pecuniam, poteſtates, honores, & cætera quæ homines nunq́ uera bona cōtemplati, fingunt pinguntq́ ſibi decepti uanis opinionibus. proinde ſi cogites, animas, genios, angelos, non tam re differre q̄ nominibus, exoneraberis ſuperſtitionis onere grauiſsimo. Quemadmodū autem uulgus dicit bonos malosq́ genios, & ſimiliter animas, ſic etiā angelos: alteros qui boni uocantur, legatos quoſdam ultro citroq́ cōmeantes inter deum & homines, ſacroſanctos propter hoc inculpabile pulcherrimumq́ miniſteriū: alteros ediuerſo profanos ac nefarios, quos & ipſe abominandos haud falſo dixeris. Teſtis eſt hymnographus, cuius ſunt hæc uerba in quodam cantico: Emiſit in eos iram furoris ſui, furorem, iram, oppreſsionemq́, immiſsionem per malos angelos. hi ſunt illi mali angelorum nomen uſurpantes, qui rectæ rationis filias ſcientias & uirtutes neſciunt, morti autem obnoxias hominū mortalium progenies conſectantur, quæ nullam natiuam ſecum afferunt pulchritudinem ſola mente uiſibilem, ſed fucatam formā qua ſenſus decipitur. Accipiunt uero non eaſdem omnes filias, ſed alias alij ſelectas ſibi ex innumeris. Quidam per uiſum, quidam per auditum, quidam per guſtū & uentrem, quidam per ea quæ ſub uentre ſunt, quidam etiam per remotiſsimas occaſiones intendendo ſuas concupiſcentias uarias. in talibus impoſsibile eſt manere ac perennare Dei ſpiritum, ſicut ipſe legiſlator indicat. Dixit, inquit, dominus deus: Non permanebit ſpiritus meus in his hominibus in ſeculū, quia caro ſunt.] Manet enim interdum, ſed non permanet apud noſtrū pleroſque. Quis enim eſt adeò rationis expers aut animæ, ut nulla unquam de optimo illo maximoq́ cum uolentem nolentem'ue ſubierit cogitatio? imò uel ſceleſtiſsimis obuerſatur nonnunquam repentina honeſtatis imaginatio, quam tamen apprehendere & apud ſe retinere nequeunt. Statim enim diſcedit emigratq́ è tali domicilio, non ferens ius & fas inde profligatum

eſſe: quales nunquam accedit, niſi ut coarguat eos honeſtis prætuliſſe turpia. Dicitur autem Dei ſpiritus, uno modo aer fluens ſupra terram, tertium elementum quod ſuper aquam uehitur: quamobrem in opificio mundi ait: Spiritus Dei ferebatur ſuper aquam. Aer enim cum ſit leuis atollitur & ſurſum fertur, aquam pro baſi habens. Altero autem modo, immortalis illa ſcientia, cuius omnis ſapiens merito fit particeps. Id oſtenditur in artifice ac opifice ſacri operis, his uerbis: Exciuit Deus Beſeleelem, & impleuit eum diuino ſpiritu, ſapientiæ, intellectus, ſcientiæ, ad omne opus excogitandum. Quibus uerbis definitiue quid ſit Dei ſpiritus deſcribitur. Talis eſt etiam Moſis ſpiritus, qui uiſitare ſolet illos ſeptuaginta ſeniores, ut fiant præſtantiores cæteris, & reddantur meliores, non futuri uere preſbyteri, niſi participatione illius ſapientiſsimi ſpiritus. Sic enim dicitur: Auferam de ſpiritu qui in te eſt, & imponam in ſeptuaginta ſeniores. Sed caue putes hanc ablationem fieri per abſciſionem diſiunctionemq́, imò potius qualis ab igne fit: qui etiamſi faces innumeras accenderit, idem manet ne tantillum quidem diminutus. Talis eſt natura etiam ſcientiæ. Poſtquam enim diſcipulos & familiares peritos omnes reddidit, nihilo diminuitur: nõnunquam augetur etiam, ſicut narrant de fontibus, qui frequentantur ab aquatoribus. Nam & hos fertur hoc modo dulciores fieri. Sic: continua colloquia, meditationem & exercitium afferentia, perfectionem abſoluunt. Quod ſi proprius ipſius Moſis ſpiritus, aut cuiuſuis creaturæ, tantæ multitudini familiarium diſtribuendus fuiſſet, in tot portiones conciſus, utique diminueretur. Nunc autem ſpiritus ille ſapiens, qui ineſt ei, diuinus eſt, inſecabilis, indiuiſibilis, probus, qui ubique implet omnia, qui prodeſt abſque ſuo detrimento impartitus alteri, ut nihil decedat ipſius intellectui, ſcientiæ, ſapientiæ. Quapropter fieri poteſt, ut ſpiritus Dei maneat in anima, ut autem permaneat impoſsibile eſt, ſicut diximus. & quid mirum? quando ne aliarum quidem rerum ulla poſſeſsio firma & conſtans eſt, in tot mutationibus alijs ſuper alias. Cauſa autem inſcitiæ præcipua caro eſt, & cum hac intercedens familiaritas: ſicut ipſe fatetur, qui dicit, ideo non poſſe ſpiritum Dei permanere, quia caro ſint. Certe & coniugium, liberorum educatio, parandæ rei familiaris neceſsitas, obſcuritas, egeſtas, negotia tum priuata tũ publica, & cætera innumera ſapientiam adhuc florentem arefaciunt. Sed nihil ei tanto impedimento eſt, quanto natura carnium. Hæc enim tanquam fundamentum ignorantiæ ineruditionisq́ primum ac maximum ſubijcitur, ſuper quod illæ exædificantur. Animæ enim carnis expertes & corporis, deſidentes totos dies in hoc ampliſsimo uniuerſitatis theatro, uidendo audiendoq́ res diuinas, quas inſatiabiliter expetunt, fruuntur uoluptate interpellata à nemine. Quæ uero grauantur carnium ſarcinis, depreſſæ ab his nequeunt os ad cæleſtes curſus attollere, ſed ceruice demiſſa, more quadrupedum, pronæ ad terram affiguntur. Quapropter legiſlator ſublaturus è medio concubitus inceſtos & illegitimos, in hunc modum præfatur. Homo homo, ad omnem domeſticum carnis ſuæ non accedet, ut reuelet eius turpitudinem: ego Dominus.

Quomodo poſſet quis magis adhortari ad contemptum carnis & eorum, quæ carni amica ſunt, quàm uerbis his? atqui nō ſolū dehortatur, ſed & certò pronunciat, quòd quiſquis uere homo eſt, non accedet unquā ſponte ad amicas cognataſcꝫ corporis uoluptates, ſemper alienare ſe ab eis meditans. Siquidem hæc uox homo iterata ſignificat, non compoſitū ex anima & corpore, ſed uirtutibus præditum hominem. nam hic eſt ille uerus, quem è priſcis quidam accenſa meridie lucerna, percontantibus obuijs, hominem aiebat ſe quęrere. Quod autem uetitum eſt, ne quis accedat ad quemcunqꝫ carnis domeſticum, habet rationē neceſſariam. Quædā enim admittenda ſunt, ut cōmoda iſta, quorū uſu ſanitatem tuemur. Superflua uero in malam rem ablegan da, à quibus accenſæ cōcupiſcentiæ abſumunt omnes uirtutes uno incendio. Proinde non ad omnia quæ carni amica ſunt, appetitus excitetur. uoluptates enim ferocientes perſæpe canū more adblanditæ, repēte mutatæ morſum infigunt inſanabilem. itaqꝫ uirtutis amicā frugalitatem complexi præ caris corpori, turbam ingentem hoſtium pertinacium profligabimus. Quod ſi quando tempus improbe poſtularit, ut ſupra ſufficientem modū accipiamus aliquid, ipſi tamen non accedamus. Dicit enim: Non accedet ipſe reuelare turpitudinem. Hoc explicandum eſt quid ſit. Sæpenumero quidam qui nullas congeſſerunt pecunias, tamen in re lauta fuerunt. Alij minime cupidi gloriæ, conſenſu ciuiū laudati honoratiqꝫ ſunt. Quibuſdam præter omnem ſpem magnum robur contigit. Omnes iſti diſcant non eſſe accedendum mente ad quicqꝫ talium: hoc eſt, non eſſe hæc ultra modum ſuſpicienda, ſed ſic exiſtimandum, hæc ſingula adeò non eſſe bona, ut ſæpe magnā cladē afferat uel pecunia uel gloria uel robur corporis. ſunt enim hi proprij reditus, auarorū pecunia, ambitioſorū gloria, robur uero iſtorū qui certaminibus delectantur & gymnaſijs: qui omnes animā præſtantiorem dedi derunt in ſeruitutē deterioribus rebus inanimis. ſed quicunqꝫ ſecū habitāt, ſplendidas iſtas & multis cōcupitas felicitates intellectus imperio ſubijciūt. accipiendo eas quoties ultro ueniunt in rectū uſum, ſed longe diſſitas non accedendo, quippe qui uel ſine his poſſunt felices euadere. Quiſquis autem has è propinquo & è ueſtigio ſequitur, replet philoſophiā opinionibus turpibus, & ideo turpitudinem retegere dicitur. Nónne in propatulo ſunt probra iſtorū qui ſe uocant ſapientes, dum ſapientiam uili pretio tanqꝫ ſub haſta in foro uenditant, nunc præſenti lucro exiguo, nunc blanditijs ſuauiloquis, nunc pollicitationibus quouis ſomnio uanioribus. Quod autem ſubiungitur, Ego dominus, perpulchre apteqꝫ ad docendum dictum eſt. Quaſi dicat: confer bone uir, bonum carnis cum bono animæ cæterarumqꝫ rerum omnium. illud carnale bruta uoluptas eſt. Hoc uero uniuerſale diuina mens numenqꝫ quod regit omnia. Bella collatio, quæ poſſit ſimilitudine fallere: ac ſi quis animata cum inanimis, bruta cum rationalibus, congrua cum incongruis, paria cum imparibus, lucem cum tenebris, diem cum nocte, denique omnia contraria cum contrarijs conferat, & hæc prorſus eadem eſſe contendat. Atqui hæc tametſi cognationem quandam ut creata habeant, tamen Deus ne præſtantiſsimæ quidem creaturæ ſimilis eſt.

quoniam

quoniam quæuis creatura patitur, ille ingenitus eſt & ſemper agit. Bonum ſanè fuerit non deſerere conſtitutum diuinitus ordinem, in quo res gerenda eſt fortiter: nec transfugere ad effœminatam fractamq́ꝫ uoluptatem, cuius amicitia nocet, prodeſt inimicitia. mirificam enim habet naturam: quos ſuis bonis dignatur eos mulctat continuò: quos uero his priuat, eos adiuuat maxime. Nocent enim eius munera, quæ mox ablata proſunt. Proinde ô anima, ſi quod uoluptatis amatorium te inuitat poculum, declina ab eo & auerſis oculis in genuinam natiuamq́ꝫ uirtutis pulchritudinem, perge illam intueri, donec amore huius correpta, traharis tanquam à magnete, ut attracta cum adamata cohæreas. Cæterum hæ uoces, Ego dominus, non ſic tantum accipi debent, ac ſi diceret, ego perfectum incorruptibile uerumq́ꝫ bonum, quod quiſquis complexus fuerit, ſpernet iſta imperfecta carni hærentia: ſed perinde quaſi diceret, ego princeps, rex & dominus. Nec ſubditis in principum præſentia, nec ſeruis coram heris, tutum eſt inique agere. Cum enim præſto ſunt caſtigatores, timor continet in officio, quos non admonet ſuum ingenium. Prope eſt enim deus qui replet omnia: cuius conſpectum ac præſentiam ſi non reueremur, certe inuictam potentiam, & ſeueritatem ineuitabilem metuendo continebimus nos à maleficio, reputantes quàm grauiter aliquando ſoleat animaduertere: ne ſapientiæ ſpiritus diuinus à nobis demigret facile, ſed quam longiſsimo apud nos perſeueret tempore: quemadmodum apud Moſem illum ſapientiſsimum. Nam hic utitur pacatiſsimis habitibus & quietiſsimis, aut ſtans aut ſedens, haudquaquam natus ad mutationes motusq́ꝫ uarios. Dicit enim: Moſes & ciſta non mouebantur, ſiue quia uir ſapiens nunquam à uirtute ſeparari poteſt, ſiue quia & uirtus eſt immobilis, & uir probus immutabilis, quòd ambo in recta ratione ſtabiliantur. & rurſum alibi: Tu uero hic ſta mecum. oraculum enim hoc prophetæ redditum eſt, de ſtatione quieteq́ꝫ immota apud deum nunquam mobilem. Neceſſe eſt enim rectum fieri quicquid applicatur ad ſanam regulam. Et hoc eſt cur mihi uidetur nimius faſtus cognomine Iothor, perculſus indeflexo ſemperq́ꝫ ſui ſimili propoſito uiri ſapientiſsimi exclamare ſcitando in hunc modum: Cur tu ſedes ſolus? Qui enim conſiderat in media pace bellum continuum, non inter gentes, regna, ciuitatesq́ꝫ ſubinde naſcens, ſed in ſingulis domibus, imò ſingulis hominibus, merito miratur poſſe aliquem frui ſerenitate in hieme, & tranquillitate in fluctibus. Vides quòd ne ratio quidē ſumma ſacerdos, quæ ſemper immoratur & uacat ſanctis dogmatibus, omni tempore habet ea uiſendi licentiam, ſed uix ſemel annis ſingulis? Quicquid enim effertur ſermóne, non eſt in tuto, cum ad duos pertineat. Quādo autem ſine uoce anima ſola contemplatur eum Qui eſt, res eſt ſecuriſsima, conſtabilita in unitate indiuiſibili. Quemadmodū igitur in multis, id eſt multos uitæ fines ſibi proponentibus, Dei ſpiritus non permanet, etiamſi apud eos uerſetur ad tempus exiguum, ſed uni tantum generi præſens eſt, quod exutum natiuis affectibus, intra uelū quo opiniones excluduntur penetrat ad deum expeditis nudisq́ꝫ cogitationibus: ſic & Moſes extra caſtra totius corporalis exercitus fixo ſibi tentorio, id eſt mēte erecta & in nullam partem proclinante, adorare deum incipit: ingreſſus'que

caliginem

caliginem loci non conſpicui, manet illic,& initiatur myſterijs ſanctiſsimis. Nec hoc contentus etiam alios his orgijs initiat, doctor rerum diuinarum, quas interpretatur purgatis auribus. huic certe ſemper adeſt dei ſpiritus, in omnē rectā uiam deducens. ab alijs, ut iam dixi, diſcedit ociſsime, quibus & uitæ præfiniuit terminum. dicit enim: Erunt dies eorū anni centum uiginti. ſed Moſes quoq; poſt expletū hunc annorum numerū è mortali uita demigrat. & qui poteſt æquū uideri, ut noxij pares fiant ætate uati tam ſapienti? In præſentia hoc ſolū ſat erit dicere, quæ nomine cōmunicant non omnino eſſe ſimilia. interdum etiā diuerſa toto genere, ut uile ac probatū poſsint eſſe paria uel numero uel tempore: quando inducuntur & in geminis: cæterum uires habent diſtantiſsimas inter ſe diuerſiſsimasq;. diligentiorem autem diſputationem de cxx annis differemus quouſq; propheticam uitam totam examinabimus, ubi ad eius myſteria fuerimus idonei. nūc ſequamur textus ordinem. Gigantes aūt erant in terra diebus illis.] Aliquis forte putat quæ poetæ de gigantibus fabulantur hic legiſlatorem ſubindicare, cum hæc immenſum diſtent à fabulis, & ipſis ueritatis inhæreant ueſtigijs. Ideo laudatas elegantesq; artes picturam atq; ſtatuariam è ſua republica reiecit, quòd ueritatem mendacijs uitient, illudentes per oculos animabus facilibus & credulis. Nullam igitur de gigantibus affert fabulam: ſed illud te docere uult, alios eſſe terræ, alios cæli, alios dei homines. Terræ quidem eos qui uenantur uoluptates corporis; & harum uſumfructum, quærendo undecunque ſingularum materiam. Cæli autem eos qui tenent artes ac ſcientias, aut eas ſectantur. Quod enim noſtri cæleſte eſt, mens eſt: quæ & motus cæli conſiderat, & in reliquis exercet ſe artibus liberalibus, acumen intelligendis huiuſmodi rebus ſibi comparans. Dei uero homines ſacerdotes & prophetæ ſunt, quorum maior eſt dignitas, quàm ut ſe miſceant humanæ reipublicæ, & mundi ciues ſint: ſed ſublimiores omnibus rebus ſenſibilibus, migrarunt in mundum intelligibilem, ibi ſortiti domicilium, aſcripti reipublicæ idearum incorporearum & incorruptibilium. Proinde Abraham quamdiu hærebat in Chaldæorum terra opinione'que, & nondum mutato nomine uocabatur Abram, homo cæli erat, ſublimis ætheræq; naturæ ſcrutator, in effectibus eorumq; cauſis & id genus alijs philoſophando: ex quo ſtudio & appellationem præſentem ſibi quæſiuit. Abram enim interpretatur pater ſublimis, nomen conueniens conſideranti ſublimia cæleſtiaq; intellectui, præſertim cum concretæ huius naturæ noſtræ pater ſit intellectus pertingens ad ætherem & ulterius. Sed quando iam ſeipſo melior nomen mutaturus eſt, fit homo Dei, iuxta redditum ſibi oraculum, Ego ſum deus tuus. da operam ut mihi te approbes, & eſto inculpabilis. Quod ſi unus totius mundi deus, ob priuatum affectum dicitur huius uiri deus, neceſſario ipſe quoq; dei eſt. Interpretatur enim Abraham pater electus ſoni, id eſt intellectus probi uiri. eſt enim electus, purgatus, & pater uocis qua cōſonamus. talis autem uni deo dedicatur, cuius aſſecla factus, totius ſuæ uitæ ſemitā dirigit, incedens per uiam uere regiā, ſcilicet omnipotentis regis unici, in neutrum latus declinans & digrēdiēs. at filij terræ mente ſua exorbitantes, & puteos fodiētes in inanima immobiliq; natura carniū

(facti

(facti ſunt duo in carnem unam, inquit legiſlator) adulterauerũt nomiſma optimum, deſertoq́ʒ meliore ordine ſuo, ad deteriorẽ contrariumq́ʒ tranſfugerunt, Nebrod huius facti principe. Dicit enim legiſlator, Hic cœpit eſſe gigas ſuper terram. interpretatur autem Nebrod transfugium. Non enim ſatis erat miſerrimæ animæ neutrarum eſſe partium, ſed accedens ad hoſtes arma ſumpſit contra ſocios, & apertum his bellum intulit. Ideo Nebrodis regnum fuiſſe traditur Babylon, id eſt tranſpoſitio, eadem res quæ transfugium, pari cognatione rerum ac nominum. Quiſquis enim molitur transfugere, mentem mutat & tranſponit. Conſequens igitur eſt iuxta Moſem ſanctiſsimum, malum uirum eſſe non modo extorrem & exulem, ſed etiam transfugam: bonum uero, conſtantiſsimum ſocium. Hactenus de gigantibus dixiſſe contenti, tranſeamus ad ſequentia. Sunt autem hæc.

PHILONIS IVDAEI, QVOD DEVS SIT IMMVTABILIS.

POSTEA, inquit, cum ingreſsi eſſent angeli dei ad filias hominum, illæ genuerunt eis.] Quærendum quid ſibi uelit illud poſtea. Eſt relatio, indicans aliquid ex præcedentibus. Præceſsit autem mentio de diuino ſpiritu, quem permanere ſeculis omnibus in multifaria multiformiq́ʒ anima, induta ponderoſiſſimis carnibus, dictu eſt perdifficile. Poſt illum ſpiritum angeli ad filias hominum ingrediuntur. Etenim quantiſper anima illuſtratur puriſsimis intelligentiæ radijs, per quos deum & eius potentias uidet ſapiens, nullus nequam angelus ſubintrat cogitationem, ſed extra locum aſperſione luſtratum omnes excluduntur. ubi uero hebetatum mentis lumen fit opacius, illi tenebrarum amici arrepta occaſione fortuita, cum affectionibus effœminatis, quæ hic uocantur filiæ hominum, congreſsi gignunt ſibi, non deo. Quod enim proprie deo gignitur, uirtutes ſunt integræ: ſicut deprauata uitia ad cognationem malorum pertinent. Proinde diſce ſi uis, ô mens, non tibi ipſi gignere, exemplo Abrahami perfectiſsimi, qui dilectum, unigenitum, animæ germanum filium, effigiem à ſeipſa doctæ ſapientiæ, nomine Iſaac offert deo, & reddit magna cum alacritate, quaſi neceſſariam debitamq́ʒ gratiam, uinctũ pedibus, ut ait lex, & noui generis uictimã: ſiue quia iam nihil mortale deo deſtinatus calcare dignabatur: ſiue quia uidit creaturã eſſe inſtabilẽ, poſtq́ʒ cognouit firmitatem eius Qui eſt certiſsimam, cui credidiſſe dicitur. Huic ſucceſsit Anna ipſius diſcipula, donum diuinæ ſapientię. interpretatur enim hoc nomen gratia. Hæc enim diuino ſemine grauida, ubi perfectum pariendi tempus

aduenit, enixa eſt morem deo ſacratum, cui fauſtū nomen impoſuit Samuel, quod interpretatur ordinatus deo. moxq́ acceptum datori reddidit, nullū ſuum propriū bonum iudicans, niſi ex diuina gratia. Sic enim in primo Regnorum ipſa loquitur: Do tibi eum donū. ac ſi dicat eum qui donum eſt, id eſt dono gratuito acceptum tibi do: iuxta illud dictum Moſis ſanctiſsimi: Dona mea, munera mea, ſacrificia mea ſeruabitis offerre mihi. Cui enim gratia debetur niſi deo? aut quomodo ei referetur, niſi per hæc ipſa quæ accepimus? nec enim aliunde licet capere. Qui nullius indigus offerri ſibi poſtulat propter ſummā ſuam erga genus noſtrum benignitatem: ut per ſtudiū cultus diuini & gratiarum actionis puri ſiamus ab iniquitatibus, & abſtergamus uitæ ſordes contractas uel uerbis uel operibus. Eſt enim ſtulticia, cum templa non ſubeas niſi corpore à balineis nitido, uota ſacraq́ facere mente impura contaminataq́. atqui templa è ſaxorū lignorumq́ inanima conſtant materia. Et cum nefas ſit corpus ſuapte natura inanime inanima tangere: ferendum uidetur, ut deum puriſsimū accedat quis impuram habēs animam, niſi mox ſequatur pœnitentia? Quiſquis enim nullius præteriti peccati ſibi conſcius, etiam uetera conatur eluere, accedat bono animo. ſin minus, abſiſtat cum impurus ſit. non poterit enim fallere perſpicientē mentis ſinus intimos, & inambulantem in eius penetralibus. Cæterū animam deo caram pulchre deſcribit etiam illud canticum: Sterilis peperit ſeptem, fœcunda uero defecit. Atqui unius Samuelis mater eſt quæ hæc dicit. & quomodo ait ſeptem ſe peperiſſe, niſi quis unitatis & ſeptenarij naturam eandem exiſtimat, non ſolum in numeris, ſed & in mundi totius harmonia, & in animæ probę rationibus. Samuel enim in ſolius dei miniſtrorum ordinem aſcitus, nemini præterea ſeruiens, ab uno & ente honeſtatur. qui ſtatus eſt ſeptenarij, animę in deo requieſcētis, & nullis mortalibus occupatæ negotijs: quando excedit ſenarium, qui attributus eſt primatum aſſequi non ualentibus, & in ſecundo gradu conſiſtere neceſſe habentibus. ſterilem igitur non iam effœtam, ſed etiamnunc uigentem, in fortitudinis tolerantiæq́ ſtudio decertantem ob opimum præmium, credibile eſt ſeptenarium unitati honore parem parere, quorum numerorū fœcunda & prolifica natura eſt. fœcundā uero illam ait deſiſſe gignere liberos, idq́ uere ac euidenter. quādo enim anima cum ſit unica multos parit ab uno illo diſiuncta, merito ſit numeroſiſsima. deinde grauata oppreſſaq́ multitudine natorum à ſe pendentium, quorum plerìq́ immaturi abortiuiq́ ſunt, uirib. deficit. parit enim quicquid ad formas coloresq́ pertinet, per oculorum cōcupiſcentiā: quicquid ad uoces, per aurium. prægnans ſit etiam ex uentris & eorum quæ ſub uentre ſunt deſiderijs. itaq́ grauata natorum ex ſe pendentiū tanto numero, manibus præ languore demiſsis deficit. ad quem modū uinci contingit omnibus, qui corruptibiles ipſi gignunt ſibi corruptibilia. nonnulli uero nō ſolum uinci, ſed & mori ſuſtinent, nimis amori ſui dediti. Vt ille Onan, qui ſentiens ſemen ſibi non profuturum, non prius deſijt rationale genus in rebus præſtantiſsimum corrumpere, quàm ipſe totus perijt. & merito. Nam ſi omnes omnia ſui cauſa facturi ſunt, nihil parentum honorem, liberorum diſciplinam, patriæ ſalutem, legū incolumitatem, gentium conſtitutionem, nō ullū priuatū

publicumúe

publicum'ue officiū,non ſacrorum ceremonias,nō pietatem erga deum cū rando,erunt infortunatiſsimi.nam unūquodq; ex his quæ diximus, uel periculo uitæ redimendum eſt. at iſti hæc cuncta expetenda tantopere, facilè contemnunt,ſi nihil uoluptatis afferant.Quapropter deus iuſtus iudex hāc immanem opinionem quæ nominatur Onan tollit è medio. nec minus abominandi ſunt omnes qui ſibi ipſis generant, id eſt qui propriam tantū utilitatem captant contemptis cæteris,tanq; ſibi ſolis nati, non item innumeris alijs,patri,matri,uxori,liberis,humano generi: & hoc amplius, ſi dicere fas eſt,cælo,terræ,uniuerſo mundo,ſcientijs,uirtutibus,patri ac rectori uniuerſorum, quorum ſingulis quantum licet reddendū eſt debitum officium: & ſic cogitandū cuiq;,non propter ipſum facta eſſe cętera,ſed ipſum eſſe auctarium rerum omnium. Verùm de his ſatis, contexamus ſequentia. Videns dominus deus quòd multa malicia hominum eſſet in terra,& omnis eorum intentio prona eſſet ad malum toto uitę tempore,recogitauit deus quòd hominem feciſſet in terrā.dixitq; deus intra ſe: Delebo hominem quem creaui à facie terræ.] Non deerunt fortaſsis nefarij quidam qui ſuſpicabuntur legiſlatorem ſubindicare,pœnituiſſe opificem creati hominis, uiſa tanta impietate, uoluiſſeq; hac de cauſa uniuerſum id genus extinguere. Hi ſciant ſe iſtiuſmodi opinione ſubleuare ac extenuare peccata priſcorū hominum, ſi conferantur cum ipſorū impietate. Quod enim poteſt eſſe grauius erratum contra deum,quàm credere mutari eum cum ſit immutabilis? quamuis quidam opinantur,ne homines quidem ueros ambigere incertis ſententijs. nā ſinceros philoſophos hunc præcipuū ex ſua ſcientia fructū decerpere,q; nō mutantur unà cum negotijs, ſed indeflexa conſtantia ſe adaptant rebus omnibus. Quin & legiſlator probat hoc tranquillitatis ſtudium. dictū enim illud ad ſapientem ex perſona dei: Tu uero hic ſta mecum:mentem fixam & à recto nuſquam dimotam cōmendat.eſt enim profectò mirandū, ſi quis lyræ in modum animam muſica arte coaptatam,non ſonis acutis & grauibus, ſed rerum inter ſe contrariarū ſcientia, & meliorum ex his delectu, neq; intendat plus æquo,neq; remittat, emollita uirtutū rerumq; ſuapte natura honeſtarum harmonia,conſeruans eam in eodē temperamento concinne pulſandi pſallendiq;.hoc enim inſtrumentum natura fecit abſolutiſsimū, quod imitātur manufacta organa.id ſi quis pulchre temperauerit, efficiet ſymphoniam longe optimam,quæ non in ſonoræ uocis fractos tonos deſinit,ſed in laudata uitæ officia.Ergo cum hominis anima tempeſtatē,ſubitis uehementibusq; uitiorum procellis irruentibus excitatam, ſcientiæ ſapientiæq; auris componat, ſedatiſq; tumidis undis ad tranquillitatem reducat: dubitas an ille incorruptibilis,beatus,uirtutis,perfectionis,felicitatiſq; potens, non egeat mutatione ſententiæ, ſed immaneat primis conſilijs, non ſupponens alia? ſiquidem humana facile mutantur,uel propter ipſorum hominum, uel propter negotiorū inconſtantiā. Verbi gratia:amicos eligimus ſæpe, quos poſt non longam conſuetudinem ob nullam ipſorum culpam auerſamur,et in loco inimicorum aut certe ignotorū habemus. hoc factum leuiſsimā facilitatem noſtram arguit,qui non poſſumus perſeuerare in priſtino propoſito.at deus non uertit fauorem in faſtidiū. interdum tamē ſtatuimus manere

in ſententia: ſed familiares non manēt ſui ſimiles. itaq; neceſſariò noſter quoque animus unà cum eis mutatur. præuidere enim futuros negotiorum exitus, aut ſententias aliorum, nemini mortali eſt poſsibile: deo autem, ut in luce puriſsima, omnia ſunt cōſpicua. penetrans enim ſinus intimos animæ, uidet quæ non cernuntur alijs, & pro ſua prouidentia præſcientiaq;, quæ uirtutes ei peculiares ſunt, nihil abuti libertate ſinit, et ſuę poteſtati eximi. quandoquidem etiam futurorum incertitudo nō cadit in ipſum; apud quem nec futurum eſt quicquam nec incertum. Liquet igitur neceſſariò ſequi ut & parenti ſua progenies, & opifici ſuum opificium, & curatori ſuo quæ ab eo curantur, nota ſint. Deus autem reuera pater, artifex, curator eſt rerum quæ cælo mundoq; continentur omnium. Atqui futura obſcurantur à uenturo tempore, nunc breuiore, nunc longiore. Deus uero & temporis eſt opifex. eſt enim pater patris eius: mūdus uero pater temporis, quod motu ſuo progenerat. itaq; tempus nepotis dei ſeriem obtinet. mundus enim hic iunior dei filius eſt, utpote ſenſibilis. ſenior enim hoc non traditur, ſed intelligitur: qui pro iure primogenituræ apud patrem manet. Cęterum iunior filius ſenſibilis motu ſuo naturam temporis fecit exiſtere. itaq; apud deum nihil futurum eſt, cui ſubijciuntur etiam termini temporum. Namq; non tempus, ſed temporis exemplar æuum, uita ſuperorum eſt. in æuo autem nihil præterijt, nihil futurum eſt, ſed præſens tantummodo. Poſtquam igitur ſatis declarauimus, non pœnitere eum Qui eſt, reſtat ut doceamus quid ſit illud Recogitauit deus quòd feciſſet hominem in terra, dixitq; intra ſe.] Cogitationem deliberationemq;, alteram intus reconditam, alteram iam certo prolatam, duas potentias opifex rerum cum habeat, eisq; utatur, opera ſua conſiderat: quæ ordinem non deſerunt, & in officio manent, comprobat: in ea quæ deficiunt, nec ſeruant ordinem, animaduertit. Corporibus enim alijs habitum, alijs naturam, alijs animam, alijs rationalem animam addidit. Saxa lignaq; à cognatis diuulſa, habitu aſtrinxit ceu uinculo ualido. hic autem eſt ſpiritus reuertens in ſeipſum. incipiens enim à medio, pertingit ad extrema, moxq; à ſuperficie curſum reflectit, donec in eum locum perueniat, à quo primum profectus eſt. Hic eſt ille habitus, curſus recurſusq; indeſinens, cuius imitationem curſores poſt tertium quemque annum in theatris frequentiſsimis oſtentāt, tanquam rem egregiam & contentione digniſsimam. Naturam autem attribuit ſtirpibus, contemperatam è pluribus potentijs, nutritiua, mutatiua, augmentatiua. Nutriuntur enim, cum alimentis opus habeant. id deprehenditur, quia niſi rigentur, areſcunt & pereunt, ſicut rigatæ manifeſtum incrementum accipiunt. Nam quæ prius paululum ab humo ſe attollebant, euadunt in arbores proceriſsimas. de mutatione autem harum, quid attinet dicere? brumali tempore folia ſiccata humi ſternuntur: & in palmitibus oculi, ſicut ruſtici uocant, conniuent, tanquam animalium, & innata ad germinandum ora comprimuntur, natura tunc intus concluſa quieſcenteq;: ut poſt reſpirationem, quaſi athleta laſſus certamine, recolligat uires, atq; ita de integro ad labores anniuerſarios redeat. id fit uerno æſtiuoq; tempore. Tunc enim tanquam expergefacta è ſomno profundiſsimo, & oculos aperit. & clauſa ora patefacit. Quibus

autem

autem grauida eſt parit omnia, pampinos, palmites, clauiculos, racemos, fructum denicꝫ. Quo abſoluto, nutrit eum quaſi mater liberos, per quoſdam latentes meatus, qui reſpondent mammillis mulierum. Nec prius nutrire deſiſtit quàm fructus ad perfectam maturitatem perueniat. Eſt autem maturitatis ſignum, quando defluit etiam attingente nemine, & diuelli ab adnatis properat, utpote iam maternis alimentis non indigens, & idoneus ſi in agrum bonum incidat, ad proſeminandas gignendasꝙ ſtirpes matri ſuæ ſimiles. Animam autem fecit opifex à natura differentem tribus his, ſenſu, imaginatione, impetu. Stirpes enim ſenſus, imaginationis, impetusꝙ omnino expertes ſunt. Animal autem unumquodꝙ his cunctis eſt præditum. Senſus igitur, ſicut alluſio græci nominis ad εἴσθεσιν indicat, obſecta infert intellectui. in hoc enim capax ampliſsimumꝙ penuarium uiſus, auditus & cæteri ſenſus reponunt omnia. Imaginatio uero eſt figurarum in animam impreſsio. Nam quicquid important ſenſus ſinguli, hæc obſignat ſuo charactere tanquam anulus. intellectus autem refert ceram, impreſſum ſigillum excipiens & ſeruans apud ſe, donec id obliuio memoriæ hoſtis obſcuret, aut in totum aboleat. Id autem quod impreſsit characterem, nunc familiariter, nunc ſecus afficit animam: is affectus uocatur impetus, quem definiunt primum motum animæ. Tanto præſtantiora ſunt animalia ſtirpibus. Videamus qua'nam re homo antecellat cætera. Hic eximium munus ſortitus eſt mentem, quæ cunctas naturas corporum & rerũ ſolet comprehendere. Quemadmodum enim corporis regimen eſt penes oculos, mundi uero penes lucis naturam: eodem modo imperium in nos mens obtinet. Hæc eſt enim oculus animæ, illuſtratus ſplendore proprio, per quem diſpelluntur altiſsimæ tenebræ, offuſæ à rerum ignorantia. Hæc animæ ſpecies, non ex eiſdem quibus cæteræ elementis facta eſt, ſed puriorem & meliorem eſt nacta eſſentiam, ex qua naturæ diuinæ ſunt conditæ. Quapropter ſola mens in nobis merito immortalis cenſetur. Solam enim hanc pater iuſsit eſſe liberam, exemptam & dimiſſam è neceſsitatis uinculis, donatamꝙ munere decentiſsimo uoluntatis ſpontaneæ, quatenus eius capax erat. Nam brutæ animantes, quarum animabus non ineſt mens donata libertatis priuilegio, ſubiugatæ frenatæꝙ traduntur ad miniſterium hominum, tanquam heris mancipia. Homo autem liberam facultatem & ſui iuris ſententiam ſortitus, ex deſtinato pleraque faciens, merito uituperium incurrit, ſi prudens ſciensꝙ peccat, ſicut e diuerſo laudem, quando ſua ſponte bene facit. Nam ſtirpium animaliumꝙ nec ubertas laudatur, nec ſi male proueniant, uituperantur: quòd uterque hic motus, & utraꝙ mutatio, non eſt uoluntaria: ſed ſola hominis anima quæ accepit à deo motum uoluntarium, hactenus illi ſimilis, à moleſtiſsima grauiſsimaꝙ hera neceſsitate, quantum licuit, manumiſſa, iure accuſari poſſet, ſi liberatorem ſuum non coleret, non euaſura pœnam quæ animaduertit in libertorum ingratitudinem. itaque recogitauit, & intra ſe dixit deus, non nunc primum, ſed iam dudum firmiter, quòd feciſſet hominem, id eſt, qualem eum condidiſſet. Condiderat enim liberum, ut relictus uoluntati propriæ quicquid placeret, age

ret: idcꝫ hanc ob cauſam, ut ſciens quid bonum ſit quid malum: & quid interſit inter honeſta turpiaꝗ reputans, quid item inter æqua & iniqua, & in uniuerſum uirtutem inter & uitium, eligeret meliora, deteriora fugeret. In eam ſententiam & oraculum extat in Deuteronomio: Ecce poſui ante faciem tuam uitam & mortem, bonum & malum: tu uitam elige. Ergo utrumque hinc diſcimus, quòd & inſita ſit hominibus boni ac mali ſcientia, & meliora deterioribus anteferre debeant, cum habeant deliberationem tanquam incorruptũ iudicem, quæ rectæ rationis monitis pareat, reiectis contrarijs ſuggeſtionibus. Quoniam igitur & de his ſufficienter diſſeruimus, uideamus ſequentia. Sunt autem hæc. Delebo hominem quem feci à facie terræ, ab homine uſque pecudem, à reptilibus uſcꝫ uolucres cæli: quia recogitaui quòd feciſſem eum. Hic quocꝫ nonnulli de quibus iam dixi, his auditis credunt eum Qui eſt iraſci & furere. At ille nullo unquam affectu corripitur. Hæc enim humanæ infirmitatis ſunt uitia. Deus autem & à brutis animæ affectionibus abeſt plurimum, & à partibus membriſcꝫ corporis. nihilominus inueniuntur hæc apud legislatorem docendi gratia, ut ſic moneantur qui nõ poſſunt caſtigari aliter. Nam in præceptis & interdictis legum, quæ proprie leges ſunt, duo ſumma capita ab earum autore ſunt propoſita: alterum non eſſe deum ſicut hominem: alterum uero, eſſe eum ſicut hominem. Prius confirmatur ueritate certiſsima: alterum adhibetur ad erudiendam uulgarem multitudinẽ: ad quam dicitur, illum more hominum caſtigare ſuos filios. Quod admonendi cauſa, non quia ſuapte natura talis ſit, dictum eſt. Nam hominũ pars amici ſunt animæ, pars uerò magis fauent corpori. Animæ ſocij habentes cum incorporeis naturis conſuetudinem, cum nulla rerum idea comparant eum Qui eſt: ſed extollentes eum ſuper omnem qualitatem (hoc enim unũ ad beatitudinem ſummamcꝫ felicitatem pertinet, nudam eius ſine omni figura eſſentiam comprehendere) ſola eius eſſentiæ imaginatione contenti, nullam formam affingunt. At fœderati corporis, cum non poſsint exuere indumentũ carneum, quales opiniones de ſeipſis, tales etiam de omnium rerum autore concipiunt, quippe qui non ualent naturã illam ſolam nullius egentem, ſimplicem, ſinceram, incomparabilem cernere: nec reputant quòd qui conſtat è potentijs compluribus, eget etiam pluribus partibus ad ſingularum miniſteria. Sed Deus, utpote ingenitus & creator omnium, non opus habet iſtis creaturarum accidentibus. Quid enim dicemus de uſu inſtrumentalium partium? pedes ei dabimus progrediendi gratia? at quò ibit, cum impleat omnia? quem accedet, cum neminẽ honore parem habeat? aut quam tandem ob rem, cum humanis curis careat? quid manus ad accipiendũ dandumcꝫ? ipſe à nemine quicquam accipit, quippe qui non ſolum non eget, uerumetiam uniuerſa poſsidet. Donat autẽ uerbo ſuo munificentiam adminiſtrante, per quod mundũ condidit. Oculis certè non eget, quibus ſine luce ſenſibili nihil comprehenditur. At ſenſibilis lux creata eſt. Deus autem propriæ lucis uſu uidebat etiam ante mundum conditum. De nutritionis inſtrumentis, quid attinet dicere? Nam ſi hæc habet, nutritur etiam, & ſatia-

tus

tus egerit, ac rurſum ex interuallo eſurit, cæteraq́ facit quæ nemo pius dice-ret. Nam fabulæ uerbis quidem humanā formam, re autem humanos affe-ctus deo tribuunt. Cur igitur Moſes pedes, manus, introitus, exitus, prædi cat de illo ingenito? cur ad arcendos hoſtes eum armat? cur gladio, ſagittis, peſtifero igne, fulminibusq́ inſtruit? poetica iſta uidentur, autorem ſum-mum armari, licet illic diuerſa ſint nomina. At hic noſter addit etiā zelum, furorem, iras, & cæteros humanos affectus ſimiles. Reſpondebit tamē ſci-tantibus: heus uos, oportet legis latorem unicū habere propoſitum, ut pro-ſit omnibus ad quos peruenit. Quotquot igitur feliciorem naturam ſortiti ſunt, & educationē inculpabilem, inuenta hac uitæ uia publica directaq́, ue ritate comite faciunt iter, cuius uериſsimis de eo Qui eſt myſterijs initiati, ni hil creatum affingunt ei. His diſcipulis maxime conuenit capitulū illud ſa-cræ literaturæ, quod Deus non ſit ſicut homo, nec ſicut cælū, nec ſicut mun dus. Nam hæ ſpecies habent qualitates ſuas, & percipiuntur ſenſibus. At ille ne mente quidem comprehenditur, niſi hactenus quod ſit. Eſt enim eſ-ſentia quod in eo intelligitur: qua quicquid caret, nihil eſt. Hebetiores au-tem tardioresq́, & à pueritia perperam educati, nec ualentes acute cerne-re, medicis opus habent legislatoribus, qui ad præſentem morbū debitam curam accommodent. Nam ſeruis quoq́ male educatis & inſipientibus he-rus prodeſt terribilis. Sæuitiē enim eius & minas timendo, uel inuiti con-tinentur in officio. Diſcant igitur quotquot tales ſunt uel falſa, modo uti-lia, ſi per ueritatem ad bonā frugem reduci nequeunt. Nam & his qui cor-poris morbo laborant grauiter, legitime inſtituti medici non ſuſtinent ue-ra proloqui, cum ſciant eos inde fore deiectiore animo, ita ut malum incru deſcat: ſed adhibent contrarias conſolationes, ut & ægrotus fiat ad tempus ſedatior, & ægritudo remiſsior. Quis enim ſanæ mentis eum ſic alloque-retur: heus tu, ſecaberis, ureris, mutilaberis, etiamſi hæc neceſſario feren-da eſſent. Nemo prorſus. Alioquin ille collabetur animo, accedente noua grauiore moleſtia ad morbum corporis, & libenter ſe curationi ſubtrahet: quod ſi falſa expectatione decipiatur à curante, patienter ſeſe præbebit ad omnia ſalubria, quantumuis cruciabilia. Proinde legislator noſter cum ſit optimus animarum medicus, unicum finem habet propoſitum, ut radici-tus mentis infirmitates exſecet, ne ex reliquijs repullulet malū immedica-bile. Quod ita ſe ſperauit effecturum, ſi autorem creaturarum induceret minacem, indignabundum, iniuſtis ſeuere intentantem ſupplicium, non-nunquam arma corripientem in improborū perniciem. Nec enim aliter e-mendatur inſipiēs. Et ideo mihi uidetur duobus iam dictis capitibus, quod Deus ſit ſicut homo, & non ſicut homo, alia duo generis eiuſdē contexuiſ-ſe, timorem atque dilectionem. Omnes enim legum ad pietatem adhorta-tiones uideo referri uel ad dilectionem uel ad timorem eius Qui eſt. His igi-tur qui nec membra, nec affectus humanos Deo tribuunt, ſed religioſe de illo, pieq́ ſentiunt, dilectio maxime conuenit, timor uero cæteris. Quæ i-gitur ante quæſtionem præſtruenda fuerant, hæc ſunt. Redeundum iam ad cœptam conſiderationem, qua hæſitabamus quid ſibi uelint hæc uerba,

Indignatus eſt, quòd feciſſet eos.] Fortaſſe tale quiddã docere uult, quòd mali apud Deum in indignatione ſint, boni uero in gratia. Nam mox dicit, Noe autem inuenit gratiam.] Cæterũ ira quæ paſsio hominis eſt propria, figurate de eo Qui eſt intelligitur neceſſario, quando quicquid per iram, metum, dolorem, uoluptatem, aut quamcunq; affectionẽ agimus, confeſsione omniũ culpabile eſt ac reprehenſibile. Sicut e diuerſo laudabile, quicquid cum recta ratione coniunctum & ſcientia. Vides quàm caute loquatur, Indignatus ſum, quia feci, non contrà, Quia feci eos indignatus ſum? Nam hoc poſterius de pœnitente dici poterat, quod non fert natura Dei prouidentiſsima. Prius autem illud eſt inducentis dogma generale, iram eſſe peccatorum fontem, ſicut rationem originem bonorũ operum. Memor autem perfectiſsimæ ſuæ bonitatis Deus, etiamſi omnes homines, aut maxima eorum multitudo ſuapte culpa ruat in perniciem, tamen ſalutarem dextram porrigens, ſuſtentat & erigit, non ſinens uniuerſum genus deleri. Quapropter nunc ait, Noe inueniſſe apud eum gratiam, quia cæteri daturi ſunt pœnam ingratitudinis, ut ſalutaris miſericordia temperetur peccatorum damnatione, ſicut hymnorũ cantor dicit alicubi, Miſericordiam & iudicium cantabo tibi. Nam ſi Deus mortalem iudicaret ſine miſericordia, atrum ferret calculũ, cum nemo à natiuitate ad obitum uſq; ſine lapſu percurrat uitæ ſpatium, ſed aliquando ſponte cadat, aliquando fallente ueſtigio. Vt igitur genus maneat incolume, etiamſi multæ peſſum eant ſpecies, admiſcet miſericordiam, quam interdũ etiam indignis exhibet, nunc præuenientem iudicium, nunc ſequentem. Antiquior enim apud eum eſt miſericordia quàm iuſticia, quippe qui pœna dignum noſcit non iudicatum, ſed ante iudicium. Quamobrem alibi dicitur: Calix in manu domini, uini meri plenus temperamento. Atqui temperatum non eſt merum, habent tamen hæc rationem naturalem, his quæ diximus, conſentaneam. Deus enim potentijs ſuis erga ſeipſum meris utitur, temperatis autem erga ſuas creaturas. Meras enim natura mortalis haudquaquam poteſt capere. An putas cum non poſsis meram ſolis flammã obtueri: extinguetur enim uiſus fulgore radiorum hebetatus, prius quàm perſpiciat: quamuis & ſol unum eſt ex diuinis operibus, pars cæli, globus æthereus: poſſe te intueri potentias illas increatas, ita ut meræ circa ipſum ſunt eiaculantes fulgorem ſplendidiſsimum? Quemadmodũ igitur ſolis radios extendit opifex à cælo uſq; terminos terræ, ut uehementia caloris eius remitteretur, laxareturq; per aerem frigidum: nam hoc eos temperauit, ut quod ineſt lucidũ ſeiunctum ab igne flammeo, remiſsisq; urendi uiribus, illuſtratiuis autem retentis, cognatæ ſibi luci repoſitæ in oculis occurreret ſuauiter: ex horum enim congreſſu obuio, & quaſi conſalutatione quadam, perſpiciendi uis efficitur: ad eundem modum ſcientiam & ſapientiam Dei, item prudentiam, iuſticiam, cæteras'que uirtutes ſingulas, quis mortalis ſinceras poſſet excipere, quod ne totum quidem cælum totusq; mundus poteſt? Proinde cum ſciret opifex quàm immenſa ſint ſua bona omnia, & creaturæ quantumuis arrogantis naturalem imbecillitatem, nec in beneficijs nec in pœnis uult

totam

totam uim ſuam exerere, ſed quantam uidet earum capacitati ſufficere. Quod ſi remiſſam mediocremq́ potentiarum eius temperaturam haurire & ea frui contingeret, ſatis hilaritatis perciperemus, qua perfectiorem non eſt cur requirat humanum genus. Iam enim oſtendimus quæ ſincera mera uereq́ ſumma ſunt, circa ſolum eum Qui eſt exiſtere. Confirmat hanc ſententiam quod alibi dicitur: Semel Dominus locutus eſt, duo hæc audiui. Nam quod dicit ſemel, mero eſt ſimile. Etenim merum eſt unitas, & unitas merum. Illud autem bis, mixto eſt ſimile. Vtrumque enim non ſimplex eſt, cum coniunctionem ſeiunctionemq́ recipiat. Itaque Dei uox eſt mera unitas. Nec enim ſermo eius percuſſo fit aere, cum mixtura omni careat, incorporeus, nudus, nihil ab unitate differens. Nos autem audimus binario. Spiritus enim è pectore miſſus per aſperam arteriam, formatur quidem in ore à lingua tanquam ab opifice: prolatus autem foras, & permixtus aeri cognato, eumq́ uerberans, concinnam binarij temperaturam efficit. Quod enim è diuerſis ſonis conſonat, binario diuiſibili primum conuenit, tonum acutum & grauem habenti. Pulchre igitur multitudini cogitationum iniuſtarum unum iuſtum oppoſuit, numero quidem inferiorem, ſed plus ualentem, ne tanquam in bilance prægrauaret deterius, ſed contraria ui melioris eleuatum, uires amitteret. Iam quid ſit illud, Inuenit Noe gratiam coram Domino Deo, unà conſideremus. Qui aliquid inueniunt, aut prius amiſſum reperiunt denuò: aut non quod prius habuerant, ſed nouum lucrum acquirunt. Hanc inuentionem, illam redinuentionem uocare ſolent curioſi uocum propriarum. Prioris exemplum manifeſtum eſt in magna illa precatione. Eſt autem precatio, bonorum à Deo poſtulatio. Porrò magna precatio eſt, credere Deum autorem eſſe bonorum ex ſeipſo, nec egere ad benefaciendum alieno auxilio, non terræ tanquam frugiferæ, non pluuiæ tanquam adiuuantis ſatorum, plantarum'que incrementum, non aeris tanquam ad alendum idonei, non agriculturæ tanquam fertilitatis cauſæ, non medicinæ tanquam ſalubris, non nuptiarum tanquam prolificarum. Nam hæc omnia uirtute Dei mutantur, uertunturq́, ut ſæpe præter morem effectus habeant contrarios. Hunc igitur ait Moſes autorem eſſe, qui nutrit comam capillum capitis, id eſt in mente incrementum dantem decretis ſummarijs iuxta præceptorum capita, quibus illa honeſtatur ceu compto capillitio. Nonnunquam tamen has comas amittit, irruente in animam repentino quodam turbine, & abripiente honeſtamenta eius omnia. Eſt autem is turbo mutatio quædam inuoluntaria, mentem repente contaminans, quæ mors uocatur. Attamen reſtituta ſibi & purificata recipit eas, & reminiſcitur quicquid prorſus oblita fuerat, & quæ amiſerat inuenit, ita ut prioris mutationis dies in ratione non computentur, uel quia non habet rationem iſta mutatio; ſicut & à prudentia plurimum diſcrepat: uel quia non eſt digna cuius habeatur ulla ratio. Talium enim, ut quidam inquit, nec ratio, nec numerus. Sæpe autem incidimus in ea quæ ne in ſomnis quidem unq́ uidimus: ſicut de agricola fertur, qui ſcrobem parans plantæ frugiferæ, in theſaurum incidit, auctus in-

ſperata felicitate. Certe meditator ille, ſcitante patre de tali modo ſcientiæ, Quid eſt quod tam cito inueniſti fili, reſpondens inquit: Quod tradidit dominus Deus coram me. Quando enim tradit ſuæ ſapientiæ contemplationes ſine difficultate ac labore, has repente nacti præter expectationem, theſaurũ perfectæ felicitatis inuenimus. Siquidem uſu uenit, ut alij magno labore quæſita non inueniant: alij ſine cura & negotio, de quibus non cogitarant reperiant. Nam eorum qui hebetiores tardioresqꝫ habent animas, ſicut orbati oculis, labor in contemplandis ſcientijs eſt inutilis: qui uero feliciore ingenio ſunt præditi, abſqꝫ inquiſitione multa inueniunt fortuito, dum recte coniecturam faciunt: ut ea uideantur acquirere, non ſtudio, ſed rebus ipſis ultro in conſpectum eorum properantibus, & in noticiam ſeſe ingerentibus. De his legislator ait, datas eis ciuitates magnas & bonas, quas non ædificarunt: domos plenas opibus, quas non repleuerunt: ciſternas è ſaxo exciſas, quas non exciderunt: uineta olivetaqꝫ quæ non plantarunt. Ciuitates domoſqꝫ figurate, generales ſpecialeſqꝫ uirtutes ſubindicat. Nam ciuitati genus eſt ſimile, quia patet amplioribus pomœrijs, & commune fit compluribus: ſpecies uero domui, quippe contractior, & minus communis. Per ciſternas autem paratas intelliguntur alieno labore parata præmia, conceptacula cæleſtis liquoris potabilis, theſauri ad conſeruandas dictas uirtutes commodi, ex quibus animæ perfectæ lætitia naſcitur, uero lumine radians. Proinde per uineta lætitiam, per olivueta lumen ſignificat. Felices quibus hoc contigit, qui quaſi ex alto ſomno experrecti, mundũ repente contemplantur ſine labore ac negotio. Miſeri uero qui contra ſuum ingenium contendentes, intabeſcunt morbo contentionis difficillimo. Non ſolum enim fruſtrantur ſuo propoſito, ſed inſuper cum non paruo detrimento incurrunt magnam ignominiam, ſicut naues in mari luctantes cum aduerſis flatibus. Quæ non ſolum aberrant à portu, quem petebant, uerùm etiam ſæpe unà cum uectoribus ac ſarcinis merguntur, inimicis gaudium relinquentes, amicis deſideriũ. Dicitur enim in lege, quod quidam facto impetu in montem aſcenderunt, & egreſſus eſt Amorræus montem illum habitans, & quaſi apes iritatæ percuſsit eos, à Seir uſque Erema. Neceſſum eſt enim, ut qui non ſunt nati percipiendis artibus, ſi luctentur in contrarium, non ſolum fruſtrentur, ſed inſuper dedecus lucrifaciant. Eos item qui aliquod officium præter animi ſui ſententiam aggrediuntur, coacti ab alijs, rem male gerere, accuſante ſtimulante'que ipſorum conſcientia. Sicut qui parua depoſita reddunt, captantes occaſionem auferendi maiora, diceres homines bonæ fidei: qui etiam tum cum ea reddunt, magnam uim inferunt innatæ ſibi perfidiæ, cuius ſibi cõſcij lancinantur indeſinenter occultis eius morſibus. Pari modo quotquot illũ ſolum ſapientẽ inſincerę colũt, tanquã in aliqua ſcena mirificis exornata ceremonijs, hoc uitæ genus haud ſecus ac in theatro aliquãtiſper oſtentãtes ſpectatorib. impoſturam non pietatẽ in anima circũferunt, ſeipſos uelut in rota cruciantes torquẽteſqꝫ, & cogẽtes falſam ueritatis formã ſumere. Proinde ad breue tẽpus obũbrati ſuperſtitionis inſignijs, quę eſt ſanctitatis iniuria, magnũ malũ uel

eam

eam habentium uel cum his conuerſantium, mox iſto habitu exuti aſciticio, nudam oſtendunt hypocriſim. Atque ita deprehenduntur eſſe ciues ſuppoſiticij, qui ſeipſos aſcripſerunt in maximam ciuitatem uirtutem, ius eius nunquam aſſecuti. Nam quicquid uiolentũ idem non diuturnum eſt: quæ cognatio in rerum harum Græcis nominibus apparet, βίαιον & βαιόν. Sic enim priſci uocabant rem momentaneã. Quid porrò ſit illud, Inuenit Noe gratiam apud dominum deũ, quæritur. Fortaſſe tale aliquid ſignificat, eum conſecutum eſſe gratiam, aut gratia dignum habitum. Sed prius non uidetur credibile. Quid enim accepit præ cæteris pene omnibus, non concretis ſolũ, uerùm & elementaribus naturis ſimplicibus, quæ Deo charæ ſunt? Poſterius autem habet quidem rationem non incongruam, iudicare autorem ſummũ dignos ſuis muneribus, qui diuinum characterem ſacrũ in mente non polluerunt ſtudijs turpibus: ſed forte non ueram. Ingentem enim eſſe oportebat, uirum diuina gratia dignũ, idq́; ipſe Deo iudice. Equidem arbitror, uix totum mundũ eſſe parem tanto negotio: qui tamen inter cuncta opera Dei, ſicut primus, ita maximus eſt & perfectiſsimus. Forſan igitur ſatius fuerit hoc dictum ſic accipere, quòd probus hic uir cum eſſet ſagax & ualde doctus, omnia diſquirendo comperit quod eſt ueriſsimũ, gratiam Dei eſſe omnia, terram, aquã, aerem, ignem, ſolem, ſtellas, cælũ, animantes ſtirpesq́; uniuerſas. Horũ autem nihil Deum ſibi largitũ, cum his non egeat. ſed mundum mundo, & partes eius in uſum mutuũ, atq́; etiam ut uniuerſitati cõmodent. Idq́; non ut recipiat gratiam, quamuis benigniſsimus & in totum & in partes: ſed reſpectu ſempiternæ ſuæ bonitatis, quòd arbitraretur ſuæ beatæ feliciq́; naturæ conuenire beneficentiam. Itaque ſi quis me roget, quænam ſit cauſa mundi creati, à Moſe doctus, reſpondebo, eius Qui eſt bonitas, antiquiſsima ſuarum gratiarum omnium. Vbi obſeruandum quod ait, placuiſſe Noe potentijs eius Qui eſt, domino & Deo: Moſen uero ipſi regi potentiarum, cuius etiam abſq́; illis ſola noſcitur eſſentia. Ad hunc enim ex perſona Dei dicitur: Inueniſti gratiam apud me: oſtendendo ſeipſum abſq́; omni altero. Adeo Moſis ſummã ſapientiam gratia dignatur is Qui eſt per ſeipſum ſolũ: expreſſam autem ex hac imaginem, iam ſecundariam, & ſpecialiorẽ, per potentias ſubditas. Quapropter dominus & Deus, princeps eſt & beneficus. Alius uero quiſpiã corporis & affectuũ fautor intellectus, uenditus principi coquorũ uoluptati huius noſtri cõcreti, exectis maſculis & genitalibus partibus animæ omnibus, & à curis honeſtis otioſus, nec aptus diuino auditorio, eliminatus à ſacra concione, quam uirtutis ſtudioſi frequentant, in carcerẽ affectionũ introducitur: ubi apud uinctorum cuſtodem inuenit gratiã inhoneſtiorẽ, q́; ignominiã. Sunt enim proprie uincti, non qui pro tribunali damnati prætorũ ſententijs & iudicũ calculis abducũtur ad certũ locũ deſtinatũ maleficis: ſed quos ipſa natura damnauit ob mores animæ, puta luxuriẽ, timiditatem, iniuſticiam, aliaſq́; ineffabiles peſtes, quibus referti ſunt. Horum curator, cuſtos & promus eſt præfectus carceris, conflatus ex omnigenum uitiorũ colluuie, cui placuiſſe damnum eſt maximũ. Quod cũ non uideant quidã, eligentes pro utilibus noxia,

libenter

libenter ſe adiungunt in eius ſatellitium, ut approbata ſua fide fiant ſubpræfecti & uicarij cuſtodiæ peccatorum uoluntariorum ac inuoluntariorum. Tu uero anima, hanc quoq; poteſtatem præfecturamq; crede moleſtiorem ſeruitute grauiſsima, & da operam ut libero utaris uitæ propoſito. Quod ſi capta fueris hamo affectus alicuius, ſuſtine uincta eſſe potius quàm cuſtos carceris. Nam afflicta gemensq;, miſericordiam inuenies. Quod ſi ambitioni teipſam dederis, magnum malum, licet ſuaue, cuſtodiam carceris ſuſcipies, cui eris per totam uitam obnoxia. Proinde miſſas fac omnes familiaritates præfecti cuſtodiarum, & uide ut ſummo bono te modis omnibus approbes. id ſi minus potueris, eſt enim res ualde ardua, rectà contende ad eius potentias, & his ſupplex eſto, donec illæ exoratæ tuo continuo legitimoq; cultu, te in ordine probatorum ſtatuant, ſicut & illum Noe, cuius miræ nouæq; dotes enumerantur ſcriptura ſacra dicente: Hæ ſunt generationes Noe. Noe homo iuſtus, perfectus in generatione ſua, Deo placuit Noe.] Quæ ex concretis naſcuntur, & ipſa concreta ſunt. Nam ex equis equi, è leonibus leones, è tauris boues, homines item ex hominibus gigni neceſſum eſt. At bonæ mentis non talis eſt propria progenies, ſed prædictæ uirtutes, hominem eſſe, iuſtum eſſe, perfectum eſſe, deo placere, quod ut perfectiſsimum & ſummæ felicitatis finis, poſtremū ſubiungitur. Eſt autem una generatio, ex non eſſe ad eſſe iter & productio. Huius in ſtirpibus & animantibus uſus eſt neceſſarius. Altera uero eſt, ex meliore genere in minorem ſpeciem mutatio, cuius mentio fit his uerbis: Hæ ſunt generationes Iacob. Ioſeph cum ſeptemdecim eſſet annorū, paſcebat gregem cum fratribus ſuis adhuc puer, cum filijs Ballæ, & cum filijs Zelphæ, uxorum patris ſui. Quando enim hæc meditatoria cupidaq; diſcendi mens à diuinioribus contemplationibus ad uanas opiniones deſcendit, corporis & corporearum rerū ſodalis Ioſeph gignitur, adhuc puer, etiamſi ætate canus ſit, quippe qui nullam ſenilem ſententiam aut narrationem audiuit, quam Moſis ſodales ut poſſeſsionem utiliſsimam ſibi ac ſuis diſcipulis acquiſiuerunt. Quamobrem uidetur mihi, quò effigiem eius & exactiſsimam formæ ideam manifeſtius deſcriberet, paſcentem greges introducere, cum legitimo nullo, ſed cum ſpurijs fratribus concubinarum filijs, qui denominantur à deteriore muliebri genere, non à uirili præſtantiore. Nam filij Ballæ Zelphæq;, non Iſraelis patris nunc uocantur. Occurrit hic quæſtio, quam ob cauſam ſtatim poſt perfectas Noe uirtutes ſubiungitur: Corrupta eſt autem terra coram Deo, & repleta eſt iniquitate. Fortaſsis tamen non difficile fuerit eam ſoluere, homini præſertim non inerudito. Dicendum igitur, quòd cum in anima incorruptibilis ſpecies exoritur, mortalis ſpecies mox corrumpitur. Generatio enim pulchrorum ſtudiorum, eſt mors turpium: quando & poſt lucis exortum euaneſcunt tenebræ. Quamobrem in lege de lepra diſerte dicitur: Quod ſi caro uiuens in leproſo apparuerit, pollutus iudicabitur. Quod mox confirmans & quaſi obſignans, ſubinfert: Caro enim ſana interſparſa immunda eſt. id quod præter communem morem dictum eſt. Omnes enim à morbidis ſana corrumpi exiſtimant, à mortuis

uiua

uiua, non ediuerſo, quòd ſana uiuaq́; putent ſalutaria. Verùm legiſlator miranda in cunctis rebus ſapientia præditus, hoc quoq; habet proprium: docens quòd ſana uiuaq́;, cum ſunt impura, pollutionem inducunt. interſparſa enim ſana uiuaq́; caro in anima, eſt morbi certum indicium. hanc propheta commemoratione peccatorum arguit, obiurgat, pudorem incutit. illa uero agnoſcit ſingula, quibus à recta ratione exorbitauit: & tum demum ſe imprudentem, luxurioſam, iniquam, plenam inquinamentis deprehendit. quapropter extat lex noua & à uulgo recepta opinione diuerſiſsima, quæ ex parte leproſum pronunciat impurum: eum uero qui à capite ad pedes uſque lepra occupatus eſt, purum eſſe ait. Quilibet enim, opinor, probabiliter coniectans, diceret contrarium, leprã quæ ultra paruam aliquam corporis partem non diffunditur, minus impuram: per totum uero diffuſam impuriorem uideri. Equidem puto per iſta ſignificari id quod eſt uerißimum, quòd iniquitates inuoluntariæ uel maximæ abſoluuntur nec inquinant, cum graui accuſatore careant conſcientia: uoluntariæ uero etiamſi non late pateant, tamen pro animæ tribunali conuictæ, inſanabiles pollutæ impuræq́; iudicantur. Ergo duplex & duobus coloribus uariata lepra, uoluntarium uitium ſignificat. Cum enim anima in ſe ſanam uitalem rectamq́; rationem habeat, non utitur eius gubernatione ad bonorum ſuorum conſeruationem: ſed permittens ſeipſam imperitis nauigandi, totam uitæ nauim quæ in ſerenitate tranquillitateq́; ſeruari poterat, ſubuerſam demergit pelago. Cum autem uno colore albicat, mutationem præ ſe fert inuoluntariam, quando mens in totum ratione priuata, ne ſcintilla quidem intellectus reliqua, tanquam in tenebroſa denſaq́; caligine non cernit quid agendum ſit, ſed more cæcorum paſsim offenſans, lapſus alios poſt alios inuita dolensq́; ſuſtinet. Huic ſimile eſt, quod etiam de domo præcipitur, quam aliquando contingit lepra infici. Ait enim: Si domus lepra infecta fuerit, ibit eius dominus, & nunciabit ſacerdoti, dicens, quaſi contagium lepræ uidetur mihi in domo mea. Moxq́; ſubdit: Et præcipiet ſacerdos ut efferantur uniuerſa è domo, priuſquam ingrediatur eam, ut uideat, & non erunt immunda quæcunque in domo ſunt. Poſthæc intrabit ſacerdos, ut conſideret. Ergo priuſquam intrat ſacerdos, pura ſunt quæ domus continet: illo autem introgreſſo, impura omnia. Atqui contrarium erat uериſimilius, poſt introitum uiri purificati, perfecti, ſoliti pro cunctis ceremonias obire, & uota ſacraq́; facere, res in meliorem ſtatum mutari, & ex impuris puras fieri. At nunc ne in eadem quidem conditione permanent, ſed superueniente ſacerdote deteriores redduntur. Verùm iſta utrum cum dicta facili ſolutione conſonent, uiderint qui ſolent delectari talibus. Equidem incunctanter dico, nihil eſſe tam conueniens, quàm ut ad introitum ſacerdotis contaminentur quæ in domo ſunt. Donec enim diuinum uerbum in animam noſtram, tanquam domum quandam non ingreditur, nihil quod hæc facit culpatur. Nam curator, ſiue pater, ſiue præceptor, ſiue quid aliud ſacerdos uocandus eſt, qui ſolus admonere caſtigaréque poteſt, procul remotus eſt. Nec indigni ſunt uenia qui peccant per ignorantiam, ut qui peccata ſua parum penſitant: interdum etiam grauiter peccando putant ſe recte

facere.quando autem ad nos ingreditur ille ſacerdos uerus redargutor, tan quam lux clariſsima, tunc produntur animæ noſtræ ſcelesta conſilia per a-ctiones ſontes & culpabiles,quibus occupamur ignari rerum utiliũ.hæc o-mnia ſacrata redargutio damnans ut polluta,iubet auferri & detrahi, ut con ſideret ipſam puram domũ animæ, & percuret ſi quid in ea ſit morbidum. Simile quiddam facit & in Regnorũ libris mulier quæ prophetam accedit. eſt autem uidua,non ut uulgo uocamus marito deſtitutã, ſed quæ uiduatur affectibus mentem lędentibus & corrumpentibus, qualis Thamar in Mo-ſaicis literis.nam huic orbatæ marito præcipitur, ut maneat in domo patris qui ſolus ſeruator eſt, propter quem relicta mortalium conſuetudine, de-ſeritur uiduaturq́ humanis uoluptatibus, ſed diuinam genituram excipit, & uirtutis ſeminibus facta grauida in utero gerit parturitq́ honeſtas actio-nes:quas ſemel enixa,præmiũ aufert inuitis aduerſarijs, & uictrix pronun-ciatur,præ ſe ferẽs palmam inſigne uictoriæ.Thamar enim palma interpre tatur. Omnis autem anima uitijs uiduanda ſic prophetam alloquitur: Ho-mo dei,uenisti in ędes meas,ut me iniquitatis et peccati mei cõmoneſaceres. Hic enim numine correptus & occupatus cæleſti cupidine,diuiniq́ furoris impotenti œſtro percitus, quoties ſubintrat animam, memoriam iniquita-tum peccatorũq́ ueterum ei ſuggerit,non ut ad ea redeat, ſed ut gemens de flensq́ mutationem ſuam priſtinam,eius partus auerſetur præ odio:ſequa-tur autem monita dei uerbi, prophetæ & interpretis. nam prophetæ à pri-ſcis uocabantur aliquando homines dei,aliquando uidentes, nominibus a-ptis,& diuinitatem perſpicaciamq́ pulchre ſignificantibus. conuenienter igitur ſacratiſsimus Moſes tunc corruptam terram dixit, quando illius iuſti Noe uirtutes prolatæ ſunt in medium. Erat,inquit, corrupta : eo quod om-nis caro corruperat uiam ſuam ſuper terram.] Hic aliquis putabit erratum in una uoce græci cõtextus, eumq́ poſtulare ut potius legatur αὐτῆς quàm αὐτοῦ:quod refertur ad præcedentem uocem fœmininam, cum maſculinum relatiuũ minus conueniat. Quid ſi non de ſola carne uiam corrumpente ſer-mo fit,ut merito erratum in uerbis uideatur:ſed de duobus,& de carne quę corrumpitur, & de altero quodam quod uiam conatur corrumpere? Itaq́ ſic conſtruendum eſt:Corrupit omnis caro illius incorrupti æterniq́ perfe-ctam uiam quæ ducit ad deum. hanc ſcito eſſe ſapientiam. Hac enim dedu-cente,recta nimirum & publica, intellectus ad deſtinatum finem peruenit. eſt autem finis metaq́ huius uię,ſcientia & cognitio dei.hanc ſemitam odit, calumniatur,& corrumpere conatur quiſquis carnis amicus eſt. Nam non ſunt in rebus duo tam contraria,q́ uoluptas carnalis & ſcientia. Volenti e-nim hanc uiam regiam ingredi conſideratiuo generi, quod uocatur Iſrael, repugnat terrenus Edom:(ſic enim hoc nomen interpretatur) propere oc-currens inſtructis copijs,& minis territans, effecturum ſe ut ea nunquam te ratur à uiatoribus.ad quem miſsi legati ſic loquuntur. Tranſibimus per ter-ram tuam,non faciemus iter per arua, nec per uineta. non bibemus aquam de ciſternis tuis.incedemus uia regia.non deflectemus ad dextram,nec ad ſi niſtram, donec tuos fines ſuperauerimus. Ad hoc Edom reſpondet: Non trannſibis per me. alioquin armatus occurram tibi hoſtiliter. ad quem filij Iſrael

Iſrael:Præter montem iter faciemus: quod ſi de aqua tua bibero ego & peco ra mea, perſoluam tibi precium. nulla erit difficultas, tantūmodo tranſitum petimus.at ille reſpondet:Non tranſibis per me. Fertur de quodam è priſcis quòd cum ſpectaſſet pompam ſumptuoſiſsimam, ad familiares uerſus dixit: Videte amici quàm multis rebus opus non habeo.Compendio de re maxima uereq; cœleſti gloriatus eſt.Quid ais, itáne uictor de certaminis Olympici diuitijs coronam adeptus es,intantum ſuperior,ut nihil inde ad uſum aut delectationem ſumeres? miranda uerba,ſed mirabilior ſententia,tantum conſecuta roboris,ut uel citra pulueris iactum poſsit uincere. Verùm apud Moſem,myſterijs ſapientiæ initiatum, non unius tantum uiri hæc eſt gloriatio, ſed totius gentis populoſiſsimæ.id hoc argumēto liquet, quòd uniuſcuiuſq; anima confirmata eſt ad audaciam contra regem omnium quæ bona uidentur,terrenum Edom. Reuera enim quodlibet in ſpeciem tantùm bonum terrenum eſt.Celeriter,inquit,tranſibo per terram tuam.ó promiſsionem generoſam & magnificam.itáne obſecro ſuperare,tranſire, trāſcurrere, quicquid in terra bonum cenſetur,poteritis? nihil'ne ueſtram properationem remorari poterit? conſpectum diuitiarum congeſtarum auerſabimini deflexa facie? quid maiorum dignitates,paterni materniq; generis, decantataſq; à multis nobilitates deſpicietis? gloriam quoq; quam homines redimunt cæteris bonis omnibus, prætercurretis tanquam rem uiliſsimam? quid ſanitatem corporis,integritatem ſenſuum,pulchritudinem optabilem, robur inuincibile, & cætera quibus animæ domus,ſiue tumulus,ſiue quid aliud dicendum eſt, honeſtatur, tranſcurretis obiter, ut nihil horum referatis in bonorum ordinem? Olympiæ cæleſtiſq; animæ ſunt hæc tam ingentia facinora,quæ regione terreſtri iam relicta, ad diuinarum naturarum ſubducta eſt conſuetudinem. repleta enim cōtemplatione uerorum bonorum & incorruptibilium, merito adulterina iſta in diem durantia reijcit.Quæ igitur utilitas eſt præterire omnia mortalium bona mortalia,ſi hoc nō cum recta ratione facias, ſed ut nonnulli per ſegniciem,aut pigritiam,aut tractādi imperitiam? non enim ubiq; omnia, ſed apud alios alia ſunt in precio.Quapropter uolens amplius docere,ut cum recta ratio poſtulat deſpiciantur quæ modo diximus: ad hoc uerbum tranſibo, adijcit Per terram tuam. hoc enim eſt ualde neceſſarium, ut in copia rerum quæ uulgo habentur pro bonis,euitemus caſſes laqueoſq; quos illæ tendunt ſingulæ:& more ignis perrumpamus ſubinde repetentes nos earum impetus.Hæc ſe pertranſituros aiunt,arbuſta uero & uineta non item.mites enim plantas inſitas in anima,feraces dulcium fructuum,hoc eſt, ſermones probos & actiones laudabiles præterire,Ogygię ſimplicitatis fuerit.nam ibi hærendum erat,& auide fruendum præſentibus.nihil enim pulchrius quàm in uirtutibus perfectis hilaritas inſatiabilis,quę ſignificatur per modo dictas uineas.nos autē quotquot à deo niues imbreſq; è ſupernis fontibus accipimus, è ciſterna bibimus, terrenos latices non admodum requirendo,cum habeamus cælitus largas pluuias nectaris & ambroſiæ,alimentum multo præſtantius quàm poetici nectaris. & adhuc lacunas arte humana factas haurire ſuſtinemus per diffidentiam,cum paratos habeamus cæleſtes theſauros quos omnium ſeruator aperuit? quemadmodum Moſes ſa-

crorum interpres precatur, ut aperiat nobis dominus theſaurum ſuum cęle-
ſtem, detq́ nobis ſuã pluuiã. cuius preces deo gratæ facile exaudiunt̃. Quid
ille qui nec cælum, nec pluuiã, nec uerbum, nec ullam creaturã putans ad ſe
alendum idoneã, ſed ſuperſcandens hęc omnia, affectũ ſuum exprimit dicẽs:
Deus qui nutrit me à iuuẽtute: annõ uidet̃ tibi omnes quæ ſunt in terra colle-
ctiones aquarũ deſpicere? is certe nunq́ è ciſterna biberet, cui deus præbet
potus meracos, nunc angelis pincernas agentibus, nunc ipſe infundens, nõ
expectato internunciorũ officio. proinde ſine dilatione ingrediamur uiã re-
giam, quotquot prætereundas res terrenas ducimus. eſt aũt uia regia, cuius
poteſtatẽ nemo priuatus habet, ſed ſolus ille qui ſolus eſt uerus rex. hæc eſt
aũt, ut paulo ante dixi, ſapientia, per quã ſolam ſupplicib. animabus ad illum
Ingenitum patet refugiũ. credibile eſt enim eum qui per uiã regiã ſine impe-
dimento iter facit, non ſenſurũ laſsitudinẽ donec ad regem perueniat. quo fa-
cto, & illius felicitatẽ agnoſcet, & ſuam inopiã. nam & Abraham poſtquã ad
deum acceſsit proxime, mox cognouit ſe eſſe terrã & cinerem. nec ad dextrã
autem nec ad ſiniſtrã à regia uia deflectendũ eſt, ſed progrediendum per me-
diam. nam in utrumuis latus diuerticula ob nimietatẽ defectúmue culpãtur.
hic enim dextrum non minus q̃ ſiniſtrum uituperatur. ſiquidem apud petu-
lantes temeritas dextrũ, timiditas ſiniſtrum obtinet. ſic apud tractantes pe-
cuniam illiberaliter, dextrũ ſordida parcitas, ſiniſtrum larga profuſio. item
apud forẽſibus cauſis deditos laudatur uafricies, damnatur ſimplicitas. ſunt
qui ſuperſtitionem quaſi dextram ſequuntur, ne in ſiniſtram impietatem in-
cidant. ergo ne deflectentes incurramus in uitia pugnantia, uotis omnibus
omniq́ conatu hoc agamus ut recta incedamus per mediam uiam. eſt autẽ
in medio temeritatis & timiditatis fortitudo, ſordes inter & profuſionẽ tem-
perantia, inter uafriciem & ſtultitiam prudentia memoriáq́, inter ſuperſti-
tionem & impietatem pietas. hæ ſunt mediæ uiæ inter utraq́ diuerticula, o-
mnes commeabiles & publicæ, per quas non eſt fas uectari corporeis inſtru-
mentis, ſed motibus animæ cupientis inambulare in rebus optimis. id mole-
ſtiſsime terrenus Edom fert. timet enim ſuis dogmatibus ne ſubuertant̃ con-
fundanturq́: & ideo bellum interneciuum minatur, ſi conemur uiam ui per-
rumpere, excidendo arbuſta eius animæ frugifera, ex quibus in perniciem
prudentiæ plantatis fructum non percepit. Non tranſibis, inquit, per me. a-
lioquin armatus occurram tibi hoſtiliter. at nos ſecuri de eius tumultuatio-
ne reſpondeamus quod præter montẽ tranſibimus, hoc eſt aſſueti cum ſub-
limibus uerſari potentijs, & è ſpecula res conſiderare, ſcrutariq́ rationes ſin-
gularum, per quas earum eſſentia noſcitur, contemnimus omnia externa &
corporea. abiecta ſunt enim & humi repentia, tibi quidem grata, nobis uero
exoſa: quapropter nihil ex eis attingemus. quòd ſi uel ſummo digito, ut uul-
gus loquitur, tetigerimus, perſoluemus tibi precium: poterisq́ gloriari, q̃
nos uirtutis ſtudioſi à uoluptate ineſcati fuerimus. Si, inquit, de aqua tua bi-
bero ego & iumenta mea, dabo tibi precium. non mercedem, aurum argen-
túmue, qualis inter ementes uendentesq́ fit permutatio: ſed precium ho-
norarium quod recipias. nam reuera omnis luxurioſus, aut iniuſtus, aut ti-
midus, cum uidet aliquem tetricum, aut laborem fugere, aut uictum à lucri

cupidine

cupidine, aut captum uoluptatis amatorio, lætatur & gaudet, id honorem ſuum reputans:& efferens ſe apud uulgum iuueniliter ac geſtiẽs,incipit philoſophari de ſuis uitijs tanquam neceſſarijs ac utilibus: dicẽs quod alioquin ille uel ille uir laudatus non ſuſtinuiſſet his implicari. Ergo ſic alloquamur omnes iſtos miſeros:ſi aquam tuam bibero,ſiue tuum aliquid indiſcreto impetu attigero,perſoluam tibi pro dedecore precium honorificum.dignus enim es. dabimus. nam iſta tibi chara omnino nihil ſunt. An putas mortalem rem ullam uere eſſe ac ſubſiſtere,& nõ tanquam in ſuggeſto quodam ab inani & incerta opinione ſuſtineri non aliter quàm ſomniorum ludicra? quod ſi non libet ſingulorum fortunas perquirere, uide regionum integrarum & gentium mutationes in melius ac deterius. Floruit quondam Græcia, ſed Macedones abſtulerunt ei potentiam.poſtea Macedonia uiguit opibus,ſed diuiſa in plures portiones debilitata eſt,donec omnino interijt. ante res Macedonum inclyta fuerat Perſarum felicitas: ſed una dies tam ingenti regno finem attulit: & nunc Perſæ penes quos paulo ante fuerat imperium, ſunt Parthorum prouincia. Fuit & Ægypti olim perampla magnificaq́ potentia,ſed nubis in morem præterijt eius felicitas. Quid Æthiopes, quid Carthago in Africa? quid Pontici reges, quid Europa Aſiaq́, & ut compendio dicam,totus orbis habitabilis? nonne more nauis ſusq́ deq́ iactatæ marinis fluctibus,nunc ſecundis uẽtis, nunc aduerſis utitur? nam uerbum diuinum choreas in orbem ducit,quod uulgus hominum fortunam nominat.& cum perpetuo feratur per ciuitates,gentes,regionesq́,res aliorũ alijs omniũ omnibus tribuit, ſubinde uariãtibus apud ſingulos temporibus: ut totus terrarũ orbis tanquam una ciuitas optimo reipublicæ genere adminiſtretur, populari regimine. Nihil igitur eſt in humanis rebus ac negocijs præter umbram auramq́ leuiſsimam,ſine mora preteruolantem. eunt enim ultro citroq́ tanquam æſtuaria.nam & marini æſtus nunc cum magno impetu ſonituq́ accedunt,& longe lateq́ per littora diffunduntur undis ſtagnantibus: nunc refluunt retro, magnamq́ maris partem in formam continentis redigunt. Simile quiddam accidit,quando fortuna poſtquam populoſam aliquam gentem inundauit magnis felicitatibus,fluxu auerſo ne guttam quidem ſinit reliquam, deletis etiam ueſtigijs opulentiæ priſtinæ. Verum hæc reputatio non omnes tangit,ſed ſolos rectæ conſtantisq́ rationis aſſeclas. Ipſorum enim ſunt ambæ hæ ſententiæ: Cum rebus creatis commercium eſt nihili, præter montem iter faciemus. Non eſt enim poſsibile niſi ſublimi ac montano itinere,uitatis rebus mortalibus euadere ad immortalia. Quapropter Edom terrenus, cæleſtem regiamq́ uirtutis uiam interſepire uult: ſicut diuinum uerbum uiam illius & ſectam eandem ſequentium, inter quos & Balaam referendus eſt.nam & hic eſt terræ progenies,non cæleſte germen, argumento certiſsimo,quod auguria falſasq́ diuinationes ſequens, ne animæ quidem oculo recluſo uidit reſiſtentem ſibi angelum dei, ut conuerſus retrorſum abſtineret ab iniuria: ſed ita ſe commiſit imprudentiæ fluctibus inundantibus, ut obrueretur ab eis. tunc enim dubio procul nec curabilibus nec ſanabilibus morbis laborat anima,quando accedente redargutione (is eſt ſermo dei nuncius,præuius & impedimenta ſubmouens, ut inoffenſi

gradiamur per regiam uiam)ſine iudicio noſtras ſentẽtias præferimus illius
monitis, quæ ad caſtigationem correctionemq́ꝫ totius uitæ noſtræ adhibe-
re non deſinit.quamobrem quiſquis non paret,nec reueretur talem redargu
torem,cum ſaucijs interibit,confectis afflictisq́ꝫ per affectionũ uulnera. quo
rum calamitas exemplo eſſe poterit nondum deploratis quantũ ad purifica-
tionem attinet,ut conentur placare in ſuo pectore ſitum iudicem. & facient,
ſi eius rectiſsimis decretis non opponent ſuametipſorum iudicia.

PHILONIS IVDAEI
DE CONFVSIONE LINGVARVM

HACTENVS de his dixiſſe ſufficiat. deinceps non obi
ter conſideranda ſunt quæ de confuſione linguarum
philoſophatur. Sic enim loquitur. Erat autem terra la
bij unius,& ſermonũ eorundem. Cumq́ꝫ proficiſce-
rentur de oriente, inuenerunt campum in terra Sen-
naar,& habitarũt in eo. & dixit quiſq́ꝫ ad proximum
ſuũ: Venite faciamus lateres, & coquamus eos igni.
habueruntq́ꝫ lateres pro ſaxis, & bitumen pro luto,
& dixerunt: Venite ædificemus nobis ciuitatem & turrim, cuius faſtigium
pertingat ad cælum, & celebre faciamus nomen noſtrum antequam diuida
mur in uniuerſam terram. Deſcendit autem dominus ut uideret ciuitatem &
turrim,quam ædificabant filij hominum,& dixit dominus:Ecce unus eſt po
pulus,& unum eſt labium omnibus: cœperuntq́ꝫ hoc facere, nec deſiſtent à
cogitationibus ſuis,donec eas opere compleant. Venite igitur & confunda
mus ibi linguam eorum,ut non audiat unuſquiſq́ꝫ uocem proximi ſui. Atq́ꝫ
ita diuiſit eos dominus in omnes terras,& deſiuerunt ædificare ciuitatem &
turrim. Idcirco uocatum eſt nomen eius Babel, id eſt confuſio: quia ibi con-
fuſum eſt labium uniuerſæ terræ:& inde diſperſit eos deus ſuper faciem cun
ctarum regionum.] Quibus maiorum inſtituta diſplicent, homines impij,&
tantum ad accuſandas leges diſerti,arreptis impietatis anſis talibus,ſic cauil-
lantur:Etiam nunc extollitis præcepta ueſtra ut ueritatis regulas? Ecce ſacri
quos uocatis libri fabulas continent, quales alijs referentibus irridere ſole-
tis.nec opus eſt eas legibus interſperſas per ocium colligere, quaſi calumni-
andi ſtudio,ſatis erit huius præſentis uos commonefacere. hæc una certe ſi-
millima eſt illi de Aloadis, quos optimus poetarum Homerus conatos nar-
rat fuiſſe tres maximos montes alium ſuper alium aggerere,ſperantes ſe hoc
modo facile ſibi uiam munituros,qua ad æthercam ſublimitatem euaderent,
de quibus extant hi uerſus:

Ter ſunt conati imponere Pelio Oſſam,
Scilicet atq́ꝫ Oſſæ frondoſum inuoluere Olympum.

Olympus,Oſſa,Pelion,montium ſunt nomina,pro quibus legislator indu-
cit turrim extructam ab eius ſeculi hominibus,qui propter demẽtiam & ua-

ſtum

ſtum animum conati ſunt cælum attingere, conſilio longe ſtultiſsimo. nam etiamſi uniuerſæ terræ partes ſuperſtruerentur fundamento modico, ut in unius columnæ formam attollerentur, tamē longiſsimo interuallo abeſſent à ſphæra æthereа, præſertim iuxta opinionem philoſophorum qui ſcrutantur talia, terram centrum eſſe mundi aſſeuerantium. Preterea quiddam aliud huic ſimile de animalium una lingua proditur à fabularum ſcriptoribus. narratur enim olim animātium omnium terreſtrium, aquatilium, uolucrium eandem uocem fuiſſe: & quemadmodum nunc homines Græci cum Græcis, barbari cum ſuæ linguæ barbaris habent ſermonis commercium, ita tum illas omnes cum omnibus collocutas de ſuis rebus ac negocijs, ita ut & conquererentur inter ſe, & uiciſsim condolerent de calamitatibus, e diuerſo que rebus lætis gratularentur. nam uelut in una republica putabant ad ſe pertinere alienas quoque proſperitates ac aduerſitates, & eos affectus etiam in ſermone quotidiano non obſcure præ ſe ferebant, donec laſciuientes præ bonorum præſentium copia, ut ſæpe fieri ſolet, ultra decorum proruperūt rerum non concupiſcendarum amore, ut per legatos immortalitatē, à ſenectute immunitatem, perpetuamque iuuentam ſibi poſcerent, æquum ſe poſtulare dicentes, quando hoc munus iam uni ex eorum numero ſerpenti contigiſſet. hunc enim exuta ſenectute denuo repubeſcere. iniquum autem eſſe ut præſtantiora deteriori cedant hac parte, & multa uni. quam audaciam mox ſua pœna ſequuta eſt. nam confeſtim uariatæ ſunt animalium linguæ, ut ex illo tempore non poſſent ſe inuicem intelligere, impediente uocum diuerſitate, in quas loquela quæ prius communis fuerat, diuiſa eſt poſtea. Cæterum alia uero propior narratio diſiungit à brutis homines, & hos ſolos ait habuiſſe unicam linguam communem omnibus. tamen hæc quoque fabuloſa putatur. atqui hæc uocis in plurimas diuerſas loquelæ ſpecies diſſectio, quæ linguæ confuſio uocatur, in remedium peccatorum adhibita dicitur, ne communicato conſilio crimen fieret publicum: utque, ſi conferrent in unum operas, alteri muti eſſent alteris. attamen nihil hoc, quantum apparet profuit. Nam etiam poſt diuiſam linguam, deductasque in diuerſa loca tot gentium colonias, nihilominus terræ mariaque repleta ſunt malis ineffabilibus. nam non lingua, ſed ſimilis animarum ad peccandum procliuitas, cōmunicatæ iniquitatis cauſa eſt. ſiquidem etiam lingua mutilati, nutibus, aſpectibus, alijsque corporis geſtibus ac motibus, non minus quàm uerbis prolatis, uoluntatem ſuam ſignificant. huc accedit, quod ſæpe una gens, non lingua ſolum eadem, uerum etiam eiſdem utens legibus ac moribus, ad tantam peruenit maliciam, ut peccatis conferri poſsit cum reliquis omnibus hominibus: & ob imperitiam linguarū multi ab inſidiatoribus ex improuiſo ſunt oppreſsi, e diuerſo harū ſcientia multos exemit imminentibus periculis. itaque prodeſt magis quàm nocet linguæ cōmunicatio: quando nunc quoque per ſingulas regiones, præſertim indigenarum, nihil æque incolumitati confert ac lingua omniū eadem. tum ſi quis plures linguas ediſcat, mox probatur ab earū peritis, & pro amico agnoſcitur, non leue argumentum ſocietatis afferens loquelam familiarem, unde mox accedit ſecuritas à periculis. Cur igitur quaſi malorū cauſa eſſet lingua cōmunis ex hominibus ſublata eſt, quę debuerat confirmari ut perutilis. has

hominum malicioſorũ cauillationes ſeorſum redarguẽt quibus promptum eſt ad tales quæſtiones ex aperta legum ſcriptura ſine contẽtione reſpondere, qui non ſophiſmatibus repellunt ſophiſmata, ſed ſequũtur ueritatis ſeriẽ nuſquam ſinentem offendere, & impedimenta dimouentem facile, ut ſermo ex his poſsit euadere. Dicimus igitur iſtis uerbis, Erat uniuerſę terrę labium unum & uox una, ſignificari magnorum ineffabiliumq́ malorum conſonantiam, quibus ciuitates à ciuitatibus, gentes à gẽtibus, regiones à regionibus impetuntur uiciſsim, & quibus homines non ſolum in ſe inuicẽ iniuſti fiunt, uerum etiam in deum impij. & hæc quidem populorum ſunt crimina. conſideremus & uiritim inenarrabilem uitiorum multitudinem, præſertim ſi accedat ille inamœnus, ineptus, & male modulatus concentus. Fortuita quis neſcit, cum in paupertatem, obſcuritatẽ, corporis morbos aut mutilationes incidunt, item in infirmitates animæ, deſipientis præ atra bile aut longo ſenio, aut alio quocunq; grauiore infortunio. nam unũquoduis è iam dictis abunde ſufficit ad ſubuertẽdum & deijciendum hominem, etiam faſtu magno tumidum. quod ſi plura eum uelut ex compoſito aggrediantur eodem tempore, animæ, corporis, & externa, quid cogitari poteſt miſerius? cadentibus enim ſtipatoribus, etiam ſtipatum neceſſe eſt cadere. eſt autem corporis ſatellitium hoc, diuitiæ, gloriæ, honores, à quibus elatum in ſublime ſe oſtentat: ſicut ediuerſo à contemptu, obſcuritate, paupertate oppugnatur tanquam ab hoſtibus. item ſatellites animæ ſunt, auditus, uiſus, odoratus, guſtus, & tota cohors ſenſuum. adhæc ſanitas, integritas, robur, potentia. horum enim ualida ope ſuffultus communitusq́ animus incedit exultabũdus, & ſuauiter degens quicquid libet exequitur, omnibus uijs ei nunquam non patentibus. Verum & his ſatellitibus non deſunt aduerſarij, ſenſuum orbationes morbiq́, ut dixi, qui aliquando mentem agunt in præcipitia. & hæc quidem à fortuna impendent, uehementer difficilia miſeraq́, leuiora tamen ſi conferantur cum malis uoluntarijs. quis autem ſit horum quoq; concentus, rurſum per ſe conſideremus. Cum anima noſtra tripartita ſit, pars eius mens & ratio, pars ira, pars concupiſcentia eſſe dicitur. ſingulæ ſuis morbis laborant, atq; etiam inter ſe communibus uniuerſæ: quoties mens quidem imprudentiæ, timiditatis, luxuriæ, iniuſtitiæ ſegetes demetit: ira uero immanes furioſasq́ rabies, & cætera quibus grauida eſt mala parit: concupiſcentia quoque amores ſemper iuueniliter leues, & temere ad quæuis corpora & ad quaslibet res aduolantes, quocunq; immittit. tunc enim tanquã in naui nautis, uectoribus, gubernatoribus, per dementiam in eius perniciem conſonãtibus, etiam qui perdunt unà pereũt. grauiſsimũ enim malorum eſt, & pene ſolum inſanabile, omnium animæ partium ad peccandum conſenſus, cum tanquã in publica peſtilentia nihil ſani ſit reliquum, quod ęgrotis mederi poſsit: ſed & medici unà cum uulgo laborant, eadem qua cæteri lue correpti. Clades hæc deſcribitur apud legiſlatorem in mentione diluuij: quando & à catarractis cæli magno impetu imbres inundauerunt: & à terra, à corpore inquam, multi magniq́ fontes affectionum profuſi, fluenta ſua coniunxerunt miſcueruntq́ cum aquis prioribus, ut totam animæ regionem occuparent ſuorum gurgitum uorticibus. Videns, inquit, dominus deus multiplicatã eſſe malitiam

ciam

ciam hominū ſuper terram, & uniuſcuiuſq; cogitationes intentas eſſe ad malum omni tempore, decreuit in hominem, in hunc inquam reptilibus, uolucribus, alijsq; brutis & immitibus beſtijs circumdatum, animaduertere, cuius iniquitatem iudicaret eſſe inſanabilem. pœna autem fuit diluuium. Tantum ſibi libido peccandi permiſerat, cohibente nemine, & affluente unà cum copia rerum fruendi licentia. & merito. non enim una certa pars animæ corrupta fuit, ut ei ſuccurri poſſet à ſanis cæteris, ſed nihil integrum incorruptumq; relinquebatur. Videns, inquit, non unius, ſed uniuſcuiuſq; cogitationes, conuenientem pœnam incorruptus iudex eis inflixit. hi ſunt illi confœderati apud uallem ſalſuginis. eſt enim cauus, aſper, anguſtisq; faucibus ſtrictus locus affectuum, uere ſalſos amarosq; dolores afferēs: in quo factum fœdus nullis ſacris nullóue iureiurando dignum ſciens ille ſapiens Abrahā, fœderatos profligat. dicitur enim eos omnes conſpiraſſe in ualle ſalſa: quæ eſt mare ſalinarū. Annon uides illos orbatos ſapientia, cæcatosq; mente quę acutum cernere debuerat, ex re nomen habentes Sodomitas, iuuenes una cum ſenioribus, totum ſimul populum, circum ædes animæ curſare, ut diuerſantes in eis ſacroſanctos ſermones, cuſtodes & præſides, probris afficiant, nemine uel opponente ſe iniurijs eorum, uel alienante à tanto facinore. Non enim pars populi, ut legitur, ſed uniuerſus domum circumdedit, iuuenes unà cum ſenioribus, coniurati contra diuina uerba & opera, quæ ſcriptura ſuo more uocat angelos. Attamen diuinus uates Moſes occurrens, eorum cohibebit impetum, etiamſi ductu ſui regis irruant audaciſsimi & ad dicendum promptiſsimi, auctisq; copijs undatim affluant. Ecce, inquit, Ægypti rex ad aquā ueniet. ibi tu oppones ei te ſtans in labio fluminis. Ergo malus uir exit ad fluenta peccatorum & affectuum, quæ per aquam ſignificantur. at uir ſapiens primum accipit à deo ſemper ſtante nec unquā mobili munus illi conueniens, ut & ipſe firmus conſiſtat. dictum eſt enim: Tu uero hic ſta mecum: ut exuta omni dubitatione ac ambigentia, quæ ſunt uitia parum conſtantis animi, fidem certiſsimum firmiſsimumq; habitum induat. Deinde non contentus ſtare, quod mirandum eſt, obſiſtit etiam. dicitur enim ei: Sta ex aduerſo. Quorum alterum quidem, uidelicet occurſus, in motu: alterum uero, hoc eſt, ſtatio, in quiete conſideratur. Nulla tamen eſt in his uerbis pugna, ſed egregie cum rerum natura congruūt. Nam cuiuſcunq; ſententia ſuopte ingenio quieta eſt, nec facile à recto flexilis, hic ſolet reſiſtere undabundis rebus omnibus, tranquillitatem tempeſtate ultro accita turbantibus. Sed bene habet quod in labio fluminis occurſus factus dicitur. Sunt autem labra oris extremitates & ſepta linguæ, per quæ ſermo profluit, quando proferendus eſt. Sermone autem etiam hoſtes uirtutis, modo ſtudioſi diſciplinarum ſint, utuntur ad defendenda improbata dogmata: ſicut ediuerſo boni ad mendacia tollenda è medio, & ad uerorum bonorum confirmationem inuincibilem. proinde quoties omni rudente moto contentioſorum dogmatum aſſertores oppreſsi rationibus aduerſarijs pereūt, metrico uictoriale carmen ille ſapiēs cum ſuo ſacrato choro modulabitur. Vidit, inquit, Iſrael Ægyptios, non alibi mortuos q; ad labiū fluminis. Mortem dicens non animæ ſeiunctionem à corpore, ſed impiorū dogmatum prolatio-

nem,quę per os efferebantur & linguam inſtrumentaq́ꝫ uocis cætera.Porrò ſermonis mors eſt ſilentiū,non quo bene morati præ ſe ferunt reuerentiam: nam & hoc facultas quędā eſt ad eloquentiā pertinens, diſpenſatrix dicendi temporū:ſed quo impotes fandi propter aduerſariorū uehementiā inuiti u- tunt̃,nullā inueniētes dicēdi occaſionē.quibus quicquid tentāt effluit: quo- cunq; inſiſtūt,nequeunt ueſtigiū figere,ut prius q̄ cōſiſtant cadant neceſſa- rio:qualis eſt aquaria machina quę helix uocat̃.in cuius medio gradus quidā ſunt,quos ruſticus quoties agros uult rigare ſcandit, ac mox neceſſario dila bit̃.& ne continue cadat,proximū fulcrū utraq; manu retinet, quo totū cor- pus ſuſtentat.interim pedes manuū,manus uero pedū funguntur officio.inſi- ſtit enim manibus,quarū eſt agere:operat̃ pedibus,quorum eſt ſtare. Multi aūt cum nō poſsint ueriſimilia ſophiſtarum cōmenta fortiter refellere,quod non ſint admodū in diſſertationibus exercitati ut diſtenti actionibus, confu giunt ad illius qui ſolus eſt ſapiēs auxiliū,& opē eius ſupplices inuocāt.ſicut & quidā è Moſis familiarib.in ſuis hymnis precat̃: Muta fiant labia doloſa. Qui aūt poterūt hæc ſilere,niſi ab eo qui ſolus etiā ſermonis eſt dn̄s,obtura- ta fuerint?Ergo conuentus qui peccādi cauſa confluunt,cōtinuato curſu fu- giendi ſunt:cum prudentiæ uero ſciētiæq́ꝫ ſocijs fœdus pangendū. quapro- pter eorum qui dicūt:Omnes unius uiri ſumus filij,pacati ſumus: miror con ſenſum conſonum.quibus libenter dicerem: & qui fieri poteſt ô boni, ut nō bellum oderitis,pace delectemini,cum unum eundemq́ꝫ patrem profiteami- ni,non mortalem ſed immortalem, hominē dei:qui cum ſit illius ſempiterni ſermo,neceſſario ipſe quoq; incorruptibilis eſt. nam quicunq; multa princi pia ſuæ animæ genitiua faciunt,multorū deorum ſuperſtitioni nefariæ dedi ti,alij colunt alios,& autores fiunt tam ſeditionū ciuilium q̄ externorum tu multuum,ab initio uitæ finem uſq; bellis perpetuis implicati. qui uerò gau- dent uno genere,& unum parentem rectum ſermonē colunt, mirāturq́ꝫ har moniam & muſicam uirtutum concinentium,ſerenam tranquillamq́ꝫ uitam exigunt:non tamen ocioſam ignauamq́ꝫ,ut quidam exiſtimant, ſed admodū uirilem,& ualde acrem contra ſtudiorum ſuorum interpellatores,& indeſi- nentes turbatores fœderum.nam qui ſuopte ingenio pacem amant,bellico- ſi debent eſſe,in ſtatione collocati cōtra infeſtantes quietem animæ. teſtis eſt mihi primum cuiuſq; uirtutibus dediti animus ad hunc modum diſpoſitus. deinde unus è prophetico ſodalitio,qui numine afflatus exclamat:O mater, qualem me peperiſti hominē pugnæ,& hominē iniucundū uniuerſæ terræ. nec ipſe profui,nec mihi profuerūt: neq; uires meæ defecerūt ab execrationi bus eorū.An nō om̄is ſapiēs omnib.ſtultis perpetuus hoſtis eſt, oppugnās eos non claſsib.aut machinis aut exercitib.ſed rationibus?Cū enim in media pace cōtinue homines in ſe inuicē inſurgētes priuatim ac publice uidet, nec tantū gētes,regiones,ciuitates,caſtella,ſed etiā ſingulas domos,ſingulos ui- ros mutuo ſe bello impetere:quis nō pręſentes obiurgat,admonet, caſtigat, interdiu noctuq́ꝫ nō conquieſcens,eo q̄ ipſius anima nullā quietē admittere queat ob innatū odiū maliciæ.nā eadē quæ in bello, etiam in pace patrant̃ fa cinora omnia,ſpoliant, rapiunt,captiuant, prædantur,uaſtant: uim, crucia- tum,ſtuprū,probrum offerūt:aut dolo clam,aut ui palam,quantum poſſunt interfi-

interficiunt.nam cum diuitias aut gloriam ſinguli finem propoſitũ habeant, ad hunc tanquam tela uitæ actiones omnes dirigunt,æquationẽ iuris negligunt,inæqualitatem diligunt,ſocietatem auerſantur,unuſquiſq; cupit occupare aliena omnia,oſor hominũ & exoſus inuicẽ, ſimulator beneuolentiæ, adulationis fucatæ amicus,amicitiæ germanæ hoſtis,ueritatis inimicus,propugnator mẽdacij,tardus ad iuuandũ,celer ad nocendũ, ad calumniã promptus,ad patrociniũ cunctator,impoſtor,periurus,infidus,iræ mancipiũ,uoluptatis ſeruus,malorũ colluuies,bonorũ corruptor.hæc & huiuſmodi ſunt illius admirandæ pacis bona deſiderabilia, quorũ ſimulacra in uniuſcuiuſq; anima poſita coluntur & adorantur, id quod merito male habet omnem ſapientem,ut exclamare cogatur ad matrem nutricemq; ſuam ſapientiã: O mater,qualem me peperiſti,non uiribus ſtaturaq; magnum, ſed improbis infeſtiſsimum,uirum iniucunditatis ac pugnæ,natura pacis amantem, ideoq; in ſenſum pulcritudinem eius dehoneſtantibus.Nec ipſe profui,nec mihi profuerunt:nec illi bonis meis unquam uſi ſunt, nec ego malis eorum; ſed ut eſt apud Moſem,rem concupitam accepi ab illorum nemine:quippe qui omnia quæ iſti concupiſcunt ac reponunt tanquam utiliſsima,pro noxijs habeo.neque uires meæ defecerunt ob execrationes quibus me deuouẽt.Sed forti potentia diuinorum dogmatum protectus,non defeci præ laſsitudine,imò tanto uehementius obiurgaui meos execratores. Poſuit enim nos deus in contradictionẽ uicinis noſtris,ſicut & in ſacris hymnis alicubi dictum eſt de omnibus bonæ mentis cupidis.Annon à natura contradictores fuerunt omnes ſtudioſi uirtutis atq; ſcientiæ,ſemper concertando cum uicinis animę,redarguendoq; uoluptates finitimas, & unà degentes concupiſcentias, ignauiæ quoq; pauori cæterorumq; affectuum ac uitiorum cohorti reſiſtendo in faciem: adhæc ſenſus omnes redarguendo,de his quæ uiderunt oculos,de his quæ audiuerunt aures, nares de exhalationibus, guſtum de ſaporibus,atq; etiam tactum de accidẽtibus ei iuxta corporis potentias proprietatibus. imò etiam ſermonem mentis interpretem,de his quæ libenter proloquitur. Scrutandum eſt enim non obiter,quid,quóue modo, & quam ob rem uel ſenſus ſentiat,uel ſermo interpretetur,uel affectus afficiat,& erratum ſuum cuiuſq; redarguendum.Qui autem nulli horum contradicit, ſed omnibus deinceps annuit,ignorat q; ſeipſum decipiat,potentes uicinos ſinẽs munitiones contra animam ſtruere,quos debuerat ſubditos potius habere quàm dominos. qui ſi imperent, multa magnaq; damna dabunt, regnante apud ipſos amentia. cum uerò ſunt ſubditi, faciunt imperata, nec iugum excutiunt. atque ita dum pars obedire diſcit,pars non ſcientiam tantum,ſed & facultatem imperandi obtinet,totum animæ ſatellitium conſentiet, accedentesq; ad eum qui inter ipſos eſt ſenior, dicent: Pueri tui redegerunt in poteſtatem ſummarium uirorum bellatorum, qui nobiſcum ſunt. ne unus quidem ex eis occiſus eſt. ſed quemadmodum inſtrumenta muſica adaptata egregie ſonis omnibus,ita nos omnibus præceptis conſoni,nec uerbum ullum inconcinnum & abſonũ diximus,nec factum fecimus,ut cũ nobis collatus chorus inruditorum uideri poſsit omnino mutus & exanimis,qualis ridẽdus ille corporis nutritor Madiã,& progenies huius,nomine coriaceã molẽ ſignificãs, ſom-

nolentus

nolentus Beelphegor. ſumus enim genus electũ Iſraelis uidentis deum, inter quos ne unus quidem diſcrepat, ut uniuerſitatis inſtrumentum totus mundus harmonijs muſicis conſonet. quapropter etiam Moſes bellicoſo ſermoni, qui uocatur Phinees, honorem pacis ait ſe tradere, quòd uirtutis æmulus, & uitij hoſtis, totã eius generationẽ excidit in poſterũ, modo quis uelit perſpicere & ſcrutari diligẽter, & oculis auribusq́ꝫ ſuis teſtib. credere, ꝙ nihil ſit certi in rebus mortalibus, ſed omnia pendeant ab opinionibus. Miranda igitur conſonantia de qua modo diximus, ſed magis etiã mirifica & omnes harmonias ſuperãs, communis totius populi, qui introducitur uno ore dicere: Omnia quæcunq́ꝫ dixit deus faciemus & audiemus. nam hi iam nõ rationis ductũ ſequuntur, ſed ipſum deum ducem omnium, ideoq́ꝫ ad facta magis ꝙ ad uerba properant. Cum enim alij audita faciant, iſti quod mirandũ eſt, præ diuino quodam impetu aiunt facturos ſe prius, deinde audituros: ut nõ propter doctrinam & admonitionem, ſed ultro & ſuapte ſponte uideãtur ad bona opera occurrere. Poſt factum autem audituros ſe aiunt, ut quæ fecerunt dijudicent, an cum ſacris præceptis conſonent. Cæterum coniuratos illos ab oriente profectos ait inueniſſe campum in terra Sennaar, & ibi ſedes poſuiſſe.] Id iuxta naturam dictum eſt. Sunt enim in anima duæ ſpecies orientis, altera melior, altera deterior. melior, quando ſolarium radiorum more ſplendor uirtutum exoritur. deterior, quando his obſcuratis lucent alia. Prioris exemplum eſt hoc: Et plantauit deus paradiſum in Edem contra orientẽ, non ſtirpium terreſtrium, ſed cæleſtium uirtutum, quas è ſuo incorporeo lumine nunquam extinguendas plantator ille accendit. Ex Moſis quoq́ꝫ ſocio quodam audiuimus dictum hoc, Ecce homo cui nomen Oriens. Noua appellatio ſi intelligatur de homine qui conſtat ex anima & corpore. ſin autem de illa incorporea deum referente imagine, fateberis ei nomen hoc inditum aptiſsime. Hunc enim antiquiſsimum filium rerum pater exoriri uoluit, quẽ alibi primogenitum nominat: qui genitus mox patrem imitatus eſt, & qualia uidit apud eum exemplaria, tales formauit ſpecies. Deterioris autẽ orientis exemplum extat de illo, qui uolebat à deo benedictũ execrari. nam & ille ad orientem habitare dicitur. ſed hic oriens quamuis commune cum priore nomen habet, re tamen eſt diuerſiſsimus. E Meſopotamia, inquit, acciuit me Balac, è montibus orientalibus, dicens: Veni, ut execreris quem deus non execratur. Interpretatur autem Balac amens: nec immerito, qui ſperabat ſe poſſe decipere illum Qui eſt, & certam eius ſententiam humanis argutationibus irritam facere. Ideo Meſopotamiam habitat, mentem habens quaſi ſubmerſam in medijs fluminibus, nec enatare ualentem, nec emergere. Talis autem affectus ut exortus inſipientiæ, ſic occaſus bonæ mentis eſt. proinde iſti quorum narratur diſſona conſonantia, profecti ab oriente dicuntur. Vtrum ab oriente uitiorum? Nam eos qui à uirtutis oriente proficiſcuntur, diſiungi legimus, uitijs pariter obnoxiorum unitus motus eſt: ſicut cum manus non ſeorſum ſuis artubus, ſed qua cum toto corpore cohærent, unà mouentur. Nam inſipientia malis dux eſt ad opera non naturalia, quæ uitiorum eſt regio. Quicunque autem à uirtute demigrantes ſequuntur inſipientiam, conuenientem ſibi nacti locum inhabitant, qui

Hebraica

Hebraica lingua Sennaar, Græca uerò excuſsio uocatur. Conuellitur e-nim & concutitur quaſſaturq́ tota malorum hominum uita, ſemper con-fuſa turbataq́, ne ueſtigium quidem germani boni in ſe retinens. nam ſicut ea quæ excutiuntur nihil niſi concretum retinent, ſic & cuiuſq́ cum ipiquis confœderati anima mihi uidetur excuti. omnes enim uirtutis ſpecies abijcit, ut nec umbra nec imago eius ulla fiat reliqua. certe gens Ægyptiorum aman tiſsima corporis, non ab aqua, ſed ſub aquam fugere inducitur: quæ ubi ſe-mel ſubiecit ſe affectibus, quaſſatur ac miſcetur, in locum bene conſtitutę pa cataeq́ uirtutis, tumultibus uitiorum ſuccedentibus. Legimus enim excuſſos Ægyptios dum per medias marinas undas fugiũt. Hi ſunt qui ne Ioſephum quidem norunt, faſtum uitæ uarium, ſed propalam peccantes, ne ueſtigium quidem, aut umbram, aut ſimulacrum ullum honeſtatis ſibi reſeruant. Exor-tus eſt, inquit, rex alius ſuper Ægyptum, qui ne infimum quidem & nouiſsi mum bonorum Ioſephum nouerat: qui non modo perfectiones, ſed & pro-fectus ignorabat: & tantum à uiſione perfecta aberat, ut ne auditu quidem quicquam perceperit, dicens: Adeſdum, execrare mihi poſteritatem Iacob, & maledic nepotibus Iſrael. ac ſi diceret: Veni, extingue uiſum auditumq́ a-nimæ, ne quid uere bonum honeſtumq́ uel uideat uel audiat. uiſum enim Iſ-rael, auditum Iacob ſignificat. Talium mens omnem boni naturam abijcit, excuſſa quodammodo: ſicut proborum ediuerſo meras ſincerasq́ ideas bo-norum cõſectans, excutit reijcitq́ cætera tanquam folia. Contemplare illum meditatorem quid loquatur: Tollite deos alienos quos habetis è medio ue-ſtrum, & purificamini mutateq́ ueſtes, & facto agmine aſcendamus in Bæ-thel: ut etiamſi Laban poſtulauerit poteſtatem inquirendi in totam familiã, non inueniat ſimulacra, eſſentias ueras inſculptas in mente ſapientis, quæ ad Iſaac familiam à ſeipſa doctam pertinent iure hæreditario. nam hic ſolus ac-cipit paternam ſubſtantiam. Hic obſerua quod non ait eos ueniſſe in cam-pum in quo manſerunt, ſed quæſitum inueniſſe, utiq́ poſtquam diſpexerũt ubinam eſſet locus ad inſaniam commodiſsimus. Ita eſt profecto, inſipiens non aliunde accipit, ſed ipſe ſibi quærendo mala inuenit, non contentus his per quæ miſera natura ultro incedit, ſed cumulans ea malis artibus & exerci-tijs. atq́ utinam paulum ibi commoratus migraret aliò: nunc habitare ibi po ſtulat. dicit enim ſcriptura, quòd inuento campo habitarunt ibi tanquam in patria, non tanquam inquilini regionis exteræ. Leuius enim malum fuiſſet, ſi poſtquam in peccata inciderant, pro alienis ea peregrinisq́ habuiſſent, nõ pro cognatis ac domeſticis. inquilini enim potuiſſent diſcedere, ſedibus ue-ro ſemel electis immanendum erat poſtea. quapropter apud Moſem ſapien-tes omnes inducuntur inquilini. nam horum animæ in coloniam è cælo miſ-ſæ ſunt. ſolent enim uiſendi ac diſcendi gratia peregrinationem in terrenam naturam ſuſcipere. ibi hoſpitio corporis uſæ, & contemplatæ ſenſibilia mor-taliaq́ omnia, retro unde uenerant redeunt, memores cælum ſibi ciuitatem eſſe ac patriam, in his uero terræ finitimis uti ſe tantũ hoſpitio. cæteris enim colonis nouæ ſedes eximunt deſiderium ueteris patriæ: ſed hęc reditum ſuo rum expectat, & ipſi redire deſiderant. Itaq́ merito Abraham qui mortuam uitam ſepulchrumq́ reliquit, mortuorũ cuſtodes & mortaliũ rerum diſpen-

ſatores ſic alloquitur: Aduena & inquilinus ſum ego inter uos. uos autem in digenæ, qui cinerem & puluerem pluris facitis quam animã, dum uobis præ feciſtis Ephron, quod nomen ſignificat puluerem. Merito autem & medita tor ille Iacob inquilinum ſe in corpore queritur dicens: Dies annorum uitæ meæ quibus inquilinus ſum, pauci maliq́ꝫ fuerunt: non peruenerunt ad dies patrum meorum quibus inquilini fuerunt. At illi à ſeipſo docto etiam oracu lum redditum eſt hoc: Ne deſcendas in affectionem Ægyptum, ſed habita in terra quam tibi indicabo, in manſione incorporea inuiſibiliq́ꝫ, interim in- quilinum age in hac uiſibili & ſenſibili eſſentia. ut oſtenderet, ſapientẽ in ſen ſibili corpore peregre agere, cum patriam habeat uerumq́ꝫ domicilium in uir tutibus intelligibilibus, quæ ex ore dei procedunt nihil differẽtes ab eius ſer monibus. Moſes autem, Aduena, inquit, ſum in externa regione. Egregie, ne hoc quidem honore corpus dignatus, ut inquilinum eius ſe profiteretur, ſed alienum ſe ab hoc exiſtimans. Cæterum malus uir oſtendere uolens, unã linguam unumq́ꝫ labium non in uocabulis ſitum, ſed in ſocietate facinorum, rurſum aggreditur negocium, & turrim tanquam arcem tyrãno uitio ſtruit, ſodales omnes ad hoc opus conuocans, ut paratam materiem ſuggerant.

Venite, inquit, faciamus lateres, & coquamus eos igni.] Ac ſi dicat: Nunc permiſcuimus & confudimus omnes partes animæ, ut ſpeciei nullius ulla forma iam appareat: conſentaneum igitur his cœptis fuerit, ut quando eſſen tiam ſpecie qualitateq́ꝫ carentem, affectum & uitium aſſumpſimus, diuida- mus eam uſq́ꝫ in extremas qualitates & ſpecies, quo magis eas percipiamus, earumq́ꝫ uſumfructum, qui cognitus maiorem uoluptatẽ pariturus uidetur. Adeſte igitur cogitationes omnes & ratiocinationes, tanquam uocatæ in ſe- natum animæ, quotquot iuſtitiæ uirtutumq́ꝫ omnium curatis perniciem, ut collatis conſilijs diſpiciamus, quomodo aſſequi poſsimus optatum exitum. aſſequemur certe ſi rem gerendam auſpicabimur à fundamento hoc: ut infor mia formemus figuris additis, circumſcribamusq́ꝫ ſingula, ne uacillẽt & clau dicent, ſed fixa firmaq́ꝫ maneãt, aſſumpta quadratæ formæ natura. hæc enim cum ſit inconcuſſa indeflexaq́ꝫ laterculi more, etiam quæ ſuperædificabun- tur ſuſtinebit firmiter. talis ſtructuræ quęlibet aduerſa deo mens, quem Æ- gypti, id eſt, corporis regem dicimus, inuenitur opifex. hunc enim Moſes in ducit delectari latericijs ædificijs. poſtquam enim aliquis aquam terramq́ꝫ, il lam humidam, hanc ſolidam eſſentiam, ne dilaberentur corrumperenturq́ꝫ miſcuit, & ex his duobus tertium quiddam utriq́ꝫ cognatum effecit, quod lu tum uocatur, in portiones hoc ſecare non deſinit, ſuam cuiq́ꝫ ſegmẽto for- mam affingens, ut firma fiant & ad ſtructuram commoda. ſic enim opus ab- ſoluitur nõ magno negocio. hoc imitati homines prauo ingenio, poſtquam brutos & nimios affectionum impetus miſcuerunt cum grauiſsimis uitijs, ſecant eam temperaturam in ſpecies, quas fingunt formantq́ꝫ miſeri, ex qui- bus contra animam arx celſa erigitur: dum ſenſus diuiduntur in uiſum, audi- tum, guſtum, odoratũ, tactum: affectus in gaudium, concupiſcentiam, timo rem atq́ꝫ dolorem: uitiorum genus in imprudẽtiam, luxuriam, timiditatem, iniuſtitiam, & his cognata cætera. Nec deſunt his etiam nequiores, qui non contenti hunc conatum ſuſcepiſſe, etiam alios ipſis meliores, ad contempla

tiuum genus pertinentes,cogunt lateres facere, & ciuitates munitas ædificare,ſuo regi,ut uideri uult,intellectui:& hoc agunt,ut declarent bonum ſerui re malo,affectus plus poſſe quàm tranquillitatem animi,prudentiã cum uirtutibus ſubditam eſſe imprudentiæ cęteriſq; uitijs,ut neceſſe habeant dominorum imperata facere.Ecce,aiunt,etiam animæ oculus lucidiſsimus,puriſſimus,omnia cernens acutiſsime,cui ſoli deum uidere licet,nomine Iſrael,implicitus aliquando corporeis Ægypti caſsibus perfert iuſſa grauiſsima, ut lateres faciat & alia terrena opera cum ingenti labore ac uexatione: quapropter merito dolet ac gemit,quippe cui hoc unũ ſuppetit, uberes in tantis malis lacrymæ. Nam recte dicitur, quod ingemuerunt filij Iſrael præ grauitate operum. Et quis ſanæ mentis uidens uulgi opera, nimiaq; ſtudia, pecuniæ, gloriæ,uoluptatum,non uehementer doleat, & ad ſolum ſeruatorem deum exclamet, ut ille mala ſubleuet, perſolutoq; pro anima precio, in libertatem eam uindicet? Sed quæ tandem eſt hæc libertas? Illi ſoli ſapienti ſeruire,ſicut teſtantur oracula in quibus dictum eſt:Emitte populum,ut mihi ſeruiat. Eſt autem proprium ſeruientium ei Qui eſt,ut nec pincernarum, nec piſtorum, nec coquorum opera, nec alia terrena ulla fingant componantq; corpora in modum laterum: ſed aſcendant cogitationibus ad æthereum celſitudinem, præeunte Moſe amico dei cariſsimo. tunc enim manifeſte contemplabũtur locum in quo deus inſiſtit rectus & immutabilis:& ſcabellum pedum eius lapidi ſapphiro ſimile & firmamento cęli, uidelicet mundum hunc ſenſibilem, qui per hæc ſignificatur. decet enim ut fœderati ſcientiæ talium ſpectaculorum ſint cupidi: & ſi non amplius, ſaltem illam imaginem uideant, uerbum ſacratiſsimum,deinde hunc mundum etiam inter opera ſenſibilia perfectiſsimum.nam philoſophari nihil eſt aliud, quàm his perſpiciendis dilige̅ter ſtudere.ſenſibilis autem mundus ſcabellum dei dicitur has ob cauſas. Primùm ut liqueat,quod creaturis non inſit cauſa efficiens.deinde ut diſcamus,quod totus mũdus non ſuo libero motu mouetur,ſed gubernatur à deo rerum diſpenſatore, qui ſalutariter clauũ moderatur uniuerſitatis, idq; ſine manibus ac pedibus alijſq; creatis partibus iuxta doctrinam ueriſsimam. nõ eſt enim deus ſimilis homini,quamuis nõnunquam docendi cauſa dicantur de eo talia,dum non poſſumus ultra noſipſos ſapere, ſed ex noſtris accidentibus de Ingenito illo cõiecturas quaſdã facimus. Illud quoq; perpulchre ſe habet, q̃ mundus aſsimilat̃ figuræ laterculi.uidetur enim & ipſe ſtare hærereq; quantum uiſu percipitur, quamuis utatur motu ocyſsimo,nullam non præuolante creaturam.nam interdiu ſolem,noctu lunam,ſtare imaginantur oculi corporis:cum tamen nemo neſciat, horum ſiderum curſum eſſe concitatiſsimũ, quæ totum cælum intra unam diem obeunt. ſic & uniuerſum cælum quod ſtare uidetur in orbem circumuoluitur, qui motus inuiſibili diuinoq; mentis oculo comprehenditur. Inducũtur autem hos lateres igni coquere: quod ſignificat,affectus ac uitia calido motiuoq; ſermone confirmari, ne à ſapientiæ ſatellitibus deleri poſsint,qui ſemper moliuntur eis perniciem. quapropter additum eſt, Fuerunt eis lateres pro ſaxis. Quod enim rarum ac fluidum eſt in bruto impetu,in naturam ſolidam reſiſtentemq; conſtipatum & denſatum,mutatum eſt rationibus ualidis & demõſtrationibus certiſsimis,

poſtq̃ contẽplationes perceptæ uirilẽ quandã maturitatẽ aſſumpſerũt, quæ in tenera ætate diffluunt propter humiditatẽ animæ, nondũ ualẽtis impreſſas formas durare cõſeruareq́. Et bitumẽ fuit eis pro luto.] nõ cõtrà lutũ pro bitumine. uidenť enim mali quæ infirma ſunt cõmunire cõtra meliores, & fluxa diſſolutaq́ cõpingere, ut ex tuto in uirtutẽ iaculenť. Sed propicius pater bonorũ nõ ſinet illorũ ſubſtructiones cõſtabiliri, & nõ ſubſiſtente uano ſtudio reddet eas labiles, tanq̃ molle lutũ & fluidũ. quod ſi lutũ factũ eſſet in bitumẽ, fortaſſe terrenũ iſtud ſenſibile quod eſt in fluxu cõtinuo, ſoliditatẽ accepiſſet perpetuã & durabilẽ. Sed quoniã uerſa uice bitumen in lutũ mutatũ eſt, bono ſimus animo. eſt enim certa ſpes fore, ut firmæ uitiorũ munitiones excidanť per dei potentiã. Itaq; iuſtus ille in magno cõtinuoq́ uitæ diluuio, nondũ ualens abſq; ſenſibus animo ſolo res uere cernere, arcã, corpus inquã, intus & extra bitumine perũgit firmitatis gratia. ceſſante uero & terrore & periculo tempeſtatis illius iã ſe remittentis, exibit adiutus intellectu incorporeo ad percipiendã ueritatẽ. nã illud elegãs ab ipſa natiuitate ingeniũ quod appellať Moſes, pro patria mundũ habens in cuius ciuitatẽ aſcriptum eſt, aſtrictum uni loco bitumine piceq; oblito corpori, putanti ſe oẽs rerũ ſenſibus ſubiectarũ imaginationes capere ſeruareq́, deplorat ſe uinctũ, incorporeã naturã deſiderãs: deplorat etiã inflatã & errantẽ mentẽ uulgi miſeri, quæ pendens à falſa opinione, putat ineſſe ſibi aliquid certũ firmumq́, aut in uniuerſum creaturã ullam eſſe immutabilẽ, cum perpetuæ ſtabilitatis exemplũ in uno deo ſit propoſitũ. Cæterũ illa uerba, Venite ædificemus nobis ipſis ciuitatẽ & turrim, cuius faſtigiũ uſq; ad cælũ pertingat, tale quiddã ſubindicant. Ciuitates apud legiſlatorẽ non tantũ uulgares iſtæ intelliguntur, uerũ etiã quas homines in animabus ſuis circũferunt. hæ uidenť exẽplares, ut diuiniorẽ paraturã ſortitæ. illę uero harũ imagines, cùm conſtent ex eſſentia corruptibili. ſunt aũt duæ ciuitatis ſpecies, altera melior, altera deterior. melior, in qua ſub populari adminiſtratione reip. ciues æquo iure uiuũt, legibus principatũ obtinentibus. hæc ad laudẽ dei pertinet. deterior aũt, adulterina, falſæq; monetæ, in qua penes uulgũ eſt regimẽ, & inęqualitas eſt in precio, præſidente iniquitate atq; iniuſtitia. in prioris ius probi aſcribunť, in poſterioris ignauorũ multitudo, perturbationẽ magis q̃ ordinẽ, & confuſionẽ magis q̃ bonã conſtitutionẽ diligens. Inſipiẽs aũt ſocios poſtulat, nõ cõtentus peccatis proprijs: hortaturq́ ad nauandã ſibi operã nunc uiſum, nunc auditũ, nunc ſenſus cæteros ut incũctanter præſto ſint, & pro uirib. ſuũ quiſq; miniſteriũ accõmodet. accerſit etiã & concitat cæteras cateruas affectuũ ſuapte natura indomitorũ, ut prælia meditando inuictus euadat. Hos igitur ſocios mẽs his uerbis cõcitat: Ædificemus nobis ciuitatẽ, ac ſi dicat, partes noſtras cõmuniamus, circũdemus nobis firma mœnia, ne ſimus expoſiti hoſtilibus incurſationibus, diſtribuamur in tribus & curias, in quas adſcribanť inſitæ in anima potẽtiæ, & pars brutis contribuať, pars rationalibus. magiſtratus aũt eligamus nobis cõmodos, opulentiã, gloriã, honores, uoluptates, per quos adipiſcamur potentiã, excluſa iuſtitia paupertatẽ obſcuritatẽq; afferre ſecũ ſolita. Scribamus leges quæ faueant potentioribus, quorũ ut reip. utiliorum, præcipua habẽda eſt ratio. in primis turris extruať, quæ uitio tyrãno ſit

pro

pro arce regiaꝗ munitiſsima, cuius pedes in terra nitanť, caput ad cælũ pertingat, magnanimitate ad tantã celſitudinẽ penetrans. nam certũ eſt eam nõ in ſolis humanis iniquitatib. conſiſtere, ſed properare ad cæleſtiá per impios & deó infeſtos ſermones, dũ aut cęli numen negat, aut prouidentiã eius, aut mundi conditi principiũ: uel ſi hunc creatũ concedit, tamen & cauſas eius incertas putat, & motũ ei moderatũ adimit; affirmãs eum nunc perperã, nunc contumaciter agitari, ſicut naues aut quadrigas circenſiũ: quæ nunquam ſine gubernatore aurigaꝗ feruntˀ curſu proſpero. at prouidẽtia nõ interdum, ſed humana ſępe, diuina ſemper, bonũ habet euentũ. nam error confeſsione omniũ abeſt à diuina potẽtia. Proinde hac figura ſignificať, inſanos homines maliciæ rationẽ tanꝗ turrim ædificare, nihil aliud quærẽtes niſi ut nomẽ ſuũ magnũ magis ꝗ bonũ tranſmittãt ad poſteros. dicũt eñ, Faciamus nobis nomen.] ó inſignẽ impudentiã. quid aitis? cũ debeatis tenebris ueſtras iniquitates abdere, & prætextũ eis ſi nõ uerũ certe ueriſimilẽ quærere, uel ad ineundam apud honeſtiores gratiã, uel ut effugiatis pœnas confeſſorũ criminũ: audetis tantũ nõ in clariſsima luce uos oſtentare, contẽptis & minis hominũ, & ſupplicijs diuinitus infligẽdis ſine clemẽtia? & inſuper circũquaꝗ rumores nuncioſꝗ iniquitatũ ueſtrarum dimittẽdos cenſetis, ut nemo neſciat, nemo non audiat ueſtra ó miſeri ac ſceleſti facinora? At quale tandem nomẽ cupitis? certe quale factis ueſtris conuenit. id uero eſt ne unũ ſolũ? genere fortaſsis unũ, ſed in ſpecies diſtinctũ innumeras, quas uel ſilentib. uobis opprobrabunt alij. ineſt enim uobis petulantia cum impudentia, contemptus cum uiolentia, uis cum cæde, ſtupra cũ adulterijs, cũ immoderatis uoluptatibus immenſa concupiſcẽtia, cũ temeritate inſolentia, cũ calliditate iniuſtitia, cum furacitate rapacitas, cũ mẽdacijs periuria, cũ iniquitatibus impietas. hęc ſunt iſta nomina, & his ſimilia. bella uerò gloriatio, captare celebritatem nominis ex his quæ cælari debuerãt. Sunt tamẽ qui ualde ſibi rebus talibus placent, putantes inde ſe lucrifacere præclarã exiſtimationẽ apud homines, qui ultrices tam immanis audaciæ diras non effugient, non ſolum præſagientes, ſed & præuidentes ſuum interitũ. quos libenter ſic alloquerer: Scitis fore ut diſſipemini. Cur igitur peccatis? Sed fortaſſe morem inſipiẽtium proponit, qui etiam maximis pœnis non obſcure ſed manifeſte impendentibus, ab iniurijs non temperant. ſunt autem notiſsimæ artes malæ, quas ſolet ferire diuina ultio. & peſsimi quoꝗ cogitant deum non ignorare ipſorum maleficia, nec ſe poſſe illius animaduerſionem depellere. alioquin unde ſciunt ſe diſsipãdos? attamen dicunt. Priuſquã diſpergamur.] Profecto conſcientia redarguit in pectore, & quanꝗ contemptores dei ſtimulat, ut uel inuiti cogãtur intelligere, humanas res adminiſtrari à natura præſtantiore, & eſſe iuſtitiam quæ implacabiliter ſcelera uindicet, infenſam iniuſtis impiorũ facinoribus, & eis etiam qui his patrocinanť. Verum iſti omnes ſunt ſemper morientis, & nunquam emortuæ miſeriæ poſteritas, illius quæ Cain nominať. Annõ & Cain poſt natum ſibi filium, quem nomine idem quod ipſius ſignificante appellarat Enoch, induciť ciuitatẽ condere, & quodãmodo creaturas mortales ędificare, ad ſubuerſionẽ rerum diuiniorẽ apparatũ ſortitarũ? Nam Enoch interpretať gratia tua. At impius quiſꝗ opinať quod cogitat & intelligit eſſe

intellectus ſui gratiā:quod uidet,oculorū:quod audit,aurium:quod olfacit, nariū:itidemq́ cætera officia fert accepta ſuis ſenſibus, ſicut & ſermonē uocis inſtrumētis. deum aūt cauſam eſſe negat, aut contendit nō eſſe primariā. ideo primitias agriculturæ ſuæ ſibi rēponit, contētus obtuliſſe deo de fructibus,quāuis exemplū ſalubre haberet in proximo. nam frater eius primogenita,nō ſecundarios gregis partus ſacrificat, confitens antiquiſsimas cauſas eſſe penes autorem antiquiſsimū.at impius opinionē tuetur contrariā:intellectum habere ſuę uoluntatis poteſtatē liberam, & ſenſum ſentire quicquid uult.iudicare enim uere libereq́,hunc de corporibus,illum de omnibus. atqui adeo ſunt reprehenſibiles,& à ueritate cōuincibiles,ut nihil ſupra.nónne intellectus ſæpe in reb.innumeris delirij coargutus eſt?nónne ſenſus omnes deprehenſi in falſo teſtimonio?nō pro tribunali rationis,quæ & ipſa falli poteſt,ſed ipſa natura iudice,cuius incorruptiſsimū eſt iudiciū.proinde cū & intellectus noſter & ſenſus ſit in lubrico,neceſſario fatendū eſt deū nobis impluere & cogitationē & uirē percipiēdi. & hanc gratiā nobis conferri nō à noſtris partibus,ſed ab illo cui totū debemus quicquid ſumus. At arrogantes filij hæreditatē à patre acceptā cupiunt ad cœlum exſtruere,donec iuſtitia uirtutis amica,uitiorum hoſtis, aggreſſa ciuitates cōmunitas cōtra miſeram animam,& has demolitur et turrim,cuius nomen in Iudicum libro ſcriptum extat.id Hebraice dicitur Phanuel,interpretatur aūt Auerſio dei. nam quæuis munitio quæ per ratiocinationes probabiles adſtruitur,ad nihil aliud ædificatur,q́ ut mentem diuertat & deflectat à cultu dei,quo conatu quid eſſe poſsit iniquius?uerum contra hanc turrim deprædator & hoſtis iniuſtitię ſuſcipit expeditionem,qui Hebraice uocatur Gedeon,& interpretaē prædonum receptaculū.Iurauit,inquit,Gedeon Phanuelitis dicens:Cum uictor in pace reuertar diruā turrim iſtam.Egregia cōminatio,decens animam hoſtiliter affectam erga malos & impios,fore ut ſubruanē omnes rationes quæ ducunt ad impietatē,& ſolet ita fieri.Cum enim mens conuertiē,deſtruiē quod auerſum fuerat.& quod iure mireris, huius demolitionis tempus ait eſſe nō bellum ſed pacē. mentis enim ſtabilitate quieteq́ quam pietas ſolet parere, ſubuertitur omnis ratiocinatio quam ſtruxit impietas.Sunt etiam multi qui ſenſus in modum turris extollunt tantopere,ut ad cæli fines pertingant. per cælum autē noſter intellectus ſignificaē,in quo præſtantes diuinæq́ naturæ uerſantur.Hæc qui audent,ſenſum intellectui pręferūt, uolentes expugnare intelligibilia per ſenſibilia,facereq́ ſeruos è dn̄is, & uice uerſa è ſeruis dn̄os. Cæterū illa uerba:Deſcendit dominus ut uideret ciuitatē & turrim,ꝺ figurate accipienda ſunt. nam credere quòd deus accedat aut recedat, aut deſcendat aſcendatq́, uel in totum ſicut animalia mouentur ſtet moueatúrue, impietatis eſt deportandæ in extremas,ut uulgus loquitur,inſulas oceani. Sed iſta humano more legiſlator de deo dicit, quamuis haudquaq́ humana forma prædito,ad utilitatem diſcentium, ut iam ante non ſemel admonuimus. Quis enim ignorat quòd deſcendens alio loco relicto alium occupat? Deus autem implet omnia, non contentus ſed continens, qui ſolus ubiq́ ſimul & nuſquā eſt.nuſquā,quia ipſe locū & regionē creauit unà cū corporibus, nec fas eſt autorem intra ullam ſuam creaturam includi. Vbiq́ autem, quia po-

tentijs ſuis per terrã,aquam,aerẽ,cælum extenſis,nullam partẽ mundi deſti-
tuit,ſed omnia inter ſe inuicẽ aſtringit inuiſibilibus uinculis,ne unq̃ ſoluan-
tur,plurimũ laudandus hoc nomine.quod enim celſius eſt omnibus poten-
tijs,intelligit eas excedere,cũ eas in poteſtate habeat.uirtus aũt illa omnipo-
tens quæ cõdidit & gubernat omnia,uere deus dicit,omnia cõtinens in gre/
mio,& omnia penetrãs uel minima.id inuiſibile incõprehenſibileq́ numen
cũ ſit ubiq́,nuſquã tamẽ uere cernit aut percipit.& cũ dicit:Sto ante te,uide
tur quidẽ ſe oſtendere,ſed maior eſt q̃ ut uel indicari poſsit uel uideri ab ul-
la creatura.Ergo migratorij motus nomina nequaq̃ deo conueniũt,ſurſum,
deorſum,dextrorſum,ſiniſtrorſum, prorſum,retrorſum: nec tale quicq̃ in-
telligit de illo qui locũ nõ mutat.nihilominus dicit deſcendẽs uiſere,qui om
nia prius etiã q̃ fiant præuidet manifeſtiſsime: ut doceamur moneamurq́,
nequis homo de abſentib.rebus & incertis putet ſe poſſe certã coniecturã fa
cere,ſed propius introſpecto negotio diligenter cuncta perluſtret.uiſus ẽm
certus potius q̃ fallax auditus, teſtis adhibendus eſt. quapropter in optime
cõſtituta rep.lege cautũ eſt,nequis audita dicat pro teſtimonio,quia iudiciũ
auditus naturaliter facile eſt corruptoribus.Apud Moſem quoq́ inter ueti-
ta legit:Non admittes auditionẽ uanã.ubi nõ tantũ interdicit,nequis falſum
ſermonẽ aut ſtultũ accipiat auribus:ſed docet q̃ ad manifeſtã ueritatis perce
ptionẽ longe minus q̃ uiſus idoneus habeat auditus,cũ ſit refertus uanitati-
bus. Hanc cenſemus eſſe cauſam cur deſcendiſſe dicat deus ut ciuitatẽ ac tur
rim uiſeret.nec temere additũ eſt, Quã ædificarant filij hominũ.) Fortaſsis
enim profanus aliquis cauillabit: Nouã uerò rẽ nos docet legiſlator, turres
atq́ ciuitates non ab alijs ædificari q̃ filijs hominũ. quis adeo demens eſt,ut
hæc tam manifeſta neſciat? Verũ nõ iſta obuia protritaq́ conſideranda ſunt
in ſacris oraculis,ſed ueſtigãda quæ tegunt ſub his apertis uocabulis. Quid
igit hoc eſt? Qui rebus multos quaſi patres tribuũt,& multorũ deorũ cater-
uam introducũt,negocia confundẽtes per imperitiã,& animæ finẽ uolupta-
ti aſsignantes, opifices dictæ urbis eiusq́ arcis,ſi uerũ fatendũ eſt,facti ſunt:
quas ad finẽ illũ deducũt extruendo tanq̃ ædificia, ipſi nõ abſimiles opinor
natis è ſcorto,qui à diuina cõcione arcent lege dicente, Non intrabit natus è
meretrice in eccleſiam dñi. Iſti enim quaſi paſsim iaculantes ſagittarij,qui in
nullũ ſcopũ præſtitutũ tela dirigũt,innumera principia cauſasq́ rerũ creata
rum ſupponunt,falſas omnes,cum unum factorẽ patremq́ uniuerſitatis ne-
ſciant.ſed qui ſcientiã habent,unius dei filij appellant merito,ſicut & Moſes
fatetur dicens,Filij eſtis dñi dei.& alibi,Deũ qui te genuit.&,Nonne hic ip-
ſe pater tuus eſt? Qui ſic affecti ſunt, ſolũ honeſtũ bonũ exiſtimant,quæ eſt
arx ab huius belli peritis contra finẽ uoluptatẽ ſectantiũ oppoſita,ut illũ ex-
pugnatũ tollant è medio. quod ſi nondũ quiſquã eſt dignus ut dei filius ap-
pelletur,tu tamen da operã ut ornatus ſis ſicut uerbum eius primogenitum,
angelus antiquiſsimus,& quidam uariarũ appellationũ archangelus: uideli
cet principiũ,nomen dei uerbumq́ dictus,& homo factus ad imaginẽ,& ui
dens ille Iſrael. Quamobrẽ ſuperius adductus ſum ut laudarẽ eos qui ſui ge-
neris initia referunt ad unũ uirum cõmunem parentẽ. nam ſi nondũ idonei
ſumus ut nominemur dei filij, ſimus ſaltem ſermonis illius ſacratiſsimi, qui

eius ſempiterna imago eſt.imago enim dei eſt uerbũ illud antiquiſsimũ. hoc genus multis in locis lex filios Iſrael etiã nominat, uidentis illius auditores, quandoquidẽ poſt uiſum auditus ſecundũ honorem meretur, & qui diſcũt, poſthabendi ſunt eis qui abſq́ præceptore manifeſtas ſubiectorum formas percipiũt.Proinde ueneror in Regũ libris ſacras literas,ubi qui poſt multas ætates flagitioſe uixerũt,tamẽ ad ſtirpis autorẽ Dauid hymnorũ diuinorum poetã referunt,qui uiuus uidensq́ ne proauos quidem eorũ agnouiſſet pro ſuis poſteris.animarũ enim quas uirtus immortalitati conſecrat,non corruptibiliũ corporũ ſoboles,in poſteritate bonorũ uirorũ cenſet. cæterũ de his qui ſe iactant ob iniuſta facinora,dicit dñs:Ecce genus unũ & labiũ unũ omnium:ac ſi dicat,Ecce una familia cognatioq́ pariter omniũ, nemine mutãte ſententiã,nec diſcrepante, quemadmodũ & muſicæ imperiti conſonãt. nam & horũ uocis inſtrumenta interdũ modis omnibus incõcinna ſunt & diſſona,ut nihil inter eos conueniat,niſi quod pariter diſcrepant.Idem & in febribus uſu uenit ut uidemus. nam & quotidiani & tertiani & quartani ut medicorum filij uocãt circuitus,ſtatas horas habent nocturnas diurnasq́, & eundem ſemper ſeruant ordinẽ.Porrò illud:Cœperuntq́ hoc facere, nõ ſine indignatione dictũ eſt:q́ malefici non contẽti humanæ ſocietatis iura uiolaſſe, ad cælum ſint auſi ſcandere, iniquitatẽ ſeminantes, & metẽtes impietatẽ.ſed nihil proficient miſeri.nam qui ſe mutuis iniurijs afficiũt, ſæpe conſilia quãuis ab ipſis damnata,perducunt tamẽ ad effectũ, impij uero nõ item. Numẽ quod impetunt,illæſum manet,ipſi maculã contrahunt ineluibilẽ,& ordiuntur quidem iniuriã,ſed nihil efficiunt.Propterea ſic dictum eſt: Cœperũt facere.Homines inexplebiliter peccandi auidi, non contẽti facinoribus terra mariq́ patratis & in aere,quæ ſunt elementa corruptibilia,decreuerunt naturæ cæleſti ac diuinæ inferre manus impias:quæ cũ inter creaturas nõ cenſeatur, eſt extra omnem aleam iniuriæ.quæ etiamſi maledictis appetatẽ, nihilo habet deterius,nec à ſempiterna ſua natura dimouetur, ſed maledicis calamitates infert haud unq́ medicabiles. ſiquidem etiamſi cœptis fruſtratis nõ potuerũt ad deſtinatũ impietatis ſuæ finẽ peruenire,nihilo minus ac ſi cogitatum facinus perpetraſſent,dãnandi ſunt. & hoc eſt quod ait abſolutã turrim ab eis,quamuis penderet adhuc,dicens: Dñs deſcendit ut uiſeret ciuitatem ac turrim,non quam ædificaturi erant,ſed quã ędificauerant.& quod argumentũ eſt imperfectæ ſtructuræ?Primũ ipſa res ſatis liquet. nulla ẽm terræ pars ualet cęlum attingere,ob cauſam ſupradictã,quia nullũ centrũ tangit ſuam circumferentiã.deinde,quoniã æther ſacratus ignis,flãma eſt inextinguibilis,iuxta Grecã nominis etymologiã, ἀπὸ τοῦ αἴθειν,quod urere ſignificat. teſtis eſt ſol ignium pars cæleſtiũ,qui ex tanto interuallo intima terræ penetrat ſuis radijs:nec tantum hanc, ſed & aerẽ, qui ad cæleſtẽ uſq́ orbem ab ea pertinet,licet ſuapte natura frigidum,partim tepefacit partim exurit.nã quæcunq́ aut multum diſtant ab eius orbita,aut ad latus alterutrum declinant, tepefacit tantũmodo.quæ uero aut propinqua ſunt aut directe oppoſita,maiore ui caloris exurit.quę cum ita ſe habeant, non erat opus ullis fulminibus contra conantes aſcendere, cum alioquin auſus illi magnifici euaneſcerent. Quod ſubindicat̃ per ea quæ mox ſequunt̃: Deſiuerunt, inquit, ædificare

ciuitatem

ciuitatem & turrim.] Dubio procul non quia perfecerant eam,ſed quia con-
fuſio ſecuta prohibuit quominus perficerent. nec tamen effugerunt crimen
perpetrati facinoris,qui conſilium tam immane non dubitarũt aggredi.cer-
te augurẽ illum & prodigiorũ procuratorẽ,uanis coniecturis ſtudentẽ (ua-
nus enim interpretat̃ Balaam) lex ait populo uidenti maledixiſſe , quãuis in
uerbis eius erat fauſta precatio:mirũ ni non reſpectu dictorũ eius quæ diui-
na prouidentia recudebat in quandam meliorẽ monetã,ſed mẽtis ipſius , cui
noxia magis obuerſabant̃ ꝙ utilia.pugnant aũt hæc inter ſe ſuopte ingenio,
coniectura cũ ueritate , uanitas cum ſciẽtia, diuino furore carẽs diuinatio cũ
ſapientia: & quãuis aliquis conatus per inſidias alterũ interimere fruſtratus
eſt,nihilominus homicidij reus eſt , ſicut decernit ſuper hoc caſu ſcripta lex .
Siquis,inquit,conatus fuerit proximũ ſuum dolo perdere,& ad altare confu-
gerit,abſtractũ afficies ſupplicio. Atqui conatus tantũ,non interemit. at par
eſt maleficiũ,patraſſe cædem,& decreſſe.quamobrẽ ne ſupplici quidẽ uenia
datur,ſed è ſacrario duci iubet̃ qui cõcepit tam nefariũ conſiliũ. profanus eſt
autẽ & nefaſtus nõ ſolum quoniã animæ per uirtutis uſumfructũ ualẽti per-
petuo uiuere,per uitiorũ aſſultum cædẽ molitus eſt : uerũ etiã quia deũ facit
fautorẽ auſus impij.nam refugiũ id ſignificat: quoniã multi uolentes euade-
re propria crimina,& debitis pœnis eripi,facinus ſuum referũt in deum, nul-
lius mali autorẽ,ſed bonorum omniũ . proinde pium habet̃ tales uel ab ipſis
delubris abſtrahere.Extat aũt inſignis pœna cõtra impietatis aſſertores,quã
fortaſſe quidã inſipientes non damnũ ſed lucrũ arbitrabunt̃ . Non deficient,
inquit,ab eis omnia quæcunq; aggreſsi fuerint facere.ó infinitã & immẽſam
miſeriã:omnia quæcunq; aggrediet̃ mens demẽtiſsima,ſuccedunt ex ſenten-
tia:nec magnus nec paruus conatus fruſtrabitur ullus, ultro negocijs animę
occurrẽtibus & ſeſe præbentibus.hæc ſunt animæ uiduatæ indicia,peccan-
tis abſq; impedimentis omnibus . nam quiſquis eſt nõ prorſum inſanabilis,
optarit ſe conſilio mentis deſtitui , ut cum furtũ aut adulteriũ aut homicidiũ
aut ſacrilegiũ aut aliquid ſimile tentat cõmittere,,ſucceſſu careat,& innume-
ra inueniat obſtacula.nam cohibitio maximũ morbum arcet iniuſtitiã : ꝙ ſi
adſit licentia,ille uitari non poterit . Et adhuc tyrannorũ fortunas ó beati ſu-
ſpicitis,quibus procliue eſt quiduis efficere , quod rabido efferatoq; animo
concipiunt:imò gemenda eſt illorũ conditio . ſiquidem inopia & infirmitas
malis prodeſt,bonis uero potẽtia cum opibus . Certe quidam ex inſipiẽtum
numero poſtq; ſenſit ad quãtã infelicitatẽ perducit libertas peccãdi,ait, Ma-
ior eſt culpa mea ꝙ ut remittat̃.Eſt enim ualde graue animã ſine freno ſinere
per ſe indomitã,quæ habenis ægre coercet̃ & ſcutica . quamobrẽ oraculum
propicij dei plenum bonitate ſpem egregiã oſtentat diſciplinæ amatoribus,
quod ſic eſt redditum:Non dimittã te neq; deſerã.nam laxatis animæ uincu-
lis,quibus continebatur,maxima ſequitur calamitas,à deo deſeri,qui ſuas ip-
ſius potẽtias circundedit rebus omnibus tanq; fortiſsima uincula, & his eas
indiſſolubiliter adſtrictas eſſe uoluit.quin & aliubi dicit , quicquid ligat̃ uin-
culo purum eſſe,quãdo impuritatis cauſa eſt diſſolutio. Caue igitur quoties
uides aliquem quidlibet expedite facere,mireris tanquã fortunatum : ſed po-
tius ut infelicem miſerare,cui uirtutum ſterilitas, uitiorum ubertas perpetua

contigit. Nec illud in tranſcurſu & leuiter expendendum eſt, quid ſibi uelit quod ibidē ex perſona dei dicitur: Venite deſcendamus & confundamus linguam eorum. Iuidetur enim quoſdam alloqui tanquā operationis ſocios. idem & antea de hominis creatione dictum legitur. Dixit, inquit, dominus deus: faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinē noſtram: ubi uox Faciamus pluralitatem ſignificat. & rurſum dixit deus: Ecce Adam factus eſt ſicut unus è nobis, ut noſcat bonum & malum. nam illud, unus è nobis, nō de uno, ſed de pluribus ponitur. Dicendum igitur illud primùm, nihil in rebus æquiparari deo, ſed hunc eſſe unum regem ducem principem, à quo ſolo fas eſt adminiſtrari ac diſpenſari uniuerſa. nam illud,

Multos imperitare malum eſt, rex unicus eſto,

non ad ciuitates & homines magis pertinet, quàm ad mūdum & deum. Vnum enim unius factorē, patrem, dominū eſſe, neceſſum eſt. quo cōceſſo, attexenda ſunt quæ inde conſequenter dependent. quæ nam illa? deus cum ſit unus, dici non poteſt quàm multas habeat ſocias potentias, quæ ſalutē rerum procurant, quædam etiā plectunt noxios. ea uero pœna non eſt damnoſa, cum peccata caſtiget ac coherceat. per has item potentias ille incorporeus intelligibilisq́ue mundus compactus eſt, exemplar huius mundi uiſibilis: quod cōſtat ex ideis inuiſibilibus, ſicut hic noſter ex corporibus uiſibilibus. Vtriuſq́ue pulcritudinē admirati quidam, non ſolum ipſos totos conſecrauerūt, uerum & partes eorum præcipuas, ſolem, lunam, cælum, non ueriti eas deos appellare. quorum cogitationē Moſes intelligens, inquit, Domine domine, rex deorum: ut indicaret eum eſſe præſtantiorē quàm ſubditos. Eſt & in aere animarum incorporearū ſacratus chorus, aſſecla illarum cæleſtiū. nam has ſolent angelos nominare diuina oracula. hic uniuerſus exercitus in ſuos digeſtus ordines, imperatoris ſummi iuſſa exequitur, & huic uni moderatori ſuo ſicut fas eſt obſequitur: in quibus copijs non licet reperire deſertorē ordinis. Rex ipſe his miniſterijs ſtipatus, utitur eis duntaxat ad ea negocia, quæ decet non à ſolo deo tractari. quamuis enim nullius ope indigeat pater omniū, qua ſubleuetur quoties uult aliquid facere: tamen uidet quid ſe, quid creaturas deceat, & quædam potentijs ſubditis efficienda permittit, ne his quidem cōceſſa facultate in totum libera, ut ne quod erratum in generatione admittatur. Hæc igitur neceſſario primum dicenda habui, nunc dicam quid inde colligitur. Animalium naturę prima diuiſio fit in partes brutā rationalemq́ue. rationalis pars ſubdiuiditur in mortalem ſpeciē & immortalem alterā, mortalem hominū, immortalem animarū incorporearum, quæ uerſantur in cælo & in aere. hæ uitiorum expertes ſunt, ſortem adeptæ felicem nulliſq́ue calamitatibus obnoxiam, quippe quæ non alligātur corpori miſeriarum domicilio. bruta quoq́ue carent uitijs, ſicut & mente, proinde nō fiunt rea peccati uoluntarij, quando nulla præcedit deliberatio. ſolus propemodū ex omnibus homo habens bonorum malorumq́ue ſcientiam, ſæpenumero eligit contemnenda, fugit ſectanda magno ſtudio, quapropter merito peccati ſponte admiſſi reus peragitur. conuenienter igitur huius creationē deus cum ſubpræfectis ſuis cōmunicat dicens: Faciamus hominē: ut & benefacta eius ad ipſum autorem ſolum referantur, & peccata ad cæteros ſocios. nam ipſi omnipotenti non erat conueniens

niens, in rationali anima uiam ad uitia ſternere. quam ob rem miniſtris eam partē faciendam cōmiſit. nam complementū totius operis poſtulabat ut uoluntario cōtrarium iungeretur inuoluntariū. & hæc quidem hactenus dicta ſint. ſupereſt & illud conſiderandum, deum bonorum tantūmodo cauſam eſſe, mali autem prorſus nullius: quandoquidem ipſe bonum omnium antiquiſsimū eſt & perfectiſsimū. Decet autem ſuæ naturę propria operari optimum optima: improborū autem pœnas per eius miniſtros ſanciri. atteſtanē meis dictis illa uerba perfecti meditatoris: Deus qui nutrit me à iuuentute mea, angelus qui eripit me ex malis omnibus. hic quoq; nunc fatetur, germana bona, quæ ſtudioſas uirtutis animas nutriunt, ad ſolum deum autorē referenda: malorum autem portionē cōmiſſam angelis, ac ne his quidem liberā puniendi facultatē habentibus, ne cui ad perniciē tendenti ſalutaris illa natura occaſionē præbeat. quapropter dicit: Venite deſcendamus & confundamus. hanc enim cenſurā merentur impij, ut beneficæ alioquin, benignæ propitiæq; potentiæ pœnas ab eis exigant: quas deus ſciens humano generi utiles, per alios ſtatuit. oportebat enim caſtigationē adhiberi, ſic tamen ut perennes gratiarum fontes nullis malis miſcerentur, nō ſolum his quæ uere mala ſunt, ſed etiam quæ eſſe uidentur. Nunc quærendum quæ ſit illa confuſio, atq; quomodo quærendū: ſic opinor. Sæpe ignotos ex ſimilium & eiuſdē generis collatione cognoſcimus. ad eundem modum etiā res quæ per ſe non facile noſcuntur, manifeſte apparebunt per cognatarū ſimilitudinē. Quid eſt igitur confuſioni ſimile? mixtura, ſicut à maioribus traditur, et temperatura. mixtura in aridis rebus, temperatura in humidis. eſt igitur mixtura, corporū diuerſorum perturbata coniunctio: quaſi quis hordeum, triticū, piſum, cæterasq; frugum ſpecies in unum aceruū congerat. temperatura uero nō eſt coniunctio, ſed diſsimilium partium mutua penetratio, quarum ſemel temperatarum qualitates arte quadam ſecerni queunt, quod dicunt in uino & aqua contingere. nam hæc duo ſi uniantur, temperaturā conficere, quæ nihilominus redire poſsit ad qualitates priſtinas. ſi enim ſpongiā imbuas oleo, aquam ea colligi, uinum relinqui. fortaſſe quia ſpongia ex aquis genita cognatum liquorem ex temperamento attrahit, uinum uero ut alienū reſpuit. at cōfuſio fit cum penetrantibus ſeinuicem partibus qualitates earum pereunt, ut corruptis rebus quæ prius fuerant: unius nouæ, & à prioribus diuerſæ, exiſtat generatio: quod accidit in medicorū compoſitione quam uocant tetrapharmacum: quæ conſtat opinor è cera, pice, reſina, & adipe: quæ ſemel compoſita non poſſunt arte ulla ſeparari, ut redeant ad qualitates priſtinas, ſed cū ſingulæ nuſquam appareant, ex omnibus corruptis una egregia facultas conficitur. Quoties autem deus minatur confuſionē cogitationibus impijs, ea nō ſingulis tantum uitiorum ſpeciebus earumq; uiribus intentatur, ſed & operibus eorum quæ fiunt de cōmuni ſententia: ne uel ſingula, uel cōmunicatis conſilijs, uires colligant ad delendam partē præſtantiorē. quapropter ait: Confundamus ibi linguam eorum, ne audiant uocem quiſq; ſui proximi.] ac ſi diceret, muta ſurdaq; faciamus uitia ſingula, ut nec loquendo nec aſſentiendo damnū dent. Hæc eſt noſtra ſuper hoc textu ſententia. Qui uero aperta ſolum & obuia ſectantur, putant hic deſcribi ortum linguarū Græcarum

ac

ac barbararum.quos equidem nõ accuſo:fortaſsis enim & ipſi recte ſentiũt: attamen admonitos cupio,ne hactenus proceſsiſſe contenti ſint, ſed transe- ant ad tropologiam,ſic exiſtimando,diuina oracula eſſe umbras quaſdã cor porum:cæterum quæ per has ſignificantur,eſſe res uerißimas. id ſiquis ani- mo cęcutiens parum intelligit,occaſionẽ ab ipſo legiſlatore porrectam non negligat, uel hoc ipſo in loco. Confuſionẽ enim rem hanc appellat:qui ſi uo- luiſſet ſolum ortum linguarum indicare, aptius diuiſionẽ appellaſſet quàm confuſionem.non confunduntur enim quæ in partes diſtribuuntur,ſed diſ- cernuntur potius:ut nõ minor pugna ſit inter hæc uocabula,quàm inter res ipſas.eſt enim confuſio,ſicut iam dixi,facultatum ſimplicium corruptio,quę ſimul congeſtæ unam quampiam generant. ſeparatio uero eſt unius in plu- ra ſectio: ſicut cum genus aliquod in plures diuiditur ſpecies. Itaq; ſi ille ſo- lus ſapiens uoluiſſet unam loquelam in plures partes diuidi, alijs aptioribus & magis proprijs uſus fuiſſet appellationibus: puta diuiſionem dicẽdo, aut diſtributionem, aut ſeparationem, aut aliquid huiuſmodi, non confuſionẽ, quæ plane contrarium ſignificat. Verùm hoc nunc eſt propoſitum, diſijcere uitiorum conſtipatum cuneum, irritare horum fœdera, ſocietatem conuelle re, copias fundere fugareq́;, imperium ui euertere, quod erat communitum iniquitatibus maximis. Viden'ut opifex ille noluit cõſpirare partes animæ: non oculi poſſunt audire, non aures cernere, non olfacere labia, non guſtare nares, non ratio fungi officio ſenſuum, ſicut nec ſenſus ualent in uocẽ erum- pere. norat enim ille artifex, non expedire ut hęc ſe inuicem exaudiant: ſatius eſſe, ut ſingulæ animæ partes intra ſuas functiones conſiſtant, & inconfuſæ maneant: idq́; non minus conferre animantium generi, quàm priuatim ipſis potẽtijs. ediuerſo uitia deducta ſunt in confuſionem & extremam perniciẽ: ut nec collatis uiribus, nec priuatis conatibus, detrimentum afferant parti- bus melioribus. & hoc eſt quod dicit: Diſperſit eos dominus illinc: ac ſi dice ret, diſsipauit, eiecit, profligauit. nam ſpargere aliquando ad incrementum & augmentum pertinet, aliquando ad interitum & perniciem. Vult autem ille rerum plantator deus, honeſtatem eſſe omnibus inſitam, diſpergi uero & exulare extra mundi terminos impietatem execrabilem, ut tandem tolla- tur è medio ciuitas uitiorũ, cum inſenſis uirtuti moribus, impietatis turrim ſubſtruentibus. his enim diſsipatis, quotquot per inſipientiæ tyrannidẽ coa cti ſunt ſolum uertere, uno edicto reuocantur in patriam: quod ipſe deus pro mulgat, diſerte dicente oraculo: Etiamſi diſperſus fueris à ſummo cælo ad ex tremitatem eius aduerſam, ſic quoq; te colligam. Itaq; concentum uirtutum à deo foueri decet, uitia uero diſpergi & profligari. nec eſt aliud nomẽ quod uitio magis conueniat q̃ confuſio. id quod euidens eſt in quo- uis inſipiente, qui uerbis, conſilijs, factis impro- batis confuſiſq́; utitur.

PHILONIS IVDAEI VITA SAPIENTIS PER DOCTRINAM PERFECTI, SIVE DE LEgibus non ſcriptis, hoc eſt, De Abrahamo.

SACRAE legis quinq; uoluminum primum uocatur & intitulatur Geneſis, ob mũdi generationem ſic nominatum, quam in principio cõtinet: quamuis in eius reliquo res innumeræ inſertæ ſunt bello paceq; geſtę, item ſterilitates fertilitatesq;, penuriæ copiæq;, adhęc maximæ clades terrarum, incendium & diluuium, & ediuerſo reparatio felixq; prouentus animalium pariter atq; ſtirpium: prout ferebãt uel acris temporumq; quotannis alternantium temperaturæ, uel mores hominum aliâs uirtuti deditorum, alias uitijs. Sed quoniam iſta uel partes mundi ſunt uel accidentia; mundus autem ipſe opus perfectiſsimũ ac pleniſsimum, ab eius generatione liber denominatus eſt. de quo opificio quantum potui diligenter tractaui in ſuperiore uolumine. Nunc quoniam ordo poſtulat ut leges ſcrutemur, dilatis ad tempus particularibus earum ceu imaginibus, generaliores & quaſi exemplares primum diſquiremus. Hæ ſunt uiri qui recte ac ſine culpa uixerunt, quorum uirtutes publicatæ ſunt in ſacrarum literarum tabulis, non tantum ad laudem illorum, uerum etiam ad lectores in ęmulationem prouocandos. fuerunt enim illi animatæ rationalesq; leges, duabus de cauſis uenerabiles. altera, quoniam oſtendunt quòd præcepta legis à natura non diſcrepãt. altera, quòd hinc liquet non eſſe opus magno labore ad exigẽdam uitam iuxta legum regulam, quando illi priſci ante leges ſingillatim proditas non ſcripto iure uſi pari facilitate atq; felicitate uixerũt: ut merito quis dicere poſsit, leges ſcriptas nihil aliud eſſe quàm uitarum patrum cõmentarios, in quibus eorum dicta factaq; narrantur. nam illi ſcholas nullas frequentauerant, nullis præceptoribus uſi fuerant, ſed à ſeipſis inſtituti doctiq; ordinem naturæ ſecuti ſunt, quæ lex eſt dubio procul antiquiſsima omniũ: quam ipſi ius ſummum fasq; rati eſſe, totam uitam ſuam ultro ei ſubdiderunt: fortuitas autem res precibus & ſupplicationibus cõmendantes deo propicio, hac quoq; parte uixerunt feliciter, accedente ad promptam recte agendi uoluntatem diuina quoq; prouidentia. Quoniam igitur principium parandorum bonorum ſpes eſt, etiam hanc tanquam publicã uiam oſtendit & aperit anima ueri boni ſtudioſa, quę primum amicum ſpei nominat hominem, uocabulum totius generis commune tribuens ei per excellentiam: nam Chaldæi hominem Enos uocant: ac ſi ſolus uere homo ſit, qui res bonas expectat, & bona ſpe ſe ſuſtinet. Vnde manifeſtum eſt, quòd ſpe carentem non hominem exiſtimat, ſed beſtiam humana forma præditam, cui deſit ſpes proprium ornamentum humanæ animæ. Quamobrem cum uellet egregie laudare hunc

bene

bene ſperantem, poſtquam dixit: hic ſperauit in patrem & in factorem omnium: ſubiecit, Hic eſt liber generationis hominum, quamuis iam & patres & aui quidam erant. Sed illos mixti generis autores cenſebat, hunc autẽ puri putiq;, quod rationale uere dicitur. nam ſicut Homerus inter cæteros innumeros poeta per excellentiam uocatur, & atramentum quo ſcribimus, quamuis atrum ſit quicquid albo opponitur, & ἄρχων Athenis è nouẽ magiſtratibus pręcipuus, cuius nomen in faſtis diſtinguit tempora: eodem modo bene ſperantem hominem per excellentiam nominat, ſecretum à uulgo ignobili, & indigno tali appellatione. Nec minus recte librum generationis ueri hominis dixit, non extra propoſitum, quandoquidem hic bene ſperans celebratione memoriaq; dignus eſt, non in chartulis corrumpendis à tineis, ſed in immortali natura, penes quam ſunt commentarij uirtutum omnium. quod ſi quis initiũ numerandi faciat à primo illo terrigena, hunc à Chaldæis Enos, à Latinis nominatum hominem, quartum inueniet. Quaternarius autem inter numeros honoratur apud alios quoq; philoſophos, qui incorporeis & intelligibilibus eſſentijs delectantur, ſed pręcipue apud Moſen illum ſapientiſsimũ, qui extollens quartum numerum ait eum ſanctum & laudabilem, ſicut in præcedente opere dictum eſt. Sanctus autẽ & laudabilis eſt qui bene ſperat, ſicut e diuerſo profanus & uituperabilis qui non ſperat, timore ſemper utens malo conſiliario. negãt enim ullas duas res tam infeſtas eſſe inuicẽ, q̃ ſpem & timorẽ. & merito. nam utraq; eſt expectatio, altera bonarũ rerum, altera contrà malarũ, inter quas naturas nulla poſſunt intercedere fœdera. Hactenus de ſpe dixiſſe ſufficiat, quam in foribus ceu ianitricem natura collocauit, intus uero cæteras uirtutes regias; quas adire licet nemini qui nõ prius hanc unam demeruit. proinde legislatores & leges paſsim promulgatæ pro magno negocio habent replere bona ſpe animos ingenuos. qui uero abſque alieno hortatu bene ſperat, non à ſcripta, ſed ab innata ſibi lege diſcit hanc uirtutem, cuius ipſa natura autor eſt. poſt ſpem ſecundum ordinẽ tenet pœnitentia peccatorum & correctio. ideo deinceps memorat in melius mutatum hominem Enoch dictum Hebræis, id eſt, gratioſum, de quo ſic legimus, quòd placuit Enoch deo, & non eſt inuentus, quoniam tranſtulit eum deus.] nam hæc translatio uerſionem & mutationem ſignificat. fit autem in melius, quandoquidem fit per dei prouidentiam. quicquid enim deo fauente agitur, omnino bonum eſt ac utile: ſicut inutile quicquid citra opem numinis. Recte uero & illud dicitur, Non eſt inuẽtus, de translato: eo quòd prior uita culpabilis euanuerat, ut non inueniretur amplius, ac ſi ne fuiſſet quidem unquam antea. uel quòd non facile inueniatur qui ad potiorem ordinẽ tranſeat: quia uitium ſuapte natura late patet, ideo uulgo notiſsimum: uirtus rara eſt, ut uix paucis contingat. & alioquin etiam uir improbus per fora, theatra, tribunalia, curias, conciones, omnesq; cœtus atq; ſodalitates hominum curſitat, quippe curioſitati aſſuetus, linguam habens ſine ullo fine modoq; & iudicio uolubilem, cõmiſcens confundensq; omnia, ueris mendacia, dicendis cęlanda, priuatis publica, ſacris profana, ſerijs ridicula, ignorans ſilentiũ rem eſſe pro tempore ac loco pulcherrimam. proinde arrectis auribus, quo ſatisfaciat ſuæ curioſitati, bonos malos rumores captat, ut mox aut gaudeat, aut inuideat

inuideat.eſt enim quiuis malus ingenio malicioſo, inuido, honeſtati aduerſo: ediuerſo probus quietæ uitæ amator ſeceſſum & ſolitudinem diligit, latere ignotus cupiens, non ſocietatis humanæ odio, eſt enim cũ primis amãs hominum: ſed quia fugitat uitia quibus uulgus delectatur, lætum rebus dolendis, gaudio dignas ægre ferre ſolitum. Quapropter inclus domi ſe plerunq́ continet, uix unquã limen tranſcendens: aut quo ſalutatores crebros deuitet, abdens ſe in aliquod ruſculum ſolitarium, ſuauius uicturus cum uiris præſtantiſsimis, quorum tempus aboleuit corpora, ſolis uirtutibus eorum ſuperſtitibus, quæ in literis prorſa uorſaq́ oratione proditæ ad poſteritatis memoriam, in meliorem frugem reducunt animas. Quamobrem dictum eſt, quòd translatus non inueniebatur, uidelicet ueſtigatu & inuentu haud facilis. Traijcit igitur in eruditionem ex ignorantia, in prudentiam ex imprudentia, in fortitudinẽ è timiditate, in pietatem ex impietate, ex uoluptatum amore in temperantiam, ex ambitione in modeſtiam, cui mutationi non opes, non regnum, non imperiũ conferendum eſt. Nam ſi uerum fateri uolumus, diuitiæ, non illæ cæcæ, ſed acute cernentes, ſunt uirtutum poſſeſſio: quæ cum ſit uera & legitima, longe præſtantior cenſenda eſt, quàm iſti adulterini & falſo nominati principatus. Sed meminiſſe debemus pœnitentiam ſecundo poſt integritatem gradu conſiſtere, ſicut poſt ſanitatẽ corporis reualeſcentiam. Ergo perpetua perfectio ſtat proxima diuinæ potentiæ: cæterum proceſſu temporis ad meliora tranſitus, eſt propria dos bene natæ animæ, quæ contemptis pueriliбus ſtudijs, per ſolidiora & magis uirilia contendit ad tranquillam conſtitutionem, diſcurrentem per cogitationes honeſtiſsimas. ideo merito poſt pœnitentem ſubſequitur deo charus uirtutis amator, qui Hebraice Noe, Latine quies, ſiue iuſtus, uocatur, nominibus ſapienti cõuenientiſsimis. id quod de iuſto manifeſtum eſt. Nihil enim iuſticia melius, quæ principatum inter uirtutes tenens, ornat earum chorum maxime. Nec minus quies, cum ediuerſo præter naturam motus excitare tumultus, turbas, ſeditiones, atq́ bella ſoleat, quæ improborum ſunt negotia. At honeſtatis amatores quietam, immotam pacatamq́ uitam præferunt. & hoc eſt quod à ſeipſo non diſſentiens uates ſabbatũ Hebræorum ſeptimum quenq́ diem, quietem nominat: nõ, ut quidam putant, quia poſt ſex dierum ſpatiũ populus abſtinebat à conſuetis operibus, ſed quia ſeptenarius numerus, tam in mundo quàm in nobis confeſsione omnium habetur pacatiſsimus, & à ſeditione, bello, cõtentione alieniſsimus. Atteſtantur mihi quæ nobis inſunt potentiæ. Harum enim ſex indeſinenter bella terra mariq́ concitant, quinq́ ſenſus & ſermo qui profertur: illi deſiderio ſenſibilium, quibus ſe non potiri ægre ferunt: hic per os infrene, multa ſilenda effutiens. At ſeptima potentia, nempe mens cæterarum dux, quando in poteſtate illas ſex retinet, & perdomitis eis in ſeceſſum ſe recipit, amans ſolitudinis & contenta ſecum ipſa colloqui, nullius externi confabulatoris indiga: tum demum à curis ac negotijs mortalibus liberata, uitã ſerenam tranquillamq́ complectitur. In tantũ autem ſcriptura magnifacit hunc uirtutis amatorem, ut in ſtemmate eius non more aliorum auos, proauos, maioresq́ cæteros, recenſeat, ſiue paternos ſiue maternos, ſed uirtutes quaſdam, tantum non

diſerte clamitans, nullam aliam familiam, cognationem, patriam, ſapientis eſſe præter uirtutes & harũ actiones. Hæ ſunt, inquit, generationes Noe. Noe homo iuſtus, perfectus in generatione ſua, deo placuit. Vbi ſciendũ, quòd hominem non uulgari loquendi forma, rationale mortale animal uocat, ſed per excellentiam eum qui uere ſuo reſpondet nomini, eiectis ex animo immanſuetis, rabidis feriniſq; uitiorũ affectibus. Argumento eſt, quòd poſt hominẽ addit iuſtum, dicens, homo iuſtus: quia nemo iniuſtus eſt homo, ſed potius beſtia humana forma prædita: in ſolum autem iuſticiæ ſectatorem nomen hoc competit. Hunc etiam perfectum fuiſſe ait, per hoc docens, non unam eum uirtutem, ſed omnes habuiſſe, ſingulis uſum pro tempore. Poſthæc tanq; in ſacro certamine uictorem ornat ampliſsimo præconio, eum deo placuiſſe pronuncians: quo quid eſſe poteſt in rerũ natura potius? cum ſit manifeſtiſsimum honeſtatis ac probitatis indiciũ. Si enim qui deo diſplicẽt ſunt miſeri, quibus placere contigit, proculdubio felices erũt. Nec alienum uidetur à propoſito, quòd poſt laudatas tantas uirtutes in homine, adiecit perfectum fuiſſe in ſua generatione: indicans eum non abſolute, ſed collatum ad eius ætatis cæteros bonum fuiſſe. Nam non multo poſt memorabit ſapientes alios, uirtute incomparabiles, qui non eum malis collati meliores & illis anteferendi iudicati ſunt: ſed quia fęlicem naturam adepti, ſeruarunt eam incorruptam: nec effugerunt ſcelerata ſtudia, ſed ab initio manſerunt ab eis integri: cumq; potiſsimum bene dicendi faciendiq; haberent ſtudium, uitam exegerunt ornatiſsimam. Admirandi ſanè homines, qui liberales ingenuoſq; appetitus ſecuti, nec imitabantur cæteros, nec per contentionem quicquam agebant, nihil niſi iuſtum ac honeſtum ſibi optando. Mirandus tamen & ille qui ætatis ſuæ præſtantiſsimus, nullis rebus eſt implicitus, quas uulgus diligebat tantopere. huic ſecundę partes laudis debentur, illorum uero primam palmam natura eſſe uoluit. Magnum tamen fuerit uel in ſecundo loco conſiſtere: quid enim niſi magnum & ambiẽdum uel dat deus uel accipit? argumento eſt gratiarum excellentia, quas hic uir conſecutus eſt. Quoniam enim uberrimus prouentus iniquitatũ ac impietatum fuerat illo tempore, adeò ut omnis regio, gens, ciuitas, domus, & unuſquiſq; priuatim repleretur malis ſtudijs, certatimq; de primatu in uitijs contenderent, dum quiſq; proximũ conatur præcurrere, nihil ſibi ad extremam maliciam reliquũ faciens: ea propter deus merito indignatus, quòd animal omnium, ut uidebatur, optimum, & cognatione cæleſti dignatum propter cõmunicatam rationem, pro uirtute quam exercere debuerat, complexum eſſet maliciam, nec ullam eius omiſiſſet ſpeciem, pœnam decreuit cõuenientẽ, ut omnes eius ſeculi homines deleret uno diluuio: nec tantũ incolentes campeſtria loca & humilia, uerũ etiã in celſiſsimis ſitos montibus. Nam oceanus elatus æſtu quanto nunquã antea, per fauces ualido impetu irrupit in noſtra maria: quæ mox inſulas ac continentem ſubitis inundarũt fluctibus. Acceſſerunt & fontium perenniũ, & amnium indigenarum torrentiumq; alij ſuper alios affluxus, qui coniuncti & diffuſi etiam in altũ creuerunt. Nec aer ceſſabat interim, obtecto cælo toto continuis nubibus, procellis quoq; furentibus: ſimul tonitruum crepitus, micationes fulgurum,

ictuſq;

ictuſq́ fulminum intermixti largiſsimis imbribus faciebant ut uideretur totus mundus abire in naturam aquarum: donec è ſupernis cataractis inferniſq́ fluentis tanta moles undarū ſuccreuit, ut non campi tantum & depreſſa loca operirentur, ſed & altiſsimorū montium cacumina. Omnes enim terræ partes ſubmerſæ ſunt, ut illa oppreſſa mundus magna ſui portione mutilaretur, & qui prius integer fuerat, mancus, quod cogitatu dictuq́ nefas eſt, eſſe uideretur. Quin & aer, niſi qua lunari circulo uicinus eſt, pene totus abſumptus erat, pulſus aquarum uiolentia, quæ regionem eius inuaſerant. Secuta eſt ſatorum arbuſtorumq́ pernicies, quæ ſicut ariditatem, ita nimiam humiditatem non ferunt. Interibant & innumeri greges animalium manſuetorum ſimul & ferorum. Nec mirū ſi præſtantiſsimo genere humano pereunte, nullum ſupereſſe ſinebatur è deterioribus, quæ in uſum dominorū ſeruituti addicta fuerant. In hoc tot tantorum malorū cōfluxu, quæ tempus illud afferebat (omnium enim mundi partiū præter cæleſtes natura luxata fuerat, quaſi morbo quodam correpta grauiſsimo ac peſtifero) unica familia iam dicti uiri iuſti deoq́ chari ſeruata eſt, qui accepit ſumma duo munera. Alterum quod dixi, nō interiſſe cum cæteris omnibus. Alterū, ut nouus autor haberetur inſtaurati humani generis. Conceſsit enim ei deus, ut & finis & initium generis noſtri fieret: finis ante diluuium, poſt diluuium uero principium. Talis fuit uir ætatis ſuæ optimus, & tale præmium ſortitus eſt, ſicut docet ſacra ſcriptura. Dictarum porrò trium animarum, ſiue uitæ rationum, ordo miram habet harmoniam. perfecta enim, ab initio eſt integra. mutata uero, ſemiperfecta, cuius priora tempora uitijs dicata, poſteriora uirtutibus, ad quas tranſlato domicilio migratum eſt. Illa autem ſperabunda, ſicut nomen ipſum indicat, defectū habet, ſemper quidem boni cupida, non dum tamen eius compos, ſed nauigantibus ſimilis, qui properantes in portum appellere, adhuc marina iactatione diſtinētur. Hic eſt prior ternio uirtutem deſiderantium, nunc ſupereſt, ut de potiore altero dicamus. Nam ille uidetur ſimilis diſciplinis puerilibus, hic uero uirorum athletarum exercitijs, parantium ſe ad ſacra certamina, qui neglecta corporis habitudine animæ proſpiciunt, cupientes uictoriam de aduerſarijs affectibus. Cæterum qua in re quiſq́ præcellat, omnibus ad unum eundemq́ finem cōtendentibus, aliàs dicemus diligentius: nunc quæ ſimul de tribus dicenda ſunt nō ſilebimus. Eiuſdem omnes ſunt generis, eiuſdemq́ familiæ. Nam ultimus filius eſt medij, nepos uero primi, omnes amici chariq́ deo, amantes uerum deum, & redamati ab eo: qui dignatus eſt, ſicut indicant oracula, propter uitam ipſorum probatiſsimam, communem cum eis appellationem habere. Suum enim coaptauit cum illorum nominibus, è tribus compoſitum uocabulum ſibi uindicans. Hoc, inquit, meum nomen eſt æternum, deus Abraham, & deus Iſaac, & deus Iacob, relatiuum pro abſoluto. & merito. Deus enim non habet opus nomine. Attamen humano generi ſuum nomen elargitus eſt, ut habentes refugium ad preces & ſupplicationes, à ſpe bona non excluderentur. Hæc uidentur quidem de ſanctis uiris dicta: ſignificant tamen naturam à noſtra noticia remotiorem, & præſtantiorem quàm ſunt iſta ſenſibilia. Eſt enim probabile ſacro eloquio deſcribi modos animæ bo-

nos omnes:quarum alia per doctrinam,alia per naturam,alia per meditatio
nem ad uirtutem aſpirat. Nam primus nomine Abrahã,uirtutem doctrina
quæſitam ſignificat:medius Iſaac genuinam natiuamq;: tertius Iacob uſu ac
meditatione paratam. non ignorandum tamen : horum ſingulos præditos
fuiſſe tribus his potentijs, ſed nominatos ab ea qua magis quiſq; pollebat.
Nam nec doctrina ſine natura meditationeq; poteſt perfici : nec natura ad
optatam metam peruenire abſq; diſciplina & exercitatione : nec meditatio,
niſi fundata in natura doctrinaq;. Cõuenienter igitur trium, uerbo quidem
uirorum,re autem uirtutũ, nomina iuncta ſunt, Natura, Diſciplina, Medi-
tatio. quas alio nomine totidem Gratias homines uocant : uel quòd gratui-
to largitus ſit deus noſtro generi has tres potentias ad uitæ perfectionẽ : uel
quia ſeipſæ donant rationali animæ munus elegantiſsimũ: ut etiã ſempiter-
num illud nomen indicatum in oraculis, non magis de tribus uiris intelligi
queat, quàm de tribus dictis modo potentijs. Nam hominũ natura morta-
lis,uirtutum immortalis eſt. Videtur autem rationi cõſentaneũ, ut æternus
ab æternis rebus denominetur potius quàm à mortalibus, quando æterni-
tati cognata eſt immortalitas,mors uero inimiciſsima.Illud quoq; nõ igno-
randum,quòd primus ille homo terrigena,pater ante diluuiũ natorũ induci
tur:inſtaurati uero humani generis iuſtus hic, qui ſolus ex uniuerſali clade
fuerat ereptus cum ſua familia, propter iuſticiam uirtuteſq; cæteras. Hunc
autem uenerandum ternionem & probatiſsimum ſub uno genere compre-
hendunt diuina oracula,dum gentẽ ſanctam uocant,& regale ſacerdotium.
gentis aũt uim nomen indicat,nominatur enim hebraice Iſrael, quod inter-
pretatur uidens deum.at uiſus,oculorũ quidem inter omnes ſenſus eſt præ-
cipuus,quo ſolo percipimus res pulcherrimas, ſolem,lunã, cælum,mũdum
uniuerſum.mentis autem,excellit inter omnes potentias animæ.uiſus enim
mentis nihil aliud eſt quàm prudentia. quod ſi cui contigit nõ ſolum rerum
naturæ noticia , uerum etiam patris factoriſq; omnium , is ſe ſciat ſummum
felicitatis attigiſſe faſtigiũ. nihil enim eſt deo ſuperius , ad quem ſi quis per-
uenit obtutu animæ,precandum eſt ei ut poſsit ibi conſiſtere. Nam arduæ
uiæ laborioſæ tardæq; ſunt: deſcenſus autem per procliuia, qui tractim ma
gis fit quàm gradatim,& uelox eſt & facilis . & ſunt multa quę deorſum de-
primunt,quæ nihil poſſunt efficere,quando deus animam temperatam ſuis
potentijs , uehementiore momento ad ſeipſum attrahit. Hæc in commune
de tribus neceſſario præfati , deinceps dicendum habemus , quibus in re-
bus excellentiores fuerint ſinguli , & à primo exordiemur . qui pietatis &
ſummæ uirtutis ſectator factus, deum ſequi ſtuduit , & præceptis eius obe-
dire : ratus non ea tantum præcipi , quæ ipſi ſoli uel uerbo aliquo uel facto
indicabantur: ſed & illa quæ natura multo clarius docet per uiſum inter cę-
teros ſenſus ueraciſsimum , multò certiorem quàm auditus eſt. Quiſquis e-
nim naturæ ordinem contemplatur , & eximiam quandam huius mundi
rempublicam , uel ſilentibus præceptoribus diſcit ſub legibus & in pace ui-
uere, componens ſe ad exemplar pulcherrimum . Sunt autem manifeſtiſsi-
ma pietatis argumenta , quæ ſcripturis continentur . Quarum ordinem ſe-
quendo , à primo incipiemus . Oraculo perculſus , quo iubebatur migrare
deſerta

deſerta patria, cognatione, paternaq́ familia, haud ſecus quàm ſi è peregrinatione domum redire iuſſus eſſet, iter accelerauit in regionem exteram; rem factam ſe habere putans, ſi mandatũ exequeretur celeriter. Quis alius putas tam conſtans fuiſſet ac pertinax, ut non flecteretur affectu cognationis & patriæ, quarum innatum & coalitum eſt cuiq́ deſideriũ, magis, aut certe non minus, quàm membra corporis. teſtes ſunt legiſlatores, qui ſecundam ab extrema capitali pœna atrociſsimorũ criminum conuictis ſtatuerunt exilium: profecto non ſecundam, quantũ equidem uere iudicare poſſum, ſed aliquanto grauiorem: ſiquidem mors calamitatũ finis eſt, exilium uero non finis, ſed nouorum malorũ initium, dum euitata una ſenſu carente, innumeræ mortes ſentiuntur. Alij negotiationis augendæq́ rei familiaris cauſa nauigant, alij legationis: nonnulli amore uiſendi regiones exteras, aut eruditionis parandæ, ad peregrinationem tracti lucri cupidine, aut iuuandæ patriæ temporibus difficilibus, aut cognoſcendi quæ prius neſciuerant, delectandi & adiuuandi animi gratia. Quantũ enim cæci cedunt uidentibus, tantum præſtant peregrinati nunquam egreſsis patriam. Omnes tamen ad patrium ſolum properabundi, uidere id & ſalutare geſtiunt, complecti familiares, frui gentilium & amicorũ mutuo conſpectu longe iucundiſsimo: adeò ut aliquoties remorantibus ſe negotijs, propter quæ reliquerunt domeſticos, abrumpant ea non ferentes gratiſsimarum neceſsitudinum deſiderium. At hic noſter cum exiguo, uel penè nullo comitatu, quàm primum iuſſus eſt, demigrauit, animo prius in nouam coloniam profectus, quàm corpore, mortaliũ rerum deſiderio cedente amori cæleſtium. Sepoſita igitur cura popularium, tribuliũ, familiarium, amicorũ, cognatorum paterno maternoq́ ſanguine, ad hæc patriæ, morum cõſuetorum, ſimul educatorum & uitæ ſociorum, quæ ſingula magnam uim habent ad retrahendum à propoſito, libero expeditoq́ conatu quamprimum poteſt demigrat, primum è Chaldæa, regione illo tempore admodũ fortunata, in Carrenſem agrum: deinde non multo poſt hinc quoq́ in locum alium, de quo dicturi ſumus, ſed prius lectore præmonito: quòd dictæ migrationes, iuxta ſeriem ſcripturæ, uiri ſapientis fuerunt: ſed iuxta leges allegoriæ, animæ uirtutis ſtudioſæ, uerum deum quærentis. Nam Chaldæi cum primis exercitati ſiderali ſcientia, omnia tribuentes ſtellarum motibus, à quibus credebant diſpenſari mundi potentias, quæ conſtant ex numeris eorumq́ proportionibus, uenerabantur iſtas res uiſibiles, non percipientes inuiſibilia & intelligibilia, ſcrutantes illarum tantùm ordinem: atq́ ita è ſolis, lunæ, ſtellarum erraticarum fixarumq́ circuitibus, & anni in quatuor tempora diſtincti uicibus, conſenſuq́ rerum cæleſtium ac terreſtrium, mundum ipſum exiſtimabant eſſe deum, profana opinione creaturam facientes creatori ſimilem. huic innutritus dogmati, & per tempus longum chaldaico imbutus delirio, tanquam poſt altum ſomnum aperto mentis oculo, poſtquã puram lucem pro denſis tenebris cœpit intueri, ſecutus eius ſplendorem, animaduertit quod prius non uiderat: præeſſe mundo quendam aurigam gubernatoremq́, qui operis ſui ſaluti prouideat, curator tutorq́ partium

eius etiam, quæ diuina cura dignæ ſunt. Ergo ut confirmaretur mentis eius uiſio, ſic admonetur diuinitus. Heus tu, magna plerunq; cognoſcuntur ſignis exiguis, quæ intuitus aliquis, imaginationū infinitarum mole premitur. proinde uale dicto Chaldæis quorum profeſsio eſt ſcrutari cæleſtia, demigra è magna mundi ciuitate aliquantiſper in minorem aliam. ſic enim facilius uidebis mundi præſidem. & hoc eſt cur prima migratio fit in agrum Carrenſem, quia Charran ſpecus dicuntur: per quos ſignificantur regiones noſtrorū ſenſuū, per quas tanq; cauernas unuſquiſq; illorū ſolet proſpicere ad ſubiecta ſua percipienda. ſed dicat aliquis, nullum eſſe horū uſum, niſi mens inuiſibilis, ceu latens quidam hiſtrio ſuas uires intus exerceat, modo contractis modo remiſsis neruis, mouens ſiſtensq; ſua ludicra. Hoc igitur exemplum cum habeas domeſticum, facile quod ſcire cupis, poteris diſcere. Niſi forte putas, in te quidem mentis imperata totum corpus omnesq; ſenſus unanimiter facere: mundum autem opus omnium maximum atq; pulcherrimum, à quo ceu partes dependent reliqua cuncta, deſtitutum eſſe ſui regis prouidentia, per quam ſit incolumis, & adminiſtretur legitime. Nec mirandum eſt, ſi eum non cōſpicis, quandoquidem nec tuum cernis animum. Hæc ſi quis ſecum ipſe reputet, non è longinquo, ſed è proximo documenta capiens, uidelicet ex ſeipſo rebusq; ad ſe pertinentibus, cognoſcet manifeſte, quòd mundus non ſit ille primus deus, ſed opus primi dei patris uniuerſorum: qui cum ipſe ſit inuiſibilis, oſtendit omnia, paruorum ac magnorum naturas indicans. corporeis enim oculis non dignatur aſpici: uel quia ſempiternum à mortali contrectari nefas eſt, uel propter noſtri uiſus infirmitatem. Nec enim potuiſſet capere profuſos ab eo Qui eſt radios, quando ne ſolis quidem ſplendorem ualet aſpicere. Habemus autem argumentū euidens huius migrationis, qua mens aſtronomiā & chaldaicam opinionem reliquit. memoratur enim q; primū profectus eſt ille ſapiens, deū apparuiſſe Abrahamo: cui uidelicet prius non fuerat cōſpicuus, quando more Chaldæorum intentus erat ſiderū curſibus, extra mundum & ſenſibilem eſſentiam nullam prorſus naturā intelligibilem percipiens. at poſtq; ſolum uertit, neceſſario cognouit mundum eſſe ſubditum non dominū, nec regere, ſed regi ab autore ſuo: quod mens tunc primum apertis oculis didicit. nam prius ſenſibilia magnam ei caliginē offuderant, quam ubi diſcuſsit calidis & ignitis dogmatibus, uix tandem potuit uelut in ſerenitate pura eum qui prius latuerat cernere. ille uero pro ſua humanitate uenientem ad ſe animam non auerſatus, ſed obuiam progreſſus, oſtendit ſuam naturā, quatenus uideri poterat: quam ob rem non dicitur, uidit ſapiens deū: ſed Deus apparuit ſapienti. non enim erat poſsibile, ut aliquis per ſeipſum comprehenderet eum Qui uere eſt, ni ille ſe ultro uidendum præbuiſſet. Teſtatur hoc etiam mutatio nominis. prius enim Abram uocatus, mox cœpit appellari Abraham, unius tantum duplicatione literæ, uidelicet A, ſed quæ magnū quiddam ſignificabat. Abram enim interpretatur pater ſublimis: Abraham uero pater electus uocis. Prius indicat uirum aſtrologicum & meteorologicum, Chaldæorum placitis tanta cura deditum, quantam ſolent parentes impendere

ſuis filijs. poſterius uero, ſapientem. nam per uocē ſermo qui profertur ſub- indicatur: per patrem, mens cuius principatus eſt. nam ſermo qui concipi- tur intus, naturaliter pater eſt, ut antiquior, ferens quæ dicenda uidentur. cæterū quod additur electus, bonitatē declarat. Quicquid enim malū, confu ſum & indigeſtum eſt: bonū eligitur, ut præcipuum inter omnia. Itaq; me- teorologico uiro nihil omnino maius mundo uidetur, quem etiam rerū au- torem exiſtimat. At ſapiens certioribus oculis uidens illum perfectiorem intelligibilem rectorem & principē, cuius dominium agnoſcunt cætera, & imperata faciunt, ſæpe anteactā ſuam uitam incuſat, in qua cæcus tenebras palpans nitebatur rebus ſenſibilibus ſuapte natura infirmis & inſtabilibus. ac rurſum in ſecundam profectionem uir bonus oraculo monitus mittitur, non iam ex altera ciuitate in alteram, ſed in regionem deſertam, in qua ua- gus degat, non ægre ferens errorē & ſedes incertas ac inconſtantes. Quod tamen quis alius tuliſſet æquo animo, ſi derelictis proprijs ædibus, inſuper ab omni urbe prohibitus, protraheretur in loca inacceſſa & deuia? quis nō uerſo itinere domum repetiſſet propere, neglecta ſpe propoſita, cupiens præſentem egeſtatem effugere, & ſtulticiam reputans propter incerta bo- na inuolui malis certiſsimis? Solus hic afficiebatur aliter, iucundiſsimam uitam exiſtimans ſeceſſum à multitudine. Sic enim natura comparatum eſt, ut qui Deum inuenire cupiunt, amicam ei ſolitudinem diligant, hoc pri- mum modo imitati beatam illam ac felicem eſſentiam. Atq; ita demonſtra- ta utraque ſententia, tum ea quæ tanquā de uiro loquitur, tum ea quæ tan- quam de anima intelligitur, oſtendimus & uirum & mentem amabilem: il- lum quòd oraculis obſequens paſſus ſit ſe diſtrahi à rebus chariſsimis: hanc uero, quia tandem reſipiſcens ualedixerit rebus ſenſibilibus, iam non cre- dens ut antea, ſenſibilem hunc mundum eſſe primum deum & maximum: ſed cogitatione aſcendens altius ad contemplandam alteram naturam in- telligibilem, ſimul'que rectorem ambarum & opificem. Hæc ſunt rudi- menta Deo chari hominis, ſequuntur mox non contemnenda facinora, ſed eorum magnitudo non cuiuis apparet, ſolis his conſpicua, qui uirtu- tem deguſtauerunt, & res uulgo mirabiles faſtidiunt libenter præ bonis animæ potioribus. Approbans igitur Deus factum quod diximus, mox bonum uirum egregie remunerat, coniugium eius à potente & immode- rato quodam in periculum adductum, intactum ſeruans & incolume. Cu- ius periculi hæc fuit occaſio. Cum diu laboratum eſſet frugum penuria, iam propter ſqualores, iam propter imbres nimios, urbes Syriæ continua fame preſſæ deſertæ fuerant ab habitatoribus, alijs aliò diſperſis quærendi uictus gratia. Abraham quoque audita Aegypti felicitate abundantia'- que, cuius campi ſolenni ſtagnatione fluminis rigati, copioſas ſegetes pro- ferunt, auris tempeſtiuis nutritas ac maturatas, illuc ſe cum tota familia contulit. Erat ei uxor animi corporis'que dotibus ornatiſsima. Hac ui- ſa quidam Aegyptiorum optimates, admirati pulchritudinem (nihil e- nim eximium latere poteſt) rem ad regem ſuum deferunt. Is accerſit mu- lierem, & forma eius captus, ſemota hoſpitalis iuris reuerentia, morem

geſturus ſuæ cupiditati, uoluit ea prætextu nuptiarum potiri. At illa in aliena regione apud impotentē & crudelem principem deſtituta auxilio, quando ne maritus quidem malum impendens depellere ualebat, potentiorem metuens, ad eam quæ ſupererat opem diuinam confugit. tum deus propitius miſeratus hoſpites, & protector factus iniuriam patientium, graues pœnas & cruciatus magnos inflixit regi, ita ut animo corporeq́; laboraret morbo non ſimplici, & amorum uoluptatumq́; oblitus, longe diuerſas curas agitaret, quonā modo euadere poſſet è tormentis præſentibus, quibus continuis interdiu noctuq́; moleſtabatur. Quam eius pœnam ſenſit & tota regia, eo quòd nemo ſe tantæ iniquitati oppoſuerat, ſed uno conſenſu omnium tantum non manus extrema ſceleri fuerat impoſita. In hunc modum pudicitiæ mulieris conſultum eſt, mariti uero pietatem ac probitatem deus illuſtriorem facere dignatus eſt, exhibens ei maximum uirtutis præmium, illæſam intactamq́; uxorem, quæ minimum à conſtupratione abfuerat, mater mox futura non filiorum filiarumq́;, ſed gentis integræ, & quidem deo gratiſsimæ, quippe cui contigerunt uates ac ſacerdotes in publicum uſum totius humani generis. Audiui tamen & naturæ interpretes non ineptam afferentes allegoriam, qui hunc maritum aiebant ſignificare bonum intellectum, ex nominis interpretatione conijcientes hæc dici de bona anima. Huius uxorem eſſe uirtutē, quæ Chaldaice nominatur Sarra, Latine princeps, eo quòd nihil æque principes & magiſtratus deceat. Coniugium uero, corporum quidem, uoluptas conciliat: cogitationum autem purificationis cupidarum copulam, qua perfectis uirtutibus iunguntur, curat ſequeſtra ſapientia. Quæ duo connubia ſunt diuerſiſsima & plane contraria. Nam in genere corporeo mas genituram proſeminat, quam excipit fœmina. Contrà in congreſſu pertinente ad animam, uirtus quæ cenſetur fœmina, ſuapte natura proſeminat conſilia bona rationesq́; probatas, & dogmata uitæ utiliſsima. Intellectus autem qui mariti tenere ordinem uidetur, illa ſacra diuinaq́; ſemina ſuſcipit. niſi forſan error eſt in nominibus, dum in uocabulis maſculinam formam intellectus habet, uirtus fœmininam. Quod ſi quis res exutas nominum amictu nudas purasq́; inſpiciat, ſciet uirtutem ſuopte ingenio maſculam eſſe, ut quæ mouet ac afficit, & honeſtos conceptus honeſtarum actionum atque orationum ſuggerit: ediuerſo intellectum rem fœmineam, quæ mouetur, eruditur, adiuuatur, & in totum æſtimatur ex affectione, quæ quidem ei ſola eſt ſalutifera. Siquidem etiam peſsimus quiſque uirtutem uerbis honorat, & extollit in ſpeciem: ſed monita eius nemo niſi probus recipit. Quamobrem Ægypti rex, per quem ſignificatur intellectus amator corporis, mimum agens tanquam in theatro, fingit amorem temperantię cum ſit ipſe intemperans, & ſobrietatis ipſe luxu perditus, & iniuſtus iuſticię, accerſens ad ſe uirtutem, ut apud uulgum exiſtimationem præclaram ſibi comparet. Quod ubi uidet ille ſupernus ſpectator omnium deus, qui ſolus animi ſecreta perſpicit, pertæſus fucatam improbitatem arguit inclementibus cruciatibus. At quibus ad hoc inſtrumentis utitur? nimirum quibuſdam uirtutis partibus, quæ quoties

ſubintrāt

ſubintrant, acerbos dolores excitant. Tormentum enim eſt inſatiabilis cupiditatis frugalitas, & laſciuiæ continentia. Sic glorioſus cruciatur felicitate modeſtiæ, & iniuſtus dum iuſticia habetur in pretio. incommode enim in una anima habitant duæ contrariæ naturæ, uirtus & uitium. Quapropter quoties congrediũtur, atroces ſeditiones & pugnas concient. Quamuis uirtus ſedatiſsimo eſt ingenio: quam aiunt ſolere quoties imparem ſe ueretur aduerſario, prius uirium ſuarum periculũ facere, ut confligat ſi qua ſe oſtendat ſpes uictoriæ: ſin minus, ne deſcendat quidem in certaminis aleam. Vitium enim uinci ſe turpe non putat, aſſuetũ ignominiæ. At uirtus hoc probrum fugitat, cui maxime gloria competit, cuius innato amore aut uincere uult, aut certe inuicta permanere. Hæc eſt igitur de qua dixi Ægypti libido & inhoſpitalitas. ediuerſo libet admirari hoſpitalitatem hæc paſsi, qui meridie conſpicatus tres quaſi uiatores, quorum diuiniorem naturã ignorabat, accurrens ſuppliciter petijt ne tranſirẽt eius tabernaculum, ſed introgreſsi paterentur ſe tractari ciuiliter. Hi cum non magis ex uerbis quàm ex mente intelligerent eum ſerio agere, incunctanter annuerunt. quo impetrato præ lætitia geſtiens, approperauit omnia quæ poſtulabat extemporalis tractatio. Vxorem appellat, Sine mora fac è tribus menſuris ſubcinericios. ipſe ad armentum contendit, & ablatum inde tenerũ opimumq; uitulũ tradit famulo. Mactat ille & apparat celeriter. Nemo ad humanitatis officia ſegnis eſt in ſapientis familia. tam mulieres quàm uiri, tam ſerui quàm ingenui, prompte miniſtrant hoſpitibus. Qui recreati magis animo quàm apparatu hoſpitis, eiusq; inſigni honorificentia, maiorem ſpe referunt ei gratiam, per unum è tribus præcipuum ei polliciti naſciturum breui germanum filium. Omnes enim ſimul loqui parum decorum fuiſſet: ciuilius erat unius uerbis cæteros annuere. Sed ne promittendo quidem rei tam incredibilis fidem faciebãt. Iam enim ambo coniuges effœti ſenio ſperare liberos deſierant. Ferunt mulierem quàm primũ hoc audiuit riſiſſe: moxq; admonitam, num putaret quicquam apud deum impoſsibile, riſum reuerenter negaſſe. Norat enim deum poſſe omnia, quod penè ab incunabulis didicerat. ac tum demum mihi uidetur auguſtiorem quàm ante agnouiſſe hoſpitum imaginem, aut uates quoſdam, aut angelicos ſpiritus humana forma uelatos uiſa ſibi uidere. Hæc uiri hoſpitalitas maioris uirtutis fuit auctarium: ipſa uero uirtus erat pietas, de qua ſuperius diximus, cuius certiſsimum indicium eſt quod de hoſpitibus nunc memorauimus. Quod ſi fortunata domus uiſa eſt quibuſdam, in quam uiros ſapientes diuertiſſe cõtigit, non facturos id, ac ne introſpecturos quidem, ſi uidiſſent intus aliquod animæ uitium inſanabile: equidẽ dicere non poſſum quid huic domui defuerit, ad ſummã felicitatem, in qua apud homines hoſpites excipi ſuſtinuerunt angeli, ſacræ diuinæq; naturæ, miniſtri ac ſubpræfecti dei optimi maximi, per quos ille ceu legatos & nuncios quicquid libet humanũ genus præmonet. Qui poterant enim uel intra primum limen ſubſiſtere, ni ſciuiſſent totã domum ad nutum patrisfamiliâs paratã: ceu naualem turmam bene conſtitutam, ad unum celeuſma ſui gubernatoris? qui poterant conuiuarum & hoſpitum ſpeciem ſumere, ni pro cognato conſeruoq; ſuum conuiuatorem habuiſſent?

habuiſſent? Certe ſic exiſtimandum eſt, ad eorũ introitum partes omnes domus profeciſſe in melius, afflatas aura quadam uirtutis abſolutiſsimæ. Conuiuium autem exactũ per ſignificationem gratæ uoluntatis erga hoſpitem, & per ſimplicitatem morum, colloquiaq; apta tempori. Sed prodigio ſimile, non eſurientes eſurire uiſos, & non edentes edere. Verùm hæc per conſequentiam. illud longe maximum fuit miraculũ, hos carentes corpore aſſumpſiſſe figuras hominum in boni uiri huius gratiã. Alioquin quid opus erat his miraculis, niſi ut exhiberent ſe uiro ſapienti uidendos clarius, quem ſummus ille parens talem eſſe nouerat? Hactenus de textu huius ſcripturæ, ſupereſt ut dicamus de ſenſu eius latentiore. Signa uocalia conceptum mentis ſignificant. Cum igitur anima illuſtratur à deo tanquã in meridie, & tota quanta eſt repleta luce intelligibili, eiusq; ſplendore circumfuſa ex umbris eximitur, tres imagines unius ſubiecti percipit, unã ipſius rei, duas reliquas tanquam umbras ab ea redditas: quale quiddam accidit & in luce iſta ſenſibili uerſantibus, in qua ſtantiũ aut mouentium ſe duplex aliquando umbra exiſtit. Caue tamen putes de deo dici umbras proprie: abuſus eſt hic nominis, in hoc tantum adhibiti, ut res fiat euidentior. Veritas enim aliter ſe habet. Sed ut quàm proxime ad ueritatem ſermo accedat, medius eſt ille pater omnium, proprie nominatus in ſacris literis Qui eſt: utrumq; latus claudunt antiquiſsimæ & proximæ eius Qui eſt potentiæ: quarum altera opifex, altera regia uocatur. illa deus, per quam condita diſpoſitaq; ſunt omnia. hæc uero dominus. Fas eſt enim ut creatura à creatore ſuo regatur. Atque ita medius ille utrinq; ſtipatus ſuis potentijs, perſpicaci menti nunc unam, nunc tres imagines exhibet. Vnam, quando exactiſsime purgata anima, nec ſolum cæteram numerorum multitudinem, ſed & uicinum unitati binarium ſupergreſſa, ad illam ſimplicem, ſincerã, nullius omnino indigam ideam properat. tres uero, quando nondũ magnis initiata myſterijs, adhuc minoribus operatur, nec poteſt cum Qui eſt, ſine alio per ſe ſolum comprehendere, ſed per ipſius acta, aut conditorem aut regem omnium. Eſt autem hæc ſecundaria, iuxta prouerbiũ, nauigatio, non aliena tamen à pia ſententia. At prior ille modus, non tantum affinis eſt opinioni piæ, ſed ipſa opinio, uel magis omni opinione antiquior, omni exiſtimatione potior ueritas. Explicabimus rem clarius. Tres ſunt in moribus humanis ordines, quorum quiſque ſortitus eſt ũnã ex dictis imaginationibus. Optimus mediam, ſcilicet eius Qui uere eſt. Sequens uero dextram, ſcilicet beneficam, cui nomen deus. Tertius in altero latere ſitam, ſcilicet regiam, quæ uocatur dominus. Proinde optimi mores ipſum qui per ſe eſt, colunt, non diſtracti à quoquam alio, ut qui ad unum tendunt unius honorem. cæteri partim per beneficam potentiam commendantur, & innoteſcunt ſummo patri, partim per regiam. Quod dico tale quiddam eſt. Homines quando ſentiunt prætextu amicitiæ quoſdam ad ſe accedere lucri captatores, ſuſpectos auerſantur, adulationem ueriti & fucatam manſuetudinem, ut ualde damnoſam. At deus ut tutus ab iniuria, omnes quocunq; modo uolentes illum colere libenter admittit, neminem omnino repellens, tantum non coram appellans animam aures habentẽ hoc oraculo. Prima pręmia ferent, qui me colũt propter

me ipſum

incipſum. ſecunda, qui ſic ſperant ſe conſecuturos bona, mala euaſuros. quã uis enim iſtorum mercenaria ſit religio, & inſincera captatrix, tamen intra diuini templi ſacra ſepta uerſatur, nõ foris oberrat. Proinde me propter me colentibus propono quæ amicis debentur præmia: cæteris qui propter uſus proprios, nequaquã ut amicis, nec alienis tamẽ. Nam eos quoq; accipio qui potentia mea benefica frui cupiunt, imò & eos qui metu regiæ poteſtatis placant eam ut pœnas effugiant. noui enim quòd hi nec deteriores fient, & inſuper in melius proficient, continue in religione pura & ſincera pietate ſeſe exercendo. Quamuis enim modis omnibus ea differant, unde orſi placere cupiunt, non ſunt tamen accuſandi, cum unũ ſcopum & finem colendi me propoſitum habeant. Quòd autem unius ſubiecti triplex ſit imaginatio, liquet non ſolum ex cõtemplatione allegorica, uerum etiam ex ipſius ſcripturæ narratione. Cum enim ille ſapiens ſuppliciter orat tres uiatoribus ſimiles, ut ſuo uelint uti hoſpitio, alloquitur nõ tanq̃ tres, ſed tanq̃ unum, dicens: Domine ſi inueni gratiã coram te, ne prætereas ſeruũ tuum.] Nam hæc uerba, domine, apud te, ne prætereas, ſimiliaq;, ad unũ, nõ ad plures, dici cõuenit. Iam uero in hoſpitio inter cętera comitatis officia, rurſum cõuiuatori ſuo pollicet̃ unus, ac ſi adeſſet ſolus, legitimi filij natiuitatẽ, dicẽs: Reuertendo ueniã ad te iterũ hoc eodem tempore, & habebit filiũ Sarra uxor tua.] Sed apertiſsime ac certiſsime ſignificat̃ idem in ſequentibus. Sodomitarum regio pars Chananeæ terræ, quã nunc Syri Palæſtinã nominãt, infinitis iniquitatib. referta, præcipue propter uentris, libidinũ, cæterarũq; uoluptatũ ſtudia, iam diuino calculo iudicata fuerat. immodicus aũt ciuiũ luxus è ſuperflua rerũ copia habuerat originẽ. accedente enim ad bonitatẽ agri, aquarum cõmoditate, omnis generis fructuũ quotannis prouentus erat maximus. eſt aũt ingens malorũ initium, ut quidã, non male cõiectans, dixit, nimia bonarũ rerum copia. quarum ſatietatem quidam non ferentes, tanq̃ iumenta, laſciuiunt à ceruice excuſsis naturæ legibus, uerſi ad meracas potationes, cibos opiparos, & nefarios concubitus. Non ſolum enim in fœminas inſaniendo corrumpebant alienos thalamos, ſed & cum maſculis rem habebant maſculi, nil reueriti naturam communem patrantibus & patientibus, & irritam genituram ferentes nulla ſecutura progenie. Nec quicquam proficiebat reprehenſio, uiolentis concupiſcentijs coacta cedere. Atque ita paulatim aſſuefacti uiri pati muliebria, effœminatum morbum ſibi conciliauerunt inſanabilem. Recepta enim in corpus fœminea mollicie, animos etiam reddiderunt ignauiſsimos, quantum in ipſis erat totum corrumpentes genus hominum. Nam ſi Græci unà cum barbaris hos imitati conſpiraſſent in tales coitus, deſertæ fuiſſent omnes deinceps ciuitates, tanquam exhauſtæ peſtilentia. Tum Deus ſeruator & amator hominum, miſeratione tactus, naturales quidem uirorum ac mulierum propter gignendam ſobolem conuentus, auxit ut cum maxime. Immanes autem illos, & nefarios coitus exoſus, aboleuit, & rabidos eorum patratores aggreſſus, non uulgari aliquo, ſed nouo mirando'que affecit ſupplicio. Inductis enim ſubito nubibus, iuſsit eas imbrem, non aquæ, ſed ignium pluere. Cum'que in morem niuis denſiſsimæ indeſinenter flamma deorſum ferretur

magno

magno impetu, ardebant arua cum pratis, & condenſa ſaltuũ, paluſtris quoque materies & intima nemorũ. urebantur eodem incendio campeſtria, ſegetes cum ſuis frugibus: conflagrabant & arbuſta montiũ, trunci una cum ſuis radicibus, urbana quoq; & ruſtica ædificia, mœnia cæteraq; opera publica non minus quam priuati parietes: atq; ita unus dies frequentiſsimas ciuitates uertit in buſta ſuorũ ciuium, ſtructuras uero lapideas & ligneas in cinerem & minutiſsimum puluerẽ. Vbi uero ſupra terram flãmis abſumpta fuerunt omnia, terram ipſam uorabat incendiũ, ita ut exuſtis penitus uitalibus nihil ſupereſſet unde uel fructus uel herba germinaret, in hodiernum uſque malo durante. Nam fulmineus ignis nunquam extinguitur, aut ſerpit aut uaporat: quod oculis ipſis creditur. extant enim argumenta cladis ueteris, fumus exhalans perpetuo, & ſulfur quod ibi foditur. Felicitatis autem priſtinæ ſignum euidens reliquũ eſt una ciuitas cum agro ſuo, ipſa frequenter habitata, agrum uero colens pabulo frumentoq; uberem & ualde frugiferũ, ut uindictæ diuinæ iudicium maneat. Quæ non ideo dicta ſunt, ut magnitudinem eius nouæ mirãdæq; calamitatis oſtenderem, ſed ut illud docerẽ, quod cum illi ſapienti oblata ſit uirorũ trium ſpecies, duos tantum ad exciſam regionẽ eloquia diuina dicunt ueniſſe, ut delerẽt eius incolas, cum tertius indignos aduentu ſuo duceret. is, quantum equidem intelligo, erat ille Qui uere eſt, æquum iudicans ut bona per ſe ipſum largiretur, cõtraria uero exſequenda ſuis potentijs relinqueret, & ſic ſolorum bonorũ autor præcipuus, mali uero nullius exiſtimaretur. id quod mihi uidentur & reges ad imitationem naturæ diuinæ facere, dum per ſeipſos gratias porrigunt, pœnas per alios ſanciunt. Quoniam autẽ è duabus potentijs altera benefica eſt, ultrix altera, merito utraq; ad regionem Sodomitarũ uenit, cuius præcipuæ ciuitates quatuor perdendæ erant incendio, una uero ſeruanda illæſa & incolumis. oportebat enim per ultricẽ adminiſtrari perniciem, ſalutem uero per beneficam. Sed quoniã etiam ſeruata pars nec integras nec perfectas uirtutes habebat, à potentia quidem eius Qui eſt adiuta fuit, tamen præſentis conſpectu nequaquam digna habita. Hæc eſt aperta & uulgaris narratio. occultior autem & paucis nota, his qui mores animarum perquirunt nõ formas corporũ, mox dicetur. Iſta pẽtapolis figura eſt quinq; noſtrorũ ſenſuum, qui ut inſtrumenta uoluptatum, omnes eas tam magnas quam paruas conficiunt. Aut enim aſpectum rerũ formarumq; uariarum, tum inanimarũ tum animatarum, uoluptatem capimus, aut ad auditũ uocum modulatarũ, aut ad guſtum cibi potusq;, aut ad odoratũ uaporum ſuaueolentiũ, aut ad tactum rerũ molliũ, calidarum, & leuiũ. ex his quinq; ſenſibus tres maxime belluini ſeruileſq; ſunt, guſtus, odoratus, tactus: quibus pecudes & feræ uentri atq; inguini deditæ maxime trahuntur attonitæ. totos enim dies noctesq; aut alimenta inſatiabiliter in ſe ingerunt, aut ad coitum rapiuntur. Duo reliqui philoſophantur & regunt cæteros, uiſus & auditus. tardiores autem & quodãmodo magis fœmineæ ſunt aures quam oculi, qui ad uiſibilia properant fortiter, & nõ expectato motu illorum, ultro in occurſum feſtinant, ut ea percipiant. At auditus ut tardior & deterioris ſexus, ſecundum teneat ordinem, & prærogatiuam quandam concedat uiſui. Hunc enim deus regem cæterorum cõſtituit,
omnium

omnium editiſsimū: & tanꝗ in arce collocatum, perquam familiarem fecit animæ.id certò poteſt colligi ex cōmuni utriuſq; mutatione. dolorē eñ illius mœſticia ſuffuſi oculi non diſsimulant: ediuerſo gaudente illa ſubrident hilares. metu inualeſcente turbantur, agitanturq; indecoris motibus. Quod ſi occupetur ab ira, exaſperat̄ & rubeſcit oculus. in cogitatione ac cura quieſcit, eodem obtutu hærens, & quaſi cum mente ſimul intentus, ſicut in animi deliquio ſimul & luxatur & remittitur. idem accedente amico beneuolū affectum ſereno tranquilloq; affectu nunciat. Quoties autem in inimicum incidit, ſtatim offenſionem præ ſe fert. in audacia proſiliunt & procurrunt oculi, in reuerentia quieti ſtant: & ut compendio dicam, ad effigiē animæ factus eſt uiſus, oſtendens eius imaginem expreſsiſsimā, tanꝗ in ſpeculo naturam eius, aliâs inuiſibilem referens. Nec hac ſolum parte ſenſus cæteros antecellunt oculi, ſed etiam quia reliquorū inter uigilandū (nam de quiete quę in ſomnis fit non dubitandum eſt) uſus non continuatur. niſi enim externe laceſſantur, quieti manent. at oculi quantiſper patent, indeſinenter agunt aliquid, nec unꝗ ſatiantur, ſic quoq; oſtendentes cognationē quam habent cum anima. niſi ꝙ illa perpetuo mobilis noctu æque ac interdiu uigilat: hi maxima ex parte carnei, præclare ſecum agi putant, ꝙ dimidiū uitæ in operationibus ſibi conuenientibus exigunt. his addo præcipuā oculorum utilitatem. In unius ex omnibus ſenſibus gratiā lucem excitam à deo, rerum pulcherrimam, quæ prima in ſacris libris bona nominatur. eius natura duplex eſt. nam altera ab hoc igne corruptibili effulget ipſa quoq; corruptibilis & extinguibilis. altera nec corruptibilis nec extinguibilis ſuperne è cælo ad nos defertur, à ſideribus ſingulis tanꝗ à perenni fonte defluēs. utraq; uiſui familiaris, qui per utrāq; ſe applicat ad uiſibilia. & quid opus eſt oculos amplioribus celebrare laudibus, quorum ueras laudes deus ipſe cæleſtibus ſignis inſculpſit? cur enim ſolis, lunæ, cæterorū uel erraticorum uel fixorum ſiderum ſplēdor factus eſt, niſi in miniſteriū oculorum, ut uideant? quo munere omnium optimo adiuti ſpectant quicquid mundo continetur, terram, ſtirpes, animalia, fructus, maria, amniū fluenta perennium & torrentiū, fontium uarietates alibi frigidos, alibi calidos latices profundentiū, quorum ſpecies nullus ſermo ualet comprehendere. Quibus omnibus accedit cælū, de quo ueriſsime dici poteſt, mundum in mundo factū eſſe ab opifice, & diuina eius ornamenta cæleſtes illæ imagines. Et quis tandem ſenſus iactabit ſe tam longe progreſſum eſſe? Sed præſtat opinor, relictis ad ſua præſepia cognatis nobis pecudibus cōcupiſcentias ſuas ſaginantibus, examinare uirtutem rationis participem, cui continuū perfectumq; curriculum aſsignatū eſt in iſto uicino terris aere: quando procellæ uentorū, & murmura tonitruum per tractum longū cient magnos moleſtosq; ſtrepitus: oculi uero à terra uno momento euadunt ad cælum, mundiq; fines ortum atq; occaſum, ſeptemtriones & meridiem colluſtrantes, ad contemplationē eorum quæ uidentur, mentem attrahunt. At illa tali motu attonita non conquieſcit, cum ſit perpetuo mobilis & ſemper uigilans: acceptaq; à uiſu occaſione contemplandi res intelligibiles, amplius conſiderat: num ea quæ cernuntur ſint ingenita, an generationis habuerint initiū: infinita ſint an finita: unus ne mun

dus an plures: utrum quatuor ſint elementa rerum omniũ, an cælum & quæ hoc continentur eximiã quandam naturã habeant. Quod ſi factus eſt mundus, à quo factus ſit, quis eius opifex, quã expoliuerit materiã, in quẽ uſum, quid nunc agat, qualem uitam uiuat, & quicquid aliud curioſa mens cogitando ſolet quærere. Hæc enim & ſimilia exercent philoſophos. unde ſatis conſtat ſapientiam & philoſophiam nõ aliud in nobis habuiſſe initiũ quàm ex uiſu ſenſuum omniũ principe, quem ſolum ex corporea regione ſeruauit deus, deletis quatuor: quòd hi ſeruiuerint carni eiusq; affectibus: ille uero elata ceruice quæſiuerit ſibi delicias meliores corporeis, ex contemplatione mundi & rerum in eo comprehenſarum. itaq; pereunte hac ſenſuum ceu pentapoli ſolum uiſum honoris cauſa ereptum, quòd nõ tantum uolutetur circa mortalia ut reliqui, ſed exſpatietur etiam in naturas incorruptibiles uiſendi gratia. ideo recte hanc ciuitatẽ paruam & non paruam uocant oracula, quod de uiſu intelligitur. Eſt enim parua, utpote noſtri pars exigua. magna uero quia res magnas concupiſcit, cælum uniuerſum ac mundũ ſpectandi auida. Hactenus de illa celebrata uiſione, relataq; cumulate hoſpitij gratia, quàm diligenter potuimus, diximus: ſupereſt quiddam haudquaquam ſilendum, quod mihi uidetur inter omnes narrationes penè maximum. id dicetur compendio. Naſcitur illi ſapienti ex uxore filius legitimus, dilectus, unicus, elegantiſsimo corpore, animo optimo. iam enim maturioris ætatis dabat ſpecimẽ, ut à parente non tam ob naturalem affectum, quàm ob probatos mores uehemẽter diligeretur. Huic repente oraculũ inſperatum redditur, ut mactaret filium in quodam editiſsimo tumulo, qui triũ dierum itinere aberat. Ille quamuis maiore quàm dici poteſt teneretur filij deſiderio, nec colorem mutauit, nec animum flexit, ſed conſtantiſsime perſtitit in eadem ſententia: quippe qui amore dei ſubactus, fortiter uincebat omnes cognationis affectus, & omnia nomina: & cum nemine domeſticorũ cõmunicato oraculo, duos è tam numeroſo famulicio natu maximos, ſibiq; fidiſsimos aſſumpſit, quaſi ſacra ex more facturus, atq; ita quartus profectus eſt cum filio. cumq; locum deſtinatũ procul conſpexiſſet tanq; è ſpecula, famulis ibi manere iuſsis, ignẽ ſimul atq; ligna ferẽda dedit filio, æquũ cenſens, ut ipſa uictima deportaret res quas poſtulabat ſacrificium, leuiſsimã ſarcinam. Nihil enim eſt pietate gnauius, nihil magis induſtrium. ibi pari gradu, unoq; conſenſu celeriter peracto qua proximum erat itinere, cuius finis erat ſanctitas, ad montem oraculo indicatum perueniunt. pater lapides congerit, ut aram exſtruat. tum filius uidens cætera parata ſacrificio, nullum uero animal, uerſus ad patrem, Ecce ignis, inquit, & ligna pater. ſed ubi uictima? Hic alius arcani conſilij ſibi conſcius, offuſa menti caligine, ad hæc uerba turbatus & lachrymans aperuiſſet propoſitum, affectum continere non ualens. At ille nihil mutatus uel corpore uel animo, conſtanti uultu, ratione conſtantiore, ad interrogationem reſpondet. Fili, inquit, Deus ſibi prouidebit de uictima, & ſi nihil præſto ſit, quod te fortaſſe facit anxium. Sed Deo poſsibilia ſunt omnia, etiam quæ non poſſunt expediri ab hominibus. Et cum dicto celeriter correptum filium aræ imponit, ſimul ſtrictum librat gladium. Tum Deus ex aere increpans, facinus impedit, iubens in-

iuriam

iuriam abſtinere à puero, & bis patrem inclamans nomine, ut auerſus & re tractus cædem omitteret. Atque ita puer ſeruatus eſt, deo remunerante pietatem, & certante cum amico mutuis officijs. Facinus tamen hoc quamuis effectu caruit, nihilominus pro integro abſolutoq́ʒ, non modo in ſacris refertur uoluminibus, ſed & in lectorum inſculptum eſt mentibus. Verùm malicioſis calumniatoribus noſtra dânare potius quàm laudare ſolitis hoc imperatum non uidebitur tam magnum & mirificum quàm nobis uidetur. Aiunt enim & alios multos ſuis affectibus deuinctos, & amantes liberorum, immolandos exhibuiſſe filios, uel pro incolumitate patriæ, uel ut auerterent bella, ſiccitates, inundationes, peſtilentias, alios item domeſticæ quantumuis falſæ religionis gratia. Grecorum certe clariſsimos, non ſolum priuatos ciues, ſed & reges, non magna ratione ex ſenatorum habita, his mactatis maximas deleuiſſe hoſtium copias primo impetu, ſociorum uero ſeruaſſe maximos exercitus. Barbaras quoque gentes per multas ætates litaſſe mactatis filijs, cuius ſceleris etiam ſacroſanctũ Moſem meminiſſe, dum accuſans eos ut pollutos ait, Filios & filias dijs ſuis adolent. Indorum quoque gymnoſophiſtas & hodie ſub initium ſenectutis morbi longi & incurabilis, prius quàm inualeſcat, accenſo rogo, ſeipſos exurere, quamuis poſſent ad tempus fortaſſe diuturnũ reſiſtere. Imò & mulierculas eorum defunctis maritis in rogos eorũ cum gaudio ſe mittere, atq́ʒ ita uiuas concremari cum adamatis cadaueribus. Harum, inquiũt, merito mireris audaciam, quæ mortem contemnunt tantopere, ut ad eam tanquã ad immortalitatem curſu contendant. Iſtum uero laudare quorſum attinet, quaſi nouum aliquod facinus aggreſſum, quod non ſemel fando auditum eſt, de priuatis ciuibus, de regibus, de integris gentibus. Ad hanc inuidorum inſectationem ſic reſpondeo. Qui liberos mactant, partim ex more id faciunt, ut fertur de nonnullis barbaris, partim quia magna mala & aduerſus humanum opem contumacia à ſuis ciuitatibus aliter arcere nequeunt. Ex his quidam inuiti ſuos exhibent, coacti à potentioribus. Alij compulſi metu hominum, alij cupidine gloriæ famæq́ʒ, in præſens gloriæ, famæ uero ad poſteros. Ergo qui ex more mactant, nihil magnum uidentur facere. Nam inueterata conſuetudo plerunque tantum poteſt, quantum natura, ita ut grauiſsima quæque reddat toleratu facilia, omni terrore ſemoto. Qui uero cedunt timori, laudem nullam merentur. Laudantur enim facta uoluntaria, inuoluntaria referuntur ad neceſsitatem rerum aut caſuũ aut temporum. Quod ſi quis amore gloriæ uel filium prodit uel filiam, uituperio magis quàm laude dignus eſt, morte chariſsimorũ parans ſibi honorem, quem etiamſi antea habuiſſet, pro incolumitate filiorum abijcere debuerat. Proinde conſiderandum eſt, an ille aliqua modo dicta neceſsitate coactus ſit mactare filium, uel more, uel honore, uel timore. Mos certe imolandi liberos, nec Babylone, nec in Meſopotamia, nec à Chaldæis receptus eſt, apud quos educatus magnã uitæ partem cum eis exegit, ne quis putet præ aſſuetudine leuiorem uiſam mali eius imaginationem. Sed neq́ʒ metus ullus imminebat ab hominibus, neq́ʒ oraculi iuſſum quiſquam norat alius. Nulla publica premebat calamitas, cui morte probatiſsimi filij remediũ quæreret. At laudis apud uulgum

parandæ cupidine ad hoc facinus concitatus eſt. At quæ laus captabatur in ſolitudine, ubi nemo erat applauſurus, data opera longe à tergo relictis etiam duobus famulis, ne ſe coram teſtibus oſtentare uideretur? Quapropter obturato infreni ore moderentur accuſatores ſuam inuidiam, nec lacerent honeſta uita defunctos, quos potius prædicare deberet cum alijs. Siquidem apud omnes qui recte ſapiunt nihil honeſtius habetur, nihil optabilius, quàm deo parere, quod hic in primis ſtuduit, ita ut nullum unquã mandatum negligeret, quantũuis refertũ moleſtijs & ignominijs, atque etiam laboribus ac doloribus. Quamobrem & id quod oraculo iuſſus eſt de filio, fortiter conſtanterque pertulit. Deinde cum nulla cõſuetudo eſſet in ea regione, ſicut fortaſſe apud quoſdam, imolandi liberos, ipſe primus autor futurus erat noui & inuſitati exempli, quod mihi uidetur nemo laturus fuiſſe, etiamſi ferreũ aut adamantinum haberet animũ. Cum natura enim, ut quidam ait, pugnare eſt difficile. pater erat factus unici huius legitimi filij, quem mox ſingulari amore proſequebatur, ſupra modũ uulgaris beneuolentiæ, imò etiam fama celebratæ. aderat & aliud uehemens amoris incitamentum, quòd in ſenecta ei puer natus fuerat. Nam ſero natos impotentius parentes adamant, uel quia diu deſideratos, uel quia nullam prolem ſperant poſtea, natura iam effœta, quippe quæ extremum attigit terminũ. Siquidem è numeroſa ſobole unum quempiam offerre deo, tanquam liberorum primitias, nihil mirandum fuerit, cum præſto ſit è ſuperſtitibus haud mediocre ſolatium, & doloris ob mactatum concepti remediũ. Cum uero unicus dilectus offertur, res eſt ſermone nullo explicabilis, nullum reſpectum habens cõſuetudinis domeſticæ, ſed tota prona ad pietatis officium, eximia ſane, & uix cuique alteri tentata. Nam alij tametſi pro ſalute patriarum aut exercituum concedunt ſuos mactandos, tamen aut domi manent interea, aut procul abſiſtunt ab altaribus: aut ſi contingat eos ſacris intereſſe, auertunt oculos ne ſpectare quidem ſuſtinentes uel alienum necis miniſteriũ. Hic uero tanquam ſacerdos, ipſe pater amantiſsimus aggreditur mactationem egregij filij, quem fortaſsis etiam ſacrifico ritu membratim conciſurus erat adolendum altaris ignibus. adeò cauerat ne pietate erga filium diſtraheretur à pietate deo debita, & totum quantus erat animũ ſanctitati deuouerat, parum curans cognatum ſanguinem. Quid horũ quæ diximus cum cæteris cõmune eſt? quid non eximium, quod nulla poſsit æquari facundia? ut merito quoduis ingeniũ non malum nec inuidum obſtupefaciat immenſæ pietatis miraculo, uel uno ex multis, nedum confertis omnibus. ſatis enim eſt uel unius cuiuslibet reputatio ad exprimendã paruam quandam imaginẽ ingentis animi, quamuis nullum ſapiẽtis opus eſt exiguũ. Verũ non intra uerba textus aperta cõſiſtunt quæ modo diximus: mihi certe uidentur naturã quandam obſcuriorẽ ſubindicare, quam agnoſcunt quotquot intelligibilibus magis delectantur quàm ſenſibilibus, & poſſunt ea cernere. eſt autẽ talis. qui adducitur pro uictima, Chaldaice Iſaac, Latine riſus uocatur. qui riſus non intelligitur nunc pro petulanti uultus habitu, ſed pro mẽtis bene affectæ gaudio. hanc lætitiã uir ſapiens meritò ſacrificare deo dicitur, per iſtam figurã docens, quod gaudiũ ſoli deo ſit propriũ. nam humanũ genus mœrori timorique eſt obnoxiũ, propter

mala

mala uel præſentia uel imminentia, ut uel horũ pœniteat, uel illa metu terre- ant ac cõcutiãt. diuina uero natura expers eſt mœroris, timoris, paſsionũq; omniũ, felicitatis beatitatisq; perfectæ ſola particeps. hanc confeſsionẽ qui- cunq; uere cõfitetur, ei deus cum ſit bonus & amator hominũ, alienus ab in uidia, cõueniens munus reponit quantũ homo poteſt capere, tantũ non tali alloquens eum oraculo. Gaudiũ ac læticiã nõ eſſe cuiuſq;, præter me omniũ. patrem, propriã poſſeſsionẽ ſcio, quã tamen ipſa dignis nõ inuideo. Quis au tem dignus eſſe poteſt, niſi qui me meãq; uoluntatẽ ſequitur? huic enim mi- nimũ doloris, minimũ timoris obueniet, modo incedat per uiã, quæ affecti- bus ac uitijs inacceſſa, per uirtutes his cõtrarias teritur. nõ eſt tamen cur ali- quis putet merã & nullo dolore mixtã læticiã cælitus in terrã deſcẽdere, ſed temperata eſt ex utroq;, ita ut de meliore plus admixtũ ſit: ſicut lux in cælo. ſincera ſemper eſt & pura à tenebris, in ſublunari aũt aere miſcetur caligine. & hoc eſt opinor, cur & ant ea uirtutis cognomẽ habens Sarra, cum riſiſſet, roganti riſus cauſam, ſe riſiſſe negauit, uerita ne forte gaudiũ quod nulli crea turæ conuenit, ſolius dei rem uſurpaſſe uideretur. Quapropter confirmans eam diuinum eloquiũ ait: Ne timeas: riſiſti uere, & particeps es læticiæ. non permiſit enim pater humanum genus exagitari triſticijs, doloribus, & mole ſtijs inſanabilibus, ſed admiſcuit eis etiã de meliore natura nõnihil, æquum cenſens ſerenam interdũ ac tranquillam eſſe animã: præcipue uero ſapientũ maiore uitæ parte gaudere lætariq; mundi huius cõtemplationibus uoluit. Hactenus de pietate huius uiri pauca è multis dicta ſint, nunc ſcrutanda eſt eius etiam erga homines dexteritas. ad eandem enim naturam pertinẽt pie- tas & humanitas: & utrumq; in uno ſpectari ſolet, ſanctitas erga deum, er- ga homines iuſticia. Longum eſſet narrare facta eius omnia. Nos contenti duobus uel tribus erimus. Cùm auro argentoq; & numeroſis pecudum gre- gibus diues eſſet adeo, ut cum ditiſsimo quoq; indigena conferri poſſet opi bus, & beatior eſſet q̃ pro inquilini conditione, nunquam tamen accuſatus eſt ab his, quorum utebatur hoſpitio, ſed cum quibuſcunq; negotiũ habuit, ab eis perpetuam laudem reportauit. Quod ſi quãdo, ut fit, per occaſionem famulicij comitatusq; ſuboriebatur contentionis nonnihil, mox eam ſopire conabatur, quippè qui præ grauitate morũ nihil turbulentum, ſeditioſum, litigioſumq; admittebat in ſuam animam. Nec mirandum ſi erga alienos ta- lis erat, qui potuiſſent icto inter ſe fœdere uim maiore ui repellere, quando etiam erga genere coniunctos, ſed uoluntate diſiunctos, deſertos & ſolos, multo inferiores quod ad opes attinet, modeſtus erat, ultro cedens qui plus iuris uſurpare ſibi potuerat. habebat enim fratris filium, cum quo patriam reliquerat, non ſatis firmum amicum, ſed nutantem & ſuſpectæ fidei: à quo interdum ſalutabatur familiaribus blanditijs, interdum cõtemnebatur ſtre nue, propter ipſius iuuenis morum inæqualitatem. Quapropter etiam ſer- ui huius contentioſi erant ac moroſi, quòd caſtigatorem non haberent, præ ſertim paſtores longius ſemoti à ſuo domino, itaque ſeruitutis immẽmores præ licentia ſemper rixabantur cum ſapientis noſtri magiſtris pecorũ, ple- runq; cedentibus propter ſui heri manſuetudinẽ: qua modeſtia ſic auxerũt inſolentiam & impudentem audaciam aduerſariorum, ut accenſis mutuis

odijs neceſſe habuerint qui lædebantur iniuriam armis repellere. itaq; graui rixa coorta, uir bonus poſtquam partes concitatas cognouit, ſciens ſuos præualere numero ac uiribus, non permiſit rem ad manus deuenire, ne fratris filium cladem ſuorũ ægre laturum contriſtaret: ſed in medium progreſſus pacificis uerbis finiuit controuerſiam, non in præſens tantum, ſed & in poſterũ. Sciens eñ diſcordes fore ſi cohabitare & unà degere pergerẽt, nec unq; lites ac rixas inter eos defore, ad tollendas harũ occaſiones admonendum exorandumq; duxit ſocium, ut poſthac ſeorſum habitaret. accerſitoq; fratris filio, liberam optionem ei propoſuit agri melioris, pollicitus ſe libenter accepturũ partem, quam ille fecerit reliquam. pacem enim ſibi quouis lucro chariorem eſſe. & quis alius potentior infirmiori conceſsiſſet uel minimum de iure ſuo? quis uinci mallet q̃ uincere, & uti ſua potentia? ſolus hic non in uiribus aut opibus ſummam felicitatis collocabat, ſed in tranquilla uita, & quantũ in ipſo erat quieta, atq; ita exiſtimationem ſibi parauit mirificam. His in laudem hominis dictis, non alienum à noſtro propoſito fuerit, à ſimplici uerborum contextu ad latentem in eis ſenſum tranſire quærendi gratia. Varij ſunt modi negotiorum, ſicut diuerſæ horum occaſiones. Nos duos modos ſeligemus, alterum ſeniorem, iuniorem alterum. Senior eſt, qui principalem naturæ partem honorat: iunior, qui res ſubditas, & in extremis reputandas. Principales enim & ſeniores ſunt, prudentia, temperantia, iuſticia, fortitudo, & quicquid ad uirtutem attinet, aut ad uirtutis actiones. Iuniores autem, diuitiæ, honores, gloria, nobilitas, non illa uera, ſed quam uulgus nominat, & quæcunq; præterea tertium poſt animæ res atq; corporis ordinem tenent, extremum omnium. Vterq; modus ſeu mos, habet tanquam quoſdam greges armentaq;. iſte qui externa amat, aurum, argentum, & reliquũ apparatum diuitiarum: item arma, triremes, machinas, equeſtres pedeſtres naualeſq; copias, principatus præſidia, per quæ confirmatur potentia. At ille honeſtatis amator ſingularum uirtutum placita, & ſapientum contemplationes. Vtriſque gregibus præpoſiti ſunt quidam magiſtri, ſicut paſtores pecoribus, externis quidem auari, ambitioſi, præfecturarum cupidi, & quicunque gaudent cum poteſtate præeſſe multitudini. At animæ bonis ſtudioſi uirtutis ac honeſtatis, qui non adulterina germanis, ſed germana bona adulterinis præferunt. Inter hos naturalis quædam intercedit contentio, non diſcernentes quæ ſua ſunt, ſed digladiantes de pertinentiſsimo ad uitam negotio. Hoc autem eſt uerorũ bonorum iudicium. Anima igitur quamdiu oppugnabatur huiuſmodi ſeditionibus, nondum purificata in totũ, ſed adhuc affectionibus & morbis præ ualentibus inferior, perturbabatur. ex quo autẽ cœpit potentior fieri, & munitiones aduerſariorũ expugnare maioribus uiribus, aſſumptis alis animoſior facta, morem externas materias mirantem in ſeipſa interſepit, & tanq; hominem eum alloquens, negat ei poſsibile ſocietatem ac conſuetudinem habere cum uirtutis amatore & ſapientiæ. Abi & transfer longe aliò domicilium, cum nihil commune habeas, nec poſsis habere. Quicquid enim tu dextrum putas, ille ſiniſtrum exiſtimat: ediuerſo quicquid tibi ſiniſtrum, illi dextrum uidetur. Nec tantum pacificus & æquitatis cultor fuit hic uir bo-

nus

nus, ſed fortis etiam ac bellicoſus: non quòd bellum appeteret, à rixis alienissimus: ſed ut certam pacem ſibi pararet in poſterũ, quam turbabãt aduerſarij. argumento ſunt ipſius præclara facinora. Orientalem tractũ quatuor magni reges poſsidebant, quibus parebant orientis gentes quotquot Euphratem accolunt. hæ omnes in officio manebant, & imperata regum faciebant, pendẽdo ſine omni cauſatione tributum annuum. ſola Sodomitarum ditio, priuſq; conflagraret, cœpit pacem turbare, defectionem dudum meditans, Cum enim eſſet fortunatiſsima tenebatur à quinq; regibus, qui ciuitates agroſq; inter ſe diuiſerant, amplos admodum & frugum arbuſtorũq; feraciſsimos. nam Sodomitici agri non magna portio, fertilitate cum aliorum latifundijs certare poterat. ideo complures principes amatores habuit miratos eius pulchritudinem. hi temporibus ſuperioribus per exactores tributorũ optimates ſuos pendere ſoliti debitam pecuniam prouinciæ rectoribus, metu ſimul & reuerentia: ubi bonis ſatiati ſunt, ut ſolet è ſaturitate naſci petulantia, ſumpto maiore quàm pro uiribus animo, primò excuſſerunt iugum. deinde more nequam ſeruorũ, in dominos coorti ſunt, freti ſeditione ac robore. at illi ſuæ nobilitatis memores, ſtipati ualida manu, contemptim eos aggreſsi ſunt, quaſi conflictu primo profligaturi. ac mox collatis ſignis alios coegerunt terga uertere, alios in ipſa fuga cædentes magnam ſtragem ediderunt: abdũctamq; ingentẽ captiuorũ turbam cum cætera præda inter ſe diuiſerunt. in his erat etiam illius ſapiẽtis nepos, qui iamdudũ ad unam pentapolis ciuitatem migrauerat. quod ubi quidam fuga ſeruatus indicauit, ille grauiter ferens non ſe continuit, mœſtus & uiuentem magis lugens q̃ ſi audiſſet mortuũ. Norat enim uitæ finem, ſicut ex ipſo liquet nomine, abrumpere omnia, præſertim mala, quæ innumera uiuentibus uel inuitis obrepunt. cumq; pararet ſe ad eripiendum fratris filium, carebat ſocijs homo inquilinus & hoſpes, nemine audente fortiſsimas tot regum copias uictoria recenti feroces laceſſere. inuenit tamen nouum genus auxilij. expeditur enim aliquando in rebus dubijs conſilium, præſertim in cauſa humanitatis & iuſticiæ. collectis enim ſeruis uernaculis, empticijs uero domi manere iuſsis, quorum timebat transfugium, ex familiaribus confecit aliquot centurias, atq; ita hoſtem inuaſit tribus agminibus: non his fretus qui multum cedebant regibus numero, ſed deo propugnatore protectoreq; iuſticiæ. itaque magna contentione properauit nunq; remittens celeritatem, donec potitus occaſione, noctu ſuperuenit hoſtibus iã ſumpta cœna ad ſomnũ ſe cõponentibus in quos irruens alios trucidauit in cubilibus, alios reſiſtere conatos fudit fugauitq;. atq; ita omnes deuicit, non tam armorum apparatu q̃ fortitudine animi. Nec prius reuertit quàm hoſtilibus regum copijs deletis, reduxit fratris filium, adeptus egregiam uictoriã auctuſq; ingenti equorum & iumentorum numero, prædaq; opulentiſsima. eum redeuntẽ cõſpicatus ille magnus pontifex dei maximi, reducentemq; ſuos omnes ad unũ incolumes & uictores, attonitus tanti facinoris magnitudine, & id quod uerum erat cogitans, præſentem eis opem diuinam adfuiſſe, manus ad cælum tendens fauſta illi precatus eſt: mactatiſq; uictimis, ſplendidum epulum ſocijs omnibus dedit, gratulabundus nec minus lętus quàm uictoria propria.

nec enim aliena fuit, ſi rem uere æſtimes. amicorũ enim eſſe omnia cõmunia prouerbio credimus, præſertim bonorũ uirorum, quibus nihil magis cordi eſt, quàm ut deo placeant. Hæc ſunt quæ in ſacra ſcriptura legimus. cæterum qui poſſunt res nudas corporibus exutas cernere, animo magis uiuentes quàm corpore, dicẽt ex illis nouem regibus quatuor eſſe noſtrarũ quatuor affectionum potentias, uoluptatis, cõcupiſcentiæ, timoris, doloris. quinque reliquos eſſe ſenſus totidẽ, uiſum, auditũ, guſtum, odoratũ, tactum. regnãt enim quodãmodo in nobis & poteſtatẽ exercent, ſed nõ ſimiliter. nã quinque ſubiecti ſunt illis quatuor, quibus uectigal pendunt ac tributũ neceſſarium à natura impoſitum. ex his enim quæ uidemus, audimus, olfacimus, guſtamus, tangimus, dolores, uoluptates, timores, cõcupiſcentiæ naſcũtur, cum nullus affectus per ſe ſubſiſtere ualeat, ni ſenſus materiam ſuggerant. in his enim conſiſtunt uires illorũ, in figuris & coloribus, in eloquijs, in ſaporibus ac uaporibus, in ſubiectis tactui duris uel mollibus, calidis uel frigidis, aſperis uel leuibus. nã hæc omnia ſenſus exhibẽt affectibus. quę tributa quãdiu pendun tur, ſalua manent inter hos reges fœdera. alioquin ſublata penſione mox bellum exoritur & defectio. id tum accidit maxime, quando ſenectus odioſa ſuperuenit, & affectibus non ſeneſcentibus, aut etiam propter inueteratam conſuetudinem inualeſcentibus, uiſus hebetatur, aures ægre audiunt, reliqui etiam ſenſus ſeipſis deteriores facti non æque, ut antea pollent iudicio, nec ualent debitum reddere. Non mirum igitur, ſi exhauſti modis omnibus, & iam ante defecti uiribus, facile ab infeſtis affectibus ſubuertuntur. Illud uero ualde naturæ conſentaneum eſt, quod dicitur, duos è quinque regibus incidiſſe in puteos, reliquos tres fuga ſeruatos. Tactus enim & guſtus penetrant intima corporis, quæ ſua ſunt committentes diſpenſanda uiſceribus. Oculi autem, aures & odoratus, plerunque foris obambulant, & ſic effugiunt ſeruitutem corporis. Hæc uir bonus ex inſidijs obſeruans, ubi uidet qui modo fœderati fuerant inteſtino malo laborare, turbata pace & exorto inter nouem regna bello, quatuor contra quinque de imperio certantibus, repente occaſionem arripiens eos aggreditur, ſtudens populari adminiſtrationi, quæ eſt optima reipublicæ ſpecies, ut ſublatis tyrãnidibus & dynaſtijs ex anima, ius & fas uigeat pro iniquitate ac iniuſticia. eſt autem quod dicimus non figmentũ fabuloſum, ſed res ueriſsima quam in nobis ipſis experimur. nam ſæpe ſenſus cum affectibus concordes miniſtrant eis ſenſibilia, ſæpe interueniente diſsidio nolunt debitũ reddere, aut non ſunt ſoluendo, ratione cohibente: quæ ſi quãdo arma ſua corripit, ſcilicet uirtutes & harum placita, his ſubnixa uincit egregie. nefas enim eſt corruptibilia in eadẽ cum incorruptibilibus ſede conſidere. atqui nouem illi potentatus quatuor affectuum & quinque ſenſuum, tum corruptibiles ſunt, tum corruptionis autores. at ratio ſacra & uere diuina, quæ locũ habet in denario perfecto numero, in certamen deſcendens, & diuino adiuta præſidio, dictos potentatus uincit egregie. Aliquãto poſt moritur ei coniux dilectiſsima & optima, editis pluribus caritatis erga maritum exemplis: quæ relicta ſua cognatione, peregrinatiõis comes indiuidua, cõtinuos errores alios ſuper alios, fames, egeſtates, expeditiões unà cũ eo pertulerat. nã ubique adfuerat, in omni loco

fortunaque

fortunaq́ꝫ, uere conſors uitæ ac negotiorum ad uictū pertinentium, proſperæ aduerſæq́ꝫ fortunæ ex æquo particeps. Nec enim ut quædam crumnas fugiebat ſeruans ſe feliciori tempori, ſed utramq́ꝫ ſortem, ſicut uxorē decet, ſubibat alacriter. cuius mulieris cum poſsim multas laudes memorare, unā non ſileo, ut ſit cæterarum manifeſtarū ſpecimen. cum enim prole careret, quippe ſterilis, uerita ne tam chara deo domus ideo deſerta fieret, ſic maritum allocuta eſt. Iamdudum unà uiuimus in charitate mutua. ſed quæ præcipua coniugij noſtri cauſa fuit, propter quam natura uirum copulauit mulieri, deſunt nobis liberi. imò ne in poſterū quidem ſpes ulla eſt reliqua, propter ætatem meam iam uergentem. non eſt æquū ut te quoq́ꝫ tangant meæ ſterilitatis incommoda: licet tibi ſalua noſtra charitate patrem fieri. abſit enim à me zelotypia, quando à te abeſt bruta concupiſcentia, neceſsitati naturæ ſatisfacturo. Quamobrē non differam nouā nuptā ornare, quæ quod mihi deeſt ſuppleat. Quod ſi res pro uoto ſucceſſerit, tui natiui liberi, mei adoptiui erunt. & ut abſit omnis zelotypiæ ſuſpicio, meam, ſi libet, duc famulam, corpore ſeruam, ſed ingenio liberali ac generoſo fœminam, iamdudū mihi expertam examinatamq́ꝫ, ex quo primum ædes meas intrauit, genere quidem Ægyptiam, ſed Hebræam religione. Eſt nobis ampla poſſeſsio, & opes maiores quàm pro præſenti ſorte: iam enim ne locupletiſsimis quidem indigenis cedimus. & adhuc hærede caremus, quamuis parare hunc liceat, modo monitis meis pareas. Ille miratus uxoris creſcentem uſq́ꝫ charitatem, & de tempore futuro curam ac prouidentiam, ducit cauſa liberorum eam quam ipſa commendauerat, ut ferunt qui ſe aiunt certiora prodere, uſurus eius conditione, donec mulier grauida fieret. Quod ubi non ita multo poſt contigit, aiunt abſtinuiſſe ab eius complexibus, uel propter innatam ſibi continentiam, uel propter honorem quem uxori habebat mutuum. Itaq́ꝫ mox è famula naſcitur filius, & aliquanto poſt alius legitimus nihil tale iam ſperantibus, honeſtatem ac uirtutem eorum benigniſsimo Deo remunerante, & munus omni ſpe maius, ultro largiente. Hoc ſpecimen de muliere illa ſufficiat. At ſapientis illius uiri plures laudes ſunt, quarum aliquot paulo antè memoraui. Nunc dicam & de uxoris obitu, quod ſilendum non uidetur. amiſſa enim tali uitæ ſocia, qualem ſuperius oſtendimus, & qualem ſcriptura depingit, dolori contra ſe inſurgenti, & animam petenti, tanquam inuictus athleta non ſuccubuit, recolligens ſe, & confirmans rationis robur, à natura oppoſitæ affectionibus: cuius conſilijs per totam uitam uſus, tunc quoq́ꝫ paruit egregie, ut bene utiliterq́ꝫ monentibus. Erant autem hæc, ne ſe plus æquo affligaret, quaſi noua calamitate perculſus, nec tamen quaſi nihil moleſtū paſſus omnem dolorem pelleret, ſed per mediam inter extrema uiam incedens, caſum hūc moderate ferre conaretur, permittendo naturæ ſuū ius in exigendo debito, & quod acciderat patiendo æquanimiter. id teſtantur ſacra uolumina, quæ nefas eſt falſitatis argui: ubi narratur eum modicis lacrymis profuſis, celeriter ſe ſubduxiſſe à cadauere: quippe qui prolixiorem luctum alienū putabat à ſapientia, à qua didicerat mortem exiſtimare non extinctionem animæ, ſed ſeparationē diſiunctionemq́ꝫ à corpore, illa redeunte retro unde uenerat. uenerat autem à deo

à deo, ſicut in opificio mundi declaratũ eſt. Quemadmodũ autem nemo ſanus ægre fert à ſe repoſci debitũ aut depoſitum, eodem modo natura quod ſuum eſt repetente, non arbitrabatur indigne ferendũ, ſed neceſsitati cõſentiendum. ubi uero illius regionis optimates cõuenerunt ad eum officij gratia, cum nihil uiderent eorũ quæ apud ipſos ex more fieri ſolebant in funere luctuq́;, nõ complorationes, nõ lamenta, nõ planctum uirorũ ac mulierum, ſed totã familiã ſobrie moderateq́; mœrentẽ, demirati ſunt nõ mediocriter, ſicut ante tota uiri uita miraculo eis fuerat. moxq́; attoniti tantæ uirtutis excellentia, in qua nihil inerat nõ eximiũ, accedentes uirum in hanc uocẽ eruperunt: Rex à deo tu es inter nos: ueriſsima dicentes. nã alia regna homines ſibi parant, armis, expeditionibus, dictu miris ultro citroq́; illatis cladibus, quas affert potentiæ cupiditas, dum ſe pedeſtribus, equeſtribus, naualibus copijs muniunt. ſapientis autem regnum à deo porrigitur, quo aſſumpto uir bonus male mulctat neminem, ſed omnibus ſubditis uſum fructũ bonarum rerum, & iura pacemq́; denunciat. Quin & in ſacris literis extat huius uiri elogium, teſtatum reddito Moſi oraculo, quo dicitur quòd deo credidit. id ut dictu eſt breuiſsimũ, ita factu maximum. cui enim præter eum credendum eſt? principatibus ne, an glorijs, honoribus, opibus, diuitijs, nobilitati, ſanitati, integritati ſenſuum, robori pulchritudini ue corporis? Atqui principatus omnis eſt lubricus, innumeris inſidiatoribus obnoxius. quod ſi quando confirmatur, id fit non ſine multis acceptis & illatis calamitatibus. nihilo ſtabiliores ſunt honores & glorię, incertiſsima poſſeſsio, pendens à moribus rumoribusq́; leuium & improborũ hominum. quę ſi quando perſeuerat, nihil tamen uere bonũ in ſe continet. at diuitiæ generisq́; nobilitas, etiã deterrimis obueniunt. ſed fac ſolis bonis hæc contingere, maiorum & fortunæ iſta laus eſt, non ipſorũ qui habent. ac ne corporis quidem dotibus efferri æquũ eſt, quibus nos alia animalia ſuperat. Quis enim homo fortior aut robuſtior tauro inter cicures, inter feras leone? quis præditus acutiore uiſu q́ accipiter aut aquila? quis auditu tam felix, quàm aſinus tardiſsimus animalium? quis odoratu cane ſagacior, quem aiunt rei uenatoriæ periti, ueſtigantem longinquos lepuſculos improuiſum in eos irruere. nam hoc genus canum uenaticorum utitur oculorum uice naribus. Sanitatem quoq́; plurima bruta tuentur egregie. Quod autem ad pulchritudinis certamen attinet, etiam inanimata quædam mihi uidentur uincere poſſe formoſitates uirorum ac mulierum, ſimulacra, ſtatuæ, picturæ, & in uniuerſum fictorum pictorumq́; opera eximia, quæ apud Græcos atque barbaros ſunt in pretio, & dedicantur inter præcipuos ornatus urbium. Solum igitur certum firmumq́; bonum eſt fides, qua deo creditur, uitæ ſolatium, bonæ ſpei ſupplementum, depulſiuũ calamitatum, felicitatũ conciliatiuum, ſuperſtitionis ablegatio, pietatis aſſertio, proſperitatis hæreditas, profectus in bonis omnibus fultus uniuerſorũ autore, qui poteſt omnia, uult tantum optima. Quemadmodũ enim per lubricum incedentes labuntur fallente ueſtigio: qui uero per uiam ſiccam gradiuntur, certo gradu iter faciunt: ſic qui per corporis externaq́; bona ducunt animã, nihil aliud q́ cadere illã aſſuefaciũt. hęc enim lubrica & parũ firma ſunt. Sed qui per uirtutũ cõtemplationẽ

ad

ad deum properant,tutum inconcuſſumq́ iter dirigunt,ut nihil uerius dici poſsit,quàm quòd quiſquis illis rebus credit,deo non credit: cōtrà qui deo credit,illis non credit.Nec hanc tantū erga eum Qui eſt fiduciam oracula de uiro illo prædicāt,reginam uirtutū cæterarum, uerum etiam hunc primum nominant ſeniorem, quamuis maiores eius triplo & amplius longæuiores fuerint,quorum neminem legimus hac appellatione dignū habitum.& merito.nam reuera ſenior,nō ex longitudine temporis,ſed ex laudata uita ſpectatur.Siquidem qui multum ætatis in corpore uixerunt ſine probitate,longæui pueri dicendi ſunt, quia nunquam diſciplinas attigerunt dignas canicie.Amator autē prudentiæ ſapientiæq́,hoc eſt erga deum fiduciæ,iuſte ſenior ſiue primas uocari poteſt. Nam reuera primus eſt ſapiēs in humano genere, ſicut gubernator in naui, magiſtratus in ciuitate, imperator in exercitu, anima in corpore, mens in anima. Rurſum cælum in mundo, in cælo deus: qui delectatus uiri fiducia, & ipſe iureiurando fidem promiſſorū confirmat, non ut deus hominem, ſed ut amicus familiarem alloquens. Ait enim: Per memetipſum iuro:cum uerbum eius uim iuriſiurandi habeat, uolens nihilominus perſuaſionem eius firmiorem ſtabilioremq́ facere. itaque ſenior & primus uir bonus dicendus eſt, omnis autem malus, extremus & nouiſsimus, ut nouator & tractans res extremi ordinis. De his igitur hactenus dictum ſit, unum modo ceu faſtigiū addam huius ſapiētis laudibus, ſumptū ex diuinis literis,quæ teſtantur eum dei legē & mandata feciſſe omnia,non ſcripto ullo edoctū, ſed abſq́ ſcriptura ſecutū appetitus ingenij ſui ſaniſsimos. quæ autem deus pollicetur,quomodo poſſunt homines nō credere? Hæc eſt uita primi conditoris ſuæ gentis, quam aliquis diceret legitimam: ego uero docui quod ipſa lex ſit & ius non ſcriptum.

PHILONIS IVDAEI,

DE MIGRATIONE.

ABRAHAMI.

ET DIXIT Dominus ad Abraham:Egredere de terra tua & de cognatione tua,& de domo patris tui, in terram quam tibi monſtrauero, & faciam te in gentem magnam.Benedicam tibi, & magnificabo nomē tuum,eriſq́ benedictus. Benedicam benedicentibus tibi, maledicam maledicentibus tibi: & benedicentur in te omnes tribus terræ.] Volens deus purificare hominis animā, primum offert ei perfectæ ſalutis occaſionem,migrationem à corpore,ſenſu, atq́ ratione.nam terra corpus, cognatio ſenſum,patris domus rationem ſignificare intelligitur.Quamobrem? Quia corpus & ex terra factū eſt,& in terrā reſoluitur, ſicut Moſes teſtatur,dicens: Terra es & in terram reuerteris. nam ipſe narrat deo formāte

factum ex terra hominē.& neceſſum eſt ut quod ſoluitur, in ea ſoluatur unde confectum eſt.Porrò ſenſus cognatus & germanus mentis eſt, brutus ratione prædita,quoniam hæc ambo partes ſunt unius animæ.Cęterū paterna domus eſt ratio, quia pater noſter intellectus potentias ſuas in ſingulas partes ſeminat,ſuas cuiq; operationes attribuēs, ipſe curam & pręfecturam gerens omnium.domus autem quam inhabitat,eſt reliquis celſior ratio.Nā ſicut uir ædes,ſic intellectus rationē inhabitat. proinde ſe ſuosq; conceptus in ratione tanq; in domo propria diſpoſitos oſtendit. Nec mirum ſi rationē in homine uocat intellectus mentis'ue domicilium. Nam & deus qui eſt huius uniuerſitatis intellectus,ait ſibi ſuū illum λόγον pro domo eſſe:quod cernens ille meditator,propalā fatetur. Nihil aliud eſt locus hic q; domus dei: ac ſi diceret:domus dei nō eſt in his quę cernuntur, aut aliquo ſenſu poſſunt percipi,ſed inuiſibilis,nulla ſpecie circumſcripta,anima ſolùm,in quantū eſt anima,perceptibilis.ergo quæ alia poteſt eſſe, niſi ſermo ille ſiue ratio creaturis omnibus antiquior,per quem tanq; clauum gubernator opt.max.cuncta dirigit: quo & in mundi creatione inſtrumēto uſus eſt ad abſoluendum opus irreprehenſibile. Atq; ita per terrā corpus,per cognationem ſenſum, per paternā domum rationem intelligi oportere declaratū eſt. cæterū illud Egredere,nō eſt idem quod ſeiunge te ab eorum eſſentia: hoc enim mandatum mortem imperaret:ſed perinde ac ſi diceret, Aliena tuum animum,ut à nullo ex his detentus emergas ſuper omnia. Tibi ſubdita ſunt, caue habeas ea pro principibus,cū ſis ipſe rex:diſce tales dominos cōtemnere, & in perpetuum noſce teipſum,ſicut & Moſes nō ſemel docet,dicens:Attende tibi ipſi.nam ita ſenties cui obedire aut imperare debeas. Egredere igitur,ô bone,è terreno tuo contaminato,& fuge carcerē corporis, ſimulq; uoluptates & concupiſcentias cuſtodes eius carceris,quantum potes eas profligans,& minis omnibus abſterritans.Egredere cognationē quoq; ſenſuum. nunc enim ſingulis familiariter uteris,ipſis deditus,de te parū ſollicitus.Atqui ſcis quod etiam ceſſantibus alijs rebus,oculi aureſq; & huiuſmodi cognatio tota in partes ſuas tē pelliciet. Quod ſi mauis tuis reditibus poſſeſsionibuſq; cōtentus nihil ex his amittere,uitam deges fortunatiſsimā,uſumfructū non alienorum bonorū,ſed propriorum perpetuo capiens. Sed egrediendū eſt etiam de ſermone rationis indice, quæ paterna domus dicitur: ne deceptus ornatu uerborum ac nominū,miſſam facias uerā pulchritudinem,quæ in rerum cognitione ſita eſt.abſurdū enim fuerit umbrā pluris q; corpus facere, aut rebus præferre imagines.certe umbræ imaginiq; ſermo eſt ſimilis, corporibus autem & exemplaribus ipſæ rerum naturæ de quibus diſſeritur: quas conſectari debet qui mauult eſſe quàm uideri aliquid,omiſsis illis alijs. Quamprimum igitur intellectus incipiet ſeipſum noſſe, & in contemplationibus intelligibilibus uerſari,totam illam partem ad ſenſibilia procliuē ablegabit,quæ hebraice Lot uocatur.Quamobrem ille ſapiens inducitur dicere aperte:Diſcede à me.Non eſt enim poſsibile,ut incorporearū incorruptibiliumq; rerum amator cohabitet cum prono ad iſta ſenſibilia.Recte igitur ſacer uates unum integrum legis librum Exodum intitulauit, nomine conueniente contentis in hoc oraculis. cum enim ſit ad docendum idoneus &

ad caſtigandum monendumq́ promptiſsimus, totum animæ populum qui ſe admoneri caſtigariq́ patitur, Ægyptia regione corporis & eius habitatoribus uult eripere, ratus moleſtiſsimū grauiſsimumq́ onus perſpectiuā mentem opprimi à carnis uoluptatibus, & iuſſa eius exequi, quicquid inclementibus concupiſcentijs libuerit. Hos igitur gementes flentesq́ in rerum corporearum abundantia & externis opibus (dicitur enim ingemuiſſe filios Iſrael propter opera) propitio deo monente de exitu, propheta ipſius eripit. Sunt tamen qui uſq; ad ſuum obitum fœdus fecerunt cum corpore, & tanquam in arca aut tumulo, aut quomodocunq; nominandum eſt, in hoc inſepulti ſunt. quorum carnales & affectibus obnoxiæ partes obliuioni traditæ defodiuntur. quod ſi quid uirtuti amicum ſimul progerminauit, literarū monumentis aſſeruatur, per quæ maiorum honeſta facinora ſolent uindicari ab interitu. proinde oſſa Ioſeph, illa inquam quæ ſola ex tali anima fuerunt reliqua incorrupta, uidelicet memoratu digna geſta, nō omittuntur in ſacra ſcriptura, quòd abſurdum uideretur pura cōiungi cum impuris. Fuit autem memoratu dignum, crediſſe illum quòd uiſitabit deus genus Iſraeliticum, nō traditurus id in perpetuam ſeruitutē Ignorantiæ cæcæ dominæ. item diſcreuiſſe illum quod mortale eſt animæ ab immortali eius parte: & quæ ad corporis uoluptates cæteroſq́ affectus immoderatos pertinent, ut mortalia reliquiſſe in Ægypto: de incorruptibilibus uero ſolicite prouidiſſe, ut cum aſcendentibus in uirtutis ciuitates deportarentur, obligatis iureiurando poſteris. Quæ ſunt igitur illa incorruptibilia? Voluptatis auerſātio dicētis, Cubemus unà, & fruamur bonis humanis. tolerātiæ coniuncta ſolertia, per quā bona falſo credita diſcernit ac diſtinguit à ueris tanquam ſomnia: dum fatetur ueras & manifeſtas rerum æſtimationes ex deo eſſe: incertas autē & obſcuras imaginationes ex erronea, faſtuoſa, necdum purgata uita hominum, quæ delectatur piſtorum, coquorum, pincernarumq́ miniſterijs. item quòd non ſubditus, ſed præfectus & cēſor totius Ægypti corporeæ regionis fuit: quòd Hebræum ſe gloriabatur, quorū eſt à ſenſibilibus migrare ad intelligibilia. Hebræus enim migrator interpretatur. quòd iactabat ſe nihil feciſſe. nam non miſcere ſe improborum ſtudijs, & conſtanter ab his abſtinere, nō mediocris laus eſt. quòd pro ludibrio habebat omnes affectus & concupiſcentias immodicas. quòd deum timebat, etſi nondum ad eum diligendum idoneus. quòd in Ægypto conabatur uere uiuere. Quæ miratus ille perſpicax Iſrael, ut reuera mirari debuit, ait: Sufficit mihi ſi adhuc filius meus Ioſeph uiuit, nec eſt cum uanis opinionibus & cadaueroſo corpore commortuus. item quòd fatebatur ex deo, non ex ulla creatura ſcientiam contingere hominibus: & mores corporis ſtudioſos agitari iactariq́ perpetuo, utcunq; putant ſe niti certis decretis animi. quòd aiebat ſe nō ab hominibus miſſum eſſe, ſed electum à deo, ut adminiſtraret legitimā præfecturam corporis. multa præterea his ſimilia ad meliorem ſacratioremq́ ordinem pertinētia Ægyptum corporalem domum inhabitare non ſuſtinēt, nec unquam inſepeliuntur tumulo: ſed egreſſa regionem mortalium, ſequūtur ſermonem fatidicum Moſe præeunte. hic eſt enim altor ac nutritor bonorum operum, dictorum, conſiliorum: quæ etiamſi miſceantur aliquando contrarijs propter uariam

confuſionem rerum humanarũ, nihilominus diſcernuntur tandem, ne in totum honeſtatis ſemina plantæq́ diſpereant. proinde iubet ut fortiter incunctanterq́ deſerant iſtam appellatam matrem improbitatem omnium, ſumma celeritate adhibita. ait enim: Cum feſtinatione immolate paſcha, quod interpretatur tranſitus: quando inhæſitanter cum ſumma alacritate mens ab affectibus continuato curſu tranſmigrat ad gratiarum actionem pro ſalute accepta à deo, qui nec opinantem uindicauit in libertatem. Et quid mirum ſi ui ſubactum ab irrationali affectu hortatur ne ſuccumbat, néue ſinat ſe illius impetu abripi, ſed conetur reſiſtere, aut certe aufugere: ſecundus enim ad ſalutem aditus eſt fuga, ſi repugnare non datur: quando etiam ſuapte natura luctantem cum affectibus, necdum perdomitum, ſed concertantem cum ſingulis, non ſinit cum eis conflictari perpetuo, ne forte inde aliquam peſtem ſibi affricet. Multi enim ex aduerſarijs uitij facti ſunt imitatores, quod & in uirtute accidit. ideo tale oraculum eſt redditum: Reuertere in terram patris tui, & in gentile ſolum, & ero tecum: ac ſi diceret: Fuiſti mihi athleta perfectus, præmia coronasq́ promeritus, uirtute præſidẽte certamini, & tibi porrigente inſignia uictoriæ. Deſine iam contendere, ne in totum defatigeris, ſed poſsis frui actis laboribus. quod nunquam tibi continget, ſi hic maneas, cum ſenſibilibus habitans & tempus terens cum corporeis qualitatibus, quarum Laban princeps eſt. Eſt autem qualitatis hoc nomen. Sed migrandum eſt in terram patris tui, id eſt ſacri ſermonis, qui quodammodo pater eſt uirtuti ſtudentium, uidelicet ſapientiã, probarum animarum optimum domicilium. in hac regione genus quoq́ tuum eſt quod ſeipſo præceptore utitur, expers infantilis cibi lactei, quod oraculo diuino uetatur in Ægyptũ deſcendere & ineſcari carnis uoluptatibus, cognomento Iſaac: cuius hæreditatem adeptus non opus habebis laborare amplius. nam copia parata bonorum affluentium parit otium. fons autem unde bona promanant, eſt cum benigno deo familiaritas. ideo quaſi obſignans ſua beneficia dicit, Ero tecum. Quid igitur boni defuerit præſente omnipotente deo cum filiabus ſuis Gratijs uirginibus, quas incorruptas inuiolatasq́ ſeruat in caſtitate genitor. Tunc ceſſant meditationes, labores, exercitia, & naturę benignitate ſine arte proueniunt aceruatim cuncta commoda. qui prouentus ſpontaneus rerum bonarum, uocatur dimiſsio: quoniam mens dimittitur à ſuis operationibus, & quaſi ultro manumittitur propter copiam ingentem more imbris depluentem continue. Sunt autem hæc miratu digniſsima ob natiuam pulchritudinem. nam ſiquid anima ex ſeipſa parturit, plerunq́ abortiuum & immaturum gignitur: e diuerſo integrũ abſolutumq́ quicquid in eam diuinitus impluit. non pudebit me fateri, quod mihi ipſi accidit ſæpiſsime. Aggreſſus ſcribere de receptis uulgo philoſophorum dogmatibus, & exacte ſciẽs quid dicendum eſſet, reperi mẽtem nolle quicq́ parere, atq́ ita receſsi re infecta, damnatis eius opinationibus, admiratus potentiam eius Qui eſt, aperiẽtis clau dentisq́ uuluas animæ. Interdum autem uacuus accedens, plenus repẽte factus ſum, niuis imbrisq́ more ſuperne incidentibus cogitationibus, ut quaſi numine correptus, nec locum agnoſcerem, nec præſentes, nec meipſum & quæ diſſerebam aut ſcribebam. Certe nominis illius interpretatio ſignificat

inuen-

inuentionem & uſum lucis,uiſum acutiſsimum, euidentiam rerum manifeſtam,qualis oculis ex clara demonſtratione percipitur.cæterum quod oſtenditur, eſt illud uiſu, ſpectatu, amore dignum bonum perfectum, quod uim habet animæ quoq; amaritudines in dulcedines uertendi, condimentis omnibus & lauticijs melius,quo adhibito etiam quæ nutritiua non ſunt,pro ſalutari cibo in uſum ueniunt.Dicit enim ſcriptura,quod oſtendit ei dominus lignum,& iniecit in aquã:uidelicet in fluidam,mollem, amarulentamq; mentem,ut ſuauior redderetur ac mitior. id lignum non modo cibum,ſed & immortalitatem pollicetur. Nam lignum in medio paradiſi plantatum legimus,bonitatem ſtipatam bonis indiuiduis & particularibus,horumq; actionibus. nam ipſa medium & potiſsimum locum in anima ſortita eſt. Per uidentem autem ſapiens intelligitur,quandoquidem inſipientes aut cęci ſunt, aut hebetes habent oculos.ideo priſci prophetas uocabant uidentes. & meditator ille qui aures oculis poſthabuerat,audita cernere cupiens, uiſionem conſecutus eſt,quia iam auditum tranſcenderat.Iacob enim quod nomen diſciplinam ſignificat,mutato charactere in uidentem Iſraelem recuditur, atq; ita lucem diuinam aſpicit,quæ eſt ſcientia;per quam aperitur oculus animæ, & ad rerum perſpicuas euidentesq; comprehenſiones deducitur.ſicut enim cantus per muſicam,& per quamq; artem ſua ſubiecta concipiuntur, ita per ſapientiam ſapientes contemplationes.quæ non ſolum ſicut lux,inſtrumentum uidendi eſt,ſed ſeipſam quoq; uidet. hęc in deo ſolaris ſplendoris exemplar eſt, ſol uero imago eius & effigies: cæterum qui indicat omnia, deus ſolus ſapiens. homines enim quia ſapere uidentur, ſapientes dicuntur: deus uero cum ſit, minus quàm eſt prædicatur. maiores enim ſunt eius Qui eſt potentiæ,quàm ut ullis eloquijs explicari queant.Commendat autem ſuam ſapientiam non ſolum per mundi opificium,ſed etiam quia cognitio creaturarum apud ipſum conſiſtit certiſsime. Legimus enim quod uidit deus omnia quæ fecerat: quod non ſic accipitur quaſi oculos coniecerit in ſingula, ſed quod cognouerit cuncta, & ſua ſcientia comprehenderit quæcunq; fecerat. Decebat igitur ut ignorantes doceret,commonſtraretq; alijs ſingula, ille ſolus ſapiens, qui nulla iuuatur arte qua homines, ſed ipſe principium & fons artium ſcientiarumq; habetur confeſsione omnium. Illud uero caute dictum apparet, quod in promiſsione non præſens tempus, ſed futurum prædefinitur, dum dicit,non quam oſtendo,ſed quam oſtendam tibi,in teſtimoniũ fidei qua hęc anima deo credidit, non propter repręſentata gratias agẽs, ſed expectationi futurorum intenta & à ſpe bona pendens, dubio procul exiſtimans iam facta ſe habere quæ nondum aderant, potitam perfecto bono, propter fidem pollicentis certiſsimam. nam iterum dicitur, Credidit Abraham deo. Moſi quoque cum uniuerſam terram promiſſam oſtendiſſet, ait: Oſtendi quidem oculis tuis, tu tamen non intrabis in eam. Quod haudquaquam intelligendum eſt de interitu illius ſapientiſsimi, ut quidam inconſiderati ſuſpicantur. Stultum enim fuerit putare ſeruis potius quàm amicis agros uirtutis diuiſos. Sed illud in primis docere nos ſcriptura uult, alium eſſe locum infantium, alium maturioris ætatis: quorum alteri nomen eſt meditatio, alteri ſapientia. deinde res in omni natura pulcherrimas uideri ma-

gis quàm teneri. teneri enim cum ſint diuinioris ſortis qui poſſunt? cerni uero poſſunt, ſed non ab omnibus. à ſolo autem cernuntur puriſsimo acerrimoq; uiſus genere, cui rerum pater oſtendens opera ſua, maximum hoc largitur beneficium. nam quæ poteſt eſſe uita præſtantior, quàm contemplatiua, quæ ratione prædito conuenientior? Quapropter cum etiam mortalium animantium uoces auditus ſenſu iudicentur, dei uerba lucis modo uideri ex diuinis oraculis diſcimus. dicunt enim quòd totus populus uidebat uocem, non audiebat. quia non erat hic aer plectro linguæ percuſſus, ſed ſplendor uirtutis lucidiſsimus, à rationali fonte nihil differens, quod & alibi ſignificatur hoc modo. Vos uidiſtis quòd è cælo ſum locutus ad uos. nō dicit audiſtis, propter eandem cauſam. Interdum tamen à uiſis audita, & aſpectum ab auditu diſcernit dicens: Vocem uerborum uos audiſtis, nec ullam ſimilitudinem uidiſtis, niſi uocem. ſatis expreſſe. Eam enim quæ in nomina, uerba, cæteraſq; orationis partes ſecatur, auditam dicit merito. hæc enim auditu cenſetur. Eam uero quæ ſine uerbis ac nominibus dei uox eſt, animæ oculo conſpicua, rectè uiſam inducit. Cum enim dixiſſet, ſimilitudinem non uidiſtis, ſubijcit, niſi uocem quam omnes uidiſtis. hoc enim ſubauditur. itaq; dei ſermones dijudicantur uiſu animæ, auditu uero iſti qui partiuntur in nominum uerborumq; ſpecies. cum autem per omnia mirificam ſcriptor hic præ ſe ferat ſcientiam, hoc quoque loco mire nouauit ſtilum, dicens uiſam uocem, cum pene nihil ſit in nobis aliud quod non uideatur, excepta mente. nam quæ ad alios ſenſus attinent omnia ſunt uiſibilia, colores, ſapores, uapores, calida, frigida, aſpera, leuia, dura, molliaq; inquantum ſunt corpora. Dicam apertius. Sapor uiſibilis eſt, non inquantum ſapor, ſed inquantum corpus. nam inquantum ſapor, guſtu noſcitur. item uapor, inquantum uapor, naribus examinatur: inquantum corpus, oculis. Idem iudicium eſt & de cæteris. Vox autem, nec quatenus auditur, nec quatenus corpus eſt, ſi tamen eſt corpus, naturam habet uiſibilem, ſed hæc duo nobis inſunt inuiſibilia, mens & oratio. uerùm non eſt ſimilis noſter ſonus diuinæ uocis inſtrumento. nam noſter ſermo miſcetur aeri, atq; ita ad aures locum ſibi cognatum refugit. diuinus uero ſincerus & impermixtus eſt, effugiens aures propter ſubtilitatem, animæ ſoli repente conſpicuus, propter uiſum ipſius acutiſsimum. quæ poſtquam reliquit mortalia, primam hanc, ſicut iam diximus, à deo gratiam accipit, ut res immortales contemplationi ſuæ ſubiectas queat aſpicere. ſecundam, incremētum uirtutum tam numero quàm magnitudine. Dicit enim: Et faciam te in gentem magnam: per gentem, multitudinem, per magnam, incrementum in melius ſignificans. Hanc quantitatem utriuſq; ſpeciei, tam magnitudine quàm multitudine auctam, indicat & Aegyptius ille rex: Ecce, inquit, genus filiorum Iſrael, magna multitudo. Vtrumque adeſſe teſtatur uidenti eum Qui eſt generi, multitudinem & magnitudinem, habenti uitæ rationiſq; bona opera. non enim ſicut ordo uerborum poſcere uidebatur, multam multitudinem, ſed magnam dixit, ſciens multam per ſe imperfectam eſſe magnitudinem, niſi accedat uis intelligentię ſcientiæq;. Quid enim proſunt multæ contemplationes, ni ſingulæ conuenienſ incrementum accipiant? nam ne ager quidem probatur, in quo innumeræ

meræ plantæ ſunt humiles, nulla uero ſtirps ſatis exculta, quæ iam fructum proferre poſsit. magnitudinis autem multitudinisq́ bonorum & initium & finis eſt indeſinens dei memoria, atq; inuocatio ſuperni auxilij cõtra ciuilem tumultum cum quo ſemper in hac uita confligamur. dicit enim: Ecce populus ſapiens & ſciens, gẽs & portio hæc. quæ eſt enim gẽs aut portio cui deus ſic appropinquat, ſicut dominus deus noſter quotieſcunq; illum inuocauerimus. Ergo liquet eſſe apud deum potentiã quæ ad opem nobis ferendã excubat, & ipſum rerũ principem ſuccurrere his qui digni ſunt. Sed qui ſunt digni hac gratia? quis dubitet q; amatores omnes ſapientiæ & ſciẽtiæ? Hi ſunt enim ille ſapiens & ſciens populus de quo ſupra dixit, in quo ſinguli meritò magni ſunt, quoniã magna cupiũt, id unũ præcipue, ne unq; diſiungantur à deo maximo, ſed acceſſum eius propinquantis conſtanter & ſine metu ſuſcipiant. hæc eſt uiſio magni dei, cum quis aut illum accedit, aut aduentum eius excipit. Mundus ſane & mundi ciuis ſapiẽs, multis ac magnis bonis plenus eſt. cætera uerò turba hominũ ſæpius malis q; bonis utitur. rarũ enim bonũ eſt in uita confuſa & tumultuaria. quapropter in oraculis canitur: Non quia gentes omnes ſuperatis multitudine, ſed quia dominus uos diligit. nã ſi cui libeat turbam unius animæ tanq; gẽtes diſtribuere, multos inueniet turbatos ordines, quibus præſunt uoluptates, concupiſcẽtiæ, dolores, timores, itẽ inſipientiæ, iniquitates, & harũ cognatæ germanæq; cæteræ: unum uerò ſolum bene inſtructũ, qui à ratione ducit. Et apud homines quidem iniuſta multitudo pluris q; unus iuſtus æſtimat, apud deum uerò bonitas rara præfertur iniquis innumeris. ideo denunciat ne quis unquã faueat tali multitudini. Nõ eris, inquit, ſocius multorũ in malicia. Quid ſi paucorum? imò ne unius quidem mali. nam malus uel unus, multiplex eſt uitijs, cuius ſocietas damnũ affert maximũ. pręſtat reſiſtere talibus, & fortiter cum eis bellum gerere. Si, inquit, profectus in militiam contra hoſtes tuos uideris equũ, ſuperbum, petulantẽ effrenemq; affectũ, & aſcenſorem inſidentẽ ei mentem affectibus deditam: & populum numeroſiorẽ te, ſectatores modo dictorũ condenſatæ phalangis more in te ruẽtes: caue timeas tibi ab eis. nam unus cum ſis, auxiliariũ habebis unum illum rectorẽ uniuerſorũ, quoniã dominus deus tuus tecum eſt. huius enim acceſsio bella profligat, pacẽ inſtaurat, multa inueterata mala ſubuertit, rarum & deo carũ genus conſeruat: quem dominũ quiſquis agnoſcit, odit execraturq; cateruas terrenorũ hominũ. Præceptum eſt enim, quæcunq; multos pedes habent inter omnia reptilia terræ nolite comedere, quia ſunt abominanda. Non eſt tamẽ abominabilis anima quę una ſui parte repit in terra, ſed quæ omnibus aut plurimis, hęrẽs ueſtigijs corporis, nec ualẽs ad diuinos cęli curſus caput attollere. atqui ſicut multipedes, ita pedib. carentes reptiles beſtiolæ damnantur, illæ propter cauſam iam dictã, hæ quia totę humi iacent, & ne minimum quidem attolluntur ab ea. ait enim, omne quod ſuper uentrem graditur impurum eſſe, ſubindicans deditos uentris uoluptatibus. nonnulli autem his nequiores, non contenti ſolius concupiſcentię generę, acquiſiuerunt inſuper germanum eius affectum iracundiam, ut confirmatis brutis animæ partibus, mentẽ omnino delerent. quod enim uerbis de ſerpente dictum eſt, reuera de quouis bruto & affectibus dedito homine diui-

num eſt oraculum: Super pectus & uētrem ingredieris. nam circa pectus ira eſt, in uentre concupiſcentia. cæterum inſipiens ſuper utraq; ſemper ingreditur iram & concupiſcentiam, nunquam ceſſando ex quo aurigam ac præſidem rationem reiecit. alius ediuerſo iram & concupiſcentiam exſtirpat, dei uerbo ſe gubernandū cōmittens, ſicut & Moſes ille deo cariſsimus, qui quoties animi holocautomata immolat, uentrē quidem eluit, id eſt totam concupiſcentiæ ſpeciem repurgat: pectuſculū autē de ariete conſecrationis aufert, omnē iram pacis inimicā, ut reliqua animæ pars potior, uidelicet rationalis, nulla re diſtrahente, ingenuis oculis intueri poſsit omniū rerum bonarū pulchritudinē. ſic enim & numero & magnitudine augebiť. Scriptum eſt enim: Quouſq; exaſperabit me iſte populus? quouſq; nō credēt mihi meiſq; prodigijs quæ feci inter eos? percutiā eos morte & perdā eos: & faciā te domumq; tui patris in gentē maiorē frequentioremq; hac. deleto enim ex anima uulgo irarū ac concupiſcentiarū, omnino partes eius rationales aſſurgēt & uires recipiēt. Quemadmodū aūt multipedū & pedibus carentiū reptiliū genera cū ſint cōtraria inter impura cenſenť: ſic opiniones nullū deum aut multos credentiū, quāuis cōtrariæ, ſunt ex æquo profanæ. argumento eſt, q utrāq; lex arcet à ſacro cœtu, ei qui deū negat, ut ſpadoni caſtrato interdicēs concione. multorū uero deorū aſſertorē, ut è ſcorto natū uetans pro cōcione uel audire quicq; uel dicere. deū enim negās ſterilis eſt: multos uerò deos aſſerēs, è ſcorto natus, circa uerū parentē cæcutiens, & ideo multos pro uno genitores ſibi adoptans. Duo dona dei iam dixi, ſpem uitæ contemplatiuæ, & incrementum multitudinis bonorū ac magnitudinis: tertiū autem eſt benedictio, ſine qua nō poſſunt confirmari priores gratiæ. dicit enim: Et benedicā tibi. ὐλογήσω, id eſt, laudatū ſermonē dabo. nā illud Bene omnino uirtutē ſignificat. Sermo aūt alius fonti, alius riuo eſt ſimilis: fonti qui mente concipiť, riuo qui per os linguāq; profluit. Vtrāq; hanc ſpeciē in melius proficere, magnę ſunt diuitiæ: dū mēs ratione bona in magnis ac paruis rebus utiť, ſermo uerò à recta inſtitutione regiť. multi enim excogitāt quidem optima, ſed à malo interprete ſermone deſtituunť, imperiti muſicæ unius ex liberalibus artibus. alij contrà facundia pollentes, nihil ualent conſilio, ut ſophiſtæ quos uocāt. horum enim mēs nec concentū habet nec muſicā, ſed quoties res plectro uocis agenda eſt, nihil his eruditius. at deus nihil ſuis largiť imperfectū, ſed plena & abſoluta omnia. quapropter hæc quoq; benedictio integrū non dimidiatum ſermonem confert, ut qui dignus habetur tam inſigni beneficio, & excogitare ualeat quæ ſunt optima, & excogitata enunciare. nam perfectio uidetur ex utroq; conſiſtere, inuentione ſincera, & inoffenſa elocutione. Annon uides Abelem, quod nomen eſt mortalia lugentis, laudantis immortalia, q bona mente fuerit præditus: qui tamen quia non ſatis exercitatus in dicendo fuerat, uictus eſt ab aduerſario magis arte quàm uiribus. ideo cæterā eius naturæ felicitatem ſuſpicio, hoc unum in eo reprehendo, quòd prouocatus in certamen uerborum deſcendit, cum debuiſſet perſtare in conſuetis moribus, contempto prouocatore. quod ſi omnino concertatio placebat, debuerat tantiſper abſtinere à puluere, donec artes luctandi perdiſceret. nam ruſticanam ſapientiam urbana elegantia plerunq; ſolet uincere. quapropter & Moſes

Moſes ille ſapientiſsimus uetatur quidem cum eloquentibus & diſertis con gredi, poſtq̃ ei diuinus ſplẽdor affulgere cœperat per immortales ſermones ſapiẽtiç ſciẽtięq́;: permittiť tamen ad uiſendos eos ire, nõ ut fieret doctior aut rerũ peritior: nam contemplatiuo homini ſufficit dei & ſanctarũ eius potentiarum inquiſitio: ſed ut palmam referret de ſophiſtis Ægyptiacis, qui pluris faciunt arte confictas ad perſuadendum fabulas, q̃ ueritatem euidentiſsimã. Ergo cum mens uerſatur in Omnipotentis negocijs, non opus habet externis auxilijs. nã intelligibilia ſolus intellectus cernit acutiſsime. quod ſi quando ſe confert ad ſenſum, aut affectum, aut corpus, quæ per Ægyptũ ſignificantur, indigebit dicendi quoq; arte ac facultate. quamobrem ducere ſecum Aaronem iubetur, hoc eſt eloquentiam. Nónne, inquit, habes Aaronem fratrem tuum? nam cum rationalis natura una mater amborũ ſit, natos ex ea fratres intelligo, quicquid illa proloquitur. mentis enim eſt concipere, elocutionis uerò proferre. Is, inquit, loqueť pro te. cum enim mens ſuas cogitationes uult depromere, propinquo ſuo ſermone utiť interprete, ad affectus ſuos exprimendos. Deinde ſequitur: Ecce ipſe occurret tibi obuiã. Siquidem reuera ſermo cogitationibus occurrit, & addens ei uerba nomináq; format eas, quę nullam antea formam habuerant. Et uiſo te, inquit, gaudebit in ſeipſo. Gaudet enim ſermo & fit alacrior, quando cõceptus animi nõ eſt obſcurus: quo prælucente decurrit expedite, proprijs, aptis, egregie ſignificatiuis uocabulis affluens. quod ſi quando cogitationes non ſatis certæ ſunt, per inane graditur, & ſæpenumero collabitur grauiter, ut nequeat ſe amplius erigere. Et alloqueris eum, & dabis uerba mea in os ipſius. Ac ſi diceret: Suggeres ei talia cogitata, qualia nihil à uerbis & eloquijs dei differunt. nam abſq; monitore ſermo non ſonabit. monitor autem ſermonis, mens eſt, ſicut mentem deus cõmouet. Et ipſe tibi alloquetur populum, & ipſe erit pro ore tibi. tu uerò apud deum ages eius negocia. Satis diſerte dixit, alloquetur tibi, id eſt, tuus interpres erit. itẽ illud, Erit tibi pro ore. nam per linguã & os ſermo profluit, ſe cum cogitata proferẽs. Verùm ſermo interpres mẽtis eſt apud homines, ſermonis uerò mens apud deum. tunc enim cogitatio legatione fungiť, quam ſolus deus introſpicit. neceſſe eſt igitur ut cui certamẽ ſophiſticum imminet, ſic eloquentiæ det operam, ut non ſolum aduerſariorũ petitiones declinet, ſed uiciſsim in eos coortus tum arte uincat tum uiribus. Annon uides incantatores & ueneficos arte cum dei uerbo pugnare, & conari ſimilia, non tam ut ſuam ſcientiam reddant celebrem, quàm ut illudant alijs? nam uirgas in dracones transformant, aquas in cruentum colorem uertunt, ranarum reliquias trahunt in terram incantationibus: quæ omnia miſeri cumulant in ſuam perniciem, & decipiuntur dum ſe putant decipere. Hos putas ſuſtineri potuiſſe, ni mentis interpres ſermo, cui nomen Aaron, præparatus fuiſſet? qui nunc quidem orator diciť, mox aũt uates uocabiť, quando & mens iam auguſtior deus appellabitur. Do te, inquit, deum Pharaoni, & Aaron frater tuus erit tuus propheta. ó conſequẽtiam aptiſsimam. nam quod uoluntatem dei nobis prædicat, propheticum eſt genus, quod afflatum diuinitus & agitatur & ſedatur. eam ob rem Aaronis uirga deglutijt uirgas illorum, ut docet ſcriptura. Euaneſcunt enim & abſorbentur à uario naturæ artificio ſer-

mones omnes ſophiſtici, ut fateri cogantur adeſſe dei digitum: ac ſi diceret, ſcripturam diuinam, quæ aſſeuerat ſemper ſophiſticam uinci à ſapiētia. nam digito dei tabulas etiam, in quibus inſculpta fuerant oracula, ſcriptas narrāt ſacra eloquia. ideo non poſſunt amplius uenefici coram Moſe ſubſiſtere: ſed cadunt tanquam in certamine deiecti robore aduerſarij. Sed quod eſt illud quartum donum? Magnitudo nominis. Ait enim: Magnum faciam nomen tuum. id equidem ſic intelligo. Sicut bonum ac honeſtum eſſe, ita & uideri prodeſt. eſt quidem ueritas opinione melior: utramqꝫ tamen ſua bona fortuna ſequitur. multi enim nec fucati nec ſimulati cultores uirtutis, capti eius natiua pulchritudine, neglectis uulgi rumuſculis, petiti ſunt inſidijs, pro malis habiti, cùm reuera boni fuerint. cæterum exiſtimatio tum demum prodeſt, quando ex re naſcitur, ſicut experimur in corporibus. Nam etiamſi omnes homines ægrotum bene ualere, aut ſanum ægrotare crederent, ſola opinio nec morbum nec ſanitatem efficeret. at cui deus utrumque conceſſit, ut bonus ac honeſtus & ſit & uideatur, hic uere beatus eſt, & uere uir magni nominis. Nec eſt negligenda bona fama, res in omni uita utiliſsima. ea contingit propemodum omnibus, qui præſentibus rebus contenti nihil mouent ex inſtitutis maiorum, ſed diligenter conſeruare ſtudent patriam formam reipublicæ. Sunt enim quidam qui dum putant ſcriptas leges eſſe figuras intelligibilium, his diligenter dant operam, illas facile negligunt, quorum mihi non placet facilitas. debuerant enim utraſque curare, ut & obſcura quærerent accurate, & manifeſta ſeruarent diligenter. nunc quaſi degerent uitam in ſolitudine, aut exuti eſſent corporibus, nec ullam ciuitatem, aut caſtellum, aut domum, aut ſodalitatem hominum ſcirēt, placita multitudinis conuellendo, ueritatem ita ut eſt nudam ſcrutantur: quos ſacra ſcriptura docet bonam perſuaſionem non negligere, & à diuinis maiorum inſtitutis nequaquam recedere. Quamuis enim ſeptimus dies potentiam illius Ingeniti, creaturarum autem otium ſignificet, non tamen leges de eo præſcriptæ ſoluendæ ſunt, ut ignem accendamus, agros colamus, baiulemus onera, lites exerceamus & iudicia, depoſitum repetamus, uſuras exigamus, & alia faciamus quæ feſtis diebus non licet agere. nec ideo quia feſtum hilaritatem animæ & erga deum gratitudinem ſignificat, ideo reijciendæ ſunt ſolennes celebritates: nec quia circumciſio docet uoluptatum affectuumqꝫ omnium exciſionem, & inſuper opinionum impiarum, quæ menti perſuadent quòd poſsit ex ſeipſa gignere, ideo debet antiquari lex lata de circunciſione: alioquin & ſacræ ceremoniæ, & alia multa negligenda ſunt, ſi excluſis figuris ſola harum ſignificata recipientur. præſtat hæc tanquā animam, illa tanqꝫ corpus cenſeri. itaqꝫ ſicut corpus curamus ut animæ domicilium, ſic ſcriptæ leges curandæ ſunt. nam his ſeruatis apertius noſcentur earum ſignificata, & eadem opera licebit multorum incuſationes ac reprehenſiones effugere. Viden' ut etiam Abraham docet ſapienti magna paruaqꝫ bona adeſſe, dum magna uocat ſubſtantiam, quorū hæreditatē ſoli tradit legitimo filio: parua uero munera, quibus natos è concubinis dignat. illa nobis leges naturales, hæc ciuiles referūt. Proinde uirtutē Liæ ueneror, quę poſt natū ſibi Aſer, qui ſenſibiles & adulterinas diuitias ſignificat, dicit: Beata ego, quia mactam me dicent

cent mulieres. Recte enim coniectat, quæ poſtulat non ſolum uere maſculis ac uirilibus celebrari laudibus eorum qui integram incorruptamq; naturam honorant: ſed etiam fœmineis eorum, qui trahuntur & uincuntur à rebus iſtis uiſibilibus, nihil præterea ualentes intellectu percipere. eſt enim officium perfectæ animæ, ut & eſſe & uideri uelit: utq; ſtudeat ſe approbare non tantum uirorum aulis, ſed etiam mulierum conclauibus. quamobrem Moſes ſacrorum operum apparatum nō ſolis uiris faciendum commiſit, uerum & mulieribus. nam hæ telas omnes hyacinthinas, purpureas, coccinas, byſſinas, cilicinas, conficiunt, hæ ſuum mundum conferunt alacriter, ſigilla, inaures, anulos, dextralia, cincinnos, omnem auream materiam, emendo pietatem ornatu corporis. nec hoc contentæ, ſpecula ſua conſecrant ut inde labrū confletur: ut ſacrifici dum manus pedesq; abluunt, id eſt opera quibus inſiſtit animus, ſeipſos ſpeculētur admoniti à ſpeculis ex quibus labrum factum eſt: atq; ita nullam turpitudinem relinquant in anima. itaq; ſobrietatis ac tolerantiæ donarium dedicant, omnium anathematum ſacratiſsimum & abſolutiſsimum. hæc urbanæ ciuilesq; mulieres, ſenſus uidelicet, à quibus honorari Lia poſtulat. At illæ quæ accendunt ignē in mente miſera, externæ ſunt. Legitur enim quòd & mulieres inſuper accenderunt ignem in Moab. Sic & inſipientis ſenſus ſinguli accenſi à ſenſibilibus mentem exurūt, ingentem flammam excitando cum impetu uehementiſsimo. Optimum igitur fuerit placare mulierum ordinem in anima, id eſt ſenſuum, ſicut & uirorum, id eſt, rationū particulariū. ſic enim melius & rectius uitā inſtituemus. Propterea ille quoq; à ſeipſo doctus Iſaac optat amatori ſapiētiæ tam ſenſibilia bona q̄ intelligibilia. dicit enim: Det tibi deus de rore cæli & de pinguedine terræ. ac ſi dicat: primùm continua te intelligibili cæleſtiq; irriget pluuia, non largaut inundet, ſed ſenſim leniterq; modo roris deſcendente, ut poſsit. deinde ſenſibiles terrenasq; diuitias largiatur uberes, depulſa contraria paupertate animæ eiusq; partium. Quod ſi & ſummum ſacerdotem rationem examines, inuenies eum conſentire, & ueſtitum eius ſacrum uariegatum intelligibilibus ſenſibilibusq; potentijs: cuius cætera prolixiore opus habent enarratione quàm ut præſenti tempori conueniant: tantum extrema examinabo circa pedes & caput. Ergo in capite eſt lamina ex auro puro, & in hac expreſſum ſanctum nomen domini: ad pedes autem in fimbria tintinnabula & floſculi. ſed ille typus laminæ idea eſt idearū, iuxta quam deus mundū expreſsit, ipſa intelligibilis & incorporea. floſculi uero & tintinnabula, ſigna ſunt qualitatū ſenſibiliū, quas uiſus & auditus iudicant. Valde aūt accurate ſubdit, q̄, audietur ſonus eius intrantis in ſancta: ut quando ad intelligibiles, diuinas, uereq; ſanctas res intrat anima, ſenſus quoq; à uirtute adiuti conſonēt: & omnia ex quibus cōſtamus, tanq̄ frequens ac modulatus chorus, ex diuerſis uocibus temperatus, unū carmē apte concinant, intelligentijs intus præcinentibus, quando in hoc choro principatū tenent intelligibilia: ſenſibus aūt ſuccinentibus & reſpondentibus, qui ſingulis choreas ducentibus ſunt ſimiles. in uniuerſum enim uictus, ueſtitus, cohabitatio, ut lex ait, tria hæc debent animæ, quibus non eſt fraudanda. Victus ſunt bona intelligibilia, in quibus ratio naturæ ſequenda eſt. ueſtitus uero, quæ ad externū ornatum uitæ pertinent

nent.cohabitatio uerò,eſt in utraꝗ iã dicta ſpecie aſsidua meditatio: ut qua-
lia ſunt occulta intelligibilia,talia ſenſibilia quoꝗ appareant. Eſt igitur quin
tum donũ,quo ſolum & nudũ eſſe concedit.id memoratur poſtremũ, nõ ut
uilius ꝙ præcedẽtia,ſed ut eminentiſsimũ inter omnia.quæ enim poteſt eſſe
maior benedictio,ꝙ ſi quis non ficte ſed uere bonus ſit? Eris,inquit,benedi-
ctione dignus,non ſolum benedictus.nam hoc poſterius pendet à uulgi opi
nionib. & rumoribus,illud ueræ laudis eſt. ſicut enim laudabilis laudato eſt
melior,& uituperabilis uituperato deterior:ꝙ alterum de re, alterũ de opi-
nione dicatur,naturæ aũt ueritas opinione ſit certior:ita benedici ab homini
bus,id eſt laudibus eorũ celebrari,minus eſt ꝙ illam benedictionem prome
reri etiam ſilentibus omnibus,quod εὐλογητὸν dicitur in oraculis. Hæc ſunt
bona quæ futuro ſapienti donantur. quid aũt & alijs donet deus propter ſa
pientem,deinceps uideamus. Benedicã,inquit,benedicentibus tibi,& ma
ledicam maledicentibus tibi.] Hæc in honorem uiri boni fieri liquet omni-
bus.ſed non ideo tantũ cõmemorantur, uerum etiam propter aptam rerum
conſequentiam.nam bonum & qui laudat eſt laudabilis,& qui uituperat eſt
uituperabilis. laudi aũt & uituperio non tam loquẽtes ſcribentesꝗ fidem a-
ſtruunt,ꝙ ipſa rei ueritas.itaꝗ nec laudare nec uituperare uident̃, qui in al-
terutro aliquid admentiuntur de ſuo. Annõ uides iſtos adulatores, qui tam
noctu ꝙ interdiu permulcent aures ſuis regibus,nec tantũ applaudũt dictis
eorum ſingulis,ſed & prolixis eos ornant laudibus, quos tamen execrantur
taciti,quantumuis fauſta ominando propalam. Quid igitur aliquis mente ſa
nus diceret? nónne inimicos magis quàm amicos uideri hos, & uituperato-
res magis quàm laudatores,etiamſi dramata integra encomiorum accinant?
quapropter uanus ille Balaam,quamuis hymnos egregios in deum cecinit,
& in his illum, Non eſt ſicut homo deus, canticorum omnium ſanctiſsimũ,
plurimis item laudibus Iſraelem ornauit: tamen impius & execratus à ſapi-
ente legislatore uocatur,& irrita cenſetur eius maledictio. ait enim eum mer
cede conductum ab hoſtibus profectum malo animo, & cum mente conce-
piſſet execrationes grauiſsimas contra carum deo populũ, ore linguaꝗ pre
catum præclara uaticinia.Hæc enim ei deus fautor bonorum dictabat,cogi-
tanti peſsima,& malicioſo propoſito cõſentanea. Sic enim teſtat̃ oraculum.
Non permiſit,inquit,deus Balaamũ tibi maledicere, ſed uertit execrationes
eius in fauſta omina.Atqui nihil niſi bonũ eis imprecatus eſt. Sed inſpector
animæ penetralium,cui ſoli aperta ſunt quæ creaturas latent, contra occulta
fert ſententiã,teſtis certiſsimus & iudex idẽ incorruptiſsimus: quandoqui-
dem ediuerſo probantur qui accuſando & obiurgando in ſpeciẽ,bene optãt
& precantur intus in animo.qui mos eſt caſtigatorũ,pædagogorum,præce-
ptorũ,parentũ,ſeniorũ,legũ,magiſtratuũ. nam id genus omne nunc obiur-
gando,nunc caſtigando etiã, emendant pertinentes ad ſuam diſciplinã ani-
mas.nemo enim horũ ſuis inimicus eſt,ſed omnes beneuoli. ſincerorũ aũt &
minime fucatorum amicorum officiũ eſt,loqui libere ſine maleuolentia. Er-
go quod ad uota benedictionesꝗ attinet, aut ad maledicta execrationesꝗ,
nõ oratio ſed mẽs ſpectari debet,ex qua ceu fonte utraꝗ ſpecies dictorũ æſti
mat̃. hæc ſunt prima quæ alijs propter bonũ uirũ contingere dicuntur, qui
cum

cum uel laude uotisq́, uel maledictis & execratione proſequuntur. quod autem ſequitur eſt maximum, etiam illis ceſſantibus, nullam partem rationalis naturæ relinqui expertem beneficentiæ: quia benedicentur in te omnes tribus terræ. quod dogma eſt certiſsimum. nam quamdiu mens ſana & integra permanet, omnes eius familiares, tribus, potentiæ ue ſanæ ſunt, uiſus, auditus, ſenſusq́ cæteri, ſicut & illæ quæ ad uoluptates concupiſcentiasq́ pertinent, & quæ ex perturbationibus in tranquillitatem redactæ meliorem formam accipiunt. compertum enim eſt ad familias, ciuitates, regiones, nationes, atq́ etiam tractus terrarum longe lateq́ patentes, ex unius uiri probitate nõnunq́ magna perueniſſe cõmoda & felicitates ampliſsimas, præcipue quando quis cum bona mente accepit diuinitus inuictam potentiam: ſicut cùm muſico & cuicunq́ artifici muſica uel cuiuſcunq́ artis inſtrumenta ſuppetunt, aut igni lignorum materia. nam reuera fulcrũ generis humani iuſtus eſt, ſuas dotes cõmunicans & in publicum uſum conferens. idem quicquid apud ſeipſum non inuenit, à deo ſolo ditiſsimo poſtulat. at ille aperto cæleſti promptuario, niuis imbrisq́ in morem bona depluit affatim, ut inde omnes terrenæ lacunæ teſtagnent. Hæc autem ſupplicationibus ſui uerbi permotus largiri ſolet. Dicit enim alibi Moſe ſupplicante: Propitius eis ſum iuxta preces tuas. quod uidetur perinde eſſe ac ſi diceret, Benedicetur in te omnes tribus terræ. quamobrem & ille ſapiens Abraham expertus per omnia dei benignitatem, credidit quod etiamſi delerentur cætera omnia, ſi modo paruæ reliquiæ uirtutis tanquam ſcintilla ſeruatæ fuerint, ob has ipſas etiam illa miſericordiam conſecutura ſint, ut collapſa reſurgerent & extincta reuiuiſcerent. ſcintilla enim uel exigua fumigans, ſi afflata fuerit, magnum excitat incendium. ſic & minimum quiddam ex uirtute reliquum, quando bona ſpe refotum excandeſcit, & oculos prius conniuentes cæcosq́ illuſtrat, & uiriditatẽ reddit arentibus, & quæ prius per ignorantiam ſterilia fuerant, ad fœcunditatem reducit. adeò rarum bonum benignitate dei diffunditur, dum cætera uertit in ſui ſimilitudinẽ. Oremus igitur ut ceu columna in domo, mens in anima, in humano uerò genere homo iuſtus, permaneat ad calamitatũ remedium. nam hoc incolumi de publica ſalute deſperandũ non eſt: per quem opinor ſeruator deus præſentiſsimam medicinam propitiam ſuam potentiam ſupplicibus cultoribus ſuis porrigit, utendam ad ſalutem ægrotantiũ, qua oblinantur animæ uulnera, inflicta per ignorantiæ, iniuſtitiæ, & plurimorum aliorum uitiorum aciem. Exemplum extat in Noe iuſto, qui ingenti diluuio deuoratis tot partibus animæ, fortiter ſupernatans fluctibus, euaſit omni clade ſuperior: & ſeruatus amplas pulchrasq́ radices ex ſe emiſit, ex quibus tanquam planta enatum eſt genus ſapiens, quod mites partus progerminans triplicem Iſraeliticum fructum attulit, menſuras æui, Abraham, Iſaac, & Iacob. Eſt enim & erit & fuit in rebus uirtus, quam temporum difficultas fortaſsis obſcurat interdum in hominibus, emergit tamen illa denuo, deo dante feliciora ſecula: quando & Sarra, id eſt prudentia parit maſculum, non annis florens aut ætate, ſed uigore illo nullis temporum iniurijs obnoxio. dicitur enim: Reuertens ueniam ad te eodem anni tempore, & habebit filium Sarra uxor tua. Hactenus de donis quæ deus uel perfectis uiris largi-

tur

tur,uel propter eos alijs.deinceps narratur,quòd profectus eſt Abraham ſicut locutus eſt ei dominus. Hic autem eſt ille finis qui à præſtantiſsimis philoſophis celebratur, uidelicet iuxta naturam uiuere. Id fit quando mens ingreſſa uirtutis ſemitam,incedit per rectæ rationis ueſtigia,& deum ſequitur memor eius præceptorum,habēs ea rata dictis factiſq; omnibus.Profectus enim eſt ſicut locutus eſt ei dominus. id uerò idem eſt quod, ſicut loquitur deus. loquitur autem pulcherrime & laudabiliter. nec aliter uir bonus facit ſingula,callem uitæ irreprehenſibiliter dirigens, adeo ut opera ſapientis nihil differāt à diuinis eloquijs. proinde aliubi ait:Fecit Abraham uniuerſam legem meam. Lex porrò nihil aliud eſt proculdubio,q̃ diuinum eloquium, facienda præcipiens,uitanda prohibens:ſicut teſtatur qui dicit quòd deſum pſit legem ex uerbis ipſius dei. Quod ſi dei uerbum eſt lex, & uir bonus ex præſcripto legis agit,ergo facit quod dei uerbum imperat.unde ſequitur,dei uerba opera eſſe ſapientis.Finis igitur eſt iuxta Moſem ſacratiſsimum, ſequi deum,ſicut & aliubi dicit:Poſt dominum deum tuum ambulabis,ſed nō motis pedibus.homini enim terra eſt pro uehiculo:deo uerò ne mūdus quidem uniuerſus.Proinde per allegoriam docere uidetur animam ut ſequatur diuina placita,quæ referuntur ad ſummi autoris honorē.nec hoc contentus quo magis accēdat honeſtatis deſiderium, hortatur ut ei adglutinetur. ait enim, Dominū deum tuū timebis, & eum ſolum coles, & adglutinaberis ad eum. Quo glutine? quo? nimirum pietate ac fiducia. nam his uirtutibus mortalis natura cum immortali unitur & coaptatur. nam & Abraham poſtquam credidit propinquus deo dicitur.Sed in hoc itinere ſiquis nec laſſetur genibus, nec per ſocordiā ad utrūuis latus aberret,incedens per uiam mediā,et bonos curſores imitans:inoffenſe decurret per uitæ ſtadiū,moxq; ad finem delatus coronas accipiet ac digna præmia,niſi forte non ſunt coronæ ac præmia, nō laboraſſe fruſtra,ſed pertigiſſe ad prudentiæ finem arduum. Quis eſt igitur finis recte ſapiendi? ſeipſum & omnem creaturam damnare ſtultitiæ. nam agnoſcere ſuam ignorantiam,finis eſt ſcientiæ, cum unus ſolus ſit ſapiēs qui ſolus deus eſt. ideo pulcherrime Moſes inducit eum & patrem omnium rerum & iudicem dicens: Vidit deus omnia quæcunque fecerat, & ecce bona ualde. Nemini enim licebat totam creaturam diligēter perſpicere,niſi ei qui creauerat. Adeſte nunc uos qui faſtu,ignorantia,arrogantiaq; turgidi ſapientes uobis uidemini,aientes uos non ſolum certo ſcire ſingula, ſed & cauſas eorum audere reddere,tanquam mundi creationi interfueritis ſpectatores,& opifici res ſingulas diſponenti fueritis à conſilijs.omittite cętera ſimul omnia, uoſipſos potius cognoſcite, & quinam ſitis certo pronunciate, ſiue ſpectetur corpus,ſiue anima,ſeu ſenſus,ſeu ratio. unum ſaltem nō magnum declarate,quid ſit uiſus,& quomodo uideatis.quid auditus,& quomodo audiatis.quid guſtus,tactus,odoratus,& quomodo exerceatis hęc ſingula.aut quinam ſint horum fontes,unde manat eorum eſſentia.nolo enim ut lunam, ſolem,cæteraq; mundana & cæleſtia longe remota, de quorum præcellenti natura homines uani ſublimes aſſertis fabulas, prius quàm ipſos diſcatis & ſcrutemini.nam hoc facto tum demum fortaſſe credetur etiam de alijs diſſerentibus.niſi autem quinam ipſi ſitis doceatis, ne putetis uos teſtes aut iudi-

ces certos fore de alijs. Hæc cum ita ſe habeant, mens initiata pendit uectigal perfecto deo iuxta ſacras literas. lex enim tributum eſt domini. Quando igitur pendit? quando ad locum quem indicauit ei dominus die tertia peruenit, præteritis pleriſq; partibus ſpatiorum temporalium, & iam tranſit ad naturam expertem temporis. tunc enim etiam dilectum filium ſacrificabit: non hominem: non eſt enim puericida uir ſapiens: ſed animæ uirtutibus refertæ fœtum maſculum, fructum ex ipſa germinantem, quo ipſa neſcit quomodo facta ſit grauida, diuinam progeniem, ex uiſione dei ut opinatur conceptam: quod quomodo ſibi acciderit, ipſa ignorare ſe fatetur dicens, Quis nunciabit Abrahamo, quaſi uix credenti ortū docti ſine præceptore generis, quòd Sarræ lactat puer, non à Sarra lactatur. quod enim à ſeipſo docetur, nutritur à nemine, ſed nutrimētum eſt aliorum, ut idoneum ad docendum, nec opus habens diſcere. Peperi enim filium, non ut Ægyptiæ mulieres uigore corporis, ſed ut Hebrææ animæ, in ſenectute mea. quando quicquid eſt ſenſibile ac mortale marceſcit, repubeſcunt autem intelligibilia & immortalia, quæ ueneratione honoreq; digna ſunt. & peperi abſq; obſtetricis opera. parimus enim uel prius quàm ulla humana induſtria ſcientiaq; ad nos ueniat, abſque conſuetis adiumentis, quoties deus probos fœtus ſeminat gignitq;, qui largitori ſuo meritò iuxta legem de gratitudine reddūtur. ait enim: Dona mea, munera mea, ſacrificia mea, ea curate offerri mihi. Hic eſt finis uiæ ſequētium uerba & opera legitima, & incedentium qua deus deducit. quiſquis autem in ea deficit, ab eſuriente auidoq; uoluptatum & liguritore affectuum Amalec, qui interpretatur populus elingens, excidetur. Narrant autem oracula, hunc eſſe inſidiatorem. nam quando uidet traieciſſe robur potentiarum animæ, cooritur ex inſidijs, & defeſſos cædit in ultimo agmine. eſt autem laſsitudo alia facile ſuccumbens per debilitatem rationis nō ualentis labores oneraq; perferre quæ uirtus poſtulat, quales in extremo agmine deprehenſi opprimuntur abſq; negocio. alia uero honeſti laboris patiens, & quæ bona ſunt omnia fortiter perferens, quicquid autem uile etiam ſi leuiſsimum baiulare dedignans, & abijciens ut ſarcinam grauiſsimam. ideo uirtutem lex apto nomine Liam appellat, quæ interpretatur fatigatio: quia malorum hominum uitam oneroſam ac grauem, ſuapte natura fatigationem afferre arbitrata, ne aſpicere quidem dignatur, deflectens ad illum ſolum pulchrum oculos. Debet autem curare mens, ut non modo indefeſſa & intenta ſequatur deum, uerum etiam per callem rectum incedat, nec ad dextra declinans, nec ad læua, in quibus terrenus Edom ſtabulatur, nunc abundans & copioſus, nunc inops & egenus. Satius eſt enim per uiam mediam incedere uere dictam regiam, quam ille magnus & ſolus rex deus muniuit in uſum animarum uirtutis ſtudioſarum. Quapropter quidam qui manſuetam ſocialemq; colunt philoſophiam, mediocritates uirtutes dicunt eſſe, quas in confinio locant: quoniam arrogantiæ plena iactantia uitium eſt, & affectata humilitas contemptui fit obnoxia: medium uerò tempermentum meritò habetur perutile. Illud autem, Abijt cum Lot, quid ſibi uelit conſiderandum. Lot interpretatur declinatio. Flectitur autem mens, nunc bonum, nunc malum auer-

ſando:quod utrumq; interdum in uno & eodem uidere licet. Sunt enim quidam dubitatores ambigui ad utrumq; declinantes parietem, ut nauis uentis iactata contrarijs nutantes, & tanquam in bilance ſusq; deq; uacillantes, nec ualentes conſiſtere: quorum ne ad meliora quidem conuerſio laudem meretur, ut quæ impetu quodam fit, non ex animi ſententia. In horum numero Lot quoque cenſeri debet, ſpectator quidam, qui nunc narratur peregre profectus cum amatore ſapientiæ. Decebat autem ut ſicut cœperat pergeret, ignorantiam dediſceret, nec curſum ad eam denuo reflecteret. Verum non ideo comes fit, ut melioris imitatione proficiat, ſed ut & illi ſit impedimentum ac remora, utq; deducat eum in lubrica. id argumento hoc colligitur, quòd alter in morbum priſtinum recidens captiuus abducetur ab hoſtibus animæ: alter cauens ſibi ab eius inſidijs, modis omnibus ut ſeparetur dabit operam. quæ ſeparatio non mox fiet ſed poſtea. nunc enim contemplationes eius ut rum primum incipientis res diuinas conſiderare, debiles ſunt & inſtabiles: ubi uerò confirmatæ fuerint, poterit illecebras & aſſentationes ut rem infeſtam & ſuopte ingenio caueri difficilem, à ſe ſeiungere. Hoc eſt enim illud accidens animæ, quod non facile excutitur, impediens eam ne celeri curſu ad uirtutem properet. Idem etiam quando Ægyptum reliquimus, id eſt, uniuerſam regionem corporis, & ut affectus dediſceremus, ſecuti ſumus Moſis prophetica monita, à tergo inhærens remorabatur noſtrum exitum, properantes retardans præ inuidia. narratur enim quòd promiſcua turba multa unà cum eis aſcendebat, oues bouesq; & iumentorum ingens numerus.] Hæc promiſcua turba, ut uerum fateamur, nihil aliud erat quàm animæ bruta dogmata. & ualde apte mali uiri anima promiſcua uocat. Cum enim ſit colluuies quædam opinionum inter ſe pugnantium, una licet in uarietates ſcinditur innumeras. ideo non ſolum promiſcua turba, ſed & multa dicitur. nam qui unum ſolum ſpectat, ſimplex, ſincerus, & uere lenis eſt. qui uerò multos fines uitæ habet propoſitos, multus, promiſcuus, & reuera inæqualis ac aſper eſt. Quamobrem oracula meditatorem uirtutis Iacob nitida cute introducunt, hiſpidum autem Eſau deditum turpibus ſtudijs, propter iſtam promiſcuam & inæqualem turbam, conflatam è conuenis & miſcellaneis opinionibus. Sic factum eſt ut mens quæ potuerat properato itinere corpoream regionem Ægyptum effugere, & uirtutis hæreditatem aſſequi triduo, adiuta triplici lumine, memoria præteritorum, manifeſta ui præſentium, & ſpe futurorum, per annorum quadraginta ſpatium longiſsimum attereretur, per ambages errãs propter morum uarietatem, cum debuiſſet per compendiariam rectamq; uiam iter facere. Hæc eſt quæ non ſolum gaudet paucis aliquot concupiſcentijs, ſed nullam omnino præterire dignatur, ut uagetur per omnes totius eius generis ſpecies. Dicitur enim de iſtis admixtitijs, quod in genere concupiſcentia laborabant, non una quapiã eius ſpecie. Et ſedentes flebant. Intelligit enim mẽs ſe parũ proficere, & quando non poteſt quæ cupit aſſequi, lacrymatur ac gemit. Atqui gaudere debuerat quòd in morbis affectibusq; ſucceſſum non haberet, & pro magna felicitate ducere in his penuriam egeſtatemq;. attamen etiam uirtutis ſodalibus interdum

contingit

contingit lacrymari & languere, uel præ compaſsione in calamitatibus inſipientium quibus tanguntur ut eiuſdem naturæ participes, uel præ gaudio. id fit quoties confertim bona inexpectata more imbris inundant. Vnde mihi uidetur natum illud poeticum, δακρυόεν γελάσασα, id eſt, ſubridens oculos lacrymis ſuffuſa niteneis. Cum enim incidit in animam ob inſperatam aliquam felicitatem ingens lætitia, noua quadam mole auget eam, ut uix capiatur à corpòre. ex qua compreſsione manat liquor nominatus lacryma, de quò in hymnis canitur, Cibabis nos pane imbuto lacrymis. &, Verſæ ſunt mihi lacrymæ in panem interdiu noctuq;. Sunt enim mentis cibus lacrymæ. natæ ex bene affecto riſu & honeſto, quando colliquante diuino deſiderio lamentum creaturæ in hymnum illius increati uertitur. Sunt tamē qui iſtam promiſcuam & inæqualem turbam excludunt à ſe ac ſeparant, quippe qui gaudent ſolius deo caræ gentis conſuetudine. alij cum illa quoq; fœdus ineunt, quærentes uitæ compendium, & humanarum diuinarumq́; uirtutum facientes confinium, in quo utriſque affines ſint, tum his quæ uere ſunt, tum his quæ eſſe exiſtimantur. In hac opinione etiam reipublicæ adminiſtrator eſt, qui Ioſeph nominari ſolet, quem in paternis exequijs deducunt omnes ſerui Pharaonis, & ſeniores aulici, & omnes ſeniores Ægypti, & uniuerſa ipſius Ioſeph familia, & fratres eius cum omnibus patris domeſticis. Vides ut medium inter Pharaonis paternamq́; familiam ordinem hic uir ciuilis teneat, ut ex æquo potiatur & rebus Ægypti corporeis, & rebus animæ, quæ omnes in paternis ædibus ſunt reconditæ. Cum enim ait, Dei ſum: & cætera his ſimilia, ritum paternæ domus retinet. quando autem aſcendit currum poteſtatis ſecundæ à Pharaone, hoc eſt mente quæ regnare ſibi uidetur, faſtum Ægyptiacum rurſus conſtabilit. Sed miſerior eſt rex qui putatur illuſtrior, & primario curru uectatur. Nam in rebus inhoneſtis excellere, inſignis turpitudo eſt: ſicut ſecundo loco cenſeri, leuior miſeria. Potes tamen ambiguum eius animum diſcere uel ex iureiurando, dum modo per ſanitatem, modo per nō ſanitatem Pharaonis iurat. uerum hæc poſterior formula cum negatione refert diſciplinam paternam ſemper infeſtam affectibus, & optantem eis exitium: altera uero Ægyptiā, quæ cupit illos incolumes. ideo quamuis tanta multitudo ſimul aſcenderet, promiſcua turba non uocatur: quoniam quicquid perſpicaci & amico uirtutis populo miſcetur, præter uirtutem eiusq; opera, promiſcuum confuſumq́; uidetur: in humili autem multitudine omnes ex æquo amant ac honorant terrena præmia. Hos igitur ceu fucos inſidiantes alienis laboribus, & ideo comites itineris, excludet, ut dixi, amator prudentiæ. cæterum eos qui ſequuntur ut imitentur, amplectetur propter honeſtatis æmulationem, partes conueniētes eis attribuens. ait enim: Ex comitibus meis Eſchol, Aunan, Mambre, portiones accipiēt. quod dicit de generoſis moribus & ſpectandi cupidis. nam Eſchol bonam indolem ſignificat, ab igne ducens nomen: quoniam quod generoſum, idem audax eſt & calidum, inhærens omnibus quæ attingit. Aunan uerò ſpectandi cupidum: interpretatur enim oculi, quod anima oculos aperiat tranquillitatis deſiderio. Amborum hæreditas eſt uita contemplatiua, quæ Mambre ap

pellatur, & à uiſione denominatur. at contemplationi uiſus aptiſsimus eſt atque familiariſsimus. ab his autem pædotribis unctus intellectus ſi non ceſſet ab exercitationibus, propere cõſequitur perfectam prudentiam paribus greſsibus, nec præcurrens, nec à tergo relinqui ſuſtinens, ſed propetuo hærens eius lateri. Id liquet ex oraculo, in quo aperte dicitur, quòd perfecti ambo aſcenderunt in locum quem indicauit deus: quæ quidem egregia fuit uirtutum parilitas, certante laboris induſtria cum agilitate natiua, & arte cum bene nato feliciqꝫ ingenio ex ſeipſo diſcente, ita ut paria uirtutis præmia perciperent. ac ſi pictura fictura ue non ſolum immobilia inanimaqꝫ facerent opera, ſed & per ſe mobiles animatasqꝫ picturas atqꝫ ſtatuas. Tunc enim artes quæ prius imitabantur opera naturæ, in ipſas naturas uerſæ uiderentur. Cæterum quiſquis in tantam ſublimitatem eleuatus fuerit, nullam animæ ſuæ partem infra in rebus mortalibus immorari ſinet, ſed omnes tanquam è cathena pendentes ſimul attrahet. ideo tale oraculum illi ſapiẽti eſt redditum: Aſcende ad dominum tuum, tu & Aaron & Nabad & Abiud, & ſeptuaginta ſeniores Iſrael. hoc eſt, aſcende ó anima ad eius Qui eſt contemplationem, compoſite, rationaliter, ſponte, intrepide, amanter, in numeris ſanctis perfectisqꝫ ſeptenarij decuplicati. nam Aaron propheta dicitur Moſis, in lege ſonorus ſermo, menti prophetans. Nabad autem uoluntarius interpretatur, qui nõ coactus colit deum. Abiud uero pater meus. hic non propter imprudentiam domino, ſed propter prudentiam patre opus habet deo. Sunt autem hæ potentiæ ſtipatrices mentis illius quæ regnum merito tenet, à quibus eam deduci fas eſt. Enimuero periculoſum eſt animam incomitatam ad contemplationem eius Qui eſt aſcendere, ſi uiam neſciens tale quid audeat, quod ex ignorantia temeritateqꝫ magni caſus proueniant. Quamobrem precatur Moſes, ut ipſe deus uiam ad ſeducentem indicet. dicit enim: Niſi tuipſe unà proficiſcaris, ne educas me hinc. Quia omnis motus abſqꝫ fauore diuino damnoſus eſt: & præſtat hic manere oberrando inter mortales, ſicut magna pars humani generis, quàm ad cælum à ſeipſis elatos ſubuerti per arrogantiam, ſicut plurimis ſophiſtis contigit, ratis ſapientiam inueniri per rationes probabiles, non per fidem in rebus certiſsimam. Fortaſsis autem etiam tale aliquid hic ſignificatur: ne me in altum extollas, diuitias, gloriam, honores, principatus, & alia quæ bona dicuntur concedens, niſi me ipſe comitaberis. nam iſta nunc calamitates, nunc utilitates ingentes afferunt: utilitates deo gubernante ſententiam, calamitates alioquin. plurimis enim bona quæ dicuntur cum reuera non ſint, cauſa fuerunt malorum exitialium. ſed qui deum ſequitur, neceſſarios habet comites eius ſermones, qui nominari ſolent angeli. Proinde legitur quòd Abraham unà faciebat iter deducens eos. o ſocietatem pulcherrimam, qua deducens deducitur, reddens quod accipit, nõ aliud pro alio, ſed illud ipſum ſolum, quod paratum erat ad referendam gratiam. Donec enim non perficitur, dei uerbo utitur duce itineris, iuxta illud oraculum: Ecce mitto angelum meum ante faciem tuam, ut cuſtodiat te in uia hac, & inducat te in terram quam præparaui tibi. Attende ei, & audi eũ, caue ſis inobediens. non deſeret enim te. nam nomen meum eſt in eo. at poſt

quam

quam ad ſcientiæ cacumen peruenerit, cum contentione currens æquiparabit quem paulo ante ſecutus fuerat. Iam enim ambo futuri ſunt aſſeclæ omnipotentis dei, nemine in comitatũ eorũ ſe ingerẽte qui diſſentiat: atq; etiam Lot ſeparato, qui flectebat hactenus animã, alioqui perſtare in recto ingenio ualentẽ. Erat aũt Abraham, inquit ſcriptura, annorũ ſeptuagintaquinq;, quãdo peregrinatus eſt in Charran.] De hoc ſeptuagintaquinq; annorũ numero, cum rationẽ iam antedictis conſonã habeat, aliâs dicetur diligentius. quę ſit aũt Charran, quæ'ue inde migratio, prius ſcrutabimur. Neminẽ latere puto, qui modo leges ſacras legit, q̃ Abrahã primũ è Chaldæorũ terra demigrans habitauit in Charran. Vbi defuncto ipſius patre, hinc quoq; profectus eſt, ut iã duos locos reliquerit. quid igitur dicemus? Chaldæi præ cæteris nationibus elaboraſſe uidentur artem aſtronomicam & genethliacam, terrena ſublimibus, & cæleſtia coaptando terreſtribus, tanquam ratione muſica oſtendentes rerum concentum pulcherrimum, per iſtos uniuerſi partium affectus mutuos, diſiunctarum quidem locis, ſed cognatione non item. Hi ſuſpicati ſunt mundum quem uidemus, aut ipſum eſſe deum ſolum, aut eam quæ inſit uniuerſalem animam: quam ubi ſub nomine fati & neceſsitatis conſecrarunt, ſumma impietate repleuerunt uitam humanam, perſuaſam quòd præter hæc quæ uidentur nulla ſit rerum cauſa alia: ſed ſolis, lunæ, ſtellarúmque cæterarum curſus tam bona quàm mala diſpenſent ſingulis. Huic ſententiæ de uniuerſi partium inter ſe ſocietate atque commercio Moſes uidetur ſubſcribere, docens unum eſſe mundum, & hunc creatum. Nam cum ſit creatus & unus, ueriſimile ſit eſſentias elementales particulares ſubijci cauſis cæleſtibus quarum ipſæ ſunt effectus, ſicut accidit corporibus unitis ut contineantur à ſe inuicem. Verum de deo longe aliter ſentit: nec mundum, nec mundi animam eſſe deum primarium: nec ad ſtellas aut earum choreas referendos caſus hominum. ſed contineri hanc uniuerſi machinam inuiſibilibus potentijs, quas ab extremis terræ ad extrema cæli extendit opifex, proſpiciens ne diſſoluerentur quæ ſemel tam pulchre colligauerat. nam hæ potentiæ ſunt uniuerſitatis nunquam rumpenda uincula. ideo ſi quando in lege dicitur: Deus in cælo ſupra, & in terra infra: nemo cogitet hæc ut ſunt dici. nam eum Qui eſt continere, non contineri pie credimus. potentia dei hæc eſt, per quam diſpoſuit, ordinauit, ornauitq; omnia: quæ proprie bonitas eſt, aliena ab inuidia maleuolentiaq;, gratiarum uerò mater, per quas cuncta ex non eſſe ad eſſe perduxit. nam Qui eſt ubique opinione intelligitur, cum reuera nuſquam appareat, ut ueriſsimum ſit illud oraculum: Ego indemonſtrabilis, ſed quaſi demonſtrabilis, inuiſibilis, ſed quaſi uiſibilis, cum ſim ante te. Ante omnem enim creaturam, & extra omnem incedit, nec cuiquam inſiſtit. Hæc dicere ſolitus ad ſubuertẽda Chaldaica dogmata, pergentes adhuc Chaldaizare, ſic ad ueritatem reuocandos ſibi exiſtimat, appellans eos his uerbis: Cur o' mirandi uiri ſubito à terra in tantam ſublimitatem euecti, & ſuper aerem quoq; promergentes uectamini per æthera, ut ſolis motus perquiratis & lunæ circuitus, cæterarumq; ſtel-

larum choreas concinnas à uobis celebratas. maiora ſunt hæc quàm pro captu ueſtrarum mentium, quippe quæ ad felicem diuinamq́ſ ſortem pertinent. Deſcendite igitur à cælo, & hoc facto non terram denuo, nec mare fluuiosq́ſ, aut ſtirpium animantiumq́ſ ſpecies inquirite, ſed ſolos uoſipſos, ueſtramq́ſ naturam ſcrutamini, ne alibi malitis habitare quàm intra uoſipſos. conſiderando enim domi quid dominatur quid ſubijcitur, quid animatum quid inanime, quid brutũ quid rationale, quid mortale quid immortale, quid melius quid deterius, mox cognitionẽ dei huiusq́ſ operum percipietis. Cogitate, ſicut nobis ineſt mens, ita huic uniuerſo ſuam ineſſe. & quòd ſicut noſtra principatũ dominiumq́ſ in nobis ſibi uindicãs, ſingulis noſtri partibus imperat: ſic qui rerum omnium habet imperiũ, pro poteſtate ac iure mundum regit, proſpiciens non tantum potioribus, ſed & obſcurioribus in ſpeciem. Migrate igitur ab iſta curioſa inquiſitione rerum cæleſtium. Voſipſos, ut dixi, inhabitate, Chaldæorum terra, hoc eſt opinione, relicta, demigrantes in Charran, ſenſuũ regionẽ, quod eſt corporeũ mentis domiciliũ. nam Charran ſpecus interpretãt, qui ſpecus loca ſenſuũ ſignificant. in his enim ceu cauernis ac foueis ſenſus inſunt, uiſus in oculis, auditus in auribus, odoratus in naribus, guſtus in faucibus, tactus in toto corpore. In his tẽpus terite, his per ociũ uacate, ſingulorũ naturã quoad fieri poteſt perquirite, & animaduerſis ſingulorũ bonis maliſq́ſ, hæc fugite, illa eligite. ac tum demũ excuſsis diligenter ædibus proprijs, & perluſtratis ſingulis earũ partibus, excitate uoſipſos, & migrationẽ quærite, quæ non mortẽ, ſed immortalitatẽ pollicea͂t: cuius indicia manifeſta uel in his corporeis ſenſuum cauernis degentes uidebitis, nonnunquam in ſomnis. Tunc enim mens in ſeceſſu quodam poſita, & à ſenſibus cæteriſq́ſ rebus corporeis digreſſa, cum ſeipſa colloquitur, ueritatem conſiderans uelut in ſpeculo, deterſis omnibus imaginationibus, quæ ex contagio ſenſuum inhæſerant, & diuino furore correpta uaticinatur per ſomnum de certiſsimis futurorum euentibus. nonnunquã autem etiam uigilantes: cum aliquis contemplationem quampiam philoſophicam nactus eam ſequitur, oblitus aliarum rerum domeſticarum corporis, depulſis etiam ſenſuum illectamentis, ſi qui ſunt impedimento ad intelligibiliũ contemplationem auide properantibus. tunc enim & oculos claudunt, & aures obturant, & appetitus alios cohibent, quærendo tenebras atque ſolitudinem: ne animæ oculus, cui diuinitus datum eſt intelligibilia cernere, obſcuretur ab ulla re ſenſibili. ad hunc modum edocti mortalia relinquere, diſcetis perſuaſiones & de illo Ingenito: niſi forte putatis, noſtram quidem mentem exutam corpore, ſenſu, ratione, & his omnibus nudatam poſſe res inſpicere: deum uero qui eſt mens uniuerſitatis, non eſſe extra uniuerſam rerũ naturam, & continere, non contineri, non modo prouidentia penetrantem more humano, uerum etiam eſſentia, ſicut deo dignũ eſt. nam noſtra mens non fabricauit ſuum corpus, ſed eſt alienũ opificium. ideo corpore tanquam uaſe concluditur. at uniuerſi huius mens creauit omnia. opifex autem opificio ſuo potior eſt. itaq́ſ nunquam contineretur à deteriore ſe: & alioquin non conuenit

uenit patrem contineri à filio,ſed magis filium confoueri patris prouiden-
tia.Ita paulatim demigrans mens,ad pietatis ſanctitatisq; patrē perueniet,
relicta genethlialogia prius, à qua perſuaſa fuerat credere mundum hunc
eſſe deum primarium,non dei principis omnipotentis opificium:& ſtella-
rum curſus motusq; eſſe cauſas humanarum uel calamitatum uel felicita-
tum. Deinde conſideratis rebus ſuis, philoſophata in domo propria, de
corpore, de ſenſu,de ratione, & cognito iuxta illum uerſiculum,
Ædibus in noſtris quæ praua, aut recta gerantur: aperta uia quæ ab ipſa
ſumpto initio, ſpem faciat intelligendi patrem illum quæſitu coniectatuq;
difficilem,poſt ſeipſam cognitam fortaſſe deum quoq; noſcet,nō amplius
hærens in Charran,hoc eſt inſtrumentis ſenſuum,ſed in ſeipſam reuertēs.
non eſt enim poſsibile ut qui adhuc mouetur nō tam intellectu quàm ſen-
ſibus,ad eius Qui eſt conſiderationem perueniat: quamobrem & ille uitæ
modus in ordine optimo collocatus à deo, Samuel nomine, non dat Sau-
li præcepta regnandi, quamdiu inter uaſa deliteſcit, ſed inde protracto.
Scitanti enim an ullus uir eò ueniſſet, reſpondet oraculum: Ecce inter ua-
ſa ſe occultat.Hoc audito quid debuit facere homo ingenio docili,niſi eum
illinc protrahere? Accurrens, inquit, promit eum illinc. quia latens inter
animæ uaſa,corpus ſenſusq;,non erat dignus qui audiret pręcepta legesq;
regias. Dum regnum dico,ſapientiam intelligo,& ſapientem regem.Poſt
demigrationem igitur diſcuſſa caligine,iam futurus erat perſpicacior.itaq;
meritò & ſenſuum regionem,cui nomen Charran,relinquendam cenſet a-
mator ſcientiæ. relinquit autem iam ſeptuagenarius, & quinq; annos na-
tus inſuper: qui numerus ſenſibilis naturæ inſenſibilisq;, ſenioris iunio-
risq;, corruptibilis & incorruptibilis eſt confinium.nam intelligibilis, ſe-
nior,incorruptaq; ratio in Septuaginta eſt: ſenſibilis iuniorq; quinq; ſen-
ſus æquat numero. ad hanc meditator adhuc ſe exercens examinatur, qui
nondum poteſt ferre palmam abſolutæ uictoriæ. Narratur enim quòd in
uniuerſum erāt ſeptuagintaquinq; animę in Iacob progenie. Ad huc enim
numerum contendentes de uirtutis poſſeſsione in reuera ſacro certamine
pertinent animæ,colluctantes cum prognatis è corpore uitijs,nondum ra
tionem adeptæ,ſed adhuc abreptæ à turba ſenſuum. Iacob enim luctantis
in puluere,& ſupplantare conantis, non uictoris nomē eſt.ſed quando ui-
ſione dei dignus habitus mutato nomine dicitur Iſrael,ratione ſeptuagena
ria tantū utitur, exciſo ſenſuum quinario,dicēte ſcriptura:In animabus ſe-
ptuaginta deſcenderunt tui patres in Ægyptum.hic eſt numerus Moſis il
lius ſapientis familiaris.nam optimates ex omni numero ſelecti ſeptuagin
ta fuere,ſeniores omnes,non ætate,ſed prudentia,conſilijs, ſententijs,atq;
priſcis moribus.Hic numerus conſecratus offertur deo,quoties unà ſacri-
ficantur perfecti fructus animæ.præceptum eſt enim ut tabernaculorū fe-
ſto pręter alias uictimas iuuenci ſeptuaginta holocauſtū adolerentur deo,
pro ſeptuagenaria ratione,iuxta quam parantur & principū phialæ, qua-
rum unaquæq; ſeptuaginta ſiclos pendebat. quoniam quæcunq; ſocia fœ-
derataq; ſunt in anima,reuera pondus & uim habent,ſanctam ſeptuagena

riam rationem, quam Ægyptus, uirtutũ hoſtis & affectuum ſocia naturá, lugere introducitur. nam luctus apud eius ciues finitur ſeptuaginta dierũ numero. Ergo hic numerus ut dixi, Moſi familiaris eſt: alter ille quinq; ſenſuum, amanti corpus & bona extera, qui Ioſeph uocitatur. Intantũ enim ei curæ ſunt, ut fratrem uterinũ, ſenſualem (non agnoſcit enim ex eodẽ patre natos) eximijs quinq; donet ueſtibus, ornandos ſibi honorandosq; ſenſus exiſtimans. Ægyptum quoq; totam in præfecturas deſcribit, ut ſub certis magiſtratibus annua tributa pẽdant & uectigalia. Iubet enim eos frumentum uendere, hoc eſt materiam & alimentum copioſum recõdere in uſum quinq; ſenſuum, ut eorum unuſquiſq; delicietur affatim expletus ſuis deſiderijs, & mentem tot rebus congeſtis grauatam demergat. Epulantibus enim ſenſibus mens fame laborat, ſicut ediuerſo illis ieiunantibus ipſa hilaritate fruitur. Non uides quòd & illæ quinque filiæ Salpaad, quas dico quinq; ſenſuum allegoriam, è tribu Manaſſe natæ ſunt, qui filius fuerat Ioſephi, tempore ſenior, potentia iunior: meritò. uocatur enim ex obliuione, quod idẽ atq; ſenſus eſt. Reminiſcentia uero ſecũda poſt memoriã cenſet, à qua Ephraim denominatur, qui interpretatur frugifer. hoc enim fructu optime alitur anima, uidelicet pertinaci memoria. Loquuntur igitur uirgines ut ipſas decet, Pater noſter mortuus eſt. Mors autem reminiſcentiæ, eſt obliuio. Et mortuus eſt ob nullam culpam ſuam. Recte. nam obliuio non eſt paſsio uoluntaria, ſed externum quoddam accidens. huic non filij nati ſunt, ſed filiæ. quia uis memoriæ ſuapte natura efficax, mares procreat. Quod autem obliuioſum eſt, ſopita ratione parit fœminas, quippe rationis expers. irrationalis autem partis animæ ſunt filiæ quas ſenſus intelligimus. hunc Salpaad ſi quis à tergo reliquit præcurrens, nondum tamen Moſem curſu ęquare ualens, temperato mixtoq; utetur numero quinto ſupra ſeptuagenarium, qui ſignificat ſenſitiuam intellectiuamq; naturam, quando ambæ ad generationem unius irreprehenſibilis ſpeciei conueniunt. itaque admiror patientiam Rebeccam, dum perfectam animam habenti, & aſperitates affectuũ ac uitiorũ exuto hortatrix fit ut in Charran aufugiat. dicit enim: Nunc igitur fili audi uoce meã, & ſurgẽs fuge ad Laban fratrẽ meũ in Charran, & habita cũ eo dies aliquot, donec auertat furor & ira fratris tui à te, & obliuiſcat quid feceris ei. Elegãter profectionẽ ad ſenſus, fugã appellat. nã reuera mẽs tũc fugitiua fit, quando relictis familiarib. ſibi rebus intelligibilibus, uertit ad contrariũ ſenſibiliũ ordinẽ. Interdum tamẽ expedit eſſe fugitiuũ, ſi hoc fiat nõ melioris odio, ſed propter uitandas deterioris inſidias. quid igit hortat patiẽtia? mirũ quiddã & optabile. Siquãdo, inquit, uides iritatũ exaſperatumq; furorẽ aut iram in teipſo, aut quopiam alio, ſeruiente ingenio feróci brutoq;, caue amplius etiã exaſperes. fortaſsis enim morſum infigeret immedicabilem. cura potius ut feruorem illum excandeſcentiamq; refrigeres ac mitiges. nam ſi ad manſuetudinem redierit, nihil cuiq; nocebit. at quomodo id oportet fieri? ſumpta in ſpeciem alia perſona & habitu alio, primùm obſequere eius uoluntati, nihil contradicens. dic te eadem cum illo amare odiſſeq;. ſic enim placabitur.

tum

tum uero ſimulatione omiſſa, nihil amplius ab eo timens periculi, facile re-
uerteris ad curam rerum tuarum. nam ideo Charran inducitur plena pecu-
dibus, & habitatores eius pecuarĳ. Quis enim locus conuenictior eſſe poſ-
ſet brutæ naturæ, & eius curatoribus, quàm iſti ſenſus noſtri? Scitante igi-
tur meditatore cuiates ſint, reſpondent uera paſtores, Carrenos ſe eſſe. nam
è ſenſu brutæ, ſicut è mente rationales, potentiæ proficiſcuntur. Percontan-
te uerò amplius, num norint Labanem, meritò aiunt ſe noſſe. nam per colo-
rem putantur omnes qualitates innoteſcere. colores autem & qualitates La
ban ſignificat. Et hic ipſe autem ubi perfectus fuerit, relinquet ſenſuum do-
mum, & animæ inquantum animæ conſtruet, quam adhuc in laboribus &
ſenſibus uerſando imaginatur. dicit enim: Quando ego quoꝗ mihi domum
faciam? quando contemptis ſenſibus & ſenſibilibus, mentem & cogitatio-
nem habitabo, uerſaborꝗ cum rebus ratione contemplandis, ſicut perqui-
ſitrices rerum obſcurarum animæ, quæ obſtetrices ſolent nominari. nam
hæc faciunt propria tecta & promptuaria ſtudioſis uirtutis animabus. Sed
nullum munitius ædificium quàm timor dei, qui habentibus eum eſt pro ar-
ce inexpugnabili. Quoniam, inquit, timebant obſtetrices deum, fecerunt ſi-
bĳpſis domos. Egreſſa igitur è Carrenſi agro mens, dicitur peragraſſe ter-
ram uſque ad agrum Sichem, & quercum illam proceram. Videamus quid
ſit peragrare. Amor diſcendi eſt res ſuopte ingenio curioſa, quouis uadens
impigre, introſpiciens omnia, nulla corpora, nulla negocia relinquenda in-
ſcrutata iudicans. eſt enim à natura liguritor maximus ſpectaculorum ſermo-
numꝗ, ut non contentus patrĳs, peregrinos etiam longinquosꝗ appetat.
nam qui ſic affecti ſunt, abſurdum aiunt mercatores inſtitoresꝗ propter ſor-
dida lucra traĳcere maria, & totam terram habitabilem oberrare, contem-
pto æſtu ac frigore, uentis item uel nimĳs uel contrarĳs, adhæc ſenectute, ua-
letudine, amicorum cõſuetudine, uxore, liberis, alĳsꝗ plurimis domeſticis
uoluptatibus, patria, honoribusꝗ ciuilibus, ſecura poſſeſsione patrimo-
nĳ, & ſi quid aliud paruum magnum'ue remorari eos poterat. propter pul-
cherrimam autem & per omnes difficultates petendam diſciplinam qua ex-
colitur ratio, non traĳcere omnia maria, omnes receſſus terrarum luſtrare di
ligenter ſcitando ſicubi ſit aliquid pulchrum uiſu uel auditu, & cum ingenti
alacritate ueſtigando, donec contingat quæſitis deſideratisꝗ potiri. Pere-
grinare igitur anima, & ſi libet de unoquoque homine iudica, quid corpus
ſit, quid agat aut patiatur, quid cogitationem ſenſus adiuuet, & quantum
menti proſit. quid ratio, & quarum rerum interpres, ad honeſtatem confe-
rat: quid uoluptas & concupiſcentia ſit, quid dolor & timor, quæ contra
hæc ualeant remedia, ſiue depulſiua, ſiue præſeruatiua. Quid imprudentia,
quid intemperantia, quid iniuſtitia, quid cæterorum morborum multitudo,
quos peſtifera malicia ſolet parere, & quibus modis hi poſsint arceri. ediuer
ſo quid prudentia, iuſtitia, temperantia, fortitudo, ſagacitas, & in uniuerſum
uirtus omnis atꝗ tranquillitas animi, & quomodo paranda ſint hæc ſingu-
la. Perueſtiga & maximum illum perfectiſsimumꝗ hominem, mundum
hunc, diſpice & partes eius ſingulas, ſeiunctas locis, unitas potẽtĳs: tũ quod-
nam

nam ſit illud inuiſibile uinculum quo uniuntur & coaptantur ſibi inuicem. Quæ ſi quærenti nön ſtatim ſe offerent, noli tędio laboris deficere. nec enim per otium iſthæc percipiuntur, ſed multis magniſq; laboribus paranda ſunt. Quamobrem cupidus diſcendi in agro Sichem conſiſtit: quod nomen interpretatur humeri ſuppoſitio, & laborem ſignificat: quia parte hac mos eſt baiulari onera. id enim & aliubi memoratur de hoc ipſo athleta in hunc modum: Suppoſuit humerum ſuum ad laborem, & factus eſt uir agricola. Itaq; caue ó mens, ne unquam languore ſuccumbas, ſed etiamſi quid uiſum fuerit contemplatu difficile, id quod in te uim perſpiciendi habet, aperi, & rem penitius introſpice, colluſtrans omnia, ne quid te uolentem inuitam' ue poſſit fallere, conniuentem per incuriam. Cæcus enim eſt ſomnus, uigilia cernit acutiſsime. Tibi ſufficiat, ſi datur aſsiduitate quod quæris aſſequi, & imaginatione comprehendere. Viden' ut & quercus procera in Sichem excreuit? per quam ſubindicatur firmum, ſolidum, nulla ui flectendum frangendum' ue robur, quod uiro ad perfectionem tendenti neceſſarium eſt ferendis laboribus: ne animæ tribunal nominatum Dina (uox hæc iudicium interpretatur) in poteſtatem ueniat erumnoſi laboris, inſidiatoris prudentiæ. Nam Sichem qui loco huic nomen dedit, filius eſt Emoris, brutæ naturæ: (Emor enim aſinus dicitur) qui deditus imprudentiæ, alumnus temeritatis impudentiæq;, iudicium mentis uiolare ſceleſtus & corrumpere auſus eſt: niſi quod celeriter prudentiæ familiares diſcipuliq; Simeon & Leui, munitis prius rebus domeſticis expeditionem fecerunt, & occupatos adhuc uoluptario labore, non circunciſo ab affectibus, repente oppreſſerunt. propter oraculum enim, quod uetat meretricem eſſe inter Iſraelis filias, hi uirginem animam eripuerunt, fortiter contempto periculo. Videbantur enim non defore ultores uiolati fœderis, ſed terror ille mox euanuit. mox enim res ipſa falſam opinionem coarguit. Eſt profecto ſeuera ſcelerum ultrix, & iniuriam patientium auxiliatrix iuſtitia, quæ fruſtratur illudentes uirtuti: quibus peſſundatis, in uirgineam integritatē rēſtituitur, quæ uidebatur conſtuprata anima. Videbatur inquam, nunquam enim corrupta fuit. nam ubi deeſt aſſenſio, nec qui patitur uere patitur, nec qui præter animi ſui ſententiam lædit, reus eſt patrati facinoris.

10-8-F-9

PHILONIS IVDAEI
DE CONGRESSV QVAEREN-DAE ERVDITIONIS GRATIA.

SARRA uxor Abrahami non pariebat ei. Habebat au-
tem ancillam Ægyptiam nomine Agar, dixitq́ Sar-
ra ad Abraham: Ecce cõcluſit me dominus ne parerẽ:
ingredere ad ancillam meã, ut ſuſcipias ex ea liberos.]
Sarræ nomen interpretatur principatus meus. nam
prudentia mea, temperantia mea, & particularis iuſti-
tia, aut unaquælibet uirtus alia, quę mihi ſoli contigit;
meus tantùm principatus eſt. imperat enim mihi ob-
ſequenti uoluntarie, pro regina mihi per naturam appoſita. Hanc Moſes,
quod mireris, & ſterilem ait, & fœcundiſsimam, quandoquidem frequen-
tiſsimam omnium nationum ex hac progenitam fatetur. nam reuera uir-
tus quantum ad res malas attinet, ſterilis eſt: bonarum uero tam fœcunda, ut
ne obſtetricum quidem opem requirat, partu præueniens earum operam. ſi
quidem animãtes ſtirpesq́ per interualla ſemel atq́ iterum ut plurimum in
anno ſuos fructus afferũt, ſtato naturæ temporumq́ ordine: uirtus uerò con
tinue ſine ceſſatione parit omni tempore, non infantulos, ſed probos ſermo
nes, inculpata conſilia, facinora laudatiſsima. Sed neque diuitiæ poſſeſſores
ſuos iuuant, ni utantur eis: nec prudentiæ fœcũditas nobis proderit, niſi fœ-
tus nobis utiles pariat. illa quidem non dedignatur conuictum coniugalem,
ſed non quiuis maturus eſt tam laudato modeſtoq́ coniugio, qualibus ſatis
ſunt ſponſalia, quæ ſpem nuptiarum celebrandarũ faciant. Ergo uirtus prin-
cipatum tenens in anima mea, parit quidem, ſed non mihi. nondũ enim poſ-
ſum per ætatẽ liberos ex ea ſuſcipere, actiones prudentes, iuſtas piasq́, pro-
pter multitudinem illegitimorum puerorum, quos mihi uanæ opiniones e-
nixæ ſunt. Nam horum educatio continuæq́ de his ſolicitudines, cogunt le-
gitimam & uere ciuilem ſobolem negligi. Optandum igitur ut uirtus nõ ſo-
lum pariat, quæ alioquin etiam parit: ſed ut & nobiſipſis pariat, ut adepti ſe-
men eius atq́ progeniẽ, felicem uitam exigamus. Solet enim illa ſoli deo pa-
rere, primitias bonorum quæ accepit grate reddens ei qui ſemper uirginem
uuluam, ut Moſes loquitur, aperuit. ait enim, candelabrum, archetypum il-
lud exemplar, ex una parte lucere, uidelicet ad deum uerſa. cum ſit enim ſepti
ma, ſex cauliculorum media, biſariam in terniones diuiſorũ, et latus utrumq́
ſtipantium, ſurſum ſplendorem mittit ad illud unum, quod æſtimat lumen
lucidiſsimum, & clarius quàm ut admittat mortales oculos. ideo non dicit
Sarram non peperiſſe, ſed negat eam cuiuis parere. Non ſumus enim idonei
prolem ex uirtute ſuſcipere, ni prius congrediamur cum eius famula. Eſt au-
tem ſapientiæ famula muſica logicaq́ qua liberaliter inſtituimur. ſicut enim
in domibus ueſtibula ſunt ante ianuã, & urbes habent ſua ſuburbia per quæ
adeun-

adeuntur: ita & ante uirtutē artes liberales ſitæ ſunt. nam illa per hanc uiam aditur. Sciendum autem quod magnorum argumentorum magna eſſe conuenit etiam procemia. uirtus autem eſt argumentum maximum. habet enim materiam maximam, uidelicet totam uitam hominum. merito igitur non paruis utetur procemijs, ſed grammatica, geometria, aſtronomia, rhetorica, muſica, reliqua contemplatione logica uniuerſa, quæ ſignificatur per Agar Saræ famulam, ſicut indicabimus. Dixit, inquit, Sarra ad Abraham: Ecce concluſit me dominus ne parerem. ingredere ad ancillam meam, ut filios ex ea ſuſcipias.] Corporum cum corporibus coitus, nihil aliud quàm uoluptatem quærentes, ſemouendi ab hoc ſermone ſunt. eſt enim hic congreſſus intellectus uirtutisq́ liberos ſibi quærentium. quod ſi non contingat ſtatim tanta felicitas, diſcit tamen ille deſpondere ſibi eius famulam & ſequeſtram eruditionem. Vnde mirari libet uerecundiam ſapientiæ, quæ non exprobrat nobis tarditatem gignēdi, aut in totum ſterilitatem: quamuis oraculum uere dicat quod non pariebat, non propter inuidiam, ſed propter noſtrammetipſorum culpam qui non eſſemus idonei. Concluſit, inquit, me dominus ne parerem. nec addit uocem illam Nobis, ne uideatur opprobrare infelicitatem alijs. Ingredere igitur, inquit, ad ancillam meā, mediarum encyclicarū artium diſciplinam mediam, ut prius ex ea filios ſuſcipias. poſthac enim poteris etiā ex conſuetudine cum domina genitis frui legitimis liberis. nam grammatica hiſtorias quæ apud poetas ſcriptoresq́ habentur te docendo, intelligētiam & multiplicem cognitionem tibi præſtabit, efficietq́ ut contemnas figmenta uanarum opinionum, dum ſpectas celebratas illas heroum & ſemideorū calamitates. muſica uerò cōmonſtrans quid in rhythmis, quid in harmonia, quid in cantu diſcrepet, inconcinna ad concinnitatem reducet. geometria æqualitatis & proportionis ſemina indens in ſtudioſam animam, per contemplationem elegantiæ perpetuam, inſeret amorem iuſtitiæ. rhetorica & mentem ad conſiderandum acuens, & ſermonem ad proferendas cogitationes exercens, rationalem uere faciet hominem, curans id quod illi proprium eximiumq́ à natura donatum eſt. dialectica rhetoricæ germana gemellaq́, ut quidam aiunt, falſos ſermones à ueris diſcernens, & ſophiſmata perſuaſibilia redarguens, magnum morbum animæ deceptionem perſanabit. In his & ſimilibus uerſari ac præexercitari profuerit. fortaſsis enim contingere nobis poteſt quod multis contigit, ut per famulas in reginarū uirtutū familiaritatē nos inſinuemus. Viden' ut & corpus noſtrum non prius ſolidis & lautis cibis utitur quàm in pueritia nutritum ſit ſimplicibus & lactarijs? ad eundem ſane modum exiſtimandum eſt animæ quoq́ pueriles cibos præparatos, artes liberales, & cōtemplationes ſingularum proprias: perfectiores autem & qui uere uiros deceant eſſe uirtutes. Cæterum huius mediæ diſciplinæ præcipuas formas per duo ſigna diſcimus, per genus & nomen: ſiquidem Ægyptia genere, nominatur Agar. hoc autem interpretatur inquilinus. neceſſe eſt enim ut qui choreas encyclicarum contemplationum frequentat, & multiplicem eruditionē ſectatur, terreno Ægyptioq́ ſit adſcriptus corpori, cum & oculis ad lectiones opus habeat, & auribus ad auſcultandum, & reliquis

ſenſibus

ſenſibus ad tractanda ſenſibilia ſingula.nam ſine iudicatiuo iudicari aliquid natura nõ patitur.iudicatur aũt per ſenſum ſenſibile, itaq; ſine ſenſu non põteſt quicq̃ pcipi in hoc mundo ſenſibili,quę magna ex parte eſt philoſophã di materia.ſenſus porrò eſt animę pars magis corporea,radicata in totius animæ conceptaculo:quod uas Ægyptus figurate nominatur.hæc eſt formã generis,quam ancilla uirtutis habet.iam alterã,ſcilicet nominis,qualis ſit cõſideremus.mediam diſciplinã inquilinæ ius habere cõtigit. nam & ſapiẽtia & quælibet uirtus eſt ſcientia,ſed ciuis & reuera huius uniuerſitatis indigena ſola ex omnibus:reliquæ diſciplinæ ſecundum & extremũ ordinem adeptæ,mediæ cenſentur inter ciues & hoſpites.ad neutrum enim genus in totum pertinent,& cum utroq; habent cõmune nõnihil. nam inquilini cõuerſatione cum ciuibus fruuntur:ſed quia nõ eſt eis certũ fixumq; domicilium, cenſentur inter exteros.Sicut,opinor,adoptiui filij,quatenus hæredes fiunt pro natiuis æſtimantur:quatenus aliunde nati ſunt,pro alienis.itaq; ſicut ſe habet hera ad ancillam,matrona ad cõcubinam, ita ſe habet uirtus Sarra ad diſciplinam Agar.iure igitur Abrahamo contemplationi ſcientiæq; dedito uirtus Sarra pro uxore fuerit:Agar uero,id eſt uniuerſa encyclopædia, pro pellice. Ergo qui prudẽtiam diſcit à præceptoribus,Agarem nõ reijciet. eſt enim ualde neceſſaria primarum diſciplinarũ poſſeſsio. Quod ſi quis paratus eſt certamina pro uirtute ſubire, & indefeſſus exercet ſe continuè, duas matronas ducet,ac totidem ancillas pellices. ſingularum autem diuerſa ſunt ingenia.matronarum altera,ſaniſsima optime conſtituta pacatiſsimaq; motio,ex re Lia nomen habet.altera coti ſimilis Rachel uocatur,ad quam intellectus certaminis exercitijq; cupidus ſe atterens acuitur. interpretatur autẽ uiſio profanationis,non quòd profane uideat,ſed contra:quia uiſibilia ſenſibiliaq;,collata cum immortali natura inuiſibili & intelligibili, non religioſa ſed profana eſſe iudicat.nam cũ anima noſtra bipartita ſit, partim bruta partim rationalis,utriq; ſua uirtus eſt,Lia rationali parti,Rachel irrationali.exercet enim nos altera per ſenſus,& rationis partes, ut contemnamus omnia contemnenda,gloriam,diuitias, uoluptatem, quæ uulgus hominũ ſuſpicit, & magna contentione perſequitur,corrupto auditu, cęterorumq; ſenſuum iudicio. Altera uero docet,ut inæqualem aſperamq; uiam,ſtudioſis uirtutis animabus inacceſſam deuitemus, & inoffenſe per tritam à populo, ſtratãq; incedamus, nuſquam labente ueſtigio. Neceſſe eſt igitur ut prioris ancilla ſit eloquendi facultas, & argutatio ſophiſtica, præſtigias faciens per coniecturas quaſdam perſuaſibiles. Alterius uero,illa uictus ratio quę cibum potumq; requirit. nam earum nomina, Zelpha & Balla, extant in ſacris literis.Zelpha idem ſonat quod oris iter, & eloquendi facultatem ſignificat. Balla uero deglutitionem,quę eſt mortalium animaliũ pręcipuũ firmamentum & ſummè neceſſarium. ab hac enim ſuſtinentur corpora,& uitæ rudentes ab hac religati ſunt ceu crepidine. Cum his igitur omnibus potentijs meditator ille habet conſuetudinem, cum alteris ut ingenuis & ciuibus, cum alteris, ut ancillis & pellicibus. Expetit enim Liam, id eſt motum, qui ſanitatem in corpore, in anima honeſtatem & iuſticiam operatur. Rachelem etiam diligit, colluctans cum affectibus, & exercens ſe ad temperantiam,re

ſiſtensq́ omnibus rebus ſenſibilibus. Duobus enim modis utilitatem capimus, dum uel in pace bonis fruimur, uel in bello mala profligamus arcemusq́. Per Liam antiquiſsima & præcipua bona percipimus: per Rachelem, uelut ex hoſtibus manubias. Huiuſmodi eſt cum his matronis conſuetudo. Opus habet nihilominus etiam Balla deglutitione meditator noſter, ſed ut ancilla & pellice. niſi enim edat & uiuat, bene uiuere nõ poteſt: quandoquidem indifferentia ſemper melioribus pro fundamento ſunt. opus habet Zelpha quoq; differendi facultatẽ, ut ratiocinatio duabus rebus in unũ collatis abſoluatur, ex cogitationis fonte, & riuo inde promanãte per uocis organum. Verũ iſti pluribus uel uxoribus uel cõcubinis uſi ſunt, ut in ſacra ſcriptura legitur. At cum Iſaac non plures uxores, non pellex ulla, ſed coniux unica quam uirginem puellam duxerat, eſt perpetua uitæ ſocia. cur ita? quia uirtus quæ diſcitur, qualis Abrahami fuit, pluribus eruditionibus indiget, legitimis iuxta prudentiam, adulterinis iuxta diſciplinas quas liberales uocamus. itidem quæ per meditationem abſoluitur, quod genus uirtutis Iacob ſectatum apparet. meditationes enim conſtant ex compluribus uarijs dogmatibus, antecedentibus, conſequentibus, citius aut ſerius occurrentibus, & labores nunc minores nunc maiores exhibentibus. At genus à ſeipſo doctũ, in quo Iſaac cenſetur, optimam inter omnes bonos affectus lætiam ſimplicem, meram ſinceramq́ ſortitum eſt, nec meditatione ulla nec doctrina indigens, ad quas parandas non ſolum matronis ſcientijs, ſed & illis alteris pellicibus opus eſt. Cùm enim deus ſcientias ſine præceptore cælitus impluit, impoſsibile eſt delectari amplius ancillis & concubinis artibus, & teneri deſiderio, tanquam filiorũ dogmatum illegitimorum. Siquidem dominæ reginæq́ uirtutis maritus appellatur, cui tantus honor contigit. ea Latine patientia, Hebraice Rebeca uocatur. Nam quiſquis naturæ ſuæ felicitate & fœcunditate animæ ſine labore ſapientiã aſſecutus eſt, nullum profectum requirit amplius. habet enim in promptu perfecta dona dei inſpirata per illas antiquas Gratias, quæ ſibi optat perpetua. Et hoc eſt, opinor, cur ille autor omnis beneficentiæ, uolens ratas ſuas gratias, ei qui acceperat, uxorem deſpondet patientiam. Reminiſcentia tamen ſecundum à memoria locum tenet, & reminiſcens à memore. nam ille ſimilis eſt utenti conſtanter bona ualetudine, hic recolligenti ſe poſt ægritudinem. Nam obliuio morbus eſt memorię. Quiſquis autem reminiſcitur, neceſſum eſt, ut oblitus prius fuerit quorum meminerat. Memoriam ſacra ſcriptura Ephraim nominat, quam uocem fertilitatem fructuũ interpretari licet: reminiſcentiam autem ex obliuione Manaſſem uocant Hebræi. ſic ẽm anima memoris profert ceu fructum quæ didicit, nihil eorũ amittens: reminiſcentis autẽ, ex obliuione euadit, qua priuſq́ admoneretur, tenebãt. itaq; memori marito uxor cohabitat memoria: obliuioſo pellex reminiſcentia, Syra genere, iactabunda et arrogans. nam Syria ſublimitas interpretatur. huius cõcubinæ reminiſcentiæ filius eſt Macheir ut appellãt Hebræi, ac ſi Latine dicas, patris. nã qui reminiſcunt, putant à patre intellectu ſe cõmonefieri, nec reputant ſecũ, quòd is ipſe aliquando admiſit in ſe obliuionẽ, nõ facturus, ſi habuiſſet in poteſtate memoriã. Scriptũ eſt enim: Nati ſunt filij Manaſſæ, quos peperit ei cõcubina

bina Syra, primum Macheir, qui genuit Galaad. Nachor quoqꝫ frater Abrã ham duas mulieres habuit, uxorẽ & pellicem. uxoris nomẽ Melcha, Ruma uero pellicis. ſed non hiſtoricã genealogiã contexit legiſlator ſapiẽtiſsimus; quod abſit ut quiſqꝫ ſanus ſuſpicetur: magis rerũ animæ profuturarũ eſt hęc narratio. quod ſi hæc nomina uertanť in linguã nobis uernaculam, quid ſibi uelint apparebit. age igitur ſcrutemur ſingula. Nachor idẽ eſt q̃d luminis re quies, Melcha quod regina, Ruma ſignificat uidentẽ aliquid. Ergo lucẽ ha‑ bere in mente bonum eſt. quod aũt quieſcit & ceſſat immotũ, imperfectum bonum eſt. nã mala quieſcere expedit, bona uero moueri. Quid eñ prodeſt ceſſare bonum tibicinem aut cithariſtã, aut in uniuerſum quemcunqꝫ artifi‑ cem ſuam artem non exercere? nam ſine actione ſola cõtemplatio ſcientibus ad nihil eſt utilis. nec enim pancratiaſta, pugil ue aut luctator ex arena pro‑ truſus ullum fructum è ſtudio ſuo referet: neqꝫ abſolutus curſor, ſi corripia‑ tur à podagra, aut alioqui laboret morbo infeſto pedibus. lumen autem ani mæ, ſolari ſimillimũ eſt ſcientia. nam ſicut oculi ſplendore, ſic mens illuſtra‑ tur ſapientia, & uſqꝫ acutius cernere aſſueſcit inuncta nouis ſemper contem plationibus. Itaqꝫ luminis quies Nachor interpretať. & merito. Quatenus enim Abrahamum cognatione attingit, ſapientiæ luminis factus eſt parti‑ ceps. quatenus autem non eſt comitatus peregrinantem à creatura ad crea‑ torem, à mundo ad mundi opificem, claudam & parum integram ſcien‑ tiam acquiſiuit, reſtitantem ceſſantem que, uel potius humi defixam mo‑ re ſtatuæ. Non demigrat enim è Chaldaica regione, hoc eſt non deſiſtit ab aſtronomicis ſpeculationibus, creaturã magis colens q̃ opificem, & mun‑ dum magis q̃ deum: imò mundum ipſum deũ eſſe credens, nõ omnipoten‑ tis opificium. Melcham autem ducit uxorem, non fortunatã aliquam regi‑ nam late imperitantem nationibus aut ciuitatibus, ſed appellatã tantũ com‑ muni cum ea uocabulo. Quemadmodum enim Cælum, eo quod inter om‑ nes creaturas præemineat, regem ſenſibilium non inconuenienter quis di‑ xerit: ſic & ſcientiam rerum cæleſtiũ, cuius profeſſores habentur Chaldæi & aſtronomi, reginam ſcientiarum ipſi uocant propter excellentiam. Hæc igitur eſt matrona, concubina uero uidens unum aliquid, uel uiliſsimum. Proinde optimo generi contigit uidere, quod eſt optimũ, nempe eum Qui eſt. Nam Iſrael uidens deum interpretatur. Secundaria uero cupienti ſecun da ſors obuenit, ſpectare cælum ſenſibile, ſtellarumqꝫ ordinem decentiſsi‑ mum, & choream uere muſicã. Tertij ſunt quidam diſceptatores, qui natu‑ ras præſtantiſsimas ſenſibiliũ intelligibiliumqꝫ ne attingunt quidem, tantũ circa parata iſta ſophiſmata tempus cauillando terentes. Horum concubina eſt Ruma, uidens aliquid uel minutum, quia non poſſunt potiora ſcrutari, unde aliquam uitæ utilitatem capiant. Nam ſicut apud medicos quæ dici‑ tur logoiatria multum abeſt ut ægrotos adiuuet: remedijs enim & chirur‑ gijs & diætis, nõ uerbis morbi curantur: ſic & in philoſophia uerba tantùm quidam uenditant & uenantur, uitam autem morbis refertam curare nec poſſunt nec uolunt: nec pudet eos à teneris annis ad ultimam uſqꝫ ſenectu‑ tem ſententiolas frigidas oppugnare propugnareqꝫ, tanquam felicitas in nominibus uerbiſqꝫ & in immodica inaniqꝫ curioſitate ſita ſit, ac non potius

in componendis moribus: qui fons ſi bene ſe habeat, exulant uitia, uirtus reſtituitur. Vtuntur tamen concubinis, id eſt opinionibus dogmatibusq́, etiam mali homines: quandoquidem ſcriptura dicit, quòd Thamna concubina Eliphæ, filij Eſau, peperit Eliphæ filium Amalec. Egregia nepotis degeneratio. ea magis apparebit, ſi non tam de homine hæc intelligantur quàm de anima, & quaſi anatomica ratione conſiderentur. brutus enim & immoderatus impetus affectuum appellatur Amalec: quod interpretatur populus elingens. ſicut enim uis ignis abſumit obiectam materiam, eodem modo & affectus excandeſcens abligurit corrumpitq́ quicquid inuenit obuium. huius affectus pater Eliphas iure cenſetur. nam hæc uox interpretatur deus me diſperſit. An non quam primum diſsipatur & reijcitur anima à deo, ſtatim hic brutus affectus naſcitur? nam perſpicacem et religioſam mentem, ceu generoſam uitem propagat, radices extendens in æternitatem, & ubertatem ei donans ad uſumfructum uirtutũ. & hoc eſt quod Moſes precatur: Inducens plantabis eos: ut non intra unũ diem areſcat, ſed immortalis longæuaq́ fiat dei plantatio. Nam iniuſtam impiamq́ animam fugatam à ſeipſo longiſsime, diſsipat in locum uoluptatum, concupiſcentiarum, & facinorum: qui locus impiorum uocatur, aptius quàm ille fabuloſus apud inferos. reuera enim infernus nihil aliud eſt quàm uita miſeri, ſcelerati, execrandiq́ hominis. Extat autem & alibi hoc uerbum in ſacris literis: Quando diuiſit altiſsimus gentes, & diſperſit filios Adam, terrenos mores omnes: quos nullius cæleſtis boni uidendi cupidos abegit, diſperſos extorres & exules. nullus enim malus uel domum habet uel ciuitatem, uel ullum ſocietatis ius, ſed inſtabilis diſpergitur, paſsim uagus errabundusq́, nuſquã ualens ſubſiſtere. Suſcipit igitur malus è coniuge maliciam filiam, è concubina uero affectionem. Intellectui enim tota anima quaſi coniux eſt uitæ ſocia, quæ ſi culpabilis eſt, parit uitia. corporea uero natura pellex uidetur, quæ affectiones gignit. Nam uoluptates ac concupiſcentiæ habitant in corpore. mulier ipſa Thamna nominatur, ac ſi dicas defectus fluctuans. deficit enim & languescit affectu anima, motum & iactationem magnã ſumens à corpore, propter coortam grauem tempeſtatem ex immoderato impetu. Caput autem tanquã animantis omnium dictarũ partium, Eſau eſt princeps generis, qui modo factura, modo quercus, interpretatur. quercus, quia rigidus, inexorabilis, inobſequens, duræ ceruicis, amentiã in conſiliũ adhibens, uere quernus homo. factura uerò, quia figmentum & fabula eſt uita inſipiens, plena tragico faſtu, irriſione mutua, cauillisq́ comicis, nihil ſani habens, mendax & a ueritate aliena, qualitate carentem inuiſibilẽ informemq́ naturam non aſsis faciens, quam Meditator deamat. Teſtis eſt Moſes, dicens: Erat Iacob ſimplex, domum habitans. Itaq́ huic contrarius ſine domo eſt, figmentorum, poematum, & fabuloſarũ nugarum amicus, uel potius ipſe ludus & fabula. Hactenus de ſtudioſi intellectus cũ coniugibus cõcubinisq́ cõgreſſu, quantum fieri potuit, dictũ eſt. attexenda ſunt reliqua & ſcrutanda quæ deinceps ſequunt. Obedijt, inquit, Abrahã uerbis Sarræ.] Neceſſe eſt enim ut diſcipulus monitis uirtutis obediat. non omnes enim præfectis ſuis obediunt, ſed quotquot uehemẽter amant ſcientiã, nã penè quotidie plena ſunt

theatra

theatra & auditoria: & philoſophi ſine reſpiratione de uirtute copioſe uer-
ba faciunt, ſed quæ nã eſt horũ ſermonũ utilitas? cum enim deberent atten-
dere, auocantes animũ quidã de nauigatione ac negotiatione, quidã de agri
cultura & reditibus, quidã de honoribus & rep. quidã de lucris ex opificijs,
quidã de plectendis inimicis, quidã de amoribus, omnes de alijs rebus cogi
tant: ut quantũ ad rem præſentẽ attinet ſurdi ſint, corpore tantũ occupantes
ſuũ locum, peregrinantes animo, & nihil differẽtes à ſtatuis ac imaginibus.
q̃d ſi qui attendunt etiã, tantiſper dũ ſedent audiunt, poſt diſceſſum nõ me-
minerunt quicq̃ amplius: quippe qui uenerãt ut aurib. uoluptatẽ caperent
potius q̃ utilitatẽ aliquã. itaq̃ anima eorũ nihil potuit uero concipere, ſed
quãprimũ uoluptas illa auditus ceſſauit, euanuit & attentio. Tertiũ genus
eſt eorũ, qui recentẽ adhuc dictorum tenent memoriã, ſed ſophiſtæ cõperi-
untur nõ philoſophi. horum laudatur oratio, uita uituperat̃. poſſunt em̃ di-
cere optima, ſed nõ poſſunt facere. Itaq̃ rarus eſt inuentu attentus, memor,
qui malit facere q̃ dicere: quæ omnia teſtant̃ ſacræ literæ de ſcientiæ cupido.
his uerbis: Obedijt uoci Sarræ. nõ enim ſolum audire, ſed exaudire inducit̃.
quo uocabulo aſſenſus & obedientia ſignificatur aptiſsime. nec abſurde di-
ctum eſt illud Voci, & non loquenti Sarræ obeditum. propriũ enim diſcen
tis eſt, audire uocem uerbaq̃. per hæc enim ſola diſcit. at quiſquis meditatio
ne uirtutẽ nõ doctrina parat, nõ uerba ſed quid dicat̃ attẽdit, uitã quoq̃ præ
ceptoris imitãs laudãdis actionibus. narrat̃ em̃ de Iacob, quando ad gentili
cias nuptias mittitur, Exaudiuit Iacob matrẽ & patrẽ ſuum, & profectus eſt
in Meſopotamiã. nõ dicit uocẽ nec uerba exaudita. decebat em̃ meditatorẽ
hunc uitę imitatorẽ fieri, non ſermonũ auditorẽ. hoc enim diſcentis eſt illud
parãtis ſe certamini, ut hinc quoq̃ meditantis & diſcẽtis appateat differẽtia,
dũ alter præceptorẽ, alter præcepta ſequit̃. Aſſumpſit igitur Sarra uxor A-
brahami Agar Ægyptiã ancillã ſuã, poſt annos decem q̃ habitare cœperũt
in terra Chanaan, & dedit eam ſuo marito uxorẽ. Inuidum, amarulentũ, ma
lignum ſuapte natura eſt uitiũ: e diuerſo uirtus res mitis, benigna, ſocialis, o-
mnibus modis parata generoſis animis prodeſſe uel per ſe uel per alios. nũc
igitur nõ ualentibus nobis è prudentia filios ſuſcipere, ſuã deſpondet famu-
lam, encyclopædiã inquã ſiue orbem diſciplinarũ liberaliũ, tantũ non ſeque
ſtram agens & ſponſæ ornatricẽ. legimus em̃ q̈ ipſa ſuo marito hanc uxorẽ
in manum tradiderit. Hic quærendũ occurrit, cur denuo Sarrã dicat uxorẽ
Abrahami, quod iam ſæpe antea docuerat. nõ em̃ affectat tautologiã, proli-
xæ orationis inſigne uitiũ. Quid igit̃ dicendum? Quoniam ancillã prudẽtię
liberalẽ eruditionem deſponſatã narrat ſcriptura, ait eam nõ oblitã conditi-
onis & officij q̃d debebatur dominæ, ſed meminiſſe q̈ illa ſit matrona & u-
xor legitima, ipſa uero ꝓpter neceſsitatẽ ad tempus aſſumpta. id q̃d accidit
omnib. diſcendi cupidis. qui expertus eſt, idoneus teſtis erit. Equidẽ cũ pri-
mum cœpi ſtimulari amore philoſophiæ, admodũ iuuenis conſuetudinẽ ha
bui cum una ex eius pediſequis grãmatica, cuius partus, ſcribendi legendiq̃
facultatẽ, & narrationes poetarũ, dedicaui eius dominę. ac rurſum cũ altera
cõgreſſus geometria, delectatus eius pulchritudine, ut cuius membris nihil
eſſet moderatius aut caſtigatius, nihil ex ea natum abſcõdi, ſed bona fide re-

preſentaui ac donaui matronæ. tertiā quoq; ſolicitaui. erat aūt cōcinna, modulata, cōpoſita, Muſica nomine. ex hac genui colorationes diatonicas, & harmonicos cōiunctos disiunctosq; cantus, pertinentes ad diateſſaron, diapente, diapaſon ſymphonias. ne hæc quidē cælaui, quo magis diteſceret uxor legitima, aucta numeroſo famulicio. Sunt enim qui ancillarū illecebris ineſcati, paruipenderunt heram philoſophiā, & conſenuerunt quidā in poematibus, quidam in deliniationibus, quidā in colorū temperaturis, alij in alijs rebus innumeris, nō ualentes ſeſe ad matronā recipere. habet enim unaquæq; ars ſuas elegātias quibus alliciat, quibus delectati quidā capiunt, obliti promiſſorum, quæ ſibi interceſſerunt cū philoſophia. ſed qui à pactis non diſcedit, undecunq; parat quibus dominæ placeat. merito igitur ſcriptura fidem eius celebrat, affirmās nunc quoq; uxorē Sarrā eſſe, etiā quando ipſa uolente libenteq; maritus ancillā duxit in thalamū. atqui ſicut liberales artes cōferunt ad quærendam philoſophiā, ita philoſophia ad parandā ſapientiā. Eſt enim philoſophia meditatio ſapientiæ, ſapientia uero ſcientia rerū humanarum diuinarumq;, & cauſarū inſuper. ergo ſicut encyclopædia philoſophiæ ſeruit, ſic philoſophia ſapientiæ. at philoſophia docet nos continere linguā, uentrem, & ea quæ ſub uentre ſunt. hæc quāuis per ſe expetenda, auguſtiora tamē fiunt, quando in honorē dei & cauſa religionis, exercentur. oportet igitur nos eſſe memores dominæ, dū famularū eius procos agimus. & quāuis harum mariti dicamur, illa nobis matrona ſit etiamſi non dicatur. Traditur aūt hæc noua nupta nō ſtatim poſtq; in Chananæā terrā uentum eſt, ſed morato in ea iam per decenniū. hoc quid ſit, nō obiter diſpiciendū eſt. Mox à natiuitate anima noſtra coalitis tantū affectib. utit, triſtitijs, doloribus, timoribus, cōcupiſcentijs, uoluptatibus, qui per ſenſus in eam obrepūt, prius q; ratio queat à bonis mala diſcernere, & quantū altera diſtēt ab alteris cognoſcere, nimirū quaſi ſomno etiā tum grauata & uix recludens oculos. ꝓcedente uero tēpore, cum pueritiā egreſsi attingimus adoleſcentiā, ſtatim geminæ ſtirpes ex una radice naſcunt, uirtus & uitiū. quas licet ambas intelligamus, utiq; alterā eligimus, generoſi uirtutem, uitiū cōtrarij. His prius præſtructis, ſciendū affectus per Ægyptū ſignificari, uitia per terrā Chananæā. itaq; merito populus ex Ægypto in Chananæam ducitur. nam homo, ut dixi, ex quo natus eſt, Ægyptios affectus incolit, radicatus in doloribus & uoluptatibus. deinde ceu in coloniam migrat ad uitia, ratione iam cernente acutius, & bonum malumq; intelligente, malū tamen eligente, quod multum mortalitatis habeat, quæ malo eſt propria, ſicut contrarium bonum ad deum pertinet. Has natura uoluit eſſe patrias ætatibus, puerili affectum Ægyptum, pubeſcenti uitium Chananitidem. At ſacra ſcriptura licet non ignara patriarum humani generis, ſubmonet nos quid agendum, quid'ue utile, præcipiens ut odio habeamus gentium leges inſtitutaq;, his uerbis. Et locutus eſt dominus ad Moſem, dicens: Loquere filijs Iſrael, & dices ad eos. Ego dominus deus ueſter. Iuxta conſuetudinē Ægypti in qua habitaſtis nō facietis, nec in legibus eorū ambulabitis. Iudicia mea facietis, & iuxta morem regionis Chanaan, in quam ego introducturus ſum uos, non facietis. Præcepta mea facite, & ambulate in eis. Ego dominus deus ueſter. Cuſtodite omia

præcepta

præcepta mea & iudicia mea, & facite ea. Qui fecerit ea, uiuet in eis. ego dominus deus ueſter. Cuſtodite omnia præcepta mea, & iudicia mea. Ergo uera uita conſiſtit in dei præceptis & iudicijs, adeò ut mores impiorum adferant perniciem. quidam autem non perpendunt affectus & uitia, unde impiorū & facinoroſorum multitudo exoritur. Ergo poſt exactum in Chananæa terra decenniū Agarem ducamus, quādo iam rationis participes, noxiam ſuapte natura ignorantiā & ineruditionem dedidiſcimus. aliquāto poſt in numero perfecto denario legitimo eruditionem profuturam concupiſcimus. Rationem autem denarij numeri diligenter exquiſiuerunt muſicorum filij, laudatam non mediocriter etiam à Moſe ſacratiſsimo: qui ad hunc numerum refert res pulcherrimas, uota, primitias, oblationes ſacerdotum perpetuas, obſeruationem paſchatis, propitiationem, redeuntem quinquageſimo quoq; anno remiſsionem, & reſtitutionem in integrū, apparatū tabernaculi diſſolubilis, aliaq; innumera, quæ memorare prolixū fuerit. tantùm potiora non ſilebimus. Ante omnia Noe illū, qui primus in ſacra ſcriptura iuſtus pronunciatus eſt, à protoplaſto inducit decimū, nō ad indicandā annorum multitudinē, ſed ut aperte doceat: ꝙ ſicut denarius numerorū qui deinceps unitatē ſequunt eſt perfectiſsimus: ita iuſticia in anima reuera finis eſt uitæ actionū. nam ternio per ſeipſum multiplicatus ut faciat nouenariū, res bellicoſa habetur in oraculis: ſuperueniens autem unitas ad explendū denarium, amica exiſtimatur. id colligitur ex nouē regnis, quādo ciuili bello quatuor affectus cōtra quinq; ſenſus inſurrexerunt, & totam animā quaſi ciuitatem adduxerunt in ruinæ uaſtitatisq; periculum, quod ſapiens ille Abrahā decimus cum ſuorum manu ſuperueniens ſuſtulit. hic pro tempeſtate tranquillitatem, ſanitatē pro morbo, uitā, ſi uerum fatendū eſt, pro morte attulit fauente deo uictoriā aſſecutus, ob quā gratus obtulit ei decimas. quin & pecudum omniū quæ ſub uirgā .i. diſciplinam ueniūt, & quæ ſunt cicuris manſuetiq; generis, decimas lex ſegregat, iubēs ut cōſecrentur: ut tam multis exemplis diſcamus ꝙ familiaris deo ſit denarius, nouenarius uero numerus mortali noſtro generi. nec tantum animaliū, uerum etiam omniū terræ fructuum decimæ exiguntur primitiarū nomine. Omnes, inquit, decimæ, ſiue frugum ſiue arboreorū fructuum, cōſecratę ſunt domino: & omnes decimę boum ac ouiū, & omnis pecoris quod ſub uirga numeratur decimæ ſacratę erunt domino. Viden' ut etiam de hac mole noſtra corporea, uere terrena & lignea, primitias imperat? nam uita, ſalus, incrementum, ſanitas, per diuinam ei contingunt gratiam. Viden' ut etiā de brutis quæ nobis inſunt animalibus, hoc eſt ſenſibus, idem præcipitur? nam uiſus, auditus, odoratus, guſtus tactusq;, diuina ſunt munera, gratiarum actione dignisſima. Verum non ob hæc ſolum terrena, lignea, corporea, nec ob brutas animantes, ſenſus uidelicet, benefactorem laudare docemur: ſed & ob mentem, quæ proprie homo eſt in homine, potior in deteriore, immortalis in morti obnoxio. ideo ut puto, primogenita omnia ſibi cōſecrauit, pro quibus decimā Leuiticam inquam tribum accepit, ut eſſent qui conſeruarent cuſtodirentq; ſanctitatem & religionem ceremoniarum, quæ ad dei cultum referuntur. nam præcipua noſtri pars eſt ratio, & dignum eſt, ut intelligentiæ, ſolertiæ,

ſagacitatis,prudentiæ,& cæterarũ eius potentiarũ,offerantur deo primitię, qui has dotes cumulauit largiter. hac occaſione permotus ille meditator inter precandum ait:Omnium quæ mihi dederis ſeponã tibi decimas. Et oraculum quod poſt uictoriales preces ſcriptũ eſt, quas ille à ſeipſo cõſecratus ſacerdos Melchiſedec precat:Dedit,inqt,ei decimas omniũ, de ſenſibus bene ſentire,de uerbis bene dicere,de mente bene cogitare. Pulcherrime igit ſi mulq̃ neceſſarie per ſpeciem enarrationis, quãdo cæleſtis illius & diuini alimenti monumentum in urna aurea conſecratũ eſt, ait: quod Gomor erat decima pars trium menſurarum. In nobis enim ipſis tres menſuræ uident eſſe, ſenſus,ratio & mens. ſenſibilia ſenſu,uerba & orationes ratiõe,intelligibilia mente metimur. de his ſingulis tribus menſuris primitię ſunt offerendę qua ſi quædã ſacræ decimæ,ut & ſermões & ſenſus & intellectus inculpabiliter ſancq̃ iuxta deum ſe habeant. hæc em̃ demũ uera eſt iuſtaq̃ menſura, noſtrę autem falſæ iniuſtæq̃. merito igitur & in ſacrificijs decima pars menſuræ ſimilæ cum uictimis in altare infertur,manente nobis reliquo nouenario numero. huc facit & quotidianum ſacerdotum ſacrificium. His enim præceptum eſt, ut decimam partem ephi ſimilæ ſemper offerant. Didicerant enim tranſcenſo nouenario ſenſibili exiſtimato deo,decimum & ſolum uerum uere colere. in nouem enim partes mundus diſtribuitur, octo in cęlo, ſupremũ orbem & ſeptẽ reliquos erraticorum ſiderum ſimiles curſus habentium: nonam autem terram cum aqua & aere. Horum enim una eſt cognatio, uarias mutationes recipientium. Vulgus autem has nouem partes & compactum ex his mundum colebat: at uir perfectus ſuperiorem his opificem earum deum decimum. emergẽs enim ſuper omnia eius opera deſiderabat artificẽ ipſum, ſupplex eius cultor fieri cupiẽs. ideo decimas perpetuas decimo illi qui ſolus æternus eſt, dedicat ſacerdos, quod proprie animæ paſcha dicitur, omnium affectuum & omniũ ſenſibilium trãſitus dum ꝓperat ad decimũ illud q̃d eſt diuinũ & intelligibile. ſcriptũ eſt enim: Decima menſis decimi ſumat unuſquiſq; agnũ per domos ſingulas: ut à decima illi decimo cõſecrentur uictimæ ſeruatæ in anima duas è tribus partes illuſtratas habente, donec in totum uerſa in ſplendorẽ cæleſtem, uelut luna toto orbe fulgida, per duas ſeptimanas aucta, nõ ſolum cuſtodire, ſed & ſacrificare iam ualeat integras & inculpatas hoſtias. i. ꝓpitiationes. hoc em̃ fit menſis decima, anima illũ decimum deũ inuocante ſuppliciter, edocta q̃ humiles & nihili creaturę ſint, & q̃ immenſo interuallo excellat inter omes eas ille ingenitus. qua ꝓpter ꝓpitius uel abſq; ꝓpitiatiõe fit ſeipſos dãnantibus & cõtrahentib. nõ iactabundis & faſtu turgidis. hæc eſt remiſsio, hæc libertas abſoluta animæ, priſtinũ errorem excutientis, & tranſeuntis ad nunq̃ erranté naturam, redeuntiſq; ad ſortem quam olim acceperat, cum magnifice ſpiraret, & uigeret honeſtis laboribus. tunc enim eius certaminibus delectatum illud ſacrum uerbum, dedit ei præmium eximium ſortẽ immortalem, & ordinem in genere incorruptibili. hoc & ille ſapiens Abrahã ſupplex orat, imminente incendio, uerbotenus quidem terræ Sodomiticæ, re autem animę bonorũ rerum ſterilis & orbatæ rationis oculis: ut ſi inueniatur in ea denarius ceu reliquiæ quædam iuſticiæ, detur ei uenia. Orditur autem ſupplicationem à remiſsionis

numero

numero quinquagenario, & in denariũ deſinit, extremã redẽptionẽ. & hoc
eſt cur mihi uidetᷣ Moſes quoq; poſt tribunos, centuriones, qnquagenarios
præfectos, poſtremo decuriones eligere: ut ſi mens non poſsit per ſeniores
ordines proficere, ſaltẽ purgetᷣ per ultimos. Pulcherrimũ documentũ etiã il-
lius ſtudioſi ſeruus didicit, quãdo mirifica legatione fungẽs per ſeipſum ſa-
pienti petebat in uxorẽ patientiã uirtutẽ cognatiſsimã. decẽ enim camelos aſ
ſumit, in denarij, hoc eſt rectę inſtitutionis memoriã, ꝙ haberet herũ multo
rum experimentorũ memorẽ. ſumit & de bonis herilibus, nõ arg. ntũ aurũ-
ue, aut aliquã materiẽ corruptibilẽ: hæc enim Moſes bona nunq̃ diceret: ſed
illa germana quę ſolius ſunt animę uiatico negotiatiõiq; deſtinat, doctrinã,
profectũ, ſtudiũ, deſideriũ, zelum, diuinationẽ, prophetiã, amorẽ bonorum
operũ: quibus rebus exercitatus aſsidue, iam uelut ex alto portũ aſpiciens,
promet inaures duas, ſingulas drachmã pendentes, & armillas põdo aureo-
rum decem, quas tradat puellę offerenti hoſpitium. ó diuinũ ornamentum,
drachmam eſſe auditionem, pondus propter unitatis naturam indiuiſibile:
auditus enim nõ debet cuiquã uacare, niſi uni uerbo, quod uirtutes unius ſo
lius dei decenter exprimit: armillas autem aureorum decem. nam ſapientes
actiones perfectis numeris firmantur, quarũ unaquæq; auro precioſior eſt.
Talis eſt & illa per optimates uiritim facta collatio, dum anima ornatu acce
pto à philoſophia feſtum dedicationis ageret, deo doctori & præceptori a-
gens gratias. acerram enim aureorũ decem plenã aromatibus dedicat, ut ua-
porem è prudentia cæteriſq; uirtutibus exhalantẽ, ille ſolus ſapiens dijudi-
cet. quo ſacrificio ubi litatum fuerit, Moſes ſacrum hymnum accinet dicens:
Hauſit dominus odorẽ ſuauitatis: olfacere ponens pro aſſentiri. nõ habet e-
nim ille formam humanã, nec naribus alijsúe partibus inſtrumentalibus in
diget. Paulopoſt autẽ & dei tabernaculũ è decem auleis conſtare dicet. nam
totius ſapientiæ compages numerũ perfectum ſortita eſt denarium. ſapien-
tia porro aula eſt regia regis omnipotentis qui ſolus imperat omnibus. hæc
eſt domus eius intelligibilis, altera uero ſenſibilis mundus hic, quandoqui-
dem & aulæa cõtexta ſunt ex rebus quatuor elementa ſignificantibus, uide
licet byſſo, hyacintho, purpura, & cocco, quæ illa numero referunt. Byſſus
terrã ſignificat ex qua naſcitur. hyacinthus aerem nigricantẽ ſuapte natura:
aquam purpura, quòd hęc tinctura è mari petatur, aliter dicta conchilium.
poſtremo ignem color coccinus, cui ſimillimus eſt. Rurſum Ægyptum re-
bellem, quando aduerſariam mentem uenerata regni traditis inſignibus e-
am ornauit, ſolio, ſceptro, diademate, decem plagis caſtigat ille rerum arbi-
ter omnipotens. Idem ſapienti Abrahamo pollicetur, nec plures nec pauci-
ores, ſed decem gentes ſe deleturum, & harũ agros daturũ ſe illius poſteris:
denariũ ducens idoneũ ad omnia, tam ad honorẽ q̃ ad pœnã, tam ad laudẽ
q̃ ad uituperiũ. uerùm iſta quorſum memorare pergimus, cũ ſacrã illã diui-
nãq; concionẽ x in uniuerſum p̃ceptis Moſes abſoluerit: quę ſunt capita iu-
ris diuini in leges plurimas partiti, radices, initia, fontes perẽnes mãdatorũ,
iuſſa uetitaq; cõtinentiũ, ad utilitatẽ illorũ q ea recipiũt. merito igitᷣ decẽnio
poſt q̃ è Chaldęa migratũ fuerat, cũ Agar contrahitᷣ connubiũ. nec enim ſta-
tim ubi ratione uti cœpimus, languẽte adhuc mente artes liberales appetere

poſſumus

poſſumus,ſed confirmata iam ui intelligendi atq; ſolertia, quando nō ſuperficietenus quaſi aliud agendo,ſed firma certaq; ſententia res complectimur. ideo mox in cōtextu additur illud,Ingreſſus eſt ad Agar.Cōueniebat enim diſcipulo ut docti magiſtri ludū frequentaret,& diſceret diſciplinas naturæ humanæ cōgruas.Et nunc quidē diſcipulus ad doctrinā ire inducitur:ſæpe tamen illa prior obuiā procurrit ſine inuidia, & uenientes generoſe attrahit. Sic uirtutem Liam uidere licet occurrentē dicentemq; Meditatori, Ad me ingredieris hodie,cum ille rure domum rediret. quò enim aliò debuerat ire ſeminum ſcientiæ plantarumq; curator,niſi ad cultā à ſe uirtutem? quæ non nunquam uelut periculum faciens diſcipulorum alacritatis & promptitudinis,non occurrit,ſed uelata facie ſicut Thamar, ſedet in triuio, pro meretrice ſe oſtentans prætereuntibus,ne quis curioſior uelum detrahat,& intemerati uirgineiq; pudoris pulchritudinem decentiſsimam cōſpiciat. Sed quis eſt ille quæſitor diſcendi cupidus, nihil indiſcuſſum & inexploratum ſinens,niſi ſummus ille dux & rex, libenter perſtās in icto ſemel cum deo fœdere, Iudas nomine. Diuertit,inquit, ad eam de uia & dixit:Sine me ut coeam tecum.] Nec ulterius moleſtus fuit, ut inſpiceret quæ nam eſſet illa uelata potentia, & quid ſibi quæreret. Cæterum poſt coitum ſcriptum eſt: Et concepit. nec exprimitur quis.Comprehendit enim ars quidem diſcentem, adamatum ſibi perſuadens: diſcipulus uero magiſtram, quoties diſcit auide. Interdum etiam quampiam ex indifferentibus ſcientijs profitens, & diſcipulum nactus ingenioſum, iactat ſuā doctrinam, credens ſe ſolum autorem eruditionis ſuis auditoribus, atq; ita ſupinus incedit, & inflatus obducto ſupercilio,& à uolentibus eum ſectari magnā mercedē poſtulat: ſi quos autem ſentit ſitientes eruditionis, ſed pauperes, auerſatur, quaſi ſolus inueniſſet theſarum ſapientiæ. hoc eſt illud in utero concipere, turgere inflariq; ſupra modum:quod recidit in dedecus diſciplinarum indifferentium; quas quidam ita dehoneſtant ſuapte natura honeſtiſsimas.Quotquot igitur animæ cum prudentia fiunt rebus grauidæ, pariunt nihilominus confuſa diſcernentes ſeparanteſq;, ſicut Rebeca. poſtq; enim utero concepit ſcientiā diſcordium rerum uirtutis & uitij, fœcunditate uſa utramq; naturā diſtinguit & ſeparat.Quotquot autem ſine prudentia concipiunt, aut abortiunt, aut contentioſum quempiā ſophiſtam iaculatorē ſagittariūq;, uel telis uelitationibuſq; impetitum pariunt.& merito.multū enim intereſt inter concipientes & grauidas.nam quæ ſe putant grauidas,partum ſibijpſis aſcribūt, eumq; iactant ſermonibus.at quæ non dedignant concipere,fatentur ſe nihil habere proprium,ſed ſemina atq; genituras externe infuſas confouere, & autorem harum uneratæ,maximū malum,ſcilicet ſui amorem,per bonū perfectum,ſcilicet pietatem,depellunt. Ad eundē modum etiam legum humanarum iacta ſunt ſemina. Erat uir quidam,inquit ſcriptura, de tribu Leui, nomine Amram, qui accepit uxorem de filiabus Leui. Ea grauida facta peperit filium:quem cum uiderent elegantem, abſconderunt tribus menſibus.hic eſt Moſes ille puriſsimus intellectus,uere elegās,qui numinis afflatu correptus legislatoriā ac propheticā facultatem adeptus eſt, ex genere natus leuitico paterna ſtirpe maternaq; florēs & cōgnatus ueritati.maximū aūt

quiddam

quiddã primus tribus huius autor pollicet. audet enim dicere: Ipſe mihi ſolus deus colendus eſt, aliud præterea nihil, nõ terra, nõ mare, nõ fluuij, non aeris uentorũq́ natura, nõ tempeſtates, nõ animaliũ plantarũq́ ſpecies, nõ ſol, non luna, nõ multitudo ſtellarũ ordine certo decurrentiũ, non cælũ nec mundus uniuerſus: quod promiſſum eſt magni generoſiq́ animi, emergere. ſupra creaturã & terminos eius traijcere, uni adhærendo Ingenito, iuxta ſacra præcepta, quæ id diſerte imperant. itaq́ pro hac aſsiduitate cultuq́ nõ in termiſſo reddit eis ſortẽ ſeipſum. Fideiubet autẽ pro hac mea promiſsione oraculũ dicẽs, Dominus hæreditas eius. Tales partus grauidæ magis q̃ cõcipientes animæ ſolent parere. Quemadmodũ aũt corporis oculi modo obſcure modo clare uident: ſimiliter etiam animæ oculus aliquando confuſiores & incertas, aliquando claras manifeſtasq́ rerum proprietates concipit. ſed ille obſcurus & incertus cõceptus ſimilis eſt fœtui nondũ formato in utero: clarus aũt & manifeſtus effigiẽ humanã habenti & diſcretas formas artuum. de quibus extat lex ſcripta ualde bona & perutilis. Si rixantib. uiris duobus alter percutiat mulierem grauidã, & illa puerũ informem eijciat, mulcta mulctabitur ex mariti arbitrio, eamq́ mox repræſentabit. Quod ſi formatus fuerit, dabit animam pro anima. non enim erat ſimile, perfectũ & imperfectum mentis opus corrumpere, neq́ coniectura tantundẽ ualet quantum ſciẽtia, neq́ ſperata res quantũ poſſeſſa. Ideo pro incerto incerta mulcta ſtatuitur: ubi finitum eſt facinus, lex quoq́ pœnam definit. quod intelligitur non de uirtute, ſed de arte aliqua inculpabili. Hoc fœtu prægnans eſt, non quæ concepit, ſed grauida, inflata opinione. nam eam quæ cõcepit abortire non eſt poſsibile, quòd credibile ſit abſoluturũ talem fœtum ipſum qui genituram indidit. at grauidæ non eſt mirũ ſi quid ſecus accidat, quòd hæc ægrotet ſine medico. Caue autẽ de Agar dictum putes, quòd uidiſſet ſeipſam concepiſſe, cum dicit, uidens q́ concepit, ſed de hera hoc intelligit Sarra. nã paulo poſt ipſa de ſeipſa dicit: Videns ſe concepiſſe, parata eſt coram ea. cur ita? quoniã indifferentes artes, & harum ſectatores, uident ſe graues utero, ſed quid geſtent non ſatis uident: ſcientiæ uero cernunt ſuos fœtus manifeſtiſsime. nã ſcientia maior eſt q̃ ars, quippe ratione cõfirmata ſtabilitaq́. ſic enim definitur: ſcientia eſt ex multis intellectis facultas, meditatione acquiſita, ad finem aliquẽ bonum ac utilẽ: quæ clauſula recte addit, ut malas improbatasq́ artes excludat. porrò ſciẽtia per rationẽ retinet cõſtanter atq́ firmiter. proinde muſicã, grammaticã, & harũ cognatas uocamus artes. nã quicũque in his ſunt abſoluti, dicunt artifices, muſici & grãmatici. philoſophiã uero & cæteras uirtutes, ſcientias, & qui hæc tenẽt, ſcientijs præditos, ut ſunt prudẽtes, temperãtes & philoſophi. quorũ nemo fallit in placitis excultæ à ſe ſciẽtiæ, ſicut ſupra dicti fallunt in artiũ ſuarũ contemplationibus. nã ſicut oculi uidẽt, ſed mens clarius per oculos, & aures audiũt, ſed mens per aures melius, & nares olfaciunt, ſed anima per nares efficacius: item cæteri ſenſus obiecta ſua percipiunt, ſed mens per eos purius atq́ ſincerius (loquendo enim proprie, hæc ipſa eſt oculorum oculus, & auris aurium, & in unoquoque ſenſu ſenſus ſincerior, utens illis tanquam pro tribunali apparitoribus, ſed ipſa naturas ſubiectorum iudicans, & quædam auerſans, alijs aſſentiẽs)
ſic

ſic artes quæ dicuntur indifferentes ſiue mediæ, corporis potentijs ſimiles, contemplationes ſuas tractant ſimpliciter, ſcientiæ uero ſuas diligentius & cum ſummo examine. nam ſicut intellectus ad ſenſum, ſic ad artem ſe habet ſcientia. nam anima eſt quidam (ut iam dixi) ſenſus ſenſuū. illarum igitur ſingulæ exigua quædam in rerum naturis ſibi uindicant, circa quæ occupantur, lineas geometria, ſonos muſica, uniuerſam uero naturam philoſophia. nam materia circa quam uerſatur, eſt mundus hic, & tota uiſibilis ac inuiſibilis eſſentia. Quid igitur mirū ſi cum uniuerſum uideat, uidet etiam partes, & quidem ꝗ̃ illæ melius, quippe illuſtrata maioribus acutioribusq́ oculis: ut merito hera philoſophia mediam eruditionem ancillam ſuam prægnantem uideat, potius ꝗ̃ illa ſeipſam. Quis enim ignorat ꝙ omnibus particularibus ſcientijs principia ſeminaq́ indidit philoſophia, ex quibus ſpeculationes earum germinent? nam æquilateræ, obliquæ, circulares, multiangulæ aliæq́ figuræ, inuenta geometriæ ſunt. cæterū punctum, ſuperficiem, lineam, ſolidum, non item inuenit geometria. Quomodo enim illa definiret punctum eſſe quod in partes non diuiditur, lineam longitudinē ſine latitudine, ſuperficiem longitudinem tantū cum latitudine, ſolidū quod tres dimenſiones habet, longitudinem, latitudinē, altitudinem. hæc enim ad philoſophiam attinent, & definiendi negotiū eſt philoſophi. item ſcribere legereq́ eſt minus perfectæ grāmaticæ, quam quidā torquentes uocabulum grammatiſticam uocant: perfectioris autem poetarū hiſtoricorumq́ explicatio. Quoties igitur de orationis partibus differūt, nónne tūc de inuentis philoſophiæ quiddam ſibi uſurpare uidentꝰ? huius enim eſt propriū diſquirere, quid coniunctio, quid nomen, quid uerbum, quid cōmune nomen, quid propriū, quid defectiuum in oratione, quid completum, quid affirmatiuū, quid interrogatiuum, quid percontatiuū, quid complexiuū, quid bonum malum ue. nam de per ſe abſolutis, & propoſitionibus & prædicamētis huius eſt tractatio. iam ſemiuocaliū, uocaliū, mutarumq́ literarū diſcrimina, & quomodo pronuncientur ſingulæ, & omnes elementorū atq; partium orationis proprietates, nónne à philoſophis elaboratæ abſolutæq́ ſunt? quæ iſti fures tanꝗ̃ de torrente paucas aliquot guttulas cum in animas ſuas inſtillauerint, nō pudet eos furta oſtentare quaſi res proprias. Quamobrem elati & ſibi placentes contemnunt dominam, penes quam ſolam eſt harū contemplationū autoritas. eum contemptū illa ſentiens coarguet ingenue dicens, Iniuriam patior, uobis pacta non ſeruantibus. ex quo enim complexi eſtis iſta rudimenta diſciplinarū nata è mea famula, exhibetis ei honorem uxori debitū, me uero ſic auerſamini, quaſi nunꝗ̃ iunctam matrimonio. Verùm hæc fortaſsis eſt nihil aliud ꝗ̃ ſuſpicio, me ex aperta conſuetudine ueſtra cum mea pediſequa, coniecturam non admodū certam ſumente alienati à me animi. quæ an uana ſit, ſoli deo notum eſt, prĕterea nemo facile iudicauerit. ideo proprie loquitur: Iudicet deus inter te & me: non prædamnans tanꝗ̃ inique agentem, ſed ambigens quaſi fortaſsis æquum faceret, quod non ita multo poſt certo compertum fuit, dum ſe defendens, & hæſitationi eius medicinam adhibēs ait, En tibi puellam trado in manus tuas, utere hac ſicut tibi libet.] Nam qui puellam dicit, utrumq́ fatetur, & conditionem ſeruilem, & ętatis imperitiā.

nam

nam puellæ nomen utriuſque rei ſignificationi conuenit. Simul fatetur & contraria, puellam adultæ, dominā opponens ancillæ: tantum nō in faciem reclamans: equidem encyclopędiā ut iuniorem & puellam in delicijs habeo, ſcientiam uero coniunctā cum prudentia ut maturam matronā honore proſequor. Quod autem dicit, in manus tuas, ſubiectionem quidem ſignificat, uerùm non hanc ſolam, ſed etiā quiddā aliud: uidelicet ꝙ res ancillæ ſint in manu corporis: corporeis enim inſtrumentis & potentijs opus habent artes liberales: res autem dominæ ad animā attineant. ad rationem enim referetur tum ſcientia tum prudentiā. itaq; quanto præſtantior, efficacior, & modis omnibus potior eſt intellectus utilitas, tāto pluris facio ſcientiā prudentiamq;, ꝙ iſtam muſicā unam ex artium liberaliū numero. Proinde cum ſis & habearis à me domina, ſume, inquit, omnem meā eruditionem, & non ſecus ꝙ ancilla, utere pro arbitrio tuo: quod ſcio fore non iniquū, etiamſi non tam iucundum ꝙ utile fuerit, & minimum ſuauitatis habuerit. bona enim et utilis eſt caſtigatio his qui hac indigent: quā aliter afflictionem ſacra ſcriptura nominat. Quapropter mox additur, Et afflixit eam: ac ſi diceret caſtigauit & coegit officiū facere. hoc enim plurimum cōfert otio corruptis & licentia, ſicut calcar equis cōtumacibus. Tales enim ægre manſueſcunt, & uix domātur ſcutica. an nō uides horum præmia? inſultant uiris probatis, dilatantur, pingueſcunt, ſumunt magnos ſpiritus. dein aſſequūtur impietatis ſuæ miſera præmia, nimirū & ipſi miſerabiles infortunatiq;, dum coronātur & pronunciantur præcurr.. omnes impios. affluentibus enim leniter felicitatibus, putabant ſe deos aureos & argenteos, oblectati adulterinis numiſmatibus, obliti eius Qui uere eſt. Teſtis eſt Moſes dicens: Impinguatus, incraſſatus, dilatatus, deſeruit deum factorem ſuū. Itaq; ſi nimia diſſolutio maximū morbum impietatem parturit, ediuerſo legitima caſtigatio bonū gignit perfectiſsimū, illam tantopere laudatam emendationē. Vnde factū eſt quod primarium feſtum azymorū, per panem afflictionis ſignificat: quamuis nemo neſciat celebritates exhilarari epulis & lætis cōuictibus, non afflictionibus: ſed liquet hanc uocem per abuſum accipi pro labore caſtigatorio. nā maxima plurimaq; bona meditationibus parantur & laboribus iuuenilibus. At animæ feſtum eſt rerū optimarū æmulatio, & labor ad perfectionē properantium. Quamobrem præceptū eſt ut azyma edantur cum amaris lactucis agreſtibus, non ut ſint uice obſonij: ſed quia cohibere cōcupiſcentias ne ferueſcant & turgeant, quidā putant amarū, nō ualentes conſuetos affectus dediſcere, quod mens certaminum auida habet pro feſtiuis delicijs. Hanc ob cauſam, opinor, in loco qui amaritudo uocatur, lex data fuit. nam iniuriam facere ſuaue, laborioſum uerò eſt iuſte agere: quæ quidem eſt ueriſsima iuris regula. Egreſsi, inquit, ex affectionibus Ægyptiacis uenerūt in Merran, ubi non poterant aquā bibere, adeò fuit amara. Vnde loco nomen impoſitum Amaritudo, & murmurauit populus cōtra Moſem dicens, Quid bibemus? Clamauit autem Moſes ad dominū, & oſtendit ei dominus lignū, quo iniecto in aquā dulcis eſt reddita. In eo loco datæ ſunt ei iuſtificationes & iudicia, & ibi tentauit eum dominus. eſt enim certiſsimū experimentū animæ in labore atq; amaritudine: alioqui non facile quò uergat diſcernitur. Nam

multi nimis cito defeſsi ſunt,nō ferentes laborem grauē aduerſariū, manus præ languore demittētes ſicut athletæ qui deſperāt de uictoria, certi ad Ægyptiarum affectionū delicias recurrere. alij uero horrendos grauesq́ deſerti labores tolerando fortiter,inuicti perdurauerūt in uitæ certamine,cōtendentes aduerſus naturæ neceſsitates, adeò ut famē, ſitim, algorem, æſtum, à quibus cæteri facile uincuntur, ipſi deuincerent. in cauſa fuit non ſolus labor,ſed cum eo cōiuncta dulcedo.legimus enim aquā dulcem redditā. quæ dulcedo laboris græcis φιλοπονία uocatur. talis enim dulcedo nihil aliud eſt q̃ amantis honeſtatē zelus,amor & deſideriū.nemo igitur huiuſmodi afflictionem refugiat,nec putet feſtas epulas uocari panē afflictionis tanq̃ noxias ac nō potius utiles.nam anima caſtigata nutrit̃ eruditionis placitis. cæterum opus hoc piſtoriū fermento carens adeò ſacrū habetur, ut oraculo præceptum ſit xij.panes non fermentatos pro numero tribuū in ſacrario proponi ſupra menſam auream,qui panes propoſitionis uocantur.lege quoq́ cautum eſt,ne quid fermenti aut mellis inferatur in altariū. eſt enim difficile uel dulcedines uoluptatū corporis,uel inanes tumores animæ, cōſecrare tanq̃ puras,cum ſuapte natura impuræ ac profanæ ſint. nónne igit̃ meritò fatidicus ſermo nomine Moſis dicit:Memento uiarum omniū, per quas te duxit dominus deus in deſerto,ut affligeret te,& tētaret ac probaret cor tuū,num cuſtoditurus eſſes mandata eius.nunquid afflixit te & fame preſsit, ac mox cibauit māna,quam non guſtarant patres tui,ut doceret te,q̃ non ſolo pane uiuet homo,ſed in omni uerbo quod egreditur ex ore dei. Quis igitur tam profanus eſt ut credat tortorē deum, qui famem lethi genus miſerrimum inducat ſuper homines non ualentes ſine cibo uiuere? Eſt enim bonus & cauſa rerum bonarū, benefactor, ſeruator,altorq́, diuitiarum donator munificentiſsimus,à profana malignitate alieniſsimus. Sic enim onera terræ Adamum Cainumq́ profligauit è paradiſo. ergo non debemus uerbis ſeduci, ſed eorū occulta ſignificata diſpicere,& afflictionē interpretari caſtigationē admonitionē eruditionēq́.Quod aūt ſcriptum eſt,obiectos eos fami,nō de cibi potusq́ inopia dicit̃,ſed uoluptatum, concupiſcentiarū, timoris, doloris,iniquitatū,& in uniuerſum omniū quæ aut uitiorū ſunt effectus aut paſsionū animæ. Atteſtatur mihi quod mox ſequitur: Cibauit te manna. Eum cibum ſine labore curaq́ hominum,non è terra more conſueto editum, ſed cælitus exhibitum prodigioſa beneficētia,utrum famē afflictionemq́ oportet dicere,an potius ubertatem & copiam quæ inuitet ad ſecure uiuendum ſub diuinis legibus? Sed uulgus gregarium putat eos male ſaginari qui paſcuntur diuinis eloquijs.nec mirū, quandoquidem nullum unq̃ guſtum cepit alentis omnia ſapientiæ. Proinde uulgo ignotum eſt, in quanta illi felicitate atq́ hilaritate uitam exigant. Eſt igitur afflictionis quoddam genus utile, in tantum, ut etiam uiliſsima huius pars, nempe ſeruitus pro magno bono imputetur. Optat hanc in ſacris literis pater ſuo filio, uir optimus Iſaac inſipienti Eſau, dicens: Gladio tibi uictum parabis, & fratri tuo ſerueis: utiliſsimum iudicans ei qui paci bellum prætulerat, & arma tanquam pugnator geſtabat propter inteſtinam ſeditionem animæ, ſeruire præſtantiori,& omnia mandata diligentis temperantiam obedienter exſequi. Qua-

propter

propter uidetur mihi quidam è Moſis diſcipulis nomine pacatus, qui pa-tria lingua Salomon uocatur, dixiſſe: Fili caue contemnas diſciplinam Do-mini, & caſtigatus ab eo noli deſpondere animum: quem enim diligit ar-guit, & flagellat omnem charum filium. Tam præclara res habetur correp-tio caſtigatioq́ue, ut hoc certo ſigno dignoſcantur dei cognati. Quæ enim pô teſt eſſe maior cognatio, quam quæ filio cum patre intercedit? Sed ne uidea mur uerba uerbis attexendo de induſtria ſermonem protendere, manifeſto argumento fidem iam dictis aſtruemus, quod uel ſolum poſsit ſatis docere, eſſe genus quoddam afflictionis quod ad uirtutem pertineat. extat enim lex huiuſmodi. Omnem uiduam & pupillum non affligetis. Quod ſi afflixeri-tis eos uitio. Quid ait? Ergo poteſt aliquis affligi aliter. alioquin ſuperflu-um eſſet manifeſta inculcari, quæ uel abſq́ue additamento intelligi poterant. Sed reſpondebit utiq́ue: Noui equidem etiam uirtute afflictos, & caſtigatos à prudentia. ideo non omnem afflictionem culpo, ſed iuſtam legitimamq́ue, qua obiurgatus corrigitur, ualde approbo. Stultam uero ac malam, ut no-xiam merito uitupero. Cum igitur Agarem afflictam à Sarra audis, nihil ſu-ſpiceris de muliebri zelotypia. nam non de mulieribus ſermo fit, ſed de men tibus, quarum altera eruditur artibus ætati primæ conuenientibus, altera in ſtadio uirtutis exercetur.

PHILONIS IVDAEI
DE PROFVGIS.

ET AFFLIXIT eam Sarra, & aufugit ab eius facie. in uenit autem eam angelus domini ad fontem aquæ in ſolitudine, qui fons eſt in uia Sur: & dixit ad eam an-gelus domini: Ancilla Sarræ unde uenis, & quò ua-dis? quæ reſpondit: à facie Sarræ heræ meæ fugio. cui angelus domini: Reuertere ad herã tuam, & humilia-re ſub manu eius. Et rurſum: Prægnans es, inquit, & paries filium, uocabiſq́ue nomen eius Iſmael. hic erit fe rus homo, manus eius contra omnes, & manus omnium contra eum. Poſt quã ſuperiore libro de eruditiõe & de afflictione ſatis diximus, deinceps de profugis locũ tractabimus. nam ſæpe ſcriptura mentionẽ facit de fugienti-bus, ſicut nunc de Agare, dicens q́ afflicta aufugit à facie heræ ſuæ. ceterum fugæ tres cauſas equidem exiſtimo, odium, timorem, pudorẽ. nam pre odio mulieres uiros, & uiri mulieres, deſerunt. pre timore, parentes liberi, & ſerui dominos. præ pudore amicos amici, ſi quando offenſa interuenit. Quin & patres noui, qui uitę molli aſſueti, cũ reuererentur filios uerſos ad uitã auſte ram & philoſophicã, maluerint præ pudore ruſticari, q́ in urbe domi habi-tare. harũ trium cauſarum & ſacra ſcriptura meminit. certe meditator ille Ia-cob præ odio Labanem ſocerũ, præ metu Eſau fratrem, fugit, ut mox doce-bimus. Agar uero præ pudore diſcedit. id inde colligitur, quòd occurrit ei

angelus dei uerbum,qui officij moneat eã,& in heriles ædes reuerti iubeat: qui etiã cõfirmans eam,Exaudiuit,inquit,Dominus humiliationẽ tuam, nõ à timore profectã nec ab odio: qui affectus uel ignaui animi ſunt uel iritabi-lis:ſed à pudore imagine modeſtiæ. alioquin ſi præ metu fugiſſet, debuerat herã ad ęquanimitatẽ hortari.ſic enim profugæ patuiſſet reditus,non aliter. uerùm apud illã nemo intercedit,iam ante per ſe placatã:hanc uero beneuo-lus amicus & cõſultor arguens docet nõ ſolum pudorẽ adhibere ſed & au-daciã.pudorẽ enim dimidiatam uirtutem eſſe abſq; fiducia. cæterũ exquiſiti ores harum rerũ fõrmas ſpectabimus ubi ſeries orationis eò nos deduxerit. Reuertamur ad propoſita capita,incipiendo à præ odio fugientibus.Cæla-uit,inquit,Iacob Labanẽ Syrum,nec indicauit ei de fuga,& aufugit cum re-bus ſuis omnibus.Quæ igitur fuerit cauſa odij,fortaſſe quęrat aliquis.Sunt quidam qui eſſentiã illam qualitate omni & ſpecie formaq; carentẽ ſibi deũ fingunt,motorem eius & autorem nec ſcientes nec cupientes ex alijs diſce-re,ignorantes rem cognitu pulcherrimã, cuius ſcientia prima ſolaq; paran-da erat ſummo labore ac ſtudio.in his Laban eſt. nã gregem nõ ſignatum ei tribuunt oracula.eſt aũt ſine ſigno in uniuerſo materia carẽs qualitate: inter homines aũt ineruditа & nullo unq; uſa pædagogo anima.Rurſum alij poti ores his aiunt intellectũ aduẽtu ſuo diſpoſuiſſe omnia.& ſublata uulgi admi niſtratiõe ex perturbata republica,legitimi regni formam induxiſſe. ex hoc ſodalitio Iacob eſt, magiſter pecoris uarietate ſignati. Inſignita eñ & uarie-notata eſt in uniuerſo quidem ſpecies, in hominibus autem mens docilis & diſcendi auida.ergo ſuapte natura ſocietatis amicus inſignis amatorq; ueræ monarchiæ,uenit ad illum nullo ſigno nobilem,materiales,ut dixi, ſibi pro deo conſecrantem principatus,& nullos prætera credentem,ut eum errare doceat.creatus eſt enim mundus & omnino aliquem autorem habuit. uer-bum autem creatoris,ſignaculum eſt illud,à quo quicquid eſt formam acci-pit,ideo primis creaturis perfecta ſpecies contigit,utpote ad imaginem per-fecti uerbi expreſſa. nam animalia quantitatem perfectam non habent, ſicut liquet ex incrementis per ętates accedentibus.qualitas aũt perfecta eſt,& ea dem ſemper manet, quippe quæ à ſemper manente fuit expreſſa, uerbo dei nunq; mutabili. Sed quia monitor hic animaduertit ſe ſurdo canere,merito de fuga cogitat, nimirum metuens ne illi nihil proſit, & inſuper ipſe dam-num accipiat.Nocet enim conuictus & cõſuetudo cum inſipientibus: quia ſæpe accidit, ut anima etiam inuita aliquid contagij ſibi affricet: & alioquin male conuenit eruditioni cum ineruditione,& induſtriæ cum ſegnicie. quã obrem clamant meditatoriæ potentiæ uociferanturq;, non diſsimulando cauſas odij: Nunquid eſt nobis portio hæreditatis in domo patris noſtri? nónne quaſi alienas reputauit nos? uendidit nos,& deuorauit noſtrum pre tium.opes & gloriæ,quas deus patri noſtro abſtulit,noſtrę fient liberorũq; noſtrorum.nam cum ſint & appellentur ingenuæ, nõ putant ullũ inſipien-tem uel clarum eſſe uel diuitem, ſed omnes ex æquo pauperes ac ignobiles, etiãſi regum opulentiſsimorũ fortunas ſuperẽt.nõ dicunt enim patris opes, ſed ablatas patri,nec gloriã illius,ſed ablatã ab eo gloriam, ſe habituras.pri-uatur autem malus ueris diuitijs & uera gloria. Nam hæc bõna parãtur per temperan-

temperantiã & prudentiã & his cognatas habitudines, quæ animi generoſi hæreditario iure poſsident.ergo nõ poſſeſsiones mali uiri, ſed quæ ille amittit, claritas ac opes ad bonos perueniunt.amittit aũt uirtutes,quę his in poſſeſsionem cedunt,iuxta illud quod alibi legitur: Abominationes Ægypti ſacrificemus domino.perfectæ enim & inculpatæ uictimæ uirtutes ſunt, & operationes his cõgruæ,quas illud Ægyptiũ affectibus obnoxiũ corpus abominatur.nã ſicut hic idola Ægyptiorũ execranda Iſraelitis perſpicacibus dicuntur, & mactant omnia: ſic quæ amittit quiuis inſipiens,ea perueniunt ad honeſtatis amicũ iure hæreditario.ea ſunt,uera opinio, nihil differẽs à ſcientia, & diuitiæ,nõ qualis cęcus ille Plutus, ſed cernentes acutiſsime nullum adulterinũ numum admittentes, imò nihil inanimatũ, etiamſi alioqui probatum ſit.merito igit homo diuinorũ bonorum expers deſerit,qui dum alium accuſare conat, imprudens ſeipſum culpat, dicendo, Si indicaſſes mihi, dimiſiſſem te.] Atqui ob hoc ipſum dignus eras deſeri, q innumeris dominis ſeruiẽs, principẽ te ſimulas, & libertatẽ polliceris alijs. Ego uero itineris ad uirtutem ducentis auxiliatorẽ hominem nõ accipio, ſed obedio iubenti hinc diſcedere oraculo, cuius ductũ ſequor nunc quoq. ſed quomodo me dimiſiſſes: nimirũ ut iactas, cum hilaritate mihi moleſta, & inſuaui muſica, cum tympanorum ſtrepitu nihil ſignificante, & obtundente aures animæ, cum incõcinnis citharis, æque ac uita cætera. Imò hæc ipſa ſunt quæ ſtatui fugere: & tu putas me ſic poſſe retrahi, ut curſum reflectam ad ſenſus natura fallaces, quos nunc libenter attigi. Hæc eſt fuga cuius cauſa fuit odium: dicemus & de ea quæ prę metu fit. Dixit, inquit, Rebeca ad Iacob. Ecce Eſau frater tuus necem tibi minatur. Nunc igitur, mi puer, audi uocẽ meam, & ſurgens fuge ad Labanẽ fratrem meũ in Charras: habitabisq cum eo dies aliquot, donec auertatur ira fratris tui, & obliuiſcatur eorũ quę cõmiſiſti in eũ, & ego te acerſam.] Timendũ eſt enim ne deterior pars uel clam per inſidias, uel aperta ui meliorẽ opprimat: & optime conſulit Rebeca recte ſentiens patientia. Si quando uidebis, inquit, uitium magno impetu ferri cõtra uirtutẽ, & iſta cõtemnenda magni facere, diuitias, gloriam, uoluptatem, & ideo laudare iniuſticiam, ut cauſam horũ quæ nominauimus, eo quod ad opes ac gloriã iniuſti ante omnes perueniant: caue ne ſtatim diuerſam uiam ingrediaris, uerſus ad egeſtatem & humilitatem, ne ue tetricã uitam ac ſolitariam inſtituas. irritares enim aduerſarium, & moleſtiorẽ inimicum tibi parares. aduerte igitur quomodo petitiones eius euitare ualeas. uerſare cum eiſdẽ, nõ dico ſtudijs, ſed obiectis eorũ quæ diximus, honoribus, poteſtatibus, argẽto, auro, poſſeſsionibus, coloribus formisq eximijs & elegantijs. ea nactus, ut bonus opifex, optimas ſpecies materiarũ notato, unde laudabile opus facias. an neſcis, quod imperitus ſi nauẽ accipiat aptã ferendis tempeſtatibus, ſubuertit: eandem gubernator exercitatus ſæpe ſeruat è naufragio: itidẽ ægroti ab imperitis medicis uexati periculum ſalutis incurrunt: e diuerſo à peritis adiuti, etiam è periculoſis morbis euadũt: & quid multis uerbis opus eſt: Semper quod ex arte fit, inertiam redarguit & imperitiam: ut ſi laudes illud, eadem opera diuerſum uituperes. Ergo ſi uis opulentũ ut malum redarguere, ne aduerſeris pecuniarum copiam. nam ille miſer mature ſe oſtendet, aut ſordidũ.

appenſorem obolorum & illiberalem fœneratorẽ,aut luxu perditũ & pro-
mum magis quàm condum,meretricũ,lenonum,productorũ, & huiuſmo-
di ſodalitij patronum fautoremq́; profuſiſsimũ. tu uero collationes facies in
amicos pauperes,munificus eris erga patriã, pauperum parentũ filias fruga
li dote augebis:tantumnon in mediũ tua proponens, inuitabis ad fruendũ
quotquot digni fuerint hac gratia. pari modo ſi ambitioſo & gloriæ manci-
pio uis exprobrare miſeriã,& potes ipſe honores adipiſci, ne auerſeris laudẽ
publicam.ſic enim ſupplantabis illũ faſtuoſe incedentem & gerentem ſe ma
gnifice.ille abutetur ſua claritate ad iniuriam & contumeliã aliorum ſe præ-
ſtantiorũ,fauens cõtra eos deterioribus.tu contrà cum omnibus dignis cõ-
municabis honorem, ſecuritatem parans bonis uiris, reliquos admonendo
corrigens. quod ſi ad compotationem aut ſumptuoſum conuiuiũ eundum
erit,ito cum fiducia, intemperantem pudefacturus tua dexteritate. nam ille
pronus,& cõcupiſcentias prius ꝗ os diducens, auide ad ſaturitatem ingeret
etiam quæ proximis ſunt appoſita,nec pudebit eum ligurire omnia. moxq́;
cibo diſſertus,ſpumantem paterã,ut poetæ loquunt̃,hauriet, conuiuis irri-
dentibus & cauillãtibus.tu uero ſi nemo cogat,cõtentus eris modicis:quod
ſi quando neceſſe habebis frui largius,ratione in conſiliũ adhibita nunꝗ uo
luptatem uertes in moleſtiã:ſed ut ita loquar, ſalua ſobrietate fies ebrius. nõ
iniuſte igitur ueritas incuſare poſſet eos qui temere deſerunt uitã ciuilem &
curam augendæ rei domeſticæ, dicuntq́; ſe gloriam & uoluptatem contem
nere.arrogantia eſt iſta non contemptus,ſordidatos & triſtes dure tetriceq́;
uitam ſuſtentare,atq; ita ineſcare homines,uenditãdo ſe pro honeſtatis fru-
galitatis patientiæq́; amatoribus. ſed qui perſpicaciores ſunt nõ decipiunt̃,
dũ intus eos ꝗ in cute ſpectare malunt.remotis enim iſtis uelamentis,quod
poſt ea lateat cõſiderant:ac tum demũ ſi quid eſt boni admirantur,damnant
cõtraria,& fucatos hiſtriões auerſant̃.hoc genus homines ſic appellãdi ſunt.
Cur ita uobis placet uita ſolitaria ſemotis à populo? quod ſpecimẽ probita-
tis prius edidiſtis? pecuniã contemnitis? ſcilicet quia iuſte prius eam tracta-
ſtis. ſimulatis uos uentris & eorũ quæ ſub uentre ſunt uoluptates neglige-
re:abſtinuiſtis ne ab his cum haberetis earũ copiam? at gloriam cõtemnitis.
fuiſtis'ne unq; modeſti in honoribus? reip.curã deridetis,fortaſſe quia ꝗ u-
tilis ſit non intelligitis.exercitati prius in publicis priuatisq́; negotijs, in ger
manis uirtutibus politica œconomicaq́;, & uſu parta harũ peritia, tranſiui-
ſtis ad aliã uitę rationẽ meliorẽ ſcilicet.decet em̃ in actiua uita periculũ face-
re,eũ qui in cõtemplatiua exerceri uult.ſic em̃ licebit otij pigritiæq́; crimẽ ef
fugere.ſic & leuitis pręcipit̃ ut fungãtur miniſterio uſq; annũ L. deinde iam
immunes cõtemplent̃ ſingula, bene actæ in ceremonijs uitæ præmiũ accipi
entes aliã gaudentẽ ſola cõſideratione rerũ ac ſcientia.& alioquin etiã neceſ-
ſitas poſtulat,ut qui ſe putant digne affectare diuina, in iure humano prius
cõſumati fuerint.eſt enim magna ſtulticia credere ſe aſſecuturũ maiora, qui
ſpe minorũ fruſtratus ſit.Innoteſce igitur primùm per uirtutes humanas,ut
mox per diuinas fias cõmendatior. Hæc ſunt quæ Meditatorem docet pa-
tientia.Diſpiciamus uerba eius diligentius.Ecce,inquit, Eſau frater tuus mi
natur tibi.) Quernus ille & ob inſcitiã contumax mos, Eſau nomine,iraſcit̃:
&

& porrigēs pernicioſas eſcas,pecuniā,gloriā,uoluptates, cæteraq́; id genus
tuæ mortali uitæ inſidiatur.tu uero puer fuge pręſens certamē:nondū enim
adultus es robore,ſed adhuc nerui tuæ puerilis animę ſunt molliuſculi. ideo
puerum cum appellat, ſimul affectus ætatisq́; uocabulo. nam exercitatoriū
morem iuuenē nec dum perfectum,dignū beneuolentia ducimus.talis autē
idoneus eſt pręmia propoſita pueris auferre, cū nō poſsit illa quæ uiri appe
tunt.uirorū uero præcipuū præmiū eſt cultus ſolius dei. quapropter ſi quan-
do nondū ſatis purificati,& cōtenti uitæ ſordes utcunq; abluiſſe,ad religio-
ſas aulas uenimus,mox reſilimus à limine,non ferentes durū uictū, aſsiduos
labores & peruigilia. fugiendū igitur hoc tempore & quod peſsimū & quod
optimū.peſsimum quidē figmentū illud fabuloſum, poema uerſuū malorū
& carminū,cōmentum ineruditū ac proinde durū atq; ligneū, q̊d Eſau præ
ſe fert ipſo nomine:optimū uero, anathema. genus enī deſtinatū diuino cul
tui oblatio quædā eſt dei,cōſecrata ad eius ſolius ſummū ſacerdotiū.nam co
habitatio cū malo nocet maxime,cum bono uero perfecto periculoſa eſt.ita
que Iacob & ab Eſau fugit,& ablegatur à parentibus:quippe qui meditator
cum ſit dimicās adhuc in certamine,fugit quidē uitium,ſed nō poteſt cū per
fecta uirtute uiuere,ut nullius præceptoris opera indigeat. ideo proficiſcetur
ad Labanē,non illū Syrū,ſed fratrē matris ſuæ.hoc eſt, ad uitæ claritatē per
ueniet.nā Laban candidus interpretatur.quò poſtq; peruenerit, nō eriget cer
uicē,inflatus fortunę proſperitatibus.Syrus enī elatū ſignificat. nunc aūt Syri
Labanis nulla fit mentio,tantùm Rebecæ frater dicitur.nā uitæ facultates ma-
lo uiro datæ mentē extollūt uacuā prudentia, quod Syri nomine intelligitur:
eaſdē ſi amator eruditionis accipiat,cōſtanter permanet in honeſtatis placi-
tis.hic eſt ille frater Rebecæ patiētiæ.habitat aūt Charrā.i.cauernas, per quas
ſenſus ſignificantur.quiſquis enī adhuc mortalis uitæ cœtus celebrat,opus ha
bet inſtrumētis ſenſuū.habita igitur,inquit,mi puer cū eo,nō in perpetuū,ſed dies
aliquot.hoc eſt,cognoſce regionē ſenſuū,cognoſce teipſum parteſq́; tui. quid
ſint ſingulę,ad quid factę ſint,quā uim innatā habeāt,quis intus latēs adductis
reductisq́; neruis miros motus faciat,ſiue tua propria mēs,ſiue illa uniuerſæ
rerū naturę cōmunis.deinde teipſo ſatis explorato, etiā res Labanis diligen
ter inſpice,uanæ glorię felicitates ut uidētur magnificas,cauens ne ab ulla ca
piaris,ſed tanq; bonus opifex artificioſe ſingulas tuis uſib.accōmodes. nā ſi
in hac ciuili promiſcuaq́; uita mores cōſtantes & bene inſtitutos præ te tule-
ris,accerſam te illinc,ut pręmia qualia tui parentes percipias. erit aūt præmiū,
cultus illius ſolius ſapientis certus & perpetuus.eadē & pater docet paucis
additis dicens: Surgens fuge in Meſopotamiam in domum Bæthuelis pa-
tris matris tuæ, & duces inde tibi uxorem è filiabus Labanis fratris matris
tuæ. Rurſum etiam hic non Syrum dixit Labanem, ſed Rebecæ fratrem,
futurum meditatoris affinem per connubium. Fuge igitur in Meſopota-
miam, hoc eſt in medium torrentem huius uitæ, & caue ne undis eius mer-
garis, ſed ſuſtinens aduerſos impetus & undique prementes uortices,pro-
pulſa hos fortiter.nam in ſapientię domo tranquillam ſtationem inuenies,
in quam te facile queas recipere. Vocatur autem in ſacris literis ſapientia
Bæthuel: quod nomen interpretatur, filia Dei. Nimirum germana filia,

uirgo perpetua,intactã impollutamq́; naturã ſortita, tum propter ſuam pu-
dicitiam,tum propter parentis dignitatem.dicitur aũt Bæthuel Rebecæ pa
ter.& quomodo filia dei, ſapientia, iure pater dici poteſt? an quia ſapientia
nomen fœmininũ habet,naturã uero maſculam? ſiquidẽ uirtutes omnes ha
bent appellationes fœmininas,uires aũt & actiones uirorum perfectiſsimo
rum.quoniã quicquid poſt deum eſt,quantumuis antiquũ ſit,cum ſecundo
loco cenſeatur,collatum ad omnipotentem illum nõ tam maſculinũ uidetur
ꝗ̃ fœmineum,ut cęteris creaturis ſimile.cum enim penes mares ſit ſexus pri
uilegium,deteriores habentur fœminæ.proinde parum ſoliciti de huiuſmo
di differentia nominum, pronunciamus filiam dei ſapientiam matrem & pa
trem eſſe gignentem in animabus eruditionem,diſciplinã, ſcientiã,pruden-
tiam,actiones honeſtas & laudabiles.ab hac meditator Iacob petit ſibi con-
iugem.unde enim aliâs inuenire poteſt ſociam inculpabilem, cum qua æta-
tem omnem exigat? Cæterum de fuga diligẽtius præſcribitur in lege de ho
micidis, in qua omnes enumerantur ſpecies, tum uoluntariũ homicidium,
tum inuoluntariũ,ſiue dolo patratum ſit ſiue conſilio. uerba legis ſunt hæc.
Si quis alterũ percuſſerit,& ille mortuus fuerit,ipſe quoq; morte moriatur.
ꝙ ſi non uolens fecit,ſed deus eũ in manus eius tradidit, dabo tibi locũ quò
homicida fugiat.ꝙ ſi quis per inſidias proximũ occiderit,& ad altare meum
cõfugerit,abſtractũ inde afficies ſupplicio. Cum ſcirem leges nullo uti uer-
bo ſuperuacaneo,qualia per nimiã loquacitatẽ excidunt,hæſitaui intra mei-
pſum,cur homicidã uoluntarium non modo mori pronũciet,ſed morte mo
ri.quid enim aliud morientes ꝗ̃ mors enecat? adita igitur muliere ſapiente,
cui nomen diſceptatio,deſij quærere.ea reſpondit, malos etiãſi ad extremũ
pertingant ſenium,eſſe mortuos,ꝙ uirtuti nõ uiuant.probos uero etiãſi diſ
iungantur à corpore,ſortitos immortalitatẽ in ſempiternũ uiuere. ſententiã
hanc cõfirmabat per oracula.unũ erat hoc.Qui adhæretis domino deo,uiui
tis omnes hodie.Supplices dei ſolos agnoſcit pro uiuis, reliquos habet pro
mortuis.illis uero etiã immortalitatẽ pollicetur,non ſolũ dicens uiuitis, ſed
addẽs hodie.per hanc enim uocẽ intelligunt̃ infinita ſecula. menſiũ enim an
norũ & in uniuerſum temporũ circuitus, dogmata ſunt hominũ magnifacẽ
tium numeros.uerum aũt nomen ęui eſt hodie.ſol enim nunq̃ mutatus ſem
per idẽ eſt,nunc ſub terra nũc ſuper terrã decurrẽs,diei noctiſq́; arbiter,qui
bus metimur ſecula.Alterũ aũt oraculũ ſic atteſtabat̃.Ecce poſui corã te uitã
& mortẽ,bonũ & malũ.ergo uir ſapiens crede bonũ uirtutẽ & uitã eſſe, ma
lum uero mortẽ & uitiũ. Aliubi quoq; legit̃: Hæc eſt tua uita & longęuitas,
dominũ deum tuũ diligere.Egregia uitæ immortalis definitio, dei dilectio-
ne amoreq́; incorporeo corripi.ſic ſacerdotes Nadab & Abiud ut uiuãt mo
riuntur, ꝓ mortali uita recipientes incorruptibilẽ,& à creaturis ad creatorẽ
migrãtes.argumentũ immortalitatis eorũ eſt q̊d legitur: Tunc mortui ſunt
coram domino.i.uixerunt. mortuũ enim nefas eſt uenire in cõſpectum dei.
Idem dicit ipſe dominus:In ꝓpinquantib.mihi ſanctificabor.Mortui uero,
ſicut & in hymnis canitur,nõ laudabunt dominũ.hoc enĩ uiuorũ eſt officiũ.
Caini uero impudentis fratricidæ mors nuſq̃ in lege inuenitur, imò extat
hoc oraculum de illo:Appoſuit dñs deus Caino ſignũ,ne quis eum inuentũ
interimeret

interimeret. Cur ita? Opinor, quia impietas malum eſt infinitũ, quod ſemel accenſum nunq̃ extingui poteſt, in quam competit illud poeticum:

Immortale malum, nulla delebile morte.

Immortale in præſenti uita, alioquin apud deũ exanime mortuũq̃, & ut quidam inquit, abiectius q̃ ſterquiliniũ. oportebat aũt diuerſas regiones rebus differentib. attribui, bono cęlũ, malo terrę cõfinia. Itaq; bonũ ſuperna petit, etiãſi nõnunq̃ ad nos deſcẽdit: quia pater eius eſt munificus. ſed meritò cupit ſurſum recurrere. Malũ uero hic permanet, à diuino choro ſemotũ q̃ longiſsime, oberrãs circa uitã mortalẽ, cum nõ poſsit morte ſua mortale genus relinquere. id quidã inter ſapientes celebratus teſtatẽ magnifice in Thęteto ſic: Sed nec penitus extirpari mala eſt poſsibile: nã deo ſemper aliquid opponi neceſsũ eſt: nec tamẽ apud ſuperos locũ habere poſſunt, coacta circa mortalem naturã & hæc inferiora loca oberrare. quare conandũ eſt hinc illuc fugere q̃ celerrime. eſt aũt fuga, ſi deo ſimiles efficiamur, ꝓ uiribus. proinde merito Cain nõ moritẽ, qui ſignificat uitiũ, ſemper uicturũ in genere mortali cũ hominibus. itaq; nõ abſurde dictum eſt morte mori homicidã, ꝓpter cauſas iam prędictas. q̃d aũt dicitẽ de inuoluntarijs homicidis: Nõ ſpõte, ſed deus eum tradidit, ualde bene dictũ eſt. exiſtimat eñ uolũtaria facinora eſſe noſtri animi, inuoluntaria uero ad deũ referẽda: nõ loquor de peccatis, ſed de pœnis peccatorũ. nõ eſt enim decorũ ut ipſe deus puniat, cum ſit primarius legislator optimus, ſed per alios animaduertit in homines noxios: non per ſemetipſum. Cõuenientius eñ eſt ut gratias, beneficia, munera, porrigat ipſe ſuapte natura bonus ac munificus: ſupplicia uero non ſine iuſſu eius, qui regnum ſempiternũ tenet, per alios tamẽ exigantẽ q̃s decet tale miniſteriũ. Teſtis eſt mihi meditator ille his uerbis: deus qui nutrit me à iuuentute mea, angelus ille qui me liberat è malis omnibus. antiquiora bona quib. anima nutritur, accepta deo fert: dei famulo poſteriora, quę ad fugã peccati ꝑtinent. ideo ſicut opinor, & cũ de mundi opificio philoſophatẽ, poſtq̃ dixit omnia cętera deũ creaſſe, ſolũ hominẽ etiã alijs cooperantib. plaſmatũ eſſe docuit. Dixit, inquit, deus: Faciamus hominẽ ad imaginem noſtrã: per hoc uerbũ Faciamus multitudinẽ ſignificãs. Ergo pater ille rerũ alloquitẽ ſuas potẽtias, quibus mortalẽ hãc animæ noſtrę partẽ fingendã dedit, imitãtibus artẽ ipſius, quãdo rationalẽ in nobis formabat: æquũ ducens ut à principe rerũ principalis pars fabricaretẽ in anima, ſubiectę uero, à ſubditis potẽtijs. uſus eſt autẽ his potẽtijs nõ ſolũ ob modo memoratã cauſam, ſed q̃a hominis anima ſola intellectũ bonorũ malorũq̃ habitura erat, & electura alterutrũ quãdo utrũque non poteſt. neceſſariũ igitẽ duxit malorũ facturã alijs tribui opificib. bonorũ uero ſibi ſoli. quaꝓpter cum prius dixiſſet, faciamus hominẽ, tanq̃ de plurib. mox tanq̃ de uno loquitẽ, Fecit deus hominẽ. nã ueri hominis, qui eſt mẽs puriſsima, unus ſolus deus eſt opifex: plures uero eius qui uulgo ſic uocatur, mixtus atq; temperatus ex ſenſibus. quamobrẽ ille eximius homo indicatẽ per articulum. legitur eñ, Fecit deus illum hominẽ, illum ſpecie mixturaq̃ carentẽ intellectum. uulgaris autem homo ſine huiuſmodi additamento ponitur. nam cum dicit, Faciamus hominẽ, è bruta rationaliq̃ anima cõtextũ ſignificat. Huc accedit q̃d benedictio bonorũ & maledictio cõtrariorũ,

non

nõ per eoſdem fit, quãuis utraq; ſit laudabilis. Quoniam aũt in demonſtrati
uo genere primũ eſt laudare dignos, ſecundũ uituperare eos qui merentur:
cum ſint huius generis principes xij. numero, qui phylarchæ ſolent nomina
ri: ſex præſtantiores, collocauit in benedictione, Simeonẽ, Leuim, Iudam, I-
ſacharem, Ioſephũ, Beniamin: reliquos in maledictione, primũ ac nouiſsimũ
è Liæ filijs Ruben & Zabulonẽ, & quatuor illos ex ancillis genitos. nam re
giæ ſacerdotaliſq; tribus principes, Iudas & Leui, in priore cenſent ordine.
merito igitur etiã qui morte digna patrarũt facinora, in aliorũ manus dedun
tur ad ſuppliciũ: ut doceamur quod mali natura longe à diuino choro exu-
lat, quando etiã bonum propter ſolam mali ſimilitudinẽ, executionẽ per ali
os accipit. Illud aũt, Dabo tibi locũ quò fugiat qui nolẽs occidit, ualde recte
dictum mihi uidetur. Locũ enim uocat nunc non eum qui occupat à corpo-
re, ſed obſcure ipſum deum ſubindicat. cõtinet enim ille non continetur, &
eſt omnibus refugium. Fas igitur eſt dicere, eum qui nolens mutatur, muta-
ri diuinitus, quod de ſponte peccantibus dicere nõ licet. Daturum aũt ſe ait,
nõ interfectori, ſed ei cũ quo loquit: ut alius ſit habitator, alius pfugus. nam
ſuo populo deus patriã dat cognitionẽ ſui, quã ut indigena inhabitet: eandẽ
futurã per errorem lapſis refugiũ, ſed ut inquilinis nõ ut ciuibus. Poſt hæc
ſapienter ſtatuta de cæde nõ uoluntaria, tranſit legislator ad inſidias dicẽs:
Quod ſi quis dolo aggreſſus proximũ ut occideret, ad deũ cõſugiat. locũ ui
delicet quẽ figurate dixerat, in quo uita cõtingit omnibus. nã & alibi dicit:
Quiſquis illuc fugerit uiuet. nimirũ uita ęterna eſt ad illud Ens refugiũ, ſicut
cõtrà mors, ab illo fugere. cp ſi quis inſidiat, omnino uolẽs facit iniuriã: et qd
dolo fit reũ facit, ſicut inſontẽ quod ſine dolo fit. Ergo nullũ facinus ſuppu-
ratum, doloſum, & data opera patratũ, meret ut dicatur factũ ex dei ſenten-
tia, ſed ex noſtra propria. intra nos ipſos enim ut dixi, theſauri uitiorũ ſunt,
apud deũ uero ſolorũ bonorũ. quiſquis igit eò cõſugerit. i. quicunq; peccati
autorẽ nõ ſeipſum ſed deum incuſat, puniatur: nec pſit ei refugiũ, quod ſo-
lis ſupplicibus eſt ſalutiferũ. & meritò. nã altare plenũ eſt immaculatis uicti-
mis, animabus inquã purificatis & innocentibus. eſt aũt næuus inſanabilis,
autorẽ malorũ deum dicere. proinde qui ſic male morati ſunt, ut ſeipſos ma-
gis ament q̃ deum, procul à ſacris maneant ſceleſti & impuri, nec è longin-
quo ſacram flammam animæ inextinguibiliter accenſæ ac deo conſecratæ
ſpectare idonei. Perpulchrum eſt quod quidam è priſcis ſapiẽtibus in hanc
ſententiam eſt auſus dicere: Deus haudquaquam iniuſtus eſt, ſed dici nõ po
teſt quàm ſit iuſtiſsimus. ei nihil eſt ſimilius, quàm qui non eſt. circa hunc eſt
robur uiri & uera grauitas, itemq; timiditas & ignauia. Nam hunc noſſe,
ſapientia & uera uirtus eſt: contrà, huius ignorantia, ruditas eſt & manife-
ſtum uitium. Aliæ uero præcellentiæ ut uidentur & ſapientiæ in poteſtati-
bus publicis oneroſæ ſunt, in artibus uero uulgares & humiles. Poſtq; igi-
tur iuſsit abſtrahi male de deo loquentem à ſacrarijs, & tradi ad ſupplicium,
deinceps ait: qui uerberat matrem patrem'ue, moriatur.] Tantũ non clamat
ac uociſeratur, nemini dandã ueniã qui in deum blaſphemus ſit. nã ſi morta-
li parẽti cõuiciatus luit ſuppliciũ, qua pœna dignus uideri poteſt q male loq
ſuſtinet de parente creatoreq; rerũ omniũ? & qd poteſt eſſe cõuiciũ grauius
quàm

quàm contendere, non ex nobis mala prouenire, ſed ex deo. Arcete igitur arcete ô initiati & myſteriorum præſules à diuinis orgijs confuſam colluui-
em animarum impurarũ, contaminatarum maculis incluibilibus, inobſera-
tas aures, & recluſam linguam habentium, & inſtrumenta ſuæ miſeriæ para
ta circumferentium, ut & loquantur quiduis, & nefaria dictu audiant. cæte-
rum qui norunt quid interſit inter uoluntaria & inuoluntaria, & os bene lo
qui doctum pro calumniatrice lingua ſortiti ſunt, dum rectefaciunt laude di
gni ſunt, ſi quãdo uero labuntur per imprudentiã, nõ ſunt admodũ uitupe-
rabiles: & ideo ciuitates eis ad refugiũ ſelectæ ſunt. Dignũ eſt ẽm ut de hoc
loco diſpiciamus quædã neceſſaria. Sunt aũt quatuor, primũ cur nõ ex alia-
rum tribuũ ſortibus, ſed tantũ ex Leuiticæ, ſelectæ ſunt ciuitates ꝓfugis. ſe-
cundum, cur ſex nõ plures pauciores'ue. tertiũ, cur trans Iordanẽ tres, reli-
quæ in terra Chananęa. quartũ, cur ꝓfugis terminus reditus pręſcriptus eſt
mors ſummi ſacerdotis. dicamus igiť quæ de ſingulis dicẽda ſunt à primo fa
ciendo principiũ. ꝙ in ſolis leuitis cõtributas ciuitates iubenť fugere æquiſ-
ſimũ eſt. nã & leuitæ quodãmodo ſunt ꝓfugi, qui ꝓpter cultũ diuinũ deſe-
ruerunt parẽtes, liberos, germanos, & totã mortalẽ cognationẽ. quorũ ſoda
liũ princeps induciť ſic patrẽ matremq́; alloqui: Non uidi uos, & fratres nõ
noui, & filios ignoro, ne quid me à cultu eius Qui eſt diſtrahat. eſt autẽ uera
fuga, priuari chariſsimis neceſsitudinib. quæ profugos cõmendat ꝓfugis,
ut conciliante illos ſimilitudine, ſequať perpetratorũ obliuio. aut igitur hæc
cauſa eſt ſola, aut illa q̊q;, ꝙ ſacrata leuitarũ tribus, adoratores iuuenci aurei,
hoc eſt faſtus Ægyptiaci, q̊tquot pubertatẽ exceſſerãt uno incurſu cõtruci-
dauit, cõcita furore iuſtiſsimo immiſſo ſibi diuinitus. Interficit unuſq́ſq; fra
trem ſuũ & propinquũ & ꝓximũ, germanũ animę corpus, rationi uero pro
pinquas irrationales potẽtias, deniq; menti ꝓximum ſermonẽ qui ab ea ꝓ-
manat. nec eñ aliter noſtri pars optima poteſt euadere cultrix eius qui in u-
niuerſo eſt optimus. ſed ante omnia homo uertẽdus eſt in animã, ſeiuncto re
ciſoq́; germano eius corpore cũ ſuis cõcupiſcẽtijs inſatiabilibus. q̊ facto bru
tæ partes animę ſciungẽdę ſunt à cognatis rationalibus. nã hę more torrẽtis
in alueos quinq; diuiſi, per om̃es ſenſuũ lacunas cõcitant impetus affectuũ.
mox à mẽte ablegãdus eſt ſermo qui uidetur ei ꝓximus: ut ſola mens ſuper-
ſit, à corpore, à ſenſu, & à ſermone deſtituta. ſic eñ iam ſolitaria ſincere cõple
ctitur id quod ſolum colendũ eſt, nõ diſtracta rebus alijs. Huc accedit, ꝙ le-
uitica tribus æditiuorũ & ſacerdotũ eſt, penes quos eſt ſacrorũ miniſterium,
ad quod miniſterium pertinent illi etiã qui inuiti patrãt homicidium, ſiqui-
dem teſte Moſe deus tradit in manus eorũ, ut tollãtur qui digni morte ſunt.
uerũ leuitarũ eſt pro meritis referre præmia, iſtorũ uero punire noxios. Hæ
ſunt cauſæ ob quas homicidę nõ uoluntarij ad ſolas æditiuorũ ciuitates cõfu
giunt: ordo poſtulat ut deinceps dicamus quæ'nam ſint, & cur ſex numero.
An quoniam antiquiſsima & munitiſsima, nõ ſolum ciuitas, ſed cæterarum
etiam metropolis, dei uerbum eſt: quod primarium & utiliſsimum eſt refu
gium. aliæ quinq; ceu coloniæ, potentiæ ſunt id proferentis, & in his præci
pua creatiua, per quam opifex uerbo ſuo mundum condidit. proxima regia
per quam conditor creaturis imperat. tertia propitia, per quã opifex miſe-
ratur

ratur opera ſua. Quarta legiſlatoria, per quã etiã uetantur illicita. Pulchræ ciuitates & munitæ, animarũ dignarum egregia receptacula. bonum etiã humanumq́ institutum, quod confirmat ad bene ſperandũ. quis alius potuiſſet tantam copiã rerum profuturarũ oſtendere, in tanta uarietate non ſponte peccantiũ, quibus nec uires eædem ſunt, nec imbecillitas eadem? conſiliũ eſt igitur ut qui curſu ualet, ſine reſpiratione contendat ad ſummũ illud uerbum diuinum, fontem ſapientiæ, ut de riuo eius hauriens, pro morte præmium æternæ uitæ inueniat. Qui non æque celer eſt, ad creatiuã confugiat potentiam, quã Moſes nominat deum, quia per eã diſpoſita ornataq́ ſunt omnia. Quiſquis enim mundum creatum intelligit, non mediocre bonũ lucratus eſt, creatoris noticiã. hæc enim cito perſuadet ut creatura conditorem ſuum diligat. Quod ſi quis ne ad hoc quidem eſt idoneus, accedat ad regiã. Timor enim cohibebit ſubditũ, ſi parẽtis amor parum ualet apud filium, ut caſtigatione contineatur in officio. Rurſum, ſi quis ne hos quidem terminos, ut longinquos ualet attingere, huic interiores metæ præfixæ ſunt neceſſariarum potentiarum, propitiæ, & præcipientis quid agendum, ac uetantis nequid fiat quod fieri non debet. nã quicunq; iam perſuaſum habet, deum eſſe non inclemẽtem, ſed natura exorabilem, is etiãſi peccato præueniatur, mox pœnitet, dum ſperat fore ut ille obliuiſcatur. & quiſquis credit deum eſſe legis autorem, mandata ſeruando felicitatẽ aſſequetur. poſtremus ultimũ habebit refugiũ, ut malis careat, ſi bonis ſuperioribus potiri nõ datur. Hæ ſunt illæ ſex ciuitates, quæ refugia uocãtur: ex quibus quinq; ſuas figuras habẽt ac imagines in ſacris literis: præcepti quidem & interdictionis leges in arca reconditas: propitiationis autem, arcæ ipſius operculum. hoc enim uocatur propitiatoriũ. creatiuæ porrò ac regiæ potentiæ, duo Cherubim alata huic appoſita. cæterum intellectus ille diuinus omnibus his ſuperior, non cadit in uiſibilem ſpeciem, ut qui nulli rei ſenſibili eſt ſimilis, ſed ipſe imago dei, antiquiſſimus omnium intelligibiliũ, & ſummo proximus, quandoquidem nihil medium eſt inter ipſum & Ens illud ueriſſimũ. Scriptũ eſt enim, Loquar tibi ſupra propitiatorium inter duo Cherubim: ut uerbum potentijs pro auriga ſit, is uero qui loquitur pro uectore, ad cuius celeuma uniuerſum hoc auriga regat & temperet. Ergo ille qui tantum abeſt ut ſponte delinquat, ut ne imprudens quidem id faciat, ipſum deum ſortem habebit, in eo ſolo habitaturus. Cæterum qui non de induſtria, ſed inconſulte labuntur, habebunt refugia ciuitates felices & diuites. Itaq; tres earum ſunt tranſamnenſes, multum à noſtro genere diſsitæ. Quæ nam hæ? Verbum illius ſummi principis, & potentiæ creatiua regiaq́. harum enim cælum et uniuerſus mundus eſt. confines autem & contiguæ humano mortali generi, quod ſolum peccato eſt obnoxium, tres citeriores, propitia, & imperatiua, atq; prohibitoria. nam hæ iam ad nos pertinent. quid enim opus eſt interdictione nõ aberraturis à iuſticia? quid precepto, niſi his qui ſuapte natura procliues ad lapſum ſunt? quid illa ꝓpitia potentia peccato nulli obnoxijs? Sed noſtrum genus his opus habet, ſic natum ut ad ſponte ſecus ue peccandum procliue ſit. Supereſt quarta quæſtio ex propoſitis, reditus tempus præfinitum profugis, mors ſummi ſacerdotis, quæ mihi non paruum exhibet negotium

tium. In eadem enim culpa diſpar pœna lege ſtatuiť, dum alijs longius, alijs breuius fit exilium. nam quidam pontifices longæui ſunt, quidam cito defunguntur: & alij iuuenes, alij ſenes accipiũt ſacerdotium. item inuoluntariæ cædis rei quidam initio pontificatus profugiunt, quidam ſub mortem pontificis: atq; ita quidam per longum temporis ſpatium carent ſolo patrio, alij per unum diem ſi fors ferat. quo elapſo ceruicẽ erigunt, & ſuperbi deridentesq; cognatos occiſi, domos ſuas repetunt. hanc difficultatem in qua hæremus ita licebit euadere, ſi rationes naturales omiſerimus. Hęc eſt igitur noſtra ſententia, pontificem hunc non hominem, ſed dei uerbum eſſe, quod expers eſt peccatorum omnium, non ſolum ſpontaneorũ, uerum etiam inuoluntariorum. hunc enim negat Moſes uel ob patrẽ intellectũ, uel ob matrem ſentiẽdi uim contaminari, ut opinor ideo, quia parẽtes immortales puriſsimosq; ſortitus eſt: patrem deum qui omnium rerum pater eſt, matrem uero ſapientiam, per quam quicquid eſt, cum prius nõ fuerit, in lucem prodijt. & ideo caput eius ungitur oleo: principatus inquam eius ſplẽdido circumfulget lumine, ut merito exiſtimetur amictus ueſtibus. nam antiquiſsimum eius Qui eſt uerbum mundo ut ueſte induitur. ueſtitur enim terra, aqua, aere, igne, & cæteris quæ ex his ortum habent. Anima autem particularis ueſtitur corpore, & ſapientis mens uirtutibus. Quod autem caput eius perpetuo mitra tegitur, ſignificat diadema regium, inſigne poteſtatis non ſummæ quidem, ſed proregiæ, alioquin mirificæ. idem uetatur ueſtem ſcindere. nam & Entis illius uerbum cum ſit uinculum rerum omniũ, ut dictum eſt, continet partes omnes & conſtringit non ſinens eas diſſolui dilabiq;: & particularis anima, quantũ poteſt non permittit ullam partem corporis præter naturã diffindi reſecariq;, ita ut integræ omnes & inter ſe unitæ cohæreant indiſſolubiles. mens item ſapientis purificata integras & coniunctas uirtutes conſeruat, conciliante eas naturali cognatione. Hic pontifex ad nullam animam mortuã, ut inquit Moſes, ſuperueniet. mors autem animæ eſt uita cum uitio. itaq; nullum ſcelus attinget, qualia tractare ſolet inſipientia. huic etiam uirgo ẽ ſacrato genere iungitur, pura, incontaminata, ſemper incorrupta ſententia. nam uiduæ uel expulſæ uel profanæ uel meretricis maritus nunquam fiet, perpetuus inimicus harum omnium. odit enim uiduatas uirtutes, & expulſas profligatasq; ab ea, atq; etiam omnem profanam perſuaſionem, & promiſcuam conſuetudinem cum multis numinibus. proinde impiam meretricem ne aſpicere quidem dignatur, amator eius fœminæ quæ unum maritum habet, & unum parentem profitetur deum omnipotentẽ. in huiuſmodi conditione apparet eximia quędam perfectio. nam illum qui magnam precationẽ precatus eſt conſtat ſi nõ ſponte, lapſum certe per incuriam. Dicit enim: Quod ſi quis coram eo repente moriatur, in præſens contaminabitur. nam ſi quid præter uoluntatem repente ingruit, in præſens animam non in longum tempus contaminat, cum non ſit uoluntariũ. De his pontifex non eſt ſolicitus, quippe tum his tum uoluntarijs ſuperior. Hæc autem non extra propoſitũ dixi, ſed ut docerẽ, non alienum eſſe à iure naturali, mortem pontificis præſcribi profugis exilij terminum. nam quamdiu hoc ſanctiſsimũ uerbum uiuũ ſupereſt in anima, non eſt poſsibile uerti eam ſponte in deterius. expers eſt enim peccati omnis, &

ſuopte ingenio abhorret ab eo. quod ſi moriatur, nō quòd ipſum pereat, ſed diſiungatur à noſtra anima, confeſtim datur reditus peccatis inuoluntarijs. nam ſi illo ſaluo in nobis exulabant, omnino poſt eius diſceſſum redibunt. hic enim eximius honor impolluto pōtifici à natura eſt exhibitus, ut illo pręſente mentis error locum non habeat. ideo uotis omnibus expetēdum eſt ut uiuat in anima pontifex, iudex ſimul & redargutor, qui pro mentis tribunali erga reorum perſonas ſit indifferēs. Hactenus de profugis quantum locus poſtulabat, deinceps ſequēmur contextum reliquum. Inuenit, inquit, eam angelus domini in uia.) Nimirum miſſus ut animæ præ pudore periclitanti ne aberraret ſuccurreret, tantum non dux itineris futurus redituręque ad expertem erroris ſententiam. Profuerit autem & de inuentione quæſitioneque una cum legiſlatore philoſophari. Quoſdam enim inducit nec quærentes nec inuenientes, alios utroque modo felices, alios alterutro fruſtratos: quòd ex his quidam quærendo non inueniunt, quidam non quærendo inueniunt. Quicunque nec quærere nec inuenire cupiunt, rationem ſuam per ineruditionem & inexercitationē afflixerunt grauiter, & cum poſſent acute cernere, cæcati ſunt. Sic ait uxorem Lot retrorſum uerſam mutatam in ſtatuam, nō fabulam fingens, ſed rei proprietatem indicans. Quiſquis enim cōtempto præceptore per innatam ſimul & conſuetam ſocordiam, relinquit anteriora, per quæ poſſet uidere, audire, alijsque uti potentijs ad res naturales dijudicandas: & circumacta retrorſum ceruice, cæca uitæ negocia pluris facit quàm partes ſui corporis, infamis ſtatua fit nihil à ſurdo inanimatoque lapide differens. nō habent enim, ut Moſes loquitur, tales mores cor ut intelligant, oculos ut uideant, aures ut audiant, ſed cæcam, ſurdam, ſtupidam, omni ſenſu orbatam, minime uitalem uitam ſibi reddiderunt, nihil curantes eorum quæ curare deberent. huius chori princeps eſt rex regionis corporeæ. Conuerſus, inquit, Pharao intrauit in domum ſuam, ac ne huic quidem rei mentem adhibuit. ac ſi diceret, nihil unquam curauit, ſed paſſus eſt ſe tanquam plantam incultam areſcere & ſterileſcere. nam conſiliarij diſceptando conſiderandoque intellectum acuunt: qui ſi ſe exerceat, domi natos fructus percipiet, perſpicacitatem & ſolertiam: ſin ſe tradat incogitantiæ, torpeſcit & hebetat aciem prudentiæ. Verum iſtam brutam & prorſus inanimatam ſodalitatem ualere ſinamus: præſtat ad quærentes & conſiderantes conferre ſe. ac mox occurret mos ciuilis, non ambitioſus tamen, cupidus melioris generis quod uirtutes ſortitę ſunt, & quod quærit inuenire inducitur. Inuenit, inquit, homo Ioſephum in campo, & interrogauit, Quid quæris? qui reſpondit, Fratres meos quæro. indica mihi ubi paſcant. Dixitque ei homo: Diſceſſerunt hinc. audiui enim eos dicentes, Eamus in Dothain: & ſecutus eſt Ioſeph fratres ſuos, & inuenit eos in Dothain. Interpretatur Dothain defectio non parua, quod ſignificat animam non mediocriter ſed perfecte deſeruiſſe uanas opiniones, quæ muliebrum magis quàm uirorum negotijs ſunt ſimiles. ideo pulchre uirtutem Sarram deficiunt muliebria, circa quæ occupati ſunt qui parum uirilem effœminatamque uitam ſectantur. at ſapiens etiam deficiens apponitur ſecundum Moſem. recte & naturaliter. quod enim uanæ opinioni demitur, id ueritati apponitur. Quod ſi quis adhuc in mortali, promiſcua multiformique uita degens

gens,& copia rei familiaris abundans,circumſpicit & quærit meliorem gentilitatem,ſolum ſummũ bonum ſpectantem, dignus eſt qui ſuſcipiatur,ſi nõ denuo ſomnĳs & imaginationibus bonorum uulgarium obuerſantibus ſibi delectetur. manens enim in non adulterina contemplatione quæ fit oculis animæ, quæſitos aſſequetur per ueſtigia, nec prius deſiſtet ꝙ ad eos perueniat. Sed neminem horum apud malos inueniet. Quare? Diſceſſerunt hinc deſerentes noſtra ſtudia: tranſiuerũt ad deſertam à malis regionem piorum hominũ. Hæc autem dicit uerus homo redargutor qui ineſt in anima: quam dum uidet hæſitantem, dubiam, quærentemꝙ, metuit ei ne aberrans rectam uiam non inueniat. Illos quoꝙ ualde mirari libet, alterum ſcitantem de extremorum medio, dicentemꝙ: Ecce ignis & ligna, ſed ubi pecus in holocautoma? alterum reſpondentẽ, Deus prouidebit ſibi de uictima mi puer, ac mox inuenientem ſuppoſitam. & ecce arietem cornibus implicitum in frutice Sabec. Videamus quid à dubitante quæritur, quid reſpondens oſtendit, tertium, quid inuenitur. Percontatio talis eſt. Ecce ignis cauſa efficiens, ecce ligna materia patiens, ubi effectus, quod requiritur tertium? ac ſi dicat, ecce intellectus, calidus candensꝙ ſpiritus. ecce intelligibilia, tanquam materię, ſed ubi tertium illud, uidelicet intelligere? Rurſum ecce uiſus, ecce color, ubi uidere? & in uniuerſum, ecce ſenſus iudex, ecce obiecta eius materię, ubi ipſum ſentire? hęc ſcitãti par eſt reſpõderi, deus ſibĳpſi prouidebit. nam illud tertiũ dei proprium opus eſt. ipſius enim eſt prouidentia. Intellectus percipit, uidet uiſus, ſentit ſenſus quilibet. Sed aries inuenitur hęrens, hoc eſt ratio quieſcens & aſſenſum cohibens. opima enim uictima eſt quies & hæſitantia in his rebus quarum certa fides non eſt. nam ſcriptura hoc tantum dicit, Deus uidebit, cui nota ſunt omnia, qui clariſsima ſua luce ſibi ipſe illuſtrat omnia. De cætero apud creaturam ſilentium eſt, quæ magna caligine offunditur. in tenebris autem nihil tutius eſt ꝙ quieſcere. Item qui quæſiuerunt quodnam eſſet alimentum animæ (neſciebant enim, ut dicit Moſes, quid eſſet) inuenerunt edocti eſſe id uerbum & rationem diuinam: unde omnes diſciplinæ ſcientiæꝙ perennes fluunt: & hic eſt ille cęleſtis cibus. Quod ſacra ſcriptura indicat ex perſona dei dicens: Ecce ego pluo uobis panes de cælo. Nam reuera ſapientiam æthercam deus ſuperne inſtillat generoſis & ſpectãdi cupidis mentibus. At illæ hãc uiſa deguſtataꝙ delectatæ, experimento diſcunt, auto rem tamen eius uoluptatis neſciunt. ideo percontant, quid eſt hoc, melle dulcius, niue candidius? Diſcent autem ex uate ſuo, hunc eſſe panem quem dedit eis dominus ut ederẽt. Quis igitur eſt hic panis, age dic. Verbum, inquit, hoc quod præcepit dominus. Hæc præcepta diuina Iſraeliticæ, id eſt perſpicaci animæ afferunt lucem ſimul & dulcedinem, ſplendore ueritatis eam irradiantia, & dulcibus uirtutis perſuaſionibus ſitim honeſtatis refrigerantia. Quin & propheta ipſe quærendo quæ ſit bene uiuendi cauſa efficiens, inuenit quòd cũ ſolo deo familiaritas. Cum enim anxius quæreret, quis ſum ego ut Iſraelitas ab eo qui regnare uidetur more cõtra deum rebellante liberem, monitus eſt oraculo pollicente dei præſentiam. Et habent quidem inquiſitiones particulares dubio procul elegãtem contemplationem philoſophicam: ſed ſummũ illud bonum incomparabile deum autorẽ omnium ſi quis quærat

rat,exhilaratur mox in primo eius contemplationis aditu,nec fruſtratur ſuo propoſito,prodeunte obuiam illa propitia natura per uirgines gratias, & oſtendente ſe uiſendi ſui cupidis:non qualis eſt,quod fieri nequit,quoniam et Moſes auertit ſuam faciē,ueritus coràm obtueri deū: ſed quantū datur creaturæ ad res intelligibiles accedere.Hoc quoq; inter præcepta relatū eſt.Conuertimini,inquit,ad dominū deum ueſtrum,& inuenietis eū, quando quęretis eū ex toto corde & ex tota anima. Abſoluto hoc capite conſideremus tertium: ubi etiamſi non deeſt quærendi uoluntas, inuentio tamen non ſequit. Laban quamuis ſcrutatus totam animalem domū Meditatoris, nō inuenit, ut Moſes narrat,ſimulacra.plenus enim erat negocijs, non ſomnijs & uanis imaginationibus.Nec illi cæci mēte Sodomitæ furioſe conati uiolare ſacros & impollutos ſermones,inuenerunt ducentē ad eos uiam:ſed ut ait ſcriptura,quęrendo pręterierunt ianuam:quamuis circū ædes curſitando,& omnē mouendo lapidem,ut explerent ſuas immanes & impias cupiditates.Nec defuerunt qui uolentes à ianitorū conditione ad regnum aſcendere, &, quo nihil in uita præſtātius eſt, ordinē turbare,nō ſolum nefaria ſpe fruſtrati ſunt, uerū etiam præſenti felicitate priuati fuerunt. nam eos qui cum Core conſpirarant,lex narrat excidiſſe ab utraq;. Sicut enim non eadem diſcunt uiri quę pueri,ſed ſuæ cuiq; ætati diſciplinæ conueniunt : ſic interdum natura fert ut animæ pueriles maneant etiam in ſenilibus corporibus, & cōtra perfectæ inueniantur in florentibus adhuc & pubentibus. Merito igitur ſtultitię notam incurrunt, qui maiora quàm pro ingenio ſuo cupiunt. quia conatus omnis maior quàm pro uiribus nimietate ſua uaneſcet,& Pharao quærens extinguere Moſem genus propheticū,nunquam eum inueniet.& tamen obiectū ei graue crimē audierat,quòd moliret totius corporei regni perniciē,bis id aggreſſus, primum opponens ſe inſtituto Ægyptio,uoluptatis arcem munienti aduerſus animam.percuſſum enim defodit in ſabulo,re paſsim iacēte, ratus unius eſſe utraq; dogmata,de uoluptatis inter bona principatu, & de principijs rerum ex atomis. Iterum uero cōminuenti naturam boni reſiſtens, & partem eius animo,partem corpori,partē externis rebus tribuenti. Vult enim id integrum in ſortem cedere mēti,quæ pars noſtri eſt præſtantiſsima,nec dignatur id cōmunicare cū inanimis.ne illam quidē inuictā uirtutē, nō admodum placentem ridendis theatris hominū,cui nomen Thamar,is qui ad eam quærendam miſſus eſt inuenit. Recte iuxta naturam.Legimus enim ſic: Miſit Iudas hędum per paſtorem ſuum Odolamitam,ut reciperet pignus à muliere, & non inuenit eam.Interrogauitq; homines loci eius, Vbi eſt meretrix quæ fuit in Ænan iuxta uiam.qui reſponderūt : non fuit hic meretrix. & reuerſus ad Iudam dixit:non inueni.& homines loci eius negant ibi unquā fuiſſe meretricem.ait Iudas:habeat ſibi,modo ne irridear.ego miſi hædum hūc, tu eā non inuenisti.ó mirum experimentū.ó non alienam à ſacris tentationē.itáne pignus datur? Mens empturiens pietatem poſſeſsionē pulcherrimā, tribus ſibi caueri uult pignoribus,anulo,armilla,baculo, ut ſermo cum uita conueniat,uita uerò cum ratione, accedēte recta diſciplina, qua fulciri profuerit.id pignus an bene datū ſit examinat.at quo examine noſcit? ſi aliqua eſca obijciat attrahendi uim habēs,ut ſanitas, diuitię,integritas corporis,aut aliquid

ſimile

ſimile, & ſpectetur utrò tanquam in bilance res proclinet. nam ſi ad aliquid horum proclinabit, pignus certum non erit. Miſit igitur hædum ut reciperet pignus à muliere, non ut omnino reportaretur, ſed ſi forte illa indigna eſſet id retinere. & quomodo indigna? ſi eximias res mutet mediocribus, & adulterina bona pluris quàm germana faciat. Sunt autẽ germana bona hæc, fides, congruentia dictorum factorumq́, & rectæ diſciplinæ regula: ſicut e diuerſo mala, incredulitas, incongruitas, ineruditio: adulterina uerò ad brutum impetum pertinent. Quærens igitur non inuenit eam. difficile enim eſt, uel potius impoſsibile, in confuſanea uita uirtutem inuenire. & ſi quæratur in quouis uirtutis loco, num ibi ſit proſtituta anima, aperte reſpondebitur: nec eſt, nec fuit antea. nam impudica, uel proſtituta, uel triuialis fœmina, uel ætatis florem uili uenditans, uel foris lauta ac nitida, intus ſordida, uel pictæ tabellæ in morem coloribus fucata faciem ob natiuę uenuſtatis inopiam, uel multos uiros tanquam rem bonam affectans, uel multinuba, uel ad multorum illuſa libidinem, ibi non eſt. His auditis qui quæſiturum miſerat, uir nõ inuidus & natura benignus, non mediocriter gauiſus, inquit: Equidem optarim ut illa ſit matrona bona mente prædita, honeſtate, temperantia, cæteriſq́ ornata uirtutibus, uno marito contenta, occupata cura & adminiſtratione rei domeſticæ. Si talis eſt, habeat ſibi quæ dedi, diſciplinam, uerborum cum uita congruentiam, præcipue uero fidem ſumme neceſſariam. modo ne irrideat, quaſi erga indignam munificus, quamuis me credo ea donaſſe quæ maxime conueniunt animæ. Equidem feci quod faciendum erat uolenti morum experimentum ſumere, mittens eſcam & offerens. ſed comperi tale ingenium non facile decipi. incertus ſum tamen cur non facile capiatur. plurimos enim uidi admodum malos eadem quæ ualde boni agunt facere, licet diuerſo animo: quoniam in illis ueritas, in his eſt ſimulatio, quæ nõ facile dignoſcuntur. nam ſæpe res minus felix fuit quàm opinio. Sed & hircum pro peccato, ſtudioſus uirtutis quęrit quidem at non inuenit. iam enim, ut docet ſcriptura, concrematus eſt. id conſiderandum quid ſignificet. Non peccare deo proprium eſt, ſapienti uerò, pœnitere. & hoc quoq́ durum eſt. ac inuentu difficile. Dicit igitur oraculum, quòd quærens quæſiuit Moſes in uita mortali doctrinam de peccatorum pœnitentia. Conabatur enim inuenire ueſtitam peccatis animam, & ſine pudore exuentẽ ſe eis nudantemq́. non inuenit tamen, flamma, ocyſsimo inquam bruto impetu deſcendente, depaſcenteq́ totam animam. uincuntur enim pauciora à pluribus, à uelocioribus tardiora, futura à præſentibus. eſt autem contractum quiddam & tardum & futurum pœnitentia: contrà multa uelox continua in hac uita occurrit iniuſtitia. Meritò igitur quidam in mutatione conſtitutus, negat ſe poſſe oblationem pro peccato comedere. conſcientiam enim ſibi nõ permittere ut nutriatur pœnitentia. Ideo dicitur: Audiuit Moſes & placuit ei. nam res creaturæ à rebus diuinis multum diſiunctæ ſunt. creaturæ tantum manifeſta nota ſunt, creatori etiam occulta. Delirat autem & contra ueritatẽ mentitur, qui pergens iniuſte agere profitetur pœnitentiam: quod perinde eſt ac ſi ægrotus ſanũ ſe ſimulet. nam hoc pacto morbus reddetur grauior, dum ille nihil adhibere dignatur quod ad ſanitatem ſit conducibile. Olim uir di-

ſcendi cupidus ſolicitatus eſt deſiderio cognoſcendi cauſas quibus efficiun-
tur res in mundo maxime neceſſariæ. Cum enim uideret quicquid creatũ eſt
corrumpi gignicꝙ,tum ea quę pereunt,& quæ permanẽt,obſtupefactus ex-
clamauit dicens:Rubus uritur & nõ comburiť. locũ enim antea inacceſſum
non ſcrutatť curioſius,ut naturarũ diuinarũ habitaculũ. & fruſtra laboraſſet,
ni ſubleuatus fuiſſet miſericordia prouidentiacꝙ dei ſeruatoris omnium,qui
ex adyto hoc oraculũ edidit:Ne propinques huc.ac ſi dicat,ne accedas ad ta-
lem cogitationẽ. nam huic curioſitati ſatagẽti humanæ uires nõ ſufficiũt. ſed
facta quidẽ mirare ſtans,de cauſis uerò ex quibus gignanť corrumpantúrue
ne ſis ſolicitus.Nam locus in quo ſtas,inquit,ſanctus eſt. Qualis locus? nimi
rum ad rationes cauſarũ pertinẽs,qui tantùm diuinarũ naturarũ eſt, ꝙ deus
neminem mortalem dignetur cauſarũ notitia. Tum ille ſcientiæ cupidus ſu-
pra mundũ totũ emergens ſcitať de eius opifice,quiſnam ſit ille inuiſibilis &
inpalpabilis, corpus an incorporeus, an aliquid his ſuperius, ſimpléxne na-
tura qualis unitas,an concreta:aut quid tandẽ ſit: & uidens id cogitatu perce
ptucꝙ difficile,precať ut ab ipſo diſcat deo,quiſnã deus ſit.nec enim ſperabat
ſe id poſſe ex ullo alio cognoſcere. nihil tamẽ audiuit interrogãs de eius Qui
eſt eſſentia.Poſteriora,inquit,mea uidebis,faciẽ aũt uidere non poteris.Suf-
ficit enim ſapienti ea quę poſt deum ſequuntur cognoſcere. Principalem aũt
illam eſſentiã ſiquis uelit intueri, nimio radiorũ fulgore prius ꝙ̃ eam uideat
cęcabitur.Hactenus & de tertio locuti capite, aggredimur quartũ & ultimũ
ex propoſitis, quando nõ præcedente inquiſitione ultro ſolet occurrere in-
uentio.ad hunc ordinẽ pertinet omnis à ſeipſo doctus ſapiens.nec enim co-
gitationibus,meditationibus laboribuscꝙ proficit: ſed mox natus paratã in-
uenit ſapientiam irroratam ſibi cæleſti pluuia,cuius meraco hauſtu exhilara
tus, perpetuo temulentus eſt ebrietate ſobria,ſalua rationis integritate. Hic
eſt ille quem Iſaac uocant oracula,quẽ non tempore alio concepit,alio pepe-
rit anima.Conceptũ enim,inquit,peperit,quaſi ſine tẽpore,non enim homo
naſcebať,ſed mens puriſsima,ingenio magis ꝙ̃ arte bona.quamobrẽ genitri
cem eius dicunť defeciſſe muliebria, hoc eſt conſueta, humana & rationalia.
nouũ enim hoc prodit genus plus ꝙ̃ rationale & uere diuinum, à ſeipſo do-
ctũ,nõ humanis cõmentis eruditũ,ſed furore diuino.an ignoras ꝙ Hebrææ
ad partũ non habent opus obſtetricibus? pariũt aũt,ut ait Moſes,prius ꝙ̃ ue-
niant obſtetrices,artes inquã & ſciẽtiæ,& à ſola natura opitulante adiuuanť.
Pulchre aũt aptecꝙ à ſeipſo doctus definiť.primò,quod cito inueniť: ſecũdò,
quod deus tradidit.ſiquidẽ quod diſciť opus habet longo tẽpore:quod ſuo-
pte ingenio percipiť,expeditũ eſt & plus ꝙ̃ extemporale. illud hominẽ, hoc
deũ pręceptorẽ habet.& prima quidẽ definitio per interrogationẽ ponitur.
quid hoc eſt quod cito inueniſti mi puer? altera uerò per reſponſionẽ, dicẽte
illo:quod tradidit dñs deus.eſt aũt & tertia definitio docti à ſeipſo,quod aſcẽ
dit per ſeipſum. Diciť enim inter præcepta : Nõ ſeretis,nec metetis,quæ per
ſe aſcendũt.nulla eñ arte natura indiget,ſeminãte illa deo,& per ſuã agricul-
turã perficiẽte tancꝙ ſponte naſcẽtia,cũ nõ ſponte naſcanť,niſi quatenus nul-
la omnino adiuuanť humana induſtria.Nec tam præceptũ eſt hoc ꝙ̃ ſenten-
tia.nam præcipiẽs dixiſſet:ne ſeratis,ne metatis.decernens aũt ait: nõ ſeretis

necꝙ

neq; metetis quæ ſponte naſcunť. nam quæcunq; natura ultro præbente acci-
pimus, eorum nec principia nec fines in noſtra poteſtate inuenimus, ſiqui-
dem in ſatione principium, in meſſe finis eſt. præſtat ſic intelligere hæc: om-
ne initium & omnem finem eſſe ſpontaneum, hoc eſt naturæ opus, non no-
ſtrum. uerbi gratia, principiū diſcendi utiq; ingeniū eſt docile, promptumq;
ad contemplationem rerum particulariū. rurſum finis quid aliud, ſi ingenue
fatendum eſt, quàm natura? ſiquidem etiam præceptor promouet: ſed ſum-
mum faſtigium ſolus deus imponit, natura illa optima. Qui his innutriť dog
matibus, in pace degit perpetua, immunis à moleſtis laboribus. pax autem et
ſeptimana idem eſt iuxta legislatorem. nam ea die creatio uiſa eſt interquie-
ſcere. Conuenienter igitur ſcriptum legitur: Et erunt ſabbata terræ uobis ali.
menta. id recte intelligendum eſt. Vtiliſsimus enim cibus eſt in deo quieſce-
re, maximum bonum conferens, pacem ab omni bello tutam & ſecuriſsimā.
nam quæ inter ciuitates intercedit, mixta eſt ſeditionibus. at animæ pax pu-
ra eſt ab omni diſsidio. Sed manifeſtiſsime, ut mihi uidetur, diſcimus inuen-
tionem non quæſitorum ex his uerbis ſcripturæ: Cum induxerit te domi-
nus deus in terram quam iurauit ſe daturum tuis patribus, ciuitates magnas
pulchraſq; quas non ædificaſti, domos plenas bonorum omnium quas non
repleuiſti, ciſternas è ſaxo exciſas quas nō excidiſti, uineta oliuetaq; quæ nō
plantaſti. Viden' paratam copiam bonorū affluentium tam ad uoluptatem
quàm ad neceſsitatem? comparantur enim ciuitatibus generales uirtutes ut
patentes latiſsime: domibus autem ſpeciales, circumſcriptæ breuiore circu-
lo: ciſternis uerò generoſæ animæ, capaces ſapientiæ, ſicut illæ aquarum. cæ-
terum uinetis oliuetiſq; profectus & incrementa, prouectuſq; fructuum. fru-
ctus autem ſciētiæ, uita contemplatiua eſt, ſinceram lætitiam qualem uinum
affert conferens, & intelligibile lumen quale à flamma proficiſcitur, cuius fo-
mes eſt oleum. Hactenus de inuentione locuti tranſeamus ad ulteriorem tex
tus conſequentiam. Inuenit, inquit, eam angelus domini ad fontē aquæ.
Fontis crebra fit mentio, qui uno modo mens noſtra intelligitur: altero habi
tus rationalis & eruditio: tertio praua diſpoſitio: quarto bona huic cōtraria:
quinto rerum pater & conditor. horū probationes extant in ſacris literis. ui
deamus quænam ſint. In primo limine legis, ubi mundi opificiū tractať, tale
occurrit oraculū: Fons aūt aſcendebat è terra, & irrigabat totam terræ ſuper-
ficiem. Qui allegorias naturæ occultantis ſua myſteria neſciūt, hunc fontem
putant ſimilē Ægyptio fluuio, qui quotānis effuſus ex alueo ſtagnat in cam-
pis, tantum non oſtentans potentiā cæli æmulam. Quod enim per hiemē cæ
lum præſtat alijs regionibus, hoc Nilus Ægypto horis æſtiuis exhibet. nam
illud ſuperne terrā compluit: hic, quod mireris, inferne pluēs arua irrigat. Et
hoc eſt cur Moſes impietatis reos peragit mores Ægyptios, q terram pluris
q cælum faciant, terreſtria quàm olympia, corpus quàm animam. Verùm
iſta in alium opportuniorem locum differenda ſunt: nunc propoſitū eſt pau
cis agere, & ideo redeuntes in uiam à diuerticulo dicimus, fontē aſcendentē
& rigantē totam faciē terræ, ſignificare principalē noſtri partē fonti ſimilē, à
qua ceu per terræ uenas, per ſenſuū inſtrumēta manāt potētiæ, per oculos, au
res, nares, & cætera. hi ſunt in omni animante circa caput & faciē. itaq; tanq;

 à fonte

à fonte à principali animæ parte rigatur principalis pars corporis facies, uiſiuo ſpiritu tendente in oculos, auditiuo in aures, olfactiuo in nares, guſtatiuo in os, tactiuo in totã ſuperficiẽ. Sũt & eruditionis fontes uarij, apud quos proceri & cibo utiles ſermones germinãt, tanquam palmarum arbores. Venerunt, inquit, in Ælim, ubi erant duodecim fontes aquarum, & palmarum ſtirpes ſeptuaginta: ibi ad aquas caſtra metati ſunt. Ælim portę interpretantur, & introitum ad uirtutem ſignificant. Sicut enim initium ædium eſt ianua, ſic ad uirtutem primus aditus encyclopædia. perfectus autem numerus duodenarius, quod teſtatur zodiacus in cælo circulus, illuſtratus tot ſideribus: teſtatur etiam ſolis ambitus. nam intra duodecim menſes circuitum ſuum peragit, & in totidem horas diurnas nocturnasq́ tempus diuidũt homines. Moſes quoq; non parum laudat hunc numerum, deſcripta ſua natione in tribus duodecim, & inſtitutis duodecim propoſitionis panibus, & totidem lapillis cum ſuis ſculpturis, qui in pontificali ueſte talari circũ rationale quod uocant intexerentur. Laudat & ſeptenarium multiplicatũ per denarium, nunc ſeptuaginta palmas ad fontes memorans, aliàs ſeptuaginta ſolos ſeniores, quibus datus eſt ſpiritus dei propheticus. totidem iuuenci mactantur ad epulum ſolenne feſti tabernaculorum, ut uocant, idq́ certo ordine, non ſimul, ſed per ſeptẽ dies, incipiendo à tredecim. ſic enim quotidie ſubtrahendo unum uſq; ad diem ſeptimum, ſeptuagenarius numerus cõficitur. Poſtquam autem uentũ eſt ad uirtutis portas artes liberales, conſpicati fontes & apud eos ſtirpes palmarum, non apud arbores, ſed apud aquas, caſtra metati narrantur. Cur ita? Quoniam palmis & lemniſcis ornantur qui perfectæ uirtutis præmia reportant: qui uerò adhuc in rudimentis tripudiant, & eruditionem ſitiunt, apud ſcientias animam rigantes collocãtur: quales ſunt fontes artium indifferentium. Videamus & fontem inſipientiæ, de quo legislator ſic loquitur. Quiſquis cubat cum muliere ſeorſum ſedente, & fontẽ eius reuelat, ipſa quoq; retegente fluxum ſui ſanguinis: ambo tollantur è medio. Mulierem ſenſum uocat, intellectum maritum eius præſupponens. ſeorſum ſedet ſenſus, hoc eſt in longinquo loco. quoties igitur mulier iſta relicto marito legitimo aſsidet illicientibus ſe corrumpẽtibusq́ rebus ſenſibilibus, & amatorie ſingulas complectitur: tunc ſi intellectus ſomno ſuccumbat, qui uigilare deberet, detexit ſeipſum fontẽ ſenſuum: hunc enim aio eſſe ſenſuum fontem: hoc eſt, intectum, immunitũ, inſidijs expoſitum ſeipſum reddidit. at tamẽ nihilominus etiam mulier reuelauit fluxum ſui ſanguinis. Omnis enim ſenſus pronus ut fluat foras ad ſuum ſenſibile, à ratione cohibetur atq; tegitur. Sed iſta mulier deſeritur ſolitaria, uiduata recto ductore. pernicioſum eſt enĩ ſicut ciuitati carere mœnibus, ſic animæ deſtitui à cuſtodijs. Sed quando caret cuſtode? An quoties uiſum nõ continet, profundẽs ſe ad ſenſibilia, & per aures haurit uoces quaslibet, nec odoratum cohibet aliasq́ potentias ſimiles, ſinẽs eas ſuopte impetu rapi ad quiduis agendũ patiendumq́. deniq; quoties ſermo nõ continet, qui multa ſecreta nemine cohibente intempeſtiue prodidit, & liberius fluens ſplendidas fortunas tanquam in trãquillo nauigantes undis repẽtinis obruit. Hoc eſt illud magnũ diluuiũ, quando apertæ ſunt cataractæ cęli, mẽtis uidelicet: & retecti ſunt fontes abyſsi, hoc eſt ſenſuum

ſuum.non aliter enim inundatur anima,niſi ſuperne tanquam cælitus è mēte prorumpentibus iniquitatibus: inferne uerò tanquam à terra, ſcilicet ſenſu, inundantibus affectibus. Et hoc eſt cur Moſes uetat turpitudinem patris ma triſq; retegi,quippe qui bene norat quantum malum eſſet peccata mētis ſen ſusq; non cohiberi & cęlari,ſed tanquam pręclare geſta proferri in medium. Hi ſunt fontes peccatorum,uideamus fontem prudentiæ. ad hunc patientia deſcendit Rebeca,& toto animæ uaſe repleto,per uiæ cliuum aſcendit,ut ap poſitiſsime iuxta rei naturam legislator loquitur. Euadit enim ad uirtutis cel ſitudinem,quiſquis à iactabunda deſcendit arrogātia. Legitur enim: Cumq; deſcendiſſet ad fontem,impleuit hydriam,& cœpit aſcendere. Hic fons eſt il la diuina ſapientia,ex quo rigantur particulares ſcientiæ, & quotquot ani mæ contemplandi cupidæ amore ſummi boni tenentur. huic fonti ſacra ſcri ptura imponit aptiſsima nomina, Iudicium eum & Sanctum appellans. Re uertentes,inquit,uenerūt ad fontem iudicij, qui eſt Caddes. Caddes autem ſanctus uocatur. tantum non clamat uociferaturq;, ſapientiam ſanctam eſſe, puram à rebus terrenis,& rerum iudicem, decernentem omnes controuer ſias. Nunc dicendum ſupereſt de illo ſummo fonte optimo, de quo cæleſtis pater per ora prophetarum cecinit: Me dereliquerunt fontem uitæ, & fo derunt ſibi ciſternas contritas, quæ aquam continere non poterunt. Ergo deus eſt ille fons antiquiſsimus.& merito. uniuerſus enim hic mundus ab eo promanauit. Demiror autem & ſtupeo cum hunc uitæ fontem eſſe audio. ſo lus enim deus animæ & uitæ, præſertim rationalis animæ,& prudentis uitæ autor eſt. nam materia res eſt mortua. deus autē plus quàm uita, fons uiuen di,ut ipſe ait, ſempiternus. quē fugiētes impij non guſtato potu immortalita tis,dementes foderunt ſibi,non deo primùm,opera propria cæleſtibus præ ferentes & olympijs, pluris facientes cura quæſita quàm parata & ultro ſe offerentia. deinde fodiunt non ut Abraham & Iſaac puteos, profundas ſcien tias præbentes ſermonem potabilem, ſed ciſternas, quæ ex ſeipſis nihil bo ni ad recreandum habent,& indigent externis affluentijs, quales è doctrina parantur, dum præceptores ſemper in diſcipulorum auditum affatim inge runt ſua placita contemplationesq;, retinenda in mēte & recondenda in me moria. Verū iſtæ ciſternæ contritæ ſunt, hoc eſt omnes male educati animi lacunę fractę perfluentesq;, quæ nec aliunde ſibi parare nec conſeruare poſ ſunt influxum utilem. Hactenus de fontibus dixiſſe ſufficiat. Cęterum ualde apte ſcriptura inducit Agarem inuentam apud fontem, non haurientem ta men,quia proficiens anima nondum eſt idonea haurire merum potum ſapi entiæ: non arcetur tamen quo minus in propinquo moretur. eſt autem om nis publica uia per doctrinam ſtrata munitaq;. Ideo dicitur eam inuētam in uia Sur.]nam Sur interpretatur munitio uel directio. Alloquens igitur ani mam redargutor ait: Vnde uenis,& quò uadis? quod non tā dubitando per contandoq; quàm exprobrando & pudorem incutiendo dicitur. non eſt e nim fas ut aliquid in rebus noſtris ignoret angelus: quod uel hinc colligitur, quia etiam ſecreta natiuitatis pernouit dicens: Ecce prægnans es, & paries fi lium,& uocabis nomen eius Iſmael.] nam noſſe fœtum eſſe maſculum ſupra humanam facultatem eſt, ſicut & uitę inſtitutum eius qui nondum natus eſt,

quòd

quòd ferus homo erit non mitis ac ciuilis. Ergo illud Vnde uenis, dicitur ad
obiurgationem animæ ſugientis meliorem potioremq́; ſententiam, cui ſi re
magis ſeruiret quàm nomine, magnam inde reportatura eſſet gloriam. Quo'
uadis incerta ſectando, certis confeſsisq́; bonis relictis? meretur igitur lau-
dem, libenter admonitionem accipiens: quod uel inde apparet, quòd nec do-
minam incuſat, ſibiipſi fugæ culpam tribuens, nec ad ſecundum interrogatũ
reſpondet, quò uadat. incertũ enim hoc erat. de incertis autem tutius ſuſpen
ditur ſententia. Gaudens igitur redargutor obedientia mulieris ait: Reuerte
re ad heram tuam. prodeſt enim diſcipulæ doctricis magiſterium, & imper-
fectæ ſeruitus apud prudẽtiam. Reuerſa autem humiliare ſub manu eius hu-
militate honeſtiſsima, abiiciẽs præſentem brutam ſuperbiam. ſic enim felici-
ter parturiẽs eniteris prolem maſculam nomine Iſmael, caſtigata diuinis mo
nitis. interpretatur enim Iſmael auditus dei. eſt autem auditus à uiſu ſecun-
dus. uiſum uerò legitimus filius & primogenitus Iſrael ſortitur. ſonat enim
quod uidens deum. nam audire etiam falſa pro ueris poſſumus: uiſus nequa-
quam fallax eſt, quo res certæ cognoſcuntur. Mores autem naſcituri deſcri-
bit, dum dicit ferum fore, id eſt ruſtice ſapientẽ, nondum aſcitum in dei ciui-
tatem. hæc autem uirtus eſt, apta nata manſuefaciendis moribus. iidem feri
mores indicantur his uerbis: Manus eius contra omnes, & manus omnium
contra eum. Hoc eſt enim ſophiſtæ propoſitum, præſeferentis curioſitatem
in diſputando nimiam, & gaudentis contentioſis ſermonibus. adeò & ipſe
ferit omnes diſciplinarum ſectatores, tum ſingulis priuatim reſiſtens, tum in
commune omnibus: & uiciſsim ab omnibus percutitur ſuas fœturas defen-
dentibus, hoc eſt placita quæ pariunt eorum animæ. Tertia quoq; nota adii
citur hæc: Contra faciem omnium fratrum ſuorum habitabit:] tantum non
manifeſte oſtendens aduerſam dimicationem perpetuam. Itaq; anima quæ
ſophiſtam gerit in utero, reſpondet redarguenti ſe: Tu es deus qui inſpexit
me.] Ac ſi dicat: tu es autor meorum conſiliorum & partuum. & merito. li-
beralium enim & uere ingenuarum animarum liber & liberator eſt opifex,
ſerui uero ſeruarum. angeli autem dei famuli pro diis habentur ab his qui in
ſeruitute detinentur & laboribus. Propterea huic puteo nomen indidit, Pu
teus coram quo uidi.] Sed fieri non poteſt ó anima proficiens, & liberalium
diſciplinarum profunda penetrans, ut in eruditione tanquam in ſpeculo ui-
deas autorem ſcientiæ. Commodus autem huic puteo locus eſt Caddes in-
ter & Barad. interpretatur autem Barad In communibus, Caddes uerò ſan-
cta. nam qui proficit, eſt in ſacrorum profanorumq́; confinio, iam
mala fugiens, ſed nondum idoneus ut ad bona perfe-
cta admittatur, habeatq́; cum eis
contubernium.

PHILONIS IVDAEI DE EO QVIS RERVM DIVINARVM HAERES SIT.

IN PROXIME præcedente libro de mercedibus pro uirili diſſeruimus: nunc autem propoſitum eſt quærere, quis rerum diuinarum hæres ſit. Poſtquam enim ille ſapiens audiuit redditum ſibi hoc oraculum: Merces tua multa nimis: percontatur: Quid mihi dabis o' here? Ego ſine liberis decedam. filius autem meus iſte ſuſceptus ex ancilla, hæres meus erit, Damaſcus Eliezer. ac rurſum: Quia non dediſti ſemē mihi, uerna iſte meus hæres erit.]Et quis non attonitus fuiſſet maieſtate proferētis hoc oraculum, ut nec os poſſet diducere, ſi non præ metu, certe præ gaudio? adimit enim uocem ut uehemens dolor, ita nimia lætitia. quamobrem & Moſes fatetur ſe parum uocalem & lingua tardum ex quo cœpit habere cum deo colloquia: quod teſtimonium prophetæ uerum eſt. tunc enim ueriſimile eſt uocis inſtrumentum fieri tardius. rationem autem iam articulatam ferri liberiore impetu, ſententiarum magis ꝙ uerborum ornamenta conſectantem expedita quadam & ſublimi eloquentia. Sunt autem admirandę uirtutes, uel fiducia, uel ſermonis libertas aduerſus præſtantiores, quando res eam poſtulat: ut illa comica ſententia uera potius ꝙ ludicra uideatur: Si ſeruus ſemper conſueſcat ſilentio, Fiet nequam dediſcens loqui liberę. Sed quando ſolet hac libertate uti ſeruus contra dominum? nónne quando nullius maleficij ſibi eſt conſcius, certus nihil ſibi dictum factúmue niſi in utilitatē ſui domini? Quando igitur decet dei quoꝗ famulum libertate linguę uti contra ſuum rerumꝗ omnium principem atꝗ dominum, niſi quando à peccatis purus, & charitatis erga dominum ſibi conſcius, magis gaudet ſe eſſe dei famulum ꝙ ſi abſꝗ contentione adeptus eſſet imperium terra mariꝗ in omnes homines. Cæterum officia obſequiaꝗ Abraham plena charitatis erga dominum cōmendat extrema clauſula oraculi filio eius redditi. Dabo tibi & ſemini tuo terrā hanc uniuerſam: & in eo ſemine benedicent omnes gentes terræ: propterea quod obediuit Abraham pater tuus uoci meæ, & cuſtodiuit mandata mea, præcepta mea, leges meas & iudicia. Eſt autem ſerui laus maxima: nihil ex iuſsis dominicis contēnere, ſed impigre induſtrieꝗ uel ſupra uires conari cuncta exequi ex illius animi ſententia. Sunt igitur qui audire debent potius ꝙ loqui: ad quos dicitur, Tace & audi: præceptum pulcherrimū. Nam inſcitia res eſt mala temerariaꝗ, cuius primum remedium eſt, auditoris ſilentiū: ſecundum attentio ad ea quę auditu digna ſunt. Caue autem putes aliquid nihili docere hæc uerba, Tace & audi: maius quiddam eſt quod monent. non ſolum enim linguę ſilentiū poſtulat & auditum auriū, ſed utrumꝗ ab anima exigit. nam multi aures non mentem afferunt in auditoriū, ipſi foris interim uagātur, & multa de multis apud ſeipſos agitāt, ad cognatos alienóſue, aut etiā ad ipſos

pertinentia

pertinentia,quæ præſtaret ad tempus miſſa facere: quæ omnia dum cogita-
tioni obſtrepunt,fieri non poteſt ut exaudiatur qui loquitur . nam eius uox
non ad homines fertur,ſed ad inanimatas ſtatuas,quæ aures habent cum au
ditu careant.quod ſi mẽs quieta ab omnibus externis internisq; motibus di-
gnetur attentam ſe præbere,& iuxta Mòſis præceptum auſcultare per ſilen-
tium,poterit audire quæ dicuntur:aliâs uerò non poterit.indoctos igitur de
cet ſilentium:ad ſcientiam autem aſpirantibus,& dominũ amantibus,eſt ne-
ceſſaria confidens facũdia.Legitur enim in Exodo: Dominus pugnabit pro
nobis,uos autem ſilebitis.ac mox tale oraculum ſubiungitur:Et dixit domi-
nus ad Moſem:Quid clamas ad me? quaſi deberent ſilere qui nihil auditu di-
gnum afferunt , loqui uerò qui præ amore ſapientiæ confidunt in domino:
nec ſolum loqui placide,ſed etiam proclamare:non ore linguaq́;, à quibus i-
ctum aerem aiunt in orbem moueri , atq; ita ad auditum pertingere : ſed illo
muſico ſonoroq́; inſtrumẽto,quod mortalis audit nemo,ſoli ingenito illi im
mortaliq́; exaudibile,iſtorum uero qui in ſenſibus uolutantur nemini.Certe
cum totũ mentis inſtrumentũ per diapaſon & diſdiapaſon ſymphonias inſo
nat,auditor quaſi interrogatur,cum reuera non interrogetur. nam deo nota
ſunt omnia.Quid ad me clamas mala deprecans,aut pro bonis acceptis agẽs
gratias:aut utrumq; agens eadem opera? adeò hic parũ uocalis & lingua tar
dus ac pene mutus,aliubi non loqui ſolum inuenitur,ſed & clamans introdu
citur,rurſum aliubi loquens indeſinenter & eodem fluxu ſermonem conti-
nuans.Moſes,inquit,loquebatur,& deus ei uoce ſua reſpondebat, non do-
cens eum per certas orationis periodos,ſed ſemper & continenter ei reſpon
dens. Vbi autem reſponſio,ibi utiq; & interrogatio.Rogat aũt quiſq; quod
ignorat,cupiens id diſcere . nam diſcentibus nihil tam proprium ac utile, ꝗ
quærere,rogare,ſcitari,non uideri ſibi uel ſcire aliquid,uel percepiſſe ſolide.
Ergo ſapientes deo præceptore magiſtroq́; utuntur, imperfecti uerò ſapien
te illo,ad quem dicunt:Loquere tu nobis:non loquatur ad nos deus, ne for-
te moriamur. Tanta autem in loquendo libertate utitur hic uir bonus, ut nõ
ſolum clamet, ſed reclamet quoq; , fretus uera fiducia & affectu non fucato.
Nam uerba hæc:Si remittis ei peccatum hoc,remitte:ſin minus, dele me è li-
bro tuo quem ſcripſiſti.& illa: Num ego in utero concepi totum hunc popu
lum,aut peperi eum,quia dicis mihi:ſume eum in ſinum tuum,& geſta tanꝗ
nutrix infantulum?& illa : Vnde mihi carnes ut dem uniuerſo huic populo,
qui opplorat mihi? nunquid oues & boues mactabuntur , aut omnes piſces
maris comportabuntur & ſufficient?& illa : Domine cur afflixiſti hunc po-
pulum?&,Cur miſiſti me?&,Ex quo profectus ſum ut loquerer ad Pharao-
nem in tuo nomine,afflixit populum.&,Non liberaſti tuum populum: hæc
inquam & ſimilia nemo uel regi cuiuis auderet dicere. cæterum cum deo lo-
qui tam libere,ſummæ fuit non audaciæ ſed fiduciæ:quia ſapientes omnes a-
mici dei ſunt,præſertim quod ad ſacras leges promulgandas attinet.libertas
autem loquendi cognata eſt amicitiæ : alioqui cum quo loquemur libere,ſi
cum amico non licet? Recte igitur in ſacris literis Moſes amicus dei celebra-
tur,ut quoties audacius loquitur,amicitiæ potius id tribuatur ꝗ arrogãtiæ.
nam arrogãtis eſt temeritas, amici uerò fiducia. Sed conſidera iterum quòd
fiducia

fiducia temperatur cum reuerentia.nam hæc uerba, Quid mihi dabis? fidu-
ciam præ ſe ferunt:illud autem, o'here, reuerentiam. Cæterum cùm duabus
appellationibus prout res poſtulat, rerum autor appellari ſoleat, aliquando
deus, aliquando dominus, nunc harum neutra, ſed herus aſſumitur, idq́ʒ per-
opportune & religioſe admodum: quamuis hæc uocentur ſynonyma herus
& dominus. ſed quamuis utrumqʒ nomen in unum eundemq́ʒ competit, di-
ſtinguit tamen hæc cogitatio: quia dominus κύριος παρὰ τὸ κῦρος, hoc eſt,
ab autoritate dicitur, qua ratum fit aliquid: ſicut contra ἄκυρον uocatur irri-
tum. herus autem δεσπότης παρὰ τὸν δεσμόν, id eſt, uinculum. Vnde ut opi-
nor δέος, id eſt, timor. itaqʒ & δεσπότης dominus erit & quidem timendus,
non ſolum propter autoritatem, uerum etiam propter metuendam omnipo
tentiam. uel fortaſſe quia colligat continetq́ʒ omnia conſtringens indiſſolu-
biliter, alioqui natura diſſolubilia. Quare cum dicit, Here, quid mihi da-
bis? perinde eſt, ac ſi dicat: Non ignoro tuam ingẽtem potentiam, ſcio & po-
teſtatem tuam terribilem. timens tremensq́ʒ te appello, & rurſus fiducia ſub-
leuor. Tuum enim oraculum iubet ne timeam: tu mihi linguam eruditam de
diſti, ut ſciam quando loquendum ſit. tu os meum conſutum ſoluiſti, ape-
ruiſti, & articulatum feciſti: dicenda quoqʒ ſuggeris, confirmans illud tuum
oraculum: Ego aperiam os tuũ, & docebo te quid loqui debeas. Quis enim
ſum ego ut loqui me doceas, ut mercedem pollicearis perfectiorem quouis
dono & gratia? nónne è patria ſum profugus? nónne cognatos deſerui? nón
ne careo paternis ædibus? nónne omnes me relegatum, profugum, deſertũ,
& inhonoratum nominãt? Verum tu mihi here es patria, tu cognatio, tu pa-
terna domus, tu honor, fiducia, opulentia clara & perpetua. Cur igitur non
audeam proloqui quæ cogito? cur non perconter de his quæ cupio diſcere?
attamen quamuis pre me ferre confidentiam uidear, nihilominus metum &
ſtuporem fateor: nec tamen pugnare in me affectus contrarios, timorem atqʒ
audaciam, ſicut fortaſſe aliquis ſuſpicabitur, ſed cõtemperari aptiſsime. itaqʒ
inſatiabiliter fruor tam bene temperato poculo, quod facit ut nec liberius lo.
quar q̃ʒ pro reuerentia, nec reuerentia libertatem mihi adimat. Didici enim.
meipſum metiri, quàm ſim nihili, & nimiam tuam beneficentiam ſuſpicere.
& quoties puluerem cineremq́ʒ, aut ſi quid his eſt proiectius, meipſum ſen-
tio, tunc appellare te audeo, humiliatus & in terra proſtratus, ſic mutatus ut
uix ſubſiſtere uidear. Talem affectum animæ impreſsit in meam memoriam
uiſitator Abraham. Appropinquans, inquit, Abraham dixit: Nunc ince-
pi alloqui dominum, ego autem terra ſum & cinis.] Tunc enim tempus eſt.
ut creatura ſuum factorem appellet, quando agnoſcit quàm ipſa ſit nihili. Il-
lud autem, Quid mihi dabis? non tam dubitantis eſt uerbum, quàm gratias
agẽtis pro acceptorum beneficiorum magnitudine: Quid mihi dabis? Num
eſt quod ſperem præterea? Copioſæ ſunt, ó munificẽtiſsime, tuæ gratiæ, nul-
lis circumſcriptæ terminis, nec modum nec finem habent, fontium more in-
exhauſtæ & ſubſcatentes perpetuo. Sed conſiderandus eſt non ſolum tor-
rens exundans tuæ beneficentiæ, uerum etiam arua noſtra quæ illo rigãtur.
nam ſi nimis perfundantur, ſtagna & paludes erunt pro campis frugiferis.
annon & mihi certa mẽſura opus eſt? ideo percontor Quid mihi daturus es?

qui iam dediſti plurima, & penè omnia quorum natura humana capax eſt. quod enim adhuc cupio ſcire hoc eſt, quis nam poſsit eſſe dignus hæres tuorum operū. Ego defungar ſine liberis, acceptis bonis ad breue tempus pauscoſq; dies duraturis, & ad finem properantibus, quamuis optem longæuitatem nec ſenio nec morti obnoxiam, ut poſsit iactis ſeminibus radices firmas extendere, & ſtipitē uſq; ad cælum attollere. neceſſe eſt enim ut humana uirtus in terra gradiens ad cælum erigatur, ut ibi guſtato immortalitatis nectare, ſempiternam ſalutem habeat. nam ſcio quòd ſterilem animam odiſti, ipſe rerum omnium genitor. eximiam enim gratiam largitus es perſpicaci generi, ne unquam ſterileſcat & prole careat: cui quoniā & ego contributus ſum, iure hæredem deſidero. Cum enim uideam id inextinguibile, turpe puto ſinere ut naturæ meæ bonum intereat. Supplex igitur imploro, ut ſemina ſcintillæq; foueantur, è quibus uirtutis lux ſalutaris accēdi queat, quæ tanquam lampas per manus tradita, mundo æquæua fiat. Indidiſti & meditatorijs uiris deſiderium filiorum qui progignuntur ex anima, quibus potiti exclamarunt præ gaudio: En pueri quorum miſertus eſt deus ſeruorū tuorum: quorum peregrinatio nutrix & altrix eſt, quorum intactæ animæ teneræ generoſæq; ſunt, in omnes uirtutis formas diuinas & pulcherrimas fingi faciles. Sed doce me & illud, an filius Maſec uernaculæ meæ, tuarum gratiarum hæres ſit idoneus. nam ego hactenus neq; ſperatū accepi filium, neq; de hoc quem accepi ſpem habeo. Quænā autem ſit hęc Maſec, & quis eius filius, non obiter conſiderandum eſt. Maſec interpretatur ex oſculo. differt autem ab amore oſculum. nam ille eſt animarum coniunctarum per mutuam beneuolentiam: hoc autem nudam ſalutationem habet ſuperficietenus in occurſu fortuito. ſicut enim in ἀνακύπτειν non eſt κύπτειν, in καταπίνειν πίνειν, in μαρσίππῳ ἵππος, ſic nec in καταφιλεῖν φιλεῖν, id eſt, amor in oſculo. nam multi etiam inimicis coacti aliqua neceſsitate hanc officij ſpeciem exhibent. quæ ſit autem illa ex oſculo, non ex ſincera caritate, nobis commendata, dicam nihil diſsimulans. Vita qua cum ſenſibus conuiuimus, tota ſecura, quam nemo non amat, quam hominum uulgus heram exiſtimat, elegantiores famulam, non externam aut empticiam, ſed uernaculam & tribulem quodammodo: qui etiam didicerunt oſculari eam non amare, cum illi alteri ualde ament eam & deſiderent. Laban autem ille uirtutis oſor ne oſculari quidem poteſt attributas meditatori potentias, ſed ut aſſuetus ſimulationi fictisq; moribus, tanq; ægre ferens, cum reuera non doleat, ait: Non iudicaſti me dignum ut oſcularer pueros meos & filias. Iuſte ac merito. Simulationē enim implacabiliter odiſſe didicimus. Dilige uirtutes, & animo complectere, & nō requires oſculum, fucatum ſpecimen amicitiæ. non eſt enim eis amplius portio uel hęreditas in domo tua. nónne pro alienis à te reputatæ ſunt? nónne uendidiſti eas, & deuoraſti earum preciumſ ut ne in poſterum quidem eas poſsis redimere ac poſtliminio reuerſas recipere. quid igitur oſculari uult inimicus perpetuus uirtutum omniū? At non ſic Aaron oſculatur Moſem, ſed ex animo ut germanum cariſsimū. Amanter, inquit, ſalutauit eum, & complexi ſunt ſe inuicē. Sūt aūt uitę tria genera: una apud deū, altera apud creaturā, tertia media, mixta ex utraq;. quę apud deū eſt, nō deſcendit ad nos, nec uenit in iſtas

neceſsi-

neceſsitates corporis:quę apud creaturam,nec aſcendit, nec curauit aſcende
re,degens in cauernis intimis, & uita minime uitali gaudens. at quæ mixta
eſt,ſæpe ad meliorem tracta ordinem numine corripitur, interdum retracta
ad deteriorem retro ſe recipit. quod ſi ad hanc tanquã in bilancem melior ui-
ta accedat,adeò prægrauabit,ut in diuerſa lance minimũ ponderis appareat.
Moſes autẽ ei quæ apud deum eſt uitæ palmam decernens ſine puluere, reli
quas inter ſe comparat per duarum mulierum ſimilitudinẽ, quarum alteram
dilectam,alterã exoſam, uocat aptiſsimis nominibus. Quis enim eſt qui non
capiatur oculorum,aurium,guſtus, odoratus tactusq; delicijs ac uoluptati-
bus? Quis non abhorret à contrarijs,frugalitate,continentia,auſtera caſtiga-
taq; uita,luſus ac riſus experte,plena curis & laboribus,contemplandi cupi-
da,infenſa ignorantiæ,contemnente pecuniam,gloriam,delicias,aſpirãte ad
temperantiam,bonam exiſtimationem,& uidentes non cæcas diuitias? Eſt
quidem primogenitura ut antiquior ita honoratior: Moſes tamen etiam po
ſterius natos hoc honore dignatur,his duplum tribuens, alteris auferens di
midium. Si habuerit,inquit,homo duas uxores,dilectam & exoſam, & am-
bæ pepererint,cum diſtribuet ſuam ſubſtantiam,non poterit primogenitu-
ram dare filio dilectæ,ſcilicet uoluptatis. iuuenis enim hic cenſet̃,etſi tempo-
re antiquior. ſed dabit filio ſeniori nato è faſtidita prudentia, qui à pueritia
dignus fuit,cui duæ portiones debent̃. Huius figuræ ſenſum moralem quia
iam ante diximus,reuertamur ad proxime ſequentia, præmonito lectore, ꝙ
exoſæ deus uuluã aperuiſſe dicitur, ortũ dans bonis ſtudijs & honeſtis ope-
ribus,cùm ea quæ dilecta putat̃,mox ab initio ſit ſterilis. Videns,inquit,do-
minus ꝙ Lia faſtiditur,aperuit uuluã eius:Rachel aũt erat ſterilis. Sed quo-
ties anima prægnans quales decet fœtus parturit, tunc altera ſenſibiliũ geni
trix ſterileſcens deſinit parere,grata non propter amorẽ, ſed propter oſcula.
Huius ſenſualis uitę,quæ Maſec nominat̃,unuſquiſq; noſtrũ eſt filius, hono
rans demirãsq; nutricẽ altricemq; humani generis: quã terrenus intellectus
Adam nomine,ubi factam uidit,quamuis mortẽ ſuam,uitã illam nominauit.
Vocauit,inquit, Adam nomẽ uxoris ſuæ uitã, ꝙ ipſa ſit mater omniũ uiuen
tium,reuera mortuorũ iuxta uitã animæ. At quotquot uere uiuunt,matrẽ ha
bent ſapientiã,ſenſus autẽ utunt̃ ſeruitio,in hoc à natura factum exiſtimãtes,
ut miniſter ſit ad parãdã ſcientiã. nomẽ aũt nati ex ea uita cuius nota eſt oſcu
lum,Damaſcus tradit̃,quod ſacci ſanguis interpretat̃,apte admodũ:quia per
ſaccũ ſignificat̃ corpus,per ſanguinẽ uita quæ eſt in ſanguine. nam quoniam
anima dupliciter dicit̃,& in uniuerſum,& pars eius præcipua, quæ proprie
dici poteſt animæ anima:ſicut oculus & totus globus eſt, & ea pars qua pro
prie cernimus:exiſtimauit legiſlator duplicẽ eſſentiã animę: totius quidem,
ſanguinẽ:præcipuæ uero partis,diuinũ ſpiritũ. proinde aperte dicit: Anima
omnis carnis,ſanguis eſt. egregiè carniũ turbæ influxum ſanguinis attribuit
ut propriũ. mentis uero eſſentiã nulli creaturæ coaptauit,ſed introduxit eam
ſuperne inſpiratã à deo. Inſpirauit, inquit,creator omniũ in faciẽ eius ſpiritũ
uitæ,& factus eſt homo in animã uiuentem,quæ etiam ad imaginẽ ſui facto-
ris expreſſa narrat̃. Itaq; duplex eſt genus hominũ,alterum quod uiuit iuxta
rationem inſpiratã diuinitus,alterũ quod ſanguine uiuens ſeruit carnis uolu

pratibus.hoc terrę figmentum eſt,illud ad imaginem dei expreſſa effigies. et terra ſanguine macerata,ex qua ficti ſumus, non mediocriter eget diuino auxilio.ideo dicitur:Iſte Damaſcus Eliezer.Interpretatur aūt Eliezer,deus adiutor meus. quoniam hæc moles ſanguinea per ſe diſſolubilis & mortua, conſiſtit & fouetur prouidentia dei ſua manu ſuſtentantis & protegentis:alioqui ne per unum quidem diem genus noſtrum durare poterat. Non uides ꝙ & Moſis ſecundus filius eodem eſt nomine? Nomē,inquit, ſecundi Eliezer.ac mox cauſam adijcit.nā deus meus auxiliator meus,& eripuit me è manu Pharaonis.Cæterū ſanguineæ ſenſualiſq; uitæ amicis pręficitur ille pietatis diſſipator & hoſtis Pharao nomine, cuius regnum iniuſtum & crudele nō licet effugere, niſi Eliezer naſcatur in anima, & auxiliū à ſolo ſeruatore nos ſperare iubeat.Recte aūt in ſtemmate Damaſci nō patrē,ſed matrē Maſec memorat: ut oſtendat ꝙ anima ſanguinea,qua bruta uiuunt, ad mulierum maternū genus proprie pertinet,expers maſculini generis. At nō ſic uirtus Sarra:ſolam enim uirilem ſtirpem ſibi uſurpat,ex ſolo deo nata qui pater eſt omnium,ipſa matre carens principiū. Vere,inquit, ſoror mea eſt,eodem patre, nō item matre progenita.Hæc de quib.præmoneremus habuimus.erat enim in prima parte argumenti quædam obſcuritas pene ænigmatica. Quid autem hic ſtudioſus quærat,explicandum eſt diligentius.An poſsit aliquis huius ſanguineę uitæ cupidus,& ſenſibus deditus,incorporearū diuinarumq; rerum hæres fieri. His dignus habetur ſolus ille qui ſuperne inſpiratus eſt, cæleſtis diuinæq; portionis particeps intellectus puriſsimus,contemnens nō modo corpus,ſed & alterā partem animæ, quæ cum ſit bruta ſanguine fermētatur, furores feruentes & concupiſcentias ardentes excitans. ergo ſic interrogat: Quoniam mihi non dediſti ſemē illud à ſeipſo doctum & intelligibile, num uerna meus hæres mihi erit,ſanguineæ uitę filius? Vix id elocutus erat,cum deus reſpondit. Mox,inquit,uox dei facta eſt ad eum dicens: Non hic hęres tuus erit,nec quiſquam ſenſui conſpicuus, nam incorporeæ naturæ intelligibilium rerum hæredes fiunt.Et obſeruandum ꝙ nec dixit deus,nec locutus eſt, ſed uox dei facta eſt ad eum, tanquam intus in corde pulſans. Quis ergo hæres erit? non ille intellectus qui ſponte detinetur in corporis carcere, ſed qui ſolutus uinculis liberatuſq; prodijt extra parietes, & ut ita loquar, ſeipſum dereliquit.Qui,inquit,egredietur ex te, hic hæres tuus erit. Ergo ſi cupis o anima,hæres diuinorum bonorum fieri,non tantum terram corpus,& cognationem ſenſuum,& domum paternā, rationem deſere, ſed & teipſam fuge rapta extra teipſam ſicut lymphati & fanatici, bacchabunda & numine agitari te non diſsimulans.nam extra ſe raptæ,afflatæq; diuino furore, & impulſæ cæleſti cupidine, attractæq; à ueritate impedimenta dimouente & uiā muniente,hæc eſt hæreditas.Sed quomodo migras ab illis prioribus, ingenue dic nobis,o mens,quæ audire doctis inſonare ſoles intelligibilia dicens: Equidem migraui è corpore,quando carnem ſenſumq; contempſi, atq; etiā omnia ſenſibilia,ſi ad ueritatem conferantur ſpectra & phantaſmata,damnato ſenſuum iudicio corrupto & inſincero plenoq; falſis opinionibus:damnatis etiam his quæ iudicantur,ut paratis ad ineſcandum fallendumq;,& ueritatem,quantum in ſe eſt,tollendam è rerum natura.quin & è ratione migra-

ui

ui,quando multum irrationalitatis in ea cognoui,utcunq; tumente & extol-
lente ſe.auſa eſt em̃ quiddã nõ mediocre,per umbras corpora,per uerba res,
quod fieri non poteſt,mihi oſtendere.itaq; labebatur per lubrica,& cogeba
tur multa circumloqui,quæ proprijs uerbis eloqui diſerte non poterat. qua
propter cum uiderem eam affectam ut infantem puerum , decreui ſatius eſſe
migrare ab his omnibus,& ad deum referre ſingulorũ potentias , qui & cor
pus compingit ac corporat, & ſentiendi uim indit ſenſibus,& rationi oratio
nem ſuppeditat.Proinde agedum ſicut dereliquiſti cętera, excede ac emigra.
etiam ex teipſa.at quomodo? caue ne intellectum, cogitationẽ, perſpicacita-
tem tibijpſi theſaurizes,ſed offerẽs hęc ei dedica,qui exacte intelligẽdi & in-
fallibiliter percipiendi cauſa eſt.hæc autem donaria recipit alterum è ſacratis
templum,ſcilicet ſanctius. Sunt enim opinor duo,alterum intelligibile,alte-
rum ſenſibile.ſenſibilium naturarũ mundus hic,intelligibiliũ uero ille intelli
gibilis eſt receptaculũ . Quod aũt is qui iam dicta egreſſus cupit ſectator dei
fieri,prædiuitis naturæ laudatã hæreditatẽ aſſequit̃,teſtis eſt ſcriptura dicẽs:
Eduxit eũ foras & dixit:ſuſpice in cælũ.quoniã hic eſt diuinorũ bonorũ the-
ſaurus.Aperiat tibi,inquit, dñs theſaurũ ſuorũ bonorũ, cælum uidelicet.ex
hoc certe conſummatas lætitias largitor ille continue depluit.Suſpice,ut ar-
guas cæcũ uulgus hominũ,quod cum ſibi uideat̃ cernere, orbatũ eſt lumini-
bus.niſi forte non eſt orbũ dum mala bonis antefert, iuſtis iniuſta, perturba
tiones tranquillitati animi,immortalibus mortalia : repulſisq; monitorib.ac
caſtigatoribus cum ſuis pręceptis atq; monitis,adulatores admittit & ſermo
nes inuitantes ad uoluptatẽ,otiũ,ignorantiã,atq; delicias.Ergo ſolus bonus
uidet.quamobrẽ & prophetas priſci nominabãt uidẽtes.qui aũt foras ꝓdijt,
nõ ſolũ uidẽs,ſed & deũ uidẽs appellatus eſt Iſrael. ſic em̃ hæc uox interpre-
tatur.At iſti etiãſi qñ aperiũt oculos,terrã intuent̃ terrenorũ cupidi,& innu
triti materiæ.nã ille attollẽs oculos ad ætherẽ ſuſpicit, unde mãna uerbũ di-
uinũ,cæleſtis immortaliſq; cibus animæ ſpectãdi ac diſcẽdi cupidæ . iſtis ue
ro animus eſt in cepis & allijs pupillas cruciantib. & turbantib.ita ut conni-
ueant,atq; in porris & ſalſamentorũ fœtoribus,cibis Ægypto peculiaribus.
Venerũt,inquit,nobis in mentẽ piſces quib.in Ægypto ueſcebamur gratis,
cucumeres,pepones,porrũ,cepe,alliũ.nunc anima noſtra exaruit , nihil præ
ter mãna uidẽt noſtri oculi.Facit aũt ad mores et illud Eduxit eũ foras,quod
quidã indocti ridere ſolẽt,rogitantes & quis intrò educit̃,aut ediuerſo foras
intrat? Etiã,o ridiculi & nimis faciles.neſcitis em̃ ueſtigare mores animę,ſed
ſolos corporũ locales motus in his uerbis quæritis . ideo mirũ uobis uidet̃ ſi
quis intrat foras,aut intrò exit.nobis uero Moſis familiarib.nulla eſt hic ab-
ſurditas.Annõ diceretis,perfectũ ſummũ ſacerdotẽ , quãdo in adytis operat̃
ſacris patrijs , intus eſſe ac foris ? intus conſpicuo corpore , foris anima uaga
obambulanteq;.rurſum aliũ uel alienũ à Leuitico genere,amicũ deo caruq;
extra ſacraria ſtantẽ,intus in penitiſsimis agere,qui peregrinationẽ putat to-
tam uitã corporis:& quoties poteſt ſolam animę uitã uiuere,credit ſe degere
in patria.nam extra amicitiã eſt omnis inſipiens,etiamſi ne momentum qui-
dem diſcedat à contubernio:intus uero omnis ſapiens , etiamſi nõ ſolum re-
gionibus,uerũ etiam immẽſis terræ tractibus diſiunctus ſit.Moſes aũt hunc

amicum adeò deo propinquū ait, ut nihil ab anima differat. dicit enim: Amicus æqualis animæ tuæ. Iuxta eiuſdem æſtimationē, nec ſacerdos erit homo, tantiſper dum eſt in ſanctiſſanctorū, donec exeat, nō corporaliter, ſed animę motibus. Mens enim quādo pure deo ſacrificat, non eſt humana, ſed diuina. cum autē ad aliquid humanū auertit, deſcendens de cælo, uel potius delapſa in terrā, egreditur etiamſi corpus intus maneat. Rectiſsime igitur dictū eſt, Eduxit eum foras, è carcere corporis, è cauernis ſenſuū, è fallacibus rationis ſophiſmatibus: & inſuper ex ſeipſo, atq; opinione qua putabat, ſe nulli obnoxium libere ac ſuapte facultate percipere atq; intelligere. Producto autem foras dixit: Suſpice in cælum, & numera ſtellas, ſi poteſt iniri eorum numerus. Sic erit ſemen tuum. Egregie dictum, ſic erit ſemen tuum, non par ſtellarum numero. non enim ſolam multitudinem, ſed & alia multa ad perfectam felicitatem conducentia uult indicare. Sic erit, inquit, ſicut quod uides in æthere, ſic cæleſte, ſic umbra carens, plenum ſplendore puriſsimo (nam nec in cælo nox locum habet, nec in uirtute tenebræ) diſpoſitum ornatiſsime, immoto manens ordine, ſemper ſui ſimile. Vult enim cæli effigiem, aut quod plus eſt, cælum terreſtre dici ſapientis animam, ut quæ in æthere habet lucida ſidera, ſtatos motus, concinnas choreas, diuinos circuitus, uirtutū ſplendores fulgidiſsimos & ſtellis ſimillimos. quòd ſi ſenſibilium ſtellarum numerum inuenire eſt impoſsibile, multo magis intelligibilium. Nam quanto præſtantius eſt quod iudicat quàm quod iudicatur: ſiquidem mens ſenſu eſt potior, hic uero, illa hebetior: tantum & inter ea quæ iudicantur intereſt. itaque immenſo intelligibilia ſenſibilium numerum ſuperant. nam oculi animæ proprij minima quædam portio eſt oculus corporeus. ille ſoli eſt ſimilis, hic candelabro quod modo accenſum mox extinguitur. ideo neceſſario ſubiungitur: Credidit Abraham deo: ad laudem eius qui credidit. Dicat fortaſſe aliquis, hoccine laude dignum iudicas? Quis deo loquenti pollicentiq; fidem non adhiberet, etiamſi eſſet impius & omnium mortalium iniuſtiſsimus? Huic reſpondebimus: Caue caue ó præclare uir, ne temere aut illum ſapientem fraudes ſuis laudibus, aut indignis perfectiſsimam uirtutem fidem tribuas, aut noſtram ſuper hac re incuſes ſententiam. Nam ſi penitius ſcrutari, non ſolum in ſuperficie, uolueris, comperies quàm difficile ſit credere ſoli deo abſq; ullo teſtimonio, propter cognationem quam habemus cum rebus mortalibus, quæ nobis perſuadent ut credamus fidamuſq; gloriæ, principatui, amicis, ſanitati roboriq; corporis, & cæteris plurimis. has perſuaſiones eluere, & diffidere creaturę per ſe infidiſsimę, ac ſoli deo fidere, qui ſolus uere fidus eſt, res eſt animi magni cæleſtiſq;, nō ineſcati ullis rebus noſtratibus. Illud quoq; bene additur, imputatam ei fidem ad iuſtitiam. Nihil enim tam iuſtum, quàm fide ſincera deo credere. Id quantumuis iuſtum & naturę conſentaneum, mirum uidetur propter uulgus incredulum, quos arguens ſacra ſcriptura dicit, in ſolo deo firmum eſſe certumq; præſidium, quantumlibet hoc mirentur homines uerorum bonorum expertes, alioqui reuera non mirabile. eſt autem opus iuſtitiæ proprium. Et dixit, inquit, ad eum: Ego ſum deus qui eduxi te de terra Chaldæorum, ut darem tibi terram hanc in hæreditatem. Hoc non ſolum noua pollicetur, ſed & ueterem

promiſsio-

promiſsionem confirmat. Siquidem dudum donatum bonum, exitus erat è
meteorologia Chaldaica, quæ docebat credere, mundum non opus dei, ſed
deum ipſum eſſe, & bona malaqꝫ imputare ſtellarum certis ordinatisqꝫ curſi
bus, unde bonorum malorumqꝫ cauſæ pendeant. hanc tam prodigioſam opi
nionem homines ad credendum faciles hauſerant ex ęquabili motu orbium
cæleſtium. nam Chaldim interpretatur ęquabilitas. Nouum aũt bonũ quod
promittiꝛ eſt acquiſitio ſapientiæ eius quæ non ſenſu diſciꝛ, ſed mente ſince-
riſsima percipiꝛ, & confirmat migrationẽ optimã, anima ſe conferente ab a-
ſtronomia ad phyſiologiã, & ad certam cognitionẽ à coniectura: atqꝫ ut pro
prie loquar, à genitis ad Ingenitum, à mundo ad eius patrem conditoremqꝫ.
Chaldaicam enim ſectam cęlo fuiſſe deditã: hunc autem poſtquã inde migra
uit, deo qui cælo uectaꝛ & id gubernat, credidiſſe, narrant ſacra eloquia. præ-
clara ſane hæreditas, fortaſſe maior ꝗ pro captu hæredis, ſed digna largien-
tis magnitudine. Sed non ſufficit bona ſpes & miræ felicitatis expectatio ſa-
pientię cupido per oraculũ oblata, niſi & modum audiat, quo ad eã felicitatẽ
peruenturus ſit, ꝙ moleſtum ſit illi hæc ignorare, ut inſatiabiliter ſitiẽti ſcien
tiam. Ideo percontaꝛ: Domine deus, quomodo cognoſcam ꝙ eam hæredita
te poſsidebo? Dicat fortaſſe aliquis, non conuenire hoc ei qui crediderat. nã
hæſitationẽ dubitantis eſſe, eum uero qui credit, nihil amplius quærere. Di-
cendum igitur eum hæſitare & credere, ſed non de eadem re. abſit hoc à fide
li anima. credidit ſe hæreditario iure poſſeſſurũ ſapientiã, nihil aliud quærit,
ꝗ quomodo ſibi obuentura ſit ea felicitas. nam obuenturã certo ſcit fretus
dei promiſsione. Itaqꝫ delectatus hominis prono ad diſcendũ deſiderio præ
ceptor, incipit à primis elementis eum erudire, primũ docens quod eſt ſum-
me neceſſariũ: Sume mihi. Breue uerbum, ſed magna uis eius. nõ pauca eñ.
indicat. Ante omnia, propriũ, inquit, nullum habes bonũ, ſed ſi quid habere
putaris, aliunde habes. Vnde colligiꝛ ꝙ accipimus à deo quicquid habemus,
non à poſt eum nata creatura, quæ ipſa manus ad eum tendit ut accipiat. Se-
cundò inquit, quicquid ſumis ſume nõ tibiipſi, ſed quaſi mutuũ aut depoſi-
tum redde ei qui depoſuit, & quidẽ cũ auctario, ueterẽ gratiã noua penſans
gratia, & decenter aliquid rependens bene merito. nam multi ſacris depoſi-
tis male uſi, præ auaritia nimia uerterunt ea tanquam ſua in proprium com-
modum. tu uero uir bone da operam pro uiribus, ut non ſolum integra illæ-
ſaqꝫ ſerues quæ accepiſti, ſed omni cura efficias, ut qui depoſuit non habeat
quod queratur de tua cuſtodia. depoſuit autem hæc, animam, rationem, ſen-
ſum, nimirum factor animalium: quæ depoſita figurate iuuenca, aries, capra
nominantur in ſacris literis. hæc autem quidam ſui nimis amantes uſurpa-
runt ſibi, alij repoſuerunt ut tempeſtiue redderent. & fraudatores quidem
ſunt innumeri. quis enim eſt noſtrum qui animã rationem ſenſum in bonis
ſuis non cenſeat, ſibi acceptum ferens quod ſentit loquitur intelligit? eorum
autem qui bona fide cuſtodiunt depoſitum exiguus eſt numerus. hi tria iam
dicta deo dedicant, rationẽ, ſenſum, animã. Sumpſerunt enim non ſibi, ſed il-
li hæc omnia: itaqꝫ merito fatenꝛ ab eo uenire uires horũ ſingulis, menti cogi
tationes, rationi ſermones, imaginationes ſenſibus. cæterũ qui hæc aſcribũt
ſibiipſis, merito ſibi parant has miſerias: inſidioſam animã fermentatã brutis

affectionibus,& uitijs plurimis obſitam,nunc gulę atq; libidini tanquam in
lupanari proſtitutam,nunc à plurimis iniquitatibus tanquam in carcere con
ſtrictam cum maleficis,non hominibus,ſed ſtudijs,quæ omnibus tribunali-
bus faceſſunt negocium.rationē uero inaniloquā, exacutam ad impugnatio
nem ueritatis,ſibi dedecus afferentē,damnū autē audientibus.præterea ſen-
ſum inſatiabilem,ſemper ingurgitantem res ſenſibiles, ſed nunquam exple-
ri ualentem,contumacem aduerſus monitores,& conſpuentem quicquid ad
emendationem audit uidetq;. Qui autem hæc ſumpſerunt non ſibi, ſed deo,
dedicarunt ei ſingula,ut ſacra ſeruantes ſuo domino:mentem quidē,ne quid
aliud q̄ de deo uirtutibusq; cogitaret : rationē uero,ut ore frenato,laudibus
hymnisq; uenerar etur parentem rerum omnium,oſtentans in hoc tantū ne-
gocio ſuam eloquentiam : ſenſum autem, ut imaginando totum hunc mun-
dum ſenſibilem,cælum terramq; & naturas quę ſunt in medio,animantes ac
ſtirpes atq; uires harum & efficaciam,motusq; alios & habitus , ſedulo & ſi-
ne fuco nunciet animæ.menti enim deus dedit, ut intelligibilē mundum per
ſeipſam,uiſibilem autem per ſenſum,cognoſceret. Quod ſi quis poſsit omni
bus his partibus deo magis q̄ ſibi quærere , per ſenſus introſpiciendo ſenſi-
bilia,inueniēdæ ueritatis ſtudio,per animam autem in rebus intelligibilibus
quę uere ſunt philoſophando,deniq; per uocis inſtrumentū laudando hunc
mundum & eius opificem,uiuet uitam beatiſsimā . Hæc puto ſignificari per
uerbum illud,Sume mihi. Cæterum quoniam miſericordi deo uiſum eſt ſuę
uirtutis excellētiam cælitus in terram demittere, ut genus noſtrum potioris
ſortis fieret particeps, figurate tabernaculū cum ſuis ſacris apparauit, ſapien
tiæ ſimulacrum & imaginem . nam in medio noſtræ impuritatis collocatum
tabernaculum ait ſcriptura,ut eſſet quo purificaremur, elutis & abſterſis ſor
dibus ac maculis,quibus referta eſt hęc uita noſtra miſera. Videamus igitur
quid præcipiatur de apparādo tabernaculo. Locutus eſt,inquit, dn̄s ad Mo
ſem dicens:Dic filijs Iſrael.Sumite mihi primitias,à quocunq; ultro dante ſu
metis eas.Hic quoq; pręcipit ut non ſibi ſed deo ſumant , examinādo dantis
animum magis quàm donum , & conſeruando quæ dantur illæſa atq; inte-
gra.quod aūt primitias poſtulat,id ad erudiendos nos pertinet. nam reuera
corporum ac rerum primitiæ deo debentur . id ſi ſcire uis, conſidera ſtirpes,
animantes,artes,ſcientias.prima ſtirpium ſemina ſunt ne agriculturæ an in-
uiſibilis naturæ opera? quid hominum cæterorumq; animalium generatio,
nónne parentum operam habet acceſſoriā, ſuprema autem antiquiſsima ue-
raq; eius cauſa natura eſt? artium autē ſcientiarumq; nónne fons, radix,fun-
damentum,aut ſi quod aliud eſt nomen potioris principij, natura ſupponit,
cui contemplationes omnes ſuperſtruuntur? naturam uero ſi ſubtrahas,im-
perfecta erunt omnia. Et hoc eſt quod mihi quidā uidetur dixiſſe aptiſsime:
ἀρχὴ δέ τι ἥμισυ παντός. Dimidium facti qui bene cœpit habet.
Merito igitur in ſacris eloquijs primitiæ dedicantur deo rerū principi. Aliu
bi quoq; ſic legitur:Locutus eſt dominus ad Moſem dicens: Conſecra mihi
omnē primum fœtū primogenitū,aperientē uuluā,in filijs Iſrael,ab homine
uſq; ad pecora.itaq; ſic etiā cōfeſſum fit,q quæ antiquiora ſunt & præcipua
deo debent̃,pręſertim primogenita. qm̄ eīm omne genus eſt incorruptibile,
incorru

incorruptibili deo iuſte attribuitur, & quicquid in uniuerſum uuluã aperit, ab homine, hoc eſt ratione, uſcp ad pecora, id eſt ſenſus corporis. nam qui aperit uuluam ſingulorũ, mẽtis ad percipienda intelligibilia, rationis ad exercendum ſermonẽ, ſenſuum ad obiecta tractanda, corporis ad proprios eius motus atcp habitus: eſt ille dei ſermo inuiſibilis ſator & artifex, qui cõuenienter ad patrem refertur. atqui ſicut principia dei ſunt, ſic & fines: teſte Moſe, qui præcipit ut ſeparetur finis, & dedicetur domino. atteſtant & mundanæ res. quomodo ſtirpis principiũ ſemen eſt, finis uerò fructus: utrumcp opus naturæ non agriculturæ. Rurſum ſcientiæ principium natura eſt ut oſtendimus, finis autẽ ne contingit quidem hominibus. nemo enim abſolutus eſt in ulla ſciẽtia, ſed reuera perfectiones & faſtigia unius ſolius ſunt. itacp nos uerſamur in ſpatio medio finem inter & principium, diſcendo, docendo, agros colendo, cętera opera tractando quaſi agamus aliquid, ut & generatio uideatur aliquid agere. Manifeſtius tamẽ principia finesc̨p deo tribuũtur in mundi creatione, dicente ſcriptura, In principio fecit: & rurſum, Perfecit deus cælum & terrã. Nunc igitur ait: Sumite mihi: ſibi debita uindicãs, & præcipiẽs ne quæ dantur uitientur, ſed ita ut oportet ſeruent. Rurſum alibi qui re nulla indiget, & ideo nihil accipit, fatetur nihil accipere, ut pietatem accendat, & ad ſanctitatem religionemcp promptos faciat, quaſi delectetur ſpõtaneis obſequijs animę & cultu legitimo. Ecce, inquit, accepi Leuitas pro omni primo genito aperiente uuluã apud filios Iſrael, erunt eorũ redemptio. Damus igitur & accipimus. ſed accipimus ꝓprie, abuſiue dare dicimur, ob cauſas quas diximus. apte autẽ redemptionẽ Leuitas nominat: nihil enim æque mentem ad libertatẽ erigit, ac confugere ad deum ſuppliciter. id autẽ ſacrata Leuitica tribus profitet. Quãdo igitur ſatis de his diſſeruimus, reuertamur ad textus reliqua. Sume mihi, inquit, iuuencã indomitã, illęſam, tenerã, iuuenẽ, laſciuã, ſed rectoris patientẽ animã. ſume mihi arietẽ, rationẽ maturam, paratam certamini, idoneam ſoluendis & diſſecandis nodis ſophiſtarũ ex aduerſo diſputantium, idoneã & ad tuendũ ornandumcp eum cui cõtigit. ſume mihi & ſenſum inducentẽ in hunc mundũ ſenſibilẽ, caprã, tria hæc omnia, iuxta numerum perfectum compoſita, principiũ, finem, mediũ habentia. præterea turturem & columbã, diuinam & humanã ſapientiã, ambas quidem uolucres & in altum tolli exercitatas, differẽtes tamen à ſe inuicẽ, quatenus differt genus à ſpecie, aut exemplar ab imagine. amat enim diuina ſapientia ſolitudinẽ, propter ſolum deum cuius ipſa eſt poſſeſsio, & turtur figurate uocatur. altera uero manſueta, cicur & gregatim uolitans ciuitates hominum libenter incolit, gaudens conſuetudine mortalium, & ideo reprę̃ſentata per columbę ſimilitudinem. Has uirtutes opinor Moſes ſubindicans, obſtetrices Hebræarum Sepphoram & Phuam nominat: quarũ altera auicula, altera rubor interpretatur. ſiquidem diuinæ ſcientiæ propriũ eſt ſublimia petere; humanæ uero, modeſtiam & pudorem indere, quem erubeſcentia maxime indicat. Et ſumpſit, inquit, ei hæc omnia. hæc laus eſt probi hominis, ſacrũ depoſitũ animæ, ſenſus, rationis, diuinæ ſapientiæ, humanæ ſcientiæ, ſine dolo bona fide ſeruantis, non ſibi ſed ei qui depoſuit. Deinde addit: & diuiſit ea per medium: nec dicit quis diuiſerit, cogitationi tuæ relinquens intelligendũ deũ, ſecantẽ

corporum

corporum ac rerũ cunctarum cohærentes & unitas ut uidetur naturas, uerbo ſuo nihil non ſecante, quod ut acutiſsimũ non deſinit diuidere omnia ſenſibilia, donec perueniat ad ea quę uocantur indiuidua. Idem uerbũ inciſoriũ etiam rationi cõſpicua in plurimas portiones incircũſcriptas diuidit, & bracteas auri ſecat in capillamenta, ut Moſes ait, longitudinẽ ſine latitudine, incorporeis lineis ſimilem. Hæc igitur tria ſingula diuiſit per mediũ, animã in brutã partem & rationalẽ, orationẽ in uerum & falſum, ſenſum in imaginationem certã & incertã: atq; ita dimidiata inter ſe oppoſuit, rationali brutũ, uero falſum, certo incertum, indiuiſa ſinens uolucria. nam incorporeæ diuinæq; ſcientiæ in contrarietates pugnantes non poſſunt diuidi. Et quia dicendum eſt de diuiſione in æquales portiones & de oppoſitis, nec ſilentio rem præteruehemur, nec prolixius immorabimur, ſed quãto poterimus utemur compendio, contenti huc proprie pertinẽtibus. nam ſicut animam noſtram & membra per medium diuiſit opifex, ſic et huius uniuerſitatis eſſentiã mox in mundi huius initio. Primùm bifariam eam diuiſit, in graue & leue, quod craſſum eſt diſcernẽs à tenui. horum utrumq; denuo diuiſit, tenue in ignem & aerem, craſſum in aquam terramq́;, ſenſibilis mundi elementa ſenſibilia, pro fundamento ei futura. ac rurſus tum graue tum leue diuiſit in alias ſpecies, leue in frigidum et calidum, frigidum appellans aerem, ignem uero quod eſt natura calidum: item graue in humidum & aridum. humidum uocauit aquam, terram aridum. hæc ſingula rurſum aliter ſecta ſunt. terra in continentes & inſulas: aqua in mare & fluuios, cæteroſq́; latices potabiles. aer in æſtiuas brumaleſq́; mutationes. ignis in hunc quo utimur quotidie, corruptiuũ & inſatiabilem, & in alium ſalutarem priori contrarium, ex quo cælum confectum eſt. Ita ſecta ſunt uniuerſalia, nec minus particularia, nempe in animata & inanima. In inanimatis quædam ſemper manẽt eadem, quæ habitu continentur ceu uinculo: quædam mouentur, non migratione ſed incremento, quæ natura inenarrabili modo uiuificat. ex his alia ſunt ſilueſtria, quæ immites fructus cibum ferunt beſtijs: alia frugifera, quæ ad curam agricolarũ pertinẽt. horum fructus proſunt homini, omniũ animalium mitiſsimo. Nec hic conſiſtit diuiſio animatorũ ab inanimis, rurſum hæc ſingula ſubdiuiduntur. nã alterũ horũ diuidit̃ in brutorũ & rationaliũ ſpecies: quæ & ipſæ denuo diuidunt̃: bruta in fera & mãſueta, rationalia in mortalia & immortalia. mortales itẽ ſecant̃ bifariã, diſtincti uirorũ et mulierũ uocabulo. aliâs quoq; animal in marẽ ſecat̃ & fœminã. nec deſunt & aliæ ſectiones neceſſariæ, quibus ſeparantur uolucres à terreſtribus, & ab utriſq; aquatilia. Tam acutũ eſt uerbum illud res omnes diſſecans, primũ forma qualitateq́; carentẽ eſſentiam, & ab hac diſcreta mundi elementa quatuor, mox plantas & animãtes ex his compactas. Quoniã autẽ non tantũ ait diuiſit, ſed per mediũ diuiſit, neceſſum eſt ut pauca de portionib. dimidiatis addamus. ſic em̃ æquales partes indicãtur. Mortalis quidẽ nemo poſſet quicq; in partes pares diuidere, ſed neceſſe eſt ut alterutra maior minórue ſit, ſaltẽ paulo quod ſenſum fugiat, ſolitum grandiora quæq; expẽdere, minutias uero nõ ualentẽ percipere. inæqualitas aũt æqualitatem excludit, id quod ueris rationibus deprehendit̃. probabile igitur eſt, ſolum deũ exacte iuſtum eſſe, & ſolum poſſe per mediũ diuidere uel

res

res uel corpora, ut alterutra portio ne mica quidem alteram ſuperet, ſed pares ſint per omnia. Hæc dicta ſufficerent, ſi una eſſet æqualitatis ſpecies: cum autem plures ſint, non grauabimur quę res poſtulat adiungere. dicitur enim æqualitas uno modo in numeris, qua duo duobus, tria tribus ęquiparantur, & cætera ſimiliter. altero modo in quantitate, quæ ad longitudinis, latitudinis, altitudinis, dimēſiones pertinet. palmus enim palmo, cubitus cubito par eſt magnitudine. Sunt in quibus æſtimatur ualoris æqualitas, ut in menſuris ac ponderibus. eſt & ea ſpecies neceſſaria quam analogiam ſeu proportionem nominant, iuxta quam pauca multis, parua magnis, cenſentur ęqualia, cuius in ciuitatibus uſus eſt interdum, quando ciues iubentur conferre æqualiter, nō numero, ſed pro rata, ut eſt cenſus eius temporis, quando centum drachmas conferens, tantundem iudicatur contuliſſe, quantum qui talentum repręſentauit. His præſuppoſitis uide quomodo qui per medium diuiſit, æqualiter diuiſit iuxta has omnes æqualitatis ſpecies, in ipſius mūdi opificio, pari numero grauia diuidēs à leuibus, duo à duobus, terram & aquā pondus habentia, à ſuapte natura leuibus igne & aere. eadem parilitas eſt in ſingulis, aridiſsimo humidiſsimoq́ꝫ, terra & aqua. eodem modo tenebris lux opponitur, dies nocti, æſtas hiemi, ueri autumnus, & id genus alia. Item magnitudine pares ſunt in cælo quidem æquidiſtantes circuli, tam æquinoctiales uernus autumnaliſq́ꝫ, ꝙ ſolſtitiales æſtiuus brumaliſq́ꝫ: in terra uero zonæ quas uocāt, duæ inter ſe æquales quæ circa polos ſunt frigidæ, & ob hoc inhabitabiles: duæ item inter has & exuſtam mediæ, quas propter temperiē aiunt habitabiles, alteram ad auſtrum uergentem, alteram ad ſeptemtriones. Longitudine uero paria ſunt temporum ſpacia, nox maxima diei maximæ, breuiſsima breuiſsimæ, mediæ media. de cætero dierum æqualitates ac noctium deprehenduntur æquinoctijs, poſt uernum uſq; ad ſolſtitium die creſcente, nocte decreſcēte, donec dies longiſsima fiat, nox breuiſsima. poſt ſolſtitium uero ſol reuertens per eandem uiam, nec celerius, nec tardius, ſed eodem modo per eadem ſpacia, pari ordine ad autumnale æquinoctium incedit, æquataq́ꝫ nocte diei, noctem augere incipit, diem minuēs ad brumam uſq;. tum uero nocte aucta in maximā longitudinem, die contracta maxime per eadem rurſum ſpacia reflectens ad uernum redit ęquinoctium. ita ſpacia temporum quamuis inæqualia uideantur, parem habent longitudinē, nō tamen ijſdem anni horis, ſed diuerſo tempore. Idem conſideratur & in membris animalium, præſertim hominum. pes enim pedi, manus manui, & cætera ferme omnia dextra ſiniſtris ſunt paria. Iam quæ ualore ęquantur ſunt plurima tam arida ꝙ liquida, de quibus pōdere menſuraq́ꝫ decernitur. analogia uero ęquat omnia propemodum parua magnaq́ꝫ, in toto mundo quātus eſt. nam qui rerum naturam ſcrutantur diligentius, aiunt pro portione paria eſſe elementa quatuor. qua analogia mundus temperatus æquante partes ſingulas comparanteq́ꝫ, & factus eſt primū, & durat in perpetuū. certe iſta quatuor, aridum, humidū, frigidum, calidum, contemperata pro portione, conſtat nihil aliud eſſe ꝙ potentiarum quatuor temperamentum quoddam congruum & analogicū. Quod ſi libeat percurrere ſingula, in infinitum protendeī oratio. Animalia minima maximis paria pro portione licet animaduertere

re, hirundinem aquilæ, mugilem ceto, formicam elephanto. nam corpus & anima, item dolores uoluptatesq́;, appetitus & faſtidia, & quicquid eſt in natura animalium, omnia ferme ſunt ſimilia, æquante analogiæ regula. & hoc eſt quod quidam auſi ſunt uniuerſo mundo æquare hominem animal minimum, cum uiderent utrumq; conſtare ex corpore & rationali anima, ut permutatis nominibus, hominem quidem mundum paruū, mundum uero magnum hominem dicerent. quæ illi non temere docent, ſed quoniam ars dei qua uniuerſa condidit, nec intenditur nec remittitur, ſemper ſui ſimilis quantum ad excellentiam, opifice res ſingulas abſoluēte numeris omnibus, & nihil prætermittente quod merito deſideres. nam & parua & magna, ut dicit Moſes, iudicauit, creans & formans ſingula, nec propter uilitatem materiæ de arte quicquam ſubtrahēs, nec addens aliquid propter eius precium. quoniam laudati artifices, ſiue precioſas materias ſiue uiles accipiant, ipſi nō parce inſumunt operā. nec defuerunt qui affectate oſtentarunt artem in uilibus, contendentes cum precioſis operibus, arte ſupplētes quod materiæ deerat. dei autem exiſtimatione materia nulla precioſa eſt, ideo cunctis ex æquo artem adhibuit: unde in literis ſacris legitur, Vidit deus omnia quæcunq; fecerat, & ecce bona ualde. quæ autem laudantur ab illo, honore æquantur ipſo iudice. Laudauit autem non materiam inanimam, redundantem, diſſolubilem ſuapte natura & corruptibilem, rudem inæqualemq́;: ſed artificioſa opera ſua, præ ſe ferentia unam eandemq́; opificis facultatem ac ſcientiam æquabiliter elucentem per omnia. ideo ſeruata eſt ubiq; analogiæ regula, ratione artis ac ſcientiæ. eius æqualitatis, ſi quis alius, Moſes laudator fuit. primū laudans ubiq; iuſtitiam, cuius proprium eſt æqualiter diuidere, ut Græcis ἀπὸ τοῦ δίχα τέμνειν dicta uideri poſsit, diuidens & res & corpora. Deinde uituperans iniuſtitiam, turpiſsimæ inæqualitatis opificem. hæc inæqualitas geminum bellum peperit, externum & ciuile, ſicut e diuerſo pacem æqualitas. Sed nuſquā apertius laudat iuſtitiam, damnat iniuſtitiā, q̄ his uerbis: Non facietis iniuſtitiā in iudicio, in menſuris, in libra, in pondere. Libra iuſta, pondera iuſta, modius iuſtus erit uobis. & in Deuteronomio: Non erit in pera tua pondus iniquum, uerum & iuſtum erit: non pondus magnum & paruum, ut fias longæuus ſuper terram, quam dominus deus dabit tibi in hæreditatem, quoniam abominatus eſt deo quiſquis facit iniuſtitiam. Ergo amator iuſtitiæ deus odit iniuſtitiā & abominatur ut ſeditionis & malorū principium. Sed ubi æqualitatē laudat legiſlator nutricem iuſtitiæ? Mox in principio cœli conditi. Et diuiſit, inquit, deus lucem à tenebris, appellauitq́; lucem diem, & tenebras noctē. diem enim & noctem, lucē & tenebras in rebus ordinauit æqualitas. Eadem diuiſit & hominem in uirum ac mulierē, duas portiones inæquales quidem robore, ſed quod natura ſpectauit, bene comparatas ut tertium quiddam gignerēt ſibi ſimile. Fecit, inquit, deus hominem, ad imaginem dei fecit eum, marem & fœminam fecit eos. iam nō Eum, ſed Eos adiecit pluraliter, inſerens in genus ſpecies, diuiſas (ut dixi) æqualiter. Frigus quidem & æſtum, æſtatem & uer deſcripſit in horas annuas, diuiſas eodem inciſorio. cæterum illi tres dies qui ſolem præceſſerunt, eundem ſecutis numero pares ſunt, ſenario diuiſo æqualiter, ad notas ſeculorum & temporis.

æuo

æuo enim tres præcedentes dicauit, ſequẽtes uero tempori, quod imago æternitatis eſt. Item duas eius Qui eſt potentias primarias, beneficã qua mun dum condidit, iuxta quam appellatur dominus: & punitiuam qua rebus im perat, iuxta quã deus agnominatur, ipſe ait ſe medium ſtantem dirimere. Lo quar tibi, inquit, ſupra propitiatorium inter duo Cherubim: ut oſtenderet quòd antiquiſsimæ eius Qui eſt potentiæ pares ſint, benefica & ultrix, uten tes eodem inciſorio. quid columnæ decem legũ generaliũ, quas nominat ta bulas? duæ ſunt numero pares animæ partibus. nã brutæ pariter ac rationali debetur eruditio caſtigatioq́ꝫ. hæ rurſum à legiſlatore diuidunt̃. ipſæ quidem opus dei fuerunt, exarataꝫ literis diuinitus inſculptis in eas. Quin etiam legibus ipſis, quod proprie ius eſt, diuiſis in pares quinarios, prior ius diuinũ, poſterior humanũ continet. In diuino iure prima lex opponitur opinioni plures deos credentiũ, docens nos mundũ eſſe ſub unius imperio. ſecunda uetat ne quis ſibi deos alios faciat pręter creatorẽ, deceptus pictorũ fictorumq́ꝫ inſidioſis artib. quas Moſes eiecit è ſua rep. dãnatas exilio perpetuo ut ſolus uere deus colatur. Tertia eſt de nomine domini, nõ eo q̃d creaturã penetrat (hoc enim eſt ineffabile) ſed quod prædicatur de eius potentijs. ꝓhibitũ eſt em̃ id in uanũ aſſumere. Quarta eſt de ſemper uirgine ſine matre. nata hebdomade: ut creatura aſſueta eius otio, reminiſcatur eius qui om̃ia fa cit inuiſibiliter. Quinta de honore habẽdo parẽtibus. nã hæc quoq́ꝫ ſacrata eſt, quippe quę refertur nõ ad homines, ſed ad autorẽ genituræ rerũ omniũ, cũ quo pater & mater collati nõ gignunt, ſed inſtrumẽta gignendi ſunt. hoc præceptũ ſitum eſt in cõfinio quinarij pertinẽtis ad pietatẽ, & alterius cohibentis iniurias mutuas ac maleficia: quãdoquidẽ mortales parẽtes finis ſunt immortaliũ potentiarũ, quę naturales genitrices rerũ omniũ, ꝑmiſerũt huic infimo generi mortali ad imitationẽ earũ ſeminare atq́ꝫ gignere. principiũ enim generatiõis eſt deus: finis uero hęc mortalis infima & uiliſsima ſpecies. alter aũt quinarius uetat adulteriũ, homicidium, furtũ, falſum teſtimoniũ, cõ cupiſcentiã. hæ ſunt generales regulæ peccatorum ferme omnium, ad quas referri poſſunt ſingulorũ ſpecies. quotidiana quoq́ꝫ ſacrificia uides diuiſa ęqualiter, alterũ ſacerdotibus pro ſeipſis offerentibus ẽſimila, alterũ pro tota natione, in quo agni duo rite mactant̃. horũ quæ dixi dimidium mane offerri lex iubet, reliquum ueſpere, ut etiã pro nocturnis beneficijs agantur deo. gratiæ. Vides & panes in ſacra mẽſa propoſitos, ut in ſenos diſtributi ęqualiter, monumentum ſint xij. tribuum, quarũ dimidium ad uirtutẽ Liã pertinet matrẽ ſex phylarcharum, alterum dimidium Rachelis eſt & cæterarum. uides & in talari ueſte gẽmas xij. pariter ſenas dextras ac ſiniſtras, quibus in ſculpta fuerunt xij. patriarcharum nomina, notata diuinis literis, naturarum diuinarum monumenta. An non & duos montes ſignificantes duo genera, pro æqua portione diſcretos, alterum tribuit benedicẽtib, alterum execrantibus, phylarchas utrobiq́ꝫ præficiẽs? ut doceret eos quibus monitore opus eſt, benedictiones et maledictiões pares eſſe numero, atq́ꝫ etiã honore ꝓpemodum, ſi dicere fas eſt. ſimiliter enim laudes bonorum proſunt & malorũ uituperia: quandoquidem rerum malarum fuga & bonarum optio ſimiles iudicantur à prudentibus. Libet mirari etiã duorum hircorum qui pro pec

catis offerunt ſelectionem & diſtributionem incertæ ſorti cōmiſſam. cum e-
nim ſermo ſit duplex, alter qui diuinas uirtutes tractat, deo cōſecratur: alter
qui humanis inhæret miſerijs, profugæ creaturæ dedicatur, quē oracula uo
cant emiſſarium, quia procul à ſapientia repellitur. Cæterū quia ſicut numi,
ſic res ueris falſiſq; notantur characteribus, nónne inuiſibilis ille ſector tibi
uidetur diuiſiſſe has æqualiter, dum notatas & probas eruditionis amatori
aſsignat, notis uero & ſignis carentes inerudito? Obtigerunt, inquit, non ſi
gnata Labani, ſignata Iacobo. nā anima ceræ (ut quidam priſcus ait) more, ſi
dura ſit, formas reſpuit, nec ſibi ſinit imprimi, & rudis permanet. ſin autē ſit
obſequens aut ſaltem mediocriter facilis, profunde ſigilla recipit, & amoto
ſignaculo, fideliter ſeruat impreſſas ſpecies. Nec minus miranda eſt uictima
rum ſanguinis æqua diſtributio, quem ſummus pontifex Moſes ex naturæ
præſcripto diuiſit. Sumpto, inquit, dimidio ſanguinis infudit eum in crate-
ras: reliquum uero dimidium profudit apud altare: ut doceret eſſe duplex
genus ſacratæ deo ſapientiæ, alterum diuinum, alterū uero humanum. & di
uinum quidem eſſe ſincerum nulla mixtura uitiatum, quam ob rem deo ſin-
cero atq; impermixtæ unitati libatur. humanum uero mixtū temperatumq;
profundi & diſpergi in noſtrum genus mixtū, temperatum & compoſitum,
quod inducit membrorum morumq; temperamenta & concordiam. Enim
uero animę pars ſincera puraq; mens eſt uigens ac uiuida, ſuperne inſpirata
cælitus: quæ ſi quando ſana integraq; ſeruatur, æquum eſt & dignum ſacris
ipſius ſtudijs, ut reddatur deo qui eam conſeruauit incolumen & illæſam à
malis omnibus. altera uero mixta pars eſt tota ſenſuum, cui ſuas crateras na
tura fabricauit: hæ craterę, uiſus quidem ſunt oculi, aures uero auditus, item
nares odoratus, & ſua cuiuſq; receptacula, in has ſanctū illud uerbum infun
dit ſanguinem, ut bruta noſtri pars animetur, & rationalis fiat quodāmodo,
parendo admonitionibus, & puram ſe ſeruando ab illecebris ſenſuū. quid di
drachmum ſacratum, nónne ad eundem modum intelligendum eſt? ut eius
dimidium, ſcilicet drachmam ſeponamus in redemptionem animæ, quam
ille ſolus liber & liberator è crudeli moleſtiaq; affectuum & iniquitatum do
minatione uel rogatus uel nō rogatus potenter aſſerit: reliquum dimidium
illiberali & ſeruili relinquamus generi, ex quo fuit ille qui dicit: Sufficit mi-
hi meus dominus, mens quæ in me principatum habet: & uxor mea, charus
ille ſenſus cuſtos domeſticorum affectuum: & pueri mei, mala quæ ex his
naſcuntur. Nolo abire liber. Neceſſum eſt enim ut huic quoq; generi ſors
exſors & emiſſaria detur è didrachmo, oppoſita drachmæ quæ unitati ſacra-
ta fuit. Vnitas enim nec additionem nec ſubtractionem poteſt recipere, ima
go dei qui ſolus plenus eſt. Cætera ſuapte natura ſunt inania, quibus ſi quid
ineſt ſolidi, uerbo diuino aſtringitur. Hoc enim ceu uinculo & glutine ſo-
lidatur omnis eſſentia. Ipſum uero connectens contexensq; ſingula, ſibiipſi
complementum eſt, nullo prorſus egens alio. Meritò igitur dicit Moſes:
Diues non apponet, pauper non detrahet de didrachmi dimidio: quod eſt
(ut dixi) drachma & unitas: cui omnis numerus dicere poteſt illud poeticū:
A te principium, tibi deſino. Nam uel infinities infinitus numerus in uni-
tatem deſinit, & facto ab hac initio creſcit in innumerabilem multitudinem.
ideo

ideo non numerum, ſed elementum & principium numeri hanc dixerunt, quibus curæ eſt cōſectari talia. Ad hæc cæleſtem illum cibū animę qui manna uocatur, omnibus petentibus dei ſermo ex æquo diſtribuit, æqualitatem haudquaꝗ negligens. Teſtis eſt Moſes, dicens: Nec plus colligenti ſuperfuit, nec minus colligēti defuit: quādo miranda optandaꝗ analogiæ menſura uſi ſunt: ex qua didicerūt hunc cibū nō tam hominibus ꝗ rationib. & moribus colligi. quantū enim cuiꝗ cōpetebat, tantū ſibi pręparauit, ut nihil uel deeſſet uel ſupereſſet. Similē analogicā ęqualitatē licet inuenire in paſcha, ut uocant. eſt aūt paſcha, quādo anima brutos affectus meditat̄ dediſcere, & rationalem animī tranquillitatē ultro aduocat. Præcipit̄ enim ſic: Si pauci fuerint in domo, adeò ut non poſsint agnū abſumere, aſſumatur uicinus proximus pro animarū numero, ut ſupputatione facta cedat cuiꝗ ſua portio, qua & dignus eſt & indiget. Cum autem agri nouellis colonis diuiduntur, maior portio pluribus, minor paucioribus attribuitur, quod iniquū uideatur parua multis, magna uero paucis tribui magnitudinis eius non capacibus. Æqualitatis autem quæ iuxta numerū iudicatur exemplum euidentiſsimū eſt in undecim principum ſacris oblationibus, & earum in ſacerdotes diſtributione. Vnicuiꝗ, inquit, ex filijs Aaron erit æqua portio. Eſt & in compoſitione aromatū ad ſuffitū pulcherrima æqualitas. præcipit̄ enim: Sume tibi odoramenta, ſtacten, onycem, & galbanū ſuaueolens, & thus perlucidū, omnia lectiſsima & inter ſe paria: facientꝗ ex eo ſuffitū, unguentū opus unguentarij, puræ cōpoſitionis, opus ſacratū. ſingulas portiōes ait pares oportere eſſe ad totius temperamentū. opinor aūt has quatuor ſpecies ex quibus ſuffitus cōponit̄, figurā eſſe elementorū ex quibus cōſtat mūdus hic uniuerſus. nā per ſtacten aquā, per onycē terrā, per galbanū aerē, per thus perlucidū ignē ſignificat. ſiquidē ſtacte à ſtillando dicta, eſt liquida, onyx terreſtris & aridus, galbanū ſuaueolens cognominat̄ ad ſignificandū aerē. odor enim locū habet in aere. thuri quoꝗ perlucidi cognomē additur, ut ignē ſubindicet: ideo grauia ſeparauit à leuibus, altera per copulatiuā cōiunctionē uniēs, altera diſiunctim proferēs, dicēdo, Sume tibi odoramēta, ſtacten, onycē. hęc diſiunctim ſignificatiua grauiū, aquæ terræꝗ. deinde incipiēs denuo per copulam, & galbanū ſuaueolēs & thus perlucidū, quę iam leuē aerē & ignem ſignificāt. Temperaturā aūt ex his compoſitā antiquiſsimū perfectiſsimūꝗ opus uere ſanctum dicimus hunc mundū, qui per figurā ſuffitus admonet, ut agat ſuo creatori deo gratias: ut uerbo quidē unguentaria cōpoſitio adoleatur, ſed re uera totus mūdus per dei ſapientiā fabricatus mane ac ueſpere accenſus exhalet uaporē ſuaueolentiſsimū. hæc enim uita decet mundū, ut parenti ſuo factoriꝗ indeſinenter agat gratias, tantūnon euaporans & in elementa reſoluēs ſeipſum, ut declaret ſe nihil ſibi recōdere, ſed totū ſeipſum offerre creatori ac dedicare. Illud quoꝗ mirari ſubit ſacrū uerbum, quod magna cōtentione ac celeritate intercurrit inter uiuos & mortuos. Mox enim, inquit Moſes, ceſſauit attritio. non ceſſatura profecto, nec releuatura ab afflictione confractioneꝗ noſtram animam, niſi amicus dei diremiſſet ſanctos, qui uere uiuunt, à profanis, qui mortui ſunt, ſi rem uere conſideres. Sæpe enim etiam ſani, propter uiciniam ægrotorum, contagione periclitati ſunt.

id periculum hinc ſublatũ fuit interpoſito medio termino ualidiſsimo, qui arceret à parte meliore deterioris impetum. Sed magis etiam miror dumẽ ſacris eloquijs diſco, quomodo nubes interiecit ſe mediam inter Ægyptiacas & Iſraeliticas copias. Nam hæc nubes ceu ſcuto protegens & conſeruãs deo charum populũ temperantiæ deditum, non ſinebat exagitari, arcendo impiam gentem ſeruientẽ affectibus. Mentibus enim uirtute præditis paulatim irrorat ſapientiam ſecuram à malis omnibus: in duras autem ac bonarum artiũ ſteriles, more niuis denſiſsimæ pœnas ingerit, intentans eis inundationis perniciem miſerabilem. cæterum illi angelorũ principi ſermoni antiquiſsimo hoc eximiũ donũ cõceſsit pater omnipotens, ut in cõfinio ſtans, facturã à factore diſcerneret. idem ſupplex immortalem appellat pro mortalibus deprecans, & à ſummo rege legatione ad ſubditos fungitur. Quod donum tam libenter accipit, ut iactet etiam, dicens: Et ego ſteteram medius inter uos & dominum. uidelicet nec ingenitus ut deus, nec genitus ut uos, ſed inter extrema medius, apud utroſq; agens obſidem. apud creatorem, ut fides fiat nunquam eum deleturũ aut deſerturum uniuerſum genus reuolutum in perturbationem ab ordine: apud creaturam uero, ut ea certam ſpem habeat, nunq̃ deo propitio curã operis ſui defore. nam ego denuncio creaturæ pacem ab eo qui bella tollit deo, pacis cuſtode perpetuo. Poſtq̃ igitur de ſectione in portiões æquas ſacra ſcriptura nos docuit, ducit nos & ad oppoſitorum ſcientiã, dicens portiones eas oppoſitas inter ſe inuicem. nam reuera propemodũ omnia quæ mundo continentur ſuapte natura ſunt cõtraria. Incipiendo à primis, calidum contrariũ frigido, aridũ humido, leue graui, tenebræ lumini, nox diei. In cælo ſtellarũ fixarum orbis fertur in contrarium erraticarum orbibus: in aere contraria ſunt nubilum & ſerenitas, uentus & tranquillitas, æſtas & hiems, uer & autumnus. Nam illud floret, hic marceſcit. In terra dulces aquæ amaris ſunt cõtrariæ, fertiles agri ſterilibus. Videmus etiam in alijs contrarietatẽ, ut ſunt corporea incorporea, animata inanima, rationalia irrationalia, mortalia immortalia, ſenſibilia intelligibilia, perceptibilia inperceptibilia, rudimenta abſoluta, principium finis, generatio corruptio, uita mors, ſanitas infirmitas, album nigrũ, dextrum ſiniſtrum, iuſticia iniuſticia, prudentia imprudẽtia, fortitudo timiditas, tẽperantia intemperantia, uirtus uitiũ, & utriuſq; omnes ſpecies. itẽ literatura literarum inſcitia, muſica amuſia, eruditio ineruditio, ſolertia inertia: & quæ ad artes pertinent, elementa muta & uocalia, acuti & graues ſoni, rectæ & circulares lineæ. In animalibus ac ſtirpibus, fœcunda ſterilia, multipara paucipara, ouipara uiuipara, mollia teſtacea, fera manſueta, ſolitaria gregaria. Item, paupertas diuitię, claritas obſcuritas, nobilitas ignobilitas, copia inopia, bellum pax, ius iniuria, gnauitas ignauia, otium negotiũ, iuuentus ſenectus, potentia impotentia, robur debilitas. & quorſum attinet percenſere ſingula, quorũ infinita multitudo eſt? Itaq; recte naturę interpres pigritiã & incuriã noſtrã miſerans, unũquenq; manifeſte monet nũc quoq; ut ſingula cõtra ſe inuicẽ ponamus nõ integra ſed dimidiata. unũ enim cõſtat ex ambobus cõtrarijs, quo ſecto noſcunt cõtraria. Annõ hoc eſt q̃d ferunt Greci ſuũ illũ magnũ & celebratũ Heraclitũ iactaſſe tanq̃ cõmentum propriũ, & in eo colloc-

caſſe caput totius philoſophię:atqui uetus Moſis inuentū eſt,in eodē cōtrarias portiones animaducrtere,ſicut nunc apparuit.hęc igit̃ & aliâs perſequemur diligentius. Nunc illud quoq; uidet̃ non prætereundū ſilentio,q̄ dimidiatæ partes trium animaliū diuiſorū ſex factæ ſunt,ut ſeptimus ſit ſermo ille inciſor, dirimens terniones & ſeipſum in medio ſtatuens. Cui ſimile opinor,quod manifeſte memoratur de ſacro candelabro.ſic enim fabricatū eſt, ut ſex cauliculos habeat,ternos utrinq;:ipſum exſtās in medio, terniones diſpeſcit & dirimit.eſt em̄ tornatile opus diuinū,inſigni arte factū ex auro puriſsimo.Nam illud unū ſolum ſincerū Ens, hebdomadā ſine matre ex ſeipſo ſolo genuit,nulla prorſus adhibita materia. cæterū inter laudes auri multas duæ referuntur præcipuæ: una quòd non ſentit rubiginis iniuriam: altera quòd in tenuiſsimas bracteas ſine ſciſſura diducitur. Merito igitur maiorē naturam ſignificat,quæ diffuſa & protenſa uſquequaq;,tota per totum plena eſt,aptiſsime contexens cætera. De hoc candelabro ipſe artifex diſſerens rurſum dicit,quòd cauliculi utrinq; terni procedebant pari proceritate, habentes in ſummo lucernas nucibus ſimiles in floris ſpeciem lucernam ſuſtinentis,exſtante in ſummo candelabro flore ſeptimo ex auro ſolido,& ſuper impoſitis ſeptem lucernis aureis:ut multis probabile fiat, ſenionem in duos terniones diuiſum mediante ſermone illo ſeptimo,ſicut & hodie. totum enim candelabrum cum ſex pręcipuis ſui partibus compactum eſt è ſeptem cauliculis,ſeptem floribus,lucernis totidem. diuiduntur autem ſex lucernæ interueniente media ſeptima, ſimiliter & flores & cauliculi eminente ſeptimo in medio. Cauliculi autem illi compares è medio ſeptimo ſtipite proueniunt. Verùm de his quia multa dici poſſunt, differantur in tempus aliud: unum in præſenti dixiſſe ſat erit, quòd ſeptem erraticorum ſiderum curſus ſimulacrum ſit hoc ſacrū candelabrū cum ſeptē lucernis ſuperpoſitis. Quomodo,rogabit aliquis.Reſpondeò,quia ſicut lucernæ,ſic & planetarū quiſque prælucet. Cum enim plus ſplendoris habeant, lucidiſsimos ad terram uſq; mittunt radios,ſed præcipue ſol eorū medius.mediū autem uoco,nō ſolum quia iuxta multorū opinionem in medio ſitus eſt: ſed quia merito utrinque ſtipat̃ tali ſatellitio pro dignitate ſua & magnitudine atq; utilitate quā terrenis rebus omnibus exhibet. cæterū homines qui nō poſſunt in ſolidū percipere horū ſiderū ordinē(quid enim illi certò intelligūt in reb.cæleſtibus?)cōiecturas ſuas ſequunt̃.nec male cōijcere mihi uident̃,qui ſoli mediū locū tribuunt; tres ſuper eum, totidē infra locando,ſuperiores Phænonta, Phaethonta,Pyroenta,deinde Solē:poſt ipſum uero Stilbonta,Luciferum & Lunam uicinā aeri.itaq; uolens artifex imaginem cæleſtis ſphærę ſeptiluſtris apud nos effingere, iuſsit pulcherrimū hoc candelabrum affabre fieri. idem quā cum anima ſimilitudinē habeat iam antea dictū eſt.Anima tripartita eſt.ſingulæ partes eius(ut oſtendimus)ſecant̃ bifariā.ita factis ſex portionibus,ſeptimus iure annumerat̃ ille inciſor omniū ſermo ſacer & diuinus. nec illud ſilentio prætereundū,q̄ cum tria ſint in ſacra ſupellectile,candelabrū,menſa,altare: hoc quidē ad eam quæ pro acceptis elementis fit,gratiarū actionem refert̃, ut ante demonſtratū eſt:quādo & ipſum portiones accipit ex his quatuor:terræ ligna,aquæ aromata quæ liquefacta primo in humorē

uertuntur,uaporē aeris,deniq; flammā quę ex igne accendiť. quin & illa cō
poſitio thuris,galbani,onycis,ſtactes,elemēta figurat. At menſa ad gratiarū
actionē pro rebus mortalibus parata eſt.panes eñ & libamina ſuper eam po
nuntur,quæ nutrimēta neceſsitas humana poſtulat. Cæterū candelabrū ad
eā quę fit pro cęleſtib.omnibus,ne qua mundi pars expers gratiarū actionis
uideať,ſed omniū partiū gratitudo euidenter appareat,elementorū, & eorū
quæ ex his conſiunt, nec ſolū terreſtriū,uerum etiā cęleſtiū.Hic conſideran
dum occurrit,cur menſæ atq; altaris menſuris ꝓditis,de candelabro nihil ta
le ſcribiť.an ob illā cauſam, ꝗ elementa, & quicquid mortale conſtat ex his,
quarum rerū figuræ ſunt menſa & altare,dimenſa ſunt cælo terminata.ſem-
per enim contentū à cōtinente metitur. Cælum aūt cuius figura eſt candela
brum,infinitā habet magnitudinem.continetur enim,ſed non à uacuo,ſicut
Moſes docet,nec ab ullo corpore uel pari magnitudine prædito,nec ab infi
nito,iuxta prodigioſas fabulas quas in mentione turris attigimus. Eſt autē
eius terminus deus,idē rector & gubernator.itaq; ſicut Ens ipſum eſt incō-
prehenſibile,ſic quod ab eo terminatur,menſuris nobis ignotis circūſcribi-
tur.Et fortaſſe quia rotundus eſt in orbis abſoluti ſpeciē, caret longitudine
& latitudine.De his rebus ita ut decet locutus,addit: Aues aūt nō diuiſit:a-
ues uocās uolucres & natura ſublimes ſermones,alterū archetypū nobis ſu-
periorē:alterū eius imaginē, qui inter nos uerſať. illū Moſes uocat imaginē
dei,hunc aūt noſtrū,ſigillum expreſſum illa imagine ceu ſignaculo. Fecit,in
quit,deus hominē, nō imaginē, ſed ad imaginē. itaq; uniuſcuiuſq; noſtrum
mens,quæ ꝓprie uereq; homo eſt,tertia creatoris eſt effigies,intercedēte ex
emplari huius,illius uero imagine.ipſa mens ſuapte natura eſt indiuiſibilis.
nam brutā animæ partē in ſex alias portiōes ſubdiuiſit opifex,uiſum,guſtū,
auditum,odoratū,tactum,& uocē pronunciatiuā.rationalē partē,quę mens
nominať,indiuiſam reliquit ad totius cæli ſimilitudinē.nam & illic aiunt ex-
tremum orbem indiuiſum manere: interiorē uero in ſex diuiſum, planetarū
(ut uocant)ſeptem circulos efficere.quod enim eſt in homine anima,hoc(ut
opinor)cælū in mundo.Ergo duæ rationales & intelligibiles naturæ,altera
in homine,altera in uniuerſo,integræ manent & indiuiſæ. ideo diciť, Aues
aūt nō diuiſit.ſiquidē columbæ noſtra mens,ut manſueto & nobiſcū degen
ti animali,aſsimilať:huius aūt exēplari turtur.nā dei ſermo amat deſerta ſoli-
tarius,nō miſcēs ſe turbis rerū corruptibiliū,aſſuetus petere ſublimia,& uni
us delectari cōſuetudine.Sunt igiť hæ duæ naturæ indiuiſibiles,& nobis in
ſita ratio,& illa diuina altera:& cum ſint indiuiſibiles,plurima ſecant alia.nā
& dei uerbū res naturæ diuiſit om̄es atq; diſtribuit:& noſtra mēs quicquid
rerū ac corporū cōcepit intellectu, in infinities infinitas partes diuidendo fi
nem nō facit.id accidit propter eā quā cum uniuerſorū creatore patreq; ha-
bet ſimilitudinem.nam cæleſte numē purum ſincerū indiuiſibile cum ſit ip-
ſum,autor eſt omniū mixturarum partitionum temperaturarū quotquot in
toto mundo fiunt.ideo nō debemus mirari,ſi eius ſimiles mentes, noſtra &
illa nobis ſuperior,cū ſint indiuiſibiles & inſecabiles, tamen diuidere & di-
ſcernere ualent ſingula. Poſtq; autē dixit de indiſſectis & indiuiſis auibus,
pergit narrare.Et deſcenderunt aues in corpora diuiſa bifariam, ubi quāuis
utatur

utaĩ homonymia, tamẽ rerũ diuerſitatẽ manifeſte aperit duntaxat lectori nõ
indocili. præter naturã enim fit ut aues deſcendãt, quæ ad ſublimẽ uolatum
pẽnas acceperũt. quemadmodũ enim terreſtrib. nullus locus magis ꝙ terra
cõuenit, prẹſertim reptilib. quæ nc ſuper ea quidẽ reptãt, ſed fouearũ quæ-
runt penetralia, fugiẽdo ſuperna ob cognationẽ quã habent cũ inferis: eodẽ
modo uolucribus aer eſt ꝓpriũ habitaculũ, leuibus ꝓpter pennas ipſe ꝗꝙ
natura leuis. cũ igiẽ aeriuaga relicto æthere ſuo deſcẽdunt ad terrã, nõ poſ-
ſunt iuxta naturã uiuere. e diuerſo Moſes quæcũꝙ reptilia poſſunt ſe ſaltu at
tollere, ꝓbat nõ mediocriter: quandoquidẽ ſic ꝑcipit. Quæcũꝙ de uolucri
bus ambulãt ſuper quatuor pedes, & habẽt crura lõgiora, ut ſaliãt ſuper ter
ram, hęc comedetis. ſunt aũt hę figuræ animarũ, quę reptiliũ more affixę ter
reno corpori purificanẽ ut mox ſe poſsint attollere, cęlũ terra permutãtes, et
corruptione immortalitatẽ. omnium igitur miſerrimæ iudicandæ ſunt illæ,
quæ in aere æthereꝙ puriſsimo enutritæ, nõ poſſunt perferre ſaturitatẽ di-
uinorũ bonorum, ſed ad terrã mortaliũ malorum regionẽ demigrant. inci-
dunt enim cogitationes plurimæ de rebus plurimis, quædã ultro accerſitæ,
quædã obrepẽtes per ignorantiã, quæ nihil differũt ab iſtis uolucrib. deſcẽ
dentibus. cogitationes aũt quęcũꝙ ſuperna petunt meliorẽ ſortiunẽ ordinẽ
uirtute comite indicante uiam in cælũ: quæ autẽ deorſum feruntur, deterio-
rem occupant, detractæ & degrauatæ uitijs. horũ locorum cõtrarietas nõni
hil apparet in Græcis eorũ nominibus. uirtus enim ἀρετὴ non ſolũ παρὰ τὴν
αἵρεσιν ab electione nominatur, uerum etiã παρὰ τὸ αἴρεσθαι. attollitur eñ & in
ſublime fertur cæleſtia ſemper appetẽs. uitium aũt κακία ἀπὸ τοῦ κάτω κεχωρη
κέναι, ꝙ deorſum uergat & deditos ſibi deprimat. nã cogitationes noxiæ de-
ſcendentes in animã uel accitæ uel irrumpentes, tum ipſæ deſcendunt, tum
mentem degrauant uolutantẽ ſe turpiter cũ corporibus, rebus ſenſibilibus
imperfectis & parum integris, non uiuis ſed mortuis. non ſolũ enim corpo
ra, uerùm & dimidiatas eorũ portiones appetunt. quæ autẽ ſic diuiduntur,
coaptari & in unũ redire non poſſunt, diſſectis ſpiritualibus neruis & nati-
uis nexibus. ex quo diſcimus ſententiã uerìſsimã, ꝙ omnis uirtus animas a-
mat, omne autem uitium corpora: & ꝙ quicquid alteri gratũ, alteri exoſum
eſt, ſicut nunc quoꝙ. nam animæ bella nobis ſubindicans aues inducit cupi
entes corporibus inſidere, & immerſis roſtris ſatiari carnibus: quarũ incur-
ſus cohibere uolens uir bonus aſsidere dicitur, quaſi curator & prẹſes. cũ e-
nim & domi laboretur ſeditionibus, & foris inuadant hoſtiles acies, intra ſe
uerſat uaria conſilia, ſi quo modo ſuadendo queat efficere, ut externũ bellũ
ceſſet unà cum inteſtinis tumultibus. opus enim eſt & illam ceu nubem ho-
ſtiliter infeſtantem repellere, & domeſticorum priſtinam redintegrare ne-
ceſsitudinẽ. Sunt enim pertinaciſsimi hoſtes animæ affectus ſtulti & intem
perantes, iniuſti & timidi, & id genus aliæ cõcupiſcentiæ nimiæ nobis inna
ſci ſolitæ, petulãtes & ceruice iugũ iactãtes, & exorbitãtes à recto itinere. ſo
cialium autẽ copiarũ cõflictationes tales ſunt, quales lites ſophiſtarũ de cõ-
tentioſis dogmatibus. ſi enim ad unũ finẽ tendunt. ſ. cõtemplationẽ rerũ na-
turaliũ, haberi poſſunt pro ſocijs. ſin aũt in particularibus quæſtionib. diſ-
ſentiunt, ciuilem tumultum excitant, ſicut mundũ factum aſſerentibus male

conuenit cum id pernegantibus. ſimile diſsidiũ eſt dum alij dicunt eũ interiturum, alij uero cõcedunt quidẽ eſſe natura corruptibilẽ, negant tamẽ unq̃ corrumpendũ, eo quod ualido nexu cõtineatur, nimirũ creatoris uoluntate. ſic qui nihil eſſe opinantur, ſed omnia fieri, diſſentiunt ab id negãtibus. item qui aiunt omniũ rerum menſurã hominem, à damnantibus ſenſuũ atq; mentis iudiciũ. & in uniuerſum qui dicunt cuncta incõprehenſibilia, ab his qui aiunt percipi plurima. ſiquidẽ ſol, luna, cælũ, terra, aer, aqua, & quæ his cõtinent omnia, ſcepticis negotiũ & contentionũ materiã exhibẽt, eſſentias, qualitates, mutationes, uerſiones, generationes corruptionesq; eorũ in diſquiſitionẽ uocantibus. quin & de motu magnitudineq; rerũ cæleſtiũ nõ obiter differunt, uariantes & diſcrepantes opinionibus, donec aliquis obſtetricandi & iudicandi ſcientia præditus uir in cõſeſſum eorũ adhibitus ſingulorum partus animæ inſpiciat, & alios ut indignos educatione proijciat, alios ut ꝓbatos cõſeruet habiturus curam eorũ. Hæ aũt philoſophorũ cõtrouerſiæ natæ ſunt dum ueritatẽ coniecturis adſequi nequeunt, rei difficultate gignente diſsidia. Cumq; ſol occideret exceſſus irruit ſuper Abrahã, & horror magnus ac tenebroſus inuaſit eũ. Exceſſus alius eſt inſanus faciens delirum, præ ſenio, bile atra, aut ob aliã cauſam ſimilem. alius fit ob nec opinatum pauorem magnũ ac repentinum: alius in tranquillitate quando mens otiatur. ſed longe optimus quando illa furore diuino corripitur, qualis eſt prophetici generis. Primæ ſpeciei mentio fit in maledictionibus ſcriptis in Deuteronomio: Deliratio, inquit, cæcitas, & exceſſus mentis corripiet impios, ut nihil differãt à cæcis meridie palpantibus tanq; in denſis tenebris. Alterius itẽ nõ uno loco. Correptus, inqt, Iſaac ſtupore magno dixit: quis igitẽ uenationẽ mihi obtulit, & guſtaui de omnib. quę oblata fuerũt priuſq; ueni res, & benedixi eũ, eritq; benedictus. itẽ de Iacob nõ credente nunciãtib. Ioſephũ uiuere Ægypto uniuerſæ præpoſitũ: Exceſsit, inqt mẽte: nõ credebat em̃ eis. & in Exodo de cõcione: Mons, inquit, Sina fumabat totus, quia deſcenderat in eũ deus in igne: & aſcendebat fumus ut uapor fornacis, & obſtupuit totus populus uehemẽter. itẽ in Leuitico de cõſecratione ſacerdotũ octauo die, quãdo deſcendit ignis de cælo & depaſtus eſt quę altari fuerant impoſita unà cũ coronamentis totas uictimas. nã hic quoq; ſcriptũ eſt: Et uidit uniuerſus populus & obſtupuit cecidit q; pronus in faciẽ. nã talis exceſſus pauorẽ ac ſtuporem inducit. Sed non eſt mirũ de Eſau, quòd peritus uenandi præda ipſe fit & ſupplantatẽ, quippe qui artẽ hanc in damnũ ſuũ, non ad utilitatẽ accepit, nõ magna cura uſus in uenãdo ut caperet aliquid: nec de Iacob, q̃ captata prẹda potiẽ, ingenio magis adiutus q̃ peritia, & eã. i. affectionem, offert examinatori, ut an proba ſit iudicet. ideo de omnibus guſtat; quicquid em̃ ad meditationẽ pertinet ueſcendũ proponitur, inquiſitio, diſceptatio, auſcultatio, lectio, precatio, continentia, indifferentium rerum diſcretio. deguſtat autem omnia non comedit: oportet enim & meditatori aliquid cibi relinqui operę præmium. Priuſquam uenires. apte pro rei natura. Nam ſi affectus intrarit in animam, non fruemur temperantia. ſimulq; arguitur malus ut cunctator & piger, tardus ad diſciplinam, non ad intemperantiam. At Moſes longe aliter iubet abſumi propere paſchales epulas ad

ſolennem

ſolennem migrationis memoriam. & Iudas inquit: Niſi procraſtinaſſemus,
iam reuerſi deſcendiſſemus in Ægyptũ: imò iam domum rediuiſſemus ite-
rum. Et hoc eſt quod Iacob miraẗ, ſi mens adhuc in corpore conſtituta uiuit
uirtuti, & imperat corpori, non eius imperata facit. Poſſent & alia exempla
proferri ad confirmandam rei ueritatem, ſed non hoc nunc agitur. ideo re-
deundum eſt à diuerticulo. Tertiam uerbi huius ſignificationem uidere li-
cet in creatione mulieris. Immiſit deus ecſtaſim in Adam & ſopiuit eum. ubi
exceſſus pro quiete mentis ac tranquillitate accipitur. Somnus enim mentis,
eſt uigilia ſenſuum: nam & uigilia mentis eſt ſenſuum otium. Quartæ uero
ecſtaſis exemplum eſt quod nunc uerſamus in manibus: Et cum occidiſſet
ſol ecſtaſis incubuit in Abraham correptũ numine afflatumq́ diuino ſpiri-
tu. quibus uerbis oſtenditur eum prophetam etiam fuiſſe. quod aliubi di-
ſerte ſacris literis exprimitur, cum quidam naturalem uirtutem Sarrã ſibi u-
ſurparet, quaſi non ſolius ſapientis propriam, ſed cuiuſuis ſimulatoris pru-
dentiæ, Redde, inquit, homini ſuam uxorem, quia propheta eſt, & orabit
pro te ut uiuus permaneas. Quin & omnibus probis uiris ſacra ſcriptura
prophetiã tribuit. nam propheta nihil ex ſe proloquitur, ſed omnia ſubmo-
nente alio. malũ autem uirum non eſt fas eſſe interpretem numinis: ergo ne
mo malus proprie correptus furore diuino dicitur, ſed in ſolũ ſapientẽ hoc
cõpetit: quandoquidẽ is ſolus eſt inſtrumentũ dei reſonans, ab eo contactũ,
& pulſatũ inuiſibiliter. proinde quotquot inter iuſtos cenſentur, inducunẽ
prophetæ pleni cœleſti numine. Noe iuſtus nónne prophetat etiã? alioquin
quomodo poterãt benedictiones eius maledictionesq́ uim ſuã obtinere a-
pud poſteros? Quid Iſaac? quid Iacob? & hos multis argumentis, præcipue
uaticinijs quæ cecinerunt de ſuis poſteris, prophetas fuiſſe credimus. Nam
illud, Congregamini ut annunciẽ uobis quæ uentura ſint uobis in dieb. no
uiſsimis: diuinantis erat oraculũ: ſiquidẽ futurorũ cognitio non eſt hominis
propria. Quid Moſes, nõne ubiq́ ꝓpheta celebraẗ? Scribiẗ eñ: Si fuerit uo
bis ꝓpheta domini, ꝑ uiſionẽ ei me manifeſtabo: Moſi aũt ore ad os loquor.
palàm nõ per ænigmata. & rurſum: Nullus ꝓpheta qualis Moſes exortus
eſt, quẽ alloquutus eſt dominus facie ad faciem. & merito, nempe afflatum
ſuo numine. quod eñ in nobis eſt ratio, hoc in mundo ſol. quia lucẽt ambo,
alter mundo præbẽs lucẽ ſenſibilẽ, altera nos illuſtrans radijs intelligibilib.
ſiquidẽ donec mẽs noſtra lucet uelut meridianũ ſplendorẽ diffundẽs per to
tam animã, intra noſipſos manemus. cæterũ illa uergente ad occaſum, meri-
tò ecſtaſis & diuinus furor incidit. exoriente eñ diuino lumine humanũ oc-
cidit: ac rurſum occidente illo hoc exoritur: id quod ſolet accidere propheti
co generi. emigrat eñ è nobis mens, immigrãte diuino ſpiritu: quo receden
te illa rurſum reuertitur. nõ eſt enim fas ut mortalis cũ immortali habitet. i-
deo rationis occaſus & offuſæ tenebræ exceſſum & diuinum furorem in-
ducunt. Deinde pergit ſcriptura: Et dictum eſt ad Abrahã. Sic enim prophe
ta etiam cum loquitur, uidetur reuera qnieſcere. Alius autem eius uocali-
bus inſtrumentis ore linguaq́ue utitur ad indicanda quæcunque uult: quæ
pulſans arte muſica inuiſibiliter, ſonoram concinnamq́ ſymphor. iam ef-
ficit. Audiamus igitur quid prænunciet oraculum. Ante omnia quòd

amatori

amatori uirtutis nõ cõcedit deus, ut tanq̃ in terra propria habitet in corpore, ſed inquilinũ agat in eo tanq̃ alienigena. Certò ſcias, inquit, q̃ ſemen tuũ inquilinum erit in terra aliena.] Omnis autem mali uiri cognatus locus corpus eſt, in quo habitare mauult q̃ inquilinũ agere. hoc unum documentum eſt. alterum uero, q̃ ſeruitutẽ & grauem afflictionẽ, atq; ut ipſe uocat humiliationem inferant animæ terrena iſta habitacula. ſunt enim externæ & uere alienæ à mente affectiones corporis, è carne natæ in qua radicantur. fit autẽ quadringẽtorum annorum ſeruitus iuxta quatuor affectionum potentias. nam incipiente uoluptate faſtus inflatur ac erigitur, elatus inani leuitate: ſed creſcente concupiſcentia naſcitur abſentium rerum deſiderium, pendentem ab incerta ſpe relinquens animam. Sitit enim ſemper, nec unquam poteſt bibere, Tantalium luens ſupplicium. Quoties autem dolor præualet, contrahit ſe anima, more arborum marceſcentiũ & frondes amittentium, decreſcente uigore huius & pinguitudine. At pauore tyrannidẽ adepto, iam nemo audet manere, omnes de fuga cogitant, & in hac ſola ſalutem collocant. Nam concupiſcentia uim habens attractoriam, uel fugientem amatorem cogit, ut ſe ſequatur. Contrà timor à ſe alienans repellit homines & longiſsime remouet. Quorum affectuũ dominatio grauem ſeruitutem affert ſubditis, donec deus præſes & iudex afflictum ex affligentis poteſtate eripiat, reſtitutum libertati priſtinæ, alteri uero mercedem peccati perſoluat. ſequitur enim: Gentem autem cui ſeruient ego iudicaturus ſum: & poſt hæc egredientur cum magna ſubſtantia.] Neceſſum eſt enim ut mortalis homo prematur ab affectuum genere, & quicquid natum eſt expectet mala fatalia, ſed dei uoluntas cognatas nobis calamitates ſubleuat. Itaq; ſi nos mox à principio noſtrum fecerimus officium, & nobis ipſis ſeruiuerimus, deus quoq; nobis pro ſua clementia non deerit, remiſsionem atq; libertatem animabus ad ſe ſuppliciter confugientibus pollicitus, non tantum exitum è carcere cuſtodijs ſepto & uinculorum ſolutionem offerens, ſed & uiaticum inſuper, quæ uocatur ſubſtantia. Hoc quid ſit dicam apertius. Quando intellectus è cælo delapſus illigatur corporis neceſsitatibus, uel abſq; illecebris, ut androgynus & effœminatus propria mala cõplectitur: quòd ſi perſiſtit in natura ſua maſcula paratus ad conflictationem, poteſt adſcribi ſtudioſis artiũ liberalium, & adeptus ex harũ cõmercio temperantiã fortitudinemq; robuſtas uirtutes, remigrare in patriã unà cum ſuis ſcientijs, quas ſcriptura uocat ſubſtantiam. Addit deinceps: Tu autem abibis ad patres tuos, cum pace nutritus in ſenectute bona.] Ergo nos imperfecti & bellum & ſeruitutem ſuſtinemus, ægre inuenientes liberationem è periculis impendentibus. At illud perfectum genus perpetua libertate fruitur, in pace innutritum conſtantiſsima. ineſt autem dogma his uerbis, bonum uirum non mori, ſed abire, ut oſtendat inextinguibile & immortale genus perpurgatæ animæ, quæ hinc in cælum proficiſcatur, abſque diſſolutione ac corruptione, quam mors uidetur inducere. Abibis, inquit, ad patres tuos.] Quos nam patres dicat conſiderandum exiſtimo. Nam de illis qui uixerunt in terra Chaldæorum, in quorum familia hæſerat Abraham, intelligi non poteſt, quando oraculo iuſſus eſt à cognatis ſecedere. Dixerat enim dñs ad eũ:

Exi

Exi è terra tua,& è cognatione tua,& è domo patris tui, ad terrã quã oſtendam tibi,& faciã te in gentem magnã. hunc diuino monitu profectum peregre,non eſt credibile reddi domeſticis:quod ne fieri quidem poterat, ut futurus princeps noui generis cõtribueret̃ ueteri. nequaq̃ enim ei deus daturus erat nouam gentem & nouũ genus,niſi prius in totum ſeparato à ueteri. hic eſt enim uerus princeps gentis & generis,ex quo ceu è radice pullulauit illa cõtemplatiua rerum naturæ planta nominata Iſrael. ſiquidem præceptũ eſt,ut à facie nouorum auferantur uetera. Quis enim eſt uſus antiquitatis et morum obſoletorum,quando repente nec opinantibus confertim noua bona imbris more impluunt. Patres igitur non illos relictos dicit, defoſſos in monumentis Chaldaicis,ſed ut quidam aiunt,ſolem,lunã,ſtellasq́ cæteras. nam hæc terrena cuncta ex illis gigni putantur. Alij hoc dictũ interpretantur de ideis archetypis intelligibilibus & inuiſibilibus, ad quarũ exemplar hæc ſenſibilia quę uidemus facta ſunt: & harũ ſapienti deſtinari cõtubernium. Rurſum alij ſuſpicant̃ patres dictos illas principales potẽtias quatuor, ex quibus mundus conſtat,terrã,aquã,aerẽ,ignemq́.in hæc enim res ſingulas aiunt diſſolui neceſſario. ſicut eñ nomina,uerba,& omnes orationis partes cõficiuntur ex elementis grãmaticis, ac rurſum diſſoluuntur in eadẽ: ſic unuſquiſq; noſtrũ contẽperatus ex his quatuor,&à ſingulis mutuatus quaſdam portiunculas,ad certũ tempus reddit debitũ, nimirũ aridas terræ, humidas aquæ,calidas igni,frigidas aeri. & hæc quidẽ corporea. Cæterum intelligibile illud atq; cæleſte genus animæ ad ætherẽ puriſsimũ, tanq̃ ad patrem perueniet. ſit enim hæc, ut priſci docent, quinta quædam eſſentia motu orbiculari prædita,cæteris quatuor melior, ex qua & cælũ & ſidera facta fuiſſe uidetur: & quantũ colligere poſſumus, humana quoq; anima eius eſt particula. Illud porrò,in pace nutritus,nõ temere additur: ſed quia maxima pars hominũ nutritur in bello & bellicis calamitatibus. eſt aũt bellũ alterum externũ,quod infert obſcuritas,ignobilitas,& quicquid eſt ſimile. alterũ ciuile,quo partim corpus impetitur à morbis,læſionibus,mutilationibus, alijsq́ peſtibus innumeris: partim anima oppugnat̃ ab affectib. ægritudinibus,ſtulticia,iniuſticia,ſimiliumq́ tyrannorũ inſultibus grauiſsimis & inuictis uiribus. itaq; in pace nutritur,cui ſerena tranquillaq́ uita contigit, uere felix ac beata. at quando hæc cõtingit? quando in rebus externis bene ſe habẽt facultates & exiſtimatio,corpus robore ac proſpera ualetudine fruitur, anima uero uirtutibus. opus eſt enim his ſingulis ſuo ſatellitio. corpori pro ſatellitibus ſunt gloria,diuitiæ,potentia: animæ autem, ſanitas atq; integritas corporis: at menti, contemplatiuæ ſcientiæ. Nam de ciuili pace hæc non intelligi, liquet è ſacræ ſcripturæ lectione. Maxima enim grauiaq́ bella & ſuſcepit & debellauit Abraham. Quin & derelicta patria, nec ulla certa ſedes conceſſa, homini ultro citroq; uaganti per deſerta & inuia, graue bellum fuiſſet, ni ſuſtentatus eſſet fide oraculi. Erant enim ei ferendæ calamitates non mediocres, fames, exilium, & bellum his moleſtius. Qualem igitur pacem habuit? Nam, ut opinor, peregrinatio, ſedes incertæ, cum potentibus regibus contentio, famis onus, non ſimplicem afferebant belli ſpeciem. Verum ſi rem penitus introſpicias,hæc ipſa ſunt ſincerę pacis

indicia.nã ex affectibus emigratio,& perturbationum inopia,& deletæ iniquitatum infeſtæ copiæ, & à Chaldaicis opinionibus ad pias ac religioſas tranſitus,hoc eſt à ſenſibilibus creaturis ad autorẽ earum intelligibilẽ,tranquillam firmamq́ pacem conciliant.In tali pace degenti bona ſenectus promittitur,non longæuitas,ſed uita cum prudentia.nam felices dies multis annis meliores ſunt,ſicut breuis lux melior quàm æternæ tenebræ. Salubriter enim dixit uir propheta,malle ſe unam diem cum uirtute uiuere,quàm mille annos in umbra mortis,per umbram uitã malã ſubindicans. idem nunc quoq́ re magis quàm uerbis Moſes docet.nam hunc cui bonam ſenectutem pollicetur, breuioris æui facit quàm ullum ex eius maioribus, philoſophice nos erudiens, quæ'nam ſit uere bona ſenectus,ne hoc promiſſum intelligamus de ſenectute quæ apparet in corpore,plena probroſis fœditatibus:ſed de prudẽtia cõſtantiaq́ animi dictum accipiendo honeſtatem prædicemus de ſenectute,à qua ſeniores denominamus honoris gratia. Diſce igitur hoc dogma noſtri legislatoris, ſoli bono uiro bonam ſenectutem & longæuitatem cõtingere. malum autem breuiſsimo tempore mortem meditari, uel potius uirtuti iam eſſe mortuum.Sequuntur hæc uerba: Quarta generatione reuertẽtur huc] ut non ſolum ſciat tempus poſt quod poſteri deducendi erant in coloniam, uerumetiam diſcat perfectam uirtutis abſolutionem. hæc autem quarta (ut ita loquar)generatione abſoluitur. id quomodo fiat conſideremus. Infans per ſeptennium à natiuitate proximum in ætate puerili puram naturã ſortitur,leui tabulæ ſimilem nullis bonis malis'ue ſignatæ formulis. quicquid enim imprimitur,propter molliciem deletur aut confunditur.Secunda ætas quæ puerilem excipit,cum uitijs incipit habere cõmercium. quæ ſolet uel ſecum adducere,uel aliunde libenter accipere. complures enim habet magiſtros nequiciæ,nutrices,pædagogos,parẽtes, mores & leges receptas in ſingulis ciuitatibus,à quibus diſcunt mirari quæ ridere debuerant,etiam abſq́ his ſpõte procliues ad crimina,adeo feraces uitiorum ut his ſcateant. Prona eſt,inquit,mens hominis ad maliciam,iam inde ab ætate tenera. hæc eſt illa maledicta quæ figurate generatio,proprie uero ætas dicitur, quo tempore tum corpus quod pro fundamento eſt,tum animus turgeſcit,accenſus affectibus ſe proferentibus, ſegetes & campos & obuia cuncta exurentibus. Hanc morbidam ſeu generationem ſeu ætatem tertia ſequitur, quæ philoſophiam ei ceu medicinam adhibeat,curaturam morbos ſalubribus ſermonibus,per quos exhauriatẽ uitiorum nimietas,& ſuppleto quod ad uirtutẽ deerat,uoluptas ablegetẽ quàm longiſsime.Poſt hanc curationem iam quarta generatione anima ſolidum robur prudentiæ colligit, & conſtantiã in omnibus uirtutibus.Et hoc eſt quod dicitẽ,Quarta generatione reuertentur huc.nam circa hunc quartum numerum à peccatis auerſus animus declaratur hæres ſapientiæ.primus numerus,nec bonorũ nec malorum capax,eſt nondũ formatæ animæ.in ſecundo ubertim uitia prouẽniunt. tertio ſanitatem recipimus deferuentibus affectibus:quarto in ea confirmamur,& ſolidum robur acquirimus,quãdo à malis auerſi bona tractare aggredimur, quod antea nõ licuit. Quid autem remoretur ipſe indicat dicens, Nondum enim conſummatæ ſunt iniquitates Amorrhæorum.] Hinc quidam infirmiores occaſionem

nem arripiunt, ut ſuſpicentur Moſem fatum ac neceſsitatem cauſas rerũ inducere. Sciendum eſt autem, conſequentiã ſeriem& cauſarum inter ſe implexarum non ignotam fuiſſe homini philoſopho diuinis aſſueto colloquijs, at tamen euentus eum his non attribuere. Videbat enim aliquid antiquius q̃d hoc uniuerſo uectetur tanq̃ auriga uel gubernator. hic enim communis nauis, uidelicet mundi, clauo aſsidet, in qua omnes nauigant, & uolucrem cæli currum agitat pro imperio. Quid igitur ſuper his rebus dicendum eſt? Amorrhæi loquentes interpretantur. Maximum autem bonum homini à natura datum ſermonem plurimi uitiauerunt acceptũ, ingrate perfideq; hoc uſi contra largitricẽ. Hi ſunt adulatores, præſtigiatores, inuentores ſophiſmatum perſuaſibiliũ, impoſtores fallaciarũ peritiſsimi, de mendacio uitando haud ſoliciti, & inſuper affectatores obſcuritatis. eſt autem obſcuritas caligo profunda in ſermone; res cõmodiſsima furibus. Quaꝑpter Moſes ſummum pontificem claritate ornat & ueritate, uolens perſpicuam ſimul & ueracem eſſe uiri boni orationem. At uulgus hominum obſcuram atq; mendacem mauult ſectari, in quorũ grege cenſetur contemptiſsimus quiſq;, ultro ſe decipiendum offerens. Ergo donec conſummentur Amorrhæorum peccata, hoc eſt ſermones ſophiſtici, qui non facile conuincunt, ſed ualent nos rationibus perſuaſibilibus ductare, non poſſumus eos auerſari talibus ineſcati illecebris, & manere apud eos cogimur. Quod ſi omnes mendaces perſuaſiones bona fide coarguantur, & ad hoſtimentũ peccata cõpleantur, continuato curſu fugiemus, & oram ſoluentes nauigabimus à regione mendaciorum ac ſophiſmatum ad ueritatis ſtationes portusq; tutiſsimos. Atq; ita ſatis demonſtratum puto, eſſe impoſsibile auerſari, odiſſe, deſerere, mendacia probabilia rationibus ueriſimilibus, niſi detegatur ad plenum eorũ iniquitas: quæ tum demum apparebit, ſi diligenter cum ueritate conferatur. Sequitur deinceps: Poſt occaſum autem ſolis emicuit flamma] quibus uerbis ſignificatur, uirtutem eſſe rem ſerotinam, atq; etiã ut quidam aiunt, ſub uitæ finem cõſtabiliri. hanc flammæ dicit ſimilem. nam ſicut flãma urit ſubiectam materiam, illuſtrans uicinũ aerem: ad eundem modum uirtus exurit uitia, totam mentem replens lumine. Sed donec ſermones non examinati collatione & indiſcreti ualent perſuaſionibus, quos Amorrhæos uocant ſacræ literæ, lucidiſsimum puriſsimũq; ſplendorem uidere non poſſumus: uerùm more fornacis igne carentis, & ut ipſe uates ait fumantis, affecti fumus, ſcientiæ ſcintillis uaporati, nondum tamen idonei ut igne probemur confirmemurq;. Gratias ingentes agamus ei qui tales nobis ſcintillas indidit, ne mens tanquam cadauer frigeat, ſed tepida fomento uirtutis caleat, donec in ignem ſacrum mutemur ſicut Nadab & Abiud. Fumus autem ante ignem exoritur, & appropinquantibus ciet lachrymas. Vtrũq; nobis etiam ſolet accidere. ad uirtutis nuncios accedendo perfectionem ſperamus, quæ ni contingat non temperamus à lachrymis. ſiquidem amator deſiderio tabeſcens ad fores amorum ſuorũ properat, mœſtus donec eis potiatur. Confertur autem nunc cum fornace anima diſcendi cupidi & ſperantis abſolutam ſcientiam, quia in hoc utroq; uaſe cibus coquit, alter è frumento corruptibili, alter è uirtutibus incorruptibilibus. Cæterum faces ardentes ſunt dei facẽ ge-

rentis iudicia clara & ſplendida, quæ ſolent per mediũ dimidiatorum, cõtra-
rietatũ inquam, ex quibus totus mundus cõſtat, incedere. Legitur enim ſic:
Et faces ardentes tranſeuntes inter diſſecta animalia.] Vt ſcias quòd diuinę
potentiæ tranſeuntes per medium rerũ & corporum, nihil tamen corrum-
pant. manent enim illęſæ partes dimidiæ. pulchrè autẽ per has potentias di-
uidũtur naturę ſingulæ. Et harũ rerũ ſcientiæ quis iuſtior hæres declaratur,
q̃ uir ſapiens? In illa die, inquit, pepigit dominus fœdus cum Abrahamo,
dicens: Semini tuo dabo terram hanc. Quam terram, niſi de qua ſupra di-
ctum eſt, ad quam hæc referuntur, cuius fructus eſt certa firmaq́ perceptio
dei ſapientię: per quam ſapientiã ille cuncta conſeruat, ſuis inciſorijs bona à
malis illæſa ſeparans, ut genera incorrupta maneant. poſt hæc addit: A flu
mine Ægypti ad magnum flumen Euphratem] docens quòd perfecti prin
cipia quidem habent à corpore & ſenſu & inſtrumentalibus partibus, ſine
quibus non uiuitur, utilibus ad inſtituendam uitã quã in corpore degimus:
deſinunt autem in dei ſapientiam, magnũ reuera fluuium, gaudio lætiaciáq;
redundantem, & bonis cæteris. non eſt enim cur putes circũſcribi hanc ter-
ram Euphrate flumine alteroq́ illo Ægyptio. nunquam uirtus ad corpore-
os affectus demittitur. magis conuenit dicere: ab Ægyptio flumine ad ma-
gnum illum Euphratem. nam à mortalibus tranſitus fiunt ad immortalia.

PHILONIS IVDAEI
VITA VIRI CIVILIS,
SIVE DE IOSEPH.

TRES ſunt ſpecies per quas ad optimum finem tendi-
mus, eruditio, natura, meditatio: tres item ſapien-
tum antiquiſsimos à Moſe accepimus ab his cogno-
minatos, quorum uitas quoniã ſcripſi, tum eam quæ
per doctrinam, tum eam quæ ſuapte natura contin-
git, eam etiam quæ meditatione paratur, quartam de
inceps ſcripturus ſum ciuilem, à qua unus è phylar-
chis commendatur, qui à tenera ætate in eam incide-
rat. Cœpit enim in hoc genere uerſari annos natus circiter ſeptẽdecim, præ
fectus curandis gregibus, quæ diſciplina cum ciuili conuenit. Et hoc eſt, o-
pinor, cur poetæ reges uocant paſtores populi. Nam qui ſummus eſt in ar-
te pecuaria, facile bonus rex euadet, pulcherrimo gregi hominum præpo-
ſitus, approbata induſtria in minore negotio. Siquidem quemadmodũ fu-
turo imperatori neceſſaria ſunt exercitia uenatoria: ſic admouendis ad cu-
ram reipublicæ, proprie paſtoralis ars congruit, uelut præludium quod-
dam magiſtratuum. Proinde cum pater in eo generoſum animum conſide-
raret, & maiorem quàm pro priuata fortuna, mirabatur fouebatq́, diligens
cum præ cæteris filijs, eo magis quòd proles erat ſerotina, qui non exiguus
eſt

eſt ad beneuolentiam ſtimulus: & quia delectabatur honeſtate pueri, accendebat eius ingeniū accuratiore tractatione, ne premeretur diutius, ſed quā primum eluceſceret. Sed inuidia magnarū felicitatum aduerſaria perpetua, tunc quoq; domum fortunatā aggreſſa perturbauit, cōcitatis contra unum pluribus fratribus, qui tanto odio eum proſequebantur, quanta pater beneuolentia, tegentes tamen id & diſpenſantes in tempus aliud: unde magis augebatur in dies. nam affectus qui premuntur ne per uerba exſpirent, grauiores redduntur. At ille innocenter ſimplex non intelligens domeſticas fratrū inimicitias, uiſo ſomnio non irrito, ut amicis id aperuit. Vidi, inquit, meſsi me præpoſitum, & omnes nos in campo ad colligendas fruges præſto fuiſſe cum falcibus. ibi repente meum manipulum erectum conſtitiſſe, ueſtros uero tanquam ex compoſito accurriſſe ad eum uenerabundos, & reuerenter adoraſſe. Tum illi prudentia pollentes, & ſignificatum per coniecturas uериſimiles ueſtigare idonei: Putas'ne, inquiunt, regem te fore noſtrum & dominum? id enim ementita uiſione ſubindicas. atq; ita odium magis ac magis accendebatur, auctum quotidianis occaſionibus. ille tamen nihil ſuſpicans, eum poſt paucos dies uidiſſet alterum magis ſtupendum ſomniū, & hoc narrauit fratribus. Viſus erat uidere ad ſe uenientem ſolem & lunam & ſtellas undecim: quod pater miratus in mente recondidit de euentu præſagij ſolicitus. Grauiter autem obiurgabat filium, timens ne quid ille peccaret, Poteſt'ne, inquit, fieri ut ego materq; & fratres adoremus te? nam per ſolem patrem, per lunam matrem, per undecim ſtellas fratres ſignificare uideris: quod caue ne unquam in mentem tibi, mi puer, ueniat. trade potius obliuioni uiſiones iſtas nefarias. Nam ſperare & expectare principatū inter domeſticos, res abominanda eſt, me iudice: nec aliter iudicare puto cæteros, quibus æqualitatis & cognationis iura nota ſunt. Veritus autem ne forte præſentibus omnibus aliquid ſeditionis inter fratres oriretur ex ingrata ſomniorum memoria, illos ablegat ad paſcua, hunc domi ſeruat ad tempus, gnarus quòd affectuum animæ ac morborum tempus dicatur medicus, & luctui tollendo, & furori ſedando, & timori percurando efficax. cuncta enim reddit leuiora, etiam quæ non facile ſanantur. Vbi uero cogitauit iam euanuiſſe ſimultates domeſticas, miſit filium, tum ut fratres ſalutaret, tum ut renunciaret ſatin ſalui ſint uel ipſi uel eorum pecora. Hoc iter initium fuit magnorum & bonorum & malorum, utrorumq; præter expectationem. profectus eſt ille ad uiſendos fratres, ita ut pater iuſſerat. Qui procul conſpicati uenientem, mutuo ſe appellabant uerbis nihil ſanum ominantibus, quando ne nominare quidem eum dignabantur, ſed ſomniatorem appellabant attonitum uiſionū prodigijs. Tantum autem irarum conceperant, ut in cædem eius ſi non omnes certe plures conſpirauerint, uolentes eum in baratrum aliquod proijcere, ne deprehenderetur facinus. Sunt autem in ijs locis multæ ciſternæ profundæ admodum. itaq; minimum abfuerunt à fratricidio, quod ſolus fratrum maximus ægre diſſuaſit, iubens abſtinerent ab inexpiabili ſcelere, tantum in unam quampiam ciſternam eum proijcerent, de ſalute adoleſcentis cogitans, ut poſt aliorum diſceſſum ipſe patri reſtitueret incolumem. Quo impetrato uenietem complexus eſt,

cæteri hoſtiliter comprehenſum ſpoliant, ſpoliatum demittunt per funem in profundam foueam: ueſtem eius cruentam hœdi ſanguine tranſmittunt ad patrem, cum prætextu quaſi abſumptus eſſet à beſtijs. eadem die negotiatores quidam iter faciebãt ex Arabia in Ægyptum cum ſarcinis: his fratrem extractum uendunt, autore fratre quarto à primogenito. Hic enim (ut opinor) metuens, ne ab iratis frater per dolum interimeretur, eum uendi quàm mori maluit, leuius malum ſeruitutem exiſtimans. At natu maximus qui abfuerat interim, poſtquam introſpexit ciſternam, nec uidit quem paulo ante ibi reliquerat, uociferabatur & furibundus diſcurſabat ſciſsis præ dolore ueſtibus, capillos ſibi uellens, & quid accidiſſet rogitans. Viuit ne puer an extinctus eſt? Si non ſupereſt, ſaltem cadauer oſtendite, ut deplorando calamitatem leuiorem faciam. Solatium erit uidere uel mortuum. Cur mortuum quoque odio proſequimur? certe ſublatis nemo inuidet. Quodſi uiuit, quò abijt? apud quos ſeruatur? nam me ſuſpectum non opinor, ut etiam de mea fide dubitari debeat. illis uero falsis uenditum, & pretium proferentibus: Bella, inquit, negotiatio. partiamur lucrum, & prædonum quos malicia uincimus, referamus præmium. Egregia uero crudelitatis palma, quæ nobis merito placeat. Illi in alienos conſpirant, nos in domeſticos, & charisſimos. Admiſſum eſt probrum maximum, inſigne dedecus. Maiorum noſtrorum probitatis monumenta nuſquam terrarum non exſtant, relinquamus & nos inhumanitatis perfidiæq́ maculas ineluibiles apud poſteros. Volat enim ubique fama nuncia magnorum facinorum, non ſine admiratione laudabilium, & noxiorum uituperio. Quomodo cõmunis pater hunc caſum accipiet? cui cætera beato feliciſsimoq́ uitæ afferti ſ tædium. illius ne miſeri ſeruitutem, an noſtram deflebit ſæuitiam? noſtram uicem magis dolebit ſat ſcio: quando leuius malum eſt pati, quàm inferre iniuriam. Nam alterum ſubleuatur duobus magnis remedijs, ſpe atque miſeratione. Alteri autem obnoxius, damnatur publico mortaliũ iudicio. Sed quid ego hæc clamito? præſtat ſilere, ne mihi quoque aliquid obueniat, quod non licet dicere. Exaſperati enim eſtis implacabiliter, & palàm ſpiratis iracundiam. Cæterum ubi ad patrem perlatum eſt, nõ quod uerum erat, uenditum eſſe filium, ſed commentum illud de abſumpto à beſtijs, ictus aures nuncio, ſimulq́ oculos ſpectaculo (allata enim fuerat tunica lacera cruentaq́ fœdum in modum) dolore turbatus, obmutuit per longum temporis ſpatium, ne caput quidem ualens attollere oppreſſum tanta calamitate. Tandem repente effuſus in lachrymas, uelut è fonte prorumpentes, plangebat pectus & faciem, ſciſsis ueſtibus lamentans: Non tam mortem tuam, fili mi, doleo, quàm ſepulchri iacturam. Nam ſi tibi ſepulchrum contigiſſet in terra propria, nec mihi deeſſet ſolatium. Officioſe aſſediſſem ægrotanti ante mortem, impendiſſem morienti extrema oſcula, clauſiſſem oculos, mortuum perfudiſſem lachrymis, extuliſſem magnifice, nihil omiſiſſem è iuſtis funebribus. Atque etiam ſi peregre defunctus eſſes, dixiſſem ad meipſum, perſolutum eſt naturæ debitum, noli triſtari. Viui habent ſuas patrias, mortuorum omnis terra ſepulchrum eſt, breuis æui ſunt omnes homines. Nam qui maxime longæuus fuit, quantillum temporis uixit ſi ad æternitatem id

conferas

conferas? uel ſi omnino moriturus eras per uim & inſidias, leuius fuiſſet extingui manibus hominũ, qui mortuũ ſaltem miſerati obruiſſent terra, & cadauer tumulaſſent. aut, ut crudeliſsimi fuerint, quid amplius potuiſſent quàm inſepultum proijcere? quem mox uiator aliquis præteriens, memor naturæ communis, humaſſet tactus miſericordia. Nunc ut fertur, immites & carniuoras beſtias pauiſti & ſaturaſti meis uiſceribus. Hactenus multos labores inopinatos exantlaui, in his miſerijs abunde ſum exercitus, errando, peregrinando, mercede ſeruiendo, dura ferendo imperia, uſq; ad uitæ periculum exagitatus à quibus minime oportuit. multa uidi, multa audiui, multa paſſus grauia, quibus ad patientiam eruditus perduraui. Sed nihil præſenti caſu intolerabilius, qui totum animi mei robur ſubuertit atq; deiecit. Quis enim luctus poteſt eſſe maior aut miſerabilior? ueſtis pueri ad patrem perlata eſt: ex ipſo non membrum, non fruſtum, non uel minimæ reliquiæ: totum deuorarunt beſtiæ, nihil ſupereſt quod ſepulchro inferatur. ac ne ueſtem quidem recepi, niſi ut ad eius aſpectum recrudeſcat doloris memoria, ne unquam tantæ calamitatis obliuio poſsit obrepere. Sic ille ſortem ſuam deplorabat. Negotiatores autem uendunt puerum in Ægypto eunucho cuidam regio qui culinæ præerat. Cæterum poſt denarratam hiſtoriam uidendum quid ſub eius cortice lateat. Nam pleræque & propemodum omnes in lege ſcriptæ ſuam habent allegoriam. Hic uitæ modus de quo agitur, apud Hebræos Ioſeph uocatur, apud Græcos Domini appoſitio, aptiſsimo nomine ac rei præſenti conuenientiſsimo. Eſt enim rerum naturæ auctarium ciuilis adminiſtratio qua utuntur populi. Nam mundus hic eſt magna ciuitas, unam reipublicæ formam, & unum ius habens. Continentur autem edicto naturæ iuſſa de agendis, & uetita de non agendis. Ad id ius alij alias leges ac inſtitutiones adijciunt. in cauſa eſt ſeparatio, non ſolum Græcorum à barbaris, ſed & barbarorum à ſe inuicem, & Græcorum à ſuæ nationis hominibus. Nec ſunt audiendi qui temere culpam referendo in difficultates temporum, infelicem prouentum fructuum, agrorum ſterilitatem, loci ſitum in maritimis aut mediterraneis; in continente aut inſulis, & id genus alia, ueritatem diſsimulant. Eſt autem uera cauſa auaritia & mutua perfidia, dum non contenti iure naturali, quæ in commune conducere uidentur conſentientibus cœtibus, ea leges nominant. itaque merito additamenta naturalis iuris cenſentur inſtituta particularium ciuitatum. Nam leges oppidatim receptæ, ſunt appendices rationis rectæ à natura nobis inſitæ, ſicut & ciuilis uir auctarium eſt iuxta naturam uiuentium. Nec alienum eſt à propoſito, quòd tunica uaria ueſtitus dicitur. Nam rerum ciuilium adminiſtratio res eſt multimoda & uaria, multas mutationes recipiens, perſonarum, rerum, cauſarum, ſequeſtrorum proprietates, locorum item diuerſitates & temporũ. Sicut gubernator pro ratione uentorum mutat nauigationis ſubſidia, non uno modo nauem dirigens: & medicus non uno ad omnes morbos utitur remedio, ac ne in uno quidem morbo ſi is uariet, ſed obſeruans intentiones, remiſsiones, repletiones, uacuationes, cauſarum mutationes, multa ad ſalutem uariat, nunc hoc, nunc illud experiens: ſic opinor & reipublicæ moderator debet eſſe multiformis & multiplex,

alius in pace, alius in bello, aliter ſe paucis aliter multis opponens aduerſarijs, contra paucos conſtanter agens, multos uero flectens perſuaſionibus. idem ubi periculum publicum poſtulat ipſe rem aget: miniſteria uero quæ labore tantum indigent cedet alijs. Recte autem dicitur, uendi hunc hominem. Nam qui auram populi captans concionaturus locum ſuperiorem aſcendit, ſicut uenalicij, ſeruus fit ex ingenuo, propter honores quos uidetur accipere, addicens ſe innumeris dominis. Idem à feris circumuentus inducitur, quòd huic inſidietur immanis beſtia uana gloria, corripere ac deuorare tales ſolita. at emptores eum reuendunt: quoniam non unus eſt dominus tractantium rempublicam, ſed uulgus, alijs poſt alios dominis ſuccedentibus. Qui autem tertio uenduntur, nequam mancipiorum more mutãt dominos, nõ ferendo priores propter faſtidiũ ut rerum nouarum cupidi. De his hactenus. Cæterũ adoleſcens in Ægyptum abductus, & eunucho ut diximus in ſeruitutẽ traditus, cum intra paucos dies generoſitatis & honeſtatis dediſſet ſpecimen, cõſeruis eſt præpoſitus curator totius familiæ. iam enim herus multis argumentis collegerat, eum nõ ſine diuina prouidentia ſingula tum dicere tum facere. Ergo in ſpeciẽ ab emptore ſuo domui præfectus eſt: re uera autẽ à natura cõciliante illi magnæ gentis ac regionis principatum. oportebat enim futurũ adminiſtratorẽ reip. præexerceri in rebus œconomicis. nam & domus eſt quædam parua ciuitas, & œconomia cõpendiaria reſpub. ſicut etiam ciuitas magna domus eſt, & politia cõmunis quædam œconomia. Vnde facile diſcimus eundẽ eſſe aptum & diſpenſationi domeſticæ & adminiſtratiõi publicæ, quãuis hęc multitudine magnitudineq; differant, ſicut in pictura quoq; ac fictura uſu uenit. nã bonus ſtatuarius aut pictor, ſiue coloſſeas magnitudines faciat, ſiue pauca paruaq; opera, eãdem artem oſtentabit. Cæterũ poſtquam egregiam laudem in diſpenſatione cõſecutus eſt. inſidias herilis uxoris pertulit inſano amore correptæ. Capta enim adoleſcentis pulchritudine, & affectu indomito rabida, de ſtupro cum tentauit repugnantem ualide, ac ne audire quidem tale quicquam ſuſtinentem propter innatam ſibi & continua meditatione confirmatam honeſtatem atq; temperantiam. Sed ubi creſcente in dies flamma cupidinis atq; inceſta concupiſcentia continue tentando ſemper repulſam paſſa eſt mulier, tandem libidinis impatiens & ad uim uerſa in adoleſcentis pallium manus inicit, magna contentione trahendo illum in thalamum, robur addente affectione, quæ ſolet confirmare uel debiles. At ille præſentem importunitatem fortiter ſubmouens, in has liberas & ſuo genere dignas uoces erupit. Quid moleſta es? Bonis moribus & legibus utimur nos Hebræorum poſteri. Aliæ gentes puberibus quatuordecimum annum ætatis egreſsis permittunt uſum ſcortorum & fœminarum corpore quæſtum facientium: apud noſtrates nulla eſt meretrix, capitali ſupplicio propoſito talem quæſtum exercentibus. Ante legitimam copulam alios congreſſus cum muliere neſcimus, caſti caſtis uirginibus coniungimur, non uoluptatis, ſed liberorum quærendorum gratia. Qui ad hanc diem purus manſi, non incipiam ab adulterio leges contemnere flagitio peſsimo, qui etiamſi aliàs perperam educatus eſſem, & obſecutus ætatis affectibus, aut ueſtram imitatus laſciuiendi

endi licentiam, tamen non deberē alieno inſidiari matrimonio, quod crimen cui mortalium non cæde uindicandum uidetur? nam de cæteris diſſentire ſoliti, in hanc ſolam conſpirant ſententiam, ita ut omnes ubiq; rem capitalem pronuncient, & deprehēſos iniudicatos læſo dedant necandos. tu uerò quaſi res per ſe parum damnata ſit eam tertio ſcelere cumulas, cogens me non tantum ad adulterium, ſed & ad thori herilis iniuriam. niſi fortè ideo in ueſtras ædes ueni, ut relictis ſeruilibus miniſterijs inebrier & debaccher in ſpes domini, coniugium, familiam, cognationem eius adulterans. atqui non ſolum officium ei ut hero, ſed & honorem ut benefactori debeo. omnia ſua cōmiſit meæ fidei nihil excipiens, niſi te uxorem ſuam. hanccine gratiam ut ei referam autor es? Bonam ſcilicet gratiā dignamq; illius meritis. herus me ex captiuo & extero ſua benignitate libertum & ciuem reddidit tractatum liberaliter: ego uerò ſeruus domino iniuriam, ne captiuo quidem & extero tolerabilem, inferam? & qua fronte potero poſt admiſſum tantum ſcelus illum aſpicere? conſcientia carnifex inteſtina non ſinet me oculos in eum erigere, ut nemo prodat alius. ſed non deerunt qui prodant. præſtò ſunt latentes exploratores plurimi, quibus ſilere non licet. taceo quòd etiamſi nemo factum uel ſentiat uel enunciet, ipſe meus ero proditor, colore, aſpectu, uoce, ut modo dixi detegens conſcientiam. fac nullum delatorem fore, aſſidentem Deo iuſtitiam res cunctas inſpicientem nec timebimus nec reuerebimur? Huiuſmodi multa ille canebat ſurdis auribus, obtundente omnes ſenſus improba concupiſcentia. id ut animaduertit puer aufugit, relicto in heræ manibus pallio quod apprehenderat. hinc illa occaſionem commiſcendæ calumniæ rapuit, de uindicta cogitans. reuerſo enim è foro marito honeſtatem & pudicitiam inceſta ſimulans, indignabunda dixit: Adduxiſti in noſtras ædes iſtum ſeruum Hebræum puerum, adeò corruptum iam tua indulgentia, qui pudenda facilitate inexplorato cōmiſiſti totam familiam, ut adulta audacia ne à me quidem iniuriam abſtineat. nam conſeruæ non ſatis ſunt libidini eius nunquam explebili. Nunc me matronam tentare haud ueritus, uim adiecit contumeliæ. En tibi manifeſtum inſani conatus indicium. nam cum exclamaſſem præ indignatione opem domeſticorum inuocans, territus hanc ueſtem reliquit fugiens ne comprehenderetur. Ea ueſtis prolata fidē adſtruxit muliebri calumniæ. herus uerum crimen ratus trudit hominem in carcerem, ipſe peccans non ſimpliciter: primò quia non facta defendendi ſe poteſtate damnauit inſontem tanquam obnoxium ſceleri grauiſsimo: deinde quia non animaduertit ueſtem quam ab adoleſcente relictam mulier proferebat, eſſe indicium uiolentiæ, ſed muliebris, ipſius uerò adoleſcentis patientiæ. nam ſi uim tentaſſet inferre dominæ, retinuiſſet eius amiculum: nunc reluctans ſuo pallio ſpoliatus eſt. uerùm huius inſcitiæ uenia fortaſſe danda eſt ei qui degens in culina inter lanienas & fumos ac cineres, non poterat uacare cauſæ cognoſcendæ ita ut poſtulabat ratio, immerſus rebus corporis. Iam tres notas uiri ciuilis expreſsi, paſtoralem artem œconomicamq; & tolerandi ſcientiam, de quibus dictum eſt, ſed temperantia non minus confert ad tractandam remp. hæc enim cum in omni uita ſalutaris eſt, tum maximè in negotijs publicis,

ut abunde liquet rem conſiderare uolentibus. quis enim ignorat, gentibus, regionibus, magnis terrarũ tractibus terra mariq́ calamitates inflictas ab incontinentia? quandoquidẽ plurima & maxima bella ob amores, adulteria, muliebresq́ illecebras conflata ſunt, quæ potiorem Græci barbariciq́ generis partem abſumpſerunt, & iuuentutẽ exhauſerunt è tot ciuitatibus. Quod ſi ex intemperantia tum ſeditiones ciuiũ, tum bella & calamitates cumulatę proueniunt, ſatis apparet è ſobrietate tranquillitatem pacemq́ naſci, & poſſeſsionem felicitatis integram. Nunc indicandum quid ſub his figuris tegatur. Qui hunc de quo diſſerimus emit, eunuchus meritò dicitur. Nam emptor hominis ciuilis uulgus re uera eunuchus eſt, & uidetur quidem habere genitalia, ſed ui genitiua deſtituitur: quemadmodum qui ſuffuſos habent oculos, orbati ſunt eorum efficacia, non ualentes cernere. Quæ nam igitur ſimilitudo intercedit inter uulgum & eunuchos? quòd utriq́ ſteriles ſapientiæ, uirtutem tamen approbant. Cum enim confluit promiſcua multitudo hominum, loquuntur ut oportet, ſed ſapiunt contrarium, poſthabendò inſinceris legitima, quia ſtudent exiſtimationi tuendæ, ueram honeſtatem negligunt. Hinc quod mireris ſequitur, ut eunuchus uxorem habeat. Nam uulgus deditus eſt concupiſcentiæ, ſicut uir mulieri, in cuius gratiam dicit facitq́ omnia, in conſilium clam & propalam hanc adhibens in rebus minimis æque ac maximis, rationi uero nuſquam obtemperans. Recte ſane præfectus etiam coquorum uocatur. Nam ſicut coquus nihil aliud curat, quàm inutiles ac ſuperuacaneas uentris uoluptates: eodem modo populus dedit ſe totum oblectamentis aurium, per quæ mentis intentio relaxatur, & neſcio quo pacto eneruatur anima. Quid autem inter medicos & coquos interſit, quis non uidet? illi quicquid ad ſanitatem conducit, etiamſi ægroto ingratum uideatur, ſolum magno apparant ſtudio. Hi contrà, ſuauia curant, utilia negligunt. Ergo medicis ſimiles ſunt in ciuitate leges & magiſtratus legitimi, ſenatores iudicesq́, prouidentes communi ſaluti ac ſecuritati, quibus adulator non facile palpatur: cupedinarijs autem iuniorum turba eſt ſimilis. Nam ſecuri de commodis, præſentem tantum uoluptatem uenantur. Et ſicut impudica mulier, ſic concupiſcentia uirum ciuilem adamat, ſic alloquens: Heus tu, prodi ad uulgum cum quo habitas, obliuiſcere morum tuorum, ſtudiorum, dictorum, factorum, in quibus educatus es. mihi obſequere, me cole, age quicquid mihi placet. Nam tetricum, pertinacem, ueritatis amicum, rigidum, perpetuo grauem, nunquam flexibilem, ſolum commodum ſpectantem, ſecurum quid auditoribus placeat, nõ fero: ſicut nec quorundam calumnias, quæ multæ deferuntur ad uulgum meum maritum, tuum dominum. Hactenus enim abuſus libertate uideris, immemor te ſeruire tyrannico domino. Quod ſi ſcires liberos ſuum negotium, ſeruos alienum agere, iam doctus eſſes omiſſa tua peruicacia me concupiſcentiam uxorem illius reſpicere, & omnia meo arbitratu facere, ut & illi charus ſis. At uere ciuilis uir non ignorat quidem penes populum eſſe poteſtatem tanquam dominum, ſe tamen non ſeruum profitetur, ſed liberum, & qui ſuo morem gerat animo. reclamabit igitur: populi fauorem captare nec didici, nec unquam uolui, ſed magiſtratum mihi commiſſum bo-

na fide gerere,ut bonũ procuratorem decet,aut patrem beneuolũ, abſq; dolo & mihi ſemper inuiſa ſimulatione.hanc meã uolũtatem approbabo, nihil ſubtrahens aut cælans furis in morẽ,ſed conſcientiã tanquam in ſole ac luce aperiens.nam lux eſt ueritas. nec me terrebit ullum intentatum periculum, ne mors quidem.mori malo q̃ ſimulare. cur enim ſimulem? Si populus eſt dñs,ego certe ſum ingenuus,patricius, qui cum primis in ciuitatẽ optimam maximã,hunc inquã mundũ adſcribi cupio. Cum enim nec muneribus,nec precibus,nec ambitioni,nec arrogantiæ,nec ſimulationi,nec luxui,nec timiditati,nec iniuſticiæ,nec ulli affectui uitio'ue ſeruiam, cuius præterea timerem dominium? an fortaſſe hominũ? at hi poteſtatem in corpus meum,non in me habent.equidem me à potiore mei parte cenſeo, iuxta quã decreui uiuere, parum ſolicitus de mortali corpore: quod in conchæ morẽ adhærens mihi,etiamſi conteratur à quopiam, non ægre feram me moleſtis affectibus eximi,& effugere neceſsitatem grauiſsimã. Itaq; ſi iudicandum erit, iudicabo,nec diuiti propter opes gratificans, nec pauperi propter miſericordiam: ſed omiſſo reſpectu perſonarum incorrupte pronunciabo, quod iuſtum apparebit.In ſenatu etiam autor ero ſententiarum reipublicæ conducibilium, uel ſi parum iucundæ auditu fuerint. pro concione quoq; ſi dicendum erit, adulationes relinquam alijs, contentus uerbis utilibus, increpans, admonens,caſtigãs,non arrogantem inſanamq;, ſed ſobriã libertatem proferens. Quòd ſi quis tales caſtigationes non amat, reprehendat parentes, tutores, præceptores,& omnes curatores,quia ſuos liberos,pupillos,diſcipulos obiurgare non deſinunt, interdum etiam uerberant, nec tamen ſæuire, ſed amanter caſtigare dicuntur. Indignum enim eſſet, ſi cum meæ fidei commiſſa ſit adminiſtratio reipublicæ, in præuidendis commoditatibus cederem cuiuis medicinæ profeſſori. Nam ille in ægroto nullam ſplendoris fortunæ rationem habens, nec quod claro genere natus, aut opulentus, deniq; rex aut tyrannus ſit, unum hoc ſpectat, quomodo ſeruare queat hominem: & ſi forte ſectione uſtione'ue opus uidet, ſecat uritq; principem ſuum ac dominum ſeruus ipſe atque ſubditus: ego qui non unum uirum curandum ſuſcepi, ſed integram ciuitatem laborantem morbis grauioribus, contractis ex innatis concupiſcentijs, quid agere debeo? num prodita utilitate publica, illius aut illius aures mulcere adulatione illiberali, & ne ſeruo quidem decora? Emori præſtat, quàm loqui ad gratiam,diſsimulata ueritate, & utilitate neglecta. Vſurpandum eſt hic illud dictum poetæ tragici:

Accedat ignis,accedat & gladius.
Combure carnem hanc,concrema, repleto te
Meo cruore.nam prius uel ſidera
Terram ſubibunt,terra uel ſcandet polum,
Quàm mollis à me extorqueatur uox tibi.

Hanc tam maſculã mentẽ alienã ab omnibus affectib. uoluptate,timore,dolore, cõcupiſcentia,nõ fert in uiro ciuili dominus populus,ſed hominem amicũ atq; beneuolũ pro inimico arripit,nec tam illũ,q̃ ſeipſum afficit pœna grauiſsima,uidelicet inſcitia,q̃ppe qui nõ didicit id q̃d in omni uita utiliſsimũ eſt,imperata facere,unde imperãdi q̃q; ſciẽtia diſcit,uideamus ſequẽtia,

quando

quando de præſenti loco ſatis diximus. Adoleſcens ab amatrice apud herũ inſimulatus criminis quod in ipſam competebat, inauditus in carcerem ducitur: ubi tanta uirtutis edidit ſpecimina, ut etiã facinoroſis illis eſſet miraculo, ad ſuæ calamitatis ſolatiũ credentibus ſibi contigiſſe hunc hominem. nota eſt autem cuſtodũ crudelitas, qui ingenio feroces magis efferantur aſſuetudine, indies creſcente ſæuitia, dũ nihil boni uident nec dicunt aut faciunt, ſed ſæua uiolentaq́ omnia. nã ſicut bene cõpacta corpora exercitatione confirmantur & acquirunt robuſtã inuictãq́ habitudinem: ſic ferox & immitis natura occupata ſui ſimilib. ſtudijs duplo fit durior, inacceſſa miſericordiæ, qui unus affectus bonus ac humanus eſt. & quemadmodũ qui cum bonis uiris habent familiaritatẽ, ex iucundiſsimo eorum conuictu in melius proficiunt moribus: ſic etiã qui cum malis uerſantur, affricant ſibi eorum uicia. facile enim conſuetudo abit in naturæ ſimilitudinem. degunt autem carcerũ cuſtodes inter plagiarios, fures, parietum perfoſſores, facinoroſos, uiolentos, ſtupratores, homicidas, adulteros, ſacrilegos, à quorũ ſingulis nonnihil nequitiæ contrahunt, ut ex huiuſmodi collatione miſcellaneaq́ temperatura conficiatur una ſceleſta malorum colluuies. attamẽ talis homo honeſtate adoleſcentis mitigatus, non ſolum ſecuritatem & otium ei præſtitit, ſed etiam uinctis omnibus eum præfecit, ita ut penes ipſum ſpecies nomenq́ cuſtodis eſſet, rem autem & officiũ adoleſcenti cederet, quod non parum carcere incluſis proderat. iamq́ locus non tam erat carcer, quam diſciplinæ meditatorium. Omiſsis enim tormentis, quibus antea noctu atque interdiu cruciari ſolebant uarijs malis obruti, admonebantur ſermonibus & præceptis philoſophicis, ſed maxime ipſius doctoris exemplis utiliſsimis. Poſtquam enim ſuam uitam continentia, cæteriſq́ uirtutibus plenam, uelut tabulam bene pictam in medio propoſuit, conuertit etiam eos qui uidebantur inſanabiles, affectos inueteratis morbis animi, ita ut iam damnarent uitã præteritam, exprimente has uoces reſipiſcentia: Vbi tantum bonum tam diu latuit, à quo pridem aberrauimus. Ecce iam affulgente hoc, tanquam in ſpeculo noſtra dedecora uidentes, erubeſcimus. In hoc rerum ſtatu duo eunuchi regis introducti ſunt, alter pincernis præfectus, alter piſtoribus, accuſati damnatiq́, quòd non rectè fungerentur ſuis miniſterijs. Hos quoque ille in ſuam curam accepit, orans deum ut ſibi daret facultatem corrigendi commiſſos ſuæ fidei. Aliquanto poſt, cùm obiret uinctos, animaduertit hos duos eunuchos cogitabundos mœſtiores ſolito, unde coniectans eis accidiſſe aliquid, mœroris cauſam ſcitabatur. Quibus reſpondentibus ortam ex ſomnijs anxietatem, quòd non adeſſet interpres: Bono animo eſte, inquit, & narrate. intelligentur deo uolente. Vult autẽ ille ut res obſcuræ aperiantur ueritatem deſiderantibus. Tum prior pincerna, Viſus ſum, inquit, uidere magnam uitem, habentem tres palmites onuſtos maturis uuis, quaſi autumni tempore. deinde inuitante harum pulchritudine, uidebar decerpere, & exprimere in regium poculum, moxq́ regi offerre muſtum meracum. Ioſeph poſt modicum ſilentium, Felicitatem, inquit, hæc uiſio tibi nunciat, & reſtitutionem in priſtinum officium. Nam tres palmites tres dies ſignificant, quibus elapſis reminiſcetur tui rex, accitoq́ hinc, dabit ueniam:

&

& ut in dignitate confirmeris, offeres domino poculum. Sic illi lætum fuit ſuum ſomnium. tum piſtorũ præpoſitus interpretationem miratus, quaſi & ipſe fauſtum uidiſſet ſomniũ, quod ualde ominoſum erat, deceptus bona ſpe alterius, narrare incipit. Ego quoq; ſomniaui me tria caniſtra baiulare in capite plena operibus piſtorijs. ex his ſummũ continebat ea, quibus rex delectatur ut delicatioribus & elaboratis curioſius. ea uidebantur aues in meum caput deuolantes diripere, & deuorare auide, donec in totum abſumpta ſunt. Ad hæc iuuenis. Vtinam tale ſomniũ non uidiſſes, aut non enunciaſſes: aut ſi narrandum erat, ſaltem id feciſſes procul à meis auribus ne exaudirem quod non libet. piget enim me eſſe infelicitatis nuncium, quia com patior miſeris, memor communis ſortis hominum. Sed quoniam ſomniorum coniectoribus ueritas eſt neceſſaria, tanq; uatibus & oraculorum inter pretibus, nihil celabo: quandoquidem mendaciũ ubiq; fugiendum, in ſacris conſultationibus etiam religio uetat admittere. Tria caniſtra dies tres ſigni ficant, quibus elapſis rex in crucem te tolli iubebit, truncatum prius capite: atq; ita uolucres paſcentur tuis carnibus, donec totum abſumant. Sic piſtor receſſit territus, tempus præfinitum expectans, & futura mala iam tum cogitatione præcipiens. Poſt triduum natalis regis illuxit, feſtiuitatem publicam afferens, præſertim aulicis. cumq; epulum præberetur optimatibus, ut fieri ſolet in hilaritate domeſtica, rex eunuchos requirẽs iuſſit produci è carcere: moxq; confirmauit euentu ſomniorũ præſagium, iubens alterũ in cruce ſuſpendi abſciſo capite, alterum in priſtinam dignitatem reſtitui. At pincernarum princeps oblitus eſt eius qui futura prædicendo præſentem eius calamitatem ſubleuarat, uel quia nemo ingratus beneficiorum meminit, uel quia deo uiſum eſt, iuuenem non humana, ſed diuina ope ad felicitatem pro uehi. Nam poſt biennium regi futurus eius regionis ſtatus, bonus malusq; præmonſtratus eſt diuinitus duobus ſomnijs, quo certior res fieret. Vidit enim ſeptem uaccas emergere in ripam è flumine, pingues ualde obeſasq;, uiſu pulcherrimas, & paſci ſecundum fluuiũ. Poſt eas totidem macilentas, & uix oſsibus hærentes, uiſu turpiſsimas aſcendere, paſci'que cum prioribus. Dein repente meliores deuorari à deterioribus, manente in ſaturatis eadem macie, imò aucta etiam. Tum experrectus, ac mox in ſomnum relapſus alia uiſione terretur: qua uiſus eſt uidere ſeptem ſpicas triticeas ex uno culmo enatas pari magnitudine, plenas & proceritate pulcherrimas. Deinde ſeptem alias exiles ac languidas enatas in proximo, quæ mox impetu facto abſumpſerunt culmum illum cum ſuis ſpicis nitidiſsimis. Poſt hanc ſecundam uiſionem noctis reliquum inſomnis exegit, curis ſtimulantibus, & animum ſolicitum ſauciantibus: ſub auroram ſophiſtis accitis, denarrat obuerſatas ſibi dormienti ſpecies. Cum'que nemo poſſet uerum earum ſignificatum coniecturis aſſequi, accedens eum pincernarum princeps, inquit, Here, ſpero me inuenturum qualem cupis hominem. Miſiſti dudum ob quaſdam noxas me & piſtoribus præfectum in carcerem, in quo erat ſeruus principis coquorum, Hebræus genere, ei narrauimus ambo, quæ uideramus ſomnia. Ille rem coniecturis certiſsimis attigit, adeò ut euentus in utroq; noſtrum eius interpretationi reſponderit: alter

alter dedit ſupplicium,mihi tu propitius donaſti ueniam. Rex his auditis iubet propere acciri iuuenem.miniſtri attonſum poſt longam carceris illuuiem,& detractis ſordidis pannis eleganter ueſtitum,cæteriſq; nitoribus expolitum, ad regem introducunt. qui primo aſpectu iudicans hominem ingenuum & bene natum (elucent enim in ipſa facie notæ, non omnibus tamen conſpicuæ,ſed ſolis perſpicaces mentis oculos habentibus) Præſagit, inquit,mihi animus, non ſemper in obſcuro fore quod tegitur ſomniorum ambagibus.præ ſe fert enim hic iuuenis ſapientiam:qui ueritatē,tanq; lumē tenebris inferens,aperiet,& ſua ſcientia noſtrarū ſophiſtarum inſcitiam abiget.His dictis ordine denarrauit utrunq; ſomniū. Tum Ioſeph maieſtate loquentis nihil territus,tanquam rex ſubditū,non ſubditus regem, libere ſed reuerenter allocutus eſt,dicens:Quæ facturus eſt deus in hac regione oſtendit tibi.Duæ uiſiones(crede mihi)unum ſomniū ſunt,geminatum nō temere,ſed ut res fiat credibilior. nam,& ſeptem uaccæ pingues, & ſeptem ſpicæ plenæ,ſeptem ubertatis annos ſignificant:ſicut totidem famis annos illæ ſeptem macilentæ uaccæ turpiſsimæ,& ſeptem ſpicæ caſſæ ac marcidæ. Veniet igitur prius ſeptennium fertiliſsimum,tota regione quotannis bene rigata ſtagnante per arua flumine, & campis ſolito maiores prouentus afferentibus.ſequetur deinde longe diuerſum ſeptenniū,grauem inopiam allaturum & rerum uictui neceſſariarū penuriam, nec flumine ſe diffundente, nec terra limo eius pingueſcente, ut accolæ obliti ſuperioris ubertatis nihil ex eius prouentu reliquū faciant.Hæc ſunt quæ ſomnia præmonent:ſed mihi numen quiddam ſuggerit,quod in tantis malis ſalutem afferre queat. Vrbium regionumq; grauiſsimus morbus fames eſt,cuius uires oportet frangere,ne nimiū auctus incolas deleat.at quomodo ſuccurendum eſt huic periculo? è ſeptem annorum fertilitate quod ſupererit ſatietati hominum,hoc eſt quinta pars,reponatur oppidatim uicatimq;, non tranſportando fruges alio longius, ſed ubi demetuntur aſſeruando in uſum eius loci hominū.eas fruges cenſeo cum ſuis manipulis condendas, nec trituratas, nec purgatas, quatuor de cauſis.quarum una eſt, ne citius uitientur nudatæ ſuo tegmine. altera ut per ſingulos annos renouetur priſtinæ copiæ memoria,ruſticis triturantibus & fruges euentilātibus. tertia ne iniri poſsit frumenti numerus dum incertum eſt quantū ſpicæ manipuliq; contineant,ne animus colonos deficiat reputantes quantū abſumptum ſit,ſed ſecuritate non minus q̃ cibo ſe ſuſtineant.ſpes enim alit cū primis,graue penuriæ malum ſubleuans. quarta cauſa eſt,ut & iumentis condatur pabulum, quibus ariſtæ paleæq; purgamenta frugum proderunt.ea cura cōmittenda eſt uiro prudenti, cordato, probatoq;,qui poſsit ſine inuidia reprehenſioneq; hoc conſiliū exequi tanta dexteritate,ut nihil populo de fame futura ſuboleat. durum eſt enim iam ante ægris animis ſpem in futurum adimere.quod ſi quis cauſam ſcitabitur, reſpondendum eſt,oportere ſicut in pace parantur quæ belli tempore futura ſunt uſui,ſic in copia proſpicere inopiæ.incertum autem eſſe quando bellum uel fames immineat,quid'ue futurum tempus ferat: parandum igit̃ mature ſubſidium,ne deſit cum tempus poſtulauerit. Rex audita ſomniorum interpretatione aptiſsima, ueritati congrua, ſimulq; conſilio, ut apparebat

in

in futurũ utiliſsimo, familiaribus proprijs accitis ſubmiſſa uoce dixit: Num inueniemus talem hominem afflatum diuinitus? Cumq́ʒ uideret eis probari hanc ſententiam, uerſus ad iuuenem ſtantem ait: Prope eſt quem quæri iubes, non longe quærendus eſt homo cordatus ac prudens qui exequatur tua monita: tu is es. nec enim ſine numine hæc locutus uideris. I præfecturã mei palatij ſuſcipe, ſimulq́ʒ totius Ægypti procurationem. nec eſt cur quiſquam meam facilitatem accuſet, ſe digniorem iudicans. nam excellentes naturæ nõ habent opus ad experimentum longo tempore, ſed incunctanter ſe rebus in gerunt: & præſens ſtatus moras non patitur, imminente neceſsitate cui proſpiciendum eſt. His dictis eum proregem inſtituit, uel regem potius, relicto ſibi ſolo imperij nomine, poteſtatem illi cedens & agens quicquid pertinebat ad honorem iuuenis. dat ei regium anulum ſignatorium, ueſtem auguſtam, torquem auream, currum ſecundum à regio, atq́ʒ ita iubet per urbem circumuehi, præcedente præcone & indicante noui magiſtratus electionẽ. nomen quoq́ʒ nouum indit ei, quod interpretem ſignificat lingua uernacula: & nuptum dat filiam clariſsimi apud Ægyptios uiri, qui Solis habebat ſacerdotium. id actum eſt circiter annum eius trigeſimũ. hi ſunt euentus piorum. nam etiamſi proclinantur, tamen non corruunt, ſed erecti ſtant firmiter, ne ſupplantari queant. Quis enim expectaſſet intra unam diem è ſeruo dominum, è uincto pręſtantiſsimũ omnium, è carcerarij uicario proregem fieri, et regiam inhabitare pro carcere, extrema ignominia uerſa in honorem maximum. facta ſunt tamen hæc, & fient ſæpius, quando deo placuerit: modo ſub ſidat aliqua probitatis ſcintilla in animo, quam neceſſe eſt per occaſionẽ excandeſcere. Quoniam autem propoſitum eſt poſt rei narrationem figuram etiam explicare, dicemus & de hac quantum opus eſt, quamuis fortaſſe ridebit hoc aliquis temerarius. Ego tamen nõ diſsimulanter dico, ciuilem uirum utiq́ʒ ſomniorum eſſe interpretem, non quales iſti nugatores garruli mercenarijq́ʒ ſophiſtæ quæſtum facientes ex nocturnis ſomniorum ludibrijs: ſed qui magnum illud ſomnium cõmune publicumq́ʒ uigilantium nõ dormientium exacte intelligat. id ſomnium, ne quid mentiar, eſt uita hominum. nam ſicut in ſomniorum uiſionibus uidentes non uidemus, audientes non audimus, guſtantes aut tangentes nec guſtamus nec tangimus, loquentes non loquimur, deambulantes nõ deambulamus, ſed cum uideamur uti motibus & habitibus nullo prorſus utimur, mente inaniter ſine ullis ueris obiectis pingente ſibi ſimulacra rerum non exiſtentium tanquam exiſtentiũ: eodem modo etiam uigilantium imaginationes ſomnijs ſunt ſimillimę. ueniũt, abeunt, occurrunt, refugiunt, prius q̃ comprehendantur auolant. Diſquirat quiſq́ʒ apud ſe, & domi teſtimoniũ inueniet ut ipſe taceam, præſertim ſi quis eſt ætate prouectior. is fuit aliquando infans, mox puer, deinde pubens, dein adoleſcens, poſtea iuuenis, poſtea uir, poſtremo ſenex, ſed non ſimul omnia. nónne infans puero cedit, puer pubenti, pubens adoleſcenti, adoleſcens iuueni, iuuenis uiro, uir ſeni, ſenectus morti? & fortaſſe ſingulæ ętates decedẽdo pręmoriuntur, natura nos paulatim docente nõ timere mortem extremam omnium, quãdo priores facile tulimus, infantiæ, pueritiæ, pubertatis, adoleſcentiæ, iuuentutis, uirilitatis, quæ omnes ætates ante ſenectutem euanuerunt.

Quid aliæ res corporis nónne ſomnia ſunt? nónne pulchritudo momētanea pene prius marceſcit ꝙ floreat? ſanitas incerta infirmitatib. obnoxia? robur morbis expugnabile per occaſiones plurimas? ſenſuum integritas humorib. uitioſis facile corrumpitur? Iam quanta ſit in rebus externis obſcuritas quis neſcit? ingentes opes ſæpe una dies abſtulit. multi honoratiſsimi antea, uerſis rerum uicibus in contemptum uenerunt cum ignominia. imperia regum maxima breui temporis momento ſubuerſa ſunt. fidem meis uerbis aſtruit Dionyſius in Corintho, quondam tyrānus Siciliæ, mox pulſus & Corinthū profugus, literator factus è tanto principe. atteſtatur & Crœſus rex Lydiæ, ditiſsimus regum, qui ſperans ſe deleturum Perſarum potentiam, nō modo proprium regnum amiſit, ſed & ipſe uiuus in poteſtatem hoſtium redactus, minimum abfuit quin exureretur. Teſtantur de huiuſmodi ſomnijs non ſinguli tantum, ſed ciuitates, gentes, regiones, Græcia, Barbaria, inſularū continentiſq; incolę, Europa, Aſia, oriens, occidens. nihil enim uſquam permanet ſui ſimile. Ægyptus quondam in multas gentes habuit imperium, nunc ipſa ſeruit. Macedones aliquamdiu tam potentes fuerūt, ut iura toto orbi redderent: nunc imperatas à dominis pecunias tributi nomine quotannis quæſtoribus numerant. Vbi eſt illa Ptolemæorum familia, cuius ſplendor per ſingulos ſucceſſores ad extremos terræ mariſq; terminos emicuit? ubi ſunt gentes ciuitateſq; ſui iuris & liberæ? rurſum ubi ſubditorum ſeruitutes? nónne Perſæ Parthis imperauerunt? nunc ſubduntur eis uerſa rerum humanarum alea. Quidam fingunt ſibi prolixas felicitates, at hæ ſunt magnorum malorū initia. itaq; dum ad magnorm cōmodorum poſſeſsionem properant, graues miſerias inueniunt: & ediuerſo malum expectando, in bona fortuita incurrunt. athletæ robore freti ac bona corporis habitudine, dum certam ſibi pollicentur uictoriā, uel excluſi ſunt è certamine, uel uicti ab aduerſarijs. alij ne ſecundam quidem palmam ſperantes, primam coronam reportauerunt præmium. quidam æſtate ſoluentes tempore opportuniſsimo, fecerunt naufragium. alij hibernis tempeſtatibus pene obruti, portum attigerūt incolumes. Quidam negociatores certa lucra ſibi proponunt, ſecuri de periculis: alij de damno ſoliciti, magnum fecerunt operæ pretium. tam anceps eſt fortuna, rebus humanis tanquā in ſtatera pendentibus, & inæquali pondere nunc huc nunc illuc uergentibus: tanta offenduntur caligine. Proinde tanquam altum dormientes erramus, non ualentes quicquam ratiocinatione uel penetrare uel certo comprehendere, quando cuncta umbris ſpectriſq; ſunt ſimilia. & ſicut cùm pompæ traducuntur prima quæq; conſpectum prætereunt, item n torrentibus fallente uiſum celeritate undæ præterfluunt: ſic uitæ negocia currentia præterlabentiaq; uidentur manere, cum ne momentū quidem maneant, nunquam non ſubterfluentia. Interea qui uigilant, quantum ad incertam perceptionem attinet; nihil à dormientibus differunt ſeipſos fallendo, dum ſe putant rerū naturas certo perſpicere, quamuis interturbantibus ſcientiam ſenſibus per ſpectaculorum, ſaporum, uaporumq; illecebras, quibus ineſcatus animus non ſinitur recte inoffenſeq; per uiam publicam progredi. itaq; confuſis celſis cum humilibus, magnis cum paruis, exoritur inęqualitas inducens caliginem atq; uertiginem. Cum igitur tanta perturbatione obſcuritateq;

ritateq; uita referta ſit, oportet interuenire uirum ciuilem, & tanquam doctum ſomniorum interpretem, diurna ſomnia uiſionesq; hominum qui uigilare ſibi uidentur, dijudicare coniecturis ueriſimilibus, perſuaſionibus rationi conſentaneis perſuadentem ſingula: hoc honeſtum, illud turpe: hoc bonum, malum illud: hoc iuſtum, iniuſtū illud, & cætera ſimiliter: hoc prudenter factum, illud fortiter, hoc pie, hoc ſancte, hoc utiliter: & ediuerſo hoc factum inutiliter, hoc imprudenter, hoc timide, hoc impie, hoc profane, hoc noxie, hoc ambitioſe. Item: hoc alienum eſt, ne concupiſcas: hoc tuum, utere non abutere. Affluunt opes? impartire. nam diuitiarum pulchritudo eſt non in crumenis, ſed in egenorum auxilio. Pauca poſsides? caue inuideas diuitibus. Pauperem inuidum nemo miſerabitur. Honoratus es? caue inſolentiam. Humilis conditionis es? noli deſpondere animum. Succedunt tibi omnia ex ſententia? mutationem time. Offendis ſæpius? bene ſperato. nam res humanæ mutantur in contrarium. quandoquidem ſol, luna, cælum uniuerſum, manifeſte aperteq; noſcitur, quæ perpetuo manent eadem, ueris definita regulis, ordinatis, aptis, optime congruentibus. At res terrenæ totæ perturbatæ ſunt, incongruę incompoſitæq;, ut proprie dicere liceat, has merſas profundis tenebris, illas ſimiles lumini fulgentiſsimo, uel potius lumen ipſum ſinceriſsimum atq; puriſsimum. Si quis igitur uelit res introſpicere, inueniet cælum eſſe diem ſempiternam umbræ ac noctis expertem, quippe illuſtratum inextinguibilibus puriſsimisq; ſplendoribus. Et quanto apud nos ſunt potiores uigilantes dormientibus, tanto in mundi uniuerſitate cæleſtia terreſtribus, ut quæ inſopita uigilant, propter certas irrequietasq; uires, nunquam fruſtratas ſuis effectibus. At terreſtria etiamſi pauliſper excitentur, rurſum degrauata in ſomnum recidunt, deficiente uiſu animæ, ut errare neceſſe ſit atq; offenſare. nam his rebus falſæ opiniones caliginem inferunt, ut uitari non poſsint ſomnia inania, nec quicquam firmiter prehendere liceat. Figuratum eſt & quod in ſecundum à regio currum aſcendere dicitur, ob cauſam hanc. qui rempublicam tractat, ſecundus à rege habetur, cum nec priuatus ſit nec rex, ſitus in amborum confinio, priuato ciue potior, regia poteſtate inferior, ſubiectus tanquã regi populo, cui per omnia uult gratificari bona fide ac ſedulo. Fertur autem ſublimis ceu ſella curuli, tum à negocijs tum à multitudine in altum elatus, præſertim cùm parua magnaq; ſuccedunt ex ſententia, nemine reflante aut opponente ſe, ſed ut in nauigatione proſpera deo gubernante omnia ſalutariter. Anulus à rege datus inſigne eſt fidei magiſtratum inter & populum regem intercedentis. Cæterum torques aurea, nõ ad gloriam ſolum, ſed & ad pœnam pertinere uidetur. quamdiu enim res ciuiles ei bene procedunt, placet ſibi honoratus à ciuibus. cum autem aduerſitas accidit, non uolenti, quod damnandum eſſet, ſed fortuitò, quod meretur ueniam, nihilominus iniecta in torquem manu trahitur, tantum non increpante ſuo domino: Hanc torquem donaui tibi, ornamentum in proſperitate, uinculum in aduerſitate. Audiui tamen & aliam huius loci expoſitionẽ figuratã talem. Regẽ Ægypti eſſe noſtrum intellectũ, principẽ regionũ corporearum particulariũ, qui tanquam rex poteſtate utatur in adamato corpore. tribus enim potiſsimum occupatur negocijs, circa cibos, po-

tus,cupedias: ideo tres habet procuratores,piſtorum,pincernarum,coquorumq́ principes: quorum alius cibos,alius potus,alius condimenta præparat.omnes autem eunuchi ſunt,quia uoluptatis amator ſterilis eſt rerum ualde neceſſariarum, ſobrietatis, pudoris, continentiæ, iuſtitiæ, uirtutum omnium. Nullæ enim res adeò pugnant inter ſe,ut uirtus & uoluptas,propter quam multi negligunt quæ ſola curanda erant,dantes ſe concupiſcentijs,& ſequentes quacunque illæ inuitant. Princeps coquorum nec in carcerem ducitur, nec mulctatur, quia condimenta non ſunt admodum neceſſaria, non tam deliciæ, quàm uoluptatis irritamenta leuia. Reliqui duo miſero uentri apparatus faciunt, piſtorum pincernarumq́ præfecturam gerentes, quandoquidem hæc duo maxime cibus potusq́ uitam fulciunt: quæ ubicunque ſunt in precio, laudantur eorum procuratores, & ſi quando ceſſant in officio,pœnam indignationemq́ incurrunt. Puniuntur autem non eodem modo,quandoquidem etiam in harum rerum uſu eſt differentia: cibus neceſſario ſumitur,uinum minus utile cenſetur.nam ſine mero uiuūt homines contenti fontanis laticibus ſitim reſtinguere. Quamobrem princeps pincernarum recipitur in gratiam priſtinam,quippe qui peccauit in minoris momenti negocio: coquorum uero princeps non impetrat ueniam, uſque ad ultimum ſupplicium procedente ira,haud ſecus ac in culpa grauiſsima. nam ciborum defectum mors ſequitur. Quapropter qui hac in re peccauit,lege talionis ſuſpenſus necatur,& quod alijs intulit,ipſe patitur,quippe qui eſurientes & ab ipſo pēdentes diuturna fame cruciauit. De his quoq́ hactenus. At regius uicarius aſſumpta Ægypti procuratione obibat eius regionis præfecturas & oppida,omnibus nouum magiſtratum officioſe ac hilariter excipientibus,quos tum beneficijs,tum comitate ſibi deuinciebat, elucente in ipſo uultu hominis eximia quadam gratia. Poſtquam autem euentu ſomnijs reſpondente aduenit illud prius ſeptennium fertiliſsimum, quintam partem frugum quotannis exigens per ſubpræfectos & miniſtros publicos,tantum comportauit manipulorum numerum,quantum nemo antea collectum meminerat. Nec enim iniri potuit eorum numerus, quamuis plurimi occupati eſſent in eo negocio, quibus mos eſt curioſe dinumerare talia. Elapſo autem ubertatis ſeptennio fames incepit, quæ uſq́ creſcens & procedens non continuit ſe Ægypti terminis,ſed diffuſa per omnes deinceps ciuitates regionesq́ quàm longe lateq́ patet orbis habitabilis,peruenit ad extremos orientis occidentisq́ populos. fertur nunquam ante ſic laboratum malo communi uniuerſis gentibus,quale medicorum filij ſerpiginem nominãt: quod omnes partes corporis inuadens ignis more depaſcitur.quam ob rem quæque gens per honoratiſsimos legatos frumētum in Ægyptum petebat. iam enim fama prouidentiam iuuenis præfecti ubiq́ uulgauerat, qui commeatus copioſos ſeruaſſet ad futuram penuriam. ille primum aperiri iubet omnia horrea, ut aſpectu ipſo & ſpe recrearet animos, prius quàm ſuccurreretur corporis neceſsitatibus. deinde inſtitutis annonæ curatoribus uendebat frumentum ſemper in futurum proſpiciens, cuius temporis maiorem quàm præſentis rationem habebat. Interea pater etiam illius, deficientibus paulatim rebus ad uictum neceſſarijs,ignorans felicitatē iuuenis, mittit fru-

mentatum

mentatum decem filios, retento domi natu minimo, qui proregis uterinus frater erat. Illi in Ægyptum profecti fratrem tanquam alienũ adeunt, & maieſtate ſtupefacti adorant priſco more hominem, confirmantes euentu ſomnia. qui uenditores ſuos conſpicatus mox omnes agnouit, ipſe agnitus à nemine, deo nõdum uolente ueritatem aperire ob cauſas quaſdam neceſſarias, quas tum diſsimulari fuit ſatius: is enim aut uultũ eius mutauit in auguſtiorẽ ſpeciem magiſtratu ſummo dignam, aut mentes obtuentium hebetauit quo minus cernerent. Ille non ut iuuenis ad tantum principatum euectus, & regi longe potentiſsimo dignitate proximus, elatus ætate ac poteſtate de uindictæ occaſione cogitauit, ſed imperauit ſuis affectib. premens atq; recondens eos in animo, magno conſilio perſonam infenſi aſſumens, toruo aſpectu uoceq; obiurgatoria miſeros territans. Heus uos, inquit, nihil pacatum habetis in animo. aliquis ex regis hoſtibus exploratores uos ſubmiſit, cui ſceleratam operam polliciti, putaſtis uos poſſe fallere: ſed non latent me inſidiæ ueſtræ, quantũuis eas tegere conamini. fratres crimẽ intentatũ à ſe depulſuri, negant ſe huic culpæ affines, qui nec ab hoſtibus ueniant, nec ipſi affecti ſint hoſtiliter, nec induci queant ad tale miniſterium. eſſe enim ſe natura pacis cupidos, & à tenera ætate legibus parere didiciſſe ſub patre uiro ſancto religioſoq;, qui duodecim genuerit filios: ex quibus unum domi manſiſſe propter ætatem nondum peregrinationi maturam, decem coram adſtare, reliquum ſublatum è medio. Hæc de ſeipſo loquentes audiens tanquam de mortuo, quid animi habere potuit? Quamuis enim ne tunc quidem affectum ſuum protulit, tamen intus urebatur in pectore. nihilominus pari oris grauitate: Si, inquit, uerum dicitis uos exploratores non eſſe, ut certior fiam manete hic paulisper, & fratrem minimum uocate per literas. quod ſi patris neceſsitas uos manere non ſinit, ne grauiter ferat diuturnam ueſtram abſentiam, abite omnes obſide hic relicto uno, donec reuertamini cum natu minimo. ſi ſecus feceritis, capitale fuerit. Hæc truculente, ut uidebatur, interminatus deſtitit. illi mœſti damnabant ſuam in fratrem ſæuitiam dicentes: Nunc ueterem iniuriam præſenti calamitate luimus, pœnas à nobis exigente iuſtitia rerum humanarum præſide, quæ ſcelus ad tempus diſsimulatum inclementer arguit, ut dignum eſt. quis enim pœna dignos neget? qui fratris innocentis preces immaniter contempſimus, quem miſerari debuiſſemus, nocturnas uiſiones narrantem quaſi familiaribus. at nos efferati & crudeliſsimi nefarium (quod negari non poteſt) ſcelus perpetrauimus: propter quod & hæc patimur, & triſtiora expectamus: qui cum ſimus penè omnium hominum nobiliſsimi paternis, auitis, cæterorumq; maiorum uirtutibus, cognationem dehoneſtauimus admiſſo probro maximo. Tum grandior natu, qui iam inde à principio conſpirationi ſeſe oppoſuerat: Actorum, inquit, inutilis eſt pœnitentia. rogabam, ſupplicabam, oſtendens quàm impius eſſet conatus ueſter, dehortans ne iræ indulgeretis. cum mihi aſſentiri debuiſſetis, maluiſtis ſequi ueſtrum inſanum conſilium. ergo fructum dignum peruicacia tam impia carpimus, & mercedem accipimus debitam. Inquiſitio fit in paratas inſidias iuueni, nec homo inquirit, ſed deus, aut diuinum ius aut prouidentia. Hæc ſubmiſſe

miſſe colloquentes fratres audiebat ille uenditus, qui per interpretem cum eis egerat: iamq́ꝫ impar affectui prorumpentibus lacrymis, ne deprehenderetur auerſus eſt: & poſtquam delacrymauit, dolore paulum leuato, abſterſaq́ꝫ facie reuerſus ad eos iubet uinciri fratrem à grandiſsimo proximum, idq́ꝫ inſpectantibus cęteris omnibus, quaſi ſibi ex aduerſo oppoſitū. nam inter complures ſecundo penultimus opponitur, ſicut primus ultimo. Et fortaſſe maxima pars culpæ in eo fuerat, quaſi autore conſpirationis nefariæ, qui cohortem fratrum animauerit, & ad odium incitauerit. nam ſi fratri bene clementerq́ꝫ conſulenti, quo uno minor, cęteris erat grandior, ſuum adiunxiſſet ſuffragium, uix admiſſum fuiſſet facinus, præualente per conſenſum honore ætatis & ordine, præſertim in tanti momenti negocio. nunc maluit à meliore parte ad deteriorem deficere, & in immitem duramq́ꝫ ſententiam diſcedere, tanta contentione, ut eius ductu hortatuq́ꝫ ſine mora perpetratum ſit impiū facinus. hoc eſt, cur ſoli ex omnibus iniecta puto uincula. cæteri iam parabant ſe ad reditum, proregis iuſſu impletis per frumentarios omnibus ſaccis fratrum tanquam hoſpitum, & repoſito precio in eorum orificijs, nemine tamen ſuper hac re pręmonito. inſuper auctarij uice additū eſt quantū redeuntibus in itinere poſſet ſufficere, ut quod coemerant deportarent integrum abſq́ꝫ ullo detrimento & diſpendio. Ingreſsi uero iter cum iuſto uincti fratris deſiderio, nec minus de patre ſoliciti, ęgre laturo numeroſam prolem decreſcere ſingulis profectionibus, ac ne credituro quidem de uinculis, ſed prętexi morti hoc commentum ſuſpicaturo, ut ſolent de cætero ſuſpicaces eſſe qui ſemel impegerunt, ſub ueſperam deponunt iumentorum ſarcinas, ipſi curas adeò non deponunt ut premantur grauius. ſic enim uſu uenit, ut interquieſcente corpore mens improuiſos caſus per ocium penſitans angatur magnis moleſtijs. tum aperto uno quopiam ſacco reperta eſt in eius ore crumena plena pecunijs: quibus numeratis inuentum eſt ſolidum frumenti precium, duntaxat quantum ſaccus capiebat. qui inuenerat, rem fratribus indicat, ſtupens miraculo. hi non gratiam, ſed inſidias rati & animo deſtituebantur & conſilio: cumq́ꝫ uellent omnes ſaccos excutere, metu perſecutionis inde profecti, penè continuato curſu aliquot dierum iter abſoluerūt magno compendio. Tum uero alius poſt alium ruentes in patris complexus, deoſculabantur ſenem præbentem ſe, quamuis iam præſagientem inexpectatum neſcio quid. ſenſit enim deeſſe unum ſalutatorem, cuius mox tarditatem accuſauit, ſubinde proſpectans in uiam, & requirens integrum filiorum numerum. ſed cum nemo ſuperueniret amplius, uidentes eum metu ſolicitum ſic alloquuntur: In caſibus inopinatis, mi pater leuior eſt cognitio quàm dubitatio. nam re cognita poteſt inueniri ad ſalutem aditus, hæſitatio nihil expedit. audi nunc ualde moleſtum nuncium, ſed auditu neceſſarium. Frater quem nobiſcum miſiſti ad frumentum emendum, non reuerſus uiuit tamen. bene habet quòd ſalus eius in tuto eſt, detinetur autem in Ægypto uiuens apud pręſidem: qui ſiue aliorum calumnijs, ſiue ſuſpicioni ſuæ credulus, pro exploratoribus nos habuit. cumq́ꝫ in defenſionē noſtram afferremus quod in mentem ueniebat ex tempore, narrātes de te reliquisq́ꝫ fratribus, uno defuncto,
altero

altero apud te manente, quem dicebamus propter ętatem teneriorem domi ſubſtitiſſe: atq; ita omnia de tota cognatione noſtra proderemus nil diſsimulando quo magis ſuſpicio eximeretur homini,nihil profecimus,illo negante ſe crediturũ nobis, niſi uiſo fratre noſtro natu minimo. eã ob cauſam ſecũdo genitus retentus eſt pro obſide,dimittendus ꝗ primũ alter exhibitus fuerit. id imperatũ fuit longe moleſtiſsimũ. ſed durior etiã eſt neceſsitas præſentis temporis, cui parere oportet propter uictualia, quæ nunc fame preſsis ſola Ægyptus ſuppeditat. Tum ſenex gemitũ ducens ex imo pectore, Quẽ ergo primũ, inquit, deplorabo? penultimũ'ne, nõ extremũ ſed primũ in calamitatum ordine? an ſecũdogenitũ, qui miſeria primo proximus nõ prius mortẽ ſenſit ꝗ uincula? an natu minimũ, cui abominãda profectio ſuſcipiẽda eſt, ſi modo proficiſcet̃, fratrũ infortunio factus nihilo cautior. interim ipſe mẽbratim pereo. nã parentũ partes ſunt liberi. modo numeroſa feliceq; prole ſtipatus ad orbitatẽ recido. tũ maximus natu, En tibi pro uno filio duos obſides, quos ſolos genui: in hos ut libet ſæuito, ni fratrẽ meæ fidei cõmittendũ incolumẽ reſtituo, cuius in Ægyptũ ꝓfectio duo maxima nobis afferet cõmoda. unũ ꝗ credet̃ nec hoſtes nec exploratores nos eſſe: alterũ ꝗ recipiemus fratrẽ è uinculis. Mœſtus pater hęrebat, è duob. eadẽ matre genitis orbatus altero, de alterius profectione ſolicitus, metuẽs ne impar anxietati ante reditũ eius moreret̃, memor præteritorũ caſuũ. tũ adhibitus eſt q inter fratres excellebat animo, autoritate, facũdia, quartus ætatis ordine. is cõmunẽ ſententiã parẽti aperuit. ea fuit. quãdoquidẽ deficiebãt neceſſaria, abſumptis quę priore frumẽtatione parauerãt, unà oẽs proficiſci, nõ ſine fratre natu minimo. nã præfectus regionis diſerte interdixerat eis reditu, ni & illũ adduceret. id uir ſapiẽs reputãs, tolerabilius eſſe unius incertũ periculũ ꝗ certã tot fratrũ perniciẽ, quę propter domũ fame preſſam uitari nõ poterat, reſpõdit: Cedendũ eſt neceſsitati ut uideo. Fortaſſe natura uiã munit ad melius aliqd, ꝗd nondũ præuidere mente ſumus idonei. Ite, & minimũ quoq; qñ ita uidet̃ aſſumite. Verũ aliter eundũ eſt ꝗ antea. tũc pecunia tañtũ opus erat ignotis ad emendum frumentũ euntibus, & nullã paſsis iniuriã. nũc adiungẽda ſunt munera trib. de cauſis. ad parandã præfecti annonæ gratiã, cui uos innotuiſſe dicitis: ad fratrẽ citius redimendũ è uinculis: ad tollendã quantũ fieri poteſt explorationis ſuſpicionẽ. proinde ex omnib. quæ noſtra regio fert ceu primitias ferte homini, & duplex preciũ, annumerato ꝗd retuliſtis ꝓxime. fortaſsis enim per alicuius ignorãtiã id accidit. ego fauſtis precationib. abeuntes proſequar cõmendãs ſalutẽ ueſtrã ſeruatori deo, ut & apud illius regiõis indigenas hõſpitibus cõciliet gratiã, & uos reſtituat incolumes in patriã, unà cũ fideicommiſſo quod parenti debetis, tum alterum priorem relictum in uinculis, tum huncce quem nunc abducitis adoleſcentulum per ætatẽ imperitum rerũ omniũ. Ita cuncti contenderũt in Ægyptũ. Poſt aliquot dies præfectus regionis cum reuerſos uidiſſet gauiſus eſt ſupra modum: moxq; iubet diſpenſatorem ſuum parare opiparum epulum, & uiros ad ſalis menſæq; communionem adducere. Introducti adhuc cauſæ ignari timebant, ſuſpicando furti calumniam ob non redditum frumenti precium, quod in ſaccis inuenerãt, & apud

diſpenſatorem excuſabant factum quod nemo accuſabat, ut conſcientiæ ſa-
tis facerent, ſimulq́ꝫ proferebant pecuniam parati reddere. ille comiter horta
batur, eſſent bono animo. ſi quid inueniſſent deo propitio, id eis fraudi non
fore. neminem eis inuidere dona dei. nam hunc impluiſſe in ſaccos pecuni-
am, prouidentem non ſolum fami, ſed & inopiæ. Sic conſolati prompſerunt
allata munera, quæ mox domino superuenienti obtulerunt. percontanti de-
inde, ſatin ſaluæ, & an pater ſuperſit, reſpondent de ſe nihil, ſed patrem uiue-
re ualereq́ꝫ. cui bene precatus, & mactũ dei fauore pronuncians, circumſpe-
xit requirens fratrem uterinum: quo uiſo iam non ualens affectum reprime-
re, prius quàm eum proderet auerſus, ſeceſsit quaſi ad aliud negocium (non
dum enim erat aperienda ueritas) & in quodam angulo effudit ſe in lachry-
mas. tum ablutus, & dolorem rationi ſubijciens, ad hoſpites epulo excipien
dos reuertitur, reddito quem retinuerat obſide. adfuerunt & alij conuiuæ,
optimates Ægyptiorum. Tractatio fuit iuxta morem cuiuſq́ꝫ patriæ, quod
durum uideretur diſcedere à conſuetis moribus, præſertim in conuiuio, ubi
maxime hilaritati proſpicitur. Iuſsi deinde ſedere iuxta ætatis ordinem (non
dum enim diſcumbendi mos receptus erat) mirabantur quòd Ægyptij non
aliter quàm Hebræi rationem ætatis haberent in honorandis hominibus,
ſic cogitantes: fortaſſe hic magiſtratus pro ſua prudentia non ſolum ſerijs &
magnis rebus ad pacis belliq́ꝫ recta munia ſpectantibus induxit decorum or
dinem, uerum etiam honeſtatem in iſtis leuioribus & pene ludicris, quam
Ægyptij hactenus rudiores neſciuerant. nam in conuiuio ſemota grauitate
læticia quærit. Interim cibi non ualde lauti apponuntur, q́ꝫ conuiuatori non
liberet uti delicijs in publica penuria: & hoc ipſum homines prudentes in
laudem uertebant, uitari luxum intempeſtiuum & inuidioſum: probantes
conſilium memoris quid uel præſentem læticiam, uel publicum ſtatum de-
ceat, & utrique ſe accommodantis tempori. atq́ꝫ ita opportunus & minime
inuidioſus apparatus fuit. quod deerat ſupplebatur hoſpitali comitate, pro-
pinationibus, fauſtis ominationibus, ad hilaritatem hortationibus, & id ge-
nus iucundis alloquijs, quæ ingenuis ac liberaliter educatis gratiora ſunt q̃ꝫ
cibi potúsue lauticiæ, non magnifaciendæ niſi apud iſtos epulones luxus o-
ſtentatores. Poſtera die ſub lucem accitum diſpenſatorem domeſticum iu-
bet ſaccos quotquot allati fuerant frumento replere, ac rurſum in cuiuſq́ꝫ ore
precium cum crumena reponere: in minimi autem ſaccum indere argẽteum
poculum omnium pulcherrimum, ex quo ipſe ſolebat bibere. Hæc iuſſa ille
diligenter exſecutus eſt, ſemotis omnibus arbitris & teſtibus. Diſcedunt ho
ſpites ignari doli, atq́ꝫ etiam læti inſperatis ſucceſsibus. expectauerant enim
ſubituros ſe interceptæ furto pecuniæ calumniã, nec recepturos fratrẽ obſi-
dem, fortaſſe ne minimũ quidẽ fratrũ, ui detentũ ab eo qui tam accurate illũ
adduci iuſſerat. at illis omnia ſupra uotũ euenerant, nõ ſolum nullã paſsis ca-
lumniã, uerũ etiã ad ſalem mẽſamq́ꝫ, quod præcipuũ habẽt pignus amicitiæ,
adhibitis: receptus eſt & frater illęſus, idq́ꝫ abſq́ꝫ ullo deprecatore: alter natu
minimus reducebatur ad parentẽ incolumis: ſuſpicionẽ explorationis euaſe
rant, reuertebantur onuſti cõmeatibus, bonã ſpẽ & in futurũ conceperant,
etiamſi

etiamſi ſæpius reditura eſſet penuria, pollicentes ſibi ſecurum iter, non trepidum ut ante, ſed lætum, ut ad familiarem & hoſpitem regionis eius ſummū magiſtratum. Sic affectis & ſic cogitantibus repentinus inexpectatusq́ pauor ingruit. Miſſus diſpenſator cum cohorte domeſtica, ut maneant manu ſignificat, ipſe curſum accelerat. mox anhelus: Confirmaſtis, inquit, & priora crimina, pro gratia referendo bene meritis iniuriam, reuerſi ad priſtina maleficia. recepto per furtum frumenti precio maius addidiſtis facinus, impunitate augente, ut fit, maliciam. poculum herile pulcherrimum precioſiſſimumq́, ex quo uobis præbibit, ſurripuiſtis homines grati pacatiq́, qui ne nomen quidem noſtis exploratorum, qui duplicatum attuliſtis frumēti precium, nimirum ut tali eſca obiecta ex inſidijs, maiorem prædam auferretis. ſed non ſemper felix eſt malicia, interdum cum maxime ſe celat deprehenditur. Ad hæc cum illi præ ſtupore ne mutirent quidem, repente oppreſsi dolore metuq́ duobus malis grauiſsimis, hærebant uerba in faucibus, ut ſolent inopinati caſus uocem adimere. Tandem ne uiderentur ſilentio fateri conſcientiam, Quomodo, inquiunt, cauſam dicemus, aut apud quem? nam tu contra nos exſtitiſti & iudex & accuſator, qui etiam ab alijs accuſatis nobis patrocinari debueras, quales ſimus expertus. Certe pecuniam prius in ſaccis inuentam, nemine arguente ut redderemus retulimus. num ſic mutati ſumus, ut hoſpiti per furtum damnum daremus pro gratia? nec factum eſt hoc, & abſit ut unquam ulli noſtrum in mentem ueniat. Quod ſi apud aliquem è fratribus poculum deprehenſum fuerit, is luat capite. ſi uere admiſſum eſt facinus, ipſi capitale iudicamus ob cauſam non ſimplicē. primùm, quia concupiſcere aliena eſt iniquiſsimum. tum quia nefarium ducimus uelle nocere bene meritis. tertio, quia genus deductum ab illuſtribus maioribus ignominioſis factis dehoneſtare probrum eſt turpiſsimum. quibus criminibus ſi quis noſtrum eſt obnoxius, pereat dignus non uno ſupplicio. & cum dicto iumenta ſarcinis exonerant, ultro ad ſcrutandum inuitando. Diſpenſator non ignarus latere id in ſacco natu minimi, quò ipſe clam abdiderat, tamen arte rem tegebat, initium à maximo natu faciens, & inquiſitionem ſecundum ætates perſequens, nemine tergiuerſante, ſingulis iuuantibus, donec uentum eſt ad minimum, apud quem repertum eſt quod quærebatur, magno fratrū gemitu: qui ſciſsis ueſtibus præmaturo luctu complorabant fratrem uiuentem etiam tunc, nec minus ſuam uicem & parentis miſeri, præſagiorum eius memores, propter quæ fratrem cunctanter & inuitus commiſerat itineri comitem. mœſti deinde turbatiq́ retro in urbem redeunt eo caſu attoniti, non tam fratris cupiditatem ſuſpectam habentes, quàm externas inſidias. Tum ad regionis præfectum adducti, uere fraternam pietatem proferunt. accidentes enim uniuerſi ad illius genua, quaſi omnes furti conuicti, miſerabile dictu, diffluebant lacrymis, ſupplicabant, ſeipſos offerebant, pollicentes ſeruitutem uoluntariam, illum herum appellando, ſe externa mancipia, empta precio, à nullis abſtinendo ſeruilibus nominibus. qui magis etiam eos tentando, ſeuere admodum reſpondit: Abſit ut ob unius culpam in tam multos ſæuiam, aut durius aliquid ſtatuam. Quid opus eſt pœnas ab inſontibus exigere? qui ſolus peccauit, ſolus puniatur. Audio iam ante à uobis prædamnatum

mnatum quicunq; deprehenſus fuerit. ego tamen æquitatis reſpectu mitigabo pœnam remiſſo ſupplicio in ſeruitutem eum uindicans. Hac comminatione perculſis cæteris, & exanimatis calumnia, quartus ætatis ordine, uir audax, & ſaluo pudore facundus libere: Precor, inquit, here, ne iræ indulgeas, néue fretus poteſtate regiæ proxima, contra inauditos indefenſosq; feras ſententiam. Cum primum huc uenimus, percontanti tibi de patre fratreq;, reſpondimus patrem conſenuiſſe non tam ætate grauatum quàm multis infortunijs, quibus more athletarum exercitatũ, uitam exegiſſe in perpetuis miſerijs atque laboribus. fratrem adhuc puerum, patri ualde carum eſſe, ut prolem ſerotinam, & è duobus eadem matre prognatis ſuperſtitem. eum domi relictum ſolum, maiorem eius germanum uiolenta morte ſublatum. cumq; iuſsiſſes eum huc adduci, malum minatus ni faceremus, ac ne reditum quidem ad te permittens, mœſti diſceſsimus: & reuerſi domum rem totam patri narrauimus. Ille diu reluctatus, quòd uehementer puero metueret, tandem cogente penuria nobis redire ad frumentationem ſine minimo fratre propter tuas minas nõ audentibus, ægre perſuaſus hũc unà miſit, ualde incuſans quòd indicaſſemus nos habere fratrem alium, & fortẽ ſuam miſerans quòd diſiungeretur à puero chariſsimo. eſt enim pro ætate imperitus rerum omnium, nõ externarum tantum, ſed & domeſticarum patriarumq;. ad ſic affectum parentem quomodo reuertemur? hoc non reducto quibus eum intuebimur oculis? miſera morte morietur, uel hoc ſolo audito q; puer non reuertitur. nos homicidæ patricidæq; audiemus ab inimicis infortunio noſtro inſultantibus. maxima criminis eius pars in me recidet. multa enim patri ſum pollicitus ut pateretur abire puerum, ultro pignus offerẽdo, quod ſuo iure quãdocunq; libuerit poſſet à me repetere. quod ni tu propitius fias, reddere qui potero? Miſerere ſenis obſecro, reputãs quàm impotenter hanc calamitatem laturus ſit, non recepto quem nobis inconſulte cõmiſit filio. tu tamen pro iniuria quam uideris accepiſſe, pœnas ſumito. en me uicarium. ex hac die ſeruorum tuorũ numero aſcribito. libenter cenſebor inter tuos nouitios, modo puerum digneris dimittere. id non tam puero dabitur, ſi condonabitur, q̃ ſeni abſenti, ſubleuãdo tot anxietatibus, atq; adeò ipſi parẽti omniũ. ad tuã enim dextrã ceu ad arã, utinã non fruſtra, confugimus. Miſerere ſenis per totã ætatẽ exerciti honeſtis laboribus: qui totius Syriæ ciuitates in uenerationẽ ſui conuertit, quãuis alio ritu uiuẽs & alijs legibus, longe diuerſis ab indigenarũ moribus. Sed uicit uitæ honeſtas, & perpetuus dictorum factorumq; conſenſus, ut etiam à ſuis inſtitutis alienos ad beneuolentiam flexerit. ei ſic gratificaberis, ut nihil poſsit contingere gratius. quid enim poteſt eſſe gratius, q̃ deploratum recipere? Verum hæc omnia tentamenta erant, quẽmadmodum & priora, regionis præfecto explorante horũ erga fratrem ſuum uterinũ beneuolentiam. Verebatur enim ne quod odiũ inter eos intercederet nouercale, ut ſolet in familijs prognatis è matribus diuerſis, honore inter ſe paribus. ideo tanq; exploratores incuſabat, ſciſcitãdo quo nati eſſent genere, ut per eam occaſionem de germano cognoſceret, num ſupereſſet, an periſſet inſidijs. Nec dimiſit niſi obſide retento, donec adduceretur quem deſiderabat maxime, ut liberaretur à moleſta ſolicitudine. quo in conſpectum

adducto

adducto,non nihil cura leuatus,omnes ad hoſpitalem menſam adhibuit, germanum honorans potioribus partibus, interim obſeruans uultus ſingulorum,ex his iudicaturus numqua ſubeſſet inuidia. cumq; uidiſſet omnes gaudere & ſauere honori pueri,non contentus duobus argumentis fraternæ erga illum beneuolentiæ,tertium experimentum cõmentus eſt,intentato furti crimine. nam inde certiſsime conijcere poterat de cuiuſq; animo erga fratrem petitum calumnia.atq; ita certo perſuaſus maternam familiam non impugnari ſeditione domeſtica,probabiliter de ſuo caſu ratiocinatus eſt,id accidiſſe nõ tam fratrum perfidia,q̃ prouidentia dei proſpicientis in futurum, & imminentia non minus cernentis q̃ præſentia. tum ad reconciliationem uerſus ac fœdera,ſuccumbens charitati domeſticæ,ne fratribus propter ueterem iniuriam obueniret aliquod dedecus,noluit agnitioni primę intereſſe quenquam Ægyptium:ſed ſemoto uniuerſo famulitio, repente profuſis tanquam è fonte lachrymis,dextra ut propius accederent innuit,ne uel fortuito uerba eius exaudire poſſet quiſquã alius:tum ſic eos allocutus eſt: Rem longo tempore tectam & obliuioni mandatam ut putatis,nunc reuelaturus,ſolus ſolos appello.Fratrem quem in Ægyptum uendidiſtis, meipſum pręſentem nunc cernitis.Ego ſum.Hac inſperata uoce perculſis perterritiſq;,& tanquam præ graui onere uultus ad terram demittentibus,ac ſine uoce ſtupentibus:Nolite triſtari,inquit,obliuionem omnium in me patratorũ polliceor: nullo uobis deprecatore opus eſt. mea ſponte in gratiam uos recipio, duabus de cauſis, propter pietatem erga patrem cui plurimũ debeo, & propter innatam humanitatem, qua omnes præſertim ſanguine coniunctos complector.cæterum hunc caſum non uobis imputo ſed deo,qui me ſuorum beneficiorum difficillimis temporibus humano generi exhibẽdorum miniſtrum executoremq; eſſe uoluit:id uerum eſſe his quę uidetis credite. Totius Ægypti procuratio mihi cõmiſſa eſt:rex honorem mihi habet eximium,& ut parentem ueneratur quamuis ætate ſenior. color obſeruorq; non tantũ ab indigenis,uerum etiam à plurimis gẽtibus uel prouincialibus uel liberis. nam omnes opus habent meo ſubſidio propter inopiam. argentum aurumq;, & quod his maius eſt,cõmeatus apud me ſolum reponũtur, diſtribuendi in ſingulos quantum cuiq; ad neceſſarium uſum ſatis eſt, ut nec ad delicias ſuperſit quicquam,nec deſit ad ſatietatem.Quod non iactanter dico,ſed ut intelligatis neminem mortalem potuiſſe ſeruo tantam conferre felicitatem,& quidem detruſo in carcerem. nam & uinctus ſui quondam paſſus calumniam. Deus extremam calamitatem miſeriamq; in ſummam felicitatem uertit, qui ſolus eſt omnipotens.id cum mihi ſit perſuaſiſsimũ,non eſt cur timeatis,deponite omnem ſolicitudinem, lætitiam recipite. nunc properandum eſt uobis ad patrem, ut à uobis potius quàm à ſama accipiat lætum de me inuento nuncium:ſolet enim illa præcurrere. Tum fratres certatim collaudabant hominem,alio aliam uirtutem deprædicante,clementiam,charitatem,prudentiam. pietatem uero omnes uno ore laudabant,felicem euentum ad deum autorem referentis,& priſtinos caſus ferentis ęquo animo:nec minus mirabantur inſignem eius modeſtiam ac patientiam, qui neq; ſeruiens male locutus eſt de fratribus ut perfidis uenditoribus,neq; in carcerem truſus præ dolore ullum

ullum ſecretum effutijt,necq; tam longo tempore inter uinctos degens,ut mi ſeri ſolent,ſuum detexit infortunium, tanquam ignarus omnium ſuorum caſuum: ac ne tum quidem cum uel eunuchis uel regi interpretaretur ſomnia, occaſionem arripiens ſuam ingenuitatem aperuit,imò nec cum uicariam regis poteſtatem accepit Ægypto uniuerſæ præfectus, ut ſaltem obſcuritatis opinionem aboleret docens ſe natum honeſto genere,non uernam,ſed inſidijs quorum minime oportuit deuolutum in graues erumnas ac miſerias.ad has laudes accedebat etiam ęquitatis eius mentio,dexteritatisq; in obeundis munijs publicis.conferentes enim eum cum uulgata magiſtratuum aliorum tam arrogantia q; imperitia,mirabantur oſtentationis pomparumq; cõtemptum in uiro tam egregio:& quòd alienus ab omni maleficio tragico, quamuis potuerit mox in prima profectione agnitos opprimere, aut certe fame pereuntibus frumentum non præbere, adeò pœnam ab eis abſtinuit,ut tanquam bene meritis daret munera,reddito precio. In tantũ enim perfidia patratumq; ſcelus latuit,ut optimates Ægypti præfecto gratularẽtur fratrum præſentiam,quaſi tum primum ueniſſent.quibus hoſpitaliter exceptis, rem indicarunt ſuo regi propere,ita ut omnia plena eſſent gratulationibus & lætícia publica, non aliter q; ſi felici prouentu frugum fames mutata eſſet in abundantiam.Rex cognito patrem eius adhuc eſſe ſuperſtitẽ, & numeroſam familiam,hortatus eſt ut uniuerſi cõmigrarent,uberrimam Ægypti partem eis ſe donaturum pollicitus.moxq; multa carpenta & plauſtra cum iumentis ad ſubuectionem donat fratribus,& honeſtum famulicium,ut patrem ſecure deducerent,illi uerò ad eum reuerſi,& narrantes incredibilem inſperatãq; felicitatem,non ualde ſenem mouebant, nõ quòd dubitaret de fide teſtium, ſed propter rei magnitudinem aſſenſum ſuſpendebat.tandem conſpecto apparatu copioſo,non diſcrepante ab his quæ nunciabantur,confirmatus laudabat deum,qui ſuppleuiſſet quod in familia deſideratũ fuerat.ſed hoc gaudium metu ſolicitabatur,ne deſererentur mores patrij. norat enim iuuentutis lubricum,& apud exteros peccandi licentiam,præſertim Ægyptijs circa uerum deum cæcutientibus,& cæcas creaturas conſecrantibus atq; colentibus.ſciebat etiam honores diuitiasq; inſidiari parũ cautis mẽtibus,ideo metuebat filio,quòd ſolus ſemotus à paterna familia uidebatur egere caſtigatore,qui ad uirtutem reuocans non ſineret eum corrumpi tot proſperitatibus. Hæc cogitantem uidens qui ſolus inuiſibilem animam introſpicit,miſeratus dormienti in ſomnis apparuit. Ne dubites, inquit, in Ægyptum proficiſci. ipſe itineris dux ero,ſecura tutaq; facturus omnia.reſtituam tibi & deſideratiſsimum filium, qui iam aliquot annis deploratus pro mortuo, non ſolum uiuit,ſed & maximæ regioni præfectus eſt. ſic ſenex bona ſpe plenus, mane lætus ſe dedit in uiam.Hoc audito filius (nam ſpeculatores nunciosq; in itinere diſpoſuerat)propinquanti circa regni fines occurrit obuiã.cumq; conueniſſent circa Heroopolim ut uocant, effuderunt ſe in complexus mutuos, ubertim ueſtes rigando lacrymis,atq; ita hærentes aliquantiſper explebant diutinum deſiderium,& tandem una contenderunt ad regiam. Ibi rex conſpicatus uenerandam ſenis faciem,non ut præfecti, ſed ut ſuum patrem excepit honorifice:dein poſt ſolennia humanitatis officia,donauit ei agrũ uberta

tis

tis præcipue:& quia huius filios audierat eſſe pecuarios,facultatesꝙ illorum conſtare pecoribus, cōmiſit eorum curæ proprios greges ouiū caprarumꝙ cum armentis regijs.Iuuenis autem tanta fide uſus eſt in adminiſtrandis negocijs publicis,ut cum ratio temporū plurimas occaſiones ei præbuiſſet ad congerēdam pecuniam,potuiſſetꝙ facile ditiſsimus ſui ſeculi euadere,adulterinis diuitijs ueras prætulerit, & cæcis perſpicaces, totum argentū aurūꝙ è frumenti precio collectum referens in theſauros regios,ne drachma quidē ſubtracta,contentus donis quibus rex eum remunerabat. nec aliter ꝙ Ægyptum ceterasꝙ regni eius prouincias, externas quoꝙ gētes fame preſſas hic uir nunquam ſatis laudatus curauit,paterna prouidentia diſtribuens alimenta,futuris etiam neceſsitatibus proſpiciens,non ſolum præſentibus.nam ineunte anno egeſtatis ſeptimo,accitis agricolis(iam enim ubertatis ſpes affulgebat)dedit hordeum & triticum ad ſementē,diligenter cauens ne quis hæc in alium uſum uerteret,appoſitis cuſtodijs ex optimatibus, qui ſationem ob ſeruarent.Poſt aliquot autem annos à finita fame defuncto patre,fratres non dum à ſuſpicione in totum liberi,ueriti ne ille ulciſceretur iniuriam ueterem, denuo cum uxoribus ac liberis ſupplices petierunt ueniam. Qui lacrymans reſpondit: Iam tempus ipſum hanc ſolicitudinem exemiſſe uobis debuerat, niſi moleſta eſſet conſcientia. Obitus cōmunis patris renouat uobis metum ueterem,quaſi ad tempus data uenia,nequid ille contriſtaretur. Verum ego non mutor tempore, nec unquam uiolabo pacem ſemel redditam fratribus. non diſtuli uindictam in tempus opportunius,ſed condonaui pœnam in ſolidum, partim in honorem patris,ne quid mētiar, partim propter fraternam neceſsitudinem.quamuis etiamſi patris ſolius reſpectus apud me ualuiſſet in hoc humanitatis officio, par eſt ut etiam illo defuncto ualeat. nam mea ſententia nemo bonus moritur,ſed uiuet in ſempiternum expers ſenij, propter immortalem naturam animæ ſolutæ corporis neceſsitatibus. Cur autem geniti patris tantum meminiſtis? habemus alium ingenitū,immortalem,æternum, inſpectorem auditoremꝙ omnium etiam quæ fiunt per ſilentium,introſpicientem intimos receſſus animi:eum ego teſtem inuoco meæ conſcientiæ,quòd bona fide uobiſcum in gratiam rediui. nam ego (abſit dicto inuidia)dei ſum, qui in ueſtrum bonum uertit mala conſilia. Deponite metum, poſthac meliore conditione apud me futuri quàm ante parentis obitum. ita confirmatis fratribus,facta conueniētia dictis addidit,nihil omittēs quod pertineret ad eorum cōmoda.Inſequutis autem felicioribus temporibus,& regione reſtituta in abundantiam priſtinam cum magna incolarum lætitia, honorabatur ab omnibus, gratiam referentibus pro acceptis beneficijs in difficultate ſuperiorum temporum.fama quoꝙ apud exteras ciuitates celebrabat hominis uirtutes inclytas. Vixit annos decem ſupra centum in ſenectute defunctus proſpera, formoſus admodum & prudens facundusꝙ. teſtatur de eius corporis pulchritudine amor qui mulierem adegit ad inſaniā: de prudentia uero æquanimitas perpetua in tantis circa fortunam eius mutationibus, illo caſus omnes bene uertente, & coaptante quæ uix coaptari poſſe uidebantur. quantum autem ratione orationeꝙ polleret declarauit & ſomniorum interpretatio, & in fortuna uaria ſemper ſui ſimilis conſtansꝙ

facundia,ad perſuadendum efficaciſsima, ut omnes uolentes libentesq; non coacti iuſſa facerēt. Ex hac ætate decē & ſeptē annos uſq; ad exitū adoleſcentiæ uixit in paternis ædibus: tredecim ſequentibus improuiſos caſus pertulit,inſidijs petitus,uenditus,ſeruiens,calumnias ferens & uincula. reliquos octuaginta exegit in principatu ſummaq; proſperitate,famis ubertatisq; præſes ac diſpenſator optimus,egregie proſpiciens utriq; tempori.

PHILONIS IVDAEI
DE EO QVOD A DEO
MITTANTVR SOMNIA.

SVPERIORE tractatu diximus de priore ſomniorum diuinitus miſſorum ſpecie,quando cæleſte numen ultro per ſomnum uiſiones immittit. in hoc,quantū poterimus,dicemus de poſteriore,quando noſtra mens unà cum uniuerſali mota,uidetur per ſeipſam diuinare,præſagireq;,quid ferant futura tempora.Huius generis primum ſomnium occurrit in ſacris uoluminibus de illa cæleſti ſcala, quod ſic deſcribit. Viditq; ſomnium Iacob,& ecce ſcala ſtans ſuper terram, cuius caput pertingebat ad cælum:& angeli dei aſcendebant deſcendebantq; per eam. & ecce ſcala ſtans ſuper terram,& dominus innixus ei.& dixit:Ego ſum deus Abraham patris tui,& deus Iſaac,noli timere.Terram in qua dormis tibi dabo & ſemini tuo, eritq; ſemen tuum quaſi puluis terræ, & multiplicabitur ad mare, ad auſtrū, ad ſeptemtriones,ad orientem: & benedicētur in te tuoq; ſemine cunctæ tribus terræ.Et ecce ego ero cuſtos tuus quocunq; perrexeris,& reducam te in terram hanc:quia nō deſeram te,donec fecero omnia quæ dixi tibi.) Verum hæc uiſio poſtulat ut repetamus rem altius,quo facto fortaſſe facilius quid ſignificet intelligere poterimus.Quæ ſunt igitur quæ præcedunt? Digreſſus, inquit,Iacob à puteo iuramenti,profectus eſt in Charras. cumq; ueniſſet ad quendam locum,uolebat ibi requieſcere,quia ſol occiderat. & ſumpſit de lapidibus ibi iacentibus quos ſupponeret capiti,dormiuitq; in illo loco. Deinde ſubiungit ſtatim hoc ſomniū. Occurrūt igitur mox in principio tres quæſtiones: prima, quis ſit ille iuramenti puteus, curue ſic nominatus: ſecunda, quæ ciuitas ſit Charra,& cur ad eam uentum ſit mox poſt diſceſſum à prædicto puteo:tertia,quiſnam ſit locus ille,& cur poſtquam cum Iacob attigit,occidente ſole decumbit. Conſideremus primam. Mihi uidetur hic puteus ſignificare ſcientiam,quæ ſuapte natura in profundo ſita eſt non in ſuperficie: nec in propatulo ſolet eſſe,ſed in abdito:nec facile,ſed uix multo labore inuenitur: id quod uidemus non ſolum in magnas obſcurasq; contemplationes habentibus,uerum etiam in uiliſsimis.Elige quamcunq; libet artem,nō eximiam inquam, ſed omnium obſcuriſsimā, quam nemo liber in urbe educa-

tus ſponte exerceret, ruri uerò uix ſeruus coactus à duro moroſoq; domino multa facere præter ſententiam. inuenies hanc quoq; multiplicem, uariam, querulam, difficilem, aduerſam pigriciæ, ſecordiæ, negligentiæ, plenam ſtudio curaq;, & laboribus ac ſudoribus. Quin & aquam in hoc puteo foſſores inuentam negant: quoniam fines ſcientiarum non ſolum difficiles inuentu ſunt, uerum etiam nunquam inueniuntur. Verum ideo alius alio doctior eſt in grammatica geometriáue, quia profectus & incrementa non poſſunt circumſcribi certis terminis. Semper enim plura quàm diſcuntur ſuperſunt, ut etiam is qui ſe putat attigiſſe finem ſcientiæ, ſemiperfectus habeatur ſub alio iudice. quod ſi ſubeundum ſit ipſius ueritatis iudicium, adhuc circa principia hærere uidebitur. Breuis enim uita, ut quidam inquit, ars longa: cuius amplitudinem is optime cognoſcit, qui in eam deſcendit profundius tanquam puteum fodiens: qualis quidam iam canus, decrepitus, capularis ſenex illacrymaſſe fertur, non ob ignauiam metúmue mortis, ſed ſcientiæ deſiderio, quaſi tum primum eam adiret, quando relinquenda erat. Viget enim ſemper ad ſcientias anima, cum uires corporis longa ætate marceſcant & languеant. ergo prius quàm ad quandam ceu pubertatem exquiſitioris doctrinæ perueniatur, periculoſus lapſus eſt. eſt autem id cõmune omnium ſtudioſorum, quibus aliæ poſt alias contemplationes ſuboriuntur, multas ex ſe pariente anima, modo non ſit ſterilis, multas natura ultro ingerente non obtuſis mentibus. hic eſt igitur ille ſcientiæ puteus fundo fineq; carens ſicut oſtendimus. cur autem iuramenti nominetur, iam dicemus. adhibito iureiurando quod ambiguum erat decernitur, quod incertum confirmatur, quod fidem non inueniebat, creditur. unde illud colligitur, nihil certius affirmari, quàm ſapientiã carere fine ac termino. itaq; uel iniurato id credere debemus. quod ſi quis eſt parũ credulus, ſaltem iurato aſſentietur. nec eſt cur quis detrectet iuſiurandum huiuſmodi, cum ſciat quòd qui recte iurat inſcribitur in tabulas. De his hactenus. proximum fuerit conſiderare, cur quatuor effoſsis puteis per Abrahami & Iſaaci domeſticos, quarto eidemq; ultimo iuramẽti nomen eſt inditum. An illud forte ſubindicare uult, quòd cum omnino quatuor elementa ſint ex quibus conſtat hic mundus, & in nobis ipſis totidem, ex quibus formati ſumus in humanam ſpeciem: tria poſſunt intellectu percipi, quartum uerò eſt incomprehenſibile omniũ iudicio. quandoquidẽ in mundo inſunt hæc quatuor, terra, aqua, aer, cælum: ex quibus cætera, tametſi difficile, ſunt tamẽ ſcrutabilia. nam de terra, eſſe hanc corpus graue, compactum, ſolidum, in montana campeſtriaq; diuiſum, diremptum mari ac fluminibus, partim continenti attributũ partim inſulis: item alibi eſſe tenuem, alibi profundos ſulcos admittere: alibi aſperam, ſaxoſam, ſterilem, alibi planam, mollem, fertiliſsimam, & alia præterea plurima nouimus. itidem de aqua, habere hanc quædam ex his quæ diximus, cum terra cõmunia, quędam propria. eſt enim partim dulcis, partim ſalſa, partim fontana in uarias diſcreta proprietates, alia potabilis, alia non, alia potabilis ſed non omnibus, his noxia nõ illis, & ediuerſo. itẽ alia frigida naturaliter, alia calida. ſunt enim multi paſsim fontes manantes aquis feruidis, non ſolum in terra, ſed & in mari. certe deprehenduntur tales uenæ ſcatentes in mari medio, quas per tot ſecula fluctus inundan

inundantes non potuerunt extinguere, imò neq; diluere. De aere quoq; habere hunc naturã tractilem, facile cedentem corporibus quibus circumfunditur, inſtrumentum uitæ, reſpirationis, uiſus, auditus, cæterorum ſenſuum: capacem denſitatis raritatiſq;, tum quietis & motuum, uariabilem ac mutabilem, autorem æſtiuorum, hiemalium, autumnalium, uernorumq; temporum, quæ anni abſoluunt circulum. hæc certe ſentimus omnia. Cælum uero naturam habet incomprehenſibilem, nec ulla eius noticia certa demanat ad nos. Quid enim poſſumus de hoc pronunciare? eſſe concretam glaciem, ut quibuſdam placuit, an ignem puriſsimum, an quintum quoddam corpus in orbem mobile, nulli affine ex elementis quatuor? Quid illa extrema ſphæra fixorum ſiderum, habet'ne ſoliditatem, an ſuperficiem tantum ſine altitudine, figuris in plano pictis ſimilis? Quid ſtellæ ipſæ, ſunt'ne terreę moles ignitæ? nam quidam aiunt eas colles ſaltusq; ignitos, ipſi digni piſtrino & carcere, ubi hæc inſtrumenta ſunt torquendis impijs iſtorum ſimilibus. an forte ſunt denſi quidam ætheris glomi nõ diſsimiles? ſed animati ne ac rationales, an ratione ſimul carẽtes & anima? uoluntarióſne an neceſsitate coactos motus habent? Quid luna? natiuóne an mutuaticio lucet lumine? ſuis radijs micans, an illuſtrata ſolaribus? an horum neutrum eſt, ſed quiddam mixtum ex utroq; igne tum alieno tum proprio? nam hæc & huiuſmodi omnia in præcipuo mundi corpore quarto, id eſt cælo, incerta incomprehenſibiliaq; coniecturis ueriſimilibus magis q̃ certis uerisq; rationibus nituntur, ut iurare fas ſit, neminem mortalem poſſe unquã quicq; horum certo percipere. Hæc eſt cauſa cur puteus quartus aridus Iuramentũ nominat, q quarti huius mundi elementi cæli uidelicet, inquiſitio infinita eſt & inperſpicua. Videamus amplius quomodo & in nobis illud quartũ præ cæteris eſt incomprehenſibile. quatuor ſunt in nobis præcipua, corpus, ſenſus, mens & ratio. horũ tria non ſunt in totũ obſcura, ſed habent quædã indicia in ſeipſis per quæ cõprehendant. Dicã apertius. Corpus tres dimenſiones, ſex motus, habere ſcimus: dimenſiones in longitudinẽ, altitudinẽ, latitudinẽ: motus uero duplos ſex, ſurſum deorſum, dextrorſum ſiniſtrorſum, ante retroq;. idẽ animæ cõceptaculũ eſſe nõ ignoramus, atq; etiã floreſcere defloreſcere, ſeneſcere, interire, diſſoluiq; in ſuas origines. ne ſenſuũ quidẽ obſcurã habemus notitiã, poſſumus dicere quinquefariã eos diuidi, habere ſua quemq; inſtrumẽta naturę opificio, uiſum oculos, auditũ aures, nares odoratũ, & cæteros pariter. hos mẽti nunciare de colorũ, figurarũ, uocũ, uaporũ ſaporumq; proprietatibus, & in uniuerſum de corporibus eorũq; qualitatibus. eoſdẽ eſſe animę apparitores, ad quã quicquid uidẽt audiũtue deferunt: & ſi quid extrinſecus immineat noxiũ, præuidẽt præcauentq;, ne quod improuiſum & immedicabile malũ dominę obrepat. ſimiliter de uoce noſtrũ eſt iudiciũ, aliam eſſe acutã, graue aliã, & quantũ à concinna incõcinna diſcrepet, ab exiliore grandior, deq; alijs plurimis diſcriminibus generũ, colorũ, diſtantiarũ, coniunctorũ diſiunctorũq;, de diateſſaron diapente diapaſon ſymphonijs. atq; etiam de articulata uoce, quam ſolus homo ſortitus eſt, quædã nouimus: à mẽte hanc proficiſci, in ore articulari, linguæ plectro abſolui, atq; ita expreſſam ſermonẽ iam nõ nudam uocem informemq; fieri. eum mentis eſſe interpretẽ. At quartũ illud princi-
patum

patum obtinens num eſt comprehenſibile? Minime gentiũ. Quid enim pu-
tamus eius eſſentiam, ſpiritum, an corpus, an ſanguinem? Corpus dici non
debet, cum ſit incorporeum. Quid igitur dicemus, terminum, an ſpeciem, an
numerum, an endelechiam, an harmoniam, an quid aliud? innaſciturne an in
funditur, an à circumfuſo aere ipſa ſuapte natura calida, tanquam ferrum in
officina ignitum, & in frigidam merſum, temperatur ſolidaturq́ꝫ: unde Græ
cum nomen ψυχὴ παρὰ τὴν ψῦξιν. Quid in morte, extinguitúrne cum cor
poribus & interit, an aliquandiu ſupereſt, an immortalitate fruitur? mens
uero ubi habet conceptaculum? habétne aliquod domicilium? nam qui-
dam caput ceu arcem noſtri corporis dedicant, in quo ſenſus excubant, æ-
quum cenſentes circa magnum regem ſtationem habere ſatellitium. qui ue-
ro circa cor delubrũ ei tribuunt, ne ipſi quidem inter ſe conſentiunt. En quar
tum incomprehenſibile, cælum in mundo ſolum ex elementis reliquis, men-
tem in homine cum cætera intelligãtur in eo, corpus, ſenſus, & oratio. Quid
ſi & quartus annus ſanctus laudabilisq́ꝫ ob eaſdem cauſas in ſacris literis di-
citur? nam in rebus creatis cęlum in mundo ſanctum eſt, in quo immortales
ſempiternæq́ꝫ naturę obambulant: in homine mens numinis particula, ſicut
Moſi credimus dicenti: Inſpirauit in faciem eius ſpiritum uitæ, & factus eſt
homo in uiuentẽ animam. Vtrumq́ꝫ etiam laudabile non temere dictum mi
hi uidetur. nam quæ laudare hymniſq́ꝫ celebrare ſuum patrem poſſunt, ſunt
hæc duo, cælum & mens. nam homo hunc præcipuũ honorem ſortitus eſt
præter animalia cætera, qꝫ deum colit: cælum perpetuo cõcentu ſuorum mo
tuum reddit harmoniã ſuauiſsimã: quæ ſi poſſet ad noſtras aures peruenire,
in nobis excitaret impotentes amores & inſanum deſiderium, quo ſtimulati
rerum ad uictum neceſſariarũ obliuiſceremur, non paſti cibo potúq́ꝫ per fau
ces demiſſo, ſed quemadmodum immortalitatis cãdidati, conſummatæ mu-
ſicæ diuinis cantibus: quales cum Moſes extra corpus raptus audiuiſſet, fer
tur per quadraginta dies totidemq́ꝫ noctes nec panem nec aquam guſtaſſe.
itaq́ꝫ cælum inſtrumentum muſicæ archetypum uidetur mihi non propter
alia ſic elaboratum, quàm ut rerum patris hymni ſcite decantentur & muſi-
ce. Quin & uirtutem Liam audimus poſt editum quartum filium deſiſſe pa-
rere, non effœtam, ſed ceſſantem, uel potius retentam aliquamdiu. Senſit e-
nim opinor uim gignendi elanguiſſe in ſe, quando Iudam, hoc eſt confeſsio
nem, perfectum fructum protulit. Eſt autem idem ſignificatum in Lia poſt
quartam prolem interquieſcente à pariendo, & in quarto puteo in quo Iſaac
ſerui nullam aquam inuenerunt: quoniam apparet ex utraq́ꝫ figura ab omni
bus ſitiri deum, qui & genituras & alimenta in enatorũ uſum irrigat. nõ dee
runt tamen fortaſſe quidam puſillanimi, qui hæc de puteorum effoſsione à
legislatore dici ſuſpicabuntur uerboſius. ſed quotquot habẽt ius magnæ hu
ius ciuitatis mundanæ, ſapientiores cæteris, manifeſte intelligent, perſpica-
ces & diſcendi cupidos non quærere de quatuor puteis, ſed de quatuor uni-
uerſi partibus, terra, aqua, aere, cælo: quæ ſingula perſequendo cogitationi-
bus accuratiſsimis, in tribus inuenerũt quædã comprehenſibilia, quibus &
nomina indiderũt, iniquitatẽ, litem, amplitudinẽ: quarto aũt nullum, cælo ui
delicet, ſicut paulo ante docuimus. nã quartus puteus ſine aqua ſiccus inueni

tur,& Iuramentũ ob prædictã cauſam nominatᷓ. Secunda quęſtio de Charra quærit,quænã ſit ciuitas,& cur ad eã ueniatᷓ à puteo. Eſt igitᷓ, quantũ equidẽ uideo,Charra metropolis quædã ſenſuũ. interpretatᷓ enim nũc foſſa,nũc ſpẽcus,unã rẽ ſignantib.duobus nominibus.nã corpora noſtra ad ſenſuũ inſtrumẽta quodãmodo perfoſſa ſunt, & unuſquiſꝗ ſenſus pro inſtrumẽto habet ſuam foueã.ergo ꝙ primũ aliquis à iuramenti puteo uelut à portu ſoluit,neceſſario ad Charran peruenit.nã qui peregre proficiſcitᷓ ab ampliſsima optimaꝗ regione ſciẽtiæ,neceſſe eſt ut ad ſenſus abſꝗ ductore ueniat.anima eñ ſæpe à ſeipſa mouetᷓ,emergẽs è tota mole corporis,& è turba ſenſuum profugiens,nonnunquam etiã ueſtita ſenſibus. Sed nudo motu tantum intelligibilia cõprehendit,amicta uerò ſenſibilia.ſi quis igitur non poteſt omnia ſola mẽte perſequi, ad ſenſus ſecundũ refugiũ inuenit: & quiſquis fallitᷓ circa intelligibilia,prolabitᷓ ad ſenſibilia.ad ſenſum eñ eſt ſecunda nauigatio,quãdo prima ferẽs ad intellectũ nõ ſuccedit. bonũ aũt fuerit in hac nõ cõſeneſcere, ſed tanꝗ in aliena regione ꝓ inquilinis ſe gerere,ſemper quærẽdo migrationem & reditũ in patriã.Laban enim nõ ſpeciẽ,nõ genus,nõ ideam, nõ aliud quicꝗ ſciens ex his quę ſolo intellectu cõprehenduntᷓ, ſed à rebus manifeſtis tantũ pẽdens quæ in conſpectũ auditũꝗ & ſimiles potẽtias ueniũt, ciuitatis ius in Charris habet,ubi amator uirtutis Iacob ut peregrinus non diu habitat,ſemper de reditu cogitãs.cũ Rebeca mater,id eſt patiẽtia ſic alloquitᷓ: Surge,fuge ad Labanẽ fratrẽ meũ in Charras,& habita cũ eo ad dies aliquot. Intelligis'ne ꝙ nõ ſuſtinet noſter meditator in regiõe ſenſuũ perpetuo uiuere, ſed dies aliquot & ad breue tẽporis ſpatiũ,propter neceſsitates cõpoſiti corporis?longa aũt uita ac ætas ei ſeruatᷓ in ciuitate illa intelligibili.quamobrem (opinor)& auus eius à ſcientia denominatus Abrahã nõ diu in Charris durare potuit.Legitᷓ enim eum natũ annos lxxv.quando hanc ciuitatẽ reliquit: quãuis pater Tharra, qui interpretatᷓ odoris ſpeculatio, uſꝗ ad obitũ ibi uixerat.diſerte enim in ſacris literis dicitᷓ Tharram in Charris mortuũ. ſiquidẽ ſpeculator uirtutis,non ciuis,odoribus nõ alimentis fruebatur, nondũ idoneus ut ſaturaretur prudentia,imò uel deguſtaret,ſed tantũ olfaceret. Quemadmodum enim canes uenaticos aiunt è longinquo ad feras peruenire odorem ſecutos cuius eximio ſenſu à natura ſunt præditi: eodem modo à iuſticia cæteriſꝗ uirtutibus exhalantes ſuaues auras amator ſciẽtiæ ueſtigat, cupiẽs originem tantæ uoluptatis aſſequi,huc illuc curſitans, & uel ipſo honeſtatis odore tanquam ſacro nidore ſe recreans.non negat enim ſe liguritorẽ ſcientiæ prudentiæꝗ. macti ergo quibus datum eſt bibere de amatorio ſapientię poculo,fruiꝗ contemplationũ eius & placitorũ epulis,exhilaratis etiam ſitire denuo propter inexplebile ſcientiæ deſideriũ. his proximi cenſendi ſunt, qui tametſi ad ſacrã menſam nõ accedunt, nidore tamẽ paſcunt ſuas animas. nam hi aura uirtutis refouebuntᷓ, ſicut ægrotis deficiẽtibus propter inediam & faſtidium odores admouendo medicorum filij remedium ſalutare procurant ut uires recipiant. Attamen Chaldæa relicta Charras migraſſe Tharra dicitur,ducens ſecum & filium Abrahamũ & cæteros conſentientes domeſticos: non ut tanquam ex hiſtoriarũ ſcriptore cognoſcamus eos peregrinos fuiſſe deſertores patriæ,cui ſedes externas prętulerint,ſed ut re penitus intel

lecta diſcamus quiddam uitæ utiliſsimũ,non negligendum hominibus. hoc autẽ quid eſt? Chaldæi uacant obſeruandis ſiderũ curſibus, Charrẽſes circa ſenſus occupant. cæterũ ſacra eloquia ſic ſcrutatorẽ naturę interpellãt: Quid de ſole quæris ſit'ne pedali latitudine,an tota terra maior,an aliquotuplo amplior? quid de lunæ lumine,propriúmne an mutuatũ præferat? quid de reliquorum ſiderũ natura, curſu, reſpectu inter ſe mutuo, uel etiã ad terreſtria? cur in terra incedens ſuper nubes exilis? cur æthereas res ais te poſſe attingere cum terræ affixus hæreas? cur audes coniectare de rebus omni coniectura ſuperioribus? cur es curioſus in rebus ſublimibus nihil ad te attinẽtibus? cur diſciplinarum commentationes uſq; ad cælum extendis? cur ſubtiliter nugaris de ſideribus? non ea quæ oceano ſubmota ſunt, o' bone, ſed propinqua conſidera.imò teipſum abſq; adulatione ſcrutare.at quomodo id fiet? Mente Charras in ciuitatẽ cauernoſam, perfoſſam ſpecubus corporis, conſidera oculos,aures,nares, cætera inſtrumẽta ſenſuũ, & diſce ſummã philoſophiã, uel potius ſumme neceſſariã decentiſsimãq;,ueritatẽ quærendo, quid uiſus, quid auditus,quid guſtus,quid odoratus, quid tactus & ſenſus in uniuerſũ: deinde quid ſit uidere,& quomodo uideas,quid audire & quõ audias, quid odorari,quid guſtare, quid tãgere,& quõ fiant hæc ſingula.prius aũt q̃ propriã domũ bene cõſideres, uniuerſalẽ examinare annõ extrema eſt inſania? necdũ tibi maiora præcipio, ut tuam animã mentemq; uideas, quæ tibi placent tantopere.hæc ipſa nunq; comprehendere poteris. aſcende nunc cælũ; & arroganter de illis rebus diſſere, cum nondum ſcias uulgatum uerſum:

Ædibus in noſtris quæ praua aut recta geruntur.

Deſine ſpeculari cæleſtia: diuulſus ab illa ſcrutatione, noſce teipſum, & ut hoc poſsis da operam,utq; curis humanis uaces. huiuſmodi hominem Tharram Hebræi,Socratẽ Græci nominant.nam & illum ferunt uſq; ad ſenectutem in hoc perceptũ, Noſce teipſum,incubuiſſe,omiſſa reliqua philoſophia: uerũ hic homo erat, Tharra aũt ipſa ratio noſcẽdi ſeipſum, propoſita ceu arbor uirẽtiſsima,unde ſtudioſi facile morũ fructus carpẽdo ſatiarent cibo ſalubri ac iucũdiſsimo.tales ſunt apud nos prudẽtię ſpeculatores:athletarũ aũt & certantium natura eſt perfectior. nã hi poſtq; perdidicerũt omnẽ rationẽ ſenſuũ,dignos ſe iudicãt maiorib.contẽplationibus,relinquẽdo ſenſus quaſi cauernas,qui Charræ nominabantur.ex hoc numero eſt ille per multiplices profectus ad ſummã ſciẽtiã progreſſus Abrahã. cũ ẽm ſe maxime cognouit, tũc agnouit minime,ut eũ Qui uere eſt bene cognoſceret.Sic enim ſolet euenire.qui enim ſeipſum ualde cognoſcit,ualde contemnit, reputãs q̃ nihili ſit quicquid creatũ eſt.qui aũt ſeipſum ſpernit, eũ Qui eſt cognoſcit. Hactenus quæ ſit Charra,& cur poſt relictũ Iuramẽti puteũ ad eã perueniat. Supereſt tertia quæſtio,Quis locus ille ad quẽ occurrit. Dicit ẽm: Cumq; occurriſſet ad locũ.] Tripliciter locus intelligit. primo modo ſpatiũ q̃d implet corpore. ſecũdo,ſermo ille dei,quẽ deus ipſe totũ expleuit incorporeis potẽtijs. Vidi, inquit, locũ in q̃ ſtetit deus Iſrael, in q̃ ſolo permiſit ſacra facere, alibi uetuit. Præceptũ.n.eſt aſcendere in locũ quẽcunq; elegerit dñs deus,& ibi ſacrificare holocautomata & pro ſalute,cæteraſq; integras uictimas adducere.tertiò ſignificato ipſe deus uocat locus, eo quòd omnia contineat, à nullo prorſus

contineatur, & omnibus ad eum refugiũ pateat: & quia ſolus ſui capax eſt, ſeipſum explens atq; continẽs. ego non ſum locus, ſed in loco, & unaquæq; creatura ſimiliter. nam contentũ differt à continente. at numẽ à nullo contentum, ſibi ipſum locus eſt neceſſarius, ſicut ſcriptura teſtatur de Abrahamo loquens: Venit in locum quem ei deus prædixerat: attollensq; oculos, à longe locũ eum proſpexit. Quid ais? qui in locũ uenerat, eum è longinquo proſpexit? ſed fortaſſe uocabulum unũ duas res ſignificat, & dei ſermonẽ, & ipſum deum. ille uerò qui ſapiẽtia duce iter faciebat per inhoſpita, peruenit ad locũ priorẽ, doctus propitiationis caput & ſummã eſſe dei ſermonẽ: ubi conſtitutus nondũ ad eum Qui eſt deũ penetrat, procul eum aſpiciẽs: imò ne hoc quidem aſſecutus, tantũ uidet eum longe abeſſe ab omni creatura, quò nullius humanæ mẽtis cõceptus poſsit accedere. Fieri tamen poteſt ut hęc allegoria per locũ non illũ rerũ autorẽ ſignificet, ſed intelligenda ſit hoc modo. Venit in locũ, & attollẽs oculos uidit ipſum locũ in quẽ uenit, longe diſsitũ ab illo innominabili & ineffabili deo modis omnibus incõprehenſibili. His ita prædefinitis, quãdo Charras, id eſt in ſenſus peruenit Meditator, nõ occurrit in locũ implendum mortali corpore: hic enim cõmunis eſt omnibus terrigenis neceſsitate locum aliquẽ occupantibus: nec in illum tertium optimũ, de quo uix cogitare poterat accola putei denominati à iuramẽto, ubi à ſeipſo doctũ genus Iſaac habitat, nunquã à dei fide diſcedens: ſed in mediatorẽ ſermonem diuinum ſuggerentẽ præcepta optima & cuiq; opportuna tempori. Deus enim non dedignatus ſenſui ſe ingerere, ſuum uerbũ auxiliare mittit uirtutẽ amantibus. id medetur morbis animæ, ſacra pręcepta ceu leges nunquam antiquandas ſtatuens, & ad hæc exequenda inuitans, atq; etiam more pædotribarum robur ad inuictam habitudinẽ promouens. Merito igitur qui ad ſenſum peruenit, non deo, ſed uerbo eius occurrit, ſicut auus in cuius ſapiẽtiam ſucceſſerat. Legimus enim: Diſceſsit dominus poſtquã deſiit loqui Abrahamo, & Abrahã reuerſus eſt in locũ ſuum. Vnde colligiť, ea uerba obuenire ſacerdotibus, à quib. uerbis deus diſceſsit, nõ per ſeipſum imaginatiões porrigẽs, ſed per ſuas potẽtias. Illud aũt egregie dictũ eſt, nõ ueniſſe in locũ, ſed occurriſſe. Venimus enim ſpõte, occurrimus ſæpe inuitati, qñ repẽte dei ſermo allucens inexpectatum gaudium ſpe maius animę deſolatæ comes futurus porrigit. nã & Moſes ut occurrat deo ducit populũ, gnarus uenturũ ex improuiſo & inuiſibiliter ad deſiderantes animas, & cupiẽtes occurrere. adiungitur aũt cauſa propter quã Iacob occurrit eò. Occiderat.n. inquit, ſol.] nõ hic omnibus cõſpicuus, ſed lucidiſsimũ lumẽ inuiſibilis dei maximi. Hoc quoties mentẽ illuſtrat, ſecũdarij ſplendores uerborũ occidũt, loci uerò ſenſibiles multo magis obſcuranť: quo decedẽte, illi mox exiſtũt & exoriuntur. Nec mirũ ſolem iuxta regulas allegoricas adſimilari patri principiq; rerum omnium: quãdoquidem re uera nihil dici poteſt deo ſimile, opinione autem hominum duo tantum, alterum inuiſibile, alterum uiſibile, anima inuiſibilis, ſol uiſibilis. Animæ ſimilitudo indicatur aliubi, ſcriptura dicente: Fecit deus hominẽ, ſecundum imaginẽ dei fecit eum. Et iterum in lege aduerſus homicidas lata: Qui effundit ſanguinẽ hominis, talione ſanguis eius effundetur: quoniam ad imaginẽ dei feci hominẽ. Solem aũt hic figurate intelligendum

aliunde

aliunde quoq; facile poteſt colligi: quoniã deus eſt lux primaria. Dominus lux mea & ſeruator meus in hymnis canitur. nec tantum lux, ſed omnis aliæ lucis archetypum, imò plus q̃ archetypum ſi repetantur antiquiſsimæ origines, ſui ſermonis exemplar. nam effigies illius uerbum eſt & lumen integerrimũ, ipſe uerò nulli creaturę ſimilis. præterea ſicut ſol diẽ noctemq; diſcriminat, ita deũ Moſes dicit diſcreuiſſe lucẽ à tenebris. Diuiſit enim deus lucẽ à tenebris. Alioquin etiã ſicut ſol occulta corpora detegit, ſic deus omnia creãs, non ſolum in lucẽ produxit, ſed & quæ prius nõ fuerant, cõdidit, creator magis q̃ opifex. Cęterũ ſol multa in ſcripturis ſacris ſubindicat: uno modo mentem hominis, quam ædificant ſicut ciuitatẽ & muniunt, qui creaturã creatori præferunt, in quos dictum illud competit: q; ædificauerũt ciuitates munitas Pharaoni, Pitho ſermonem perſuaſibilem, & Rameſem ſenſum, more tineæ roſurum animã. ſic enim hoc nomẽ interpretatũ, quaſſatio tineæ, uel efferans mentẽ, quod pòſt in Heliupolim uerſum eſt. nã mens ſicut ſol in uniuerſo, in nobis principatũ gerit, extendẽs ubiq; ſuos radios. Sacerdotem aũt & cultorẽ mentis ſocerũ ſibi adſciſcit quiſquis in ius corporeæ ciuitatis adſcribitũ, quibus Ioſephi nomẽ cõuenit. Dedit, inquit, ei coniugẽ filiã Petephræ ſacerdotis Heliupoleos. altero modo ſol ſenſum figurate ſignificat: quia ſenſus menti indicat omnia ſenſibilia: in quo ſignificato dicunt hæc: Exortus eſt ei ſol, quãdo præterijt dei uiſio. Ita eſt profectò, cum à ſacratiſsimis ideis & tanquã imaginibus incorporeis, nõ ualentes earũ contemplationẽ diutius ferre, auertimur, alio lumine ſenſibili utendũ eſt, quod cũ illo collatũ nihil differt à tenebris: quod exortũ, excitat quidem uiſum, auditũ, guſtum, tactum, odoratumq;, ſed prudentiã, iuſtitiã, ſcientiã, ſapientiã, uigilantes mẽtes, in ſomnum uertit. quamobrẽ ante ueſperã neminẽ purum eloquia ſacra pronũciant, turbantibus mentẽ incompoſitis ſenſuũ motibus. Ibidẽ & ſacerdotibus lex ſancitur, interdicẽs ſic: Non edet de ſacris, niſi abluto aquis corpore, purificatus poſt ſolis occubitũ. docemur enim aperte his uerbis, neminẽ ſatis ſanctũ eſſe ad obeunda ſacra myſteria, qui mortalis uitæ claret honoribus: ſed ſi quis horum contẽptor ut par eſt illuſtratũ à prudentia, ut ſic poſsit eluere uanę glorię maculas. Nònne uides ſolem ipſum aliud orientẽ aliud occidentem efficere? poſt exortum eius illuſtrantũ in terris omnia, in cælo uerò cęlantur. ediuerſo poſt eius occaſum ſidera quidem promicant, terreſtria uerò cũcta obteguntur umbris ſuperueniẽtibus. ad eundem modũ res noſtræ ſe habent: quoties ſenſuum ſplendor tanquã ſol oritur, tunc ſcientiæ re uera cæleſtes occultantur: quoties autem ad occaſum accedit, tunc fulgentiſsimæ uirtutum ſtellæ ſe proferunt, quando etiam mens ipſa re nulla uelante fit ſenſibilis. In tertio ſignificato ſol uocatur dei ſermo, imago cæleſtis numinis, ut ante diximus, de quo dicitur: Sol exortus eſt ſuper terram, & Lot intrauit in Segor, & dominus pluit ſuper Sodomam ac Gomorram ſulfur & ignem. Cum enim dei uerbum in terrenam iſtam noſtram compagem peruenit, uirtutis cognatis ſectatoribusq; auxiliatur, ſalutare præbens refugium: aduerſarijs uero immittit perniciem ineuitabilem. In quarta porrò ſignificatione ſol dicitur ipſe deus omnipotens, ut iam dixi, qui peccata inſanabilia, quamuis latere uideantur, reuelat. nam deus & poteſt & nouit omnia. Quapropter eos qui diuertunt

tunt à rebus animæ,& laſciue conuerſantur cum mentis filiabus,id eſt ſenſi-
bus,tanquam cum meretricibus,contra ſolem tolli iubet.Scriptum eſt enim,
Et diuertit populus in Setin . quæ uox ſentes interpretatũ, nimirũ ꝙ pungãt
animam.Et profanatus eſt,inquit,ſcortando cum filiabus Moab. ſenſus aũt
nunc uocantũ filiæ.nam Moab ex patre interpretatũ. moxq́; ſubiungit : Sume
oẽs qui populo fuerũt autores huius flagitij,& tolle hos cõtra ſolẽ dño,& a-
uertetũ ira dñi ab Iſrael. nam nõ hoc tantũ hic agitur, ut occulta ſcelera in ſolẽ
proferantur,uerum etiã ut figurate ſol uocetũ pater ille omnipotens, cui ſunt
omnia conſpicua,etiã quæ in mentis intimis uerſantur cogitationibus . poſt
ſublatos aũt ſceleſtos pollicetũ deum fore propitiũ , cuius unius fauore opus
habet populus . Quamobrem? Quia ſi mens rata poſſe malefacta ſua latere
deum,quaſi non cernentẽ omnia,clam peccat:deinde uel ipſa reſipiſcens,uel
ab alio monita cogitat impoſſibile eſſe ut deum fallat aliquid:excutiensq́; o-
mnia ſua facta tanquam in ſolem profert ſpectanda inſpectori omnium , fa-
tendo ſe pœnitere prioris opinionis impię(nihil enim ignotum deo,noſcen
ti non ſolum præterita , ſed & futura pro immenſa ſua potentia) purgata &
percurata eſt,placato exactore pœnæ qui iam inſtabat iratus non immerito,
ſed fratris pœnitentiam libens uolensq́; ut innocentiam accipit. Idem ſignifi
catum ſolis & alibi reperitur , ſicut in lege ſcripta de datis creditori pigno-
ribus.Si pignus acceperis ueſtem à proximo,ante occaſum ſolis reddes eam.
eſt enim eius amictus,quo ſolo tegit ſuam turpitudinẽ,in quo cubat etiam.ſi
contra te clamauerit ad me,exaudiam eum.ſum enim miſericors.Qui uident
legislatorem tam diligenter de amictu pręcipere,poſſent ſi non obijcere,cer
te taciti cogitare,Quid dicitis ó boni? Omnipotens rerum conditor miſeri-
cordem ſe uocat ob tantillum negocium , ob ueſtem debitori à creditore nõ
redditam?Iſtæ opiniones ſunt ignorantium dei magnitudinem, quam æſti-
mantes è puſillanimitate hominum , beatæ illi naturæ ingenitæ immortaliq́;
tales affectus præter ius ac fas tribuunt.Quid enim abſurdi faciunt credito-
res ſi pignora detinent tantiſper dum res ſuas recipiãt? Dicet aliquis credi-
tores pauperes & dignos miſeratione: nónne igitur fuit ſatius legem ſcribe-
re de collationibus faciendis in ſubſidium talium prius ꝙ̃ petant mutuum:
aut uetare pignus à debitore accipere?cæterũ qui iam id permiſit,non æquũ
facit dum ante tempus non reddentibus indignatur tanquam impijs.& ho-
mo ad extremã redactus pauperiẽ,amictus pannis detritis ac uilibus,onera-
bit ſe nouis debitis,obuiorum miſerationem negligens,quæ miſeris & ege-
nis oſtiatim patet pro templis , in foris , & paſſim aliubi ? at iſte mauult uni-
cum pudoris tegmentum,quo uerenda uelabat,creditori ſuo porrigere. cu-
ius rei pignus dic obſecro.num ueſtis melioris?nam alimenta neceſſaria de-
ſunt nemini, quamdiu fluuij manant è fontibus , torrentes inundant imbri-
bus,terra fructus reddit annuos.Poteſt ne inueniri tam auarus,aut crudelis,
aut importunus fœnerator,ut quatuor pauciorésue drachmas fœnerari ma-
lit quàm donare ? & unicum illud ueſtimentum non uerebitur accipere pi-
gnori ? id uerò ſpoliatoris magis quàm fœneratoris fuerit. nam prædones
ſolent detractis ueſtibus nudos dimittere. Quid porrò ſibi uult , quod ſoli-
citus de illo ne noctu detectus cubet, diurnæ uigilantis nuditati pudori que

non

non æque proſpicit? noctu certe omnia tegunt tenebræ,ut aut minus aut ni-
hil pudeat: dies lucem infert, & pudorem magis incutit. Cur autem nõ dare
ueſtem iubet,ſed reddere? quæ redduntur,aliena ſunt:pignus creditoris ma-
gis ꝙ debitoris cenſetur. Sed non animaduertis,quòd debitor accipiens ue-
ſtem in uſum ſtragulæ, non iubetur redeunte luce fœneratori eam reſtitue-
re? Alioqui ſi proprietas locationis conſideretur, uel tardiori liquet aliud in
his uerbis intelligi.pronunciant enim magis ꝙ præcipiunt.nam ſi præcipe-
ret diceret:ueſtem oppignoratam,ſi creditor aliam non habuerit,reddito an-
te ueſperam,ut ea ſe poſsit noctu obuoluere. pronuncians autem ita ut con-
textus habet loquitur. id enim ſolum ei reſtat amiculum, operimentum tur-
pitudinis,in quo cubabit.Hoc cauillatoribus & criticis reſpõſum ſit.nos ſe-
cundum allegoriæ leges rem explicabimus.Dicimus igitur per ueſtem figu-
rate ſermonem intelligi. nam frigoris ac æſtus iniurias ueſtis depellit à corpo-
re,uelat quæ natura uelari uult,& pro ornamento eſt quadrans corpori.ſimi-
liter etiam ſermo à deo datus eſt homini munus pulcherrimũ. primùm pro
telo eſſe poteſt aduerſus inſidiatores.nam ſicut cæteræ animãtes ſuas quæꝗ
uires habent à natura datas ad arcendos impetus lædere uolentiũ: ſic eadem
natura homini dedit maximũ propugnaculum & arcem munitiſsimã ſermo-
nem,quo tanquam armatura tegatur undiꝗ, domeſtico aptiſsimoꝗ prote-
ctus ſatellite,& hoſtem infeſtantem laceſſentemꝗ ipſe illæſus ſubmoueat.ſe-
cundus eius uſus eſt neceſſarius,quòd probra operit & dedecora.efficax enĩ
eſt ſermo ad prætexẽda peccata hominum.tertius, quòd totam uitam ornat.
quid enim aliud uniuerſa & ſingula in melius promouet? non deſunt tamen
peſtilentes homines,qui ſermonem quoꝗ pro pignore capiunt,& habenti-
bus adimunt,& quem augere debuerant ſuccidunt: quemadmodum hoſtes
faciunt dum agros uaſtant,fruges cæterosꝗ fructus depopulando,qui ſerua-
ti potuiſſent eſſe uſui.quoniam ſunt quidam hoſtes perpetui rationalis natu-
ræ,qui ante tempus detondent eius ſegetes,& prima germina deterunt,ut ei
ſterilitatem inducant bonorum operum. cùm enim illa eruditionis ſacræ de-
ſiderio rapitur,ueræ philoſophiæ cupida,præ inuidia timentes ne ſi res ei ſuc-
cedat ex ſententia,obſcœnitates eorum ac fucata cõmenta more torrẽtis ſub-
ruat,impetum eius uertunt aliò malis artibus, deriuando in artes illiberales
& uulgares ac ſordidas.interdum etiam præclaris ingenijs ſepes obdunt,ut
occulta maneant,tanquam perfidi tutores qui pupillorum fertiles agros ue-
pretis ſinunt obſoleſcere.nec pudet immitiſsimos omnium, ſermonem uni-
cam hominis ueſtem diripere. Eſt enim,inquit, hoc unicum eius amiculum.
Quid niſi ſermo? nam ſicut equi hinnitus eſt proprius, latratus canis, bouis
mugitus,rugitus leonis, ſic ſermo hominis. hic eſt enim propriè munimen-
tum,indumentũ,armatura & arx hominis,animalis deo chariſsimi.ideo ſub-
iungit,hoc ſolum eſt tegmentum eius turpitudinis.quis enim æque ac ſermo
tegit uitæ probra & dedecora? nam inſcitia eſt brutæ naturæ cognatum de-
decus,eruditio rationis germanum ornamentum & domeſticũ.Ergo ubi cu-
babit,hoc eſt requieſcet, homo niſi in ſermone? ſermo enim ærumnoſiſsimũ
genus noſtrum ſubleuat.Et quemadmodũ doloribus,timoribus,alijsꝗ ma-
lis preſſos fauor,ſedulitas dexteritasꝗ amicorum ſæpe refouet:ſic non ſæpe,

ſed

ſed ſemper, grauiſsima onera, quæ nobis imponit uel corporis coniuncti neceſsitas, uel externus caſus aliquis ex improuiſo irruens, dimouet præſentiſsimum ſermonis rationis'ue remedium: qui ſocius & amicus familiariſsimus, à natura nobis eſt non tam additus ꝙ adglutinatus ut inuiſibiliter ſic inſolubiliter. ideo præmonet quid conferat, & ſi quid ſecus accidit ꝙ uolumus, nõ uocatus ſuccurrit, præſtans non alterũ tantum officium, ut adiuuet ſine conſilio, uel conſulat ſine auxilio, ſed utrumq; pariter. nec enim uires habet ſemiperfectas, ſed omnibus partibus integras. qui etiam ſi quãdo fruſtretur conſilio, aut erratum opera corrigit, aut quod tertium ſupereſt auxilium, ad conſolationem ſe uertit. nam affectibus ceu animę uulneribus oratio remedium eſt ſaluberrimũ, quod legislator ante ſolis occaſum admoueri uult: hoc eſt, prius ꝙ illuſtriſsimi maximiq; dei ſplẽdor occidat, quẽ miſertus noſtri menti humanæ inſerit. Nam quamdiu in anima lucet lumen illud diuiniſsimum, reddere debemus ſermonẽ oppignoratũ ceu ueſtem, ut homo recepta poſſeſsione propria, turpitudinem uitę obtegat, & fruatur diuino munere, quiſcatq; ſecurus præſentia talis adiutoris & conſiliarij, nunquã deſerturi ſuum ordinem. proinde ſplendente tibi adhuc diuino lumine ſacratiſsimo, cura ut interdiu pignus reſtituas ſuo domino. nã poſt occaſum, ſicut tota Ægyptus, palpabiles habebis huius ſeculi tenebras: percuſſusq; cæcitate atq; ignorantia, omnibus quæ in tua poteſtate fuerant ſpoliaberis ab Iſraele perſpicace, cuius tenebas pignora, ingenuũ in ſeruitutem uindicans. Hęc prolixius paulo diſſeruimus, non ob aliam cauſam niſi ut doceremus, ꝙ meditatoria mens mota inæqualiter nunc ad ubertatem, nũc ad ſterilitatem, & quodammodo ſemper iter faciens, quando ſublimis fœcundat, ab archetypis incorporeisq; illuſtratur radijs fontis rationalis, id eſt dei perficientis omnia: rurſum quando deſcendens ſterileſcit, incidit in motas ab eis immortales intelligentias, quæ uocantur angeli. Ideo nunc quoq; dicitur: Occurrit in locum: occiderat enim ſol. nam quando anima luce dei deſtituitur, inducente in rerum cognitionem, exoritur ſecundarium & debilius lumen uerborum iam non rerum; ſicut & in hoc mundo inferiore. Luna enim ſecundum luminare à ſole, poſt illius occaſum lumen in terram mittit debilius. Quin & illud occurrere in locum aut ſermonem, pro magno beneficio conceditur his qui non poſſunt deum loco ſermoneq; ſuperiorem cernere, ut qui non in totum caligantẽ habeant animam: ſed quia puriſsimus ille ſplendor eis non apparet, uel temperato fruantur. Nam filijs Iſrael lumen erat quocunque uenirent, ut narratur in Exodo, nocte ac tenebris ſemper fugientibus, in quibus uiuunt homines orbati mentis oculis, non uidentes uirtutis radios. Alij, qui ſolem accipiunt pro ſenſu menteq;, in quibus iudicandi uim collocant, locũ uero pro dei ſermone, ſic allegoriam intelligũt: occurriſſe meditatorem ſermoni dei, poſt occaſum mortalis humaniq; luminis. nam quamdiu ſenſus aut mens exiſtimat ſe intelligibilia tenere firmiter, & uerſari ſe in ſublimibus, longe abeſt ſermo diuinus. quando uero utrumq; ſuam debilitatem fatetur, & abdens ſe quodammodo occidit, mox prompte occurrit rectus ille ſermo gratulabundus deſperanti de ſuis uiribus, & præſtolanti opem aduenientis inuiſibiliter. Legimus deinceps, quòd ſumptis lapidib. eius loci ſuppoſuit eos capiti, & dormiuit

miuit in loco illo.) Miranda ſunt hęc non ſolum propter allegoriam & phyſiologiam, ſed etiam propter ſimplicem narrationem pertinentem ad exemplum laboris ac patiētiæ. non decet enim uirtutis ſectatorē uita delicata, nec imitatio beatorū iſtorū ut uocantur, re uera miſerorū quantumlibet ſint in honore ac pretio: quorū tota uita ſomnus eſt & ſomniū ſi ſacrarū legum latori credimus. Hi poſtꝗ per totū diē in tribunalibus, in curijs, in theatris, & ubiq; moleſti fuerunt alijs, reuerſi ſuam domum deſtruunt infelices: non loquor de ædificijs, ſed de animæ cognata domo hoc eſt corpore, quod immodicis delicijs alijs ſuper alias ingeſtis obruūt, & mero multo rigāt, donec ratio merſa pereat, & affectus qui ſub uentre naſcūtur ex ſaturitate, in effrenem rabiem conciti, quicquid obuiam fit corripiant ad ſedandos libidinis furentis ſtimulos. noctu uerò dormituri in auratas ſpondas & pictos tapetas decumbunt molliter more mulierū, quibus natura uictum delicatū permittit, & ideo corpus etiam earū mollius fecit opifex. Talis nemo ſacro uerbo familiaris eſt; ſed ueri uiri, ſobrietatis, honeſtatis, pudoris amatores, qui ad continentiam, frugalitatē, patientiam, ceu ad crepidines quaſdam iactati uitæ procellis animam tantum non mergentibus in ſtationē tutiſsimā ſe recipiunt, cōtemptores pecuniæ, uoluptatis, gloriæ, atq; etiam cibi potusq;, niſi quantū ad arcendam famē ſufficit, parati propter uirtutē perferre ſitim, æſtus frigora, & difficultates cæteras, quos ne ueſtitus quidem pudet ſimpliciſsimi, imò luxū ueſtiū ut ignominioſum fugitant. his pro cubili pretioſo eſt ſolū herbidū, pro ſtragulis congeſtæ frondes & folia, pro puluino ſaxum aliquod aut tumulus paulo accliuior: quorū uictū delicati durū uocāt, honeſtatis autē ſectatores exiſtimant iucundiſsimū. cōuenit enim uiris qui re uera uiri ſunt. Vides ut nunc quoq; innutritus regijs facultatibus athleta uirtutis inducitur humi cubare ſaxo pro puluino ſuppoſito capiti: & paulo poſt dum precatur, panem ac ueſtem petit naturæ diuitias, quippe cui luxus oſtētatioq; nunꝗ placuit, nec admiratores rerū taliū. hic eſt uerū exemplar exercitatæ animæ, infenſus effœminatis omnibus. Hactenus de laude uirtutum ſectatoris hominis induſtrij. nūc quærendū quid hæc figura ſignificet. Sciendū autē ꝙ Dei locus & ſacrata regio plena eſt rebus incorporeis. eæ ſunt immortales animæ ſiue intelligētiæ. ex his unā ſelectā hic noſter, tanꝗ caput coniuncti corporis, ad mentē ſuam propè admouet. mens enim quodammodo eſt caput animæ. id uerò facit quaſi dormiturus, ſed reuera quieturus in uerbo Dei, & totius uitæ ſuæ onus poſthac iam leuius depoſiturus in eo. ab hoc aūt uerbo libēter athleta noſter excipit, futurus nouus diſcipulus: qui mox approbata naturæ dexteritate uelut à pædotriba inſtituitur, & inuitat ad exercitia, aſſueſcitq; colluctari, donec inuictū robur acquirat, auribus in diuinis contemplationibus utendo uice oculorū, adſcituſq; in nomē ac gentē Iſraeliticā, hoc eſt uidentium. tūc etiā inſigne uictoriæ laureā à uerbo accipit. id genus coronę nomē habet mirū & abſurdū, quod omino ſum fortè uideri poſsit. nam Torpor uocat à præſide certaminis. Scriptū eſt enim ꝙ obtorpuerit latitudo præmiorū præconiorūq; & honoratiſsimarū uirtutū omniū. nam anima ſortita uires inuincibiles, & abſoluta in uirtutū exercitijs, aſſecutaq; metam honeſtatis ultimā, non ſolet ſe iactanter extol-

lere,& ſummis(ut uulgus loquiť)digitis incedere, quippe quæ poteſt inte-gris pedibus ingētes paſſus facere.torpeſcet aūt & cōtrahet amplitudinē o-pinione dilatatā antea.deinde ultro ſuccumbens claudicabit,ut incorporeis naturis inferior,atq; ita dū uinci uideť uictrix euadet.debemus enim cedere præſtantioribus,& honoris eorū rationē habere. Nā ſecunda palma in hoc certamine maiorē dignitatē affert q̄ prima in reliquis.Hæc uice præfationis in ſomniū diuinitus miſſum dicta ſint. iam tēpus eſt ut ipſum tractemus ex-cutiēdo diligēter partes eius ſingulas. Et uidit in ſomnis,inquit,& ecce ſca lā ſtans in terra,cuius caput attingebat cęlū, & angeli dei aſcendebāt deſcen-debantq; per eā.] Scala in hoc uniuerſo,quod mundus diciť,aer figurate in-telligiť,cuius baſis terra,caput cælū eſt.nā à lunari orbe, qui extremus eſt cir culorum cęleſtiū, primus aūt uerſus nos, ut deſcribunt cōtemplatores rerū ſublimiū,uſq; ad ſuperficiē terræ per totū id interſtitiū aer extendiť. hoc eſt animarū corpore carentiū domicilium,quia opifici mūdi omnes eius partes animalibus implere placuit.ideo terreſtria terris attribuit, mari fluuiјſq; in-didit aquatilia,cęlo uero ſidera.nā hæc ſingula nō ſolū animalia diciť,ſed & mentes puriſsimæ.itaq; & in reliqua parte huius uniuerſi,uidelicet aere,ani malia creata ſunt.quod ſi nō patent ſenſibus,quid tū poſteaʕ nā & anima eſt inuiſibilis,& uериſimile eſt aerē potius q̄ aquā alere animalia.quamobremʕ quia aquatilia quoq; animanť aere. fecit enim eū cōditor ut ſit immobilibus corporibus habitus,mobilibus uero natura inuiſibilis, impetu aūt imagina tioneq; utentib.ut ſit anima.annō igiť abſurdū uideť elementū quo animan tur omnia,animab.carereʕ ideo nemo optimā naturā animaliū optimo in ter ris aeri adimat. adeò em̄ nō eſt deſertus ſolus ex reliquis partib. ut inſtar po puloſę ciuitatis ciues incorruptibiles immortaleſq; habeat animas ſtellis pa res numero.harū aliæ deſcendūt illigādæ corporibus mortalib.q̄tquot uici-niores ſunt terræ amantioreſq; corporum.aliæ ſurſum redeunt ſeparatæ de nuo poſt pręfinitos à natura terminos.& ex his alię tactæ uitæ deſiderio rur ſum ad eā recurrunt.aliæ perteſę huius uanitatē corpus ceu ſepulcrū aut car cerē fugiunt,& ſublimē ætherē petētes pennis leuibus totū æuū ibi exigūt. Sunt itē quędā puriſsimæ optimæq; omniū,quę altius diuiniuſq; ſapiunt, aſpernatæ iſta terreſtria & humilia,miniſtrę omnipotētis,tanq; magni regis aures & oculi,uidētes audiēteſq; omnia.has genios philoſophi, angelos uo cant ſacræ literæ nomine aptiſsimo.ſunt em̄ internūciæ,patris mandata per-ferentes ad filios,& ad illū uiciſsim preces filiorū.ideo inducunť aſcēdere & deſcendere:nō q; indicib.opus habeat deus qui iā ante ſcit om̄ia:ſed quoniā id cōducit nobis mortalibus habere mediatores illos & arbitros,quo magis reuereamur rerū omniū præſidē,& eius maximā potentiā:quā reputātes o-lim rogauimus quędā mediatorē:Loquere nobis tu:deus nō loquať ad nos, ne moriamur.adeò em̄ non poſſumus ferre illū caſtigantē,ut ne mera quidē eius beneficia queamus capere,ſi ea per ſeipſum ſine alijs miniſtris porrigat. Pulchre aūt ſcala terræ infima ſui parte hęrēs figurat aerē.exhalationes em̄ è terra exſpirātes tenuanť in aerē,ut terra quaſi radix,cęlū uero quaſi caput ſit aeris.Sunt certe qui dicāt,lunā nō eſſe globū puri ætheris, ut cætera ſidera, ſed mixtū ex æthere aereq;:& apparentē in ea maculā,quā nōnulli uocāt fa-

ciem

ciem,nihil aliud eſſe ꝙ admixtũ aerem, qui ſuapte natura niger uſqꝫ ad cælũ
tenditur.hæc eſt igitur illa mundi ſcala,quã in præſenti figura intelligimus,
quod ſi eam quæramus in hominibus,inueniemus animã, cuius baſis eſt pę
nè corporea,& tanꝙ terrea.ſ.ſenſus: caput uero tanꝙ cæleſte mens illa pu=
riſsima.per eã ſurſum deorſumqꝫ ferunť indeſinẽter diuinæ intelligẽtię:quo
ties aſcendunt trahẽtes eã ſecum diuellentesqꝫ à rebus mortalibus,& pro di
gnitate tantũ oſtendentes ei ſpectacula:ſed nõ detrahentes ſecũ, quãdo de=
ſcendunt.nã nec deus,nec dei nuncius,detrimenti cauſa eſt: ſed condeſcen=
dunt propter caritatẽ,ut ſuccurrãt miſero noſtro generi,&animã quaſi à flu
mine raptam fauore ſuo ſeruent incolumem.purgatiſsimas quidẽ mentes ſo
lus deus omnipotẽs inſenſibiliter inuiſibiliterqꝫ dignatur inuiſere. Sic enim
legimus in quodã oraculo uiro ſapiẽti reddito:Inambulabo in uobis,& ero
deus ueſter.eas uero quæ adhuc lauanť,nondũ abſterſis omnibus ſordibus
contractis ex corpore,interuiſunt angeli & exhilarãt aſpectu honeſtiſsimo,
quibus immigrantib.quantũ malorũ pellatur,quantumqꝫ bonorũ ſubſtitu
atur;manifeſtũ eſt.Da igiť operã ó anima,ut fias dei domus ſacroſancta, ro=
buſta reddita è debiliſsima,potẽs ex impotẽte,ex imprudente intelligens, è
delira ſapiẽtiſsima. Quid ſi aũt ſuãmetipſius uitã meditator in ſomnis uidet
ſcalæ ſimilẽ:eſt eñ naturaliter inęqualis res meditatio,nunc ꝓficiens in alti
tudinem,nunc deficiẽs in contrariũ,& tanꝙ nauis nunc ſecundis nũc aduer
ſis uentis nauigãs.alternis eñ diebus,ut quidã ait, mutatur uita exercentiũ
ſe in uirtutis ſtadio,modo uiuẽs ac uigilãs, modo mortua dormiẽsqꝫ.nec ab
ſurde dictum id uidetur.ſapientes enim olympiã cæleſtẽqꝫ regionẽ habitan
dam ſortiti ſunt,docti ſemper altiora petere: mali uero inferorũ ſpecus inti=
mos,qui ab initio finẽ uſqꝫ mori didicerũt, aſſueueruntqꝫ uſqꝫ ad ſenectutẽ
ab incunabulis.at meditatores,inter extremos medij,ſusqꝫ deqꝫ per ſcalã fe=
runtur,aut meliore fato ſubducti,aut reiecti cõtrario, donec huius cõtentio
nis digladiationisqꝫ præſes deus parti potiori addicat præmiũ,in totũ ꝓfli
gata deteriore.Eſt & alterius cuiuſdã rei ſimilitudo hoc ſomniũ,nõ præter=
eundæ ſilentio.Res humanæ habẽt naturalẽ quodãmodo ſcalę imaginẽ, ꝓ=
pter curſum inæqualẽ inconſtantẽqꝫ.una eñ (ut ille ait)dies,aliũ de faſtigio
detrahit,aliũ tollit in altũ,cum nihil in eodem ſtatu apud nos perpetuo ma=
neat,ſed cuncta uarijs omnifarijsqꝫ mutentur uiciſsitudinibus.Annõ ex ple
bẽijs principes,plebeij fiunt ex principibus:pauperes è diuitibus,è pauperi
bus locupletiſsimi,honorati è cõtemptis, ex obſcuris clariſsimi, mutatione
pulcherrima:nã fieri poteſt ut is cui totus mundus eſt domicilium, apud te
quoqꝫ habitãs curã gerat ſuarũ ædiũ,easqꝫ ſartas tectas ſemper tueatur. hęc
eſt uia rerum humanarũ accliuis decliuisqꝫ,incertis obnoxia caſibus,quorũ
inæquabilitatem ipſum tempus ueritatis amiciſsimũ nõ obſcuris argumen
tis indicat.Somnium aũt oſtendit innixũ ſummæ ſcalæ principem angelorũ
dominum.Credendũ eſt enim ſicut in curru aurigã aut in naui gubernato=
rem,ita rebus omnibus ſuperſtare eum Qui eſt,corporibus,animabus,ani=
maribus,mentibus,angelis,cunctis quæ terra uel aere uel cælo cõtinentur
naturis tum uiſibilibus tũ inuiſibilibus.totũ enim ille mundum ex ſe pẽden
tem regit.Cum aũt dicitur innixus ſcalæ, nemo intelligat deũ laborare ut eã

molē ſtabiliat:illud potius cogitet his uerbis ſignificari, deū eſſe robur firmitatemq́ꝫ rerū,quibuſcunq́ꝫ uult aſsignare ſtabilitatem perpetuā.tantiſper enim dum ab illo ſuſtētant̃,incōcuſſę manēt atq́ꝫ integræ. ille igitur cęleſti ſcalæ innixus ſic dormientē in ſomnis alloquit̃. Ego ſum dn̄s deus Abrahami patris tui,& deus Iſaaci.noli timere.] Hoc oraculū & uiſio fuit & cōfirmatio meditatricis animæ,q̃d eā docebat,omniū rerum dominū deumq́ꝫ utrumq́ꝫ eſſe humano generi,cuius patres auosq́ꝫ adoptat, eorū dominū deumq́ꝫ ſe ꝓfitendo,ut eadē ſit uiri boni quæ mundi totius ſors & cōditio:qa ſcriptū legimus,Dn̄s ipſe ſors eius eſt. Caue aūt putes temere dici hic Abrahami dominū deumq́ꝫ,Iſaaci uero deū tantūmodo. Nā hic figura eſt ſuopte ingenio partæ abſq́ꝫ pręceptoris opera ſciētiæ:Abrahā aūt ex præceptoribus cognitæ:& hic indigena fuit,ille peregrinus & aduena. ille eñ omiſſa externa barbaraq́ꝫ lingua Chaldęorū de ſiderali ſciētia ſubtiliter diſſerentiū, uertit ſe ad rationali animali conuenientē cultū creatoris rerum omniū: cuiuſmodi homini duarū potentiarū opus eſt auxilio,principalis & beneficæ:ut & imperio legibusq́ꝫ dn̄i ſit obediens,& ualde adiuuet̃ eius beneficentia. alter uero ſola indiget gratia.nec eñ caſtigatiōe ꝓfecit in melius,innatā uirtutē habēs, ſed iā inde ab initio ꝓpter accepta diuinitus dona perfecte bonus euaſerat. cæterū beneficæ potentię deus nomen eſt,regię uero dn̄s. utrum igit̃ dicendum eſt antiquius?an dignū haberi pura putaq́ꝫ beneficentia? utrum aūt poſterius?nōne q̃d & ex dominio tēperat̃ et ex gratia? q̃d intelligēs meditator ut mihi uidet̃,precatur rem mirificā,ut ei dn̄s fiat in deum.uolebat eñ nō amplius timere ut principē,ſed amanter honorare ut bene meritū.His atq́ꝫ huiuſmodi cæteris ſacræ ſcripturæ locis nōne decebat homines, qui modo integros habeant mentis oculos, illuſtratos perſpicere quis ſenſus interius lateat,ſcrutariq́ꝫ naturæ ſecreta potius q̃ in apertis dictis cōſiſtere?attamē etiamſi nos cōniuentib. animę oculis aut nō curauerimus aut nō potuerimus cernere,ipſe ſacrorū antiſtes ſubmonet,addēs animū ne deſperemus donec nos introducat in penetralia,illatoq́ꝫ lumine oſtendat myſteria pulcherrima nunq̃ uiſa ꝓfanis hominibus.ita ꝓfecto decet facere. At uos animę q̃tquot diuinum amorē guſtaſtis,tanq̃ ex alto ſomno excitatæ,diſcuſſa caligine ꝓperate ad mirificū ſpectaculū,& tardā cunctationē deponite,ut conſideretis q̃ multa ſpectatu audituq́ꝫ digniſsima noſter agonotheta ad ueſtrā utilitatē p̄parauerit:quādoquidē plurima oſtēdi poſſunt memorabilia, & in his unū illud q̃d paulo ante diximus.nā auū meditatoris, patrē uocat oraculū: uero aūt eius patri nō addit hanc appellationē.ait eñ:Ego ſum dn̄s deus Abrahā patris tui.atq auus hic fuit.& rurſum,deus Iſaac,nec addit patris. hæc nōne digna quæſtiōe ſunt?maxime. inſpiciamus igit̃ nō negligēter q̃d ſibi uelint. aiunt uirtutē parari uel natura,uel meditatiōe, uel doctrina. ideo tres noſtri generis autores ſapiētes ciues deſcribunt̃,nō eodē modo ad eundē finem cōtendiſſe.nā horū antiquiſsimus Abrahā doctrina duce uiæ ad uirtutē ferētis uſus eſt,ſicut alibi q̃q́ꝫ quoad fieri potuit oſtendimus:medius uero Iſaac natura,eadē magiſtra atq́ꝫ diſcipula:tertius autē Iacob, meditatorijs exercitijs, quæ uerſant̃ in certaminū laboribus. cū igit̃ tribus modis acquiratur ſapientia,extremi uniuntur maxime.nā doctrinę progenies eſt meditatio.cęterum natura

natura cognata quidē ut radix omnium, ſine certamine tamen ſortita eſt præmium. Itaq; meritò Abrahā qui per doctrinā ꝓfecit, pater Iacobi dicitur meditatione ꝓuecti, ut nō tam homo cū homine cōferat, ꝗ uis audiendi ad diſcendū paratiſsima, cum ui meditādi ad ſentiendū idonea. Attamē ſi hic meditator bene ad finē decurrat, & clare cernat quæ prius per ſomniū uiderat, in meliorē notā transformatus, & appellatus Iſrael. i. deū uidēs ꝓ Iacob ſupplantatore, nō amplius ex patre Abrahā docto cenſebit, ſed ex bono Iſaac naturali parente ſuo. hęc nō mea cōmenta ſunt, ſed oracula inſcripta ſacris tabulis. Sublatis, inqt, Iſrael omnib. rebus ſuis uenit ad Iuramēti puteū, & imolauit uictimā deo ſui patris Iſaac. Intelligis iam nō de mortalib. hominibus, ſed de naturæ negotijs pręſentē ſermonē accipi: ecce eīm idē modo Iacob ex patre Abrahā natus, modo Iſrael ex patre Iſaac uocat̄ ob cauſam iam redditam. Ergo poſtꝗ dixit: Ego ſum dominus deus Abrahā patris tui, & deus Iſaac, ſubiungit, Noli timere. meritò. Quomodo eīm poſthac timere poſſumus cū habeamus te pro clipeo depellēte omnes metus & affectus alios, qui etiā exemplares inſtitutionis noſtræ formas ꝓpoſuiſti in ꝓpatulo bene doctū Abrahā & bene natum Iſaac. alterius eīm magiſter, alterius pater nominari ſuſtinuiſti, illum in familiariū, hunc in filiorum, recipiens ordinē. Quapropter etiā terram, uirtutem inquā fertiliſsimā, in qua dormit meditator quieſcens, eo quod ſenſibus dormiat, anima uero uigilet, daturū ei ſe pollicet̄, pacata ipſius quiete delectatus, ad quā nō ſine bello bellicisq; laboribus peruenerat, non armatus aut homines interimēs (abſit) ſed aduerſarios uirtutis affectus debellans & proſternens phalanges uitiorum. progenies aūt ſapientię cum arena cōfertur, tum propter multitudinē incōprehenſibilem, tum quia marinas undas litoralis arena obiecta repcutit, ſicut peccatorū fluctus recta per uerbum diuinū inſtitutio. nā hoc iuxta dei ꝓmiſſum ꝓpagat̄ uſq; orbis terminos, & eos qui recipiunt illud facit totius mundi hęredes, omniūq; huius partium uerſus orientē, occidentē, ſeptemtriones, meridiē. Scriptum eſt eīm Dilatabitur ad mare, auſtrum, ſeptentrionē, orientēq;.] eſt aūt uir ꝓbus nō ſuum tantūm, uerumetiā publicum bonū omnium, prompte ſuā opem offerens. Sicut eīm ſol omnibus lucet habentib. oculos, ſic ſapiens omnibus ꝗtqt ſunt ratione prędıti. In te, inquit, omnes tribus benedicent̄.] Hoc oraculum uel ſingulis cōuenit, uel cōpluribus. nā ſiue mea mens uirtute perfectè purgata fuerit, etiā meæ terrenæ tribus ſimul purificant̄, uidelicet ſenſus & corpus eorū cōceptaculum. ſiue quis in domo aut ciuitate aut regione aut gente prudentiæ amator exoriat̄, neceſſe eſt domum illā ciuitatémue gentémue mores ac uitā corrigere. ſicut eīm odoramenta replent ſuaueolētia ꝓximos: eodem modo uicini ſapientis & cōtermini ex afflatu eius latiſsime ſe diffundente meliores euadunt. cæterū maximum beneficiū animæ certāti laborantiq; cōtingit comes deus omnipotēs. Ecce, inquit, ego ſum tecū.] Quid igit̄ nobis deeſt amplius, cum te poſsideamus ueras diuitias, ſeruantē in uia ducente ad uirtutē per omnes eius ſpecies? non eſt enim ſimplex rationalis uia tendens ad iuſticiā & uirtutes cæteras, ſed ſunt plurimæ, per quas cōmode peruenit̄ ad ſapientiā. ualde pulcre aūt dicit̄ & illud, Reducā te in terrā hāc. Bonū eīm fuiſſet rationē apud ſeipſam manere, nec ad ſenſus ꝓficiſci: ſecun-

daria uero nauigatio eſt reuerti ad ſeipſam. Et fortaſſe de immortalitate ani-
mæ dogma hic ſubindicatur. relicto enim cæleſti loco, ut paulo ante dixi, in
corpus quaſi peregre profecta eſt. ei pater pollicet̃, nõ ſemper ſe paſſurũ illã
teneri carcere, ſed miſericorditer ſoluturũ eius uincula, liberatamꝗ tutò de-
ducturum in ueterem patriã, nec prius deſiturum opitulari, quàm effectus
fidem promiſsionis approbauerit deo enim proprie conuenit, id quod om
nino futurum eſt prædicere, imò quod plus eſt, ab operibus ſermones eius
non differũt. Excitata igitur experrectaꝗ ad eum Qui eſt quærendũ anima
meditatoria, primùm ſuſpicatur eum adeſſe inibi. ſuſpenſo deinde aliquanti
ſper aſſenſu, ob hæſitationem eius cogitationis in metum incidit iam pœni-
tens. Experrectus, inquit, Iacob dixit: Dominus eſt in loco hoc: ego autem
neſciebam.] Cui libenter dicerem: & præſtat ignorare, ꝙ in loco deum eſſe
credere, qui circumquaꝗ complectitur omnia. meritò igitur timuit, & ſtu-
pens dixit, Quàm terribilis locus iſte.] Vere eñ in phyſiologia difficilis eſt
de loco tractatio, in qua quęrit̃ ubi, & in uniuerſum an alicubi ſit Ens: alijs di
centibus quicquid eſt occupare locũ aliquem, & alijs aliũ ei tribuẽtibus, uel
intra mundũ, uel quendã ultra mundanũ. rurſum alijs cõtendentibus, nulli
creaturæ illũ increatũ ſimilem, ſed in tantũ excellere, ut mentẽ quoꝗ omniũ
uelociſsimã, ipſius confeſsione poſt ſe relinquat interuallo longiſsimo. quã
obrẽ exclamat cõfeſtim, nõ eſt quod putabã, nõ eſt in loco dñs. continet eñ
non cõtinetur, ut docet ueritas. mundus iſte quẽ uidemus ſenſibilis, nihil ali
ud ꝙ domus eſt dei, unius ex Entis ueri dei potẽtijs, qua bonus eſt. Mundũ
nempe domũ & ueri cæli portã nominat. hoc quid ſit dicã. Mundum intelli
gibilem illũ qui decreto dei conſtat ex ideis, non licet nobis aliter percipere
quàm ex collatione ad hunc noſtrum uiſibilem ac ſenſibilem: quia nec aliam
ullam rem incorpoream cogitare poſſumus, niſi occaſione ſumpta à corpo-
ribus. quieſcentium enim locus intelligitur, tempus uero mobilium. puncta
aũt lineæ ſuperficieſꝗ, & in uniuerſum fines, uel ut circundati amictus exti-
mi. eadẽ ratione cum intelligibilis mundi noticia cõtingat nobis per ſenſibi
lem, hic illius porta dicitur. nã ſicut ciuitatẽ uiſuri per portam intrant: ſic qui
mundũ illum inuiſibilem uolunt cognoſcere, tanꝗ peregrini ſequũtur ima-
ginationẽ huius uiſibilis. At ille mũdus eſſentiæ tantùm intelligibilis abſꝗ
conſpectu cuiuſcunꝗ figuræ, ſolam ideam referens exemplaris ad quod effi
ctus eſt, ad clariſsimam illam ſpeciem umbra carentem reuocabitur, ſubla-
tis & mœnibus & portis omnibus, ut non per aliud ſpectẽt ſed per ſeipſum,
ineffabili ſpectaculo exerens pulchritudinem nunquam mutabilem. De his
quoꝗ ſatis. Huiuſmodi ſomniũ eſt & illud alterũ de grege uario, quod ipſe
qui uidit, experrectus narrat dicẽs: Angelus domini per uiſionẽ inclamauit
me: Iacob e. reſpondi, quid eſt? & ait: Leua oculos, & uide hircos arieteſꝗ ſa
liẽtes ſuper oues & capras, albos, uarios, interſparſos cinericij coloris macu
lis. Vidi enim quæ facit Labã. Ego ſum ille deus qui apparui tibi in loco dei,
ubi unxiſti mihi lapidẽ, & uotũ uouiſti. nũc ergo ſurge, & egredere de terra
hac, & ꝓficiſcere in terrã natalẽ, & ero tecũ.] Vides in ſacris literis diuinitus
mitti ſomnia, nõ ſolũ per cauſam rerũ antiquiſsimã, ſed & per miniſtros eius
apparitoreſꝗ angelos, qui diuinã feliceꝗ ſortẽ à ſummo parẽte acceperũt.

conſidera tamē & quod ſequitur. Sacer ſermo alijs ut rex facienda imperat;
alios ut præceptor familiares diſcipulos utiliter inſtituit. alios itē tanquam cōſi-
liarius ſententijs optimis inſtruit, nō ualentes ipſos ſibi cōſulere. rurſum cū
alijs tanquam cum amicis fidenter amanterque ſecreta conſilia communicat, quæ
profanos audire nefas eſt. interdum ſcitatur ex quibuſdā, ſicut ex Adamo il
lud, Vbi es? ad quod proprie reſponderi poterat, Nuſquam: eo quod humanæ
res omnes nunquam in eodem ſtatu maneant, ſubinde mutante ſe tum anima,
tum corpore, ac rebus extraneis. inſtabiles enim ſunt cogitationes, cum ea-
rundem rerum imaginationes non ſemper eaſdem, ſed interdum contrarias
concipiant. corpus quoque pariter inſtabile, ut indicāt mutationes ætatū con
tinuæ ab infantia uſque ſenectutē ultimam. nihilo ſtabiliores etiam res extra-
neæ, pendentes à fluctuantis fortunæ arbitrio. Cęterū quando ſermo ille ue
nit in amicorū conſiſtoriū, non prius incipit dicere quam unūquenque nomina-
tim appellet, ut arrectis auribus attenti quietique audiāt oracula ad perpetuā
memoriā: quoniā & aliubi dicitur, Sile & audi. ad hunc modū è rubo Moſes
uocatur. Vt uidit, inquit, eū accedere ad rē uiſendā propius, uocauit eū è ru-
bo deus, dicēs: Moſes Moſes. qui reſpōdit, Quid eſt? Sic & Abrahā, quādo
deo tentāte pietatē eius, parans immolare dilectū filiū unigenitū, uetitus eſt
genus illud per ſe doctū, cognominatū Iſaac, extinguere. ſic em̄ incipit narra
tio: quod deus tentās eū dixit, Abrahā Abrahā, qui reſpōdit, Ecce ego. tū ille: Su
me filiū tuū unigenitū quē diligis Iſaac, & offer eum mihi in holocautoma.
Iamque uictima erat altari impoſita, cū reuocauit eū angelus domini è cælo di
cens: Abraham Abrahā. qui reſpondit, Adſum. dixitque ei, Ne extendas ma-
num tuam ſuper puerū, neque facias illi quicquam. Ex hoc diuino ſodalitio unus
hic meditator, meritò & ipſe ut non poſtremus nominatim uocatur. Dixit;
inquit, angelus ad me, Iacobe. Cui reſpondi, quid eſt? Vocatus attendit dili
genter, ut uiſa bene percipiat. ea ſunt orationum, ceu pecorum, coitus & ge-
neratio. Leuatis, inquit, oculis uidit hircos arieteſque ſaliētes ſuper oues & ca
pras.] Hircus caprarū gregis dux eſt, aries autem ouiū. Hæc animalia duos
ſermones perfectos ſignificant, quorum alter purificat animam, & facit pec-
catis uacuam: alter eam nutrit, & replet bonis operibus. Tales ſunt in nobis
duces gregum ſermones. greges autem ut oues capręque quarū gerunt nomi
na, currentes properanteſque ad iuſticiam. Tunc igitur leuatis mentis oculis,
quos prius clauſerat, uidit ſimiles hircis arietibuſque perfectos ſermones, pa-
ratos ad minuendas iniquitates & augenda officia. at quomodo? Dū ſuper
oues capraſque, uidelicet iuuenes adhuc teneraſque animas, pubētes & uigen
tes ætate ſaliunt, non propter brutam uoluptatem, ſed propter inuiſibilē ge
nituram ſapientiū dogmatum. fœcundū enim eſt hoc connubiū, non ample
xus concilians corporum, ſed bene natas animas iungens perfectis uirtuti-
bus. Salite igitur omnes recti ſermones, coite, ſeminate, & quācunque animā
uideritis fœcundam fertilemque uirginem, ne ſinatis præteritam. inuitatā au
tem ad complexus initiate, redditeque grauidam. elegantem enim prolem pa
riet, maſculā, albā, uariā, interſparſam cinericijs maculis. hæc uerba quid ſigni
ficēt quęrendū eſt. διάλευκοι albi ſunt clariſsimi & manifeſtiſsimi, quod διὰ ſępe
in cōpoſitione uerborū augeat rē, ut διάδηλον & διάσημον, quæ uoces aliquid

perſpicuum inſigneq́ꝫ ſignificant. proinde requiritur ut animæ ſacra genitura grauidæ primogeniti fœtus albidi ſint, ſimiles non ſubluſtri colori, ſed ſplendido, quales per meridianam ſerenitatem fulgēt ſolares radij. requirit̄ etiam uarietas, non illa in lepræ impuræ morem multiformis ac multiplex, quæ propter ſententiæ inconſtantiā adſimilatur uitæ huc illuc raptatæ incertis caſibus: ſed literis picturata ſigillisq́ꝫ uarijs, effictis probe omnib. quorum proprietates inter ſe temperatæ mixtæq́ꝫ muſicā ſymphoniam conficiant. quidam enim picturandi artem adeo neglectā uilemq́ꝫ exiſtimant, ut eā ad textores relegent. ego uero etiam nomē eius admiror, præſertim quando terræ ſegmenta, cæleſtes circulos, animaliū ſtirpiumq́ꝫ differentias, & hunc mundi multiformē contextum aſpicio. quæ admiratio cogit me credere, huius opificem inueniſſe artem uariegandi: atq́ꝫ ita & inuentorē ueneror, & inuentum eius honoro: operis uero ipſius ſpectaculo ſtupeo (quamuis quotā eius portionē uidi?) ex eo q̄d apparet, ſi tamē ſatis apparet, diligentē cōiecturam ſperans me poſſe facere de cętero. Quin & amatorē ſapientiæ miror ob eiuſdē artis ſtudiū, qui multa uariaq́ꝫ hinc inde collecta ſcit cōtexere. Sumēs enim à puerili grāmatica hęc duo prima, ſcribendi legendiq́ꝫ facultatē, à perfectiore poematū noticiā & antiquitatum memoriā, ab arithmetica geometriaq́ꝫ certitudinē in iudicio, ꝓportionū ratiocinationūq́ꝫ, à muſica rythmos, metra cōcinna, colores, tonos, melos cōiunctum diſiunctūq́ꝫ, à rhetorica inuentionē, elocutionem, ordinē, diſpoſitionē, memoriā, ꝓnunciationē, à philoſophia quicquid in his eſt pretermiſſum, & reliqua ex quib. cōſtat uita hominum, unū opus floridiſsimū cōficit eruditionē uariā, admiſcens ei opificem q̄q́ꝫ huius negotij, quē ſacra ſcriptura uocat Beſeleel, & interpretat̄ In umbra dei. hic enim rerū ſimulacra fabricat, exēplaria uero architectus, Moſes nomine. ideo ille tanq̄ umbras delineat: hic uero nō umbras facit, ſed naturas archetypas ſpeciesq́ꝫ, & picturis ornat ſacraria. ille aūt doctus ornator pictorq́ꝫ loci ſapiētię, monumētis ſacrarū literarū inſerit. Hoc ipſum q̄q́ꝫ pulcrū opus dei, uariumq́ꝫ, mundus uidelicet, eadē arte ſapienter abſolutū eſt. Et nō mirabimur picturā ut magnam ſcientiā, cuius ſacratum opus extat factum ratiōe ſapiētiſsima, terra cęloq́ꝫ tot ſimulacra cōtinens, unde meditatori uariarum cogitationum materia. poſt albos enim mox uidit uarios, eruditionis notis inſignitos. tertij ſunt aſperſi cinericij. hos tamen quis ſanus nō diceret uarios? uerùm hic nō tam de differentijs pecorum agit, q̄ de uia ducente ad uirtutem. uult enim ꝓpheta in hac incedentē aſpergi aqua & cinere: quia terrā aqua maceratā proditum eſt formatā eſſe ab hominis fictore in corpus hoc noſtrum, non manu factum opus, ſed naturale. eſt ergo principium inuiſibilis ſapientiæ, non obliuiſci ſuiipſius, & habere ſemper præ oculis ſuas origines. Sic enim ſuperbia, uitium cum primis exoſum deo, poteſt elui. Quis enim cogitans ſe aquam & cinerem iam inde à creationis ſuæ primordijs, inflabitur: & criſtas tollet per arrogantiam? ideo ſacrificaturos etiam ad hunc modum aſpergi legislator iubet, neminem cenſens dignum his munijs, qui ſibi non ſit notus antea, & ignoret uilitatem hominis, quam ex elementis è quibus conſtat, coniectando intellexiſſe debuerat. Hæc inſignia, album, uarium, ſparſum cinericium, quātum ad Meditatorē attinet, qui nōdum per

fectus ea uidit,imperfecta ſunt:quantum autem ad uirum perfectum,&ipſa perfecta uidentur.Conſideremus quomodo. Principem ſacerdotum, quoties rite immolaturus præſcriptas uictimas accedit ad altare, ante omnia cinere & aqua luſtrari ſacra lex iubet,ut in ſui memoriã redeat: nam & ille ſapiens Abraham ſupplicaturus terrã ſe ait eſſe ac cinerem:deinde talarem ſtolam indui,& ornatum pectoralem uarium, cæleſtium ſiderum quandã imaginem.Duo enim dei templa eſſe uidentur:alterum hic mundus,cuius ſacerdotium eſt penes dei ſermonem primogenitum:alterũ anima rationalis, cuius ſacerdos eſt ille uerus homo:cuius hominis imago ſenſibilis eſt põtifex, qui patrio ritu uota & ſacra facit.huic pręceptũ eſt ut iam dictã ſtolã induat referentem cęli ſimilitudinem:ut & mundus unà cum ſacerdote operetur,et homo cum hac uniuerſitate.atq; ita duarũ ſpecierum typi declarãtur,ſparſæ & uariæ:iam tertiã perfectiſsimamq;,quæ alba nominatur, explanabimus. quãdo hic ipſe põtifex intrat intima ſacraria,uariã illã ueſtem exuit, ſumens aliam lineã,factam è byſſo puriſsima.hæc ſignificat firmitatem ſplendidiſsimi luminis.nã hoc telæ genus difficile rumpitur,nec fit ex ulla re mortali, & cum bene purgatur candorem habet eximium. per quæ illud ſubindicatur, q ex his qui ſedulo pureq; colunt illud Ens, nemo eſt qui nõ primùm firma utatur ſententia,contemptis humanis negotijs, quæ illectos lædunt & reddunt infirmiores:deinde immortalitatem cupiat, irriſis figmentis cæcorum hominum:poſtremo illuſtretur ueritatis ſplendore puriſsimo,nullam poſthac admiſſurus falſam opinionem pertinentem ad tenebras. Hactenus de magno pontifice inſignito tribus dictis ſignaculis,albo,uario, ſparſo cineri cio.at ille rerum humanarũ adminiſtrationis cupidus,nomine Ioſeph, extremas notas,ut apparet, non affectat,ſed ſolam mediã uariã.narratur enim habuiſſe tunicã uariam,nec aſperſus ſacris luſtralibus,unde agnoſcere poterat ſe lutum factũ ex aqua & cinere, nec uirtutis ueſtem adeptus candidiſsimã: amictus tantum textura ciuilium rerum uaria,cui minimum quiddã de ueritate inſpergitur,maxima uero ex parte cõſtat è mendacijs ratiõe fucatis,per ſuaſibilibus,& præferentibus quandã ueritatis ſpeciem: unde origo ſophiſtarum Ægyptiorum omniũ,ut ſunt augures,uentriloqui,prodigiorũ procuratores,aduerſarij graues & pręſtigiatores maximi,quorum inſidioſas artes difficile habetur euadere.ideo tunicã hanc Moſes inducit naturaliter infectã ſanguine:quoniã tota uita remp. adminiſtrãtis cõtaminatur, dum bellũ aut infertur aut ꝓpulſatur,infeſtantib.ſubinde alijs atq; alijs imꝓuiſis caſibus.ſcrutare quemlibet gratioſum apud populũ,cui bene ſuccedunt negotia.caue te miratores eius decipiãt, inuenies multos morbos, multas peſtes in eo latere,huc illuc obtorto collo trahentes eius animã inuiſibiliter licet reluctantẽ ne opprimatur, uel offenſa tandẽ plebeia multitudine, uel alicuius potentioris inſidijs.huc accedit inuidia grauis inimica & uix ſuperabilis, omnes quæ uocantur felicitates impetere ſolita,quam euitare nõ eſt facile.qd eſt ergo cur nobis placeamus adminiſtratione reip. tanq; ueſte uerſicolori, decepti eius externa ſpecie, nec animaduertentes latentem in inſidijs periculoſam turpitudinem? quin potius exuta illa tunica florida ſacrã illam ueſtem induimus intertextam uarijs uirtutibus? ſic enim inſidias euademus,

quas

quas nobis ſtruit inertia,inſcitia,ineruditio,Labanis ſodalitiũ.poſtq̃ enim nos purificatos luſtrationib.ſanctitatẽ inducẽtibus ſacer ille ſermo ueris or nauit philoſophiæ rationibus,adiũctosq́ probatis inſignes ac illuſtres reddidit,incuſamur à malicioſis morib.modo dicta bona infeſtantibus. ait eñ: Vidi quę tibi Labã facit:nimirũ cõtraria meis muneribus,petẽs te impuris, improbatis,clancularijsq́ artibus.ſed nõ eſt timendũ freto diuina ope, qua propter dicit,Ego ſum ille deus quẽ in loco dei uidiſti.]Egregia laus animę, dignã habitã eſſe quæ deũ uideat & audiat.Hic locus nõ eſt curſim prætereundus,ſed diligenter examinãdus,an duo dij ſint. Legitur eñ, Ego ſum ille deus qui tibi apparui,nõ in loco meo,ſed in loco dei,quaſi alterius. quid igitur dicendũ?Re uera deus unus eſt, abuſiue aũt plures : ideo ſacra ſcriptura nunc illũ uerum per articulũ indicat:dicens:Ego ſum ille deus. cæterũ abuſiue dictũ ſine articulo enũciat,qui apparui tibi in loco dei , nihil adiungẽs ad dei uocabulũ.uocat aũt deũ nunc antiquiſsimũ ſermonẽ ſuũ, nõ ſuperſtitioſe de nominibus ſolicitus,ſed unũ ſpectans finẽ propoſitũ.nã & alibi cõſiderans an ſit aliquod Entis nomen, ſatis didici nullũ eſſe propriũ:& quodcũq́ dicatur dici abuſiue.nõ poteſt eñ dici aliud q̃ ſolũ Ens.atteſtatur mihi oraculum illud percontãti de nomine redditum,Ego ſum ille Ens : ut cũ homo non poſsit cogitare niſi quę non adſunt deo,ſaltẽ eum eſſe credat.hunc cum animabus corpore carẽtibus dicatis ipſius miniſterio tanq̃ amicũ colloqui uidetur probabile:cæterũ cum degentibus in corpore,per ſpeciẽ angelorũ, natura nihil mutata interim,quandoquidem eſt immutabilis:animabus tantũ per uiſionem concipientibus formã imaginariã,& uerã ſpeciem ſe uidere putantibus.eſt eñ decantatũ priſcorum fabulis, numen humana ſpecie ciuitates obire,obſeruando quid in eis cõtra ius & fas fiat.id ut uerũ nõ ſit,tamẽ fortaſſe uulgatũ fuit utiliter.at ſcriptura,ſemper ſancte reuerenterq́ de Ente loqui ſolita, nihilominus ſtultorũ hominũ uitã erudire cupiens,homini quidem eum aſsimilat,ſed nõ perſonis particularibus.ideo manus,pedes,os,uocem,irã furoremq́ & uindictã etiam, introitus exitusq́, ſurſum deorſum & quaqua uerſum motus ei tribuit,hac parte non uerborũ ueritatẽ reſpiciens, ſed utilitatem diſcentium.nimirũ quia nota eſt quorundã naturæ obtuſitas, ut omnino nõ poſsint deum cogitare ſine corpore , quos nõ eſt poſsibile ad officiũ reuocari modo alio,.niſi audiant deum more humano ire atq́ redire, deſcendere aſcendereq́, uociferari & indignari propter peccata hominũ,interdum etiã inclementer iraſci & implacabiliter.imò etiã tela gladiosq́ & inſtrumenta ultionis alia cõtra ſceleratos ei parata eſſe.Bonũ certe fuerit,ſi uel talibus minis intentatis ad ſanã mentem redeant. uix enim aliã uiam præter has duas ullus legiſlator ingreditur: quarum una uergens ad ueritatem docet,non eſſe deum ſicut hominem:altera tardioribus ſe accõmodans ait:Caſtigabit te dominus deus ſicut homo caſtigat ſuũ filium. quid igitur mirum eſt eum adſimilari angelis,quando propter egentiũ utilitatem nõ refugit ſimilitudinẽ hominũ:ſicut quãdo dicit , Ego ſum ille deus qui apparui tibi in loco dei.q̃d ſic intelligendũ eſt, eum tenuiſſe locũ angeli ut tunc uidebatur, ſalua ſua natura, ut ꝓdeſſet nondum ualenti uerũ deũ cernere. nã quemadmodũ radios ſolis repcuſſos uident etiã qui nõ poſſunt ipſum obtueri, et in

lunaribus

lunaribus radijs, ſicut in ipſa conſpicitur mutatio: ſic imago dei ſermo ipſius
nuncius, tanꝙ ipſe intelligitur. Viden' Agar, hoc eſt liberalē eruditionē an
gelo dicentem, Tu es ille deus qui reſpexit me? nō erat enim idonea uidere il
lum antiquiſsimū rerum autorem, mulier Ægyptij generis. at nunc mēs in-
cipiens proficere, omnium potentiarū regem imaginatur. ideo dicit ipſe: E-
go ſum dominus deus, cuius imaginem tanꝙ me prius uidiſti, & lapidē mi-
hi inſcriptum dedicaſti. quæ inſcriptio docet ꝙ ſolus ego ſto, & omnium re
rum naturam ſtatuo, perturbatione cōfuſioneq́ in ordinē ornatumq́ redu
cta, ſuffultis rebus omnibus, ut firmo nitantᷣ fundamento & ſolido, potenti
meo ſermōe uidelicet, qui mihi eſt uicarius. nā lapidea colūna tria ſignificat,
ſtatū, dedicationem, inſcriptionē. de ſtatu inſcriptioneq́ diximus, ſupereſt
ut explicemus dedicationē. nā cęlum & mundus dedicantᷣ ſuo creatori: & a-
nimæ quotquot ciues mundi charæ deo ſunt, ſeipſas coſeçrant, nullo diſtra
ctæ mortalium rerū deſiderio. cōſecratæ autē per totam uitam indefeſſæ ua
cant bonis operibus. Stulte porrò facit qui nō ſeipſum ſed aram deo dicat,
putans eſſe in rebus creatis quicquam ſtabile, aut dignum titulo, uel tale ut
nō etiā inſcriptū mox aboleri debeat, uituperabile magis ꝙ laudabile. ideo
clare in ſacris literis præcipitur, Non ſtatues tibiipſi ſtatuam. nihil enim hu
manum uere ſtat, etiamſi crepuerint qui reclamant mentientes. putāt enim
ſe non tantum ſtare firmiter, uerum etiā eſſe dignos honoribus ac titulis, ob
liti eius qui ſolus uere ſtat & ſolus honorari debet. deflectentes enim eos &
auerſos à uia uirtutis, magis etiam in errorem ſenſus inducit, ceu cognata u-
xor eorum, & cogit in ſirtes & breuia: ut anima tanquam nauis defixa hæ-
reat more ſtatuæ. Nam & Loti uxorem poſtquam reſpexit, ſcriptura nar-
rat uerſam in ſalis ſtatuam. & meritò. Quia ſi quis in anteriora uiſu audi-
tuq́ digna non proſpicit, hoc eſt in uirtutes & earum opera, malens à tergo
relicta reſpicere, uanam gloriam, cæcas diuitias, inſenſatam corpulentiam,
dementem formoſitatem, & id genus alia conſectando, ſtabit inanima ſta-
tua tabeſcet'que paulatim. Sal enim eſt res parum ſolida. Rectiſsime igitur
meditator exercitatione continua doctus, creaturam ſuapte natura eſſe mo
bilem, creatorem immobilem, ponit deo columnam lapideam, & inungit.
Dicitur enim: Vnxiſti mihi columnam lapideam. Caue autem putes unctū
oleo lapidem, ſed intellige totum de deo ſtante in anima, id quod incredibi-
liter eam ungit confirmatq́, addendo menti robur inſuperabile. eſt enim cer
taminum exercitiorumq́ cupidus quiſquis ſe honeſtis ſtudijs dedidit. itaq́
merito qui germanam medicinæ artem alipticen excoluit, omnes ad uirtu-
tem pietatemq́ pertinentes ſermones inungens componensq́, aram deo di
cauit pulcherrimam & firmiſsimam. ideo poſt dedicatam columnam lapi-
deam ait ſe uotum uouere. Votum autem intelligitur proprie deuotio,
quando quis non ſua tantum, ſed etiam ſeipſum eorum dominum, Deo
donum dedicat. Sanctus eſt, inquit, qui alit comam capitis, qui uotum fe-
cit. Quod ſi ſanctus, utique dedicatus, nihil profanum poſthac attrecta-
turus. Adſtipulatur mihi Anna prophetiſſa & prophetæ genitrix, cuius
nomen interpretatur gratia: Ait enim ſe dedicare ſacris Samuelem, non
tam hominem, quàm uitæ genus afflatum diuinitus, & extra ſe raptum

numine

numine. Samuel autem interpretatur ordinatus Deo. Ergo quid inſanis anima & in uanum laboras, quin ad Meditatorẽ accedis, ſumptis armis quibus affectus arceas & luctando ſuperes? Sic enim breui diſces præeſſe gregibus, nõ ignobilis bruti maleq́ꝫ paſti pecoris, ſed probati rationalis & pulcherrimi: quorũ magiſtra ſi fueris, miſerũ hominũ genus miſeraberis, indeſinenter ad diuinũ cultum hortando: Deum quoq́ꝫ inceſſanter laudabis, ſacros hymnos inſcribens tabulis, ut non ſolum expeditis uerbis ſed & carminibus muſicis uirtutes eius celebres. ſic enim poteris & in paternã domũ reſtitui poſtliminio, finitis longis duriſq́ꝫ peregrinationis laboribus.

PHILONIS IVDAEI
DE VITA MOSIS, HOC EST, DE THEOLOGIA ET PROPHETIA,
Liber Primus.

MOSIS ut quidam cenſent legiſlatoris Iudæorũ, ut alij ſacrarũ legum interpretis, uitã ſcribere eſt animus, uiri modis omnibus maximi abſolutiſsimiq́ꝫ, & eum lectoribus dignis notum facere. nam inclita fama legum, quas reliquit poſteris, totum orbem habitabilem peruagata, extremos eius terminos attigit. ipſe uerò quis fuerit, non multis ſatis notum eſt: fortaſſe propter inuidiam, aut propter inſtitutorum eius ab alijs ciuitatibus in pleriſq́ꝫ diſcrepantiam, ſcriptoribus Grecis non dignatis eum memoria: quorum maior pars facultate ſcribendi abuſi ſunt tum in oratione ſoluta tum in poematibus, uerſi ad comœdias & fabellas ſybariticas notæ turpitudinis obſcœnitatiſq́ꝫ: cum debuiſſent naturæ donis uti ad prodendas res geſtas uitaſq́ꝫ bonorum uirorum: ut nec honeſta exempla uetera nouaq́ꝫ traderentur obliuioni ac ſilẽtio cum prælucere poſsint poſteris, nec omiſsis melioribus argumentis auditu indigna anteponerentur, prætexta probris honeſtatis ſpecie. uerum ego iſtorum inuidiam prætereo, malens de hoc uiro dicere quæ è ſacris libris didici, quos reliquit mirandũ monumentum ſuæ ſapientiæ, & à quibuſdam noſtræ gentis ſenioribus, qui ueteri lectioni ſemper attexebant aliquid: quò magis uita hominis eſt mihi cognita. faciam autem initium unde neceſſum eſt incipere. Moſes genere fuit Hebræus, natus in Ægypto educatuſq́ꝫ: eo quòd maiores ipſius ob diuturnam famem quæ Babylonẽ ac propinquas regiones tum premebat, alimenta quærendo in Ægyptum cum uniuerſa familia migrauerant, terram campeſtrem, ſulci profundi, fertilemq́ꝫ omniũ quibus natura humana indiget, frumenti præcipue. nam huius fluuius æſtate adulta, quãdo alios fertur decreſcere, perennes æque ac torrẽtes, creſcens & diffuſus arua inundat aquis ſtagnantibus. atq́ꝫ ita nullo pluuiarum deſiderio, genus omne frugum fructuumq́ꝫ quotannis copioſe prouenit, ni manifeſta numinis ira incidat, pro-

pter

pter nimiam impietatem inhabitantium. parentes habuit eius ætatis opti-
mos, quos nō magis cōmunis tribus q̃ idem animus iunxerat. ſeptima pro-
genies hic eſt à primo, qui peregrinus ipſe, princeps fuit uniuerſi Iudęorum
generis. educatus eſt regio more, per occaſionē hanc. Rex cum animaduer-
tiſſet hanc gentem indies magis ac magis creſcere, ueritus ne inquilini ſupe
rante numero cū indigenis de principatu cōtenderēt, uires eorū nefarijs ar-
tibus conatus eſt accidere: iuſsitq; ut ex recēs editis alerent fœminæ, ꝓpter
ſexū bello inutiles, mares tollerent, ne oppidatim inualeſcerent. quandoqui
dē uiris armisq; florentes copię ſunt murus inexpugnabilis. eo tēpore natus
hic puer uiſus eſt prę ſe ferre haud uulgarē indolē, adeò ut eius parentes edi
ctū tyranni cōtemnerent. fertur tribus menſibus domi lacte nutritū nemine
conſcio. deinde cū nō deeſſent (ut fit ſub regibus) qui ſcrutarent etiā recōdi-
ta captando gratiā nouis delationibus, timētes ne dū uni cōſulunt, ipſi necis
eius fierēt acceſsio, deploratū puerū, exponunt in ripa fluminis: atq; ita ge-
mentes diſcedunt, miſerantesq; tum ſuā neceſsitatē qua expreſſum ſit infan
ticidium filij, tum pueri necem iniquā & miſerabilem. deinde ſeipſos incuſa
bant, qui calamitatem auxiſſent. Debueramus recēs natum exponere, quan
do prius quàm nutricis intercedat officium, uulgus uix habet pro homine.
nos nimia cura per tres integros menſes aluimus, nobis maiorem triſtitiam
parantes, maiorem cruciatum puero, ut uoluptatū dolorumq; per ætatem
capacior ſe perire ſentiat. hæc illi de futuro incerti, præſenti tantū indulgen-
tes luctui. interea puella ſoror infantis expoſiti, affectu mota domeſtico, pau
lum digreſſa expectabat exitum, nimirum cuncta diſpenſante dei prouiden
tia. Erat regi unica dilecta filia. eam ferunt dudum nuptam non potuiſſe ma
trem fieri, quamuis liberorum cupidā præſertim ſexus potioris, ut eſſet qui
in fortunatam auiti regni ſortem ſuccederet, migraturi alioquin in famili-
am aliam nepotum penuria. Qua cura preſſam, & ea die maxime anxiam
cum hactenus ſolita eſſet domi ſe continere, ac ne limen quidem tranſcende
re, proripuiſſe ſe cum puellis familiaribus ad fluuiū, ubi puer fuerat expoſi-
tus. deinde lauantem aſpergentemq; ſe inter opaca condenſaq; ſtagnorum,
cōſpicatam iuſsiſſe afferri puerum: tum à capite ad calcem contemplatā, mi-
ratamq; formam & habitudinem, ploranti condoluiſſe, affectu iam ad ma-
ternam pietatem uergente, ac ſi ex ipſa infans fuiſſet progenitus. cumq; didi
ciſſet eum eſſe natum ex Hebræis parentibus tunc edicto regis territis, con
ſultaſſe de alendo puero. nec enim tutum uidebatur confeſtim eum ferre in
regiam. ſic hæſitanti ſororem infantis ſuperueniſſe tanquam è ſpecula, & cō
iectantem de cauſa, rogaſſe num iuberet eum nutriri apud quandam Hebrę
am mulierem nō dudum partu leuatam. annuente uero illa, infantem ut alie-
num ſuæ matri commendaſſe: eamq; libenter pollicitam ſuā operam in nutri
cando, tanquam mercedis gratia, deo prouidente, ut prima educatio contin
geret infanti domi apud hos ipſos ex quibus procreatus fuerat. poſt hęc no
men ei datū ſumptū ex ipſa re, quòd eſſet ex aqua ſublatus. Nam Ægyptiorū
lingua Mos aqua dicitur. ubi uero maioribus q̃ pro ætate incrementis au-
ctus, mature ablactatus eſt, mater eadem & nutrix eum reddidit ei à qua ac-
ceperat, eleganti ſanè præditum indole. illa uidens eum ſupra ætatem profi

cere, ex aſpectu renouata accenſaq́ beneuolẽtia, facit filium ſuppoſititium, quæ iam ante muliebri arte finxerat ſe grauidam, ut natiuus putaretur non aſcititius. Tam facile ſuccedit quicquid deo placet quantumuis arduum. Ita nactus educationẽ regiã, nequaq́ infantium more delectabatur aſſentationibus iocis luſibusq́, quamuis indulgenter haberetur ab educatoribus: ſed iam tum modeſtiam grauitatemq́ præferens malebat audire ſpectareq́ utilia. confeſtim enim acceſſerunt aliunde præceptores, quidã ultro uenientes è præfecturis Ægypti proximis, alij magnis pręmijs inuitati è Græcia. eos intra modicũ tempus ille ſuperauit, natiua docilitate inſtitutionem præcurrens, ut reminiſci uideretur non diſcere, in rebus difficilioribus de ſuo cõminiſcens aliquid. nam præclara ingenia multa nouant circa ſcientias. Et quẽadmodum bonæ habitudinis corpora membris omnibus agilia ſecuros pædotribas faciunt exhibendo illis uel nihil negotij uel minimũ, itidemq́ agricolis generoſæ plantæ per ſe proficiẽtes in bonas arbores: ſic anima bene nata præceptis obuiã ſe offerens, à ſeipſa magis q̃ à magiſtris adiuuatur: arreptisq́ rudimentis cuiuſcunq́ ſcientiæ, equus (iuxta prouerbium) fertur in planiciem. Itaq́ numeros & geometriam, uniuerſamq́ muſicã, rhythmicã, harmonicam, metricam, ſiue cõtemplatiuam, ſiue per inſtrumenta uocesq́ promentem ſe modis uarijs, accepit ab Ægyptijs doctoribus: & inſuper occultam philoſophiã deſcriptam literis (ut uocãt) hieroglyphicis, hoc eſt notis animaliũ, quæ ipſi uenerant etiã pro numinibus. reliquas liberales artes Græci docebant: ex propinquis aũt regionibus euocati, Aſſyrij ſuas literas, Chaldęi ſideralẽ ſcientiã. hãc & ab Ægyptijs didicit, mathematicę cũ primis deditis: obſeruansq́ quid utriſq́ conueniat, in quo diſcrepent, intactus à cõtentionibus ueritatem quærebat: quippe qui nihil præter eam admittebat, longe aliter q̃ iſti qui accepta ſemel qualiacunq́ dogmata obſtinate defendunt, ſiue probata ſiue improba, more cauſidicorum mercenariorũ, ius & ęquum negligentium. Egreſſus deinde pueritiam magis curam intendit, non ut quidam frena laxans concupiſcentijs, quamuis non deeſſent incitamenta plurima, quæ ſe ubertim offerũt in regum domibus: ſed ſobrietate atq́ temperantia tanquam habenis quibuſdam eas cohibens, ne ferrentur impetu nimio. atq́ ita ſingulos affectus ſuapte natura impotentes & indomitos cicurabat quantum poterat. Quod ſi alicubi deceſsiſſet ab officio uel offendiſſet nonnihil, ſeuere à ſeipſo pœnas exigebat: & in uniuerſum dabat operam ut ad primos impetus animi reſiſteret, quaſi contumacem equum obſeruãs, nimirum ne inuito auriga ratione curſum plus ſatis accelerantes confunderent perturbarentq́ omnia. hæ ſunt enim bonorum & malorũ origines: bonorum, ſi ratio teneat imperiũ, contrariorũ, ſi affectus dediſcant obedientiã. merito igitur ſtupori erat omnibus familiaribus tanq̃ nouum naturæ miraculum, incertis qualis mens habitaret in eius corpore, humana an diuina an mixta ex utroq́, cum nihil uulgare haberet, auguſtiora cęteris omnia. Nam nec uentri quicquam dabat præter tributum naturæ neceſſarium, nec uoluptatum ſub uentre naſcentium niſi liberorum cauſa meminerat: frugalitatem colebat ut nemo alius, in uniuerſum abhorrens à delicijs. Animo enim uiuere malebat q̃ corpore. philoſophiæ præcepta quotidie factis repręſentabat,

tabat, mentem uerbis exprimens, facta dictis accōmodans, ut cum ſermonē uita cōgrueret. In ſumma qualis erat uita, talis & oratio, cum nihil diſcreparet haud aliter ꝙ in inſtrumento muſico. cæteri mortales ſi uel leuis aura felicitatis aſpiret, inflantur & immane ſpirāt, ſuperbe illudentes obſcurioribus; appellando piaculares, conturbatores, onera terræ, alijſꝗ uerborum contumelijs, tanquam ſua felicitate probe conſtabilita munitaꝗ, fortaſſe ne in craſtinum quidem eodem ſtatu manſuri. nihil enim fortuna mutabilius, ſuſꝗ deꝗ uerſante rerum humanarū aleam: adeò ut una ſæpe dies alium affligat, extollat aliū. hæc illi cū nunꝗ non uideāt ac intelligant, tamen amicos deſpiciunt, contemnunt leges ſub quibus nati educatiꝗ ſunt, mores patrios quātumuis probatos mutant pro libito, & intenti præſentibus obliuiſcuntur ueterum. At hic euectus in ſummū rerum faſtigium, nepos tāti regis habitus, ſpe omnium deſtinatus ſucceſſor auiti ſolij, nec aliud ꝙ rex iunior appellatus, ſecutus eſt maiorum ſuorum inſtituta gentilia, adoptiuorum parentum bona & ſi ſplendida, tamen adulterina iudicans: ediuerſo naturalium parentum & ſi ad tempus uiliora, uera tamē & propria. itaꝗ utriuſꝗ partis iudex incorruptiſsimus tum eius ex qua natus, tum eius in quā adoptatus fuerat, alteri beneuolentiā præſtabat alteri gratitudinem: & retuliſſet abunde gratiam, ni animaduertiſſet in ea terra impiam regis ſæuiciam. nam externi generis (ut ante dixi) erant Iudæi, quorum primi conditores ob famem & inopiā à Babylonis prouincijs in Ægyptum migrauerant, & propemodū ſupplices tanquam ad aſylum in regis fidem confugerant & indigenarum miſericordiam. Hoſpitibus enim (quantum ego iudico) iura debentur eadem quę ſupplicibus. erant igitur ſupplices, inquilini, ſocij honore ciuibus iam proximi, uicini minimum differentes ab indigenis. Hos tales qui relictis priſtinis ſedibus in Ægyptum ſe contulerant, ut eam ſecure incolerent, tanquam alteram patriam, rex in ſeruitutem uindicabat, quaſi belli iure captiuos, aut emptos de lapide, adigebatꝗ ad opera ſeruilia; homines non ſolum ingenuos, uerum etiam hoſpites, ſupplices, inquilinos, nihil ueritus numen cui exoſę ſunt id genus iniuriæ. Ad hęc imperabat eis grauiora quàm ferre poſſent, alios ſuper alios labores cumulans. Si quis interim labori ob infirmitatem ſe ſubtraheret, capitalis noxa iudicabatur. Operibus præerat immitiſsimus quiſque crudeliſsimuſꝗ, quos exactores operarum appellabant ab hoc officio. Operabantur autem partim lutum formando in lateres, partim comportando paleas. Nam paleis cohærent lateres. Alij iuſsi ſunt publica & priuata ædificia ſtruere, foſſaſꝗ fodere, dies noctesꝗ conuehendo materiam ſine ſucceſsione, ne tantiſper quidem permiſsi quieſcere, dum ſomno ſe reficerent, ipſi & opificum & miniſtrorum præſtantes operas, ut breui primum animi mox & corpora deficerent. Itaque alij poſt alios emoriebantur peſtilentia, quos inſepultos proijciebant extra terminos, nec puluerem ſinētes corporibus inijcere, nec lachrymis cognatos aut amicos tam miſere mortuos proſequi: adeò etiam affectibus animi, quos penè ſolos natura fecit liberos, iugum intentabant homines impij, prementes eos neceſſitate grauiſsima. Hæc ille continuè ferebat indigniſsime, cum nec prohibere iniuriam poſſet, nec oppreſsis ſuccurrere; uerbis tamen quantum poterat

ſubleuabat,præfectos ſubinde admonens ut moderarentur laxarentq́ nimiam in urgendo duriciã:operarios uero, ut præſentem ſtatũ ferrẽt fortiter,ſicut uiros decet,nec animis deficerent unà cũ corporibus,utq́ ſperarent mutationem in melius.omnia enim mũdana uerti in contrariũ,nubila in ſerenitatem,procellas in quietũ aerẽ,tempeſtatẽ in tranquillitatẽ, res uero humanas eo magis quo inſtabiliores ſunt.talibus incantationib.tanq́ bonus medicus putabat ſe leuaturũ mala quãuis grauiſsima:quæ tamẽ ad tempus lenita mox exaſperabantur denuo, & ex interuallo augebantur nouis erumnarum acceſſionibus.erant enim inter præfectos quidã efferati rabie,nihil differentes à uenenatis carniuorisq́ beſtijs,humana ſpecie beluæ,ſub qua mores ferinos celabant,ferro adamãteq́ duriores. ex his unũ immaniſsimum, quia nihil remittens exacerbabatur etiã precibus, niſi celeriter iuſſa fierent pulſans miſeros,uerberans,excrucians,interemit fas eſſe ratus.& re uera fas erat eum occidere,qui uiuebat in perniciem hominũ. hoc auditum rex ęgre tulit,ut indignum facinus,non quòd aliquis occiſus eſſet,aut occidiſſet,ſiue iure ſiue iniuria:ſed quòd nepos ab eo diſſentiret, nec eoſdem quos ipſe haberet pro ſocijs & hoſtibus, amans quos ille oderat, infenſus uero dilectis ab eo,& miſerans quos rex inclementer exagitabat. hanc occaſionem nacti purpurati, & ſuſpectum habentes iuuenem, quem norant aliquando exacturum pœnas præſentis crudelitatis quãprimum potuerit, patulas aui aures impleuerũt plurimis calumnijs, hinc inde inſuſurrãtes ut de amittendo principatu reddiderint ſolicitũ.dicebãt eñ:Te ipſum aggredieť. nihil mediocre ſapit,ſemper molitur aliquid,ante tẽpus ad regnũ aſpirat,alijs pollicet̃, alios territat,indẽnatos interficit:quo quiſq́ eſt tui amantior,eo magis eum perſequitur.quid cunctaris?an ut quæ conatur efficiat? proderit inſidiatori hæc dilatio. Moſes interea ſeceſſit in finitimã Arabiã,ubi tutius degere poterat,deum inuocans,ut alteros eripiat ẽ grauiſſimis calamitatib. alteros nihil non per uim agentes puniat, atq́ ita ipſi duplex gaudiũ præbeat. nec fuere uota irrita,deo ꝓbãte mentẽ hominis fauentẽ bonis,malis infenſam, ut paulo poſt declaratũ eſt manifeſta eius ſentẽtia pœnaq́ genti ſceleratæ inflicta. ipſe interim exercebat ſe in uirtutis ſtadio ſub ratiõe magiſtra, parãs ſe ad optima uitæ genera,actiuũ cõtemplatiuũq́,ſimul euoluẽs philoſophiæ dogmata,atq́ etiã expedite dijudicãs, recõdensq́ in memoriã, ut poſtea poſſet in ſuũ uſum depromere, uerã laudem quęrẽs nõ inanem opinionẽ hominũ, quippe qui nihil niſi rectã rationẽ ſpectabat, fontẽ originemq́ uirtutũ omnium. Alius certe à rege infeſto elapſus,& tum primũ ingreſſus regionẽ exteram,nondũ aſſuetus indigenarũ moribus, incertus quib. offendantur uel gaudeant,conatus fuiſſet quietus latere:aut ſi maluiſſet uerſari cũ alijs, utiq́ optimates ſibi conciliaſſet in ſpem auxilij, ſi forte ab aliquo ad deditionẽ deſceretur.at hic diuerſam uiã ingreſſus, ſequebatur ſanum ſuum animum, non ſinens ſe tranſuerſum abripi.& ideo nonnunq́ audentior quàm pro uiribus,fidebat iuſticiæ,qua fretus ultro ferebat opem infirmioribus. Dicam unum eius facinus quod in hoc tempus incidit,paruũ in ſpeciem,ſed indicium magni animi. Arabes exercent pecuariam paſcuntq́ greges promiſcue uiri,mulieres,iuuenes uirginesq́,non plebeij ſolum,ſed & nobiles. Septem

puellæ

puellæ unius ſacerdotis filiæ gregem ad quendã fontem adduxerãt, demiſſisq; per funem urnis,per uices certatim hauriebant,fundebantq; aquam in proximos alueos donec implerentur.ſuperuenerunt alij paſtores, qui contempta debilitate uirginum conati ſunt eas ſubmouere unà cum ſuis gregibus,ad paratum potum agẽtes ſua pecora, fruituri alienis laboribus. id Moſes qui non longe aberat conſpicatus confeſtim accurrit,clamitãs: Non deſiſtetis ab iniurijs in ſolitudine, qua ad fraudem abutimini? non pudet uos circumferre ignaua brachia inerteſq; humeros? capillos,barbas carneſq; uiriles uideo,uiros non uideo.puellæ iuueniliter tractant quæ tractanda ſunt, uos iuuenes eſtis puellis delicatiores. non abitis? non ceditis his quæ priores uenerunt, quæ ius aquæ habent hauſtæ ipſarum opera, quo uberior eſſet copia: ita ne paratam auferetis? Non facietis per cæleſtem oculum iuſticiæ,qui uidet quicquid fit etiam in locis deſertiſsimis, non auferetis impune. is me præter opinionem miſit in auxilium. nec enim decro iniuriam patientibus, fretus illa magna manu, quam uos excæcati cupiditate non cernitis, nec fas eſt uos cernere. ſentietis tamen eam ex occulto ferientem, niſi reſipiſcitis.His uerbis territi, quæ uidebantur hominis afflati diuino furore,ueritiq; ne uera caneret,paruerunt: admiſsiſq; uirginũ gregibus ad alueos,paſſi ſunt earum pecora prius bibere.Illæ domum lętæ reuerſæ, inſperatum caſum patri denarrauerunt, ita ut caperetur magno deſiderio uidendi eius hoſpitis. obiurgabat igitur earum ingratitudinem:Cur dimiſiſtis hominem? quin adduxiſtis, & ſi forte recuſabat exoraſtis etiam? eſtis ne mihi alicuius inhumanitatis conſciæ? aut non timetis ne iterum incidatis in uiolentos & iniuſtos alios? neceſſe eſt ut auxilio deſtituamini tam obliuioſę erga bene meritos. recurrite unde ueniſtis, donec erratum poteſt corrigi.ite propere, uocate non tam ad hoſpitium, quàm ad recipiendam gratiam. Debetur enim. Reuerſæ ad fontem, in propinquo eum inueniunt, & patris uerbis perſuaſum, domum deducunt. Qui primum ſpeciem,mox & mentem eius admiratus(nec enim opus habet felix ingenium longa experientia) dat ei uxorem filiarum formoſiſſimam, hoc uno facto uirtutem eius approbãs, per ſeipſam amabilem, ut externa commendatione non egeat, modo detur innoteſcere. Poſt eas nuptias præfuit gregibus, ad principatum ſe præparans.Nam paſtoralis ars ad regnum eſt præludium,hoc eſt ad regimen hominum gregis manſuetiſſimi: quemadmodum bellicoſa ingenia præexercent ſe in uenationibus. in feris enim experiuntur futuri præfecti militiæ, brutis præbentibus materiam exercitij tam belli quàm pacis tempore. nam præfectura manſueti pecoris habet quiddam ſimile cum regno in ſubditos. ideo reges cognominantur paſtores populorum, non contumeliæ ſed honoris gratia. Imò quantum ego intelligo, non iuxta uulgarem opinionem, ſed rei ueritatem ueſtigans (rideat qui uolet) ſolus poteſt eſſe rex undequaque perfectus,qui bene callet artem paſtoriciam, & curando minora animalia didicit, quomodo debeat præeſſe præſtantioribus. impoſſibile eſt enim ut magna prius quàm parua perficiantur. Factus igitur omnium ætatis ſuæ paſtorum optimus, & utilitatis pecorum prouidentiſsimus, dum nullum laborem fugitat,ſed ultro & iniuſſus alacriter eis proſpicit,prompte bonaq;

fide auxit gregũ copiam, adeo ut iam inuidioſus eſſet apud paſtores cęteros,
nihil ſimile uidentes in ſuis gregibus, qui præclare ſecũ agi putabãt ſi nihil
detrimenti acciperent, mirãtes illius numerũ indies creſcere, nec tantum ſin
gulas oues pulchre pingueſcere, ſed pręter egregiã corporũ habitudinẽ fœ-
cunditate quoq; laudari, & paſcuis frui longe ſaluberrimis. Accidit quondã
ut dum ſectatur loca herbida rigua lætaq; paſcuis, in quodã nemore uideret
uiſionem horribilẽ. rubus erat, frutex ſpinoſus & inualidus. is nemine ignẽ
admouente ſubito incenſus eſt: correptusq; totus à radice uſq; cacumẽ flam
ma in morem fontis ſcatente, manebat integer & illæſus, quaſi non eſſet in-
cendij materia, ſed ipſe ab igne aleretur. è medio promicabat forma quędam
pulcherrima nulli uiſibili ſimilis, diuinũ ſimulacrum, luce fulgẽs clariſsima,
ut ſuſpicari poſſet dei eſſe imaginem. Vocemus eam angelũ, quãdoquidem
futura prænunciauit tanto clarius, quanto magnificentior erat uiſio. ſignifi-
cabat enim ardens rubus oppreſſos iniuria, urens uero ignis oppreſſores.
Quòd autem non exurebatur materia, portendebat non perituros qui affli
gebantur inimicorum uiolentia, ſed conatum eorum fore irritum, illos uero
euaſuros incolumes. Porrò nuncius diuinæ prouidentiæ faciebat ſpem, tot
horrendorum periculorum fore lætum & facilem exitum. ea coniectura ex-
cutiatur diligentius. Rubus (ut dixi) frutex debilis eſt & ſenticoſus, ut uel
ſolo contactu uulneret. Nec abſumitur ignis uoraci natura, imò conſerua-
tur etiam, qualis antea fuit permanens, adeò nihil amittens ut niteſceret eti-
am. Hæc omnia deſignabant exhortationem quandam, tantumnon incla-
mantem preſsis calamitate: Nolite ſuccumbere. Hęc ueſtra infirmitas eſt po
tentia, quæ punget uulnerabitq; plurimos. Qui delere cupiunt uos inuiti
ſeruabunt, tot mala illæſi euadetis, & cum maxime uaſtari uidebimini, tunc
maxime enitebit ueſtra gloria. Vos quóque crudeles & igni uoraci ſimiles
ne nimium confidatis ueſtris uiribus, cogitate inuictiſsimas opes aliquan-
do deletas & reſipiſcite. Ecce flamma ſuapte natura urens ut lignum uritur:
lignum uero cremabile urit euidenter ignis in modum. Hoc oſtento mirifi-
co poſtquam deus Moſem de rebus futuris maniſeſte præmonuit, addit
& oraculum, ut ſine cunctatione ad curam ſuæ gentis reuertatur, pollicens
ſe non ſolum libertatis autorem, ſed etiam ducem nouæ coloniæ paulopoſt
deducendæ, & promptum fauorem offerens ad omnia. Iamdudum, in-
quit, me miſeret oppreſſorum intolerandis iniurijs, quos nemo uel miſera-
tur uel ſubleuat. & uideo tum ſingulos tum uniuerſos unaminiter ſupplices
implorare ſperareq; meum auxilium. Sum autem exorabilis & propitius
ueniam petentibus ex animo. I regem accede nihil omnino ſolicitus. Qui
tum regnabat cum præ metu fugeres, dèfunctus eſt, in regnum ſucceſsit a-
lius, cui nulla tecum ſimultas intercedit. Eum accedens unà cum tuæ gentis
ſenioribus, dic oraculo meo iuberi uniuerſam gentem, ut extra fines regni
progreſsi trium dierum itinere, ſacra patrio ritu mihi ſaciant. Ille nòn igna-
rus tribules ſuos cæterosq; omnes haudquaquam his dictis credituros:
Quid ſi, inquit, percontabuntur, quod ſit nomen eius qui miſit me, nec di-
cere potero, nónne impoſtor uidebor? Cui deus: Primùm dic eis, Ego ſum
qui ſum: ut diſcant differentiam inter ens & non ens, & nullum nomen de

me dici proprie, cui ſoli eſſe cõpetit. Quod ſi ut ſunt debiliores ingenio requirent appellationem, indica eis, nõ tantum eſſe me deum, ſed etiam trium uirorum à uirtute denominatorum, deum Abraham, & deum Iſaac, & deum Iacob: quorum alius doctrina, alius natura, alius meditatione quæſitæ uirtutis eſt regula. Quod ſi etiam tunc nolint credere, tribus prodigijs docti flectentur, quæ antea nemo unquam uel uidit uel audiuit. erant autem hæc. uirgam quã habebat, in terrã proijcere iuſſus eſt. ea mox animata reptabat, uerſa in draconem ſerpentum principem. ille territus monſtro, præ timore fugam parans reuocatur, & à deo confirmatus, iubetur caudam eius prehendere. quo facto draco adhuc repens ad tactum conſtitit, extenſusque in longum, mox denuo in baculum uerſus eſt, mirante utramque mutationem homine, & uix diſcernente utra eſſet horribilior, intantum erat ambiguus animo. Sequutum eſt confeſtim aliud prodigium. Alteram manum iuſſus eſt in ſinum mittere, & paulo poſt eximere. eo facto manus niue candidior repente apparuit, rurſumque condita in ſinum ac prolata, priſtinam ſpeciem coloremque natiuum recepit. Hæc ſolus à ſolo diſcebat tanquam à magiſtro diſcipulus, habens ſecum inſtrumenta prodigiorum, manum & baculum, quibus quaſi uiatico inſtructus eſt. tertium nec circumferre ſecum nec prædiſcere potuit, quod Ægypto ſeruabatur nõ minus horrendũ ſtupendũque. id tale fuit. Sume, inquit, aquã fluminis, & effunde in terrã, eritque ſanguis cruentiſsimus, cum colore mutatis & cæteris uiribus. uiſum eſt autẽ hoc quoque credibile, non ſolũ propter certã autoris fidem, uerumetiam propter præterita manus uirgæque miracula. nihilominus deprecabatur hanc functionem, cauſatus exilitatem uocis & linguæ tarditatem, negansque ſibi adeſſe facundiam, præſertim poſtquam deum loquentem audierat. ratus enim mutam eſſe humanam eloquentiam cum ueritate collatam, & uerecundo ingenio præditus, ſubtrahebat ſe grauiori quàm pro uiribus, ut putabat, oneri: rogabatque ut alius eligeretur ad exequenda mandata magis idoneus. Deus pudore delectatus reſpondit: An neſcis quis os homini dederit, & linguam indiderit, quis guttur cæteraque uocis rationalis inſtrumenta fecerit? ego ſum. noli timere. meo nutu articulate diſſeres omnia, facundia mutata in melius, & uſque proficiente, nec aliter abſque impedimento fluẽte & cogitationes pro mente, quàm fontes manãt lympidiſsimi. quod ſi opus fuerit interprete, fratrem habebis ſermonis miniſtrum ac uicarium, qui ad populum tua dicta perferat nuncius: tu uero illum dei mandata docebis. His auditis, quia periculoſum erat amplius contradicere, profectus unà cum uxore ac liberis iter faciebat in Ægyptum: inuentoque fratre qui uenerat obuiam, adiunxit eum ſibi comitem, communicatis oraculis. Is iam ante habebat præparatam diuinitus animam ad obſequium, ut incunctanter aſſentiret ſequereturque. Sic ingreſsi Ægyptum unaminiter, primum ſenioribus gentis clam conuocatis indicant oraculum, Dei miſeratione inſtare libertatem & migrationem ad ſedes meliores: idque ipſum Deum polliceri, offerreque ſe ducem itineris, poſt hæc regem ipſum audent appellare, ut populum extra fines regni emittat ad ſacrificium. Aiebant enim ſolitudine opus eſſe ad peragendos ritus patrios, diuerſos ab aliorum ceremonijs, & ideo ſeceſſum requirentes,

ne uel offendant alios, uel profanentur exterorum oculis parum fauentium ſpectaculo. At rex ab incunabulis innutritus maiorum ſuorum faſtui, nec credens ullum deum præter iſta uiſibilia, contumaciter reſpondit: Quis eſt cui me obedire iubetis? non noui iſtum quem prædicatis nouum dominum. non dimitto gentem prætextu celebritatis ſacrorumq́ cupientem iugum excutere. Deinde homo iracundus & inclemens ignominia notat præfectos operum, qui ſinerent otio laſciuire populum, alioqui non deſideraturum feſta & ſacrificia. Hæc enim non eſſe intentorum operi neceſſario, ſed ſuauiter delicateq́ uiuentium. Ergo cum populus grauius quàm ante premeretur, & Moſi ſocijs indignaretur ut impoſtoribus, eis clamq́ palamq́ impietatem obijciens ac ementita oracula, tandem propheta aggreditur exerere miracula quæ didicerat, quo ſpectatoribus incredulitatem eximeret. interfuit & rex cum cohorte purpuratorum. Itaque confluente ad regiam multitudine, frater Moſis baculum, elatum prius ut eſſet omnibus conſpicuus, in terram proijcit, qui mox in draconem mutatur. Tum circulus ſpectatorum præ metu ſtuporeq́ ſolutus diffugit. Sophiſtæ uero magiq́ quotquot aderant, quid uos terret, inquiunt. Nec nos ſumus rudes talium artium. & nos talia patrare poſſumus. Deinde cum quiſque ſuam uirgam proieciſſet, multi dracones circa primum illum uoluebantur ſinuoſis orbibus. ille uero arrecta ceruice immani hiatu non aliter quàm obiectos piſces circumquaq́ petitos abſorbuit: atq́ ita deglutitis in priſtinã uirgæ naturam redijt. id tam magnificũ ſpectaculum etiam iniquis animis omnem ſuſpicionem exemit, ne putarent hæc agi humanis uaframentis aut artibus excogitatis ad ludibrium, ſed diuina potentia, qua nihil non facile perficitur. Attamen cum ne tam manifeſta quidem efficacia poſſet eis exprimi ut uictos ſe faterentur, ſed nihilominus pertinaci audacia reſiſterent, addicti obſtinate inhumanitati impietatiq́ tanquam laudatis uirtutibus, nec miſerantes oppreſſos iniquo ſeruitio, nec diuina mandata exſequi inducentes in animum, tum manifeſtis oraculis declarata, tum oſtentis ſubſecutis atq́ prodigijs: opus fuit grauiore cenſura, ut afflictionibus agminatim ingruentibus caſtigarentur ſtolidi, qui dedignabantur erudiri bonis rationibus. Decem pœnæ regioni inflictæ ſunt, ut qui in peccando nihil ſibi reliquum fecerant ad ſummam maliciam, punirentur modis omnibus, ferirenturq́ perfecto pœnarum numero. ne genera quidem pœnæ fuerunt uulgaria. Nam elementa mundi, terra, aqua, aer, ignis, conſpirarunt in impios deo uindice, ad declarandam eius potentiam, ea quibus ad creationem ſalutemq́ rerum uſus eſt, uertentis quando libet in impiorum perniciem. Hæ pœnæ trifariã diſtributæ ſunt: tres pertinentes ad craſsiora elementa, terrã & aquã, ex quibus conſtant corpora cum ſuis qualitatibus, fratri Moſis commiſſæ: totidẽ ſoli Moſi, quas inflixit per ignem & aerem, unde animarũ origo præcipua: una utriq́ communis, ordine ſeptima. tres reliquę ad complendũ denarium deo ſeruatæ ſunt. ab aqua fuit initium. hanc quoniam honorãt Ægyptij prę cæteris, tanquam rerum omnium principium primã adhibuit deus ad terrendos caſtigandosq́ noxios. Quid igitur mox accidit? Moſis fratre iuſſu Dei percutiente uirga fluuium, in ſanguinem uertitur quàm longus eſt ad

mare

mare uſq; ab Aethiopia.idem in ſtagnis,foſſis,puteis,fontibus,& omnibus Ægypti aquis euenit,ut deficiente aqua potabili ripas nemo peteret,& nouas uenas aperientibus pro limpido liquore ſanguis emicaret tanq; è uulnere. piſcium quoq; genera extincta ſunt cuncta, uitali facultate uerſa in peſtiferam,ut fœtore complerētur omnia, putreſcentibus ſimul tot corporibus. hominum quoq; ſiti enectorum magnus numerus aceruatim iacebat in triuijs,non ſufficientibus domeſticis ad ſepulturę officia. nam per ſeptem dies hoc malum durauit, donec Ægyptijs ſuppliciter Moſem inuocantibus, & illo deprecante,deus miſertus eſt pereuntium.is cum ſit exorabilis,mutauit ſanguinem in aquam dulcem,redditis amni fluctis ſalubribus, qualia prius fuerant.ſed non multo poſt remiſſam mulctam ſcelerati ad eandem crudelitatem redierunt, quaſi omnino è terris migraſſet iuſticia, aut quaſi elapſi ex una pœna non poſſent aliam incurrere. itaq; more puerorum per ætatem nondum ſapientium ſuo malo didicerunt non contemnere.nam uindicta ſecuta eueſtigio, ut illis ceſſantibus tardauerat, ita ad iniquitatem properantes præuertit. rurſus enim Moſis frater iuſſus ad foſſas & ſtagna paludesq; uirgam porrexit.uix manum extenderat, cum ranarum tanta uis prorepſit, ut non tantum fora compleret ac loca ſubdiualia, uerum etiam domos uillasq;, & cuncta ædificia,tam ſacra quàm profana, tam priuata quàm publica, haud ſecus ac ſi hoc genus aquatilium miſſum eſſet in diuerſi elementi coloniam, natura mutante rerum uiciſſitudines. Nam terra eſt aquæ contraria. Itaque cum nec foras progredi poſſent homines uijs oppletis, nec intus manere, refertis etiam intimis penetralibus, & ad ſummas quoque contignationes ranis obrepentibus, ad extremam deſperationem redacti, rurſum ad eoſdem, ut ante confugiunt, rege pollicitante permiſſurum ſe Hebræos abire impune ac libere. Sic exorato deo populi ſui precibus, ranæ partim receperunt ſe in fluuium, partim mortuæ cumulabantur in triuijs, etiam è domibus eodem congeſtæ propter intolerabilem graueolentiā exhalantem è cadaueribus beſtiolarum, quæ uiuæ quoq; moleſtæ ſunt ſenſibus. Poſtquam autem ab hac pœna reſpirarunt modicum, ſicut athletæ collectis uiribus, quo uehementius urgerent, ad conſuetam reuerſi maliciam, obliti ſunt eorum quæ pertulerant. At Deus aquis ceſſare iuſſis, terreſtrem pœnam induxit eodem uſus caſtigatore: qui ubi terram uirga percuſſit, tot ſcnipes ex ea profuſi ſunt, ut uelut extenſa nubes totam obtineret Aegyptum. id animal eſt moleſtiſſimum, quamuis minutum admodum. Nam non ſolam ſuperficiem cutis lædit pruritu noxio, uerumetiā interiora per aures naresq; penetrat.inuolat & in oculos,niſi quis caueat.ſed qui caueri poterāt tot dira examina? Quæret fortaſſe aliquis,cur deus tam uilibus animalibus ad uindictam uti maluerit, quàm urſis, pardis, leonibus, cæterisq; feris carniuoris: aut ſi hæ non placebant, ſaltem familiaribus Ægypto aſpidibus, quarum morſus ſine mora enecat. Is ſi neſcit, diſcat, deum uoluiſſe incolas caſtigare non tollere. Nam ſi eos omnino delere uoluiſſet, non opus erat animalium opera, ſed diuinitus immiſſa fame ac peſtilentia. Præterea diſcat & illud in omni uita profuturum. Quid nam? Homines quando bella gerunt, auxilia ſibi aſciſcere potentiſsima, quibus ſuam infirmi-

infirmitatem ſuppleant. Deum uero omnipotentem, & nullius egentem opera, ſi quando uult tanq̃ inſtrumentis quibuſdā uti ad exigenda ſupplicia, non ualida eligere, quorū robur curat minime, ſed uilia paruaq́ inſtruere inuictis uiribus, atq; ita noxios plectere, quod nunc quoq; accidit. Quid enim ſcnipe uilius? tamen tantū effecit, ut tota Ægyptus deficiens exclamare cogeretur, hunc eſſe dei digitum. manū enim ne à tota quidem terra quanta eſt ſuſtineri poſſe, imò nec à mundo uniuerſo. Hæc ſunt inflicta per fratris miniſterium. Nunc uideamus quas pœnas ipſe Moſes ſumpſerit, & ex quibus naturæ partibus. Aer ac cælum mundi portiones puriſſimæ, aquis & terræ ſucceſſerunt in Ægyptiorum caſtigatione, cuius adminiſtrator Moſes electus fuit. Aer prior turbari cœpit. Nam Ægyptus penè ſola inter regiones in meridiano tractu ſitas, unam ex quatuor anni temporibus ignorat hiemem: uel quia (ut fertur) non longe abeſt à zona torrida, cuius occulto afflatu caleſcunt finitima: uel quia circa æſtiuum ſolſtitium inundans fluuius nubes abſumit. Incipit enim creſcere æſtatis initio, & ſub eius finem deſinit: quo tempore eteſiæ quoque impingunt ex aduerſo in Nili hoſtia, impediturq́ aquarum exitus, mari tumeſcente per uentorum uiolentiam, & fluctibus, quaſi pro muro ſe opponentibus, ita ut amnis fluenta retroagantur. Ita fit ut aquis ſibi inuicem occurrentibus, tum his quæ ſuperne à fonte deſcendunt, tum his quæ repelluntur ab hoſtijs, & dilatari nequeuntibus propter ripas eminentiores exaggeratasq́, tandem neceſſariò ſuperefundatur. Eſt & alia cauſa cur hiems Ægypto ſit ſuperuacanea. Nam quod imbres alibi, hic reſtagnationes fluminis efficiunt, arua fœcundantes ad prouentus frugum annuos. Natura autem non ſolet ita in uanum operari, ut pluuias terræ non indigenti largiatur, ſimulq́ gaudet uarietate ſui artificij, concentum è contrarijs qualitatibus temperans. & ideo alijs ſuperne è cælo, alijs inferne è fontibus ac fluuijs præbet aquarum commoda. In hoc ſtatu regionis uernantis alienis menſibus, quæ circa brumam irroratur paruis raris que pluuijs duntaxat in locis maritimis, ſupra Memphim autem regiam nullas omnino ſentit, repente aer nouam ſumpſit faciem, ut hybernis regionibus conſuetæ tempeſtates ſimul ingruerent, imbres, grandines, procellæ atque turbines, colliſiones nubium, continua ſulgura & tonitrua prodigioſa ſpecie. Grando enim intermixta nec ipſa liqueſcebat, nec extinguebat fulmina, ſed utraque uno codemq́ deferebantur impetu. Nec ſolum inclementia cæli contriſtabat incolas, uerum etiam rei nouitas. Credebant enim, nec falſo, ab irato deo mutari omnia, tempeſtatibus inſolitis arbuſta ſegetesq́ uaſtantibus, pereuntibus ſimul non paucis animalibus, partim frigore abſumptis, partim eliſis grandine ruente more lapidum, nonnullis etiam ictis fulmine, ex quibus ſi quæ ſupererant, ambuſta circumferebant uulnera ad terrorem uidentium. Poſt finem autem huius cladis rege cum ſuis reuerſo ad contumaciam, Moſes iubente deo uirgam extendit in aerem. Moxq́ auſter incubuit uiolentiſsimus, per totam diem noctemq́ inualeſcens, malum uel per ſe ualde noxium. Eſt enim aridus inuehēs dolorem capitis & grauedinem, languorisq́ tedium, præſertim in Ægypto regione ad auſtrū oppoſita, & expoſita ſolibus, ut quāprimū is

uentus

uentus mouetur æſtu exurat omnia. Tunc uero intulit etiam locuſtarum agmina in ſtirpium perniciẽ, quæ indeſinenter affluentes abſumpſerunt quicquid poſt tẽpeſtates ſuperfuerat, ut in ampliſsima regione nihil relinquerẽt uiride. ad has extremas calamitates redacti uix reſipuerũt regi occlamantes: Quouſq; non permittis his uiris exitũ? an nondum ſentis Ægyptum perdi tam? ille, ut tum uidebatur, aſſenſit: relaxataq; clade ad Moſis deprecationẽ uentus à mari exortus locuſtas diſpulit. Verùm hoc quoq; malo defunctis, quia rex manebat ut ante difficilis, ſuperuenit calamitas maior quàm ulla hactenus. Sereno enim die repente offuſæ ſunt tenebræ, ſiue ob defectum ſolis maiorem ſolito, ſiue cõtinuis denſisq; nubibus cælũ ſubtexentibus, & nimia cõſtipatiõe interclusis radijs, ut dies nihil differret à nocturna caligine: qua per triduum continuata, uidebatur una perpetua nox longiſsima. tunc aiunt eos aut non auſos è cubili ſurgere: aut ſi neceſsitates naturales urgerent, more cæcorum palpando parietes, & ſi quid erat præ manibus, ægre potuiſſe progredi. Nam ignis quo utimur quotidie, uel aere turbato extinguebatur, uel uincebatur à craſsiſsimis tenebris, ita ut ſaluis oculis ſumme neceſſarium uidendi ſenſum ceu exoculati requirerent: quo adempto cæterorum nullus uſus erat. Nam nec loqui, nec audire, nec cibis frui licebat, ſed per ſilentium fame cruciabantur, nulli uacantes ſenſui, præſenti malo prægrauante, donec Moſes miſeratione motus deum exorauit. Tum demum ſucceſsit lux tenebris, & nocti dies ſereniſsima. His plagis percuſſos ferunt à Moſe, mixta fulminibus grandine, & locuſtis, & tenebris lumen nullum admittentibus. Vnam de communi ſententia fratres ambo inflixerunt in hunc modum. Deo iubente cinerem è fornace hauſerunt manibus, quem ſolus Moſes iactauit in aerem. Moxq; puluis excitatus, & longe lateq; diſperſus, hominibus brutisq; dira per totam cutem inuſsit ulcera, carnibus ſimul intumeſcentibus & fœdis puſtulis ſcatentibus, ac ſi ſuccenſæ clam efferueſcerent. Quo cruciatu, ſicut par erat in exulceratione ac inflammatione, oppreſsi, non minus animo laborabant quàm corpore, miſere uexati doloribus. Videbatur enim unum ulcus à uertice uſque ad imos pedes, his quæ membratim ſparſa erant, continua ſerpigine in unum coeuntibus: donec rurſum legiſlatore ſupplicante pro affectis morbus leuatus eſt. Cæterum hæc caſtigatio commiſſa eſt ambobus: propter puluerem fratri, penes quem erat cura pœnarum è terra prouenientium, Moſi propter aerem mutatum ad affligendos incolas, nam hic erat miniſter calamitatum ex aere cæloq; naſcentium. Superſunt tria genera inflicta ab ipſo deo, ſine ullo humano miniſterio, quæ ſingula indicabo quantum potero, primum per animal omnium audaciſsimum cynomyiam, cui ueram appellationem impoſuerunt periti nominum, ut erant ſapientiſsimi, compoſitam è duobus impudentiſsimis animantibus, muſca & cane, altera uincente omnes uolucres temeritate, altero omnes terreſtres quadrupedes. Accurrunt enim intrepide, & ſi quis arceat, non cedunt peruicacia, donec ſatientur carnibus & ſanguine. At cynomyia particeps amborum audaciæ, mordax & inſidioſum eſt animal. Nam è longinquo cum ſtridore in teli morem magno impetu aduolat, infixaq; cuti hæret pertinaciter. Tunc uero diris exagitatæ, multo

moleſtiores

moleſtiores erant,ultra natiuam ſitim ſanguinis armatæ ad ultionem diuini tus contra homines impios. Poſt hanc pœnā ſucceſsit alia, nemine tunc quoque miniſtro irati numinis, uidelicet interitus pecudum. nā armenta & greges ouium caprarumq́;, præterea iumenta omnis generis, una die tanquam ex compoſito gregatim moriebantur, portendentia paulo poſt ſecuturā peſtem hominum: quemadmodum aiūt publicas peſtilētias ſolere primum in bruta ſęuire animalia. Tandem acceſsit extrema pœna decima ſuperioribus omnibus atrocior, ipſis Ægyptijs morientibus, nō tamē omnibus. nolebat enim deus regionem deſertam reddere, quam caſtigatam tantum uoluit. itaque parcēs maximæ turbæ omnis ætatis uirorum atq; mulierum, morti addixit ſolos primogenitos, exorſus à maximo natu regio filio, & in uiliſsimæ ancillæ piſtrinariæ filium definēs. Nam circiter noctem mediam quotquot primi patris matrisq́; appellationem iucundiſsimam attulerunt parētibus, & uiciſsim ab ipſis primi nominati ſunt filij, ſani ualentesq́;, nullo præcedente morbo repente interierūt ad unum, ut nulla familia ſine domeſtico luctu tunc inuenta ſit. Prima uero luce cum quiſq; ſuos chariſsimos inopinata nece ſublatos uideret, cum quibus ſuperiore die ſuauiter uſq; ueſperam cōuixerat, ut in publico luctu grauiſsimo, comploratione impleuerunt omnia. cum eñ nemo eſſet exſors eius calamitatis, unus erat clamor omnium, uno luctu obtinente totam regionem quacunq; patebat: qui tantiſper dum intra priuatos parietes ſe cōtinebat, ſingulis aliena mala ignorātibus, priuatus etiam tum uidebatur. Vbi uero alij didicerunt ex alijs, geminabatur comploratio, accedente grauātecq; dolore publico, ut ne conſolator quidem exiſteret. quis enim ſolaretur alterum, ipſe cōſolatione indigens? cæterum ut in tali caſu ſolet fieri, putantes hæc eſſe maiorum malorum initia, & ſoliciti de interitu ſuperſtitum, flentes cōuolabant in regiam, ſciſsisq; ſuis ueſtibus regi cauſam calamitatis imputabāt, dicētes nihil mali ſe paſſuros fuiſſe, ſi Moſes impetraſſet quæ petierat. Nunc habere ſe obſtinatæ peruicaciæ cōtentionisq; intempeſtiuæ præmia. deinde pro ſe quiſq; certatim hortabatur populum, ut propere tota regione decederent, uel unam diem horámue differre longum rati & periculoſum inſuper. ad hunc modum expulſi protruſiq;, memores ingenuitatis priſtinæ, auſi ſunt facinus quo iniurias acceptas repēderent. multum enim prædæ nacti ſarcinas partim ſuis humeris, partim iumētis, impoſuerūt, nō præ auaricia (ut obtrectatores dicerēt) aut alienarum fortunarum cōcupiſcentia (quæ eñ eſſe poterat?) ſed primum ut diuturni laboris neceſſariā mercedem reciperēt: deinde ut pro acceptis tempore quo ſeruierant iniurijs, ſi nō pro merito, aliquid tamē damni reponerēt. Nec enim eſt par iactura libertatis & pecuniæ, cum nemo ſanus nō malit uitæ q̄ libertatis adire periculum. itaq; utrūq; factum iure tueri poſſunt, ſiue ut in pace mercedem receperūt, qua tam diu fraudati fuerant: ſiue ut bello uictores uictos bonis ſpoliauerūt. ab illis eñ orta fuerat iniuria, qui hoſpites ſupplicésque ſuos (ut ante dixi) quaſi captiuos in ſeruitutem redegerāt. Tandem ubi ſe obtulit occaſio meliorum temporū, populus inermis illatam ſibi uim ultus eſt, protegēte ipſa iuſticia. Tot plagis Ægyptus caſtigata eſt, quarum tamen nulla Hebræos attigit, quamuis cohabitantes in eiſdem oppidis, uicis,
domibus

domibus,terra,aqua,aere, igne, præcipuis naturæ partibus conſpirantibus,
ut impoſsibile eſſet effugere. id quod maxime mirum fuit, ab eiſdem rebus
uno eodemꝗ loco ac tempore,alios ſeruari,alios interimi. Fluuius uerſus e-
rat in ſanguinem,at nõ Hebræis:his enim haurientibus fiebat potabilis. Rā-
næ ex aquis in terram ſubrepentes ſora,uillas,domos impleuerant,ſolos He
bræos deuitabant, ac ſi ſcirent diſcernere qui puniendi eſſent, qui nequaꝗ.
Non ſcnipes,non cynomyiæ,non locuſtæ,quę arboribus,ſatis,animalibus,
hominibus uaſtitatem intulerant,ad hos aduolauerunt. non imbrium,gran-
dinum,fulminum continuata uis ad hos uſꝗ peruenit. exulcerationem mo-
leſtiſsimam ne in ſomnis quidem ſenſerunt. cum denſiſsimæ tenebræ offun
derentur alijs,ipſi in diurna puraꝗ luce degebant. cum interirent Ægyptio
rum primogeniti,nemo Hebræus perijt. & merito,quãdo ne pecudum qui-
dem peſtis ad horum greges ulla uenerunt contagia. Nec aliud uideri pote-
rant illo tempore ꝙ ſpectatores calamitatum alienarum, ex quibus utiliſsi-
mam doctrinam pietatis perciperẽt. nunquam enim tam manifeſtum bono-
rum & malorũ iudicium extitit, alteris exitium,alteris ſalutem afferẽs. Erant
autem uiri demigrantes ſupra DCM. reliquæ turbæ ſenum,puerorum,mulie
rum iniri non poterat numerus. huc accedebat ſeruitiorum multitudo pro-
miſcua & quaſi ſuppoſiticia. hos Hebræi ſuſceperant è fœminis Ægyptijs,
contributos paterno generi,quidam etiam pietatis amore ſe adiunxerant,&
erant qui tot continuis caſtigationibus profecerant in melius. Horũ omniũ
princeps Moſes electus eſt: quam poteſtatem accepit nõ ut alij fretus armis
& machinis,aut equeſtribus,pedeſtribus naualibusꝗ coprjs:ſed uirtutis er-
gô honoratus & charitatis qua uniuerſos proſequebatur indeſinenter, deo
quoꝗ fauente honori uiri optimi. Nam quia regnum Ægypti dereliquerat
cum eſſet nepos regius, & offenſus incolarum ſuperbia uiolentiaꝗ adopta-
tores ſuos abdicauerat,ſimulꝗ ſpes illas abiecerat præ generoſa magnanimi
tate & amore iuſtitiæ, uiſum eſt omnipotenti rerum gubernatori, frequen-
tioris meliorisꝗ gentis regnum ei reponere, quæ una omnium erat functu-
ra ſacerdotio, & uota factura pro uniuerſo humano genere, quibus & mala
auerterentur,& impetrarentur proſpera. Aſſumpto autem principatu non
hoc egit,ſicut nonnulli ſolent,ut augeret ſuam familiam, & filios quos duos
habebat extolleret, ſocios ac mox ſucceſſores habiturus: ſed ubiꝗ incorru-
pte ſe gerens in rebus minimis ęque ac maximis,ſuperauit naturalem affectũ
erga liberos, malens rationis obtemperare iudicio. Vnicum enim habebat
propoſitum neceſſarium,iuuare ſubditos,& dictis factisꝗ utilitati eorũ con
ſulere,nullam occaſionẽ prætermittendo in promouendis eorum negocijs.
Solus hic omnium qui unquam principatum geſſerunt,non aurum,non ar-
gentum in theſauros condidit, non tributa exegit, non palatia, non latifun-
dia,non greges,non famulicia,non reditus,nõ alias opes ſibi parauit,quam-
uis poſſet habere omnium harum rerum copiam:ſed exiſtimans animæ pau
peris indicium eſſe mirari materiales diuitias, has quidem ut cæcas contem-
pſit, illas uerò naturales perſpicacesꝗ honorauit & amauit ſi quis unquam
alius,in ueſtitu uictuꝗ quotidiano nihil præ ſe ferens faſtus tragici, ſed ſim-
plicitatem frugalitatemꝗ exercẽs priuati hominis, Regem autem in his ſolis

agebat quæ uere ſunt regia: ut ſunt continentia, fortitudo, ſobrietas, ſolertia, prudentia, ſcientia, induſtria, tolerantia, iuſticia, uoluptatis contemptus, ad uirtutem exhortatio, obiurgationes caſtigationesq́ peccantium legitimę, & recte facientium laudes atq; præmia. Itaq; quoniam auariciæ renunciauerat & diuitijs honoratis apud homines, perfectas maximasq́ diuitias pro his ei deus reddidit: hoc eſt, ut tantundem poſſet quantum terra & mare ac flumina elementaq́ cætera, & quæ ex his ſunt condita. fecit enim eum ſuæ potentiæ participem, totum mundum ei ſubdens tanquam hæreditarium. quamobrem ſingula elemēta obediebant ut domino, ad iuſſum eius ſuas uires mutantia. Nec mirum, quandoquidem iuxta prouerbium, Amicorum omnia ſunt cōmunia, amicus autem dei propheta dicitur: unde conſequitur ut diuinæ poſſeſsionis uſum habeat. nam deus nullius eget, cum poſsideat omnia. Bonus autem uir nihil proprie poſsidet, nec ſeipſum quidem, uerum de theſauris dei quantum poteſt accipit. & merito, cum mūdi ciuis ſit: ideo nullam priuatim in orbe habet patriam: quippe qui hæreditatem habet non unam quampiam regionem, ſed mundum uniuerſum. Quid quod maiorem etiam cum omnipotente rerum patre conditoreq́ ſocietatem adeptus, cōmuni appellatione dignatus eſt? nominatur enim totius gentis deus atq; rex, & caliginem ubi deus erat intraſſe dicitur, hoc eſt in illam inuiſibilem, incorporeā, ſpecie formaq́ carentem exemplarem eſſentiam, abſtruſos à mortali natura contemplationes conſiderans. Seipſum quoq; ſuamq́ uitam, quaſi tabulam elegantiſsime pictam propoſuit ſpectandam, diuinum opus imitandumq́ poſteris. Felices qui has figuras ſuis animis imprimunt, aut certe ſtudent exprimere. Optandum eſt enim ut menti contingat abſoluta modis omnibus uirtutis ſpecies: ſin minus, ſaltem certum acquirendæ huius deſiderium. Ne illud quidem ignotum eſt, quòd claros uiros imitātur obſcuri & ignobiles, ſua ſponte ſequendo quocunq; uiderint illos cōtendere. Itaq; ſiquando princeps ſe totum dans uoluptatibus, primus ad uitam delicatam deflectit, uniuerſa propemodum ſubditorum multitudo ad uentrem & ea quæ ſub uētre ſunt proclinat præter appetitum neceſſarium, niſi qui naturæ benignitate animam ſortiti ſunt non inſidiatricem ſed propitiam. quod ſi honeſtiorem ſeueriorémq́ ſectam ille prætulerit, intemperantes quoq; mutantur ad continentiam, uel metu, uel reuerentia, ut habeantur æmulatores ſtudiorum ſimilium. nec enim ſic inſaniunt, ut ſe prętantioribus anteferant. Et fortaſſe quia legiſlator futurus erat, multo ante ipſe lex animata rationaliſq́ factus eſt per dei prouidentiam, quæ neſcientem deſtinabat huic muneri. Ergo poſtquam de cōmuni conſenſu accepit imperium non ſine numine, decreuit coloniam in Phœnicen, Cœleſyriam, Palæſtinamq́, tunc cōmuni nomine Chananæā, deducere, cuius fines diſterminabantur ab Ægypto trium dierū itinere. duxit autem per uiam minime compendiariam: tum quia uerebatur ne regionum earum incolæ metu amittendarum unà cum libertate ſedium armati occurrerent, ipſi uerò ab hoſtibus reiecti ad hoſtes reuerti cogerentur, à nouis ad ueteres, pręter ludibrium paſſuri grauiora quàm antea: tum quia uolebat per uaſtas ſolitudines ducendo experiri horum obedientiam, inſtructorum non amplis cōmeatibus, ſed paulatim deficientibus. Quamobrem de recta

uia

uia decedens inuenit obliquū tramitem: cum ingreſſus eſt, ratus ad rubrum mare ducere. Fertur illo tempore accidiſſe ingens naturæ miraculum, quale nunquam auditum fuerat poſt hominum memoriam. præcedebat populum nubes in magnæ columnæ ſpeciem, ſolari ſplendore lucens interdiu, noctu uero flammeo, ut eius ductu abſq; periculo erroris incederent. Credi tamen poteſt aliquem è ſummi regis præfectis angelum, nube inuolutum eos duxiſſe, quem nefas ſit aſpici mortalibus oculis. At rex Ægyptius poſtquam animaduertit hos ferri per deuia ſicut putabat, ingreſſos deſertum à nullis tritum uiatoribus, gaudebat eos aberraſſe à recto itinere, uidelicet ratus non inuenturos exitum: iamq; miſsionis pœnitens, ſtatuit eos perſequi, aut metu retracturus in ſeruitutem, aut internecione deleturus gentem profugam. deinde aſſumpto omni equitatu, iaculatoribus, funditoribus, ſagittarijs, uelitibus, & uniuerſis leuis armaturæ militibus, ſexcentiſq; falcatis curribus, præfectiſq; huic expeditioni purpuratis quo alacrius ſequerentur cæteri ſine detrectatione militiæ, excurrit ſumma celeritate, properans ut fugientes improuiſos opprimeret. Solent enim inſultus repentini terrere grauius, & ſecuri facilius intercipiuntur quàm ſoliciti. id tunc quoque ſperans ille ſequebatur, quaſi ad primum clamorem uictor euaſurus. Et iam populus in littore caſtra poſuerat: quibus prandium parantibus primum exaudiebatur ſtrepitus, ut propinquante tanta uirorum equorumq; multitudine certatim properantium: mox progreſsi extra tabernacula circumſpectabant arrectis auribus. paulo poſt conſpectus eſt in tumulis hoſtilis exercitus inſtructus ad prælium explicata acie. Hoc tam inexpectato caſu perterriti, cum nec arma illis ad defenſionem ſuppeterent (non enim ad bellum, ſed ad quærendas ſedes exiuerant) nec ipſi fugam expedirent, à tergo mari claudente, à fronte imminentibus hoſtibus, ab utroque latere obiacentibus uaſtis inuijſq; ſolitudinibus, trepidabant deſperantes, ut fit, in tantis calamitatibus, incuſabantq; principem occlamantes: Num deerant ſepulcreta in Ægypto, ut nos huc adductos necatoſq; ſepelires in ſolitudine? no'nne quæuis ſeruitus eſt morte leuior? ineſcaſti plebeculam ſpe libertatis, ut adiret uitæ periculum. abuſus es noſtra ſimplicitate, quaſi neſcires Ægyptiorum maliciam & iracundiam. Non uides nullum patere nobis è tot malis inſtantibus effugium? Quid agimus? inermes armatis occurremus? at fugiemus. quomodo, cum ſimus cincti ceu caſsibus infeſtiſsimis hoſtibus, locis inuijs, & mari carente nauigijs? ſi tamen eſt nauigabile. His ille auditis ignoſcebat, memor diuini oraculi: diuiſiſq; mentis & ſermonis officijs, eodem tempore, altera deprecabatur deum tacitus ut eos è deſperatis rebus eriperet: altero confirmabat ſolabaturq; tumultuantes: Nolite animo concidere. aliud eſt humanum, aliud diuinum auxilium. cur tantum credibilibus ſermonibus fidem accommodatis? noſter adiutor nullis opus habet apparatibus. exitum inuenire in rebus dubijs eſt deo proprium. ſolus ille plus quàm uniuerſa creatura poteſt. His illos etiam tum ſui compos hortabatur. paulo uerò poſt iam afflatus familiari numine hæc cecinit: Exercitus iſte inſtructiſsimus ut uidetis armis uiriſq;, non terrebit uos poſtea. internecione totus delebitur ſubmergeturq;, ut ne reliquiæ quidem eius in terra maneant, idq; non poſt longum

tempus, ſed nocte proxima. Hoc ille tum reſponſum edidit: poſt ſolis autem occaſum exortus eſt auſter uehemētiſsimus, qui mare tunc ſolitum cum æſtu decedere, protruſit etiam ulterius nudatis littoribus, ſicut fit in torrentum eluuie. nox quoque denſis nubibus obſcura nullis illuſtrabatur ſideribus, quo magis caligo perſequutoribus eſſet formidabilis. Tum Moſes iuſſus uirga mare percutit. quo facto aquæ ſcinduntur, & altera pars in altum tollitur ſtans more parietis ſolida, altera ceu freno impoſito ui occulta retrahitur: media ſciſſura ſiccata patentem latamq́ uiam prębente ad populi tranſitum. Moſes gaudens conſpecto hoc tam prodigioſo miraculo ſuis addebat animum, iubebatq́ caſtra mouere quàm poſſent celerrime. inter cunctandum autem nouum prodigium ſe obtulit. Nubes quę hactenus uię dux ſolita erat præcedere, tunc retrograda in extremo uiſa eſt agmine quaſi ad eius cuſtodiam, obiectu ſuo fugientes à perſequentibus dirimens, illis muniens iter tutius, hos retardans & infringens impetum eorum celerem. quo portento Ægyptij perterriti, tumultu atque trepidatione complebant omnia, turbatis præ metu ordinibus incurſantes in ſe inuicem, ac ſero fruſtràq́ conantes fugere. Nam Hebræi ſummo mane per ſiccam uiam traijciebant unà cum uxoribus ac liberis. Hoſtes autem undis marinis rurſum in unum coeuntibus mergebantur cum ſuis equis & curribus, æſtum refluum uoluentibus etiam aquilonis flatibus, ut ne ignifer quidem ſuperſtes relinqueretur, nunciaturus acceptam cladem Ægyptijs. At Hebræi ſtupentes quòd prodigioſam inſperatamq́ ſine ſanguine nacti eſſent uictoriam, & uidentes hoſtem deletum momento temporis, duos choros, alterum uirorum, alterum mulierum, ſtatuerunt in littore, cecineruntq́ deo hymnos gratulatorios, præeunte carmen uiris Moſe, ſorore uerò huius mulieribus. nam hi choreas ductabant. Relicto deinde mari aliquandiu faciebant iter ſecurum, erepti hoſtibus: ſed cum per triduum aquam non inuenirent, rurſum præ ſiti mœſti ad querelas reuertebantur, quaſi nullo accepto beneficio. ſemper enim præſens moleſtia ſolet auferre memoriam uoluptatis præteritæ. Conſpectis deinde fontibus accurrunt læti, decepti uana ſpe tanquam hauſturi. Amaræ enim erant aquæ, quarum guſtu offenſi defecerunt & animis & corporibus, non tam ſuam quàm puerorum uicem dolentes, quos petentes potum non poterant uidere ſiccis oculis. nonnulli uero inconſtantiores & parum certæ pietatis, etiam præterita incuſabant, ut quæ non ſalutem afferrent, ſed grauiorem perniciem, quòd multo ſatius eſſet hoſtili manu cadere, quàm ſiti excruciari inſuper. illic enim eſſe citam mortem, uel potius ad immortalitatem tranſitum: hanc autem ueram eſſe mortem, diuturnam ſimul ac cruciabilem, cum ſenſus eius magis quàm ipſa timeatur. In hac lamentatione populi rurſum Moſes ſupplex deum precatur, ut gnarus imbecillitatis animalium, præſertim hominum, propter corporis neceſsitates, à cibo pendentium, & duro tantum uentri ſeruientium, det ueniam deſperantibus, & omnium egeſtatem explicat, idq́ ſine dilatione, quando mortalium naturalis incuria celerem opem deſideret. Ille facile exoratus aperit ſupplicis animæ oculum, & oſtendit lignum, quod ſublatum iuſsit in fontes immitti: ſiue uis ea natiua fuit, ignorata hactenus: ſiue tum primum ad præſentem uſum

eſt

eſt indita. Quod ubi factum eſt, fontes dulcedinem acceperunt ut eſſent po/tabiles, ac ſi nunquam ante amari quicquam habuiſſent, adeò nullum reli-ctum fuerat ueſtigium uitij priſtini. Ad hunc modum extincta ſiti uoluptas geminata contigit, quandoquidem quoties prçter ſpem incidit, maiorem af-fert lætitiam. Impletis deinde hydrijs diſceſſerunt tanquam epulati in feſti-uiſsimo conuiuio, ebrietate non temulenta ebrij, ſed illa ſobria, quam mera-cam hauſerant ex propinationibus ſui principis pietati deditiſsimi: atque ita peruenerunt in ſtationem ſecundam, aquas habentem & arbores, cui nomē Ælim erat, riguam duodecim fontibus, apud quos erant ſeptuaginta palmæ ramoſæ ac uirentiſsimæ, bonum omen genti afferentes, ſi quis obſeruet ocu lis mentis perſpicacibus. nam ea diuiditur in tribus duodecim, ſingulas fon-ti ſimiles, ut quæ pietatis fluentis ſcateant, unde indeſinenter proficiſcuntur præclara facinora. principes autem familiarum totius gentis fuere ſeptuagin ta, merito aſsimilati palmæ arborum præſtantiſsimæ: quæ aſpectu pulcher-rima, fructum quoque fert optimum, & uitalem uim habet non in radicibus defoſſam ut cæteræ, ſed in ſummo quaſi cor ſitam in ramorum medio, à qui-bus circumquaque ſtipatur ceu princeps à ſuis ſatellitibus. cuiuſmodi natu-ra eſt etiam mentis quæcunque ſanctitatem deguſtauit. ſolet enim hæc ſur-ſum ſpectare & in ſublimibus uerſari occupata contemplandis diuinis pul-chritudinibus, naucifaciens terrenas, & hæc luſus reputans, illa ſeria. Non multum deinde fluxit temporis, cum deficientibus cibarijs fame tentaban-tur, quaſi per uices prementibus eos neceſsitatibus. Graues enim dominæ ſi tis & fames ſuo quæque tempore urgebant, ut altera ceſſante, ſuccederet al-tera: id uerò adflictis erat moleſtiſsimum & intolerabile: qui poſtquam ſi-bi uidebantur euaſiſſe ſitis periculum, in famis inſidias inciderant. Nec ſo-lum præſens grauabat inopia, ſed etiam in futurum commeatus deſperatio. uidentes enim uaſtam ſolitudinem, frugum ſterilem, deſpondebant animū. nihil apparebat præter rupes aſperas, aut campos ſalſuginoſos ſaxoſos'ue tu mulos, aut arenarum aceruos altiſsimos. nuſquam fluuius uel torrens uel perennis, nuſquam fons, nulla ſata, nullæ arbores, non mites, non ſilue-ſtres, non uolucre non terreſtre animal, niſi uenenoſa reptilia pernicioſa ho-mini, ſerpentes & ſcorpij. Adhæc ſubibat animum copia & ubertas regio-nis Ægyptiæ, quam conferentes cum egeſtate prementē, tanto magis indi-gnabantur, tales uoces iactantes alij apud alios: Libertatis ſpe migrauimus, nunc ne uiuere quidem poſſumus. Felices noſtri ducis pollicitationibus, rē ipſa ſumus miſerrimi omnium mortalium. Quis finis erit tam longi & inu-tilis itineris? tum nauigationes tum terreſtres peregrinationes habent termi num aliquem propoſitum, uel portum frequentem commercijs, uel urbem aut regionem quampiam: ſoli nos uagamur per inuias ſolitudines deſtituti ſpe rerum omnium. progredimur enim per deſerta patentiſsimo ſimilia pe-lago, & indies maior offert ſe uaſtitas. poſtquam nos inflauit uanis ſermoni-bus, & aures ſpe repleuit, nunc uentres fame uexat, nec alimenta expediens neceſſaria. prætextu deducendæ coloniæ tantam decepit multitudinem, è lo cis cultis in inculta ſeductam: ſupereſt ut eam deducat ad inferos, quæ eſt uia uitæ ultima. His opprobrijs petito nō tam moleſtum erat male audire, quàm

ferre hominum inconſtantiã. experti enim plurima miracula præter ſolitum rerum ordinẽ, non debebant amplius ſuas coniecturas ſequi utcunq; probabiles, ſed potius amplecti fidem cuius toties experimẽta uiderãt. attamẽ cum reputaret nullam calamitatẽ eſſe grauiorem inopia, facile ignoſcebat imperito uulgo & ſuapte natura mobili, tantũ intento præſentibus, quæ tum præteritorum memoriã eximunt, tum in futurũ ſpem adimunt. itaq; mœſtis omnibus & nihil præter extremã calamitatem expectantibus, imminentem ut putabant capiti: deus partim propria motus clementia, partim in honorem ducis ſuo iuſſu electi, quo magis eius pietatem ſanctitatemq; cõmendaret parem proſperis rebus & dubijs, miſeriæ remedium exhibuit nouũ & inauditum antea: ut tam manifeſtis ſignis ſui fauoris præſentis reuerentiã eis induceret: ne ſi quando non omnia cederent ex ſententia, ſpem ſimul & patientiã abijcerent. Quid igitur accidit? Poſtridie diluculo multũ roris circum caſtra decidit paulatim niuis in morem, diſsimilis huic uulgari & penè quotidiano, quippe qui nec aqua erat, nec grando, nec nix, nec glacies, quod genus nubes inuehunt hibernis tempeſtatibus: ſed in milij ſpeciem minutus candidiſsimusq;, ut aceruatim extra tabernacula iaceret mirando ſpectaculo. quo ſtupefacti ſcitabantur ex duce, quænam eſſet hæc nunquam ante uiſa pluuia, aut in quem uſum demiſſa. tum ille diuinitus hoc oraculum edidit: Mortalibus data ſunt arua campeſtria ſulcis proſcindenda ut ſemẽtem agricolis reddant cum fœnore prouentus annui, quantum ſatis ſit ad rerum uictui neceſſariarum copiam. at deo non una pars ſed totus mũdus ſubditur, cuius portiones pro poteſtate uertit in uſus quoſcunq; uult. nunc ſic illi uiſum eſt ut alimentis aer non aqua ſubſeruiat, quandoquidem terra quoq; ſolet producere pluuiam. Ægyptius fluuius quotannis arua inundans & irrigans, quid aliud eſt quàm terreſtris pluuia? Miranda ſanè res, etiamſi nihil acceſsiſſet noui præterea: acceſsit tamen quod magis mireris. afferebantur certatim uaſa iumentis & humeris hominum, ut & in futurum cõmeatus ſufficeret: ſed nõ erat opus reponere, ex quo deus decreuit recentia ſemper dona ſuggerere. Vrgenti neceſsitati abunde ſatis factũ eſt, cunctis ſuauiter ueſcentibus: quicquid ſeruatum eſt in craſtinum, totum perijt, ita corruptum ut fœteret ſcateretq; uermiculis. abiectis igitur his reliquijs inueniebant cibos alios, cum rore matutino depluentes quotidie. tum quoq; ſeptimo diei honor eximius eſt habitus. quoniã enim nihil operis eo die permittitur, à paruis magnisq; ceſſatione indicta, ne feriæ uiolarentur propter uſum neceſſarium, duplum deus pluebat pridie ſabbati, iuſſo populo colligere quod duraret in biduum proximũ, cibo tantiſper incorrupto manente præter ſolitũ. ſucceſsit & aliud miraculum haudquaquam prætereundum ſilentio. per continuos quadraginta annos, toto illo tam diuturno itinere, neceſſarius uictus nõ defuit iuxta ſemel inſtitutũ ordinem temporum, non ſecus quàm ſi ex horreis dimenſum diſtribueretur ſingulis: ſimulq; diſcebant obſeruationem illius diei ſacratiſsimæ ac deſideratiſsimæ. Cum enim iamdudum quæſiſſent quis eſſet mundi natalis, quo hoc uniuerſum abſolutum eſt, rem à ſuis maioribus ignoratam tandem didicerunt, non ſolum oraculo, uerum etiam argumento manifeſtiſſimo. Videbant enim corrumpi (ut dixi) quicquid ſupererat diebus cæteris,

quod

quod aũt depluebat pridie ſabbati, duplum prouenire, duraretq́; in biduum.
Vſus uerò eius erat huiuſmodi. prima luce collectum molebant aut terebãt,
dein elixo quaſi placentis ueſcebantur ſuauiſsime, abſq; piſtoris opera. Imò
ne delicatioribus quidem cibis diu caruerũt, quales habentur in regionibus
habitatis & felicibus, deo proferẽte ſuas opes in ſolitudine. ueſpertinis enim
horis coturnicum nubes aduolabat à mari tota caſtra inumbrans, terræ tam
propinqua, ut facile præberet aucupium. has capiendo coquendoq́; ut cuiq;
libebat, fruebantur carnibus optimis, ne deſiderarent obſonia. In hac copia
ciborum interuenit magna potus inopia: iamq́; deplorata erat ſalus omniũ,
cum Moſes ſumpta ſacra illa uirga per quam in Ægypto prodigia patraue-
rat, numine correptus rupem percutit. quæ ſeu uena opportuno ictu aperta,
ſeu aquis tum primũ eò corriuatis per occultos cuniculos, erumpentibusq́;
præ impetu, more fontis tantũ profudit, quantũ & ad ſitis remedium, & ad
diuturnam aquationẽ ſuffecit tot milibus. omnes enim hydrias impleuerũt,
ſicut prius ad fontes amaros in dulcem naturam uerſos dei prouidẽtia. quod
ſi quis huic narrationi non credit, non nouit deũ, nec quærit noſcere. alioqui
certo certius ſciret, miracula iſta eſſe dei ludicra, collata cum ſeriјs operibus:
quale eſt creatio cæli cum fixis erraticisq́; ſideribus, lucis, diei ſolisq́; produ-
ctio, itidemq́; nocturni lunaris luminis, terræ fundatio in rerũ meditullio, in
ſularũ & continẽtis immenſa magnitudo, animaliũ ſtirpiumq́; in tot ſpecies
diuiſa uarietas: adhæc maris æſtuaria, fluuiorũ curſus tam perennium ꝙ tor
rentium, latices fontium perpetuo manantium, alibi frigidorũ, calidorũ ali-
bi: præterea tot mutationes aeris, tempora diſcreta annuis horarũ uicibus,
aliæq́; pulcherrimæ res innumeræ, quibus recenſendis uix tota hominis uita
ſufficiat, quæ nec ad unius cuiuſpiã mundi partis miracula ſingulatim excu-
tienda ſatis ſit, etiãſi contingeret longiſsima. Verũ iſta cùm digna ſint admi-
ratione maxima, contemnunt̃ propter conſuetudinẽ. quæ aũt inuſitata ſunt,
quamuis minora, miramur indulgẽtes nouis imaginationibus. Tandẽ poſt
pererratas diu ſolitudines inuias apparuerũt quidã terrę habitabilis termini,
ceu ſuburbana regionis eius quam ſibi deſtinauerãt. habitabat̃ aũt à Phœni-
cibus. hic ſperantes uitã quietã tranquillamq́;, multũ opinione ſua falſi ſunt.
nam regionis eius rex populationẽ agrorũ metuẽs, excita oppidatim iuuen
tute, oppoſuit ſe ut arceret eos à tranſitu. ꝙ ſi armis uiã ſibi aperire conarent̃,
aggrederet̃ integris uiribus & recenti milite feſſos itineribus & cõmeatuum
inopia aquarumq́; penuria, quibus illi neceſsitatib. laborabãt alternãtibus.
At Moſes re per exploratores cognita nõ longe ab hoſte caſtra metatus eſt,
delectu iuniorũ habito, imperatorẽ his Ieſum præficiẽs unũ è minorib. duci-
bus, ipſe properauit ad quærẽdũ maius auxiliũ. purificatus.n. ſolẽnib. luſtra
tionib. aſcẽdit propinquũ tumulũ, ſuppliciter deũ inuocãs ut Hebræis daret
uictoriã, quos liberaſſet à grauiorib. periculis, depulſa nõ ſolũ hominũ uiolẽ
tia, uerũ etiã lue quæ corruptis elemẽtis Ægyptios infeſtauerat, atq; etiã per
totũ iter fame alias ineuitabili. cũ aũt ſtarẽt utrinq; inſtructę acies, nouũ acci
dit prodigiũ in ipſius prophetæ manibus, modo leuiſsimis, modo mire gra-
uibus. quæ quoties leuitatẽ recipiebant, ad cælũ ſublatæ confirmabãt ſocios
ad rem gerendam fortiter: quoties uerò degrauabantur, præualebat hoſtilis

acies, deo ſignificante, quòd alterorũ propria hæreditas ſit terra mundi pars infima, alterorum æther ſacratiſsimus, & quemadmodum in rerum uniuerſitate cælum eſt terra potius, ſic etiam populum ſuum bello ſuperaturum aduerſam aciem. Cum igitur aliquantiſper manus bilancis in morem nunc ſurſum tollerentur nunc deorſum uergerent, certareturq́ marte dubio, tandem repente uelut pinnas habentes pro digitis ſublatæ uolitabant per aerem manentes in ſublimi, donec Hebræis certa uictoria contigit internecione deletis hoſtibus, & clade iuſta domitis ab his quos iniuſtis armis laceſſebãt. Tũc Moſes altare dedicauit, quod ex re nominauit Dei refugiũ, in quo uota perſoluit mactatis uictimis. Poſt prælium decreuit exploratores ad inſpiciendas ſedes genti ſuæ deſtinatas mittere, anno ſecundo poſtquam iter ingreſsi fuerant: ne forte more ſolito per ignorantiã diſſentirent à ducis conſilio: utq́ re auditu cognita, quid agendum eſſet in commune diſpicerent. miſsi ſunt è duodecim tribubus totidem principes electi ex optimatibus, ut omnium eſſet par autoritas: utq́ ex æquo tribus omnes de ſtatu regionis cognoſcerent ex honorationbus, ſi modo illi renunciare uera uoluerint. Electos autem ſic alloquitur: Certaminum ac periculorum quæ ſuſtinuimus & ſuſtinemus hodieq́, præmium erit agrorum diuiſio, quam ſpem ratam faxit deus optimus maximus, ut gentem frequentiſsimã deducamus in coloniam. profuerit autem plurimum locorum, hominũ, rerum conditionẽ pernoſcere, ſicut ignorare hæc eſt noxium. ideo uos elegimus, ut ueſtris oculis atq́ mentibus illa inſpiceremus. eritis igitur tot milibus pro auribus & oculis, ut cognoſcatis quæ nos ſcire oportet, nimirum tria hæc: incolarum frequentiam ac potentiam, urbium ſitum, munitę ſint an ſine munitionibus: poſtremo quænam ſit agri natura, num ferax & apta uinetis, arbuſtis atq́ ſegetibus, an contrà ſterilis: ut aduerſus uires copiasq́ incolarũ inſtruamus nos legionibus quas illis tuto poſsimus opponere, contra locorum autem difficultates machinis oppugnatorijs. naturam quoque regionis ſcire neceſſum eſt, bona ſit an non. alioqui pro poſſeſsione ſterilium agrorum ultro ſubire pericula, ſumma ſtulticia fuerit. arma autẽ noſtra & machinæ atq́ copiæ ſitæ ſunt in ſola erga deũ fiducia. hoc apparatu freti nullis cedemus terroribus: hoc uincemus, etiamſi fuerimus inferiores robore, habitudine, audacia, peritia, copijs: hoc inſtructi etiã in uaſta ſolitudine nihil requiſiuimus eorũ quæ habent in urbibus. tempus quoq́ nunc eſt explorationi aptiſsimũ, uernũ uidelicet, quando ad maturitatem tendunt ſegetes, & arborum fructus proferre ſe incipiunt. præſtat tamen differre in æſtatem reditũ, & afferre aliquid fructuum, quod ſit regionis eius ubertatis ſpecimen. His auditis ad explorandum proficiſcuntur deducente uniuerſa multitudine, ſolicita ne comprehenſi luant ſupplicium, & accipiatur geminum incõmodum, uirorum tributim ſelectorum interitus, cum ignoratione rerum hoſtilium quarũ petebatur noticia. habebant autem ſecum duces peritos locorum, quos ſequebantur in itinere. cumq́ appropinquaſſent finibus, aſcenſo monte altiſsimo contemplabantur regionẽ magna ex parte campeſtrem, feracem hordei, tritici, atque pabuli. montana quoq́ uitibus & arbuſtis erant conſita, ubiq́ uirentia, diſtinctaq́ riuis ac fontibus ad aquandi copiam, ut à radicibus uſq́ cacumina tota latera montium opaca

eſſent

eſſent continuis arboribus,præſertim iuga & ualles mediæ.uidebant etiã ur bes natura ſimul & arte munitas egregie. amplius deinde inquirendo uide-bant incolarum immenſum numerum, gigantibus ſimilium proceritate ac robore.hæc ut diligentius perſpicerent, hæſerunt ibi diutius, ne fallerentur primo intuitu, ſed certiores menti notas imprimerẽt. ſimulq́ curauerunt ut decerptos arborũ fructus iam ſemimaturos ſuis tribulibus oſtenderent,eos præcipue qui non corrumpuntur facile.ſed nihil magis quàm uitis fructum mirabantur.pendebant enim prægrandes uuæ de palmitibus, ſpectaculum uix credibile.harum unam exectam ſuſpenderunt è uecte medio,cuius extre ma impoſuerunt humeris duorum iuuenum,atq́ ita deportabant alijs poſt alios propter pondus ſuccedentibus.de cætero non conſentiebant.In itine-re conuenire eis non poterat quid renunciandum eſſet de communi ſenten-tia,ne quid ſeditionis oriretur in populo,ſed hoc fuit leuius.poſt reditum ex titit maior diſcordia. alij de urbium munimẽtis & ciuium frequentia narran tes,attollenteſq́ in maius omnia, uerbis territabant concionem: alij contrà eleuabant quicquid uiderant, hortando ut forti eſſent animo, & coloniam quærerent,conſecuturi ad primum clamorem uictoriam. nullam urbem la-turam tantæ multitudinis ſimul ingruentis impetum, nec parem futuram in cumbenti oneri. Atq́ ita utrique inuenerunt in plebe quos imbuerent ſuis affectibus,ignauia timidi,fortes uerò ſpe atq́ audacia. Verũ hi portio quin-ta fuerunt,timidis quincuplo ſuperantibus cæteros: quo factum eſt ut pau-corum fortitudo obſcuraretur in tanto ignauorum numero.duobus autori-bus optimi conſilij præualuerunt decem diſſuaſores eorũ ſententiæ,qui per traxerunt in ſuas partes totam plebeiam multitudinem. omnes uno ore lau-dabant montana æque atq́ campeſtria: ſed confeſtim reclamabatur à concio ne:Quid opus eſt nobis alienis fortunis aſſeruatis tanto præſidio,ut nõ poſ-ſint adimi priſtinis dominis? Vix temperatum eſt à manibus,quin duos di-uerſum ſentientes lapidibus obruerent, malentes audire iucunda quàm uti-lia,& ueris falſa præferentes.quod ægerrime ferebat dux multitudinis,diris agitari eam ſuſpicans,quæ tam contumaciter aſpernaretur oracula, nec lon-ge ultionem abeſſe,ſicut euentus docuit. nam illi decem exploratores timidi abſumpti ſunt peſtilentia cum turba ſequuta ipſorum ignauiam.ſoli qui ſua-ſerant eundum intrepide,ſeruati ſunt,præmium referentes pietatis,& reue-renter accepti oraculi.Hæc cauſa fuit ſerius deductæ coloniæ.cum enim po-tuiſſent ſecundo anno poſt q́ ex Ægypto demigrarãt, agros Syriæ diuide-re,deflectẽtes à uia cõpendiaria,uagabanť per receſſus lõginquos et deuios, alios quærẽdo poſt alios,fruſtra defatigãtes animũ cũ corpore,ut meritas im pietatis pœnas perſoluerẽt:quippe qui præter tẽpus iã elapſum,per xxxviij. annos,ætatẽ hominis,ſurſq́ deq́ oberrãtes per inuia, uix quadrageſimo an-no peruenerũt ad eoſdem quos antea terminos. In aditu regionis habitabat gens cognata,quos ſperabant fore belli aduerſus uicinos gerẽdi ſocios,adiu toreſq́ in parandis nouis ſedibus:aut ſi hoc grauarenť, certe neutris ſe adiun cturos partibus.nã utriuſq́ gẽtis primi cõditores,tũ Hebraicę,tũ accolentis fines hoſtiles,una matre unoq́ partu editi fuerãt, quorũ familiæ felici auctæ ſobole in duas populoſas gentes tum excreuerant.harum altera in ſuis man-

ſit ſedibus:altera (ut ante diximus) in Ægyptũ propter famẽ translata,poſt aliquot ætates retro unde uenerat rediјt. hęc cognationis non oblita,quamuis dudum diſiuncta ſedibus:& tunc quoq; nihil de ritu maiorum agnoſcẽs in degeneribus poſteris, arbitrabatur decorum eſſe manſuetis ingenijs, ſi antiquæ neceſsitudini aliquid tribuerent. in altera nullum ſupererat amicitiæ ueſtigium,quæ longe diuerſis aſſueta moribus, rationibus,conſilijs,ſtudijs,auita renouabat odia.nam primus huius gentis autor ius primogenituræ fratri uendiderat, quod paulo poſt facti pœnitens repetijt, atq; etiam necem intentando extorquere uoluit.hæ maiorum priuatæ ſimultates apud integras poſterorum gentes inſtauratæ ſunt eo tempore.Cæterũ dux Hebręorum Moſes,quamuis primo incurſu poterat eos opprimere, iniquum id ratus propter ius antedictę cognationis,maluit tranſitum per eorum agros petere,pollicendo ſe iter facturos ſine incolarum iniuria,intactis agris & pecoribus.ne potum quidem aquæ neceſſarium ſumpturos abſq; precio: in poteſtate incolarum fore annonã,ſe uſuros foro ex ipſorũ arbitrio.at illi contemptis caduceatorib.conditiones fœderis offerentibus, armati obuiã profecti ſunt,bellũ oſtentãtes eis, ſi auderent fines tranſcendere,imò uel attingere.id reſponſum ægre ferente populo,& iam ad arma concitato,propheta è ſuperiore loco ut exaudiri poſſet,ſic eos allocutus eſt: Non eſt iniqua uiri fortiſſimi ueſtra indignatio, qui bonas conditiones offerẽdo repulſam paſsi eſtis à prauis & peruerſis hominibus.Illi quidem digni ſunt ut inhumanitatis pœnas dent,nos tamen decet mitius agere, & uereri gentiles neceſsitudines. alioqui quod erit inter bonos maloſq; diſcrimen,ſi magis cogitabimus quid illi mereantur,q̃ quid nos deceat? His dictis auertit aliò populum, cum uideret omnes aditus inſeſſos præſidijs ab his quibus nihil imminebat periculi,tantum præ inuidia uiam compendiariam interclu ſerant:quod erat certiſſimum indicium maleuolentiæ moleſte ferentium gentem libertati redditã, quam in Ægypto graui ſeruitute premi antea libenter audierant. neceſſe eſt enim ut qui alterius felicitate dolet,eius calamitate gaudeat,quãtumuis diſsimulet.In tantum enim res ſuas cum impijs conſociauerant, ut in ſummã maliciam prolapſi,infenſi eſſent bonis omnibus,ægre ferrent ſucceſſus eorum, gauderent calamitatibus. Id tum latere non potuit, cohibitus eſt tamẽ populus à ſuo principe,eadem opera gemino exemplo edito tum bonitatis tũ prudentiæ.prudenter enim fecit,quòd diſceſſum eſt ſine mutuis iniurijs: q; uero cognationis reſpectu ultionem cohibuit, humanitatis fuit officiũ. horum oppidis præteritis cum ad ulteriora pergeret,rex quidã finitimus Chananes nomine ubi cognouit è ſpeculatoribus exercitũ per loca nõ longe diſsita iter facere,putãs eos ſine ordine incedẽtes facile poſſe opprimi, cũ armata ſuorũ iuuẽtute inuaſit, & primo aſſultu quoſdã ut imparatos coegit terga uertere: interceptiſq; aliquot captiuis inſperato ſucceſſu inflatus, ꝑcedebat ulterius, quaſi oẽs in ſuã poteſtatẽ redacturus. at illi nihil territi accepto incõmodo, imò accenſa audacia ut abolerent ignominiam, hortabant̃ ſe inuicem: Viri ſimus,geramus rem alacriter in primo regionis promiſſæ aditu.intrepide pugnemus pro munimento habentes audaciam. per initia ſæpe de euentu decernitur.dum in limine ſumus terrorem incutiamus incolis,ut inopia qua in

locis

locis deſertis laborauimus,permutemus agrorum fertilium & bene cultorũ copiam.Sic animati uouerũt deo primitias agrorum, eius regis oppida cum ſuis finibus. nec fuerunt uota irrita,propitio numine Hebræis robur adden te,ad extorquendam hoſti uictoriam.Itaq; pugnatum eſt egregie, ſupplica tumq; poſt uictoriam,præda tota conſecrata autori tantæ felicitatis. Oppi da cum uiris & auro argentoq; deo dicari placuit, unde totum id regnum anathema nominatum eſt.Quemadmodum enim unuſquiſq; uir pius conſecrat primitias fructuum comportatorũ ex agris ſuis: ad eundem modũ gens uniuerſa portionem magnæ regionis,in cuius poſſeſsionẽ migrabat,& eam quidem non exiguam,regnum integrum quod primum bello quæſitum eſt, nouæ coloniæ primitias deo dicauit. nefas enim putabãt uel agros diuidere, uel in urbes immigrare, ante conſecratas horum primitias. Paulo poſt fontem copioſum inuenerunt,qui omnibus potum præbuit. is erat in puteo,in eius prouinciæ finibus.ibi acſi merum non aquam hauſiſſent exhilarati,pias choreas circa puteum ducendo nouum carmen canebant in laudem dei datoris agrorum & autoris coloniæ, quòd emenſi longas ſolitudines,terram promiſſam attigiſſent, & in ipſo limine inueniſſent aquæ copiam, meliore nota ſignandum rati hunc puteum.fuerat enim exciſus non plebeiorum ſed regum opera & diligentia:qui ut fertur magnum ſumptum quærendo aquã & apparando puteum fecerant, ſicut apparebat ex operis regij magnificentia.His inopinatis ſucceſsibus lætus Moſes progrediebatur ulterius,iuuentute diſpoſita in primo extremoq; agmine: ſeniorum, mulierũ, puerorumq; turba incedebat media,utrinq; munita præſidio,ſiue frontem ſiue terga hoſtis laceſſeret.Poſt aliquot dies regionem Amorræorum attigit, miſsiſq; legatis ad regem eorum Seon, inuitabat ad eaſdem conditiones, quas prius cognatis obtulerat.ille adeò contumelioſe reſpondit, ut uix ſibi temperaret à manibus,occiſurus ni legatos tutaretur ius gentium:contractiſq; mox copijs expeditionem ſuſcepit,uictoriam ſibi pollicens. Congreſſus autem ſenſit ſibi rem eſſe cum inuictis militibus,qui iam ante exercitatis duratiſq; tum corporibus tum animis,non ſemel uirtutis ſpecimen ediderant. quapropter egregie tunc quoq; uicerunt,à præda tamen abſtinuerunt, ut ſacrarent deo certaminum ſuorum primitias, cuius ope ſubſiſtebãt magis quàm proprijs conſilijs aut uiribus,illo addente animos ad rem gerendam, & cauſam ſuam defendendam fortiter,ſicut tunc quoq; apparuit. non erat enim opus iterato prælio,una acie debellatum eſt,fuſis,fugatis, internecione deletis hoſtilibus copijs. Vrbes etiam eodem tempore exhauſtæ & repletæ ſunt, uacuæ ueteribus incolis, plenæ uictoribus. ſimiliter uillæ prædiaq; ruſtica modo deſerta recipiebant colonos meliores. Hoc bellum gentes omnes Aſianas terruit,præſertim finitimas, quibus propius imminere uidebatur periculũ. Vnus autem è uicinis regibus Balaces nomine, habens in oriente magnum populoſumq; imperium,non auſus armis decernere,domi ſe continuit:& timens clades quas bellum afferre ſolet,ad auguria ſe uertit atq; diuinationes, putans ſe diris execrationibus expugnaturum inuictam Hebræorum potentiam. Erat illo tempore uates magnæ celebritatis in Meſopotamia, peritus omnium diuinationis generum, ſed maxime augurali ſcientia ſibi autorita-

tem parauerat, cuius multa ſæpe experimenta ediderat magna & uix credibilia. nam aliquando imbres futuros prædicebat æſtate præferuida, rurſum alijs ſiccitatem æſtusq́ꝫ brumali tempore: aliquando ubertatem annonæ, rurſum aliâs famem & penuriam: fluuiorum item defectus inundationesq́ꝫ, & procurationes peſtilentiæ, aliaq́ꝫ innumera: quæ ſingula cum præſagire uideretur, erat in ore omnium, inclita fama diuinitatis eius indies ſe ſpargente latius. Ad hunc rex miſit amicos aliquot, rogans ut ueniret, multa repræſentans dona, plura pollicens, nec diſsimulans cur acceſſeret hominem. Ille non ingenue conſtanterq́ꝫ, ſed fucata ciuilitate, quaſi propheta eximius, & nihil abſq́ꝫ diuino nutu facere ſolitus, tergiuerſabatur, negans ſibi hoc permitti à numine. ſic legati reuerſi ſunt infecto negocio. Rex alios mox honoratiores miſit cum maiore ui pecuniæ, iuſſos etiã polliceri ampliora quàm antea munera. Vates ineſcatus & præſenti utilitate, & ſpe futuri commodi, ſimulq́ꝫ oratorum dignitatem reueritus, perſuaderi ſibi paſſus eſt, rurſum fucate cauſatus de numine. itaque poſtridie parabat ſe itineri, narrans admonitum ſe in ſomnis uiſione manifeſta ut incunctanter legatos ſequeretur. Cæterum in uia prodigium ingens ei ſe obtulit, omnino aduerſum ominoſumq́ꝫ illius propoſito. Iumentum enim quo uehebatur, primùm repente conſtitit, deinde quaſi ex aduerſo uiolenter repulſum in tergum retro cedebat, nunc ad dextram, nunc ad læuam flectendo errandoq́ꝫ trepide more temulentorum, etiam uerberibus contumax, ut penè ſeſſorem excuteret, uexatum uiciſsim non mediocriter. Erant enim ex utroq́ꝫ uiæ latere ſepes & macceriæ. in has impingente iumento dominus atterebat lacerabatq́ꝫ crura & genua. uidelicet obuio ſpectro iamdudum territabatur animal, cui ſoli erat illud conſpicuum: homini uerò non item, quo magis argueretur eius ſtupiditas. tunc enim brutũ perſpicacius erat quàm is qui ſe iactabat uidere nõ mundum ſolum, uerum etiam ipſum mundi rectorem conditoremq́ꝫ. Tandem uix agnito reſiſtente angelo, nõ quòd dignus eſſet eo ſpectaculo, ſed ut indignitatem ſuam intelligeret, ad ſupplicationes deprecationesq́ꝫ uerſus orabat ueniam ignorantiæ, negans ſibi fuiſſe peccandi animum. Cumq́ꝫ debuiſſet reuerti e ueſtigio, maluit rogare angelum, num redire domum iubeat. Ille intelligens & indigne ferens ſimulationem (quid enim opus erat ſcitari in re tam aperta, quam ipſe uidebat, nec indigebat uerbis fidem adſtruentibus, niſi forte oculis minus creditur quàm auribus) Vade, inquit, quò properas. Sed nihil efficies, me ſubijciente uerba præter tuam ſententiam, & inſtrumenta uocis uertente quò fas ac pium eſt. nam ego ero tui ſermonis rector, per tuam linguã inuitam fundens oracula. Interea Balaces ut audiuit uatem eſſe in proximo, prodijt obuiam cum ſatellitio: deinde poſt ſolennem conſalutationem mutuam, aliquantum queſtus eſt de tarditate, expoſtulans quòd non incunctanter ſe dediſſet in uiam: atq́ꝫ ita uerſi ſunt ad epulas regio luxu paratas excipiendis hoſpitibus, cæteraq́ꝫ hoſpitalitatis officia pari ſplendore ornatiſsima. Poſtera die diluculo Balaces uatem duxit in tumulum ſacratum cuidam genio, cuius ſtatuam indigenæ uenerabantur diuinis honoribus. inde proſpectus erat in partem caſtrorum Hebraicorum, quæ oſtendebantur mago tanquam è ſpecula. his uiſis dixit: Tu rex poſitis ſeptem aris, in ſingulis uitulum

cæde & arietem: ego interim ſecedam, ut diuinitus diſcam quid dicendũ ſit. progreſſus autem foras confeſtim afflatur numine, quod omnem eius artificialem diuinationem exterminauit ex anima. nec enim fas erat ſanctum ſpiritum cohabitare cum magicis artibus. poſt hæc reuerſus, & uidens uictimas ardere aris impoſitas, tanquam alienus interpres ſic cecinit: E Meſopotamia me acciuit Balaces, ut longum iter emenſus execrarer Hebræos. ſed quomodo execrabor quos deus non execratur? poſſum eos ex alto monte deſpicere, & uota concipere, ſed lædere non poſſum ſingularem ac eximium populum, qui non connumeratur cum cæteris gentibus, non tam locis ſeparatus & ſedibus, quàm ritibus proprijs, multum diuerſis, nec contaminatis ulla externa ceremonia. Quis exacte nouit primam horum originem? corpora quidem ex humanis ſunt nata ſeminibus, ex diuinis autem animæ, deo cognatæ hactenus. Tollatur anima mea ex hac uita corporali, ut connumeretur cum iuſtorum animabus, quales ſunt horum hominum. His auditis Balaces ingemuit. Conduxi te, inquit, ut hoſtes execrareris, nunc non pudet te illis fauſta ominari? Quàm me fefellit opinio, qui amicum putans oppoſui te hoſtibus. iam ſatis apparet quo ſis animo. hoc eſt nimirum cur tam cunctanter ueniſti, beneuolentiam qua iſtos proſequeris, & odium mei diſsimulans. licet enim ex manifeſtis de incertis coniecturam facere. Tum magus iam à ſpiritu relictus: Iniuſtam, inquit, ſuſtineo calumniam. Nihil ex meipſo dicere ſoleo, interpres tantum dei ſum, ſicut & antea me proteſtatũ ex legatis nouiſti. Rex ſperans poſſe uel uatem decipi, uel diuinam mutari ſententiam, ſi locum ipſe mutaret, illinc petijt alium montem editiorem, unde conſpiciebatur magna pars hoſtilis exercitus: exſtructiſq; denuo ſeptem aris alijs, & mactatis totidem quot antè uictimis, miſit uatem ad captanda meliora auſpicia. Ille in ſeceſſu correptus numine, & extra ſe raptus ut ſuamet ipſe uerba non intelligeret, ore ſuo ſententiam alienam pronunciauit hoc uaticinio. Surge rex, & audi attentis auribus. Non eſt deus quaſi homo ut mentiatur, nec quaſi filius hominis ut mutetur. Dixit & faciet, locutus eſt & rata erũt uerba eius, quandoquidem ipſa uerba ſunt eius opera. ad bene precandum adductus ſum ego, non ad execrationem. Non erit labor in Hebręis nec laſsitudo. Deus eos manifeſte ceu clipeo protegit. is etiam Ægyptiacas calamitates ab eis depulit, & tam multa milia tanquam unum hominem eripuit. ideo populus Iſraeliticus nihil moratur auguria cęteraq; diuinationis genera omnia, fretus uno totius mundi principe. uideo populum inſurgentem ut leonis catulum, ſuperbum leonina ferocia. Satiabitur præda, & bibet occiſorum à ſe ſanguinem. ac ne tum quidem in cubile ſe conferet, ſed peruigil uictoriale carmen concinet. Tum Balaces præ dolore ob ſpem diuinatione fruſtratam exclamat: Deſine homo & execrari & fauſta ominari. pręſtat ſilere quàm iniucunda dicere. Moxq; mutata ſententia duxit uatem in locum alium, unde oſtendens ei partem copiarum Hebraicarũ, hortabatur ut diras execrationes contra eas depromeret. Magus rege nihilo melior, quamuis contra incuſationẽ obiectumq; præuaricationis crimen uere præfatus, ſe nihil de ſuo proloqui, tantùm interpretem eſſe numinis quo incaleſcebat: cum debuiſſet domum reuerti, cupide comitatus eſt, tum propter inſignem arrogantiam, tum pro-

pter odio ſuppuratum animum,quippe qui male uolebat populo,cui tamen non ſinebatur male precari.cumq; ueniſſet in montem celſiorem prioribus, longo aſcenſu arduum, iubet inſtaurari eadem ſacrificia, rurſum aris ſeptem poſitis,& ſuperimpoſitis quatuordecim uictimis, binis ut antea, uitulo ac ariete.ipſe uerò non abijt more ſolito ad captanda auguria,damnata hac diuinatione & quaſi obliterata, ut nihil certi poſſet ex ea percipi: & alioquin etiam uix tandem ſenſerat repugnare dei uoluntati regis propoſitum:ſed uerſus ad ſolitudinem,conſiderabat ſingulas tribus Hebræorum, & caſtrorum ordinem populoſæ ciuitati ſimiliorem quàm militari multitudini,moxq; afflatus in hæc uerba erupit: Hæc dicit homo uere uidens, cui deus in ſomnis manifeſte uiſus eſt inſopito animæ oculo.Quàm pulchra tabernacula ueſtra Hebræi, tentoria ueſtra ut ualles opacæ nemoribus, ut horti ſecundum flumen irrigui,ut cedrus prope aquas. Egredietur olim homo ex uobis, & imperitabit multis gentibus, cuius regnũ indies creſcens magis ac magis exaltabitur. populus hic ex quo Ægyptum reliquit per totũ iter à deo deductus eſt uno agmine.propterea deuorabit multas gentes hoſtiles, & pinguitudinem earum exſuget medullitus,configetq; ſagittis aduerſarios.Dormiet cubans ut leo uel leonis catulus ſecurus, neminem ipſe timens, & alios territās inſuper.Infelix quiſquis eum excitauerit. Qui tibi bene precatus fuerit, ipſe quoq; fauſtus erit: execrabilis uero quiſquis te diris deuouerit. Rex maiore quàm antè indignatione percitus ait: Vt hoſtes meos deuoueres uocatus, iam tertio bene illis precatus es: fuge quantocyus,ne indignatione furens aliquid ſæuius in te conſulam. Quantum auri, quantum gloriæ tibi inuidiſti homo inſane ac perdite.Redibis domum uacuis manibus,ipſe plenus opprobrijs,irriſus illuſusq; cum iſta tua quam tantopere iactas ſcientia.Reſpondit ille:Quæ hactenus audiſti,omnia ſunt diuina oracula: quæ uero iam dicam, meæ coniectationes ſunt. Tum dextra prehenſum ſeduxit à cæteris, & ſolus ſoli dedit conſilium, quibus rationibus ſibi cauere poſſet ab infeſto exercitu,quo facto inuſsit ſibi ipſe notam impietatis turpiſsimam. Dixerit enim aliquis, Cur priuatim das conſilium oraculis contrarium, niſi putas id potentius & efficacius. Age uero examinemus iſta præclara conſilia, qualibus artibus utatur ad interrumpendas perpetuas uictorias fortiſsimi populi.Sciebat Hebræos per ſolum legum contemptum expugnabiles, tentatos malo impotenti libidinis: ideo uoluptate ineſcatos conatus eſt ad grauiſsimum ſcelus impietatis pertrahere. Sunt,inquit, in tuo regno mulieres formoſiſsimę, nec alia re uir facilius capitur quàm mulieris eximia ſpecie. harum pulcherrimas ſi permiſeris ob quæſtum uulgare ſua corpora, hoc hamo capietur iuuentus hoſtium. ſed præmonendæ ſunt, ne ſtatim faciant ſui copiam rogantibus. nam hæc fucata tergiuerſatio magis incitabit & accendet cupidinem. atque ita obtorto collo pertracti à ſuiſmet concupiſcentijs, nihil non uel patientur uel facient. Sic affectum amatorem ubi uiderit captatrix fœmina ſuperbe loquatur: Non eſt fas habere te mecum uoluptatis conſuetudinem, niſi abiurato ritu patrio, colas eadem mecum numina. nec ante credam te mutatum, quàm uideam non abhorrere à noſtris ſacris & libationibus,quæ in delubris peragimus. Tum ille miſer captus his caſsibus, conditionem accipiet

cipiet,& repulſa ratione monitrice imperata faciet addictus in ſeruitutem cupidini. Hoc fuit conſilium.id quoniam uidebatur non inani coniectura ſubnixum, antiquata lege de ſtupris & adulterijs, data eſt fœminis licentia concubitus cum uiris quibuslibet. qua impunitate factum eſt ut iuuentutem ad ſe pertraherent, corrupta prius anima & huiuſmodi præſtigijs ad impietatem illecta: donec Phinees filius pontificis indigne ferens perire animas ſimul cum corporibus,& hæc uoluptate illas impietate corrumpi, auſus eſt facinus uiro bono honeſtoq́ conuenientiſsimum. Conſpicatus enim quendam ſuę gentis hominem poſt profana ſacra ad meretricem ingredi, non furtim, ut mos eſt uerecundis ſcortatoribus, ſed propalam erecta ceruice quaſi oſtentantem impudenter multitudini ſuam turpitudinem, nec minus ſibi placentem quàm in aliquo præclaro facinore, admodum exaſperatus & ira iuſta repletus, inuaſit iacentem in complexu adamatæ meretricis,& utrumque peremit adacto mucrone per genitalia, eo quòd operarentur geniture nefariæ. Quo exemplo animati quotquot æmulabantur pietatem ac continentiam, Moſe quoque iubente, imitati ſunt autorem ultionis,& omnes ſimulachris initiatos ſine cognationis amicitiæq́ reſpectu ad unum deleuerunt,atque ita gentem expiauerunt exacto inclementer à noxijs ſupplicio. reliqui ſatis approbauerunt ſuam pietatem, neminem ſontem miſerati, ne coniunctiſsimum quidem ſanguine, plus ualente apud eos indignatione quam affectu neceſsitudinum: nec quiſquam ex his homicidis pro impuro aut cæde polluto eſt habitus. imò uiſa eſt hæc res geſta nulli è ſuperioribus cedere, quantum ad uerā meritamq́ laudem fortitudinis attinet. Fertur uno die cęſa uigintiquatuor milia, moxq́ ſublatū publicū piaculū, quo tota caſtra contaminata fuerant. quibus expiatis Moſes diſpiciebat de præmio decernendo filio pontificis, qui primus fortiter ultionem aggreſſus fuerat. id cogitanti mature oraculum redditur: Pacem à deo dari Phinei, quod bonum mortalis nemo dare poteſt: dari & perpetuum ſacerdotium,quod hæreditario iure ad poſteros quoque ipſius pertineat. Ad hunc modum inteſtinis malis defuncti, quando etiā de transfugio proditioneq́ ſuſpecti omnes ceciderāt, Iſraelitæ arbitrabantur ueniſſe opportunum tempus expeditionis cōtra Balacem, nihil non conatum ut læderet, nec fruſtratum ſuo conſilio: quippe qui per uatem deuouere delereq́ copias Hebræorum ſperauerat: per mulieres uero impudicas ingentem plagam tum libidine corporibus, tum animabus impietatę inflixerat. non fuit tamen uniuerſorum expeditio, ne finitimæ gentes excirentur ad arma communi periculo: ſimulq́ conſultum uidebatur manere cæteros in ſubſidijs, ſi forte res poſceret noua ſubmitti auxilia. milleni de ſingulis tribubus ſelecti ſunt. Sic armatis duodecim milibus imperator datur Phinees, ſpectatæ iam fortitudinis uir: qui ſacris rite peractis ubi litatum uidit, milites hunc in modum pro cōcione adhortatus eſt, Non de imperio nunc certamen inſtat, nec de inuadendis occupandiſq́ alienis poſſeſsionibus,quę cauſa belli uel ſola mouet alios uel præcipua,ſed pro tuenda pietate ac ſanctimonia, quam noſtris cognatis amiciſq́ dum hoſtes eripiunt, parauerunt eis grauiſsimam perniciem. Abſurdum igitur & periniquum fuerit ſi parcamus ſceleratis hoſtibus, qui domeſticis minus noxijs

non pepercimus:ſi magiſtros impietatis impune abire ſinamus,qui de diſci-pulis pœnas ſumpſimus:præſertim cum totius calamitatis culpa penes autores impietatis ſit. His dictis animati iuuenes accenſiq; amplius, tanquam ad certam uictoriam afferebant inuicta pectora:collatisq; ſignis tantum præualuerunt robore ac audacia, ut mactatis more pecudum hoſtibus ipſi omnes reuerterentur incolumes, ne uno quidem è ſuis uel deſiderato uel ſaucio. aliquis ignarus facti ex redeuntium ſpecie coniectans dixiſſet eos reuerti à decurſione militari, non ex acie referre uictoriam. adeò intacti erant haud ſecus quàm poſt meditationem armorũ ludicram. deuictæ urbes flammis ferroq; ſolo æquatæ ſunt, ut nullum ſupereſſet habitationis ueſtigium, ac ſi nunquam ea terra habuiſſet incolas. captiuorum abductus eſt infinitus numerus. ex his in uiros & mulieres internecione ſæuitum eſt: in alteros, quòd ab his petiti fuerant iniuſtis armis & ſceleſtis conſilijs: in alteras, quia hæ ſuis præſtigijs iuuentutem Hebræam ſeduxerant, cui laſciuiæ, impietatis, ac poſtremo necis cauſa fuerant: tenera ætas, pueri uirginesq; impetrarunt ueniã. Præda ingens parta fuit, exhauſtis non ſolum opibus regijs, ſed etiam priuatis poſſeſsionibus: non minus enim ex agris auectum eſt quàm ex oppidis. in caſtra conuexerunt totas quantæ fuerant hoſtiles diuitias. Moſes laudato pro concione Phinee, commilitonumq; eo bello ſpectata fortitudine, pariq; continentia, qui maluerant prædam in commune proponere quàm ſibi uſurpare, ut etiam in caſtris relicti forent eius participes, iuſsit uictores extra caſtra per aliquot dies tendere: pontifici autem mandauit, ut luſtraret reuerſos à recenti cæde hoſtium. quamuis enim per leges liceat hoſtem occidere, tamen qui necauit hominẽ, etiamſi coactus & propulſans iniuriam, obnoxius uidetur, propter antiquam generis cognationem oriundi ab uno capite. hęc tum fuit luſtrandi cauſa, ut ne ſpecies quidem ſceleris in eos competeret. Aliquanto poſt prædam diuiſit, his qui militauerant, multo paucioribus præ cęteris, aſsignata parte dimidia, reliqua uero his qui in caſtris remanſerant: æquum enim cenſebat hos quoq; uictoriæ fructum capere, qui ſi non corporibus, animis tamen decertauerant. nam qui manent in ſtatione parati auxilio, tempore non alacritate cedunt potioribus. itaq; cum pauci accepiſſent plura propter nauatam operam, plures pauciora, ut qui intra munitiones ſe continuerant, uiſum eſt neceſſarium totius prædæ ſacrare primitias. quinquageſimas ſubſidiarij, quingenteſimas propugnatores contulerunt. hæ pontifici datæ ſunt iuſſu prophetæ: altera portio ceſsit æditũis, quos Leuitas nominant. Tribuni, centuriones, cæteriq; præfecti ordinum, uirtutis ergò acceperunt ſua præmia, ornamenta uaſaq; aurea, quantũ cuiq; in direptione obuenit: ea pro ſua militumq; ſalute ſponte obtulerũt ut eſſent donaria: quæ Moſes delectatus uirorum pietate dicauit tabernaculo dei, monumentum gratitudinis. Laudanda ſane primitiarum diſtributio. Qui non militarant, de ſuo dimidio promptæ uoluntatis, non operæ præmio, Leuitis obtulerũt ex prophetæ præſcripto: pontifici autem illi qui fortitudine abſolutiſsima etiam caput obiecerunt periculis, nimirum capiti ſacratorum ceremonijs hominum. cæterum præfecti ordinum ſacrarunt deo ſuas primitias, ſummo totius uniuerſitatis principi. Tantũ hoſtium ferociũ debellarunt Iſraelitæ prius q̃ Iordanem

danem eius regionis fluuiū traijceret,qui hoſtes tranſamnenſem tunc tractū incolebant felicē & frugiferū,campeſtrē magna ex parte aptūq; uel frumēto uel pabulo. hæc loca ubi uiderūt duæ tribus pecuariæ,ſexta pars totius exercitus,à Moſe petebāt hos agros ſibi diuidi,ut tandē alicubi certas ſedes acciperēt. eſſe regionē paſcuis aptiſsimā,propter aquarū copiā & pabuli,ſponte fundentē alimēta pecoribus. Ille ratus eos prærogatiuā in agris diuidendis quærere,aut immunitatē à bellis imminētibus,cū adhuc ſupereſſent cis Iordanē reges multi,occaſionē expectantes tanq; ex inſidijs,ualde ira cōmotus reſpondit:Itáne cenſetis æquū uos hic ocioſos ante tēpus conſidere,immunitate fruituros? Quid interim fiet amicis focijsq;,& quæ ſanctior neceſsitudo eſt,cōiunctis natiuo conſanguineitatis fœdere? nū placet eos deſertos obijci opprimēdos hoſtibus? Itáne uos ſoli quaſi re bene geſta præmijs potiemini, pugnas,labores,erumnas,pericula,relinquetis cæteris? Non eſt iuſtum uos frui pace cōmodiſq; alijs quæ pacem ſequunt, ueſtros fratres atteri tot bellis ac certaminibus,& ut parti bene ſit, uexari totū exercitū: illud magis decet, ut cum uniuerſis copijs partes etiā in ſortē agrorū ueniant. omnes æquo iure degitis,unū genus omnibus ab ijſdē profectū conditoribus,una familia,mores, ritus,leges, ſacra eadē,& alia plurima, quæ uel ſingula fœdus amicitiáq; conciliāt. Quid eſt cur hactenus pares in ſumme neceſſarijs munijs,in agrorum diuiſione rationē ueſtri haberi poſtuletis extra ordinē,quaſi cęteros habeatis pro ſeruis aut ſubditis. atqui debuerant uos aliorum exempla docere modeſtiā: nam prudentes nolunt ſuo malo diſcere: nūc ne domeſticæ quidē clades uos admonēt officij, quas ſpectaſtis in ueſtris patribus. explorauerūt illi regionē expetitā,ſed quia de poſſeſsione deſperauerūt, oēs perierūt duobus tantū exceptis. Illorū igitur libet imitari formidinē ó uecordes,quaſi hęc conſilia non tendant ad ueſtrā perniciē,dum ipſimet uobis animos adimitis & audaciā: quandoquidē properantes ad peccatū properatis ad ſupplicium. nam uindictā quantūuis tardā,ſi ſemel moueat contra noxios, nemo poteſt effugere. Vbi debellatū fuerit,ſublatis omnibus hoſtibus, ſocij uerò uirtutē ſuam approbauerint, ſine crimine deſertorū & detrectatorū militiæ alióue quod officiat uictoriæ, prompte uſq; belli finem uſi animo & corpore: agri quoq; uacui fuerint colonis priſtinis, tum demū tribubus ex æquo ſua cōtingent præmia. Hanc admonitionē illi tulerunt ita ut filios decuit,nempe profectam à paterno animo. ſciebant enim eū haud ſuperbe principatū gerere, ſolicitū de toto populo,iuris & æqui obſeruantiſsimū,ſæuientē non ad ſubditorū contumeliā,ſed ad emendationē eorū qui uidebanē corrigibiles. Reſponderūt igitur,Iuſta eſt indignatio tua,ſi ſuſpicaris nos à ſocietate deſciſcere,& ante tēpus agros petere: ſed ſcire debes, nos nullis terreri laborib. qui cum uirtute coniuncti ſint. Iudicamus aūt uirtutē eſſe obedientiā,præſertim ſub principe qualis tu es: nec decrimus futuris expeditionib. quantūlibet difficilibus,donec res noſtræ ad optatū finē perueniāt. ſequemur cæteros ut antè armati trans Iordanē,ſine uacatione cuiuſq; qui ſit armis ferēdis idoneus. pueros & puellas cū matrib. uxoribuſq; & pecorū gregib. pace tua relinquemus,exædificatis in hunc uſum oppidis & caulis pecori, ne pateant incurſionibus hoſtiū,ſi non includanē munitionibus. Tum propheta uultu & uocē

iam placidiore: Si ex animo, inquit, pollicemini, habebitis agros quos extra ſortē petitis. Relinquite ita ut uultis uxores cū liberis & gregibus: ipſi armati cum ſociorū exercitu traijcite, mox à traiectu ſi opus fuerit explicaturi aciē, & armis de rei ſumma dimicaturi cum hoſtibus. quibus profligatis deletiſq; internecione, quando iā pacato hoſtico agri diuident̃ uictoribus, uos quoq; reuertimini ad domeſticos fruituri ueſtris cōmodis, percepturiq; fructus ex agris quos ipſi elegiſtis. Hac promiſsione audita pleni alacritate ac gaudio domeſticos cum pecoribus reliquerūt in locis tutioribus, quorum pleroſq; manu muniuerant. ipſi armis ſumptis expeditionē ſuſceperūt cum ſocijs, nō recuſaturi uel totū bellum, uel maximā eius partem proprijs uiribus conficere. nam qui deuincti ſunt muneribus promptiſsime nauant operā, nō conferendo ſed referendo gratiam debitam. Hæc ſunt quę in regno eius geſta produntur: ſuperſunt dicenda acta ſacerdotis & legislatoris: has enim ſibi facultates, ut maxime regno conuenientes, dudum parauerat.

PHILONIS IVDAEI
DE VITA MOSIS
LIBER SECVNDVS.

SVPERIORE libro diximus de natiuitate ac educatione Moſis, deq; eruditione ac principatu non ſolum irreprehenſibili, uerum etiam laude omni digniſsimo: tum quid in Ægypto & in itinere geſſerit, uel ad rubrum mare uel in deſerto, res quæ nulla eloquentia pro dignitate poſſunt exprimi, laboresq; nō minores ſucceſsibus, & agros attributos parti exercitus: in hoc libro attexent̃ quæ deinceps de actis eius dicenda ſunt. eſt enim quorundā haud improbanda ſentētia, ita demū fore felices reſp. ſi aut philoſophent̃ reges, aut regnēt philoſophi. At in hoc uno uiro plures etiam dotes reperiunt̃, cum tres alias habuerit præter regiā & philoſophicam, quarum aliam exeruit in ferendis legibus, aliam in pōtificatus munijs, aliam in uaticinijs propheticis: quarum rerum neceſſariam narrationē nunc inſtitui. compertum enim habeo hæc omnia in unum hominem competere: ſiquidem hic factus diuina prouidentia rex & legislator & propheta & pontifex, in his functionibus ita ſe geſsit, ut omnes alios à tergo reliquerit. Cur autem eidem hæc cuncta conueniant, apertius diſſerendum eſt. Regis officium eſt iubere quæ oportet fieri, & uetare à quibus abſtineri decet. cæterū iuſsio faciendorum, & interdictio cauendorum, proprie ad legem pertinet. Atq; ita conſequitur, ut rex animata lex ſit, lex uerò ſit rex iuſtiſsimus. quiſquis autem eſt rex ſimul & legislator, debet nō ſolum humani, uerum etiam diuini iuris peritus eſſe. nec enim ſine diuina prouidentia regnum bene adminiſtratur & ex ſubditorum utilitate. Quamobrem talis uir pontificatu opus habuit, ut obeundo perfecta ſacra iuxta perfectam diuini cultus ſcientiā, mala deprecando auerteret, rerum uerò bonarum copiam ſibi ſubditiſq; impetraret, annuente uotis deo propitio. Quomodo enim non faceret rata uo-

ta qui eſt ſuapte natura placabilis, & germanos cultores ſui numinis ornare ſolet priuilegijs? Sed quoniam innumera uel regi uel legislatori, uel pontifici humana diuinaꝗ; ſunt incognita, nimirum nato mortali etiamſi alioqui feliciſsimo, neceſſario prophetia quoꝗ; adiungitur, ut quicquid ratio non percipit, ſuppleatur diuinitus. quò enim mens non poteſt pertingere, eò prophetia peruenit. Bellæ profectò quadrigæ potentiarum aptiſsime comparatarum. connexæ enim & hærentes ſibi inuicem, ſimul agitantur, percipientes ex ſe utilitates mutuas more Gratiarum uirginum, quæ nunquam ſeparantur coniunctæ naturę lege immobili. De quibus merito dici poteſt quod uulgo de uirtutibus dicitur: eum qui unam habet, omnes habere. Cæterum ante omnia tractandum uidetur de legislatoris habitudine. Non ignoro ꝗ in legislatore optimo requirant omnes uirtutes integras, ſed quemadmodū in familijs alij propius cognati ſunt ꝗ alij quamuis in eadem cognatione: ſic quibuſdam rebus certę uirtutes naturaliter cohærēt propius, reliquę minus familiares habent. facultati legislatoriæ quatuor hæc ſunt coniunctiſsima, caritas erga proximos, iuſticia, amor uirtutū, & uitiorū odium. quiſquis enim ad leges ferendas animū appulit, ab his cauſis ſingulis permotus eſt. ſiquidē caritas docet ſententias utiles proferre in medium, iuſticia honoratur ut æquabilitas, ſuum cuiꝗ; tribuens. Virtutum amor approbat quicquid natura bonum eſt, & id omnibus dignis exhibet ſine inuidia. Odium autem uitiorum exagitat contemptores uirtutis, ſuſpectos habens ut hoſtes humani generis publicos & perpetuos. Hæc uel ſingula magnum eſt alicui contingere: mirandum uero ſi uniuerſa unus poſsit cōſequi: quod in ſolo Moſe licet cernere, eminentibus in eo manifeſtis cunctarum modo dictarum uirtutum indicijs, præſertim in eius legibus. Id uerum eſſe ſciunt qui legūt ſacra illius uolumina, quæ non poterant niſi à tali uiro conſcribi, idꝗ; ex dei ſentētia. hæ leges poſteris ſunt traditæ ut res precioſiſsima, referentes imaginē animæ propheticæ, indubijs notis exprimentē has ipſas uirtutes, quas dixi neceſſarias. Quòd autem hic fuerit præſtantiſsimus legislatorū qui unquam extiterunt uel apud Græcos uel apud barbaros, leges item optimæ ſint & uerè diuinæ, in quibus nihil deſiderari poſsit, hoc argumento colligitur certiſsimo. Aliarum gentium iura, ſi quis cogitationē percenſeat, innumeris de cauſis antiquata inueniet, bello, tyrannide, alijsꝗ; improuiſis caſibus, ut ſolet fortuna ludere. interdum etiam præ nimia felicitate laſciuientes quidam colla ſubduxerunt legibus, ut uulgus eſt in rebus ſecundis inſolens, comitante ſaturitatem ſuperbia. Lex autem ſemper pugnat cum ſuperbia. ſola noſtra lex firma, immobilis, inconcuſſa, tanquā obſignata naturæ ſignaculis, manet ex quo ſcripta eſt in hodiernum uſꝗ;, & ſpes eſt manſuram per omnia ſecula immortalem, donec ſol, luna, cælum, totusꝗ; mundus manebit. gens enim hęc multas experta fortunę uiciſsitudines, tamen ne minimum quidem mandatum paſſa eſt obſoleſcere. Tanta fuit ſemper diuini iuris ueneratio. quæ autem tuta ſunt à famis, peſtis, belli, tyrannorum regumꝗ; iniurijs, à corporis morbis pariter & animi, atque etiam à diris calamitatibus alijs, an non ſunt modis omnibus amplectenda, ut maioris quàm quod æſtimari poſsit precij? res certe non caret miraculo, per tot ſecula manſiſſe leges eaſdem incolumes.

illud tamen magis etiam mireris, non ſolum Iudęos, ſed & aliarum gentium pené omniũ homines, præſertim uirtutis rationem habentiũ, imbutos eſſe harum ueneratione. hic enim eſt honor earum eximius. id ita eſſe uel hinc liquet. In tota Græcia totaq́ꝫ barbaria nulla ciuitas habet leges cõmunes cum quapiam alia: imò uix inuenias ullam eiſdem ſemper uſam, in tot mutationibus rerum & temporum. Athenienſes Laconicas leges aſpernãtur, Atticas Lacedæmonij. Inter barbaros Ægyptij non utuntur Scytharũ legibus, nec Scythicæ gentes inſtitutis Ægyptiorũ: & in uniuerſum Europæi ſuas leges habent, ſuas item Aſiatici populi. ab oriẽte uſqꝫ occidentẽ, omnes regiones, gentes, ciuitates, abhorrẽt ab externis ritibus: putantq́ꝫ tanto plus honoris ſuis accedere, quanto magis alienos proculcauerint. at non ſic noſtrum ius. omnes enim admonet officij, barbaros, Græcos, continentis æque ac inſularum incolas, occidentales ac orientales, Europæos ac Aſiaticos, totũ orbem habitabilem uſqꝫ ad extremos terminos. Quis enim ſacrũ illum diem per ſingulas hebdomadas recurrentẽ non honorat, remiſsionem laborum feriasq́ꝫ afferentem patriſamiliâs cum domeſticis, non ingenuis tantum, uerũ etiam mancipijs, & iumẽtis inſuper. nam hic inducias laboris affert omnibus manſuetis animãtibus, creatis in miniſterium hominum, & à natura addictis eorum ſeruitio: affert etiam arboribus & ſtirpibus omnibus. nec ramum enim nec frondem nec folium demere fas eſt, ne fructum quidem ullum decerpere, immunitate in unum diem conceſſa his omnibus, uelut publico præconio interdictum eſſet hæc attingere. Quis ieiunium quòd uocant non mirabundus adorat, præſertim quotannis recurrens ſacrato menſe, iuxta diſciplinam auſteram & tetricã. Sunt enim qui ſic ieiunant, ut nec merũ deſit nec cupediæ, dapſiliter appoſitis cibis & poculis non tantum uentrẽ expleturis, uerum etiam excitaturis ſubuentraneas concupiſcẽtias. ſed ubi ſic ieiunatur, ut nec cibum nec potũ attingere liceat, nequid corporearũ affectionũ purgatæ menti obſtrepat, ut fit in ſaturitate feſta celebrantiũ: ibi intentis omnibus ad placandũ patrẽ omnipotentẽ pia precatione id unũ agitur, ut concedat præteritorum peccatorũ ueniam, & in poſterũ nouis beneficijs ſuam gratiã augeat. Quòd aũt harũ legum ſanctitas non ſolis Iudęis uerũ etiã alijs omnibus gentibus ſit admiranda & uenerabilis, manifeſte apparet tum ex his quę modo diximus, tum ex his quę dicentũ in ſequentib. ſermonibus. Lex antiquitus ſcripta fuit lingua Chaldaica, manſitq́ꝫ longo tempore in ea, quãdiu legis ipſius pulchritudo non eſt intellecta externis hominibus. poſtquã autẽ ex quotidiano eius uſu etiam ad alienos ſenſus quidam permanauit, ſimul glorioſa quoqꝫ fama ubiqꝫ terrarum increbuit. nam honeſtis rebus ad tempus obeſſe poteſt inuidia, illæ tamen proferunt ſe tandem ſuapte felicitate ingenij. Extiterunt qui indigne ferrent has leges parti tantum humani generis innotuiſſe, nempe ſolis barbaris, Græcas gentes nullum earum guſtum cepiſſe, dederuntq́ꝫ operam ut uerterentur per idoneos interpretes. id opus quia magnum erat & reipublicæ utiliſsimum, non priuatis hominibus obuenit, nec mediocrib. iſtis principibus & regulis, ſed regi omniũ longe celebratiſsimo. Ptolemæus fuit is, Philadelphus cognomine, tertius ab Alexandro Ægypti rex, uirtutib. regijs ſupra oẽs ætatis ſuæ ſuperiorũq́ꝫ ſeculorũ principes nobilis

bilis,cuius nunc quoq; ex tanto temporum interuallo decus eſt inclitum,ob tot relicta per ciuitates regionesq; monumenta magnificentiæ,ut in prouerbium abierint ſumptuoſa opera ab illo Philadelphea denominata. quandoquidem in uniuerſum Ptolemæorum domus cæteris regijs præniтuit, inter Ptolemæos uero Philadelphus. unus enim hic plura laude digna geſsit, q̃ omnes reliqui eius familiæ,quippe qui tantũ inter eos præminuit, quantum caput in corpore. Talis princeps captus noſtræ legis amore ac deſiderio, in Græcam linguam è Chaldaica transferendam curauit, legatis in hoc miſsis ad Iudæorum pontificem,penes quem tunc erat in ea gente autoritas ac maieſtas regia. Ei uoluntatem ſuam aperuit, petens ut delectu habito ex præcipuis interpretes ad ſe mitteret. Qui gauiſus ut decebat,ratusq; haud ſine diuina prouidentia rem tantam regi in mentem ueniſſe, è ſuis Hebræis doctiſsimum quemq;,præter patrias literas Grǽcis etiam eruditum, libenter miſit. Hi comitate hoſpitali excepti,ſermonibus ciuilibus & eruditis nõ minus hilaritatis regi exhibebant,quàm ipſi percipiebant ex epulis. nam ille ſingulorum ſapientiam tentabat propoſitis non uulgaribus quæſtionibus:quas ipſi apte ac breuiter enodabant ex tempore,quòd locus non eſſet prolixioribus diſputationibus, ita ut res ageretur apophthegmatis.cumq; placuiſſent,cõfeſtim aggreſsi ſunt negocium per legationem expetitũ:reputantesq; quàm ſeria res eſſet leges ex oraculis acceptas interpretari, ubi nefas ſit quicquam uel demere uel apponere uel tranſponere, uel quocunq; modo à præſcripto diſcedere,diſpiciebant de aliquo ſuburbano ſeceſſu puriſsimo. nã intra mœnia nullus locus placebat, referta omnigenis animalibus, nec à morbis pura & cadaueribus,ſed magis etiam ſuſpecta propter impuros mores ciuiũ. Ante urbem Alexandrinam ſita eſt Pharus inſula,per oblongã & faſcię ſimilem ceruicem acceſsibilis, quæ non alto mari ſed ſtagnantibus undis alluitur,ut ne fluctus quidẽ,nimirũ ſpacio medio debilitati,obſtrepant. Hic locus poſtquam de cõmuni ſententia uiſus eſt ad præſens negociũ aptiſsimus propter ſeceſſum quietiſsimũ,ubi animus ſolis legibus poſſet intẽdere,eum ſibi optauerunt ad diuerſorium: ſumptisq; in manus ſacris uoluminibus, tendebant eas ad cælum ſupplices, deum inuocando ut cœptis faueat. exaudiuit ille uota, ut ſi non uniuerſum genus humanum,certe maxima pars inſtrueretur ad bene uiuendum præceptis optimis & ſapientiſsimis. In eo ſeceſſu cum conſediſſent ſolitarij, nemine interueniente arbitro præter naturæ partes, terram,aquam,aerem,cælum,de quibus primum prodituri erãt myſteria (nam mundi opificium eſt legum exordium)tanquam numine correpti prophetabant,non alia alij,ſed omnes ad uerbum eadem,quaſi quopiam dictante ſingulis inuiſibiliter. Et quis neſcit cuiuſque linguæ,præſertim Græcæ copiam, ut eadem ſententia poſsit enunciari modis uarijs,nunc has nunc illas dictiones accommodando. Id negant factum in prodendis his legibus,ſed reddita propria proprijs nominibus, Græcis ad Chaldaica exacte reſpondentibus, quo melius perciperetur rerum noticia. quemadmodũ enim geometriæ dialecticæq; doctrina non admittit ſermonis uarietatem,ſed ſemper eiſdem utitur uocibus:eodem modo & hi conuenientia rebus inuenerũt nomina, quæ ſola declaratura erant ſenſum apertiſsime. id experimẽtis quotidianis credit.

ſiue

ſiue Chaldæus Græcam linguam, ſiue Græcus Chaldæã didicerit, in utraq; ſcriptura tum Chaldaica, tum eius interpretatione miratur germanitatem, imò rerum uerborumq; conſonantiam adorat, non interpretes illos, ſed initiatores & prophetas appellans, quibus datum eſt ſincerißimas Moſis cogitationes aſſequi ſpiritu purißimo. quamobrem hodieq; ſolennis celebritas renouatur in Pharo inſula, ad quam non tantũ Iudæi ſed & alij plurimi traijciunt, locum ueneraturi in quo primũ uiſa eſt hæc interpretatio, & pro tanto beneficio quaſi recente acturi deo gratias. poſt uota autem & gratiarum actiones alij tentorijs fixis in littore, alij diſcumbentes in ipſa harena ſub diuo epulantur cum amicis & domeſticis, præferendo tunc littus palatijs regijs. intantum expetendum uidetur hoc diuinum ius priuatis & magiſtratibus, quamuis iamdudum hæc gens utatur fortuna parum proſpera. & ſolẽt res præclaræ obſcurari quodammodo aduerſitatibus. quod ſi fortuna melior affulſerit, uidetur non mediocrẽ acceßionem allatura. puto enim pleroſq; relictis & ablegatis patrijs legibus tranſituros ad harum obſeruationẽ. nam cum felicitate gentis leges exortæ denuo, cæteras obſcurabunt, ſicut ſol minora ſidera. quæ quidem una legiſlatoris laus eſt haudquaquam exigua. altera uerò hac amplior etiam, contenta in ſacris uoluminibus, quò iam reuertemur, ad declarandam uirtutem ſui ſcriptoris. horum pars eſt hiſtorica, altera pars pręcepta interdictaq; cõtinet, de qua poſterius dicemus, ubi prius quod primum eſt diligenter tractauerimus. In hiſtorica tractatione de mũdo condito agitur, deq; maiorum genealogijs. hæ genealogię partim pœnas impiorum, partim præmia iuſtorum continent. Cur autem hæc memorentur in legum exordio, præceptis interdictisq; dilatis in tempus poſterius, uidetũ non prætereundum ſilentio. Non enim ſicut cæteri ſcriptores, antiquitates prodendas ſibi propoſuit, ut ſeruarentur ad poſteritatis memoriam, aures auditorum delinituræ uoluptate inutili: ſed exorſus eſt à ſummo initio, uidelicet mundi creatione, ut doceret nos duo quædam magnopere neceſſaria. primò patrem conditoremq; mundi, & ueritatis legiſlatorem. quo cognito ſequitur ut qui uult uiuere iuxta naturæ ordinẽ, miretur eam in creaturis imiteturq; pro uiribus, ne quid à dictis facta diſcrepent, aut à uita oratio. Cæteri legiſlatores mox ab initio facienda uitandaq; præſcribunt, & pœnas minantur contumacibus. quidam etiam ſapientius ut ipſis uiſum eſt, non ſic exorſi, ciuitatem condiderunt ante omnia, qualem putabant maxime quadraturam ad formam conſtituendæ à ſe reipublicæ, atq; ita ad leges ferẽdas uerſi ſunt. At noſter hic priorem illum modum cenſuit herilem ac tyrannicum, quòd iuſſa citra doctrinam non tam ingenuis conueniant quàm mancipijs: alterũ uerò modum elegantem quidem, ſed nõ omnino probabilem: proinde neutrum imitari placuit. nam & in præceptis monet hortaturq; magis quàm imperat, adhibitis plerunq; præfatiunculis & epilogis prout res poſtulat, docere malens quàm cogere: & exordiri à ciuitate manu facta humilius exiſtimauit, quàm pro dignitate legum longe optimarũ pulcherrimarumq;, quarum diuinitatem non deceret in terra includi circumſcribiq; ullis pomœrijs: ideo ſatius duxit mundi ceu magnæ ciuitatis creationem deſcribere, ut ſuarum legum formulas è mundana republica deſumeret. nam ſi libeat examinare pręcepta

cepta ſingula, apparebit omnia conuenire ad amuſsim cum præſcriptis natu ræ. quapropter eos qui in ſumma proſperitatum affluentia, ualetudinis, diui tiarum, gloriæ, cæterorumq; bonorum externorũ, deflexerunt à uirtutis re gula, non coacti ſed uerſutia propria, pernicioſa uitia complexi tanquam res egregias, ceu hoſtes non tam hominũ quàm cæli mundiq; totius, pœnis nar rat afflictos non uulgaribus ſed nouis inuſitatisq;: quibus diuina iuſticia ma gnifice declarauit quanto malos proſequatur odio, nunc aqua nunc igne ſæ uiens per interualla temporum, & alios diluuio perdens, alios incendio. Si quidem maria tumentia, fluuijq; aucti torrentes ſimul & perennes, ciuitates cunctas in campeſtribus regionibus ſitas inundarũt ſubuerteruntq;: in edi tioribus autem locis habitatas imbres continuati, non interdiu, non noctu intermiſsi, ſubruerunt funditus. deinde poſt aliquot ætates rurſus multipli cato numero hominum, quia ne maiorum quidem ſupplicijs admonita po ſteritas ſapere didicerat, ſed permiſſa libidini licentia in deterius profecerat, ultricibus flammis hos deleri decretum eſt iuſto dei iudicio. Tunc, ut in ſa cra ſcriptura legitur, fulmina imbrium in morem de cælo ruentia concrema uerunt homines impios unà cum eorum urbibus. Extant in hodiernum uſq; monumenta cladis illius inenarrabilis, oſtendunturq; ruinæ in Syria mixtæ cineri, fumo, ſulfuri, lambentibus hęc interdum flammis tenuibus, ſicut fit in reliquijs incendij. Interea pœnas luentibus impijs, bonorum uirtuti ſua præ mia non deerant. In totius regionis conflagratione ardentis unà cum inco lis, unicus inquilinus ſeruatus eſt diuina prouidentia, quòd abhorreret ab in digenarum iniquitatibus, cum aliâs inquilini ſoleant uel ſuæ ſecuritatis cau ſa non aſpernari mores exteros, timentes ne quem offendant probando inſti tuta contraria. & tamen non erat is perfecte ſapiens, ut eo nomine dignus ha beretur tanto præmio: nihilominus profuit ei non conſenſiſſe cum uulgo in luxum ac delicias, fouente rerum copia quaſuis concupiſcẽtias, non ſecus q; ſi ſulfur igni adijceretur, aut fomenta id genus alia. Similiter in illo memora bili diluuio, quando penè uniuerſi homines interierũt, ſola Noe familia pro ditur euaſiſſe incolumis, quia paterfamiliâs ſe purum à peccatis uoluntarijs ſeruauerat. Id quomodo factum narrent ſacri libri, operæprecium fuerit in dicaſſe, uel ut moribus proſit, uel propter miraculi magnitudinẽ. Poſtquam enim iudicatus eſt dignus qui ereptus è clade publica fieret autor inſtaurati humani generis, iuxta mandatum diuinum acceptum ex oraculo, fabricauit opus ligneum maximum trecentorũ cubitorum longitudine, quinquagin ta latitudine, altum triginta cubitos, diſtinctum cellis continuatis, alijs imis, alijs in ſecunda, tertia quartaq; cõtignatione diſpoſitis, paratoq; prius pabu lo, ex unaquaq; animantium ſpecie terreſtrium ac uolucrium introduxit ma rem & fœminam, ne deeſſent in futurum tempus ſemina. norat enim dei cle mentiam, etiamſi ſpecies perirent, conſeruaturam genera, propter quandam ſui ſimilitudinem, & ne quid deſideraretur ex diuinis operibus. ſic factum eſt ut nullum animal detrectaret obſequium, immanibus etiam beſtijs man ſueſcentibus, & ſeruatorẽ ſuum tanq; paſtorem ultro ſequentibus. quę poſt quam ſe contulerunt intra unum receptaculum, dici poterat totius terrarum orbis æmulum, nimirum continens tot animantium genera, quot in omni

bus

bus terris uel tunc inueniebantur uel inuenienda erant in poſterum, uix ullo ſermone comprehenſibilia. nec feſellit hominē opinio. remiſit enim ſe dirum illud pr odigium decreſcēte in dies diluuio, cohibitis imbribus, & aquis quæ ſe nuſqua m non diffuderant, partim abſumptis per ſolis efficaciā, partim reuerſis in uo ragines cauernasq́; terræ alias. nam uelut ad unum numinis omnipotentis edictum, repoſcebat recipiebatq́; ſuum unaquæq́; natura debitū, mare, fontes, flumina, fluentis in ſua loca recurrentibus. ita orbe ſublunari purgato poſtquam noua terra emerſit, qualis olim recēs creata fuerat, ſuperſtes prodijt è lignea mole cum uxore ac liberis & nuribus uniuerſoq́; grege tot animalium quæ ad ſuorum generum ſemen conſeruationemq́; reliqua manſerant. Hæc ſunt bonorum uirorum præmia uirtuti debita, quando nō ſolum ipſi maximis periculis exempti fuerunt turbatis ubiq́; elementis omnibus, uerum etiā noui generis facti ſunt principes, autoresq́; rediuiui poſt uniuerſalem cladem ſeculi, uelut ſcintillæ ſeruatæ ad reparationem generis inter omnes animantes præſtantiſsimi, & imperium terrarum habituri, cunctarumq́; rerum terreſtriū: quandoquidē id factum ad exemplar diuinæ potentiæ, uiſibilis & creata imago eſt naturæ illius ſempiternæ atq́; inuiſibilis.

PHILONIS IVDAEI
DE VITA MOSIS
LIBER TERTIVS.

DVAS iam partes uitæ Moſis deſcripſimus, quæ ad regnum & leges perlatas attinēt, ſupereſt tertia, in qua dicetur de ſacerdotio. In hac functione præcipue ſpectari ſolet pietas, eximia dos uiri de quo ſermonē inſtituimus: cuius ille natiua ſemina excepta in indolē felicißimam, philoſophiæ ſtudijs & dogmatum eius contemplatione diligenter excoluit: nec prius deſtitit, quàm maturos uirtutis fructus perceptos dictis æque ac factis oſtenderet. itaq́; id aſſecutus eſt, ut inter raros amicos dei cenſeretur, totus correptus rerum amore cæleſtium, & ſicut ipſe omnipotentis regis inſignis cultor extitit, ſic ab ipſo honoratus præ cæteris. eſt autem honor ſapienti conueniens, colere illum qui uere eſt: quæ profeſsio habetur ſacerdotij, ſcire quomodo deus colendus ſit: is honor incomparabilis contigit ei ex oraculis, unde ceremonias & omnes ritus religioſe didicit. Primum ſicut anima, ſic & corpus purificandum erat ab omni cōtagio rerum mortalium, cibo, potu, & cōſuetudine cum mulieribus. Verum hoc affectu iam dudum non tangebatur, penè iam inde poſtquā cœpit afflari diuino ſpiritu, ut ſemper eſſet paratus accipiendis oraculis. nam per quadraginta dies continuos à cibo & potu abſtinuit, nimirum alimentis recreatus melioribus, cælitus aſpirantibus, & primo menti, mox corpori etiam utilitatem per animam afferentibus

rentibus,ut & uiribus & habitudine proficeret, adeò ut intuentes eum uix oculis ſuis crederent.cum enim aſcendiſſet ſacrum montem in eo tractu celſiſsimũ,deo iubente quod alioqui nemini licuit impune facere, fertur ibi duraſſe tot diebus quot dixi,quamuis nihil ſecum tulerat quo naturali deſiderio ſatisfaceret:attamen exacto ibi tanto tẽpore reuerſus ad ſuos præſtolantes ad montis radicẽ,uiſus eſt pulcrior ꝙ cum aſcenderet: adeò ut ſtupentes miraculo ne obtueri quidem poſſent eius faciem ſplendore ſolari fulgidam. Dum autem in monte moraretur,diſcebat cuncta myſteria ſacerdotīj,& ante omnia de templi uaſorumq́ꝫ ſacrorũ apparatu. Id templum iam nunc exſtruendum fuiſſet in loco nobiliſsimo puriſsimoq́ꝫ ex materia pretioſi marmoris, addito muro in circuitu & ædificijs in uſum ſacerdotum, inditoq́ꝫ nomine Hieropoli, ſi promiſſam regionem accepiſſent. Quoniam autẽ adhuc in deſerto errabant, nullam certam ſedem habentibus conueniebat templum ambulatorium, ut tam in itinere quàm in caſtris ſacra facerent, & nihil ex ceremonijs omitterent, haud aliter quàm hi qui degunt in ciuitatibus. Placuit igitur tabernaculum erigi, cuius apparatũ ex oraculis in monte Moſes didicerat, futuri ædificij contemplatus ideas incorporeas, ad quarum exemplar intelligibile oportebat deſignari ſenſibiles imagines. Decebat enim ſacrum apparatum fieri ex ueri pontificis arbitrio, ut præſto eſſet copia rerum aptarum miniſterijs ſacerdotalibus. Sic igitur forma exemplaris impreſſa eſt in mentem prophetæ, deſignata latenter abſq́ꝫ ulla materia figuris inuiſibilibus. Opus autem ipſum ad eam formam factum eſt, artifice ad iam deſignatam ſpeciem accommodante conuenientes materias. id fuit huiuſmodi. Quadraginta octo tabulæ è ſelectis cedris exciſæ, opertæ ſunt aureis laminis. Singulis erant geminæ baſes argenteæ, & aureum capitellum ſuperimpoſitum. Eas tabulas ſic diſpoſuit artifex, ut uicenæ continuarentur per latera ſingula, referentes unius parietis ſpeciem. In extremo per tranſuerſam latitudinem octo reliquæ ſunt poſitæ, ſex occupantes interuallum medium, duæ uero dextrum & ſiniſtrum angulos. In aditu erant aliæ quatuor,cætera ſimiles,ſed ſimplices baſes habebant pro geminis: poſt quas extremæ ſtabant quinq́ꝫ, hoc ſolo differentes quòd baſibus ſuſtinebãtur aheneis.ita omnibus ſupputatis quotquot erant in hoc tabernaculo, abſq́ꝫ illis duabus quæ latebãt in angulis,reliquæ conſpicuæ cõficiebant quinquaginta quinq́ꝫ numerũ perfectiſsimũ,creſcentem ab unitate uſq́ꝫ denarium. Quod ſi quis uelit illas quinq́ꝫ in ueſtibulo ſitas,& ad atrium pertinentes ſeiungere,ſupererit numerus quinquagenarius ſanctiſsimus, uim habens trianguli rectangularis (is eſt omnium rerum creationis principium) abſoluentibus plenitudinem octo tabulis. Siquidem quadraginta conſtant ex uicenis per latera diſpoſitis, quibus accedunt ſex in medio, abſq́ꝫ illis latentibus in angulis:item aduerſæ quatuor,quibus uelum oppanditur. Cauſam autem cur illas quinq́ꝫ cæteris quinquaginta nunc annumerem nunc detraham, indicare non pigebit. Quinarius eſt ſenſuum numerus. Senſus autem in homine aliquando ad externa eſt pronior, aliquando ad mentem reflectitur, cui à natura miniſter eſt additus. ideo his quinq́ꝫ tabulis locus attributus eſt in confinio. Nam interna earum ſpectant adyta tabernaculi,

quæ ſignificant res intelligibiles: externa uero ſunt obuerſa ad atrium, quo ſignificantur res ſenſibiles. ideo baſibus diſtinguuntur diuerſis ab alijs. ſunt enim aheneæ. Quoniam autem in nobis mens eſt caput ſenſuum, ſenſus uero eſt uelut baſis & extremitas, mens auro, ſenſus æri, cõparatur. menſuræ autem tabularum hæ produntur: decem cubitorũ longitudo, latitudo unius & dimidij, ut tabernaculum æquabile uideatur omnibus ſui partibus. Pulcherrimis etiam picturatiſq; aulæis totum circumdatũ fuit, diſtinctis hyacintho, cocco, byſſo, purpura. Decem enim legimus in ſacris literis contexta ex iam dictis ſpeciebus, ſingula uiginti octo cubitorum longitudine, quatuor latitudine, ut & perfectiſsimũ haberẽt denarium, & quaternionem eſſentiam denarij, & uinginti octo numerum perfectum, æqualem ſuis partibus, & quadragenarium uitalem maxime, intra quem aiunt abſolui in naturæ officina hominem. Cæterum hi uigintiocto cubiti ſic diſtribuuntur. Decem ad tectum, tãta enim eſt latitudo tabernaculi. reliqui noueni ad protegenda utraq; latera, uacante à ſolo uno cubito, ne humi traheretur textum ſacratum pulcherrimũ. Cæterum è quadraginta cubitis qui conficiuntur ex decem aulæorum latitudine, triginta occupant totam quanta eſt longitudinem tabernaculi, nouem poſtremum parietem: quod ſupereſt ad ueſtibulum extenditur, ut ſit pro totius ſepti uinculo. At in ueſtibulo uelum eſt. Sunt autem & aulæa uela, non ſolum quia uelant tectum & parietes, uerum etiam quia ex eiſdem contexta ſunt ſpeciebus, hyacintho, cocco, byſſo, purpura, quæ fuit & ueli materia. Fuit & aliud uelum inter quatuor tabulas, quo intercludebatur adytum. Exterius uero fuit oppanſum quinque alijs, ne quis profanus poſſet ſacra introſpicere. Ad hanc textrinam electa eſt materia omnibus cæteris uiſa præſtantior, elementis mundi par numero, habens etiam cum eis quandam ſimilitudinem, uidelicet cum terra, aqua, igne, & aere. Nam byſſus è terra, purpura ex aqua prouenit, aerem hyacinthus refert colore, nigricantem naturaliter: ſicut coccus igni eſt ſimilis, quòd uterque rubeat. Nam neceſſe erat, ut qui templum manufactum patri omnipotenti condere inſtituerant, ſumerent aliquid eſſentijs ſimile, ex quibus mundus eſt conditus. ſic igitur tabernaculum ad templi modum fuit adornatum. Ei circumdatum fuit atrium centum cubitorum longitudine, quinquaginta latitudine, in circuitu habens columnas diſtantes quinis cubitis, in uniuerſum ſexaginta, quadragenas ab utroque latere, octonas item utrinq; per atrij latitudinem. Harum quoq; materia fuit intus cedrina tecta laminis argenteis, baſes omnium æreæ, ipſarum altitudo quinque cubitalis. Hoc enim decorum iudicauit opifex, dimidio contractiorem eſſe altitudinem atrij, ut tabernaculum duplo altius eſſet in conſpicuo. Nam tenues telæ per longum latumq; pendebant prætentæ intercolumnijs, linteaminibus ſimiles, ne quis impurus penetraret intra illud ſpatium. De cætero ſitus fuit huiuſmodi. Medium ſtabat tabernaculum, longum triginta cubitos, latum decem, quantum occupabant tabulæ. Diſtabat æquali ſpatio à tribus ſepti partibus, uidelicet à lateribus, & à tergo. id ſpatium erat uiginti cubitorum. Quod uero circa ueſtibulum erat reliquum, quo capacius eſſet ſacrificorum, amplius patebat per integros quinquaginta cubitos. Sic enim exple-

explebatur atrium centenariũ,ad ſpatium poſtremũ uiginti cubitorum acce dēte longitudine ipſius tabernaculi,quādoquidē triginta uiginti cubitis ap poſiti quinquaginta faciũt,totidē alijs patentibus in primo aditu.nā ueſtibu lum uelut confinium erat gemini quinquagenarij, tam orientalis qua dabatͅ introitus,ꝗ occidentalis , in quo tabernaculi longitudo continebatͅ & ſepti poſtrema pars.Erat & aliud ueſtibulũ pulchrum magnumꝗ in aditu ipſius atrij,quatuor columnis ornatũ,& ſuo uelo picturato pretenſum,ſimili uelo tabernaculi,& ex eadē cōtexto materia. Tunc & ſacra uaſa fabricata fuerunt, arca,candelabrum,menſa,altaria duo,in quo ſuffitus ex odoramentis fieret, & in quo adolerentur uictimæ.hoc ſitum fuit in atrio , ex aduerſo ueſtibuli tabernaculi,tantum inde ſemotum,quantum ſpatij ſatis eſſet miniſtris ſacro rum ad obeunda quotidiana ſacrificia.Arca uero intra uela poſita eſt in ady to,intus & foris munita craſsis laminis aureis , operculo ſuperimpoſito, q̃d in ſacris literis diciͭ propitiatoriũ.eius operculi prodiͭ lōgitudo latitudoꝗ, altitudo non itē,ut ſimile ſit ſuperficiei geometricæ:cuius interpretatio ſi ad naturā applicetur,intelligi poteſt propitia dei potentia.ſin ad mores referatͅ, ſignificabit mentem ſibijpſi propitiā,quæ cōcepto amore modeſtiæ purga re ſe ſciat,compeſcatꝗ brutā elatā & inflatā arrogantiā.hęc arca uas eſt deſti natum legibus.in hanc enim præcepta recōduntur accepta dictāte ipſo cęle ſti numine.nā operculũ arcæ quod uocatͅ ꝓpitiatoriũ,baſis eſt duarũ imagi num uolucriũ,quæ ſermone uernaculo nominātur Cherubim,hoc eſt mul ta ſcientia.per has quidā aiunt ſignificari utrumꝗ orbis hemiſphęriũ, quod opponātur ſubterraneis quæ ſupra terras eminent.nā totum cælũ eſt uolu cre. ipſe per has figuras intelligo duas antiquiſsimas ſupremasꝗ eius Qui eſt potentias, alterā conditricē, rectricem alterā. quarum illa deus nominatͅ, per quā totum mundum ornauit & cōdidit. regia uero dominus, per quam creaturas regit pro imperio,&iure optimo certiſsimoꝗ tēperat. ſolus enim ille qui uere eſt & cōditor rerũ indubitate crediͭ,quib. cũ nullę eſſent dedit eſſentiā:& rex ſuapte natura,quādo in creaturas nulli magis ꝗ creatori de betͅ imperiũ.cæterũ in cōfinio quatuor & quinꝗ tabularũ,q̃d ꝓprie dici po teſt tēpli ueſtibulũ,uelo exteriore interioreꝗ incluſum, ex prædictis tria ua ſa fuerũt poſita:mediũ altare odoramentorũ,per q̃d ſignificatͅ debita pro ter renis aquaticisꝗ reb.gratiarũ actio.nā hæc elemēta mediā mũdi regionē ob tinent.at candelabrũ auſtrũ uerſus,ſubindicās motũ ſiderũ luminariũ. nam ſol lunaꝗ cũ cæteris longe à ſeptētrionalibus partib.deflectētes, magis ob uerſantͅ auſtralibus.hinc factũ eſt ut terni rami ꝓducti ſint ex medij candela bri utroꝗ latere,ad numerũ ſeptenariũ.in ſummitatibus eminebāt ſeptē lu cernulę figurę planetarũ,ut uocāt phyſici.ſol eñ tanꝗ lucerna inter illos ſex medius lucet,quartus à ſummo pariter ac infimo,temperans muſicũ illud & uere diuinũ organũ. Verſus ſeptentriones autem mēſa,& in hac panes cum ſale:quoniam ſeptentrionales uenti uegetant maxime,& quia è cælo terraꝗ alimēta proueniũt,altero pluente, altera ſemē pluuiꝗ rigatũ ad maturā fru gem perducēte.& erāt in proximo figuræ cæli terræꝗ,ſicut oſtendimus,cæ li candelabrũ,rerum uero terreſtriũ unde uapores ꝓdeunt,illud q̃d ex re ap pellatͅ thymiateriũ.nā alterum altare ſubdiuale ſolet ſcriptura uocare thyſia

ſterium à uictimis, quaſi τηρητικὸν θυσιῶν, qua uoce ſubindicatur nõ abſumi
uictimas, uoluntatem inquã offerentium, nõ membra pecoris quæ ignis de
uorat. nã ſi quis prauus & iniuſtus offerat, eius non litant uictimæ, ſacrificia
profana ſunt, uota ominoſa, perniciem afferentia. nõ abolent enim peccata,
ſed in memoriã reuocãt. quod ſi pius iuſtusq́ offerat, ratum manet ſacrifici-
um, etiamſi carnes abſumptę fuerint, imò etiamſi nulla mactetur hoſtia. nul
lum enim poteſt eſſe uerius ſacrificium, quàm animæ deo charæ pietas. huius e-
nim gratitudo immortalis fit, relata in dei tabulas, in ſempiternum cum ſole
luna mundoq́ duratura. Poſt hæc ſacrã ueſtem adornauit artifex in uſum fu
turi pontificis, pulcherrimã & mirificis texturis multiplicem. hæc conſtabat
è tunica & epomide, ſicut ſcriptura nominat. tunica fuit ſimplicior, tota hya
cinthina præter imã fimbriã, diſtinctã dependentibus floribus malisq́ pu-
nicis aureis & tintinabulis. at epomis opus ſpecioſiſsimũ arte ſumma confe-
ctũ erat ex prædictis generibus, hyacintho, cocco, byſſo, purpura, auro quo
que intertextũ. nam bracteæ conciſæ in capillamenta tenuiſsima intertexe-
bantur omnibus ſtaminibus. in ſummis humeris inſerti erãt duo ſmaragdi
pretioſiſsimi, inſcripti ſenis utrinq́ phylarchorũ nominibus, in uniuerſum
duodecim. in pectore quoq́ aliæ gemmæ ſpectabant fulgẽtes uarijs colori
bus, ſimiles ſignaculis, ternæ quadruplici ordine. hæ fuerunt inſertæ ratio-
nali quod uocãt: id erat quadrangulũ duplicatũ, pro baſi deſtinatũ ferendis
duabus uirtutibus, reuelationi ueritatiq́. pendebat aũt aureis catenulis ex
epomide, aſtrictũ ad eã ne laxũ flueret. adhæc lamina aurea quaſi corona in-
ſculpta erat quatuor literis nominis illius, quod ſolis aures linguáq́ ſapien-
tia purgatis fas eſt audire nominareq́ in ſacris, prętere a nemini. id theologi
aiunt eſſe tetragrammaton, fortaſſe quòd ſignificet primos numeros, unũ, duo,
tria, quatuor. quaternioni enim inſunt omnia, punctũ, linea, ſuperficies, ſoli
ditas, menſuræ uniuerſorũ, & muſicæ ſymphoniæ potiſsimæ, diateſſaron ra
tione ſuper tertia, diapente ſeſqualtera, diapaſon dupla, diſdiapaſon quadru
pla. Quin & alias ineffabiles uirtutes habet quaternarius, quarũ pleraſq́ di-
ligenter perſcrutati ſumus in tractatu de numeris. eam laminã mitra ſuſtine-
bat ne caput attingeret. ſuperimpoſita erat & cidaris, quo inſigni reges ori-
entis malunt uti quàm diademate. Hic fuit amictus pontificis: quid autẽ ſibi
uelit & integer & partes eius, ne id quidẽ uidetur prætereundũ ſilentio. To
tus enim totius mundi quædam imago fuit, partes uero ſingularum parti-
um. incipiamus à talari tunica. hæc tota eſt hyacinthina, ad exprimendam fi
guram aeris. natura enim aer nigricat, & quodammodo talaris eſt, à lunari
orbe protẽſus uſq́ terræ terminos. Vnde etiam tunica à pectore uſq́ pedes
per totum corpus diffunditur. circa talos habet flores, mala punica & tinti-
nabula. Flores terram ſignificant, in qua florent & germinant omnia. Mala
punica aquam, ῥοιαὶ dictæ à fluendo iuxta Græcam etymologiam. tintina-
bula uero horum elementorum concentum & congruentiam. Nam nec
terra ſine aqua, nec aqua ſine terra generationi ſufficit, ſed amborum coitus
& contemperatio. Huic interpretamento locus ipſe atteſtatur. Sicut enim
in ima talaris tunicæ fimbria mala punica flores & tintinabula ſunt, ſic ho-
rum ſignificata infimam mundi regionem ſortita ſunt, aqua terráq́: & ſic

conſonando cũ uniuerſitatis harmonia, uires ſuas exerũt ſtatis temporũ curriculis. itaq́ trium elementorũ ex quibus & in quibus ſunt omnia mortalia corruptibiliaq́ genera, aeris, aquæ, terræ, figura eſt ſtola iſta cũ ſuis appendicibus. nam ſicut hæc una, ita tria dicta elementa unius ideæ ſunt, quandoquidẽ ſub luna ſita ſunt, & mutationes recipiunt. & ſicut ab hac pendent flores ac mala punica, ſic ab aere quodãmodo ſuſpendũtur aqua terraq́, quandoquidem continentur ab eo. at epomida cæli figuram eſſe certis coniecturis colligitur. primùm è duobus ſmaragdis rotundis humeralibus, quos quidam exiſtimant typos ſolis lunæq́, alterius diurni, alterius nocturni ſideris. ſed propius ad ueritatem accedit, per hos deſignari duo hemiſphęria. ſunt enim ſicut hæ gemmę ambo inter ſe paria, neutro creſcẽte decreſcẽteue ſecus q̃ in luna uidet̃. atteſtatur & color: ſmaragdo enim aſpectus totius cæli eſt ſimilis. unde factũ eſt ut gemma utraq́ ſculperet̃ ſex nominibus: quia utrũq́ hemiſphęriũ, diuiſo ſignifero circulo, ſex ſigna cõplectitur. pręterea in pectorę xij. gemmæ diſcolores, ternæ diſtributæ in quatuor ordines, quid aliud ſubindicãt q̃ ipſum ſigniferũ circulũ? nam & hic in iiij partes è ternis ſignis cõſtantes diuiditur, atq́ ita horas anni cõficit, uer, æſtatẽ, autumnũ, hiemẽ, mutationes iiij, quarum ſingulas tria ſigna determinant, ſole illuſtrante hęc omnia iuxta certam, immotam uereq́ diuinam rationem numeri. Quapropter hæ gemmæ dicto rationali ſunt inſertæ. conſtat enim ſua ratio mutationibus anni ordinarijs: & quod mireris, tempeſtiuis uariationibus declaratur harum rerum ſempiternitas. nec abhorret ab hac ſignificatione uarietas colorum in gemmis, ita ut nullus ex his ſit alteri ſimilis. Nam & circuli ſigna ſuum quodque colorem efficiunt in terris, aquis & aere horumq́ accidentibus, atq́ etiã in animaliũ ſtirpiumq́ generibus omnibus. Quòd aũt rationale duplicatur, cauſam habet hãc. Duplex eſt ratio, altera in mundo, altera in natura hominis. In mũdo illa incorporearũ exemplariumq́ idearũ ratio, itemq́ rerum uiſibilium, quæ ſunt idearũ imagines, & mundum hunc ſenſibilem cõficiunt. In homine aũt ratio eſt intrinſeca & prolatiua, quæ aliter dicitur oratio. illa ceu fons, hæc ceu riuus inde promanãs. illius ſedes eſt mens, huius lingua & os, inſtrumentaq́ uocis cętera. Voluit autem rationale illud quadrangulum eſſe artifex, pulchre ſubindicans, oportere rationem tum naturæ tum hominis incõcuſſam eſſe ac ſolidam: quapropter ei duas ſupra dictas uirtutes attribuit, reuelationem atq́ ueritatem. nam & naturæ ratio uera eſt reuelatoriaq́ omnium, & ea quæ in ſapiente eſt imago illius alterius, debet eſſe ueriſſima, & nihil cælare præ inuidia, quod quidem cognitu ſit utile. Quin & uniuſcuiuſq́ noſtrum tum oratio tum ratio his duabus ornanda eſt proprijs uirtutibus, declaratione oratio, ueritate interna ratio. decet enim mentem nullum mendacium admittere, orationem autem expedite ueritatem proferre declarareq́. Nulla tamen eſt ſermonis utilitas, ſi ab hoc diſcrepent opera. Et hoc eſt cur rationale pendet ab epomide & humeris, ne laxum fluat, quòd à dictis ſeiungi facta iniquum ſit. Nam per humerum ſignificatur operatio. Hæc ſunt quæ ſub ſacerdotali ueſte latent ænigmata. Cidaris autem pro diademate imponitur capiti, quia quantiſper ſacerdos honore ſuo fungitur & miniſterio, non ſolum priuatis homini-

bus eſt eminentior, uerum etiam cunctis regibus. Huic præfigitur aurea la-
mina inſignita quatuor literis, per quas Entis nomen aiunt indicari, quan-
doquidem nihil poteſt abſꝗ inuocatione dei ſubſiſtere. nam huius bonita-
te fauente, integritate ſua fruuntur omnia. In hunc modum ornatus ponti-
fex ad ſacra mittitur, ut quoties ritu patrio uota facturus eſt pro populo, to-
tum mundum ſecum introducat ſub figuris quas geſtat, aerem in ſtola, aquā
in malis punicis, terram in floribus, ignem in cocco, cælum in epomide duo-
busꝗ ſmaragdis referentibus totidem hemiſphæria ſculptura ſenorū ſigno
rum, item in rationali pectus ornāte quatuor ternarū gemmarū ordinibus,
quod rationis cuncta diſpenſantis repræſentat ſpeciem. Neceſſarium enim
erat, ut ſacerdos ſupplicaturus patri omnipotenti, aduocatū adhiberet per-
fectiſsimum eius filium, ad impetrandam erratorum ueniam, & uberem in
poſterum gratiam. Fieri tamen poteſt, ut ſic quoꝗ doceatur dei cultor, ſi nō
conditore mundi, ſaltem mundo ipſo conari ſe dignum facere, cuius indui-
tur imagine: uidelicet geſtaminibus illum figurantibus admonitus, ut quo-
dam modo ex homine in naturam mundi tranſeat, & ſi fas eſt dicere (fas eſt
autem cum uerum ſit) paruus mundus fiat. Cæterum extra ueſtibulum in
primo aditu labrum erat aheneum, non ex rudi materia, ut ferè fit, fabre-
factum ab opifice, ſed ex uaſis iam ante expolitis in uſum tamen alium, quæ
mulieres mira animi alacritate certatim benigneꝗ contulerant, ne uiris hac
parte uiderentur cedere, æmulatione longe honeſtiſsima, qua dabant ope-
ram ne illis inferiores iudicarentur in pietatis ſanctitatisꝗ ſtudio. Specu-
la enim ad quæ formam curare ſolitæ fuerant, ſponte nemine iubente Deo
dicauerant, ceu primitias coniugalis pudicitiæ pulchritudinis'que animæ
decentiſsimas. Hæc ad ſe delata opifex in unam maſſam confudit, ratus ni-
hil inde aptius poſſe confieri, quàm labrum ex quo ſe luſtrarent ſacerdotes
templum ingreſſuri ad obeunda ſua miniſteria, præſertim pedes manusꝗ
lauando, in ſignum uitæ inculpatæ, uictusꝗ puri parati bonis rationibus,
non per illam aſperam inuiam'que uiam uitiorum, ſed per regiam ſtratam
munitamꝗ uirtutibus, & directiſsimam. Quaſi diceret, Meminerit quiſ-
quis hinc ſe aſperget, huius uaſis materiam fuiſſe ſpecula, ut ipſe quoque
tanquam in ſpeculo contempletur mentem propriam: & ſi quid in ea ui-
derit turpitudinis, aut brutorum affectuum, aut uoluptatis præter natu-
ræ leges efferueſcentis, aut contrà mœſticiæ plus æquo ſe deijcientis, aut
metus declinantis à recto itinere, aut concupiſcentiæ nitentis in uetitum, id
mature curare ſtudeat, & germanæ ſinceræ'que pulchritudinis rationem
habeat. Nam quæ in corpore laudatur, ſita tum in membris bene dimen-
ſis pro ſua cuiuſque portione, tum in colore decenti & habitudine, breui
momento durat. At altera illa menti propria, quæ conſtat opinionum uir-
tutum'que concentu, non langueſcit ullo tempore, ſed iuueneſcit indies,
colore ueritatis tincta decentiſsimo, dictis cum factis conſentientibus, &
à neutris diſcrepante conſilio. Poſtquam autem propheta exemplar ſacra-
ti tabernaculi didicit, id'que homines ingenioſos & ad præſcripta exequen-
da idoneos perdocuit, quomodo ſingula oporteat affabre fieri: reliquum
erat ut ſacerdotes optaret, doceret'que quo ritu quibus'ue hoſtijs res diui-
na

na facienda ſit. Itaque fratri ex omnibus optimatibus ſelecto pontificatus honorem tribuit eximium: filios illius conſtituit ſacerdotes, non cognationis priuilegio, ſed pietatis ſanctitatis'que, quas in his uiris animaduerterat. Eius rei manifeſta fides eſt, quòd neutri filio dignitatem hanc contulit, utrumque electurus, ſi propinquitatis rationem habuiſſet. Hos inſtituit de communi totius gentis ſententia, iubente oraculo, more nouo & memorabili. Ante omnia fontanis aquis limpidiſsimis & uitæ utiliſsimis eos abluit: deinde ſacris ueſtibus induit, fratrem talari & epomide, ceu thorace referente mundi imaginem: fratris filios tunicis linteis & zonis ac ſubligaribus: illis ut expedite peragerent ſacra miniſteria, aſtrictis tunicarum finibus: his, ne quid quod pudor cælari poſtulat, oculos circumſtantium offenderet, præſertim dum aſcendunt ad altare aut deſcendunt, omnia'que propere ac celeriter faciunt. Niſi enim tam accurate præſcriptus fuiſſet totus ueſtitus ſacerdotalis propter incertos caſus futuri temporis, quos præcaueri oportuit, non potuiſſet fieri in tanta celeritate miniſterij, quin nudarentur aliquando, ſacerdotibus decorum inter ſacra ſeruare non ualentibus. Vt uero inſtruxit eos ſacratis ueſtibus, ſumpſit unguentum ſuaueolentiſsimum, confectum arte unguentaria: quo primùm ſubdialia uaſa, altare labrum'que perunxit aſperſa ſepties: deinde tabernaculum & ſacra uaſa ſingula, arcam, candelabrum, thymiaterium, menſam, calices, phialas, cæteraq; ſacrificijs deſeruientia. Poſtremo adductum pontificem inunxit profuſo largiter in caput eius ſacro unguine. His rite peractis iubet adduci uitulum & duos arietes. Vitulum ut offerret in remiſsionem peccatorum, ſubindicans cuiuis nato, etiam bono, uel ob hoc ipſum, quòd natus ſit, cognatum eſſe peccatum: propterea placandum eſſe Deum precibus & uictimis, ne iratus ſæuiat. Arietum autem alterum qui adoleretur ſolidus autori rerum omnium, cuius benignitate pro ſe quiſque fruitur elementis omnibus, terra ad alimentum & domicilium, aqua in potum, lauacra nauigationemq;, aere ad reſpirationem effectus'que ſenſuum (nam horum inſtrumentum aer eſt) & ad horas annuas: igne quotidiano quidem ad cibos coquendos & calefactionem, cæleſti uero ad lucem & res uiſibiles. alterum autem arietem mactauit ad abſolutam eorũ qui ſacrabantur purificationẽ, quem apte conſecrationis cognominauit, quòd per hoc ſacrificiũ initiarentur ſacerdotes dei maximi optimi. eius ſanguinis partẽ circũ altare profudit, partẽ excepit phiala, eoq; tinxit tria membra initiatorũ, auriculam extremam, manũ extremam, pedem extremum, hæc omnia dextera, ſignificans uirum perfectũ debere purũ eſſe ſermone, opere, tota uita deniq;. ſermonẽ enim auditus iudicat: manus ſignificat opera, pes totius uitæ tranſitũ. quoniã aũt hæc ſingula extrema ſunt & dextera, intelligẽdũ eſt in his ſingulis requiri profectũ & cupiditatẽ extremę felicitatis & ultimę, ad quã ceu ad ſcopũ omnes uitæ actiones referẽdę ſunt. Primũ igit̃ unius uictimę, quæ cõſecrationis appellat̃, ſanguine ſincero has partes ſacerdotũ inũxit. deinde ſumpſit ex eo q̃d circũ altare ꝓfuſum fuerat uel ex unguẽto uel è uictimis omnibus, eoq; ꝑmixto ſacerdotes aſperſit, uolẽs eos nõ ſolũ externæ ſubdiualisq; ſanctitatis fieri participes, uerũ etiã internæ, quãdoquidẽ ſacra facturi

erant in adytis, in quibus omnia peruncta ſacro unguento fuerant. Deinde alijs quoque cæſis uictimis, tum pro ſacerdotibus ipſis, tum pro ſenatu ac gente uniuerſa, Moſes fratrē introduxit in tabernaculum. erat is dies octauus à conſecratione, huius feſti ultimus: ſuperiores enim VII fratri filijsque eius initiandis dati fuerant. Tum uero in loco ſacro ut bonus præceptor docilē diſcipulū ritus pontificios edocuit: poſt hæc ambo egreſsi protenſis ad cælū manibus, uota pro gente fecerūt, qualia proficiſci par erat à mente ſanctiſsima. quibus nondum peractis accidit inſigne prodigium. nam ex adytis, ſiue ętheris pars puriſsimi, ſiue aer naturaliter in ignē mutatus, emicuit, ut repente flamma prorumpēs rectà ferretur in altare, & quicquid ſuperimpoſitum fuerat abſumeret, opinor in argumentum manifeſtiſsimū præſentis diuinæ prouidentiæ. Decuit enim eximium donum conferri ſacrarijs, non qualia ſunt materiæ tractabiles hominibus, ſed ignis eſſentiæ puriſsimæ, ne iſte qui in noſtro uſu eſt, altare attingeret, quo iam innumeræ ſordes contactæ fuerant. Admouetur enim non ſolum brutis animalibus, dum coquuntur ad ſatietatem uentris miſeri, uerum etiam ad necandos ex inſidijs homines, non tres quatuorue, ſed interdum magnum numerum. Nam & claſſes integræ cum ſocijs naualibus incenſæ ſunt telis ignitis, & urbes eadem arte petitæ conflagrarunt ſubſederuntque in cineres, ut ne ueſtigium quidem habitationis ſuperfuerit. Hanc opinor ob cauſam ignis iſte qui in uulgari uſu eſt tanquam contaminatus ablegatus fuit ab altari ſanctiſsimo, & pro eo demiſſus cæleſtis ex æthere, ut eſſet diſcrimen inter ſancta profanaque, & inter humana diuinaque. Conueniebat enim ſacrificijs attribui naturam ignis incorruptiorem quàm eſt hæc quæ ſeruit quotidianis uſibus. Cum autem neceſſe eſſet per ſingulos dies, præſertim feſtos iterari ſacrificia multiplicarique propter multas uariasque cauſas tum priuatas tum publicas, utpote in gente non minus religioſa quàm populoſa, opus fuit etiam æditiuorum multitudine ad ſacra miniſteria. Horum quoque mira & inuſitata fuit electio. Vnam è duodecim tribubus præſtantiſsimam delegit addito religioni præmio. Id ita geſtum eſt. Cum Moſes aſcendiſſet montem proximum, ibique aliquot diebus colloqueretur cum Deo ſine arbitris, quidam inconſtantes tanquam orbati principe, abſentiam eius uerterunt in impietatis occaſionem: oblitique Dei ueri, cœperunt æmulari figmenta Ægyptia, facto iuuenco aureo ad imitationem animalis eius regionis ſacratiſsimi: cui profana ſacra faciebant, & choreas agebant inconditas, hymnos concinendo lamentis ſimiles, & expleti mero congeminarunt temulentiam; uino pariter furentes ac inſania, pernoctando in comeſſationibus, oblectandoque ſe factis peſſimis, ignari ultionis imminentis quam prouocabant ſua malicia, & excæcati ſuis affectibus. Vbi uero clamores caſtrenſes ut in turba celebritateque longe lateque audiebantur, adeo ut ad montis cacumen peruenirent, perculſus aures Moſes hærebat ut amator dei ſimul & hominum, nec diſcedere ſuſtinēs à diuino colloquio quo priuatim honoratus fuerat, nec deſpicere plebem miſere tumultuantē per principis abſentiā. ſentiebat enim tumultū, uocibus cōfuſis & inarticulatis indicātibus perturbatiōes animi, præſertim ſagaci prudētique homini, facile intelligēti hanc eſſe debacchationē publicam,

per

per uinolentiã nõ abſtinẽtiũ ab iniurijs. itaq; diu huc illucq; incertus diſtrahebatur. ſed oraculũ dubitationẽ exemit his uerbis. I deſcende celeriter, populus ad impietatẽ prolapſus eſt, iuuencũ manu factũ adorãs pro numine, & uictimas ei ſacrificans, oblitus omniũ quæ hactenus uel uidit uel audiuit, & totius pietatis atq; religionis acceptæ à maioribus. ille ſtupefactus cũ nõ poſſet non credere oraculo, tanq̃ ſequeſter & arbiter, non ſtatim reſilijt, ſed prius deprecabatur pro populo ſuppliciter orans peccati ueniam: deinde placato rege omnipotente reuertebatur mixta gaudio mœſtitia. Gaudebat enim deum non repuliſſe ſuam ſupplicationem, contriſtatus autem fuerat, quòd iniquiſsime ferret patrias leges derelictas à populo. Vbi uero caſtra introgreſſus uidit repente mutatos ritus, & figmenta recepta pro ueritate, non omnes tamen infectos eius mali contagio, ſed ſupereſſe quoſdam ſanos quibus talia diſpliceant, uolens diſcernere incorruptos ab inſanabilibus, & uidere num qui reuertantur ad pœnitentiam, per præconem populum monuit edicto, cuius indicio tum pios tum impios manifeſte cognoſceret. Verba edicti fuerunt hæc: Si quis eſt domini, ueniat ad me: breuia ſanè, ſed magnam uim continentia: perinde ac ſi diceret: Si quis nihil manufactum, nihil creatum habet pro deo, ſed unum rerum dominum, ad me ueniat. Itaq; alij qui Ægyptiacum typhum prætulerant, edictum contempſerunt. Alij fortaſſe metu pœnæ non auſi ſunt propius accedere, ſiue Moſem timentes, ſiue ſeditionem populi. Solet enim uulgus ſæuire in diſſentientes à ſua dementia. Sola ex omnibus Leuitica tribus audito præcone tanquam ex compoſito accurrit propere, pedum celeritate indicans alacritatem animi, & quanto affectu pietatem coleret. Quos ubi uidit Moſes certatim ad ſe concurrere: Statim apparebit, inquit, num eadem animis inſit alacritas, quæ corporibus. Sumite gladios, cædite mille ſupplicia meritos, qui uero deo relicto falſos ſibi fecerunt, indito corruptibilibus creatisq; eſſentijs incorruptibilis illius increatiq; nomine: non cognatis non amicis parcite, amicitiam ac cognationem æſtimando ſanctitate proborũ hominum. Vix ea dixerat, cum illi exaſperati & infenſi ſceleri iam inde à principio ruentes in cædem interemerunt ad tria milia uirorum coniunctiſsimorum antea. Quorum cadauera medio foro iacentia plebs uidens indoluit, ſimulq; metuens ultricem iram adhuc feruidam, ſtatim reſipuit. Tum Moſes publice laudata horum fortitudine, honorem eis decreuit perpetuũ, conuenientem facinori præclariſsimo. Decebat enim, ut qui in honorem Dei ultro arma ſumpſerant, & impios momento debellauerant, præmium acciperent ipſius cultum ac ceremonias. Quoniam autem non unus ordo eſt ſacratorum hominum, ſed alij tractant preces, uictimas, ſacraq; cætera, & uſq; adyta procedunt: alijs nihil horum permittitur, tantũ noctu interdiuq; curant templum & cuſtodiunt eius ſacram ſupellectilem, quos nonnulli uocant æditutos: quæ ſæpe aliâs multarum calamitatum cauſa fuit de primatu contentio, hic quoque inualuit, æditutis in ſacerdotes conſpirantibus, & illorum dignitatem ſibi uſurpare conantibus: id quod facile ſucceſſurum ſperabant, cum ipſi in tantum ſuperarent eos numero. & ne uiderentur priuatæ ſeruire cupiditati, antiquiſsimam è xij tribubus in partes ſuas pertraxerunt, quam multi

familiares

famıliares ſequebãtur,ut habentẽ prærogatiuã generis. Senſit Moſes hanc cõſpirationem cõtra ſe tendere,quia fratrẽ pontificẽ oraculi iuſſu deſignauerat.id factũ non caruit calũnia, quaſi pretextu oraculi plus ualuiſſet domeſtica gratia ꝙ utilitas publica.ꝙd,ut erat,uiſum eſt indigniſsimũ, nõ ſolũ in dubium reuocari fidẽ approbatã tot cæleſtib.prodigijs, uerum & de religione ambigi, quæ fucatis etiã hominibus ſolet ueritatis cõfeſsionem exprimere. Veritas eñ à deo nõ ſeiungitur.proinde ſuperuacaneũ ratus eos prolixa oratione beneficiorum acceptorũ cõmonefacere, quos iam aduerſariorũ criminationibus præoccupatos animaduerterat: deum exorauit ut euidenti ſigno declararet, ſincerã incorruptãq; fuiſſe electionẽ põtificis . ille iuſsit eum XI uirgas,pares tribuũ numero,inſcribere nominib.phylarchorũ undecim, duodecimãq; põtificis fratris ſui nomine, deinde inferre adytis.fecit iuſſa uates,intentus in exitum. poſtera die monitus oraculo,in præſentia totius populi,deprompſit uirgas,cæteras nil mutatas , eam autem quã nomine pontificis inſcripſerat, oſtento nouo conſpicuã . nã hæc mirifice tota quanta erat, frondes fructusq; protulit.erant autem nuces,diuerſa natura ab alijs fructibus.nam in pleriſq;, ut uua, oliua, malis, aliud eſt ſemen, aliud id quo ueſcimur,quæ diſcernuntur locis etiam.externa pars ueſca eſt, ſemen intus includitur.in nuce ſemen ipſum eſtur , & utrumq; in unam ſpeciem confuſum uno loco intimo clauditur , munito duplici tegmine , craſſo primum putamine,dein ligneo cortice,ut apte per hanc figuram perfecta uirtus poſsit intelligi.ſicut enim in nuce idem eſt finis & principium , inquantũ ſemẽ initium, inquantum fructus finis,ſic & in uirtutibus. Vnaquæq; & finis eſt & principium. principium quia non aliunde quàm ex ſeipſa oritur : finis quia uita tendit ad eam naturaliter. præter hanc cauſam affertur alia manifeſtior. Nucis extremum putamen eſt amarum , ligneus cortex interior eſt auſterus & ſolidus : quo fit ut fructus non ſit in promptu clauſus utroque munimine. hac figura docetur anima exercens ſe in uirtutis ſtadio, eſſe opus laboribus. Labor autem durus & difficilis , unde felicitas prouenit : quapropter perdurandum eſt. Nam qui fugit laborem , fugit felicitatem : ediuerſo qui fortiter patienterq; difficultates tolerat , ad beatitudinem properat. Nam fieri non poteſt , ut homo delicatus & effœminatus animo , corpore quoque labefactato quotidianis uoluptatibus , uirtuti domicilium præbeat. Cui niſi contingat pro dignitate tractatio , primùm denunciat ſe migraturam ad illum ſummum rectarum rationum principem : mox ſi nihil proficit , confert ſe quò trahitur ſuopte deſiderio . Imò ſi uerum fatendum eſt , ſacer ille uirtutum chorus, prudentiæ, temperantiæ, fortitudinis , iuſticiæq; , ultro ſibi quærit quos exerceat , præſertim eos qui tetricam duramq; uitam complectuntur , coniunctam cum patientia continentiaq; , ſimplicitate frugalitate'que contentam:quibus artibus pars noſtri præcipua,ſcilicet ratio , ſanitatem tuetur bonamq; habitudinẽ,ſuperatis moleſtis obicibus corporeis:quales ſunt temulentiæ,cupediarũ liguritiones, libidines , & id genus cupiditates inſatiabiles,tantum ſolertię detrahentes quantum addunt carnibus. fertur etiam è uernis arboribus prima florere amygdalus prouentum arboreorum fructuum prænuncians , & poſtrema omnium amittere folia,æſtatem

ferens

ferens diutiſsime ſaluo uirore frondiũ, utroq; modo figurã ſacerdotalis tri-
bus referens, ſubindicansq; hanc primam & ultimam uigere in humano ge-
nere, duraturam donec uiſum fuerit deo noſtrum genus reuocare ad uer-
nam renaſcentiam, ſublata inſidioſa cupiditate, fonte malorum omnium.
Quoniam igitur diximus, oportere abſoluto principi adeſſe quatuor res, re
gnum, legum ferendarũ facultatem, ſacerdotiũ, prophetiamq;, ut tanquam
legislator uetet ac iubeat, tanq; ſacerdos non ſolũ humana, ſed & diuina ad-
miniſtret negotia, tanq; propheta quicquid intellectu non percipit diſcat
ex oraculis: iamq; de tribus primis diſſeruimus, & oſtendimus Moſem fuiſ-
ſe optimũ regem, legislatorẽ, pontificem, nunc poſtremam aggredior, decla
raturus eum fuiſſe & prophetã probatiſsimũ. Nec ignoro pondus oraculo-
rum habere quicquid ſcriptũ eſt in eius uoluminibus, recenſebo tamẽ ma-
gis propria, ubi prius diſtinxero, quędã oracula ex perſona dei proferri per
diuinũ interpretem, quædã eſſe reſponſa ſcitanti reddita, quædã pronũciari
ex perſona Moſis afflati numine. Quæ primi generis ſunt, tota præ ſe ferũt
uirtutes dei, clemẽtiã & beneficentiã, per quas om̃es homines ad honeſtatẽ
inſtruit, præcipue uero cultores ſuos quib. ad felicitatẽ uiã aperit. Secundũ
genus mixtũ eſt è uerbis rogãtis ꝓphetæ & reſpõdentis numinis. Tertiũ le
gislatoris eſt propriũ, donati à deo ui pręſagiẽdi p̃dicendiq; futura. Primi ge
neris ſeponent nunc, cũ ſint maiora q; ut ſatis laudari queãt ab homine quo-
rum laudi uix tota natura ſufficiat, & alioquin efferũtur per interpretẽ. diffe
rũt aũt inter ſe prophetia & interpretatio. De ſecũdo mox conabor dicere,
ſubiũcturus & tertiũ, in quo apparet uatis diuinitas, ꝓpter quã proprie pro
pheta nuncupať. incipiemus aũt promiſſa repræſentare hoc modo. In quatu
or locis leges ferunť per rogationẽ reſponſionẽq;, mixtę ex uerbis afflati ꝓ
phetæ deũ cõſulentis, & reſponſo ipſius patris cæleſtis. Primùm quãdo nõ
ſolũ Moſem omniũ ſanctiſsimũ & amantiſsimũ dei, uerũ etiam quẽuis me-
diocriter piũ exaſperare potuit quidã è diſsimili genere natus hybrida, pa-
tre Ægyptio, matre Iudæa, qui faſtidito ritu materno declinauit ad impieta
tem Ægyptiacã, cõtemptor cæleſtis numinis. Soli enim propemodũ ex om
nibus gentibus Ægyptij cælo terram oppoſuerũt æmulam, hanc diuinis co
lentes honoribus, illud nulla ueneratione dignati eximia, quaſi regni extre-
mitas præferenda eſſet regiæ. Nam in mũdo cælũ eſt regia ſacratiſsima, ter-
ra uero extremitas regni, per ſeipſam quidem non contemnenda, ſed tamẽ
haud conferenda cum æthere, à quo tantum à tergo relinquitur, quantum
tenebræ à lumine, nox à die, corruptio ab incorruptibilitate, mortalis à nu-
mine. nam quia nõ compluiť eorũ regio ſicut aliæ, ſolita quotannis inunda-
ri à reſtagnante flumine, opinione ſua Nilũ conſecrant Ægyptij, ut cæli æ-
mulũ, & regionẽ ſuam magnopere prædicant. proinde ille ꝓmiſcui generis
homo, dũ rixať cũ quodam ex ſacerdotali doctoq; genere, impotẽter iratus,
& agitatus impietate Ægyptiaca, à terra in cælum extendit contumaciam,
execrabili ſceleſta pollutaq; tum anima tum lingua uoceq; auſus miſerri-
mus eum execrari, quem ne honoris quidem gratia fas eſt nominari ab o-
mnibus, ſed à ſolis optimis & purificatis hominibus. Quapropter miratus
amentiam perditam & immanẽ audaciam, quamuis efferueſcente generoſa

indigna-

indignatione cuperet manu ſua ſceleſtum cõficere, tamẽ ueritus eſt ne is ad
huncmodũ leuiore ꝗ pro merito defungeretur ſupplicio. parẽ enim tantæ
impietati pœnam homo inuenire non potuiſſet. cum enim contemptor dei
nec parentes ueneretur, nec patriã, nec benemeritos, hic non contentus ne-
glexiſſe religionẽ, & uſqꝫ ad execrationẽ prorumpẽs, nihil ſibi ad ſummam
impietatem fecit reliquũ. nam maledictũ præ execratione crimen eſt leuius.
Verùm linguæ morbus & effrene os cum miniſtrant nefariæ demẽtiæ, pro
culdubio prodigioſum aliquod ſcelus perpetrant. ó homo, execratur deum
aliquis? quem igitur alium deũ ad execrationẽ inuocat? nónne hunc ipſum
contra ipſum? apage iſtas profanas cogitationes & ſacrilegas. purgetur ani
ma miſera tali uoce cõtaminata, in quã auditu ſenſu cęco impegit. fieri ne po
tuit, ut lingua ad tam impiam uocẽ prolatam non ſit tacta paralyſi, ac ne au-
res quidẽ audituri obturatæ ſint, niſi forte ultioni proſpectũ eſt & iuſticiæ,
ꝙ ad exempla uitæ pertineat non cælari quicquid inſigniter præeminet &
in benefactis & in maleficiis, ut alteri præmiũ cõtingat alteri ſuppliciũ. ideo
propheta iuſsit hunc uinctũ ſeruari in carcere: ipſe deum ſupplex orauit da-
ret ueniã oculis auribuſqꝫ nõ ſponte pollutis uiſu audituqꝫ nefario: ſimulqꝫ
rogauit quid oporteat pati inuentorem ſceleris nefandi & inauditi ad eam
diem. Ille iuſsit eum lapidari, ideó ſicut opinor ſaxis plectendũ pronunciãs
ꝙ animam haberet durã & ſaxeam, utqꝫ manibus totius gentis ultionis aui
dæ ſumeretur ſuppliciũ. Nec enim poterãt aliter ꝗ eminus ferire tot milia.
poſt exactas pœnas à nefario capite, noua lex ſcripta eſt & tunc primum re-
lata in tabulas, ut ferè nouis morbis quærũt noua remedia. uerba legis ſunt
hæc. Quiſquis execratus fuerit deũ, peccato obnoxius eſto. Quiſquis autẽ
nominauerit nomẽ domini, capitalis eſto. ó dictũ bene uir ſapientiſsime. ſo-
lus meram hauſiſti ſapientiã. nominare grauius credidiſti ꝗ execrari. Nõ e-
nim extenuares crimẽ grauiſsimũ, tractans id clemẽtius. Itaqꝫ uidetur nunc
deum non illum primũ & ingenitũ mundi conditorẽ dicere, ſed eos qui op-
pidatim colebantur. Nam hi quoqꝫ ſic uocãtur falſo nomine, cum ſint picto
rum fictorũqꝫ opera ſuas artes oſtentantiũ. ſignorũ enim ſtatuarumqꝫ huiuſ
modi plenus fuit totus orbis habitabilis: à quibus abſtineri oportet maledi
ctionem, ne quis Moſis diſcipulus aſueſcat ullo modo appellationẽ dei con-
temnere. ſemper enim amabilis eſt ac plauſibilis. Quod ſi quis nõ dico blaſ-
phemauerit hominũ deorumqꝫ dominũ, ſed auſus fuerit uel nomẽ eius in-
tempeſtiue promere, noxam luat capite. Quandoquidẽ ne mortaliũ quidẽ
parentũ nomina proferũt ij quibus cordi eſt pietas, ſed omiſsis proprijs ho
noris gratia, utunt̃ naturalibus, patrẽ appellantes matrẽqꝫ: atqꝫ ita profitent̃
accepta immenſa beneficia ſimulqꝫ ſuã gratitudinẽ. Quomodo igitur meren
tur ueniam qui temere abutũtur ſanctiſsimo dei nomine tantũ ad explendũ
ſermonẽ non aliter ꝗ profanis uocibus? Poſt honorẽ autẽ creatori habitũ
propheta diẽ ſacratum ſeptimũ ueneratus eſt, cuius eximiam pulchritudinẽ
cernebat acutioribus oculis, expreſſam cælo mundoqꝫ uniuerſo, ipſa natura
præferẽte eius ſimulacrũ. inueniebat enim ante omnia matre carere hũc nu-
merum, expertẽ fœminini generis, è ſolo patre ſatum abſqꝫ ſemine, & abſqꝫ
partu genitum. animaduertit præterea ſeptimanam ſemper uirginem, nec è
matre

matre natã, nec matrem ipſam, nec è corruptione oriundam, nec ipſam corruptibilẽ: deniq; intellexit hanc eſſe mundi natalẽ, cælo terræq; feſtã & omnibus terreſtribus, exhilarantẽ cuncta cõcinniſsimo ſeptenario. Hanc ob rẽ ille maximus Moſes æquũ cenſuit ut omnes aſcripti eius ciuitati, ius naturæ ſequentes, celebrarent hũc diem otio feſtisq; hilaritatibus, intermiſsis laborib. & opificijs quæſtuarijs negotijsq; uictũ parantibus, ablegata etiã tantiſper ceu per inducias ſolicitudine anxia, ut uacarent non ludicris (ſicut quidam) ridendisq; ſpectaculis mimorũ ſaltatorũq; quæ inſanum uulgus amat perdite, & per præcipuos ſenſus uiſum auditumq; captiuat animã ſuopte ingenio liberam ac dominã: ſed ſoli philoſophiæ, non iſti cuius compendium profitentur captatores ſophiſtæ, uenales tanq; in foro proponendo ſermones opinionesq;, qui philoſophia contra philoſophiã (ó terra ó ſol) abutuntur perpetuo, nec pudet: ſed ueræ inquã philoſophiæ quæ conſtat ex his tribus, conſilijs dictis factisq;, in unam ſpeciem coaptatis, ut quæſita fruantur felicitate. Hoc præcepto poſthabito quidã recenti etiam tum oraculi de ſacro ſabbato ꝓditi memoria, quod deus ipſe uiſibili uoce oculis magis q̃ auribus ingeſſerat, per media caſtra lignatũ exiuit, non ignarus omnes in tentorijs quieſcere, moxq; in uetito deprehenſus eſt. Quidam enim per otium extra portam progreſsi, ut in loco puro quietoq; uacarent precibus, uiſo nefario ſpectaculo, intentũ faſci componendo lignatorẽ occiſuri erant præ ira, niſi cõmotos ab impetu reuocaſſet hæc reputatio, animaduerſionem in huiuſmodi peccata non eſſe priuati iuris, ſed pertinere ad magiſtratus publicos ipſosq; principes, ne indicta cauſa indemnatusq; periret, alioquin reus manifeſtarij criminis, religione quoq; dici uetante cædem uel iuſtiſsimam. ideo maluerunt comprehenſum hominẽ adducere ad principem & ſacerdotum conſiſtorium, cõfluente ad rem cognoſcendã uniuerſo populo. mos enim erat certis temporibus, præcipue ſabbatis, ut ante dixi, operã dare ſtudio ſapientiæ, principe doctoris uice fungente, præmõſtranteq; officia, ſubditis autem in honeſtate proficientibus, & mores uitamq; corrigentibus. Quæ conſuetudo à maioribus per manus accepta hodieq; durat apud Iudæos, tempore illo dicato eruditioni contemplationiq; rerum naturaliũ. nã deſtinata oppidatim ſacris precationibus loca, quæ proſeuchas uulgus nominat, quid aliud ſunt q̃ ſcholæ, in quibus prudentia, fortitudo, temperantia, iuſticia, pietas, ſanctitas, omnisq; uirtus diſcitur, quæcunq; ad humana diuinaq; negotia requirit. Cæterũ eo die non ultra uincula ſæuitũ eſt in hominem impiũ. At Moſes de plectendo quem norat cõmeruiſſe mortem dubius, & genus ſupplicij dignũ ignorans, inuiſibili animo ad inuiſibile tribunal ſe contulit, ubi iam ante cognitã cauſam decretum fuerat ab omniſcio iudice. qui pronunciauit morte mulctandũ obruendumq; lapidibus, quando quidem & huius mens ſicut prioris in ſurdũ lapidem obduruerat, prolapſi ad impietatẽ extremam, complexã penè omnia uiolati ſabbati crimina. quã ob rem? quia non ſolũ ſordidæ fabrilesq; ſed cæteræ quoq; artes & occupationes tunc ſunt prohibitæ, præſertim quæ ad parandum uictũ attinent, aut per ignem fiunt, aut per inſtrumenta non ſine igne cõfecta. ideo ſæpe interdicitur ne quis ignem accendat ſabbato, ut ceſſante cauſa principali & anti-

quiſsima ceſſent effectus eius etiã. Sunt autẽ ligna ignis materia, ut lignator & qui accendit ignẽ in eadẽ culpa hæreant: atq; ita geminetur noxa, tũ quia fit opus dum lex iubet quieſcere, tum quia fomites ignis comportantur, unde præbetur opificijs occaſio. Hæc duo reſponſa continent pœnas ſontibus inflictas ex arbitrio cæleſtis numinis cõſulti ſuper talibus negotijs. Sunt & alia duo, ad diuerſam ſpeciem pertinentia, alterum de ſucceſsione hæreditaria, alterũ de ſacrificio non tempeſtiue ut uidebatur oblato. de hoc prius dicetur. Moſes primum anni menſem facit eum qui in uernum æquinoctiũ incidit, non ſicut quidam qui præcedentibus id honoris tribuunt, nõ obſeruato naturæ beneficio. tunc enim matureſcunt ſegetes ad uictum neceſſariæ: arborum uero fœtus pubeſcunt recens editi, ſecundis menſis inferendi. ſine tritico hordeo cæteriſq; ſimilibus frugibus nõ uiuitur: ſine uino & oleo fructibuſq; arboreis quædam gentes ætatem producunt in annos plurimos. Eius menſis die quartadecima, ſub ipſum tempus quo luna ſuum orbem ſolet complere lumine, celebratur migrationis publica feſtiuitas quam Chaldaice Paſca nominant: quo tempore non ut aliâs plebeij homines uictimas adducunt ad altare mactandas à ſacerdotibus, ſed iubente lege tota gens ſacrificat, dum pro ſe quiſq; mactat hoſtiam ſuis manibus. Tunc uniuerſo populo concelebrante lætas epulas, dum quiſq; ſe gerit pro ſacerdote, nonnulli occupati lachrymis, gemitibus luctuq; domeſtico propter deſideratos nuper defunctos neceſſarios, premebantur gemina triſticia, noua ſuper ueterem accedente, quòd orbati ſuis affectibus cogerẽtur etiam carere uoluptate honoreq; totius gentis publico, quia nec ablui nec aſpergi luſtralibus aquis fas erat illo tempore, prius q̃ ueniret luctui præfinitus lege terminus. Hi poſt feſtum mœſti acceſſerunt principem, narrauerunt q; ſuum infortunium: habere ſe funeſtas domos recẽti cognatorum obitu, occupatos luctu neceſſario, non potuiſſe frui ſacris paſcalibus. addiderunt preces, ne poſthaberentur cæteris, néue pœnas darent calamitatis domeſticæ, dignæ potius miſericordia. alioqui ſe poſſe inuidere defunctis qui potiore conditione fato ceſſerint. ſe uiuos mori & ſentire ſuam perniciem. His auditis animaduertit & poſtulationem non abſurdam, & excuſationem ſacrificij prætermiſsi idoneam, & caſum ipſum dignum miſeratione. Ambigebat tamen incertus conſilij, & tanquã in bilance nutans nunc in hanc partem nunc in illam procliuior, cum hinc ſuũ pondus obtineret miſericordia cum iuſticia, illinc præcellere uideretur lex de paſchali ſacrificio, primi menſis quartamdecimam diem ei præſtituens. itaq; inter aſſenſum & renutum pendens ad ſupplicationem ſe uertit, ut ipſe deus oraculo decerneret. Qui exaudito uate non in præſens tantum reſpondit, ſed quod pro lege foret poſtea, quoties aliquid ſimile accideret. Comprehenſi ſunt ea lege illi quoq;, ſi qui eius gentis alijs de cauſis non potuerunt ad ſacrum id occurrere. Fuit autem hæc oraculi ſententia. Luctus in cognatorum obitu dolor neceſſarius non imputatur pro peccato. Attamen ad certum tempus à templo arceantur lugentes, quò non patet aditus niſi immunibus ab omni inquinamento tum fortuito tum uoluntario. poſt terminum luctus pro ſe quiſq; ſacrificet, ne uiui habeãtur pro mortuis. cũ igitur ſint poſteriores, poſtero menſe die quartadecima ſacrificent

ritu

ritu quo priores,& eodem modo abſumant hoſtiã.idem ius eſto his qui nõ ob luctum ſed longinquæ peregrinationis ergó cum cæteris ſuæ gentis hominibus non ſacrificauerunt.nam ne eorum quidem qui aut in longinquis terris habitant,aut longius peregrinantur, ullum eſt peccatum, cur priuari debeant honore communi cum cæteris, præſertim cum una regio gentem tam populoſam non capiat,miſsis in multa loca colonijs. Hactenus de his qui ob aliquem caſum à celebrando cum cæteris paſchate prohibiti, uel ſeri us officium neceſſariũ faciunt,nunc tranſeo ad poſtremam legem de ſucceſſione hæreditaria,é percõtatione reſponſioneq́ꝫ mixtam ſimiliter.Erat quidam nomine Salpaath,uir probus,é tribu non obſcura natus. is quinq́ꝫ deterioris ſexus liberos genuit,nullam uero prolem maſculam.puellæ poſt obitum patris ueritæ ne paterno agello exciderent,quia maribus agri diuiſi fuerant,reuerenter adierunt principem,non tam de poſſeſsione ſolicitæ, nomen dignitatemq́ꝫ ſui patris conſeruare cupientes.hæc ſic locutæ ſunt. Pater noſter obijt, non ſeditione abſumptus ut multi alij,ſed fato raptus cum priuatam uitã ageret procul negotijs.nulla ipſius culpa factum eſt ꝙ caruit maſcula ſobole.adſumus igitur pupillæ ut uidetur,re uera tamen te loco parentis habituræ.nam legitimus princeps nõ minus ꝙ̃ pater curat ſubditos. Ille miratus prudentiã uirginum,& pietatem erga parentem,ſuſpendit ſententiam reſpectu legis quæ ſolis uiris agros diuidit,prēmiũ laborum militarium. nam mulieribus cum natura immunitatem ab his tribuat, non admittit eas ad præmia. Ergo hanc quoq́ꝫ cauſam ut ambiguam ad deum retulit, quem ſciebat ſolum ueracibus incorruptisq́ꝫ iudicijs etiam in paruis controuerſijs oſtendere ſuam ueritatem & iuſticiam. Tum ille rerum conditor, mundi pater,terrę,cœlo, mari,aeri,rebusq́ꝫ in his cõtentis imperans,princeps deorum & hominum,non eſt dedignatus reſpondere puellis patre orbatis.Reſpondens autem plus quàm iudicis officio functus eſt ille clementiſsimus cuncta replens ſua beneficentia.Laudauit enim uirgines.ó domine, te uero quis ſatis laudauerit? quo ore? qua lingua? quibus uocis inſtrumentis? qua mente aut anima? ſtellę ſi in unum chorum conuenirent,poſſent ne tuas laudes pro merito canere? totum cælum ſi in uocem abeat, poterit ne uel partem tuarum uirtutum ediſſerere? Æquum poſtulant, inquit, filiæ Salpaath. Hæc laus quanta ſit deo teſtante, quis non uidet? Adeſte nunc uos arrogantes, quos inflat felicitas, qui ceruicem ſupra naturam attollitis, & adducitis ſupercilia,qui mulierum uiduitatem ridetis miſeram , & pupillorum orbitatem miſeriorem etiam exiſtimatis. uidete quòd hi ueſtra opinione infelices & humiles non poſtremo loco habentur apud deum, cuius imperij uiliſsimæ partes ſunt regna iſta paſsim per orbẽ diſperſa: quãdoquidẽ totus terræ ambitus eſt diuini operis extremitas. conſiderate inquam hæc, & doctrinam neceſſariam accipite.At Moſes laudata poſtulatione uirginũ, ne has quidem inhonoratas reliquit, nec tamen æquauit uiris bellatoribus: ſed his agros debita ob uirtutẽ præmia reddidit, puellis uero gratiã nõ præmium.quod etiam uerbis declarauit manifeſtiſsime, donũ hanc rem appellans non retributionem:quorum alterum eſt debitum,alterum gratificatio. Cęterum ubi uirginibus pupillis ſatisfactũ eſt ex oraculo, addidit princeps

generalem legem de hæreditatibus, primùm filios hȩredes paternorum bonorum inſtituens, deinde filias ſi deſint filij: quas uult hæreditatem habere, ut ornamentum externum, non ut poſſeſsionem propriam. Aliud eſt enim quod ut proprium attribuitur, aliud quod tantum ad ornamentum abſq; iure proprietatis conceditur. Poſt filias tertio loco fratres ad hæreditatem uocat, quarto patruos, ſubindicans etiam patres fieri poſſe hæredes filiorum. Stultum enim foret credere, patruo concedi hæreditatem fratris filij ut patris cognato, ipſi uero patri eam auferri. Verùm quia lex naturæ iubet filios parentibus hæredes ſuccedere, non parentes filijs, hoc ut ominoſum & pijs uotis contrarium tacuit: ne pater materq; uiderentur lucrari ex immaturis filiorum mortibus & luctu inconſolabili: oblique tamē ipſos uocauit ad ius quod permittit patruis, ut & decorum ſeruaretur, & bona manerent in familia. poſt patruos quintus locus eſt cognatorum, ut quiſq; eſt ſanguine proximus. His non temere dictis de hȩreditatis iure promiſcuo, nunc ſubiungā oracula per ipſum prophetam numine correptum edita, ſicut iam ante ſum pollicitus, Cœpit autem tunc primum inſpirari cȩlitus, cum tota gens ſpem melioris fortunæ concepit, de cōmuni conſenſu multis milibus ex Ægypto in Syriam in nouas colonias demigrantibus. Viri enim pariter ac mulieres per inuias uaſtasq; ſolitudines peruenerant ad mare quod rubrum dicitur. ibi hærebant inopes conſilij, cum nec naues præſto eſſent ad traiectum, nec tutum uideretur reuerti per eandem uiam. in hoc rerum ſtatu maior mali uis incubuit. nam rex Ægypti cum haud contemnendis copijs equeſtribus pedeſtribusq; perſequebatur, ut animaduerteret in retractos è profectione, quam prodigijs manifeſtis territus permiſerat. Sed ſatis apparuit nihil eſſe in ſceleratis hominibus conſtantiæ, uelut in bilance leui momento in diuerſum proclinantibus. Sic intercepti inter mare & hoſtes de ſalute deſperaueraut, alij necem miſerabilem expectantes ut finem malorum, alij cenſentes ſatius elemento naturæ ſe committere, & in mare ſe proijcere, quàm perferre hoſtium inſultationes atq; ludibria. iamq; grauati ſarcinis ſtabant in littore, ut quàm primum uiderent hoſtem accurrere, deſilientes mergerentur facilius: ac ne mortem quidem expedire poterant. At propheta uidens uniuerſum populum præ metu interclusum nō aliter quàm piſces cinctos retibus, extra ſe raptus repletusq; numine hoc oraculum edidit. Non ſine cauſa trepidatis inſtante tanto periculo, à fronte mari uaſti clauſi carente nauigijs quæ fugam poſſent adiuuare, à tergo uero proximi hoſtibus denſo agmine urgentibus. Quò te uertas? quò deflectas? ex improuiſo infeſtant nos omnia, terra, mare, homines, elementa naturæ. Eſtote tamen bono animo, nolite deficere, ſtate imperterriti, expectate diuinitus inuictum auxilium, quod iamiam ultro aderit, protecturum uos inuiſibiliter. Experti eſtis & antea ſæpe opem eius præſentaneam, quam nunc quoque uenire uideo, laqueos iniecturam aduerſariorum ceruicibus. Hæc eos in mare protrudit, illi more plumbi ad fundum feruntur præcipites. Vobis uidentur adhuc uiuere, ego mortuos uideo: quod ſpectaculum uobis quoque continget hodie. Hæc ille cecinit præter ſpem omnium: moxq; euentus fidem adſtruxit oraculo. Deus enim potentia ſua prædictionem ratam habuit, uix credibili

&

& fabulis ſimili prodigio. Mare diruptū eſt, aquę ſeceſſerunt, conſtiterūtq́ in abrupto utrinq; latere quaſi muri firmiſsimi. in medio rectam uiam aperuit diuina magnificentia, diuidentem undas ad prębendum iter ceu congelatas, tota gente ſecure mare traijcientee pedibus, tanq̃ per ſiccam ſemitam, aut pauimentum conſtratum ſilice. indurauerat enim ſabulum, concretum è ſuis minutijs. huc acceſsit impetus hoſtium ſe inuehentium & in ſuam ruentium perniciem: nubis extremū agmen protegentis ſubſidiū, emicante inde ignea numinis effigie: maris paulo ante ſciſsi refluxus, uix ſiccatæ repentina inundatio, hoſtium internecio, & à parietibus illis qui ex aquis conſtiterant oppreſsio, fluctibus in uiam tanq̃ in uallem confluentibus: & inſuper cladis oſtentatio fluitantibus cadaueribus quæ totam maris ſuperficiem texerant: poſtremo tempeſtas proceilloſa quæ in litus aduerſum eiecit enectorū cumulos, quo magis ſeruati ſalutem ſuam agnoſcerent, nō ſolum euadendo pericula, uerum etiam ſpectando inimicos deletos ope diuina ſine humanis uiribus. quamobrem propheta mentis hymnis celebrauit autorem tanti beneficij. diſtributa enim tota gente in duos choros, alterum uirorū, alterum mulierum, ipſe uiris carmen præiuit, ſororem dedit pręcentricem fœminis, ut hymnos in parentem conditoremq́ alternis canerent uerſibus, non diſcrepante à moribus carmine, dum certatim canunt ſuis uicibus, & carmen miſcetur è ſonis acutis atq; grauibus. nam uirorum uoces graues ſunt, acutę mulierum, unde temperamentum fit commenſuratæ ſuauiterq́ coaptatæ melodiæ. Vt autem tot milia hymnum eundem ore uno cōcinerent, in cauſa fuerunt illa prodigioſa miracula, de quibus paulo ante mentionem feci mus. propter quæ propheta gaudens unà cum gaudente populo, & lætitiam intra ſe non cōtinens, exorſus eſt canticum. id populus audiens, in duos choros ſeceſsit, & canentem imitatus eſt. Hoc fuit prophetiæ Moſis principium & quaſi procemium. Secundum eius oraculum fuit de cibo re cum primis neceſſaria: quem terra negante utpote ſterili, cælum depluit: idq́ non ſemel, ſed per annos quadraginta, quotidie ſub auroram decidente ex æthere cum rore quadam milij ſimilitudine. Quo cibo uiſo Moſes iuſsit colligere ſic diuinitus præmonitos. Credendum eſt & fidendū deo, cuius experti ſumus tot ſpe maiora beneficia. nemo hunc cibū reponat recondat ue. nemo quicquam ex eo relinquat in craſtinum. His auditis quidam nondum in pietate confirmati, rati fortaſſe hanc adhortationem principis magis q̃ oraculum, in craſtinum partem ſeruauerunt. ea putrefacta primùm tota caſtra fœtore compleuit, deinde amplius corrupta, protulit uermiculos. quod ubi uidit Moſes non immerito in contumaces excanduit. Qui enim non iraſci poterat, animaduertens poſt tot prodigia iuxta humanam rationem uix credibilia, tam facile perpetrata diuinitus, eſſe qui non modo dubitent de diuina prouidentia, uerum etiam nullam prorſus fiduciā in ea collocent. Cæterum pater omnipotens duobus euidentiſsimis argumentis commendauit prophetæ uaticinium: altero confeſtim per corruptionem fœtoremq́ reliquiarum & mutationē in uermes animal uiliſsimū: altero uero paulo poſt. Semper em̄ quicquid ſupererat poſt collecta populariter, radijs ſolaribus liquefactū diſſoluebat̄ abſumebaturq́. Nec ita multo poſt prodidit aliud oraculū

de ſacroſancto ſabbato.cum enim is dies haberet à natura priuilegium,non
ſolu.n ex quo mundi natalis factus eſt,uerũ etiam ante creatum mundũ ſen-
ſibilem,neſciebant hoc homines,fortaſſe propter multas clades acceptas di
luuijs & incendijs interrupta memoria per manus à maioribus tradi ſolita.
eam rem iam obſcuratã ille declarauit oraculo, mox euidenti prodigio com
probatam in hunc modum. præcedentibus diebus depluerat minus alimen
torum,deinde duplũ una die:& quod prioribus ſupererat liqueſcebat in hu
morem inutilẽ:tunc uero incorruptũ permanebat.His nunciatis ſimulq; cõ
ſpectis Moſes ſtupefactus,non tam cõiecturis ꝗ diuino monitu edoctus eſt
de ſabbato, quamuis etiã coniecturæ tales cognationem quandã habent cũ
prophetia.mens enim nunꝗ tam bene conijceret, niſi deduceret ad ueritatẽ
diuino ſpiritu.id miraculũ eo fuit euidentius,ꝙ prȩter duplicatã cibi menſu
ram,& eius incorruptionem inſolitã, utrumq; hoc incidebat in diem ſextũ
ab eo quo primum pluere cœperat, uidelicet in proximũ a mox ſecuturo ſe-
ptimo.ex qua ſupputatione deprehenditur,ſeruatum eſſe in mundi creatio
ne & in cæleſti demenſo eundem ordinem. nam & hoc & illa incepit à pri-
mo è ſex profeſtis diebus. eſt autem utrumq; opus alteri ſimile. Sicut enim
mundus è nihilo creatus & abſolutus eſt: ſic elementis præſenti neceſsitati
ſeruientibus,aer in terræ uicem ſuccedens alimenta nullo labore quæſita co
pioſe ſuggeſsit hominibus non ualentibus parare ſibi uictum in ſolitudine.
tunc tertium oraculum uates protulit mirificum, quando prædixit cæleſtis
cibi pluuiam ceſſaturã die ſeptimo,ac ne micam quidem caſuram eo tempo-
re:nec aliter euènit.cum enim poſtridie quàm præmoniti fuerant, quidam è
mobili uulgo ad colligendum extra caſtra prodiſſent, reuerſi ſunt uacui,
damnantes ſuam incredulitatem, prophetam autem prædicantes ueracem,
diuinum,& ſolum futuri præſciũ.Hæc ſunt quæ de cæleſti cõmeatu prȩmo
nuit ipſe dei ſpiritu monitus.Quæ autem prodidit poſtea,ad præcepta ma-
gis pertinere uidentur ꝗ ad oracula,& in his unum de maximo delicto gen
tis in religione patria,ſicut ante diximus,quando fabrefacto iuuenco ad ex-
emplar typhi Ægyptiaci,choreas agitabant,exſtructisq; aris mactabant ui-
ctimas,obliti ueri numinis & pietatis acceptæ à maioribus, & non medio-
cribus incrementis auctæ uſq; ad illa tempora.Id uero Moſes tulit indigniſ-
ſime:primùm repente cæcatum eſſe totum populum,qui paulo ante perſpi-
cacior ſapientiorq; fuerat omnibus alijs gentibus: deinde uaniſsimam fabu
lam potuiſſe tantam lucem ueritatis extinguere,quæ nec ſolis nec uniuerſo-
rum ſiderũ obſcurari poteſt deliquio. Cõtenta eſt eñ proprio ſplendore in
telligibili & incorporeo, ad quem collatus iſte ſenſibilis, perinde ſuperatur
ac nox cum die compoſita. Has ob cauſas propheta iam multum ſui diſsimi
lis curſu prorumpit in medium, & uultu menteq; numen præferens excla-
mat:Quis eſt ab errore liber? quis à profanis ſacris abſtinuit? accedat ad me
quiſquis talis eſt. Cumq; una tribus ſe adiunxiſſet nõ minus animo ꝗ cor-
pore,iam ante animata in impiorum ſceleſtorumq; perniciem,ſed ducẽ im-
peratoremq; requirens,qui legitimè tempus modumq; ultionis præſcribe-
ret:horum promptã fidelemq; operam libenter accipiens:agite,inquit,arri-
pite gladios,& diſcurrẽtes per caſtra pro ſe quiſq; occidite nõ ſolũ alienos,
uerum

uerum etiã familiaritate cognationeq́ꝫ proximos nullo reſpectu affectuũ: exiſtimateq́ꝫ hoc facinus ſanctiſsimũ quo uindicatur pietas & religio, deo fauente harum propugnatoribus. Hac exhortatione factũ eſt ut primo impetu cæſa ſint uirorũ tria milia, qui autores impietatis præcipui fuerant: atq́ꝫ ita non ſolum depulſa eſt ſuſpicio communicatæ culpæ ab innoxijs, uerum etiam rei fortiter geſtæ retulerunt merita præmia, aucti honore ſacerdotij qui religionis iniuriam ulti fuerant. Eſt & aliud eius oraculum coniunctum cum maiore prodigio, cuius ſupra mentionem feci de pontificatu prophetę differens: id quoq́ꝫ prolatum ex afflatu numinis, ſine dilatione euentus conſecutus eſt. Templi miniſtrorum duo ſunt ordines, ſacerdotum potior, ædituorum inferior. erant illo tempore tres ſacerdotes, ędituorum multa milia. Hi freti ſuorum multitudine paucitatem ſacerdotum contemnebant peccato non ſimplici, dum & maioribus adimunt honorem debitum, & minores ultra modum extollunt, ſicut fit inſurgentibus contra ſuos præfectos ſubditis, turbatoq́ꝫ ordine publico. Deinde cœtus faciendo clamabãt in prophetam, quòd propter domeſticã neceſsitudinem fratri eiusq́ꝫ filijs donaſſet ſacerdotium confictо oraculо, ut uideretur id ex autoritate dei facere. Quam obrem exaſperatus alioqui uir ingenij mitiſsimi, non tulit tam inſignem iniuriam ſimul & maliciam, petijtq́ꝫ à Deo ut auerſaretur illorum ſacrificia: non quòd periculum eſſet ne iuſtiſsimus iudex ſacra impiorum acciperet, ſed quia hic eſt peculiaris affectus Deo chari animi, aduerſari propalam nefarijs conatibus. Nec dum iuſta indignatio furor'que deferbuerat, cum numine afflatus inſuper hoc edidit uaticinium. Graue malum eſt incredulitas, ſed ſolis perniciosum incredulis. Hi factis non dictis caſtigandi ſunt. Pœna docebit eos me non mentiri, quando ſcire nolunt quod ſciunt. Mors decernet de hac controuerſia. Si naturali morte decedent, fictum eſt meum oraculum. Quod ſi nouo inuſitatoq́ꝫ lethi genere abſumentur, teſtata erit mea ueracitas. Video terram uaſto ſpecu dehiſcere, abſorberi numeroſas cognationes unà cum ſuis tabernaculis, uiuos homines ad inferos deſcendere. Vix hæc effatus erat cum terra concuſſa rumpitur eo potiſsimum loco ubi tendebant impij: momentoq́ꝫ temporis uniuerſos operit. Rurſum enim hiatus coiuit, uelut ſuo defunctus officio. Nec ita multo poſt ſeditioſi ducenti quinquaginta qui præcipui tumultus autores fuerant, repente de cælo tacti unà conflagrauerunt, ne minimo quidem membro relicto quod ſepulchris poſſet inferri. Atque ita horrendis pœnis cumulatis alijs ſuper alias magnopere illuſtrata eſt prophetæ pietas, Deo teſtimonium præbente ueritati oraculorum. Vbi operæpretium eſt conſiderare quomodo cælum terra'que pœnas exegerunt ab impijs hominibus, ceu diuiſis munijs inter primarias mundi partes, unde cæteræ ſumpſerunt originem. Nimirum quia ſceleſti maliciam ſuam radicatam in terra, in tantam altitudinem extulerunt extenderunt'que, ut cælum attingeret, ideo terra ſimul & æther in eos ſæuijt. Altera diducens ſe, ut abſorberet inutilia pondera, alter exurens eos fulminibus, imbris in morem denſis & crebro micantibus. Finis autem & abſorptorum & exuſtorum idem fuit. Nam utrique diſparuerunt, alteri operti ſolo

reſtituto in priſtinam planiciem, alteri abſumpti fulmineis ignibus. Poſtremo migraturus ad ſuperos, & exuta mortalitate ad immortalitatem transferendus, uocante patre ut eum è duplici corporis animæcꝫ natura transformaret in ſimplicem, iam tum prope totus uerſus in animum & quidem illuſtratiſsimũ, repletus diuino ſpiritu, non ſolum in uniuerſum gentẽ ſuã præmonuit, uerumetiã ſingulis tribubus ſuos caſus futuros aperuit: quorũ pars iam euenit, reliquum adhuc exſpectatur, ea fide repræſentandũ olim, quã experti ſumus in præteritis oraculorum euentibus. Poſtulabat enim rei dignitas, ut quorum tam diuerſa fuit origo, præſertim materno genere, hi ſecuturi diuerſa ſtudia conſiliacꝫ, haberent etiam ſua fata præſignata oraculis. Miranda ſunt hæc, ſed magis etiam mirari conuenit finem ſacrorum quæ reliquit uoluminum, quæ ſunt ceu caput iuris totius. iam enim aſſumendus, & in ipſis ſtans carceribus unde ad cæleſtem metam erat euolaturus, tunc quoque afflatus diuinitus, uiuens adhuc prophetauit de ſeipſo tanquam mortuo, ante obitum narrans ſe mortuum ſepultumcꝫ inſpectante nemine, uidelicet manibus non mortalium, ſed uirtutum immortalium, ne maiorum quidem monumentis illatum: quippe cui monumentum cõtigit eximium, haud cuiquam notum homini. Luxit eum uniuerſa gens lachrymis diffluẽs per menſem integrum, accedentibus ad publicum luctum priuatis affectibus, quandoquidem erat inenarrabilis eius prouidentia beneuolentiacꝫ erga uniuerſos ac ſingulos. Huiuſmodi fuit uita obituscꝫ Moſis, regis, legislatoris, uatis & pontificis, ſicut ſacris literis proditur.

PHILONIS IVDAEI
DE CHARITATE.

NVNC germana gemellacꝫ ſoror pietatis charitas conſideranda eſt, adamata legislatori noſtro, quantum uix ulli alteri. Cum enim ſciret hanc eſſe publicam uiam ad ſanctitatem tendentium, omnibus ſuis ſubditis ſocietatem benignitatemcꝫ commendauit, ſuam uitam imitandam proponens, tanquam pictam in tabula. Quicquid igitur à prima ætate uſque extremam ſenectutem priuatim publicecꝫ geſsit ad utilitatem ſuorum hominum, ſupra dictum eſt in commentarijs, quos de uita Moſis inſcripſimus: adijciemus tamen unum alterum'ue factum eius memorabile, iam propinqui uitæ termino. Erunt enim indicia honeſtatis illius bonitatiſcꝫ perpetuæ, quam ſanctiſsimæ animæ deus ipſe impreſſerat. Nam cum mortalis huius uitæ finis inſtaret, oraculo aperto de hoc præmonitus, nullum uel regem uel priuatum imitatus eſt, quorum unicum uotum habetur ac ſtudiũ, hæredes liberos relinquere: ſed quamuis pater eſſet duorũ filiorũ, neutrũ ſucceſſorẽ ſibi optauit, uictor affectuũ erga cognatos

ac domeſticos.& poterat,ſi filios ſuſpicabat̃ parũ idoneos, certe fratris filios
extollere iam uirtute meritos ſacerdotiũ.ſed fortaſſe aut nõ placebat eós à di
uinis rebus diſtrahi:aut potius cogitabat, impoſsibile eſſe eundẽ hominem
recte curare ſimul regnum & ſacerdotiũ, quandoquidẽ alterum religionis
alterũ ſubditorũ curã profitetur.aut fortaſſe nõ putauit rem tam magnã per
tinere ad ſuũ iudiciũ:maluitꝗ iudicandã deó cõmittere, qui pro ſua potẽtia
perſpicit etiã intima pectorũ. Hæc uera eſſe uel hinc colligitur. Erat ei ami-
cus & familiaris penè à puero Ieſus nomine,non uulgaribus cõciliatus arti-
bus,ſed amore integro cæleſtiꝗ,ex quo omnes uirtutes pouenĩũt.is etiã cõ
uictor contubernaliſꝗ prophetæ fuit, niſi ſi quando ille ſeceſſum quæſiuit
propter diuina colloquia.idem adminiſtrationis reip.particeps, & tantum
non principis uicarius,multa pro poteſtate ſolitus erat gerere.Attamẽ quã-
uis ſciret hunc eſſe diu ſpectatæ probitatis hominem,dictis factiſꝗ honeſta
tem eius expertus,& quæ maxime requirebatur, beneuolentiã erga popu-
lum,ne ſic quidem auſus eſt ei principatum cõmittere,ne forte opinione fal-
leretur,nõ ſatis fidens humano iudicio.itaꝗ ne ſibiịpſi quidem credens,ſup
plex inuocauit deum qui ſolus inuiſibilem animã introſpicit & mentium ar
cana penetrat,ut ex optimatibus eligeret unum aliquem idoneũ principem
qui paternam curam ſubditorum gereret:ſublatiſꝗ ad cælum puris & uirgi
neæ(ut ita loquar)caſtitatis manibus,ſic precatus eſt: Diſpiciat dominus de
us ſpirituum & uniuerſæ carnis de homine qui plebem hanc curet paſcatꝗ
ſine crimine,ne corrumpatur ſicut grex diſperſus carens magiſtri cura & di
ligentia.Quis non miretur has preces,dicatꝗ:Here quid ais? Ita'ne tibi fra-
triꝗ deſunt germani filiị,ſucceſſores à natura dati? aut his aut illis principa-
tum relinquito. Quod ſi neutros exiſtimas idoneos, & potior eſt tibi rei-
publicæ quàm neceſsitudinis domeſticæ ratio, habes certe amicum irrepre
henſibilem ac probatæ uirtutis uel tuo iudicio ſapientiſsimo. Quin igitur
hunc, ſi probitas non genus ſpectatur, eligis? Verùm reſpondebit: cum
in omnibus rebus non eſſe præcipitandum iudicium, tum in his potiſ-
ſimum, quæ recte aut ſecus adminiſtratæ, plurimis felicitatem aut cala-
mitatem afferunt. Nihil autem principatu maius, cui belli pacis'que arbi-
trium committitur à ciuibus. Quemadmodum enim ad proſperam naui-
gationem opus eſt bono peritoꝗ gubernatore, ſic etiam ſapiente principe
ad tuendam tranquillitatem bene conſtitutæ reipublicæ. Cæterum de ſapi-
entia, quæ non me tantũ,ſed & toto mundo eſt antiquior, nõ eſt fas quem-
quam iudicare,niſi deum,aut aliquem ſincerum, purum germanumꝗ ama-
torem ipſius ſapientiæ.Et iam ante exemplo meo didici, ne aliịs quidem ut-
cunꝗ idoneis in ſpeciem, principatum decernere. Nam reipublicæ curam
inuitus ſuſcepi, non humanis ſuffragiịs princeps deſignatus, ſed manifeſtis
oraculis, diuina uoce iubente, quantumlibet deprecarer molem rerum ue-
ritus, donec iterum atque iterum iubenti parere metu coactus ſum. An non
igitur abſurdum fuerit, nunc non per eadem incedere ueſtigia: & cum ipſe
noluerim principatum niſi ex dei ſententia ſumere,nunc arbitratu meo ſuc-
ceſſorem eligere,ne hominũ quidẽ expectatis ſuffragiịs? præſertim cũ agat̃
de regimine gentis nõ uulgaris,ſed primũ populoſiſsimæ omniũ q̃tq̃t uſꝗ

ſunt

ſunt, deinde profeſſæ rem maximã, cultum eius Qui eſt, patris conditoriſq; rerum omniũ. quicquid enim alijs cõtingit ex optimæ cuiuſq; philoſophiæ ſtudio, id Iudæis ex ſuis legib. ac moribus, uidelicet ſummi dei noticia, repudiato errore deorũ ex creaturis conſecratorũ. nullus enim creatus uerè deus eſt, quantũuis habeatur pro deo, cum æternitate, ſine qua nõ eſt numẽ, careat. Hoc unũ euidens argumentũ eſt eximiæ erga ſuã gentem caritatis atq; fidei: alterũ aũt priore non inferius. Poſtq; enim optimus eius diſcipulus imitatorq; Ieſus propter mores amabiles princeps à deo cõfirmatus fuit, Moſes haudquaq; triſtis ob fratrẽ filioſq; præteritos, ſed plenus inenarrabili gaudio, quòd proſpectum eſſet genti de rectore modis omnibus incomparabili (id enim indubitatum erat de eo qui deo placuerat) apprehẽſa eius dextra produxit eum ad concionem, nihil de imminente obitu ſuo ſolicitus: ſed ad familiarem ſibi hilaritatem accedente recenti lætitia, alacriter affatus eſt populum his uerbis: Mihi iam inſtat tempus diſcedendi ex hac uita corporea: ſuccedet autem in meam curam hic electus à Deo. ſimulq; protulit oraculum, cui mox creditum eſt. Tum ad Ieſum uerſus, hortatur ut rem gerat ſtrenuè: utq; bene conſulat reipublicæ, ac conſtanter in bene conſultis perſeueret. Quamuis autem non erat opus hac adhortatione, tamen non potuit ſe continere, quin amicum admoneret officij, & tum quoque proferret affectum charitatis erga populum, cui tam diu præfuerat. Nec omnino fuit ſuperuacua monitio, ne fortaſſe ille grauaretur ſubire tantum oneris: utq; exemplum atq; regula proderetur cæteris, communicandi bona conſilia cum ſuis ſucceſſoribus, & inſtruendi eos præceptis optimis. Poteſt enim boni uiri hortatus confirmare labantem animum, & excitare ne terreatur rerum temporumq; difficultatibus. Itaque admonitis & ſubditis & ſucceſſore principe, cœpit Deo hymnum canere, extremam ei reddens gratiarum actionem, quòd à natiuitate uſque ſenectutem miris & continuis ſe proſequutus ſit beneficijs: uocatiſq; in auditorium elementis totius mundi præcipuis, terra cæloq;, quorum alterum mortalium domus eſt, alterum immortalium, carmen cecinit aptiſsimum auribus angelorum & hominum: horum ut tanquam à magiſtro ſimiliter gratias agere diſcerent: illorum, ut adeſſent tanquam ſpectatores oſtentantis muſicam animæ in corpore mortali certantis cum cæleſtibus harmonijs ſiderum, ipſum Deum conditorem autorem'que habentibus. Sic ille uates iam inſertus quodammodo choreis æthereis hymnum & gratiarũ actionem temperauit admixtis charitatis erga ſuam gentem affectibus, dum arguit peccata uetera, & in præſens præceptis eam inſtruit, in futurum quoque ſpem bonam proponit, non fruſtraturam pios conatus. Abſoluta deinde melodia, è ſanctitate charitate'que quodammodo contexta, cœpit paulatim è mortali uita in immortalem mutari, ſentire'que ſeparationem rerum ex quibus concretus fuerat, corpore in teſtæ morem diſcedente nudante'que animam, hac uero auide migrante ad deſtinatam ſibi à natura regionem. Deinde ubi uiſus eſt ſatis paratus ad exitum, non prius gentem ſuam miſit in coloniam, quàm ſingulas eius tribus, numero duodecim honoraret fauſtis imprecationibus, nominatim citatas phylarchorũ ſuorũ uocabulis: quas quidem preces ratas fore

fore credendum eſt: quandoquidem & ipſæ ab amico dei profuſæ ſunt, & deus amare humanum genus nunquam deſinit, tum hi pro quibus uota facta ſunt, bono genere, & à laudatis maioribus oriundi cenſentur in ordine eximio ſub imperatore illo patre conditoreq́ rerum omnium. Precatus eſt autem eis uera bona, non tam huic mortali uitæ profutura, quàm animæ olim cũ exſoluta fuerit corporeis uinculis. Solus enim Moſes, ut apparet, habita magis ratione cognationis cœleſtis quàm iſtius uulgaris, totam gentem ſuam hæredem omnium bonorũ quorũ natura humana capax eſt, inſtituit: de ſuo dans, quæ ipſe habebat: quæ non habebat à deo impetrans: cuius gratiarum perennes fontes ſciebat patere, non tamen omnibus, ſed ſolis ſupplicibus. ſunt autem ſupplices qui honeſtatem amãt, quibus ſitientibus fas eſt haurire è ſacris fontibus ſapientiæ. Hæc ſunt argumenta natiuæ charitatis, quæ de legiſlatore noſtro produntur ſacris uoluminibus: dicemus & quæ mandauit poſteris, ſi non omnia (id enim difficile fuerit) certe præcipua, quę maxime uoluntatem eius exprimunt. æquitatem enim ac manſuetudinem non intra ſolam hominum ſocietatem ſtatuit, ſed benigne impartiens extendit etiam ad brutas naturas animalium, ne arbores quidem excludens, præſertim mites ac frugiferas. legis autem huc pertinentes libet recenſere, incipiendo ab hominibus. Vetat igitur fratri fœnerari, fratrem nominans non ſolum ex eiſdem natum parentibus, uerum etiam quemcunq́ ciuem tribulémue, iniquum ducens colligere fœnus è pecunijs, tanq́ fœturam è pecoribus. non uult tamẽ ut ideo tergiuerſemur ſegniores ad beneficentiam, ſed largis manibus menteq́ donemus gratis indigentibus, cogitantes etiam gratiam eſſe genus fœnoris, ultro ad nos redituri feliciore accipientis tẽpore. Quod ſi quis nolit donare, ſaltem mutuetur alacriter, nihil præter capitalem ſummam recepturus. ſic enim nec pauperes redigentur ad extremam inopiam, coacti plura quàm acceperunt reddere: nec creditoribus quicquã decedet de rebus pretioſiſsimis, bonitate, magnanimitate, exiſtimatione optima. nam ne cum una quidem uirtute uniuerſæ Perſicæ gazæ conferendæ ſunt. illæ exanimes opes abduntur in terræ finibus, hæc autem in principali parte animæ. Virtutẽ enim ſibi uſurpat cælum portio mundi puriſsima, ipſeq́ deus conditor rerum omniũ. Contemplari libet iſtos ſordidos & ne obolares quidẽ minutias ſpernentes uſurarios, in magnis diuitijs inopes, q̃s bene numatos reges diceres, cũ ne in ſomnis quidẽ unq́ diuitias, præter ſuas cæcas, uiderint. hi miſerrimi omniũ, quaſi pecunia careãt, cibos mutuanť ut recipiant cum fœnore: iſti quomodo egeno ſtipem offerent, cum in prouentu felici famem inuehant, reditus ſibi parantes ex miſerorum hominum uentribus, ſic appendendo frumentum ne prægrauet. Neceſſe igitur habuit è ſua repub. hoc genus quæſtus eijcere. ſunt enim ſeruilis & illiberalis animę talia ſtudia, degenerãtis in ferinã immanitatẽ. Illud quoq́ præceptum ad charitatis officia refertur, mercedem eadem die reddi pauperi: non ob id ſolũ quia æquum eſt poſt exhibitam operam repræſentari pecuniam abſq́ dilatione: ſed etiam quia (ut quidam docent) opifex aut baiulus, qui ſibi uictum parat quotidie, toto corpore laborans more iumenti, ſpem omnem in mercede collocat: quam ſi mox referat, & in præſens gaudet, & in craſtinũ redit

ad

ad opus alacrior: quod ſi nõ referat, dolebit, atq; inſuper laſſus præ triſtitia, ſolito labori non ſufficiet. Præterea uetat ne creditor intret debitoris domũ ut uiolenter aurum aut pignus capiat: ſed iubet eum ante ianuã expectare dum ultro proferantur. Debitorem autem uult nõ tergiuerſari: quandoquidem decet ut alter non abutatur ſuis opibus ad inſolentiam: alter uero pignus exhibeat per quod moneatur debitũ reddere. Iam præceptũ de meſſoribus cui non probetur? uetat enim colligi ſpicas prolapſas è manipulis, uetat & totam ſegetem demeti, ut agelli pars à falce relinquatur intacta: ſimul diuitibus conſulens, ut aſſueſcant ſua communicare liberaliter, non omnia congerendo in penuaria: ſimul pauperibus afferens ſolatium. Quoniam enim carent proprijs poſſeſsionibus, permittit eis ire in agros tribulium, & reliquias tanquam ſuas demetere. Similiter uindemiæ tempore præcipit ne colligantur decidentes acini, néue fiat racematio: idem mandat & oliuatoribus, tanquam pater amantiſsimus, qui uidens non omnes pariter fortunatos filios, ſed alios locupletes alios inopes, hos miſeratus uocat in fratrũ poſſeſsiones ut alienis utant̃ pro ſuis, non impudenter, ſed quantum neceſsitas poſtulat, atq; ita fiant non fructuũ tantum, uerùm & agrorũ quodãmodo participes. Sunt autẽ quidam in tantũ ſordidi, pecunijs dediti, auaritia perditi, & undecunq; lucra captantes, ut uindemiã oliuationemq; iterent, & hordei triticiq; ſpicilegium faciant, detegentes ſuam ſeruilem ac illiberalem puſillanimitatem, ſimulq; impietatem erga largitorem tot rerum ad agriculturam neceſſariarũ & ad prouentus fructuũ, ut ſunt mutationes temporũ, pluuiæ, temperies aeris, incrementa ſatorum, rores magni & continui, auræ uitales, conſeruationes ab iniurijs temporũ, ne æſtus frigus'ue adurat, ne uerna uel autumnali tempeſtate lædantur ſegetes fœtus'ue arborei. hæc opera naturæ illi cum uideant, eiusq; largiſsimas gratias, tamen audent ſibi uſurpare eius beneficia: & quaſi ſint ipſi autores rerum omniũ, inhumanitatẽ cõiungunt cum impietate maxima. Hi quoniam ſponte uirtutem non complectuntur, inuitos admonet caſtigatq; ſacris legibus, quas uir probus ultro ſequat̃, malus ucro contemnere non audeat. Eædem leges iubent decimas frumenti, uini, olei, pecorũ, lanarum decidi ſacerdotibus primitiarum nomine: de cæteris quoq; fructibus arborũ pro quantitate fundorum plenos caniſtros eis comportari, cantãdo carmẽ obiter in laudẽ cæleſtis numinis, cuius formula extat in ſacris uoluminibus. Ad hæc boum, ouiũ, caprarumq; primogenita, non annumerãda proprijs gregibus: ſed horũ quoq; ſacrãdas primitias: ut inuitati ad religionem moderandumq; lucri ſtudiũ, pietate charitateq; ornent̃ duabus uirtutibus principalibus. Eſt & alia lex: Si uideris iumentum alicuius familiaris aut amici aut utiq; noti hominis, errans in ſolitudine, reduc ad eum. Quod ſi longe abſit eius dominus, adſerua cum tuis, donec ille ueniens ſuũ recipiat, quod nõ depoſuit, ſed quod inuentũ ultro reddis propter naturalem ſocietatẽ hominum. Quid lex de anno ſeptimo, quo ceſſat agricultura, & pauperibus licet è diuitũ agris fructus ſpõte natos ceu naturæ donum ſecure tollere, an'non plena humanitatis eſt? Sexennio, inquit, fruant̃ coloni ſuis poſſeſsionibus & laboribus: ſeptimus annus ſit eorũ qui carent prędijs ac pecunijs, quo etiã terrę cõceditur immunitas. abſurdũ enim

enim eſſet aliorũ labores prodeſſe alijs. nunc poſſeſsionib. quodãmodo ua-
cuis & intactis ab agricolarũ opera, totá gratia ſoli deo debeť, omnib. egenti
bus expoſita. Quid itẽ illa de anno quinquageſimo, nónne quãuis aliã carita
tis ſpeciem ſuperat? ita profecto, id quod nemo negauerit, qui has leges non
deguſtauit modo, ſed lautius in eis epulatus eſt, expletus delicijs ſuauiſsimis.
fiunt enim tunc eadem quæ anno ſeptimo, & accedunt alia maiora, ſcilicet in
priſtinas poſſeſsiones reſtitutio, ex quibus aliquis propter temporũ difficul
tates exciderat. non permittit enim poſſeſsionẽ alienorũ bonorũ, occludens
aditũ auariciæ, ut cohibeat inſidiatricẽ fontemq́ꝫ omniũ malorũ cõcupiſcen
tiam: nec cenſet æquũ ut coloni ſuis agris priuenť in perpetuũ, & pauperta-
tis pœnas dent, miſerandi potius ꝗ̃ puniendi. Sunt & alię leges particulares
plurimæ, docentes amorẽ tribuliũ: de quibus quoniã in ſuperioribus libris
feci mentionẽ, ſatis puto hæc nunc retuliſſe ceu cęterarũ ſpecimẽ. Poſtꝗ̃ aũt
ſuis bene proſpexit, etiã aduenas dignatus eſt multis priuilegijs: qui deſerta
cognatione patriáq́ꝫ & maiorũ inſtitutis ac ceremonijs delubrisq́ꝫ demigra-
runt in optimã coloniã, tranſlati à fabulis ad ueritatẽ & cultũ unius ueri nu-
minis. hos aduenas diligenter cõmendat ſuis gentilibus, nõ ſolũ ut amicos iã
cognatosq́ꝫ, uerum etiã ut unius fortunæ participes tum animo tũ corpore,
& aduerſitatũ æque ac proſperitatũ ſocios, ceu mẽbra unius corporis, conci
liante cunctos mutua beneuolentia. proinde nõ eſt quod dicã de cibo, potu,
ueſtitu alijsq́ꝫ ad uictũ neceſſarijs, quæ lex indigenas iubet prębere aduenis:
hæc enim ultro cõtingũt apud eos qui aduenas nõ minus ꝗ̃ ſeipſos diligũt.
Quín & ad inquilinos extendit naturalia caritatis officia: iubens ut ꝗ ad tem
pus demigrãt alió, honorẽ omnẽ habeãt his à quibus excipiunť hoſpitaliter
atq́ꝫ comiter: quod ſi nihil præter hoſpitiũ accipiãt, honorẽ quoq́ꝫ mediocrẽ
ab eis exigit. nã hoc ipſum, habere in aliena ciuitate receptaculũ, & nõ arceri
ab eius aditu, gratiã exiſtimat nõ aſpernandã his qui domi habitare in patria
nequeũt. Et ut uideas extremã æquitatis lineã, uult aboleri memoriã iniuria-
rum illatarũ à ueterib. hoſpitibus: ut magis nomen ad caritatẽ faciens ualeat
ꝗ̃ reſpectus malæ tractationis. proinde diſerte interdicit: Non proſequeris
Ægyptiũ odio. atqui nullã iniuriã Ægyptij ab hac gente abſtinuerãt, nouas
ſemper crudelitatis ſpecies addẽtes prioribus: attamẽ qm̃ ab initio nõ exclu-
ſerunt eã à ſuis ciuitatibus, nec arcuerũt à finibus, ob eã rẽ, inquit, habeãt pri-
uilegiũ & ius amicitiæ. Et ſi forte aliqui uoluerint tranſire ad Iudæorũ inſti-
tuta, nõ ſunt hoſtiliter eliminãdi tanꝗ̃ inimicorũ poſteri, ſed hac conditione
admittẽdi, ut tertia generatione uocenť in eccleſiã audituri diuina eloquia eo
dem iure quo indigenę ac patricij. Hæc iura intercedũt inquilinis cũ ciuibus.
Ac ne belli quidẽ ius ab humanitate alienũ eſt. uult enim etiãſi armati portis
immineant & mœnibus, nondũ tamẽ eos pro hoſtibus haberi, niſi per cadu
ceatorẽ ad pacẽ inuitati cõditiones aſpernati fuerint. aut enim pace impetra-
ta lucrifacturos amicitiã rem optimã: aut ſi hoſtis pertinaciter aduerſatus fue
rit, fretos iuſticia cum ſpe uictoriæ occurſuros in præliũ. Quod ſi, inquit, in-
ter captiuas formoſam mulierẽ adamaueris, noli tanꝗ̃ in ſerua explere cupi-
dinẽ: ſed fortunã miſeratus, calamitatẽ eius ſubleua, omnia mutãs in melius.
Subleuabis aũt detõſo ſqualore capillitij, præſectisq́ꝫ unguibus, & ueſte mu

tata in qua capta eſt, permiſsiſq; ei xxx. diebus ut lugeat patrē, matrē & cęteros domeſticos aut mortuos, aut (quod grauius eſt) abductos in ſeruitium. poſt hæc ut cum uxore legitima congredere. eam enim quę aſcenſura eſt uiri cubile, nō mercede ut meretrix formā uenditās, ſed aut propter amorem, aut propter quærendos liberos, æquū eſt habere ius cōiugij. Qua in lege multa laudanda ſunt. primo ꝙ non laxauit frena cupidini, ſed per xxx. dies eam repreſsit. deinde ꝙ amorē examinat, num mere furioſus faſtidioſusq; ſit, an aliquid rationis admixtū habeat. ratio enim cohibebit concupiſcentiā ne quid agat inſolentius, expectabitq; menſtruū terminū. tertio ꝙ miſeratꝰ captiuā: ſi uirgo eſt, quia parētes ei optatas nuptias nō conciliant: ſi uidua, quia amiſſo cui puella nupſerat, expertura eſt aliū, nō magis maritū ꝙ dn̄m etiā ſub ęquabili iure cōiugij. ſubditus enim potiorē ſemper metuit, etiamſi ſciat eius mite ingeniū. Quod ſi quis expleta cōcupiſcentia ſatiatus complexibus iam nō dignatur captiuā matrimonio: eum nō tam mulctat ꝙ caſtigat & iubet mores corrigere. Nec uendi enim ſinit eam, nec retineri in ſeruitio: ſed uult ei gratis donari libertatē, & diſcedendi ex ædibus licentiā: ne forte ſuperinducta muliere alia, & contētione inter fœminas exorta ut fieri ſolet per zelotypiā, prior faſtidita patiatꝰ grauius aliquid, dn̄o occupato nouis amoribus, & oblito ueterū. Adduntꝰ & alia præcepta humanitatis, & cumulatim ingeruntꝰ auditoribus. Etiamſi inimici iumentū conciderit ſub onere, noli pręterire, ſed ſub leuantē erigentemq; adiuua: nimirū in minimis quoq; docet non gaudendū alienis aduerſitatibus, ſciens moleſtū affectū eſſe inſultationē in miſerijs, aduerſum inuidiæ, cui tamē æque ac iræ cognatus eſt. ſolent enim hæ ſe mutuo conſequi. aduerſanꝰ tamē hactenus, quia inuidia proximi felicitate offenditꝰ: altera uero lætatꝰ eius calamitatibus. Vel ſi inimici iumentū, inquit, errare uideris, noli addere fomitē diſsidij, ſed reduc id ad ſuū dn̄m: quod nō magis illi ꝙ tibi proderit. lucrabitꝰ ille brutū fortaſſe nō magni precij: tu honeſtatē qua nihil in rerū natura precioſius. hanc neceſſario ſequetꝰ, ſicut umbra corpus, finis ſimultatis. nam qui beneficiū accipit, inuitus ad reconciliationē trahitꝰ, deuinctus gratia: & qui profuit, quaſi pignus dedit animi tēdentis ad amicitiā. Eſt aūt hic præcipuus ſcopus quē ſacer uates ſpectat in omnibus iuris capitibus, ut cōcordia, ſocietas, cōſenſuſq; morū uigeat: unde familijs, ciuitatibus, gentibus, regionibus, uniuerſo humano generi cōtingit ſumma felicitas. Verum hactenus res ultra uota nō procedit: quæ tamen credo rata fore olim fauente numine, & largiente uirtutū profectū, ſicut quotānis largitꝰ fructuum: quod deſideriū mihi ab ineunte ætate fuit perpetuū. Hæ fermē ac huiuſmodi aliæ ſunt leges de ingenuis: nec diſcrepare uidentꝰ quæ de ſeruis latæ ſunt, nimirū ſpectantes oēs humanitatē ac manſuetudinē cōmunicandā cum hoc quoq; hominū genere. eos ſane qui ob inopiā mercede ſeruiunt, uult tractari liberaliter ut ingenuos: hortās ut qui utuntꝰ eorū miniſterio, fortunæ incertæ meminerint, reuereanturq; uices eius mutabiles. eos aūt qui creditoribus libertatē ſuam oppoſuerūt pignori, aut ui in alienā poteſtatē redacti ſeruiūt, non ſinit miſeros eſſe in perpetuū, dans inducias omnib. anno ſeptimo. nam eos qui ob æs alienū creditori nō redditū libertate amiſſa ſeruiunt, ſatis facere putat per ſexenniū. Fruantꝰ, inquit, tandē ſerui libertate priſtina, è qua exciderunt

derunt per fortunæ inclementiã. Quod ſi cuius uerna metu minarũ heriliũ,
aut propter alieni peccati conſcientiã,ipſe inſons fugerit iratũ dñm egẽs au-
xilij,talẽ ne contẽpſeritis. prodere enim ſupplices nefas eſt. ſupplex aũt etiã
ſeruus eſt qui ad focũ tuum confugit,à quo nõ eſt æquũ eum abſtrahi,pręſer
tim ſi citra fucũ cupit recipi in gratiã. id ſi nõ impetrat, ſaltẽ uendat̃. mutatur
enim dñs,licet incertũ an in melius:niſi ꝙ confeſſo malo incertũ pręfert̃. Hæ
ſunt leges de domeſticis alieniſꝗ́,amicis inimicisꝗ́,ſeruis & ingenuis,deni-
que in uniuerſum de hominibus. Sed nõ hic ſiſtit gradũ æquitas, profert ſe
ad brutas quocꝫ naturas, permittens eis haurire ex eodẽ fonte humanitatis.
iubet enim abſtineri ab omnibus recens natis tam in armẽtis ꝗ̃ in gregibus,
uetans ea uel menſæ inferri uel altari: nimirũ crudele ac ab omni humanitate
alienũ exiſtimans facinus,inſidiari parturientibus,& fœtus à matribus rape
re,idꝗ́ uentris gulæꝗ́ gratia. Sic igitur quemcunꝗ́ inſtituta ſua ſequentem
alloquit̃: Magnã habes,ó bone,rerũ copiã,quibus uti potes abſꝗ́ crimine.a-
lioquin fortaſſe ignoſci poterat preſſo inopia.tu uero etiã temperantia cæte-
riſꝗ́ uirtutibus debes excellere,aſcitus in ordinem lectiſsimũ,nec admittere
in mentẽ tantã ſæuitiã, ut fœtæ laſſæ partus laboribus nouã mox uexationẽ
afferas, rapiendo recẽs editũ animal. neceſſe eſt enim turbari matrẽ propter
affectum à natura inditũ,ſed à partu maxime.tunc enim lac in mãmis ſubſca-
tens,ſi deſit fructus,reprimit̃: & diſtentis hac mole uberibus dolor quocꝫ in
tendit̃. Sine ut mater ſuum fœtũ lacte alat,ſi nõ diutius, ſaltẽ per ſeptem dies:
ne natiuos lactis fontes extinguas in uberibus cũ ipſius naturæ iniuria,quæ
nõ uult intercipi ſua beneficia, multo ante præparata ad conſeruationẽ gene
rum.primũ enim eius munus eſt generatio,per quam animalia ſuam eſſentiã
accipiũt. ſecundum, lactis affluxus, tenerrimi alimenti & aptiſsimi tempori,
quippe quod cibi potuſꝗ́ uicem præbeat. nam quicquid ineſt aqueum pro
potu habet̃,pro cibo uero id quod coagulat̃,natura proſpiciente modo geni
tis fœtibus ne patiant̃ inopiã mox à uitę initio, ſed eadẽ opera eodemꝗ́ reme
dio duas moleſtias ſitis famiſꝗ́ arceant. Perfricate frontẽ & legite hanc legẽ
præclari parentes,qui grauari uos putatis infantibus,quos ut exponatis inſi
diamini parturientibus,publici & infeſtiſsimi hoſtes humani generis.cui.n.
parcetis,qui filios necatis proprijs manibus? qui quantũ in uobis eſt ciuita-
tes deſertas redditis, uaſtitatẽ incipientes à coniunctiſsimis: qui ius naturæ
ſubuertitis tollẽtes eius opera:qui crudelitate immani uitã oppugnatis, mor
tem inuehitis,& hanc cõtra illam armatis. Non uidetis ut legislatori optimo
curæ fuerit,ne uel brutorũ fœtus à matre ſepararent̃ niſi poſt lactationẽ? ni-
mirũ propter uos ó præclari, ut ſi uos natura nõ docet affectũ erga domeſti
cos,ſaltẽ agnorũ hædorumꝗ́ exemplo eum diſcatis: quibus permittit̃ deli-
ciari in affluentia,natura ultro ſuppeditante quo fruant̃ facilius. Id eius mu-
nus legislator quocꝫ ratũ eſſe uoluit,diligenter cauens ne quis impedire au-
deat ſalutarẽ dei beneficentiã.atꝗ́ ut magis etiã insereret in animos multipli-
ces uariaſꝗ́ manſuetudinis & æquitatis ſpecies,alio pręcepto ſimili cauit ne
quis immolaret matrẽ et natã ex ea pecudẽ:aut ſi utraꝗ́ uictima cędenda eſt,
fiat id ſaltẽ diuerſis temporibus.extremæ enim crudelitatis fuerit,eadem die
mactare genitricẽ cum animali ex ſe progenito.& quo pretextu,niſi aut uen

tris aut ſacrificij. Si ſacrificij, falſum nomẽ eſt. cędes enim ſunt huiuſmodi nõ
ſacrificia, nõ admittẽte deo tam profana ſacra ad altare ſuũ. quin & ignis ipſe
ſcinderet ſe bifariã diffugiens, ne contaminaret̃ cõplexu non miſcendarũ ui-
ctimarũ: aut etiã confeſtim extingueret̃ opinor, ne ſacram aeris naturã flam-
mis impuris pollueret. Quod ſi menſis hęc parant̃, quis non deteſtet̃ nouam
& inauditã gulæ ſæuiciã? abſurdæ ſunt enim uoluptates huiuſmodi. Quę uo
luptas eſt in eſu carniũ, ſi tenerorũ & lactentiũ animalium miſceant̃ cum ma-
ternis uiſceribus. ipſa mẽbra ſi quis aſſanda figat eiſdẽ uerubus, uident̃ ruptu
ra ſilentiũ prę indignitate facinoris, & plurimis conuicijs proſciſſura gulam
explentẽ ſe nefandis dapibus. Certe uetitũ eſt iiſdem legibus ne templũ ſub-
eat animans ulla grauida, néue mactet̃ niſi partu leuato: ꝙ latens in utero fœ
tus nõ minoris æſtimet̃ q̃ in lucẽ editus. Licet enim ſit iniqua hæc collatio,
prodeſt tamen ad compeſcendã temeritatẽ iſtorũ qui omnia confundũt nul
lo rerũ diſcrimine. ſi enim cauet̃ ut quæ plantarũ more augent̃ nũc unita gra
uidis, ſeparanda poſt menſes aliquot, ea ſeruent̃ in ſpem futurã & parcat̃ ma
tribus, ne quod fiat piaculũ: quanto maior ratio habenda eſt iam editorũ, &
proprias animas habentiũ propriaq; corpora? proinde nefariũ uidet̃ eodẽ
tempore ac eadem die mactare matrẽ cum ſua ſobole. Et hoc eſt opinor, cur
quidã legẽ introduxerũt de damnatis mulieribus, ſi grauidæ crimẽ capitale
admiſerint, ne ante partũ luãt ſuppliciũ, uidelicet ut maneat incolume quod
utero gerit̃. Verũ iſti hæc ſtatuerũt de hominibus: at noſter ęquitatẽ hanc &
ad bruta extendit, ut in his præexercitati tanto magis humanitatẽ colamus
mutuã, nec inferendo nec referendo iniuriã, & cõmunicando propria bona
cum fratribus eiuſdem naturæ participibus. Eant nunc ſycophantæ, & inhu
manitatẽ noſtræ genti obijciant, legibus uero nouitatẽ quandam inſociabi-
lem, cum ab his tam clementer tractent̃ etiã pecudes, homines uero à tenera
ætate aſſueſcant præceptis manſuetudinẽ docẽtibus. Ipſe legiſlator ſeipſum
ſuperare contendit omni uirtutũ genere, ut ex eius inſtitutis apparet. Vetat
enim ne ullum animal nondũ ablactatũ abſtrahat̃ à matre ſua, non agnus, nõ
hædus, non aliud quicq; ex armentis atq; gregibus. Nam cum interdixiſſet
ne quis eadẽ die mactaret matrẽ cum fœtu ſuo, inſuper addidit: Non coques
agnũ in lacte materno. Iudicauit enim ualde iniquũ, id quod uiuenti animali
cibus fuerat, in condimentũ occiſi uertere: & cũ natura prouida ad eius con-
ſeruationẽ lac uberũ receptaculis indidiſſet, hominũ incontinentiã eò pro-
gredi, ut uitali alimento abutat̃ ad abſumendas reliquias corporis. ꝙ ſi quis
carnes cũ lacte uult coquere, id ſine crudelitate impietateq; faciat. ſunt ubiq;
greges innumeri, qui quotidie mulgent̃ à bubulcis, caprarijs & opilionibus,
unde pecuarijs ampli reditus, tum è liquido lacte, tum è coagulato in caſeũ.
In tanta copia hædũ agnúmue in materno lacte coquere, nihil aliud q̃ imma
nitatis indiciũ fuerit, ablegata miſericordia, affectu neceſſario cognatoq; ra-
tionali animæ. Illa quoq; lex laudabilis ad ſuperiorũ chorũ pertinẽs, quæ ue
tat boui trituranti os obturari. huius enim opera ante ſementẽ aruum ſulcis
proſcindit̃, præparaturq; ut fauente cælo reſpondeat agricolæ uotis ac labo
ribus, conceptoq; tempeſtiue ſemine pluuias quoq; cælitus intra ſe recipiat
facilius, diſpenſandas mox in nutrimenta ſegetũ, donec maturæ ſpicæ anno-

nam

nam uberem proferant.abſoluto aũt hoc opere,rurſum bos adhibeť ad aliud neceſſariũ miniſteriũ,ut purgentur fruges & à reiectamētis ſecernanť. Huic legi proſpicienti bubus triturantibus, cõnexa eſt quæ præcipit de iumentis arantibus. Vetat enim ne arandi cauſa ſub idem iugũ mittatur bos & aſinus: non ſolum quoniã genere plurimũ differunt: bos enim purus, aſinus impurus eſt,& ideo iungi eos nõ decet: uerũ etiã quia non pollent parib.uiribus, infirmiori conſulit,ne cum fortiore contendens ſuccũbat negocio: quamuis aſinus infirmior à ſacris locis arceať, bos fortior cenſeať inter præcipuas uictimas. attamen impurorũ etiã ſecuritati proſpicitur, purorũ robori nõ plus quàm æquũ eſt permittitur,lege tantũ non occlamante habentib.aures animæ:nemini alieno inferendã iniuriã,in quo nihil præterea ſit culpabile,quandoquidem externũ genus culpa careat.quicquid enim nec uitiũ eſt, nec à uitio proficiſcitur,non eſt culpabile. Adeò aũt abundat & exuberat æquitas legislatoris,ut à rationalibus ad bruta,à brutis ad ſtirpes ſe porrigat, de quibus iã dicendum eſt,ſicut antea de hominib.cæteriſq; animatis diximus. Diſerte igiť cautũ eſt ne quis cædat frugiferas arbores, néue ſegetes in detrimentũ colonorũ ante tempus demetat,néue ullum fructũ corrũpat, ut præſto ſit humano generi ciborũ copia,non ſolũ ad neceſsitatē,ſed & ad delicias. frumentũ enim alimenta neceſſaria ſuggerit hominibus,delicias aũt miniſtrat ſecundarum menſarũ inenarrabilis uarietas:quę temporibus egeſtatis in alimentorũ uicem ſuccedunt.imò quod magis etiam mireris, ne hoſtiũ quidem arbuſta ſinit cædere,iubens ut eis parcať: quòd iniquũ ſit bellum ſuſceptũ aduerſus homines,ſæuire in res innoxias.præterea uult rationē haberi nõ ſolũ præſentis temporis facile mutabilis,uerũ etiam eius uiciſsitudinũ: quandoquidē accidere poteſt ut qui modo fuerant hoſtes infeſtiſsimi,pace impetrata recipiantur etiam in fœdus & amicitiã.amicos aũt inopia ciborũ premere inhumanũ eſt,ſi nihil præpareť in euentus incertos futuri temporis.nõ temere enim ueteri prouerbio iactatũ eſt:ita amicũ habeas,poſſe ut fieri inimicum putes.ita offendas amicũ,tanquàm rediturus in gratiã. ſic ſecuritati proſpicitur, nequem poſt detectũ dictis factiſq; ingeniũ,ſero nimię facilitatis pœniteat.Sed maxime ciuitatibus hoc præceptũ utile fuerit,ut in pace de bello, in bello de pace cogitent, & neq; ſocijs nimiũ confidant tanquàm non tranſituris ad partes hoſtium,neq; de hoſtibus omnino deſperent,tanquàm nunquàm recipiendis in fœdera.Imò etiamſi nulla pax ſperanda ſit ab hoſtibus, certe ſtirpes infeſtant neminem,omnibus pacatæ atq; utiles,præſertim frugiferæ, quæ aut alendo uitã iuuant,aut alijs nõ minoribus cõmoditatibus.cum igitur nemini noceãt,nõ debent quicquàm hoſtile pati,non cędi,non uri,non extirpari radicitus,ab ipſa natura æſtiuis auris refocillatæ hiberniſq; pluuijs,ut annuũ tributum hominibus pendant tanquàm regibus.itaq; ut bonus pręſes curauit ſartam tectãq; præſtare incolumitatē,non pecudũ ſolum,uerũ arborũ etiam,præcipue mitium:quippe quæ maiore cura dignæ ſunt,nec ita ut ſilueſtres poſſunt carere colonorũ prouidentia.iubet enim nouellas plantas nutricari per trienniũ, reſectis ſuperfluis ſtolonibus,ne grauentur onere,néue abſumpto alimento in minutos ramulos langueſcant ſtirpes ipſæ: eaſdemq; ablaqueari, nequid ſuccreſcens in proximo earũ augmenta impediat. fructũ quoq; harũ non ſi-

nit decerpi pro cuiuſq; arbitrio, non ſolum quia imperfectus ex imperfectis naſcit: nam neq; animãtes ante adultã ætatẽ generationi ſunt idoneę: ſed etiã quia lædit teneras arbuſculas, quodãmodo nõ ſinens ſupra fruticũ altitudinem ſe ab humo tollere. proinde ſunt qui uere ineunte nouellas ſtirpes inſpiciũt, ut ſi quem proferũt fructũ deterãt prius q̃ excreſcat, metuẽtes ne firmitati parẽtis officiat. quod ni præcaueat, iam adultæ fallunt expectationẽ, fertilitate hebetata uel euanida, ut exhauſta partu intempeſtiuo: quod & in uetulis uitibus uſu uenit, ſucco ad eũ modũ abſumpto radicitus. at poſt triennium actis iam altius radicib. & in ſolo defixis firmiter, poſtq; ſtirps bene fundata ſe humo extulit, poteſt pfectos fructus gignere anno quarto iuxta perfectũ numerũ. tũ uero ita demũ decerpi permittit, ſi nõ in priuatos uſus uertatur, ſed deo ſacret primitiarũ nomine, in teſtimoniũ gratitudinis & in ſpẽ fertilitatis futuræ. reliquũ ætatis prodeſt ſui cultoris uſibus. Vides bonitatẽ eximiã, primo diffuſam in oẽs ſpecies hominũ, non exteris excluſis, nõ hoſtibus: deinde in bruta quoq;, impurorũ etiã ratione habita: poſtremo in omnę genus plãtarũ ac ſtirpiũ. quiſquis enim in ſtupidis naturis æquitatẽ meditat, ne in uiuas quidẽ peccat facile: & quiſq; nihil abſurdi tẽtat in cęteris animãtibus, iam inde diſcit rationalib. potiorẽ curã impẽdere. Talibus præceptis ubi mẽtes ciuiũ ſuorũ manſuetas reddidit, liberauit eos ab arrogantia ſuperbiaq; uitijs grauiſsimis, quæ tamẽ multi amplectunt pro uirtutibus, præſertim quotquot opibus extollunt atq; honoribus. nam arrogantia ſæpe naſcit etiam in contemptis & obſcuris hominibus, ſicut cæteræ perturbationes & ægritudines: ſed non poteſt in his creſcere, quia ſicut ignis abſq; fomento deficit, & ad magnates demigrat, quibus ut dixi large opes honoresq; ſuppetunt: atq; ita dulci fortuna ebrij debacchant in ſeruos ac ingenuos, interdum & in ciuitates integras. Saturitas enim parit ferociã, ut eſt in uetere prouerbio. quamobrẽ optime docet Moſes in ſacris ſuis præceptis, abſtinendũ ab omni peccato, ſed maxime à ſuperbia. moxq; memorat unde accendi ſoleat hoc uitium, nimirũ è ſaturitate, & prædiorũ pecudumq; copia, tunc eñ poſſeſſores impotẽtes ſui fiunt, elati inflatiq;, proculdubio perituri niſi deũ ſemper habuerint in memoria. Quemadmodũ enim ſole exorto euaneſcunt tenebræ, & luce implentur omnia: eodẽ modo quando ſol diuinus illuceſcit animæ, uitiorũ affectionumq; caligo diſpellitur, & ſplẽdidiſsimæ uirtutis pura amabiliſq; ſe profert ſpecies. Et quo magis compeſcat ſuperbiã, uult nos cauſas habere præ oculis, quæ nunq; ſinant beneficiorũ dei memoriã elabi è noſtro pectore. Hic enim, inquit, tibi præſtat robur ad exercendã potentiam. Recte monet. quiſquis enim didicit donatã ſibi à deo fortitudinẽ, repũtãs in firmitatẽ ſuam priſtinã, ſeponet omnẽ iactantiã, & gratias aget ei qui ſe mutauit in melius. nam gratus animus alienus eſt ab arrogãtia, ſicut ediuerſo ingratus affinis eſt ſuperbiæ. Bene ſe habent tua negocia: accepto igitur corporis robore, quod fortaſſe nõ expectaueras, exerce potentiã. hoc quid ſit, clarius propter imperitiores explicandũ uidetur. Multi accepto beneficio abutuntur in contrarium, dum aut diuitijs ſuis alios ad inopiã adigunt, aut quanto magis præminẽt honore atq; gloria, tanto maiore alios afficiunt ignominia. atqui decet ut uir prudẽs ac ſolers familiares reddat ſibi ſimiles, fortis itẽ

fortea

fortes & iuſtus iuſtos,& in uniuerſum bonus bonos.Has enim intelligo po
tentias,quas uir probus amplectẽt ut proprias.Eſt aũt potentia imbecillitati
contraria,alienæ à bonis moribus.Et alioquin etiã hic traditur præceptũ ra-
tionali naturæ utiliſsimũ,ut deum imitetur pro uiribus,nullam eius imitatio
nis occaſionẽ ſinens prꝫterlabi. ergo quoniam accepiſti à potentiorꝫ fortitu
dinem,cõmunica eam cum alijs,ſic eos afficiens ut ipſe affectus es , ut hoc pa
cto deum imiteris. publicã enim utilitatẽ afferunt largitiones & gratię ſum-
mi principis,nõ ideo profuſæ in quoſdam ut celentur aut uertanẽ in aliorum
incõmodum,ſed ut proferantur in medium tanꝙ in epulo publico,inuitatis
ad fruendũ omnibus.Hortamur igitur locupletẽ,honoratum,bene ualentẽ,
multiſcium,ut diuites,bene ualentes,multiſcios,& in uniuerſum bonos red
dant eos cum quibus habent conſuetudinẽ, ſemotaꝗ inuidia uirtutibus ſuis
utantur in rem publicã.cæterum illos qui faſtu turgidi nolunt reſipiſcere,lex
nõ ad humanũ tribunal mittit,ſed diuino tradit iudicio.Ait enim:Quicunꝗ
aggreditur aliquid agere cum ſuperbia deum iritat.Cur ita? primum quoniã
arrogantia uitium eſt animæ:anima aũt deo ſoli eſt uiſibilis.quiſquis aũt pu-
nit,ſi cæcus eſt,ut ignorans arguitur. cum uero uidet,laudatur,ut ſcientiã ad
hibens in conſilium. deinde quoniã quilibet arrogans inſana opinione infla
tus,non tam uirum aut heroem ꝙ geniũ quendam ſe exiſtimat, ut Pindarus
inquit, tranſcendens naturæ humanæ terminos.eſt aũt nec animi ſatis com-
pos nec corporis,toto habitu geſtuꝗ morbum prę ſe ferens.Incedit ſummis
pedum digitis,ceruicẽ in equi morẽ erigens,attollensꝗ ſe ſupra naturæ mo
dulũ:nec aliter ꝙ oblique intueẽ,nec aliter audit ꝙ quaſi nõ audiens:famulis
pro iumẽtis utiẽ,ingenuis uerò pro mancipijs:cognatis item pro alienis,ami
cis pro adulatoribus,ciuibus pro exteris.arbitratur enim ſe omnium ditiſsi-
mũ,nobiliſsimũ, pulcherrimũ,fortiſsimũ,prudentiſsimũ,temperantiſsimũ,
iuſtiſsimũ,ſolertiſsimũ.alios uero habet pro pauperibus, obſcuris, contem-
ptis,imprudentibus,iniuſtis,inſipientibus,piacularibus,nihiliꝗ homuncio
nibus,Merito igitur talis ad dei tribunal puniendus relegatur prophetę ſen
tentia.Cum aũt uirtutis amantiſsimus ſit ſacer hic Moſes,omnes ubiꝗ pieta
tis iuſticiæꝗ cultores excitat propoſitis præmijs tanꝙ in certamine, conuer
ſis ad bonam frugem offerens ius ciuitatis optimæ,& ſocietatẽ cõmodorum
paruorum magnorumꝗ omniũ.ſiquidem prꝫcipua bona ſunt,in corpore ſa
nitas,in nauigatione proſperitas,in anima rerum nõ obliuiſcendarũ memo-
ria:ſecundaria uero quæ ad correctionẽ pertinent,uirium poſt morbum re-
collectio,ſalus optata ſuperatis marinis periculis, & poſt obliuionẽ remini-
ſcentia:cuius germana eſt reſipiſcentia , in primũ ſupremumꝗ bonorũ refe-
renda ordinẽ potius ꝙ in alterũ proximũ.nam omnino nõ peccare,deo pro-
prium eſt,aut fortaſsis etiam homini deo ſimili . cæterum à uitioſa uita tranſi
re ad innocentiã,eſt prudentis & intelligẽtis ſuam utilitatẽ. Tales igitur con
uocans & initians præceptis amicis inſtruit:ut ueritati ſtudeant,uanitatẽ fu-
giant ac mendacia,ꝙ in hoc potiſsimũ ſita ſit felicitas,ſi auerſenẽ figmenta fa
bularum,quæ teneris etiamtũ animis inſtillant nutrices ac pædagogi , alijꝗ
familiares plurimi,errores infinitos inuehentia,& ſummi boni noticiã impe
dientia.quid porrò aliud eſt ſummũ bonum ꝙ deus? cuius honorẽ iſti falſo

nominatis dijs tribuunt,attollentes hos ſupra modũ,illius uero prorſus obliti,homines deliri ac miſeri. Itaq; omnes quotquot conditorem parentemq; uniuerſitatis uel ſerius agnoſcunt,malentes unum q̃ plures deos colere, habendi ſunt pro amiciſsimis & cognatione proximis, cum nihil æque ac communis pietas conciliet mutuam beneuolentiam: gratulandumq; eſt talibus, haud ſecus quàm ſi poſt cæcitatem uiſum recepiſſent, ex altiſsimis tenebris adducti ad lucem clariſsimam. Tanta eſt uis reſipiſcentiæ rei uehementer neceſſariæ. poſtulat autem reſipiſcentia non ſolum correctionẽ opinionis quæ creaturis tribuebat honorem creatori debitum, uerum etiam officiorum ſtudiorumq; mutationem in melius: ut relictis inconditi uulgi moribus tranſeatur ad bene conſtitutam ornatamq; optimis legibus rempublicã: hoc eſt, ex ignorantia migretur in ſcientiam rerum quas ignorari non decet, ex imprudentia in prudentiam, ex incontinentia in temperantiam, ex iniuſticia in iuſticiam, ex timiditate in fortitudinem. Bonum enim utileq; fuerit ad uirtutem transfugere, deſerta malicia uelut inſidioſa domina. Solent etiam pietatem comitari uirtutes cæteræ, à qua non magis diuelli poſſunt quàm umbra à corpore quod in ſole uerſatur. proinde quotquot ad noſtram religionem ſe conferunt, ſtatim fiunt ſobrij, continentes, uerecundi, mites, iucundi, humani, graues, iuſti, magnanimi, ueritatis amatores, contemptores uoluptatum ac pecuniæ: quandoquidem e diuerſo quicunq; à ſacris legibus deficiũt, eos uidere licet intemperantes, imprudentes, iniuſtos, leues, puſillanimos, iritabiles, mendaces, periuros, cupedijs, potationibus uenereiſq; rebus deditos, uentri pendentes tributa cum graui corporis animiq; diſpendio. Itaq; perpulchre præcipitur ut diſcamus uitam componere, & ex perturbatione in meliorem ſtatum reformare. ait enim id non eſſe nimis arduum, nec è longinquo petendũ, non ex æthere, nec ab extremis oceani finibus: ſed in promptu eſſe, nempe in ore, pectore atq; manibus, hoc eſt in dictis, factis & conſilijs. nam per os uerba, per pectus conſilia, per manus actiones ſignificantur, in quibus cõſiſtit felicitas. cum enim cogitationes à uerbis, & actiones à conſilijs nõ diſcrepant, abſoluta uita eſt modis omnibus laudabilis: ſicut e diuerſo imperfecta & uituperabilis ſi hæc inter ſe parum conſentiant, nec adhibeatur tale temperamentũ, ut homo & amet deum, & ei carus eſſe ſtudeat. proinde pulchre nobis atteſtatur illud ſcripturæ oraculum: Fœdus feciſti hodie cum domino ut ſit tibi deus: & ipſe fœdus fecit hodie tecũ ut fias ei populus. Pulchra ſane permutatio, homine properante ad cultum dei, deo quoq; ſine dilatione admittente ſupplicem, & occurrẽte accedenti ad ſe ſincero animo. Talis porrò cultor & deprecator, etiamſi unus homo fuerit, ipſius dei exiſtimatione non minus honoratur quàm totus populus: id quod & aliâs uſu uenit. quemadmodũ enim in naui gubernator confertur cum omnibus uectoribus, in caſtris item imperator cum omnibus militibus, adeò ut per huius interitum nõ minor quàm per iuuentutis ſtragem clades accipiatur: eodem modo etiam uir ſapiens totius gentis dignitatem obtinet, quippe qui pietatem habeat pro munimento inexpugnabili.

10-8-F-19

PHILONIS IVDAEI
DE IVDICE.

SACRAE leges cum ab omnib. inſtituta Moſis ſequentibus exigunt ſinceritatem, & animum tranquillum, nullis obnoxium perturbationibus, tum pręcipue ab his quibus iudicandi poteſtas aut per electionem aut ſorte obuenit. abſurdum enim fuerit eos in culpa hærere qui iura præſcribunt alijs, quandoquidem ab his potiſsimũ exemplum uitæ petendum eſt. Sicut enim ignis quæcunq; admouentur calefaciẽs, ipſe primum innata ſibi ui calet: nix cõtrà ſuapte natura frigida, infrigidat & alia: ſic iudex ipſe debet eſſe plenus iuſticia, ſi alijs ius adminiſtraturus eſt, à quo ceu fonte promanant fluenta dulcia legum & potabilia ſitientibus iuſticiam. id ita demum fiet, ſi is qui ad iudicandum aſcendit tribunal, iudicari ſe non minus q̃ iudicare cogitet, & unà cum poteſtate aſſumat prudentiam ne decipiatur, iuſticiam ut ſuum cuiq; tribuat, fortitudinem ne flectatur precibus aut miſericordia quominus animaduertat in conuictos ſceleris. nam cuicunq; uirtutes hæ cordi fuerint, bene meritus de republica exiſtimãdus eſt, quippe qui more boni gubernatoris ſedat tempeſtates negociorum cõmiſſorum ſuæ fidei ad ſalutem ſecuritatemq; illorũ qui pendent ab eius arbitrio. Ergo ante omnia lex præcipit iudici, caueat ne uanam narrationem auribus accipiat. quaſi dicat, Heus tu, cura ut aures perpurgatas habeas. purgabuntur autem, ſi ſæpius eluantur doctis ſermonibus, & excludant uanas, uulgo protritas damnataſq; fabulas figmentorũ poeticorum ſcenicorumq;, res nihili multis uerbis exaggerantium. Quin & aliud quiddam idem præceptum admonet, ab expoſitione priore nihil diſcrepans. Qui auritos teſtes, inquit, accipit, uane non ſane accipit. nam oculi rebus ipſis interueniunt, & contrectant quodammodo negocia, totaq; percipiunt adiuuante luce per quam illuſtrantur deprehendunturq; omnia. aures autẽ, ſicut recte dixit quidam è ueteribus, minus fidei habent quàm oculi, ut quibus non cum rebus ipſis ſit cõmercium, ſed cum ſermonibus rerum interpretibus nõ ſemper ueritatem ſectantibus. quod legis caput mihi uidentur quidam è Græcis legiſlatoribus deſumpſiſſe è ſacratiſsimis Moſis tabulis, interdixiſſeq; ne ex auditu feratur teſtimonium: quòd quæ quis uidit certa iudicanda ſint, quæ uerò audiuit, non perinde firmæ fidei. Secundum præceptũ iudicis eſt, ne accipiat munera. nam munera, ut lex ait, excæcant oculos, officiunt iuſticię, mentem à recta uia cogunt decedere. præterea muneribus induci ad iniuſticiam, eſt ſcelerati hominis: ſicut ſemimali, non reddere ius abſq; operæ præmio. Sunt enim quidam prętextati inter iuſtos iniuſtoſq; medij, inſtituti ad tuendos oppreſſos ab oppreſſoribus, qui tamen non dignantur gratis ferre ſententiam pro cauſa meliore, uenales mercenarijq; iudices. quod ſi quis queratur, negant ſe præuaricatos. uiciſſe enim litem quos oportuit, & uictam partem aduerſariam. Quæ excuſatio nequam eſt. oportet enim duo quædam ineſſe in ſententia boni iu

dicis

dicis, ut ſit incorrupta & legitima. Cæterum præſes uenalis muneribus, iuſticiam ſuapte natura pulcherrimam dehoneſtare ſe non intelligit, & peccat non ſimpliciter. primum quòd aſſuefacit ſe ad auaritiam, arcem iniquitatum omnium: deinde quòd accepto precio mulctat eum cui prodeſſe debuerat. Ideò ſalubriter Moſes admonet, iuſtè adminiſtrandam eſſe iuſticiam, ſubindicans etiam iniuſte adminiſtrari eam interdū, quoties præſides inhiant muneribus, non tantum in iudicijs, ſed terra mariq́ in omnibus penè uitæ negocijs. ſiquidem reperire licet aliquem qui modicum depoſitum reddit, magis ut inſidietur accipienti quàm ut proſit: uidelicet ut approbata ſua fide in modico, ineſcatum capiat maiore perfidia: quod nil aliud eſt quàm iuſticiam nō iuſte facere. quoniam alienæ rei reſtitutio iuſta, iniuſte fit, inquantum captat lucrum cumulatius. Huiuſmodi autem peccatorum præcipua cauſa eſt aſſuetudo mendacij, quo ab incunabulis nutrices matresq́, & alia tum ſeruorum tum ingenuorum turba alumnum ſuum imbuunt, dictis factisq́ aſtruentes id animo quaſi agnatum naturaliter, cum extirpari potius debuerit per honeſta ſtudia, etiamſi à natura fuiſſet inditum. Quid enim in uita eſt æque precioſum ac ueritas? quā uates ſapiēs inſcripſit loco ſacratiſſimo, ea parte ueſtis pontificiæ, ubi eſt principalis uis animæ, ut ſacerdotē per hoc ornamentū auguſtiorem faceret. Veritati autem adiunxit cognatam uirtutem, declarationem ut uocat, ut eſſent ceu imagines orationis, quę uel animo concipitur, uel profertur etiam. nam huic declaratione opus eſt, per quam aperiat alijs quicquid latet in animo: ſicut ueritate illi alteri ad perfectionem uitæ actionumq́ per quas itur ad felicitatem. Tertium iudici pręcipitur, ut cauſas partium examinet ante iudicium, ſemoto in totum reſpectu perſonarum, ſiue ſint ciues, amici, domeſtici: ſiue contrà inimici, alieni, exteri: ne quid uel beneuolentia, uel odium cognitionem impediat. alioqui neceſſe eſt iudicem impingere, uelut ſi cęcus incedat abſq́ baculo, ducēte ſuſtentantéue nemine. Ideo decet bonum iudicem perſonas quæ iudicantur non animaduertere, ſed ſolam naturam negociorum ſinceram nudamq́ conſiderare, ut non iuxta opinionem, ſed iuxta ueritatem iudicet, ſic cogitans, dei rem eſſe iudicium, iudicem uero miniſtrum & procuratorem. procuratori autem non permittitur largiri de eo quod dei eſt, à quo ut optimo accepit hoc depoſitum rerum omniū optimum. Præter iam dicta & aliud quiddam mirandum præcipitur, ne in iudicio miſeremur pauperem, cum alioquin legiſlator omnes ſuas leges condiat humanitate ac miſericordia, magnas minas intentans ſuperbis & arrogantibus, & magna præmia proponens alienos caſus ſubleuantibus, bonaq́ ſua non tanquam propria ſeruantibus, ſed cum egenis cōmunicantibus. Vera eſt enim illa priſci cuiuſdam autoris ſentētia, nunquam homines propius ad dei ſimilitudinem accedere, quàm cum ſunt benefici. Quid porrò fieri poteſt melius quàm ſi creatura imitetur deum immortalem & ingenitū? Ergo nec diues aurum argentumq́ in theſauris domeſticis cuſtodiat, ſed in medium proferat ut benignitate ſoletur inopes: nec honoratus ceruicem extollat, ſed malens æquo iure uiuere, ſinat libertate frui etiam ignobiles. Quiſquis autē præcellit robore, ſit protector infirmiorum, non pulſans protrudensq́ minores quaſi in pancratio, ſed proprijs uiribus etiam alijs prodeſſe cupiens.

nam

nam qui hauſerunt è ſapientiæ fontibus, inuidiã ex animo ſuo exterminant, & ultro ſuccurrunt proximis, ſermonibus per aures traijciẽtes ſcientiam in eorum animas: & quoties reperiunt iuuenes bonæ indolis, uelut generoſæ plantæ ſurculos, gaudent rati ſe inueniſſe hæredes opulentiæ reconditæ in animo, quæ ſolæ ueræ ſunt diuitiæ. itaq; aſſumunt eos & excolunt eorum ingenia dogmatibus contemplationibusq;, donec cõfirmata uirtutis fructum proferant. Huiuſmodi exemplis præceptisq; leges refertæ ac diſtinctæ ſunt in gratiam egenorum, quos in ſolo iudicio miſerari non eſt fas. nam miſeratio debetur infelicibus. quiſquis autem ſponte male facit, non infelix ſed iniquus eſt. cæterum iniquis pœna proponitur, ſicut iuſtis honor & pręmium. Itaq; nemini miſero propter ſuam inopiã pœna remittatur: quandoquidem non miſerationem (abſit) ſed iram meretur. Et qui ad iudicandum accedit, debet more boni numularij naturas negociorum diſcernere, ne turbatis ſignis confundantur proba cum improbis. Poteram & alia multa de falſis teſtibus deq; iudicibus dicere: ſed ne nimis prolixus fiam tranſibo ad præceptum decalogi ultimum, quod compendiarium ſicut cętera oraculum continet, Non concupiſces uidelicet.

PHILONIS IVDAEI
DE CREATIONE PRINCIPIS.

QVIBVSDAM placet ſortito creari principes, nullo ſane ſubditorum cõmodo. ſors enim ad felicitatem non ad uirtutem attinet. itaq; ſæpe accidit ut ad principatum ſors eueheret, quos uir bonus non ferret in ſubditorum numero. nam & minores printipes, qui ab alijs uocantur domini, nõ omnes uernas empticióſue aſſumunt in famulicium, ſed ſolos morigeros obſequentesq;: cæteros refractarios & incorrigibiles gregatim interdum haſtæ auctioniq; ſubijciunt, ut indignos qui uel ſeruiant in boni uiri familia. Quanto minus decet dominiũ principatumq; integrarum ciuitatum gentiumq; ſorti cõmittere, lubricæ rei pendenti à fortuna inſtabili. certe in ægrotis curandis ſortium nemo meminit. nec enim ſorte capiũtur medici, ſed peritiſsimus quiſq; eligitur. item cum de proſperitate saluteq; nauigantium agitur, non ſorte decernitur quis gubernaturus puppim aſcendat, ne forte aliquis imperitus uel in tranquillitate ac ſerenitate aſciſcat naufragium, ſed quæritũ aliquis qui artem gubernandi à iuuentute didicerit: hoc eſt qui ſæpe nauigauit perluſtrauitq; aut omnia aut plurima maria, qui bene nouit emporia, portus, ſtationes, receptacula, quę uel in continente ſunt uel in inſulis, qui in mari quoq; callet inuenire ſemitas ex obſeruatione ſiderum; peritus ſtellarum, & ſuos curſus ad illarum motus dirigens; ita ut per inuia uiam expediat, & nouo more maria terreſtri animanti aperiat, reddatq; traiectu facilia. & poſtea ciuitates magnas, populoſas, plenas habitatoribus, ca-

rumq;

rumq́ adminiſtrationem,& curam rerum priuatarum ac publicarum,ſacrarum ac profanarum, quam merito quis artem artium & ſcientiam ſcientiarū dixerit,cōmittemus incertę rei fortuitæq́,reiecto ueritatis examine: eſt autem ueritatis examen,rationabilis probatio.His igitur cōſideratis Moſes ſapientiſsimus nuſquam meminit principatus quæſiti ſortibus,maluitq́ ſuffragijs electos introducere.Sic igitur præcipit: Præficies tibijpſi principem nō alienigenam,ſed unum ex tuis fratribus. nimirum ſignificans electionem debere fieri uoluntariam ex ſuffragijs conſenſuq́ totius populi,præcedente ut oportet examine.huiuſmodi porrò comitia ut rata fiant,requirunt etiam dei calculum,ceu ſignaculum,ſicut & cætera publica negocia: quandoquidē huius uolūtate homo in uniuerſa rerū natura prgeminet,ſicut facies in corpore. Cur aūt principatus nō detur extero,duæ cauſæ aſsignant̄:altera,ne ſibi magnā uim auri,argenti, pecorumq́ colligat ſpoliatis iniuſte ſubditis:altera,ne propter ſua priuata cōmoda gentē traducat in regionē aliā, & ſubinde alio atq́ alio migrare iubeat,oſtētata uana ſpe agri uberioris,& omiſſa certa poſſeſsione priſtina. merito enim legiſlator in defectu principis habuit rationē cognationis & cōmunis originis & familiaritatis intimæ.ea eſt conſenſus in inſtitutis ac legibus, & unius dei religio, qui ſibi optauit peculiarē populū. ſub tali principe nihil timendum eſt eorum quæ modo diximus, ſed ſperanda omnia contraria. tantum enim abeſt ut cogat colonos demigrare alio, ut potius ſi qui ante diſperſi fuere colligat, eiſq́ ius poſtliminij concedat. & adeo nō auferet alienas pecunias,ut potius de ſuis largiatur in uſus publicos. Cæterum mox poſt acceptam poteſtatem iubetur deuteronomium, hoc eſt legum compendium deſcribere manu propria, quo magis ea præcepta inhęreant animo. nam legentibus elabuntur ſententiæ,quod lectio moras nō patitur.qui autem ſcribit per ocium,imprimit & infigit menti ſingula fideliter, non in tranſcurſu animaduerſa,ſed cunctanter, non prius cogitationę tranſeunte ad ſequentia,quàm bene penſitatis quæ præceſſerāt. Abſoluto autem hoc ſcripto,relegendum eſt quotidie,ut aſsiduitate confirmetur memoria,et ipſa præcepta eo magis adlubeſcant per aſſuetudinem, utilitate honeſtateq́ ſua cōmendabilia,& animo inſerentia ſacrum ſui deſideriū.nam longa conſuetudo ſincerum amorem gignit non ſolum erga homines, ſed & erga dignas cognitu literas. id ita fiet, ſi princeps euoluet à ſe, non ab alijs ſcriptos commentarios.nam libentius quodammodo agnoſcet propria, ſic ſecum cogitans,Ego tantus princeps ſcripſi hęc,nullius uſus opera, cum tot ſubditos habeam.fortaſſe ut librum explerem literis uelut ſcribæ mercenarij, aut oculorum acumen exercerem & celeritatem manuum ſicut notarij. nequaquā, ſed ut inter tranſcribendum in animā imprimerē, & menti diuinos characteres inſcriberem nunquam eluibiles.Ergo cum alij reges ſceptro utantur pro geſtamine,mihi pro ſceptro erit hoc legum compendium:hoc inſigni gloriabor, hoc me inuictum reddet & inculpabilem , ſummiq́ regis imitatorem, his ſacris legibus ſemper ſubnixus aſſequar duas res eximias:primum æqualitatem,qua nihil præſtantius.nam arrogātia ſuperbiaq́ puſillanimitatis eſt, in futurum nō proſpicientis. at æqualitas conciliat ſubditorum beneuolentiam,ſecuritatem principi bene merito rependentium,ſicut inæqualitas peri

culis

culis ſemper eſt obnoxia. Hæc igitur effugiam ſi auerſatus fuero inæqualita-
tem cauſam diſsidiorum & caliginis: ſecuruſq; uitam exigam æqualitatē co-
lens autorem tranquillitatis ac luminis. Alterum uero aſſequar, ut in neutrā
partē deflectam uelut in æquilibrio, recta regiaq; uia mandatorū diuinorū
incedens firmis paſsibus, nec uſquam offenſantibus. Talem enim uiam Mo
ſes ſolet appellare regiam, qua inter defectum & nimietatem tramitem tenet
medium: quoniam in ternione quod medium eſt principatum habet, utrin-
que contigua coaptans uinculo inſolubili, latera ſibi tanquam regi ſtipantia.
Tali autem principi legitimo, ius æquabile honoranti, incorrupte iudicanti,
ſemper meditanti iuſticiam, longæuum principatum propheta proponit ui
ce præmij: non quòd annoſam ætatem polliceatur recte adminiſtrantibus
rempublicam, ſed ut nos doceat, legitimum principem uicturum etiam poſt
obitum, relicta poſt ſe immortali uirtutis rerumq; à ſe geſtarū memoria. Eſt
autem id quoq; poteſtatis ſummæ officium, eligere aliquot adminiſtratio-
nis reddendiq; iuris ſocios. Vnus enim non ſufficit, quantumuis alacris for-
tisq; corpore ſimul atq; animo, in tanta mole negociorū ac multitudine, quo
tidie alijs affluentibus ſuper alia: proinde aſſumendi ſunt optimates ſelecti,
ſpectatæ prudentiæ, fortitudinis, iuſticiæ, pietatisq;, incorrupti, & ante om
nia infenſi ſuperbiæ: nam huiuſmodi uiri maxime idonei ſunt ad ſubleuan-
dum ope ſua bonum honeſtumq; principē. Præterea cum aliquando res ma
gnæ aliquando minores tractandæ ſint, ne in exiguis conterat operam prin
ceps, ſubpræfectis eas delegabit, maiores uerò ipſe examinabit diligentiſsi-
me, maiora dico negocia, non ut quidam exiſtimant, controuerſias quæ in-
ter claros, diuites, potentesq; incidunt, ſed quoties priuati, egeni, obſcuri,
premuntur à potentioribus, cum nulla præſidij ſpes eſt niſi in iudice. Quæ
dico patent exēplis ſacræ ſcripturæ, à quibus non decet diſcedere. Fuit enim
aliquando tempus cum ſolus Moſes præſidebat iudicijs, occupatus & labo
rans à mane uſq; ueſperā. tum ſocer eius ſuperueniēs, & animaduertēs quan
ta mole premeretur confluente ad ipſius tribunal multitudine, optime con-
ſuluit ut uicarios eligeret qui minora tractent negocia, ipſe uerò maiora cu-
ret, interquieſcens nōnihil. id conſilium adeò placuit, ut mox probatiſsimus
quiſq; allectus ſit in ordinem iudicum, reſeruatis prophetæ grauioribus con
trouerſiis. Relatum eſt etiam hoc in ſacra uolumina, ut haberent quod imi-
tentur poſterorum principes: primū ne aſpernentur conſiliarios, quaſi poſ-
ſint ipſi diſpicere omnia, cum ne Moſes quidem aſpernatus ſit amicus dei ſa
pientiſsimus. deinde ut ſibi uicarios ſecundæ tertiæq; notæ ſubſtituant, ne
ſolicitudinem impendendo rebus uilioribus, negligant maioris momēti ne-
gocia. Impoſsibile eſt enim unum hominem obire omnia munia. ad hoc ex-
emplum adiungemus & alterum, confirmaturum quę diximus. Diximus au
tem magnas cauſas eſſe perſonarum humiliorum, ut ſunt uiduæ, pupilli, ad-
uenæ. his debet ſuum ius ſummus princeps reddere, qui poteſtatē habet ne-
mini obnoxiam, quandoquidem autori Moſi credimus, ne deum quidem re
rum omnium regem grauatim cauſas talium cognoſcere. ſic enim uates lau-
dat eius uirtutes, dicens: Deus magnus fortisq;, qui nullius perſonam reſpi-
cit, qui ſine corruptelis iudicat. moxq; addit quos iudicet, nō ſatrapas tyran-

noſq; terra & mari late imperitātes,ſed aduenam,pupillum,uiduam. primū illum,quia cognatos,quos ſolos aduocatos habere potuerat,inimicos ſibi in fenſiſsimos reddidit, poſtquam ſe ad ueritatem & unius numinis cultū tranſtulit à figmentorum delirijs,quæ parentes,aui,proaui,maioresq; ipſius plurium deorum ueneratores ſequuti fuerāt.ſecundum uerò,quia patris & matris naturali ac neceſſaria tutela deſtituitur. tertiam item, eo quod maritum amiſit,qui ad ipſius defenſionem in parentum uicem ſucceſſerat.uxori enim maritus tutor eſt,ſicut parentes uirgini.& alioqui tota Iudæorū natio eſt pupillo ſimilis,ſi conferatur cum cæteris.nam illæ quoties in calamitates incidūt, adiuuantur mutuis cōmercijs:huic autem nemo fert opem, propter mores ritusq; diuerſos ab alijs,contendentes ad uirtutis faſtigium, rem pulcherrimam ſed eandem difficillimam, ac proinde à uulgo uoluptati poſthabitam. Cæterum Moſes pollicetur huic orbitati deſolationiq; nunquā defore prouidentiam cæleſtis numinis,tanquam peculiari ſibi prouinciæ, totiusq; humani generis ceu ſacratis primitijs.in cauſa eſt inclita iuſticia uirtusq; primorum autorū huius gentis,unde quaſi ab immortalibus plantis perpetui fructus germinant & proueniūt ſalubres etiam poſteris utiliſsimiq; ad omnia, atq; inſuper peccatis eorum afferentes remedium, modo non ſint prorſus inſanabilia. Nemo tamen ſummā felicitatis in generis nobilitate collocans honeſtas actiones negligat, reputās grauiori animaduerſioni fieri obnoxium, quiſquis ex optimis prognatus maiores ſuos uitijs dedecorat,diſcedēs à uirtutis exemplis domeſticis:quorum reliquijs omnibus deletis ex animo,non poteſt meritam reprehenſionem effugere. Eſt & aliud interdictum iuſtiſsimum,quo cauetur ne reipublicæ princeps doloſe uerſetur inter ſuos ſubditos.nam fallaces mores ad ſeruile non liberale ingenium pertinent, dum rebus ſimulatio prætexitur. at princeps ad hunc modum tractare ſuos nō debet,qui parentis locum inter eos obtinet, ac uiciſsim tanquam à germanis filijs reuerentiam poſtulat. Sunt enim principes(ut uerum fatear)publici parentes ciuitatum & gentium,quotquot boni ſunt, nec cedunt pietati naturalium. Contrà qui in ſubditorum detrimentum abutuntur potentia, nequaq; principes ſed hoſtes appellandi ſunt,cum agāt hoſtilia. Sic & qui per dolum inferunt iniuriam, peiores ſunt apertis hoſtibus:ſiquidem hi propulſantur facile,detecto infenſo animo.at illos ſua malicia deprehendi nō ſinit,tanquā in theatro perſonatos ſub alieno habitu,tegentesq; ueram faciem. Eſt autē quædam principatus ſpecies in quouis uitæ genere, ſola diſtans magnitudine, quod enim eſt in ciuitate rex, hoc in uico magiſter, in domo dominus, inter ægrotos medicus,imperator inter milites,præfectus claſsis inter nauales ſocios,inter uectores nauclerus,inter nautas gubernator. hi omnes & prodeſſe poſſunt & obeſſe, debent tamen id uelle quod eſt melius.. præſtat autem iuuare quoſcunq; poſsis pro uiribus.nam præceptum uulgo tritum, Deum ſequere,non aliud ſignificat:quandoquidem ille quoq; cum utrumq; poſsit, mauult bene facere,ut liquet ex mundi creatione atq; regimine.non entibus enim dedit eſſentiam,confuſa digeſsit in ordinem, nouas qualitates rebus indidit,ſimilia fecit è diſsimilibus, è diuerſis eadem, ex inſociabilibus & diſsitis cohærentia ſociabiliaq;,ex inæqualibus æqualia,ex obſcuris illuſtria.ſem

per

per enim cura eſt ipſi & beneficis eius potentijs, ut quicquid delinquit deterior eſſentia, transformetur in melius. huiuſmodi exempla imitari decet bonos principes, ſi modo cupiunt reddi deo ſimiles. Quoniam autem plurima fallunt mentem hominis, utpote implicitam tot ſenſibus, per uanas opiniones facile decipientibus, imò inſepultam mortali corpori ceu cuidam tumulo, non pudeat iudicem neſcire quod neſcit. alioqui fiet ſeipſo deterior, ueritatem exterminans ex anima, & inſuper multis modis lædet eos quibus ius dicit, cæcas ſententias proferens, cum quid iuſtum ſit non uideat. quoties igitur nõ ſatis cauſas perſpiciet propter perplexitatẽ earum & caliginẽ, recuſet officium iudicis, & litigatores ad accuratius tribunal ablegetur. id uero non aliud fuerit ꝙ ſacerdotum atq; pontificis. nam legitimi cultores dei mẽte pollent plurimum, qui ne leuia quidem errata negligunt, propter excellentiam ſummi regis in cuius uerſantur obſequijs. quapropter præcipitur omnibus ſacrificis ut ſobrij ſacra faciant, ne ſubrepens delirationis potio hebetet oculos animæ. Et fortaſsis quoniã uerus ſacerdos ſimul etiam uates eſt, non tam generis quàm uirtutis beneficio conſecutus ſacerdotium ueri numinis, ideo nihil ignorat: quippe qui habet in ſeipſo ſolem intelligibilem, & lucem omni umbra carentem, ut facile percipiat ea quæ ſenſum effugiunt, & ſola ratione comprehendunt. Item qui menſuras tractant ac pondera, negociatores, caupones, inſtitoresq;, & quotquot uictui neceſſaria uenditant ſeu arida ſeu liquida, ſubijciunt quidem ædilibus, debent tamen ſibijpſis eſſe pro magiſtratibus ſi ſapiunt, & non præ metu quod iuſtum eſt facere, ſed ex libera animi ſui ſententia. ultroneum enim officium ubiq; coacto præferendum eſt. ideo præcipitur cauponibus, negociatoribus, & cæteris huiuſmodi uitę inſtitutũ ſequentibus, ut iuſta pondera menſuraſq; habeant, nullis technis inſidiantes emptoribus, ſed ingenue abſq; omni fuco dicentes facienteſq; ſingula, ſic cogitantes, quòd iniqua lucra ſint damnoſiſsima, & ediuerſo diuitiæ cum iuſticia coniunctæ nunquam intercidant. Et quoniam operæ præmiũ mercedes proponuntur opificibus, quod genus hominum ex inopibus conſtat nõ ex diuitibus, lex iubet ut abſq; procraſtinatione repræſentetur eis quod debet. Iniquum enim fuerit diuites frui pauperibus, & cum ipſi laute uiuant, differre ſolamen eorum inopiæ. Hæc nónne rudimenta ſunt manifeſtaria, quibus præcauetur ne peccetur grauius. nam qui ne mercedem quidem ſinit differri ultra præfinitum terminum, hoc eſt ultra ueſperam, quando emeritã ſtipem referre domum debet opifex, nónne multo magis interdicet rapinis, furtis, decoctionibuſq;, & id genus alijs, fingens formáſq; animos ad probatas omnibus uirtutis ſpecies? Illud quoq; recte interdicitur, ne quis impetat alterũ conuicio, præſertim ſurdum, qui ne ſentiens quidem iniuriam, par pari referre non poteſt. eſt enim iniquiſsima conflictatio, ubi altera parte agente, altera tantum patitur. quiſquis autem muto ſurdoq; facit conuiciũ, ſimilis eſt facienti cæcis offendiculum, & obijcienti præ pedibus: quod cum illi tranſcendere neſciunt, & aberrant à uia, & impingendo crura oblædunt. Hos & eorum ſimiles lex merito minis cæleſtibus intentatis territat, quandoquidẽ ſolus deus protegit nõ ualentes ſibijpſis ſuccurrere. uideturq; illa tantũ nõ his uerbis increpare iniurios: ó uacua cerebro capita, creditis uos latere poſſe

dum illuditis miſeris,& calamitates eorũ deridetis, maledicendo ſurdis auribus, & cæcos inducendo in lubricum? certe deum inſpectorem ſpeculatoremq́ rerum omnium non latebit ueſtra inſultatio petulans, eum & ipſi circumferatis corpora ſimilibus malis expoſita,& ſenſus uitiabiles, leuiq; momento hebetari faciles, & interdum poſt acceptum detrimentum inſanabiles. itáne immemores ueſtræ cõditionis putatis uos exemptos ab humanis neceſsitatib.naturalibus, & ab incertis inexpectatisq; fortunæ inſidiatricis caſibus? quæ ſæpe repẽtino percellit uulnere, & in media uitæ trãquillitate tantum non in portu nauigantib. infert naufragiũ. quid opus eſt uos inſultare alienis miſerijs,quaſi nõ iuſticia diuino tribunali aſsideat, quã reuereri debueratis,inſopitis oculis luſtrantẽ omia uel in penitiſsimis receſsib.haud ſecus ac in luce clariſsima. taliũ crudelitas,opinor,nõ abſtineret nec à mortuis iniuriã,iugulatura hos quoq;,iuxta uulgare prouerbiũ:quandoquidẽ partibus quodãmodo præmortuis nõ uerenť illudere.oculi enim dum nõ uident ſunt mortui, ſicut aures dum nõ audiũt. itaq; ſi poſt cladẽ membrorũ ſuorũ etiam totus homo tollereť è medio,ne tum quidẽ ad miſerationẽ moueretur iſtorũ immanitas:adeò alieni ſunt ab omib.humanitatis affectibus,quos etiã inſenſiſsimis hoſtibus nonnunq; exhibemus poſt obitũ. Verũ de his hactenus.Deinceps aũt cõtexunť alia præcepta ſimilia,de nõ miſcẽdis coitu iumẽtis diuerſi generis,de nõ facienda ſemẽte inter uineas ob reportandũ fructũ duplicẽ,de nõ induenda ueſte improbo artificio cõtexta è duab.diuerſis materijs.quorũ primũ opponiť adulteris, quo magis intelligať nõ eſſe inſidiandum alienis thalamis,nec uitiandos mores mulierũ, nec corrumpendã ſpem poſteritatis procreandę legitime.qui enim bruta ſaliri nõ uult à diuerſæ ſpeciei admiſſarijs, quanto magis mœchos è ſua ciuitate reijciet? Huc pertinet etiã quod de iuſticia diſſeruimus,quandoquidẽ nihil uetat eadẽ alibi repetere,modo cõueniãt.Eſt igitur iuſtũ ea cõiungere,quæ ſocietatis ſunt capacia. ſunt aũt ad ſocietatẽ nata quęcunq; cadũt ſub eandẽ ſpeciẽ: ſicut diuerſorum generũ nulla eſt cõſociatio,quæ ſi quis miſcet coitu nefario,ius naturæ quantum eſt in ſe tollit è medio.proinde ſacra lex hic quoq; rationẽ habet iuſticię, adeò ut ne arationẽ quidẽ fieri permittat iumẽtis imparibus robore, uetans ſub idem iugũ agi iuuencũ & aſinũ,ne forte dum contendit cum robuſtiore infirmior,laſſus ſuccumbat operi & in labore deficiat. & tamẽ taurus qui eſt ualidior,cenſeť inter pura animalia,ſicut inter impura aſinus infirmior.nihilominus uel deterioribus in ſpeciẽ, nõ inuideť ius ſuum, ut diſcant (opinor) iudices inter iudicandũ obſcuro loco natos nõ contemnere, quando nõ generis examẽ agitur,ſed uirtutis aut uitij.Huic mãdato ſimile eſt illud ultimũ, de non texenda una tela è duabus materijs, lana linoq;.hæc enim non ſolum propter diuerſas ſpecies male cõueniunt,uerũ etiã quia non eſt par eorũ firmitas,ut ſic in uſum recepta facilius rumpantur q̃ contexta fuerant. his duobus præceptis mediũ eſt interpoſitũ de nõ facienda ſemẽte in uinea. primũ ne hoc modo confundanť diuerſa genera.ſegetes enim et arbuſta nihil habẽt ſimile.ideo natura quoq; non eoſdẽ utriſq; præfixit terminos prouentus annui:ſed meſsibus uer,æſtatis autẽ extremũ comportãdis arboreis fructibus. itaq; fit ut eodem tempore illæ flaueſcant quæ prius uiruerant,arbores uero

germinent

germinent ſqualore depoſito.per hiemē enim arborib.fronde nudatis uirēt ſegetes,uere aūt redeūte areſcūt,quādo germinát mites ſilueſtreſq; arbores. atq; ita ferè circa eundē terminum cereales fructus matureſcūt, & arborei ſe exerūt.merito igit tā diſtātes res natura,germinatione, maturitateq; legiſlator cōiungi uetuit,ut omnia diſponeret ordine.nam ordo affert ornatū,quē adimit cōfuſio. Alia uero huius legis cauſa eſt,ne altera ſpecies lædat ab altera,dum ſibijnuicē alimēta ſubtrahūt,& humor in multas ſtirpes abſumptus languidiores eas facit præ inopia,aut in totū ſteriles, aut fructum degenerē. Eſt & tertia ratio,ne bonus ager premat onere grauiſsimo,uexatus uel ſerentium plantantiumq; operis in orbē redeuntibus, uel duplicata ferocitate fructuū. Satis enim eſt ſi dñs è ſuo prædio tributū unum exigat annuū,ſicut rex è ſua ditione.qui uero plura tributa conatur imponere ſubditis,nō facit officium boni principis,ſed auari & pugnātis cum naturæ legibus. quapropter quicunq; colonus nimis ad rē attētus inter arbuſta ſeminat,poteſt obiurgari his uerbis legiſlatoris: Cur ſæuior es regib. ciuitates regioneſq; debellantibus? Illi proſpiciētes futuro tēpori ſuis parcunt prouincialibus, contēti uno tributo annuo,ne ſubiectos redigant cito ad extremā inopiam. Vos aūt cum ex eodem fundo colligatis in uere hordeum atq; triticū,in æſtate fructus arboreos,duplici eum tributo grauatum opprimitis.fieri non poteſt quin exhauſtus deficiat, quemadmodū athleta cui reſpirare non datur ac uires colligere ut certamen redintegret. Videmini prorſus obliti utilitatis publicæ,alioqui ſi meminiſſetis præcepti proditi de anno ſeptimo, quo iuſsi agros ut ſacratos interquieſcere,immunes ab operibus ruſticis,in gratiā laborū exantlatorū per continuū ſexennium, & annuorū prouentuū iuxta præſcriptos à natura terminos temporū:nihil contra receptū morē tentaretis ob auaritiā, nouas culturas cōminiſcendo,faciēdo ſementē inter arbuſta & uineas: ut gemino reditu iniquo utroq; quotannis augeretis rem domeſticā, auare colligentes pecuniā iſtis ueſtris uaſtis cupiditatibus. certe non eſt eiuſdem hominis,ceſſationē immunitatemq; ſeptimo quoq; anno ſuis prædijs cōcedere, ut quies hæc ea reficiat,& duplicibus eadē grauare premereq; oneribus. proinde neceſſe habui execrari ut impuros huiuſmodi reditus, ſiue autūni fructus ſint ſiue fruges æſtiuæ: quandoquidē hoc pacto uim genitalē terræ uelut obtorto collo cogitis ſeruire ueſtræ auariciæ, & diuinæ beneficentiæ illuditis, nullū modū finémue imponētes luxui. Ergo nō cōplectemur talia monita, quæ procul homines arcēt ab auaricia,retundēdo eam acriter? nā ſi priuatus ciuis diſcat iniqua lucra è ſuis arbuſtis contēnere, idē ad principatū euectus uiros æque ac mulieres tractabit more ſolito,nec tributa exigēs duplicia, nec uectigalib. ciues opprimēs.cōſuetudo.n.inolita ingeniū eius mite leneq; faciet,& tanq; pædagogus formabit in melius,hoc eſt meliorē notā iuſticiæ in animum illius imprimet.Hæc ſunt quæ præcipit lex ſingulis ciuibus.ſunt & alia quæ gēti uniuerſæ imperat, cōmonens quomodo ſe gerere debeat nō ſolū erga ſocios amicoſq;,uerū etiā erga eos qui deſciuerunt à fœderibus.Si receperint ſe intra munitiōes uiolato fœdere, iuuētus ueſtra expeditionē ſuſcipiat armis inſtructa & apparatu cætero, obſeſsiſq; hoſtibus oppugnationē differat,ne quid per iracundiā aggrediat temere. oportet em ante omnia per

feciales inuitari eos ad renouanda fœdera, ſimulq́ue oſtentari copias gerendo bello idoneas. tũ ſi pœnitentia defectionis admiſerint pacẽ quibuſcunq; con ditionibus, recipiant libenter in amicitiã. pax enim quantũuis iniqua, bello præferenda eſt. quòd ſi obſtinati perſtiterint in eadẽ inſolentia, noſtri quoq; forti animo rẽ gerant, inuictæ iuſticiæ freti auxilijs, admoueantq́ue machinas muris hoſtilibus, & demoliti partẽ eorũ, irrumpant ſtrenue conferto agmine, telis feriendo eminus & gladijs cominus cædendo ad ſatietatẽ, inferẽdoq; cladem quam accepturi fuerãt, donec ſtratis internecione hoſtibus, uictores auro argentoq; potiant & præda cętera. tum uerò urbem quoq; deleant incendio, ne denuo belli ſedes fiat nouis hoſtibus, & ut exemplo eius terreant finitimi, quando hominum ingenium ex alienis calamitatibus ſolet diſcere modeſtiam. à uirginibus autem & mulieribus abſtineat iniuria, quandoquidẽ ab his nihil eſt periculi, quas immunes à militia natura eſſe uoluit. Vnde liquet Iudæorum gentem ſociam & amicam eſſe omnibus pacem amantibus: non contemnendam tamen, ut cui ſatis animorum ſit ad repellendam iniuriam, ſi quis ultro uelit laceſſere. diſcernit autem in bello, qui ſe infeſtent, qui non. nam cædibus ſæuire in immeritos aut leuiter noxios, immanis eſt ferociæ, & ijſdem cladibus mulieres cum uiris inuoluere, quarum uita pacata intra priuatos parietes ſe continet. Tantus porrò amor iuſticiæ ex inſtitutis domeſticis concipitur, ut ne agros quidem hoſtiles uaſtare liceat, & arbuſta cædere ad fructuum interitum. Videtur enim lex dicere: Heus tu, cur inanimis ſtirpibus infenſus es, mitibus & mites fructus ferentibus? num aliquam ſignificationem odij præ ſe ferunt arbores, ut aut læſus, aut ne lædaris ueritus, eas eradices? imò proſunt uictoribus præbẽdo rerum copiam, uel uictui neceſſariarum uel delicijs. non à ſolis enim tributa exigũtur hominibus, ſed utiliora etiam quotannis ab arboribus, ſine quibus non datur uiuere. ſilueſtrem autẽ & ſterilem materiã licet cuiuis cædere ad uallum & munitiones, aut ſi opus fuerit, ad parandas ſcalas turreſq; ligneas. ad iſta enim & ſimilia uſus earum eſt præcipuus. Hæc ſunt quæ ad iuſticiam attinent, quam nullus poeta, nullus ſcriptor ſatis laudauerit: tanta eſt eius excellentia. nam ut reliqua eius bona ſileantur, unum hoc omni laude maius eſt, quod ipſa omnes creaturas conciliat. Eſt enim æqualitas, ut naturæ ſcrutatores aſſerunt, mater iuſticiæ. eſt autem æqualitas lumen clariſsimum, ſol (ut ita dicam) factitius: ſicut ediuerſo inæqualitas, tum in defectu, tum in nimietate, fons & origo caliginis. At æqualitas omnia uel in cælo uel in terra bene diſpoſuit iure humano diuinoq; immobili. Quis enim neſcit, ſolem dimetiri æquabiliter dierum noctiumq́ue uices & ſpacia certis proportionibus? ſiquidem quotannis recurrentia quæ ex re uocantur æquinoctia, uernum autumnaleq;, natura tam manifeſte ſignauit, ut uel indoctiſsimi ſentiant, quantitate dies pares fieri noctibus. Quid lunæ curſus recurſuſq;, à coniunctione uſq; plenilunium, & inde rurſus uſque coitum & interlunium, nónne paribus dimetiuntur ſpacijs? nam ſiue creſcat ſiue decreſcat, utrumq; fit numeris dierum æqualibus, & augmentis detrimentiſq; parilibus. adeò in cælo quoque puriſsimo eximius honor habetur æqualitati, ſicut & in uicino eius aere. Cum enim quadrifariam annus ſit diuiſus in horas quas uocant, aer mutari ſolet

natura-

naturaliter his uicisſitudinibus, ineffabilem oſtendens in hac ipſa permutatione ordinem. nam in totidem menſes hiems, uer, æſtas, autumnus diſtribuitur, trinos uidelicet, atque ita expletur annus ſolidus: quem ideo Græci ἐνιαυτὸν nominant, quia in ſe recurrit ſua per ueſtigia, in ſe complectens omnia, quod aliàs fieri non poterat, niſi adiuuaretur horarum dictis uicibus. Eadem æqualitas à cæleſtibus extendit ſe ad terreſtria, pro ſuo uigore natiuo, cum ſit ætherea natura prædita, & illic ex propinquo cuncta diſponens ſublimia, & deorſum more ſolis mittens ſecundos radios. Quicquid enim apud nos peccat eſt inæqualitas: quicquid non decedit ab officio, æqualitatis opus eſt: quam in rerum uniuerſitate proprie mundum dicere licet: in ciuitatibus optimã & maxime legitimã reip. ſpeciem democratiã, ſiue popularem adminiſtrationẽ: in corporibus ſanitatẽ, uirtutẽ in animis. nam ediuerſo inæqualitas morborũ ac uitiorũ cauſa eſt. Ætas quantũuis longa me deficeret, ſi uellẽ percenſere omnes laudes ęqualitatis, & ex ea natæ iuſticię: ideo ſatius iudico iam dictis contentum eſſe, & ad excitandam ſtudioſorum memoriam, reliquas illarum imagines conſecrare in ipſorum animis.

PHILONIS IVDAEI

DE FORTITVDINE.

DE IVSTICIA & his quæ ei coniuncta ſunt locutus quantum uiſum eſt eſſe cõmodum, tranſeo deinceps ad fortitudinem, non illam uulgarem armis martijs ſæuientem rabiem, ſed aliam, quæ ſapientiã nõ iram in conſilium adhibeat. quidam enim elati audacia, freticꝗ robore corporis, in acie muniti armatura ferrea, poſt magnas ſtrages hoſtium editas, claram quidem, at non propriam laudem rei bene geſtæ referunt, appellati glorioſi uictores plebeio iudicio, cum ſint immanes beluæ, aucta per diuturnam meditationẽ genuina ferocia ſitiẽtes humanũ ſanguinẽ. alij uerò domi manentes, corpore affecto morbis aut ſenectutis moleſtijs, ſed meliore ſui parte animo iuueniles ac ualidi, magnanimitate pleni atque fiducia, ferrum ne in ſomnis quidem tractare ſoliti, bonis conſilijs ſæpe iuuerũt rem & priuatã & publicã in ſummo ſalutis diſcrimine, cõſtanter ſequẽdo utilia uel amicis uel patrię. hi ſunt qui exercẽt ſe in uera fortitudine, meditatores ſapiẽtiæ. penes alteros eſt ſolũ nomẽ fortitudinis, imperitię morbo immedicabili obnoxios, quos aptius audaces quàm fortes dixeris: ſicut adulterini numi referunt nonnihil ueram principis effigiem. nec deſunt & alia in uita toleratu difficilia confeſsione omnium, paupertas, obſcuritas, defectus integritatis ſenſuum membrorumꝗ, & morborum ſpecies multifariæ, quibus ſuccumbunt puſillanimes, ita ut non poſsint ſe contrà erigere. Sed quicunꝗ generoſo animo ad certamẽ ſeſe expediunt, fortiter contẽnunt minas iſtas & terricula: opponuntꝗ paupertati opulentiã, non illam cęcã, ſed aliã perſpicacem, quę mundũ ſuũ recondere ſolet in animo. multi eñ paupertati ſuccubuerũt,

tanquam ignaui athletæ, propter infirmitatē animi. ceterum uero iudicio nemo egenus uidetur qui contentus eſt naturæ diuitijs nunq̄ deficiētibus: primum aere quo indeſinenter alitur, reſpirans noctu & interdiu, deinde largis fontibus amnibusq́ tam torrentibus quàm perēnibus ſponte potum copioſum ſubminiſtrantibus: item arboribus uarios fructus ad cibum quotannis porrigentibus. nam hi certe deſunt nemini, ſed paſsim omnibus præſto eſt magna eorum abundantia. quod ſi qui contemptis naturæ diuitijs ſectantur iſtas quas uulgus falſo ſic nominat, malunt ſequi cęcum ducem quàm uidentem, & infirmo baculo innixi uitare non poſſunt quin procidant. Dixi quas opes corpori ſuggerat naturæ munificentia: dicam & alias auguſtiores, quæ non omnibus contingunt, ſed ſolis diuinis uiris & uere uenerabilibus. Eas opes ſapientia porrigit per rationales, morales, naturales contemplationes atq; dogmata, ex quibus uirtutes proueniunt, quę luxū eijciunt ex animo, & frugalitatis amorē excitant, ad quandam dei ſimilitudinem. nam & deus nulla re indiget, ſibi ipſe ſufficiens. at malus uir requirit plurima, ſemper quæ deſunt appetens, propter cupiditatem inſatiabilem, quam ipſe quaſi ignem fouens, ad parua æque atq; magna lucra contendit. contrà bonus paucis contentus, in naturæ mortalis immortaliſq́ ſitus collimitio, corpus quidem habet egeſtati obnoxium, animum uero diuitem, aſpirantem ad immortalitatem. atq; ita paupertati opulentia opponit̄, obſcuritati uerò gloria. laus enim cum à uirtute proficiſcat̄, uelut à fonte perenni, nō morat̄ uulgi ſuffragia, animorum inconſtantiā aperientis incertis uocibus, quas nonnunq̄ largitionibus corruptū perfricta fronte uenditat. itaq; horum uilis eſt exiſtimatio. uirtus enim non late inter mortales diffunditur. defectui uerò ſenſuum in multis uiuis præmorientium, cum aliud remedium nō inueniatur, obijcit ſe prudentia res præcellentiſsima, illuſtrans mentis oculos, incomparabiliter acutiores quàm iſtos corporeos. nam hi ſuperficiem contemplantur rerum uiſibilium, adiuti externo lumine. illa intimos etiam ſinus penetrat, tota quanta ſunt corpora diligenter conſiderans, & inſuper naturas incorporeas, quas ſenſus ſpeculari non poteſt. nam ferè totam perſpicacitatem oculorum intelligit, non indiga lucis aſciticiæ, cum ipſa ſidus quoddam ſit, inſtar illorum cæleſtium. proinde morbi corporis tantiſper dum anima ſana permanet, nō lædunt admodum. eſt autem animæ ſanitas, bona conſtitutio potentiarū eius, iritabilis, concupitiuæ, rationaliſq́, ita ut rationalis cæteris præpolleat, & utramq; uelut effrenes equos cohibeat. huius ſanitatis proprium nomen eſt ſobrietas, Gręce σωφροσύνη, quòd conſeruet prudentiam, & eam noſtri partem qua ſapimus. Curat enim ne perturbationibus tanquā fluctibus pulſata oppugnataq; peſſum eat, ſuſtentās eam attollenſq́, & quodāmodo animās immortalemq́ faciens. hæc autē omnia quo pacto fieri oporteat, multis in locis docemur ſacris legibus, ingenia docilia lenius admonentibus, contumaces uerò grauius obiurgantibus: ut contemnant res externas ac corporis, & unicū ſcopum ſibi proponant, uitā cum uirtute agendā, cætera tanti faciant, quantum conducunt ad hoc propoſitū. Et niſi diſſeruiſſem in præcedentib. ſcriptis de ſingulis quæ conferunt ad modeſtiam, prolixius nunc agerē, contexens & in unum cōtrahens præcepta paſsim ſuper hac re prodita: ſed quia

tunc

tunc dictum eſt quantū licuit pro tempore, nō libet eadem repetere. ſi quem non pigebit ſuperiores libros legere, inueniet quicquid dictum eſt de modeſtia, poſſe accōmodari ad fortitudinē: quoniam conſtantis, firmi generoſiq́ animi eſt, deſpicere cuncta quæ faſtus ſuſpicit, ſinceræ uitæ corruptor. Tanta porrò contentione lex ſtudet exercere confirmareq́ animos ad fortitudinem, ut & de ueſtimentis qualibus utendum ſit præcipiat, diſerte interdicēs ne uir ſumat muliebria, ne uel umbra aut ueſtigiū effœminationis ſexui maſculo inurat aliquam maculam. ſemper enim naturam ſequendo obſeruat quid deceat etiam in rebus minimis, quæ infra curam legiſlatoris uideri poterant. cum enim animaduerteret diſſormia eſſe uirorū mulierūq́ corpora, & utriſq́ ſua eſſe officia: alteris attributā curam rei domeſticæ, alteris publicæ, & ab ipſa natura non ad eadem factos negocia, oportereq́ bonam mentem ſequi naturæ inſtituta, utile iudicauit de his quoque rebus decernere, ſcilicet de uictu amictuq́ & huiuſmodi cæteris. uoluit enim uirum etiam in his ſe ut uirum decet gerere, præſertim in ueſtitu: quem cum die noctuq́ circumferat, talis eſſe debet ut eum ſemper decori honeſtatisq́ admoneat. ſic & mulierem ornans pro dignitate, uetat uirilem ueſtem ſumere, longe ſubmouens tum effœminatos uiros, tum plus æquo uiriles fœminas. Nam ſi unum aliquid mutaueris, ne cætera quidem priſtinam formam retinent, ut licet in ædificijs cernere. Præterea cum res hominum duobus ſpectentur temporibus, pacis belliq́, ſuas quodq́ uirtutes requirit. Verum de alijs dictum eſt aliubi, & rurſum poſthac dicetur, ſi opus fuerit. nunc non obiter diſquirendum uidetur de fortitudine, cuius etiam in pace opera legiſlator laudauit ſæpenumero, prout opportunum fuit, de quibus ſuo loco mentionem fecimus. itaque aggrediemur dicere quantum in bello ualeat, illud præmonendo: cum habetur delectus militum, non oportere uniuerſam iuuentutem euocari, ſed eſſe exceptionem ob cauſas immunitatis idoneas. Ante omnia non admittendos timidos, ob natiuam puſillanimitatem futuros ſocijs exemplo ignauiæ. Facile enim ſerpit uitiorum contagio, præſertim in tumultibus bellicis, ratione per contentionem turbata, nec ſatis ualente diſcernere quid tentare debeat. Tunc enim ignaui cautos ſe uocant, timidi conſultos, ſegnes prouidos, prætexendo uicia turpiſsima honeſtis uocabulis. Ne igitur talium militia detrimento afficiat rempublicam, & proſit partibus hoſtium, ignauos facile trucidantiū, legiſlator ſciens inertē turbā impedimēto eſſe non adiumento, prohibuit timidos: ſicut & ducibus corpore inualidis nemo imponit neceſsitatem militiæ, quos excuſat infirmitas. nam timiditas quoque morbus eſt, & quidem grauior quàm corporis. alter enim non diu durat: hæc uero coalita ceu membra agnata corpori, à tenera ætate perſeuerat uſque ad extremam ſenectutem, ni deus remedium attulerit. is enim poteſt omnia. nec tamen omnes audaces iubentur dare nomina, etiamſi animo corporeq́ ualidi cupiant cum primis patriæ nauare operam: ſed laudata horum prompta uoluntate, & alacritate approbata ſocijs, examinat dux nequibus ſint obnoxij cauſis efficacibus ad diſtrahendos à propoſito eorum animos. Edicitur enim ut ſiquis ædificauit domū, necdū immigrauit in eam: ſiue plantauit nouellam uineam opera ſua, necdum aduenit tempus uindemiæ:

ſiue

ſiue ſponſam habet uirginem, necdum celebrauit nuptias: abſtineat à militia, humana ſane remiſsio duabus de cauſis: una, quoniam incerti ſunt caſus bellorum, ne quis ocioſus fruatur alienis laboribus. iniquũ enim uiſum eſt non permitti è proprijs fructũ percipere, & cum alius ædes extruxiſſet, inhabitare has alium, & ex conſitis ab alio uitibus alium uindemiã facere: cumq; alius procatus ſit, alium nuptam domũ ducere: atq; ita ſua ſpe fruſtrari qui aliquid cõmodi in uita expectauerit. altera uero cauſa, ne præſentes corpore in exercitu, abſint animo. neceſſe eſt enim mentem illò tendere, quò deſiderio trahitur. nam quemadmodum eſurientes ſitientésue ad conſpectum cibum potúmue accurrunt ut auiditatem expleant: ad eundem modum quicunq; uxorem legitimam aut domum aut prædium parauerũt ſua induſtria, ſperantq; ſe iamiam potituros eorum cõmodis, ægreferunt ſperatum fructum intercipi ſibi: ut quamuis uerſentur inter ſocios, meliore tamen ſui parte abſint animo, quo ſolo res ſortiter aut ſecus geritur. hos igitur & ſimiles in delectu militum prętereundos legiſlator noſter exiſtimat, & aſciſcendos alios integros ab omnibus perturbationibus, ut expediti liberiq; ſine tergiuerſatione aggrediantẽ pericula. ſicut enim armatura ſolida nihil prodeſt infirmo aut mutilato corpori, quòd perferri nequeat: ſic anima infirma corpus quoque male afficit, & inhabile reddit ad præſens negocium. Eam ob rem non ſolum tribunos centurionesq;, & cæteros ductores ordinum, uerum etiam ſingulos milites inſpicit, examinãs tum robur corporis tum mentis habitũ: illud num uſquequaq; ſanum ſit & integrum, abſolutũ partibus omnibus membriſq; agile: hanc uero num audacia plena ſit ac fiducia, ſui compos & contemptrix terroris: adhæc honoris cupida, & honeſtam mortem uitæ ignominioſæ præferens. hæc enim uel ſingula proculdubio ualent plurimum: ſi uero in unum conueniant, fortitudinem afferunt inexpugnabilem, adeò ut incruenta uictoria potiri liceat: quod exemplo euidentiſsimo docent ſacræ literæ. Arabum gens eſt numeroſiſsima, quos Hebræi priſci Madianæos nominabant. hi cum odio proſequerentur Hebræos, ut deditos cultui ſummi numinis, & ab ipſo in tutelã receptos, omni conatu uarijsq; artibus tentabant eos à uera pietate ad impias ſuperſtitiones ſeducere: quòd non ſperarent aliàs conſecuturos ſe de illis uictoriam. cumq; parum eis ſuccederet quicquid dicerent aut facerent, præ deſperatione ruentes in pericula tali uſi ſunt ſtratagemate. accitis mulierum formoſiſsimis, ſic eas allocuti ſunt: Videtis immenſam Hebræorum multitudinem, eamq; munitam egregie conſenſu atq; concordiã. ut autem ſint unanimes, facit cõmunis unius dei religio, à qua ceu fonte naſcitur indiſſolubilis amicitia. poteſt tamen homo uoluptate decipi, præſertim uenerea. Vos eſtis forma uenuſtiſsima ornatæ, cui natiuæ inſunt illecebræ, & iuuentus procliuis eſt ad incontinentiam. nec uos deterreant ſcortationis adulterijq; nomina, quaſi allaturã dedecus, cum ediuerſo tanta proponatur utilitas publica, quæ facile præſentem turpitudinẽ uertet in immortalem gloriam, ſi hoc aſtu ſuccedente ueſtris corporibus redemeritis de hoſte uictoriam. animis certe incolumis conſtabit ſua pudicitia, quam in futurum licebit uobis colere. ita hoc bellum conficietur cum peculiari laude mulierum, quod uirorum uirtute debellari non potuit. Fatemur enim noſtrum

ſexum

ſexum hoſtibus imparem, omni apparatu inſtructioribus. ueſter ſine dubio dabit uictoriam, & rem bene geret abſq; periculo. nam ſine cruore, atq; adeo citra puluerem, ſolo aſpectu ſuperabitis aduerſarios. his auditis fœminę quę caſtitatem ne per ſomnium quidem cognouerāt, & educationem honeſtam nunquam guſtauerant, libenter conſenſerūt: omiſſoq; ficto caſtitatis ſtudio, quod pauliſper ſimulauerāt, ornant ſe precioſis ueſtibus monilibusq; ac muliebri mundo cætero, atq; ita cultu exquiſito natiuam augent pulchritudinem, & magna contentione ad captandam iuuentutem circumuētu facilem in apertum prodeunt. Vbi uero acceſſerunt propius, aſpectibus meretricijs & uerborum lenocinio, ſaltationibus etiam ac laſciuis geſtibus, iuuenū partem non contemnendam pelliciunt: pertractisq; in ſtupri ſocietatem animis nulla morum diſciplina conſtabilitis, ad profana quoq; ſacra eos induxerūt, & libationes nefarias manufactorum numinum, abalienatos à religione ueri dei quem antea pie ſancteq; coluerant. quo facto retuliſſent uiris ſuis lætū expugnati hoſtis nunciū, ni propitius deus caſum miſeratus repræſentaſſet amentiæ deploratæ ſupplicium. Erant autem uigintiquatuor milia contacta hoc crimine, ita ut ceu torrente abrepti caſtigatione ſeuera tollendi eſſent è medio, ad metu continendos reliquos in officio. proinde gētis princeps qui pietatem auribus ſuorum per præcepta plurima inculcauerat, è ſingulis tribubus millenos delegit fortiſsimos, ſanctitatis dolo malo uiolatæ uindices: ut eos qui ſperarent pietatē aſtu muliebri penitus ſubuertere, ferirent ultore gladio, quamuis non plures q̄ dixi deceperant. is exercitus exiguus numero contra plurima hoſtium milia progreſſus in aciem, uirtute ac rei militaris peritia ſuperans, cum ſinguli cohortis animos gererēt, contemptim irruit facto cuneo, ſtratisq; primoribus manipulis ſimul ac ſubſidiarijs, ad primum clamorem ſublatum cladem ingentem patrauit, & internecione deleuit hoſtiles copias. deniq; ne mulieribus quidem pepercit, quæ impio conſilio uirorum aſſenſerāt: ſolæ uirgines ſeruatæ ſunt ætatis innocētis miſeratione. Hæc uictoria fuit incruentiſsima, nemine deſiderato è ſocijs, ac ne ſauciato quidē, ſed cunctis integris in caſtra reductis ex acie, atq; etiam ualentioribus q̄ exiuerant iuxta ueram æſtimationem, quippe quos alacriores uictoria reddiderat, conduplicatis eorum uiribus. nec alia fuit cauſa huius felicitatis, q̄ quòd fortiter pro pietate in certamen deſcenderant, cuius propugnator & adiutor deus eſſe ſolet, conſilia bona ſuggerens, & robur addens corporibus. liquet enim opem diuinam affuiſſe, uel quia multo plures à paucis profligati ſunt proſtratiq;, uel quia nemine hoſtium ſuperſtite nemo ſociorum perijt, integris & uiribus & numero. Quapropter exhortans ad bene uiuendum uates ſic loquitur: Si iuſtitiæ cæterisq; uirtutibus operam dederis, uitam pacatam uiues: aut ſi bellum exoriatur, facile hoſtes debellabis, deo clam obeunte imperatoris munia, cui ſalus bonorum uirorum ſemper cordi eſt. Ergo ſiue pedeſtres equeſtresq; copiæ cum armis ingruant, ſiue munitiora loca in poteſtatem eorum ueniāt, ſiue apparatus belli fiat maximus, caue formides, etiamſi minus inſtructus ſis apparatu, ſocijs, armis, locorum opportunitatibus, & cōmeatibus. illas enim opes, uelut nauem onerariam refertam uarijs mercibus, ſæpe repentinus uentus ſubmerſit aut alliſit. mediocres autem res

& tenues, uelut ſpicas iam per ſqualorem ſitimq́ languidulas, deus rore plu
uiaq́ ſalutari demiſſa excitauit ac reparauit, & ad maturã frugem perduxit.
Vnde ſatis apparet, quod iuſtis pijsq́ proſpicere nunq́ deſinat. nam quicunq́
cum deo fœdus habent & amicitiam, hi felicitatis tenent faſtigium: ſicut edi-
uerſo longe miſerrimi ſunt, qui ſentiunt illum parum propitium. Hactenus
& de fortitudine dixiſſe in præſens ſufficiat.

PHILONIS IVDAEI
DE DECALOGO QVOD
EST IVRIS SVMMARIVM.

VITAS ſapientum, quos Moſes autores noſtri gene-
ris prodidit, & leges nõ ſcriptas, quas ſacræ literæ con
tinent, in ſuperioribus libris ſatis indicauimus: reli-
quum eſt ut deinceps leges ſcriptas ſpeciatim excutiã
diligentius, ne penitiore quidem et allegorico earum
ſenſu præterito, propter mentes ſtudioſas parandæ
ſcientiæ, obſcura non minus quàm aperta inquirere ſoli-
tas. Si quis igitur quærat, cur non in ciuitatibus, ſed in
uaſta ſolitudine hæ leges perlatæ ſunt, reſpõdendum: primùm, quia pleræq́
ciuitates uix dici poteſt quàm refertæ ſint uicijs, ſiue ſpectes impietatem erga nu
men cæleſte neſariam, ſiue mutuas iniurias hominum. nihil enim in his non
deprauatur, ubi adulterinæ res pluris fiunt quàm legitimæ, & ueræ non tantum
ualent quantum uerisſimiles, naturam ſuam tegentes mendacio, & falſis ima-
ginibus illudentes uulgo credulo: ubi etiam faſtus inſidioſus exoritur adora
turq́ à uanis hominibus, ſtupẽtibus ad conſpectum coronarũ aurearum &
purpuræ ſellarumq́ curulium, quibus impoſitas celſas poteſtates dijs æquas
officioſa turba aſſeclarum proſequitur, inuectas quadrigis mulorum equo-
rúmue, interdum etiã lectica geſtatas ſuccollantibus hominibus, & ipſo cor-
poris habitu animum ſeruitute oppreſſum oſtendentibus. Is faſtus aliorum
quoq́ multorũ malorum eſt opifex, arrogantiæ, contemptus, impietatis: un
de origo bellorum externorũ & ciuilium, dum terra mariq́ turbatur, nõ pu-
blicis rebus non priuatis in quiete manentibus. & quid opus eſt de mutuis
hominũ iniurijs dicere, cum idem faſtus etiam res diuinas paruipendat, qua-
rum honor putatur præcipuus? quis enim honor eſſe poteſt, ubi deeſt ueri-
tas, res honorata, ſicut & nomen eius: quandoquidem illi contrarium men-
dacium ſuapte natura eſt uile ac aſpernabile. Quàm autem contempta ſit reli
gio, ſciunt qui modo utũtur oculis. nam pictores fictoresq́ innumeris ſimu-
lacris templa ſanaq́ repleuerunt & circumdederunt, eaq́ ſurda & inanima
dignati ſunt aris ac honoribus cæleſtibus, quod genus hominũ ſacræ literæ
natis ex meretrice adſimilant. ſicut enim hi patres appellant omnes, à quibus
mater adamata fuerat, cum naturalem parentem neſciant: ita populi oppida-
tim abalienati à ueri dei noticia, innumera ſibi conſecrauerunt falſi nominis

numina

numina.cumq; alius aliud colendum accepiſſet, ex hac de ſummo bono diſ-
ſenſione cæteræ contentiones uniuerſæ enatæ ſunt.&hoc eſt cur extra ciui-
tates legem diuinã perferri placuit. huc acceſsit cauſa altera, quòd ad ſacras
leges recipiendas animus purificatus requiritur,elutis maculis quæ hærent
ex miſcellaneæ turbæ in ciuitatibus degentis contagio. id uero non eſt poſ-
ſibile aliter q̃ in ſeceſſu efficere, & longo temporis ſpatio,donec exoleſcant
& euaneſcant ueterum erratorum ſpecies ex animo: qui modus obſeruatur
etiam à peritis medicis.nec enim prius cibos ægrotis præbent,q̃ morbi cau
ſis ſublatis.nam illis manentibus alimenta fiunt inutilia, ut quę uertuntur in
humorum noxiorũ materiam.non mirum igitur ſi à perniciosa ciuitatũ con
ſuetudine in deſertum abductus eſt populus,ut animos purgaret ab iniqui-
tatibus, moxq; mentis alimenta caperet, uidelicet leges præceptaq; diuina.
Quin & tertia cauſa eius facti adfertur hæc: Quemadmodam qui longin-
quam nauigationem ſuſcipiunt, non inter ſoluendum è portu uela parãt &
gubernacula, ſed anteq; nauem conſcendãt inſtructa habent quæcunq; ad
propoſitum ſuum ſunt neceſſaria: ad eundem modum decebat ut accepturi
agros & nouellas colonias, nõn unà cum eis leges acciperent, ſed iam ante
præparata haberent inſtituta & uitæ regulas,ne rudes ac inexercitati admo
uerentur ad rempublicam, cum ſatius ſit iam ante recepto iure conſociatos
ſua quemq; obire negotia.Nec deſunt qui & quartam cauſam afferant, non
alienam à ueritate quantum ego iudico. Quoniam enim oportebat perſua-
ſum eſſe mentibus, leges has non eſſe commenta humana, ſed oracula certa
diuinitus prodita,abducta eſt multitudo longe ab urbibus in uaſtam ſolitu
dinem omnium fructuũ mitium ſterilem, atq; etiam aqua carẽtem limpida:
ut conſtituti in ſumma cibi potuſq; inopia,& ſalutis periculo, repente inue
nirent ſponte oblatam rerum copiam, in panis uicem depluente manna cęli
tus,accedentibuſq; in obſonium coturnicibus,aquis autem nunc edulcatis
depoſita ſalſugine,nunc è rupe largo fonte promanantibus: ne poſthac Ni-
lum mirarentur,aut deum eſſe legum nouarũ autorem ambigerent,ſumpto
bonitatis eius experimento manifeſtiſsimo in tam inſperato egeſtatis reme
dio.Nam qui ope ſua uitam eis prorogabat, idem præſcribebat etiam bene
uiuendi formulas:alterum præſtans ſuggerendo commeatus quos non pręꝑ
parauerant,alterum uero ferendo leges profuturas corrigendis animis. Hę
cauſæ poſſunt afferri ueriſimiles:uerę deo ſoli notæ ſunt. ego contentus iam
expoſitis, deinceps leges ipſas tractabo diligentius, præfatus primùm, le-
ges has partim deum ipſum prodidiſſe uocis ſuæ oraculo abſq; ullius inter-
pretis miniſterio,partim per Moſem prophetam,quem unũ ex omnibus o-
ptimatibus maxime idoneũ enũciandis his ſacris pręceptis delegerat.Quas
igitur ore ſuo cecinit,& leges ſunt,&capita legum particulariũ:quas autem
uates promulgauit,omnes ad illa referuntur. De utriſq; dicam quantũ pote
ro,& primũ de ſummarijs,in quibus illud mirandũ occurrit ante omnia, q̃d
abſoluuntur denario numero inter omnes perfectiſsimo,complectente cun
ctas numerorum differentias parium & impariũ, parium duorum, impari-
um trium,pariter imparium quinq;, & rationes eorum multiplicatiuas ac
ſuperpartientes ſuperpartitaſq;: item proportiones tum arithmeticas quæ

tantundem numero ſuperant quantum ſuperantur ab alijs, ut in I. II. III. tum geometricas, ubi ſicut ſe habet ſecundus ad primũ, ſic ad ſecundum tertius, ut patet in I. II. IIII, & in duplis tripliſqꝫ ac ſeſqualteris ſupertertijſqꝫ & ſimilibus. Nec deeſt harmonica proportio, iuxta quam medius inter extremos æqua portione uel ſuperatur uel ſuperat, ut apparet in ſecundo quarto ſextoqꝫ. Quin & triangulorũ quadrangulorũ aliorũqꝫ multiangulorũ proprietates denarius numerus continet: atqꝫ inſuper ſymphoniarum, eius quę diateſſaron uocatur proportionem habens ſupertertiam: & eius quæ diapente, quæ eſt ſeſqualtera, ut tria ad duo: ſicut dupla quæ dia paſon dicitur, ut duo ad unum. quadrupla uero diſdiapaſon, ut octo ad duo. Quapropter impoſitores primi nominum, uiri ſapientes, meritò uidentur appellaſſe hanc δεκάδα quaſi δεχάδα, quo'd capiat comprehendatqꝫ omnia numerorum genera, & rationum propotionumqꝫ arithmeticarum, ac inſuper harmoniarum ſymphoniarumqꝫ. Hæc ſunt quæ denarium faciunt admirabilem, qui complectitur naturam & indimenſam & dimenſionibus obnoxiam. indimenſa ad ſolum punctum pertinet. dimenſiua tres habet ſpecies, lineam, ſuperficiem, ſolidum. Quod enim duobus punctis terminatur, eſt linea: ſuperficies uero quod duas dimenſiones habet, accedente ad lineam latitudine. Tres autem dimenſiones ſolidum corpus conficiunt, quando & altitudo aſſumitur: nec habet natura quò procedat ulterius, quandoquidem non plures tribus dimenſiones produxit. Harum rerum exempla uidere licet in numeris, indimenſi puncti unum, lineæ duo, ſuperficiei tria, ſolidi quatuor, qui numeri compoſiti denarium conficiunt, alijs quoqꝫ ſpectabilem pulchritudinibus. Nam per hunc numerus infinitus penè fit menſurabilis: quia cum conſtet è quatuor terminis uno duobus tribus quatuor, totidem termini gignunt centenarium è denarijs. Nam X. XX. XXX. XL. centenarium faciunt. Sic è centurijs fit millenarius, è millenarijs myrias. Vnitas autem, denarius, centenarius, millenarius quatuor ſunt termini, è quibus denarius naſcitur. In eo præter iam dictas numerorum differentias apparent & aliæ: primò is quem metimur unitatibus, ut III. V. VII. deinde quadrangulus quartus, pariter par. deniqꝫ cubicus octauus, pariter par pariter. Quin & ille perfectus ſenarius, exæquatus ſui partibus, ternario binario unitateqꝫ. Quorſum autẽ attinet decadis uirtutes innumeras percenſere obiter, quæ per ſe ipſæ poſſunt exhibere amplum argumentũ mathematicis? diIatis igiť alijs unã etiã non intempeſtiue memorabo docendi gratia. Quæ in rerũ natura prędicamẽta uocanť, decẽ ſola eſſe aiũt ſtudioſi philoſophię, ſubſtantiã, qualitatẽ, quantitatẽ, ad aliquid, agere, pati, habitũ, ſitũ, & ſine quib. nihil, locũ tempuſqꝫ. nihil eſt eñ non horũ particeps. Equidẽ ſubſtantiã habeo deſumptã ab elemẽtis ſingulis ex quibus mũdus totus cõpactus eſt, terra, aqua, aere igneqꝫ, quæ ad mei cõtemperationẽ ſufficiũt. particeps ſum & qualitatis, quatenus homo, & quãtitatis ꝓ ſtatura. ad aliquid ꝗqꝫ cõſideror, cũ mihi dexter aliquis ſiniſtérue aſtitit. ago quippiã fricãs tondenſqꝫ, patior frictus tõſúsue ab alijs. in habitu examinor indutus armatúsue: in ſitu ſedẽs cubánsue. Sum utiqꝫ in loco & tẽpore, quandoquidẽ nihil ex omnib. prædictis abſqꝫ his ambobus poteſt ſubſiſtere. de his igiť ſatis dictũ ſit. ſupereſt ut

attexamus decem illa præcepta ſiue leges,ſeu uerius oracula,quę pro totius gentis cõcione,ne mulieribus quidẽ ab hoc cœtu ſemotis rerũ pater cecinit. Quæres,num ipſe uocẽ mittens?abſit ut in mentẽ noſtrã deſcendat hæc cogitatio.nec eñ more hominũ deus habet opus ore,lingua,& arterijs: ſed opinor eum illo tempore ſacrum quoddã edidiſſe miraculũ, iuſsiſſeq́ uocem inuiſibilem prodire ex aere, quouis inſtrumento abſolutiorẽ ſonantiorẽq́, non inanimem,nec tamen profectã ex corpore animato qualis eſt animaliũ; ſed animã rationalem diſerte ſonorã:quæ pulſato aere formatoq́ in flammę ſpeciem,ſpiritu quodam inſtar tubæ articulate ab omnibus exaudiretur uel prope uel longius diſtantibus. hominũ enim uoces in longum extentæ ſolent deficere,ut à procul ſtantibus percipi clare nequeant, hebetatæ paulatim medio ſpatio,ut profectæ ab inſtrumentis corruptibilibus. hanc aũt nouam uocem & mirificã inſpirabat dei uirtus uegetabatq́: & diffundẽs eam per omnia,pulſabat aliũ quoq́ auditum prę̃ſtantiorẽ ꝙ auriũ,uidelicet tangens ſingulorũ animos.ſenſus enim cum ſit tardior,nil mouet,donec percellatur à motu aeris:at mens afflata numine,ultro procurrit præceptis eius obuiã.Hactenus de uoce diuina.Quęrat & illud aliquis nõ immeritò,cur in cõcione tam multorũ miliũ, quodq́ oraculũ ſingulos appellat nõ plures: Nõ mœchaberis,non occides,nõ furaberis,& ad eundẽ modũ cætera. Reſpondendũ eſt igitur,ideo placuiſſe hanc formulã, ut lectores ſacræ ſcripturæ diſcerent quiddã ualde pulchrũ & neceſſariũ:uidelicet unumquenq́ tantiſper dum deo paret ac legib.honore æquari frequẽtiſsimo populo, uel potius omnibus gentib.addo amplius,mundo etiã uniuerſo: quoniã alibi quendã iuſtum uirũ laudãs inquit,Ego ſum deus tuus. ipſe aũt erat etiã deus mundi totius.ita qui pariter ſuũ ordinem nõ deſerunt, & imperatori pariter officiũ ſuum approbãt,in eodẽ honore habentur.Altera cauſa eſt, quia qui concionem alloquitur,nõ ſemper interdicit aut pręcipit: cum aũt ſinguli admouentur quid agere debeãt,omnes docentur eadẽ opera, & quiſq́ redditur obſequentior,ſibi dictũ exiſtimãs.qui uero cum cætera turba cõprehenditur eodem alloquio,ſurdeſcit,turbã ipſam prætexẽs ſuæ cõtumaciæ. Tertia cauſa hæc affert, exemplũ hic datum eſſe ne quis unq́ rex tyrãnúsue ſuperbe deſpiciat priuatũ obſcurumq́ ciuẽ,ſed doctus à ſacris legib.deponat ſupercilium faſtũq́ dediſcat,ſic ſecũ ueriſimiliter,imò uere,cogitãs: Si ille ingenitus, immortalis,ſempiternus, nullius indigus creator rerꝫ omniũ, beneficus regum rex & deus deorꝫ, ne humiliſsimũ quidẽ cõtemnere ſuſtinuit, ſed hunc quoq́ admiſit ad oraculorꝫ ſuorum epulũ,tanq̃ inuitato ei ſoli paratũ ad exhilarandã animã quantũ fas eſt ſacris magniſq́ myſterijs initiatã: ego mortalis cur inflatus ceruicem erigã efferens me ultra eiuſdem naturæ participes, fortuna impares mihi nõ origine generis,eadẽ forma inſignitos, & mecum cenſos in hominum numero? exhibebo igitur me comem & affabilem , etiã ſi terræ mariſq́ imperium aſſequar,uel egentiſsimis obſcuriſsimiſq́ domeſtico deſtitutis auxilio, utroq́ parente orbatis, & mulieribus uiduitatẽ tolerantibus,ſenibuſq́ quibus aut nunq̃ cõtigerunt liberi : aut erepti ſunt immaturo interitu.homo eñ cũ ſim, nõ eſt æquũ ut maieſtatẽ tragicã in me recipiã.continebo me intra naturã meã,nec tranſgrediar eius terminos:aſſue-

faciam potius mentē humanitatis affectibus, nō ſolū propter incertas fortunę uices mutātis lætis triſtia, uerū quia ſic decet etiāſi felicitas maneat perpetua, nō obliuiſci cōditionis ſuæ. hę ſunt opinor cauſę cur ſingulariter loquūtur oracula, quaſi dirigātur ad unū hominem. Interea, ut par erat in præſentia numinis, omnia perſtrepebant ꝓdigioſis tonitribus aures obtundentib. coruſcabant fulguribus micantiſsimis, ſonus tubæ inuiſibilis è longinquo exaudiebat̄ è nube, quæ inſtar colūnæ innixa terræ è baſi tendebat ad ætheream celſitudinē cæleſtis ignis impetu, profunda caligine fumi offuſcāte circumuicinū aerem. oportebat eñ ad dei aduentū turbari mundū omnib. ſui partibus, & exciri ad miniſterium. Adſtabat aūt populus purus à mulierib. & omnibus uoluptatibus abſtinēs præter cibos neceſſarios, lauacris etiā purificatus per triduū, candidis nitidiſꝗ indutus ueſtibus, arrectus & attētus, ita ut Moſes pręmonuerat. is eñ iam diē concioni pręſtitutā ſeorſum didicerat. Tū uox è medio flāmæ ſuperne ruentis horrendū inſonuit, diſerta & articulata iuxta cōmunem captū auditorij, tam manifeſte ſe ingerens, ut uidere magis ꝗ audire ſe putarēt: ſicut in lege ipſa ſcriptū legitur his uerbis, Vniuerſus populus uidebat uocem apertiſsime. Humana enim uox auditu, diuina uiſu, percipitur. quare? quia quæcunꝗ deus dicit, non uerba ſunt, ſed opera, quorum iudiciū non tam eſt penes aures quàm penes oculos. Siquidem pro dignitate rei dicitur è flamma uox procedere. probata ſunt eñ dei præcepta, uelut aurū igni examinatū. Nec caret hæc figura myſterio. Quoniam ignis habet uim geminam, illuſtrandi urendiꝗ, præcepta hæc obedientibus erunt per totā uitam pro lumine, legibus ceu ſideribus animæ prælucentibus. quotquot aūt cōtumaces fuerint, æſtuabūt urenturꝗ inteſtinis concupiſcentijs, more flammæ totos homines ſemel occupatos depaſcentibus. Hæc ſunt quę præfari neceſſe fuit. Nunc ſermo erit de ipſis præceptis, & diſpiciemus quid à ſe inuicē differunt. decē enim cū ſint, in quina diuiduntur, inſcripta duabus tabulis. prior quinarius habetur potior, ſecūdus inferior. utraꝗ bona ſunt & ad uitā utilia, uias latas in unū finē cōpetentes ſternentia, per quas anima ſummi boni cupida inoffenſum iter faciat. ille igit̄ potior quinarius de monarchia loquitur, qua mundus regitur, de ſtatuis ſimulacriſꝗ & id genus manufactis operibus, de non aſſumendo in uanum Dei nomine, de obſeruatione religioſa diei ſeptimi, de honorandis parentibus & ambobus & ſingulis. itaꝗ una hæc tabula incipit à deo patre conditoreꝗ rerum omniū, deſinit in parentes, qui ad illius imitationem gignunt particulariter. alter quinarius ex interdictis cōſtat, uetans adulteriū, homicidiū, furtum, falſum teſtimoniū, concupiſcentiā. ea pręcepta ſingula perſcrutāda ſunt diligenter, ne quid à propoſito euagetur oratio. Principiū rerū omniū optimum deus eſt, ſicut uirtutū pietas: de his igitur neceſſe habemus ante omĩa diſſerere. Error nō exiguus occupauit maximā partē humani generis, de re quæ uel ſola uel inter præcipuas ab omni errore libera puraꝗ infigi debuerat ſingulorū mentibus. nā alij quatuor elementa cōſecrata ſuis decretis colunt tanꝗ numina: alij ſolē ac lunam cæteraꝗ ſidera tum fixa tum erratica: alij cælum, alij mundum uniuerſum. at illum ſummum antiquiſsimumꝗ parentem, illum magnę ciuitatis principem, & imperatorem inuicti exercitus,

omnia gubernantem ſalubriter, ſilentio texerunt, iſtis falſo nominatis impō nendo aliâs alia uocabula. uocant enim terram Proſerpinā, Plutonem, Cerē rem: mare Neptunū, in cuius famulicium fingunt turbas maximas genio= rum ſexus utriuſq;. Sic aerē Iunonem, ignē Vulcanū, ſolem Apollinē, lunā Dianam, luciferū Venerē, ſtilbōnta Mercuriū: & alijs ſtellis indunt alia co= gnomina deſumpta è fabulis, arte cōtextis confictisq; ad decipiendas aures credulas: mirificeq; ſibi placent hac nominum elegantia, dum orbe diſſecto in duo hemiſphæria, alterū ſuperius ac conſpicuū, alterum ſubterraneū, ap= pellant ea gemellos Caſtores, & addunt prodigioſum mendaciū de uita eo= rum alternis diebus mutabili. cū enim cælū continenter & irrequiete in or= bem circūagat, neceſſario cōſequitur ut hemiſphęriū utrūq; ſusq; deq; fera= tur alternis diebus, ſicut nobis uidetur: nam re uera in orbibus nihil eſt ſupē rius aut inferius: ſed iuxta ſitū noſtrum iſta dicunt, quæ ſuper caput ſupera, infera quæ contraria. cæterū germanæ philoſophiæ ſtudioſus purgeq; picta tatis ſectator, diſcit egregiam ſententiā, nullā mundi partē eſſe ſuimet com= potem, & ſuomet arbitratu agere: genitæ ſunt em̄ utiq;: generatio uero cor= ruptionis eſt principiū, quamuis creatoris prouidentia immortalitatē adipi ſcant quæ aliquando non fuerāt. at de deo dicere q aliquādo nō fuerit, & ali quo tempore natus ſempiternitatē acceperit, nefas eſt. ſed nōnulli tam per= uerſe iudicant, ut non ſolū deos credant quos diximus, uerùm etiam unum= quemq; horum eſſe deum ſummū & maximū, cui uere nomen id cōueniat: ſiue quia habent ingeniū indocile, ſiue quia nō curāt diſcere, quippe qui prę ter iſta ſenſibilia nullū inuiſibilem intelligibilemq; rerum autorē exiſtimant eſſe, quod tamē euidentiſsimis argumētis potuiſſent cognoſcere. cum enim animæ ſuæ acceptum referant uitā conſilia, cæteraq; officia, nunq̄ tamen po tuerunt animam corporeis oculis inſpicere, quamuis nihil non facturi, ut ſi bi liceret uidere imaginem eius auguſtiſsimā, è cuius contemplatione poſ= ſent tranſire ad cogitationem de deo ſempiterno ac ingenito, mundi guber= natore atq; conſeruatore, quē inuiſibiliter temperat. Quemadmodū igitur ſi quis magni regis honores ſatrapis eius præfectisq; exhiberet, nō ſtultitiæ ſolum argueret, ſed & periculoſæ audaciæ, tribuēs ſeruis, quod debetur do mino: ita quicunq; ſic creaturas colit ut creatorem, ſciat ſe impudentiſsimū & iniuſtiſsimum, qui paria largiatur imparibus, non tam in honorem infe= riorum, quàm in potioris cōtumeliā. Verum hos quoq; impietate ſuperāt, qui ne parem quidem honorē habent utriſq;, ſed alteros omni cultu dignan tur, alterum adeò nullo, ut eius nec meminerint. Nec ſolum obliuiſcunt cu= ius minime debuerant, ſed homines miſerrimi augent eam obliuionem da= tà opera. Nec deſunt quidam uaniloqui rabulæ, quos non pudet impietatē ſuam proferre in medium, & maledicā linguam contra deum acuere, ut con triſtent pios & in dolorem cōijciant maximū, dum uerba per aures ingreſſa urunt totam animā: q impij his utantur machinis, & amicos dei adigant ad ſilentium, ne forte aduerſarij per contentionē proritentur ad maiores blaſ= phemias. Amota igitur omni ſuperſtitione germanas nobis naturas non a= doramus, ne immortales quidem & puriſsimas. intercedit aūt inter creatu= ras quędā germanitas hoc ipſo quod createę ſunt: quādoquidē creator omni

nium idē etiā pater eſt uniuerſorꝫ. proinde malumus totā mentem, totā rati-
onem, uires omnes exercere ad cultū ingeniti ſempiterniq; autoris rerū, non
ſubmittēdo nos uulgarib. religionibus, quæ multos perdūt qui aliâs ſeruari
poterāt: & primū illud ſanctiſsimūq; preceptū penitus inſcribimus pectori,
unū ſummū deum credendū eſſe colendumq;. at multorū deorꝫ religione ne in
aures quidē puras admittit hominū ſedulo ueritati ſtudentiū. Ergo quotquot
ſolis, lunæ, cæli, mundi, precipuarūq; huius partiū cultores habent & huiuſ-
modi ſacrorꝫ antiſtites, peccāt proculdubio, dum poſthabito principe uene
rantur eius ſubditos: minus tamē à recto declināt, ꝗ qui ligna, lapides, argen
tum, aurū, ſimilesq; materias formatas, ut cuiq; libuit, uertunt in ſtatuas ac ſi
mulacra, cæteraq; manufacta opera: qua parte fictorꝫ pictorumq; ars ualde
humanæ uitæ nocuit, omnes terras implentiū his abominationibus. exeme
runt enim robur ex anima, perſuaſionē uerā de ſemper uiuente deo, ut uacil-
let tanq; male ſaburratū nauigium, huc illuc undis iactatū, cui nec facile por
tum attingere, nec tutum in ſtatione aliqua interquieſcere, propter cæcuti-
entes circa ueritatē oculos mentis, quā ſolam uidere debuerant. ego certe ta
les miſeriores iudico, ꝗ orbatos corporeis oculis. nā hi mulctati ſunt aut in-
curabili morbo, aut inimicorꝫ inſidijs: illi ſuapte uoluntate obſcurarunt ui-
ſum animæ, aut omnino perdiderūt. Quapropter alteris miſeratio debetur
ut infortunatis calamitoſiſq;, alteris pœna ut ultro cōplexis miſeriā ac mali-
ciam: qui ne illud quidē cōſiderant quod uel pueris eſt conſpicuū, artificem
præſtantiorem & antiquiorē ſuo eſſe opificio. iuxta tempus enim prior eſt
cum ſit quaſi pater: potentia quoq; ſuperior, quanto id quod agit præcellit
ea quę patiunt. certe ſi error placuit, pictores ac ſtatuarij magis merebantur
ut conſecrarent & diuinos honores acciperēt, nunc ipſis cōtemptis ac ſi ni-
hil preſtitiſſent egregiū, pro dijs habentur eorꝫ opera: & cū artifices ſæpe in
honorati in egeſtate cōſenuerint, abſumptiq; ſint uarijs caſibus, opera eorū
exornant purpura & auro luxuq; cætero quē diuitię ſuppeditāt, adorantq;
religioſe nō ſolū ab ingenuis, uerū & à nobilibus honeſtaq; ſpecie preditis.
nam in ſacerdote & genus examinatur ut ſit inculpabile, & corporis partiū
modus cōpetens, ut ſit uſq; quaq; integrū. nec hic gradū ſiſtit impietas, pro
cedit ulterius. noui enī quoſdā qui à ſe factis ſimulacris preces uotiuasq; ui-
ctimas offerunt, iuſtius utramq; manū ſuam adoraturi, aut ſi hoc nollent ui-
tantes crimē arrogantiæ, ſaltē incudes, malleos, ſcalpra, forcipes, ferramen-
taq; cætera quibus materiæ formā addiderāt. huiuſmodi homines deplora-
tæ amentiæ libet ſic increpare: heus uos uiri egregij, uotorū ſumma & felici
tatis finis eſt reddi deo ſimilē. orate igit ut ſimiles fiatis ueſtris ſtatuis, & ſum
ma felicitate fruamini, non uidentes oculis, nō audientes auribus, nec reſpi-
rantes nec olfactātes naribus, ore nec loquētes nec guſtantes, manibus nec
dantes nec capientes nec agētes quicq; aliud, pedibus nō incedētes, ocioſiſq;
omnib. partibus corporis, tēplo incluſi aſſeruatiq; tanꝗ in carcere adhibitis
interdiu noctuq; cuſtodijs, & inibi haurientes nidorem ac fumum exhalan
tem è uictimis. nam hoc uno commodo frui ſtatuas ſacratas, falſo licet, credi
tis tamen. atqui reor, talia dicentem non ut fauſta ominantem audirent li-
benter, ſed ut diras imprecantem auerſarentur, conuicijsq; uiciſsim pro-
ſcinderēt:

ſcinderent:quod ingens argumentũ eſt impietatis hominũ nimiæ, opinio-
nem diuinæ maieſtatis concipientũ de his, quibus deprecantur abominan-
turq́ꝫ ſimiles fieri. nemo igitur animam habens adoret brutas res caſſas ani-
mis, indecorũ enim & iniquum eſt, opus naturæ ſubmittere ſe operibus ar-
tificum. cæterum Ægyptijs nõ ſatis eſt in eodẽ cum reliquis hærere crimi-
ne, habent & aliud ſuũ eximium: qui non ſolũ delubra uenerant cum ſacra-
tis ſtatuis, ſed etiã animantes mutas in deorũ numerum referunt, tauros, hir
cos, arietes, affingendo ſuas cuiqꝫ fabulas. hæc tamẽ habent fortaſſe quandã
recti ſpeciem. proſunt enim uitæ, bos arando & terrã prædomando ad futu
ras ſegetes, triturando item quando fruges condunt in horrea: aries præ-
bendo tegmina cõmodiſsima cõtra tempeſtatũ iniurias, ſiue ardores ſolis ni
mios, ſiue immoderatũ frigus aeris. cæterũ ꝙ immanes crocodilos, ferociſsi
mos leones, uirulentasq́ꝫ aſpides pariter templis, lucis, aris, ſacrificijs, faſtis,
pompisq́ꝫ honorant, quæſo cuius pietatis eſt aut prudentiæ? in utroqꝫ ele-
mento diuinitus cõceſſo ad uſum hominũ, tèrras & aquas ſcrutati, nec inter
feras leone ferocius quicqꝫ inuenire potuerunt, nec inter aquaticas beluas
crocodilo crudelius, quos adorãt pro numinibus. nec hos ſolũ, ſed & animã
tes alias, canes, feles, lupos, è uolucrib. ibides & accipitres, piſces quoqꝫ aut
integros aut mẽbratim cõſecrant: q̊d ſine riſu dici non poteſt. certe hoſpites
recẽs in Ægyptũ delati, priuſquam aſueſcãt eius prouinciæ uanitatibus, ab-
horrent ab eis uſqꝫ ad tædium. Quod ſi qui eruditi ſunt liberalius, obſtupe-
ſcunt dum uident in honore eſſe res uiliſsimas, & his uiliores cultores ipſos
miſerantur, animo transformatos in illas animantes, beſtias obambulantes
ſub humana ſpecie. ſublatis igit̃ è iure diuino huiuſmodi factitijs dijs omni-
bus, ad ueri dei cultũ lex nos reuocat, quãuis ille opus eo nõ habeat, nimirũ
ipſe ſibi ſufficiẽs, nullius indigus. ſed hoc tantũ agit̃ ut humanũ genus ab er-
rore in uiam rectã redeat, & naturæ ductũ ſequendo finẽ optimum inueni-
at, Entis ueram noticiã, qui eſt ſummũ bonũ & abſolutiſſimũ, à quo ceu fon
te mundus rigat̃ bonis iſtis particularibus. Hactenus & de ſecundo præce-
pto quantũ potuimus, deinceps excutiamus tertiũ, hoc eſt, Nõ aſſumes dei
nomẽ in uanũ. Et ordo quidẽ per ſe patet mentib. perſpicacibus. ſemper eñ
nomẽ rem tãqꝫ umbra corpus ſequit̃. ergo poſtq̃ dixit de eſſentia honoreq́ꝫ
eius qui ſemper eſt, ſecutus rerũ ſeriẽ, ita ut decet præcipit de uſu eius nomi-
nis. multis enim & uarijs modis in hac parte peccãt homines. proinde utiliſ
ſimum fuerit & rationali naturæ conuenientiſsimũ, omnino abſtinere à iu-
reiurando, & ſic ueritati aſueſcere, ut ſimplex ſermo uim iuramenti habeat.
ſecundaria uero iuxta prouerbium nauigatio, eſt recte iurare. iam enim qui
iurat ſuſpectus eſt de perfidia. Sit igitur cunctator & procraſtinator, ſi forte
differendo poſsit euitare ne iuret. Quod ſi qua incumbat neceſsitas, diſpi-
cienda ſunt curioſe ſingula, de quibus fit controuerſia. Eſt enim iuſiuran-
dum non exiguum negotium, tametſi contemnitur propter conſuetudi-
nem, uidelicet teſtimonium Dei de rebus dubijs. Deum autem citare te-
ſtem mendacij, ſcelus eſt nefarium. Introſpice, ſi libet, falſo iurantis ani-
mum. Aſpicies eum non quieſcere, ſed plenum tumultu trepidationeq́ue,
accuſatum à ſeipſo & ſibijpſi facientem conuicium modis omnibus. Inſita

enim à natura cuiq; cõſcientia nõ ſolet admittere quicq; culpabile, propter natiuũ uirtutis amorem & uiciorum odiũ, eadem accuſatrix ac iudex, primò indignatione pudorem incutiens, deinde more iudicis docens, mons, præcipiens mutare propoſitũ. Quæ ſi perſuadere ualuerit, gaudens accuſatum recipit in gratiã: ſin minus, iraſcitur infenſa hoſtiliter, nocte dieq; urgens, ſtimulans, infligens inſanabilia uulnera, donec abrumpat uitã execratam & miſeram. Quid ais, inquam, tu periure? audebis improbe adire notũ quenq;, & aſſeuerare quæ nec uidiſti unquã nec audiſti, quaſi uiſa, audita, te præſente acta omnia? i depone teſtimonium. non facies opinor. Alioqui pernicioſæ inſaniæ peccatum cõmitteres. Qua fronte ſobrius ab amico peteres: cõmoda mihi maleficium, mea cauſa contra ius & fas age. proculdubio his auditis ualere iubebit talem amicitiam, ſeipſum damnans quòd non initio abſtinuiſſet, reſilietq; abs te tanq̃ à rabida feraq; beſtia. & poſtea quod ab amico non audes poſtulare, ad id deum uocas? itáne nulla ineſt tibi reuerentia parentis omnipotentis atq; domini? Scis an neſcis illum inſpicere omnia exaudireq;? ſi neſcis, impius es. eſt autem fons omnium iniquitatum impietas. Præterea iurãdo præuaricaris & dolo malo agis, dum iuras per eum qui non animaduertit, quaſi per proſpicientem rebus hominum. Quod ſi noſti eius prouidentiã, nihil ad ſummã impietatẽ tibi facis reliquũ, ſi non ore linguaq; certe corde ſic appellãs deum: dic pro me falſum teſtimoniũ, eſto mihi ſceleris & maleficij ſocius. una mihi ſpes ſupereſt tuendæ exiſtimationis apud homines, ſi celetur ueritas. eſto alienæ maliciæ uicarius, melior deteriori ſubſeruiens, deus optimus ſceleſto homini. Et ſunt qui etiam lucro nullo propoſito ſubinde iurant temere ob malã conſuetudinẽ, de rebus nihili, cõtradicente nemine, iureiurando ſupplentes orationem, quaſi non ſatius eſſet dimidiatam mutilámue relinquere, imò prorſus obmuteſcere: quandoquidem ex frequenti iuramento naſcitur periurium & impietas. Quapropter iuraturus debet omnes rei circumſtantias diligenter perſpicere, quanta ſit, quàm uera, quàm bene à ſe percepta: tum ſeipſum conſiderare, num purus ſit anima, corpore, lingua, illa ab iniquitatibus, hoc à piaculis, hac à maledicentia. nefas eſt enim per os quo profertur nomen illud ſanctiſsimũ, quicquam turpe progredi. quæratur etiam tam loci quàm temporis opportunitas. Noui enim quoſdam in profanis impuriſq; locis, ubi nec patris nec matris nec cuiuslibet honeſti uiri mentionem deceret fieri, deierare, & quaſi conceptis uerbis iuſiurandum texere multis dei cognominibus præter omne decorum, cum impietate maxima. Quod ſi cui hæc cõtemnenda uidentur, ſciat ſe primo ſceleſtũ eſſe impurumq;: dein obnoxium diris ultricibus, per occaſionem exacturis inclemẽter pœnas debitas tantis ſceleribus: quas tametſi diuina iuſticia non ſtatim repræſentat ſontibus, reddit tamẽ aliquando cum fœnore, quando maxime id è republica eſſe iudicat. Quartũ præceptum cõmendat diem ſeptimã, iubens eam ſancte pieq; tranſigi. hanc ciuitates quędã ſingulis menſibus ut feſtam celebrant incipiendo numerationem à nouilunio: Iudæis uero ſancta eſt ſeptima quæq; dies: cuius rei rationem in libro de opificio mundi reddidimus. conſtat enim mundum intra ſex dies creatũ: ſeptima deũ quieuiſſe à ſuis operib. & approbaſſe quæ bene cõdiderat

derat.Iuſsit igitur ut quicunq; hæc inſtituta recepiſſent, ſicut in cæteris, ita in hoc quoq; deũ ſequerẽtur, operãdo per ſex dies, ſeptima uero interquieſcẽdo uacãdoq; cõtemplationi rerũ & ſtudio ſapientię, retractãdo etiã cogitationes acta præterita & rationẽ eorũ à ſe repoſcẽdo, ſicubi à legum pręſcripto aberratum fuerat, ut impoſterum cautiores eſſent, proſpicerentq; ne iterum impingerent in eadem offendicula. Verùm deo ſatis fuit q; ſemel creationi mundi perfectioniq; ſex dies impendit, quia nõ opus habet prolixo tempore: homo aũt quiſq; cum ſit mortalis & multis neceſſarijs ad uitam indigeat, impigre debet ea donec ſpirat quærere, ſabbatorũ quiete ſe reficiens. an nõ egregiũ præceptum, & ad omnẽ uirtutem excitandã utile, pietatẽ uero præcipue? Quaſi dicat, Sequere ſemper deũ. habes exemplũ & præſcriptum operandi per ſex dies, qui numerus ſufficit uel mundi fabricæ. habes item aliud exemplum philoſophandi & examinandi quæ facta ſunt, quod ipſe quoque in iteris contemplando ſiue tua ſiue naturæ opera, & quantum quodq; ad felicitatẽ conferat. Ne diſcedamus igitur ab his optimis uitæ tum actiuæ tum contemplatiuæ formulis: ſed eas ſemper intuendo imprimendoq; noſtris mentibus, conemur effingere in omnibus quæ agẽda dicendáue ſunt, duntaxat quantũ mortalib. licet ad immortalis ſimilitudinẽ accedere. cęterũ quomodo intelligat̃ intra ſex dies mundũ creatum à deo, qui nõ opus habet tempore, alibi hãc allegoriã explicauimus. certe ſeptenarij priuilegiũ oſtendunt mathematici, ſumma cura perquiſitũ & diligẽtia. nã hebdomas pro ſua natura qua reliquos antecellit numeros eſt uirgo matre carẽs, ualde familiaris unitati & principio, & planetarũ idea, ſicut unitas eſt idea ſphæræ continentis fixa ſidera. nã ex unitate & hebdomade cõſtat cælum incorporeum, exemplar huius cęli uiſibilis. compactum eſt aũt cęlum ex natura indiuiſibili & ex natura diuiſibili. indiuiſibilis primã ſummamq; ſortita eſt circunferentiam circuli fixorum ſiderum, quẽ tutatur unitas. diuiſibilis ſecunda eſt tum uiribus tum ordine, ad hebdomadis curam pertinens, ſciſſaq; ſex limitibus, ſeptem quos planetas & errones uocant efficit, cum tamen in cęlo nihil ſit errori obnoxium, propter beatã, felicem diuinamq; huius naturã, ab omni errore alieniſsimã. proinde cęleſtia ſemper ſui ſimilia currunt recurruntq; perpetuo, nullam prorſus mutationem admittentia. ſed quia curſum tenent indiuiſibili & extremæ ſphęrę contrariũ, parum proprie ſidera erratica cognominata ſunt ab hominib. temerarijs, ſuũmetipſorũ errorem illis aſcribentib. quæ in ſummi imperatoris militia nunq; deſerunt ordinẽ. his atq; alijs pluribus de cauſis honorat̃ ſeptenarius, ſed ob nullã magis quàm q; per hunc numerum manifeſtatus eſt pater uniuerſitatis & conditor: in quo ceu in ſpeculo mens conſiderat deum fabricantem mundum & quicquid eo continet̃, regentemq; ſua prouidẽtia. Sequitur quintũ præceptũ de honorãdis parentibus ſitũ in duarum tabularũ cõfinio. cum enim in prima ſit ultimum coniungit ambas, priori ſecundam applicans complexam ius quod nobis intercedit cum hominibus, quod ideo factum arbitror, quia parentum natura uidetur mortalis & immortalis eſſentiæ confinium: mortalis propter cognationẽ cũ hominibus & cæteris animãtibus, & propter corpus corruptibile: immortalis uero, quia gignendo refert deum genitorẽ omniũ. Sunt igit̃ qui
c 3 alteri

alteri parti addicti,alterā uidentur cōtemnere.pleni eīm pietatis deſiderio,re
lictis alijs negotijs,totā uitā dedicant diuino cultui:alij cōtrà, dum nullū eſ-
ſe ius præter humanū exiſtimant, ſolā curant ſocietatē hominum, bona ſua
cū quibuslibet cōmunicantes liberaliter, & mala illorū ſubleuātes pro uiri-
bus.illos dei amatores,hos hominū,recte dixeris,ſemiperfectæ uirtutis ho-
mines.integri eīm ab utroq; ꝓbantur genere.cæterū qui nec de hominib.be
nemerētur læti eorū ꝓſperitatib.cōdolentes aduerſitatibus, nec pietatē ſan
ctitatēq; ſuſpiciunt,poſſunt uideri mutati in ferarum ingenium: inter quos
primas ferēt qui parentes ſuos negligunt,utriuſq; partis hoſtes,tū eius quæ
deo,tū eius quæ hominib.ſe approbare uult. ſciāt igit̄ ſe dānatos ꝓ duob.tri
bunalibus,quę ſola ſunt naturalia:impietatis apud diuinū, q; ſecundos poſt
deum autores uitæ ſuę nō tractāt ex officio: inhumanitatis uero apud huma
num.cui eīm benefaciēt qui ꝓximos & optime de ſe meritos uilipēdunt,qui
bus nulla poteſt referri gratia nō inferior acceptis beneficijs. quo modo eīm
natus genitorem ſuū poterit uiciſsim gignere, quā eximiā prærogatiuā na-
tura dedit parentibus,nunq; compenſandā à liberis. ꝓinde indigniſsimum
fuerit,ſi qui ne omnib.quidē officijs poſſunt gratitudini ſatisfacere,grauent̄
præſtare uel minima. Eos ſic libet alloqui. Feræ debent cicurari ab homini-
bus, & licet nonnunq; uidere manſuefactos leones,urſos,pardos, blandien
tes nō ſolis cibū præbētibus,ſed alijs etiā,opinor quia uidēt eos illis ſimiles.
decet enim deteriorē ſectatorē eſſe potioris,in ſpem ꝓfectus futuri. nunc co
gor contrariū dicere.uos cū homines ſitis quaſdā feras imitamini.illæ ꝓ ac-
cepto beneficio norunt gratiā reponere.Canes domos cuſtodiūt,& cadunt
pugnādo pro dominis circūuentis aliquo repētino periculo.alij gregib.ſer-
uandis adhibiti,uſq; ad mortē decertāt pro ſalute pecoꝝ, ne damnū accipi-
ant pecuarij.&non fatebimur probrū eſſe longe turpiſsimū,hominē gratijs
natum gratitudine ſuperari à cane audaci aſperaq; beſtia? q; ſi à terreſtribus
uirtutem hanc non diſcimus,eamus ad uolucres præpetibus pennis ultro ci
troq; uolitantes per aerem, diſcamus ab his ſaltem quid nos deceat. Cico-
niæ ſenes impotes uolandi nido ſe continent: ex his prognatæ terra mariq;
uolitant,& cibos parentibus afferunt.Sic illæ ut eaꝝ ætate dignū eſt,quie-
te fruuntur & copia: iuniores uero laborē comportandi ſolantur pietate ac
ſpe recipiendæ in ſenectute gratię,debitum perſoluentes interim quod tem
pus poſtulat:&eadē opera natos inplumes effœtosq; parentes educāt,natu
ræ inſtinctu & pullis & decrepitis alacriter præſtando mutuum officium.
& poſtea non obuoluēt faciem præ pudore homines parentum contempto
res, damnabuntq; ſuam incuriam in re quæ uel ſola erat curanda, uel ante
alias, præſertim cum non tam conferatur quàm referatur beneficium? Fili-
orum enim nihil eſt proprium, quod non parentibus debeant, à quibus
uel acceperunt, uel in acquirendo adiuti ſunt. Habent ne igitur pietatem ac
ſanctitatem principales uirtutes in anima, an eiecerunt eas è pectore? Deo
enim ſubminiſtrant parentes in gignendis liberis. Cæterum qui miniſtrum
ſpernit, ſpernit & principem. & ſunt qui audacius exaggerantes nomen pa
rentum,aiunt patrem matremq; deos conſpicuos,illius ingeniti imitatores
fingendis animantibus:hoc uno differre, quòd deus ſit mundi genitor, hi

uero

uero filiorũ tantũmodo.nec fieri poſſe ut pius ſit erga illum inuiſibilẽ,qui erga hos cõſpicuos eſt impius. Hoc præceptũ de honorandis parentib.claudit priorẽ illum diuinũ quinarium. alterũ uero ſcripturus legiſlator interdicta continentẽ & ſpectantẽ ad homines,ordit̃ ab adulterio,ut peccato grauiſsimo.fontẽ enim habet amorẽ uoluptatis, quæ & corpus atterit, & robur animi reſoluit,& rem familiarẽ abſumit, quicquid attigerit more ignis adurẽs, & nihil ſaluũ relinquens in uita hominũ. hæc adultero perſuadet ut nõ ſolũ ipſe peccet, ſed & alios aſciſcat in culpæ ſocietatẽ nefariã & aduerſam ſocietati legitimæ. percitus enim hoc œſtro non poteſt ſolus explere cupiditatẽ, ſed opus eſt omnino ut duo ſint,alter quaſi magiſter nequiciæ alter diſcipulus,rei turpiſsimę.nec enim ſolũ corpus mulieris impudicę uitiat̃, ſed ſi uera fateamur,multo prius animus aſueſcit malis morib.diſcens modis omnibus auerſari maritũ & odio proſequi: quod tamẽ malũ leuius multo eſſet ſi non diſsimularetur.nã quæ ſunt in propatulo,cauent̃ facilius. Nunc uero uix ullus ſuſpicioĩ locus relinquit̃,adeò ſe malis artibus celat & obũbrat ne deprehendatur, plerunq; præ ſe ferens affectum contrarium, & mirificis præſtigijs opinionem amoris ſibi concilians.eadem certe opera ſubuertuntur tres familiæ,is cuius coniugium uiolatur,nuptialia uota perdidit & ſpem prolis legitimæ.nec minus incommodi accipiunt reliquæ duæ domus, adulteri & adulteræ,quandoquidem ambæ replentur dedecore,cõtumelia, probriſq; turpiſsimis. Quod ſi numeroſæ fuerint iſtæ familiæ multis cognationibus affinitatibuſq; implicitæ,totã ciuitatem accendet hoc flagitium obambulãs per ora ciuium.permoleſtum eſt enim dubitare de liberis:& quoties parum integrè ſeruatur uxoris pudicitia, uerus pater certò cognoſci non poteſt. itaq; dum res in obſcuro latet, adulterini ſubrepunt pro legitimis, alienarum familiarum ſinceritatem deprauant, hæreditatem, ut tunc uidetur paternam, alioqui nihil ad ſe pertinentem, uſurpant. Et adulter poſtquam illuſa muliere deſpumauit feruentem libidinem, & expleuit nefariam cupidinem, abit ridens læſi mariti ignorantiam: at ille tanquam cæcus nihil ſciens de fraude domeſtica, ut propriam ſobolem indulgenter habebit natos ex infenſiſsimis ſibi hominibus. Quod ſi detegatur iniuria, miſerrimi erunt licet inſontes pueri, in neutro accenſendi generè, nec mariti, nec adulteri. Tales calamitates cum proueniant è concubitu illegitimo, non mirum ſi adulterium res probroſa & inuiſa deo primum locum inter peccata obtinet. Secundo uero interdicitur homicidiũ. cum enim natura gregale ac cõpaſcuum ediſiſſet illud manſuetiſsimum animal, ad cõſenſum & ſocietatẽ inuitauit,dato eis ſermone,quo magis conciliarent̃ cõſpirarentq; moribus.proinde quiſquis occidit alterũ,ſciat ſe naturæ ius faſq; ſubuertere, ſcriptũ ad omniũ utilitatem publicã:ſciat etiam ſe cõmittere ſacrilegiũ, ſublata è poſſeſsione dei re ſacratiſsima. quid eſt tã religioſum tam ſacrũ eſt q̃ homo? aurũ, argentũ,gemmæ,aliæq; precioſę materiæ,inanima ornamẽta ſunt ędificiorum perinde anima carentiũ.homo autem animal optimum,potiore parte ſui cælo cognatũ puriſsimo,& ut pleriq; arbitrantur ipſi mundi cõditori,propius accedit ad illius felicis ſempiternæq; ideæ imaginẽ q̃ ulla terreſtris natura, propter mentẽ acceptã diuinitus. Tertiũ in ſecundo quinario præceptũ eſt,

Ne furtũ facias. qui enim alienis inhiat, hoſtis publicus, uoluntate omnes, uel
quotquot ualet, ſpoliat, cupiditatem extendens longiſsime, uiribus aũt defi-
cientibus contrahens, ut ad paucos perueniat. itaq; fures poteſtatem adepti
populant̃ ciuitates integras, contemptis ſupplicijs, quia uident̃ ſib potentio-
res legibus. hi ſunt qui à natura inſitũ habent paucorũ dominationis deſide-
rium, & dynaſtias tyrannidesq; appetunt, qui magna furta faciũt, latrocinia
tegendo honeſtis nominibus principatus & imperij. ideo diſcāt ſtatim pue-
ri manus à furtiuis lucris abſtinere minimis etiam, quia diuturna conſuetu-
do potentior ꝙ natura fit, & ni malũ naſcens inhibeas, creſcit in immenſam
magnitudinem. Poſt uetitũ furtum mox uetat falſum teſtimoniũ, non igna-
rus falſos teſtes, multis magniſq; moleſtijs ſeſe inuoluere. Primò ſanctã ue-
ritatem uiolant, qua nihil eſt in rebus ſacratius, ſolis in morem illuſtrante ne-
gotia, nē quid eorũ in obſcuro lateat. deinde noticiam rerũ quaſi nocte qua-
dam tegunt & caligine, & iniuſtos adiuuant aduerſariturq; iniuriam patien-
tibus, dum quæ nec uiderunt, nec audiuerũt, nec cognouerũt, ſe certò ſcire,
& probe tenere aſſeuerant. addunt & tertiũ peccatũ peius prioribus. quoti-
es enim deſunt argumenta aut probationes quæ ex ſcripto fiunt, ad teſtes re-
cidit controuerſia, quorũ uerba pro regula ſunt iudicibus pronũciaturis ſen-
tentiam. Neceſſe eſt enim ut his ſolis attendat, cum nemo adſit index alius.
hinc fit ut qui litem perdũt grauati teſtimonio, iniuriã patiant̃ cum potuiſ-
ſent uincere: & iudices iniquitatis non iuſticiæ opinionem lucrifaciant. Ad
hæc etiam cũ impietate fraus ea coniũcta eſt. non eſt enim moribus receptũ
ut iniurati iudicent, ſed ſacramenti religione obſtricti, quam tamē impoſto-
res magis uiolant ꝙ qui decipiunt̃: quandoquidē hi labunt̃ per ignorantiã,
illi de induſtria technis utunt̃ & peccant libenter, corrumpũtq; ſuffragia, ut
interdum ab inſcijs mulctent̃ qui nullam pœnã meruerũt. hæ ſunt opinor,
cauſæ quas propter prohibet̃ falſum teſtimoniũ. Poſtremò uetat cõcupiſce-
re, ꝙ concupiſcentia res nouas moliri, & alienis bonis inſidiari ſoleat. Om-
nes enim perturbationes animi graues ſunt, concitantes eũ & dimouentes
ab ingenio ſanitateq; priſtina, ſed nulla æque nocet ac concupiſcentia. quã-
obrem aliæ uident̃ externæ inuitis & inſcijs obrepere, hæc uero ſola in no-
bis oriri, & quidem uolentibus. dicam apertius. quoties ſe offert rei cuiuſpi-
am expetendæ imaginatio, expergefacit excitatq; quieſcentem animam, ar-
rectam uelut oculis præſtrictis fulgure. is eius affectus uoluptas dicit̃. e diuer-
ſo quod malũ & fugiendũ eſt, quandò ſauciat animã, confeſtim eam replet
mœſticia: qui affectus dolor nominat̃. at quandò malũ nondũ præſens pre-
mit, imminet tamē, pauorē præmittit abominandũ nunciũ quo territet, qui
& timor dicit̃. quoties autem aliquis de abſente bono cogitans habere id cu-
pit, in longũ animam porrigit, extendens eam ut poſsit rem adamatã attin-
gere, tanq; in orbiculari machina ſemper ſequendo nunq; aſſequēdo: quod
ſpectamus in curſoribus, quãdo præcurrentē tardior peruicaciter inſequit̃.
Simile autem quiddam & circa ſenſus accidit. nonnunq; oculi rem aliquam
longe remotam cernere cupientes, plus ſatis & ſupra uires intenti fruſtran-
tur, nec ualent eam exacte cognoſcere, & inſuper hebetantur conatu ſuo ni-
mio. ſic & fremitus obſcurus auribus è longinquo allapſus eas excitat cupi-

das rem cognoſcendi propius,& ſonitum percipiendi clarius: tamē quò eſt obſcurior & quo minus augetur,eo magis accenditur deſideriū nihil proficiens,concupiſcentia pœnas dante haud ſecus ꝙ de Tantalo narrant fabulæ poeticæ. fertur enim eum quicquid appetit fruſtrà uelle tangere, rebus per ludibrium tantum non ē digitis elabentibus: illū uero nihilominus impotenter eas concupiſcere,ſitientem ea quæ ſe quo minus ſatietur ſubducūt hianti & auido,ſeſeꝗ huc illuc extendenti more ſerpiginoſi ulceris,quod niſi ſectionibus cauterijs'ue reprimatur, totum circumquaꝗ corpus occupat, nec ullam partem incontactam præterit. ad eundem modum niſi ratio philoſophica ceu bonus medicus cohibeat diffundentē ſe concupiſcentiā, totā uitam perturbabit neceſſario. cuncta enim ſine exceptione ſubijciūtur huic uitio,ſed nunꝗ magis inſanit ꝙ cum nacta eſt licentiam, quando in omnib. facit omnia. Id quia ſatis liquet,non eſt opus uerbis pluribus, cum nemo nē ſciat,nulla ciuitas ignoret exempla quotidiana, imò quæ pene ſingulis horis fidem nobis aſtruunt. Pecuniarum amor, aut fœminæ, aut glorię, aut cuiuſuis rei facientis ad uoluptatem, paruáſne ac uulgares calamitates inuehit? nónne amicitias dirimit, etiam cognatos è beneuolis reddēs infenſiſsimos. nónne hinc & regiones populoſæ deſolātur inteſtinis ſeditionibus? nónne hoc pacto terra mareꝗ replētur nouis tumultibus & cladibus ultro citroꝗ illatis uel naualibus uel terreſtribus prælijs. nam græcorū barbarorūꝗ bella tam contra ſuos ꝙ contra diuerſi generis homines geſta, omnia manarūt ab uno fonte, cōcupiſcentia pecuniarū aut uoluptatis aut gloriæ. Hæc enim ſunt fatália mala hominum. Et de his hactenus. Illud quoꝗ ſciendū, decem hæc præcepta eſſe ſummariū legum ſpeciatim proditarum in toto legiſlatoris ſacro uolumine. nam primum caput eſt de legibus ad monarchiam pertinentibus. hæ docent unum eſſe conditorē mundi regemꝗ ac gubernatorē, qui regat omnia ſalubriter, paucorum aut uulgi dominatū eſſe peruerſas cōſtitutiones reipublicæ, inductas à malis & aſtutis hominibus per ambitionē auariciamꝗ libertati ciuium inſidiantibus, cæterum in cælo puriſsimo nihil reperiri ſimile. ſecundum caput continet omnia quæ ſpectant ad manufacta ſimulacra, ſtatuas delubraꝗ, & in uniuerſum quicquid ē pictorum fictorūꝗ noxijs officinis in templa translatum dedicatur: quo diſerte cauetur ne admittant figmenta fabularū de deorum cōnubijs & natalibus, & qui hinc oriuntur uarijs caſibus. Tertio præſcribitur, quas ob res, ubi, quando, iuſiurandum interponi debeat, à quo & qualiter affecto uel animo uel corpore, tum quid rectè ſecúſue iurantes maneat. Quarto uero de feſtis diebus & ſabbatis in ſumma præcipitur, deꝗ uotis, ſacrificijs, atꝗ purificationibus & cætero cultu religioſo numinis. Sabbatum uoco diem ſeptimum annumerato ſenario fœcunditati proprio, cui accedit ſeptimus unitati ſimilis, quibus numeris ambobus feſta dinumerantur: unitate quidem ſacrum nouilunium in quo tuba canitur, & ieiuniū in quo à cibo potuꝗ abſtinetur, & quod patria Hebræorum lingua paſcha dicitur, quando populariter ſinguli ſacrificant non expectatis ſacerdotibus, ipſi permiſſu legis fungentes ſacerdotio quot annis per unum diem deſtinatum huic negotio: quando etiam offertur manipulus gratiarum actionis pro ubertate camporum & frugum abundātia.

ab eo ſepties ſeptimus, hoc eſt quinquageſimus, Pentecoſte Græco & uſitati ore uocabulo: quãdo panes offerunt primitiarũ nomine cõuenientiſsimo. q̃ni nam primũ hoc inter alimẽta mitia ꝓuenire deus uoluit in uſum hominis animalium mitiſsimi. ſeptenario uero attributa ſunt feſta maiora quæ plures dies poſtulãt, tunc cum annus diſtinguit duobus æquinoctijs, uerno autumnaliq́ꝫ, & ſepteni dies feſti aguntur: uerno tempore ut ſegetes ad maturã frugem perueniant: autumnali, ut omnes arborei fructus colligantur cõuehanturq́ꝫ feliciter. ſepteni aũt dies dantur his feſtiuitatibus propter mẽſes ſeptenos utriuſq́ꝫ æquinoctij: ut cuiq́ꝫ mẽſi honor ſuus cõtingat otio hilaritateq́ꝫ unius diei. eodem pertinent & aliæ leges pulcherrimæ, quæ inuitãt ad manſuetudinem, ſocietatem, modeſtiã, & ius exæquandum cunctis pariter: qualis eſt de ſeptimo quoq́ꝫ anno, quo indicitur totius agriculturæ intermiſsio, ne quis ferat arétue, néue putet purgetq́ꝫ arbores, aut quicq́ꝫ ruſtici operis faciat. Viſum eſt em̃ irreprehenſibili legiſlatoris ingenio dignũ præmiũ ſexennis fertilitatis locorum montanorũ & campeſtrium, remiſsio hæc laboris & ad reſpirandum libera uacatio. Nec diſsimilia ſunt quæ præcipiuntur de anno quinquageſimo, qui non ſolum habet modo dictum ſeptimi priuilegium, uerum etiã reſtitutionem rei familiaris in integrũ, neceſſariam ſane plenamq́ꝫ charitatis ac iuſticiæ. In quinto capite de honore parentũ multæ leges ſubindicantur perinde neceſſariæ, ſpectantes ad ſeniores iunioresq́ꝫ, ad magiſtratus & ſubditos, ad benemeritos & affectos beneficio, ad ſeruos & dominos. parẽtes em̃ cenſent in potiore ordine, in quo ſeniores, pincipes, benefactores, domini: liberi uero in deteriore, in quo iuniores, ſubditi, beneficio deuincti, ſeruiq́ꝫ. multa em̃ præcipiunt, iuuentuti de fouendis ſenibus, ſenioribus uero de inſtituendis iuuenibus. item ſubditis de obediẽtia magiſtratibus debita, his uero de curãdis ſubditorꝫ cõmodis. his qui beneficiũ acceperunt, de referẽda gratia, de nõ expectãda uero his qui gratis debẽt eſſe benefici, ne ſint fœneratoribus ſimiles. à ſeruis exigunt officia caritatis erga dominos, ab his uiciſsim humanitas & clementia, ut bene inter ſe cõparent impares. Hactenus capita quinarij primæ tabulæ, ſpeciatim non exiguũ cõplectentis legum numerũ. in ſequenti primum caput mœchis opponit, multa inſtituta continens, cõtra ſtupratores, contra puerorũ amatores, contra laſciuiæ deditos & illegitimis inceſtiſq́ꝫ cõcubitibus. Quorum formas non ideo retulit in literas, ut indicaret multiplices libidines, ſed ut eo magis imponeret pudorem turpiter uiuentibus, exprobrando eis pudenda dedecora. ſecundum caput uetat homicidiũ, quo cõprehenduntur leges de ui & iniuria, de mutilatione, plagis, uulneribuſq́ꝫ, omnes neceſſariæ perutileſq́ꝫ rei publicæ. Tertium uero fures cohibet, ad quẽ ordinem pertinent qui fraudant creditorem uel depoſitum abnegant, qui peculantur, qui prædantur, in ſumma quotquot præ auaricia clam'ue palam'ue aliena uſurpant. Quartum eſt de falſis teſtibus, quo etiam multæ leges continentur, de non decipiendo, de non calumniando, de non adiuuandis malefactoribus, de non celanda perfidia prætextu fidei, quæ omnia legiſlatori curæ fuerunt. Quintũ reprimit concupiſcentiam fontem iniquitatum, unde manat quicquid contra ius fit priuatim ac publice, ſiue paruũ ſiue magnum, ſacrũ profanúmue,

ad corpus animúmue,rés ue externas attinens.Nihil enim,ut iam ante dixi; poteſt euadere uim cõcupiſcentiæ,ſed tanꝗ flammà ligneam materiam, depaſcitur abſumitꝗ omnia . eius quoꝗ multæ ſpecies coercentur præceptis & monitis,ut corrigantur emendabiles, cõtumaces uero puniant̃ , per totã uitam malo huic obnoxij. Hæc & de poſterioris tabulæ quinario dixiſſe ſat erit ad explendum decalogũ,ſacroſancto dei proditũ oraculo. eius enim naturam decuit,capita legum ſpecialium ore proprio canere , leges uero ipſas per prophetam abſolutiſsimum electum ex omni optimatũ numero, repletumꝗ diuino ſpiritu,quo interprete oraculorũ uti placuit. De cætero addamus cauſam,cur in his decem præceptis ſiue legibus contentus iubere uetareꝗ,ſecus facientibus nullam pœnam decernit , quemadmodum ſolent alij legislatores ſtatuere.Quia deus erat, & conſequenter bonus dominus,ſolorum bonorũ autor,mali uero nullius.Proinde exiſtimauit nihil magis naturam ſuam decere,quàm ut ſalutaria præcepta daret pura non admixtis pœnarum terroribus, ne quis imprudẽs metu malo conſultore uſus inuitus pareret,ſed potius ut ſapiens rationem uoluntatemꝗ ſpontaneam ſecutus uerteret ſe & applicaret ad id quod eſt optimũ:ne quis putet ideo de pœnis ſilere oracula,ut qui peccant impunitatem ſibi polliceantur , ſed magis cogitet aſsidere deo iuſticiam,inſpectareꝗ quicquid agunt homines,nec diſsimulare ut natura infenſam ſontibus,& ex officio plectẽtem iuris uiolatores. hoc enim eſt proprium miniſtris dei potentijs, ut quemadmodum in militari fit imperio , ſeuere animaduertant in deſertores ordinum . ipſe uero magnus rex gaudet appellari conſeruator cuſtosꝗ pacis publicæ rerum uniuerſarum , fructus pacis omnibus ubiꝗ largiter copioſeꝗ ſuppeditans . Nam re uera penes deum cura pacis eſt , belli uero penes eos quibus ille ſuppræfectis & miniſtris utitur.

PHILONIS IVDAEI

DE SPECIALIBVS LEGIBVS QVAE REFERVNTVR AD TRIA DECALOGI CAPITA, VIdelicet tertium,quartum quintumꝗ,De iureiurando religioneꝗ , De ſacro ſabbato , De honore habendo parentibus.

IN LIBRO qui hunc præcedit proximus , accurate introſpeximus duo capita quæ in decem præceptis prima numerantur,de nõ colendis alijs dijs præter unũ cuius imperio parent omnia,& de nõ fingẽdis ſimulacris:ubi etiam de legibus ſpeciatim ad ea ſpectantibus dictum eſt. Nunc de tribus deinceps ſequẽtibus diſſeremus,ſpeciales leges adaptãdo his ſimiliter.Horum triũ primũ admonet , ne dei nomine abutamur in uanũ. Nã quicquid uir bonus aſſeuerat, perinde ac iurato credi debet,cũ

uerbum eius firmũ ſit ac rigidum, nullo mendacio flexile, ueritate in qua fun
datur ſubnixum. Quod ſi rei neceſsitas religionem iuriſiurãdi poſtulet, ma-
gis decet iurare per patris aut matris ſanitatẽ & ſenectutẽ proſperã ſi uiuũt,
aut ſi defuncti ſunt per eorũ beatã memoriã. ſunt enim effigies & ſimulacra
diuini numinis, qui liberos ad uitã produxerunt de nihilo. Extat ſcriptũ in
legibus priſci cuiuſdã celebrati ſapientiæ nomine: Deierato per religionem
patris tui: opinor ut hoc præcepto prodeſſet poſteris, docens quomodo pa
rentes honorandi ſint, pietate ut bene meriti, religione uero ut à natura con-
ſtituti principes, & ꝙ non temere deus nominandus ſit. Illis quoq; laus de-
betur, qui quoties urgentur ſacramentũ dicere, cunctãdo tergiuerſandoq;
religionẽ incutiunt nõ ſolum ſpectãtibus, ſed & ad iurandũ prouocãtibus.
ſolent enĩ quidã ubi hoc ſolum protulerint, Ita me adiuuet, reliquũ ex abru-
pto ſubticere, nihil addentes amplius, nec abſoluentes formulã. Poteſt enim
ſuppleri ſi libeat, nõ ſtatim addendo: Altiſsimus aut ſummus rerũ cõditor,
ſed tellus, ſol, cælum, mundúsue. Sunt enim hæ creaturæ præcipuæ, nimirũ
antiquiores noſtro genere, ſempiternæq; omnis expertes ſenij, ſic uolente
cæleſti numine. alij uero tam faciles ſunt ad iurandũ & temerarij, ut præteri
tis nimia properatione creaturis omnibus, ad ipſum creatorẽ patremq; uni-
uerſorũ audeant illotis pedibus irrumpere, nõ habita ratione locorũ & tem
porum, nec ſoliciti ꝗ ipſi puri ſint animo & corpore, nõ expendentes nego
tium, quaſi linguã à natura ſibi datã deberent ad uſus nefarios uertere. atqui
ſatius erat hoc inſtrumẽto pulcherrimo, quo interprete animi ſubſiſtit homi
num ſocietas, uti ad honorẽ & reuerentiã prædicationẽq; omnipotentis nu
minis. nunc in tantũ ualet impietas quorundã, ut uel religioſiſsima nec ſine
horrore audienda dei nomina cõgerant aceruatim per ſummã impudentiã:
quaſi euicturi ſint crebris deierationib. ut ſibi credãt, fatui qui nõ intelligũt
conſuetudinẽ crebro iurãdi argumentũ eſſe perfidiæ nõ fidei, duntaxat pru
dentiorum iudicio. Quod ſi neceſſe fuerit quacunq; in re ſaluis legibus iuſ-
iurandum interponere, ſanciãt id modis omnibus, ne quid impedimento ſit
quo minus incertæ rei cõtingat noticia: præſertim ſi non agitur implacabili
odio, aut amore inſano, aut impotenti cõcupiſcentia, qui affectus menti ſani
tatem adimunt, ne uideat quid oportet uel dicere uel facere: ſed ſobrie cer-
taq; ratione ad iurandum acceditur. Quid enim eſt melius ꝗ per totam uitã
abſtinere à mendacio, & id approbare dei teſtimonio: ſiquidem iuſiurandũ
nihil eſt aliud, ꝗ in re ambigua dei teſtis citatio. id ni fiat in ueritatis fauorẽ,
ſcelus eſt haud expiatu facile. Qui enim hoc admittit, ſi non uerbis certe re
ipſa occlamat deo: Te prætexo iniuſticiæ meæ, quia pudet haberi pro malo
& improbo, fer opem, in te culpam meã recipe. ſic enim mihi ſalua exiſtima-
tione peccare licebit. Quæ uerba nõ dictu modo, ſed & cogitatu, ſunt nefa-
ria. id enim obſequium pręſtare grauaretur, non dico deus alienus ab omni
uitio, ſed uel pater uel patruus, ac ne ad aures quidẽ admitteret, modo eſſet
homo educatus liberaliter. licet igitur omne iuſiurandum cõfirmare, in quo
res honeſtæ utileſq; uertuntur, & quo prudenter iuſteq; utilitati uel priua-
tæ uel publicæ conſulitur. Huc pertinent & uota legitima, quibus in præ-
ſens aut in futurum bona petuntur. nam qui malum propoſitũ iureiurando

ſanciunt

ſanciunt,quid ſanctum ſit ignorant.iurant ſe cōmiſſuros furtum,ſacrilegiū, ſtuprum,adulterium,homicidiū,aut aliud ſimile: moxq́ ne periuri habeantur committunt, quaſi non melius deoq́ gratius ſit tale periuriū,modo ſeruentur leges per manus acceptæ à maioribus, de colenda iuſticia uirtutibusq́ cæteris,ſine quibus nec ſocietas hominum, nec naturę iura poſſunt in tuto conſiſtere,ſiue ſequatur periurium ſiue non. Proinde quiſquis iuratus iura uiolat,ſciat ſe non peierare quidem,attamē ea peſſum dare, ad quæ con ſtabilienda iuſiurandum inuentum eſt.addit enim culpæ culpam dum ſacramento abutitur,cum debuiſſet potius abſtinere à maleficijs.abſtineat igitur, & ſupplex deum exoret,ut pro ſua clementia temeritati incōſultæ ignoſcat qua ad iurandū præceps actus eſt.nam duplicare noxā,cum te poſsis exonerare dimidio,maxima eſt inſania uix unq́ curabilis. Rurſum alij feroces inhumaniq́,aut ab ira coacti moleſta domina, iureiurando ſuam inhumanitatem confirmant, dum negant ſe hunc aut illum admiſſuros in contubernium uel menſæ ſocietatem, aut adiuturos ullo beneficio,aut uſuros eius opera quoad uixerit. Interdum etiam ultra obitum prorogant odia, nec ſinunt mortuorum corpora potiri iuſtis funebribus. Hi quemadmodum & priores illi monendi ſunt, ut placent deum uotis ac ſacrificijs, quo aliquam conſequantur medicinam animæ nulla ope humana curabilis. Alij iactatores & arrogantia turgidi, gloriæq́ inſatiabiliter auidi, frugalitatem ſibi putant prorſus inutilem:quod ſi quis ſubmoneat ut concupiſcentijs ſuis imperent, contumeliam ſibi factam exiſtimant: contemptisq́ monitoribus ruūt in delicias,riſu cauillisq́ ludentes in præcepta honeſta uitæq́ utiliſsima. his ſi res familiaris lauta ſit, iureiurando affirmant, facturos ſe impenſas in uolu ptates ſine parſimonia. Verbi gratia, nuper diues quidā delicatus,à ſene cognato paternoq́ amico monitus, ut honeſtius & caſtigatius uiueret, tulit id ægerrime,moxq́ obnixius contendendo iurauit,quamdiu ſumptus ſe non defecerint, à luxu non temperaturum uel ruri uel in urbe,ſed ubiq́ oſtentaturum diuitias. Atqui nō diuitię ſic oſtentanť,ſed faſtus ac luxus traducitur, quantum ego intelligo. Reperias enim non paucos magnos principes affluentes apparatu copioſo & inexhauſtis diuitijs, tamen interdum non aſpernari res tenuium, fictilia pocula, obolares panes, & oleas caſeúmue olusue uice obſonij: tum in æſtate campeſtre lineum, in hieme craſſam ualidamq́ penulam, & cubile aliquando humi ſtratum faſtiditis ſpondis eburneis,uel teſtudine auroq́ ornatis, ſtragulisq́ purpureis, & menſis luxurioſis elaboratisq́ curioſe bellarijs. In cauſa eſt non ſolum eorum ingenij felicitas ac bonitas, uerùm etiam à tenera ætate recta inſtitutio, ex qua didicerunt meminiſſe homines ſe magis quàm principes, & nihil humanum ſpernere: quam opinionem pene quotidie in memoriam ſibi reuocant, demittuntq́ ſe à celſa poteſtate ad iſta humilia, & quadam tenus exæquant ſubditis, ne quid offendat diſparitas. Atq́ ita ciuitates potentia, rerum copia, legibus, moribus,paceq́ feſta florentes reddunt, nulla his ſubtrahentes commoda, ſed omnia largientes prompte abſq́ inuidia. Hi ſunt mores generoſorum & uere principum hominum, alijq́ his ſimiles. At iſti recens euecti ad opulentiam, adeptiq́ multas pecunias errantis fortunæ indulgen

tia, ucras autem & nequaꝙ̃ cæcas opes, quæ conſtant è uirtutibus hone‑ſtisq́ʒ actionibus, ne in ſomnis quidem unꝙ̃ conſpicati, in cęcum Plutum in ciderunt: à quo ſuſtentati neceſſe eſt, ut per cæcitatem uiam non uideant, de flectantq́ʒ in auia, mirentur res nullius pretij, uere pretioſas rideant, quos ſa cra ſcriptura intempeſtiue iurantes non mediocriter increpat. incorrigibi‑les enim ſunt & inſanabiles, proinde ne à deo quidem natura propitio ueni‑am impetrant. Cæterū uirginibus & maritatis uouendi iurandiq́ʒ poteſtas adimitur legibus, quod illæ in autoritate parentū, hæ maritorū eſſe pronun cientur, penes quos eſt u oluntatem earū ratam habere aut irritam. nam illæ per ętatem uim iuriſiurandi parū intelligunt, & opus habent alieno iudicio: alterę procliuiores ad iurandū ſunt ꝙ̃ ferat maritorum utilitas. Quapropter his liberum eſt uxoris iuramentū ratum uel irritum facere. At uiduæ caueāt ne iurent temere. Non habent enim deprecatores, nec maritos defunctos, nec parentes relictos quādo migrarūt in aliam familiam: ideo iuramentum earum non conuellitur, deſtitutarū à curatoribus. Si quis autem quem per‑iurum ſcit non indicat, amicitiæ, reuerentiæ, timori, plus quàm pietati tribu ens, periurij pœnæ fit obnoxius. Nam peccare & peccāti fauere perinde eſt. Pœnæ autem periuris partim à deo, partim ab hominibus, infliguntur: ſed à deo grauiſsimæ. Non fit enim propitius contaminatis eo ſcelere, ſed ut im puros auerſatur perpetuo. & merito. Qui enim res tam ſerias contemnit, ui ciſsim contemnitur, & referuntur paria paribus. Homines uero aut morte mulctant hos aut uerberibus: ſeuerius dum pietatem læſam morte uindi‑cant: remiſsius dum publice flagris eos lacerant, quę pœna ingenuo non ui detur morte leuior. Hæc diſerte præcipiuntur, licet interpretari poſsint per allegoriam ab his qui occultiorem intellectum conſiderāt. Sciendum igitur quòd recta ratio ſeu ſermo patris atq́ʒ mariti uim habet, ſed diuerſa obſerua tione. Mariti, quia uirtutum ſemina iacit in animam tanꝙ̃ in agrum fertilē. Patris, quia conſilia bona & actiones honeſtas ſolet gignere, prognatasq́ʒ e‑ducare decretis dulcibus, quæ doctrina & ſapientia ſuppeditat. Mens autē aſsimilatur nunc uirgini, nūc mulieri uel cōiugatæ uel uiduæ. uirgini, quan do caſtam puramq́ʒ ſe conſeruat à uoluptatibus harūq́ʒ cōcupiſcentijs, tum à dolore timoreq́ʒ inſidioſis affectibus, & genitoris curam reſpicit. Cæterū quæ tanꝙ̃ mulier proba ſermoni probo per uirtutem copulatur, ſub eius ip ſius degit prouidentia, ſeminantis more maritali cogitationes optimas. cęte rum quæ anima deſtituta fuerit & parentela prudenti, & recti ſermonis con iugio, uiduata pulcherrimis præſidijs & deſerta à ſapientia, uiuensq́ʒ uitam obnoxiam, tenetur quo ſe obſtrinxit uinculo, non habens medicum à quo curetur, nec maritū conuictorem, nec patrem genitorē, ſermonem inquā or natum ſapientia. Eorū uero qui non ſolū bona ſua partémue horum, ſed & ſeipſos deuouerūt, pretia cōſtituta ſunt, nō iuxta formam aut proceritatem aut aliud ſimile, ſed pro annorū numero, ratione tantū ſexus ętatisq́ʒ habita. præfinit enim lex ab anno XX. ad LX. uiri pretiū CC. argenteos ſolidos. mulie ris uero CXX. à quinto autē ętatis anno uſq́ʒ uigeſimū, maſculi LXXX. fœmi‑næ XL. ab infantia uſq́ʒ quinquennium, maſculi XX. fœminæ XII. eorum ue‑ro qui ſexageſimum uitæ annum exceſſerunt, ſenis ſexaginta, anus quadra‑ginta

ginta ſolidos. Cur autem pariter omnes eiuſdem ætatis & omnes eiuſdem ſexus æſtimati ſint, tres cauſæ afferuntur ualde idoneæ. Vna, quia par & ſimilis eſt uotorum dignitas, ſiue magnates ſiue humiles uoueant. altera uero, quia haud æquum uidebatur uota facientes æſtimari eiſdem conditionibus quibus mancipia uenalia. in illis enim ſpectatur pulchritudo & bona habitudo corporis, uileſcentibus ſi iſta defuerint. Tertia cauſa eſt præcipua, quia apud nos imparitas honoratur, apud deum paritas. Hactenus de hominibus, cæterum de pecudibus hæ leges habentur. Si quis ſelegerit pecudem, quæ ſit ex aliquo trium generum purorum ad ſacrificium, bouem, aut ouem, aut capram, illam ipſam ſacrificet, nec ſupponat uel deteriorem pro meliore, uel meliorem pro deteriore. Non gaudet enim deus carnibus & adipibus animalium, ſed uouentium innocentia pioque propoſito. Quod ſi ſuppoſuerit, mactet pro una duas uictimas, & eam quam dudum uouerat, & ſuppoſiticiam. Quod ſi deuota pecus impura ſit, adducatur ad ſacerdotem probatiſsimum. Hanc ille quanti ſit æſtimet æquo pretio, & inſuper quinta parte eius pretij, ne quid deſit ſi ſubſtituenda ſit pura uictima. Eadem opera mulctatur etiam & pudeſit uouentis incogitantia, qui per errorem animal impurum uouerit, fortaſsis offuſcante mentem perturbatione quapiam. Si quis autem domum uouerit, rurſum ſacerdotem æſtimatorem adhibeat. Emptor autem ſi eſt ipſe qui uouit, non ſolum perſoluat æquum pretium, ſed & quintam partem ſuperaddat, quo mulctentur duo uitia, temeritas & cupiditas, in uouendo temeritas: cupiditas in repetendo quæ ſemel alienata fuerant. Sin alius emerit, nihil addat ultra æquam æſtimationem. Cæterum qui uouet non differat diu res uotiuas luere, uel earum pretium. Iniquum enim fuerit pacta repræſentari hominibus, Deo cui non poteſt referri merita gratia, procraſtinari honorem debitum, & cunctando negligentiam detegere, quaſi cordi non ſit cultus eius numinis, à quo & initium & ſumma felicitatis dependet. Hæc de iureiurando, uotis'que dixiſſe ſufficiat.

PHILONIS IVDAEI

DE SPECIALIBVS LEGIBVS QVAE REFERVNTVR AD DVO DECALOGI CAPITA, SExtum ſeptimumque. Contra mœchos omneſque libidinoſos, & cōtra homicidas omnēque uiolentiam.

FVIT olim tempus quando philoſophiæ uacans contemplationique mundi & eorum quę mundo cōtinentur, fruebar optatis ac beatis mentis delicijs, ſemper conſectando diuina præcepta & oracula, quibus ſatiari præ auiditate nimia non poteram, his tantum me oblectans, humile uero nihil ſapiens, gloriam, opes, uoluptateſque faſtidiens: & uelut in ſublime raptus diuino ſpiritu luſtrabam animo ſolis lunæque curſus &

cæterorum cæleſtium orbium. interdum deflectens ab æthere ad terram mentis oculos, tanquam è ſpecula conſiderabam terreſtria negotia cuncta, quæ nullo ſermone poſſunt explicari facile, mactum me iudicans qui fortiter euaſiſſem tot calamitates mortaliũ. ſed inſidiabatur mihi grauiſsima peſtis inuidia, uirtutis aduerſaria: quæ nec opinantem aggreſſa non prius deſijt deorſum trahere, quàm ui coniecit in profundum mare curarum ſpectantiũ rem publicam, quibus iactatus ne nunc quidem enatare ualeo. Gemens tamẽ eas ſuſtineo, ætatis primæ ſtudia pertinaciter animo hærentia deſiderans, quorum amore memoriaque in miſerijs recreor atque ſubleuor. Propterea nonnunquam caput attollo, & oculis animæ, licet hebetatis negotiorũ parũ gratorum caligine, circumſpicio, ſicunde ſe pura lux offerat. Quod ſi quando nõ expectanti mihi contingit uel breuis tranquillitas ac quies à tumultuatione rerũ ciuilium, tanquam alatus tantumnon per aerem uolito aſpirante aura ſcientiæ: quæ me ſæpe incitat ut ad ſe transfugiam, ſecumque degam impoſterum, deſertis immitibus heris, non tam hominibus, quàm negotijs alijs aliunde in morem torrentis affluentibus. Verùm oportet hoc quoque nomine deo gratias agere, quòd quamuis pulſer, non abſorbear tamen huiuſmodi fluctibus: atque etiam mentis oculos, quos quidam ut cæcatos iam deplorauerant, aperio, admittoque lucem ſapientiæ, ne totam uitam in perpetuis tenebris quaſi damnatus exigam. Ecce audeo non ſolũ tractare ſacra Moſis eloquia, uerum etiam diligenter ſingula introſpicere, & quæcunque non ſunt multis cognita, reuelare ſpectandaque proponere. & quoniam è decem præceptis, quæ deus ipſe abſque propheta interprete ore ſuo prodidit, explicauimus quinque ſcripta in priore tabula, ſpecialesque leges tendentes ad eundem terminũ, ſuperſuntque reliqua in poſteriore contenta illis attexenda quantũ poſſumus, conabor iterũ ſingulis generibus ſuas leges ſpeciatim adaptare. in ea tabula primũ mandatũ eſt, Non mœchaberis, ut opinor, quoniã ubique terrarũ uoluptas pollet plurimũ, ut potentiam eius terra marique atque in aere nihil queat effugere. imperat enim terreſtribus, uolucribus, aquatilibus, libenter imperata facientibus, atque adeo nutus eius obſeruantibus & arrogantes ſuperboſque fremitus, & hos quoque cupide præuertẽtibus mirifica celeritate miniſterij. Incidit tamen etiam naturalis uoluptas in reprehenſionẽ, propter uſus immodicos: ſicut lurcones inſatiabiles, etiãſi à uetitis cibis abſtineant, & uxorij plus ſatis indulgentes laſciuiæ, etiamſi ab alienis toris ſibi temperent. Verũ hæc culpa eſt corporis magis quàm animæ, ut uulgus putat, dum internus calor abſumptis alimentis è proximo humorem aliũ attrahit, cuius fluxus deriuatus in genitalia, pruritus titillationésque irrequietas excitat. Cæterum qui in uxores aliorum, interdum & amicorum inſaniunt, & in damnum proximorum uiuẽdo familias numeroſas aduterare conantur, coniugaliaque uota irrita facere, & ſpem poſteritatis abrumpere, laborant inſanabili morbo animæ, capite plectendi ut publici hoſtes humani generis, ne impune plures domos contaminent, néue alijs exemplum fiant nequiciæ, quæ facile imitatores inuenit. Quin & aliæ leges de côncubitu recte inſtitutæ ſunt. Vetitum eſt enim congredi non ſolum cum maritatis mulieribus, ſed etiam cum uiduis, quod illicitus ſit talis coitus. Eadem lex Per-

ſicum

ſicum quoq; morem execratur ut inceſtiſsimum. Honoratiores enim Perſæ cum matribus contrahunt matrimonia, & natos inde arbitrantur nobiliſsimos; regioq; (ut ferunt) dignantur ſolio: quo nihil excogitari poteſt magis impium, conſpurcari defuncti patris thalamum, cui maxima debebatur religio, matri exhiberi nullam reuerentiam, filium eundem & maritum fieri, matrem uiciſsim uxoris nomen aſſumere; communes liberos patris quidem fratres, matris uero nepotes cenſeri. Hanc prolis ſuæ matrem ſimul eſſe ac auiam, illum filiorum patrem & germanum uterinum. Accidit tam ſcelestum facinus apud priſcos Græcos Thebis Oedipodi Laij filio, non ſponte tamen, ſed per ignorantiam, nihilominus tantam uim calamitatum ſeeum attulerunt hæ nuptiæ, ut nihil reliquum factum ſit ad ſummum miſeriarum cumulum. Sequuta ſunt enim continua bella, tum externa tum ciuilia, uelut hæreditario iure filijs nepotibusq; à maioribus tradita, quæ uaſtitates induxerunt maximis Græciæ ciuitatibus, ſtrages exercitibus eorum'que auxilijs, ducibus partium continua funera, & in his fratribus de regno implacabiliter contendentibus cædes mutuas, unde nata eſt non ſolum familiarum patriarum'que, ſed etiam ex maiore parte Græcanici generis pernicies. Nam urbes antea populoſæ, euacuatæ ſunt, reliquijs modo calamitatum ad memoriam, & miſerum ſpectaculum ſuperſtitibus. Ac ne Perſæ quidem, apud quos hoc receptum eſt, expertes ſunt cladium ſimilium. Semper enim atteruntur expeditionibus atque prælijs, dum cædunt cæduntur'que inuicem, nunc incurſando finitimos, nunc populatores arcendo à ſuis finibus. E multis enim locis hoſtes in eos cooriuntur, quòd natura inquieti ſint barbari. Itaque uix dum finito præſenti tumultu, alius naſcitur, ut nullum anni tempus uacet à militia, & ſæpius in caſtris ſub diuo degant miſeri quàm in oppidis, eo quod pace careant. Omitto illas ingentes regum felicitates regnum auſpicantium à fratricidio, uidelicet præſagientium fraternas inſidias, ne gratis ſceleſti uideantur. Quæ omnia contingere opinor propter inconuenientiſsima connubia filiorum cum matribus, iuſticia rerum humanarum ſpectatrice ulciſcente impietatem nefariam. Nam habendi ſunt impij non ſolum qui talia flagitia perpetrant, uerum etiam qui aſſentiuntur patrantibus. At noſtra lex tantam cautelā adhibuit in hoc negotio, ut ne à priuigno quidem poſt patris obitum nouercam duci permittat, tū ob patris reuerentiam, tum quia nouerca & mater cognatæ appellationes uidentur: tanto magis à matre oportet abſtinere iniuriā probroſiſsimam. Siquidem qui propter patris memoriam reueretur mulierem quæ quondam illius coniux fuerat, ſatis apparet quòd multo magis in honorem utriuſq; parentis cum matre nihil tentabit nouum & illicitum. Stultum eīn fuerit, rationem habere dimidiati generis, integrum uero prorſus contemnere. Deinceps præcipitur, ne ſororem quidem eſſe ducendam, honeſtum ſanè præceptum & aptum continentiæ. quamuis Athenienſis Solon hoc obſeruat in uterinis tantum germanis, eodem patre prognatis relinquit liberum. contra Lacedæmoniorū legiſlator uterinis non interdicit cōnubio, ſed ſolis eodem patre genitis. at Ægyptius ridens utriuſq; ſimplicitatem & ſemiperfecta placita, laxauit libidinē, & auxit in corporibus animiſq;

miſcꝫ inſanabile malum intemperantiæ, permiſſa licentia ducendi ſorores, ſiue per alterutrum parentē ſiue per utrumcꝫ cognatas, maiores pariter & minores æqualésue, ne gemellis quidem exceptis, quas natura ipſo natali ſe iunxit, intemperātia uero ſocietate copulauit inſociabili, & male comparata iunctura. quas leges abominatus Moſes ſanctiſsimus, ut alieniſsimas à bene conſtituta republica, & incitantes ad omnem turpitudinem, modis omnibus prohibuit congreſſum cum ſororibus, ſiue utrumcꝫ, ſiue alterum tantummodo parentem communem habentibus. Quid enim opus eſt deturpare pudoris pulchritudinem, & uirgines ne erubeſcant aſſuefacere? quorſum autem attinet obſtare quo minus affinitates iungantur cum alijs, & intra domeſticorum parietum anguſtias rem honeſtiſsimā includere? cum extendi ac diffundi poſsit per cōtinentes terras & inſulas, denicꝫ totius orbis habitati prouincias. nā cōnubia cum exteris nouas cōiunctiones faciunt, nihilo deteriores ꝗ cōſanguinitas. Quapropter & aliarū multarū nuptiæ ſunt uetitæ, neptiū, conſobrinarū, nuruū, priuignarū ſeu uiduarū ſeu uirginū, ſiue uxore uiua ſiue poſt eius obitum. nō fratris patrui ue uxorē licet ducere, tanto minus priuignam, cui uitricus parentis loco eſt, & ipſa uiciſsim loco filię, nempe ex uxore huius genita. Similiter duas ſorores uni marito nubere nō permittitur, nec ſimul nec ſucceſsiue, etiamſi prior repudiata fuerit. Nam priore manente in contubernio, aut etiam dimiſſa, ſiue maneat uidua, ſiue nubat alteri, non uidetur pium ſororem in bona illius infelicis uenire: proinde docentur ſeruare iura cognationis, & non inſultare coniunctis genere, nec oblectari cum earum inimicis per obſequia mutua. Naſcuntur enim inde graues zelotypiæ, & contentiones implacabiles, prouentusꝗ malorū maximus: perinde ac ſi membra eiuſdem corporis naturali compage ſoluta ſeditionibus agitarentur, morbos immedicabiles & perniciē ſibi quærētia. Germani autem quamuis membra diuncta ſint, natura tamē ac cognatione coaptantur. At zelotypia moleſtiſsimus affectus graues calamitates ſecum afferrre ſolet. Ne alienigenam quidem uxorem legiſlator ſinit in thalamum recipi, ne quando maritus ab ea ſeducatur, oblitusꝗ pietatis à recto itinere deflectat in deuia. Poteſt quidem fieri ut ipſe reſiſtat, aſſuetus à iuuentute ritibus patrijs, & ſacris legibus quas parentes inculcauerant: ſed cauendum eſt non mediocre periculum, quod filijs & filiabus imminet. Fortaſsis enim unius dei cultum dediſcent illecti falſis opinionibus, quod quidem eſt initium & caput extremæ miſeriæ. Addit: Quod ſi quamcuncꝫ ob cauſam repudiata, & alteri nupta, uiduata iterum fuerit, ſiue uiuo poſteriore marito ſiue mortuo, non habet ius reuertendi ad priorem: cuiuis nubat potius, quando uinculi oblita priſtini, nouos amores prætulit ueteribus. ſin autem quiſpiā uxorē talem receperit, habeatur ignauiſsimus, ut cui ſit exemptum è pectore uitiorum odiū, affectus ad rem tum domeſticā tum publicam adminiſtrandam utiliſsimus, & ipſe ſibi duas notas inuſſerit, adulterij lenocinijꝗ. Nā huiuſmodi reconciliationes nō abſunt à ſuſpicione ueneficij. ideo ſimul cum uxore pœnas luat. Menſtruorum fluxus tempore maritus uxorem ne contrectet, ſed abſtineat tantiſper à coitu, legibus naturæ in hoc obtemperās, nec cōmittat ut propter uoluptatē intempeſtiuā fœtus minus ab-
ſoluti

ſolutí in lucem ueniant.id enim perinde fuerit, ac ſi ebrius aut inſanus agri-
cola in paludes torrentes'ue non in arua ſementem faceret.Nam ſemina ſic-
catos fundos poſtulãt,ſi colonus ſibi uelit ubertatem fructuum promittere.
Natura porrò uuluam repurgat ſingulis menſibus, uelut aruum quoddam
mirificum,quas tempeſtates obſeruare oportet more boni agricolæ, ut per
inundationem à ſeminando abſtineat. alioqui ſemen nemine ſentiente diſ-
fluet præ humiditate,nõ modo liquidius factum,ſed & omnino fluidum,e-
uaneſcente in eo ui ſpiritus,per quem in officina uteri formãtur animalia,ita
ut abſoluãtur omnibus corporis animiq́ partibus. ceſſantib. aũt menſtruis
tutò iam prolificum ſemen uteris cõmittitur.cæterũ qui ſqualidum petrico-
ſumq́ fundum colũt,nõ euitabunt opprobriũ:uidelicet qui uoluptatis con
ſuetudinem habent cum fœminis ſterilibus.Nihil enim captãt prçterea,qui
per laſciuiam ſponte prolis iacturam faciũt.quid enĩ aliud eſt cur earum cõ-
iugium expetant? certe liberos ſperare nõ poſſunt, quos nullos fore ſciunt,
ſtimulantur tamen impotenti libidine,laborantes inſanabili uitio. ergo qui
puellas duxerũt incerti de futura fœcunditate,ſi ſterilitate tandẽ deprehen-
ſa nõ eis renunciãt,&res ſuas ſibi habere agereq́ ſinunt,merent ueniã, quia
uicti diuturna conſuetudine amoreq́ mutuo non ualent uim inferre ſuis af-
fectibus, impreſsis iam dudum in animum. Qui autem fœminas compertæ
ſterilitatis expetunt ad coniugium, ſuum hircorumq́ more quærentes ſo-
lam uenerem, in impiorum album aſcribantur, ut Deo repugnantes. Illi e-
nim ut amatori animalium, præſertim hominum, curæ eſt genitura ſalusq́
omnium. At iſti ſimul emittunt ſemen & extinguunt, inimici naturæ con-
feſsione publica. Sed & alius morbus petulanter irrupit in ciuitates hoc
multo nocentior; eorum qui pueros adamant, quod olim probrum fuit
maximum: nunc eo gloriantur & qui patrant & qui patiuntur muliebria,
effœminati iuxta corpore atque animo, ne ſcintillam quidem retinentes ge
neris maſculi, propalam plectentes cincinnos ornantesq́, & ceruſſa fucoq́
oblinentes faciem pingentes'que, unguentis quoque fragrantes exquiſi-
tiſsimis. Nam & hac utuntur illecebra, exercitati omnibus formæ lenoci-
nijs: nec pudet eos marem ſexum data opera mutare in fœminam. His par-
cendum non eſt, ſi audimus legem, quæ iubet androgynum & ſexum ſu-
um adulterantem impune occidi, die ipſa & hora qua deprehenditur, cum
ſit probroſus & familiæ ſuæ patriæ'que dedecus, atque adeò totius huma-
ni generis. Amator autem puerorum fit eidem pœnæ obnoxius, quia uo-
luptates alienas à natura ſectatur, & ciuitates, quantum in ipſo eſt, deſo-
lat, corrumpens ſemina: ad hæc duorum maximorum uitiorum magiſter
eſt, ignauiæ molliciæ'que, iuuentutem ad formæ curam aſſuefaciens, &
florem ætatis effœminans, qui ad uires ac robur exerceri debuerat. De-
nique more mali agricolæ fœcunda arua inculta ſinit ſqualeſcere, ſterili-
tatem eis inducens: alia uero ex quibus nullus fructus expectari poteſt,
colit interdiu noctu'que. In cauſa eſt opinor, quia apud pleraſque ciuita-
tes impudicis & mollibus propoſita ſunt præmia: ubi uidere licet iſtos
ſemiuiros in medio foro frequentiſsima'que turba uerſari, & cubito pro-
trudere alios, feſtis quoque diebus in pompa præcedere, & tractare ſacra

inceſtis manibus, intereſſeq́ ac præeſſe myſterijs Cereris. qui uero cæteris inſaniores omnino deſciuerũt ad mulieres exectis genitalib. palliolati purpuratiq́ tanq́ optime de patria meriti incedunt cum ſatellitibus, & uertunt in ſe obuiorum oculos. quos ſi maneret indignatio, qualis eſt noſtri legislatoris, ut piaculares & patriæ probra tollerentur ſine uenia, ut eorũ exemplo deterrerentur alij. ſupplicium enim repræſentatum non mediocriter retundit audaciam ſimili morbo laborantiũ. Nunc quidam imitatores luxus ſybaritici poſt opipara conuiuia largasq́ potationes per ſaturitatem prorumpũt in laſciuiam uoluptatesq́ diſtenſi uentris comites. Nam ſaturitas gignit petulantiam. ita fit ut mentis impotes rabieq́ perciti inſaniant non iam in mares fœmina'sue homines, ſed in brutas pecudes, ſicut narratur de Paſiphae Minois olim Cretenſis regis uxore: quæ taurum tanto amabat impotentius, quanto minus ſperabat concubitum, ut fere uſu uenit amantibus. Tandem cõmunicauit conſilium cum Dædalo, fabrorum eius ætatis pręſtantiſſimo. is ut erat artifex rerum inuentu difficilium, in uaccam ligneam incluſit Paſiphaen. Taurus ſui generis animal ratus in eam inſilijt, reddiditq́ grauidam, unde natum dicitur monſtrum ſemiferũ Minotaurus nomine: & crediderim eſſe alias quoq́ Paſiphaas infreni libidine, nec ſolum mulieres, ſed etiam uiros inſanire in beſtias, unde naſcuntur abominanda prodigia, hominum cupiditates ſceleſtas & fatuas teſtantia: ex quo genere fortaſſe fuerunt fabuloſi centauri, chimæræ, aliaq́ ſimilia. Tanta uero fuit ſacrarum legum prouidentia cauendi ne homines polluerentur coitu nefario, ut diſerte cautum ſit ne admittantur pecudes diuerſi generis. hircum nullus paſtor Iudæus ſinet in ouem ſcandere, nec in capram arietem, nec taurum ad equã admittet. Quod ſi fecerit, dabit pœnas ut qui naturæ iura uiolauerit, diſtinguentis genera quo in ſua ſinceritate permaneant. mulos quidam præferũt iumentis omnibus, quod bene compacta neruoſaq́ habeant corpora, & in equarum paſcuis ſtabulisq́ aſinos prægrandes, quos calones uocant, nutriunt, ad gignendam eis ſobolem. illæ pariunt mulos ſpeciei confuſæ animal, cuius genituram ut cum natura pugnantem prorſus interdixit Moſes edicto generali, ne coitu miſceantur animalia diſparia. qua ratione proſpectum eſt ne indecore confunderentur naturæ ordines, ſimulq́ cautum eſt hominum temperantiæ, ut ſic diſcant uiri atq́ mulieres abſtinere à nefarijs concubitibus. Proinde ſiue uir ineat quadrupedẽ, ſiue mulier eam admittat, necabuntur & homines & quadrupedes: illi quia per intemperantiã tranſgreſſi ſunt præſcriptos terminos cõminiſcendo noua genera libidinum, & uoluptatẽ inſuauem captando è rebus etiã dictu turpiſsimis: hæ uero quia ſe prębuerunt probris talibus, & ne pariant abominandum aliquid, qualia naſci ſolent ex huiuſmodi piaculis deteſtabilibus, quę nemo honeſtus ferat in ſuis poſſeſsionibus abhorrẽs ab eorũ uſu & miniſterio, atq́ adeo aſpectu quoq́ ut renouante memoriã fœdiſsimã, uel ſolo attactu omnia contaminantium. cum igitur his nemo libens utatur, nil aliud ſunt q̃ telluris inutile pondus, ut quidã ait. Pręterea ſcortum lex eijcit è republica, ut honeſtate, pudore, ſobrietate ac cæteris uirtutibus uacuũ, & replens uiros fœminasq́ impudicitia, deturpãsq́ immortalem mentis pulchritudinẽ, ſolã uero corporis uenuſtatem

ſtatem breui perituram excolens, proſtituens ſe prætereuntibus, & florem ætatis uenditans, ad illectandos iuuenes omnia tum dicens tum faciens. Eadem cōmittit amatores ſuos, inhoneſtum præmium ſeipſam proponens ei qui plura dederit. ergo ut peſtis labesq́ publica ſaxis obruetur, quod naturæ donis abutatur, quæ uirtutibus exornaſſe debuerat. Adulteris deprehenſis conuictisq́ lex præſentem pœnam infligit: ſuſpectas autem cōmittit naturæ iudicio non hominum: quandoquidem manifeſta cognoſcunt homines, deus occulta etiam, qui ſolus animos introſpicit. ſic igitur zelotypo uiro præcipit: Die dicta uxori, ſanctam ciuitatē pete cū ea: & ubi corā iudicib. comparueritis, ſuſpicionem tuam detege, nō ut calumniator aut inſidiator, captans modis omnibus uictoriam, ſed ut incorruptus inquiſitor ueritatis. At mulier in gemino conſtituta periculo, mortis & morte grauioris ignominiæ, rē ipſa ſecum expendat, & ſi eſt innocens, purget ſe cum fiducia. quod ſi arguatur ſuapte conſcientia, ſatius fuerit ſe abdere, & peccatum pudore tegere, ꝙ peruicaciter ambire uictoriam. quod ſi lis nequeat dirimi, neutrius cōiugum argumentis præualentibus, ambo in templum eant: tum maritus ante altare ſtans coram ſacerdote illius temporis, ſuſpicionē ſuam prodat, offeratq́ pro uxore pultem ordeaceam, ut appareat eum non malo ſed ſano animo certis de cauſis pudicitiam eius reuocare in dubium. ſacerdos uero protenſa manu mulieri tegmen capitis detrahat, ut iudicetur aperto capite ſine pudoris inſignijs, ſicut mos eſt in omnibus cōtrouerſiis capitalibus. ſed neq́ oleum neq́ thus, ut in alijs ſacrificijs aſpergitur, quia triſtes non læti rem diuinam faciūt. puls autem adhibetur ordeacea, fortaſsis ideo, quia hoc genus frugum uſus eſt duplex, & promiſcue prębetur brutis animalibus & pauperibus hominibus: quo ſigno ſubinnuitur, adulteram nihil differre à beſtijs, quæ ſine diſcrimine & ſine diſciplina ruunt in uenerem: pudicam uerò & puram à crimine, imitari uitam propriam hominibus. Pergit lex, iubens ut ſacerdos urnam fictilem aqua è uiuo fonte hauſta impleat, & terræ puluerem è templi ſolo collectum indat in eam: quod ipſum eò ſpectare opinor, ut figurate ſignificetur ueritatis inquiſitio. nam urna fictilis adulterę cōuenit, cui mors optanda eſt, ſolennis pœna uiolatæ coniugalis fidei. terra autem & aqua ſic aſſumuntur, uelut teſtes periclitantis innocentiæ, uidelicet quòd ambæ ſint cauſa generationis, incrementi, perfectionisq́ rerum omnium. nec temere utraq́ ornatur ſuis epithetis, dum aqua pura uiuaq́ dicitur, quia mulier inſons pura eſt mereturq́ uiuere: terra uero ſacra, ut ex templi pauimento deſumpta, quod ſua ſanctitate placet, ſicut & mulier ſua caſtimonia. His ita paratis illa capite aperto accedat, ut dixi, pultem offerēs. ſacerdos ex aduerſo ſtans cum fictili aquā terramq́ continente, hæc uerba pronunciet: Ni uiolaſti iura coniugalia, niue cum alio uiro congreſſa es proculcatis legibus, inſons eſto & à crimine libera. quod ſi cum iniuria mariti te implicaſti nouis amoribus, ſcito te deuotam diris omnibus, quibus manifeſte pœnam lues corpore. Bibe iam redargutionis poculum, quod incerta occultaq́ nudabit ac reteget. Eadem uerba inſcripta chartulæ deleat aqua in fictili, moxq́ bibēdam mulieri porrigat. illa poſt potum abeat, expectatura pudicitiæ præmium, aut extremam pœnā intemperantiæ. nam ſi eſt paſſa calumniam, conceptum partumq́ ſperet, nihil de

ſterilitate ſolicita. quod ſi culpa non caret, non euadet uentris inflationem tumoremq́, & cruciabile uuluæ uiciũ, quam puram ſeruare marito noluit, cum quo in matrimonium rite conuenerat. intantum autem proſpicit lex puritati coniugij, ut etiam poſt legitimos complexus coniugum nihil ſinat eos attingere, prius quàm abluantur purificenturq́, quo magis abſint ab adulterij criminibus. Quod ſi quis uiduæ ſiue defuncto ſiue diſiuncto marito ſtuprum obtulerit, duplo leuiore culpa quàm adulterij, non luet quidem capite: cæterum propter libidinoſam audaciam uiolentiamq́ prælatas contrarijs uirtutibus accuſatus, ex arbitratu iudicum flagris cędatur aut mulctetur pecunijs. germanum uerò cognatumq́ adulterio crimen eſt puellarum uiciatio, quandoquidem utrumq; ex eadem matre incontinentia naſcitur: utcunque à quibuſdam res turpes appellatione honeſtiore prętexentibus amor uocaẽ, quia uerum fateri pudet. attamen quamuis cognatum, nõ eſt omnino ſimile: quia talis iniuria non graſſatur per plures familias, ſicut adulterium, ſed conſiſtit apud unam uirginem. His igitur uerbis obiurganda erit amatoris concupiſcentia: Heus tu, mitte impudentem iſtam procacitatem, & deſine inſidioſos laqueos clámue palámue tẽdere, ne improbitatis notam lucrifacias: ſed ſi bene affectus es erga uirginem, accede parentes eius ſi forte uiuunt: ſin minus, fratres aut tutores, aut quoſcunque in quorum eſt poteſtate: & amorem ingenue detegens pete illius coniugium, & ne te ut indignum faſtidiant. nemo enim ex puellæ curatoribus tam erit difficilis ut inſtantiores preces reijciat, præſertim ſi habita inquiſitione comperiat non fingi amorem, nec leuiter te afflauiſſe ſuis ignibus, ſed citra fucum penitus inſediſſe præcordijs. Quod ſi quis agitatus inſana rabie, rationib. omnibus ablegatis, furori uiolentiam ac libidinem addiderit, poſthabitisq́ legibus raptam uitiauerit, tanquam ancillis abutens ingenuis, & pacis tempore iniurias belli perpetrans, ducatur ad iudices. tum ſi pater uiolatæ ſperſuerit, agat cũ uitiatore de ſponſalibus. quæ ſi ille recuſarit, mulctetur pecunijs in dotem puellæ nupturæ alteri. quod ſi aſſenſerit, ſine dilatione ducat eam, aſsignata dote nihilominus: nec ei cunctari tergiuerſari' ue liceat: uel ſuamet cauſa, ne uideatur per libidinem non per amorem inobediens fuiſſe legibus: uel propter puellam, ut læſam eius pudicitiam ſoletur connubio ſtabili, nec unq́ dirimendo ante obitum. Sin autem orbata patre fuerit, iudices percontentẽ pariter de uoluntate ducendi. & ſiue aſſentiatur ſiue renuat, idem ius ſeruetur quod uiuẽte patre ſeruatum fuiſſet. Sunt qui putant medium quiddam eſſe inter ſtuprũ & adulterium, interceptum concubitum, quoties deſponſa, nondum tamen nupta, dolo aut ui opprimiẽ ab alio: me uerò iudice hæc quoq; ſpecies eſt adulterij. nam ſponſalia tantundem ualent quantũ nuptiæ, quãdo in ſolenni amicorũ conuentu mariti uxorisq́ nomina inſcribuntur tabulis. propterea lex reum & ream iubet lapidibus obrui, ſi acceſsit etiam puellæ cõſenſus ad nequiciã, qui ni accedat, non poſſunt ambo hærere in culpa eadem. itaq; pro ratione loci reputatur crimen grauius aut leuius. merito enim habetur atrocius, ſi committatur intra mœnia: leuius autem ſi extrà in ſolitudine. hic enim nemo poterat ſuccurrere puellæ uociferanti, reluctanti, & nihil nõ tentanti ad ſeruandam uirginitatem integrã. in urbe uero præſto ſunt curiæ tribunaliaq́, præ-

tores, ædiles, magiſtratuſq; cæteri, adhæc uicini uniuerſuſq; populus. inna-
tum eſt enim etiam plebeiorum animis odium ſcelerum, quod per occaſio-
nem proritatum ſe aperit, & ultro fert opem patientibus iniuriam. itaq; uio
lentum ſtupratorem ubique ſua pœna ſequitur, nec excuſatur locorum dif-
ferentia flagitium: puella eo quo dixi diſcrimine, uel meretur ueniam, uel
certum luit ſupplicium. Verum de hac curioſe debet iudex inquirere, loco-
rum etiam conſiderando circumſtantias. poteſt enim & in media urbe inui-
tæ uis inferri, & extra urbem uolens libenſq; nefarium coitum admittere. i-
deo recte cauteq; lex patrocinatur ſtupratę per uim in ſolitudine, dicens: Vo
ciferata eſt adoleſcentula, nec erat qui ſuccurreret. Itaque ſi nec clamauit, nec
repugnauit, ſed uolens ſe præbuit, non eſt innoxia, quantumuis prætexat
culpæ locum ſolitarium. In urbe quoque quid iuuat pro caſtitate tuenda co-
nari omnia, ſi puellam opprimat uiolator longe ſuperior uiribus & pollen
tior? Quid enim ſi colligarit eam funibus? ſi os obturarit, ut ne in clamo-
rem quidem ualeat prorumpere? quid tum ei proderit in propinquo habi-
tantium uicinia? nam hoc pacto uel in urbe licet inuenire ſolitudinem, ubi
nemo ſuccurrit. eadem ratione conſenſus in ſolitudine nihil differt ab eo qui
fit in urbibus. Sunt item quidam qui facile appetitas faſtidiunt facilius, mu-
lieroſi ſimul & infenſi mulieribus, è diuerſis promiſcuiſq; conflati moribus,
primis quibuſque cedentes affectionibus, quas refrenare fuiſſet ſatius: nunc
ſinunt eas inconſiderate tanquam cæcas ruere, & in quaslibet res aut in quę
uis corpora impingere, ac præ impetu nimio procidere cum offenſione mu
tua. Ad eos reprimendos hæc lex eſt oppoſita. Si quis poſt epulum nuptia-
le cum puella non maritali affectu, ſed tanquam cum meretrice libidinis cau-
ſa congreſſus, deinde non habens quod ei propalam exprobret, calumnio-
ſe uertat ſe ad occulta crimina, dicendo in primis complexibus eam à ſe mu-
lierem deprehenſam non uirginem: uocetur uniuerſus ſenatus ut iudicet: ad
ſint etiam accuſatæ parentes, communem cauſam acturi. in tali enim contro
uerſia, quando de caſtitate corporis quæritur, non imminet periculum ſo-
li filiæ, ſed etiam eius curatoribus: non modo quia uſque ad ſuum tempus
non cuſtodierunt natæ pudicitiam, uerùm quia uitiatam ab alio deſponde-
runt pro uirgine, decepto qui eam ſibi uxorem petijt. qui ſi litem uicerint,
mulctetur calumniator ex iudicum arbitrio tum pecunijs tum uerberibus:
&, quod ei grauiſsimum erit, confirmetur id matrimonium, ſi modo uxor
cum tali cohabitare ſuſtineat. his enim lex relinquit liberum, abire an mane-
re malint. maritis eadem poteſtas non permittitur, propter recentem calum
niam. Qui hominem occidit, appellatur homicida, ſed reuera eſt ſacrilegus,
& quidem inſignis, quippe qui perpetrauit ſacrilegium maximum, ſublata
è mũdo re precioſiſsima ſacratiſsimaq;: quando nihil eſt deo tã ſimile, quàm
hoc ſigillum pulcherrimum expreſſum è matrice pulcherrima, ad exemplar
ideæ rationalis effictum. Ergo quilibet homicida confeſtim pro impio ſcele
ratoq; habendus eſt ob perpetratum facinus impium atque nefarium, & de-
bet è medio tolli ut maleficus. meritus enim plurimas mortes exſoluit ſe uni
ca, quia natura non fert eum affici pluribus ſupplicijs. nec iniquum uideri

poteſt ſi quod prior fecit, idem & ipſe patitur. quamuis idem non eſt, quod tempore, facto, propoſito, perſonaq; diſtinguitur. An non iniuria laceſſere prius eſt quàm uim ui repellere? nónne homicidium res iniuſtiſsima eſt, ſicut ediuerſo iuſtiſsima homicidæ ſupplicium? homicida explet ſuam concupiſcentiam patrato facinore: occiſus uerò ſublatus è medio, nec iniuriam poteſt reponere, nec ex ultione uoluptatem capere. ille ſua manu impetit ex inſidijs: alter nihil poteſt officere aut nocere interfectori ſuo, niſi cognatis amicisq; propugnantibus ex affectu miſericordiæ. Si quis gladio petit aliquem occidendi animo, etiamſi non ſuccedat, reus eſt homicidij quod deſtinauerat, nec prodeſt ei quòd conatu ſuo fruſtratus ſit. proinde pari pœna plectatur. Item ſi quis non auſus cominus aggredi, dolo malo aggreditur ex inſidijs hominem, & necem ei machinatur, ſceleſtus eſt & execrabilis, pollutus animo prius quàm manibus. Quemadmodum enim hoſtes habentur nõ ſolum qui nos iam impugnant claſsibus aut exercitibus, uerum etiam qui utroſque apparatus faciunt, & machinas admouent portubus ac mœnibus, etiamſi nondum ad manus uenerint: ita homicidæ cenſendi ſunt non ſolum qui interimunt, ſed & qui nihil non conantur clamq; palamq;, ut interficiant, etiamſi non perpetrarint facinus. quod ſi præ metu uel audacia, uitijs contrarijs, in templum irrumpere tentarint impunitatis inueniendæ gratia, prohibendi ſunt. ſin autem iam ſubrepſerunt, dedendi ſunt ad ſupplicium, cum hoc præconio: Hominibus nefarijs in fano ius aſyli non deberi. nam quiſquis malum dat incurabile, inimicus eſt deo. homicida autem lædit immedicabiliter, quia occiſus non poteſt in integrum reſtitui. niſi forte innoxios ante ſolennem purificationem in templum non admittimus: pollutos uerò inelutibili ſcelere, abolendo nulla mora temporis, dignabimur aditu ſacrarum ædium, quos ne priuata quidem domus honeſti uiri & ſanctitatem amantis reciperet. Ergo ſi peccatum peccato cumulantes impietatem addunt homicidio, ducendi ſunt ad ſupplicium, ut non unam mortem meriti, ſicut iam ante diximus. alioquí cognatis amicisq; per dolum necati non patebit templum quod homicidam excepit, qui nunquam ſub idem tectum ſuccederent. Iniquiſsimum autem fuerit propter unum multos, & propter uiolatorem iuris excludi affectos iniuria, nullo ſuo merito in luctum coniectos acerbiſsimum. Et fortaſſe legiſlator prudenter in futurum proſpiciens, præcauere uoluit, ne in templo committeretur homicidium, ſi illud frequentarent occiſi hominis neceſſarij, qui præ impotenti affectu uel proprijs manibus confecturi homicidam uidebantur, patraturiq; impietatis ſummæ facinus. ſic enim uictimarum ſanguis miſceretur cum homicidarum ſanguine, ſacratus cum execrabili. propterea iubet ut ab ipſis aris abſtrahatur homicida. Cæterum qui gladio, haſta, fuſte, ſaxo, aliòue telo interimunt, fieri poteſt ut inconſulto repentinoq; impetu perciti ſcelus admittant, furori non rationi obſequuti, ita ut dimidiatum uideatur facinus cui non acceſsit longa deliberatio. alij uerò ſceleratiſsimi, polluti mente ac manibus, magi & uenefici per ocium & in ſeceſſu dant operam malis damnatisq; artibus, captantes occaſionem uariarum calamitatum inferendarum proximis, ideo lex uult ue-

neficos

neficos & ueneficas ne unum quidem diem uiuere, ſed mori quamprimum deprehenſi fuerint, nec ullo pacto differri ſupplicium. nam qui propalam & cominus aggrediuntur, utcunque caueri poſſunt: occultæ autem inſidiæ ueneficiaq́ non animaduertuntur facile. præſtat igitur ut noxa quam illaturi erant alijs, auertatur in ipſorum capita. & alioquin etiam qui gladio uel alio quouis ſimili telo graſſatur, non enecat multos eodem tempore. uenenis autem letiferis innumeri perimuntur, inter eſculenta clam admixtis confuſisq́ per inſidias. & accidit aliquando in numeroſo conuiuio ſodalibus ad eiuſdem ſalis eiuſdemq́ menſæ ſocietatem collectis, inter libationes uiolari ſodalitatis fœdera, repente mutatis rerum uicibus, & in conuiuij locum ſuccedentibus funeſtis exſequijs. quapropter etiam mitiſsimos clementiſsimosq́ iudices ſæuire in id genus conuenit, nec ſaluti eorum unquam parcere, tantum non proprijs eos tollendo manibus abſque ulla contagione ſceleris, etiamſi nō utantur miniſtris ſupplicij. Quid enim eſt iniquius, quàm alimenta ad tuendam uitam facta uertere in perniciem, & naturæ beneficia corrumpere? ut qui ex cibo potuq́ petunt refectionem neceſſariam, in inſidias præcipitati pro ſalute mortem inueniant. Eadem pœna manet eos qui non letifera uenena conficiunt, ſed longos morbos & tabem lentam inferentia. nam ſæpe ſatius eſt emori quàm ægrotare, præſertim diuturno morbo non habituro felicem exitum. reſpuunt enim medicinam morbi contracti è ueneficijs. moleſtiores autem ſunt in hoc genere animorum noxæ quàm corporum, quoniam inde naſcuntur deliria & intolerabiles inſaniæ, quibus mens, qua nihil precioſius homini datum eſt diuinitus, oblæditur, uel potius in totum demigrat ſine ulla ſpe reditus, brutam deterioremq́ animi partem relinquens corpori, communem cum beſtijs: quandoquidem ſublata ratione homo in feram mutatur, utcunque lineamenta humanæ ſpeciei retinet. Veram quidem illam magiam, hoc eſt perſpectiuam ſcientiam, per quam naturæ opera cernuntur clarius, ut honeſtam expetendamq́, non plebeij ſolum ſectantur, ſed etiam reges regum maximi, præſertim Perſici, tam curioſi harum artium, ut regnare non liceat niſi cum magis uerſato familiariter. ex hac adulterata deprauataq́ deſcendunt quas maxime proprio uocabulo malas artes dicimus, circulatorum ariolorumq́ ſtudia, & mulierū mancipiorumq́ nequiſsimorum expiationes luſtrationesq́ profitentium, mutationesq́ amoris in odium, aut ediuerſo in amorem odij, per quaſdam potiones amatorias & incantamenta idonea: atq́ his dolis inuncant ſimpliciſsimum quemque, donec in calamitates ingentes pertrahant, ut nonnunquam magnæ familiæ cognationesq́ paulatim ſidendo ſine ruinæ ſtrepitu intercidant. His omnibus opinor conſideratis noſter legiſlator non ſinit procraſtinari ueneficorum ſupplicia, ſed abſque mora uult exigi: quòd dilatio noxijs opportunitatem peccandi præbeat, ultro ad mortem properantibus, cæteros uero ſuſpicione metuq́ repleat, exiſtimantes quicquid illorum uitæ accedit, ſuæ ſecuritati decedere. idcirco ſicut uiperas, ſcorpios, aliasq́ uenenoſas beſtiolas, prius quàm mordeant, aut ſaucient, aut omnino ſe commoueant, ſine mora ad primum aſpectum occidimus, præcauendo genuinam eorum maliciam prius quàm noceant: eodem modo etiam homines plectendi ſunt, qui cum

ſint animalia rationalia, nihilo ſecius à natiua mãſuetudine in ferinos mores degenerant, & pro delectamento habent lædendi quotquot poſſunt licentiam. Hactenus in præſenti de ueneficis dictum ſit. Sciendũ tamen hoc quoque, interdum accidere ut aliquis nihil minus cogitans committat homicidium, non deſtinato conſilio, nec paratus ad id antea, ſed repentino furore percitus, impotenti malò & obrepenti facile, quod non minus nocet commoto, quàm ſuſtinenti talem debacchationem. interdum enim aliquis progreſſus in forum ut agat ſua negocia, caſu homini uel lingua uel manibus petulanti fit obuius, laceſsitusq́ aut ipſe contentionem exorſus, ut rixa citius dirimatur, aut pugno ferit, aut eminus lapide. Tum ſi letali plaga ictus alter moritur, percuſſor quoque ferat quod intulit. quod ſi non ſtatim ab ictu perit, ſed decumbit læſa ualetudine, ac mox curatus ſi non ſuis pedibus, ſaltem alijs ſuſtentantibus, aut ſcipione ſubnixus obambulat, duplicem mulctam luat, tum eam qua rependatur percuſsi ocium, tum qua ſatis fiat medico. hac perſoluta immunis ſit à ſupplicio: etiamſi percuſſus moriatur poſtea. fortaſsis enim non ex ictu, poſt quem cœpit obambulare ualeréque meliuſcule, ſed alijs de cauſis interijt, quæ repente aggreſſæ uel ſana corpora enecant. Quod ſi quis rixando cum muliere grauida pugnos in uentrem inflixerit, ita ut abortus ſequatur, ſi abortiuum informe fuerit, mulctetur, tum propter uiolentiam, tum quia fuit impedimento naturæ exorſæ opificium hominis, animalis pulcherrimi. Quod ſi formatus fœtus abſoluta membra & in ordinem digeſta habuerit, moriatur percuſſor. iam enim erat homo qui in naturæ officina interemptus eſt, nondum ab ea prolatus in lucem, ſimilis ſtatuæ latenti apud fictorem ſuum, & nihil aliud expectanti quàm dum liceat illi ſpectandam proponere populo. Hæc lex etiam grauius quiddam prohibet, expoſitionem infantium, quæ apud multas gentes propter natiuam inhumanitatem uulgaris eſt impietas. nam ſi proſpiciendum eſt, ne ante præfinitum natiuitatis tempus uim patiantur in utero, quanto magis conſeruandi ſunt iam editi, & quaſi nouelli coloni adſcripti cæteris hominibus, ut unà fruantur naturæ donis, quæ in terra, aqua, aere, cælo proueniunt, cæleſtia contemplationi & ſpectaculo, terreſtria uero ut uſibus ſeruiant, & expleant omnium ſenſuum deſideria: menti quoque famulentur tanquam regi magno per eoſdem ſenſus ceu ſatellites: aut etiam ſine horum miniſterio, duntaxat in his quæcunque ſola ratione poſſunt percipi. Hæc tanta bona quiſquis adimit pueris, & alimenta ſtatim à natiuitate denegat, ſciat ſe uiolare iura naturæ, & hoc modo incidere in maxima crimina, libidinoſus, immanis, homicida, atque adeò infanticida prolis propriæ. libidinoſus ut qui non liberorum cauſa conſeruandiq́ generis cum uxore congreditur, ſed uoluptatem captans ex coitu more ſuum hircorumq́. immanis autem quis potius cenſebitur, quàm natorum ſuorum inimicus implacabilis? niſi quis eſt tam fatuus, ut credat non temeraturum fœdera inita cum exteris, eum qui cognationis iura & communis generis ſocietatem nodoſque arctiſsimos ducit pro nihilo. certe homicidæ infanticidæq́ ſunt manifeſtarij, ſiue ſcelus id peragunt ſuis manibus immaniter elidendo præfocandóue recentem ſpiritum: aut in flumen mare'ue proijciendo è ſublimi, quo celerius

mergantur

merguntur ac profundius: ſiue in deſerta loca deportatos exponunt, ut ip-
ſi aiunt non deſperantes de ſalute: ſed reuera ut abiecti miſerius intereant.
nam quæcunque feræ carnes humanas appetunt, accurrunt & auide fruun-
tur bellis epulis obiectis ſibi à parentibus, qui ſoli aut præcipui curatores in
fantis eſſe debuerant: atq; etiam reliquias eorum carpunt alites carniuoræ,
ſi ſerius ueniant. Nam quoties mature præſentiunt, decertant pro præda
cum terreſtribus beſtijs. Sed fac alicuius prætereuntis miſeratione colligi ex
poſiticium, & alimenta cæterámque educationem conſequi, hoc benefici-
um quid aliud eſt quàm parentum ipſorum condemnatio? Siquidem exte-
ri faciunt horum officium, parentes uero ne eam quidem curam natis im-
pendunt quam exteri. immenſum igitur quanto magis expoſitionem infan
tum uetitam innuit, qui autori abortus infligit pœnam capitis, ſi fœtus iam
formatus erat in utero. quamuis infantem tantiſper dum matrice claudi-
tur, partem matris aiunt ſcrutatores naturalis philoſophiæ, cumq́; his me-
dicorum probatiſsimi, qui paraturam hominis inſpexerunt, non foris ſo-
lum, uerum etiam diſſectis corporibus, ne quid eius ignoratum in curandis
morbis afferret cauſam ingentis periculi. hanc concretionem partus ſecer-
nit, abſoluens animal, ita ut nil ei deſit eorum quæ natura humana poſtulat:
proinde ſine controuerſia homicida eſt quiſquis infantē interimit, ętate non
obſtante, cum lex uindicet iniuriam illatam generi. attamen ſi ætatis quo-
que rationem haberi placet, maiorem indignationem infanticida mereri ui-
detur. nam perfecta ætas multis modis iritat offenditq́;: infantibus uerò tum
recens in lucem ac uitam editis ne falſum quidem crimen licet obijcere pro-
pter ſummam eorum innocentiam. ideo ſæuiſsimi omnium & immaniſsimi
iudicandi ſunt qui his ſtruunt perniciem, merito capitalem pœnam daturi le
gibus. Ei autem qui nolens cædem cōmiſit, occiſum ſacra lex ait in manus à
deo traditum: uel quo excuſet culpam. nunquā enim deus clemens ac propi-
cius inſontē ad necē dederet: ſed aliquoties qui apud humanū tribunal eua-
dunt modis uarijs, in naturæ iudiciū adducti damnant̃, ubi ſola ſincera ueri-
tas ſpectatur, nec offuſcat̃ ullis uerborū pręſtigijs. imò ne opus quidē uerbis
eſt, ubi nudant̃ conſilia, uoluntatesq́; occultę antea in apertū producunt̃. uel
quo percuſſor licet exēptus crimine homicidij, quaſi miniſter iudicij diuini,
tamen declaret̃ obnoxius exiguo cuidā piaculo, q̊d ueniā impetrare debeat.
nonnunquā enim deus paruis delictis & ſanabilibus utitur ad punienda ma
gna atq; inſanabilia peccata, nō ꝙ ipſos miniſtros probet, ſed ꝙ eos putet in
ſtrumenta pœnarū idonea, ne quis alioqui tota uita purus & è puris progna
tus parentibus, cæde uel iuſtiſsima ſuas manus cōtaminet. ideo cæde præter
animi ſententiā pollutis exiliū indicit̃, certis quidē locis circumſcriptū, nō ta
mē perpetuū. Sex eñ ciuitates attribuunt̃ huiuſmodi exulibus, octaua pars
poſſeſsionū quę ſorte obuenerūt ſacratæ tribui, & ex re nomināt̃ profugorū
receptacula. finis aūt exilij eſt idē qui uitæ pōtificis. tūc enim reditus permit-
tit̃. quod ad locū exilij attinet, hæc cauſa reddit̃. tribus de qua loquimur, has
ciuitates accepit in cædis piæ iuſtæq́; præmium, propter operam nauatam
egregie. Cum enim propheta in celſiſsimum ac ſanctiſsimum eius tractus
montem accitus, ex ore dei capita iuris acciperet, ſemotus per dies aliquot à

conſpectu hominum, quidam ſeditioſi per abſentiam principis multa mala inuexerunt, & ad extremum impietatem his adiecerunt, unius ueri dei cultu exploſo, & conſecrato iuuenco aureo ad exemplar typhi Ægyptiaci: uacabantq́ profanis ſacrificijs & feſtis nefarijs, inconcinnisq́ choreis, cantantes hymnos cum debuerint lamentari potius. hanc repentinã à bonis moribus defectionẽ indigne ferens ea tribus, ira zeloq́ accẽſa armauit ſe uelut ex compoſito, & uino ſimul orgijsq́ furentes contemptim aggreſſa trucidauit, initio cædis facto ab amiciſsimis & coniunctiſsimis, pietate tantum metiendo neceſsitudines. itaque exigua parte diei ceciderũt uigintiquatuor milia, quorum clades reliquos in officio continuit, ſimilem pœnam ueritos. eam uoluntariam militiam pro pietate cultuq́ ueri numinis ſuſceptam non ſine periculo, ipſe rerum pater approbauit, pronunciauitq́ interfectores puros ab omni ſcelere, & honorauit ſacerdotio, uirtutis ergò pietatisq́. ideo quiſquis inuitus necauit hominem, iubetur in nonnullas huius ſortis ciuitates ſecedere, ad eius caſus ſolatium, néue deſperet de ſecuritate fretus loci priuilegio, redigentis in memoriam, quòd qui contra uoluntatem ſuam neceſſe habuerunt ferro graſſari in uitam quorundam, honores etiam & magna præmia ſupra impunitatem olim adepti fuiſſent. tanto magis abſolui debere à crimine, qui idem peccatum commiſerunt per imprudentiam, & ſaltem hoc impetrare ne plectantur capite. Vnde diſcimus, non omne homicidium damnandum eſſe, ſed ea ſolum quæ coniuncta ſunt cum iniuria: quandoquidem licet interdum laudem hoc facinore quærere, ſi per æmulationem & uirtutis amore patratum ſit. certe ueniam meretur qui nolẽs occidit. Altera cauſa eſt hæc. Vult lex incolumitatem eius qui necauit imprudens, quoniam inſons eſt animo, licet manibus miniſtrarit iuſticiæ rerum humanarum præſidi. infeſtatur enim & ad mortem expetitur ab occiſi cognatis proximis, quos uel miſeratio uel domeſticus luctus ad ultionem ſtimulat, nec ſinit iura naturæ diligenter expendere. ideo datur huiuſmodi homini refugiũ, non in templum, utpote nondum expiato: nec in obſcurum aliquem neglectumq́ angulum, ne contemptus dederetur facile: ſed in urbem ſacerdotalem, hoc eſt mediam inter ſacram profanamq́, quæ eſt quaſi templum quoddam ſecundarium. nam ſacrificorum oppida religioſiora ſunt cæteris, ſicut auguſtiores ipſorum incolæ. proinde ob receptaculorum priuilegium certa ſecuritas contingit eò fugientibus. terminũ autem reditus præfinijt lex, ut dixi, mortem ſummi pontificis, ob cauſam hanc. quemadmodum quiſq́ occiſus cognatos habet ſuperſtites ultionis auidos, ita uniuerſæ gentis in commune cognatus & propinquus eſt pontifex, reddens omnibus iura controuerſiasq́ dirimẽs, & ſacra uotaq́ quotidie faciẽs, omniaq́ fauſta petẽs tanq̃ fratribus et liberis & parẽtibus, ut omnis ætas cunctæq́ partes gẽtis in unũ ceu corpus coeãt coaptentq́, & ſic pace fruant̃ ac cõmunib. legibus. hũc igit̃ timere debet quiſq́ inuitus cædẽ patrauit, ut propugnatorẽ & protectorẽ necatorũ, cõtinereq́ ſe intra ſua receptacula, ſi modo cupit ſine periculo uiuere. cum igitur lex dicit, nõ reuertet̃ exul in patriã donec moriat̃ ſummus pontifex: perinde ualet ac ſi dicat, donec moriatur cognatus omnium publicus, qui ſolus habet ius in uiuos pariter ac mortuos. hęc eſt cauſa quæ placet recentioribus: altera uero autores

ró grauiores habet antiquioresq́, hæc uidelicet. A peccatis uoluntarijs de-
bent eſſe puri plebeij homines, aut etiam ſacerdotes, ſi cui libet hos quoque
addere: princeps uero ſacerdotum ſiue pontifex per excellentiam ab utriſq;
uoluntarijs pariter ac inuolũtarijs: nefas eſt enim hunc quicquam pollutum
attingere uel ſponte ſua uel caſu fortuito, ut cum ſacris præſit, ornatus ſit par
te utraq;, tum mente irreprehenſibili, tum uita nullis probris obnoxia. itaq;
tali merito ſuſpecti ſunt qui nolentes cædem fecerunt, non ut ſcelerati, ſed ut
minus puri à peccato: utcunq; uoluntati naturæ uidentur præbuiſſe miniſte
rium aduerſus prædãnatos illius occulto iudicio. Hactenus de ciuibus & in-
genuis: deinceps etiam de ſeruis lex loquitur occiſis per uim ac iniuriam. hos
fortuna & conditio uilior diſtinguit à ſuis dominis, de cætero natura utriſq;
cõmunis eſt & eadem. at lex diuina regulas iuris non fortunæ, ſed naturę ac-
commodat. ideo decet dominos non abuti ſua poteſtate contra famulos, cá-
uereq́; ab inſolentia, contemptu atq; ſæuicia. nam iſta non ſunt indicia placi-
di animi, ſed impotentiæ tyrannicæ, exercentis licentiam pro arbitrio. quiſ-
quis enim domum ſuam tanquam arcem munijt, neminem domeſticorum ſi-
nens loqui libere, aſper in omnes præ agnata uel etiam affectata ſæuicia, ty-
rannus eſt apparatu tantum minore differens: unde ſatis apparet eum pro-
greſſurum ulterius, ſi quid opibus accreuerit. Tranſcendet enim mox ad ciui
tates, gentes, regionesq́;, oppreſſa prius ſua patria, ut ſpecimẽ de ſe præbeat,
quàm immius ſit futurus in cæteros ſubditos. Talis igitur certo ſciat, nõ ſem
per, nec in omnes habiturum ſe peccandi licentiam. Vltrix enim ei reſiſtet iu
ſticia, propugnatrix iniuriam patientium, repoſcetq́; rationem necis quam il
le ſuis intulit: nec ſatis erit dicere inflictas plagas caſtigandi non occidendi a-
nimo. non enim ſtatim dimittetur impune, ſed ad iudices ductus diligenter
examinabitur num uera dicat, uolens an nolens interemerit. ſi dolus malus
& nefarium propoſitum compertum in eo fuerit, moriatur, nec proſit ei ad
ſalutem quòd ſit dominus. ſin aũt non mox poſt uerbera, ſed altero tertióue
die ſeruus exſpirauerit, iam non erit reus cædis dominus, excuſationem ha-
bens hoc ipſum quod ille inter uapulandum non ſit mortuus, permiſſus in-
tra ædes uiuere quamdiu potuit, licet breui tempore. Huc accedit, quòd ne-
mo eſt tam fatuus ut alium uelit lædere cum ſuo incommodo. at quiſquis ſer
uum interficit, ſeipſum mulctat, cariturus eius miniſterio, & inſuper preciũ
perditurus, fortaſſe non modicum. quod ſi ſeruus meruit ſupplicium, duca-
tur ad iudices, & crimen eius indicetur, ut legibus pœnas luat non ſuo domi-
no. Quod autem attinet ad bruta mortem merita: ſi quem taurus cornupeta
interemerit, obruatur lapidibus. non eſt enim idoneus ſacrificio, & carnibus
eius uesci non eſt fas. quam ob rem? quia non eſt purus cibus homini; ani-
mal quod interfecit hominem. quod ſi dominus eius ſciens ferum immanſ-
ſuetumq́;, nec alligauit nec incluſit, ac ne ab alijs quidem præmonitus eum
aſſeruauit, reus eſto. necatoq́; cornupeta, ipſe quoq; tollatur è uiuis, aut certé
caput ſuum precio redimat, iuxta æſtimationem iudicum. Si ſeruus fuit qui
ſic peremptus eſt, precium eius reſtituatur ipſius domino. Quod ſi non ho-
mo, ſed pecus cornu confixum fuerit, mortuum ſumat cornupetę dominus,
reddatq́;

reddatq́ꝫ aliud ſimile, propterea quòd incaute ſeruauit pecudis ſuæ ferociam. quod ſi ipſe alienam necarit pecudem, reſtituat ſimilem, & boni conſulat non mulctari ſe grauius, cum prior læſerit. Quidam profundos puteos fodiunt, aperiendo uiuos latices, aut ut pluuiales aquas colligant: deinde nec os putei ſepiunt, nec addunt operculum, per ſummam negligentiā uel amentiam ſinentes id patere ad quorundam interitum. in hos ſi quis uiator incautius incedendo prolapſus perierit, actio ſit cuilibet defuncti propinquo contra foſſores putei: tum iudices litem æſtiment, & mulctam ab eis exigant. ꝙ ſi iumentum eò prolapſum perierit, quanti uiuum æſtimabatur, tantum luāt domino, ipſis cadauer tollere liceat. Huic modo dicto crimini admittunt ſimile, qui ædificata domo ſolarium relinquunt ſine loricula, nec cauēt nequis deferatur in præceps. nam ut uerum fatear cōmittunt homicidium, quantum in ipſis eſt, etiamſi nemo delapſus intereat. proinde pœnam eandem debebunt, quam illi qui puteos relinquunt abſq́ꝫ operculo. Homicidis lex nō indulget ut pecunijs luant, quod luendum eſt capite aut exilio: ſed exigit rigide, ut ſanguis expiet ſanguine, & inſidiatoris capite ſatis fiat interempti manibus. alioqui peruerſa ingenia nunquam ſatiantur maleficijs, ſed facinora cumulant facinoribus, augendo uſq́ꝫ maliciam, nec ullis eam circumſcribendo terminis. Contra tales mille ſupplicia decreuiſſet legiſlator, ſi potuiſſet: id quia non poterat, nouam pœnam addidit, iubens in ligno ſuſpendi homicidas. moxq́ꝫ ad ſuam clementiam reuertitur, humanitatis erga inhumanos non oblitus: Non occidat, inquit, ſol ſuper pendentes in ligno, ſed depoſiti ante occaſum ſepeliantur. nam neceſſe fuit eos qui omnes mundi partes infeſtarant, ſublimes tolli, ut oſtenderetur ſoli, cælo, aeri, aquæ terræq́ꝫ, illorum ſupplicium: moxq́ꝫ in ſepulchreto condi, ne quid ſuper terram contaminēt. Quin & illud pulchre cautū eſt, ne patres moriantur pro filijs, ne'ue filij pro patribus: ſed ut quiſq́ꝫ mortem meruit, pro ſe luat proprio capite. atq́ꝫ ita lex hæc opponitur, ijs qui uel ius collocant in uiolentia, uel ſuos nimis tenero affectu adamant. tales enim ſe libenter ſupponerent mortis uicarios, inſontes pro ſontibus, lucrum ducentes nō uidere ſupplicium uel parentum uel filiorum, utpote inſuauem & morte triſtiorem uitam uicturi poſtea. Quibus reſpondebimus, Intempeſtiua eſt ueſtra iſta beneuolentia, nec poteſt probari quicquid fit alieno tempore: ſicut ediuerſo laudant quibus in ſuis factis conſtat ratio temporum. debemus amare quos amore dignos cenſemus. malus autem nemo uere amicus eſt. genere coniuncti amici, ut uocātur, alienant ſe ſceleribus. arctius enim conſenſu uirtutū quàm cognatione ſanguinis aſtringimur: quas ſi quis deſeruerit, nihil uetat eum referri in hoſtium, nedum alienorum hominum, numerum. Cur ergo affectibus iſtis parum uirilibus beneuolentiæ humanitatisq́ꝫ falſa nomina prætexitis? niſi forte apud uirum fortem miſeratio plus ualebit quàm ratio: præſertim cùm peccetis non ſimpliciter, dum noxios uultis eripere ſupplicio, uoſipſos uero inſontes pro illis pœnæ ſubijcere. Verùm iſtis increpatio ſatis fuerit, non ex utilitate publica indulgentibus ſuis affectibus, & alienam ſalutem ſua morte redimere cupientibus. cæterum illorum immanitatem quis non deteſtetur, quorum tam dira

eſt

eſt ferocia, ut clámue palámue pro aliorū culpis ab alijs pœnas grauiſsimas exigere audeant, obijciendo eis cognationem reorum, aut ſocietatem, aut amicitiam aliúdue ſimile, ut in uitam eorum ſæuiendi occaſionem habeant. & hæc interdum faciunt nulla prouocati iniuria, tantum ut per auariciam rapinas exerceant. Nuper quidā tributis exigendis apud nos præfectus, quoniā aliquot qui debere uidebanť ſugerant propter inopiā, ueriti ne torquerētur, uxores eorum, & liberos, parentes, cognatosq́ cæteros uniuerſos per uim abduxit, protruſos, uerberibus affectos, & omnib. cruciatibus, ut aut indicarent profugorum latebras, aut pro illis dependerent, cum neutrum poſſent, alterum quia neſciebant, alterū quia ipſi nō minus erant pauperes. nec prius abſtitit, q̄ nouis tormentis eos enecaret, inauditoq́ mortis genere, ſuſpenſa de collo ſportula plena ſabulo: ut preſsi onere grauiſsimo ſub diuo in medio foro, uarijs modis uexati, uento, ſole, prætereuntium ludibrijs, miſere deficerent. quod tam crudele ſpectaculum ſic affecit nonnullorum animos, ut aliorum exemplo docti mortem præoccuparēt gladijs, aut uenenis, aut laqueis, in tam miſero rerum ſtatu partem felicitatis exiſtimantes abſq́ cruciatu interitum. cæteri moras inter ac deliberationes correpti, prius quàm ipſi ſibi necem conſciſcerent, uelut ſortito ducebantur iuxta cognationis ordinem, primùm proximi, poſt hos ſecundi atq́ tertij, donec perueniretur ad ultimos: quod ſi quando nullus è cognatis ſupererat, ad uicinos tranſibat ea calamitas. interdum etiam totos uicos & oppida deſolabat, colonis diffugientibus & latebras ubicunq́ ſibi quærentibus. attamen fortaſſe minus mirum fuerit tributorum exactores ingenio barbaros, liberalis inſtitutionis expertes, obſequentes iuſsis herilibus, collectores annuorum redituū, nec facultatibus parcentes nec corporibus, in uitæ quoq́ periculum multos uarijs de cauſis adducere. nunc ipſi legislatores penes quos ſunt iuris regulæ, perinique ſtatuunt, opinionem ſuam magis quàm ueritatem ſecuti, proditorem plecti unà cum liberis: tyrannum uerò unà cum quinque familijs cognatione proximis. libenter diſcerem cur ita. ſi unà peccarunt, ſimul etiam puniantur. quod ſi nec ſocij fuerunt eorum nec imitatores, nec felicitatis uoluptatiſq́ domeſticorum participes, cur interimentur? ideo'ne tantùm quia cognati ſunt? genus enim non ſcelus punitis. nimirum uos o' uenerandi legislatores, bonas habetis familias: alioqui ſi malæ eſſent, opinor nunquam uobis in mentem ueniſſent inſtituta huiuſmodi: imò ne alios quidem ferretis hæc ſtatuere, ut ob cauenda ſcelera innocentes quoq́ inuoluantur alienis periculis. nam hic metus ita cautus debet eſſe, ut tamen non contemnatur cuiuſquam incolumitas. Cæterum qui nimium ſecuritati conſulit, cogitur ſæpe innoxijs non parcere. His rationibus conſideratis noſter legiſlator, ſimulq́ animaduertens quantum hic peccetur ab alijs contra rempublicam, damnauit pariter & negligentiam & inhumanam ſæuiciam: nec paſſus eſt quenquam pro auctario dedi ad luendum alienæ culpæ ſupplicium. ideo diſerte cauit ne filij pro parentibus, néue parentes plectantur pro filijs: ęquum cenſens ut qui peccant, ijdem puniantur etiam, ſiue mulcta pecuniaria, ſiue flagris & cruciatibus, ſiue talione læſi mutilati'ue corporis, ſiue ignominia exilioq́, aut quacunque tandem pœna legitima. dū enim unū genus exprimit, non permittens caput

plecti

plecti pro capite,latenter & de cæteris ſubindicat ſuam ſententiam. Fora,curiæ, tribunalia, ſodalicia, comitia, & ſubdiualis uita quæ cauſis agendis rebusq́; gerendis in bello ac pace peragitur,uiris conueniũt:fœminis uero cura rei familiaris,& domus cuſtodia.uirgines penetralia,mulieres aulam,non egrediantur.duæ ſunt enim ciuitatum ſpecies,maiorum minorumq́;, maiores urbes uocantur,domus uerò minores.harum præfecturæ ſorte obuenerunt,uiris maiorum,hoc eſt reſpublica:mulieribus minorum,hoc eſt res domeſtica. Abſit igitur ut mulier aliquid extra familiæ curam ſatagat, ſed amet ſolitudinem, nec tanquam proſtituta in publico in conſpectu uirorum oberetur,nec niſi ad templum procedat,ac ne tum quidem ſine pudore per forũ frequentiſsimum,ſed turba iam domum reuerſa,ita ut decet mulierem ingenuam & uere ciuilem,perſolutis ſine ſtrepitu uotis atq; precibus ad auertenda mala & bona impetranda. Rixantibus autem pugnantibusq́; uiris mulieres audenter procurrere uelut in auxilium,nõ mediocris fuerit impudentiæ, quando etiam in bello uacationem habent militiæ, ubi de cõmunis patriæ ſalute agitur: adeò decorum & honeſtas fuit curæ legibus,ut ſemper & ubiq; immotum ſeruaretur, quòd in hoc incomparabili bono ſita uideatur uictoria,etiamſi cætera ueniant in periculũ.quod ſiqua tam impotenter amat maritum,ut iniuriam ei factam diſsimulare non ualeat, tamen ſexus memor ſit etiam cum opem ferre parat. periniquũ enim fuerit, ſi ut uirum contumelijs eximat,ipſa ſibi faciat contumeliam,oblita pudoris fœminei,& probrum ſibi concilians ineluibile. itáne decet mulierem conuiciari per uias, & uerbis uti non licitis,ac non potius ſi alius couuicietur fugere obturatis auribus? at nunc nonnullæ procurrunt armatæ non lingua tantum ſed & manibus,naτis exercitatisq́; ad lanificium, non ad protrudendos pulſandosq́; obuios more pugilum.cætera tamen utcunq; tolerari poterant: illud uerò immanis audaciæ fuerit,mulierem inter rixandum inuolare aduerſarij genitalia.Non debet enim hic ualere cauſatio,quòd marito ferre opem conata ſit,ſeuere potius cohibenda eſt audacia:ut nec ipſa poſthac poſsit peccare ſimiliter,nec aliæ petulantiam hanc imitentur,exemplo in eam edito deterritæ. Erit autem pœna,mutilatio manus ipſius, quæ nefaria licentia rẽ illicitã attigit.Laudandi ſane gymnicorũ certaminũ præſides, qui fœminas arcẽt ab huius generis theatris,ne uiros nudatos contemplatæ,probitatẽ pudoris deprauarẽt contemptis naturæ legibus,quæ inſigniter diſcreuit utrumq; ſexum noſtri generis.nam ne uiros quidẽ decet interuenire exutis ueſte mulieribus: ſed uterq; ſexus debet ab altero nudato uiſum auertere, ita ut natura poſtulat. ergo ſi temerarius uiſus reprehenditur, quanto magis manus procaces culpandæ ſunt? nam oculi nonnunquam incidunt in ea quæ uidere nollent, ſi eſſet ipſis integrum. manus uerò cenſentur inter obſequentiſsimas partes corporis, promptæ ad exhibenda nobis miniſteria. Hæc eſt cauſa,quam uulgus afferre ſolet.aliam autem audiui à uiris diuinis,qui pleraſq; leges autumant apertis uerbis ſignificare obſcura myſteria.eſt autem illorum ſententia hæc. Duplex animæ uis, quaſi ſexu diſtincta, coniuncta genere, altera ut maſcula ad mares pertinet, altera ad fœminas ut fœminea: maſcula ſoli deo deuota, parenti,factori,autoriq́; omnium: fœminea uerò pendens à generatione corruptioneq́;

ptioneq́;, & extendens tanquam manum ſuam potentiam, ut in obſcuro apprehendat fortuita, generationi hærens multis modis mutabili, cum debuerit potius amplecti diuinam illam naturam nunquã mutabilem, ter beatam & felicisſimam. Merito igitur lex figurate iubet reſecari quæ apprehendit teſticulos, nõ ut mutiletur corpus parte maxime neceſſaria: ſed ut ex anima excidantur cogitationes impiæ, inſidentes omnibus rebus generationi obnoxijs. teſtes enim generationẽ ſignificant. Addam & illud, unitatẽ eſſe primæ cauſæ ſiue primi autoris imaginẽ, dualitatẽ uero, paſsibilis & diuiſibilis materiæ. quiſquis igitur dualitatem pluris q̃ unitatem faciens arripuerit, ſciat ſe deo præferre materiã. ideo lex æquũ cenſet excidi hunc affectum tanquã ma num ex anima. nulla enim maior eſt impietas, q̃ rebus paſsibilibus aſcribere illius ſummi agentis potentiã. Illi quoq; reprehendendi ſunt qui nõ pro dignitate peccatis pœnas ſtatuũt, percuſſori mulctam pecuniariã, uulneratori ignominiam, homicidæ exilium, furi uincula. nam iſta inæqualitas & diſparitas inimica eſt rectè inſtitutæ reipublicæ. at noſtra lex ęquitatem docet, ut quiſq; pro his quæ facit patiatẽ ſimilia. ſi facultatibus ſui ciuis nocuit, luat de proprijs: corpore uerò, ſi membra læſit aut inſtrumenta ſenſuum. quod ſi uitæ ſtruxit inſidias, ipſe uita mulctetẽ. nam aliam pro alia pœnã exigere in rebus toto genere disſimilibus, ſoluere leges eſt nõ conſtabilire. hoc aũt dico, ſi circunſtantiæ rem nõ uariant. non enim perinde fuerit uerberare parentẽ ac quẽuis alium, conuiciari priuato ac magiſtratui, illicitũ aliquid in ſacro ac profano loco facere, aut in celebritate feſtoq; publico, ac in alio quouis die nõ eximio: & in uniuerſum quæcunq; ſunt huiuſmodi differẽtiæ quæ crimẽ aut minuunt aut exaggerãt. Item ſi quis, inquit, ſeruo ancillæ'ue oculũ extuderit, manumittat eos liberos. quia ſicut in corpore principatũ natura dedit capiti cui ſummũ locũ tanq; regiam attribuit, reliquis mẽbris omnibus quæ à ceruice uſq; ad imos pedes pertinẽt, ei pro baſi ſuppoſitis: ita inter cæteros ſenſus imperium penes oculos eſſe uoluit. ideo hos quoq; in ſublimi collocauit ut principes, & quidem uarijs modis honoratos, ſed pręcipue loco tã inſigni ac conſpicuo. quantam uerò utilitatẽ ex his genus humanũ percipiat, recenſere longũ fuerit, unam tamẽ dicemus eximiã. Philoſophia defluxit quidem è cælo in hominum animos, ſed oculis ſequeſtris deducta eſt in id hoſpitium. nam hi primi conſpexerunt uias, quę à cælo ad nos tendunt, regias. bonorum aũt omniũ, quę uere bona ſunt, fons eſt philoſophia. ex eo ſi quis hauriat ut uirtutẽ ſibi quærat, laudandus: contrà uituperandus qui ſolam inde petit uafriciã. nam alter ſimilis eſt conuiuæ exhilaranti & ſe & ſodalitium: alter uero meribibo ingurgitanti ſe uſq; debacchationẽ tum in ſeipſum, tum in cęteros. nunc dicendũ quomodo philoſophia per oculos deducta ſit in noſtrũ hoſpitium. ſublato uultu in æthere uiderunt illi ſolem, lunã, ſtellas fixas & erraticas, ſacratam cæli militiã, & ipſius mundi ornatũ. adhæc ortus harum occaſusq;, choreas concinniſsimas, ſtatos circuitus, coniunctiones, defectus, emerſiones. deinde incrementa detrimentaq; lunæ, ſolis motus tranſuerſos à meridie ſeptemtriones petentis, ac rurſum recipientis ſe ad partes auſtrinas à ſeptemtrionalibus, atq; ita uariantis annua tempora, ad abſoluenda maturandaq; omnia, multosq; alios effectus mirificos. ijſdem colluſtrantibus ae

rem,terras,maria,cuncta hæc mens percepit ipſorum indicio: & quæ per ſe uidere non potuerat,eorũ ope contemplata,nõ hic ſubſtitit:ſed ulterius progreſſa diſcendi ſtudio,& ſpectandi dulcedine,rationibus coniecturiſq; aſſecuta eſt,hæc non temere ferri ſuopte impetu,ſed gubernari dei prouidentia, quem parentẽ conditoremq; rerũ nominare fas eſt. Item nõ eſſe hęc infinita, cum circumſcribanť unius mundi terminis,orbe illo extremo ceu urbẽ includente,ſtellis fixis conſpicuo.porrò illum ſummũ parentẽ lege naturæ curare ſuam progeniẽ,tum uniuerſitatẽ ipſam, tũ partes eius ſingulas. amplius conſiderauit quænã ſit eſſentia rerum uiſibiliũ, & num eadẽ omnium quæ mundo continenť,an aliarũ alia:tum quæ ſingularũ materia,quæ'ue cauſa finalis, quæ uires quibus conſeruanť,& utrũ hæ corporeæ an incorporeæ.nam horum & ſimiliũ ſcrutatio,nihil aliud appellari poteſt q̃ philoſophia,ſicut ipſe ueſtigator proprie diciť philoſophus. nã mũdi cõſideratio, & contentarũ in eo ſtirpiũ atq; animantiũ,tum exemplorũ intelligibiliũ & effectuum ſenſibilium,quidq; in his ſingulis inſit uirtutis aut uitij, res eſt hominis ſtudioſi cognitionis,auidi contemplationis,& uere philoſophi. at hoc ſummũ generis humani bonum acceptũ fertur oculis: quos dignatos opinor eo priuilegio, quia ſunt dilucidiores cæteris ſenſibus & magis illuſtrant animã. habẽt quidem omnes familiaritatẽ quandã cum eo, uerũ hic tanq; cognatione proximus primũ locũ obtinet,ſicut multis argumẽtis licet colligere. quis enim neſcit gaudẽte animo ſubridere oculos hilariter:ſicut eodẽ mœrẽte ipſos quoq; ſubmitti ac langueſcere. q; ſi grauior premat moleſtia,lacrymas etiam exprimit. ijdem per iram tumeſcunt,& ignitũ quid dã tuẽtes ſuffunduť ſanguine: remiſsiores uerò præ ſe ferũt manſuetudinẽ. inter ratiocinandũ conſiderandúmue ſtant immotæ pupillæ & ipſæ cogitabundę quodãmodo: fatuorum aũt oberrant,quorũ ne oculi quidem poſſunt quieſcere præ ſtulticia. deniq; omnibus animi affectibus afficiunť & oculi, uarijs mutationibus declarãtes naturalẽ quandã cognationẽ. equidẽ nullã opinor inuiſibilis rei tam euidentem imaginem à deo factam,q̃ rationis oculos. Ergo ſi quis conuictus fuerit hunc præcipuũ ſenſum dolo malo impetiſſe,& extudiſſe oculũ ingenuo homini,talionẽ feret. ſin ſeruo,non item. non q; uenia dignus ſit, aut minus peccauerit: ſed quoniã ſi talione ageret ſeruus,infeſtiorẽ herum eſſet habiturus, acceptæ calamitatis ſemper memorẽ,& implacabiliter uindictã meditantem quotidie, donec eum iniquis iuſsis uſq; magis ac magis grauatũ ad mortem adigeret. Proſpexit igitur lex ne uel maleficiũ ſinereť impunitũ, uel orbatus oculo grauiora patereť inſuper, ſtatuens abſq; controuerſia mancipiũ manu mitti,cui herus extudiſſet oculũ. Sic enim dupliciter mulctabiť,& precio ſerui & miniſterio:tum quod eſt utroq; grauius,maximo afficiet beneficio quẽ maluiſſet habere ſemp obnoxiũ ſuæ ſæuitię. at læſus duplex habebit ſolatiũ, libertatẽ lucratus,& ereptus ſæuo imperio. eadẽ lex iubet uel pro dente excuſſo libertate donari mancipiũ. cur ita? q̃ a uita nihil precioſius, cuius inſtrumentũ natura dentes fabricauit ad ciborũ diſpenſationẽ. his enim cõciduť, dictis ab edendo detorto uocabulo,ſicut molares dicuntur qui attritu fruſta cõminuunt. quapropter ille rerum parens & cõditor, cuius nullum opus eſt ſuperuacuũ,dentes non ut cætera membra naſcenti ſtatim addidit, ne infan-

tem

tem lacte nutriendum grauarent inutiliter,& fontes uberũ per quos alimenta deriuantur,uexarent inter ſugendum;ſed in tempus præſtitutum, hoc eſt ablactandi,exortum eorum diſtulit, quos prius abdiderat: ſcilicet quia iam ſolidiores cibi hæc inſtrumenta poſtulant,ceſſante nutrimẽto lacteo.Siquis igitur præ nimia ſuperbia dentem ſeruo excuſſerit, priuaritq; hominem inſtrumento ad ſuſtentandam uitam neceſſario, manumittat læſum tam grauiter,& mulctetur uiuo inſtrumento cariturus eius miniſterijs. Dicet aliquis, Ergo pari pœna uindicatur dens & oculus? Reſpõdebo:& meritò:par enim utriuſq; uſus eſt,in ſuo duntaxat officio,in aſpectu oculi, dentis uerò in edendo.imò ſi hæc diligenter inter ſe comparentur,apparebit oculum eſſe honeſtiſsimam partem corporis, ut contemplatorem cæli quo nihil in mundo auguſtius:dentem uerò non minus utilem,ut qui præmandendo cibos uitæ ſit adminiculum.præterea uiſu orbatus poteſt nihilominus uiuere: dentes uerò extuſos ſequit̃ mors miſerabilis.Hos igitur ſi quis infenſus ſeruo adimat, ſciat ſe ipſi famem in annona quantũlibet bona inuehere ſuis manibus. quid enim proderit ciborum copia per ſummam domini crudelitatem ſpoliato inſtrumentis ad ueſcendum neceſſarijs? & hæc eſt cauſa cur alibi interdicatur nequis fœnerator à debitore molam ſuperiorem inferiorémue ſumat pro pignore,non ſine præfatione legis,quòd qui hoc facit,oppignorari ſibi ſinit uitam hominis.nam qui aufert uitæ ſuſtentacula,fit homicidio proximus, non parcendo uel animæ.Intantũ autem ſolicitus fuit legiſlator,ne quis alteri necis cauſam præberet,ut eos etiam qui cadauer fatali morte defuncti hominis attigiſſent,impuros pronunciet,tantiſper dum ſe lauacro purificarint.à templo autem etiam poſt purificationem tales arcentur per ſeptem dies, iubenturq; tertia latere atq; ſeptima. præterea funeſtam domum ingreſſos lex uetat quicquam attingere prius quàm abluãtur unà cum ſuis ueſtibus.eo enim contactu uaſa & quamcunq; ſupellectilẽ pollui iudicat. nam anima facit hominem,qua demigrante reliqua contaminantur omnia, deſtituente ſe diuina imagine.mens enim refert dei ſimilitudinem, formata iuxta exemplarem ideam illius ſupremæ ſapientiæ.Addit lex,impurum fieri quicquid ab impuro tangitur,per contagionem uidelicet.Videtur autem late patere hoc ſacrũ oraculum,non conſiſtens intra corpus, ſed amplius inquirens etiam in mores animæ. nam proprie loquendo impurus dicitur quiſquis eſt iniuſtus & impius,cui nulla iuris humani diuiniq; reuerentia,qui omnia miſcet conturbatq; propter immoderatos ſuos affectus & uitia nimia. proinde quęcunq; aggreditur negocia,omnia reprehenſionẽ merẽtur,ut uitiata per autoris ſui nequiciam.Sicut ediuerſo actiones bonorum uirorum laudantur,per uirtutem eorum meliores redditæ: quandoquidem ita natura comparatum eſt,ut effectus ſimiles fiant ſuis autoribus.

PHILONIS IVDAEI

DE CIRCVMCISIONE.

CAPITA legum ſpecialium, id eſt decem præcepta quę uocant decalogũ, ſuperiore libro diligẽter tractauimus: nũc ſupereſt ut ſpeciatim mandata conſideremus, ordine quo in ſacris literis ſunt prodita. intiũ aũt faciam à re iuxta multorum opinionem ridicula. Ridetur enim maiorũ noſtrorum circumciſio, quamuis in nõ mediocri honore habita etiam apud gentes alias, præſertim Ægyptiã, præcellentẽ hominum tam frequentia ꝗ̃ ſapientia. ideo conuenientius erat abſq; cauillis puerilib. prudenter & ſerio quærere cauſas cur is mos inualuerit, ꝗ̃ præpropera ſentẽtia damnare facilitatẽ gentium nobilium, cum ueriſimile ſit nõ temere circumcidi tam multa hominũ milia, perferreq; cruciatus mutilationis in ſuis & chariſsimorum pignorũ corporibus: imò eſſe cauſas permultas quæ ſuadeãt ab hoc priſcorum inſtituto non diſcedere, ſed quatuor præcipuas. Vnam, ut caueãt morbus curatu difficilis, quem uocant carbunculum, opinor ideo ſic appellatum, quod urat inflammatione, quę præputiatis facilius innaſcitur. alterã, ut totum corpus ſit purius, nec impediat officia ſacerdotalis ordinis: quamobrem etiam radunt corpora Ægyptij ſacrifici, ne quid ſordiũ uel ſub pilis uel ſub præputijs hæreat, quod poſsit obeſſe puritati ſacris debitæ. tertiã, ꝗ cordis ſimilitudinẽ quandam habeat circumciſa hæc particula. ambę enim generationi ſeruiunt. nam ab altera ſpiritus animales, ab altera geniture proficiſcuntur. ideo priſci æquũ cenſuerũt occultæ illi potioriq́;, ceu fonti ſenſuum animi, adſimilare hanc uiſibilem, unde origo craſsiorũ ſenſuũ corporis. quarta porrò cauſa ſumme neceſſaria, eſt cura fœcunditatis & numeroſę ſobolis. aiunt enim ita ſemen recta eiaculari integrum nec diffluens per ſinus præputij: & ideo circumciſas gẽtes fœcunditate pollere, eſſeq; populoſiſsimas. Hęc ſunt quæ ad aures meas peruenerũt, tradita per manus à diuinis uiris noſtris maioribus, qui Moſis placita diligenter explicauerunt ſuis interpretationibus. equidem præter iam dictas rationes per circumciſionem ſignificari arbitror duo quædam ualde neceſſaria. unum, excisionem uoluptatũ quæ mentẽ faſcinant. quoniam enim inter omnes uoluptatũ illecebras principatũ tenet uiri cõgreſſus cũ muliere, inſtrumentũ eius legiſlatores mutilari iuſſerũt, innuẽdo reſecãdas uoluptates ſuperfluas, nõ unius tãtũ huius generis, ſed oẽs per unam ſubindicantes. alterũ uerò, quo moneant abijcere arrogantiã, graue morbũ animæ. quidã enim uelut præclari fictores, iactant ſe poſſe hominẽ animal pulcherrimũ producere, et inflati hac ſuperbia gerũt ſe pro dijs, uero autore generatiõis diſsimulato, cũ tamẽ eũ errorẽ cõſideratis alijs quibuſcũ uerſant, potuerint corrigere. multi eñ ſunt inter eos uiri ſteriles, & infœcundæ mulieres multæ, atq; ita utriq; cõſenuerũt in orbitate. hæc igit̃ praua opinio excidenda eſt ex anima, ſicut & cætera quæcunq; pietati repugnãt. uerũ de his hactenus. nunc uertendus eſt ſtilus ad leges ſpeciatim proditas, ac primum ad eas quibus debetur intium, pertinentes ad caput de monarchia.

PHILONIS IVDAEI
DE MONARCHIA
LIBER PRIMVS.

QVIDAM ſolem & lunam cæteraq́; ſidera crediderunt eſſe deos rerum dominos, ad quos omnium quæ fiũt cauſas retulerunt. at Moſes opinatur mundum & creaturam eſſe, & more amplæ ciuitatis magiſtratus habere ac ſubditos: magiſtratus, quotquot in cælo ſidera uel fixa uel erratica: ſubditorum uerò loco naturas quæ lunam inter & terras degunt in aere. cæterum dictos magiſtratus nõ eſſe poteſtatis liberæ, ſed ſubpræfectos unius patris rerum omnium, ad cuius imitationem iuſte legitimeq́; adminiſtrent ſingula negocia. ſed hebetes quoſdam quia ſummum illum rectorem non uideant, inferioribus iſtis, quaſi liberæ poteſtatis eſſent, cauſas rerum attribuere. quorum ignorantiam ſacer legislator caſtigat uerbis his: Caue ne conſpicatus ſolem, lunam, ſidera, omnemq́; cæli ornatum, opinione falſus adores ea. Recte admodum & pulchre fallaciam uocat, diuinum cultum rerum ſupradictarum. nam quidam animaduertentes ſolis proceſsibus ac receſsibus temperari anni tempora, quibus animalia, ſtirpes, fruges, proueniant matureſcantq́;, lunam uero miniſtram ſolis & abſentis uicariam, ut quæ noctu præſit rebus quibus ſol interdiu, alias item ſtellas afficere uarie terreſtria, in errorẽ inducti ſunt inexplicabilem, ſuſpicati nullos eſſe deos præter hos. quòd ſi ſtuduiſſent per rectam uiam incedere, ſtatim didiciſſent, quòd quemadmodum noſtri ſenſus miniſtri mentis ſunt, ſic & ſenſibiles iſti magiſtratus miniſtri ſunt illius intelligibilis, boni conſulentes cenſeri ſe in ſecundo ordine. ridiculum autem eſſet opinari, mentem in nobis, cum ſit parua & inuiſibilis, præeſſe inſtrumentis ſenſuum: illam uerò uniuerſalem maximam perfectiſsimamq́; non habere regnum in reges ipſos, inuiſibilem in uiſibiles. ergo credendum eſt omnes illos cælites qui percipiuntur ſenſibus, nõ eſſe ſui iuris, nec habere poteſtatem propriam, ſed ſubpræfectorum tenere ordinem, ſic natura factos ut ſint obnoxij, quamuis ſummus ille rector non repoſcat ab eis rationem, propter uirtutem ipſorum eximiam. Itaq; tranſcenſa per cogitationem omni uiſibili eſſentia, pergamus ad cultum illius inuiſibilis qui ſola mẽte percipitur, ſolus deus deorum tam intelligibilium quàm ſenſibilium, atq; etiam rerum cunctarum opifex. quòd ſi quis religionẽ quæ ſempiterno conditori debetur, alteri iuniori aut creato tribuat, inter inſanos referendus eſt ac impios. Sunt item quidam qui aurum argentumq́; ſtatuarijs, quaſi deos fingere ſcientibus, ſuppeditant. hi mox acceptam rudem materiam ad exemplar mortale formant, ut (quod eſt abſurdiſsimum) talia ſimulacra pro dijs colantur, fanis conſtructis & dedicatis altaribus, honorenturq́; pompis, ſacrificijs & cæteris ritibus atq; ceremonijs per ſacrificos & ſacrificas auguſtum in modum exquiſitis cura quoad fieri poteſt maxima. id

rerum pater uetat prædicens: Non facietis uobis deos aureos & argenteos. tantum non expreſſe docens, ne ex alia quidem ulla materia deos manu faciendos eſſe, quando præcipuis duabus interdicitur. argentum enim & aurū primatū in metallis obtinent. Verùm præter hoc apertū interdictū, uidetur mihi ſubeſſe hic & aliud præceptum utile moribus, auaros ualde arguens, undecunq; argentum & aurum ſibi quærentes, & acquiſitum tanquam numen recondentes in penetralibus, totam ſuam felicitatem acceptam illi ferendo. quin & illos qui cum non poſsint proprias diuitias colere, quòd his careant, alienas mirantur, nō minus auari quàm illi priores: quos adoraturi mane ad ędes eorum tanquam ad ſanctiſsima templa curſitant, bona petituri ab his quaſi numinibus. Hos alibi quoq; lex admonet: Idola non conſectabimini, nec facietis uobis deos fuſiles: figurate docens, diuinos honores non conuenire diuitijs. auro enim argentoq; ferme conſtant diuitiæ, quas uulgus ſectatur ſub illius cæci Pluti nomine, cui ſoli ſe debere felicitatē exiſtimat: hoc eſt ſimulacris, ut ſcriptura loquitur, umbris & uanis imaginibus, nihil ſolidū firmúmue habentibus. feruntur enim ultro citroq; uentorū in morem. id uerum eſſe argumento certiſsimo colligitur: quia ſicut interdum repente aduolant, ita prius quàm prehendantur, poſſeſſore illuſo rurſum auolant. atq; etiam cum adſunt maxime, ſpeculares quaſdam repræſentant imagines, præſtigias ſenſuum, ludibriaq; inſtabilia. Sed quid opus eſt faſtum iſtum & opulentiam, quam ſibi homines fingunt, uanitatis coarguere, cum nō deſint qui exiſtiment animalia ſtirpesq;, & quicquid gignitur ac corrumpitur, perpetuo fluere, detrimentis tamen obſcurioribus quàm ut ſenſui pateat, quòd naturæ uelocitatem uiſus quantumuis acer aſſequi nequeat. Nec tantùm opulentia gloriaq; habent ſua ſimulacra & inanes imagines, uerùm & omnes iſti fabuloſi quos poetæ cōmenti ſunt contra ueritatem propugnatores mendacij, nouis dijs uelut è machina introductis, ut ille uerus ſempiternusq; obliuioni traderetur. & quo facilius homines alliceret, carminibus, numeris metrisq; ornarunt mendacium, rati ſe fucum facturos lectoribus. Nec hoc contenti aſſumpſerunt in fraudis ſocietatem pictores & ſtatuarios, ut colorum ſpecie figurisq; affabre factis & expolitis ſpectatores ineſcatos ſubigerent; iniectis in præcipuos ſenſus uiſum auditumq; laqueis, alterum captum inanimis pulchritudinibus, alterum uero ſuaui incantatione poetica, inſinuante ſe in animam & uires eius labefaciente atq; conſtantiam. Propterea legiſlator non ignarus ad quantam molem iſta uaniſsima perſuaſio intumuerit, quantoq; ſtipata ſit plerorumq; hominum imperitorum ſatellitio, ſponte ſua potentiam eius protegentium, ueritus nequando meditatores incorruptæ ueræq; pietatis, ab ea tanquam torrente raperentur inuoluerenturq;, profundos ſanctitatis typos in auditorum mētes imprimit & inſcalpit, ne unquam deleantur confundantúrue iniuria temporum, continue cantionem eandem repetens: unum eſſe deum conditorem factoremq; rerum uniuerſarum, & hunc dominari creaturis omnibus, quandoquidē uere firma conſtansq; penes ipſum ſolum eſt autoritas. Dictum eſt autē omnes uiuere, quicunq; deo uero adhærent. an non igitur feliciſsima & ter beata uita fuerit, unum rerum autorem antiquiſsimū colere potius, quàm hoc rege poſthabito uenerari ianitores

nitores eius apparitoresq́ꝫ? nam uitæ huius immortalitas relata eſt in naturę tabulas, duraturis in æternum unà cum mundo literis. Difficile quidem uidetur quęrere percipereq́ꝫ patrem & rectorem uniuerſorum, ſed conandum tamen impigre. occurrunt autem hic duo præcipue quærenda menti germane philoſophanti. Vnum, an ſit deus, quod negat quorundam peſsima impietas: alterum, quid ſit deus. horum primum non magno diſcitur negocio: ſecundum uerò non ſolum difficile eſt diſcere, ſed etiam fortaſsis impoſsibile. conſideremus utrumq́ꝫ. Opifices plerunq́ꝫ noſcuntur ex opificijs. quis enim inſpecta ſtatua uel tabula, nõ ſtatim intelligit pictorem uel ſtatuarium? quis ueſtibus, nauibus, domibus inſpectis, non cogitat textorem, materiarium, cæmentarium? item dum aliquis adit urbem cuius bene conſtituta ſit res publica, ornataq́ꝫ pulchris legibus, quid aliud credet quàm bonos ei magiſtratus præeſſe? ſic qui uenit in hanc ueram Megalopolim, mundum uidelicet, uidens terrę montana & campeſtria plena ſtirpibus & animalibus, amnibus perennibus & torrentibus, pabulis & maritimis ſubuectionibus, tum aeris temperiem & mutationes uicesq́ꝫ annuas temporum, ad hæc ſolem lunamq́ꝫ noctis & diei principes, cæteraq́ꝫ ſidera uel fixa uel erratica, totiusq́ꝫ cæli choreas & ambages: nónne uerißimilem atq́ꝫ adeò neceſſariam cogitationem de horum patre conditore atq́ꝫ rectore concipiet? nullum enim artificioſum opus ſponte prouenit. mundus autem arte ſumma factus eſt, dubio procul à conditore optimo ac perfectiſsimo. Ita iam eſſe deum percepimus. Nunc eſſentiam huius, quamuis ueſtigatu inuentuq́ꝫ perdifficilem, tamen quoad fieri poteſt ſcrutari libet. nihil enim magis quàm uerus deus quærendum eſt, etiamſi eius inuentio ſupra uires humanas ſit: quandoquidem ipſum per ſe diſcendi ſtudium incredibilem affert uoluptatem ac lætitiam, ſicut teſtantur quicunq́ꝫ non ſummis labris deguſtarũt philoſophiam, ſed affatim oblectati ſunt dogmatum eius epulis. horum enim ratio ſublimis à terris rapta incedit per æthera, totum cælum cum ſole ac luna perluſtrans ſtudio uiſendi omnia, quamuis hebetiore uiſu uix ferat clariſsimum ſinceriſsimumq́ꝫ ſplendorem effuſum obuiam, ita ut animæ oculis caliget ad eius radios, & quaſi tentetur quadam uertigine. nec tamen ab incepto deſiſtit præ laſsitudine, ſed inuicta contẽtione pergit contemplari pro uiribus, uel ad ſecundam palmam aſpirans, ſicut in ſacris certaminibus, quando nõ datur primam aſſequi. poſt imaginationem autem ueri cõiectura ſecundum locum obtinet, in quantum non diſcrepat à bonis rationibus ac probabilibus. Quemadmodũ igitur certo ſcire non poſſumus, cuiuſq́ꝫ ſtellæ qualis ſit eſſentia, quærimus tamen alacriter, oblectamurq́ꝫ rationibus uerißimilibus propter genuinum diſcẽdi deſiderium: ad eundem modum licet uerum illud ens deum non ualeamus cernere, debemus indeſinenter eum quærere, quando hæc conſideratio uel per ſe ipſa citra inuentionem, res eſt ſummę deſiderabilis. nam nec corporis oculis quiſquam uertit uicio, quòd cum non poſsint ſolem ipſum obtueri, radiorum ab eo in terram defluentium ſplendorem extremum aſpiciunt. quapropter amicus dei Moſes & myſteriorum eius interpres, ſupplex precatur: Oſtende mihi teipſum: tantum non diſerte proclamare coactus, Eſſe te docente mundo didici, qui me ut filius de patre, ut opus docuit de artifice. quæ por

rò tua ſit eſſentia cum ſcire cupiã, qui me hoc docere poſsit in uniuerſo mundo inuenio neminem. oro igitur ut exorari te patiaris ab amico ſupplice, & qui ſolus potes opem afferas. Sicut ènim lux à nulla re illuſtratur, ſed ſeipſa oſtendit, ſic tu te ſolus potes oſtendere. ſit ergo uenia confugere ad tè audenti propter penuriam magiſtrorũ in ſummo diſcendi deſiderio. Ad hæc deus: Ardorem diſcendi probo ut meretur, cęterum quod petis, neminem natum impetrare fas eſt. tibi tantum largiar quantum conuenit. nec enim quicquid ego dare poſſum facile, id & homo poteſt accipere. ideo cum dignus ſis mea gratia, donaberis omnibus quorum capax es muneribus. mei uerò noticiam tantum abeſt ut natura humana capiat, ut ne totum quidem cælum totúsue mundus poſsit eam capere. Noſce teipſum, nec ſinas te cupidine rerum quibus impar es abripi, & ſublimiora te noli plus æquo appetere. potieris enim omnibus, quibus potiri fas erit. His ille auditis preces iterat. Perſuades, inquit, mihi me nõ poſſe manifeſtam imaginationem tui mente concipere: oro tamẽ, ut ſaltem gloriam tuam uidere liceat. gloriam dico poteſtates quarum ſtiparis ſatellitio, quæ hactenus ignoratæ miro me torquent cognitionis deſiderio. Tum deus: Quas quæris poteſtates, utiq; intelligibiles ſunt, non uiſibiles, ſicut ipſe ſum inuiſibilis & intelligibilis. intelligibiles inquam, non quiam intellectæ ſint, ſed quia ſi comprehendi poſſent, duntaxat mente, nõ ſenſibus, eſſent comprehenſibiles, cum mentis natiuus uigor talium rerum ſit capacior. attamen quamuis earum eſſentia ſit incomprehenſibilis, uidere licet ſigillum quoddam & effigiem earum efficaciæ: quemadmodũ apud uos anulis in ceram impreſsis ſimilémue materiam, exprimuntur figuræ uariæ, & quidem integræ omnibus ſui partibus. tales cogitandæ ſunt poteſtates, quę mihi aſtant pro apparitoribus, & qualitates formaſq; addunt rebus qualitate formaq; carentibus, abſq; ullo ſempiternæ ſuæ naturæ detrimento. hæ non temere ideę nominantũ à quibuſdam ueſtratibus, quia ſingula *ἰδιοποιῶσι*, hoc eſt ſuam cuiq; reddunt proprietatem, inordinata redigunt in certum ordinem, infinita, indeterminata, informia formant, definiunt, terminant, & in uniuerſum deteriora in melius reparant. Non eſt igitur quod ſperes te percepturum unquam uel meipſum, uel ullam è meis poteſtatibus. quorum aũt capax es, libenter (ut dixi) facio tibi copiam. patebit tibi mundi & eorum quæ in ipſo continentur ſpectaculum, non corporis, ſed mentis peruigili colluſtrandum comprehendendumq; oculo. tu modo perge amare indeſinenter ſapientiam, quæ ſuos diſcipulos explet laudatiſsimis honeſtiſsimiſq; placitis ac ſententijs. His auditis confirmatum eſt in eo ſapientiæ ſtudium, & hodieq; ad rerum inuiſibilium amorem excitat omnes ſui ſimiles, complectens tum populares, tum eos qui aliunde tranſitionem fecerunt ad meliorem ordinem: alteros ut à nobilitate non degeneres, alteros ut in generis ſocietatem aſcitos à nobilibus. quales uocantur proſelyti ſeu aduenæ, quòd poſtquam aliunde uenere nouelli coloni ſint aſcripti in ciuitatem, qui contemptis figmentis fabularum, ſincera inſtituta recipiũt. omnes autem æquo iure uti uoluit tam aduenas quàm indigenas, ueteres ciues admonens ut hos nouos nõ ſolum honorẽt, uerum etiam eximia proſequantur beneuolentia. & merito. Cum reliquerint patriam, cognatos amicoſq; pietatis ergô ſanctitatiſq;, nõ

excludan-

excludantur ab aliȷs ciuitatibus,familiȷs,amicitiȷs,ſed pateāt receptacula hominibus ad religionē ueram transfugientibus. nam unius dei cultus eſt amoris mutuæꝗ; beneuolentiæ uinculum inſolubile. exæquatis autem honore iureꝗ; cum aliȷs ciuibus,propter abdicatam ſuperſtitionem traditam ſibi dudum à maioribus, non permittit effreni linguę petulantia conuiciari diȷs creditis falſa perſuaſione aliarum gentium,ne & illæ iritatæ prorumpant in uoces nefarias contra deum optimum maximum, nimirum non docti uerum à falſo diſcernere propter deprauatam inſtitutionem & errorem iam inueteratum.interdum tamen reperiuntur quidam è ciuibus,qui omiſſo unius dei cultu à pietate deficiunt,& ordinem ſuum deſerunt,plectendi pœna ultima, quòd tenebras præponant luci clariſsimæ, & data opera mentem excęcant, cum potuerint uerū cernere. permiſſum eſt autē cuiuis bene nato educatoꝗ; & maiorum uirtutis æmulo,à talibus ſine mora pœnas ſua manu exigere,nō expectato aſſenſu ſenatus & iudicum,imò ne delato quidem nomine: & ſequi animi amantis deum infeſtiꝗ; uiciȷs impetum concitati aduerſus impios nulla dignos clementia,ſemel accepta poteſtate ſenatus,iudicum,prętorum, tribunorum,accuſatorum,teſtium,legum,populi, ut abſꝗ; omnibus impedimentis intrepide pro pietate decertare liceat.& extat in ſacris legum uoluminibus exemplum tam præclari facinoris. Vir quidam conſpicatus ciues ſuos in amplexus exterarum ruere,pelliciꝗ; harum blandiciȷs in ritus alienos à religione patria,atꝗ; etiam ſacris earum initiari, principem eius factionis & legū contemptus autorē pręferocē (iam enim propalam oſtentabat audacia nefaria; & ſimulacris mactabantur uictimæ) in conſpectu totius populi ſurore diuino percitus,dimotis turbis quæ ad ſpectandum conuenerant,fortiter aggreſſus interemit unà cum muliere: ipſum quia facilem ſe diſcipulum præbuerat ad diſcenda quæ ſatius fuiſſet dediſcere,illam uerò quòd malicię nequiciæꝗ; magiſtra fuerat.id tam calidum facinus repente uiſum caſtigauit plurimos,& reuocauit ad officium. Quocirca deus laudauit ſtrenue nauatā operam iniuſſu magiſtratuum, & promptam alacritatem honorauit duplici præmio,pace ac ſacerdotio:tum quia iudicauit immunē à militia debere eſſe in poſterum propugnatorem diuini cultus fortiſsimum: tum quia ſacerdotalis honor pietati debeatur merces propria,quæ eſt profeſsio ſeruiendi cæleſti parenti optimo,cui ſeruire optabilius eſt quàm regnare,nedum eſſe liberum.non deſunt tamen quidam prolapſi eò inſanię, ut ne receptum quidem ad pœnitentiam ſibi reliquum faciant,ad cultum ſimulacrorum præcipites, confirmantes eam ſeruitutē literis,non in chartula ſcriptis ſicut mos eſt mancipiorum,ſed inuſtis in corpus ferro ignito ne deleri queant poſtea.nam hæ non obſcurantur ullo tempore. At legifer Moſes uir ſanctiſsimus idem propoſitum per omnia cætera tenuit,utpote ueritatis amator atꝗ; magiſter,cunctis ſuæ gentis hominibus cupiens hanc imprimere in præcordia, procul reiectis falſis opinionibus.proinde cum ſciret hunc errorem uitæ non mediocriter foueri prauis diuinationibus,totum hoc genus auerſatur maxime, diuinos cunctos arcens in perpetuū à ſua republica,ſacrificos, expiatores, auſpices,prodigiorum procuratores,incantatores,ſortilegos. omnes enim hi coniecturis ducuntur in ſpeciem probabilibus, eaſdem res aliter atque aliter

interpretando, tum quia ſubiectum eorum nõ habet naturam ſtabilem, tum quia ipſi carent ratione accurata examinandi conceptus ſuarum mentiũ. impietatis apparatus iſti ſunt. quare? quia qui attendit his & obſequit', credens hinc pendere bona malaq́, contemnit autorem rerum omnium: nec intelligunt ſe uitæ curas cõmittere incertiſsimis alitum motibus per aerem ultro citroq́ uolitantiũ, & reptiliũ è terræ cauernis quærendi cibi cauſa proreptantium: item uiſceribus pecudum, cruori & caſsis anima cadaueribus collapſis ut mutentur in deterius. requirit enim lex in huic ciuitati aſcripto abſolutam ſcientiam, nõ iſtarum artium quibus uulgus inſtituitur à teneris, quales ſunt diuinationum ſortilegiorumq́ coniecturis nitentium: ſed certę perſuaſionis & ueritatis indubitatiſsimæ qua deus & pietas perdiſcitur. ſed quoniã à natura inſitum eſt hominibus prænoſcendi futura deſiderium, & ideo multi ſe ad aruſpicinam ſimilesq́ diuinandi artes applicãt, ſperantq́ harum ope ſe fore uoti compotes, cum tamen ſeipſæ uanitatis coarguant, ſeuere uſus earum interdicitur. nec enim defore pietatis ueræ cultoribus futurorum præſcientiam: exoriturum repente prophetam aliquem qui uaticinetur correptus numine, nihil de ſuo dicens (nec enim ſcit quid dicat qui uere diuinat) ſed quicquid proferet quaſi alio dictante interpretans. deus enim per prophetas loquitur, quibus pro inſtrumentis utitur ad ſignificanda quæcunq́ uoluerit. Hæc & ſimilia poſtquã de uno uero deo cognoſcendo uates legifer nos præmonuit, deinceps præſcribit quo ritu eum coli oporteat.

PHILONIS IVDAEI
DE MONARCHIA
LIBER SECVNDVS.

DEI templum alterum ſummum uerumq́ exiſtimandum eſt, mundus hic uniuerſus, cuius ſacrarium ſit cęlum in tota rerum natura præſtantiſsimũ, donaria uero ſidera, ſacerdotes & æditui poteſtates angelicæ, animæ carẽtes corporibus, non quemadmodũ noſtræ contẽperatæ è rationali brutaq́ natura, ſed totę quantæ ſunt intellectu præditæ, ratione ſinceritatis unitati ſimiles: alterum uerò manufactũ. non erat enim reprimendus impetus hominum ad pietatem properantium, & grata ſacrificia pro acceptis beneficijs reddere parantium, aut pacem ueniamq́ petentium. proſpectum eſt tamen ne uel paſsim uel uno loco plura templa dedicarẽtur æquiſsima ratione, quandoquidem unus deus non niſi unicũ ſibi dicari poſtulare uidetur. ac ne apud priuatos quidem focos licet rem diuinam facere, ſed uel ab extremis terris ad hoc templum proficiſci iubentur ſacrificaturi, hac quoq́ de cauſa quo morũ experimentũ de ſe præbeant. nemo enim niſi caſte pieq́ ſacra facturus ſuſtineat relictis cum patria cognatis amicisq́ peregrinari, & diuelli à neceſſarijs coniunctiſsimisq́ affectibus. id uerum eſſe ap

paret

parет cuilibet. innumeri enim ex innumeris ciuitatibus terra mariq; ab oriente, occidente, ſeptemtrionibus, meridieq; ſingulis feſtis ad templum hoc confluunt, quaſi ad quoddam commune refugium uitæ negocioſæ ac tumultuariæ: ut ibi tranquillitate inuenta remittant animum, ſepoſitisq; curis quibus per totam uitam grauantur, reſpirent paulifper degentes hilariter, conceptaq; bona ſpe uacent rei cum primis neceſſariæ, ſanctitati religioniq;, inter ſe quoq; nouis coniuncti amicitijs, & promiſcuis epulis ac libationibus inſtaurata firmataq; concordia. eius templi extimus ambitus longe lateq; patens, munitur quatuor elegantiſsimæ ſtructuræ porticibus: quarum ſingulæ duplici conſtant ordine, materie, marmoribus, artificumq; ingenio ſo labore architectorumq; cura ornatiſsimæ. ſed ordo interior eſt ſubmiſsior, & in apparatu plus auſteritatis præ ſe fert. in medio templum ipſum nullis uerbis enarrabile, quantum licet ex his quæ foris ſpectantur coniecturam facere. nam intima nemini uidere fas eſt, præterquam ſoli ſacerdotum principi, & id ei quoq; uno die duntaxat anniuerſario permittit̃, quo introſpicit omnia. infert aũt odoramẽta & foculũ cũ ignitis carbonibus. ibi multo ſuffitu facto fumus circumquaq; offunditur, & uiſum offuſcat, nec ſinit longius proſpicere. Cum enim ſit ingens & in magnam ſubſtructum altitudinem quamuis in loco ſitum non admodum edito, inſtar celſorum montium attollitur. eius ſtructuræ amplitudo eximia miraculo eſt omnibus ſpectatoribus, præſertim hoſpitibus uiſentibus, & cum alijs publicis ædificijs conferentibus uel pulchritudinem huius uel gentis in hoc opere magnificentiam. Lucus autem nullus eſt intra dictum ambitũ, quia lex id multis de cauſis uetuit. primo quoniam uerum templum non amœnitates poſtulat, ſed ſeueram caſtimoniam. deinde quia non eſt fas importare quæ faciunt ad uirorem arborum, hoc eſt brutorum excrementa & hominum. tertio quia ſilueſtris materiæ nullus eſt uſus, cum ſit ut poetæ loquuntur, telluris inutile pondus: mitiores uerò arbores quæ mites fructus ferunt, parum cordatos à religione retraherent. præterea condenſa ſiluarum maleficis conueniunt, ex latebris ſecuritatem & inſidiarũ occaſionẽ quærentibus. at aperta loca & propatula proſpectũq; introgreſſorũ & obambulantiũ late admittentia, ſacris ſunt aptiſsima. reditus aũt hoc templũ habet nõ ſolũ è latifundijs, ſed & multo potiores alios, nullo unq; interituros tẽpore. donec em̃ genus humanũ permanebit, perpetuo reditus hi cũ mũdo uniuerſo ſtabũt incolumes. inſtitutũ eſt enim quotãnis offerri primitias ab anno ętatis uigeſimo: has redẽptionẽ uocãt, ac ꝓinde uolẽtes libẽtes ſumma cũ alacritate offerũt, quaſi hoc pacto ſuã libertatẽ, ſanitatẽ, ſalutẽq; redẽpturi in poſterũ. cũ aũt hæc gẽs ſit populoſiſsima, proculdubio hæ primitiæ maximã rerũ copiã ſuppeditãt. quocirca penè oppidatim ſunt ſacrata æraria, ubi mos eſt deponi primitias, quã ſacrã pecuniã certis tẽporib. legati ad templũ perferũt, delecti ex cuiuſq; ciuitatis optimatibus, cõmittentis huic legationi ſpes ſuas, quas in religione oblatisq; rite primitijs collocãt. Huius nationis cũ tribus numerenẽ duodecim, una ex omnibus ſelecta fungit̃ ſacerdotio, quod accepit prẽmiũ pietatis atq; fortitudinis, quo tẽpore plebeia multitudo uiſa eſt ſeduci errore quorundã populariũ, ad Ægyptiacũ deliriũ et typhũ illius regionis familiarẽ deſciſcentiũ, quę brutis

animan-

animantibus præcipue tauris miras affingit fabulas. huius igitur dementiæ ſceleſtos autores cum internecione deleuiſſent iniuſſu magiſtratuū, cōprobatū fuit eorū facinus, & pietati nauata opera. Leges aūt de ſacerdotib. extāt hæ. integritas corporis in ſacerdote requirit̃, ne quā labē mutilationémue habeat, néue ullam agnatā particulam ſuperuacaneā, ſiue in natiuitate, ſiue per morbū poſtea: néue colorē mutatū in leprā aut feram impetiginē, aut formicantes uerucas aliáſue puſtulas & tubercula. quæ omnia mihi uident̃ figurate referenda ad perfectionē animæ. nam ſi mortale corpus ſacerdotis inſpici oportet ne quo contactū ſit uitio, quanto magis immortalem animā, formatam (ut credit̃) ad dei ueri effigiē. ſermo autē eſt imago dei, quo ille totū mundum condidit. poſt nobilitatē uero generis & integritatē animę ſimul & corporis, de ueſtitu quoq; præſcribit̃, quē ſumi à ſacerdote ſacris operaturo deceat. is eſt lintea tunica & ſubligar, alterum quo tegantur partes pudendæ, quas apud altare nudari nefas eſt, altera uerò ut expeditius obeantur miniſteria. abſque amictu enim tunicati ſacra libationesq; peragunt, & quicquid ad rem diuinam opus eſt celeriter ac incunctanter ſuggerunt. pontifex autem iubetur & ipſe ueſtem ſimilem ſumere, quando adyta ſubit ut aram odoramentis adoleat, quia lintea non conficiuntur è mortali materia ſicut ueſtes laneæ: aſſumit tamen & aliam pictam, quæ uidetur mundi referre quandam imaginem, quantum è paratu eius apparet. primum enim indumentum eius rotundum eſt totum hyacinthinū, talaris tunica ſignificans aerem: ſiquidem aer ſuapte natura nigricat & ipſe talaris quodammodo ſuperne à lunari uicinia tenſus uſq; ad terræ infima. huic ſuperinduitur textum pectorale thoracis ſpecie, quo cælum ſubindicatur. nam duo ſmaragdi precioſiſsimi eminēt in ſummis humeris, orbiculares, in ſingulis ſinguli, qui hemiſphæria duo nobis innuunt, alterum ſuperum, alterum ſubterraneū. in pectore ſunt gemmæ xij. eximijs coloribus, ternæ ſerie quadruplici, ad exemplar ſigniferi circuli. nam & ille terna è ſuis xij. ſignis in quatuor anni horas diſtribuit. cęterū tota hæc pars in qua ſitæ ſunt, rationale uocat̃ uero nomine, quoniā quicquid cælo contineť, fabrefactū ornatumq; eſt certis rationib. inter ſe congruētibus. nam ibi nihil nō ſua ratione nitit̃. id rationale geminus textus uariat, quorū alter claritas appellatur, alter ueritas. per hanc ſubindicatur non eſſe fas ulli mendacio cælum aſcendere, quod totū inde ad terreſtria loca relegatū ſit, & demigrarit in animos ſceleſtorū hominū. per claritatē uero, res noſtras clareſcere naturis cæleſtibus, aliâs in obſcuro futuras. liquet enim, q; niſi ſole illuſtrante, nō eſſent cōſpicuæ tot qualitates corporū, nec tot colorū formarūq; ſpecies, nec dierū, noctiū, menſiū, annorūq; diſcrimina. & in uniuerſum quis diſtinxit tēpora, niſi ſolis, lunę cęterorūq; ſiderū curſus ac recurſus cōcinniores q̃ ut enarrari poſsint humana facūdia? unde numerorū natura niſi ex obſeruatiōe modo dictarū tēporis partiū? qs in tanta maris latitudine ſimul & altitudine uias nautis aperuit, niſi ratio ſiderū? alia quoq; innumera uiri ſapientes deprehenſa per eorū noticiā retulerūt in literas, ut procellas & trāquillitates aeris, felices ac malignos frugū prouētus, æſtus remiſſos & ardentiſsimos, hiemes aſperas aut uernātes, ſiccitates & pluuias, fœcūditatē animātiū & ſtirpiū, aut ediuerſo ſterilitatē, et id genus alia. omniū em̃ rerū terreſtriū in

cælo ſigna notata ſunt. ex ima uero talari pendent aurea mala punica & tin-
tinabula & floſculi, quæ terram & aquam ſignificāt: terrā floſculi ꝙ ex ea ger
minent floreantꝗ omnia: aquā uero punica; dicta ῥοαὶ παρὰ τὴν ῥύσιν, id eſt
à fluxu iuxta grǽcam etymologiā. harmoniā porrò conſenſumꝗ mundi par
tium tintinabula indicant. quæ omnia ſita ſunt decentiſsime, in ſummo gem
mæ, pectorale illud cæli ſimulacrū, quia & cælum ſummū eſt. ſub hoc talaris
tota hyacinthina, quia & aer nigricās ſecundum à cælo tenet ordinem. in ex
trema uero eius fimbria flores & mala punica, quia terra & aqua infimū in
uniuerſo ſint ſortitæ ordinem. hoc cultu pontifex utitur, totum mundū refe-
rens ornatu mirando uel menti uel oculis. Sicut enim hos aſpectu ob pretiū
ſimul ac uarietatem ſtupendo percellit magis q̃ ullum textile in noſtris re-
gionibus: ita interpretationem ſui partiū habet ſapientem ac philoſophicā.
admonet enim pontificē ut cōſiderata uniuerſi quam geſtat imagine, uitam
præſtet à natura non degenerem. deinde ut operādo ſacris totum mundum
deprecatorem alleget. Decet enim ut patris ſacerdos filium eius mundū hūc
ad preces uotaꝗ adhibeat. Eſt & tertium huius ſacræ ueſtis myſterium non
prætereundū ſilentio. nā alij ſacerdotes tantum pro familiaribus amicis ciui
busꝗ ſolent rem diuinā facere: at Iudæorū pontifex non ſolum pro toto hu-
mano genere, uerum etiā pro naturæ partibus, terra, aqua, aere, igne, preca
tur & agit gratias: quippe qui exiſtimat mundū (ut re uera eſt) ſuā patriā, ſo-
litis ſupplicationibus ei reddere propitiū parentē conditoremꝗ ſuū. Poſt-
hæc legislator præcepit, ut qui accedit altare contrectaturus uictimas rede-
untibus ad ſe ſacræ functionis uicibus; à uino temetoꝗ abſtineat, quatuor
de cauſis, ſcilicet ut effugiat pigritiā, obliuionem, ſomnum, amentiā. merum
eñ laxatis uiribus corporis facit id minus agile, & in ſomnū uelit nolit per-
trahit: animi quoꝗ intentionem remittens, fit ei cauſa obliuionis ac deſipi-
entiæ. contrà ſobriorū & membra ſunt leuiora habilioraꝗ, & ſenſus purio-
res ſinceriores ꝗ, & mens ipſa perſpicacior, ad proſpiciendum futuris nego
tijs, & ad præteritorū reminiſcentiam. itaꝗ in uniuerſum uini uſus cenſetur
ad uitā inutilis, quandoquidē grauat animam, ſenſus hebetat, deniꝗ corpus
onerat. nihil enim ſinit in nobis liberum, ſed quicquid attigit præpedit. At
cum puritati ſacriſꝗ uacatur, tanto eſt hoc onus moleſtius, quanto grauius
peccatur in deū q̃ in hominem. Meritò igitur inſtitutum eſt ſacrificiū abſte
mium, ut diſcrimen ſit inter ſacra & profana, pura & impura, legitima & ille
gitima. Cæterum quoniā nemo niſi uir cooptať in ſacerdotiū, non cariturus
amplexuū cupidine, quæruntˀ ei caſtæ uirginis nuptiæ, ſanctis prognatæ pa
rentibus ac honeſtis geneoſiſꝗ maioribus. Meretricē enim pariter animo
impuram atꝗ corpore, ne aſpicere quidem ei licet, etiamſi quæſtu relicto ad
frugem redijt, eo ꝙ olim pollutū uitæ inſtitutū ſecuta ſit. ipſa uero de cętero
quidē eximatur ignominiæ, propter propoſitum mutatū in melius: laudan
da eſt enim nequicię pœnitentia, nec uetandus quo minus eam ducat quiſꝗ
alius: ſacerdotem uero ne accedat quidē propius. huius enim eſt eximiū pri-
uilegium, quod requirit conſenſum mutuū actionum eius omnium inculpa
bilium ab initio uitæ uſꝗ ad exitum. Videtur enim à ratione boniſꝗ mori-
bus alieniſsimum, cicatricoſos arceri ſacerdotio propter notas infelicitatis

nõ maliciæ:eas uero quæ nõ ſolum coactæ, uerùm etiam interdũ ſponte for-
mam uenditarant,poſtquam uix tandem reſipuerint,ab amatoribus diuul-
ſas iungi mox ſacerdotibus,& è lupanaribus migrare in ſacra domicilia.ma-
nent enim nihilominus in animis pœnitentium cicatrices quędam & ueſti-
gia nequiciæ priſtinæ. proinde recte honeſteq́ʒ uetitum eſt aliubi, ne mer-
ces meretricis inferatur in ſacrarium. Atqui numi per ſe carent crimine, ſed
quæ hos accepit unà cum ſuo quæſtu eſt abominabilis. quomodo igitur ad
mittetur in ſacerdotis conſortiũ mulier,cuius etiã pecunia profana habetur
adulterinaq́ʒ,quantumuis probatæ notæ ac materiæ? itaqʒ tanta requiritur
in pontifice puritas,ut nec uiduam ſinatur ducere, ſiue mariti obitu deſola-
tam,ſiue diuortio:primò ut ſacrum ſemen intacto puroq́ʒ aruo capiatur,nec
ullo modo miſceantur huius natales cum alijs familijs: deinde ut inita cum
nondum deprauatis animis conſuetudine, facilius eas ſuis moribus accom-
modent. Sequaces enim & flexiles ad uirtutem ſunt mentes uirginum & ad
diſciplinam promptiſsimæ. At quæ iam experta eſt uirum alium, probabili
ter uidetur ad inſtitutionem difficilior, ut quæ non adeo puram habeat ani
mam,nec inſtar ceræ leuigatam, ſed iam ante inſcriptis notis aſperam, quæ
ægre delèbiles,uel non recipiunt figuras alias, uel receptas confundunt in-
æqualitate ſua. Virginem igitur ducat pontifex caſtã à nuptijs: uirginem in
quam non ſolum cum qua nemo congreſſus eſt alius, ſed ne deſponſam qui
dem alteri,quando non ſola hic requiritur caſtitas corporis. Reliquis ſacer-
dotibus,quod ad nuptias attinet, præſcribuntur eadem quæ pontificibus:
uerùm his præter uirgines etiam uiduas licet ducere, nõ quaſuis tamen,ſed
quarum mariti defuncti ſint. non uult enim lex materiam contentionũ prę-
beri ſacerdotibus,quas uiuis prioribus maritis poſteriores uix poſſunt effu
gere propter zelotypiam. cæterũ illis extinctis,ſimul affectus talis extingui-
tur. & alioquin etiam æquum eſt pontificem puriorem ſanctioremq́ʒ, ſicut
in cæteris rebus omnibus, ſic in nuptijs quoqʒ ſe approbare, nec niſi uirgi-
nem puellam ducere. Secundi autem ordinis ſacerdotibus permittitur cum
mulieribus uirum expertis connubium. Quin & de genere futurarum uxo-
rum diligenter præſcribitur, ut pontifici deſpondeatur non ſolum uirgo,
ſed ſacerdotalis generis,ut ſponſus ſponſaq́ʒ gentiles ſint & quodammodo
conſanguinei,quo magis per totam uitam moribus conueniãt. cæteris con-
ceditur ut quamuis ipſi ſacerdotes ſint,poſsint tamen ducere non ſacerdotũ
filias:ſiue quòd leue ſit hoc piaculũ,ſiue quòd nõ expediat plebem in totum
ſubmoueri à ſacerdotum affinitatibus. ideo licitũ eſt ſacerdotibus huiuſmo-
di cõnubium,ut cognationi proximũ. nam generi loco filiorũ ſunt ſoceris,
& hi uiciſsim loco parentũ ſuis generis. Hactenus de coniugio,& cura pro-
creandi liberos. Quoniam aũt generationem ſequitur corruptio,etiã de ui-
ta functis leges ſunt proditæ,quibus decernitur,ſacerdotes nõ funeſtari ob
cuiuſuis amici cognati'ue interitũ,ſed tantum ſex cognationis proximæ,pa-
tris matriſq́ʒ,filij uel filię, germani germanæ'ue uirginis. at põtifici in uniuer
ſum luctu interdicitur,nec fortaſſe immerito. nam aliorum ſacerdotum fun
ctiones habent ſuas uiciſsitudines, ut pro alijs ceſſantibus miniſtrent ſacris
alij, & quibuſdam luctu occupatis, nihil tamen omittatur è ſolennibus riti-

bus

bus atq; ceremonijs.pontificis autem officia propria cōmittuntur præter ipſum nemini. Quamobrem ſemper impollutus permanere debet cauens à cōtactu cadaueris, ut paratus ſit temporibus debitis uota ſacraq; ſine impedimento facere. Cum enim alioqui ſit deo dicatus ductorq; ſacrati ordinis, oportet eum abdicari omnibus cognationis affectibus, ut charitatē erga parentes, liberos, fratres poſthabeat, nec unquam ea retardatus potiora negotia differat. idem uetatur in domeſtico luctu ueſtimenta ſcindere, & inſigne ſacerdotij ſuo capiti detrahere, aut è fano per occaſionem luctus excedere, ut ob loci ornatusq; reuerentiam reſiſtat mœſtitiæ, & fortis malit uideri, quàm miſerabilis. Poſtulat enim in eo uiro lex præſtantiorem homine indolem, quippe qui deo ſit familiaris præ cæteris, ſitus in quodā diuinæ humanæq; naturæ (ſi uerum fateri licet) confinio, ut hoc mediatore deus propitietur hominibus, eiuſdem miniſterio porrigat eis largiaturq; ſuam gratiam. Poſt hæc præcepit lex de ijs ad quos primitiarum uſusfructus pertinet. Si quis, inquit, ſacerdos oculum, aut manum, aut pedem aliud'ue membrum amiſerit, aut maculam aliquam contraxerit, ad ſacra quidem tractanda non admittatur propter calamitates huiuſmodi, fruatur tamen ſacerdotum honoribus, propter dignitatem generis irreprehenſibilem. Quod ſi aut lepra ſacerdotem occupet aut ſeminis profluuium, nec ſacram menſam attingito, nec portionem accipito honorariam, donec ſiſtatur profluuium, & lepra decedens cutem relinquat concolorē. Quod ſi ſacerdos rem quamcunq; impuram attigerit, aut ſomnio uenereo pollutus fuerit, ea die ſacrificijs abſtineat: ſed ſub ueſperam ablutus ſinatur partem ſuam capere. Accola uero ſacerdotis & mercenarius arceatur à primitijs. Accola ideo, quia non omnibus uicinis menſa communis eſt, & cauendum ne ſacræ profanentur nimio humanitatis ſtudio. Non omnibus enim danda omnia, ſed quæ accipientibus conueniant. Alioquin ordo, quo nihil in uita melius, tolletur è medio, ſuccedente confuſione pernicioſiſsima. Si enim in nauibus onerarijs nautæ gubernatoribus pares erunt, & in triremibus æquabuntur præfectis remiges naualesq; ſocij, in exercitu uero equites magiſtris ſuis, ſcutati ordinum ductoribus, centuriones legatis & imperatoribus: item in republica concionatores ſenatoribus, rei iudicibus, & in uniuerſum plebeij magiſtratibus, tumultus ſeditionesq; naſcentur, & iſta uerbotenus æqualitas inæqualitatem rerum pariet. Nam æqualia dignitate imparibus tribuere, eſt inæqualitas: inæqualitas uero, fons malorum. Quam ob rem honorariæ partes ſacerdotum ne cum accolis quidem communicandæ ſunt, ne propter uicinitatem attingant quæ nefas eſt tangere. Nam is honor non domui habetur, ſed generi. Similiter merces è ſacra portione non eſt reddenda mercenario. Nam is ſi profanus ſit in profanum uſum uertet quæ honoris cauſa tributa ſunt nobiliſsimo ſacerdotum generi. Quapropter neminem alienigenam lex admittit in ſocietatem ſacratorum fructuum, etiamſi ex indigenarum nobilitate paterno maternoq; genere ſit laudatiſsimus, ut hi honores incorrupti permaneant penes ſacerdotalem ordinem. Inconueniens enim fuerit, uictimas, ſacrificia, cæteraſq; altaris ceremonias committi ſacerdotibus, præterea nemini, honores uero eorum communicari quibuslibet:

quaſi deceat illos diuexari nocturnis diurniſꝗ curis ac laboribus, præmia uero etiam otioſis promiſcue contingere. Vernæ autem, inquit, & empticio dominus ſuus ſacerdos impartiat cibum potumꝗ de primitijs. Primũ quia ſeruus nihil lucratur niſi ex domino, cuius ipſe eſt poſſeſsio, ut neceſſe ſit ſeruum ali è ſacris prouentibus. Deinde ne quod omnino futurum eſt, id inuiti faciamus. Nam ſerui, dum uelimus nolimus nobiſcum uerſantur perpetuo, & cibum potumꝗ parando menſas heriles inſtruunt, dum miniſtrant ueſcentibus & reliquias efferunt, ſi non aperte deſumunt, certe clam ſurripiunt, neceſsitate cogente: atque ita uni culpæ, ſi tamen culpa eſt uti cibis dominicis, alteram addũt furtum uidelicet, ut furtim ſacris fruantur ſine crimine, quod eſt abſurdiſsimum. Huc accedit cauſa tertia, quòd non eſt periculum ne primitiæ uileſcant ſeruis communicatæ, quandoquidem hi cohibentur metu dominorum, qui ne inſoleſcat poſſunt in officio continere familiam. Poſtremo ſequitur lex humanitatis pleniſsima, ſic præcipiens. Si filia ſacerdotis nupta ſacerdoti per mortem mariti fiat uidua, aut à uiuo propter ſterilitatem deſeratur, retro in paternas ædes reuertatur, ut de primitijs uiuat, ſicut quando uirgo erat. Nam & nunc quodammodo uirgo eſt potentia, ſiquidem deſtituta marito ac liberis, nullum præter parentem habet refugium. Vbi uero ſuperſunt filij filiæ, neceſſariò liberis ſuis mater attribuitur: qui cum ad paternam domum pertineant, matrem quoque ſecum adducent in idem domicilium.

PHILONIS IVDAEI
DE PRAEMIIS SACERDOTVM ET HONORIBVS.

SACERDOTIBVS nullam agri partem lex attribuit, unde more cæterorũ in uſum uitæ fructus terræ colligant: ſed honoris cauſa deum ipſum fore ſortem ac poſſeſsionem eorum pronunciat, ad res offerri Deo ſolitas reſpiciens, idꝗ duabus de cauſis: primo quia ſummus honor eſt participes fieri eorum quæ deo ſacrantur à gratis hominibus: deinde ut circa ſolũ Dei cultum occuparentur, ceu curam & poſſeſsionem propriam. Huc accedunt & alij honores, uirtutis ergò illis habiti, & ante omnia cibus abſꝗ ipſorum cura laboreꝗ paratus. Præcipit enim lex, ut quotiescunque panis à piſtoribus fermentatur ac ſubigitur, totius primitiæ ſeparentur in uſum ſacerdotum: atque hoc pacto etiam offerentium pietati proſpicitur. Dum enim aſſueſcunt ſemper alimenti partem deo decidere, nunquam in eius obliuionem ueniunt, qua re nihil in uita poteſt contingere felicius homini. Cum autem hæc gens plurimum abundet numero uirorum, neceſſe eſt primitias afferre magnam copiam, ut nemo ſacerdos

tam

tam pauper ſit,quin diues uideatur. ſed & è reliquis prouentibus imperan-
tur primitiæ, uinum in ſingula præla, triticum hordeumq́; in ſingulas are-
as. ſimiliter ex oliuetis oleum, cæteriq́; mites fructus ex arboribus,ne con-
tenti neceſſarijs ſuſtentent uitam durius, aut delicatiore uictu careant,ſed hi
larius menſis fruantur cum mundicie. tertium præmium ſunt primogenita
maſcula,ex omni genere terreſtrium quæ in uſum hominum ueniunt. Nam
hæc iure diuino debentur ſacerdotibus:ex armentis boum & ouium capra-
rumq́; gregibus ipſi iuuenci, hirci & arietes, quippe cibo puri ac ſacrificio:
pro equis uero,aſinis,camelis & ſimilibus æſtimationis non iniquæ pretiũ.
eſt autem hic quoq́; prouentus maximus.nam uetere gentis huius inſtituto
paſcuntur multi greges armentaq́; omnis generis animalium.hic lex non cõ
tenta primitijs omnium prouentuũ,alias inſuper exigit animarũ atq́; corpo
rum.nam liberi ſunt parentum partes ſeparabiles: imò (ſi uerum fateamur)
inſeparabiles,propter communem ſanguinem & latentem quandam ratio-
nem generis demanantem à maioribus, natiua beneuolentia coniungente
affectus mutuos. Attamen & horum exiguntur primogenita primitiarum
nomine,ut appareat gratam eſſe fœcunditatem uel præſentem uel quæ ſpe-
retur in poſterum: id quod cedit in laudem coniugij, ſacrari primum eius
fructum, ſimulq́; coniuges admonet temperantiæ, curę domeſticæ atq́; con
cordiæ, ut mutuo conſenſu in ueram firmamq́; ſocietatem conueniant. Cæ
terum ne filij primogeniti ſacratiq́; diſiungantur à parentibus, redimuntur
certa pecunia, tantidem pauper ac diues, nullo reſpectu uel dignitatis offe-
rentium, uel recens natorum habitudinis, modo ne quis quantumuis pau
per grauetur. Quoniam enim liberi tam humilibus de plebe uiris contin-
gunt quàm clariſsimis proceribus, oblationem parem debere fieri iudica-
uit,facultatum(ut dixi) potiſsimum ratione habita. Alios inſuper non me-
diocres reditus iura ſacerdotibus tribuunt, dum à ſingulis exiguntur deci-
mæ frumenti, uini, olei, fœturæ pecudum ex armentis ac gregibus: quanta
uero hinc quoq́; proueniat copia, licet ex numeroſiſsimæ gentis frequentia
coniecturam ſumere.ex his rebus liquet iuxta legis iudicium ſacerdotes æ-
quiparari honore ac maieſtate regibus: ſiquidem illis tanquam principibus
conferri tributa imperat,id quod fit longe aliter quàm in cæteris ciuitatibus
ſub dynaſtis degentibus.nam hæ gementes & coactę uix tandem conferũt,
peroſæ quæſtores ceu peſtem publicam,nunc has nunc illas cauſationes fin
gendo,ne ad præſtitutum tempus tributa repræſentent. At hæc gens ſacer-
dotibus debitam pecuniam libens gaudesq́; depromit, quaſi non daret ſed.
acciperet, addens fauſtas ominationes & gratiarum actiones populariter,
idq́; quotannis nec uiris ceſſantibus nec mulieribus, ſed alacritate ſponta-
nea,quanta nullis uerbis exprimi poteſt,conferentibus.& hæc quidem con
tribuuntur ex priuatis poſſeſsionibus, nec deſunt etiam alij reditus è uicti-
mis, digni ſacerdotibus. Nam de qualibet mactata pecude lex iubet duas
certas partes eis decidi, armum dextrum &pectoris pinguedinem:quarum.
altera ſignificat requiri in eis fortitudinem in omni actione legitima, ſiue
dandum ſiue capiẽdum ſiue operandum ſit quippiam: altera uero animum
placatum & alienum ab ira poſtulat. Hunc enim aiunt habitare in pectore,

ubi natura collocauit uim irritabilem, ceu militem in præſidio, munito uidelicet compage oſsium firmiſsima, neruis adſtricta ualidis. De pecudibus autem quæ aliàs mactantur cauſa uiſcerationis, tria ſuo iure ſacerdos accipit, armum, maxillam, & quod omentum dicitur. Armum ea ratione quam modo diximus. Maxillas uero, ut capitis, quod inter membra præeminet, ſermonisq; primitias. Nam hic promanare non poteſt niſi maxillis commotis, unde σιαγόνας ἀπὸ τοῦ σείεσθαι, hoc eſt ab huiuſmodi commotione Græci has nominant. Nam ijs plectro linguæ percuſsis, omnia uocis inſtrumenta conſonant. Omentum uero uentris eſt protuberatio: uenter porrò nil aliud quàm præſepe brutæ concupiſcentiæ, qui potationibus rigatur & ingluuie, & inundatur alijs poſt alias cibi potus'que delicijs, ſuis more gaudens in cœni uolutabro degere. Proinde locus excrementis dicatus, conuenientiſsimus eſt illi turpi & intemperanti pecudi. Aduerſatur autem ei temperantia, quam exerceri & labore ſtudioq; confirmari decet modis omnibus, ut bonum maximum ac perfectiſsimum, priuatim & publice utile. Quocirca guloſa concupiſcentia, cum ſit impura profana'que, merito extra uirtutis fines exúlat. Temperantia uero pura uirtus & immaculata, cibi potus'que negligens, ut contemptrix uoluptatum ad uentrem pertinentium, ad ſacrum altare admittitur: aufert'que illam uentris protuberantiam, quo magis admoneatur deſpicere gulam inſatiabilem, & quicquid accendit hanc concupiſcentiam. Quin & holocautomatum, quorum uix iniri poteſt numerus, tergora cedunt ſacrificis, unde quæſtus cum primis opimus percipitur. Satis igitur apparet, quamuis tribus deſtinata diuino cultui exſors agrorum ſit, alia tamen ratione proſpectum ei honorificentius, ut ſine labore ſuo uiuat è primitijs & oblationibus. Sed ne quis è conferentibus exprobret accipienti ſuum beneficium, iubentur prius in templum deferre munera, ut tum demum inde ſacerdotes deſumant. Decebat enim pro diuinis beneficijs largiſsimis aliquam ex rebus uictui neceſſarijs delibari gratiam: autorem uero eorum cum ipſe nulla egeat, iſta largiri templi miniſtris & ſacrorum curatoribus. Nam quiſquis non ab hominibus, ſed à Deo nunquam non in omnes benefico munus accipit, ſaluo pudore accipit. Itaque tot præmijs decretis ſacerdotum ordini, ſi quis eorum eget honeſte uiuens ſine crimine, uel tacitus nobis legum contemptum opprobrat. Nam ſi earum iuſsis pareremus, & oblationes debitas in quem oportet uſum uerteremus, haberent illi non ſolum uictum neceſſarium, uerùm etiam cætera delicatioris uitæ ſubſidia. Sicut ediuerſo uictus ſacerdotum lautior, argumentum euidens eſſe poteſt pietatis publicæ, & legum ſemper ſeruatarum ſumma diligentia. Verùm quorundam incuria (nec enim tutum eſt id imputare omnibus) ſacratis uiris affert pauperiem, imò (ſi uerum fateri licet) illis ipſis ab officio decedentibus. Nam leges contemptæ nocent contemptoribus, quamuis ſeductis & ineſcatis ad tempus aliqua illecebra. Cæterum nihil utilius, quàm ſequi leges naturæ, utcunque primus earum guſtus auſterus & immitis uidetur. Tot lucrorum acceſsione ubi ſatis proſpectum eſt ſacerdotibus, etiam ſecundi ordinis habita eſt ratio. Hi ſunt æditui, pars fungentes ianitorum, pars uero

ro atrienſium officio, ne quis profanus uolens nolens'ue tranſcendat ſacrata limina. Alij circumquaque obuerſantur noctu & interdiu, per uices ſortiti diurnas nocturnas'que ſtationes atque cuſtodias. Rurſum alij porticus atrium'que uerrunt & exportant ſcobes ac quiſquilias, curant'que munditiem. & mercedem accipiunt uictum ex decimis, ut prouentu proprio. Verùm his ipſis decimis eis frui non licet, prius quàm harum quoque decimas offerant primi ordinis ſacerdotibus. Tunc enim demum libere fruuntur; non antea. Oppida quoque quadraginta octo acceperunt lege concedente & cuiuſque pomœria per duo milia cubitorum in circuitu paſcendis pecudibus, & in reliquos uſus oppidis neceſſarios. Ex his ſelecta ſunt ſex, tria cis Iordanem, tranſamnana totidem, in refugium eorum qui nolentes cædem fecerint. Quoniam enim qualemcunque homicidam nefas erat fanum introgredi, ut ſe religione loci tueretur, iam dicta oppida ſunt aperta uelut aſyla ſecundaria, propter incolarum honorem ac priuilegium, qui ſupplicibus contra uim futuri erant præſidio, non armorum ope, ſed dignitatis reſpectu, & iuſta reuerentia ſacerdotalis ordinis. Cæterum profugus iubetur continere ſe intra ſepta oppidi quo receptus eſt, ne in ultores cæſi cognatos incidat, in homicidam quamuis non ſpontaneum ſæuituros propter extincti deſiderium, quod officit æquitatis examini. Quod ſi oppido exire auſus fuerit, ſciat ſe in manifeſtam ruere perniciem. Nec enim illius à ſe occiſi cognatos latere poterit, ſed confeſtim peribit interceptus eorum laqueis & caſsibus. Terminus autem huius exilij, ſit idem qui uitæ ſummi pontificis, quo defuncto impetrabit ueniam, & ad patriam reditum. His ſimilibus'que legibus perlatis de ſacerdotio, deinceps docet de animalibus, quæ'nam ſint ſacrificijs idonea.

PHILONIS IVDAEI

DE ANIMALIBVS IDONEIS SACRIFICIO, DEQVE VICTIMARUM generibus.

ANIMALIA quę in ſacris mactari ſolent, aut terreſtria ſunt aut uolucria. ſed uolucrium cum ſint innumerę ſpecies, præteritis cæteris omnibus, duas tantum ſelegit Moſes legifer: quoniam columba inter natura manſuetas & gregatim uolitantes eſt mitiſsima, turtur uero inter ſolitarias cicuratu facilima. Terreſtrium quoq; innumeris gregibus omiſsis, tria præcipua ſecreuit genera, boum, ouium, caprarum'que ut mitiora manſuetiora'que. Siquidem armenta magna boum, magni greges caprarum & ouium, ab uno quouis aguntur, nec ſolum uiro, ſed & puero, dum exeunt in paſcua, rurſum'que ſuo tempore decenter ad ſepta

redeunt. Quod autem animalia hæc ingenio miti ſint prædita, uel illud euidens eſt indicium, quòd omnia ueſcantur herbis non carnibus, nec unguibus aduncis armata, nec continua ſerie dentium. Nam gingiuæ dentibus aliquot deſtitutæ ſunt. Præterea maxime uitam iuuant hæc animalia. Arietes ueſtitum præbent tegendis corporibus. Boues arando terram ſementi præparant, & fruges ipſas tritura reddunt alimento utiles. Ex caprarum pilis ac tergoribus contextis conſutisꝗ fiunt penulæ uiatoriæ, uelaminaꝗ militibus, & alijs quos neceſsitas aliqua cogit extra urbes ſub diuo degere. Requiruntur autem integra hæc omnia, illæſa partibus omnibus, & maculis etiam neuisꝗ carentia. Tanta enim cautela utuntur in hoc negotio & qui offerunt uictimas & ipſi ſacrifici, ut probatiſsimi ſacerdotum peritiſsimiꝗ ab extremis pedibus exorſi per totum corpus inquirant quę ſunt conſpicua, ne uentre fœminibusꝗ celetur uel minima labecula. Adhibetur autem hæc cura non propter uictimas, ſed ut ſine omni culpa ſint qui eas mactandas offerunt. Submonentur enim his ſymbolis, ut quoties accedunt altaria, uel nuncupaturi uota uel reddituri, nullum uitium nullumꝗ morbum afferant in anima, ſed conentur omnino nitidam & immaculatam in conſpectum dei producere, ne uiſam auerſetur. Quoniā autem quædam ſacrificia fiunt pro uniuerſa gente, quædam pro uniuerſo (ſi uerum fatendū eſt) humano genere, quædam pro ſingulis rem diuinam facientibus, prius dicetur de publicis. Eſt enim in his ordo mirificus. Nam alia ſunt quotidiana, alia recurrunt ſeptimo quoque die, alia cum ſacrauis nouilunijs, alia ieiuniorum tempore, alia tribus feſtis præcipuis. Itaque agni duo iuſſu legis mactantur quotidie, mane ac ſub ueſperam, uterque cum gratiarum actione, alter pro diurnis, alter pro nocturnis beneficijs, quæ indeſinenter Deus largitur humano generi. is numerus duplicatur ſeptimo quoque die, ut par pari addatur, in æternitatis honorem, quod ſeptimus dies mundi natalis ſit. Quapropter hebdomadarias uictimas placuit eſſe ſimiles quotidianis & continuis. Inſtitutum eſt etiam ut quotidie bis adolerentur odoramenta fragrantiſsima in ara quæ intra uelum eſt, oriente ſole occidenteꝗ, ante matutinum & poſt ueſpertinum ſacrificium: ut ſacra cum ſanguine fiant pro nobis qui conſtamus è ſanguine, incruenta uero pro principali noſtri parte anima, ratione prædita, factaꝗ ad exemplar diuinæ imaginis. panes item ſeptimo quoque die proponuntur in ſacra menſa, pares numero menſium, in quaque ſerie ſeni, pro ratione æquinoctiorum. Nam ſeni menſes interſunt uernum inter autumnale'que. Poſt uernum fruges matureſcunt, quando fructus arborei ſe proferre incipiunt: qui mox poſt autumnale matureſcunt, quando ſunt ſementis initia. Sic natura ſempiternis orbibus in ſeſe recurrentibus alia poſt alia dona mortalibus per uices cumulat, quod ſignificatur per bis ſenos panes propoſitos. ijdem admonent nos temperantiæ inter omnes uirtutes utiliſsimæ, quā comitant̃ facilitas, ſimplicitas, frugalitas, hoſtes cupiditatis & intemperātię. panis enim alimento cō tentus eſſe poteſt ſectator ſapiētiæ, habiturus ſanū corpus & mentē ſobriā. cupediæ uero, placētæ, bellaria, cōmentaꝗ alia curioſa piſtorū & coquorū, guſtui pre ceteris ſenſibus inerudito illiberaliꝗ ſeruientiū ad nihil honeſtū

&

& ſpectatu uel auditu dignum, ſed ad miſeri uentris deſideria, conciliant
morbos tum corpori tum animo plerũq; inſanabiles. cum panibus aũt ſal &
tus menſæ imponit̃:quorũ altero ſignificatur, nullũ eſſe condimentũ fruga-
litate ſuauius, ex ſapientũ ſententia: altero uero, uidelicet ſale, rerũ omnium
perpetuitas. nam hic cõſeruat ea quibus inſpargitur, & ſufficit uice obſonij.
Ridebunt hæc ſat ſcio, iſti qui nihil tractãt præter epulas & cõuiuia, lautarũ
ſectatores menſarum, ſeruiliter inhiantes auibus, piſcibus, carnibus & id ge
nus cæteris, qui ne in ſomnis quidem unq; ueram libertatem guſtarunt. eos
ego cõtemnendos iudico his qui deo uitã ſuã approbare cupiunt, docti uo-
luptates aſpernari, & aſſueti mentẽ oblectare naturæ contemplatione. Poſt
hæc legislator diſtinguit ſacrificia trifariam, in holocautoma, & quod pro
ſalute, & quod pro peccato uocatur. Deinde ſingula exequitur accuratiſsi-
me, ſeruato reſpectu decori pietatiſq;. Quin & ordo in hac diuiſione ſpecta
tur aptiſsimus. nam ſi quis examinare uelit cauſas, cur illi priſci homines ag-
greſsi ſint ſacrificia, tres præcipuas inueniet. Vnam cultum dei, uel per ſe ho-
neſtum ac neceſſariũ: alteram uero, utilitatem ſacrificantium. ea duplex eſt,
dum bona impetramus, & à malis eripimur. Cęterũ primo illi generi, quod
ſolum dei honorem ſibi proponit, lex apte holocautoma tribuit, quando ui
ctima integra igne abſumitur, humana cupiditate nihil inde ſibi uſurpante.
Alterum genus quoniam ad homines pertinens ipſorum opinione diuidi-
tur, etiam lex ſubdiſtinguit, ut alio bona quærantur, quod nominatur pro
ſalute: alio fuga calamitatis, quod pro peccato dicitur. atq; ita holocautoma
ſolius eſt dei, cui ſemper debet̃ honor etiamſi nihil expectaremus ab eo gra-
tiæ, reliquæ duę ſpecies ad nos proprie pertinent: altera incolumitatẽ poſtu
lans & profectum in melius: ea uero quæ pro peccato nuncupatur, ueniam
delictorũ & medicinã languentis animæ. Dicemus de ſingulis quæ lex ipſa
præcipit, initio facto à ſpecie præſtantiſsima, hoc eſt ab holocautomate. An
te omnia, inquit, ſeligatur maſcula uictima ex animalibus puris ad ſacrifici-
um, iuuencus, aut agnus, aut hædus. Hanc qui offert, ablutas manus im-
ponat eius capiti. Tum aliquis ſacerdos accipiat eam & immolet, mox ali-
us ſanguinem eius exceptum phiala fundat per altaris circuitum. detractó-
que tergore uictimæ, artus in fruſta concidantur, & ablutis inteſtinis atque
pedibus, tota uictima igni altaris tradatur; congeſtis rurſum in unum par-
tibus quæ modo diſſectæ fuerant. Hæc ſunt quæ diſerte lex præcipit. ſub-
eſt tamen intellectus obſcurior, qui è ſignis quibuſdam declaratis elicitur.
primum ſexus mas in uictima requiritur, quia præſtantior eſt quàm fœmi-
na, & primæ cauſæ efficienti propinquior. nam quicquid fœmineum eſt im
perfectum cenſetur & ſubditum, ut quod patiatur magis quàm agat. Porrò
cum anima noſtra conſtet è duabus partibus, bruta rationaliq;, rationalis ui
delicet intellectus maſculini eſt generis, fœminini uero bruta illa quæ ſen-
ſus ſortita eſt. Intellectus autem ſenſui tanꝙ uir mulieri pręſtat toto genere,
quippe purus inculpatuſq;, purificatus ꝑfectis uirtutibus. ipſa eſt tota deo
grata & ſanctiſsima hoſtia. cęterũ ꝙ manus imponunt̃ capiti uictimę, euidẽs
indiciũ eſt innocẽtię, uitęq; ſine culpa exactę iuxta naturę leges & diuina o-
racula. poſtulat enim deus à ſacrificante primũ bonã mentem, ſanctam & in

pietate

pietate exercitam: deinde uitam benefactis ornatam, ut dum manus impo- nit, poſsit libera conſcientia dicere: manus hæ nec muneribus corruptę, nec innocenti ſanguine pollutæ ſunt, noxam iniuriā uulnus uim intulerunt nemini, nulli rei turpi prębuerunt miniſterium, ſed rebus honeſtis ac utilibus, quæ uiris iuſtis, honeſtis ſapientibusq́ probantur. Sanguis autem circum altare funditur, quia circulus figura eſt perfectiſsima, ne huius libationis exſors ſit ulla pars animæ. nam animam quodammodo libare uidemur ſangui ne. Figurate igitur docemur, ut integra mente in orbem choreas agitante per omnes conſiliorum, dictorum factorumq́ ſpecies deum colamus. Nec myſterio caret quòd iubemur inteſtina & pedes abluere. per inteſtina enim lota ſubinnuitur oportere cupiditates ablui, abſtergiq́ maculas contractas ex ebrietate ac crapula, uitijs humanæ uitæ ualde noxijs. Pedum uero lotio ſignificat, non humi poſthac incedendum, ſed per æthera. Amans enim deum anima re uera in cælum à terris emicat, ſumptisq́ alis petit ſublimia, cupida oberrandi cum ſole, luna cæterarumq́ ſtellarum ſacra militia, ipſo deo duce atq; imperatore, cuius inexpugnabile regnum iuſte moderatur uniuerſa & ſingula. Quod autem membratim uictima diuiditur, ſic interpretantur, uel quòd ad unum referantur omnia, uel quòd orta ex uno in unum redeant: id quod nonnulli ſufficientiam nominant, alij uero mutuum fomentum ornatumq́ elementorum quatuor. Mihi uериſimilior coniectura uidetur, admoneri hoc pacto dei cultricem animam, ut Ens illud non temere colat, ſed certa ratione atq; ſcientia. Ea ratio conſiſtit in hoc, ut diuidantur ac diſtinguantur dei uirtutes & potentiæ. Nam deus eſt bonus, conditor parensq́ huius rerum uniuerſitatis, prouidens ſuis operibus, ſeruator atq; benefactor, idem beatiſsimus omniq́ felicitate refertiſsimus: quæ ſingula tum per ſe maieſtatem habent mirificam, tum collata cum alijs eiuſdem generis. Idem dicendum uidetur & de rebus cæteris. Quoties ſubit tuum animum uoluntas agendi deo gratias propter mundum conditum, age & pro uniuerſo & pro integris eius partibus tanquam animalis perfectiſsimi: atque ut clarius loquar, pro cælo, pro ſole, pro luna cæterisq́ uel fixis uel erraticis ſideribus: deinde pro terra cum ſuis animantibus & ſtirpibus, pro mari ac perennibus torrentibusq́ fluuijs, & his quæ uictum in eis ſibi quærunt. denique pro aere ac huius partibus. Nam hiems, æſtas, uer, autumnus, anni tempora tuendę uitæ neceſſaria, mutationes ſunt aeris commodæ rebus ſublunaribus. q; ſi quando gratias agis pro hominibus, id non in genere tantum fieri oportet, ſed ſpeciatim iuxta diſtinctiones præcipuas, pro uiris ac mulieribus, pro Græcis ac barbaris, pro inſularibus æque ac pro continentem colentibus. item ſi pro uno uiro uota facis, diuidenda ſunt non in minutias, ſed in ea quæ ſunt potiſsima, ut res animi ac corporis, & rationis atque ſenſuum. Non eſt enim ingrata Deo pro his ſingulis gratiarum actio, uel deprecatio. Hactenus de holocautomatis: nunc ſacrificium quod pro ſalute uocatur, conſiderandum uenit. In eo non refert utrius ſexus ſit hoſtia, uerum ex ea tria hæc debentur ſacrificis, adeps, fibra iecinoris, & renes duo. Cætera in epulum cedunt ei qui obtulit. Cur autem dictæ partes interancorum ſacratæ ſint, non obiter diſpiciendum eſt,

equidem

equidem ſæpe de his rebus cogitans, miratus ſum cur ex ea uiſceratione lex
deſumēs ceu primitias fibrā iecinoris, & renes cū adipe, nec cor requirit nec
cerebrum, utrāq; ſedem principalis partis animę. nec dubito alijs quoq; nō
nullis, ſacras literas magis mente q̃ aſpectu perluſtrantib. eandē quæſtionē
occurrere: qui ſi cauſam probabilē inuenerint, & ſibi & nobis profuerint. ſin
minus, noſtrum cōmentum iudicent, an uideatur uериſimile. eſt autem hoc,
principalis noſtri pars capax eſt iniuſticiæ, timiditatis, imprudentiæ, cæte-
rorumq; uitiorū: habitat autē in duabus modo dictis ſedibus, corde atq; ce-
rebro. itaq; ſacra lex æquū iudicat, non oportere ad altare dei, ubi ſolet impe
trari omniū peccatorum & iniquitatū remiſsio, inferri uas illud & concepta
culum, in quo mens proclinauit ad iniuſtitiam ac inſipientiam, deflectens à
uia ducente ad uirtutem honeſtatemq;. ſtultū enim fuerit in ipſo ſacrificio re
fricari non aboleri peccatorū memoriam. & hoc eſt opinor, cur neutrū offe-
ratur principalis partis cōceptaculum, neq; cor neq; cerebrum. quæ autem
iuſſu legis offeruntur, competentem habent rationē. adeps propter pingui-
tudinem protectricē extorū. eſt enim pro amictu, & multū ea iuuat ſua mol-
licie. Renes uero propter neruos tendentes genitalia, qui tanq̃ boni uicini
genituram adiuuant, quoties abſq; impedimento natura operatur feliciter.
Sunt enim ſubcruētæ quædam lacunæ, per quas ſe humida excrementa ex-
onerant. Per neruos autem proximos (paraſtatas uocant medici) genitura
deriuatur. Fibra porrò iecinoris, eſt præſtantiſsimi uiſceris delibatio, cuius
opera cibus in ſanguinem uertitur, moxq; per uenas ad cor promanat, diſtri
buendus porrò in omnes partes corporis. ſtomachus enim gulæ ſubiectus
cibos dentibus præmanſos excipit & præparat. ab hoc traditos uenter con
ficit ſecundo miniſterio, à natura ſibi aſsignato, eos in ſuccū mutans. è uen-
tre duo caui tubuli enaſcuntur, facti ad digeſtionem & mutandū illum ſuc-
cum in ſanguinem. digeſtiuus quicquid concoctu eſt difficile in fellis ſecer-
nit ueſiculam. alter uero perpurgatū iam calore colatumq; ſanguinem uita-
lem ad cor tranſmittit, unde (ut dixi) diriuatur in corporis totius uenas ſi-
nuoſis flexibus, alimentum ei ſuggerens. Accedit huc quòd iocineris natu-
ra ſublimis & leuigata refert inſtar politiſsimi ſpeculi propter nitorem abſo
lutiſsimum: ut mens quoties à diurnis curis ceſſat in ſomnum ſoluto cor-
pore, nullis interturbata ſenſibus, ſeipſam ſuosq; intellectus in ſeceſſu pu-
re diſpiciat, intuendo iecur tanquam ſpeculum: & in eo ſincere contempla-
ta res intelligibiles, circumſpiciat ſibi obuerſantes imagines, quo turpes fu-
giat, contrarias eligat, & ex imaginationum conſideratione ceu uates con-
iecturam de futuro faciat. In hoc genere duobus tantum diebus epulari
fas eſt, ita ut nihil reliquiarum ſuperſit in tertium, id'que de cauſis pluri-
bus. Vna, quia ſacræ menſæ uſus tempeſtiuus debet eſſe, curando ne quid
corrumpatur mora temporis, cùm carniū uel conditarū natura ſit obnoxia
putredini. altera, quia uictimarū partes nō ſunt in penū retrudēdę, ſed in me
dium proponendę omnib. indigētibus. iam eñ ſunt non offerentis, ſed eius
cui litatū eſt: qui cum ſit beneficus ac munificus, uult conuiuis uocatis com-
municari ſuum epulum, non eius qui exhibet: quem ſic cogitare iubet, mini
ſtrum eſſe ipſum conuiuij non dominum. nam apparatus ſit de liberalitate

domini,quam diſsimulari non decet, præferendo humanitati ſordidam par ſimoniam. poſtrema, quia ſacrificium hoc pro ſalute duorum offertur, corporis & animę: proinde ſuus cuiq; dies epularis tribuitur: ꝗ æquū uideatur ut primæ diei cōuiuium admoneat nos ſalutis animæ, ſicut poſtera dies ſanitatis corporis. Quoniam autem tertium nihil eſt cui proprie quęratur ſalus, ſerio uetitū eſt proferri epulum uſq; diem tertium, ita ut ne per obliuionem quidem liceat ſupereſſe reliquias abſq; piaculo. Quod ſi quis hos ritus negligat, ſeuere diuina uoce obiurgabitur: Hoccine homo ridende putas ſacrificium? nihil moror tua ſacra profana polluta execrataq;, carnes iſtas quas tibi ipſe coxiſti uentri ſeruiens, ne in ſomnis quidem doctus rationem uerā ſacrificij. Ad hoc genus pertinet illud etiā ſacrificium quod laudis dicitur, & fit ad hunc modum, Cum aliquis in nullam aduerſitatem incidit uel rerum externarum uel corporis, ſed quieta tranquillaq; uita fruitur, proſpere degens & feliciter abſq; offenſis damniſq; omnibus, longum uitæ curſum ceu nauim in alto dirigens in ſerenitate perpetua, ſecundæ fortunæ auris à puppi aſpirantibus, neceſſe eſt ut deo gubernatori debeat ſanitatem cōtinuam & nō interpellata cōmoda, atq; in uniuerſum ſinceras felicitates nullis uitiatas calamitatibus: & horum largitorem demereatur hymnis, laudationibus, ſacrificijs, & alijs gratiarū actionibus: quæ omnia comprehenduntur laudis nomine. hanc uictimā non biduo, ſicut priorem illam pro ſalute, ſed ipſa prima die lex iubet abſumi: ut qui experti ſunt propenſum paratumq; fauorem cæleſtis numinis, incunctanter de hoc ſacrificio impertiantur alijs. Sequitur quod pro peccato nūcupatum, uariatur & perſonis & hoſtiarū genere: perſonis pontificis, totius populi, principis, plebeij: uictimis uero uitulo, hirco, capra uel agna. uacca quoq; offertur in hoc genere, ab ijs qui uel per imprudentiam peccarunt, uel ſcientes quidem & uolentes, ſed iam mutata uoluntate factum ſuum damnant, & uitam melius inſtituunt. Pontificis peccata & populi ſimili expiantur uictima, uidelicet uitulo: principis uero minore, tamen & hac maſcula. Hircus enim cæditur. At priuati etiamnum deteriore. Fœmineum enim non maſculum pecus mactatur. Decebat autem principem priuato homini præferri uel in ſacrificio: ſicut principi populum, quandoquidem totum eſt ſua parte potius. Pontificem uero æquiparari populo in expiatione impetrandaq; peccatorū uenia. habetur tamen is honor pontifici non propter ipſum, ſed quia miniſter eſt populi, publice uota faciens ſoluenda totius gentis nomine. Præceptum autē quod ad ſacra hæc attinet, eſt mirificum. Si, inquit, pontifex ignoranter peccauerit: moxq; addit, ut delinquat populus: tantumnon dicens, uerum pontificem expertē peccati eſſe. Quod ſi quando labatur, id ei non priuatim ſed propter populū accidere, ita ut in promptu ſit remediū. mactato eñ uitulo iubetur digitū intingere in ſanguinem, & ſepties eū aſpergere contra uelū ſacrarij, quo loco ſacra uaſa ſunt repoſita: deinde aræ quadrangulæ in qua ſolet ſuffitus fieri, cornua quatuor eodem ungere, reliquū uero profundere ad baſim altaris in atrio: ibi offerre illa tria quæ diximus in ſalutari ſacrificio, adipem, renes, fibram iecinoris. tergus uero atq; totū reliquū corpus ad pedes à capite unà cū inteſtinis efferri in locū mundū quò ſolent deferri altaris cineres, atq; ibi exuri

exuri ſtrue lignorum ſuppoſita. idem ritus eſt ſacrificij quo totus expiatur populus. Quod ſi quis princeps peccauerit, capro ut dixi expiabitur: priuatus uero ciuis aut capra aut agna ſi malit. nam huic fœmina conuenit, ſicut mas magiſtratui, cætera fiunt ritu eodem ab utroq; unguntur altaris ſubdiualis cornua, offeruntur adipes renes & fibra iecinoris, reliqua cedunt ſacerdotibus in epulas. Quoniam autem peccata quædam in homines quædam in ceremonias cōmittuntur, hactenus de peccatis in homines factis mandatum eſt: cæterum ſi quis deum & ſacra eius offendat, expiabitur ariete, ſi prius luat pro damno daro pretium, quinta parte ſuper iuſtam æſtimationem addita. Hæc & ſimilia poſtq; legislator præſcripſit de delictis ignorantiæ, deinceps tranſit ad ea quæ admittuntur à uolentibus ac ſcientibus. Si quis, inquit, mentitus fuerit de ſocietate, aut depoſito, aut rapina, aut inuentionē rei perditæ, deinde ad uitandam ſuſpicionem iurare non recuſarit, & tandē arguente ſe intus conſcientia periuriū ſuum abnegationemq; ipſe damnans confeſſus fuerit, ac ueniam petierit: merebitur delicti obliuionem, quando quidem uerani pœnitentiā re magis q̃ uerbis approbat, dum reddit depoſitum aut rapinam aut inuentum, aut inuniuerſum quicquid alienum uſurpauit, ſuperaddita quinta pretij parte in ſolatium eius cui fecit iniuriam. Cui poſtq; ſatisfecerit, eat, inquit, in templū oraturus ueniam & peccati remiſsionem, non contemnendam aduocatam adducens curam animæ, emergentis è calamitate grauiſsima, & à morbo penè letali redeuntis ad ſanitatē priſtinam. Hic quoq; iubetur immolare arietem, ſicut ille præuaricatus ceremonias. Nam illud peccatum inuoluntarium lex æquat peccato in hominē uoluntario, niſi huic quoq; religionis contemptus accedat. ut autem periurus pœnam effugiat, remedium eſt uitæ correctio. Hic obſeruandū, q; quæ pro peccato altari offeruntur ex uictima, ſunt eadem quæ in ſalutari ſacrificio, adipes, renes, & fibra iecinoris. nam & pœnitentia genus quoddam ſalutis eſt, dum animę affectio quouis corporis morbo grauior effugitur. Reliqua uiſcera dantur ad cibum, ſed alijs, alioq; loco ac tempore. Nam locus epuli fanum eſt, tempus uero unus dies non duo, & ſacerdotes ſoli epulantur, ita ut nec eorum domeſticæ fœminæ, nec ipſi qui offerunt, partes capiant. nihil enim extra fanum effertur, uidelicet ne pœnitenti exprobrentur peccata priſtina, iactata in uulgum ſuſurris inimicorum & linguis petulantibus gaudentium aliena ignominia. præſtat igitur ea contineri intra ſacrata limina, ubi fit expiatio. à ſacerdotibus autē abſumitur uictima de cauſis cō pluribus. primō, in offerentis honorem. nam conuiuarum dignitas ornat eum qui excipit conuiuio, deinde ut pœnitentes ſecurius credant ſe habere deum propitium: alioquin eius famuli hanc menſam non accederent, niſi antea ctis omnibus obliuioni traditis. Tertia cauſa eſt, quia ſacrificare nulli ſacerdoti, niſi integro, permittitur, cui ne minima quidem inſit labecula. Atque ita monentur quotquot à delictorum uia decedunt, ut æmulentur puritatem ſacerdotum, qui de oblatione ipſorū epulari non dedignati ſunt. ideo ſacrum hoc intra unam diem abſoluitur, quia peccantes cunctatio decet ac procraſtinatio, in benefactis uero properādum eſt. Sed quæ pro pontificis aut totius populi peccato mactantur, damnata cibis exuruntur (ut dixi) in

ſacro cinere. nemo eſt enim aut põtifice aut gente potior, qui deprecator al-
legari poſsit pro his peccãtibus. merito igit uiſcera conſumunt incendio ſi-
cut fit in holocautomatis, idq́ in honorẽ offerentiũ: nõ q dignitatũ reſpe-
ctus habeatur in ſacrificijs, ſed quia hominũ excellenti uirtute prædítorũ ue
req́ ſanctorũ peccata non multo deteriora ſunt q̃ benefacta quorundã uul
garium. quemadmodũ enim uberes agri etiamſi ſpem coloni fallant, tamen
plus ferunt fructuũ q̃ ſuapte natura maligni: ſic proborũ piorumq́ quantũ
uis modica officia non cedunt iſtorũ fortunatorũ ſed malorum amplis meri
tis, nonnunq̃ fortuitis magis q̃ uoluntarijs. His ita ordinatis ſpeciatim de
tribus ſacrificijs, holocautomate, ſalutari, & pro peccato, addit aliud ex his
conſtitutũ omnibus, ut eis bene inter ſe conuenire nos doceat. id genus ita
coniunctum, uotum magnũ dicitur. Cur autẽ ſic nominetur dicturi iam ſu-
mus. Cum aliquis ſacrarit omnium ſuarum rerum primitias ac decimas, triti
ci, hordei, olei, uini, pomorũ optimorum, primogenitorũ animalium, mácta
tis puris, impurorũ uero perſoluto pretio, nõ habẽs amplius materiã in qua
pietatem exerceat, ſeipſum dedicat, pietate ac ſanctitate nullis uerbis effabi-
li. ideo magnum hoc uotũ appellatur. nihil enim quiſq́ poſsidet ſeipſo pre-
tioſius, qua poſſeſsione tunc ceditur. huius uoti reo præcipiuntur hæc. pri-
mum ne mero utatur alióue potu ex uuis factitio, imò ne alio quidem ullo
qui afferat temulentiã & mentem labefaciat, ut ſacratus iam inde à uoti nun-
cupati tempore. nam qui ſacris operantur, ſitim aqua reſtingunt, ne in ebrie
tatem uetitam incidant. deinde ad præſtitutã diem, rite offeret tres uotiuas
uictimas, agnum, agnam, & arietẽ, illum in holocautoſim, illam pro peccato,
arietem uero in ſalutis hoſtiam. nam uouenti conueniunt hæc omnia: holo-
cautoma, quia non ſua ſolũ, ſed ſe quoq́ deo dicat: pro peccato uictima, quia
homo cum ſit, quantũ libet perfectus, peccato nõ caret: pro ſalute autẽ, quia
ſalutem ſuam acceptam fert non homini medico, ſed ſeruatori uero deo, hu
iusq́ potentijs. nam mortales ne ſibi quidem ſanitatem cõferre ualent. ſiqui
dem nec omnibus, nec ijſdem ſemper proſunt, interdum nocent etiam, quia
negotium hoc aliũde pendet, nempe à medicamentorum uiribus. Mirandũ
etiam q animalia tria quæ ſacrificijs diuerſis offerũtur, omnia ſunt eiuſdem
generis, aries, agnus, agnaq́. ſignificatur enim hoc pacto, ſicut paulo ante di
ximus, hæc ſacrificia eſſe ſibi inuicem germanitate quadam coniunctiſsima,
quia & pœnitens ſeruatur, & ſeruatus recolligit ſe à morbis animæ, & uter-
que properat ad integram perfectamq́ habitudinem, quæ ſubindicatur ho
locautomatis ſymbolo. Quoniam autem ſic ſacrificans offert ſeipſum, & ſa-
crum altare nefas eſt pollui humano ſanguine, & opus fuit omnino eius par
tem offerri aliquam, electa eſt quæ detracta nec dolorem afferret nec noxi-
am. Cum enim corpus ſit inſtar quoddam arboris, tanquam frondes ſuper-
fluę capilli ex eo præſecti mittuntur in ignem, quo rite coquuntur carnes ſa
lutaris hoſtiæ: ut quia uotiuam partem inferre in altare non licet, ſaltem i-
gnem ſacratum lignis admixta nutriat. Hæc ſunt ſacra omnibus populari-
bus communia. Sunt & alia priuatim ſacerdotum ſacrificia, ne ſe putent im
munes propter functionem ſui miniſterij. Nam & hi offerunt quæ decet
offerri ab hoc ordine, non cruentas uictimas, ſed ſimilam, cibum hominis

puriſsi-

puriſsimum, quod perpetuum & quotidianũ eſt ſacrificium, ſacræ menſuræ decima pars in dies ſingulos, cuius dimidiũ mane, dimidium offertur ueſpere, frixũ in oleo, quod nõ eſtur tamen. mandat enim oraculum ut quæuis oblatio ſacerdotis exuratur ignibus, nullis ad cibum ſeruatis reliquijs. Hactènus de uictimis, nunc dicemus de has offerentibus.

PHILONIS IVDAEI
DE VICTIMAS OFFERENTIBVS.

OFFERENTI uictimas lex præcipit, ut purus fiat corpore ac animo: animo quidem à morbis atque uitijs tum dicta tum facta corrumpentibus: corpore uero à maculis, & alijs rebus id contaminare ſolitis. Vtrique ſuæ luſtrationes inuentæ ſunt, animo per hoſtias ſacris idoneas, corpori per lauacra & aſperſiones, de quibus paulò poſt dicturi ſumus. æquũ eſt enim ut prius agamus de potiore noſtri parte anima. quæ eſt igitur huius purificatio? Vide, inquit, tu quiſquis es, ut uictima quam offers ſit integra, eximia, carens maculis omnibus, probata acri & incorrupto ſacerdotum iudicio, haudquaquam fallendo propter continuã experientiam. niſi enim eam tum mente tum oculis exploraueris, non elues peccata & contractas in omni uita maculas, ſiue oblatas inuito ſiue uoluntarias. in hoc enim tam accurato examine uictimæ inuenies figurate ſignificari morum tuorum emendationem & profectum in melius. Nec enim bruta legi curæ ſunt, ſed animæ rationis compotes. Itaque de offerentibus non de uictimis eſt ſolicita, ne quod uitium eis inſideat. De cætero corpus (ut dixi) lauacris & aſperſionibus purificat, nec tamen aſperſum ſemel aut ablutum mox intra fanum admittit, ſed iubet foris expectare per ſeptem dies, & interim aſpergi bis, tertia ſeptimaque die, ac tum demum poſt ablutionem ad ſacrificandum ingredi. Nunc conſideremus quàm prouide hæc fiant & quàm philoſophice. Cæteri ferè omnes aqua pura luſtrantur, marina plerique aut fluuiali, aut urnis hauſta è fontibus. At Moſes cinere præparato è ſacri ignis reliquijs (id quomodo fiat mox dicetur) de hoc nonnihil ſumptum iubet in uas indere, & aquam ſuperinfundere: deinde hyſſopi ramo in hac temperatura tincto luſtrandos aſpergere. Eius rei cauſa non abſurde hæc colligitur. Admonet eos qui ad Dei cultum accedunt, ut ante omnia ſeipſos noſcant & ſuam eſſentiam. Nam quiſquis ſeipſum ignorat, qui poteſt ſummam illam & excellentiſsimam Dei potentiam percipere? Eſt igitur noſtra, quantum ad corpus, eſſentia terra & aqua, id quod docemur hac purificatione; quando hoc ipſum creditur ad purgandum utiliſsimum, noſſe ſeipſum, ex quibus & quàm nihili rebus conſtemus, ex aqua & cinere. Nam hæc reputatio confeſtim arrogantiam inſidiatricem animo eximit,

ſimulꝗ́ ſuperbiam: atꝗ ita deum homini conciliat infenſum huiuſmodi ui-
tijs. Recte enim aliubi dictum eſt: Qui ſuperbis dictis factisꝗ́ non abſtinet,
non homines ſolos ſed & deum irritat, æquiſsimum optimarum rerum opi
ficem. itaꝗ aſperſione hac ſic excitamur & tangimur, quaſi hæc ipſa elemen-
ta terra & aqua nos appellent in hunc modum: Nos ſumus ueſtri corporis
eſſentia. ex nobis natura, id eſt ars diuina, contemperatis effinxit humanam
ſpeciem. ex nobis compacti prodiſtis in lucem, in nos rurſum ſoluendi poſt
obitum. nihil enim in nihilum recidere natura patitur, ſed unde eſt initiū, eo
dem finis redit. Nunc tempus eſt exhibere quod promiſimus, quæ nā ſit hu
ius cineris proprietas. non è ſolis lignis combuſtis fit, ſed è uictima etiam ad
talem expiationem idonea. præcipit enim lex, uaccā rufam indomitā macta
ri extra pomœrium. deinde pontificem deſumpto huius ſanguine ſepties eū
contra templum aſpergere. tum totam exurere unà cum pelle, cornibus atꝗ
interaneis. iamꝗ́ ſubſidente paulatim flamma in mediam hæc tria ſuperinij
ci, lignum cedrinum, hyſſopum, cuminumꝗ́. ubi uero extincta fuerit, cine-
rem ab homine puro collectum, reponi rurſum in loco puro extra pomœ-
rium. Quid autem ſibi uelint hæ figuræ, alibi expoſuimus in allegorijs. Ne-
ceſſum eſt igitur adituros templum ſacrorum gratia, & corpore nitidos eſ-
ſe, & multo magis anima. Hæc enim domina eſt reginaꝗ́, modis omnibus
illo præſtantior, ut diuinioris naturæ particeps. niteſcit autem mens cogni-
tione placitorum ſapientiæ, deducentis ſe ad contemplationem mundi, re-
rumꝗ́ contentarum in eo, & conſuetudine cum cęteris uirtutibus, à quibus
promanāt actiones honeſtę ac laudabiles. his quisquis ſe perornauit, eat bo
no animo in templum, locū ſibi conuenientiſsimum, ſeipſum oblaturus pro
uictima. ſin adhuc pectus inſeſſum eſt iniuſtis cupiditatibus, præſtat in abdi
to quieſcere, nec temeritati adiungere impudentiam, religione poſthabita.
nam ueri dei templum non patet profanis ſacrificijs. Tali homini dicerem:
ó bone, non gaudet deus centenis boum uictimis, cum ſit cunctarum rerum
dominus, nec ullius indigeat: mauult pias mētes & uiros ſanctitatis medita
tores, à quibus popana pultesꝗ́ uiliſsimas ut gratiſsima munera libenter
accipit. imò etiamſi nil afferant, ipſos complectitur, abſolutos in omni uir-
tutum genere, pro uictimis opimis adducentes hymnos in ſeruatorem ſu-
um ac benefactorem, partim uocales, partim abſꝗ ore linguaꝗ́ conceptos
in animo, & ſic quoꝗ penetrantes ad deum, quantumuis non ſentiantur hu
manis auribus. Hæc uera eſſe, ut nō à me autore ſed à natura profecta, teſta-
tur uel ipſa euidentia manifeſtam fidem faciens non cōtentioſis hominibus,
teſtatur etiam lex iubendo poni duo altaria, materia, loco, uſuꝗ́ differen-
tia. Alterum enim è ſaxis collectitijs impolitis exſtruitur in atrio iuxta tem-
pli ueſtibulum, ad immolandas uictimas. Alterum uero aureum, ſitum eſt
poſt primum uelum in penetralibus, nemini conſpicuum niſi ſacerdotibus
functionis ſuæ tempore caſtitatem ſeruantibus, quod factū eſt adolendis o-
doribus: unde liquet, micam turis oblatam ab homine pio, deo gratiorem
eſſe multis hoſtijs, ſi offerenti non adſit probitas. quanto enim aurū præſtat
lapidibus, & adytū ueſtibulo, tanto acceptior eſt ſuffitus gratiarum actionis
ꝙ mactata uictima. ideo non ſolū materiæ pretio, artificū opere, ſanctitateꝗ́

loci

loci ara hæc auguſta facta eſt, ſed & hoc quod apud eam quotidie ſacra exordium ſumunt à gratiarum actionibus. non eſt enim fas imolare foris, prius ꝗ intus ſummo mane ſuffitus factus ſit. quo ſignificatur nihil aliud, niſi deū non delectari uictimarum multitudine, ſed offerentis bona mente atq; puritate ſpiritus, niſi forte cū iudex religioſe iudicaturus aſpernet̃ munera partium ſententiam expectantium, alioquin ipſe corruptelæ reus futurus: imò cum uir probus à malo ne diuite quidem dignetur munus accipere: tu putas largitionibus capi deum nullius creaturæ indigum? qui cum ſit primū illud bonum perfectiſsimū, perennis fons prudentiæ, iuſtitię uirtutumq́; omniū, auerſatur dona iniuſtorum hominum. quod ſi quis talis offerat, nónne uidetur impudentiſsimus, de illicito quæſtu, furtis, rapinis, abnegatis depoſitis, deo tanquam iniquitatis ſocio partem decidens? equidem hunc pronunciarim infeliciſsimum, ſiue latere ſperat, ſiue deprehendi metuit. ſi putat fore ut lateat, ignorat dei potentiam uidentis & audientis omnia. ſin rem palàm forè cogitat, audaciſsimus eſt quē peccati non pudet. itá ne decet proferre iniuſte partarū rerum ſpecimina, & oſtentare inter donaria tanꝗ primitias? an dubiū eſt, neq; legem quicꝗ ab iniuſtis, neq; ſolem à tenebris, accipere? atqui deus & legum primitiuū exemplar eſt, & ipſius ſolis ſol, illuſtrās ſenſibilem intelligibilis, & ex inuiſibilibus fontibus ei ſplendorem uiſibilem impartiens. Præterea de altari exteriore mandatum extat, Ignis in altari ardebit perpetuus. merito, ut equidem arbitror. Nam quia perennes dei gratiæ nec deficiunt nec intermittuntur, ſed interdiu noctuq́; fruendas ſe præbent nobis hominibus, gratiarū actionem hæc ſacra flām̃a figurat, ſemper inſtaurandam ne quando extinguatur. quin & illud fortaſſe hoc modo quæritur, ut uno eodemq́; igne continuato coaptentur noua ſacra ueteribus, quo ſacrātur utraq;, ut approbetur perfecta gratiarū actio, quāuis pro uarijs occaſionibus aliàs plures aliàs pauciores adducantur uictimæ. uerū ſub hac uerborū ſuperficie ſunt ſenſus reconditi, ueritatis ſtudioſis diſpiciendi iuxta allegoriæ regulas. Dei altare intelligitur grata ſapientis uiri anima, cōpacta è ꝑfectis numeris ſolidis & indiuiduis. nulla em̄ ſunt uirtutū inutilia reſegmina. in hac ſacrū lumē inextinctum ardet perpetuo. eſt autem mentis lumē ſapientia, ſicut ediuerſo inſipientia tenebræ ſunt animę. ſicut enim ſe habet ſenſibile lumen ad oculos, ſic ad rationem ſcientia, prælucente ſemper hoc lumine contemplationi rerū incorporearum & intelligibilium. Sequit̃ aliud præceptū: Omni oblationi ſalē adhibebitis. quo ſignificat̃ (ut antea dixi) ęterna durabilitas. ſal em̄ cōſeruator eſt corporū, ſecundo poſt animā ordine. Nā ſicut anima cauſa eſt incorruptiōis corporū, ſic ſal quā diutiſsime tuet̃ ea, redditq́; quodammodo immortalia. ideo ſcriptura uocat hic thyſiaſterium eximio nomine, *παρὰ τὸ διατηρεῖν τὰς θυσίας*. i. à conſeruādis uictimis. atqui carnes igne abſumunt̃, unde certiſsime colligitur, non uictimam, ſed mentem offerentis & alacritatē probari, confirmatā uirtutibus. Illud quoq; legiſlator iubet, oblationem omnē ſine fermento & melle fieri, neutrū ut imponat̃ altari dignū exiſtimās. mel fortaſsis ideo, quia collectrix eius apis animal eſt impurum, natū è putribus boum, ut fertur, cadaueribus, ſicut ueſpas aiunt ex equinis prouenire. ſiue ꝙ hæc figura doceat, profanā ducendā quācunq;

uoluptatem nimiã,dulcem hauſtu,ſed cruciatus afferentem difficiles, à qui-
bus animam concuſſam labefactari neceſſum eſt. fermentũ uero propter tu
miditatem quam efficit,æque figurato præcepto , ne quis elatus altare acce-
dat,tumidus faſtu & arrogantia,ſed aſpiciens dei magnitudinem,ſuam mor
talitatem agnoſcat,quantumuis cæteris fortunatior, & uera æſtimatione a-
nimos elatos reprimat,cauens inſidiatricem ſuperbiam. Enimuero cum ille
rerum conditor,nullius indigus,non immenſam ſuam potentiam,ſed tuam
infirmitatem aſpiciens,propitius de ſuo tuam egeſtatem ſuppleat : tibi quid
agendũ cenſes erga homines natura coniunctos & ex eiſdem elementis pro
gnatos,cum nihil in hunc mundum,ne teipſum quidem intuleris. nudus e-
nim ueniſti uir egregie,nudus abibis itidem, poſt uſuram accepti à deo tem
poris quod intercedit natiuitatem inter & obitum:cui ſpatio quid magis cõ
uenit,quàm ſocietatis,concordiæ, iuris exæquandi, humanitatis, uirtutiſq;
ſtudium,abiectis iniuſtis,iniquis & impacatis uitijs,quæ hominem animal
ſuopte ingenio mitiſsimũ,ferum & immanſuetum faciunt. Amplius præci-
pitur ut à ueſpere mane uſq; lumina intra uelum in ſacro candelabro luce-
ant multis de cauſis. Vna,ut diurnæ luci ſuccedant illuſtratura ſacrarium ex
pers ſemper tenebrarum ad ſtellarum ſimilitudinem . Nam & hæ poſt ſolis
occaſum lucem ſuam proferunt,non deſerentes ſtationem quam in mundo
ſortitæ ſunt. Altera , ut noctu quoq; ad Dei cultum fiat oblatio, à diurnis
non aliena, nec interrumpatur gratiarum actio, nocturno tempori maxime
idonea. Eſt enim genus quoddam ſacrificij , clariſsimus hic ſplendor in pe-
netralibus. Tertia uero ualde neceſſaria . Quoniam enim non ſolum uigi-
lantes,uerum etiam dormiẽtes iuuamur diuina beneficentia,relaxati à diur-
nis laboribus,& leuati curis,animo in ſeipſum ſecedente à turbis ſenſuum,
& ſibijpſi uacante:merito lex æquũ iudicauit gratiarum actiones ita diſtri-
bui,ut ſacra fiant pro uigilantibus,pro ſomno uero & prouenientibus inde
commodis accendantur ſacrata lumina. Hæc & huiuſcemodi ſunt mandata
interdictáq; ad ceremonías ſpectantia. Præcepta porro ad ſapientiam con-
ducibilia ſic inde licebit elicere . Videtur legislator dicere : Nihil ô anime à
te Deus exigit graue multiplex & arduum, ſed ſimplicia quædam & facilia:
uidelicet ut eum tanquã bene meritum diligas , ſi non libet reuereri ut prin-
cipem ac dominum : utq; incedas per uias ei placitas , colas'que illum non
obiter, ſed ex tota mente referta pijs opinionibus : tum mandata eius reti-
neas firmiter , & ius díuinum habeas in pretio : quæ cuncta ſi accurate obſer
uaueris, nunquam degenerabis à natura propria . Quod ſi quid in mundo
promouetur , ſol, aut luna , ſtellæ'ue cæteræ , aut cælum ipſum uniuerſum,
uel terra dum celſis attollitur montibus, aut in patentes campos liquidæ na
turæ more diffunditur, uel mare dum uertitur in dulcedinem , aut flumina
reſtagnant tanquam maria, ſtatim tamen ſingula redeunt ad priſtinos ter-
minos. Tuus autem profectus erit , ſi uiuas innocens . Quid hic moleſtum
eſt aut difficile ? non iuberis maria nunquam prius tentata traijcere, &
tempeſtate furente in medijs fluctibus ſus'que de'que iactari procellis in-
ter ſe conflictantibus , non pedibus emetiri aſperos calles & inuios , non
itinera ingredi feris infeſtata & latronibus , non agere ſub diuo excubias

expoſitus

expoſitus inſidijs hoſtium. Abſint à bonis hæ moleſtiæ. Melius ominandum eſt in rebus tam utilibus. Satis eſt ſi annuat animus, mox in promptu erunt omnia. An neſcis Dei eſſe cælum, tum hoc ſenſibile, tum illud intelligibile quod cælum cæli dicere licet: terram item & quicquid ea continet, mundumq́ uniuerſum uiſibilem, atq; alterum illum inuiſibilem ac incorporeum ad cuius exemplum hic noſter eſt conditus? & tamen ex toto humano genere ſelegit ſibi aliquot præcipuos uerè homines, quos curare dignatus uocauit ad ſui cultum & religionem, ceu perennem fontem unde cæteræ uirtutes promanant, ad fruendum iucundiores nectare, nec minus ad parandam immortalitatem utiles. Miſeri qui ſe alienant ab hoc uirtutis epulo, miſerrimi qui ne guſtum quidem honeſtatis unquam ceperunt, cum liceat deliciari & hilariter degere in ſanctitate ac iuſtitia. Verum iſti ſunt corde incircumciſo, ſicut ſcriptura loquitur, & contumaces propter morum duritiem, petulantes & immorigeri, quos lex his uerbis admonet: Circumcidimini cordis duritiem: hoc eſt, excidite ſuperflua mentis germina, prognata ex immoderatis affectibus & coalita inſita'que in animum à malo agricola inſipientia, quàm primum excidenda ſummo ſtudio. Et cauete, inquit, ne ceruix ueſtra dura ſit: hoc eſt ne ſit refractaria, néue data opera duretur ad ruditatem noxiam: ſed omiſſa intractabilitate natiua ut pernicioſa, flectatur ad ea quæ decent, obſequendo naturæ legibus. Annon uides, circa ipſum Ens primarias maximasq́ potentias, beneficam & ultricem? beneficam deum nominant, quoniam huius opera mundus conditus & ornatus eſt: alteram uero dominum, penes quam eſt rerum uniuerſarum imperium. Deus non hominum tantum, ſed & deorum eſt Deus, magnus, uerè ens, & pollens potens'que. Attamen hic tam ingens uirtute ac robore, miſeretur egenorum inopiæ, nec dedignatur eſſe iudex in cauſa inquilini, pupilli, & uiduæ: ſed poſthabitis regibus tyrannis'que & magnatibus, humiles dignatur hoc priuilegio. inquilinos, quia relictis inſtitutis patrijs uanitate mendacio'que pleniſsimis, amore ueritatis ad pietatem ſe tranſtulerunt, & uerſi ad eum qui uere eſt colendum, religioſi animi fruuntur priuilegio, ne fruſtra ad diuinam opem confugiſſe uideantur. Pupillorum autem uiduarumq́ tutelam profitetur, quia hæ maritis, illi parentibus, orbati ſunt: quibus humana ope deſtitutis nullum præterea relinquitur auxilium. Ideo maxima in diuino ſpes ſupereſt: quia propitium numen non auerſatur huius generis patrocinium. Sit, inquit, ſolus Deus tua gloriatio. Non diuitijs, non honoribus, non principatu, non pulchritudine corporis uel robore, aut ſimilibus rebus, quibus homines ueſani extolluntur, tibi placeas, cogitans primum hæc ad bonorum naturam non pertinere: deinde mutari momento minimo, & ſimul ac effloruerunt marceſcere. Illi ſoli adhæreamus ſupplices, ac ne deuicti quidem ab hoſtibus æmulemur impias eorum ceremonias, in honorem Deorum exurentes filios ac filias: non quòd is mos ſit omnibus Barbaris: nec enim tam fero ſunt ingenio, ut iniuriam, quam in bello ab infenſiſsimis hoſtibus abſtinent, in pace chariſsimis pignoribus inferre ſuſtineant: ſed quia re uera concremant corrumpunt'que animas ex ſe prognatorum,

dum ab incunabulis in teneras etiamtum nõ inſculpunt ueritatis dogmata,
undeunũ uerũ deũ diſcere ualeant. cauendũ igiť ne uel deuicti prolabamur
in ſuperſtitiones eorũ, quaſi pietatis merito adepti ſint uictoriã. multis enim
inſidiãť præſentes felicitates, ut ineſcatos in calamitates maximas pertrahãt.
& fieri poteſt ut quãuis indigni, potiãtur uictoria ut nos id male habeat, qui
educati in diuinitus inſtituta republica, & innutriti legibus ad omnẽ uirtu-
tem incitantibus, à prima ætate doctrina imbuti quæ uiros deceat, hæc con
temptim habemus, & nugas æſtimamus cuiuſuis pretij, ſeria uero nihili. q̃d
ſi quis ſumpto prophetæ habitu ac nomine, correptũ ſe diuino ſpiritu ſimu-
let, atq; ita ad externorum deorũ cultum inuitet, cauendũ eſt ne quis decipia
tur à perſonato propheta. magus enim nõ uates eſt. qui quoniam mendacia
cõmentus eſt & falſa oracula, etiamſi frater aut filius, uxor aut filia, familia-
ris aut amicus ſit, ſi per ſpeciem beneuolentiæ ſeducere te ad impietatem ſu-
am ſtudeat: necandus eſt tanquam hoſtis publicus ſine reſpectu priuatæ ne
ceſsitudinis: & hortatio illius proferenda eſt ad omnes pietatis amatores:
qui abſq; mora in ſceleſtum irruẽt, rati ſanctitatis officium, talem hominem
occidere. debet enim nobis eſſe unica familiaritatis & amicitiæ teſſera, Deo
placendi ſtudium, & dicendi faciendiq́; pro pietate omnia. Cæterum cogna
tiones ſiue ut quidam uocant conſanguinitates deſcendentes à communi-
bus maioribus, tum affinitates quæſitæ per connubia, reijciendę ſunt ſi non
ad eundem finem properant, honorẽ dei uidelicet, quod eſt omnis coniun-
ctiuæ beneuolentiæ uinculũ inſolubile. nã talibus non deerit cognatio ſan-
ctior & honeſtior. atteſtať mihi lex ipſa, quæ naturæ placita & uirtutem ſer-
uantes, filios dei nominat, dicẽs: Filij eſtis domino deo noſtro: mirũ ni quia
ſicut pater dignatur eo[illegible]a cura & prouidentia. quæ cura tantum ab huma-
na differt, quanto curator ipſe maior eſt hominibus. præterea profanas ini-
tiationes orgiaq́; lex ſacra omnino ſubmouet è ſua republica, quòd perini-
quum cenſeat bene ac diligenter educatos contempta ueritate animũ appli-
care ad huiuſmodi myſteria, & ſectari pernoctationes tenebricoſas, relicta
luce actionibusq́; quales diem deceant. nemo igitur ex Moſis diſcipulis ini-
tiet initietur'ue: quando uel docere uel diſcere hæc iuxta eſt nefariũ. cur enĩ
ô myſtæ, ſi hæc pulchra ſunt & utilia, clauſi ꝓfundis tenebris trib. tantũ qua
tuor'ue prodeſtis hominibus, cũ liceat coram omnibus in medio foro utilita
tes iſtas proponere, ut omnes ad meliorem felicioremq́; uitã ſe conferrẽt in-
trepide. nã à uirtute diſiuncta eſt inuidia. cælent ſe ſuaq́; præ pudore qui tra-
ctant illicita, ſubeant ſeceſſus terræ obſcuros & abditos, ne quis eos uideat.
qui autem proſunt publice omnibus, in clara luce uerſentur in foro medio, li
bere ſe in cœtus hominum ingerant, in illuſtri uitam ſuam proponant, &
per præcipuos ſenſus iuuent turbas mortaliũ, dum uident ſtupenda, ſed iu
cunda ſpectacula, & dulces ſermones auribus hauriũt, mentes non prorſus
indoctorũ exhilarare ſolitos. An nõ uides naturã quoq; haud occultare ſua
pulcherrima laudatiſsimaq́; opera, ſed in conſpicuo poſuiſſe cælũ cum ſide-
ribus omnibus, ut uiſum allectaret ad philoſophiæ deſideriũ? maria quoq;,
fontes, fluuios, aeris tẽperiẽ, uentos anni horas moderãtes ſuis uicibus, ſtir-
piũ animãtiũ fruguq́; innumeras ſpecies, prõpſiſſe in uſumfructũ hominũ?
&

& non oportebat uos quoq; illam imitatos omnia neceſſaria quibuſuis dignis utenda proponere? nunc ſæpe fit ut nemo bonus initietur, ſed latrones piratæq; ac mulierum probroſarũ & impudicarũ ſodalitia, modo pecunia numeretur initiatoribus. Procul ſemoueantur omnes iſti extra fines bene conſtitutæ ciuitatis in qua uirtus & ueritas colitur. de his hactenus. Cæterum quia ſocietatẽ humanitatemq; maxime docet lex noſtra, utriq; uirtuti honorem habet meritum, neminem deplorate malũ ad eas admittens, ſed q̃ longiſsime in rem malam ablegans. Cum igitur ſciret concionibus admiſceri multos improbos, quòd ſe poſſe in turba latere autument, ut id caueret in poſterum, omnes indignos à ſacro cœtu edicto prohibuit, exorſus à ſemiuiris obſcœno morbo laborantibus, qui naturæ monetam adulterantes, in impudicarum mulierũ affectum & formã ſponte degenerant. Spadones item & caſtratos arcet, quòd ut florem ætatis ſeruarent diutius, è maſculino ſexu tranſcribi ſe paſſi ſint in fœmineam ſpeciem. Pariter repellit non tantum ſcorta, ſed & natos è proſtitutis, contactos materno dedecore, propter natales adulterinos. Qui locus, ſi quis alius, allegoriam recipit, plenam contemplatione philoſophica. impiorũ enim & ſceleſtorum nõ unũ genus eſt, ſed multa & uaria. Quidam enim incorporeas ideas nomen inane aiunt rei ueræ nullius, tolluntq; è rebus eſſentiam ſumme neceſſariam, quæ eſt archetypum exemplar omnium quæ ſpecificantur & dimetiuntur qualitatibus. Hos ſacræ legis tabulæ ſpadones nominant. Quod enim conuulſum eſt priuatur qualitate atq; ſpecie, fitq; nil aliud quàm (ut proprie loquar) informis materia. Eodem modo opinio quæ tollit ideas, confundit omnia, & ſuper ueterem illam informitatem quæ ante digeſta in ordinem elementa fuerat, adducit ſcenica deliria: quo quid iniquius cogitari poteſt aut abſurdius? nam ex materia creauit deus omnia, licet eam nõ attigerit: nec enim fas erat rudem indigeſtãq; cõtrectari ab illo beato ac omniſcio: ſed incorporeis potentijs, quarũ uerum nomen eſt ideę, uſus fuit ad apte formanda ſingula genera. at iſta opinio ualde perturbat omnem rerũ ordinẽ. ſublatis enim ideis unde qualitates ſunt, qualitates ipſas tollit pariter. Alij uero quaſi contendant hos in impietatis ſtadio poſt ſe relinquere, addunt amplius, ut non ſolum ideas, ſed & deũ eſſe negent per ſummã impudentiam: quaſi conducat uitæ uel falſo credi præſentiam inſpectantis cuncta numinis, miſeri & ſteriles ſapientiæ, impietati malo maximo deuoti ac dediti. Tertium genus eorũ eſt, qui uiam ingreſsi contrariam, comminiſcuntur deorum multitudinem, mares & fœminas, ſeniores & iuniores, replẽdo mundũ multis præſidibus, ut de uno uero deo perſuaſionem eximant mentibus hominũ. Hi ſunt quos lex figurate dicit natos è meretricibus. quemadmodũ enim hę uerum filiorũ ſuorum patrem neſciunt, nec poſſunt eis quenq; aſſignare ex tam multis amatoribus, cum quibus habuerunt ſtupri conſuetudinem: eodem modo qui unum uerum deum ignorant inter multos falſos cæcutiunt, neglecto præcipuo fine ad quem ab ipſis incunabulis tendere debuerant. Quæ enim diſciplina eſt honeſtior, q̃ ueri dei cognitio? Tertios autẽ quartosq; repellit, quãuis ad eundem finẽ tendentes, non tamen eodem cũ cæteris conſilio. utriq; eñ magnæ peſti obnoxij, hoc eſt amori ſui, quaſi cõmunẽ hæreditatẽ

diuiſerunt

diuiſerunt animam, diſtributis inter ſe partibus eius bruta rationaliq́;. nam alteri rationalē, hoc eſt mentē, ſortiti ſunt: alteri uero brutā, diſſectā in ſenſus aliquot. qui à mente ſtant, principatum & regnum in res humanas ei tribuunt, aiuntq́; idoneā retinendę prætcrito rū memoriæ, tractandis præſentibus, & futuris per coniecturā aſſequendis. hæc enim campos monteſq́; cōſeuit plantis ac ſegetibus, inuento agriculturæ ad uitā utiliſsimo. hæc è ſiderum obſeruatione diuerſis terris cōmercia nauigationis aperuit ratione uix enarrabili. hæc literas, muſicā & encyclopædiam totam inuenit ſimul abſoluitq́;. hæc philoſophiam rerum optimā excogitauit, ut eius partibus adiutaret genus mortalium: per rationalem ut ſermo fallacijs careat: per moralem ut mores corrigantur, per naturalem ut noſcantur mundana & cęleſtia. Alias præterea permultas laudes mentis aceruatim congerunt, quę poſſunt referri ad iam dictas ſpecies, nunc prætereundas breuitatis ſtudio. Alteri uero qui patrocinantur ſenſibus, haud minus eos extollunt, enumerando uſus eorum neceſſarios: aiuntq́; duos ex his uiuendi cauſam eſſe, guſtum & olfactum, duos bene uiuendi, uiſum auditumq́;. quoniam per guſtum alimenta traijciuntur, per nares aer, quo totum ſuſtentatur animal. Nam & is alimentum eſt continuum, non uigilantes ſolum, ſed & dormientes conſeruans atque nutriens, id quod uel hoc argumento certiſsime colligitur. Liquet enim ſi tempore breui cohibeatur reſpiratio, præciſo ſpiritu qui ſolet externe influere, neceſſario ſequi animalis perniciem. Verùm unus è philoſophicis ſenſibus per quos homini contingit bene uiuere, uiſus lumen uidet rerum pulcherrimum, & alia quoque huius auxilio, ſolem, lunam, ſidera cætera, cælum, terras, maria, ſtirpium animaliumq́; plurimas differentias, & in uniuerſum corpora omnia qualia quantaq́; ſunt, quorum per contemplationem abſoluta prudentia magnum ſcientiæ deſideriū excitat. quāuis & aliæ uiſus utilitates ſint maximæ, in dignoſcendis alienis & domeſticis, amicis & inimicis, ut caueantur noxia, eligantur commoda. Sic aliæ quoque corporis partes ſuos uſus habent ualde neceſſarios, ut pedes ad ambulandum, & ad alia quæcunque peraguntur crurum miniſterio: manus ad operandum & dandum accipiendumq́;. At oculi, ut bonum quoddam publicum, & his & alijs partibus præſtant facultatem perfungendi ſuis cuique officijs. id ita eſſe cæci teſtabuntur ueriſsime, qui reuera nec manus habent nec pedes, & ideo uel à petulantibus uel à miſerantibus appellantur horum membrorum impotes. Auditus porrò carmina, rhythmos totamq́; muſicam iudicat. Cantus enim uerbaq́; ſanitatem & ſalutem afferunt. Cantus quidem excantando perturbationes animi, & quicquid in nobis diſſonat, in concentum quendam redigendo reprimendoq́; immodicos affectus certis modulis. Quibus in rebus ſingulis ſunt uarietates plurimæ, ſi muſicis & poetis credimus, haud contemnendis autoribus. Verba uero retundendo impetus ruētes in uitia, & homines occupatos ab inſcitia ſimul ac imprudentia liberādo, perductis obſequentibus, pertractiſq́; renitētibus proſunt plurimū. Hęc ſunt quę uel mētis uel ſenſuū ſodales ꝓ ſuis partibus tuendis undecunq́; colligūt, dū ex his ex illa ue deos faciūt, obliti ueri dei præ nimio cōtentioſoq́; opinionū ſuarū ſtudio. proinde omnes hi meritò pellūt à

ſacris

ſacris cœtibus:& ſpadones qui ideas negant:& qui omnino impij cum ſint, contemptoresq́ꝫ numinis,exſecti dicuntur proprio uocabulo: & his contrarij qui genealogias deorum aſſerunt,quos ſcriptura natos è meretrice nominat:poſtremo qui amore ſui cæcati,pars rationem, pars ſenſum aliquẽ conſecrant.omnes enim hi ad eundem finem properant, & ſi non eodem conſilio. At nos Moſis ſacri uatis auditores & diſcipuli non deſinemus eum Qui eſt quærere, cum ſciamus eſſe felicitatis finem illius noticiam, & longæuam uitam eos qui deo uiuunt uiuere: quod dogma e ſacris literis diſcimus cum primis neceſſarium,& philoſophorum quoque placitis conſentaneum. certum enim eſt animi morbis laborantes cenſendos pro mortuis, eos uero qui ordinem in quo à Deo conſtituti ſunt non deſerunt, uitam immortalem uiuere.

PHILONIS IVDAEI
DE MERCEDE MERETRICIS
NON ACCIPIENDA IN SACRARIVM.

EGREGIVM præceptum extat in ſacro legum codice, non decere meretricis mercedes inferri in ædem deo ſacratam,fœminæ formam florentem uenditantis, & uitã probroſam profeſſæ quęſtus gratia.q̃d ſi mulieris amatoribus ſuis obſequentis profana ducunt munera,quãto magis ſcortãtis animæ, quæ ſe proſtrauit cõſtuprandã uinolẽtiæ,gulę,uoluptatũ ſtudio, ambitioni,auaritiæ,alijsq́ꝫ uitijs innumeris, quorũ maculę an unq́ꝫ elui poſsint neſcio. Nam meretricum quæſtui finem nonnunquam ſenectus imponit,quando priſtina deſtitutas pulchritudine adire nemo dignatur,poſtq́ꝫ ætatis uigor floris in morem emarcuit. at animã fornicationi, iam aſuetã & eruditam ad intemperantiã, quæ tandem ætas in honeſtatem reſtituet? ætas certe nulla,ſed ſolus deus,cui facilia ſunt,quę nos efficere non. poſſumus.oportet ſanè ſacrificaturũ diſpicere, ut mẽs eius integra ſit magis etiam q̃ uictima,uidere itidem cur eam offerat.aut enim gratias agit pro acceptis beneficijs,aut pręſentis ſtatus confirmationem futuráue ſibi precatur commoda,aut deprecatur mala præſentia uel imminentia: quibus modis ſanitas & ſalus rationi quæritur.nã aut pro ante donatis aguntur gratiæ,ad euitandum ingratitudinis uitium. in bonos enim conferri ſolẽt beneficia. aut ſi quis præſentia bona precatur ſibi perpetua,melioraq́ꝫ uota cõcipit, ſi non, eſt inciuilis,dignum expetitis felicitatibus ſe præbeat. Quod ſi aduerſitates effugere poſtulat,caueat ne quod admittat flagitiũ.duas enim noſtrũ quiſq́ꝫ uxores habet in ſuo cõtubernio,eaſq́ꝫ infenſas ſibijnuicẽ,& animæ domũ replentes contentionibus zelotypis. harum alteram diligimus, quaſi amicam blandam & familiarem, quæ uoluptas dicitur: alteram odio proſequimur, ut immitem ac tetricam,&nobis minime beneuolã,hæc uirtus nominat᷑.illa

nos

nos accedit cum ornatú meretricio,fracto inceſſu præ mollicie,obtutu laſci-
uo inuncās animas iuuenum,temeritatem & impudentiam præferens in o-
culis,elata ceruice ſupra natiuam ſtaturam aſſurgens , ridens cachinnabun-
daꝗ,calamiſtrata & cincinnatula, fucata faciem, pictis ſupercilijs , recens lo
ta,purpuriſſata,pretioſo flóridoꝗ amicta palliolo,aureis gemmatisꝗ armil
lis ſuperba & murenulis mundoꝗ muliebri cætero , ſpirans unguenta fra-
grantiſsima,non tam domum ſuā ꝗ fora compitaꝗ diligens,petulans , ſuæ
formæ prodiga,aſcititiæ uero auida.& cum ea pediſſequæ,domeſticæ uafri
cia,iniuſtitia,nequicia,quibus ſtipata more principis , ſic pertētat animum:
Heus tu,omnium bonorū humanorum theſauri apud me ſunt reconditi . di
uinis enim fruuntur cælites. præterea nihil inuenies.ego meos , ſi mecū con
ſuetudinem habere cupis,proferam , nec inuidebo quo minus utenda fruen
daꝗ continue depromas pro tuo arbitrio. eorū tibi recenſebo multitudinē,
ut aut libenter aſſentias,aut eis tuapte culpa careas.apud me eſt relaxatio, ſe
curitas,quies,laborum obliuio, utenſiliū uarietas, uocum modulamina, lu-
xus in cibo potuꝗ,odorū ſuauiſsimorū plurimæ ſpecies, amores perpetui,
luſus licentiſsimi,coitus liberrimi,ſermones ſine reprehenſione,actiones ſi-
ne caſtigatione,uita ſine ſolicitudine, ſomnus molliſsimus, ſatietas inexple-
bilis.Proinde ſi tibi placet meum contuberniū , parata habebis in hac omni
copia quæcunꝗ delectant maxime:mihi erit curæ ne quid deſideres eſu po
túue ſuaue,aut oculis,auribusꝗ gratum & naribus.potieris enim rebus o-
mnibus quaſcunꝗ concupiueris,pluribus in abſumptarū locum ſubſcaten
tibus . Sunt enim in theſauris modo dictis perpetuò uirentes arbores fera-
ces aliorum poſt alios fructuū,recentibus & matureſcentibus maturos iam
ac uietos protrudentibus.Hæc arbuſta nullo unꝗ externo ciuili ue bello cę
ſa ſunt,ſed ex quo primum è terra fuerunt edita,ab ea tanꝗ bona nutrice a-
luntur,fundata profunde ſitis radicibus eisꝗ firmiſsimis , ſtirpes uero inde
prominentes ad cælum uſꝗ attollentia:unde rami enaſcuntut manibus pe-
dibusꝗ animantium pro portione non abſimiles , & in his frondes ad orna
tum pro comis additæ germinant,fructusꝗ quorū cauſa paraui tibi cętera.
His auditis altera in abdito ſtans,ſed ita ut exaudire poſſet uerba æmulę, ue
rita ne forte illa mariti cōmunis animum ad ſe ſolam pertraheret corruptū
donis uel oblatis uel oſtentatis, néue ſpecioſo aſpectú emollitum deciperet,
quando aſciticio cultu & magicis eū allectari , demulceriꝗ animaduertebat
præſtigijs , repente ſuperuenit ingenuo matronaliꝗ inceſſu grauis , uultu
ſerena , genuino quodam pudoris colore ſuffuſa,ſimplex moribus,uitæ in-
tegra,mente ſemper ſui ſimilis , uerbis haud blanda ſanā mentem ueraciter
exprimentibus,decora natiuo habitu,moderata geſtu,ueſtitu modica,orna
ta non auro,ſed longe pretioſioribus ornamentis, artibus uirtutem decenti
bus.Comites eam ſequebantur,pietas,ſanctitas, ueritas, religio, caſtitas, u-
traꝗ iuſtitia,tum quæ deo debetur,tum quæ hominibus:iuris æqualitas , fi
des,liberalitas,taciturnitas, ſobrietas, honeſtas, temperantia, manſuetudo,
frugalitas,facilitas,reuerentia, fortitudo, generoſitas, ſecuritas, prudentia,
prouidentia,uis conſulendi, diligentia,tranquillitas,comitas,bonitas, ſua-
uitas,humanitas,lenitas,clementia,magnanimitas, beatitas. dies me defice-

ret

ret percenſentem ſingularum nomina, protegentium latera dominę ſuæ mo re ſatellitij. illa uerò ad conſuetam grauitatem compoſita, ſic exorſa eſt: Video hanc impudicam nugatricem & præſtigiatricem ſplendide ac ſcenice or natam, blandicijs te aggredi. quamobrē cùm odio natiuo malos proſequar, ueritā ne per imprudentiā deceptus mala maxima pro bonis eximijs eligas, non grauabor tibi qualis ſit hæc mulier uerißime prædicere, ne ſtolide reiectis rebus utilioribus, inops conſilij tibi accerſas infortunium. Ergo totum iſtum apparatum quo ſe iactat, aio aſciticium. nihil enim habet proprij natiuiq; decoris, ſed aſſumpſit ſibi adulterinam falſamq; pulchritudinem, qua te in ſuos caſſes pertrahat. id præmonitus, ſi ſapis, irritam eius uenationem facies. delectat illa quidem aſpectu oculos, aures uoce demulcet: animam uero cuius præcipua habenda eſt ratio, non poteſt nō lædere, per has aliáſue partes ſe inſinuans. de rebus ſuis quicquid auditu gratum ſciebat narrauit: cætera innumera, ut iniucunda, malicioſe diſsimulauit, quòd ea quemuis abſterrere queant facilime. at ego hæc quoq; detecta in medium proferam, nec imitabor ipſius uaframenta, ut ſola oſtentem quæ pelliciunt, difficultates uero meas è conſpectu ſubmoueā: imò rebus lætis præteritis ſilentio, quòd ipſas clamaturas ſciam, tantum oneroſas nominabo ſuis uocabulis, ut nudæ in medium propoſitæ, uel hebetibus qualem ſingulæ naturam habeant ſint conſpicuæ. nam quæ ex uoluptate cōmoda uidentur præcipua, uiliora deterioraq; ſunt quàm ſiqua ex me accipiuntur incōmoda, ſicut uſu quotidiano compertum eſt. Sed prius quàm loqui de me incipiam, quantum potero memorabo quæ illa reticuit. poſtquam enim ſuos theſauros percenſuit, colores, uoces, ac ſonos, ſapores odoresq;, & uires tactus cęterorumq; ſenſuum uarias, mores noxasq; non indicauit, neceſſarios rerum ante dictarum comites, ita ut ſi aura quadam afflatus ipſas captaueris, mox tenearis laqueo. Scias uelim ô tu ſi uoluptatis amator fueris, eris & uafer, audax, incompoſitus, inſociabilis, moroſus, iniquus, difficilis, iracundus, peruicax, moleſtus, inobediens, leuis, malicioſus, ineruditus, iniuſtus, nefarius, ſibi uiuēs, infidus, fœdifragus, auarus, male moratus, nemini amicus, exul, ſine lare, ſeditioſus, perfidus, impius, profanus, inconſtans, inſtabilis, execratus, piacularis, ſceleſtus, ſcurra, peſtilens, noxius, illiberalis, refractarius, ferus, ſeruilis, pauidus, perditus, turpis, probroſus, propudioſus, immoderatus, immodicus, inexplebilis, arrogans, ſibi placens, ſuo iudicio ſapiens, ſordidus, inuidus, calumnioſus, contentioſus, delator, uanus, fallax, circulator, temerarius, indoctus, inſenſatus, nemini conueniens, inobſequens, contumax, præſtigiator, diſsimulator, ſimulatorq;, cercops, ſuſpicioſus, infauſtus, inſcrutabilis, ineuitabilis, pernicioſus, maleuolus, inconcinnus, importunus, loquax, nugax, inaniloquus, aſſentator, piger, luctuoſus, durus, meticuloſus, inſidioſus, incircumſpectus, imprudens, improuidus, negligens, imparatus, bonarum rerum imperitus, ſuperfluus, errabundus, offenſator, indiſpoſitus, inacceſſus, guloſus, uagus, futilis, mobilis, doloſus, bilinguis, animi ambiguus, impoſtor, ſubſeſſor, petulans, incorrigibilis, ſemper indigus, incertus, circumforaneus, ſeductor, inconſultus, obnoxius, inſanus, faſtidioſus, uitæ auidus, glorioſus, iritabilis, iræ tenax, infenſus, procraſtinator, ſuſpectus, implacabilis, ſuppuratus, male

ſperans,lacrymoſus,alienis gaudens calamitatibus,rabidus,adulterinus,informis,machinator,turpis lucri cupidus,amans ſui,ſeruitutis patiens,ſimultatis appetens,ambitioſus,de re domeſtica parum ſolicitus,ceruicoſus,effœminatus, inanis, profuſus, mordax, pugnax, fatuus,uinolentus,infortunatusq́. Hæc ſunt huius formoſæ ac exoptatæ uoluptatis magna myſteria,quę libenter omnino tegeret, ne ĳs cognitis auerſeris eius conſuetudinem. meorum uerò theſaurorum copiam & amplitudinem nulla lingua pro dignitate eloqui ualeat.

PHILONIS IVDAEI
QVOD LIBER SIT QVISQVIS VIRTVTI STVDET.

SVPERIORE ſermone docuimus Theodote, ſeruum eſſe omnem quicunq; peccet, idq́; multis probabilibus rationibus uerum confirmauimus. addemus nunc alterũ illius cognatum,imo germanũ gemellumq́;,per quem oſtendemus omnem probum eſſe liberũ.Extat ſane inter cętera ſacrata Pythagoreorũ præcepta & illud egregium,quo monemur per uiam publicam nõ ingredi,non ut feramur per rupes deuias: nec enim laborem pedibus imperat:ſed figuráte ſubindicat, nec dictis nec factis utendum protritis ac uulgaribus.Id præceptũ diligenter obſeruarunt,haud aliter q̃ oraculũ,quotquot legitime ſunt cõplexi philoſophiã:adeò ut deflectentes à gregarĳs opinionibus,nouã ſibi uiam aperuerint,inducta propria quadam ſpecie dogmatũ,quam nefas ſit alĳs pręterq̃ puris attingere. impuros aũt cenſeo quotquot uel diſciplinas nunq̃ guſtarunt, uel eas perperã nõ recte acceperunt,ſapientiæ pulchritudinẽ dehoneſtando in ſpeciẽ ſophiſticeſ.hi cum propter hebetes animi oculos lumẽ intelligibile uidere nequeãt, quod nimio fulgore præſtringit aciẽ,tanq̃ in tenebris degentes nõ credunt in die uiuentibus,& quæcunq; illi perſpiciũt adiuti radĳs ſolaribus,pro ſpectris habent ac prodigioſis mendacĳs. An nõ abſurdũ & mirũ uidet, exules dici eos qui nõ ſolũ uerſant in urbe media,ſed curias,tribunalia,roſtra occupant,& gerunt ædilitates reliquosq́; magiſtratus curules etiã.ediuerſo ciues haberi qui aut nunq̃ aſcripti ſunt in eum numerũ,aut damnati exilio, ſub interminatione ſupplicĳ,ſi non dico attigerint ſolũ patriũ,ſed uel è longinquo fuerint auſi proſpicere.præſto ſunt enim innumeri qui obſeruent & animaduertant,tum ſponte infenſi,tum ſubminiſtrantes legibus ex officio.An non etiã ab omni ratione alienũ,plenũ impudẽtia & inſania, aut quomodocunq; dicenda eſt:nõ enim ſuccurrit propriũ tam indignæ rei uocabulũ:diuites nominari qui ſunt omniũ egentiſsimi & carent uictui neceſſarĳs,ſordide ſe ſuſtentantes ac miſere, uix quotidianũ cibum capientes,& ultro ſibi famẽ indicentes in abundantia publica,aura ſe nutriẽtes,ſicut cicadas aiunt rore uiuere:pauperes uerò qui argẽto,auro,pecoribus,reditibus,alĳsq́; bonis ineffa-

bilibus

bilibus affluunt, quorũ opulentia prodeſt nõ ſolũ cognatis amicisq́;, ſed non continẽs ſe intra domeſticos parietes, effundit̃ in turbas tribuliũ atq; populariũ: imò ulterius etiã ſe porrigẽs, ciuitati multa largit̃ belli paciſq; temporibus. Eadẽ ſomniatio patricijs, paterno maternoq́; genere abauos atauosq́; illuſtres memorãtibus, ſeruitutẽ audet obijcere: alios contrà inſcripta fronte uernas, ex ſimilib. oriundos maioribus, ingenuos pronunciat. In cauſa eſt, ut dixi, hebetudo mẽtis hominũ addictorũ opinionib. & ſenſibus, quorũ conſiſtoriũ ſemper à rebus iudicatis corrumpit̃ propter ipſorũ incõſtantiã. atqui debuerant, ſi æmularent̃ ueritatis ſtudiũ, non minus ſapere ꝗ qui ægrotant corporibus. nam illi deſiderio ſanitatis cõmittunt ſui curam medicis: iſtos uerò piget inſcitiã depellere morbũ animi, accitis uiris ſapiẽtibus: qui nõ ſolum profligare poſſunt imperitiã, uerũ etiã ſcientiã in eius locũ inducere, rem omniũ precioſiſsimã. Et quoniã, ut ait Plato ſuauiloquus, inuidia extra diuinũ chorũ ſita eſt, nihil aũt ſapiẽtia diuinius & magis expoſitũ, nunq; claudit ſuũ auditoriũ, ſed patentib. ianuis admittit ſitiẽtes ſermonẽ dulcẽ ac potabilem, frequẽtatores ſuos fluentis doctrinarũ abunde proluẽs, ut inebrient̃ ſobria temulẽtia. illi uerò iam ut ſacris initiati, furoreq́; diuino perciti, damnãt priſtinam ſuã negligentiã iacturãq; tẽporis, in rebus nihili contrita uita per imprudentiã. operæpreciũ igit̃ fecerint, ſi quotquot ubiq; ſunt iuuenes, ætatis floridæ primitias eruditioni dedicarint, tã in præſens ꝗ in futurũ paraturi ſibi decus & præſidiũ. ſicut. n. uaſa odorẽ, quo primũ fuere imbuta, referũt, ſic iuuenũ animæ quas primũ formas imaginatione cõcipiunt, nunq; aboleri ſinunt, ne alijs quidẽ inſuper affluentibus. De his hactenus. nunc quæſtionẽ noſtrã diſpiciamus accuratius, ne nos obſcuritas nominũ decipiat. intellecto aũt q̄d ſit de quo diſſerimus, demõſtrationes aptius adhibebimus. Seruitus quędã animi, quędã corporis dicit̃. corporib. dominant̃ homines, animis affectus & uitia. itidẽ libertas quædã eſt corporũ, nõ ſubiecta hominib. potẽtioribus: quędã animi, nullis affectib. obnoxia. de priore genere nũc nõ quęrit̃. innumeri enim boni uiri libertatẽ amiſerũt uarijs caſib. Nos agimus de moribus quos nõ cõcupiſcentia, nõ timor, nõ gaudiũ, non dolor ſubigit, uelut è carcere liberatos & uinculis. omiſſa igit̃ altera illa libertate fortuita & alienis à natura, pendentibusq́; ex ſola opinione uocabulis, uernarũ, uenaliciorũ, captiuorũ, quęramus uere liberũ, q ſolus ſui cõpos eſt, etiãſi multi ſe heros eius nuncupẽt. is. n. exclamabit illud Sophocleũ nihil differẽs à Pythijs oraculis:

Deus mi princeps, nõ ullus mortaliũ. nã reuera ſolus liber eſt, qui ſolũ deũ ſequit̃: imò ut equidẽ ſentio, imperiũ habet in terreſtria, tanꝗ immortalis ſummiq; regis mortalis uicarius. ſed præſtat ſermonem de principatu differre in tẽpus cõmodius, & de libertate, ut cœpimus, diſſerere. certe ſiq̃s negociũ penitius uoluerit introſpicere, liquido noſcet, nullas res tã cognatas eſſe inuicẽ, ꝗ libertatẽ, & curã ſui. improbos enim multa impediũt auaritia, luxus, ambitio: probos omnino nihil, reſiſtentes tanꝗ in certamine, cupidini, pauori, timiditati, dolori, & cæteris id genus. didicerunt enim contẽnere iuſſa iniqua dominorũ animis imperitare uolẽtiũ, quippe libertatis amatores: cuius propria felicitas, hoc eſt ſua ſponte facere quicquid placuerit, laudat̃ hoc ſenario:

Quis ſeruus eſt, mortem qui poteſt temnere?

Nimirum intellexerat quiſquis eius autor fuit, nihil æque mentem in ſeruitutem redigere, ut mortis metum: uſqueadeo ſumus uitæ cupidi. cogitãdum autem, immunem eſſe à ſeruitute nõ ſolum contemptorẽ mortis, ſed & paupertatis, & obſcuritatis, & doloris, atq; cæterorum quæ uulgares inter mala numerant, cum ſint ipſi mali rerum iudices, qui ſeruum ex uſu ſuo æſtimant, conſiderantes eius miniſteria, cum oporteat mores ingenuos reſpicere. nam qui humili ſeruiliq; animo humilibus ſeruilibusq; negocijs inuitus dat operam, uere ſeruus eſt. cæterum qui tempori ſe accommodans, ſuapte uoluntate tolerat fortunæ inſolentiam, nihil humanũ à ſe alienum putans, non ignarus diuinas res perpetuo ſeruare ſuæ felicitatis ordinem, & hac quoq; parte humanis præcellere, agitatis iactatisq; fluctuatione continua, utcunque momenta negociorum hinc inde prægrauant, fortiter ferens quicquid acciderit, philoſophus mox euadit & ingenuus. proinde non cuiuſuis audiet imperia: quod ſi quis urgeat tormenta minitans, reclamabit ſtrenue:

Combure carnem hanc, concrema, repleto te
Meo cruore. nam prius uel ſidera
Terram ſubibunt, terra uel ſcandet polum,
Quàm mollis à me extorqueatur uox tibi.

Spectaui aliquando certantes pancratio, alterum obtundentem pugnis & calcibus, totisq; uiribus contendentem ad uictoriam, tandem laſſum & incoronatum è ſtadio diſcedere: alterũ carnoſum, neruoſum, muſculoſum, refertumq; ſpiritu uere athletico, tanquam ſaxeum ferreúmue nihil plagis cedere, ſolaq; patientia ſuperare aduerſariũ, & ad extremum adipiſci uictoriam. huic ſimilem bonum uirum cenſeo, qui ualide confirmatus certo animi propoſito, efficit ut aduerſarius prius delaſſetur inferendo iniurias, q; ipſe quicquam agat præter animi ſui ſententiã. Sed hoc inexpertis uidetũ incredibile. nec mirum, quãdo ne illud quidem quod de pancratiaſtis diximus, quiſquã, niſi qui uidit, crediderit. nihilominus uerum eſt quod diximus. Vnde profectum eſt Antiſthenis dicterium, uirum bonum eſſe moleſtam ſarcinam. nam ſicut inſipientia bene ferẽ & leuiter, ſic prudentia grauiter incũbens, premit uehementer ſuopte pondere, nec facile poteſt excuti. proinde Iudæorũ legis lator ait ſapientẽ graues manus habere, actiones eius hoc ænigmate ſignificans, nõ ſuperficiẽ cõtrectantes, ſed penetrãtes in ſolidũ, utpote ſubnixas nõ flectendo mẽtis propoſito. itaq; à nemine cogitur, cum ſit contẽptor & mortis & cruciatuũ, lege naturæ præpoſitus omnib. inſipientibus. Quemadmodum enim capris, bubus, ouib. præſunt caprarij, bubulci paſtoresq;, greges aũt nõ poſſunt præeſſe opilionibus: ſic & uulgus pecori non abſimile, opus habet curatore principe, qui ordo eſt bonorũ uirorũ, præfectorũ ſuis gregibus. certe Homerus reges ſolet uocare paſtores populi. at natura bonis uiris hoc nomẽ magis cõpetere uoluit. Illi paſcunẽ magis q; paſcũt, dediti amorib. potationibus & cupedijs, ne quid dicã de auro argẽtoq;, & alijs rebus precioſiorib. quas expetũt. at hi nullis capiunẽ illecebris, & inſuper alios monẽt, caueant ſibi ab inſidioſis uoluptatibus. q aũt publicæ functiones nõ ſint ſeruitutis indiciũ, apparet belli tẽpore. tũc enim uniuerſi milites ſunt in opere, nõ ſolum armis onerati, ſed & ſarcinis, comportantesq; in caſtra aquam, ligna, &

& iumentis pabulum: ne quid interim dicam de alijs laboribus militaribus, dum uallum aut foſſam faciunt, mœnia reparant, triremes ædificāt, artibusq; uarijs manus exercent cum reliquo corpore. quin & in pace non deeſt alia nihilo ſegnior conflictatio cum paupertate, obſcuritate, rerumq; neceſſariarum inopia, quæ mala inuitos ad ſeruiles labores adigunt, & foſſores, agricolas, ſordidosq; opifices faciunt uictus parandi gratia, interdum etiam in medio foro cogunt baiulare onera in conſpectu condiſcipulorum & æqualium. Alios ſeruili natos genere, benignitas fortunæ promouit ad ingenuorum officia. fiunt enim procuratores in amplis opibus, interdum etiam conſeruis præficiuntur cæteris. quibuſdam uxorum pupillorumq; herilium tutela commiſſa eſt, ob ſpectatam ipſorum fidem, poſthabitis amicis & neceſſarijs: nihilominus tractant ſeruilia, fœnerantur, emptitant, reditus colligunt, patronos ſuos demerentur obſequijs. Quid igitur mirum ſi aduerſus fortunæ fauorem inuoluunt ſe negocijs illiberalibus, & libertatem ſuam ipſi produnt, ultro ſe ſubijcientes alijs. ſic parentum mandata exſequuntur pueri, ſic magiſtrorum iuſſa diſcipuli. nemo enim ſponte ſeruus fit. Sed parentes nunquam ſic obliuiſcuntur charitatis debitæ liberis, ut ullum miniſterium uel in ſpeciem ſeruile ſibi exhiberi ab eis ſuſtineant. Quod ſi quis à mangonibus uili uenditos, ob id ipſum cenſet in ſeruorum numero, prorſus fallitur. nam iſthæc uenditio nec hunc ſeruum facit, nec emptorem eius dominum: quandoquidem & patres filios redimunt, & ſuos parentes filij, uel captos à latronibus, uel iure belli redactos in poteſtatem hoſtium, quos tamen ſummum naturæ ius humanis legibus potentius ingenuitati reſtituit. quin & illud aliquoties accidit, ut uerſis rerum uicibus, emptitij ſuis heris nō tam ſeruirent quàm dominarentur. Ipſe uidi ancillas formoſas & naturali facundia præditas, duplici gratia fretas ſermonum & pulchritudinis, plurimum pollere in expugnandis dominis. ſunt enim hæ præcipuæ machinæ contra infirmos & parū conſtabilitos animos, efficaciores multo quàm illæ quibus perfringuntur mœnia. id ita eſſe liquet animaduertentibus eos adamatis blandiri ſupplicareq;, captantes eorum fauorem tanquam genij propitij: tum ſi putent ſe parum gratioſos, quaſi deſpiciantur, ferre indigniſsime. rurſum ſi obtutum hilariorem uiderint, exilire præ gaudio. alioquin etiam leonis emptorem dicemus eius dominum: quem ille ſi uel torue aſpexerit, ſtatim miſer ſuo malo doctus ferociam eius ſentiet. & credimus ſapientem ſeruitutis patientiorem quàm beluas? cum maiorem ingenuitatem fortitudinemq; habeat in anima quàm cuius ullum corpus capax ſit, utpote à natura ſeruituti addictū, quantumuis recalcitret. Hanc probi uiri libertatē & aliâs licet cernere quàm præclara ſit.

Miſer fiet profecto quiſq; ſeruulus.

Quid enim miſerius quàm ne ſui quidem eſſe compotem? atqui ſapiens felix eſt, uirtutis ſummarium circumferens, in quo ſita ſunt omnia, ut neceſſario conſequatur uirum bonum eſſe liberum. preterea dei amicos nónne liberos fatebimur? niſi forte regum amicis non modo libertatē, uerum & imperij ſocietatem concedimus ſimul adminiſtrantibus rempublicam: cæleſti uerò numini charis ſeruitutē exprobrabimus: qui amatores dei redamatiq;, iuſto fa-

uore honorantur ab incorrupto eius iudicio, ſuntq́ poetarũ quoq́ teſtimonio reges regum & rerũ domini. At Iudæorũ legislator audet quiddam maius dicere, ut ſimplicis meditator philoſophiæ, amore dei correptum, & eius ſolius cultui deditũ, plus ꝗ hominem pronuncians, uidelicet hominũ deum non item naturę, qui honos uni deo debet̃ patri regiq́ rerũ omniũ. & poſtea tali priuilegio dignatũ ſeruũ cenſebimus potius ꝗ ingenuũ? qui licet ipſe nõ eſt habendus pro deo, tamen ut amicus dei felix eſt proculdubio. deus enim nec infirmus propugnator eſt, nec immemor iuris amicitiæ, cui tutor ipſe præſidet, gaudetq́ inuocari hoc cognomine. Adhæc, ſicut ciuitates dominatum paucorũ & tyrannidẽ ferentes ſeruiũt, oppreſſæ moleſto imperio, cõtrà quæ legibus parẽt, degunt liberæ: non aliter etiã homines, quotquot in iræ, concupiſcentiæ, aut cuiuſcunq́ uitij perturbationis'ue inſidioſę poteſtatem deueniũt, omnes ſeruitutẽ ſeruiũt: ſicut e diuerſo liberi ſunt quotquot uiuũt ſub legibus. eſt aũt uera lex, recta ratio, nõ huius aut illius mortalis inſtitutũ in tabellis chartulis'ue ſcriptũ inanimis, ſed immortalis ipſa ſtilo naturæ ſempiternæ in mente immortali exarata. proinde miranda eſt hebetudo multorum, tam manifeſtas rerũ proprietates nõ conſiderantiũ: qui maximis populis Athenienſi Lacedæmonioq́ aiunt ad libertatem ſufficere leges latas à Solone Lycurgoq́, quarum pręſcripta obſeruant̃ ab his ciuitatibus. uiris aũt ſapientibus negant ſatis eſſe dictata rationis, ex qua ceu fonte leges naſcunt̃, liberum facturæ omnẽ qui aduerſus eius imperata interdictaq́ non eſt contumax. Eſt autẽ manifeſtũ libertatis indiciũ, præter dicta ſuperius, æquum ius diſſerendi de republica, quod omnibus liberis hominibus & probis eſt mutuum. quamobrẽ laudant̃ illi ſenarij, ut conſoni philoſophorũ ſententiæ:

Cum lege ſeruus nullum habet commercium. rurſum alius:

Es ſeruus, & rationis expers natus es.

Quemadmodũ igitur de muſica ex æquo licet diſſerere peritis eius artis omnibus, & de grammatica geometriáue grammaticis geometris'ue: ita de uita rectè inſtituenda peritis rerum ciuilium, circa quas hominum uita uerſatur quotidie. Domini autem ſunt omnes periti rerum talium, ſicut etiam naturę totius, & inter hos multi liberi. ergo hi quoq́ quibus eſt ius loqui de rebus huiuſmodi. unde ſequitur, neminem probum ſeruire, ſed eſſe omnes liberos. quo argumento etiam inſipientẽ ſeruum eſſe colligit̃. ſicut enim amuſis non eſt uis ex æquo diſputare cum muſicis, nec illiteratis cum literatoribus, & in uniuerſum expertis artis cum artificibus: ita lex ad uitam inſtituendam pertinens non ſinit de hac loqui peritos imperitosq́ ſine diſcrimine. ut liberis omnibus ex æquo ius loquendi conceditur, inter quos probi nonnulli: & nulli minus ſciunt uitam inſtituere quàm mali, ſicut nulli melius quàm ſapientes: ergo nemo malus liber eſt, ſed omnes ſeruiunt. Zeno quoq́ cum cæteris uirtutis admiratoribus fortiter pronunciat, non oportere malos uiros cum probis contendere. ait enim: An non plorabit malus ſi bono aduerſabitur? Ergo nullum ius ſinit malum probo contradicere. Nec me latet fore qui ſubſannent hanc meam ſententiam, & arrogantem inſenſatamq́ iudicet. uerum iſti ſi riſu cauilliſq́ ſedatis uoluerint penitius totam rem introſpicere, ſcient non alia de cauſa quenq́ ploraturũ citius, ꝗ ſi ſapientis monita cõtem

pſerit

pſcrit.nam pecuniarum iactura,ignominia,exilium, uerbera, ſimilesq́ꝫ iniu-
riæ,non ſunt conferendæ cum uitijs,& cæteris calamitatibus quas uitia ſecũ
afferunt.at uulgus non animaduertens quàm pernicioſa ſit animis rationis
cæcitas,tantummodo externis angitur infortunijs,quandoquidem caret iu-
dicio.quod ſi poſſent uiſum recipere,conſpicati tot inſipientię decipulas,tot
damna accepta per ignauiam,debacchationesq́ꝫ luxuriæ,iniquitatesq́ꝫ iniu-
ſticiæ,ſummæ felicitatis amiſſæ iacturã deplorarent ſeriò, nec ullam in tanta
calamitate conſolationem admitterent. Cæterũ illa Zenonis ſententia tanꝗ̃
è fonte hauſta uidetur ex Iudęorũ legibus: in quibus narratur de duobus fra
tribus,altero frugi, altero luxu perdito, ꝙ cõmunis amborũ pater miſeratus
eum qui à uirtute deſciuerat, precatur ei ut fratri ſeruiat, ſeruitutem quæ ui-
detur malum maximum,exiſtimans rem inſipienti utiliſsimã:ne ſi relinque-
retur in ſua poteſtate,prolaberetur in omnem licentiam, ſed per potioris cu
ram emendatis moribus in melius proficeret. Hæc ad confirmationẽ rei qua
de quæritur,mihi ſane ſufficerent. ſed quoniam medici ſolent uarijs morbis
adhibere uaria remedia,neceſſarium duco iſtis ut uidẽtur paradoxis propo-
ſitionibus propter nouitatem alias inſuper probationes apponere. quidam
enim uix continuatis argumentationib. conuicti errorem ſuum agnoſcunt.
Recte igitur uulgo dici audimus,eum qui prudẽter agit, bene agere omnia.
quiſquis aũt recte agit omnia,peccatũ,reprehenſionẽ,culpam,mulctam eua
dit. itaq́ꝫ licet ei quidlibet agere, & quomodolibet uiuere. at bonus uir pru-
denter agit omnia: ſolus ergo liber eſt. quid ni? cum nec cogi poſsit nec ueta-
ri.ergo nemo bonus ſeruus eſt. liquet aũt ꝙ nec cogi nec uetari poſsit. ueta-
tur enim qui à concupitis rebus cohibitus arcet̃. at ſapiens cupit uirtutẽ, qua
non potiri non poteſt. quod ſi non cogitur, certe ſua ſponte agit. actiones
uerò aut bonæ à uirtute proficiſcunt̃,aut malæ à uitio, aut indifferentes ſunt
& mediæ.quæ ad uirtutem attinent,non coactus agit ſed uolens.cum uirtu-
te enim coniuncta ſunt facta eius omnia.quicquid aũt uitioſum eſt,ut fugien.
dum ne in ſomnis quidem attingit.idem credibile uidetur & de indifferenti
bus,circa quæ animus pendet tanꝗ̃ in æquilibrio,doctus nec trahi ab eis ut
pondus habentibus, nec eis offendi ut auerſandis. Vnde ſatis apparet nihil
inuitum coactumq́ꝫ facere. ꝙ ſi ſeruus eſſet,cogeret̃ utiq́ꝫ.ergo liber erit quiſ-
quis bonus eſt. Quoniã aũt quidã ineruditi argumẽtationes tales nõ intelli-
gunt, quibus in uniuerſum de reb. decernit̃,ſolẽt percõtari, ecquãdo fuerũt
uiri quales fingitis,aut ubi reperiunt̃? reſpõdere licet, nulli ſeculo defuiſſe ui
ros uirtute præſtantes,qui freti ope dei ſolius, & iuxta rectum naturæ ius ui
uentes,nõ modo ipſi fuere liberi,uerũ etiã familiares ſuos repleuerunt inge-
nuo generoſoq́ꝫ ſpiritu: & ſunt nũc quoq́ꝫ imagines quędã uiuæ expreſſæ ad
illorũ ſapientũ effigiẽ. quãuis eñ aduerſarij fateant̃ ſe carere libertate huius
modi, pertractos in ſeruitutẽ ab imprudentia uitijsq́ꝫ cæteris, non ſtatim id
exiſtimandũ eſt de uniuerſo hominũ genere. ꝙ ſi nõ uidemus prodire horũ
agmina, nil mirũ. primũ quia quæ pulchra ea rara ſunt. deinde quia ſemoti à
turba domeſticorũ uacãt naturæ contẽplationibus,cupientes quidem ſiquo
modo queant,uitã ciuiũ corrigere: uirtus enim libenter prodeſt publice om-
nibus: ſed uidẽtes id onus ſuas uires excedere,propter abſurdos mores rece-

ptos in ciuitatibus,& morbos animi auctos uiciorum conſuetudine, reſiliūt ne uelut torrentis impetu tranſuerſi abripiantur. Nos uerò, ſi qua cura eſſet mutationis in melius, deberemus ueſtigare latebras eorū, & orare ſuppliciter, ut efferatā uitam noſtram ad mitiorē ſtatum reducant, & pro bello ac ſeruitute pacem inducant, libertatemq́ʒ huius comitē. nunc pecuniæ cauſa ſcrutamur intima quæq́ʒ, aperimus terræ uenas duras & refractarias: metallarij puteos fodiunt in planis atq́ʒ montanis, quęrendo aurum, argentū, cuprum, ferrum, cæteras ſpecies. Vanitas faſtum colens pro numine, profunda maris penetrat, quærens uaria lapillorū precioſorum genera, uel ſaxis latentibus adnata uel oſtreis, & ob hoc ipſum precioſiora, quantum oculi delicijs ac luxu corrupti iudicant. at prudentiæ, temperātiæ, fortitudinis, iuſticiæq́ʒ cauſa nemo peregrinatur, ne in peruijs quidem regionibus & hoſpitalibus: nemo enauigat maria, naucleris alioqui patentia per totum annū ultro citroq́ʒ curſitantibus. Quamuis non habemus opus uirtutē in longinquas aut tranſmarinas regionęs petere, cuius radices autor naturę in proximo depoſuit, ſicut ille ſapiens Iudæorū legiſlator teſtat̃ dicens: In ore tuo, in corde tuo, in manibus tuis. ſubinnuens dicta, facta conſiliaq́ʒ, quæ omnia cultura indigent. ergo qui labori præferunt ocium, non ſolum germinibus officiunt, ſed & radices ipſas exſiccando interimunt. contrà qui ocium ut noxiū fugientes, ad laborem ſe applicant, uelut generoſarum plantarū cultores, continua cura pręceſſas uirtutum ſtirpes educunt in æthera, immortales uirentesq́ʒ perpetuo, ferentes felicitatis fructū nunquā interiturū: quandoquidē iuxta quorundā opinionē non tam felicitatē afferunt, q̃ ipſæ ſunt felicitas, & ut Moſes uocare ſolet compoſito uocabulo ὁλοκαρπώματα, quaſi dicas frugē ſolidā. ſiquidē terreſtres plantæ interdū nullū fructū ſuo cultori afferunt. at quæ inſerūtur in anima, totæ quantæ ſunt in fructus abeunt, prudentiæ, iuſticiæ, fortitudinis, temperantiæ. Cum igit̃ tales occaſiones ultro nobis ſe præbeant, nō pudet querelarū quaſi negata ſit hominū generi ſapiētia? quam poteramus ceu ſcintillā in fomite fumāte redaccēdere. nos uerò ubi res diligētiā poſtulat ad nos proprie pertinēs, ſegnes et ſupini ſumus, corrūpimus uirtutū ſeminaria: quæ aūt fugienda ſunt deſideramus & requirimus. propterea diuitum, illuſtrium, uoluptariorū, terra mariq́ʒ plena ſunt omnia. prudentū autē, iuſtorū, proborum exiguus numerus. pauca uerò ſunt quidem rara, tamen reperiuntur, atteſtante Græcia ſimul & barbaria. nam in illa ſeptem meriti ſunt cognomen ſapientiæ, quamuis alij quoq́ʒ præceſſerunt eos aut ſecuti ſunt: illorum memoriā uetuſtas obliterauit, recentiores non fuerunt in precio apud ſui ſeculi homines, ideo minus inclaruerunt. at in barbarico ſolo frequentior numerus celebratur eorum quibus egregia dicta factaq́ʒ pepererunt tam inſignem gloriam: quales apud Perſas magi naturæ ſcrutatores præ ueritatis cognoſcendę ſtudio, qui per ocium diuinas uirtutes contemplantur clarius, & alios eiſdem initiant myſterijs: apud Indos gymnoſophiſtæ, qui cum naturali moralem coniungunt philoſophiā, honeſtatis probitatisq́ʒ amorē tota uita præ ſe ferendo. nec Palæſtinæ Syriæq́ʒ deeſt hoc genus hominū uirtutem ſectantium, cuius regionis non paruā partem populoſa Iudęorum gens incolit. in his quidam nominantur Eſſæi, circiter quatuor milia, à ſanctitate dicti

dicti,quia ſumma religione deo ſeruiũt,nõ mactando uictimas,ſed ſuaſmet-
ipſorũ mẽtes cõponendo ad ſanctimoniã.hi uicatim habitãt, urbes fugiunt,
propter familiaria ciuibus earũ uitia, gnari nõ minus periculi eſſe ab eorum
conuictu ꝙ ab aeris intemperie peſtifera,propter contagium incurabile:ui-
uuntq́; partim ex agricultura,partim ex opificijs in pace florentibus,benefi-
ci erga ſuos & proximos,nullã cõdentes pecuniã, nec parãtes ampli reditus
latifundia,ſed quotidianis neceſsitatib.quærẽtes remediũ. nam pene ſoli ho
minum degunt ſine prædijs, ſine pecunijs, & propter uitæ inſtitutũ diuites
habent̃ magis ꝙ ob rerum copiam, frugalitatẽ non uana exiſtimatione du-
centes eſſe quæſtum maximũ.tela,iacula,gladios,galeas, thoraces, ſcuta,ne-
mo apud eos fabricat,ſicut nec arma cætera,nec machinas,aut aliud quicquã
bello utile: imò ne ea quidẽ ſtudia reperias ibi,quibus in pace facile abutunt̃
homines.negociatores,inſtitores,naucleros ne in ſomnis quidẽ uiderũt,ſub
trahendo materiam auariciæ.nemo ex illis ſeruit, omnes liberi miniſtrant ſi-
bijnuicem:dominationem damnant ut iniuſtam atq; impiam, repugnantem
iuri naturæ,quæ omnes ex æquo genuit educauitq́; tanquam mater germa-
nos fratres re uera,non ſolo nomine. eam cognationem labefactam conuul-
ſamq́; inſidijs auariciæ,huius opera inductam pro familiaritate abalienatio-
nem animi,& odium pro beneuolentia.philoſophiæ partem ratiocinatoriã,
ut parandæ uirtuti non neceſſariam,relinquũt uerborum captatoribus: eam
uerò quæ naturam ſcrutatur,diſputatoribus, ut humano captu ſublimiorẽ,
niſi quatenus de creatore mundi & eius creatione diſſerit. in ſola morali ſe
exercent ſub pædotribis legibus patrijs, quas non poteſt concipere huma-
nus animus abſque afflatu numinis.has ediſcunt & alio tempore, ſed præci-
pue recurrente die ſeptimo, quem ſacratum exiſtimant, feriantúrq́; tunc ab
omnibus alijs negocijs.quoties ſacras ædes, quas ſynagogas uocant, adeũt,
pro ætatis ordine iuniores ad ſeniorum pedes conſidunt, & ad audiendum
ſe componunt.ibi alius ex libro prælegit,alius quiſpiam unus è peritioribus
accedens quæ obſcura ſunt explicat. nam pleraq; per figuras more ueterum
philoſophorum eis ſunt tradita.diſcũt aũt ſanctitatem, iuſticiã, curam rei uel
domeſticæ uel publicæ,uerorũ bonorum malorumq́; ſcientiã atq; rerum in
differentiũ inſuper,quid expetendum,quid contrà ſugiendum, quæ triplici
regula examinãt,amore dei,& uirtutis,& hominũ.pietatis erga deum argu-
menta præ ſe ferũt plurima,caſtitatẽ in tota uita perpetuã,à iureiurãdo men-
dacióq; abſtinentiã,& ꝙ ad deũ autorẽ bona omnia,malũ uerò nullum refe-
runt.uirtutẽ quoq; ſibi eſſe cordi ſatis declarant, dũ pecunias,honores uolu
ptatesq́; contẽnunt fortiter,uiuuntq́; continenter in laborib.cõplexi frugali
tatem,ſimplicitatẽ,facilitatem,modeſtiã, legum reuerentiã, conſtantiã, & id
genus cætera.charitatem porrò eorũ erga homines indicat beneuolẽtia, mi-
ra dictu æquabilitas & omnium rerum ſocietas, de qua non intempeſtiuum
fuerit nunc paucis dicere. Patent eorum ſodalitia hominibus etiam aduenis
idem inſtitutum ſeruãtibus.omnibus unum eſt promptuariũ, unde ueſtitus
& menſa cõmunis ſumit̃.nam contuberniũ uictusq́; ac menſæ ſocietas apud
alios laudatur magis ꝙ recipit̃. nec mirũ. quicquid enim lucrant̃ è quotidia-
nis operæ mercedibus,non ſibi quiſq; ſeruat, ſed in mediũ cõferẽdo cuicũq;

uolenti fruendi poteſtatem faciunt. tum ſi qui ualetudinarij nequeũt uictum
quærere, non negliguntur, paratum habentes è publico infirmitati ſubſidiũ,
quam ſecure ſuſtentant ex cõmuni copia. Senioribus iuniores debitam curã
honorem reuerentiam exhibent tanquã germani filij, labantem eorum æta-
tem fulciẽtes modis omnibus tam conſilijs quàm miniſterijs. Tales uirtutis
athletas reddit philoſophia abſꝗ omnibus curioſis & ambitioſis Græcorũ
uocabulis, exercens eos in laude dignis actionibus, quibus certa perpetuaꝗ
libertas conſtabilitur. id compertum eſt in multis & uarijs temporum diffi-
cultatibus, ſub tyrannide potentiorum diuerſis prȩditorum ingenijs. ex qui
bus alij conati feroces beſtias immanitate ſuperare, nullam omiſerũt crude-
litatis ſpeciem, gregatim mactando ſubditos, aut laniorum more uiuos fru-
ſtatim concidendo: nec prius finis fuit quàm in eaſdem calamitates incidere
uindicante diuina prouidentia. alij uero ſuam rabiem celantes diuerſo mali-
ciæ genere, acerbas clades dederunt, placido ſermone ſuſurriſꝗ clancularijs
diſsimulantes odium, canum maleficorum more blandiendo, moxꝗ infigen
do morſus inſanabiles, ut oppidatim monumenta impietatis ſuæ relinque-
rent ad perpetuam afflictionum memoriam. nemo tamen uel è crudelibus il
lis, uel ex alteris fucatis ac ſubdolis, ualuit modo dictos cœtus Eſſæorum ſi-
ue ſanctorum in culpam inducere, ſed omnes diſceſſerunt uicti uirtute horũ
uirorum, laudantes eos ut liberos ciues & ſuo iure uiuentes accepto à natu-
ra, prædicantesꝗ illorũ ſodalicia, ſocietatemꝗ inenarrabilẽ, in qua exemplũ
felicis & perfectæ uitæ uidere liceat. Sed quoniam ſunt qui putant perfectas
uirtutes non cadere in multitudinem, uerum eas tantũmodo quȩ ſubolеſcũt
etiamnum augenturꝗ, teſtes citabo uitas ſingulares bonorum uirorum, li-
bertatis indicia manifeſtiſsima. Calanus erat Indus genere unus gymnoſo-
phiſtarum. is patientiſsimus omnium eius ſeculi hominum habitus ſeu indi
genarum ſeu exterorum, quod rariſsimum eſt in admiratione fuit apud re-
ges etiam hoſtium ob uirtutem cõiunctam cum eruditione. proinde Alexan
der Macedo uolens oſtentare Græciæ barbarorũ ſapientiam, & exhibere
aliquod eius ſpecimen, primò hortatus eſt Calanũ proficiſceretur ſecum pa-
raturus magnam gloriam in tota Europa ſimul & Aſia. quod cum non impe
traret, ait inuitum id facturũ. tum ille ualde appoſite generoſeꝗ: Et quid ma-
gnum Græcis oſtendes Alexander, ſi potes me cogere ut quæ nolo faciam?
Quid hac uoce & hac mẽte liberius? niſi quod hoc dictũ liberiore facto con-
firmauit, reliquitꝗ ſempiternã cõſtantis in libertate ingenij memoriã, ut lite
ræ ad regẽ miſſæ indicãt. CALANVS ALEXANDRO. Amici tibi ſua-
dent ut cogas Indorum philoſophos, ne per ſomnum quidem conſpicati no
ſtras res & noſtra negocia. corpora de loco ad locum transferes, animis inui
tis nullam uim inferes, nihilo magis quàm ſi lateres & ligna cogas uocẽ mit-
tere. Ignis corporibus uiuis maximos dolores excitat non ſine pernicie, hũc
tamen nos deſpicimus dum uiui comburimur. nullus rex, nullus princeps
poteſt efficere ut quicquã agamus præter animi ſententiam. non ſumus Grȩ
corum philoſophorum ſimiles, qui diu meditatas orationes recitant in cele-
britatum conuentibus, ſed res à uerbis apud nos non diſcrepant. breui mo-
mento & beatitatem & libertatem adipiſcimur. Talibus ſentẽtijs nónne de-

cet

cet illud Zenonium ſuccinere: Facilius eſſe utrem inflatum mergere, quàm quemuis uirum probum inuitum ad aliquid agendum cogere. nam inuictus animus, rationis rectæ placitis confirmatus, cedit nemini. Extant de hac bonorum uirorum libertate multa poetarum & hiſtoricorum teſtimonia: quorum ſentētijs Græci ſimul & barbari penè ab ipſis incunabulis innutriti proficiunt in bonis moribus, quicquid uitiorum ex mala educatione aut deprauata uictus ratione contraxit anima, recudendo in melius. Vide quid apud Euripidem loquatur Hercules:

Combure carnem hanc, concrema, repleto te
Meo cruore. nam prius uel ſidera
Terram ſubibunt, terra uel ſcandet polum,
Quàm mollis à me extorqueatur uox tibi.

Reuera enim ſeruilis eſt adulatio ſimulatioq́ꝫ, quoties à mente uerba diſsident. Cæterum ingenue ſine fuco è ſincera conſcientia liberam ſententiā depromere decet generoſos animos. Rurſum is ipſe uir probus, uide ut ne ſub haſta quidem inter uenalia mancipia ſeruus ſibi uidetur, ſtupefaciens ſpectatores, quaſi non ſolum ingenuus, ſed & emptori ſuo dominaturus. Mercurius enim rogatus de hoc ipſo an malus ſit, reſpondet:

Non uilis eſt: contraq́ꝫ prorſus eſt graui
Forma, nec abiectus, nec ut ſerui ſolent,
Facilis agi: quin ſplendide ueſtitus eſt,
Clauaq́ꝫ dexter. Nemo uult domi ſuæ
Seruum, ſeipſo qui ſiet præſtantior.
At te uel aſpectu paueſcat quilibet.
Nam plena fers ardentis ignis lumina,
Qualis leonem taurus aggredi parat.

Deinde ſubiungit mores eius cuius incuſat ſilentium.

parêre namq́ꝫ non feres,
Nec ſubijci, ſed imperare cogitas.

Idem mox emptus à Syleo miſſusq́ꝫ ad opus ruſticum, re ipſa declarauit ſatis quantum à ſeruili abeſſet ingenio. nam opimo tauro Ioui mactato prætextu feſti epulatus eſt: hauſtaq́ꝫ meri magna ui decoquebat id cubans. Tum ſuperuenienti Syleo grauiter ferenti rerum iacturam & ſerui ſocordiam contemnentis dominum, nihil mutato frontis colore, nec ob perpetrata demiſſior, confidenter dicit:

Accumbe, potemus, mei periculum
Sic protinus fac, proderit res hæc tibi.

Seruum'ne hunc dicemus an herum domini, qui ſeipſum manumittens, hero inſuper imperitat, et non obſequenti intentat uerbera: quod ſi quiritetur, uult eum unà cum opitulantibus perdere. Nugas igitur agit qui emptionis inſtrumentū ſiue cautionē per notariū curat fieri, quādo emptitij nolunt ita ſe obligari freti uiribus, potioribus quàm ſint literatæ chartulę, à tineis ſituue corrumpendæ, aut certe ab iniuria diuturni tēporis. Sed negabit aliquis adducendas ad noſtræ ſententiæ confirmationem uirtutes heroum, uidelicet ſupra naturam humanam poſitas & cæli æmulas, propter genus mixtum è

mortali

mortali & immortali ſemine, ut merito ſemidei uocentur, præualente immortali genitura, necui mirum uideatur hos uindicias ſecundum ſeruitutem cõtemnere. Eſto, quid Anaxarchus & Zeno Eleates, num hi quoq; ſunt heroes dijs geniti? attamen à tyrannis & ſuapte natura ſæuis, & tum aduerſum ſe iritatis excruciati tormentis inauditis antea, ſic ea contempſerunt quaſi aut alienis aut etiam ipſorum inimicorum adhiberentur corporibus. nam olim aſſueſecerant animum, ex quo eum ad diſciplinas applicuerant, ut ſemotus à perturbationibus aſpiraret ad ſcientiam & ſapiẽtiam: & quaſi demigraſſent è corpore, in prudentiæ fortitudinisq; agebant contubernio, uirtutumq; cæterarum. Itaq; alter ſublimis pendens & diſtenſus, ut arcanũ quoddã proderet, ignis ferriq; uim ſuperauit: præciſaq; mordicus lingua, in tortorem ſuum eam exſpuit, ne ulla uox inuito extorqueretur. alter uero ſtupẽda uerba protulit: Tunde Anaxarchi follem, Anaxarchũ enim non potes. Hac confidens audacia heroicam generoſitatem longe à tergo reliquit: quandoquidem alteris decus traditum eſt à maioribus, citra omnem ipſorum operam: alteri ſua ſponte ſubeuntes laborem in uirtutis ſtadio, ſedulo quærunt immortalitatẽ. & uidere memini pancratiaſtas tanta obſtinatione ad uictoriam tendere, ut laſſato corpore ſola animoſitate perſiſterent in certamine: quòd aſſueti contemnere terricula, uſq; ad uitæ finem durarent intrepidi. quæ cum ita ſe habeant, putamus eos qui corporis robur exercendo confirmant, metum mortis calcare ſpe uictoriæ, aut ne uictorem aſpiciant: eos uerò qui exercent mentem ſuam inuiſibilem, quæ uere homo eſt domicilium hoc ſenſibile circumferens, & uerbis philoſophiam, factis uirtutem excolunt, grauatim morituros pro libertate, ut libero ſpiritu fatalem uiam pertranſeant? fertur in quodam ſacro certamine athletas duos robore pari præditos, non prius deſtitiſſe ab inferendis excipiendisq; ictibus, quàm uterq; expiraret in ueſtigio. Dicat aliquis tali cuipiam: Ah miſer, uirtus te perdet tua. Sed iuuat glorioſe pro apio frondeue oleaſtri certãtem occumbere. at ſapientem multo magis pro tuenda libertate, quam ſolam, ſi uerum fatendum eſt, animus deſiderat, ut agnatam non aſciticiam, qua reſecta tota hominis compages diſſoluitur. Celebratur Laconis pueri, quo in genere præcipuum eſt uirtutis ſtudium, mira quædam ingenuitas. Captiuus enim abductus à quodam Antigoni milite, liberalia quidem non recuſauit miniſteria, ſeruilia uerò negauit ſe exhibiturum, quòd abhorreret à ſeruitio. atqui nondum per ætatem legibus Lycurgi potuerat inſtitui, quas uix deguſtauerat: tamen præſenti uitæ uiolentã mortem prætulit ut feliciorem, & deſperata redemptione libens ſibimet manus intulit. Narrant Macedones etiam Dardanas mulieres, quæ ſeruitutem credebant miſeriam turpiſsimam, ſuos pueros quos in ulnis baiulabant proieciſſe in fluminis gurgitem, acclamando, Vos certe non ſeruietis, ſed priuſquam infelicem uitæ curſum aggrediamini, ſalua libertate compendiariam atq; neceſſariam uiam decurretis ultimam. Polyxenam quoq; tragicus Euripides inducit contempta morte curam libertatis gerere, dum ſic loquitur:

Defungor ultro: nemo tangat corpus hoc:
Præbebo collum fortiter: liceat mori Me liberam.

Ergo cum pueri ac mulierculæ, illi ætate, hæ ſexu fragiles, natiuo libertatis

amore

amore teneantur,adeò ut ne hanc amittant,ad mortem tanquam ad immortalitatem properent:credimus uiros mere ſapientes nõ hoc ipſo eſſe liberos, fruiꝗ ſincera felicitate dum uirtutes ſecum circumferunt, quas nulla importuna uis poteſt eis eripere, quippe quæ perpetuum regnum ſuis cultoribus conciliant? quin & integros populos accepimus pro libertate fideꝗ erga defunctos principes bene meritos,ultro ſubijſſe perniciem,ſicut Xanthios recenti adhuc memoria. Cum enim unus è coniuratis in Iulium Cæſarem Brutus eos obſediſſet,odio non tam partium quàm ipſius ducis, qui amicum & imperatorem ſuum interemerat,repugnauerunt pro uiribus,donec eos paulatim deficerent.poſtremo in totum his exhauſti, concluſerunt ſuæ quiſque domi uxores,parentes,liberos,atꝗ ita mactarunt,congeſtisꝗ in aceruos ignem ſubdiderunt, & ſeipſos inſuper iugularunt, ut fatali neceſsitati ſalua libertate magnanimitateꝗ ſatisfacerent. Sic illi acerbitatem tyrannicam fugiendo prætulerunt glorioſam mortem uitæ coniunctæ cum ignominia. qui autem ſeruati ſunt fortunæ beneficio,patientia ſe muniuerũt,imitati animoſitatem Herculis.nam & ille imperatis Euryſthei nõ ſuccubuit.Proinde Cynicus Diogenes tam uaſto fuit animo, ut cum ei capto latrones maligne cibum præberent,nec præſenti fortuna,nec illorum immanitate deterritus diceret,iniquiſsimum eſſe cum porcelli agniꝗ uenales ſaginentur diligentius, hominem præſtantiſsimũ animal inedia macerari, quaſi hoc pacto non redderetur uilior.itaꝗ accepto quantum ſat erat, cum iam eſſet uendendus inter cæteros, ſedit & prandebat bono animo, impartiens etiam proximis: cumꝗ unus ex his ualde mœſtus cunctanter ſumeret: Deſine,inquit,triſtari,& utere præſentibus.

Nec formoſa cibum Niobe non ſumpſit,& eius
Pignora ſub tectis letho bis ſena iacebant,
Sex natæ,totidem pubenti corpore nati.

Et cum ei licitatores illuderent iuueniliter, percõtando quid ſciret,reſpõdit, Præeſſe hominibus. Qua uoce prodebat ingenuum, generoſum uereꝗ regium animum.tandem & ipſe ad iocos eſt uerſus ex more ſuo, conſeruis demiſſo uultu mœrentibus.cum igitur inter licitatores animaduertiſſet quendam effœminatum quantum ex aſpectu apparebat,accedens inquit: Tu me emito,uiro enim opus habere uideris. Sic ille pudefactus cauillo, quod non eſſe uanum erat ſibi conſcius,in turbam ſe abdidit, cęteris audacem coniectorem,ſed ueridicum,ſtupentibus.Hunccine ſeruum appellabimus,ac non potius liberum, imò etiam ſummo dignum magiſtratu atꝗ imperio? huius in dicendo libertatis æmulus fuit Chæreas quidam, uir eruditus. habitabat is Alexandriæ:cui cum aliquando iratus Ptolemæus minaretur non mediocriter,ille ſuam libertatem non minoris faciens quàm potentiã regiam,reſpondit: Ægyptijs impera, ego te tuamꝗ iram nil moror. habent enim regium quiddam generoſæ animæ,quarum ſplendorem nec fortunæ obſcurat iniuria,quod decet opponi amplis dignitatibus, ad retundendam liberis dictis ſuperbiam. Fertur cum Theodorus cognomento Impius Athenis profugus ueniſſet ad Lyſimachum, & quidam ex optimatibus eam fugam exprobraſſet,ſimulꝗ fugæ cauſam, quòd negaret deos & iuuentutem corrumpe-

ret,reſpōdiſſe:Non profugi,ſed idem mihi accidit quod Herculi.nam & ille ab Argonautis fuit expoſitus,nō ob crimen ullū,ſed ꝙ uel ſolus eſſet iuſtum onus nauis,& cæteri uectores uererentur ne prægrauata ſubſideret. ita egò quoqꝫ migraui propter magnanimitatē, quā cùm Athenienſiū rectores non ualerent aſſequi,inuidere maluerūt.cumqꝫ Lyſimachus amplius rogaſſet,nū & è patria excidiſſet per inuidiā ciuiū,reſpondiſſe,Nequaqꝫ,ſed propter excellentiā ingenij, quod nō capiebat patria.ſicut enim Semele Baccho grauida cum nō potuiſſet perferre uterū, Iupiter eā miſeratus abortiuū ambuſſit, & inter deos retulit:ſic cum patria mea minor eſſet ꝙ ut caperet philoſophū, bonus quiſpiā ſiue deus ſiue genius Athenas in locū fortunatiorē cōmodioremqꝫ me tranſtulit.ad hanc ſapientū libertatē,ſicut & ad cætera bona hominum,uidemus aſpirare quędā animalia.certe gallinacei tam audacter certare ſolent,ut nō animoſitate uincant̄ ſed uiribus.quod intelligēs Miltiades imperator Athenienſiū,quando rex Perſarū excito Aſiæ robore tam multa milia traiecit in Europā,quaſi ad primū clamorē oppreſſurus Græciā, conuocatis in panathenaicum conuentū ſocijs pugnantes oſtendit has alites, ratus hoc ſpectaculū maiorē uim habiturū ad permouendos ꝙ orationē,nec eū fefellit ſua opinio.ſpectata enim in brutis patiētia pertinaciqꝫ contētione,uſqꝫ ad necem pugnantibus inuicto pectore, correptis armis eam expeditionē ſuſcepe runt,quaſi debellaturi cū ingenti ſtrage hoſtiū,contēptis mortibus & uulneribus,ut ſaltē inſepelirent̄ libero ſolo patriæ.nihil em̄ ęque ad rē gnauiter gerendā excitat,ac deteriorū uictoria maior ꝙ ſperari poterat.cæterū ſolennis gallorū gallinaceorū certaminis etiā Ion poeta tragicus meminit his uerſib.

Nec iam corpore,utroqꝫ & ocello
Ictibus obtuſo ille fatiſcit,
Robore ſed labente gemiſcit,
Et uiuus ſeruire recuſat.

& putamus uiros ſapientes nō libentiſsime ſeruituti prælaturos interitum? aut æquū cenſemus iuuentutē magnanimā in uirtutis certamine cedere gallinaceis,ut uix ſecundū gradū obtineat? atqui ne illud quidē quiſquam ignorat,qui modo leuiter literas attigit, libertatē eſſe rem egregiā, ſicut ediuerſo ſeruitutē longe turpiſsimā:& quod pulchra bonos deceant,malos uerò turpia.unde colligit̄ euidentiſsime,neqꝫ probū quenqꝫ ſeruū eſſe,licet innumeri tabulas de huius poſſeſsione proferant:neqꝫ inſipientē ullum eſſe liberū,etiā ſi Crœſus ſit aut Midas aut magnus rex. cæterum de celebrata libertatis pulchritudine, ſeruitutis uerò execrabili turpitudine, teſtimonia multa extant ciuitatū & gentiū quarū conſecratæ ſunt origines, & quas mentiri nefas eſt. ſenatus enim & conciones habent̄ pene quotidie,nulla magis de cauſa ꝙ ob tuēdam præſentē libertatē,aut recipiendā ſi iam perijt. Græci barbariqꝫ conflictant̄ bellis cōtinuis,quid aliud uolentes ꝙ ſeruitutē effugere, libertatē acquirere?ideo centuriones, tribuni & imperatores ipſi nullam cohortationē habent efficaciorē in prælijs ꝙ Eſte uiri, libertas agit̄, qua nihil hominibus optabilius,ut quæ ſit fons felicitatū cunctarū,priuatarū etiā.quapropter Athenienſes me iudice acutiſsimi hominū(quod enim in oculo pupilla,in animà ratio,hoc Athenæ ſunt in Græcia) quando pompā ducūt Eumenidibus,

neminem

neminem ſeruum admittunt, ſed per ingenuos uiros ac fœminas peragunt omnia ſolēnia,& ne eos quidem uulgares,ſed inculpatæ uitæ homines.nam & bellaria in id feſtum parant adoleſcentes honeſtiſsimi,putantq́ honorificum hoc miniſterium . Nuper etiam tragœdis fabulam Euripidis in theatro agentibus,& hos ſenarios pronunciantibus:

Nam liberum eſſe maximum dico bonum:

Quod ſi quis eſt pauper,putet ſe diuitem:

uidi omnes ſpectatores arrectos in ſummos digitos præ admiratione, ſententiæ laudatæ acclamantes magnis uocibus,& ipſum poetam certatim laudantes,qui libertatis uel nomē magni faciat.Quin & Argonautas admiror, qui nullum inter nauales ſocios receperunt niſi liberum,ingenuorū contenti miniſterijs libertati nō officientibus, ſi poetis fidem habere debemus. ſed cur non habeamus,cum ſint eruditores omnium hominum, inſtituendo populos,ſicut patres proprios liberos.itaq; nauclerus Iaſon,uir & natus et educatus liberaliter,amatorq́ ingenuorum,nauem ſuam neminem ſeruum permiſit aſcendere:quamobrem Æſchylus ſic loquitur:

Argus ubi ſint ſacra ligna dicito.

Minis autem quas quidam intentant ſapientibus, minime terreri conuenit: ſed eludendæ ſunt exemplo Antigenidæ tibicinis. aiunt enim cum quidam eiuſdem artis æmulus ira commotus ei dixiſſet:Abi,emam te pro mancipio: eum reſpondiſſe:Tum ego te docebo tibijs canere.Ergo & uir probus contumelioſo & gerenti ſe heriliter, poteſt dicere,docendus es ſobrietatem atq; temperantiam.exilium uero mināti reſpondebit: Omne ſolum forti patria. item territanti mulcta pecuniaria:Mihi mediocris uictus ſufficit. intentanti mortem ac uerbera : Nil iſtis terriculis moueor, nec ſum inferior pugilibus, qui cum tenuē modo habeant uirtutis imaginē præ oculis, & corporis tantū habitudine polleant,utrumq; perferūt fortiter.animus enim rector mei corporis ita confirmatus eſt fortitudine,ut quemuis dolorem ſuperare queat.cauendum igitur nequis talem feram capiat, nō robore ſolo uerùm & aſpectu ipſo formidabilem,& præ ſe ferentem q̄ non ſit deſpicabilis.ſæpe aſyla hanc ſecuritatem præſtant ſupplicibus eò confugientibus, ut ex æquo liceat eis contendere cum aduerſarijs:& qui per ſucceſsionē in proauita uel antiquiore ſeruitute inueterauerūt, quando ad aras ſedent habitu ſupplicum magna linguæ libertate utuntur.nec deſunt qui non tantum heris ex æquo reſponſant,ſed ut in cauſa meliore ſuum ius tuentur fortiter. at quos ſua redarguit conſcientia,etiamſi præclaris natalibus fulgeant,ſuopte ingenio ſe gerūt ſeruiliter. illi cōtra qui corpori non timent freti aſylorum priuilegio,miram animi libertatē exerunt,quem ſolum deus creauit extra ſeruitutis aleam.& quis eſt tam inſipiens ut credat loca conferre fiduciam,atq; in dicendo audaciam, uirtutem uerò qua deo ſimiles reddimur,non ualere tantundē exiſtimet, per quam & locis & ratione prędītis mentibus accedit ſanctitas ac religio? atqui aſylis ſua ſecuritas non ſemper manet inuiolabilis, uel arte mulierum corruptarum muneribus,fauoreq́ captorum talibus illecebris, uel liberorum negligentia , ſuos inde abſtrahi ſuſtinentium . at uirtus uelut arx munitiſsima, contemnit omnes machinas quibus eminus impetiē. huius robore quiſquis

ſe communijt, poteſt confidenter dicere: alij facile ſunt expugnabiles:

Aſt ego meipſum ſoluere, imperareq́;
Noui mihi: uirtute namq́; metior
Omnia.

Hoc eſt quod de Biante Prienenſi fertur, qui appellatus à Crœſo contẽptim & minaciter, iuſsit eum cepas edere, fletum ciuiliter ſubindicãs, quandoquidem harum eſus ciet lacrymas. adeo ſapientes arbitrabantur nihil eſſe æque regium ac uirtutem, cuius inſtituta per totam uitam ſequuntur: imperatis aliorum non terrentur: quo factum eſt ut omnes uafri ambiguæq́; fidei homines uulgo nominentur illiberales & parum ingenui. inde illud:

Erectum ſeruile caput uidiſſe nefas eſt,
Semper id obliquum colla retorta gerit.

Quod enim tortum eſt degeneres mores arguit, ſicut erectus habitus apertos & minime fucatos, quando dicta cũ cogitatis conſonant. Illi ridendi ſunt qui manumiſsi à dominis putãt ſe factos liberos. ſunt enim famuli, quamuis meliore conditione. ſerui autem & uerberones ſunt omnes quotquot nõ hominibus, quod leuius eſt, ſed rebus uiliſsimis, mero, holeribus, ſeminibus, alijsq́; coquorum ac cupediariorum curioſitatibus in gratiam uentris dant operam. Quapropter Diogenes conſpicatus quendam liberum iactantem ſe hac noua felicitate, fauoremq́; gratulantium, miratus eſt fatuum eorum iudicium, perinde ac ſi prçconis uoce declararetur, ſeruum aliquem in poſterum fore grammaticum aut geometram aut muſicum, qui ne in ſomnis quidem has artes didiciſſet. nam præconium ſicut doctiorem poteſt reddere neminem, ita nec liberiorem: alioqui mactum felicitate diceretur: ſed in ſeruitutem tantum uindicat. Sublata igitur uana opinione à qua pendet uulgus hominum, ueritatem rem ſanctiſsimã complexi, nec libertatem tribuamus his qui ſe ciues nominant, nec emptitijs mancipijs ſeruitutem obijciamus: ſed omiſsis natalibus & tabulis & in totum rebus corporeis, ſcrutemur naturam animi. qui ſi concupiſcentijs agitatur, aut ab inopia ceruice obtorta trahitur, & ipſe ſeruit, & totum hominem heris innumeris ſeruire adigit. ſin autem inſcitiam prudentia, luxum temperantia, formidinem fortitudine, auariciam æquitate ſuperat, imperat etiam, tantum abeſt ut ſeruiat. cæterum qui nondum ad harum alteram acceſſerunt ſpeciem, nec ſerui omnino nec liberi, quales ſunt in prima puericia puri ſincerìq́;, præceptis nutricandi ſunt, & ante omnia ceu lacte alẽdi cibis teneris, ſcilicet diſciplinis encyclicis: mox alimẽta ſolidiora ſuggerenda ſunt, quorum opifex habetur philoſophia, ut ad uirilem habitudinem firmitatemq́; prouecti, ad finem optimum perueniant: quod eſt ſecundum naturæ ductum uiuere, iuxta non Pythij ſed Zenonis oraculum.

10-8-F-19

PHILONIS IVDAEI DE VITA CONTEMPLATIVA, SIVE SVPPLICVM VIRTVTIBVS.

POSTQVAM de Eſſæis diſſeruimus, qui uitã actiuam exercẽt omnibus, aut quod minus inuidioſum dictu eſt, pleriſque felicius: ordo poſtulat ut deinceps dicamus quæ dicenda ſunt de contemplationi deditis, nihil affingendo rei ornãdæ gratia, ſicut poetæ ſcriptoresq; ſolent deſtituti uera honeſtaq; materia, ſed ſimplicíſsime ueritatẽ ſectando, quam uix ulla eloquentia poteſt aſſequi. conabimur tamẽ & operam ei nauabimus pro uiribus. non debet enim huiuſmodi uirorũ uirtus eximia cauſam prębere ſilentij his qui nihil honeſtum putant tacendum diſsimulandumq;. inſtitutũ aũt huius philoſophiæ mox apparet ex ipſis appellationib. uocantũ enim therapeutę therapeutridesq;, hoc eſt curatores & curatrices, ſiue cultores & cultrices, uero nomine: uel qa profitenẽ medicinã pręſtantiorẽ iſta uulgata per oppida omnia. hęc eñ medeĩ ſolis corporibus: illa & animas liberat morbis grauibus & aduerſus medelas contumacibus, quos inflixerunt uoluptates, concupiſcentiæ, dolores, timores, auariciæ, inſipientiæ, iniuſticiæ, & cæteræ perturbationes, uitiorumq; agmẽ innumerabile. uel quia didicerunt à natura & è ſacris legibus colere illud Ens & bono melius & uno ſincerius, & unitate in generando antiquius, atq; ut ita dicam principalius. horũ pietati quos tandem merito comparabimus? iſtósne qui pro dijs uenerantur elementa, terrã, aquam, aerẽ, ignemq;, aliâs alijs notata nominibus: qualia ſunt apud Græcos ignis ἥφαιστος παρὰ τὴν ἔξαψιν, id eſt ab accendendo: aer ἥρα παρὰ τὸ αἴρεσθαι, q in ſublime ſit elatus: aqua ποσειδῶν, à potu fortaſſe: terra δημήτηρ, q mater uideatur omniũ ſtirpium & animaliũ. Latini Vulcanũ, Iunonem, Neptunũ, Cererem nominant. Verùm iſta nomina ſophiſtarum commenta ſunt. elementa aũt ſunt inanimis materia à ſeipſa immobilis, ſubiecta opifici ſuo à quo transformaẽ in omnia qualitatum genera. Sed fortaſſe illos conferemus qui alias creaturas colũt, ſolem, lunã, ſidera uel fixa uel erratica, aut cælum ipſum uel mundũ quantus eſt. atqui ne hæc quidem ex ſeipſis habent originem, ab alio quodam opifice tanta arte condita. quid ſi illos, qui ſemideos heroas adorãt? id quidem ridiculũ fuerit. qui poteſt idẽ mortalis eſſe immortalisq;, ne quid dicam de horũ maculoſis natalibus, iuuenili plenis laſciuia, quã homines impij audent affingere beatæ illi diuinæq; potẽtię, tanq; illa in complexus muliebres inſaniat, cum ſit feliciſsima & expers affectuum omnium. ſtatuas enim & ſimulacra memorare quorſum attinet? quorum materia ſaxum aut truncus eſt paulo ante informis uexatus fabrorum iniurijs, cuius cognatæ partes uerſæ ſunt in ſerias & pelluuia cęteraq; uaſa ſordida adhibenda ſecretis uſibus. multo uerò magis ſilenda ſunt Ægyptiorum numina, qui bruta colunt non ſolum manſueta ſed & ſæuiſsima, conſecrando quæ

cunctꝙ ſub luna ſunt, leonē è terreſtribus immaniſsimū, crocodilū ex aquatiſ cis, miluium è uolucribus & ibim domeſticā. hæc quamuis uident quibus naſcantur originibus, quibus alimētis ſuſtentent, ꝙ ſint inſatiabilia plenaꝙ ex crementorū ſordibus, uenefica etiam & humanæ carnis auida, uarijs morbis ac morti deniꝙ obnoxia, uiolentæ quoꝙ interdum nō modo fatali, adorant tamē ipſi mites immitia incicurabiliaꝙ, rationales bruta, deo cognati uix cōferenda cum beſtijs, naturaliter ſubiecta ipſi principes ac domini. Verū iſti qui nō modo ſuos ſed etiā propinquos inficiunt talibus delirijs, relinquant̄ morbo ſuo, priuati uiſu prę̄ſtantiſsimo ſenſuū, uiſu inquam nō corporeo, ſed quo uerum à falſis diſcernit animus. at illud hominū genus therapeuticū ſemper in contemplatione diuinitatis proficiet, etiam ſole hoc ſenſibili prætерito, nec unquam ſuum ordinē deſeret tendentē ad felicitatem perfectiſsimā. huic uitæ inſtituto qui ſe addicunt, nō ex more aut rogati id faciunt, ſed amore correpti rerum cæleſtium, & quaſi furore diuino perciti, donec ad cōtemplationem illam deſideratiſsimā perueniant. deinde præ immortalis beatæꝙ uitæ cupidine, quaſi iam hac mortali defuncti, facultates ſuas relinquunt liberis, aut cognatis, ultro eis poſſeſsione cedendo, atꝙ etiam ſocijs & amicis, ſi cognati deſint. oportet enim ut qui perſpicaces diuitias adeptus eſt, cæcas illas relinquat mentibus cæcutientibus. Anaxagoram & Democritum celebrant Græci, quòd pr̨ amore philoſophiæ prædia ſua pecori compaſcua reliquerint. probo hos uiros contemptores pecuniæ. at quanto præſtantiores qui non pecoribus ſuas poſſeſsiones depaſcendas permiſerūt, ſed impenderunt ad ſubleuandam egeſtatē hominū cognatorū amicorumꝙ, ut egere deſinerent. illud enim inconſideratū, ne dicam inſanū, factum fuit uirorū Græcis laudatorum ſapientiæ nomine: hoc uerò ſobrium & magnæ prudentiæ. quid aliud hoſtis faceret, exciſis arbuſtis agroꝙ uaſtato redigēs aduerſarios ad inopiam, quàm quod ſuis cognatis fecit Democritus, ultro illis conſciſcens pauperiem, non tam malo animo, ꝙ per inconſiderantiā & alienæ utilitatis negligentiā. hi certe multo prudentiores & magis ſuſpiciendi, ut non minus philoſophiæ cupidi, ſed prouidi magis ꝙ negligentes: quippe qui ſua donare maluerūt ꝙ perdere, quo & ſibi prodeſſent & alijs, dū alios opibus iuuant, ſe philoſophiæ ſtudio. nam cura pecuniæ poſſeſsionūꝙ affert diſpendium temporis, cuius præcipua nos decet parſimonia, iuxta illud Hippocratis medici monitū: Vita breuis, ars longa. idem mihi uidetur Homerus ſubinnuere in Iliade circa initia rhapſodiæ decimætertiæ his uerſibus:

Myſorum terram aſpiciens, queis prælia cordi,
Et facilis uictus: ſiquidem lac paſcit equinum
Egregios homines, nullis uirtute ſecundos.

ac ſi cura uictus parandi ſit cauſa iniuſticię propter diſparitatem: iuſticiam uerò gignat diuerſum ſtudium, qua naturæ opulentia cernitur, non contenta uulgaribus felicitatibus. Relictis igitur facultatibus & auocamentis omnibus, fugiunt ſine reſpectu fratrum, liberorum, parentum, uxorumꝙ, & deſerunt numeroſas cognationes, ſocietates, amicitias, ipſas deniꝙ patrias in quibus geniti educatiꝙ ſunt, quandoquidem conſuetudo magnum momētum habet ad allectandos animos. demigrant autem non in aliam ciuitatem, ſicut

ſerui

ſerui qui ſe uendi heris alijs impetrant, miſeri ut qui ſeruitutem mutant non effugiunt. quæuis enim ciuitas uel optimis ornata legibus, plena eſt tumultu plurimo, quem nemo ſapientiæ ſectator ſuſtineat. ſed extra mœnia degũt in hortis aut uillis ſolitarijs, amantes ſolitudinem non hominum odio, ſed ad ca uendos congreſſus cum diſsimilibus, quos ſciunt moribus bonis officere. hoc genus reperitur in multis orbis regionibus, merito ut abſolutæ probita tis receptum à Græcis atque barbaris. maxime tamen in Ægypto frequenta tur per præfecturas ſingulas, præſertim circum Alexandriam. ex omnibus autem locis optimus quiſque therapeutarũ tanquam in huius generis patriam colonus mittitur in locum quẽdam aptiſsimũ, ſitum ad ſtagnum Mariam in terreno colle accliui leniter, tutum ſimul & laudatum ab aeris temperie. ſecu ritatem enim ei pręſtant uillæ uicique proximi: aerem uerò temperat emiſſoriũ ſtagni exonerantis ſe in mare, & auræ nunquam non ex alto aſpirãtes tenui ter, ſicut craſsiores feruntur è ſtagno, quibus permixtis temperamentum exi ſtit ſaluberrimum. domicilia uerò conuenarum ſunt admodum frugalia, pa rata contra æſtum tantummodo & frigora, non contigua ut in urbibus, non enim placet id amãtibus ſolitudinẽ: nec tamẽ longe remota, quia ſocietatẽ di ligunt, ut ſibi poſsint inuicem ſuccurrere contra latronum incurſus fortui tos. ſinguli autem habent ſacras ædiculas, quæ ſemnea uocant ſiue monaſte ria, ubi ſolitarij ſanctæ uitæ myſterijs dãt operam, nec cibi potuſue quic quam eò inferunt, aliúdue in uſum corporis, ſed legem tantum & propheta rum oracula diuinitus prodita, hymnoſque & quædam alia pietati ſcientiæque promouendæ utilia. itaque perpetuam habent dei memoriam, ut ne in ſomnis quidem aliud eis obuerſetur quàm imagines diuinarum pulchritudinum: & ſunt in his qui ſomniando produnt præclaras ſacræ philoſophiæ ſententias. Quotidie bis precari ſolent, mane ac ſub ueſperã, oriente ſole petentes diem uere felicem, utque mentes eorum cæleſti repleantur lumine: occidente uerò, ut anima in totum exonerata ſenſibus moleque rerum ſenſibilium ueritatẽ ue ſtiget in conſiſtorio domẽſtico. mediũ uerò matutini ueſpertinique temporis interſtitium totum meditationi attribuitur. Verſantes enim ſacra uolumi na, dant operã philoſophiæ per manus acceptæ à maioribus, ſcrutando eius allegorias, quoniã ſub apertis uerbis latere credunt ſecreta naturæ coniectu ris explicanda probabilibus. habent etiam priſcorũ cõmentarios, qui huius ſectæ autores multa monumẽta reliquerũt de allegorijs eiuſmodi, ad quorũ imitationem poſteri ſe accõmodant. itaque nõ ſolum contemplantur, ſed etiã cantica hymnoſque in dei laudem componunt uario metrorum carminumque genere, rythmis concinnatos in auguſtiorem ac religioſam ſpeciem. per ſex dies ſeorſum quiſque in ſuis illis modo dictis monaſterijs philoſophãtur, non progredientes foras, imò ne proſpicientes quidem. ſeptima uerò conueniũt in cœtum cõmunem, & iuxta ætatis ordinem conſidunt decenti habitu, ma nus continẽtes ſub pallio, dextram inter pectus barbamque, ſiniſtram applica tam lateri. tum progreſſus in medium natu maximus, & dogmatum eius ſe ctæ peritiſsimus, diſſerit uultu ad grauitatem compoſito, uoce moderata, non ſine magna prudentia, ſecus quàm oratores aut ætatis noſtræ ſophi ſtæ, oſtentatores eloquentiæ, ut quibus magis cordi ſunt exquiſitæ ſenten

tiæ diligenſq; & accurata harum enarratio, quæ nõ ſummis inſidat auribus, ſed per auditum penetret in animum, ibiq; firmiter inhæreat. reliqui omnes auſcultant per ſummũ ſilentium, annutantes oculis tantũ aut capite. id commune ſemneum in quod ſeptimo quoq; die conueniunt, ſepto clauditur duplici, ſeparatis uirorum & mulierum cœtibus. nam mulieres quoq; ſimul auſcultant ex more, duntaxat quæ inſtitutum idem ſectantur. medius autem paries à ſolo ſurgit tribus quatuórue cubitis, in modum loriculę, ſuperiora uſq; ad tectum patent: unde gemina prouenit commoditas, & quòd pudori fœminei ſexus conſulitur, & quòd uerba doctoris exaudiuntur facile abſq; ullis obſtaculis quæ uocem eius intercipiant. Temperantiæ tanquam fundamento in anima iacto uirtutes cæteras ſuperſtruunt. Nec cibum nec potum quiſquam ſumit ante ſolis occaſum, quòd ſapientiæ ſtudium luci conuenire iudicent, tenebris uerò curam corporis. ideo totos dies alteri, alteri uerò exiguam noctis partem tribuunt. nonnulli ex his uix tertio quoq; die famẽ ſentiunt, attẽti magis ad diſciplinã rũ ſcientiam. nec deſunt qui prælaute accepti epulo ſapientiæ copioſe præbentis ſua placita, perdurant duplum eius temporis, & uix ſexto die deguſtant cibum neceſſarium, aſſueti ſicut cicadæ rore uiuere, canticis opinor ſolantes inediam. ſeptimũ uerò diem ut feſtum ſacratumq; honore dignant̃ eximio, quo poſt curã animi corpus quoq; reficiunt, ſicut iumento relaxantes laborem continuũ. in cibatu utunt̃ pane ſimplici, ſal uicem ſupplet obſonij, qui delicatiores ſunt hyſſopum pro condimento adijciunt. potum è fluentis hauriunt, contenti placare dominas à natura mortalibus additas, famem ſitimq;, abſq; omnibus lenocinijs fruẽdo rebus ſine quibus non licet uiuere. edunt igitur ne eſuriant, bibunt ne ſitiant, ſaturitatẽ cauendo ut inimicam animo pariter ac corpori. & quoniã tegminis quoq; duę ſunt ſpecies, ueſtis tectumq;, de ædibus iam dixi, eſſe incultas & extemporaneas, factas ad præſentem uſum tantũmodo. in ueſte autem eadem apparet ſimplicitas, ad arcendos calores & frigora, pro pelliceis craſſa tunica in hieme, æſtate uerò exomis aut interula linea. in uniuerſum enim exercẽt modeſtiam, ut fontem ueritatis, ſicut è faſtu mendaciũ prognatum autumant. profluunt enim è mendacio uariæ malorũ ſpecies, contrà ex ueritate omniũ felicitatum humanarũ diuinarumq; copia. Dicam aliquid & de ſodalicijs eorũ, quoties hilarius conuiuia celebrant, quo magis eluceſcant collata cum aliorum epulis. Vulgus enim ubi ſe mero expleuit, ac ſi non uinum bibiſſet, ſed inſaniæ poculum ad rationẽ penitus profligandam ex animo, offenſat & canum ferociũ more in rabiem uertitur: moxq; coorti ſe inuicẽ morſibus appetunt, abrodẽdo naſos, auriculas, digitos, cæteraſq; partes corporis, ut fabula de Cyclope Vlixiſq; ſocijs fidem inueniat: quẽ poeta ſolitũ ait mandere fruſta humanarũ carnium, quem tamẽ immanitate iſti longe ſuperant. nam ille inimicos ratus tractauit hoſtiliter. iſti uerò cum familiaribus & amicis, interdum etiam cognatis, communi ſali menſæq; adhibitis, contra iura hoſpitalitatis omnia, nihil reueriti ſacra libamina quibus conciliari debuiſſent, ſic conflictantur tanquam in harena uel pancratio: laudatam illam contentionem quaſi monetam deprauantes in deterius, athletis ipſis ærumnoſiores miſerioreſq;. Reuera enim eos licet appellare miſeros. nam illi athletæ in ſtadijs

Græcorum interdiu captant ſpectatorum applauſus atq; gratiam, expectantes artis ac uictoriæ præmium coronam olympiacam. at iſti adulterini athletarum ſimij, noctu in tenebris ebrij debacchãtesq́;, ſine induſtria malicioſas artes exercẽt in aliorum iniuriam atq; contumeliam: quos ſi nemo tanquam præſes dirimat, maiore licentia ruunt in mutuam perniciem. nõ minus enim læduntur q̃ lædunt, ut mentis impotes præ uino nimio, quod (ſicut inquit Comicus) non tam alieno malo bibunt q̃ proprio. itaq; qui modo ad conuiuium uenerãt amici & integri, paulo poſt exeunt inimici & mulctati membris quibuſdam, aut certe horum extremitatibus: moxq́; alij quærunt ſibi aduocatos & iudices, alij petunt à chirurgis opem & medicis. qui uero uidentẽ modeſtiores cæteris, quaſi pro mero bibiſſent ſuccum mandragoræ, incumbunt læuo cubito, & obliquata ceruice ructantes inter pocula, ſtertũt altum nihil uidentes audientésue interim, ac ſi unicum guſtus ſenſum haberent, &c. cum quidem illiberaliſsimũ. noui quoſdã qui hilariores facti potando, prius quàm penitus ſe obruant crebris inuitationibus, iam tum in craſtinum proſpiciunt de ſymbolis, quia putant ſpem ebrietatis futuræ non mediocriter conducere ad præſentem lętiam. atq; ita ſemper extra domeſticos parietes uictitant, diſsidentes à parentibus, uxoribus, atq; liberis, patriæ quoq; inimici & ſibijpſis deniq;. nam uita luxu diffluens malum affert omnibus. Sed fortaſſe probabit aliquis morem hunc conuiuiorum iam uulgo receptum apud Græcos atq; barbaros, à Romanis inuentum non tam ad hilaritatem quàm ad oſtentationem deliciarum & opulentiæ. triclinia lectos habent eburnos aut teſtudineos, aut precioſioris materiæ, gemmatos pleroſq;, ſtratos auro intertexta purpura, uel alijs floridis coloribus uarijs oculos allicientibus, poculorum etiam uim magnam, digeſtorum per ſuas ſpecies. præſto ſunt enim cyphi, calices, phialæ, thericlea, toreumataq; clarorum artificum, miniſtrantibus formoſis mancipijs, non tam ad præſens miniſterium quæſitis, quàm ad exhilarandos aſpectu conuiuis oculos. ex his minores pueri pincernas agunt, grandiores aquam afferunt, loti & nitidi, fucatiq; ac cincinnatuli. alunt enim capillitium, uel omnino intonſi, uel à fronte tantum præſectis in orbem crinibus, tenuiſsimas candidaſq; præcincti tunicas, anteriore parte ad genua demiſſas, poſteriore ad poplites, utrinque mollibus tenijs aſtricti cõmiſſuras tunicæ, propendentibus ad latera finibus. ſic ornati aſtant nutus obſeruando, quid quiſq; poſtulet. adſunt & alij adoleſcentes prima lanugine malas ueſtiti, qui paulo antè amatorum ſuorum delicię fuerant, curioſe docti grauioris momenti miniſteria, mera oſtentatio magnæ opulentiæ, ut conuiuę ſplendore ſtupefacti facile intelligãt à quanto uiro quamq; magnifico ſint ad menſam cõmunem adhibiti: cum tamen totum hoc negocium uera æſtimatione nihil aliud ſit q̃ ſtolidus luxus hominis abutentis fortunæ beneficio, ſicut teſtari poſſunt quibus comperta ſunt talia. huc accedunt uariæ bellariorum, obſoniorum, condimentorum'que ſpecies, elaboratæ à piſtoribus & cupediarijs, quorum eſt cura non tantum guſtui ſatisfacere, uerum etiam oculos exhilarare mundicijs. ſic fit ut ſeptem uel etiam plures menſæ inferantur, plenæ omnium quæ terra, mare, amnes, aer'que ferunt, ſelectis ſuauiſsimis carnibus terreſtrium, aquaticorum, & uolucrium, paratura

ſimul ac conditura uariantibus. ac ne quid prętermittatur naturę munerum, tandem apponuntur poma nucesq́ dapſiliter, ſeruatis alijs eiuſdem generis ad comeſſationes quas uocant. dein aliæ patinæ efferuntur uacuatæ à conuiuis uoracibus, more fulicarum explentibus ſe in tantum ut oſſa etiam arrodant, aliæ cum fœde diſcerptis ſemeſisq́ reliquijs. ubi uerò uſq́ fauces expleti nil poſſunt amplius, edendo laſſati appetitu eſuriunt, oculos paſcendo carnium opimarum copia, nidorem uerò exhalantem attrahendo naribus. postremo his quoq́ ſenſibus ſaturatis, faciunt mentionem de abitu, egregie collaudata conuiuatoris magnificentia. Sed quorſum attinet iſta narrare prolixius, quę multis moderatioribus diſplicent, ut cupiditates accendentia, quas minui præſtaret. quis enim ſobrius non mallet famem & ſitim, quàm in talibus epulis nimiam cibi potusq́ abundantiam. in Græcia duo conuiuia præcipue celebrantur, quibus & Socrates interfuit: alterum in ædibus Calliæ, quando is coronato Autolyco amicis epulum uictoriale præbuit, alterum in Agathonis: quæ literis mandare dignati ſunt moribus ac profeſsione philoſophi, Plato & Xenophon. uiſa ſunt enim eis digna memoratu, ut eſſent exemplo poſteris, quid & quomodo agendum ſit in conuiuijs. Veruntamen hæc quoq́ ſi conferantur cum noſtris contemplatiuæ uitę ſectatoribus, erũt ridicula. habet quidem ſuas uoluptates utrumq́, ſed magis decoras homini quod Xenophon prodidit. nam tibicinæ, mimi, præſtigiatores, balatrones, iocis tantum placent ſcurrilibus ad exhilarandos animos. Platonicum uerò penè totum diſputationi de amore impenditur, non illo quo uiri in mulieres inſaniunt, aut hæ in uiros, ſed quo uiri in maſculos ætate tantũ minores. nam ſi quid ibi de amore ueneréq́ cæleſti dictum uidetur elegantius, pro condimento modo eſt additum. cæterum maiorẽ partem uulgaris & promiſcuus amor occupat, fortitudinem uirtutem bello paceq́ utiliſsimam tollens è medio, & pro hac morbum muliebrem inducens in animas, & homines reddẽs androgynos, quos oportebat potius omni contentione exerceri ad confirmandum robur tam corporis quàm animi. at iſti qui pueros transferunt in amicarum habitum & ordinẽ cum ſumma ætatis iniuria, ne amatoribus quidem eorum melius conſulunt, magnis detrimentis afficiendo eorum facultates, animos, atq́ corpora. neceſſe eſt enim ut puerorum amator animum habeat in ſuis delicijs, & huc tantum acres intẽdat oculos, cæteris in rebus tum priuatis tum publicis cæcutiat hebetatus cupidinibus, tunc præcipue contabeſcens quando impos uoti fruſtratur. facultates autem duobus modis decreſcunt, partim per rei familiaris incuriam, partim per ſumptus & profuſiones quę fiunt in adamati gratiam. huc accedit & maius aliud malum totis populis peſtiferum. deſolationem enim urbium & raritatem optimi generis hominum ſterilitatemq́ meditantur iſti, qui more imperitorum agricolarum præteritis aruis cãpeſtribus & feracibus in aſpreta ſaxoſa ſalebroſaq́ ſemen tem faciunt mox perituram, nec unquam ad frugem peruenturã. taceo nunc illos fabuloſos bicorpores, olim concretos ui amatoria, dein diſiunctos, ſoluto nexu quo antea cohæſerant. habent hæc nouitatem quandam & illecebrã aurium ac mentium, ſed ut ſuperuacanea faſtidiunt à Moſis diſcipulis, à prima ætate ueritati aſſuetis, ut decipi nequeant. ergo cum illa celebrata conuiuia

uia tantum nugarum contineant, ut ipſa ſe coarguant, ſi quis rem magis ſpectet quàm aliorum præiudicium, ex aduerſo his opponam quæ ex inſtituto Moſis prophetæ agitantur certis temporibus apud eos qui totam uitam dedicarunt cognitioni naturæ contemplationiq;. hi numeros in primis obſeruando poſt ſeptem hebdomadas elapſas conuentus ſuos inſtaurant, uenerati non ſolum ſimplicem ſeptenarium, ſed & uim eius multiplicem. caſtam enim ſciunt hebdomada & ſemper uirginem. is dies profeſtus eſt maximæ feſtiuitatis incidentis in numerum quinquagenarium ſanctiſsimum & naturę gratiſsimum, conſtantem ex ui rectangularis trianguli, quod eſt initium generationis rerum omnium. ubi uerò cõuenere candidati & læti cum ſumma grauitate, ad ſignum datum à quopiam ephemereuta (ſic huiuſmodi miniſtros nominant) prius quàm diſcumbant ſtantes una ſerie decentes, ſublatisq; ad cælum manibus atq; oculis, his quoniam didicerunt ſpectare cæleſtia, illis utpote incorruptis à muneribus & à quæſtu illicito, precãtur ut deo placeat id conuiuiũ. abſolutis precibus ſeniores diſcumbunt, ac mox alij pro cuiuſq; dignitate. nec enim ſeniores ex annis æſtimant, ſed quantũlibet grandæuos habent pro pueris, ſi ſero inſtitutum hoc complexi ſunt: honorem uerò ſenectutis tribuunt his qui exercuerũt ſe à iuuentute in hac pulcherrima diuinaq; parte contemplatiuæ philoſophiæ. Adhibentur menſæ fœminæ quoq;, anus pleræq; ſed uirgines, non coactæ caſtitatis, ſicut apud Græcos quædam ſacrificulæ, ſed ſponte continentes præ amore ſapientiæ, cuius ſtudio per totam uitam contempſerunt uoluptates corporis, nimirum diuinæ non mortalis prolis cupidæ, quam ſolæ deo charæ animæ ex ſeipſis pariunt, excipientes pro ſemine intelligibiles patris radios, ut decreta ſapientiæ contemplando percipere ualeant. diſcubitus ita diſtribuitur, ut ſeorſum uiri dextrum latus, ſeorſum fœminæ ſiniſtrum teneant. quod ſi quis ſuſpicatur lectiſternia, & ſi non ſumptuoſa, certe molliuſcula parari hominibus ingenuis & philoſophiæ deditis, ſciat eſſe tegetes rudes è uili contextas materia, uidelicet è papyro indigena, ſic humi aggeſtas ut eminendo fulciant cubitos. remittunt enim paululum illam Laconicam diſciplinæ duriciam, ſemper & ubiq; probantes liberalem frugalitatem, totis uiribus auerſando uoluptatis illecebras. in miniſterio non utuntur mancipijs, quandoquidem ſeruitutem cum natura omnino pugnare autumant. nam ea liberos omnes genuit, ſed huius legum contemptrix auaricia, fontem malorum inæqualitatem ei præferens, infirmioribus neceſsitatem impoſuit, ut iuſſa potentiorum facerẽt. cæterum in hoc ſacro conuiuio nemo, ut dixi, ſeruus adeſt, miniſtrãt ingenui, & ſponte quicquid opus eſt faciunt, iuſſa non expectando ſed præueniendo alacritate uoluntaria. non enim quibuslibet ingenuis delegatur id officium, ſed habito delectu ex omni ſodalitatis huius iuuentute, ut quiſq; aliquod præclarum indolis ac uirtutis ſpecimen edidit. hi tanquam germani filij libenter & certatim miniſtrant haud ſecus ac parentibus publicis, hanc coniunctionem arctiorem ducentes quàm ſanguinis, quandoquidem rectè ſapientibus uirtute nihil eſt antiquius. diſcincti autem & promiſsis tunicis accedunt ad miniſtrandum, ut abſit omnis ſeruilis ſpecies ab hoc conuiuio. Scio quoſdam his auditis riſuros, duntaxat eos qui deflenda ipſi lamentiſq; digna faciunt.

Vinum

Vinum per illos dies non præbetur, ſed aqua limpidiſsima, cæteris frigida, calda uerò his qui inter ſeniores tractantur delicatius. menſa pura eſt à cruentis dapibus, pro cibo panis apponitur, ſal pro obſonio, & pro condimento hyſſopus in delicatorum gratiam. operantur enim ut ſacerdotes ſacris abſtemijs, tota uictus ratione caſtigata ad eandem frugalitatem. nam uinum habent pro ueneno afferente dementiam: opiparis autem obſonijs aiunt irritari concupiſcentiam, beluam inſaturabilem. hæc ſunt exordia conuiuij. Dicat aliquis: Quid tum poſteaquam conuiuis ordine ſuo diſcumbentibus adſtiterunt miniſtri decenter parati ad obſequium, nulláne ſequitur compotatio? imò ſilentium maius quàm antea, ita ut ne mutire quidem cuiquam liceat aut reſpirare uehementius. proponit quiſpiam quæſtionem è ſacris literis, aut ſoluit ab alio propoſitã, nihil de ſolutione ſolicitus. nec enim captat laudem argutiarum aut eloquentię. hoc tantum agit ut rem diligentius perſpiciat, tum perſpectam non inuideat minus perſpicacibus, ſed non minus diſcendi cupidis. atque ita immoratur doctrinæ, ſubinde inculcans imprimẽsque animis præclaras ſententias. nam expeditam elocutionem, & una ſerie continuam, auditorum mens nõ ualens aſſequi, à tergo relinquitur, nec ſatis audita percipit. totum uerò auditorium attentum auſcultat in uno eodemque habitu, intelligere ſe nutu uultuque indicãs, probare uerò, hilaritate ac exporrectis frontibus: interdum & dubitare hærereque, moto leniter capite ſummoque dextrę digito. Nec minore attentione iuniores qui adſtant audiunt. enarrationes autem ſacrarum literarum conſtant ex allegorijs. nam hi uiri totam legem exiſtimant habere animalis ſimilitudinem, quòd præcepta corpus referant, animam uerò ſententiæ retruſiores ſub uelamine uerborum abditæ, in quibus rationalis anima egregie ſeipſam cõtemplatur tanquam in ſpeculo, ſub his ipſis uerbis miram ſententiarum pulchritudinem conſpiciens, & explicans è figurarum inuolucris, atque ita penitiorẽ intellectum in lucem producens, duntaxat apud eos qui per occaſionẽ admoniti ſciunt obſcura ex apertis colligere. ubi uerò pręſes uiſus eſt rem bene tractando ſatisfeciſſe auditorũ deſiderio, plauſus propalam editur ab omnibus. tum ille aſſurgens hymnum in laudem dei primus canit, aut recens à ſe compoſitum, aut deſumptum ab aliquo uatum ueterum. extant enim huius generis carmina priſca uerſu trimetro, & hymni cum ſuis accentibus inter ſacra canendi ante altaria, uel à ſtantibus uel à choreas ducentibus moderatas uarijs flexibus atque reflexibus. præſulẽ mox imitantur cæteri decenti ordine, omnibus intente quieteque auſcultantibus, præterquam in fine hymni extremaque clauſula. tunc enim uniuerſi uocem extollunt ſine ſexus diſcrimine. abſolutis hymnis ſingulorum, iuniores paulo ante dictam menſam efferunt, in qua rite cibus ille ſacratiſsimus, panis fermentatus cum ſale apponitur & hyſſopo, ob reuerentiam menſæ dedicatę in templi ueſtibulo. nam & in ea ſolent proponi panes cum ſale abſque condimento alio: ſed panes non fermentati, ſal ſine ulla mixtura. conuenit enim ſacris pura ſimplicitas, egregium diuini cultus præmium. eam uulgus imitari debet, abſtinere tamen ab his panibus, ut potiores priuilegium habeãt. cœnam uerò ſequitur ſacrum peruigilium his ritibus. Vbi omnes conſurrexere, duo chori fiunt in medio cœnaculo, alter uirorum, alter fœminarum. cuique ſuus

incentor

incentor præficitur,honore præſtans & canendi peritia. deinde cantant hymnos in laudem dei compoſitos uarijs metrorum carminumq; generibus, nunc ore uno,nunc alternis, non ſine decoris & religioſis geſtibus atq; accentibus,modo ſtantes,modo prorſum retrorſúmue gradū mouentes,utcūque res poſtulat. Deinde poſtq̃ uterq; chorus ſeorſum expleuit ſe his delicijs,uelut amore diuino ebrij unum chorum faciunt promiſcuū,ad imitationem illius olim inſtituti in rubri ſinus littore poſt mirandū prodigiū, quando mare deo iubente alteris ſalutem,alteris perniciem attulit.diductis enim uiolenter aquis & utrinq; conſolidatis in parietum ſpeciem, mediū interſtitium latam uiam & ſiccā populo præbuit,per quam ad continentis aduerſæ loca editiora traijceret.aquis deinde in ſuā regionem priſtinam hinc illinc refluentibus,& mediū ſolum paulo ante nudatū inundantibus, auſus eos perſequi hoſtis merſus internecione perijt.accepto autem hoc tam inſigni & inſperato beneficio,correpti numine uiri pariter ac mulieres, & in unam choream conglomerati,hymnis gratias ſeruatori deo canebant, præcinente uiris Moſe propheta,Mariamme uero prophetide fœminis.ad horū maxime imitationem hic therapeutarū therapeutridumq; chorus compoſitus, & mixtis ad graues uirorum acutis fœmineis uocibus concinne temperatus, concentum reddit ſuauiſsimū uereq; muſicum.pulcherrimis enim uerbis includuntur ſententiæ pulcherrimæ,religioſis choreis accedentibus.horū porrò uniuerſorum finis unus & idem eſt pietas.itaq; producta uſq; matutinū hac comeſſatione honeſtiſsima,neq; grauati crapula,neq; nictantes,ſed excitatiores,q̃ cum uenirent ad conuiuiū,uerſo ad auroram uultu totoq; corpore, quamprimū ſolem orientem aſpiciunt, felicem diem & ueritatem perſpicacemq; mentem ſibi comprecantur. atq; ita precationibus abſolutis ad ſuum quiſq; ſemneum ſecedit,& ad negotiationem culturamq; conſuetæ philoſophiæ.Hactenus de therapeutis naturæ contemplatoribus, & huic tantū ſtudio curandæq; animæ per totā uitā deditis,cæli & mundi ciuibus, patri conditoriq; rerum propter ſuam uirtutem commendatiſsimis: qua conciliante adepti cæleſtis numinis amicitiam,pręmium conuenientiſsimū,fortuna uirtuti poſthabita,euaſerunt ad ſupremum felicitatis faſtigium.

PHILONIS IVDAEI

DE NOBILITATE.

QVI laudibus extollunt nobilitatem, ut bonum maximum & cauſam magnorum bonorum,ipſi reprehendendi ſunt uel ob hoc quod nobiles cenſent natos è familijs iamdudum claris & diuitibus, cum ne maiores quidem illi quos iactant,propter opulentiam felices fuerint:quandoquidē uerum bonū in nulla externa re, nec in corpore, imò nec in quauis parte animę,ſed in principali tantum, ſitum eſſe natura uoluit.poſtq̃ enim deus pro ſua bonitate charitateq; etiam inter nos

hoc collocare decreuit, nullum templũ inuenit ei dignius ꝙ mentem hominis. mens enim circũfert illius boni effigiem, quãuis id perſuaderi nõ poſsit his qui ne ſummis quidẽ labris deguſtarunt ſapientiã, caligãtibus in luce clariſsima. nam aurũ, argentũ, honores, dignitates, ualetudo, forma, ſunt in uirtutis tanꝙ reginæ miniſterijs. quoniam igitur nobilitas expiatæ purgatæq́ mentis ſors eſt præcipua, nobiles dicendi ſunt ſoli prudentes & iuſti, etiamſi è uernis aut empticijs nati ſint. malis uero prognatis ex honeſtis maioribus nullus locus eſto inter nobiles. nam nequã ne inter ciues quidem cenſendus eſt, cum uirtutis exul ſit, ueræ bonorũ uirorum patriæ. talis fieri non poteſt, quin ſit ignobilis, etiamſi auos proauosq́ laudatos memoret, ipſe tota uita non minus alienus à nobilitate, ꝗ̃ ab illorum ſtudijs. nec ſatis eſt malis quod ſint ſuapte natura ignobiles, niſi omnes, ut uideo, perpetuũ bellum gerãt cũ uere nobilibus, uel cõtra maiorũ ſuorum dignitatẽ, obſcurantes extinguentesq́ ſi quid ſupereſt ſplendoris gentilicij. Et hoc eſt, ut opinor, cur parẽtes liberorũ amantiſsimi interdũ exhæredãt filios, & à familia genteq́ ablegãt, quoties natiuã parentum caritatẽ degeneres nimia nequitia ſuperant. id ita eſſe, etiã alijs argumentis facile colligitur. quid eñ prodeſt oculis orbato ſuorum maiorũ perſpicacitas, nequaꝙ hæreditaria? quid prodeſt ad dicendum elingui paterna uel auita eloquentia? quid cõferunt ad uires tabe diuturna exſucci aridiq́ & uix oſsibus hærentis, principes generis propter athleticũ robur adſcripti faſtis olympiacis? imò quid etiãſi fuere uictores in omnibus ſacris Græciæ certaminibus? certe nihil ea de cauſa decedit uitijs corporis, nullã opem ex preterita ſamiliæ felicitate ſentientibus. ad eundẽ ſanè modũ iniuſtis liberis iuſti parentes, luxu perditis ſobrij, & in uniuerſum malis boni utilitatem nullã adferunt: ſicut nec iura iuris uiolatoribus, ad quorũ contumaciam pœnis coercendam inuenta ſunt. & ſunt etiã leges non ſcriptæ, nimirum uitæ exemplaq́ ſectantiũ uirtutẽ hominũ. ideo puto ipſam Nobilitatẽ, ſi deus ei formã uocemq́ daret humanã, ſic allocuturã iſtos cõtumaces poſteros. Gentilitas non ſanguine ſolo æſtimatˀ apud ueritatẽ iudicẽ, ſed factis ſtudijsq́ ſimilibus. At uos in contrarium tenditis, quæ odi amatis, quæ probo improbatis & auerſamini. apud me honor eſt pudori, ueritati, moderationi, modeſtię, innocentiæ, apud uos in nullo pretio habitis. impudentiã odi, mendaciũ, impotentiã, ſuperbiam, maliciã, uobis familiariſsimas. cur igitur factis alieniſsimi, uerbis fucatis fictisq́ uultis obrepere, & inſinuare uos in amicitiam? nec moror, nec fero ueſtras fraudes ac offucias. facile eſt cuiuis cõminiſci ſermones bonos in ſpeciẽ: ſed pro malis morib. bonos adſciſcere, difficile. hæc conſiderans & nunc inimicos exiſtimo, & poſthac exiſtimabo, quicunꝙ inſtaurant cauſas odij: quos equidem ſuſpectiores habebo, ꝙ eos quibus probro datˀ generis obſcuritas. nã hi poſſunt excuſari, quia nullũ cũ uirtute fuit eis cõmerciũ: uos eſtis inexcuſabiles, qui præclaris ꝓgnati familijs iactatis maiorũ ſplendorẽ ac gloriã: & cum abundetis exẽplis domeſticis nulla uobis inhærẽt maiorũ decora per ueſtrã negligentiã. atqui ſatis liquet uos quoꝙ nobilitatẽ uirtuti potius tribuere ꝙ illuſtri generi. iamprimũ illos è terrigenis natos quis neget generoſos, cum ab hac ſtirpe deſcendat omnis patricia nobilitas, uidelicet eximijs poſteritatis autorib. ortis è coniugio

quod

quod primũ liberorum cauſa generiſq; propagandi conuenit: & tamẽ eorũ
alter maior minorẽ dolo malo interimere ſuſtinuit, admiſſoq; maximo ſcele
re fratricidij primus terrã polluit humano ſanguine. quid huic profuit nobi-
litas generis, ignobilẽ pręſe ferenti animũ? quẽ ipſe rerum humanarũ inſpe
ctor deus ut uidit auerſatus damnauit, nõ præſenti quidẽ ſupplicio quod cõ
feſtim ei calamitatis ſenſum adimeret, ſed mille mortes intentãdo, ut ſentiret
alios ſuper alios pauores & aceruatas moleſtias, atq; ita dignã pro maleficio
pœnã reciperet. Aliquãto poſt fuit quidã uir ualde ſanctus probatuſq;, cu-
ius pietas digna uiſa eſt legislatori quæ mandaret ſacris literis. hic tẽpore di
luuij quod omnes ciuitates deleuit funditus, inũdatis nimia ui aquarũ mon-
tibus etiã celſiſsimis, ſolus unà cũ familia ſeruatus eſt, ferens uirtutis præmi-
um longe maximũ. attamẽ è tribus eius filijs, collati in patrẽ diuinitus benefi
cij cõſortibus, unus auſus eſt parentẽ cui ſalutem debebat irridere, à decoro
nõnihil per imprudentiã prolapſum in dedecus, atq; etiã neſcientibus fratri
bus nudata oſtendit quę nõ eſt fas in genitore aſpici. eã ob rẽ nobilitate cla-
ra excidit execrationẽ meritus, autor infelicitatis etiam ſuis poſteris, ut dig-
nus erat ob neglectũ debitæ patri reuerẽtiæ. Sed quid opus eſt hos in medi
um adducere potius q; ipſum primũ terrigenã? qui nulli nõ mortali pręferẽ
dus eſt quantũ ad nobilitatẽ attinet, artificio ſummo formatus dei manib. in
ſtatuã corporeã: animam uero adeptus nõ ullius creaturæ beneficio, ſed in-
ſpirante ipſo numine quantũ natura humana capere poterat. an nõ igitur no-
biliſsimus, cui ne cõferre quidẽ licet hac parte quemq; aliũ? nã cæterorũ decus
deſcendit à maioribus: maiores aũt eorũ fuere homines, animalia mortalia,
temporis momento felicitatẽ ſi qua fuerat amittentia: illi uero nemo parens
autórue uitæ, niſi deus fuit. cuius imaginẽ quodammodo referẽs mente ani
mi parte præcipua, cum debuiſſet eã ſeruare immaculatã, pro uiribus imitan
do creatoris ſui uirtutes ceu exẽplar propoſitas, fugereq; his contraria uitia,
dedecus & mendaciũ ueritati honeſtatiq; prætulit: atq; ita ſuo merito pro
immortalitate mortalẽ uitã accepit, excuſſus è felicitate, prolapſuſq; in eru-
mnas ac miſerias. uerum hæc lex cõmunis eſto mortalium omnium, qua prę-
ſcribitur ne quis uirtutis expers claro genere natalibuſq; ſplẽdidis magno-
pere ſibi placeat. cæterũ Iudęi habent & alia exẽpla peculiaria. oriundi ſunt
enim ab illis, quos maiorum ſuorum uirtutes nihil iuuerunt, obnoxios gra-
uibus criminibus, etiamſi nemo argueret præter conſcientiã, cuius ſolius tri-
bunal nullis uerborum technis circumſcribitur. primus gentis cõditor mul-
tos liberos ſuſcepit è trib. mulieribus, nõ indulgẽs libidini, ſed ſpe amplian-
dæ familiæ. unus tamen è multis ſolus ſucceſsit in patrimonium: reliqui om
nes ſicut à pietate degenerarũt, ita ſeparati ſunt ab eius gentilitate, cuius nul
las uirtutes expreſſerant, exciderũtq; ab illa nobilitate celebratiſsima. Rur
ſum ex hoc ipſo probato hærede nati ſunt gemelli, nihil præter manus, idq;
certa quadam prouidentia, habentes ſimile, diuerſi corporibus atq; animis.
nam minor utriuſq; parentis beneuolentiã demerebat obſequijs, laudatus
ob id dei teſtimonio: maior uero uentri libidiniq; addictior q; parentibus,
minori ceſsit ius primogeniti, moxq; ceſsiſſe pœnitẽs, fratri molitus eſt per-
niciem, nihil aliud agitans animo, q; quod ad patris matriſq; mœſticiam fa-

ceret.atq; ita euenit ut illi uota ꝑ minore facerẽt amplisſima, quæ deus abſque ulla exceptione rata eſſe uoluit:alterum uero miſerati hoc afficerent beneficio,ut fratri eum ſubijcerent,exiſtimantes id ei fore utile,ſi homo nequã in ſua poteſtate non relinqueretur.qui ſi hanc ſeruitutẽ libenter tuliſſet,poterat mereri ſecunda uirtutis præmia. Nunc quoniã iugum excuſsit contumax,ſibi poſteriſq; lucratus eſt magnã ignominiã, ut uita eius nulli optãda literarũ monumentis ſit prodita, quo magis liqueret nobilitatẽ nihil ꝓdeſſe indignis hac prærogatiua generis:quia mali è bonis prognati,nihil adiuti ſunt paternis uirtutibus,cꝗ ipſorũ anima ſit multimodis oblæſa uitijs. E diuerſo poſſum quoſdã memorare uiros melioris ordinis, q orti ex illaudatis maioribus uitã uixerunt laudatisſimã,adeo ut probitatis exemplar de ſe præbuerint poſteris.primus parens Iudæorum Chaldęus erat natione,patre ꝓgnatus dedito ſiderali ſcientię, uno ex eorũ numero qui ſidera, cælũ, mundum pro dijs habentes his accepta ferunt fata hominũ, ac proinde nullũ rerum autorẽ eſſe credẽte præter eos qui percipiunt ſenſibus. & quid indignius aut magis alienũ à generoſo animo,cꝗ ſtudio noſcendæ creaturæ prolabi in unius antiquisſimi rerum cõditoris ignorantiã , uel hoc ſolo nomine uenerandi etiamſi abeſſent cætera beneficia plurima,quorũ iniri non poteſt ratio?horum reputatione uir ille tactus non ſine numine,patriã,cognatos,familiam deſerit:ſciens , ni faciat , inſtare ſibi à multorũ deorum ſuperſtitione periculum,impeditura unius dei quęrendi ſtudium,à quo ut ſempiterno parente originẽ habet quicquid uel mente uel ſenſu percipitur: quod ſi demigret,migraturã & mentem è fallacijs,tranſituramq; ad ueritatẽ à mendacio. id cognoſcendi ueri dei deſideriũ magis accenſum eſt oraculo,à quo in impigerrimum quærendi ſtudiũ inductus eſt.nec prius ueſtigare deſtitit,cꝗ manifeſtius cõciperet animo quandã imaginẽ,nõ eſſentiæ (id enim nõ eſt poſſibile)ſed prouidentiæ,quatenus homini fas eſt cõcipere. ideo primus credidiſſe deo dicitur,qui primus inconcuſſam fidẽ tenuit, eſſe unũ ſupremum rerum autorem, cuius prouidentia mundus regat̃ & quæ mundo cõtinent̃ omnia.adeptus aũt hanc ſciẽtiã uirtutem præſtantisſimã , ſimul acquiſiuit cunctas alias,ut apud hoſpites ſuos autoritatẽ haberet regiã:nõ propter apparatum(priuatus enim erat)ſed propter regiã magnitudinẽ animi.itaq; honorabant eum quaſi ſuũ principem, ſuſpiciẽtes ingeniũ auguſtius humano faſtigio.nec enim ſermonibus utebatur uulgaribus : ſed diuinitatẽ quãdam præ ſe ferentibus.quoties enim arripiebatur numine,modis omnibus mutabatur in melius,uultu,colore,ſtatura,motu, habitu, uoce deniq;, ſpiritu diuino ſuperne inſpirante animam, & addente decorẽ eximiũ corpori, ſermoni efficaciã,intellectum uero auditoribus.quis nunc negabit hunc profugũ, deſtitutum amicis & familiaribus,eſſe nobilisſimũ,poſtq; deſiderio uerę nobilitatis,quæ ad deum parentẽ refertur, toto conatu quæſiuit eius amicitiã? quo factum eſt ut aſciſceretur in præcipuum ordinem propheticum , quia poſthabitis creaturis maluit ingenito patri omnipotenti credere. regiam uero autoritatem adeptus fuit(ut dixi)apud eos quorũ utebatur hoſpitio,non armis fretus neq; copijs,ſicut quidã ſolent imperium ſibi quęrere,ſed ſuffragio dei optimi maximi,prijs hominibus honoris cauſa dantis tantam potentiam

tiam ad utilitatem eorũ quibus cum uerſantur. hic uir eſt nobilitatis regulà omnibus fugientibus ignobilitatem externorũ profanorumq́ rituum, mar mori lignoq́, & in uniuerſum ſurdis materijs numen tribuentiũ, migrantibus uero ad uiuam rempublicã, cui præeſt proſpicitq́ ipſa ueritas. hanc nobilitatem non ſolum uiri deo chari, ſed etiam mulieres ęmulatæ ſunt, oblitæ ruditatis priſtinæ ac ſimulacrorũ quæ coluerant, inſtitutę uero ad unius monarchę noticiam, cuius ſolius imperio mundus regitur. Thamar nata fuit in Palæſtina Syriæ, muliercula educata in patria cultrice multorum numinũ, ubi omnia plena erant ſtatuis delubris & id genus cęteris ſuperſtitionibus: ſed poſtq̃ ei contigit uelut è profundiſsima caligine paruũ quendam ſplendorem ueritatis aſpicere, capitis periculo ad pietatẽ transfugit, nihili pendẽs uitam ſi non daretur bene uiuere. rectam aũt uitam in eo ſitã cenſebat, ſi daretur colere adorareq́ unum autorem rerum omnium. quamuis duobus deinceps fratribus ambobus ſceleſtis nupſerat, priori puella, poſteriori ex decreto iudicum, quia prior liberis nullis ſuſceptis deceſſerat: & tamen ſeruata uitæ integritate, tum ipſa in bona exiſtimatione fuit, tum poſteris ſuis omnibus nobilitatis exordium præbuit. Verùm hæc licet extera, ingenua tamẽ & fortaſſe non obſcuris natalibus. aliæ trans Euphratem natæ in Babylonis finibus, dotales ancillæ ſuas alumnas ſecutæ, receptæq́ in uiri ſapientis thalamum, & ipſæ peruenerunt à pellicatu in dignitatẽ uxoriam, heras ſuas æquãdo propemodũ illis (incredibile dictu) fauẽtibus: ſapientũ enĩ animos non ſubit inuidia, quæ ſi abſit bona fiunt cõmunia: & earum filij habiti ſunt pro legitimis, non ſolum à patre, quem nõ mirum erat agnoſcere omnes ex ſe genitos, ſed à nouercis etiam. nam hæ depoſito priuignorũ odio curã eorum geſſerunt: priuigni uiciſsim ut beneuolentiæ referrent gratiam, illis exhibuerunt reuerentiam quæ debetur matribus. Fratres quoq́ tametſi dimidia tantum parte coniuncti fraternũ affectum ſeruarunt integrum, imò con duplicatum etiam, uidelicet amando redamandoq́, & diligentia ſupplendo quod deerat natalibus, dum nothi legitimis nolunt uirtute cedere. non ſunt igitur audiendi qui bonum alienũ nobilitatem ſibi uſurpant, cum exceptis paucis quos memorauimus, hoſtes ſint non Iudæorum tantũ, uerumetiam totius humani generis, q̃ late patet orbis habitabilis: illorũ, quia non ſinũt eam gentem ſecure imitari uirtutes maiorũ ſuorũ: huius, quia etiamſi aliqui euaſerint ad probitatis faſtigium, negant eis profore, eo quod non ſint prognati è probatis auis atq́ parentibus. qua opinione nulla poteſt excogitari nocentior, ſi neq́ bonorum degenerem ſobolem ſua pœna ſequetur, neq́ bonis malo genere prognatis reddetur debitum præmium, cum lex unumquemq́ non pro maiorum meritis, ſed ſuis proprijs, uel honoret uel puniat.

Philo Bb 3 PHI-

DE PRAEMIIS ET POENIS.

ORACVLA per Moſem prophetam mandata ſacris literis in tres diuiduntur ſpecies: quarũ prima ad mundi opificium, altera ad hiſtoriam, tertia ad leges latas pertinet. Totum mundi opificium ex dignitate opificis deſcriptum eſt à creato cælo uſq; ad formatũ hominem: quorum alterũ inter incorruptibiles res perfectiſsimum eſt, ſicut alter inter corruptioni mortiq; obnoxias. ſiquidem mortalia contexens immortalibus conditor unum mundum fecit, & in hoc alterũ principum, alterum ſubditorum ordinem. pars autẽ hiſtorica uitas malorũ bonorumq; cõtinet, pręterea utriuſq; generis tum pœnas tum præmia. cæterum quod ad leges attinet, partim præceptis cõſtat uniuerſalibus, partim inſtitutis particularibus. fertur ipſa legis decem capita, non per hominẽ interpretem, ſed ex æthere pronunciata diuinæ uocis oraculo, articulatæ & ad captũ rationis compoſitæ: cæteras leges ſpeciatim ab eodẽ deo, ſed per prophetam proditas. quę omnia quoniam tractaui libris ſuperioribus, atq; etiã uirtutes bello paciq; neceſſarias, nunc ſeries rerum poſtulat ut tranſeã ad propoſita bonis præmia, pœnasq; maleficis debitas. nam legislator poſtq; tum præceptis monitisq; blandioribus tum minis caſtigationibusq; ſeuerioribus ſuos inſtituit, aduocata concione leges eis conſideraturis promulgauit. populus uero quaſi ad ſacrum certamen inuitatus, ſuã uoluntatẽ non diſsimulanter aperuit. Deinde alij, ceu probi uirtutis athletæ, ſpe ſua non ſunt fruſtrati, legibus certamẽ huius ſtadij moderãtibus. alij molles effœminatiq; ac degeneres animo prius ꝗ ualidius reſiſterẽt conciderunt, riſus & ludibriũ facti ſpectatorib. Quapropter illi uictores præmia tulerunt pręconia cũ cæteris honoribus: hi uero nõ ſolum ſine corona diſceſſerunt, uerumetiã cum ignominia moleſtiore ꝗ ſit ullum certamen gymnicũ. in illo enim genere ſuccumbunt athletarum corpora, quę rurſum aſſurgunt facile: in hoc uero tota uita collabitur, quam ſemel ſubuerſam ægre poſsis reſtituere. cæterum priuilegia honoresq;, & e diuerſo pœnæ, decernuntur ordine conuenientiſsimo, pro ratione uirorũ, familiarum, ciuitatum, regionum, gentium, magnorumq; terræ tractuum, ſed prius honores cõſiderandi ueniunt, uel ꝙ utiliores, uel ꝙ auditu iucundiores, addetur tamen ſuum cuiq; parti exordium. Fertur apud Græcos antiquũ illum Triptolemum ſublimem uectum alatis draconibus, fruges in uniuerſam terrã ſeminaſſe, ut pro eſu glandiũ alimenta mitiora genus humanum capeſſeret. id ut alia pleraq; figmenta relinquatur penes autores fabularum taliũ, nugis ſophiſticis præſtigijsq; magis ꝗ ueritate gaudentium. nam mox à rebus cõditis deus è terra uictum produxit animantibus omnib. præcipue hominibus, quibus in omnia quæ terra fert dedit imperiũ. nã in operibus dei nullũ eſt ſerotinum, ſed quicquid arte curaq; poſtea uideť abſolutũ,

utiq; ſemiperfectũ iam antea fuerat per naturæ prouidentiã,ut nõ temere artes inuentas exiſtimare debeamus.uerùm hæc aliò differenda ſunt. nunc cõſideremus ſementem cum primis neceſſariã, quã fecit cõditor ille in agro bono,ſcilicet rationali anima.in hac præcipuum ſemen eſt ſpes,à quo fonte uictus ratio promanat.nam ſpe lucri negotiator uarios quæſtus aggreditur, nauclerus ſecundum curſum ſperãs maria traijcit,ambitioſus ſpe honorum accedit ad tractandã remp.ſpe coronarum athleta ſubit certamina: ſpe felicitatis ad philoſophiã animum applicãt quicũq; ſunt dediti uirtutum ſtudio: q; eius ope ſe putent peruenturos tum ad naturę noticiã, tum ad uitæ actiuę cõtemplatiuęq; perfectionem,quibus in rebus felicitatem ſitam exiſtimant. ea ſpei ſemina nonnulli hoſtiliter exurunt incenſis natiuis animæ uitijs, aut uelut negligentes agricolæ corrumpunt per ſecordiam: nec deſunt qui cum diligentes coloni uideãtur,ſui magis q; pietatis ſtudioſi,benefactorum cauſas ſibijpſis tribuunt:omnes hi culpandi merito. ſolus laudem meretur qui ſuam ſpem in deo collocat,cui hoc ipſum quod eſt debet, conſeruaturo munus ſuum gratuito.Quod igitur prçmium eſt propoſitum uictori in hoc certamine? mixtum quoddam ex mortali ac immortali natura animal,homo uidelicet,non is ipſe qui præmium accipit,nec alius tamẽ. Hunc Chaldæi nominant Enos,quod interpretatur homo.eam cõmunem generis appellationem uictor accipit eximium præmium,quaſi nemo prorſus hoc nomine dignus ſit,niſi qui in deo ſperat.poſt hanc ſpei uictoriam ſupereſt alterum certamen in ſtadio pœnitentiæ: quæ ubi è bene conſtitutæ naturæ ſtatu excidit,accenſa repente amore melioris propoſiti,à familiari cupiditate iniquitateq; properat tranſire ad temperantiam,iuſticiam,uirtutesq; cæteras. Nam duobus præmijs penſantur duo merita, diſceſſus à turpibus & acceſſus ad honeſta,migratione & ſolitudine. Sic enim ſcriptura loquitur de eo qui relictis corporis affectibus rerum nouarum auidis,transfugit ad animam:Non eſt inuentus quia deus eum tranſtulerat, per hanc enim translationem manifeſte ſignificatur migratio: per id uero quod non inuentus dicitur, ſolitudinem intelligimus, & quidem ualde proprie. Nam ſi ex animo decreuit homo affectibus & perturbationibus omnibus ſuperior euadere, contemptis concupiſcentijs ac uoluptatibus,expediat ſe fugiat'que continuato curſu familiam, patriam, cognatos & amicos pariter. Nam conſuetudo uim attrahendi habet, ut timendum ſit, ne hac captus hæreat, incluſus tanta illecebrarum multitudine, quarum imaginationibus excitantur ſopita iam rerum turpium ſtudia, refricata memoria rerum quas præſtabat obliuioni tradere. Sic enim multis accidit, ut peregrinando ad ſanam mentem redirent, excuſſis prçferuidis amoribus,poſtquam aſpectus repræſentare imagines uoluptatis deſijt. Nam ſublatis iritamentis per inane incedit cogitatio. Quin & poſt migrationem ſatius eſt uitare ſodalitia & amare ſolitudinem.nam & apud exteros præſto ſunt laquei ſimiles domeſticis,in quos neceſſe eſt incidere, ſi quis ſit improuidus & delectetur multorum conſuetudine.uulgus enim eſt enorme, inconditũ, immodicum,culpabile, cum quo uerſari tendenti ad uirtutem nõ expedit. ſicut enim à longo morbo ſe recolligentium corpora leui momento relabuntur in deterius:ita quorum anima

nunc primum ſanitatem recipit, nutat mente inualida, ut timendum ſit ne in morbum recidat, iritamentis ex incauto conuictu accedentibus. Cæterum poſt pœnitentiæ certamina, tria proponuntur præmia iuſtitiæ, cuius ſectator geminos honores accipit: alterum ſalutem in pernicie publica, alterum cuſtodiam ac tutelam omnis generis animalium, ad propagandam eorum poſteritatem copulatorum per coniugia. Voluit enim conditor rerum omnium, ut idem homo & damnati generis eſſet finis, & initium innoxij, eos qui negant prouidentiam docens rebus magis quàm uerbis, quòd iuxta legem naturæ ſe autore proditam, unus uir iuſtus potior ſit innumeris iniuſtis mortalibus, eius conuictu indigniſsimis. Hunc Græci Deucalionem, Chaldæi Noam nominant, cuius ætate ingens illud diluuium acciderit. Poſt eius tres filios alter ſequutus eſt ternio ſanctior & Deo charior in una familia. Nam pater, filius, nepos'que, ad eundem finem uitæ contenderunt, ut conditori parenti'que rerum placerent, contemptis quas uulgus miratur opibus atque uoluptatibus unà cum honoribus, calcata etiam uanitate, quæ ſe ornari gaudet mendacijs, ſpectatoribus fucum ſolita facere. Hæc eſt illa præſtigiatrix, res inanimas in numerum deorum referens, arx magna, expugnatu perdifficilis, cuius uerſutijs quælibet urbs capitur, adeo ſubrepit in iuuentutis animos. Occupatos enim iam inde à pueritia, uſque ſenectutem inſidet, niſi ſi quibus deus ſplendorem ueritatis affulgere uoluit. Veritatis autem aduerſaria uanitas eſt, quæ licet ægre, cedit tamen uicta uiribus efficacioribus. Verùm hoc genus exiguum quidem numero, pollet tamen poteſtatꝫ plurimum: & quoniam eius amplitudinem totus orbis non capit, ad cælū uſqꝫ pertinet: & cupiditate cōtemplandi poſt exquiſitam cognitionē naturæ rerum uiſibiliū, mox tranſit ad incorporeas & intelligibiles, ſemotis ſenſibus ut miniſtris brutæ partis animæ, mente uero & ratione in conſiliū adhibita. cęterū princeps ille aſſertor piæ ſententiæ, qui primus à uanitate ſe totū ad ueritatem magno conatu contulit, ad ſui perfectionem uſus doctrina eximia, præmiū accepit certā in deum fiduciā. ei uero qui ingenio tā felici pręditus fuerat, ut ſeipſo magiſtro uirtutē perdidicerit, præmium obtigit gaudiū. At illi meditatori, conatu magno ac pertinaci uirtutē aſſecuto, uidere deū fuit operæ præmiū palmarium. ea fiducia, lęticiaqꝫ perpetua, cum uiſione dei cōiuncta, quid cogitari poteſt in uita utilius aut honeſtius? Inſpiciamus ſingula diligentius, & res ipſas penitius contemplemur non contenti uocabulis, Quiſquis deo credit ex animo, in nulla re creata corruptibiliqꝫ collocat fiduciam, ne in his quidem quibus ſibi placet maxime, ui rationali ſenſitiuaqꝫ. nam utraqꝫ habet ſuum conſiſtoriū, ſed rationalis intelligibilia ſolū cōſiderat, cuius finis eſt opinatio. cæterū opinionū inſtabilitas & uacillatio uel hinc liquet, qꝫ ꝓbabilibus tantū argumentis nitunt̄ & ueriſimilibus. omnis aūt ſimilitudo fallax eſt, cum ſit imago tantum rei quā ſimulat. itaqꝫ fit ut ratio dux ſenſuum, dum putat eodem modo tractanda intelligibilia, ſubinde offenſet decipiaturqꝫ. dum enim aggreditur tot indiuidua, inualidior fit deſtituta uiribus, & deficit ſicut athleta oppreſſus à robuſtiore aduerſario. at cui cōtigit omnia corpora de ſublimi deſpicere, & ſoli deo cōſtāter inniti certiſsima fiducia, is uere felix & ter beatus cēſendus eſt. ſecūdū

præmium

præmium natiuam uirtutem ſectanti,& ſine pulueris iactu palmam auferenti,contigit gaudium.Hunc enim Iſaacum Chaldæi, Latini riſum nominant. riſus autem eſt ſignum quo ſeſe profert occultum mentis gaudium:qui affectus eſt inter omnes alios honeſtiſsimus,replens tranquillitate ac ſecuritate totam animam,lætam & deo patre conditoreq́ꝫ rerum omnium,& innocentibus actionibus ac cum uirtute coniunctis, etiamſi nulla uoluptas accedat, modo ſalus in tuto ſit.nam quemadmodũ in periculoſis morbis medicus interdum corporis partem reſecat,ut ad ſanitatẽ id perducat,gubernator quoque tempeſtate occupatus iacturã facit,dum ſaluti nauigantiũ proſpicit, nemo tamen uel hunc uel illũ incuſat quaſi noxiũ, imò utercꝫ re bene geſta laudatur cꝫ utile dulci prætulerit: eodẽ modo rerum natura ſemper ſuſpiciẽda eſt contentis ſtatu rerum præſentium,modo abſit malicia uoluntaria,nec inquirendum quàm iucunda ſint quæ obueniunt,ſed an more bene conſtitutæ reipublicæ mundus regatur ac gubernetur ſalutari ordine. itacꝫ hic etiam non minus quàm ille prior mactus uirtute uiuit lætus, quippe immunis ab omni mœſticia,ne in ſomnis quidem expertus uitam duram & tetricam, eo quòd anima tota occupata ſit gaudio. poſt hunc per naturæ benignitatẽ præditũ genuinis dotibus tertius ſequitur ille abſolutus meditator,cui præmium eximium,uidere deum contigit. expertus enim omnia quæ humana uita fert,& in his omnibus uerſatus non obiter, laboribus nullis uitatis nec periculis,ſi quo pacto poſſet optatam ueritatẽ aſſequi, apud mortale genus multam inuenit caliginem,terra & mari,per aerem ac ęthera. nam in ęthere, atcꝫ adeo toto cælo,noctis uidit quandam imaginem: quandoquidem tota ſenſibilis natura infinita eſt.quicquid autem infinitum eſt, cognationẽ propinquam habet cũ tenebris. itacꝫ prima ætate conniuentibus oculis animę, præ continuis laboribus uix eos potuit diducere, ut per offuſam caliginem cerneret.ſed repente affulxit ei purior ſplendor incorporeus ex ęthere,& aperuit gubernari mundũ intelligibilem. uerùm is gubernator circũfuſus luce puriſsima,nec uideri nec palpari facile poterat radijs uiſum hebetãtibus. reſtitit tamen uir egregius contra tantã uim igneã immenſo amore uidendi percitus.quam generoſam cupiditatem animaduertens pater miſeratusq́ꝫ, addidit robur uiſui,nec inuidit ſui cernendi copiam,quantum natura humana capax fuit eius ſpectaculi,uidelicet ut ſciret eſſe deum,non quis ſit etiam. nam is & bonitate ipſa melior,& unitatẽ antiquior ac ſincerior, non poteſt ſpectari à quoquam alio.ideo ipſi ſoli fas eſt à ſeipſo percipi.cæterum eſſe eum percipitur,ſi non ab omnibus,certe ab his qui per potiorem uiam incedunt.ſunt enim quidam qui eſſe ullum numen pernegant:alij ſit ne an nõ ſit ambigũt. alij ſecuti maiorum ritus potius quàm certam rationem aliquam, talem deum cogitant qualem didicerunt à ſuis educatoribus:atcꝫ ita ſe egregie pios exiſtimant,ſi ſuperſtitionem pro pietate amplectantur. quod ſi qui adiuti ſcientia ualuerunt imaginari rectorem atcꝫ conditorem huius rerum uniuerſitatis,ab inferis (ut aiunt)promouerunt ad ſupera. introgreſsi enim hunc mundum,uelut bene conſtitutam rempublicam, & cõſpicati campos monteſq́ꝫ plenos ſegetibus atcꝫ arboribus frugiferis, uarijſq́ꝫ generibus animantiũ:& hos rigari ſtagnis,amnibus,ac torrẽtibus, afflari uentis auriſq́ꝫ

miro

miro temperamento quatuor annuarum uiciſsitudinum: prætereꝙ hæc omnia ſolem, lunam, erratica fixáue ſidera, uniuerſamꝙ cęli militiam obeuntem ordine mirifico hunc mundum dictum uero nomine: tracti admiratione cœperunt cogitare, tam bene ornatas ordinatasꝙ res non moueri temere: unde neceſſario colligebant eas ab aliquo mundi opifice regi magna prouidentia. Nam lex naturæ iubet opificem operis ſui curam gerere. Verum hi diuiniores cæteris (ut dixi) ab inferis progreſsi ſunt ad ſupera, quaſi per quaſdam cæleſtes ſcalas rationibus probabilibus tendentes ad ipſum opificem. Quod ſi qui abſꝙ ullo externo auxilio potuerunt ad hoc ſpectaculum euadere, inter ſanctos uereꝙ pios dei cultores referendi ſunt. in ijs eſt Chaldaice nominatus Iſrael, quæ uox interpretatur, uidens deum, deum inquam, non qualis deus ſit. id enim iam dixi eſſe impoſsibile. Sed eum eſſe, à nullo alio didicit terreſtrium uel cæleſtium, mortalium uel immortalium quęcunque elementa incolentium: ſed ab ipſo ſolo attactus, nec tamen dignatus aperire ſuam eſſentiam. id quemadmodum contigerit, operæpretium fuerit contemplari per quandam ſimilitudinem. Solem hunc uiſibilem, num alia re, quàm ſole ipſo, adiuti cernimus? quid ſtellas, an non ſola ſtellarũ ope aſpicimus? lucis aſpectũ nónne luci debemus? ad eundem ſane modum etiã deus per ſeipſum illuſtrat ſui noticiam, cooperante nemine, quód ea res excedat uires omnium. cæterum coniectores iſti qui dant operam ut per creaturas perueniant ad creatoris cognitionem, perinde faciunt ac ſi cognito binario ſcrutẽtur unitatis naturam, cum debuiſſent ab hac initium facere. ab hac enim binarius incipit. ueritatis autem ſtudioſi deum adiuti deo quærunt, & lumen ope luminis. hoc igitur quod diximus, maximum fuit prǽmiũ. ſed & aliud accepit mediator, ominoſum dictu, ſi tamẽ recte intelligat, optimũ. id figurate torpor nominat̃. nã arrogantia ſuperbiaꝙ per latitudinẽ ſignificat̃, dum ſe anima diffundit quò nõ debet: per torporem uero, faſtus tumentis & magnifice de ſe ſentientis contractio. Nihil autem utilius, quàm effuſos impetus & animoſas contentiones torpore quodam retundere: ut immodicum affectuum robur debilitatum, latum ſpatium præbeat potiori parti animę. Hic conſiderandum inſuper, quàm conueniens cuiꝙ redditum ſit præmium. ei, qui diſcendo abſolutus uir euaſit, fides: quoniam diſcentem oportet doctori credere de his quæ docetur. alioqui difficile imò impoſsibile eſt non credentẽ erudiri. ei uero qui felici ingenio uirtutem adeptus eſt, gaudium. læta enim res eſt generoſitas dotibus naturæ ornata, gaudens acumine mentis & coniectationibus certiſsimis, quibus quæſita ſine labore aſſequitur, uſa monitore domeſtico. eſt enim grataſsima inuentio rerum dubiarum compendiaria. ceterum illi qui meditando ſibi parauit prudentiam, datur uiſio. Poſt exactam enim iuuentam actiuam in ſenectute uita contemplatiua ſuccedit, optima & ſanctiſsima, cælitus demiſſa, ut quaſi gubernator in puppi ad clauum ſedeat, & curſum rerum terrenarum moderetur. Nam abſꝙ contemplatione iuncta cum ſcientia nihil præclarum geritur. Vnius adhuc uiri mentionem apponam, coronati in ſacris certaminibus, ne ſim æquo prolixior, ac mox reuertar ad cœptam ſeriem. Voco autem ſacra certamina, haudquaquam ea quæ uulgus nominat. Profana enim ſunt iſta,

ubi

ubi uiolentijs,iniurijs,iniuſtitijs,non meritæ pœnæ,ſed honores & præmia ſunt propoſita.ego loquor de animæ certaminibus, dũ à prudentia ſtat contra uafriciem & ſtulticiam,à frugalitate contra luxum & ſordiciem,à fortitudine contra temeritatem ac timiditatem,& ab alijs uirtutibus contra aduerſaria uitia,& cum his & inter ſe pugnantia.Sunt quidem uirtutes omnes uirgines,ſed harum choros ductat pulcherrima coniuncta cum iuſticia pietas, quæ præcipua ſorte theologo Moſi obuenit. Ideo præter alia plurima præmia, quæ in eius uita indicauimus, quatuor adſequutus eſt eximia, factus idem rex, legislator, propheta & pontifex. Regnauit enim non more aliorum fretus copijs pedeſtribus, equeſtribus & naualibus,ſed Deo,cuius autoritate regnum acceperat, ſubditis uolentibus ac libentibus, qui numinis cæleſtis inſtinctu eum ſibi principem optauerant. Hunc ſolum memoriæ proditum eſt ſine auro argentoq́ ac reliquis opibus regnum adminiſtraſſe, confiſum perſpicaci, non cæca opúlentia, & ut nil diſsimulem, pro ſuo cenſu habentem quicquid Deus poſſidet. idem & legislator factus eſt.Regis enim eſt iubere uetare'que. Lex porro nihil eſt aliud, quàm iubens agenda, & uitanda prohibens. Et quoniam utrobiq́ incertum eſt quid conducat: accidit enim plerunque per ignorantiam, ut uitanda iubeamus,agenda uetemus: ideo conueniebat tertiam adhiberi prophetiam, ne quid erretur.Nam propheta interpres eſt Dei,dictantis intus oracula.Quicquid autem fit diuinitus, non eſt reprehenſibile. Poſtremo quartus acceſsit pontificatus, ut pro ſua facultate prophetica ſciret eum Qui eſt colere,& quando ſubditis res proſpere cedunt, gratias illi ageret: quod ſi ulla incideret offenſio, ſupplex impetraret ueniam. Hæc cùm ad idem genus pertineant, debent contineri coaptari'que mutuis uinculis, & in eodem requiruntur homine, ut ſi cui quoduis deſit horum quatuor, claudicantis reipublicæ imperfectus princeps cenſendus ſit. Hactenus de præmijs uiritim propoſitis: eodem modo proponuntur & familijs integris, & numeroſis gentibus. Iam inde ex quo populus noſter in duodecim tribus diſtributus eſt, totidem conſtituti ſunt tribuum principes, non ſolum ex eadem gente ac familia, ſed & germanitate iunctiſsimi. Vnus enim communis pater fuit omnibus, conditores uero totius gentis, auus horum & proauus. Is primus omnium poſtquam à uanitate tranſiuit ad ueritatem, ualere iuſſis diſciplinis Chaldaicis & præſtigijs, ut perfectiore contemplatione frueretur qua facile captus eſt, non aliter quàm ferrum magnete trahitur, ex ſophiſta ſapiens factus eſt. Hic multorum filiorum pater, unum probauit ex omnibus, ancoram ſui generis, cui fidere tutò poterat. Ex eo prognatus filius generoſæ & ſuapte natura eruditæ indolis duos ſuſcepit liberos: alterum ferum & indomitum, totum iræ cupiditati'que obnoxium, & in uniuerſum pro bruta parte animæ pugnantem contra ratione præditam: alterum uero mitem,humanum, uirtuti deditũ & æquitati ueritatiq́, potiores partes ſecutum,rationis propugnatorem,aduerſarium imprudentię.hic eſt inter primos gentis conditores tertius ordine, ſolus prole numeroſa felix, quam ei totam incolumem ſeruare contigit: haud ſecus ac fortunatus agricola tota ſegete ſalua, & ad frugem matura ſpectando fruitur. Verùm quæ

de

de horum trium ſingulis narrantur,latentem ſenſum in ſe continent,qui no bis nunc introſpiciendus uenit.quiſquis incipit diſcere, ſtatim à ruditate mi grat ad ſcientiam.ruditas autē eſt multiplex.ideo primus ille quamuis mul-torum pater,unicum ex his fertur agnouiſſe pro filio.nam & qui diſcit,ſobo lem è ruditate ſuſceptam abdicat,& ut inimicam recuſat. quandoquidem ſic nati ſumus homines,ut priuſq̃ abſoluatur in nobis ratio in collimitio ſiti uir tutis & uitij,neutrodum uergamus. Vbi uero menti ſuccreuerunt pinnulæ, &anima concepit illius ſummi boni quandam imaginem,iam uolucris facta ultro id appetit,à tergo relicta cognata malitia:quā perpetuo curſu fugiens, uertit ſe ad uiam contrariam.& hoc eſt quod ſacra ſcriptura ſubinnuit, dum ait illum bona natura præditum genuiſſe geminos filios.omnis enim homi-nis ab ipſa natiuitate anima gemellis eſt grauida,quippe quæ malum(ut di-xi) & bonum concepit ex utriuſq; imaginatione. Vbi uero in beatam feli-cemq; partem incidit,ad bonum proclinat perpetuo,non amplius ambigua pendens in æquilibrio. At cui præter bonum ingeniū inſtitutio quoq; bo-na contigit,& inſuper tertia in uirtute contemplanda exercitatio, ita ut hæc omnia non in ſuperficie hæreant,ſed impreſſa ſint altius, & ſibi inuicem ue-lut neruis quibuſdam adſtricta:is cum uiribus ſanitatem adipiſcitur,pudore tinctam,& bonum habitū præſeferentem pulchritudine. Sic anima per na-turam,diſciplinam,meditationem,res optimas,completa uirtutibus,&nihil ſibi ad incrementum faciens reliquū,gignit perfectum numerū,bis ſenos fi-lios,ad ſimilitudinem ſigniferi circuli,ut hic degat felicius. Hæc eſt illa inte-gra familia,perfecta & cohærens tum in apertis ſcripturis, tum in ſignifica-tis ſub eis latentibus, cui prēmiū contigit ut gentis tribus conderet:quę pro ceſſu temporis aucta in multitudinem maximā, conſtitutis legitimis ciuita-tibus & diſciplina prudentiæ,iuſtitiæ,ſanctitatis cæterarumq; uirtutū, pro pagata eſt ampliſsime.Hęc ſunt prēmia priſcis illis uiris laudatis publice pri uatimq; reddita,ſicut non ſine figuris dictum eſt,ex quibus etiam reliqua fa cile poſsint intelligi: ſupereſt ut deinceps pœnas malis propoſitas dicamus in genere,quandoquidē ut ſingulatim ſcribātur,tempus non patitur. Exti-tit quidam fratricida mox ab initio, nondum multiplicato humano genere. hic eſt ille primus ſceleſtus,qui primus puram terrā cruore hominis imbuit, qui primus effuſam eius fœcunditatem ubertatemq; florentiſsimā inhibuit, qui primus corruptionem generationi,mortem uitæ,luctū gaudio,mala bo nis oppoſuit.quas igitur dignas pœnas luere potuit, qui in uno facinore ni-hil prætermiſit impietatis ac uiolentiæ? reſpondeat forſan aliquis: ſi capitali plecteretur ſupplicio. Verùm iſta hominum eſt cogitatio, magnum illud tri bunal non reſpiciens. Homines eīn ultimū ſupplicium mortem exiſtimant: at hæc in diuino iudicio uix eſt pœnarum initiū. Quoniam igitur nouum e-rat facinus,oportebat nouam pœnam in id ſtatui.& quam tandem? ut ſem-per moribundus uiueret,damnatus morte infinita quodammodo. Sunt eīn duæ mortis ſpecies:altera,mortuum eſſe, quæ quidem bona eſt aut indiffe-rens:altera,ipſum emori,mala omnino,& quo diuturnior eo grauior.Con-ſidera igitur quomodo ſit is in morte perpetua.cū ſint quatuor affectus ani mæ,duo circa bonum præſens aut futurum,gaudiū & concupiſcentia, duo

circa malum inſtans aut uenturum, dolor & timor, altera illa bona copula rà
dicitus exciſa eſt, ne unq̃ uel gauderet, uel aliquid boni cuperet. altera uè-
ro mala inſita eſt èi penitus, mœſticia tranquillitatis èxpers, & timor nulla ſe
curitate dilutus. ait enim ſacra ſcriptura, eam execrationem inflictam fratri-
cidæ, ut ſemper gemeret ac tremeret. & ſigno eum notatum ne interficere-
tur à quoquam, néue ſemel morte defungeretur, ſed ut ætatem totam mori-
endo exigeret, ut diximus in doloribus, moleſtijs, calamitatibusq; indeſinē-
tibus, idq; ſine intermiſsione: & quod eſt omnium grauiſsimum, mala ſua
ſentiret, cruciatusq; præſentibus, atq; proſpiciens imminentia, præcauere
non poſſet, omni ſpe ſibi abſciſa, quam deus generi humano indidit, ut ha-
bentes intus conſolatricem domeſticam, leuius ferrent moleſtias quicunq;
non patrarunt inexpiabilia. & quemadmodum torrente correptus timet a-
quas quibus trahitur, atq; magis etiam quæ ſuperne inundant, eodem mó-
do mala præſentia maiorum metum afferunt. metus enim tanq̃ è fonte mo-
leſtias exhibet. ita in fratricidam animaduerſum eſt. extant & exempla in to
tas familias edita, coniuratas in ſocietatem ſceleris. hi faſtu inſano turgidi, ad
uerſus ſacerdotes coorti ſunt, non contenti æditoorum, in quo tum cenſe-
bantur, ordine, quòd ad primum aſpirarent & ampliſsimum. itaq; autore cō
iurationis uiro inter ipſos natu maximo, qui ſe cæteris ab officio decedenti-
bus ducem præbuerat, deſerto fano & ſacri tabernaculi ueſtibulo, ruebant
in ipſa penetralia, iubendo ſacerdotes loco ſibi cedere. quo facto, tumultus,
ut par erat, excitus eſt in uniuerſo populo, cum temerarentur quæ turbari
nefas eſt, & ualde confunderentur ceremoniæ, adeò ut præfectus genti rem
ferret ægerrime. ac primum quidem pro ſolita grauitate iram compeſcuit,
erat enim ingenio mitiſsimo, conatus eos uerbis ad meliorem mentem tra-
ducere, ne tranſgrederentur præfixos terminos, néue nouitates inducerent
in religionem ſanctiſsimā, à qua penderet ſalus reipublicæ. ſed quoniam ni-
hil proficiebat apud ſurdos ad omnia, quòd putarent eum domeſtico affe-
ctu uictum, fratri pontificatum, fratris uero filijs ſacerdotium dediſſe, non
grauatim hoc quamuis graue ferebat: illud uero grauiſsime, q; uideretur o-
raculis, ex quorum ſententia ſacerdotes optabantur, illudere. Quòd autem
fauſtæ imprecationes quas propheta benedictiones uocare ſolet, priores
ſint, liquet è ſacrarum literarū teſtimonio. Si, inquit, diuinis mandatis obedi
entes fueritis, nec tantum in aures hæc admiſeritis, ſed per omnem uitam fa-
ctis expreſſeritis, dabo uobis de inimicis ueſtris uictoriam. Non ſunt enim
nimia præcepta, nec grauiora ꝗ̃ ut perferri poſsint uiribus accipientiū: nec
longe bonum illud abeſt, aut trans mare, aut in extremis orbis finibus, ut o-
pus ſit diuturna laborioſaq; peregrinatione: nec iubemur hinc repente ſub-
limes in cælum migrare, quod non niſi pennatis alatisq; poteſt contingere:
ſed in proximo eſt ſitum in tribus cuiuſq; noſtrū partibus, ore, corde ac ma-
nibus, uerbis, cogitationibus atq; operibus. nam ſi nō diſcrepent ſermones
à conſilijs, ſi dictis facta conſonent, omniaq; hæc inter ſe reſpondeant cōiun
cta coaptataq; inſolubili uinculo, præſto erit felicitas, hoc eſt ueraciſsima ſa-
pientia prudentiaq;, quarum altera deū colimus, altera diſpenſamus huma-
na negotia. ergo donec legū præcepta intra uerba conſiſtunt, parui & penè.

nullius momenti ſunt. quod ſi acceſſerint facta his conſentanea in omnibus uitæ ſtudijs, tum uero tanquam è profunda caligine in lucem ſubducta, illuſtrabuntur egregia fama ſimul atq; gloria. Quis enim niſi natura malignus & inuidus non fateatur, hoc ſolum genus pollere ſcientia ſapientiaq;, cui datum eſt diuina mandata non in caſſum accepta ſuis actionibus exſequi, & cum laudandis dictis paria facta coniungere? hoc genus prope Deum habitans imaginatur ſemper æthereas pulchritudines, & cæleſti amore ducitur: ut roganti quæ nam ſit gens magna, non inepte reſponderi poſſit: cuius preces ſanctiſsimas Deus exaudit, & exoratur ab inuocantibus ſe pura conſcientia. Quoniam autem inimicorum duæ ſunt ſpecies, uel hominum per cupiditatem immodicam de lucris contendentium, uel ferorum animalium ſuapte natura nobis infeſtorum, de utroq; ſeparatim dicam, incipiens à beſtijs naturalibus hoſtibus. Nam hæ non erga unam quampiam ciuitatem gentem'ue affectæ ſunt hoſtiliter, neq; ad certum temporis ſpatium, ſed per infinita ſecula. Harum pars hominem ut herum metuens, odio timori mixto proſequitur: pars uero audacior per occaſionem eum aggreditur, quæ infirmiores ſunt, ex inſidijs, fortiores uero aperta ui & propalã. perpetuũ enim hoc bellum nullas admittit inducias, quale lupis cum agnis, omnib. hominibus & omnibus beſtijs uel terreſtribus uel aquaticis mutuo ſe infeſtantibus: quod diſsidium mortalis nemo, ſed ſolus deus poteſt tollere: quoties aliquem ſalute dignum æſtimat, mitibus ſedatisq; præditũ moribus, ſocietatis amatorẽ & concordiæ, qui aut prorſus neſciat inuidiam, aut eam mature reliquerit, bona ſua libenter communicantem in utilitatem publicam. nam ſi tale bonum exoriretur in uita, poſſemus etiam ſperare tempus illud quo feræ manſueſcerent, & ante omnia ferini affectus qui ſtabulantur in anima, quo quid eſſe poſsit felicius? alioquin nónne ſtulticia ſit, credere fore ut effugiamus beſtias noxias, cum in nobis ipſis feritatem augeamus indies? non deſperandum igitur manſuefactis noſtris moribus poſſe cicurari & animalia? tum demũ opinor leones, urſos, pardos, & Indicos elephantos atq; tigrides, cæteraq; inuicti roboris, à ſolitario uictu tranſitura ad ſociabilem paulatim depoſita ferocia, & more gregalium latura conſuetudinem hominum, cum quadam uelut erga dominos magiſtroſq; ſuos reuerentia: nõnulla etiam eò proceſſura, ut heris geſtu caudaq; adblandiantur in morem catellarum Melitenſiũ. tunc & ſcorpiorum ſerpentumq; uenena ceſſatura, cæterorumq; reptiliũ. habet Ægyptium quoq; flumen animalia carnes accolarum hominum appetentia, quos crocodilos uocant & hippopotamos, habent & maria multas huiuſmodi ſpecies: quæ omnia bonum uirum tanquam ſacrum uererentur uiolare, uirtutis ergò à deo ſuſceptum in tutelam ſuam & gratiam. hac ratione ſedari poſſet antiquum illud bellum à natura inſitum & auctum longa odiorum aſſuetudine, beſtijs etiam cicuratis & mutatis in mitius ingenium. aliud uero illud poſterius natum ex auaritia cupiditateq; immodica, tolleretur opinor facile, ſi homines naturæ ac dignitatis ſuæ memores puderet hac parte haud ita multum differre à brutis animalibus, à quorum ui tutiores ſunt quàm à ſuo genere. Viderent enim q; ſit turpe ac dedecoroſum, illa quidem uenenis armata & carnium humanarũ auida,

da,inſociabilia ſolitariaq́,non aſpernari pacem, nec abhorrere ab inducijs: hominem uero ſuapte natura mite animal,natum ad ſocietatem ac concordiam,peruicaciter ſæuire in uitam ſui ſimilium. ac fortaſſe bellum nunquã penetrabit regiones piorum,ſed in ipſo conatu corruet,hoſtibus ſentientibus aduerſus quales uiros certandũ ſit,firmatos inuictis auxilijs iuſticiæ. uirtus em̃ auguſtam & reuerendã præ ſe fert ſpeciẽ,& ſola poteſt ſedendo magnas calamitates imminentes repellere. aut ſi præ inſania rabidi ruant in bellum pertinaciter,tantiſper dum cõgrediantur durabit audax ſuperbia: ubi uero ad conflictum uenerint,diſcent inanem fuiſſe ſuam iactantiam,& fruſtra cõceptam ſpem uictoriæ. reiecti enim maioribus uiribus effuſiſsime fugient quinos centeni,centenos decies milleni,diſpalati per multas uias qui per unam uenerant.Nonnulli etiam nemine perſequente ſuopte metu per æqua iniqua ruent,ut facile internecione deleri queant. Egredietur homo,inquit oraculum, qui bellando imperitandoq́ multas ac magnas gentes ſubiugabit,deo factis ſuis ſubmittente debitum auxilium. Hocautem eſt inperterritum robur animi, & uires corporis firmiſsimæ, quorum uel alterum hoſtibus incutiat formidinem: ambobus uero coniunctis haudquaquam reſiſti poteſt.Eadem oracula pollicentur, quoſdam hoſtes indignos qui pereant manibus hominum, opprimendos à crabronum examinibus, ut ad internecionem eorum accedat ignominia fœdiſsima,pro ſanctis contra impios beſtiolis pugnantibus. Nec ſolum incruenta potituros uictoria, uerum etiam longe lateq́ fines imperij prolaturos in utilitatem ſubiectarum gentium, deuinctarum uel metu, uel pudore, uel gratia. Hæc enim tria plurimum faciunt ad conſtabiliendum imperium, maieſtas, grauitas, & beneficentia, quibus artibus facile perficiuntur ea quæ modo diximus. Nam maieſtas parit reuerentiam, grauitas metum, beneficia beneuolentiam, quæ res quoties in unum pectus conueniunt, egregie continent ſubditos in officio. Hæc ſunt quæ in primis promittuntur deum ſequentibus,& eius mandata ſemper obſeruantibus,accommodantibusq́ ad hæc partes uitæ ſingulas, ne qua peſtis aberrantibus obrepat. Secundum pollicitum eſt opulentia,quæ neceſſario pacem & principatum ſequitur. ſunt autẽ frugales opes, quas natura poſtulat,alimento cõtenta & tegmine. alimenta præbet panis & aqua fontana,quæ nuſq́ terrarum deficiunt. tegminum duo ſunt genera, tectum & ueſtimentũ,quibus arcentur tempeſtatũ iniuriæ: utrumq́ paratu facile,modo abſit ſuperuacanei luxus curioſitas.ergo qui naturæ dona boni conſulunt abdicatis uanitatibus,parſimoniã ſectantes & cõtinentiam, in ampla rerum neceſſariarũ copia non deſiderabunt delicias diuitũ.nam uerę opes faſtidita familiaritate illorũ improborũ & petulantiũ, migrabũt ad homines qui bonis ſuis uti ſciunt,nõ ut illi abutuntur in damna ciuium neglecta utilitate publica.oraculum ſic loquitur. Quicunq́ ſacra mandata cuſtodient,his cælum demittet tempeſtiuas pluuias, terra uero fundet prouentus frugum omnis generis,colles quoq́ horum ueſtientur arbuſtis fertiliſsimis,nec ullum tempus præteribit uacuum beneficijs, ſed alia ſuper aliã gratia diuina cumulabitur, redeunte poſt meſſem uindemiæ, poſt uindemiam ſemente, ut ſine intermiſsione uel comportẽtur fructus uel ſperentur, alios

alijs excipientibus,& priorum fine attingente poſteriorũ initia, in modum circularis cuiuſdam choreæ boni nullius indigæ. nam copioſi prouentus & ad præſentes uſus &ad reponendũ in futurum ſufficient, nouis fructibus ſu peruenientibus & ueterum detrimenta ſartientibus. interdum tanta erit fer tilitas, ut ueteres pro derelictis habeantur, nemine uſum eorum inuidente cuilibet. nam quibus ueræ diuitiæ ſunt in cælo reconditæ per meditationẽ ſanctitatis ac ſapientiæ, his res familiaris in terra ſupereſt, penum replente dei prouidentia, ne mentis cogitationes & manuũ conatus impediantur, quo minus gnauiter ſe gerant in ſerijs ſtudijs. cæterum qui exortes ſunt re- rum cæleſtiũ propter impietatem aut iniuſticiam, his ne in terra quidem fe- liciter ſuccedunt opes domeſticæ: quod ſi aliquo caſu obueniant, celeriter ſe proripiunt, quippe quæ non ut prodeſſent uenerant, ſed ut amiſſæ grauio- rem (ſicut fieri ſolet) afferrent moleſtiam. at tunc, inquit, præ nimia fertili- tate facies contrarium. nunc enim abſq; omni legum conſuetudinumq; pa- triarum reuerentia propter inopiam teris fœneratorum & menſariorũ limi na, preſſus ære alieno uſuriſq; grauibus. Tunc autem (ut dixi) facies contra rium. Nam præ nimia rerum affluentia dabis alijs mutuum, idq; nec paucis nec exiguum, deo fortunante congerenteq; tibi domi honores, magiſtratus & bonam exiſtimationem recte pieq; ſentienti & promouenti rempubli- cam: foris uero agros tuos cumulãte annuis prouentibus frumenti, uini, o- lei, cæterorumq; ad uitam delicatiorem conferentium: quales ſunt uarij fru- ctus arborum, & fœturæ gregum armentorũq;. Verùm quid iſta iuuant, di xerit aliquis, ſi deſit cui relinquatur hæreditas? addit igitur uelut obſignans ſua beneficia: nullus prole carebit: nulla erit ſterilis: ſed omnes rite deum co- lentes ſatisfacient naturæ legibus quærendo ſibi liberos. nã uiri fient patres & quidem fortunatæ ſobolis, mulieres quoq; mactę liberorũ numero, res plurimum conducens ad familiarũ frequentiam, ceſſante nulla parte cogna- tionis appellationeq;, dum maiores ſalutantur parentes, patrui, aui, auun- culi, pariterq; minores germani, fratrum ſororum'ue filij, nepotes, coſobri- niq;, omnes ſibi inuicem conſanguinei. nec poteſt quiſq; imperfectus aut breuis æui eſſe qui iuxta naturę leges naſcit͂, nec carebit ætate illa ex his quas deus tribuit humano generi: ſed ab infantia certis deinceps aſcendẽs gradi- bus emenſus præfinita ętatum curricula, maturus ad mortem extremã per- ueniet immortalitati uicinam, felicem domũ relinquens liberis ſucceſſori- bus. & hoc eſt quod alicubi uates diuinus canit, dicẽs: Numerum dierũ tuo rum explebis, perpulchre uſus proprijs ſimul & aptiſsimis uocabulis. Nam eorum qui nec diſciplinis inſtituti ſunt, nec legibus, nec numerus initur, nec habetur ratio, iuxta uetus prouerbium. Quiſquis autem diſciplinam & ſa- cras leges non negligit, hac prima dignus habetur gratia, quòd in numerũ & ordinem recipitur, ita ut uir bonus ſingulis diebus nullum ſinat pecca- tis patere aditũ, ſed ab omni parte uirtutibus interſtitia compleat. Nam uir- tus & honeſtas in qualitate conſiſtit non in quantitate. Vnde uel unus dies ſine culpa tranſactus integræ uitæ ſapientis æquiparat, quod etiã aliubi ſcri ptura ſubindicat, dicens fauſtum felicemq; uiri talis tam introitũ q̃ exitum: quia bonorũ uirorũ motus omnes & habitus ſunt laudabiles, domi foriſq;

in

in rebus tum priuatis tum publicis,domi ſe gerentiũ ex arte œconomica, fo
ris uero ex utilitate publica. Ergo ſi unus uir talis in ciuitate extiterit, facile
princeps euadet.item ciuitas talis,facile circumuicinæ regionis potietur im
perio.quod ſi tota natio talis fuerit, ſuperior fiet omnibus alijs, uelut caput.
eminẽs in corpore,non tam ſuę gloriæ priuatim,q̃ bono publico conſulẽs.
nam continua præclarorum exemplorũ cogitatio ſimulacra quędam in ani.
mis non admodum duris exprimit: quod dictum uolo honeſta laudandaq́
imitari cupientibus,ne deſperent mutationem in melius, & uelut poſtlimi-
nio reditum à uitijs ad uirtutem & ſapientiam. Nam deo fauente ac propi-
tio facilia redduntur omnia.fauet autem ille uerentibus ſe,& ab intemperan
tia proficientibus ad continentiam, damnantibus errata uitæ pręteritæ, &
quicquid imaginũ turpium fuerat in animam impreſſum expiantibus: affe-
ctuum uero tranquillitatem ſectãtibus,& ad pacatã quietamq́ uitam recur-
rentibus.quemadmodũ igitur homines in extremis terrarum finibus habi-
tantes facile deus in unum quẽcunq́ uellet locum uel nutu contraheret: eo-
dem modo & mentẽ diuturnis erroribus paſsim circũuagatam ſectatãq́ uo
luptates ac cõcupiſcentias moleſtas dominas, miſeratus ſeruator ex auijs in
uiam facile poſſet reducere,ita ut continuato curſu fugã capeſſeret, nõ illam
ignominioſam,ſed ſalutarẽ,& quam ab exilio reditum appellare liceat.Hæc
ſunt externa bona,uictoria cõtra inimicos, uires bellicæ,pacis diuturnitas,
& copia rerũ quã ſecũ pax afferre ſolet,diuitiæ,honores, magiſtratus,& lau
des quæ fortunatos ſequunt̃ ex ore amicorũ inimicorumq́,has metu eliciẽ-
te,illas beneuolentia.nunc dicendũ de magis proprijs,ad corpus ſpectanti-
bus.hæc quoq́ promittunt̃ uirtutẽ exercentibus, & ductu ſacrarũ legũ per
totam uitã dicta factaq́ dirigentibus,fore tum familias tum ciuitates immu
nes à morbis & peſtibus.quod ſi qua infirmitas inciderit, uenturã nõ lęden-
di ſed admonendi cauſa,ut mortales ſe mortales meminerint. néue nimium
ſuperbiãt.emendatos aũt mores ſecuturã ſanitatem & integritatẽ ſenſuũ ab
omni parte corporis,ita ut cunctę ſuo perfungi poſsint officio.ęquũ eñ cen
ſet deus,probis rependi præmiũ, domiciliũ bene conſtructũ cõpactumq́ à.
fundamẽtis uſq́ ſum̃a culmina (nã corpus domus eſt animæ cõgenita) idq́
multis de cauſis utilibus ac neceſſarijs:maxime quia mens expiata & diuinis
initiata myſterijs,digna uidet̃ requie, ut expers ſit omniũ malorũ corporis,
quæ ſolent prouenire ex immoderatis affectionibus uires eius infeſtãtibus
& corrumpentibus.aut enim perfrigerat̃,aut ſqualidum exſuccumq́, aut di-
uerſo uitio fluidum redditur:quæ omnia menti officiunt, ne poſsit inoffen-
ſum uitę iter peragere.quod ſi in corpore ſano domiciliũ habeat,minimo ne
gocio uacabit ſapientię,ſortita uitã beatã & feliciſsimã. huiuſmodi eſt mens
inebriata mero beneficę dei potentię,& ſatiata ſacrorum dogmatũ epulis.in
hac propheta deũ ait inambulare tanq́ in aula quadã regia.mens eñ uiri ſa-
pientis eſt reuera dei regia.huius proprie deus dicit̃ qui eſt deus rerũ omni-
um:ſicut populus eius eximius,nõ qui huic aut illi paret principi,ſed qui ſan
ctificatus unicũ agnoſcit uerum principẽ ſanctiſsimũ. hæc antea multis op-
preſſa fuerat cõcupiſcentijs,plurimis neceſsitatibus adigebat̃ ad uitia.huius
miſerę deus cõtriuit ſeruiles cõpędes,ipſamq́ in libertatẽ reſtituit. hęc liber

tate dicendi agendiq́ꝫ potita per ſui benefactoris fauorē inclytū, non in caudam collapſa eſt, ſed aſſurrexit ad uerticem capitis, quod figurate dictū ſit. ſicut eñ in animãtibus caput pręcipua pars eſt & optima, cauda uero ultima uiliſsimaq́ꝫ, nõ tam neceſſaria ad explendū membrorũ numerũ, q̃ꝫ muſcarium quoddã abigendis uolucribus beſtiolis corpus infeſtãtibus: ſic caput & faſtigiũ humani generis tribuit̃ bono uiro aut bono populo: cæteri omnes tanq̃ꝫ membra corporis, uires animales ſuperne deſumunt à ſuo capite. Hęc ſunt uota bonorum hominum, leges opere perficientiũ, quas uates noſter pollicetur perficiendas per diuinam gratiam, deo res honeſtas augente honorantecq́ꝫ ut ipſi ſimiles. Supereſt, ut cõſideremus execrationes his qui nec ius nec fas colunt propoſitas in ſacris literis.

PHILONIS IVDAEI
DE EXECRATIONIBVS.

PRIMA execratio quaſi leuiſsimum malum intẽtatur, inopia, pauperies, & rerum uictui neceſſariarum penuria. Tuæ ſegetes, inquit propheta, partim ante maturitatem uaſtabuntur, partim maturæ demetentur ab hoſtibus ſubito irruẽtibus, duplicato infortunio, dum eadem opera quod interceptum famem affert amicis, in uſus hoſtium proficit, ita ut etiã his infeſtare deſinentibus, rerũ naturæ ſuſtentandæ neceſſariarũ inopia grauius moleſtare non deſinat. euenit enim ut poſt ſementem induſtria tua probę curatam in ſolo pinguiſsimo, locuſtarum nubes repente deuolantium demetant eam, ita ut minus colligatur in horrea, quàm quantum in ſationem inſumptum ſit. Sic & uineta plantabis largis ſumptibus, labore indefeſſo, ita ut bonum colonum decet: in quibus iam maturo fructu onuſtis uermes & beſtiolæ facient uindemiam. Cum uideris olIueta polliceri & oſtentare magnam copiam, ibis lætus ſpe oliuationis fœliciſsimæ: at ubi colligere cœperis, non propitium numen, ſed infortunium ſenties. nam oleum euaneſcet cum tota pinguitudine, remanente tantummodo externa illa ſpecie, quæ inanis inanem animam falſa ſpe deceperat. & in uniuerſum cunctæ ſegetes arbuſtaq́ꝫ abſumentur à rubigine unà cum ſuis fructibus. Nec deſunt aliæ calamitates latentes in inſidijs, ut inuehant egeſtatem & inopiam. Nam cælum ac terra, quorum miniſterio natura ſolebat ſuccurrere humanis neceſsitatibus, abortiuos fœtus dabunt cum eos nequeant abſoluere, hæc facta è fœcunda ſterilis, illud propter quadripartitas anni uices perturbatas, non hieme, non uere, non æſtate, non autumno ſeruante ſuum ordinem, ſed his ſingulis ad confuſionem quandam tendentibus iuſſu illius omnipotentis domini: quando non imber, non pluuia, ne minuta quidem, non ros, non guttula uel minutiſsima deſtillabit rigandis alendiſq́ꝫ ſatis ac ſtirpibus, ſed ediuerſo peſtes frugum tam maturarum quàm matureſcentium

tium. Faciam, inquit, cælũ uobis aheneum, & terram ferreã, ſubindicãs neu trum horũ perfunctorum officio ſuo. Quis em̃ unq̃ audiuit aut è ferro enatas ſegetes, aut ex ære deſcendiſſe pluuiã, in uſum animaliũ, præſertim hominis, quo nullũ miſerius & egẽtius. minat̃ aũt hoc oraculũ nõ ſolum frugũ inopiã ex perturbatiõe quatuor anni temporũ, ſed & bella, & quæ inde ſequũtur mala innumera. nã ære ferroq̃ conſtat armorũ fabrica. è terra quoq̃ futurum eſt ut excitetur ingens uis pulueris, quæ mox ſuperne relapſa pro fructu præfocationẽ afferat, ne quid deſit ad perniciem. atq; ita interituræ ſunt numeroſæ familiæ, urbes repente fient habitatoribus uacuæ monumenta priſtinæ felicitatis, & ſequuti mox infortunij, ad emendationem eorum qui poſſunt moniti reſipiſcere. tanta autem erit rerum uictui neceſſariarum penuria, ut ne ab humanis quidem abſtineant carnibus, ijsq̃ uel chariſsimorũ coniunctiſsimorumq̃, nedum exterorum alienorumq̃. nam & pater guſtabit de filio, & mater ueſcetur filiæ uiſceribus, & fratres fratrum, & parentum filij: ſemperq̃ fortiorem paſcet infirmior cibo execrabili: quales feruntur epulæ mactatis Thyeſtæ filijs, redeuntibus calamitatũ priſcarũ temporibus. quemadmodũ enim felicia ſecula deſiderium uiuendi afferunt, quo præſentibus bonis frui liceat: ſic illos miſeros dira cupido uitæ capiet, quo diutius torqueantur malis indeſinentibus. alioqui leuius eſſet prę tędio uitã abrumpere, quod quidam neſcio quàm ſana mente faciunt. hi certe manifeſta laborant inſania qui ętatẽ ſibi diutius prorogari cupiunt, nec capiunt̃ ulla ſatietate infortunij. Hæc ſunt incommoda immiſſę diuinitus inopiæ, utcunq̃ uidetur cæteris execrationibus leuior. quamuis enim moleſtũ ſit frigus, moleſta ſitis famẽsue, interdum tamen optari poſſunt, modo ſine mora enecent: ſed eiſdem malis diu corpus ac animã tabeſcere, id uero tragicas omnes calamitates ſuperat. ſeruitus ingenuis eſt uehemẽter intolerabilis, quia pro libertate tuenda libenter ſubeunt uitæ periculũ quotquot ſapiunt, nullũ certamẽ recuſando aduerſus affectantes dominium: grauis eſt etiam hoſtis inexpugnabilis. Quoties autẽ idem & hoſtis ſimul & dominus imminet, quis ſuſtinere queat? quando poteſtas ei præbet lædẽdi licentiã, nec uoluntas deeſt propter inueteratũ odiũ. quãobrẽ deus populo ſuo minat̃ infenſos dominos, q̃ tractent cõtemptores diuini iuris inclementiſsime, nõ ſolũ ſubactos ipſorũ uirib. uerũ etiã ultro deditos metu malorũ inopinatorũ, famis atq̃ neceſsitatum ſimilium. quidã em̃ minora mala eligunt, ut maiora effugiãt, ſi tamẽ minus incõmodum cenſendum eſt poſt amiſsã libertatẽ imperata immitiũ dominorũ facere, & afflicto corpore ſubire dura miniſteria, & quotidie uidendo ingrata ſpectacula, etiã animo deficere. uidebũt em̃ in ædificiorũ & plantationũ, poſſeſsionũq̃ partarum ſuis laboribus hęreditatẽ ſuccedere gentes hoſtiles, in aliena inuaſuras predia, & apparatu alieno fruituras: uidebũt pinguiſsimas quaſq̃ pecudes mactari inſtruendis eorũ epulis, nec parci condimentis, ut inimici ex alieno uiuãt ſuauius. uidebunt uxores, quas puellas duxerant quærendorum liberorũ gratia, ſobrias, bene curantes rem domeſticam, maritorũ amantes, abduci pro meretriculis. & cupient quidẽ uim ui repellere, ſed præter inanẽ tumultuationem nihil efficere poterunt, nimirum eneruati deſtitutiq̃ uiribus, erũt etiã expoſiti quibuslibet ad om̃es iniurias

direptiones,abactiones,cõtumelias,damna,cruciatus, uulnera, perniciem, ita ut nullum hoſtile telum innoxiũ intercidat,ſed omnia deſtinatum feriat. execrati erunt in urbibus & oppidis, execrati in uillis & domibus. execrati campi etiam aruaq́ꝫ cum ſuis ſegetibus, & quantũ fertilis ſoli collibus aſſurgit,ueſtiturq́ꝫ arbuſtis mitiorum ſtirpium. execrati greges pecorũ non ſupplendi nouis fœturis. execrati fructus omnes, in ipſo articulo maturitatis euanidi. euacuabuntur & ipſæ cellæ penuariæ, quãuis alimentis refertiſsimæ. nullus quæſtus proſperabitur, artificia cuncta uariæq́ꝫ negotiationes & uictus quærendi rationes nihil proderunt. Fruſtrabuntur enim ſpes ſtudiorũ omnium, & in uniuerſum nihil earum rerum ſuccedet proſpere, quæ ſolent feliciter euenire pietatis cultoribus. hæc eſt enim iniquitatis merces impietatisq́ꝫ, & inſuper uaria genera morborũ corporis, ſingulas eius partes exedentia uel debilitantia, aut totum quantum eſt excruciantia, febribus, rigoribus, tabe, impetigine, morbo regio, ſideratione, uomicis, ſerpiginibus totam cutem occupantibus, inteſtinorum uitijs, ſtomachi ſubuerſionibus, pulmonis obturationibus, & reſpirationis impedimentis. Huc accedit linguæ paralyſis, aurium ſurditas, oculorum cæcitas, hebetudo confuſioq́ꝫ aliorum ſenſuum, grauiſsima incommoda, dilapſo è ſanguine uenis contento quicquid uitale in ſe habuerat, & ſpiritu qui ineſt arterijs, non amplius admittente externi aeris ſibi cognati temperiem: neruis quoq́ꝫ laxatis & contentionẽ remittentibus, unde ſequiť coaptationis conſenſusq́ꝫ membrorũ diſſolutio, defatigatorũ prius ſalſuginoſi amarulentiq́ꝫ fluxus impetu latenter inſinuati, & poſtq́ꝫ ſemel incluſus eſt anguſtis meatibus, non inuenientis facilẽ exitum, & per hanc conflictationẽ inducentis dolores intolerabiles: unde proueniunt morbi articulares & podagrici, contumaces aduerſus omnia remedia, & proinde ope humana incurabiles. huiuſmodi calamitates quoties accidunt, miraculo ſunt plurimis, reputantibus quomodo qui paulo ante obeſuli, carnoſi; luculentaq́ꝫ habitudine conſpicui fuerant, tam repentina tabe colliquati ſint, rugoſi redditi, & uix neruis hærentes atq́ꝫ oſſibus, opertiq́ꝫ tenui cuticula. tum quomodo mulierculæ delicatæ ac tenerrimæ, ab ipſo ætatis primordio aſuefactæ delicijs & uoluptatibus, præ afflictione graui redactæ ſint ad ferinam quandam animi ſimul ac corporis ſpeciẽ. tum uero imminebunt hoſtes etiam intentando ultores gladios. At illi miſere in oppida compulſi, cum ſeq́ꝫ ſuaq́ꝫ in tuto eſſe credent, ſpe fruſtrati cadẽt internecione quotquot erũt puberes, ex inſidijs oppreſsi ab hoſtibus: q̃d ſi ne ſic quidem emẽdati fuerint, nec ab errorib. in uerã uiã redire uoluerint, tãta innaſcet animis ſuperſtitũ pauiditas, ut nemine ꝓſequẽte fugiãt, ſolis ut ignaui ſolẽt ꝓfligati rumoribus: & uel leuiſsimæ frõdis uento agitatæ ſtrepitus tantũ metũ incutiet, quantũ grauiſſima uictore tergis hęrẽte pericula: ut nec filij parentib. opitulenť, nec parẽtes liberis, nec germani fratribus, ne ſorte dum alijs parãt ſuccurrere, amiſſa fugæ occaſionẽ in poteſtatẽ hoſtium ipſi ueniant. Sunt autem maloꝝ hominũ ſpes irritæ. nam fugientes non magis q̃ manentes euadent. quod ſi qui abdiderint ſe in latebras, in hoſtes ſibi naturaliter infenſos incident, uidelicet in feras agnatis armis horrendas, quas Deus à mundo condito præparauit ad terrorem contumacium hominum, & ad exigendas

pœnas ab inemendabilibus. hæc non credent qui non ſpectauerũt urbes euerſas funditus, quæ quondã habitatæ nunc abierũt in fabulã, poſt ingentẽ felicitatẽ repentinis obrutę calamitatibus, partim obliuioni traditæ, partim relatæ in literas. huc accedent tabes, & corruptis interaneis anhelitus difficiles, quæ tædiũ preſſuramq́ inducendo, uitã incertam facient ceu in ſublimi pendentiũ. nã terrores alij poſt alios interdiu noctuq́ ſuccedẽtes ſibi inuicẽ ſurſum ac deorſum exagitabunt animã, ut mane ueſperã optet, ueſpere uero auroram, ob erumnas uigilantiũ, & eas quæ dormientibus in ſomnis obucrſantur abominandas imagines. atq́ ita eueniet ut nouelli coloni deo fortunante fiant conſpicui, prædicenturq́ beati duobus nominibus, uel quòd ad deum transfugerint, uel quòd ab eo cæleſte præmiũ acceperint, non enunciandum profanis auribus. at ueteres ciues ſed degeneres peſſum ibunt prolapſi ad imũ tartarum tenebrasq́ profundiſsimas: ut hiſce exemplis genus humanum admonitũ ſapiat, non ignarum quàm libenter deus amplectatur uirtutem uel ignobilium, qui radices nihil moratur, ſed ſolas ſtirpes ſuſcipit, mutatas ad frugem meliorem. atq́ ita urbibus abſumptis uelut incendio, deſolatisq́ agris, reſpirabit tandem terra uexata exercitaq́ non ferendis incolarum iniurijs, qui uirgines hebdomadas & è ſua ditione, & ex ipſis animis eiecerant. ſolum enim, aut ut cautius loquar, primum feſtum natura parens protulit, ſeptimi cuiuſq́ anni & diei, ut his homines, illis agri, interquieſcerent. cæterum qui hanc legem uiolarunt, ſimulq́ fœdera, ſalem, aram miſericordiæ, communemq́ larem, omnia hæc ad hebdomadam pertinentia contempſerunt, tum homines ipſis infirmiores grauauerunt cõtinuis laborum exactionibus, tum agros ipſos lucris ex his indeſinenter quæſitis per auaritiam, nullum modum imponendo iniquæ cupiditati nũquam ſatiabili. cum enim debuiſſent hominibus, iuxta ueram ęſtimationem germanis fratribus communi parente natura prognatis, inducias ad ſeptimũ quemq́ diem præſcriptas cõcedere, agris itidem quoties annus ſeptimus recurreret, nec ſationibus eos uexando nec inſitionibus, ne exhaurirentur laboribus cõtinuis: neglexerũt hęc pręcepta humaniſsima, & animos corporaq́ quorumcunq́ poterant, non ferendis erumnis oppreſſerunt, terrę quoq́ uires & ubertatẽ extenuauerũt iniquis exactionibus, tributa non modo quotannis, ſed & quotidiana extorquendo, quemadmodũ inhumani creditores exprimũt à ſuis debitoribus. quapropter illos quidem uindicta manet (ut diximus) & execratio: hæc uero debilitata, & mille modis uexata, exonerabitur tandem colonis impijs, tanquam ſarcinis iniquis & ſuperuacuis. Vbi uero circumſpectis rebus omnibus per circuitum, nihil ſe indignum ſupereſſe animaduerterit, ſed ſublatis è foro ſtrepitibus, iniurijs, litibus, florere pacem, quietem atq́ iuſticiam: tum demum uigorem priſtinum recipiet, reuocatisq́ in uſum ſacris ſabbatis feſtisq́ ſolennibus, per quietem reficietur, tanquã athleta uires colligens à laſsitudine. deinde ut mater amantiſsima miſerabitur amiſſos filios ac filias, qui magis uiui quàm defuncti ſuos parentes contriſtaſſent: mox tamen renouata fœcũditate, pariet progeniem inculpabilẽ, quæ prioris iacturam ſartiat. nã deſolata, ut ait propheta, felix erit numeroſa ſobole: quod oraculum etiam de anima figurate intelligitur. Sunt enim quæ refertæ uitijs & affecti-

affectibus, tanquam circumfuſæ ſua progenie, uoluptatibus, concupiſcentijs, imprudentia, intemperantia, iniuſtitia, male ualent & ægrotant moribundæ: ubi uero deſierunt tales fœtus parere, aut iam natis orbatæ ſunt, cõtinuo reſtituuntur in caſtitatem uirginitatemq́ue priſtinam, & conceptum diuinum ſemen formant ac uiuificant, ut inde naſcantur res mirandæ pulchritudinis, prudentia, fortitudo, temperantia, iuſticia, ſanctitas, pietas, cæteræq́ue uirtutes ac felicitates: quarum non modo natiuitas mactam prole facit parentem, uerumetiam ſpes natiuitatis gaudio magno afficit. ſpes autem eſt lęticia futuræ lætitiæ prænuncia, licet imperfecta, tamen hactenus potior, quòd et pręſentibus curis laxatis remiſsisq́ue hilarat, & futuræ felicitatis complementum prænunciat. Hæ ſunt execrationes & pœnæ quibus obnoxij ſunt ſacrarum legum & pietatis contemptores, cultoresq́ue multorũ numinũ, quorum finis eſt impietas & obliuio diſciplinæ patriæ, ab ætate prima inſitæ, unũ illud ſupremũ ens deum credentis: ad cuius ſortem pertinent ueritatis cultores & deriſores fabularũ, quemadmodum nihil reticens docui. attamẽ ſi qui has caſtigationes non ut peremptorias, ſed ut ad emendationem incitantes acceperint, mutatiq́ue ſuum errorem damnauerint, & perpurgata mente culpas agnouerint ex animo, primũ ſincera cõſcientia, deinde lingua quoq́ue ad profectum audientium, ueniam conſequentur apud ſeruatorem & deũ propitium: qui generi humano hanc eximiam largitur gratiam, quòd id ſuo uerbo cognatum eſſe uult, ad cuius ſimilitudinem factus eſt hominis animus. nam etiamſi qui extremas oras terræ incolant, ſeruientes eis à quibus captiui abducti ſunt uictoribus, uelut uno edicto una die liberabũtur omnes, dominis mirantibus eorum conſenſum in deferendis uitijs & ſectandis uirtutibus. pudebit enim eos dominari melioribus. tum uero potiti hac inexpectata libertate qui antea diſperſi fuerãt per Græcię Barbariæq́ue cõtinentes & inſulas, eodem momento tẽporis exciti è diuerſis ſedibus cõtendent ad locũ deſtinatũ, deducente quodam ſpectro auguſtiore diuinioreq́ue quàm quæ obuerſari ſolent humanis oculis, cæterorũ quidem nemini, ſed ſolis ſeruãdis cõſpicuo: tribus freti apud patrẽ interceſſorib. aduocatisq́ue. uno ęquitate ſiue bonitate ipſius patris, qui ſemper ad pœnã tardior eſt quàm ad ueniam. altero, priſcis gentis conditoribus, qui etiã exempti corpore nudis animis ſincerũ ſuo principi cultũ exhibent, pro filijs filiabusq́ue indeſinenter efficacibus precib. ſupplices, hoc honore digni ab eo habiti, ut exaudiãtẽ facile. tertio uero eo, propter quẽ maxime à prioribus captatur beneuolẽtia. is eſt profectus eorũ qui reconciliantẽ, alioquin nunq́uam ab errore in uiã rediturorũ, cuius uiæ haud alius finis eſt, quàm ita deo placere, ut patri probantẽ filij. ubi uero quò uolebant peruenerint, reſurgent ædificia quæ modo in ruinis & ruderibus iacuerãt, & coletur deſerta regio, & terra prius ad ſterilitatem redacta fiet denuo fertilis: tum priſcæ illæ maiorum felicitates nihili reputabuntur collatæ ad præſentem copiam, uelut è perenni gratiarum dei fonte manantem, ita ut omnibus priuatim publiceq́ue contingant diuitiæ ſine inuidia. erit enim repentina rerum cunctarum mutatio. auertet enim deus diras in hoſtes reſipiſcentiũ, qui calamitatibus eius gentis lætati fuerant, cauillantes illudentesq́ue conuicijs, quaſi futuri perpetuo felices, & eam felicitatem per manus tradituri

poſteris

poſteris,aduerſarios uero ſemper uiſuri in miſeria continua duratura uſque ad ipſorum progeniem: prę ueſania non intelligentes quòd præteritum for tunæ ſplendorem non ſibi ſuæ ue induſtriæ ferre acceptum deberent, qui tantum in hoc eis conceſſus ſit,ut eſſet remedium patriarum legum deſerto ribus,dum eos urit hoſtium felicitas.poſtquam igitur ſuum lapſum ploratu gemituq́ꝫ damnauerint,poſtliminio reſtituentur ad maiorũ felicitatem pri-ſtinam,niſi qui omnino exorbitarunt in perniciem: cæterum qui prius eo-rum dolorem riſerant,nefaſtos luctuoſosq́ꝫ dies epulis celebrare ſoliti, & in uniuerſum lætari calamitatibus, cum primum incipient mercedem crudeli-tatis accipere,ſentient ſe peccaſſe non in contemptos ac humiles, ſed claris oriundos maioribus,quorum æmulatione excitari queant ad decus capeſ-ſendum quod extinctũ putabãt.ſicut enim exciſis ſtirpibus ſi radices mane-ant,nouæ plantæ pullulantes leuant ueterũ deſiderium: ſic in anima relicto exili uirtutis ſemine, quamuis deſint bona cætera,nihilominus inde naſcen tur res omnium humanarum pretioſiſsimæ atq; pulcherrimæ, quarum ope ciuitates inſtaurantur & frequentantur ciuibus,gentes quoq; ad miram po pulorum proficiunt multitudinem.

PHILONIS IVDAEI
QVOD MVNDVS SIT IN-CORRVPTIBILIS.

CVM in omni ſerio negocio deus inuocandus eſt, ut genitor optimus,cuius exactiſsimam ſcientiam nihil omnino fugiat:tum uero de incorruptibilitate mun-di tractaturo id fuerit prorſus neceſſarium. nam nec inter ea quæ ſenſu comprehenduntur quicquam eſt mundo abſolutius,nec inter ea quæ intellectu perci-piuntur,quicquam deo perfectius.ſemper autem in-tellectus dux eſt ſenſui,ſicut intelligibile ſenſibili, & decet ut de rebus ſubditis ſcitentur ex magiſtro earum ac præſide,quicunq; præ cæteris tenentur natiuo cognoſcendæ ueritatis deſiderio. Ergo ſi exer-citi in placitis temperãtiæ,prudentię uirtutumq́ꝫ aliarũ, abſterſimus pertur bationũ & ęgritudinũ maculas, nõ dedignabit̃ deus puris ſereniſq́ꝫ precib. corã cõpellatus impartiri nobis ſcientiã rerũ cęleſtiũ per inſomnia,uel oracu la,uel ſigna & ꝓdigia.ſed q̃niã nondũ abolita ſunt imprudentiæ, iniuſtitię, cęterorũq́ꝫ uitiorũ ſtigmata uix eluibilia, cõtenti ſumus ſi uel umbrã quãdã & imaginẽ ueritatis inuenire dabit̃.in hac aũt quæſtione, an incorruptibilis ſit mundus,ante omnia diſpiciendũ eſt de ſignificato huius uocabuli, in ſcri ptura ſæpe occurrẽtis,ut quid ſibi uelit certò ſciamus. oſtẽdemus aũt tantũ ea ſignificata,quę ad præſentẽ tractatũ faciũt.Primo dicit̃ mundus,ambitus cæli ſtellati,cõplexus terrã cum ſtirpibus ſuis & animantibus.ſecundo,cęlũ tantũmodo.quod intueri ſolitus Anaxagoras, cuidã ſcitanti cur ita libenter.

ferret

ferret ſubdiualia peruigilia, reſpondit, ut cœli aſpectu fruar: curſus & recur-
ſus ſiderum in orbem redeuntes ſubindicans. Tertio, ſicut placet Stoicis, eſ-
ſentia quædam digeſta indigeſtáue, uſqꝫ ad exuſtionem duratura, cuius mo
tus ſpatia tempus eſſe definiunt. Nunc autẽ conſideratur mundus iuxta pri
mum ſignificatum, hic qui è cœlo terráqꝫ conſtat, & cæteris quæ intra hæc
continentur. Corruptio quoqꝫ dicitur, nunc in deterius mutatio, nunc inte
ritus ita ut nihil fiat reliquum, quę nulla ratione poteſt ſubſiſtere. Nam ſicut
è nihilo nihil fit, ſic nihil corruptione redigitur in nihilum. nam ex non exi-
ſtente impoſsibile eſt quicqꝫ fieri, & ens prorſus interire impoſsibile credi-
tur. & ut tragicus ait: Genitum nihil emoritur: Sed tranſpoſitum ultro ci-
tróqꝫ, Formam priorem alterat: adeo ſtultum eſt ſolicitum eſſe de mundi in
teritu, ſed in quæſtionem uenit tantum hoc, poſsit' ne mundus præſenti or-
natu amiſſo, & uarijs formis elementorum temperaturiſqꝫ, diſſolui in unam
& eandem ſpeciem, an uelut confractus omnimodam fragmentorum confu
ſionem capiat. hic tres opiniones diſſentiunt. alij mundum ſempiternũ aiũt,
nec ortum unquam nec interiturũ. ediuerſo alij & ortum & corruptioni ob-
noxium. nonnulli utramqꝫ ſententiam diuidunt, ortum ſentiunt cum poſte
rioribus, corruptibilem negant cum prioribus: atqꝫ ita mixtum dogma reli
querunt, creatum eſſe, ſed incorruptibilem. Democritus, Epicurus, & Stoi-
corum turba philoſophorũ, aiunt mundos naſcibiles ac corruptibiles, uerũ
non ſimiliter. illi multos mundos imaginantur, quorum generationem con
flictationibus & connexionibus atomorũ tribuunt, corruptionem reper-
cuſsionibus & diſſultibus. Stoici unum mundum aſſerunt, & deum autorẽ
eius generationis: corruptionis uero nõ item deũ, ſed indefeſſam uim ignis
rebus inſitam, poſt longas temporum ambages abſumpturã & in ſemet mu
taturam omnia: ex qua dènuo mundum inſtauraturam opificis prouidenti-
am, iuxta horũ opinionem poteſt dici alter mundus ſempiternus, alter cor-
ruptibilis. corruptibilis, ut nunc eſt ornatus & diſpoſitus: ſempiternus, poſt
exuſtionẽ reparabilis, ut nunquam deſinat. Ariſtoteles neſcio quàm pie ſan
ctéqꝫ doctus, ingenitũ & incorruptibilem mundum pronunciat, & impieta
tis damnat quotquot contrarium aſſerunt, qui manufactis præſtantiorem
non exiſtiment ſolem tam magnũ deum uiſibilem, & lunam cæteráqꝫ uel fi-
xa uel uaga ſidera, omnia uerè plena numine. Fertur etiam cauillatus, olim
ſe timuiſſe, ne ſua domus ui procellarũ ac tempeſtatum, aut uetuſtate, aut ar-
chitecti incuria, contracto uitio corrueret: iam maiorem metum impendere
ab iſtis qui conentur uerbis mundum deſtruere. alij negant Ariſtotelem au
torem huius dogmatis, & Pythagoreis quibuſdam id tribuũt. ipſe forte for-
tuna in commentariũ Ocelli hominis Lucani incidi, cui De uniuerſi natu-
ra titulus, in quo mundum incorruptibilẽ non tantũ aſſerit, uerumetiam ar
gumentis conatur oſtendere. genitũ autem ſed incorruptibilem aiunt à Pla
tone in Timæo dici pro concione deorũ, ubi iuniores deos natu maximus
& princeps ſic alloquitur: Dij deorum, quorũ opifex ego & pater ſum, atten
dite: quæ à me facta ſunt, me ita uolente indiſſolubilia ſunt. Omne ſiquidem
quod uinctum eſt, ſolui poteſt. ſed mali eſt, quod pulchre compoſitum eſt,
ſeqꝫ habet bene, uelle diſſoluere. quapropter quia generati eſtis, immortales
quidem

quidem & indiſſolubiles non eſtis.nec tamē unquam diſſoluemini, nec mortis fatum ſubibitis. nam uoluntas mea maius præſtantiuſq; uobis eſt uinculum ad uitæ cuſtodiam, quàm nexus illi, quibus eſtis tunc cum gignebamini colligati. Quidam autem ſophiſtice interpretantur, apud Platonem genitum dici mundum, non quo habuerit generationis principium, ſed quo, ſi factus eſt, non aliter quàm dictum eſt confieri potuerit: quandoquidem partes eius generari & mutari uidemus. melior tamen & uerior eſt prior ſententia, non ſolum quia toto hoc libro patrem & conditorem & opificem illum deorum fictorem ait, mundum uerò hunc opus eius & progeniem, archetypi exemplaris intelligibilis imaginē ſenſibilem, quicquid in illo intelligitur in ſe continentem, perfecte expreſſam ut ſenſu percipiat, ſicut illud perfectum intelligitur: uerum etiam quia hoc de Platone teſtatur Ariſtoteles, quem puderet mentiri ut philoſophum, & quia fidedignum creditur teſtimonium amici de amico, præſertim eius qui non faſtidiuit doctrinam, ſed ſuperare conatus ueteres neceſſarijs commentis quædam nouauit per ſingulas partes philoſophiæ. huius autem Platonici dogmatis parentem quidam Heſiodum autumant, docere illum rati mundum eſſe genitū & incorruptibilem: genitum quidem, dum ſic canit:

Principio chaos eſt genitum, mox deinde patentis
Telluris ſpatia, & molis fundamina tantæ.

incorruptibilem uerò, quia diſſolutionis eius & corruptionis nuſquam meminit. chaos aūt Ariſtoteles locum putat, quia prius p[illegible]rari oportet id quod capiat corpora. Stoici uerò aliquot aquam intelligunt hoc nomine, παρὰ τὴν χύσιν, id eſt à fuſione dictam. utcunq; eſt, genitū eſſe mundum Heſiodus maniſeſtiſsime prodidit. ſed longe antiquior Moſes legifer docuit Iudęos, mundum eſſe genitum & incorruptibilem, quod ſcriptum reliquit in ſacris uoluminibus. ſunt autem quinq;, quorum primum inſcripſit Geneſim, ſic exorſus eam: In principio fecit deus cælum & terram. terra autem erat rudis & inuiſibilis. deinde progreſſus aliquantum docet, quòd dies & noctes, horæ anniq;, ſol & luna menſores temporum, unà cum toto cælo pro immortali ſua natura permanebunt in ſempiternū. Rationes eorum qui ingenitum incorruptibilemq; aſſerunt attoniti contemplatione tanti operis, ponemus prius, ſumendo hinc initium. omnia quæcunq; ſunt corruptioni obnoxia, duas habent cauſas interitus, internam & externam. ferrum & æs aliaſq; huiuſmodi materias uidemus abſumi ex ipſis enato malo, quando rubigine exeduntur, occupata quadā impetigine. externa uerò clade perit urbs aut domus, quando conflagrat incendio. Ad eundem modum animalibus mors obuenit, aut interno morbo exorto, aut externa ui, dum iugulantur, lapidantur, exurunť, aut fœdo ſuſpendio pereūt. Si & mundus interibit, neceſſum eſt ut aut externe ab aliquo, aut ab aliqua inteſtina cauſa perimatur. ſed neutrum eſt poſsibile. nam extra mundum nihil eſt, quandoquidem is conſtat è congerie rerum omnium, eapropter unus & integer, & expers ſenij. unus, quia ſiquid excluſum eſſet, poſſet inde fieri alius huic ſimilis. integer, quia in eum inſumpta eſt uniuerſa eſſentia. morbi expers atque ſenij, quoniā corpora quę morbis lędi poſſunt aut ſenio, caloribus & frigoribus alijſq; contrarietatibus externe in-

infeſtantibus ſubuertunt: è quibus rebus nullum mũdo eſt periculũ, quãdo quidem incluſis omnibus, foris nulla relinquit. quod ſi utiq; aliquid eſt exterius, omnino inane erit, aut ocioſa quædam natura, quæ nec pati poſsit nec agere. Atqui ne ab interna quidem cauſa diſſoluet. primũ, quia ſic pars eſſet toto maior ac potẽtior, quod eſt abſurdiſsimũ. nam mũdus inſuperabili robore præditus partes ſuas mouet, ipſe à nulla earũ mobilis. deinde cum duæ ſint cauſæ corruptionis, interior & exterior, quæcunq; unã admittũt, eadem & alterã. id in equo, boue, homine, ſimilibusq; animalibus deprehendit, quę quoniã ferro poſſunt interimi, morbo quoq; intereũt. difficile enim eſt, imò impoſsibile, inuenire quod intelligibili externæ cauſæ obnoxiũ, corruptionem nõ capiat, per ſe ſubſiſtens anteq; mũdus eſſet. nam quod nõ eſt, ne mouetur quidẽ. demonſtratũ aũt eſt, tempus eſſe motus interſtitiũ. unde ſequit ut ſempiternũ utrunq; ſit, careatq; initio, ac proinde ſit incorruptibile. Dicat fortaſſe aliquis Stoicus diſputator uerboſior, fateri ſe tempus eſſe mundani motus interſtitiũ, ſed non huius tantũmodo præſentis, uerũ & eius qui poſt exuſtionẽ fore intelligit. cui ſic reſpondendũ cenſeo: o bone, peruertis nomina, mundũ uocas qui inornatus ſit. nam ſi hic quẽ uidemus, uere apteq; mundus uocat, ornatus ordinatusq; ſummo & diuino artificio, eius in ignẽ mutatio merito nominari poteſt perturbatio. at Critolaus muſarũ amator & peripateticæ ſectator philoſophiæ, dogma de ſempiternitate mũdi approbãs, talibus argumẽtis utit. ſi mundus eſt genitus, ergo & terra. ſi terra, ergo & humanũ genus. at homo ingenitus ab æterno ſubſiſtit ſicut declarabit, ſi tamen demõſtratione in re tã euidẽti opus eſt. ſed opus uidet propter fabularũ autores, qui mẽdacijs uitã replent, ueritate profligata è domib. & urbibus, atq; etiã è ſingulorũ pectoribus, excogitatisq; ſpecioſis uerſibus ac metris ad illiciendos fatuos, quorũ aures incantãt fallũtq;, ſicut oculos deformes meretriculæ, adſciticio adulterinoq; decore eos præſtringẽtes, cũ natiuo careãt. aiũt enim hominũ ex hominib. generationẽ eſſe naturæ opus recẽtius: antiquius aũt ex terra, quãdoquidẽ hæc credit mater cõmunis omniũ. & illos Græcis decãtatos ſatiuos homines, ex terra prognatos ſicut nũc naſci ſolẽt arbores, perfectos armatosq; terræ filios. id uerò figmentũ eſſe fabuloſum liquet multis modis. iã primũ ex quo humani generis princeps natus eſt, oportuit eum ſtatis tẽporibus creſcere. gradus enim quoſdã ętatũ natura cõdidit, per quos ille aſcẽderet ac deſcẽderet: creſcẽdo aſcẽderet, decreſcẽdo uerò deſcenderet. terminus ſummus aſcendenti eſt uigor, quò ubi quis peruenit, nõ progredit amplius, ſed quemadmodũ curſores in diaulo quẽ uocãt, curſu retrorſum flexo decurrit iterũ per eadẽ ueſtigia, donec in ſenectute deficiat. quoſdã autẽ perfectos natos opinat nemo, niſi forte ignarus legũ naturę inuiolabiliũ. mẽtes em̃ noſtræ uiciatæ cõtagione adiũcti ſibi mortalis corporis, nõ mirum ſi ſunt mutabiles: ſed uniuerſi natura omnipotẽs, quæcunq; ſemel decreuit ab initio, cõſtanter ſeruat intra præſcriptos terminos. ergo ſi unq; placuiſſet ei naſci perfectos homines, nũc quoq; ſic naſcerent, nuſq; infans, nuſq; puer, nuſq; eſſet adoleſcẽs, ſed uir cõfeſtim, & fortaſſe nec ſenio nec morti obnoxius. nam cui nullũ incrementũ, ei ne detrimentũ quidẽ accidit. proinde mutationes quæ uirilẽ ætatẽ antecedũt, proficiũt in melius: quæ uerò deinceps ſequuntur

ſequunť uſq; ſenectam & obitũ,deteriores fiunt in dies. cęterũ cui nõ inſunt
priora,ne poſteriora quidẽ ineſſe,probabiliter crediť.quid eñ obſtaret quo
minus nunc quoq; ſic ut olim gignerenť homines?terra certe nondũ ſenuit,
ut uideri poſsit effœta præ ſenio.uiget illa ſemper ſui ſimilis, cũ ſit uniuerſita
tis quarta pars,& ad totius ſalutẽ pertineat manere hanc incolumẽ,quando
& germana eius elemẽta nunq; ſeneſcũt. id uerũ eſſe apparet ex indefeſſa cõ
tinuáq; huius fœcũditate. irrigata enim uel fluminũ reſtagnationibus, ſicut
Ægyptus, uel annuis imbribus, exhauſtas feracitate uires reficit, & quiete
modica ſe refouet,moxq; ut ante alimẽta largiter animãtib. ſuppeditat. qua-
propter opinor poetis nõ temere Pandorã uocari, quaſi πάντα δωρουμένην,
id eſt, omnia largientẽ uel iucũda uel neceſſaria,nõ his aut illis,ſed omnibus
quæcũq; ſortita ſunt animã.certe ſicui dareť adulto uere pinnas alaſq; ſume-
re,& è ſublimi campos colleſq; inſpicere: quomodo illi herbas ferãt & pabu
lum,hordeũ & triticũ,aliaſq; ſpecies uarias, uel ſatas agricolarum induſtria,
uel ſua ſponte proueniẽtes:hi uerò folia frõdeſq; quibus denſent arbores,ſi
mulq; fructuũ copiã,quibus nõ ſolum arceť inedia,ſed & laſsitudini ſuccur-
ritur(nam oleæ fructus medeť defatigatis corporibus, uinũ modice potũ re
mittit uehemẽtes dolores animi) præterea ſuaues auras exhalantes è florib.
eorumq; colores ineffabiles arte diuina picturatorũ: moxq; deflexis oculis
ad arbores infrugiferas,contemplari ſeorſum ſilueſtres,populos,cedros,pi-
ceas,abietes,quercuũ robora proceriſsima,cęteraſq; id genus materies, quę
tum mõtes maximos tum pleroſq; pingues agros radicibus eorũ ſubiectos
opacant:agnoſceret indefeſſum terrę ſemper iuueneſcẽtis uigorẽ, q; nihil di
minutum ſit è priſtinis eius uiribus.ergo nunc quoq;,ſi unquã antea pareret
homines,duabus de cauſis neceſſarijs. primùm, ne ab officio ſuo decederet,
maxime in generatione hominis,animalis omniũ præſtantiſsimi. deinde ut
ſubleuaret mulieres,quæ grauidæ ualde oneranť per menſes ferme decẽ con
tinuos,interdum etiã parturiẽtes in ipſo nixu emoriunť.profecto magna eſt
ſtulticia,credere uuluã aliquã latere in terræ ſinibus,quæ hominẽ concipiat.
nam uulua eſt is locus in quo animal uitale gigniť, quã naturæ officinã licet
dicere,aptam formãdis animãtibus.ea nõ terræ pars eſt,ſed fœmiæ,facta ad
generationẽ,alioquin illa etiã uberibus opus haberet ad alendos recens edi-
tos fœtus alimẽto cõueniẽtiſsimo.atqui nec amnis nec ſons ullus in toto or-
be memorať,qui pro aqua exundet fluẽtis lacteis. adhæc ſicut lactis egẽt in-
fantes modo geniti,ſic amictus & tegminis,ad arcẽdos æſtus atq; frigora ne
quid noceãt tenellis etiam tum & facile ſentiẽtibus iniuriã. quamobrẽ obſte
trices matreſq;, ad quas ea cura pertinet,inuoluunt eos faſcijs. at terrigenæ
qui fieri potuit ut nudi relicti nõ ſtatim perirẽt,uel præ ſolis ardore, uel præ
frigore.nam utrumq; ſolet morbos & mortes accerſere. ſed quoniam ſemel
contempſerũt ueritatẽ iſti fabulatores, auſi ſunt armatos è terra producere.
Quis enim erat ſub terra faber,quis nouus Vulcanus,ut mox armaturas ex-
cuderet?aut quid cũ armatura illis primigenis, cum homo animal mãſuetiſsi
mum,rationẽ à natura munus eximiũ acceperit, à qua etiã ferini affectus in-
cantati manſuefiũt.ſatius erat pro armis eis dare caduceũ,cùm rationali natu
ræ conueniret inſigne pacis,denunciandæ omnibus,quos armis territari nõ

oportebat.itaqꝫ ſatis conuictæ ſunt nugæ hominū,ueritatē mendacijs oppu
gnantiū.cæterū noſſe debemus,perpetua ſucceſsione prognatos ex homini
bus homines, uiro in uuluā tanqꝫ in aruū ſemē mittēte,muliere uerò id exci-
piēte ſalubriter , & natura modo inuiſibili formāte partes tum corporis tum
animæ,donantéqꝫ generi humano immortalitatē quam nō donauit ſingulis.
illud enim ſemper durat(mirum dictu)indiuiduis pereuntibus . quod ſi ho-
mo eſt æternus,pars uniuerſitatis minima,uticꝫ mūdus quoqꝫ ingenitus eſt,
ac proinde incorruptibilis.Pergit Critolaus ratiocinari : quicquid ſibijpſi ſa
nitatis cauſa eſt,morbis caret,ſicut quicquid ſibijpſi uigiliæ cauſa eſt,peruigi
lat.inde colligitur ſempiternum eſſe, id,quod ſuamet cauſa eſt eſſentiæ.mun-
dus porrò ſibijpſi cauſa eſt eſſentiæ , ſicut & cæteris rebus omnibus . ergo
mundus æternus eſt . illud quoqꝫ conſiderare debemus , quicquid naſcitur
uticꝫ imperfectū eſſe à principio, proceſſu uero temporis augeri donec om-
nino abſoluatur.itaqꝫ ſi mundus eſt genitus,fuit aliquando(liceat mihi uti ę-
tatum nominibus)puer admodū,& poſt multos annos euolutos,multáqꝫ ſe
cula,uix tandē abſolutus eſt.nam quod eſt longęuiſsimū,neceſſariò tarde ad
uigorē ſuum peruenit.tales aūt mutationes ſiquis credit in mundum cadere,
habendus uidetꝛ pro inſaniſsimo,atqꝫ adeo pro inſanabili. ſic enim probaretꝛ
eum nō tantum corpore ſed & animo proficere,quandoquidē etiā qui aiunt
interiturū , credunt tamē ratione præditū . ergo more hominū brutus erit in
generationis ſuæ principio, adulta ætate cōpos rationis . quod uel cogitare
nefas fuerit,nedū proloqui . qui enim poſſumus hunc perfectiſsimū uiſibilē
ambitū,contētasqꝫ in eo partes ſingulas,nō credere perfectū ſemper corpo
re ſimul & animo,expertē malorū quibus genita corruptibiliáqꝫ ſunt obno-
xia? Addit,tres cauſas abſqꝫ externis afferre perniciē animalibus,morbū,ſe-
nium,inopiā,quarū nulli mūdus ſit expugnabilis.nam id quod ex elementis
conſtat ad unū omnibus,robuſtius eſſe,qꝫ ut ui ulla infirmū reddi queat. ubi
porrò nulla ſit infirmitas,ibi ſanitatem uigorémqꝫ permanere tutum à ſenio.
ſufficere etiam ſibijpſi mūdum,cum nulla re careat, inanitionis repletioniſqꝫ
neſcius,quæ ſunt uicia particularia , & craſsis animalibus mortem afferunt
propter appetitum eorum inſatiabilem : aut ut uerius loquar , uitam quauis
morte miſeriorē. proinde ſi nullam naturam ęternam uideremus,minus pec
carent qui aiunt mundum incorruptibilem, quandoquidem nullum æterni
tatis exemplum exiſteret.ſed quoniam fatorum ſeries iuxta præcipuam phy
ſiologorū ſectam caret fine ſimul & principio,cauſas ſine intermiſsione con-
texens:cur non etiam mundi naturam dicamus longæuam,quæ rerum indi-
geſtarum ordo eſt,incompoſitarum congruentia, inconcinnarum concinni
tas,diſtantium unitas,lignorum ſaxorúmqꝫ habitus, ſatorum & ſtirpium in
doles,anima omnium animalium,hominum mens & ratio , bonorum uiro-
rum uirtus perfectiſsima . Quod ſi mundi natura ingenita eſt & incorrupti-
bilis,liquet mundum quoqꝫ contineri ſempiterno uinculo,quod fateri etiam
diuerſi dogmatis aſſertores quidam ui ueritatis coacti ſunt,ut eſt diuina pul-
chritudo ueritatis,ſicut mendacij fœda deformitas. Sic Boethus, Poſidoni-
us,Panætius , uiri Stoica doctrina ualentiſsimi , tanquam correpti numine,
omiſsis exuſtionibus & inſtaurationibus , transfugerunt ad diuinius de in-
corru

corruptibilitate mundi placitum. Quin & Diogenes etiamtum iuuenis fertur ſubſcripſiſſe huic ſentẽtię. Ergo cum conſtet nihil extra mundũ relictum unde immineat ei periculum, ne intra ipſum quidem tale quicquam inuenietur, ut ſupradictis rationibus demonſtratum eſt, ꝙ alteri ex his cauſis nõ ſit, ne alteri quidem eſſe obnoxium. teſtantur & quæ in Timæo legimus, mundum nec corrũpi, nec morbis tentari. Ex his quatuor ſingula integra mundus recipit in ſuam ſubſtantiam. ex omni quippe igni, aere, aqua, terra, ipſius faber ita eum compoſuit, ut nullam cuiuſquã iſtorũ partem aut uim extra relinqueret. idq́ꝫ hac ratione fecit, primum ut totũ hoc animal ꝙ maxime perfectum ex perfectis partibus eſſet. dein ut eſſet unum, cum nihil extra relictum fuerit, ex quo generet̃ alterũ. deniqꝫ nequis id morbus, nequod ſeniũ, attingeret. uidebat enim eam naturã eſſe corporis, ut importuna caloris aut frigoris, aliarúmue rerũ nimis uehementiũ acceſsione lædatur, & in morbos ſeniumq́ꝫ impulſum deficiat. quam ob cauſam rationemq́ꝫ unum totũ ex omnibus totis & perfectis abſolutum, expertem morbi ſeniiq́ꝫ deus mundum conſtituit. Hactenus Platonis de incorruptibilitate mundi teſtimonium. quod autem non ſit genitus, naturalis atteſtatur ueritas. nam quicquid eſt genitum, neceſſario diſſoluitur: quicquid autem non eſt corruptibile, ne genitum quidem fuit. nam & autor huius trimetri, Neci debet̃ quicquid uſquã naſcitur: uidetur non male colligere. & aliâs ſic argumentari licet. quæcunqꝫ compoſita corrumpuntur, diſſoluuntur in id unde fuere compoſita. diſſolutio porrò nihil eſt aliud quàm rerum ſingularum in priſtinam naturam reditus. ergo à contrario compoſitio præter naturam res in unum cogit, id quod uidetur uerisſimũ. homines enim ex quatuor elementis, quæ tota in uniuerſo ſunt, cælo, terra, igne, aere, particulas quaſdam mutuati, ex ea temperatura mixti confectiq́ꝫ ſunt. quę aũt permiſcentur, naturali ſitu priuantur̃, caliditas ſublimi, frigiditas humili, dum poſita grauitate ſubleuatr̃ & in ſummũ locũ demigrat, quem caput maxime terrea noſtri pars occupat. uiolento aũt uinculo nullum inutilius aut minus durabile. celeriter enim à uinctis rumpitur, reluctantibus & naturalem motum deſiderantibus ad quem properãt. nam ut ait tragicus: E terris orta, terra rurſus accipit. In cælum quicquid eſt ſuũ reuertitur. Genitũ nihil emoritur: Sed tranſpoſitũ ultro citroq́ꝫ, Formam priorem alterat. omnibus certe quæ corrumpuntur lex præfinita eſt hæc, ut quando contemperantur diſcedant à naturali ordine, demigrentq́ꝫ in loca contraria, & peregrinẽtur quodammodo: quando uero diſſoluuntur, in natiuas ſuas ſedes ceu poſtliminio reuertantur. at mundus expers eſt perturbationis de qua loquimur. nam ſi eſſet corruptibilis, uideremus nunc partes eius non ſuo loco naturali conſiſtere, id quod cogitare nefas eſt. optimum enim & aptiſsimũ ſitum cunctæ mundi partes ſortitæ ſunt, ita ut ſingulæ ſede ſua tanquam patria contentæ non requirant mutationem in melius. propterea terræ attributus eſt locus medius, quò feruntur omnia terreſtria, etiamſi in altum iacias: quod eſt natiui ſitus indicium. Vbi enim quidqꝫ ſponte non coactum ſiſtit quieſcitq́ꝫ, ibi habet locum proprium. dein aqua ſuper terram diffunditur, aer uerô ignisq́ꝫ ſurſum ſeceſſerunt à meditullio: aer quidem ſortitus ignis & aquæ confinium, ignis autem quæ ſunt

editiſsima. proinde quamuis accenſam facem ad terras deferas, flamma nihilominus tendet in contrarium, & naturali motu ignis ſubleuata recurret retro unde uenerat. Ergo ſi præternaturalis motus in alijs animalibus corruptionem efficit, in mūdo autem ſingulæ partes ordinem ſuum & naturalem ſitum retinent, iure poſſumus eum incorruptibilem dicere. illud quoque liquet cuiuis, naturam ſingula quorum natura eſt, cupere cōſeruare, atq; adeo ſi liceat, immortalia reddere: ut ſtirpes natura ſtirpium, animantium uerò natura animantes ſingulas: ſed cum ſit particularis neceſſario deficit, nec poteſt ad æternitatem perducere. nam aut defectus, aut ęſtus, aut frigus, aut aliæ noxæ plurimæ lædere ſolitæ inuadunt, concutiunt, & tandem abrumpunt uinculum. quæ niſi externe infeſtarent, quantum in ipſa natura eſt paruas æque ac magnas res ſeruaret incolumes. ergo neceſſe eſt mundi quoq; naturam ſalutis eius eſſe cupidam. nec enim particulari eſt deterior, ut non fungatur officio, & morbum pro ſanitate, interitum pro ſalute afferat, quando humeris ſupereminet ingens, Agnoſci facilis forma, pulchræ licet omnes. id ſi uerum eſt, mundus corruptionem non recipit. Cur ita? quia natura eum continens inuicti eſt roboris, & omnibus rebus noxijs potētior. ideo recte Plato: Nulla, inquit, deceſsio fieri poterat, nulla acceſsio. quò enim aut unde? cum ipſe ſeipſum alat de ſuo, ipſe in ſeipſum agat, & à ſeipſo patiatur. nam tali arte autoris ſui conditus eſt, ut ſufficiat ſibi potius ꝙ indigeat. Egregie tamen eandem ſententiam aſtruit illa quoq; ratio, qua multos ſibi placere uideo, ut exacta & inconuincibili. quærunt enim, cur deus mundum perderet? ut nullum poſthac conderet, an ut repararet alium? primum illud deo non conuenit, cuius eſt è perturbatione ordinem, non ex ordine perturbationem facere. prętere a uidebitur capax pœnitentiæ, quod eſt animi uitium. debuerat enim aut non condere mundum, aut poſtquam ſemel condere placuit, gaudere condito. poſterius uerò non exigua ſcrutatione dignum eſt. ſi enim pro hoc præſente reparabit alium, is fiet aut deterior, aut ſimilis, aut melior, quæ ſingula ſunt reprehenſibilia. nam ſiquidem mūdus deterior, opifex quoq; deterior. atqui nec uituperium, nec reprehenſio, nec correctio cadit in abſolutiſsima diuinæ artis opera. nam ut eſt in prouerbio:

Nec mulier tam mentis inops, ut recta relinquens,
Deteriora malit, illaq; poſthabeat.

magis decet deum formare informia, & turpibus addere miram pulchritudinem. ſin autem ſimilis, incaſſum laborat artifex, nihil à paruulis pueris differens, qui ſæpe in littore per luſum tumulos arenæ excitant, moxq; manibus eiſdem diruunt. præſtat enim nihil demendo addendóue, nec in melius deteriúsue mutando, ſic eum ut ab initio factus fuerat immotū ſinere. quod ſi meliorem fabricabit, melior fiet etiam opifex, ideoq; cum priorē pararet imperfectus arte ac propoſito: quod ne cogitare quidem fas eſt. deus enim ſemper eſt ſibi par & ſui ſimilis, nec in deterius nec in melius proficiens. hominū eſt hæc inæqualitas, tum incremēta tum detrimenta in utramuis partē recipientium, ſicut & alias mutationes in contrarium. Adhæc cum mortalium opera conueniat eſſe corruptibilia, probabiliter credit̄ illius immortalis opus incorruptibile: quandoquidē rationi conſentaneū eſt opera ſimilitudinem referre

ſui

ſui opificis. Quin & illud cuilibet eſt perſpicuũ, terra pereunte, neceſſario perire totũ genus terreſtriũ animalium, aquatilia uerò aqua pereunte, ſicut poſt aeris ignisq; interitũ ſequi internecionem ex igne genitorũ & uolucrium. eadem ratione ſi cælum interit, peribit ſol & luna, peribunt reliqua ſidera tum fixa tum erratica, totaq; illa ſenſibilium deorum, ut olim creditum eſt, militia beatiſsima. id uerò nihil eſſet aliud, quàm opinari mortalia numina: quod æque abſurdum fuerit, atq; hominum immortalitatem credere. atqui in hac dignitatum collatione poſterius hoc ſit ueriſimilius, ut quod cõtingat per dei gratiam. nam fieri poteſt ut mortalis immortalitate potiatur, ſed deos hanc amittere non eſt poſsibile, quicquid delirent homines. Certe qui mundi exuſtiones inſtaurationesq; inducunt, deos fatentur ſidera, quæ tamen imprudenter ſuis uerbis enecant. ſatius fuiſſet ea lapides ignitos dicere, ſicut quidã de cælo nugantur quaſi de carcere, quàm diuinis cęleſtibusq; naturis adimere immortalitatem debitam. nunc intantum aberrarunt à uera ſententia, ut non ſentiant ſe prouidentiam quoq; (ea eſt mundi anima) tollere atque peſſum dare tam friuolis rationibus. Certe Chryſippus inter ſuæ ſectæ homines laudatiſsimus, in tractatu De creſcente, talia quædam portenta comminiſcitur: præfatusq; impoſsibile eſſe duo ſpecifica conſiſtere in eadẽ ſubſtantia: ſubdit: Fingamus uerbi gratia quempiam integrũ, alterum uerò uno pede mutilum. hunc Theonem, illum Dionem uocari. poſtea Dioni pedem abſciſum. ſi quæratur uter corruptus ſit, de Theone dicetur id magis proprie. Atqui hæc mira magis q̃ uera ſunt. qui ſit enim ut Theon illæſus perierit, Dion abſciſo pede nõ perierit? Recte, inquit. Dion enim præciſo pede recurrit ad imperfectã Theonis ſubſtantiam, & duo ſpecifica in uno ſubiecto eſſe nõ poſſunt. unde neceſſario conſequit̃, Dionẽ permanere, Theonẽ uerò periſſe. hic tragicus diceret: nõ ab alijs, ſed noſtriſmet pennis capimur. hanc.n. ratiocinationis formã aliquis ad mundũ transferens, poſſet colligere corruptioni obnoxiã prouidentiã. aduerte quomodo. ponamus mundũ quaſi Dionẽ. integer enim. mũdi uero animã quaſi Theonẽ: quoniã pars toto minor eſt. adimat̃ nunc ſicut Dioni pes, ita mũdo quicquid ineſt ei corporeũ. ergo neceſſe habebimus dicere, mundũ quidẽ nõ periſſe adempto corpore, ſicut nec Dionẽ reſecto pede: ſed mũdi animã, ſicut Theonẽ illæſum. mũdus.n. ad minorẽ ſubſtãtiã recurrit, adepta ſibi parte corporea: anima uero eius perijt, quia nõ poſſũt eidẽ ſubiecto ineſſe duo ſpecifica. nefas eſt aũt dicere mortalem prouidentiã. q̃ ſi hæc immortalis eſt, mũdus quoq; incorruptibilis erit neceſſario. maximũ tamẽ æternitatis eius argumentũ eſt tẽpus. nãſi tẽpus ingenitũ, neceſſario mundus quoq; ingenitus. cur ita? quia ut ait magnus ille Plato, dies & noctes, menſes & annorũ circuli tempus indicant. id autẽ non poteſt conſiſtere ſine ſolis motu & totius cæli ambitu. itaq; definitores rerũ recte ſtatuunt, tempus eſſe mundi motus interſtitium. ſed ne hoc quidem ſanum eſt. ſit enim mundus genitor & autor temporis. inconuenientiſsimum aũt fuerit cogitare, fuiſſe aliquãdo tempus quãdo mũdus nõ erat. caret enim huius natura tam ſine q̃ principio. nã ex his ipſis, Erat, Olim, Quando, tempus contexit̃. iuxta hoc aũt dogma cõſequit̃, ne exuſtionis quidẽ tẽpus tandẽ fore. nõ iuuẽtuti enim ſed ſenectuti maieſtas cõtingit, preſertim in reb. quas

non brutus & fallax ſenſus iudicat,ſed mẽs puriſsima & uigentiſsima.id declarabit Boethus argumentis mox dicendis. Si eſt, inquit, mundus genitus & corruptibilis,de nihilo fiet aliquid,quod & Stoicis uidetur abſurdiſsimũ. quare? quia non poteſt inueniri ulla cauſa corruptionis,interna externáue, quæ mundum deſtruat.extra enim nihil eſt, niſi fortè inane, elementis totis intra eum comprehenſis.intus quoq; nullus talis morbus eſt ut poſsit tantã molem diſſoluere.quod ſi ſine cauſa corrumpitur,liquet de nihilo corruptionem fieri,quod omnino ratio reſpuit. atqui aiunt tribus modis corruptionem fieri, per diuiſionem, per ablationem præſentis qualitatis, & per confuſionem. quæ ex diſcretis conſtant, greges, armenta, chori, exercitus, tum quæ è cohærentibus corpora compacta ſunt, diſiunctione & diuiſione ſoluuntur.per ablationẽ autem præſentis qualitatis,cera transformata,uel com planata priuſquam refingatur in aliam ſpeciem.poſtremo per confuſionem, ſicut medicamentũ quod uocatur tetrapharmacũ.uires enim ſimpliciũ phar macorum in unum congeſtorũ abolitæ ſunt, ut ex his una uis efficeretur eximia.quonam ex his modo mundũ corrumpi dicemus? per diuiſionẽ? at non conſtat ex diſcretis,ut partes diſpergantur:nec ex cohærẽtibus,ut diſſoluantur,ſicut noſtra corpora,multis peſtibus obnoxia ſe potentioribus.ille uero inuicto pollet robore,& omnia longe ſuperat.quid ſi per ablationẽ qualitatis? id quidem eſt impoſsibile.manet enim,ut aiunt aduerſarij, qualitas & ornatus huius mundi uſq; ad exuſtionem. quid ſi per confuſionẽ? apage.tum enim fatẽdũ eſſet corruptionẽ in nihilũ redigi.quã ob rẽ? quia ſi unũquodq; elementũ ſeparatim corrũperet,poſſet mutationẽ in aliud capere. quod uero ſimul omnia cõfuſa pereãt,cogitatio eſt rerũ impoſsibiliũ. Prǽterea,ſi exurerẽt,inquit,omnia,quid interim deus faciet, nihil'ne omnino? quod merito miretur aliquis.nunc enim inſpicit ſingula,paternam curam gerens rerũ omnium:& ut uera fateamur,aurigæ more gubernatoriſq; regit & gubernat uniuerſa,ſoli,lunæ cæteriſq; ſideribus,aeri quoq; ac reliquis mundi partibus aſsiſtens,cooperando quicquid ad uniuerſitatis perpetuitatem rectamq; & inculpabilem diſpenſationem pertinet.quod ſi cuncta perierint,ſegnis & ocioſus uitam iniucundam uiuet:quo quid dici poteſt abſurdius? piget me ulterius nefarijs uerbis procedere:mortem etiam in deum cadere,ſi cadit ociũ. nam ſi ſempiternum motũ adimas animæ,ipſam quoq; rebus eximes.eſt aũt aduerſariorum opinione deus mundi anima. Quid illud nónne quæſitu dignum, quomodo reparatio ſequatur omnib.rebus abſumptis incẽdio? exuſta enim ſubſtantia,neceſſe eſt & ignem extingui deſtitutum fomento.qui ſi maneret,ſeruari poterat ſcintilla ſeminalis ad ornandã inſtruendamq; aliam materiam:ſublato autẽ illo,hæc quoq; unà tollitur.id uerò aſſerere, iam duplex fuerit impietas,non modo mundũ infamare ut corruptibilem,ſed & inſtaurationem eius negare,quaſi deus perturbatione,ceſſatione ac erratis gaudeat.Inſpiciamus hanc rationem diligẽtius. Ignis dicitur tripliciter, uel pruna, uel flamma,uel ſplendor.pruna eſt ignis in materia terrea,ſpirituali quadam habitudine peruadens totam uſque extremitates. flamma eſt id quod è fomite fertur in ſublimia. ſplendor uerò qui à flamma emittitur, oculos adiuuans ad percipiẽda uiſibilia. ſplendorem inter & prunam flamma eſt media.

in prunas enim ſubſidit, excitata habet ſplendorem, qui fulget ſine ui urendi. ergo ſi exuſtione diſſolui mundum placet, prunæ inde non fient, alioqui multum terreni relinquetur poſt incendium. placuit autem prius ſententia quæ negat ullum corpus poſſe tum ſubſiſtere, ſed terræ, aquæ, aeris elementa in merum ignem abitura. at nec flamma, alimento deſtituta, quod ni relinquatur, ipſa extinguetur continuo. Vnde colligitur ne ſplendorem quidem inde poſſe fieri: quãdoquidem is per ſe non ſubſiſtit, quippe qui à prioribus procedit, pruna flammaq́;, ab hac maior, ab illa minor. à flamma enim longe lateq́; diffunditur. ergo cum illa priora demonſtratum ſit in exuſtione nunquam exiſtere, nec ſplendor ibi aderit. nam diurnus ille ſplendor egregius, ſole ſubterraneum curriculum emetiente noctu mox euaneſcit, præſertim ſi luna ſileat. ergo mundus non exuritur, ſed eſt incorruptibilis. quod ſi exuretur, non reparabitur alius. ideo quidam è Stoicis acutius proſpicientes fore ut conuincantur, conati ſunt tanquam moribundæ huic propoſitioni medicinam facere. ſed fruſtra. cum enim motus cauſa ſit ignis, ex motu uerò ſumatur generationis principiũ, & ſine motu gigni quicquam ſit impoſsibile, negarunt poſt exuſtionem ante mundi principium extinctum iri uniuerſum ignem. nam aliquantũ ſuperfore. uehementer enim metuebant ne toto extincto ceſſarent omnia ſine ſpe inſtaurationis, rerum autore motu ſublato. Verùm iſta figmenta ſunt hominum, technas & uaniloquia cõtra ueritatẽ quærentium. quare? quia mundum exuſtione fieri prunæ ſimilem docuimus impoſsibile, niſi ſuperſit multa terrena ſubſtantia quę ignem capiat. ſed ita non uinceret exuſtio, ſi quid reſiduum maneret è terra elemento grauiſsimo. neceſſe eſt igitur ut in flammam aut in ſplendorem abeat. in flammã, ut Cleanthes opinatur: in ſplendorem, ut Chryſippus. ſed ſi flamma fiet, ubi deficere incęperit, ſimul & ſemel non paulatim extinguetur. nam cum alimento uiget, quo fota diffunditur, eodem deſtituta minuit̃. id ex quotidiano uſu licet colligere. lucerna quamdiu rigatur oleo, flammam emittit lucidam, quo abſumpto ſtatim extinguitur, ac ne tantillum quidem ex ea ſit reliquum. quòd ſi dicas mundum in ſplendorem non in flammam abire; rurſum ſimul & ſemel mutabit̃. quare? quia per ſe non ſubſiſtit, ſed è flamma naſcitur, qua prorſus extincta ſplendor eodem momẽto interit. ſicut enim flamma ſe habet ad fomitem, ſic ſplendor ad flammam. ergo ſicut flamma deficit cum fomite, ſic ſplendor cum flamma. itaq́; impoſsibilis eſt mundi reparatio, nulla ſcintilla ſeminali reliqua, omnibus igne abſumptis, ipſo uerò igne alimentorum inopia. Vnde liquet eum eſſe ingenitũ & incorruptibilem. ergo ſecundũ Chryſippum mundus reparabitur ipſo igne præbente uicem ſeminis, ſi uera eſt eius philoſophi ſententia. primum quia è ſemine generatio fit, & in ſemen reſolutio. deinde quia phyſici aiunt mundum eſſe rationalem naturam, non ſolum animatum ſed intelligentem atq́; prudentem etiam. hinc contrarium q̃ ipſe proponit colligitur, quòd mundus nunquam corrumpatur. argumenta in promptu ſunt, ſi rem examinare non pigeat. Aut arbori ſimilis eſt mũdus, aut animali. ſed ſiue arbor eſt ſiue animal, per exuſtionem corruptus nunq́; ſibi ipſe erit pro ſemine. atteſtantur iſtę ſpecies quę ſemper nobis in uſu ſunt, ex quibus nulla ſemel corrupta, ſeu parua ſeu magna ſit, habet uim proſeminandi

nandi corporis.No'nne uides quàm multæ per ſingulos dies exoriantur mõ tes arbores,q̃ꝫ multæ ſilueſtres,in quibuslibet terræ partibus? harum ſingulæ quamdiu ſtirps ſana eſt,cum fructu pariunt & eius ſuſtentaculũ. tandem uetuſtate aut quauis iniuria perditæ radicitus, nunquam in ſemen diſſolutæ ſunt.eodem modo & animaliũ ſpecies,quas nemo facile numerauerit, quàm diu uiuunt & uigent,emittunt genitalia ſemina : poſt obitũ nuſquam ullum ſemen fit reliquum.ſtulta enim eſt opinio, hominem uiuum octaua parte animæ, quæ pars genitalis dicitur , uti ad proſeminandum quiddam ſui ſimile: defunctum uerò,toto ſeipſo.nam mors non eſt uita efficacior.& alioqui nulla res è ſolo ſemine abſqꝫ proprijs alimentis perficitur. ſemen enim eſt ſimile principio.principium autem per ſe ſolum nullos perfec[illegible] fœtus edit.Caue putes ſpicas è ſolo frumento in aruum iacto prouenire : plurimum iuuantur à terra duplex nutrimentum ſubminiſtrante,humidum & aridum.in uuluis quoqꝫ fœtus formati non è ſolo uiuificantur ſemine, ſed & externis alimẽtis rigantur,quæ à prægnante ſuggeruntur. quorſum iſta memoro? quoniã in exuſtione ſemen ſolum abſqꝫ alimẽto ſupererit,igne abſumptis cæteris.itaqꝫ in regeneratione mundi claudicabit iſta imperfecta generatio, ſublato quo ſeminale principium ſuſtentetur adminiculo : quod quidem abſurdum & inconſiſtens eſſe ipſe rerũ effectus indicat. Item quæcunqꝫ generationẽ ſumũt è ſemine,in maiorem eo molem excreſcunt, & maiorem locum occupant. uidemus ſępe arbores proceriſsimas ortas è minimo granulo,& uaſtas beluas è liquore natas exiguo.& hęc ut ante diximus,ſtatim à natiuitate parua ſunt, creſcunt autem donec ad perfectionem ueniant.at in mundo eueniet contrarium.ſemen & maius erit,& maiorẽ locum occupabit: quod autem inde prouenit,minus & loco minore circumſcriptũ.præterea mundus ex ſemine conſtans non paulatim lentis incrementis augebitur,ſed è maiore mole in minorem cõtrahetur.id ita eſſe quiuis facile perſpexerit. omne corpus quod igne diſſoluitur,late diffunditur,poſt extinctam uerò flammam contrahitur : nec eſt in re tam manifeſta opus ullis teſtibus aut probationibus . proinde mundus ignitus fiet maior, utpote uniuerſa eius ſubſtantia reſoluta inætherẽ tenuiſsimum. quod ut opinor,proſpicientes Stoici , extra mundum aiunt eſſe inane infinitum,ne cum diffuſionem infinitam admittat,locum eius diffuſionis capacem non habeat.ergo quando intantum augetur,ut infinitam inanis naturam extenſione ſua propemodum exæquet,ita ſe habet ut ſemen , iuxta rationes ipſorum.quando uerò partes eius rite perficiuntur,extinctus ignis in aerem craſſum uertitur,aer cõtractus in aquam ſubſidit , aqua item magis craſſata mutatur in terram elementũ omnium denſiſsimũ.hæc & ſenſu communi percipiuntur,& colligũtur ex ipſa rerum ſerie. Quin & alio poſſumus uti argumento ſatis efficaci ad perſuadendũ hominibus uel difficilibus, modo ne nimis contentioſi ſint.In his quę iugatim inter ſe ſunt contraria, alterũ eſſe,alterum non eſſe,apparet impoſsibile.nam ſi eſt album,eſt & nigrum:ſi magnum,& paruum:ſi par,& impar:ſi dulce,& amarũ:ſi dies,& nox: & cætera ſimiliter.quod ſi fiat exuſtio, fiet aliquid impoſsibile. nam ex coniugatis alterum erit,alterũ non. Age conſideremus rem ad hunc modum. omnibus in ignem reſolutis erit aliquid leue,rarum,calidum:graue nihil, aut denſum,

aut

aut frigidum, prædictis contraria. & quomodo poteſt ualidius improbari iſta exuſtionis perplexitas, quàm ſi perſuaſum ſit natura coniugationes has cohærere. at iſta noua opinio parti alteræ æternitatem aſtruens, omnino tollit alteram. Illud quoque non alienũ à ſcopo uidetur ueritatis inueſtigatoribus. Mundus ſi corrumpetur, aut ab aliqua externa cauſa corrũpetur, aut à deo. ab externa cauſa non: nihil enim eſt quod non contineat. contentum autem continente utique infirmius eſt, à quo comprehenditur. cæterũ à deo corrumpi eum, nefas eſt dicere. nam deus non perturbationis, fœditatis, corruptionis, ſed ordinis, ornatus, uitæ, omniſque boni autor credit apud ueris opinionibus deditos. merito igitur mireris aſſertores exuſtionũ regenerationũque, non tantum quia pro falſis reijciunt conuictæ argumentis quibus diximus, ſed & hanc ob cauſam. Cum ſint quatuor elementa ex quibus mundus conſtat, terra, aqua, aer, ignis, cur ignem à cæteris ſeparando aiunt in eum reſolui omnia? cur non (dicat aliquis) in aerem, aut aquam, aut terram? inſunt enim & his uires potentiſsimæ. nemo tamen dixit mundum abire in aquam, aut in terram, aut in aerem. itaque ne igniri quidem totus ueriſimiliter dicitur. nec minus oportet conſiderantes æquum ius mundi partium, religione reuerẽtiaque deterreri quo minus tam diuinam rem dicamus morti obnoxiam. nam egregia quædam eſt harum quaternarũ uirium compenſatio, æqualibus iuſtiſque regulis ac terminis uices ſuas diſpenſantium. ſicut enim anni circulus quaternis uicibus diſtinguitur, alijs partibus poſt alias ſuccedentibus, & per ambitus eoſdem uſque recurrente tempore: pari modo & elementa mundi uiciſsim ſibi ſuccedentia mutantur, & (quod diceres incredibile) dum mori uidentur, redduntur immortalia, iterum atque iterũ metiendo idem ſtadium, & ſurſum atque deorſum per eandem uiam curſitando cõtinue. à terra enim accliuis uia incipit, quę liqueſcens in aquam mutatur. aqua porrò euaporat in aerem, aer in ignem extenuat. at decliuis altera deorſum tendit à capite, igne per extinctionem ſubſidente in aerem, aere uerò in aquam ſe denſante, aqueo quoque liquore in terram craſſeſcente. unde laudatur Heraclitus dum ait: Animarũ mors, aquam fieri: aquæ mors, terram fieri. cum enim animã opinaretur eſſe ſpiritum, aeris exitium generationem aquæ, & ex aqua pereunte gigni terrã ſubindicat, non prorſus interire dicens elementa, ſed mutari ex alijs in alia, æquo iure ſemper incolumi, non ſolum ut par eſt, uerum etiam ut neceſsitas poſtulat. quoniam imparitas iniuſta eſt, quod autem iniuſtum, idem & origo uicij. uicium porrò exulat ex immortalitatis ſedibus. mundus autem diuinum quiddam eſt, & dei domicilium ſenſibile: quod corrumpi affirmare nõ eſt hominis intelligentis rerum naturę ſeriem. Quidam autem ſubtilius aſſerentes mundi æternitatem, hac quoque ratiocinatione utuntur. corruptionis quatuor modi ſunt in genere, additio, ſubtractio, tranſpoſitio, alteratio. binarius addita unitate in ternarium corrumpit, nec manet binarius: ſic in ternionem unitate dempta quaternio. tranſpoſitione uero Z & H Græcæ literæ, quarum alteram æquidiſtantes lineæ rectæ, alteram obliquæ efficiunt, tranſuerſa quoque linea hic recta, illic obliqua. alteratione porrò uinum in acetum corrumpitur. ex his modis nullus in mundũ competit. diceriúsne illum additione corrũpi? ſed quid addas cum nihil extra ſit, quod non ſit huius uni-

uerſi

uerſi pars,incluſa comprehenſaq́ in eo. auferemus forte aliquid? primum ſi
quid auferatur,fiet inde nouus mundus alius priore minor: deinde impoſsi-
bile eſt corpus aliquod ab uniuerſo pendens diuelli ſeparariq́.quid ſi partes
tranſponantur? manent immotæ,nec mutant locum.nec enim terra ſuper a-
quam attolletur,nec aqua ſuper aerem,nec ſuper ignem aer . ſed quæ natura
ſunt grauia terram , aqua medium locum occupabit , terra pro fundamento
ſubdita,aqua uerò ſuperfluente.porrò aer ignisq́ ambo natura leuiſsimi,lo-
cum ſuperiorem,ſed non pariter.nam aer igni eſt pro uehiculo,quo ille ſubli
mis uehitur . atqui ne per alterationem quidem corrumpi eum ſit ueriſimile.
æquipollens eſt enim elementorum mutatio. ea uerò æquipollentia cauſa in
concuſſæ firmitatis eſt,utpote cum nihil uel ſuperetur,uel exſuperet. itaque
dum tantum uirium recipitur quantum redditur,exæquatum ad proportio
nis regulam , ſanitas infinitæ ſalutis opifex inde prouenit : quod æternitatis
mundi argumentū eſt . Theophraſtus eos qui generationē corruptionemq́
mundi aſſerunt,ait quatuor rebus falli præcipue,inæqualitate ſoli,maris de-
ceſsionibus,corruptione ſingularum uniuerſi partium,& ſpeciatim interitu
terreſtriū animalium.primū demonſtrat hoc modo.niſi aliquando terra ha-
buiſſet generationis initium , nulla pars emineret in ea : ſolo æquati fuiſſent
montes omnes,nec in campis extarent tumuli.ſi enim ab æterno delata fuiſ-
ſet quotannis tanta uis imbrium , probabiliter editiora ſubſediſſent abrepta
torrentibus,& ediuerſo aſſurgentibus campeſtribus complanata fuiſſent o-
mnia.nunc uerò tot aſperitates locorum, & multorū montium ætheriæ celſi
tudines,terrā non eſſe æternā indicant. alioqui (ut dixi) per tempus infinitū
ſuperficies eius fuiſſet æquata in modum uiæ regiæ.nam aquæ præſertim ſu
perne labentis ea natura eſt,ut quędam obſtacula ui protrudat,alia guttatim
excauet,nec minus quàm foſſores durū ſaxoſumq́ ſolum ſubruat. mare cer-
te(aiunt)iam decreuit,ut teſtantur Rodus ac Delus inſularū clariſsimę. nam
hæ quondam ſub marinis undis latuerāt,procedente uerò tempore his pau-
latim decedentibus exortæ ſunt,ſicut proditur earum annalibus.Delum ue-
rò etiam Anaphen aliquando nominatā, ut ex utroq́ nomine fides facti fie-
ret,quoniam ἀναφανεῖσα δήλη,id eſt exorta clara eſt reddita,quæ antea latue
rat.præterea magnorū marium magnos profundosq́ ſinus exſiccatos conti
nenti additos,cum incremento non contemnendo oræ proximæ, ſatis arbu
ſtisq́ conſitæ.ſupereſſeq́ in his ſigna inundationis priſtinæ , conchas mari-
nosq́ calculos,& id genus alia quæ fluctus ſolent eÿcere in littora: ideo De
lum ſic canit Pindarus:Salue dÿs chara, pulchricomæ Latonæ ſtirpis gemel
læ patria,Ponti filia,miraculum terrarum immobile : quam mortales Delon
nominant,cælites uerò beati,ſidus telluris nigræ lucidiſsimū. Ponti filiam
eam uocat,ſubindicans quod diximus.quod ſi minuitur mare , minuetur e-
tiam terra,& tandem poſt multos annos euolutos omnino abſumetur in ele
mentum aliud.ſic aer quoq́ per continua detrimenta paulatim euaneſcet.po
ſtremo in unum ignem abibunt omnia . Tertÿ capitis ratiocinatio talis eſt.
Cuiuſcunq́ rei partes ſunt corruptibiles,ipſa quoq́ corrumpit̃.mundi par-
tes omnes ſunt corruptibiles,ergo mundus eſt corruptibilis.id iam conſide-
randum eſt,quod in hunc locū diſtulimus:quænam pars terræ(ut inde inci-
piamus

piamus)minuatur,& tandem abſumatᷓ uetuſtate nimia. ſaxa duriſsima nõne putreſcunt per imbecillitatẽ ſui habitus? qui eſt intenſi ſpiritus tenor quidam, uinculum haud ſane rumpi facile, quod tamen tandem rumpitur. fiunt primum friabilia, reſoluunturq; in tenuem puluerem: dein abſumuntur & omnino intereunt. aqua quoq; torpeſcit ocio ni uentis iactetur, & fœtorem non aliter quàm cadauer cõtrahit. aeris porrò corruptionem ignorat nemo, quãdoquidem & ipſe tum morbum tum mortem poteſt recipere. quoniam ſi uera magis placent quàm ſpecioſa nomina, quid aliud peſtem licet dicere, quàm mortem aeris, malum ſuum diffundentis in animantium perniciem? de igne quid opus eſt multa dicere? deſtitutus alimento confeſtim extinguitur, claudus ſi poetis credimus, & ex ſeipſo genitus. ideo ſubnititur incenſa materia, qua durante durat, deficiente diſperit. idem aiunt accidere draconibus Indię. ſubrepere illos elephantis uaſtis beluis, ac terga uentremq; totum nexu obuoluere, moxq; aliqua uena aperta bibere ſanguinẽ exſugẽdo & exſorbendo auide. illos uero aliquantiſper reſiſtere ſubſultareq; anxios, & latera pulſare promuſcide ſi quo modo queant draconum uim depellere, ſed deficiente uitali ſpiritu non poſſe ſalire diu, ſtare tantum & cutem concutere. paulo poſt deficientibus etiam cruribus exhalare animam. quibus collapſis etiam interemptores eorum unà perire ad hunc modum. Dracones abſumpto alimento conanᷓ nexus illos ſuos diſſoluere, & expedire ſe cupiunt: ſed elephantorum pondere premuntur grauiter, præſertim quoties inciderunt in terram ſaxoſam & ſolidam. Torquentes enim ſe & nihil non tentantes ut diſſoluantur, nihil proficiunt tanta mole tardante: donec poſt multos conatus irritos deſtituuntur uiribus, & uelut rupis parietiſue ruina occupati, ne caput quidem ualent attollere, atq; ita ſuffocati pereunt. Quod ſi partes mundi corrumpuntur ſingulæ, liquet ipſum quoq; compoſitum ex his non eſſe incorruptibilem. Reſtat quarta ratio diligenter excutienda. Si mundus (aiunt) eſſet ſempiternus, æterna eſſent & animalia, præſertim humanũ genus, ut cæteris præſtantius. at hunc uideri ſero genitum, ſiquis rerum naturam examinet. eſt enim probabile, imò neceſſarium, unà cum hominibus artes fuiſſe æquæuas ipſis: non ſolum quia his eſt familiare compendium earum, uerum etiam quia ſine his non licet uiuere. Videamus igitur ſingularũ tempora, omiſsis tragicorum fabulis, num æternus ſit homo aut aliud quoduis animal, quando ne loca quidem in quibus degunt, æterna ſunt, terra, aqua, aer: unde apparet mundum eſſe corruptibilem. Sed occurrendum eſt his argutationibus, ne quis imperitior cedat temere, & inde incipiendum contradicere, unde ſophiſtæ cœperũt decipere. Terra (aiunt) non fuiſſet inæqualis & aſpera, ſi mundus æternus eſſet. Cur ó boni? poteſt enim reſponderi, prominentias iſtas montium nihil differre ab arboribus: & quomodo illæ certis temporibus nunc frondent nunc amittunt folia, rurſumq; repubeſcũt: unde illud poeticum:

Quorum hæc uentus humi fundit, rurſum illa uireſcens
Profert ſylua, ſimul ueris iam afflauerit aura:

ſic de montibus quaſdam partes defringi, & rurſum adnaſci alias. ſed hæc in

crementa uix tandem deprehendi, quòd arborum natura ſit uelocior, & augeſcat celerius: montes uerò tardius, & ideo non niſi tarde augmenta eorum ſentiantur. Videntur iſti neſcire quomodo ipſi ſunt geniti, alioqui fortaſſe tacerent. Sed quid uetat eos admoneri? præſertim non è noſtra, uerùm è priſcorum ſapientum ſententia, qui nihil ſcitu dignum inſcrutatum reliquerūt. Quando ignis ille terræ incluſus ſuapte ui ſurſum fertur, aſcendit ad locum ſibi proprium: & quoties ei datur interſpirare, ſecum rapit plurimum terrenæ ſubſtantiæ, conuerrens externe quantum poteſt: quæ deinde aut propius conſiſtit, aut procedit ulterius, donec in ſummum apicata faſtigium, acutum ad formam ignis attollit uerticem. fit enim tunc quędam uiolenta rerum grauiſsimarum & leuiſsimarum contentio, naturaliter diſsidentium, dum utræque ſuum locum petunt, & concitantur ipſo certamine. ſiquidem ignis terram ſecum trahens degrauatur eius pondere: terra uerò deorſum uergēs ab igne cælum petente ſubleuatur, atque in ſublime attollitur, & ui maiore propulſa uerſus ignis domiciliū tandem ſubſiſtit. Quid igitur mirum ſi montes tanta ui ſuſtentati non ſunt abſumpti impetu imbrium, cum illam incluſam & tam ſolide inſultam haberent. Solutis enim uinculis quibus continentur, ueriſimiliter putarentur poſſe diſſolui aquarum uiolentia: ſed quoniam ignis ui adſtringuntur, ſolidiores ſunt quàm ut nequeant pluuias aquas ſuſtinere. Hactenus contra hoc argumentum de terræ ſuperficie, quo quidam uolunt euincere, mundum ut genitum, ita etiam eſſe corruptibilem. Ad illud autem quod de maris incremento adferunt, reſpondere poſſumus, Non eſſe conſiderandos ſolos exortus inſularum, aut ſi quæ terræ portiones olim inundatæ, proceſſu temporum continenti ſunt redditæ: id enim nihil ad naturæ cognitionem facere, niſi ueritatis ſtudio diſquiramus etiam effectus contrarios, quantum terrarum non modo in ora, uerum etiam procul à mari abſorptum ſit, obrutumq́ pelago enauigetur onerarijs. ignoratis celebrem de Siculo freto hiſtoriam, quomodo Italię continenti Sicilia quondam adnexa fuerit: ſed cum uaſtum utrinq́ mare uiolentis incitatum concurreret, medium ſpacium ruptum & inundatum eſt, unde Gręci urbem in proximo ſitam nominauerunt Rhegium, mutatis rerum uicibus. nam maria prius diſiuncta confluxerunt in unum: terra uerò quæ in medio continuabatur, interuentu freti ſciſſa eſt, & Siciliam continenti abruptam fecit inſulam. aliæ quoq́ multæ ciuitates mari oppreſſæ deletæq́ ferunt, & in his tres Peloponneſiacæ, Ægira, Bura, Helice, quondam fortunatæ, undis abſumptæ unà cū ipſis mœnibus. Iam uerò Atlantis inſula, maior quàm Aſia ſimul & Africa, ut Plato in Timæo prodit, intra unius diei noctisq́ ſpaciū ingenti terræ motu inundationeq́ merſa in mare mutata fuit, non quidem nauigabile, ſed cœnoſum uoraginoſumq́. Ergo nihil ad mundi corruptionem facit iſtud fabuloſum maris detrimentum: quod ut apparet, alibi creſcit, decreſcit alibi. oportet autem non alterum tantum horum accidentium conſiderare, ſed utrumque, atq́ ita demum pronunciare ſententiam: ſicut legitimi iudices in cauſis ciuilibus utraſq́ partes prius examinant. Tertium argumentum ſeipſum coarguit, quandoquidem non recte proponitur. non enim cuiuſcunq́ partes

partes omnes corrumpuntur,id corruptibile eſt, ſed cuius omnes partes ſimul & ſemel corrumpuntur eodem tempore:quoniam etiam hominem præciſo digito nihil uetat uiuere:quod ſi totus membratim fruſtatimq́ concidatur,confeſtim interit.eodem modo ſi uniuerſa ſimul elementa delerentur eodem tempore, fatenda eſſet mundi corruptibilitas. at dum ſingula ſeorſum in naturam uicinam alterantur,immortalitatem magis quàm corruptionem adipiſcuntur,iuxta illud philoſophice dictum à tragico: Genitum nihil emoritur; Sed tranſpoſitum ultro citroq́, Formam priorem alterat. Stultiſsimum autem eſt de genere humano coniecturam ex artibus ſumere. nam ſi quis hanc tam abſurdam rationem ſequatur, ualde nouum mundum aſſeuerabit,uix ante mille annos conditum.quando inuentores ſcientiarum duntaxat quorum nomina ſint prodita,non excedunt hunc annorum numerum.quod ſi libet dicere artes æquæuas hominum generi,non temere id aſſerendum eſt,ſed ex naturali hiſtoria.ea uerò quid narrat?corrumpi res terrenas,non uniuerſas ſimul ſed pleraſq́,duabus de cauſis præcipue,aquæ igniſq́ nimia uiolentia.nam utriuſque uehementes impetus fieri alternis uicibus poſt reuoluta multa ſecula.& quando ingruat exuſtio, ex æthere deorſum ferri flumina ignea,quæ deriuata diſcurrant per diuerſos tractus orbis habitabilis. è diuerſo per diluuium naturam humidam uniuerſam ruere in terras,ſtagnare torrentes perenneſq́ fluuios,atq́ etiam lacus ac maria tumeſcere,perruptiſq́ aut ſuperatis riparum aggeribus, in magnam altitudinem excreſcere; occupatiſq́ campeſtribus locis omnibus, primũ in uaſtos ſinus diffundi,urgente aqua in cauitates uallium: dein diſruptis terrarum anguſtijs hos ipſos dirimentibus,omnia confundi in unam immẽſam colluuiem. atq́ ita diuerſa ui perire habitatores nunc horum nunc illorũ terræ tractuũ: igne quidem monticolas inaquoſa tenentes, carenteſq́ naturali contra incendia remedio; rurſum aqua, fluuiorum, lacuum, mariſq́ accolas. uicinos enim aut ſolos aut potiſsimum infeſtari calamitatibus.ita duobus his modis abſq́ infinitis alijs caſibus leuioribus,cum maximæ partis hominum interitu artes quoq́ neceſſario deficere.nam niſi tractetur, nõ licet inueniri ullam ſcientiam. quando autem publicæ illæ peſtes ſe remiſerint, ita ut hominum genus uires paulatim recipiat, & è reliquijs cladi ſuperſtitibus ceu repullulet,tunc artes quoque inſtaurari,non tum primum prouenire,quæ præ paucitate ſe tractantium ad raritatem miram peruenerant. Hactenus quæ de incorruptibilitate mundi accepi,ut potui prodidi. quid autem ſingulatim contradici queat alias demonſtrabitur.

PHILONIS IVDAEI IN FLACCVM.

SECVNDVS poſt Seianum Flaccus Auillius Iudæos
ex inſidijs adortus eſt, cum infeſtare totam gentem,
ut ille, nō ualuiſſet, uidelicet minus quàm alter ad hoc
inſtructus. quotquot autem potuit, uniuerſos cladi-
bus affecit grauiſsimis. imò cum uideretur partem eo
rum exagitare ac perſequi, omnibus ubiuis terrarum
degentibus molitus eſt perniciem arte magis quàm
uiribus. hominibus enim ſæuo tyrannicoqꝫ ingenio
natis uaframenta pro uiribus ad nocendum ſufficiunt. Flaccus iſte receptus
à Tiberio Cæſare in amicorum cohortem, poſt Seueri obitum Ægypti præ
ſidis, ei regioni & Alexandriæ fuit præpoſitus, uir, ut iudicabatur ex edito
initio magiſtratus ſpecimine, honeſtiſsimus. erat enim in ſua functione aſsi-
duus, prudens conſilijs, & in his exſequendis induſtrius: in ſumma, uel nemi
ne indicante quiduis ſentiebat ſagaciter. itaqꝫ breui negociorum Ægypti e-
uaſit peritiſsimus, uaria ſint licet multipliciaqꝫ, ita ut uix pernoſcantur ab his
qui totam ætatem eis impenderunt. ſuperuacua iam erat turba ſcribarū, cum
parua æque ac magna exacte ipſe teneret, tanto melius, ut ad oſtentationem
diligentiæ ultro doceret eos à quibus modo didicerat. uerùm iſta quæ ad ac
cipiendas reddendasqꝫ rationes pertinēt, uel ad diſpenſationem redituum,
tametſi neceſſaria, nullum ſpecimen oſtendunt animi digni qui præſit alijs:
ſed quæ magnificam regiamqꝫ declarant indolem, elucebant manifeſtius. ge-
rebat ſe pro dignitate, faſtu non indecoro nec inutili magiſtratui. grauiores
cauſas iudicabat cū optimatibus, ſuperbos deprimebat, uetabat cœtus pro-
miſcuæ multitudinis, ſublatis etiam ſodalicijs quæ prætextu ſacrorum uaca-
bant mero & crapulæ, contumacibus ſeuerus ac rigidus. deinde inductis in
urbem totamqꝫ regionē bonis legibus, ſeorſum recenſebat copias, deligens,
ordinans, exercensqꝫ pedites, equites ac uelites cum ſuis ducibus, curansqꝫ
ne quis miles fraudatus ſtipendio conferret ſe ad rapinas ac latrocinia, utqꝫ
ſinguli occupati munijs militaribus de cætero non ſatagerent, memor pacis
rationem habendam præcipuam ex mandato principis. Dicat aliquis: Heus
tu, accuſatorem profeſſus, omiſsis criminibus longam producis laudum ſe-
riem. ſatin ſanus es? Non inſanio bone uir, non ſum tam fatuus, ut non uideā
quid deceat. Laudo Flaccum, nō quòd inimicus laudandus ſit, ſed quo aper-
tius noſcatur eius malicia. nam qui per ignorātiam peccat, meretur ueniam:
qui uerò prudens ſciensqꝫ facit iniuriam, excuſationem non habet, prędam-
natus iudicio conſciētiæ. Cum enim in ſex annos accepiſſet prouinciam, per
quinqꝫ priores uiuo Tiberio Cæſare pacem ſeruauit tanta conſtantia, ut ſu-
periores præſides omnes uinceret. ultimo autem anno poſt obitum Tiberij
Caio admoto ad habenas imperij, iam remiſsior ſinebat peſſum ire omnia, ſi
ue ob luctum defuncti Cæſaris amiciſsimi, quem perpetuo mœrore lacry-
misqꝫ

miſſq́ continenter manãtibus proſequebatur:ſiue quòd ſucceſſori male uel-let,quippe propenſior in germanum filium q̃ in adoptiuum:ſiue quòd eſſet unus ex his quorum inſidijs Caij mater delata perierat,propter metum diſſimulatus.aliquantiſper tamen reſiſtebat dolori,non omnino ceſſans ab admiſtratione reipublicæ.ut uerò audiuit Tiberij nepotem,Caij conſortẽ,ipſo iubente interemptũ, perculſus caſu grauiſſimo, humi proſtratus diu mutus iacuit paſſus animi deliquium.uiuo enim adoleſcentulo ſpes ſalutis non omnino extincta fuerat,defuncto autem etiam de ſua incolumitate actum exiſtimabat,niſi quòd modicum quiddam eius ſpei ſupererat in Macronis amicitia,qui nihil non apud Caium recens imperiũ adeptum poterat, quippe qui præcipuus(ut fertur) autor principatus atq; adeo ſalutis fuit: quia ſæpenumero Tiberius decreuerat è medio tollere Caium ut malicioſum & indignũ principatu:ſimulq́; ab eo nepoti ſuo metuebat,ne forte ſe defuncto ille quoque mactaretur inſuper, & fieret ſuæ mortis acceſsio. ſed Macro nunquam non eximere conabatur ei ſuſpiciones huiuſmodi,laudans Caium ut ſimplicem & minime fucatis moribus iuuenem, adhæc ſui patruelis amantiſsimũ, cui libenter uel totum principatum cederet, uel partem eius potiorem. qua ſpe ille deceptus,inimicum infenſiſsimũ reliquit & ſibi & nepoti & familiæ, & deprecatori Macroni,denique omnibus mortalibus.nam cum eum Macro à recta uia deflectentem & impotenter ſeruientem ſuis cupiditatibus reuocaret admoneretq́;,ratus eſſe priſtinum illum Caium,dum Tiberius uiueret mitem obſequentemq́;:miſer dedit extremas pœnas amicitiæ nimiæ, funditus exciſus unà cum uxore atq; liberis, tanquam onus & impedimentum ſuperuacaneum.quoties enim eum procul aduentantem uideret,ſic præſentes alloquebatur:ne rideamus,ſumamus uultus ſerios,magiſter adeſt moroſus, imperatoris adulti nouus pędagogus,quando tempus ipſum ablegauit illos ueteres.Poſtquam igitur Flaccus hunc quoq; in quo reliqua ſpes fuerat, interfectum audijt,omnino collapſus nõ amplius res moderari ualebat,deſtitutus uiribus animi. cum enim magiſtratus impos regendi fit, neceſſum eſt. contumaces reddi ſubditos,præſertim qui ſunt natura irritabiles: quo in genere primas ferũt Ægyptij, è minima ſcintilla ſueti magnas ſeditiones accendere.cumq́; hæreret inops cõſilij, trepidabat & mutabat priora inſtituta omnia,ipſe mutatus in deterius, cœpitq́; à familiariſsimis. ut enim quiſq; fuit ei coniunctiſsimus,ſuſpectus repellebat:eos uerò quos prius pro confeſsis inimicis habuerat,conciliatos adhibebat omnibus conſultationibus.at illi pertinaciter irati,& uerbis tantũ ſimulantes fœdera,alebant re ipſa odium: ac uelut in theatro fingendo amicitiam,totum in poteſtatem ſuam redegerũt.atq; ita ipſe factus eſt è præſide ſubditus, illi contrà è ſubditis rectores, auctores decretorũ inutilium,quæ ipſi mox obſignabant. executores enim erant omnium conſiliorũ, illum tanquã mutã in ſcena perſonã aſſumendo prætextus gratia,quod magiſtratũ gereret, Dionyſij quidam popularis auræ captatores,Lampones ſcribæ ſedentarij,Iſidori ſeditionũ incentores, inuentores curioſi rerũ malarũ,ciuitatis perturbatores,& ut uulgo uocantur, Taraxipolides.hi omnes cõiurati decreuerũt cõtra Iudæos decretũ duriſsimũ,tum priuatim Flaccũ aggreſsi cũ ſic compellant:Perijt tua ſpes Tib.Nero iunior, pe

rijt etiam cui poſt hunc maxime fidebas, Macro amicus, imperator uerò tibi parum æquus eſt: oportet nos aduocatum potentē quærere, qui tibi Caium reconciliet. is aduocatus erit Alexandrina ciuitas, ſemper apud Auguſti familiam in honore habita, præcipue uerò apud præſentem noſtrum dominum. ſuſcipiet autem aduocationem, conſecuta à te aliquod beneficium. ſed nihil potes illis gratius facere, quàm ſi eos ſinas in Iudæos ſæuire. Tum præſes cum debuiſſet eos ut turbatores pacis & publicos hoſtes reijcere, ſubſcripſit eorum ſententiæ. Ac primum quidem occulte inſidiabatur, nec pariter cognoſcens lites partium, ſed in alteram propenſior, nec ius æquum habere ſinens in cæteris: imò quoties Iudæus aliquis accederet, auerſabatur hos ſolos data opera: deinde propalam ſe inimicum declarauit. hanc eius non tam natiuam quàm adſciticiā inſolentiam auxit etiam caſus quidam huiuſmodi. Caius Cæſar Agrippæ Herodis regis nepoti regnum dedit auitæ ditionis partem tertiam, quam Philippus noui regis patruus poſſederat. Diſcedenti autem in ſuum regnū ſuaſit, ne à Brundiſio ſolueret petiturus Syriam, quòd ea nauigatio longa eſſet ac difficilis: uteretur potius compendiaria per Alexandriam, expectatis eteſiis. aiebat enim Ægyptias onerarias celerrimas, & gubernatores harum egregios, qui more aurigarum certantium rectum curſum teneant. Paruit ille ut domino conſulenti utilia. cumq; deſcendiſſet Puteolos, & naues Alexandrinas in portu paratas ad ſoluendū inueniſſet, proſpera nauigatione uſus poſt paucos dies inexpectatus & improuiſus appulit: iuſsis gubernatoribus, cum ſub ueſperam Pharus ſe proferret, uela contrahere, & ibi circa ipſum in ſalo manere uſque crepuſculum, ac noctu demum portum ſubire, ut exſcendens omnibus iam dormientibus, nemini conſpectus perueniret ad ſuum hoſpitem. tanta ille uenit cum modeſtia, uolens ſi fieri poſſet, omnibus inſcijs urbe excedere. non enim uiſendæ huius cauſa uenerat, quam ante adierat Romam nauigaturus ad Tiberium, ſed quærebat compendioſum ad ſuos reditum. At Ægyptij rumpebantur inuidia, quod ipſis eſt natiuum uicium, & alienam felicitatem ſuum interpretabantur infortunium: tum etiam ob inueteratam cum Iudæis ſimultatem ægre ferebant extitiſſe Iudæorum regem quempiam, haud aliter quàm ſi ipſi auito regno exturbarentur ſinguli. rurſumq; miſerum Flaccum familiares iritabant, incitando ad eandem inuidiam his uocibus: Tua pernicies erit hic aduena. maiore quàm tu ſplendore ac faſtu ſeptus eſt. omnes in ſe cōuertit ſpectantes ſatellitium argēteis clypeis & inauratis armis nitidum. & quid opus erat uenire in alienam prouinciam, cum poſſet in ſuam ditionem tutò deduci claſsibus? nám etiamſi Caius permitteret, atque adeo cogeret, debuerat deprecari hanc profectionem, ne ſua felicitate officeret præſidi, ſuo ſplendore obſcurando eius gloriam. His ille auditis magis etiam turgebat quàm antea, palam quidem ſocium & amicum ſimulans, quòd timeret imperatorem à quo miſſus erat: priuatim autem odium & æmulationem aperiens, & ex obliquo eum contumelijs appetens, quando id non audebat in faciem. nam urbanam multitudinem ocioſam ſegnemq;, nec alia re occupatam quàm garrulitate, conuicijs atq; calumnijs, paſſus eſt regi maledicere: ſiue ab ipſo præ-

ſide

ſide fuit exortum obloquendi principium, ſiue alios etiam huc impulit per eos qui non grauatim offerũt ad talia ſuum miniſterium. qui occaſionem nacti totos dies traducebãt regem in gymnaſio ſermonibus ſcurrilibus, iactantes in eum dicteria. nonnunquam etiam mimographorum & id genus poetarum ludicris carminibus abutebantur ad prodendam obſcœnitatem ingenij, ad talia magis quàm ad honeſtas artes prompti ac dociles. alioqui præſes indignatus obiurgaſſet mulctaſſetq́ arrogantem maledicentiam. imò etiam ſi rex non fuiſſet, familiaris tamen Cæſaris, non debuerat habere aliquod honoris priuilegium? quæ certe argumenta ſunt manifeſtiſsima, Flaccum eius maledicentiæ fuiſſe conſcium. nam qui caſtigare, aut ſaltem cohibere ualens non cohibuit, ſatis apparet quòd permiſerit. Vbi uerò uulgus incompoſitum occaſionem peccandi accepit, non facile deſiſtit, nouis erratis priora cumulans. Erat quidam inſanus nomine Carabas, non ex illo conſpicuo furioſorum genere, ſed leuiore correptus inſania. is interdiu noctuq́ nudus oberrabat per compita, nec æſtum nec frigus deuitans, puerorum & adoleſcentum ludibrium. hunc miſerum propulſum ad gymnaſium in ſuperiore loco ſtatuunt, ut ſpectari poſſet ab omnibus. moxque capiti diadema imponunt papyraceum, pro paludamento corpori ſtoream induunt, pro ſceptro fruſtum harundinis humi ſublatum quidam ei dedit in manum. Sic ornatum regijs inſignijs, & in regem transformatum more hiſtrionico, adoleſcentes perticas in humeris geſtantes ſtipabant pro ſatellitio: tum alij ſalutatum accedebant, alij ſibi reddi iura petebant, alij conſulebant eum de republica. poſt hæc acclamatum eſt à circumſtantibus, magna uoce Marim appellantibus, quod nomen Syris ſignificat dominum. norant enim Agrippam Syrum genere, & regnare in bona portione Syriæ. His auditis, imò uiſis Flaccus, cum debuiſſet illum inſanum conijcere in carcerem, ne illuſoribus præberet materiam petulantiæ: atque etiam ipſos ſubornatores, quòd regem Cæſaris amicum, à ſenatu Romano honoratum ornamentis prætorijs, auſi ſint apertis obliquisq́ contumelijs laceſſere: non ſolum eos non caſtigauit, ſed ne cohibere quidem dignatus eſt, licentiam dans malicioſis & inuidis, & quicquid uidebat audiebatq́ diſsimulans. Quod ubi ſenſit populus, non dico illum ciuilem & bene moratum, ſed uulgus curioſum, ocio ſegniciæque per totam uitam deditum, tumultibus omnia miſcere ſolitum, aggreſsi rem inſidioſam, confluxerunt ſummo mane in theatrum, redempto iam Flacci fauore, quem ille miſer ambitione corruptus uenditabat nullo reſpectu ſecuritatis uel ſuæ uel publicæ: & unanimiter conclamauerunt, dedicandas eſſe in proſeuchis ſtatuas, petentes licentiam nunquam prius auditi facinoris. Quod intelligentes (ſunt enim ad nequiciam ingenioſiſsimi) commenti ſunt ad prætextum nomen Cæſaris, quòd hunc non liceat in ius uocari. Quid igitur tũ egit præſes prouinciæ? cum ſciret ciuitatẽ habere incolarum duo genera, noſtros homines, & illos alteros, totamq́ Ægyptũ ſimiliter: & ꝙ nõ minus ꝙ̃ decies cẽtena milia Iudæorũ habitẽt Alexandriã totãq́ regionẽ quanta patet à Catabathmo Libyæ uſq́ ad terminos Æthiopiæ: & huc conatũ aduerſari his omnib. nec eſſe è rep. moueri patrias cõſuetudines,

neglectis his omnibus permiſit dedicationẽ fieri, cum liceret ei pro poteſta-
te afferre plurima remedia, uel ſaltem expedire amica cõſilia. at ille ut iniuria-
rum conſcius ac ſocius, quo plus poterat, eo magis ſeditionem accendebat,
& quantum in ſe fuit, orbem repleuit bellis ciuilibus. nec enim obſcurum e-
rat, quòd fama occupatarum proſeucharum apud Alexandriam exorta ſpar
genda eſſet per omnes Ægypti præfecturas, inde propaganda ad gentes o-
rientales: pariterꝗ ab ora maritima & Mareotide, quod eſt initium Libyæ,
uſꝗ occidentem & nationes tractus illius. Iudæos enim una regio non capit
propter hominum multitudinem: quamobrem plurimas ac fortunatiſsimas
urbes in Europæ Aſiæꝗ prouincijs ac inſulis incolũt, pro metropoli haben
tes ſanctam ciuitatem in qua templum altiſsimo deo ſacratum eſt: auitas aũt
proauitasꝗ ſedes colentes tanquam patriam, ubi nati educatiꝗ ſint. in qui-
buſdam etiam mox ut conditæ ſunt immigrarunt, in conditoris cuiuſꝗ gra-
tiam. & metuendum erat ne per hanc occaſionem Iudæi ubiꝗ moleſtarent à
ſuis ciuibus, ſiquid nouaretur circa proſeuchas & ritus patrios. Et quia res
adeo non contemnẽda cõmouere poterat eos, quamuis ingenij pacati homi
nes, non ſolum quoniam ubi de religione, ibi de uita quoꝗ agitur; uerũ etiã
quòd ſub cælo cum proſeuchis adimebatur pietatis erga benemeritos facul-
tas per iniuriam quauis morte grauiorem, non habentibus ſacra loca ubi de
clararent ſuam gratitudinem: dicere poterant aduerſarijs, Non animaduerti
tis hoc pacto uos honorem auferre dominis magis ꝙ tribuere. ubiꝗ Iudæi
habent proſeuchas ſuę pietatis erga familiã auguſtam publica domicilia, qui
bus ſublatis quem nobis alium modũ eos honorandi relinquitis? ſi enim eos
ꝗ nos ſinunt noſtro iure uiuere, neglexerimus, extrema pœna digni erimus,
non referẽdo eis parem gratiã. quod ſi nobis licet frui patrijs legibus ab Au-
guſto quoꝗ approbatis, neſcio quod noſtrũ paruũ magnúmue delictũ ſit,
niſi quis uitio uertat ꝙ non ultro legem uiolamus, & ad externos ritus deſci
ſcimus, quod ſcelus ſæpius expiatur autorũ capite. ſed Flaccus tum dicenda
ſilendo, tum ſilenda dicendo, nobis erat iniquus. quid illi quibus gratificaba
tur, quomodo affecti erant? num honorare uolebant Cæſarẽ? ſcilicet deerãt
fana in urbe, cuius pleræꝗ partes opportuniſsimæ ſacratæ ſunt, ubi ſtatuas
quaſcunꝗ liberet ponerent. imò techna fuit hæc hoſtiliter inſidiantiũ, ut læ-
dendo non uiderent iniuriã facere, læſi uerò non poſſent tutò reſiſtere ſe mo
leſtantibus. niſi forte ad imperatoris honorẽ pertinet, leges abrogari, patrios
ritus antiquari, uicinis nocere, concordiæ perturbandæ exemplum præbe-
re alijs quoꝗ ciuitatibus. Ergo poſtquam is contra legem conatus uiſus eſt
præſidi ſuccedere, proſeuchas tollenti, ut ne nomen quidem reliquum ſine-
ret, rurſum aggreſſus eſt omnia noſtra inſtituta peſſum dare: ut his abſciſis
quibus ſolis noſtra uita ſuſtinetur tanꝙ ſacra anchora, ademptoꝗ iure ciui-
tatis, in calamitates incideremus maximas, deſtituti omni prẹſidio. poſt pau
cos enim dies edictũ propoſuit, in quo nos appellabat inquilinos et exteros,
ne cauſæ quidẽ dicendę poteſtatẽ faciens, ſed iniudicatos condemnans: quo
quid poſſet eſſe magis tyrãnicũ? ipſe ſibi uſurpabat partes, delatoris, inimici,
teſtis, iudicis, pœnarũ exactoris. Tertium quoꝗ ſcelus addidit nõ contẽtus
duob. priorib. paſſus quoslibet in Iudæos tanꝙ bello captos ſæuire. ꝗ nacti
licentiam

licentiam quid fecerunt? quinque ſunt urbis regiones, denominatæ à primoribus literis: harum duæ dicuntur Iudaicæ, quòd in his plurimi Iudæi habitēt, quamuis & in alijs non pauci ſparſim habeant domicilia. Quid igitur fecerunt? è quatuor literis expulſos Iudæos contruſerunt in unius partem anguſtiſsimam. at illi quòd plures eſſent quàm ut is locus eos caperet, egrediebantur in littora, & monumēta, & ſterquilinia, exuti rebus ſuis omnibus. inimici uerò facto in deſertas domos impetu, prædas tanquam iure belli partas diuidebant: effractiſq; Iudæorũ officinis, quæ tum propter luctũ mortis Druſillæ clauſæ fuerant, hinc quoq; plurima egeſſerunt, quæ per medium forum tranſlata uerterunt in uſus proprios. ſed minus nocebant rapinæ quàm abrupta negociatio, cum creditores amiſiſſent pignora, nec ſineretur ullus agricola, nauta, negociator, opifex, exercere artes conſuetas. ita non ſimplex eis parabatur pauperies, uel quòd una die ſpoliabantur ſuis facultatibus, uel quòd non dabatur quæſtum facere more ſolito. Hæc quamuis permoleſta, uidebantur tamen tolerabilia collata cum cęteris. nam paupertas grauis quidem eſt, præſertim oblata ab inimico, leuior tamen quàm corporis læſio uel minima. at noſtri homines tantis afflicti fuerūt calamitatibus, ut ſi quis dicat eos tormenta cruciatuſq; perpeſſos, minus quàm pro re uideatur dicere, & deſtitui proprijs uocabulis propter inauditam ſæuiciam: ut ad hanc collata quæ uictores in uictos hoſtes iure belli ſolent perpetrare, exiſtimari poſſint plena clementię. Illi pecunias auferunt & captiuorum multitudinem, ſed periclitati de ſua libertate ſuiſq; opibus. plurimos etiam ſinunt à cognatis amiciſq; redimi, ſi non miſeratione, moti ſaltem auaricia. quid tum poſtea? ſeruati non putant ſua referre quonam modo ſibi ſalus contigerit. tum ſi quis in bello cadat, ſepelitur ab hoſtibus, uel ipſorum ſumptu, ſi ſint humanitatis æquitatiſq; memores. quod ſi odium etiam in mortuos retineant, licet per inducias repetere corpora, ne ultimi honores eis deſint & iuſta funebria. hęc ſunt in bello cōmercia hoſtium, nunc age inſpiciamus quomodo in pace tractati ſimus ab his qui paulo ante eſſe amici deſierant. Poſt domos direptas, exactis habitatoribus, atq; ita deſolatas partes urbis pleraſq;, tanquā obſeſsi undiq; ab inimicis, & oppreſsi graui rerum uictui neceſſariarum inopia, inſpectātesq; paruos liberos & uxores ante ora ſua fame deficere inducta per aduerſarios (nam de cætero felix annona erat ubiq;, & flumen ſtagnationibus iuſtis arua inundarat largiter, & campi frugiferi magnam frumenti copiam protulerant) iam egeſtatis impatientes quidam ad cognatorũ & quondam amicorum ædes ibant præter ſolitum, petituri ſtipem neceſſariam. alij generoſiores aſpernati mendicorum fortunam ut illiberalem, in forum prodibant, tantum ut ſibi ſuiſq; cibos emerent miſeri. mox enim à uulgo ſeditioſo correpti ſunt occiſiq;, corpora quoq; horum per totam urbem raptata, ut ne ad ſepulturam quidem ullum membrum fieret reliquum. eadem rabie perierunt & alij plurimi, nouis crudelitatis formis excogitatis per efferatam in mores beluinos plebeculam. nam ubicunq; Iudæi conſpicerentur, aut ſaxis coniectis enecabantur, aut inflictis fuſtibus: nec ſtatim plagis letalib. appetebantur, ne accelerata morte cito eriperentur cruciatibus. alij ferociores abuſi præſenti licentia, contemptis hebetioribus arma ſumpſerūt efficaciſsima, ignem

ignem ferrumq́;,& multos gladijs confecerunt,nec pauciores concremaue-runt. interdum familias integras, maritos cum uxoribus, paruulos cum parentibus in medio foro exurebant immaniter,nec ſenium, nec teneram ætatem miſerati,nec eius innocentiam.& quoties ligna deerant, ſarmentis collectis non tam igne quàm fumo enecabant eos, quo diutius morerentur & miſerius,quorum cadauera ſemiuſtulata confertim iacebant & promiſcue, triſte horrendumq́; ſpectaculum . quod ſi lignatores ſarmenta conferrent tardius, impoſitos ligneæ ſupellectili urebant eius dominos, ſubtracta precioſiore uiliori utendo pro lignis uulgaribus ad rogos extruendos.multos etiã uiuos in alterum pedem fune iniecto trahebant interim inſultando calcibus, excogitato genere mortis crudeliſsimo: nec in extinctos remittebant iram, grauius ſæuiendo in cadauera, propemodum per omnes urbis angiportus raptata,donec lacerata cute cum neruis & carnibus,& fruſtis ſparſim in aſpero ſolo hærentibus,minutim concerperentur. Interea quidam eorum tanquam in theatro ſe indoleſcere ſimulabant ad talia ſpectacula. cæterum qui uere dolebant ſuorum uicem cognati amiciq́;,confeſtim pœnas dabant,intempeſtiuæ, ut inimicis uidebatur, miſericordiæ, arreptiq́; flagris cædebant, & poſt omnia tormenta quæ poterant excipere corporibus, tandem in crucem agebantur.Poſtquam autem Flaccus perfodit omnes Iudæorum parietes, & nihil intentatum reliquit in eorum perniciem, immane quiddam commentus eſt inuentor nouarum ſemper iniuriarum. nam è ſenatu noſtro quem Auguſtus ſeruator optime de nobis meritus inſtituit ceu publicum Iudæorum conſilium,miſsis ſuper ea re literis ad Manium Maximum deſignatum Ægypti præſidem,triginta octo comprehenſos in ſuis priuatis ædibus cõfeſtim uinciri iuſsit: traductosq́; egregia pompa per medium forum ſenes reductis in tergum manibus,ligatos partim loris partim catenis ferreis,induxit in theatrum,ſpectaculum miſerabile, nec illi tempori aut loco debitum, ſtatutosq́; coram inimicis eorum ſedentibus, ad maiorem ignominiam iuſsit nudatos flagellari tanquam ſceleſtos & nocentiſsimos,ut conciſi uerberibus aliquot mox ut inde ſunt elati exhalarint animam, reliqui deſperata ſalute cum diuturno morbo conflictati ſint.quod facinus etſi aliâs deprehenſum eſt, nihilo minus hic quoq; declarabitur.Ex dicto ſenatu tres,Euodius,Tryphon,Andron,bonis ſpoliati fuerant, direptis eorum ædibus uno impetu, nec id latuit præſidem.didicerat enim accitis noſtris magiſtratibus,quaſi acturus de concordia.& tamen quamuis ſciret ſpoliatos fuiſſe,uerberabat in conſpectu eorum qui ſpoliarant: ut alteris calamitatem geminaret addito ad paupertatem cruciatu corporis: alteri duplicem uoluptatem caperent ex conceſsis ſibi alienis opibus,& inimicorum ignominia.dicam paruum quiddam,quod an inter tanta mala dicendum ſit dubito.ſed quamuis paruum, non paruam tamen indicat maliciã. Eſt in illa urbe flagrorũ differentia pro eorum conditione qui cæduntur. aliter Ægyptij flagellantur ab alijs, Alexandrini uerò uirgis cędunt ab Alexandrinis lictoribus,quos uocant ſpathephoros. hunc morem & in noſtris hominibus ſeruarũt ſuperiores præſides, & ipſe quoq; Flaccus primis magiſtratus ſui temporibus.eſt certe et in pœna paruũ quodam ſolatiũ,& in cruciatu remiſsionis nõnihil, quando res ita ut ſunt ſinuntur

tur,nec augetur malicioſe moleſtia:ſed cum accedit odium, nihil ęquitatis relinquitur.annon igitur fuit iniquiſsimum, cum de plebe Alexandrina Iudæi liberalibus & ciuilibus flagris punirentur,ſiquando uiderentur commeriti, magiſtratus ſenatoresq́ꝫ,honoratos uel ipſis appellationibus,hac parte inferiores haberi ſuis ſubditis, & exæquari Ægyptiorum obſcuriſsimis, maximorum flagitiorum pœnas luentibus corpore?omitto dicere,quód etiam ſi peccaſſent grauiſsime,debuerat habere temporis rationem atq; reuerētiam, & differre mulctationem in aliud.nam bonis præſidibus,& recte non inſolenter adminiſtrantibus rempublicam,mos eſt in neminem damnatum animaduertere, donec ſolennes celebritates nataliciaq́ꝫ auguſtorum feſta prætereant.at ille per eos ipſos dies iniuſtis pœnis affligebat homines innoxios. an non poterat poſtea,ſi uoluiſſet,eaſdem ab illis exigere?ſed properabat urgebatq́ꝫ negocium,ut turbis aduerſariorum gratificaretur,ratus eo modo ſe impetraturum eorum fauorem ad exſequenda conſilia quæ agitabat animo. atqui noui quoſdam iam crucifixos,inſtante tali feſto de cruce depoſitos, & ad ſepulturam ex more cognatis redditos: quandoquidē decebat uel ad mortuos redire aliquem fructum ex imperatoris natalibus,ſimulq́ꝫ celebritati ſuum ſacrum honorem ſeruari.at iſte non mortuos deponi de crucibus, ſed uiuos crucifigi iubebat,quibus ipſum tempus non quidem abſolutionem,breuem tamen dabat ueniam,& pœnę procraſtinationem.nihilominus ante flagellabantur in medio theatro, & igne ferroq́ꝫ torquebanť,ſpectaculis diſtributis ad hunc modum. Mane uſq; horam tertiam quartámue Iudæi flagellabantur,ſuſpendebantur, rotis alligabantur, damnabantur, per mediam orcheſtram ducebantur ad ſupplicium.deinde poſt hæc tam præclara exempla edita inducebantur ſaltatores,mimi,tibicines,aliaq́ꝫ ludicra ſcenicorum certaminum. quid multis? excogitata eſt ſecunda uaſtatio, ut militaris quoque multitudo in nos armaretur per occaſionem nouæ calumniæ,quaſi Iudæi haberent arma in ædibus. Accitus igitur à præſide Caſtus centurionum fidiſsimus,iubetur aſſumpto è ſua cohorte audaciſsimo quoq; in domos eorum irrumpere,ſcrutariq́ꝫ nunquid armorum ibi lateat.properauit ille mandata exſequi.at Iudæi non præmoniti primū obſtupuerunt, uxoribus & liberis eos complectentibus & effuſis in lacrymas metu captiuitatis. hoc enim malum expectabant reliquum. Vt uerò audierūt à quodam è ſcrutatoribus,quo repoſuiſtis arma?paulum reſpirarunt,& intima quæq; aperientes oſtendebāt, partim læti partim gementes:læti quia coarguebatur calumnia: ſolliciti primum quia tantæ calumniæ tam facile contra eos uel fingerentur uel crederentur:deinde quia mulierculæ incluſæ, nunquam è conclaui egredi ſolitæ, & uirgines præ pudore declinantes aſpectum etiam familiarium,tunc nō ſolum ignotis, uerum etiam militari ferociæ ſpectabantur pauidæ. nihilominus accurate facta ſcrutatione, non inueniebantur iſta quæ ſolent eſſe in armamentarijs,galeæ,loricæ,clipei,conti,gladij,neq; baliſtæ,arcus, fundæ, ſagittæ,iacula,imò ne cultri quidem apti quotidianis culinæ uſibus. Vnde ſtatim apparuit uictus ſimplicitas,nihil delicatum aut magno emptum in cibos admittentium,ex qualibus ferè naſcitur ſaturitas,& ex hac porrò petulantia,

malorum

malorum initium. Quin & Ægyptijs paulo ante arma dempta fuerant per Baſſum quendam à Flacco iuſſum id curare. ſed tum uidere licebat magnum nauium numerum appuliſſe ad portus fluminis, plenarum omni armorum genere: iumenta quoq; ſarcinaria onuſta faſcibus haſtarum ab utroq; latere pendentium ad æquilibrium, tum plauſtra caſtrenſia plena armaturis pene omnia, tranſuecta militariter una ſerie præter ſpectantium multitudinem, ita ut explerent totum illud fere decem ſtadiorum ſpacium, quod intereſt inter portus & regium armamentarium quò uehebantur. in horum domos meri/to ſcrutatores miſsi ſunt, quòd eſſent ſuſpecti quaſi non contenti præſenti ſtatu res nouas molirentur, & ad defectionem ac bellum pararent ſe conſenſu ſeditioſorum hominum & infamium antea quoq; ſæpius tentatis defectionibus: ut opus eſſet, quemadmodũ ſacra certamina inſtaurãtur ſingulis triennijs, ita in Ægypto euoluto eodem temporis ſpatio, nouas armorum comportationes exigi per præſides eius prouinciæ: ut populi aut ea parare deſinant, aut non multa præparent, paraturi plura ſi daretur longius temporis ſpacium. Nos uerò quid opus erat uexari ad eum modum? quando enim de defectionis conſilio ſuſpecti fuimus? quando à pace alieni uiſi ſumus? ſtudia noſtra quotidiana quæſtusq; quos exercemus, nónne reprehenſione carẽt, & ad concordiam ciuitatis tranquillitatemq; faciunt? ſcilicet ſi arma domi habuiſſent Iudæi, plus quàm quadringentas domos amiſiſſent, unde bonis direptis exturbati fuerant. Cur igitur apud eorum ſpoliatores nulla eſt facta inquiſitio, an arma ſi non propria, certe rapta habeant? Verum ut iam dixi, totum id negocium dolus erat Flacci, pertinaciter nobis infenſi, & uulgum exaſperantis in nos, non parcendo uel mulieribus. nam non ſolum in foro, ſed & in medio theatro tanquam captiuæ corripiebantur, & ob quamuis calumniam in ſcenam trahebantur non ſine grauiſsimis cõtumelijs: deinde cognito eſſe eas alterius generis, dimittebantur. multas enim quaſi Iudæas comprehendebant priuſquam rem diligentius diſpicerent. quoties autem noſtræ comperiebantur, ex ſpectatoribus facti tyranni & domini, iubebant eis ſuillas carnes offerri: quas quotcunq; metu tormentorum guſtabant, ſine alia maiore uexatione dimittebantur. quæ uerò ſibi temperabant, tortoribus tradebantur ad cruciatus maximos: quod fuit eximium argumentum earum innocentiæ. ille tamen non contentus propria poteſtate, quærebat quomodo imperatore quoque ad nos infeſtandos abuteretur. poſtquam enim omnes honores, quos per leges noſtras decernere licuit, Caio exhibuimus, decretũ obtulimus præſidi, orantes ut quoniam non fuit permiſſum legationẽ mittere, ipſe id per ſuos nuncios tranſmitteret. Legit ille, annuens ad pleraq; capita: ſubridensq; & lætus, aut certe ſimulans læticiam: Placet, inquit, mihi per omnia pietas ueſtra. mittam hæc ut petitis, & legati fungar munere, ut ſentiat Caius ueſtram gratitudinem: eroq; teſtis probe notæ mihi ueſtræ popularis modeſtiæ atq; obedientiæ, nihil addendo præterea. nam ueræ laudes ſufficiunt. His promiſsis læti gratias egimus, ſpe præcipientes decretũ Caio perlectum. nec immerito. nam quæcunq; per præſides ſerio mittuntur, abſque longa mora perueniunt ad imperatoris noticiam. at ille noſtram uoluntatem

tatem parui faciens, decretum illud apud ſe retinuit, ut ſoli omnium qui ſub ſole ſunt hominum pro inimicis haberemur. an non hęc fuerũt multũ diuq́; cogitantis de ſtruendis nobis inſidijs, non tranſuerſum temere abrepti affe-ctu aliquo extemporaneo? ſed deus cui non negliguntur res mortaliũ, pro-culdubio fucatas eius adulationes, & illud iniquiſsimarum cogitationũ con ſiſtorium, quo malicioſis artibus petebamur, non multo poſt miſertus no-ſtri præuenit, & bene ſperandi occaſionem præbuit. nam Agrippa ubi ſu-peruenit Alexandriam, nobis enarrãtibus edoctus de inſidijs per Flaccum paratis in noſtram perniciẽ, opem rebus attulit periclitantibus: pollicitusq́; uelle ſeipſum id decretum in urbem tranſmittere, ut audio trãſmiſit cũ ex-cuſatione temporis, ne uiderentur Iudæi ſerius æquo ſuã pietatẽ erga opti-me de ſe meritorũ principum familiã expromere. uoluiſſe illos eam declara-re ab initio, ſed impeditos fuiſſe maleuolentia pręſidis, quo minus tẽpeſtiue id faceret. poſt hęc cœpit aduerſus illum ſuas uires expedire adiutrix iniuſte oppreſſorũ & ultrix facinoroſorum iuſticia: primũ affectus eſt noua calami tate atq́; ignominia, quali nemo ad eum diẽ, ex quo in Auguſti familia ſtabi litum eſt terræ mariſq́; imperium. Nam ſub Tiberio patreq́; huius Cæſare aliquot præfecti qui prouincias ſortiti poteſtatẽ legitimã in tyrannicam po tentiam uerterant, cum ſubditas ciuitates diuexaſſent malis non ferẽdis, cor ruptelis, rapinis, innocentum exilijs, indemnatorum ſupplicijs, Romam re-uerſi exacto magiſtratus tempore, poſtulati ſunt repetundarum, præſertim quando legati à prouincialibus ad imperatorem eos accuſaturi mitteban-tur. Tunc enim æquos ſe præbendo iudices, & auditis examinatiſq́; parti-bus, de nemine iniudicato ferebant ſententiam, nec in gratiam nec odium pronunciando, ſed quod iuſtum uideretur. At Flaccum in ipſo magiſtratu inuaſit infenſa malis uiris iuſticia, irritata nimijs eius iniurijs & iniquitati-bus. Oppreſſus eſt autem hoc modo. Putabat iam Caium depoſitis ſuſpi-cionibus placatum, uel per epiſtolas plenas adulationibus, uel propter pro lixas conciones ſæpe in laudem eius apud populum Alexandrinum habi-tas, uel quia maiori eius populi parti probabatur. Sed fefellit eum ſua opi-nio. infirmæ ſunt enim ſpes hominum malorũ, contrà quàm ſibi pollicen-tur infortunium ſe dignum incurrentium. Miſit enim Caius Baſſum centu-rionem cum cohorte ſua ex Italia. Is conſcenſo nauigio celerrimo poſt pau-cos dies non longe ab Alexandrina pharo ſubſtitit uergente iam die, iuſsis nautis in ſalo ſolis occaſum expectare, ut improuiſus adforet, ne Flaccus prę ſentiens motu excitato re infectã ſe abire cogeret. crepuſculo uero nauis ap-pulit, & Baſſus poſtq́; cum ſuis exſcendit pergebat ulterius ignotus & nemi nem noſcitans, donec inuento quodã milite qui obibat uigilias, iuſsit indica ri ſibi ædes præfecti militũ. cum hoc enim uolebat ſecretũ cõmunicare, ut ſi opus eſſet maiore manu, haberet ſociũ. cognito uero eum cum Flacco uoca-tũ eſſe à Stephanione liberto Tib. Cęſaris ad conuiuiũ, propere ad eas ædes cõtendit. cumq́; ſubſtitiſſet in propinquo, miſit è ſuis quendã ſpeculatũ, ſub ornatũ ſeruili habitu ne quis fraudẽ ſentiret. is obrepſit cõuiuio mixtus cæ-teris ſeruitijs, & diligenter cõſiderata perſpectaq́; Baſſo renunciauit omnia. qui ubi cognouit incuſtoditũ ueſtibulũ, & Flaccũ decẽ aut ad ſummũ quin-

decim comitatū mancipijs è miniſtris domeſticis, dato ſigno ſuis curſim irrupit. pars militum diſcumbentem ex improuiſo circumſtitit, propinantem cuidam, & cum conuiuis agentem comiter. Sed poſtquam Baſſus in medium prodijt, ad primum eius conſpectum attonitus obmutuit: cumq́ uellet ſurgere, ubi ſe circumuentū animaduertit, intellexit priuſquam audiret Caij uoluntatem, quid mandatum ſit militibus, quid ipſi mox euenturum. Sagax enim eſt mens ad momento percipienda etiam quæ non conficiuntur ſine longiore temporis ſpatio. cæteri conſurrexerunt. quorum nemo nō metu diriguit, timens ne pœnas daret eius conuiuij. nam fugere tutum non erat, ac ne poterant quidem occupatis exitibus. illum Baſsi milites ut iuſſum eſt abduxerūt ex hoc ultimo conuiuio. Oportebat enim eum a foco rapi ad ſupplicium, qui tot innocentiū domos focis uacuas fecerat. Id quod inauditum antea Flacco accidit, ut in ſua prouincia uiuus caperetur hoſtiliter, propter Iudæos opinor, quos funditus ſublatos cupiebat homo uanus & auidus gloriæ. Quod eo ueriſimilius ſit, quia tum captus eſt quando Iudæi populariter dies feſtos agunt per autumni æquinoctium in ſub dio ſtructis attegijs. quod feſtum erat tunc intermiſſum, magiſtratibus noſtris etiamtum incluſis carcere poſt intolerabiles cruciatus ac contumelias, plebe uero uniuerſa uicem illorū dolente haud ſecus ac ſuam, quamuis ne domeſticæ quidem calamitates ſuæ cuiq́ deerant. Tunc enim grauius feruntur moleſtiæ, quando per eas non datur feſtos dies celebrare, fruiq́ tranquillitate ac remiſsione animi, qualem id tempus requirit: ſicut ipſi tunc mœrore opprimebantur, cuius nullum inuenire ualebant exitum. Sic dolentibus ſub onere grauiſsimo, & domi conglobatis nocturno tempore, quidam nunciarūt comprehenſum hominem. illi rati ſe tentari falſo nuncio, tanto indignius ferebant ludibrium quo ſibi ſtruerentur inſidiæ. Sed poſtquā tumultus in urbe ortus eſt, uigilibus ultro citroq́ diſcurſitantibus, & quibuſdam equitibus in caſtra properantibus, alijs è caſtris in urbem pari feſtinatione recurrentibus, quidam rei nouitate moti ædibus egreſsi cognouerunt accidiſſe noui aliquid. Vt uero intellexerunt Flaccū captum abductumq́, tendentes manus in cælum, laudabant Deum, gratias agentes Deo rerum humanarum inſpectori, dicentes: Non gaudemus Domine pœna inimici, docti tuis ſacris legibus condolere calamitati hominum: ſed tibi meritas gratias agimus qui noſtri miſertus ſubleuaſti afflictiones continuas. atq́ ita nocte tota exacta in hymnis & canticis, ſummo mane portis effuderunt ſe in proxima littora. nam proſeuchas ſuas amiſerant. Ibi in loco puriſsimo ſtantes conclamarunt unanimiter: o Domine ſupreme rex mortalium & immortaliū, allegamus terram, mare, aerem, cælū mundumq́ uniuerſum noſtris gratiarū actionib. quæ ſola nobis ſunt reliqua: cæterarū creaturarū uſum ademerunt homines, pulſis urbe & urbanis ædificijs tū priuatis tū publicis, ut in terris ſoli ne priuatum quidem haberemus domiciliū iniquitate præſidis. At tu omnipotens ſpem tandem ſalutis facis his reliquijs, & incipis inuocatus annuere tuorū precibus: quandoquidē hoſtem totius noſtri generis autoremq́ calamitatū cunctarū, ſuperbum captantemq́ his factis nouam gloriam, ſuſtuliſti de medio hic in proximo; ne nos afflicti minus uoluptatis perciperemus

mus auribus, ſed tantumnon oculos paſceremus manifeſto melioris euentus præſagio. Huc acceſsit aliud quiddā non ſine diuina, ut uidetur, prouidentia. Cum enim orā ſoluiſſet hiemis initio (nā oportebat marinis quoq; iactari eum tempeſtatibus, qui elementa omnia facinoribus impijs polluerat) poſt plurimos labores ægre delatus in Italiā, confeſtim exceptus eſt à duobus infenſiſsimis accuſatorib. Lampone Iſidoroq;, pauloante ſæpius ab eis ut ſubditis ſalutatus dominus & ſeruator benemerentiſſimus. tunc uero ſenſit eos aduerſarios, & quidem non ex æquo, ſed longe præualentes, nō modo iure quo fidebant, uerumetiā fauore ſummi principis ac moderatoris rerum humanarū, quem uidebāt Flacco inimiciſsimū, ſed tunc ſumpturū perſonam iudicis, ne uideretur eum prædamnare ante iudicium, ſi non expectata accuſatione defenſioneq; ob priuatā ſimultatem ferret in eum capitalem ſententiam. Nihil autem eſt moleſtius q̄ maiores ab inferioribus & magiſtratus accuſari à ſubditis, haud ſecus quàm ſi herus reus poſtuletur à uernis ſuis aut emptis mancipijs. Fuit tamen hoc leue malum collatum ad aliud grauius. Nec enim è ſubditorum uulgo accuſatores conſpirarūt in eum ſubito, ſed totius præfecturæ tempore his potiſsimum inuiſus fuerat, Lampone etiā accuſato impietatis commiſſæ in Tiberium Cæſarem; & hac cauſa fatigato per biennium. Nam iudex malicioſe differebat ſententiam, ut etiamſi reus abſolueretur à crimine, ſaltem metu incerti euentus impendentis cruciaretur quàm diutiſsime, & uitam morte grauiorem uiueret. imò & poſtquam euaſiſſe uiſus eſt, aiebat ſe mulctatum facultatibus, quippe qui inuitus præfecturam gymnaſij ſuſceperat: ſiue homo ſordidus & illiberalis negabat ſibi tantas opes quæ huiuſmodi ſumptibus ſufficerent: ſiue minus poſsidebat, quàm antea præ ſe tulerat, tandem uero res ipſa declarauit minus pecunioſum fuiſſe quàm pro exiſtimatione, ut qui præter malis artibus parta nihil haberet. Ab actis enim erat apud præſides, cauſas promouens ex ordine. In harū cōmentarijs quædam delebat, quædā prætermittebat data opera, nonnunquam inſerebat quæ in iudicio dicta non fuerant: rurſum alia mutabat tranſponebatq; pro libito, è ſingulis ſyllabis atque etiam apicibus quæſtum faciens ſcriba ſedentarius: qui ſæpe conclamante populo appellatus eſt calamoſphactes aptiſsime, quòd ſcribendo calamo iugularet multos, hoc eſt miſeriores mortuis redderet: qui alioqui potuiſſent cauſam uincere fruique ſuis opibus, tunc uero paupertatem ferebant iniuſtiſſime, illo inimicis eorum uenditante alienas ſubſtantias. Non enim erat poſſibile prouinciæ ampliſsimæ pręſides meminiſſe negotiorū omniū, affluentibus alijs ſuper alias cauſis priuatis atq; publicis: præſertim cū non iudicijs tantū præeſſent, ſed etiā rationibus tributorū & uectigaliū, quibus maior anni pars impendebat. At iſte cū ex officio ſuſcepiſſet neceſſariā iuris cuſtodiā, et decretorū eius ſanctiſsimorū, uenalem habebat obliuionē iudicum, parti quæ uiciſſe debuerat, adſcribēs litē perditā, accepta largitione magis q̄ mercede: & ſuperiores faciebat qui iure ſuccubuerant. talis accuſator tunc Lampon exſtitit: nec minus ſceleſtus Iſidorus, homo turbulētus, factioſus, exercitatus in ſeditionibus, inimicus pacis trāquillitatisq;, idoneus uel excitandis uel augendis tumultibus, ſolitus circa ſe habere turbam promi-

ſcuam, diſtributam quodammodo. ſunt enim per eam urbem ſodalicia plurima, quæ nihil ſanum conſociat, ſed compotationes, ebrietates, debacchationesq; harum comites: ea Synodos & clinas uocant indigenæ. in his ſodalicijs pleriſq; Iſidorus Taraxipolis principatum tenet, Sympoſiarchi clinarchæq; titulo: & quoties collibuit aggredi aliquid inutile, ex compoſito præſto ſunt omnes, & iuſſa huius faciũt. is quoniam ſibi uiſus eſt multum apud Flaccum poſſe ab initio, deinde non in eodem haberi pretio, conducta opera hominum aliena quadra uiuentium, & ex acclamationibus forenſibus uictum parantium, iuſsit eos conuenire in gymnaſium. Quo mox completo, ſine cauſa Flaccum accuſabant, falſis criminationibus impetentes eum & obijcientes quæ nunquam fecerat, tam longis querelis, ut non Flaccus modo, ſed alij quoq; ad rem ſic inopinatam ſtupeſcerent, & id quod erat conijcerent, profecto in alicuius hæc fieri gratiam: quando nec ipſi clamatores paſsi eſſent quicquam indignum, & reliquos ciues noſſent nullis affectos iniurijs. Itaq; poſt deliberationẽ placuit corripi aliquot, & ex his ſcitari cauſam quæ homines inſanos in tantam egit rabiem. Comprehenſi non expectatis tormentis ueritatem faſsi ſunt: & quo res fieret compertior, indicarunt mercedem uel acceptam uel promiſſam in poſterum, tum per quos diſtributa ſit eius ſeditionis principes, locum etiam & tempus eius largitionis. Cumq; uniuerſa ciuitas indignaretur quòd ob male feriatorum quorundam imprudentiam inureretur ipſi publica ignominia, uiſum eſt ſinceriſsimæ parti populi, ut diſtributores mercedis poſtridie producerentur, & Iſidorum conuincerent, facta ipſi poteſtate pro ſe dicendi, ſi bene adminiſtrata republica iniquas pateretur calumnias. quod mandatum poſtquam eſt cognitum, non tantum honoratiores, ſed & uniuerſi ciues abſq; culpæ huius conſcijs, ad concionem uenerunt. ibi egregij miniſtri, ut facilius noſcerentur in locum celſiorem ſubducti conſpicui'que omnibus, coram arguebant Iſidorum autorem tumultus & conuiciorum quæ in Flaccum iacta ta fuerunt à conductis non mediocri ſumma tum uini tum pecuniæ. alioquin unde nobis, inquiunt, tanta copia? pauperes ſumus, & uix quotidianum uictum neceſſarium quærimus. Nec nos præſes affecit ulla iniuria, cuius nos exaſperet memoria: ſed ille nos concitauit, ſemper fortunatis inuidens, & oſor legitime conſtitutæ reipublicæ. Hæc agnoſcentes quotquot aderant, ut indicia peſsimæ uoluntatis hominis qui culpabatur, acclamabant, notandum ignominia, pars mittendum in exilium, pars afficiendum ſupplicio. Hi uincebant numero, & multi tranſibant in eorum ſententiam. Deniq; cuncti conclamant, necandum peſtiferum hominem, qui ex quo admotus ſit ad tractandam rempublicam, nullam ciuitatis partem illæſam reliquerit. Verùm ille ſibi conſcius fuga ſe ſubduxit, ueritus ne prehenderetur. Nec Flaccus amplius quæſiuit, ratus poſt eius ſpontaneum diſceſſum ciuitatem quieturam à contentionibus. Hæc memoraui prolixius, non ut refricarem ueteres iniurias, ſed quòd mirarer inſpectricem rerum humanarum iuſticiam, qua factum eſt, ut omnium infenſiſsimis obtingeret accuſatio præſidis, quo maioribus ille angeretur doloribus. Nec enim accuſatio per ſe tam moleſta eſt, quàm quoties ex profeſſo inimicis committitur. Quam

iſte

iſtè non ſolum pertulit ab infeſtis hominibus in quos paulo ante uitæ ne-ciſq; poteſtatem habuerat: uerum etiam manifeſte conuictus fuit, duplici ſane incommodo, quòd damnatus inſuper inimicis eſſet ludibrio, quæ con ditio uiro prudenti uidetur ipſa morte grauior. Quod enim ſolatium eius infortunij ſupererat? uno momento exutus eſt omni patrimonio, atq; eti-am his quibus ipſe rem familiarem auxerat, ornamentorum cum primis cu-pidus. Non enim patiebatur, ut quidam pecunioſi, diuitias iacere inutiles, ſed exquiſita uolebat omnia, pocula, ueſtimenta, ſtragula, ſupellectilem, & quicquid attinet ad eximium ornatum ædium: ad hæc famulitium do-meſticum lectiſſimum, uel forma & corporis habitudine, uel dexteritate in quotidianis miniſterijs. Nam in ſuo quiſq; officio ſi non primus erat, certe cedebat nemini. Id uerum eſſe hinc manifeſte colligitur, quòd cum pluri-morum damnatorum bona ſub haſta ſint uendita, ſolius Flacci omnia ſer-uata ſint imperatori, exceptis paucis quibuſdam, ne lex de damnatis lata uiolaretur. Ademptis bonis actus eſt in exilium procul ab omnibus conti-nentis prouincijs, hoc eſt à maiore potioreq; parte orbis habitabilis, imò & ab omnibus fortunatis inſulis. Nam in omnium ſteriliſſimam Gyarum in Aegæo ſitam deportatus fuiſſet, ni deprecante Lepido pro Gyaro Andrũ propinquam ei permiſſum eſſet incolere. Tum ab urbe uſq; Brundiſium e-andem uiam remenſus eſt, per quam ante paucos annos Aegypti contermi-næq; Libyæ præſes deſignatus iter fecerat: ut ciuitates quę tunc fortuna tu-midum oſtentantemq; ſe ſpectarãt, rurſum ſpectarent affectum ignominia. At ille cõmonſtratus digitis prætereuntium propter mutationem repenti nam, grauiore dolore premebat̃, exacerbante ſe uſq; calamitate nouis caſu-um acceſſionibus, quemadmodum in morbis recidiuis uſu uenit, qui pau-lo ante ſe remiſerant. Traiecto autem Ionio ſinu legebat oram uſque Corin-thum, procurrentibus ciuitatibus maritimis ad uix credibile ſpectaculum. Quoties enim exſcenderet concurſus fiebant, malorum ut inſultarent, re-liquorum ut condolendo ex aliena fortuna exemplum ad modeſtiam ſibi ſumerent. ibi tranſmiſſo iſthmo à Lechæo Cenchreas nauale Corinthio-rum, importunitate cuſtodum coactus eſt ſine mora proficiſci, aſcenſa'que parua oneraria ſoluere, quando uento contrario multum fatigatus ægre Pi-ræum tenuit. Vbi uero tempeſtas deſijt, præteruectus Atticam uſque Su-nium promontorium, mox'que ex ordine ſitas inſulas, Helenam, Ceam, Cythnum, & deinceps alias, poſtremo ad Andrum quam petebat peruenit. eam procul conſpicatus miſer, lachrymis tanquam è fonte per genas ma-nantibus cum planctu amaro'que gemitu hæc uerba protulit: Viri cuſto-des & deductores, pulchrum ſanè locum & fortunatam inſulam Andrum accipio pro beata Italia Flaccus natus educatus eruditusq; Romæ, nepo-tum Auguſti ſodalis & condiſcipulus, Tiberij quoque Cæſaris inter præ-cipuos amicos habitus, & eius primariæ poſſeſſioni Aegypto procurator datus per ſexennium. Quæ'nam eſt hæc tanta mutatio? nox interdiu, qua-ſi per ſolis deliquium, meam uitam occupat. Quomodo uocabo hanc inſu-lam? exiliúmne, an nouam patriam, an portum & refugium miſerum? ſe-pulchri nomen ei maxime conuenit. Siquidem infelix ego meipſe quodam-

modo in monumentum inſero. Aut enim præ dolore uitam miſeram finiam, aut ſi potero diutius ſupereſſe, longam mortem perpetiar. inter hæc lamenta nauis ad portum appulit, ille uero exſcendit demiſſo capite, calamitate preſſus tanquam onere grauiſſimo, ut ne oculos quidem attollere uel poſſet uel auderet, propter obuios, & ad uidendum confluentes, qui utrumque uiæ latus occupauerant. Tum cuſtodes productum ad Andriorum populum oſtenderunt omnibus, conteſtati eos, exulem ſe perduxiſſe in inſulam. Atque ita functi ſuo miniſterio diſceſſerunt. Tum uero Flacco neminem notum iam uidenti dolor recruduit, exacerbatus nouis imaginationibus, dum circa ſe animaduertit ſolitudinem, ut optabilius duceret ferro perire in patria. Adeo trepidabat, ut non aliter quàm inſanus proſiliret ac ultro citro'que diſcurreret, manus complodens, femora percutiens, humi ſe affligens, & clamitans, En Flaccus ille paulo ante præſes magnæ Alexandriæ principis urbiuin, Aegypto præfectus prouinciæ feliciſſimæ, cuius nutum obſeruabant tam multa hominum eius regionis milia, qui quotidie deducebatur à turbis innumeris. An ſomnium erat illud non ueritas? dormiens uidebam illam felicitatem, uanas imagines anima, fingente ſibi quod nuſquam erat. Deceptus ſum profecto, umbræ non res erant, & fallaces ſpecies illudentes oculis. Nunc uelut experrectus nihil inuenio, abierunt ſimul omnes illæ fortunæ ſplendidæ cum quibus olim conſuetudinem habui, extinctæ ſunt momento temporis. Cum talibus ſemper colluctabatur cogitationibus, præ pudore deuitans conuentus hominum, nec in portum nec in forum prodire ſuſtinens, ſed incluſus domi tanquam in fouea, ne limen quidem audens tranſcendere: interdum autem progreſſus mane ſummo, cubantibus etiamtum alijs, clam ſubducebat ſe ex oppido, & exigebat totum diem in ſolitudine, deuitans occurſus fortuitos, & uexans ſeipſum recenti calamitatis memoria, arrodensq; ſuum cor miſere: ac noctu demum reuertebatur, ueſpere optans auroram, quod horreret tenebras & obuerſantes dormienti ſpecies, mane rurſum cupiens aduentum ueſperi. Nam ipſe ſecum circumferens caliginem abhorrebat ab omni hilaritate. Poſt aliquot autem menſes ruſculo empto in eo plerunque degebat ſolitarius, deplorans ſuum infortunium. Fertur aliquando media nocte uelut furore correptus proſiliſſe è ſua uillula, ſublataq; ad cælum & ſtellas & illum uerum mundi ornatum facie exclamaſſe: Rex deorum & hominum, ergo cordi tibi ſunt res Iudæorum, nec mentiuntur tuam prouidentiam: ſed illi potius errant, qui negant eos foueri tuo prſidio, cuius ego ſum argumentum certiſsimum. Quantum enim in Iudæos debacchatus ſum, tantum ipſe pertuli. Paſſus ſum eorum bona diripi, data prædatoribus licentia, ideo paterna materna'que hæreditate priuatus ſum, & his quæ uel donata uel quocunq; modo acquiſiui. Probroſe quondam inquilinos uocaui cum ciues eſſent, ut gratificarer inconditæ multitudini, quæ his inimica me miſerum decipiebat ſuis adulationibus: ideo patior ignominiam, exul eiectus toto orbe habitabili, hic includor. in theatrum producti quidam iubente me, in conſpectu inimicorum iniuſte flagris cæſi ſunt. Ergo ego iure optimo traductus ſum, non per unius ciuitatis thea-

trum

trum, contumelioſe cruciatus miſero animo priuſquam corpore: ſed per totam Italiam uſque Brundiſium, per totam Peloponneſum uſque Corinthum, per totam Atticam medias'que inſulas uſque Andrum meum carcerem, certus non eſſe hunc finem mearum calamitatum, ſed alias latere in inſidijs, ut paria referantur paribus. Interemi quoſdam, interiment me alij. Me conniuente quidam lapidibus ſunt obruti, quidam uiui combuſti, quidam raptati per forum medium, donec fruſtatim lacerarentur. Horum facinorum pœnæ me manent ſat ſcio, & diræ iam ſtant tanquam in carceribus, ut obice rupto properent in meam perniciem: imo iam in horas præmorior, multas mortes ſuſtinens ante illam ultimam. Atque ita ſæpe territabatur, horrore quatiente membra omnia, animo quoque contremiſcente anhelo'que pectore, quandoquidem ſpes eum deſtituebat, unica uitæ mortali addita conſolatio. Nullum unquam ſolicito felix oblatum eſt auſpicium, rumores aduerſi afferebantur: moleſtis uigilijs ſomni ſuccedebant turbidi. Efferabatur ſolitudine, quid conuerſatio? nihil ei uidebatur inſuauius oppidanorum conſuetudine. Ruri ab opprobrijs tutum faciebat ſolitudo, non item à periculis. Si quem lento paſſu incedentem uideret, ſuſpicabatur cogitare ſibi perniciem: ſin properantem, mox mentem ſubibat: atat hic me perſequitur, non temere feſtinat. Blandus inſidiatur, libere loquens contemnit. Cibus potus'que mihi præbetur ſicut mactandis pecudibus. Quouſque tandem ferreus durabo in tot caſibus? ſcio me molliorem quàm ut mortem mihi conſciſcam: nimirum hoc quoque uetat meus genius, ne cito abrumpam uitam miſeram, ut malum dilatum cumulet ineat'que apud iniuſte per me necatos uberiorem gratiam. Talia reuoluens animo, trepidus expectabat finem fatalem. At Caius natura ſæuus & pœnis inſatiabilis: non ut alij ſemel punitos omittebat, ſed iram continuans ſemper eis nouos caſus moliebatur: Flaccum uero præ cæteris oderat, ut etiam in alijs ſuſpectum exoſum'que haberet idem uocabulum: ſæpe'que pœniteret eum quod exilium prætuliſſet capitali ſententiæ: & quamuis deprecatorem Lepidum magnifaceret, tamen culpabat, ita ut ille ſibijpſi timere inciperet, ne grauius plecteretur, quod pœnæ leuioris autor fuiſſet. Ergo cum nemo iam auderet preces interponere, gliſcente ira quam tempus hebetaſſe debuerat, creſcebat malum haud ſecus, quàm quoties morbus intermiſſus repetit corpora. Tunc enim incumbit ſæuior.

Ferunt aliquando noctu interrupto ſomno Caium cogitaſſe de honoratis exulibus, qui ſub nomine infortunatorum uitam otioſam, quietam, uere'que liberam agerent, quam ipſe peregrinationem malebat appellare, quàm exilium. Nulla enim eis deeſſe commoda, & ſupereſſe quietem atque tranquillitatem: nec deſiderari ab illis aut requiri delicias, cum fruantur uita ſecura ac philoſophica, contenta modico. Mox'que iubet illuſtriſsimum quemque ac nobiliſsimum necari, notatis ſingulorum nominibus, & Flacci ante alios. Vbi uero ad Andrum appulerunt percuſſores, Flaccus forte fortuna rure in oppidum reuertebatur: illi è portu occurrebant, & è longinquo ſe conſpexerunt inuicem. Statim ſenſit quò tenderent (eſt enim præſaga mens præſertim in aduerſis rebus) ac mox

deflexit à uia, fugiens quantum poterat, immemor ſe non in continente de-
prehenſum ſed inſula, ubi mari clauſo quid proderat celeritas? alterutrum
enim neceſſe fuit, aut pertinaciore fuga in altum ferri præcipitem, aut com-
prehendi in littore. Satius autem erat in terra quàm in mari perire: quando-
quidem hominibus & cæteris terreſtribus locum peculiarem natura ter-
ram aſſignauit, ubi non ſolum uiuant ſed & moriantur, ut quæ naſcentes
excepit, eadem fato functos recipiat. Illi ſumma contentione fugientem aſ-
ſequuntur: ac mox pars foueam fodiunt, pars clamantem reluctantemq́ tra
hunt: quapropter toto conſauciatus eſt corpore, more ferino ruens in uul-
nera. Nam ſubinde complexus alios atque alios, cum tranſadigere ferrum
non liceret, petebatur obliquis ictibus, & ipſe in cauſa fuit, ut conficeretur
crudelius, conciſus manus, pedes, caput, pectus, latera, ſicut uictimæ ad ui-
ſcerationem, iuſtitia pro tot iniuſtis Iudæorum mortibus pares pœnas exi-
gente ab uno corpore. Itaque totus is locus perfuſus erat ſanguineis riuu-
lis, diſſectis uenis compluribus: & dum cadauer traheretur in foueam, fru-
ſtatim lacerabatur, præciſis neruorum compagibus, quibus ante cohæſe-
rat. Hæc ſunt quæ Flaccus pertulit, argumento certiſſimo, non negligi res
Iudæorum à deo, nec deſtitui eius auxilio.

PHILONIS IVDAEI
DE VIRTVTIBVS ET LEGATIONE AD CAIVM.

QVOVSQVE tandem nos ſenes erimus pueri, corpo-
re quidem per ætatem cani, animo uero propter im-
peritiam infantes admodum, ut qui fortunam rem
inconſtantiſſimam putamus ſtabilem, inſtabilem ue
ro naturam, cum ſit firmiſſima. permutamus enim re
rum ęſtimationem ſicut in luſu calculorum, dum for
tuitis plus diuturnitatis tribuimus quàm naturalib.
& his plus infirmitatis quàm alteris. Cauſa eſt quia uin-
cunt præſentia hominum imperitorũ futuri iudicio, qui malunt ſenſui falla-
ci quàm ſecretæ cogitationi credere. oculis enim quæ in promptu & conſpicua
ſunt percipiũtur, ratione penetrãt ad futura & inuiſibilia. Cuius uiſum acu-
tiorem quàm oculorũ corporis, hebetamus, alij mero ſaturitateq́ ſuffuſum, alij
ruditate uitio maximo. ueruntamẽ noſtra hæc tempora, & quæ inciderunt
in ea res multæ magnæq́, ſatis nobis perſuadent ut credamus eſſe diuinam
prouidentiã, & præcipue curare ſupplices religioſosq́ homines, ut omnipo
tentis patris regisq́ ſortẽ hæreditariã. id genus hominũ Chaldaice Iſrael uo
catur, quod interpretatur uidẽs deũ: res ut mihi uidetur pluris æſtimãda quàm ullæ o-
pes uel priuatæ uel publicæ. nã ſi ſeniorũ aut præceptorũ, aut magiſtratuũ,
uel

uel parentum aſpectus mouet ad reuerentiam & modeſtiam, & ſua præſentia uitam moresq́ corrigit: quantum putamus ad honeſtatẽ uirtuteq́ præſidium cõtingere animæ, ſi emergẽs ſupra omnes creaturas, deũ increatũ ſpectare didicerit, ſummũ illud bonũ pulchrũ, felix beatumq́, & quod uere dicere licet bono melius, pulchro pulchrius, beato beatius, felicitate ipſa felicius, & ſi quid dici poteſt perfectius. non poteſt enim ſermo aſſequi & attingere deum ſuperiorẽ ſe modis omnibus, ſed retro relabitur, cũ non poſsit proprijs nominib. ceu gradibus aſcendere ad manifeſtationẽ nõ dico eius Qui eſt, quem ne totũ quidẽ cęlũ in uocẽ articulatã uerſum poteſt eloqui, ſed uel poteſtatum eum ſtipantiũ, creatricis, regiæ, prouiſoriæ, cæterarumq́ bonis præmia malis pœnas diſpenſantium. ſi quidem etiã ultrices collocandę ſunt in beneficarum ordine: non ſolum quia iuris ſunt pars, quod naturaliter conſtat & abſoluitur ex honore bonorum uindictaq́ malorum: uerum etiam quia non raro animaduerſio caſtigatos peccatores reducit ad mores ſobrios, aut certe obſiſtit quo minus pergãt in ſuis ſceleribus. nã aliorũ pœnæ emendant alios, ueritos ne in ſimiles incidant. quis ẽm uidens Caiũ poſt Tib. Cæſaris obitum potitũ terræ marisq́ imperio, in tanta trãquillitate inſtitutisq́ optimis, & prouinciarũ pace ac concordia, conſentiente ſeptentrione, meridie, oriente, occidenteq́, Barbaris Græcisq́ conſociatis, & exercitibus cum oppidanis, hisq́ uiciſſim cum illis pacate conuerſantibus ut fruerentur officijs & commercijs mutuis: non admiratus fuiſſet felicitatem tam inſignem & uix enarrabilem, una hæreditate cumulatam bonis ingentibus, theſauris argento auroq́ refertis, partim rudi infectoq́, partim moneta ſignato, partim fabrefacto ad exornandos poculis & id genus uaſis menſarũs abacos: ad hæc pedeſtres, equeſtres naualesq́ copias, reditus affluentes tanquam è fonte perpetuo, poteſtatem in partes præcipuas orbis eius qui proprie habitabilis dicitur, duobus finitus fluminibus, Euphrate Rheno'que, hoc diſiungente Germaniam & feroces nationes alias, illo Parthiam Sarmaticasq́ gentes ac Scythicas nihilo mitiores Germanicis. Erant inquam ab ortu ad occaſum quemcunq́ oceanus ambit, & quædam trans oceanum plena lætitia publica, gaudente feſta pace Romano populo cum uniuerſa Italia prouincijsq́ omnibus tum Europeis tum Aſiaticis. nam ſi unquam ante ſub imperatore aliquo, tunc maxime ſibi uidebantur non iam ſperare, ſed certò tenere uſumfructum commodorum publicorum priuatorumq́, & felicitatem plenariam fortunante cũcta numine. Erat igitur uidere nihil aliud per ſingulas urbes quàm altaria, uictimas, ſacrificia, candidatos, coronatos, hilares blandosq́ uultus omnium, feſta, celebritates, muſica certamina, circenſes, comeſſationes, peruigilia cum citharis ac tibijs, uoluptates, remiſſiones, inducias, oblectationes uarias cunctorum ſenſuum. tunc nullum diſcrimen erat inter diuites & pauperes, claros & humiles, creditores & debitores, heros & ſeruos, exęquãte iura tempore, ut iam fidem inueniret deſcriptum in poetarum fabuloſis figmentis ſaturnium ſeculum: tanta erat ubertas & annonæ felicitas, tanta hilaritas, & ſecuritas, totas familias totasq́ plebes occupans noctu pariter ac interdiu per ſeptem primos menſes perpetuos. Octauo autem grauis morbus Caium inuaſit, quia frugaliorem uictus rationẽ & ſalubriorem

ſalubriorem qua uſus ſub Tiberio fuerat, mutauit in luxū regiū: multum eñ abſumebat meri cupediarumq́, & pleno uentre nō ſatiabat cōcupiſcentia. accedebāt eò balnea parū tēpeſtiua, tū uomitus rurſumq́ cōpotationes, & uoluptates uētris ac eorꝝ quæ ſub uētre ſunt, uolutationesq́ cū fœminis ac pueris, & quicq́d uel animo uel corpori noxiū coniunctionē eorꝝ conaē diri merc. quandoquidē temperātię merces eſt robur & ſanitas, intemperātię uero morbus & imbecillitas uicina mortis proxima. is morbus poſtq́ fama uulgatus eſt, mari etiā tum nauigationib. idoneo, per initiū autūni quæ fere poſtrema ſolet eſſe nauigatio reuertentiū ad proprios portus ab omnib. emporijs, præſertim eorum qui nolunt hiemare apud gentes exteras: mutata illa prius delicata uita in mœſticiā, continuò domus omnes & ciuitates omnes triſti habitu repletæ ſunt, æquāte paulo ante præteritā lætīciā mœrore proclinato in diuerſam partem alterā. omnes enim unā ægrotabāt prouinciæ, & quidem ipſo imperatore grauius. ille eñ languebat ſolo corpore, hæ uero animo, ſollicitæ deſperabundæq́ de pace cōmodorumq́ ſuorū uſu libero. ſubibat enim mentē memoria calamitatū exoriri ſolitarꝝ in orbato ſuo principe imperio, ut ſunt bella, rapinæ, uaſtationes agrorꝝ, expulſiones colonorꝝ, direptiones bonorꝝ, captiuitates, mortes, terrores & pericula, quorꝝ omniū remediū ſitum putabāt in ſalute ſui principis. itaq́ remittente ſe morbo, breui ſecuta eſt gratulatio uel extremorꝝ finiū. fama enim nihil uelocius. arrectæq́ erant omnes ciuitates rumorꝝ gratiorū auidę, donec lætum nuncium acceperunt, reualuiſſe omnino Cęſarē: atq́ ita quaſi ſalutē ipſi recepiſſent, reuerſi ſunt iterꝝ ad hilaritates cūcti cōtinentis & inſularꝝ incolę. nemo enim meminit unq́ tantā fuiſſe unius alicuius gentis aut regionis lætīciā publicam ob ſaluti reſtitutum ſuū principem, quāta tum fuit uniuerſi orbis ob Caij ſalutem, mox ut ſe cœpit recolligere. nam ac ſi tum primum feram & paſtoralem uitam in ſocialem ciuilemq́ inciperent uertere, & è deſertis ſpeluncis in ciuitates munitas migrare, & poſt uitam ſine magiſtro actam parere paſtori mitioris gregis ductoriq́ legitimo, gaudebant ignari ueritatis. Cæcutit enim humana mens, nec intelligit quid ſit uere utile, ſequendo magis coniecturas quàm ſcientiam. itaq́ non multo poſt ille ſperatus ſeruator beneficentiſſimus, qui uidebatur nouis felicitatum fontibus inundaturus Europam & Aſiam, profuturis priuatim ac publice, iuxta prouerbium ab ipſo lare orſus, erupit in ſæuiciam, uel potius aperuit quam diſſimularat hactenus. Suum enim patruelem & imperij cohæredem, & propiorem ſucceſſorem Tiberij, quod hic natura, ipſe adoptione nepos eſſet, occidit cauſatus ab eo ſe petitum inſidijs, quod crimen ne in ætatem quidem illius competebat. uix enim tum primā adoleſcentiam miſellus attigerat: & ut quidam aiūt, ſi paulo diutius uixiſſet Tiberius, Caius iam tum ſuſpectus ſublatus fuiſſet è medio, germanus uero nepos ſolus declaratus fuiſſet auiti ſucceſſor imperij. Verùm ille fato conceſsit prius quàm exſequeretur ſua conſilia. Cæterum Caius ad fraudandum communi iure ſocium arte uſus eſt, ratus ſe hoc pacto euaſurum calumniam. Fuit autem id commentum huiuſmodi: Conuocatis optimatibus, Vellem, inquit, hunc cognatione patruelem beneuolentia fratrem, iuxta extremam Tiberij uoluntatem, in imperij

ſocietatem

ſocietatem aſſumere.ſed ipſi uidetis eum admodum puerũ opus habere curatoribus,pædagogis,præceptoribus. alioquin quid mihi contingere poteſt optatius,quam tanto imperij pondere non onerari unũ corpus unamq́ animam:& habere me à quo pro parte ſua ſubinde adiutante ſubleuer. Equidem,inquit, plus quàm pædagogum uel curatorem uel præceptorem ei me fore iam nunc profiteor,& me patrem appellari,illum filiũ,iubeo. Poſt deceptos his uerbis qui adfuerant optimates unà cum adoleſcentulo,ꝙ ei hæc adoptio non tam daret ſperatum imperiũ, ꝙ iam ante datum adimeret,cohæredi collegæq́ inſidias ſecurus ipſe cœpit ſtruere. Nam Romano iure filius in poteſtate patris eſt,& alioquin imperator pro poteſtate gerit omnia, nemine audente aut ualente rationem ab eo repetere. Hunc igit̃ ſibi ratus aduerſarium uelut in certamine proſtrauit, nil miſeratus puerũ ſecum educatũ familiaremq́ præmaturo fato cadentem, principatus patrimonijq́ ſocium, qui multorũ ſpe Tiberio ſucceſſor deſtinatus fuerat propter cognationem proximam.Nepotes enim poſt parentũ obitũ aui cenſent pro filijs. Fertur iuſſum ſua manu ſe interimere adſtantibus tribunis ac centurionibus & uetitis adiuuare ſceleſtũ facinus, quaſi nefas eſſet imperatorũ poſteros necari alienis manibus.Nolebat enim uideri iuris oblitus in patranda ſumma iniuria,& ſanctitatis in ſcelere meminerat, illudens ueritati ſimulationibus. Tũ puer imperitus,qui nunquam cædem fieri uiderat,nunquam in armis ſe exercuerat, ut ſolent adoleſcentes regij pacis tempore ſimulacra pugnarum ciere, primum ceruicem præbebat uenientibus:cumq́ illi detrectarent,ſumpta ſica ſcitabatur cui loco letale uulnus deberet infligere, ut infelicem uitam abrumperet: impetratoq́ hoc miſerabili officio, primum id atque ultimum ab his magiſtris didicit, coactus homicida ſui fieri. Vbi uero primum maximumq́ certamen Caius confecit ex ſententia,nemine ſuperſtite quem maleuoli principem ei poſſent opponere, ad ſecundum ſe mox parabat aduerſus Macronem, quo adiutore uſus fuerat, non ſolum poſtquam adeptus eſt imperium: id enim adulatorum eſt, felices colere: ſed & in principatu parando. Nam Tiberius ſenex callidus & in noſcitandis occultis hominum uoluntatibus perſpicaciſsimus, nec minus prudens quàm potens, crebris de Caio tangebatur ſuſpicionibus, eſſe illum infenſum uniuerſæ Claudiæ familiæ, fauereq́ ſoli materno generi: proinde metuebat nepoti, ne relictus puer non diu ſuperſtes foret: & alioquin iudicabat indignum tanto imperio hominem inepto ad ciuilem conſuetudinem ingenio moribusq́ inconſtantibus præditum. Videbantur enim alieni à decoro præ ſe ferre quandam inſaniæ ſpeciem,adeo tum dicta eius tum facta parum ſibi conſtabant:quibus tamen rebus conatu omni Macro medebatur quoad fieri poterat, ſuſpiciones eximens Tiberio, ne metu de nepote ulceraretur eius animus. aiebat enim Caium obſequentem illi & beneuolum, & ualde patrueli amicũ ac deditum, in tantum,ut libenter ſoli cederet imperium, ſed obſtare uerecundiam, quod id non uideatur è republica: & hanc eſſe cauſam cur quamuis ſimplex, haberetur à quibuſdam inconſtans & uarius. Quod ſi quando parum promoueret rationibus uериſimilibus, depaciſci non dubitabat,fideiuſſorem ſe offerens: quando quidem iam ſatis approbaſſet ſuã erga

erga Cæſares beneuolentiam, & priuatim erga ipſum Tiberium, tum cum detecta oppreſſaq́ꝫ ſe executore fuit Seiani coniuratio. & ut compendio dicam, erat laudator Caij maximus, ſi laus uocanda eſt defenſio contra ſuſpicionum cauſas & incertas obſcurasq́ꝫ criminationes. Nam in ſumma quicquid pro germanis fratribus ac filijs afferri poterat, hoc totum & amplius etiam Macro afferebat pro Caio apud Tiberium. in cauſa fuerunt, ut multorum fertur ſermonibus, non ſolum eius officia mutua quibus colebat Macronem qui tum erat penè columen imperij, ſed & uxor Macronis propter quiddam tectum ſilentio: quæ quotidie maritum incitabat, ne ullam occaſionem fauoris & iuuandi iuuenis prætermitteret. eſt autẽ ad impellendum uirum efficax impudica mulier, ut quæ blandior fit propter conſcientiam. At ille ignarus probri domeſtici, & ratus ab amore cõiugali proficiſci eas blanditias, imprudens ſuis artibus gratificabatur inimicis quos putabat amiciſſimos. Itaq; ſæpe ſeruatum à ſe conſcius, libere monere ſolebat nihil ſuſpicãs. Quærebat enim ut bonus opifex gloriam ex diuturnitate ſui operis, ueritus ne aut ſuapte incuria rueret, aut deſtrueretur ab alijs. Ergo ſi quando uideret dormientem in conuiuio, excitabat, nec decorum id nec ſatis tutum exiſtimans. dormiens enim exponit ſe inſidijs. itidem inſane ſpectantem ſaltatores ita ut unà geſticularetur, aut ad mimorum ſcurilia dicteria non ſubridentem ſed cachinnantem pueriliter, aut non temperantem ſibi quin citharœdis choris'ue ſuccineret, fodicabat cubito aſſidens aut accumbens proximus, & cohibere conabatur. interdum in aurem inſuſurrabat ne quis audiret alius, blande admonens: non decet te alijs in audiendo ſpectandoq́ꝫ & uſu cæterorum ſenſuũ eſſe ſimilem, ſed tantum debes in ratione uiuendi excellere, quanto eminentiorem te fortuna conſtituit: abſurdum enim fuerit terræ mariſq́ꝫ principem cantibus, ſaltationibus, cauillis & huiuſmodi nugis ſuccumbere. oportere illum ſemper & ubique meminiſſe maieſtatis imperatoriæ, tanq́ꝫ paſtorem gregi præpoſitum, & undecunq; dictis factiſq́ꝫ in melius proficere. addebatq́ꝫ, quoties contigerit te intereſſe gymnicis aut ſcenicis aut circenſibus ſpectaculis, non ſtudia ſed induſtriam conſidera, ſic cogitans: Si iſta quæ uitæ non proſunt, quòd ſolam uoluptatem ſpectatoribus pariant, tamen quibuſdam elaborantur tanta diligentia, laudem à turba mirabunda captantibus, & coronari ac præconis uoce uictorem declarari amplum præmiũ exiſtimantibus, quid oportet eum agere qui profitetur artem longe præſtantiſsimam? ea eſt imperandi ars, cuius ope colitur quantũ eſt bonorum agrorũ ſiue montanorum ſiue campeſtriũ, nauigatur totũ mare ſine periculo, ob commercia quibus diuerſiſſimę terræ ſua bona communicant indigentibus, & uiciſſim illarum copia ſuam ſubleuant inopiam: nam inuidia totũ orbem nunquam occupauit, imò ne partes quidem eius maiores, Europam uniuerſam aut Aſiam: ſed uenenoſarũ more beſtiolarũ cauernas habitat, quoties unum aliquod pectus ſubrepſit aut unam familiam, aut ad ſummũ unam ciuitatem atq; alteram: amplas regiones & nationes non accedit, præſertim ex quo ueſtra gens auguſta potita eſt rerum dominio. nam quæcunq; noxæ prius uerſabantur in medijs urbibus, pulſæ ſunt ad extremas tartari latebras, & pro his inducta commoda ab ultimis terræ mariſq́ꝫ finibus

finibus in has noſtras regiones, atq; hæc omnia tibi ſoli gubernanda commiſſa ſunt. à natura igitur in puppi celſa collocatus ad gubernacula, rege nauem qua generis humani ſalus uehitur, non aliunde magis uoluptatem capiẽdo, quàm è ſubditis per te adiutis aliquo beneficio. Ab alijs enim alia exiguntur uel priuatim uel publice, à principe proprie expectantur bona conſilia, quorum executio proſit ſubiectis populis: utq; larga manu ac mente ſua bona impartiatur, his tantum exceptis quæ ob incertos caſus futuros ſeruari prouidentia poſtulat. talibus uerbis eum incantabat ille infelix monitor cupiens meliorem reddere. at is homo contentioſus uergebat in contraria, quaſi ad illa impelleretur, & caſtigatorem impudenter reijciebat: interdum etiam procul uenientem conſpicatus, ſic alloquebatur proximos. Adeſt præceptor iam ſuperuacuus, pædagogus non amplius pueri, prudentioris ſeipſo monitor, qui ſubdito imperatorem obedire poſtulat non rudem regiarũ artium, quarum magiſter uideri uult, ſed à quo ipſe doctus neſcio. Mihi certe ab incunabulis contigerunt educatores plurimi, patres, fratres, patrui, patrueles, aui, proaui, iam inde à primis Romanis principibus per paterni materniq; generis ſeriem cognatione proximi: nequid dicam de uirtutum ſeminibus quæ innaſci ſolent in principe. Quemadmodum enim corporis animiq; forma, habitu, geſtu, conſilijs, actionibus, prognati maiores ſuos referunt, eodem modo probabile eſt in ipſo ſemine deliniari quandam habilitatem dignam principe. & audebit aliquis indoctus me, qui in materno utero & naturæ officina imperator formatus fui nondum in lucem editus, docere artes imperatorias quas dudum probe calleo? an credere fas eſt, in mentem uenire poſſe ciui paulo ante priuato & humili regia conſilia? attamen impudenter audent præire nobis imperatoria myſteria, quibus ipſi uixdum initiati ſunt. Sic ille paulatim à Macrone alienabatur, quærens contra eum falſa, ſed utcunq; probabilia crimina. Sunt enim quidam ingenioſi ad commiſcenda ueriſimilia. Tunc autem ex huiuſmodi Macronis uocibus arrepta fuit occaſio. Meum Caius opus eſt. à me magis, aut certe non minus, quàm à ſuis parentibus eſt genitus. ter non ſemel eum Tiberio ſæuienti & ad necem poſcenti eripui meis deprecationibus. poſt obitũ quoq; illius cum mihi parerent prætoriani milites, id ſatellitium in manus ei tradidi, admonitum prius, uno tantum uiro eſſe opus, de cætero integrum & incolume manere imperium. His ut ueris quidam aſſentiebantur, quia nondum pernouerãt mores Caij fucatos & mutabiles, ipſo ſimulando diſsimulandoq; tegente ſuam uafriciem & inconſtantiam. Veruntamen poſt non multos dies ille infelix ſublatus eſt è medio unà cum uxore, extrema pœna repenſa ſibi pro immodico ſtudio. nec aliam ingrati pro meritis referre ſolent gratiam, pro quibus libenter damnum dant ſuis benefactoribus. Certe Macro, qui ſedulo ambitione magna pariq; conatu dedit operam, primum ut ſeruaret Caium, deinde ut imperium ſoli adſtrueret, talem mercedem retulit. Fertur enim miſer coactus ſeipſum interficere, uxor quoq; habuiſſe eundẽ exitũ, quamuis putaretur conſtuprata à Cæſare. ſed negant in amore firmum præſidium, propter crebra eius affectus inconſtantiſsimi faſtidia. cæterum poſtq; & Macro cum omnibus domeſticis mactatus eſt, tertium certamen Caius maiore do

lo aggreditur. fuerat ei ſocer M. Silanus, uir magnanimus & cum primis illuſtri natus familia. hic poſt immaturo fato abſumptā filiam, tamen nō deſijt generum colere paternis officijs, ſperans (ut par erat) mutuam beneuolentiam tanquàm à filio, ignarus quàm inanes fallacesq́ ſpes foueret. afferebat enim ſemper ſermones pertinentes ad corrigendos mores uitamq́ principis, nihil diſſimulans & libere monens quid eius maieſtatem deceat, fretus tū eximia nobilitate, tum familiaritate domeſtica. nec enim ita dudum filia defuncta fuerat, ut affinitatis iura uaneſcere debuerint, ſed hærebat etiam tum recens memoria exhalantis animam. At ille officium interpretatus contumeliam, quòd ſibi uideretur prudentiſsimus, temperātiſſimus, fortiſſimus, iuſtiſſimus, oderat hominem hoſtiliter ſicut monitores cæteros. ratus igitur hunc quoq́ eſſe obſtaculum ſuis cupiditatibus, ualere iuſsit manes extinctæ coniugis, & patrem illius, ſuum uero ſocerum dolo peremit: atq́ ita magnatum alia ſuper aliā cædes uulgabatur rumoribus, ſceleratis facinoribus nemine non obloquente, nec tamen aperte præ metu, ſed ſuſurris clancularijs. Verùm non multo poſt mutati (ut eſt uulgus inconſtans dictis, factis atq́ conſilijs) uix credentes tam repente alium redditum qui prius bonus & per humanus ſit habitus, atq́ etiam ciuilis liberaliſq́, excuſationes cōminiſcebantur: de patruele cohæredeq́, quòd naturæ leges ſocietatem non ferant imperij. Præuentum eſſe illum nece, qui occiſurus erat alterum ſi fuiſſet ipſe fortior. non tam patratum eſſe homicidium, quàm diuina fortaſſe prouidentia ſublatum adoleſcentem ad utilitatem humani generis, ne in partes diuiſum, alijs huic, alijs illi fauentibus, per factiones affligeretur bellis externis ſimul ac ciuilibus. Quid autē optari poſſe pace melius? pacem uero prouenire ex bene adminiſtrato imperio. id uero non poſſe bene adminiſtrari, niſi abſq́ contentionibus principum, quibus ceſſantibus omnia manere in officio. de Macrone item audiebantur huiuſmodi ſententiæ: Turgebat faſtu immodico Delphici oblitus oraculi, q̄d iubet quēq́ noſſe ſeipſum. Addebantq́, noticiam ſui felicitatē parere, ſicut ediuerſo ex ignoratione ſui naſci calamitatem & infortunium. quid enim neceſſum erat ſubditum occupare partes principis, imperatorem uero Caiū in ordinem redigi? cū principis ſit imperare, quod Macro ſibi uſurpabat, priuati uero imperata facere, quod ille à Caio poſtulabat. nā ſic homines imperiti uocabāt monita, & cōſultorē magiſtrum, ſiue tam inſenſati ut rerū diſcrimen nō intelligerent, ſiue hoc eſt adulatorū ingenium, res adulterare ſimul & harū uocabula. De Silano uero cauillabant, ridiculum q̄ putaret ſoceri tantā autoritatem in generum, quantam patris in germanum filiū. atqui patres ciues priuati filijs ad magiſtratus prouectis ultro primatu cedunt, hic uero nimis ſimplex, iam ne ſocer quidē plus ſatis curioſus fuerat in rebus nil ad ſe pertinentibus, non intelligens affinitatem extinctā cum filia. nā cōnubia familijs externis ſunt pro uinculo, quo ſoluto ſoluitur & affinitas: præſertim quoties caſus incidit cui mederi nequeas, interitus elocatæ in alienā familiā. Talia tū paſſim audiebant in omnibus circulis, dum operā dant omnes ne imperatorē crudelitatis inſimulent. ſemel enim cōcepta opinione humanitatis & probitatis eius, ſi cuius antea principis, incredibilē putabant tantā tamq́ repentinā mutationē in contrarium

rium. confectis igitur modo dictis certaminib. aduerſus præcipuas tres partes reipublicæ, duas palmas adeptus de ciuibus ordinis equeſtris & ſenatorij, tertiã de ſuis gentilib. ratusq́ poſt proſtratos ualētiſſimos ſe factũ iam alijs omnib. formidabilem, ſenatoribus quidem cæſo Silano nemini ſecundo eius ordinis, ſublato uero Macrone equitibus, inter quos ille primam dignitatem primosq́ honores meruerat, patruelis quoq; ac cohæredis nece omnibus ſibi cõiunctis ſanguine, non amplius ſe continuit intra humanæ naturæ terminos, ſed ad diuinos honores aſpirauit, hinc ut aiunt nactus occaſionem eius dementiæ. Perſuaſum ei fuit, ſicut aliorum gregum magiſtri, opiliones, caprarij, bubulci, nec boues ſunt ipſi, nec capri, nec arietes, ſed homines his longe præſtantiores modis omnibus: ſic præfectum gregi humani generis optimi, cenſendum maiorem homine, referendumq́ in deorum nũmerum. Hanc opinionem ubi concepit, amplexus eſt fatuus pro ueritate fabulam. Tandem auſus in uulgus efferre impiam ſui conſecrationem, pergebat ulterius, & quaſi per gradus quoſdam paulatim aſcendebat. nam primò æmulabatur ſemideos quos uocant, Liberũ, Herculem, Caſtores, Trophonium, Amphiaraum, Amphilochum, & ſimiles, irridens eorum oracula orgiaq́, ad ſuam collata potentiã. Deinde quemadmodũ in theatris ſolent ſcenici, aliàs alium cultũ ſumebat, nunc clauam & leonis exuuium, ſed hæc aurata utraq;, ſcilicet transformatus in Herculem: nunc pileum imponebat capiti, quoties Caſtores ageret: interdum hedera thyrſoq́ ac hinnuleorum exuuijs repræſentabat patrem Liberum. Verumtamen hanc ſibi prærogatiuam uſurpabat interim, quòd cum illorum quiſq́ contentus proprijs ceremonijs ac honorib. alienos non requireret, ipſe uniuerſos iubebat ſibi cõgeri, ut eos quibus inuidebat uinceret, nõ more Geryonis tricorporis tanta mole captãs cõcurſum confluentiũ ſpectãdi gratia, ſed quod magis mireris, unũ corpus ſubinde transfigurãs in formas uarias, ut quondã Proteus ille Ægyptius, quem Homerus introducit omnia uertentem ſeſe in miracula rerum, ignemq́, horribilemq́ feram, fluuiumq́ liquentem. Atqui quid opus erat tibi Cai his ſimulacrorum inſignijs? Virtutes illorum imitari debueras. Hercules purgabat terras & maria, ſubibat neceſſaria certamina hominibus utiliſſima, ut noxia monſtra ex elemento utroque tolleret. Liber exculta uite, expreſſoq́ inde potu ſuauiſſimo & animis corporibusq́ perutili, illos ſerenat malorum obliuionem inducens & ſpem bonorum: hæc ſaniora reddit & agiliora fortioraq́, conferens plurimum & ſingulis ciuibus, & frequentibus familijs ac ciuitatibus, dum è dura laborioſa'que uita traducit ad mitiorem, & cunctis Græcis pariter atque Barbaris nationibus feſta, epulas, hilaritates, alias poſt alias exhibet. Mero enim debentur hæc omnia. De gemellis quoque Iouis filijs fertur immortalitatem impartiuiſſe alterum alteri. Cum enim alter mortalis natus eſſet, alter uero immortalis, hic cuius erat potior conditio, maluit de ſuo iure decedere, quàm pietatem erga germanum non declarare. Cogitans enim infinitum æuum ſuæ uitæ fraterni'que interitus, & ſibi relinqui unà cum immortalitate luctum amiſſi fratris perpetuum, mirificam permutationem commentus eſt, admixta ſibi mortalitate, fratri uero immortalitate, atque ita exæquatis naturis di-

ſparibus, quæ quidem ratio fons eſt totius iuſticiæ. Hi omnes Cai, ut bene de humano genere meriti fuerunt in admiratione, & ſunt hodieq́ꝫ, diuinis honoribus digni habiti. Tu quid tale nobis præſtitiſti, quo extollaris atq́ꝫ ſuperbias? es'ne imitatus Ioue natorum fratrum charitatem, ut inde incipiam? Fratrem cohæredemq́ꝫ in primo ætatis flore crudeliter iugulaſti, ferreus & immiſericordiſſimus, ſorores pôſt in exilium egiſti, ut regnares ſecurius nihil ab eis metuens. At Liberum æmulatus es? excogitaſti noua beneficia? impleſti ut ille terrarum orbem lætitia? Europa & Aſia uix tuam capiunt munificentiam? Inueniſti ſanè nouas artes, ſed ut peſtis publica, quibus gaudia mutaſti in dolores ac moleſtias, ut omnes ubique tædium uitæ caperet, dum aliena bona cuncta occupas inexplebili auaritia conuerrens ab oriente occidenteq́ꝫ & cæteris tractibus ad meridiem & ſeptemtriones uergentibus: pro quibus remittis ad eas regiones execrabilia maleficæ animæ tuæ germina perniciem mortalibus afferentia. Hæc ſunt cur alter Liber pater exortus ſis. Sic & Herculem egregie refers indeſeſſis tuis laboribus, & facinoribus fortibus, dum bonis legibus, incorruptis iudicijs, annonæ felicitate, cæterisq́ꝫ feſtæ pacis commodis reples continentem & inſulas tu ignauiſſimus ac pauidiſſimus, qui tranquillitatem felicitatemq́ꝫ profligaſti ex omnibus ciuitatibus, introductisq́ꝫ in earum locum tumultibus infortunatiſſimos reddidiſti populos. Dic Cai, ob has'ne cædes ac peſtes per te illatas deus fieri poſtulas? ſcilicet ut immortalis ipſe has calamitates non in paucos dies, ſed & in tempus infinitum proferas. Ego diuerſum cenſeo, etiamſi deus crederis, omnino te tranſiturum in ordinem mortalium ob tam peruerſa tua ſtudia. Nam ſi uirtutes diuinitatem, utique mortalitatem afferunt uitia. Non eſt igitur quod te adſcribas Iouis filijs fraterna charitate inſignibus, ipſe fratrum interfector: aut Herculis Liberiq́ꝫ honorum uelis eſſe particeps, qui ſuis inuentis uitam excoluerunt, cum eorum beneficia perdas tuis maleficijs. Tanta autem inerat ei rabies, tam inſana uæcordia, ut non contentus ſe æquiparari ſemideis, ad maiores deos uerſus æmulationem cum eis ſuſciperet, cum Apolline, Marte ac Mercurio. Huius primum caduceo, talaribus, chlamydeq́ꝫ ornatus, ordinem in perturbatione, ſeriem in confuſione, rationem oſtentabat in dementia. Deinde ubi collibuit, his depoſitis refingebatur in Apollinem, corona radiata caput redimitus, arcum & ſagittas ſiniſtra tenens, dextra porrigens gratias, quòd ita deceret in promptu eſſe id quod melius, pœnas uero ſupprimi, & ad ſiniſtram retrudi in locum poſteriorem. moxq́ꝫ inſtituti ſunt chori ut pæanas canerēt in eum quem paulo ante Bacchum, Euium, Lyæum hymnis ſuis appellauerāt, quando Liberi habitum ſumpſerat. Sæpe etiam thoracatus, galeatus, clypeatusq́ꝫ prodibat ſtricto gladio pro Marte ſe oſtentans, utrunque latus ſtipatus nouis ſalijs, homicidis quibuſdam paratis ad ſæua miniſteria, explendamq́ꝫ crudelitatem ſitientis humanum ſanguinem. Hac inuſitata ſpecie terror incutiebatur populo, miranti quòd honores ſibi uſurparet eorum, quorum uirtutes aſpernaretur, contentus ſolis inſignijs. Atqui hæc geſtamina ſimulacris adduntur. ut ſignificent utilitates ab his dijs exhibitas humano generi, ſuisq́ꝫ cultoribus. Mercurij pedibus alata ſubligantur talaria. Quam

ob

ob rem? nimirum quia decet deorum internuncium atqꝫ interpretem, undè illi Græcum nomen eſt, læta nunciantem (mala enim uix uir ſapiẽs, nedum Deus, nunciare ſuſtineat) eſſe quam celerrimum, & præpetibus pennis ferri uelociſsime: quandoquidem in huiuſcemodi rebus properatio requiritur, ſicut in diuerſis quieſcere ſatius fuerit. Sic & caduceum ſumit, inſigne pacificatoris & autoris fœderum. Nam bella caduceatores fœcialesq́ue dirimunt, afferendo pacem aut inducias. Qui niſi admittantur, nec modus nec finis erit calamitatibus, & ultro citroqꝫ illatis iniurijs. At Caius in quem uſum ſibi ſumebat talaria? an ut infauſta inauſpicataq́ue ipſius facta, perpetuo tegenda ſilentio, curſim diuulgarentur per omnes imperij prouincias? & quid erat opus motu præceleri, cum uel uno loco hærens alia ſuper alia mala innumera profunderet uelut è perennibus fontibus, inundatura omnes regiones orbis huius habitabilis? quid autem opus erat caduceo, cum nihil unquam pacatum uel diceret uel faceret? omnes uero domos & ciuitates tum Græcas tum Barbaras impleret inteſtinis ſeditionibus bellisq́ue ciuilibus? deponat iſtam appellationem inepte uſurpatam adulterinus Mercurius & ſuppoſiticius. Apollinis uero quid eſt in eo ſimile? coronam radiatam geſtat, effictis belle ab artifice radijs ſolaribus: quaſi aut ſol aut in uniuerſum lux magis placere poſsit quàm nox & tenebræ denſiſſimæ ad perpetrandas res nefarias. Siquidem honeſtæ opus habent luce meridiana ut conſpicuæ fiant quibuslibet: turpes uero ſunt relegandæ in extremum Tartarum, dignum omnium quæ cælari debent receptaculum. Quin & utriuſque manus geſtamina, ut par eſt, transferat, arcum ſagittasq́ue dextra intentet, ferire certis ictibus, uiros, mulieres, totas familias, ciuitates populoſas, ad internecionem ſolitus: Gratias uero ſiniſtra tegat, niſi mauult prorſus abijcere. Propalam enim eas uiolauit, dum facultatibus amplis inhiat, & poſt rapinas dominos earum iugulat inſuper, propter felicitatem inuolutos calamitatibus. Medicinam quoque pulchre inuertit Apollinis. Ille remediorum inuentor eſt ſalutarium, pro ſua genuina bonitate paratus morbos etiam ab alijs immiſſos depellere. iſte contrà ſanis morbos inferebat, mutilationes integris, uiuis mortem manu aſcitam ante fatalia tempora, conquiſitis diligenter ueneficijs, quibus ni diuina iuſticia præuentus fuiſſet, perdidiſſet quicquid erat in ſingulis urbibus præſtantium & probatorum hominum. Aduerſus honoratos enim & diuites hunc apparatum fecerat, urbanos præſertim atque Italos: apud quos tantum auri argentiqꝫ congeſtum eſt, ut ſi ex reliquo orbe habitabili uniuerſo colligeretur, multo minor inueniretur numerus. Quapropter à ſuametipſius patria, tanquã à ſacra linea, exorſus eſt talem ſementem iactare, peſtis ciuitatis, populi deuorator, lues, & pernicies. Celebratur & alia laus Apollinis, quòd non ſolum medicus ſed & uates ſit optimus, oraculis futura prædicens ad utilitatem hominum, ne quis caligante mente ob incertitudinem, offenſet tanquam cæcus in tenebris, & bona quærens in aduerſa impingat per improuidentiam: ſed potius futuri præſcius, & in id tanquam præſens mente defixa, non aliter ſibi caueat quàm corpori præcauet oculorum miniſterio,

uitans quæcunque incommoda. Quid ſi his quoque opponamus inclyta
Caij oracula, per quæ ignominiæ, confiſcationes, exilia, mortes prędiceban
tur optimatibus & dynaſtis ubiq; gentium? quid igitur cōmune habet cum
Apolline, qui nihil unquam fecit ſimile? deſinant igitur illi falſi pæanes, ad
ueri pæanis imitationem compoſiti: nam nec nomiſma licet adulterare, nec
diuinam effigiem. ſed nihil tam inopinatum, q̃ tale corpus talemq́; animum
utrumq; molle fractumq́;, æmulari Martis robur ac fortitudinem. ille tamē
tanq̃ in ſcena ſubinde mutatis perſonis uaria ſpecie fallebat ſpectantiū ocu
los. omittamus examen animi & corporis, per omnia diſsimiliū dicto dęmo
ni, tam habitu quàm geſtibus. Certe Martis, non fabuloſi dico, ſed eius per
quem fortitudinem naturalem intelligimus, uim ſcimus beneficam, auxilia-
tricem oppreſſorum iniuria, ut ipſum nomen eius Græcum indicat. nã ἄρης
παρὰ τὸ ἀρήγειν, hoc eſt à ſuccurrendo uidetur mihi denominatus, profliga-
tor bellorum, pacis opifex, quam ille gradiuus æque ac hic bella, odio proſe-
quitur, tranquillitatem & quietem turbans tumultibus. Satis opinor iam
declaratum, in nulla re Caio cum dijs, ac ne cum ſemideis quidem conueni-
re, diuerſo natura & eſſentia, ſed præcipue ſtudijs. nimirum cæca eſt concu-
piſcentia, præſertim accedente ambitione contentioneq́; peruicaci ac licen-
tia maxima, quæ nos quondam fortunatos deuaſtauit. Solos enim Iudæos
ſuſpectos habebat ut obſtaturos ſuo propoſito, quippe qui penè in cunis
ex parentibus, pædogogis, magiſtriſq́;, præcipue uero ex ipſis ſacris legi-
bus, atq; etiam non ſcriptis moribus didiciſſent unum deum patrem & con
ditorem mundi credere. nam cæteri omnes, uiri, fœminæ, ciuitates, gentes,
regiones tractuſq́; terrarum, & totus pene dixerim orbis, gementes licet in-
digneq́; ferentes, nihilominus aſſentabantur, extollentes ipſum plus æquo,
augentesq́; faſtum eius immodicum. nonnulli uero barbaricum quoq; mo-
rem introducebant in Italiam, adorationem uidelicet, & ingenuitatē Roma
nam adulterabant. Sola inquam Iudæorum natio ſuſpecta erat ut aduerſatu
ra, ſolitorum ad ſpontaneam mortem tanquam ad immortalitatem propera
re, potius quàm patiantur uel minimum aliquid conuelli è patrijs ritibus:
quia ſicut in ædificijs, exempto uno cæmento reliqua licet firma uideantur,
laxata ſidunt paulatim in uacuum. nec erat paruū quod mouebatur, ſed om
nium longe maximum, hominem natum mortalem, in ſpeciem ingeniti im-
mortaliſq́; dei refingere, qua impietate nihil cogitari poteſt magis impiū. ci
tius enim deus mutaretur in hominē, quàm homo in deum. taceo q; hoc pa-
cto aditus aperiebatur alijs uitijs ingentibus, ut infidelitati & ingratitudini
erga benefactorem creaturarum omnium, qui pro ſua potentia ſingulas uni
uerſi mundi partes bonis ampliſſimis cumulat. Proinde bellum abſq; indu-
cijs contra noſtram nationem exoriebatur. Quid enim ſeruo poteſt graui-
us obuenire quàm inimicus & infenſus dominus? ſunt autem imperatoris
ſerui ſubditi; ſi non ullius antea propter eorum mite legitimumq́; imperiū,
certe Caij, qui ex animo reiecerat omnem clementiā, & iura contemnebat o-
mnia. cum enim ſuam libidinē pro lege haberi poſtularet, abrogabat quic-
quid uſquam legū erat ut ſuperuacaneū. noſtrates aūt non ſolū inter ſeruos

uerum

ucrumetiã inter uiliſsima cenſebant mancipia, loco principis nacti dominũ. quod ubi ſenſit Alexandrinorũ uulgus promiſcuũ & confuſaneũ, in nos cõſpirauit, ratũ ueniſſe occaſionem optatã, & odiũ quod iam dudum tentarat erumpere, ſemel aperuit, tumultu perturbãs omnia. nam quaſi permiſſu imperatoris eſſemus eorũ expoſiti ſæuiciæ, aut belli iure in poteſtatẽ redacti, immani beluinoq́ furore nos conficiebant, irrumpendo in ędes, pellendoq́ dominos earũ unà cum uxoribus atq; liberis, moxq́ ita deſolatas diripiendo, aſportandoq́ ſupellectilem cum rebus pretioſioribus ex abdito erutis: non clam ut nocturni fures ſolent metuentes ne deprehẽſi capite luant, ſed propalam interdiu prædã oſtentantes obuijs, quaſi res hæreditarias aut emptícias. Quidam etiã inita ſocietate latrocinij, rapta diuidebant in foro medio, interdum ſpectãtibus dominis, & ipſos cauillis interim irridebant, proſcindebantq́ conuicijs. grauia hæc erant, etiamſi nihil accederet: niſi leue uidetur, pauperes è diuitibus & egenos ex opulentis nulla ſua culpa repente factos, proprijs focis relictis exturbatos ædibus uagari, ut æſtu nimio perirent aut nocturnis frigoribus. Sunt tamen iſta leuiora his quæ ſecuta ſunt. nam ex tota urbe in exiguam quandam eius partem tanquam in ſpeluncam compulſas tot myriadas uirorum, mulierũ, puerorumq́, ceu pecora, ſperabãt ſe intra paucos dies uiſuros aceruatim iacere: aut fame necatos per ciborum inopiam, qui ut in re necopinata prædari non potuerant: aut in loco æſtuoſo anguſtoq́ compreſſos, uitiato etiam circũuicino aere uitalibusq́ auris per crebras reſpirationes, imò ut uerius loquar anhelitus, dum ab ęſtuantibus & propemodum febricitantibus per nares & os efflantur, & ignem (iuxta prouerbium) addunt incendio. cum enim inteſtinorum uiſcerum natura ſit calidiſsima, quando externis auris refrigerantur mediocriter, bene afficiuntur reſpirationis inſtrumenta hac temperie. Quod ſi quando plus iuſto caleſiant, ex intemperie neceſſario difficultas naſcitur, igne ad ignem adiuncto. Cum igitur non poſſent diutius ferre loci eius incommoditates, effundebantur in deſerta littora & ſepulcreta, cupientes ſaltem purum & innoxium aerem attrahere. Quod ſi qui aut reliqui erant in alijs urbis partibus, aut neſcij calamitatum incumbentium peregre ueniebant, uarijs modis mulctabantur, aut ſaxis uulnerati atq; lateribus fragminibusq́ teſtaceis, aut ilignis quernis'ue fuſtibus ad mortem uſq; contuſi caput aliasq́ partes corporis quæ non læduntur abſq; uitæ periculo. illi quoq; quos diximus contruſos in eximium quendam urbis angulum anguſtiſsimũ, tantumnon obſidebantur à maleferiatis hominibus, obſeruantibus ne quis clanculũ ſe inde proriperet. futurũ enĩ erat ut haud pauci præ inopia uictus diffugerẽt, parũ de ſeipſis ſoliciti, modo ne fame interirẽt cũ totis familijs. his ne pateret effugiũ cauebant aduerſarij, & quotquot intercepiſſent excruciatos prius mox enecabant, nullam ab eis abſtinendo ſæuiciam. alia uerò manus circa portus fluminis inſidiabantur Iudæis appellentibus, & eorum mercimonijs, quibus in conſpectu dominorum direptis, ipſos protuſos exurebant, conſtructo rogo è gubernaculis, contis, & nauium tabulis. Alij media in urbe concremabantur miſerrimo ſupplicij genere. Nam præ lignorũ inopia ſarmẽta

comportabant, quibus accenſis inijciebant miſeros. At illi ſemiuſtulati fumo magis quàm igni necabantur, quod ex tali materia ſurgens ignis fumoſus & debilis ſtatim extingueretur, nec ullas prunas relinqueret. Multi etiam uiui loris laqueisq́ circa talos adſtrictis per medium forum raptabantur, inſultante uulgo & ne mortuis quidem parcente corporibus. Diſſecta enim membratim fruſtatimq́ conculcabant immaniores beſtijs efferatiſsimis, tanta crudelitate, ut ne reliquias quidem ad ſepulturam ſupereſſe ſinerent. Cum'que præſes eius regionis, qui ſolus ſi uoluiſſet, poterat una hora impotentiam turbæ furentis compeſcere, diſsimularet quæ uidebat audiebatq́, atque etiam turbata pace daret infeſtandi licentiam, magis etiam exaſperati atrociora ſunt auſi facinora: conglobatiq́ in cohortes numeroſiſsimas, proſeuchas (multæ ſunt in ſingulis urbis regionibus) aut arbuſtis ſuccīſis uaſtarunt, aut diruerunt funditus, quaſdam etiam incenderunt iniectis ignibus tanta rabie atque inſania, ut nec proximis ædificijs parcerent. Ignis enim nactus materiam facilime tranſilit. Taceo deletos à furentibus eodem incendio honores Romanorum principum, clypeos coronas ſtatuasq́ auratas cum ſuis titulis, quos reueriti continere impetum debuerant; ſed tum ferociebant, non timentes Caium uindicem, quem norant Iudæis infenſiſsimum, nec illi quicquam fore gratius, quàm ſi hanc gentem omni genere calamitatum afficerent. & ut nouis adulationibus eum ſibi conciliarent, ac in nos ſæuirent ſecurius, quid faciunt? proſeuchas quotquot diruere incendere'ue non potuerant, quòd accolerentur magna Iudæorum frequentia, alio modo perdiderunt unà euerſis moribus & ritibus. Nam effigies Caij ſtatuerunt in omnibus, in maxima uero ac celeberrima ſublimem quadrigis aheneis: idq́ tam præpropero ſtudio, ut cum carerent nouis quadrigis, ueteres æruginoſas, auribus, caudis pedibusq́ mutilatas, è gymnaſio raperent, olim dedicatas, ut fertur Cleopatræ, quæ fuerat ultimę huius nominis reginæ proauia. Qua in re quantum crimen ſit admiſſum, cuiuis puto perſpicuum. Nunquid enim decorum erat uel nouas dedicari quæ fuiſſent fœminæ? nunquid uel uiriles uetuſtas adeo? aut qualeſcunque, alienas tamen, & iam ante dicatas alteri? & cum iſtis talibus donarijs non uerebantur ne offenderent imperatorem, iracundum & omnes honores ſibi depoſcentem egregie ſplendidos atq́ magnificos? at illi ob hoc præclare factum laudem ſperabant inſuper, maioremq́ gratiam, quòd proſeuchas in noua fana uerterent, augerentq́ contractorum Caio templorum numerum, non tam in eius honorem, quàm ut odium ſuū exſaturarent omnifarijs noſtræ nationis cladibus, id quod liquet argumentis certiſſimis. primo quia nullius regū, quos circiter decem in trecentis annis deinceps numerāt, ullam in proſeuchis dedicarunt effigiem aut ſtatuam, quamuis hos ſui generis deos cenſerent appellarentq́ in titulis. Quid ni? quos certe ſciebant homines, cū pleraſq́ beſtias aquatiles terreſtres uolucresq́ referrent inter numina, quorū fanis, aris, tēplis, lucisq́ tota Ægyptus plena eſt. reſpondebūt nunc fortaſſe quod tunc nō reſpondiſſent, ut ſunt adulatores, fortunā principum magis quàm ipſos principes colere ſoliti: maiorem eſſe imperatorum

maieſtatē

maieſtatem ac felicitatem ꝙ Ptolemæorũ fuerat, ac proinde maiores his honores deberi. Ergo homines omnium, ne quid dicam aſperius, ſtultiſſimi, cur ante Caium Tiberio, qui & illi principatũ parauit, & per uiginti tres annos terræ mariſq; potitus imperio, nullum ſemen belli, ac ne ſcintillam quidem reliquit in tota Græcia & Barbaria, ſed pacem paciſq; bona uſq; ad ſuum obitum fouit conſtantiſſime, non eoſdem decreuiſtis honores? num genere erat eo inferior? imò ex utroq; parente nobiliſſimus. An eruditione cedebat? & quis fuit per id temporis prudentior aut diſertior? At fortaſſis ætate? & quis rex aut imperator felicius conſenuit? imò etiamnum iuuenis, ſenior dicebatur propter opinionem ſolertiæ. & tamen hic talis ac tantus à uobis eſt præteritus. Quid ille qui humanam naturam exceſſit omni uirtutum genere, propter eximiam potentiam bonitatemq; primus cognominatus Auguſtus, non hæreditariam hanc appellationẽ ſortitus, ſed nouus eius conditor & tranſmiſſor ad poſteros? quamuis rebus turbatiſſimis principatum adeptus & admotus gubernaculis reipublicæ. nã terra mariq; cõtendebatur de primatu certantibus maritimis & mediterraneis prouincijs, ductu honoratiſſimi cuiuſq; è Romanis optimatibus: & ingentes orbis terrarum tractus inter ſe committebantur confligebantur, conflictabanturq; æmulatione imperij, ex citis utrinq; gentibus ultimis, & aduerſas acies terra mariq; mouentibus, ut pene uniuerſum hominum genus internecione ſit abſumptum per cædes mutuas, ni rebus feſſis ſubueniſſet unus homo princeps auguſtæ familiæ, dignus alexicaci ſeu aueruncatoris cognomine. Hic eſt Cæſar ille qui depulſis procellis undequaq; ruentib. ſerenitatẽ orbi reſtituit, qui calamitatibus publicis tum Græcarum tum Barbararum gentium attulit remedia, quæ exortæ ab oriente ac meridie percurrerunt uſque occidentem & ſeptemtriones, intermedijs terris repletis omni malorum genere. Hic eſt ille qui ſolus prouincias quotquot ſunt exemit uinculis. Hic eſt ille qui & aperta bella ſuſtulit & occulta latrocinia. Hic eſt ille qui mare uacuatum nauibus piraticis, reddidit plenum onerarijs. Hic ciuitates uniuerſas libertate donauit, res perturbatas reduxit ad certum ordinem, gentes feras & abhorrẽtes à cæterarum commercio, formauit ad manſuetudinem ſocietatem'que hominum. Hic Græciæ longe promouit pomœria, tractus uero Barbarorum opportuniſſimos mutauit in Græciam. Hic pacis cuſtos, iuris æquus moderator, gratiarum profuſus largitor, omnium bonarum rerum quàm diu uixit communicator. Huius talis tanti'que benefactoris, per quadraginta tres annos quibus Ægyptum tenuit, honores neglexerũt, in proſeuchis nulla eius poſita ſtatua uel effigie. Atqui ſi cui noui eximij'que honores debebantur, illi conueniebant maxime, non ſolum ut autori Auguſtæ familiæ, & ante alios optime de mortalibus merito, qui ſublato multorum principatu ſibi uni ſumpſit clauum reipublicæ, gubernandi ſcientiſſimus: merito enim dictum eſt illud, Multos imperitare malum eſt: quia multifariorum malorum cauſa ſunt multorum ſuffragia: uerum etiam quia totus orbis cæleſtes ei honores decreuerat, templa, fana, lucos, porticus, ut his alia nulla pulchriora uiſantur in urbibus uel noua uel uetera, præſertim in noſtra Alexandria. Nullum enim eſt conferendum cum eo quod dicitur

citur Sebaſtion,templũ Cæſaris nauigantiũ præſidis,ſitũ è regione ſtationis portuoſiſſimæ,ſublime,ingens ac conſpicuũ,quale nuſq; aliubi,plenum donarijs,pictis tabulis & ſtatuis,circumquaq; ornatum auro argentoq;,ſpatioſum,excultum porticibus,bibliothecis,aulis,lucis,ueſtibulis,atrijs, ambulacris,omnibus his ſumptuoſiſſimis, ſpes ſalutaris ſoluentium & appellentium. In tanta occaſione, in tãto conſenſu gentium, incolumi proſeucharum iure deceſſit ne quicquam officijs Cæſari debitis? id nemo ſanus dixerit. cur igitur prætermiſerunt? dicam ſedulo. Norant eius curam ac diligentiam, qui non minus ſollicitus eſſet de confirmandis ſingularum prouinciarum ritibus quàm de Romanis ceremonijs: acciperet'que huiuſmodi honores à cæcis aſſentatoribus, non quòd probaret,ſed quia uidebatur hoc poſtulare amplitudo imperij, cui ueneratio quædam parabatur his artibus. Ipſum uero nunquam inflatum talibus obſequijs,hinc certò colligitur,quòd nunquam ſuſtinuit ſe appellari deum uel dominum,auerſatus hanc adulationẽ, nec diſſimulans probari ſibi Iudæos qui abominarentur talia. Alioqui non paſſus fuiſſet trans Tiberim bonam urbis partem teneri à Iudæis, quorum plerique erant libertini: quippe qui belli iure in poteſtatem redacti ab heris ſuis manumiſſi fuerant, permiſſi ritu maiorum uiuere. Hos ſciebat habere ſuas proſeuchas in quibus cœtus facerent, præſertim ſabbatis, iuxta religionem patriam. Sciebat eos collectas primitiarum nomine mittere Hieroſolyma, & certos homines, qui pro ipſis offerrent uictimas. Eos tamen nec urbe iuſſit excedere, nec mulctauit iure ciuium, quandoquidem ne in Palæſtina quidem extinctam uolebat eorum religionem & rempublicam: nec circa proſeuchas quicquam nouauit, nec cœtus in quibus leges diſcerentur fieri uetuit, nec ſolennem morem primitiarum offerendarum ullo edicto ſuſtulit: ſed tam ſancte noſtra ſacra habuit, ut penè omnium eius domeſticorum dona extent in templo noſtro, in quo mandauit quotidianas mactari uictimas ſuis ſumptibus, deo uotas altiſſimo: quæ ſacra in hodiernum peraguntur, durabuntq; perpetuo, monumentum uirtutum imperatoriarum. Domi quoque quoties menſtruas pecuniæ frumenti'ue diſtributiones populus acciperet,Iudæorum rationem haberi uoluit:quæ liberalitas ſi in ſabbatum incideret, quãdo noſtris nec dare licet nec accipere, nec operis quicq; facere,præſertim quæſtus gratia, iubebãtur diribitores Iudæis in poſterum diem reponere publicum beneficiũ. quapropter omnes ubiq; gentes,quamuis ſuopte ingenio Iudæis parũ propitiæ,uerebantur tamẽ uiolare iura Iudaica. itidem ſub Tiberio cõſeruata ſunt,licet Seiano res nouas molien te in Italia. Cognouit enim ille mox poſt necem inſidiatoris, meras calumnias fuiſſe delata de Iudæis Vrbem incolentibus crimina, conficta à Seiano, ut gentem è medio tolleret, quam norat uel ſolam uel præcipue repugnaturam conatibus impijs, & conſpirationi caput imperatoris petenti. Proinde mandauit omnibus prouinciarum præſidibus, ut oppidatim huic genti parcerent, exceptis conſcijs paucis admodum: cæterum de ritibus eorum nihil nouarent,ſed commendatos haberent,tum uiros ipſos ut pacis amantiſſimos, tum mores eorum legesq;, ut conferentes ad tranquillitatem publicam. At Caius ſic faſtu inflatus eſt, ut ſe deum non iactaret tantum, ſed

ſed & crederet. nec ullos inuenit Græcos aut Barbaros magis idoneos quàm Alexandrinos quibus abuteretur ad ſatisfaciendũ tam immani cõcupiſcentiæ. ſunt enim magni præſtigiarũ, aſſentationũ, ſimulationũq; artifices, & ſemper in promptu uerba habẽt adulatoria, effreni ore ad omnia turbanda miſcendaq; faciles. dei nomen tanti faciunt religioſi homines, ut & ibes & aſpides ſuas multasq; alias beſtias eo dignentur. itaq; cum ſint huius appellationis prodigi, decipiunt puſillanimos & imperitos impietatis Ægyptiacæ: ſed deprehenduntur ab his qui norunt eorũ ſtulticiã uel potius audaciã nefariam: id quod Caius neſciens putabat ab Alexãdrinis deũ ſe credi ſerio, quandoquidẽ nõ diſſimulanter ſed diſerte utebãtur omnibus acclamationib. quibus alia ſolent uenerari numina. præterea nouã illã proſeuchis illatam iniuriam, exiſtimabat à pura conſcientia profectam & uehementi ſtudio: quæ partim ex quotidianis actis cognoſcebat, tranſmiſſis ſibi ab Alexandria: hæc enim libentius lectitabat quàm ullum poema uel hiſtoriam: partim ex non nullis ſeruis domeſticis, eadem cum ipſo laudare aut irridere ſolitis. Horum pleriq; erant Aegyptij, male frugi mancipia, aſpidum & crocodilorum patriorum uenenis tincti, tum corpora tum animos. Quorum chori & totius Ægyptiaci ſodalicij ceu ductor quidam erat Helicon, ſeruus nequam & ſceleſtus, qui malis auibus in palatium ſubrepſerat. Nam artes liberales guſtarat cura prioris heri, qui eum donarat Tiberio Cæſari. & tunc quidem in nullo fuit pretio, quòd Tiberius auerſaretur pueriles blanditias, quippe qui iam tum adoleſcens ad grauitatem ſeueritatemq; fuerat pronior. Sed poſtquam illi defuncto Caius in principatum ſucceſſit, iſte animaduertens nouum herum in omnes relaxationes & delicias effundi omnibus ſenſibus, ſic cogitauit: Nunc tuum tempus eſt Helicon, excita teipſum: habes auſcultatorem & ſpectatorem egregium, cui te oſtentando approbes. Agili es ingenio. ſalibus & cauillis uales plurimum. Probe calles nugas, riſus, iocos, & ludicra. Tenes artes illiberales non minus quàm liberales. Habes & non iniucundã facundiã, qua inter adulandum poſſis malicioſe pungere, ut non riſum ſolum, ſed & bilem è ſuſpicione moueas, quando in poteſtate habes dominum ad audiendas delationes facilem. Patent enim (ut ſcis) aures eius, ſemper arrectæ ad commenticias obtrectationes atque calumnias. Earum materiam noli amplius quærere, habes criminationes Iudaicorum rituum, quas didiciſti à pueritia, non ab uno aliquo, ſed à linguaciſſima parte Alexandrini populi. Oſtende quid didiceris. His ineptis & ſceleſtis cogitationibus percitus affectabatur Caium, nec noctu abſiſtens nec interdiu, ſed abutens ad incuſandos Iudæos ſeceſſu eius ac otio, cauillis eum oblectans uerſutiſſimus, quo magis illos pungeret. Nec enim aperte delatorem ſe profitebatur, nec profiteri poterat: ſed oblique & aſtu infeſtabat grauius quàm ſi profeſſas cum ea gente exerceret inimicitias. Id cum ſcirent Alexandrinorum legati, dicuntur eum conduxiſſe magnis mercedibus, non tantum pecunia, ſed & ſpe honorum, quos ei pollicebantur ſe collaturos quàm primum Caius ueniret Alexandriam. at ille tempus illud ſomnians, fore ut honoraretur præſente domino, & cum eo pene toto orbe habitabili (nec enim dubiũ erat proſecuturos eum optimates ciuitatũ omniũ,

relictis remotiſsimis urbibus ob uiſendã maximã & celeberrimã) benigne
cuncta pollicebatur. itaqꝫ aliquandiu latentis hoſtis ignari, apertos tantum
obſeruabamus. poſtq̃ autem ſenſimus, diſpiciebamus ſi quo modo poſſe-
mus mollire ac cicurare hominẽ, undecunqꝫ nos ferientem miſsilibus. erat e-
nim Caio ſocius pilę, paleſtræ, balinearũ, conuiuiorũ comeſſationumq́ꝫ, prę-
fectus ipſius cubiculo, quæ dignitas eſt primaria, quòd ei ſemper aures im-
peratoris paterent, & poſthabitis rebus alijs auide uacarent eius fabulis. eæ
conſtabant ſcurrilitate ſcommatũ, admixtis interim delationibus, ut eadem
opera & illum oblectarent, & nobis nocerent maxime. Nam id quod uide-
batur quæri præcipue, uidelicet uoluptas principis, agebatur tantum obi-
ter. Accuſationes uero quæ obiter aſpergi uidebantur, erant ſcopus prima-
rius, & unicum propoſitũ nequiſsimi mancipij. tandem excuſsis omnibus
rudentibus, auras nactus ſecundas à puppi aſpirãtes, plenis uelis ferebatur
& in nos inuehebatur, alia ſuper alia componens crimina: quæ adeo hæſe-
runt infixa menti auſcultãtis, ut nunqꝫ obliuiſci poſſet. cumq́ꝫ inopes conſi-
lij moueremus omnem lapidem ut Heliconẽ placaremus, nullũ inuenieba-
mus ad eum aditũ, nemine audente alloqui uel accedere hominem, præ arro
gantia nulli tolerabilem. ſimul quia neſciebamus an aliquod priuatũ in Iu-
dęos aleret odiũ, propter quod dominũ contra eos exacerbare non deſine-
ret, omiſſo illo ſatagente circa hoc negotium, ad aliã rem ſumus uerſi magis
neceſſariã. Placuit offerri Caio libellum continentem ſummã calamitatum,
& earũ deprecationem. id erat ferme cõpendium ſupplicationis prolixioris,
quã per Agrippã regem paulo ante miſeramus. nã is forte fortuna uenerat
Alexandriã, nauigaturus in Syriã in ſuum regnũ quod ab imperatore acce-
perat. ſed ignorabamus etiã tum q̃ falleremur. ex quo enim primum orã ſol
uimus, putabamus nos inuenturos reddentẽ iura iudicem. at ille erat hoſtis
implacabilis, alliciens ut tum uidebatur uultu hilari & appellationibus co-
mibus. exceptos enim nos primũ in campo Martio, cum è maternis hortis
exiret, reſalutauit, & dextra innuit ſe propitiũ: miſſoq́ꝫ ad nos Homulo qui
legationibus admittendis præerat, pollicitus eſt ſe cogniturũ noſtrã cauſam
per otiũ, ita ut tota corona circumſtantiũ gratularetur nobis tanqꝫ uoti com
potibus, atqꝫ etiã noſtrates quotquot ex aſpectu de rebus iudicãt. Ego uero
qui plus per ætatem & eruditionẽ ſapere uideor, ſuſpecta habebã illa quę ex
hilarabãt alios. ſic enĩ cogitabã: quid ſibi uult ꝙ cũ tot adſint legationes pro
pemodũ ex omnibus orbis regionibus, ait ſe nos ſolos auditurũ. nec enĩ ne-
ſcit nos eſſe Iudæos, contentos ſi æquaremur cæteris. Cæterũ prærogatiuã
ſperare apud alienigenã iuuenem & liberæ poteſtatis dominum, non pro-
cul abfuerit ab inſania. Profecto in Alexandrinos eſt propenſior, & in eorũ
gratiã maturat iudiciũ. atqꝫ utinã iudicem præſtet partibus, non patronum
illis, nobis aduerſarium. hæc reputans trepidabam, inquietus noctu & in-
terdiu. ita mœrentem me gementemq́ꝫ (nec enim tutũ erat interpellari prin
cipem) alius caſus necopinatus repente perterruit, non parti Iudæorum, ſed
uniuerſis periculum afferens. Veneramus ex urbe Puteolos Caium ſecuti.
deſcenderat enim ad mare, morabaturq́ꝫ circa eum ſinum nunc hanc uillam
uiſendo nunc aliam, quæ multæ ibi ſunt & ſplendidæ. Nos uero de agenda

noſtra

noſtra cauſa ſolicitos, quippe qui accerſiri expectabamus continue, accedit quidam ſuffuſis trepidiſque oculis obtuens & anhelus: cumque paululum ſeduxiſſet (adſtabant enim quidam in proximo) Audiſtis'ne, inquit, noui quippiam? ſimulque conatus rem eloqui, fletu oborto impeditus eſt. deinde rurſum exorſus narrare, iterũ atque tertio fuit ad eundem modum inhibitus. nos uerò conſpectu eius territi obſecrabamus indicaret quam ob rem ueniſſet. non enim ueniſſe propalam flendi gratia. quod ſi quid eſſet dignum lacrymis, faceret nos carum participes, aſſuetos iam calamitatibus. tandem ille crebra ſingultiẽs, Periit nobis templum. iubet Caius poni ſibi coloſſum in adytis intimis, aſcito in titulo Iouis cognomine. Nobis uerò attonitis miraculo, & in ueſtigio præ ſtupore hærentibus, muti enim ſtabamus & enerues defectis uiribus corporis, ſuperuenerunt alij doloris eiuſdem nuncij. deinde omnes ſimul conclaue ingreſsi & incluſi deplorabamus fortunam priuatam atque publicam, ſuggerẽte dolore querimonias. nihil enim calamitoſis loquacius. tædebat enim ac pœnitebat quòd ad deprecandum iniurias, quas quotidie pateremur, medio hiemis traieciſſemus uaſta maria, ignari nobis imminere tempeſtatem in terris multo ſæuiorem iactatione maritima. hanc enim hiemem natura poſtulat, diſcernens anni tempora. opera uerò naturę ſunt ſalutaria. alteram autem excitabat homo nihil humanum ſapiens, iuuenis rerum nouarum cupidus, ſolutus in omnem tyrannicam licentiam. eius iuuentus concitata uiribus imperij, malum erat inexpugnabile. quis enim auderet deprecaturus accedere, uel ſaltem hiſcere apud uaſtatorem templi omnium ſanctiſsimi? ſatis enim apparebat nihil non contempturum, qui à fano inclyto, quod oriens occidensque tanquam ſolem religioſe ueneratur, non abſtineret iniuriam. quod ſi etiam daretur aditus, quid aliud expectandum erat quàm mors certiſsima? Sed moriamur, inquam. eſt enim uita glorioſe mori pro patrijs legibus. Verùm cum hæc mors nulli profutura ſit, annon inſania fuerit, hanc quoque cladem cæteris auctarium adijcere, præſertim cum legatione fungamur, ut ad eos qui nos miſerunt magis pertineat hoc infortunium. nec deerunt inter tribules noſtros malicioſi homines, impietatis nos accuſaturi, quòd fluctuantem in extremo periculo rempublicam deſtituerimus, ut conſuleremus priuatis commodis. debent enim paruę res magnis cedere, priuatæ publicis, quib. perditis leges quoque & inſtituta patria pereũt. nefas eſt nos de iure Alexandrinæ ciuitatis decedere, cum agatur de uniuerſa Iudæorum republica, & timendum ſit ne huius gentis nomẽ penitus aboleri iubeat homo nouator & uaſto animo terribilis. Cum igitur utramque cauſam fruſtra ſuſcepiſſe agendam uideamur, dicat aliquis: Non poterãt ſaltem expedire tutum reditum? Reſponderem, aut non habes liberale ingenium, aut non didiciſti ſacras literas. bene ſperant generoſi animi, & ſacrę literæ bene ſperandi autores ſunt ſuis diſcipulis, quicunque non obiter eas nec primoribus labris deguſtarunt. fortaſsis tentatio eſt hæc noſtri ſeculi hominum, quomodo erga uirtutem affecti ſint, & an didicerint aduerſos caſus ferre fortiter. Valeant igitur humana præſidia quę nos deſerunt, modo in anima ſpes firma maneat, deum nobis ſeruatorem non defore, qui ſæpe gentem hanc eripuit exitio. Hunc in modum ſolabamur mala præter expectationem in-

ſtantia,ſeruantes nos ad tranquilliora tempora. deinde interpoſito breui ſilentio,ſic allocuti ſumus eius calamitatis nũcios:Quid ita ſedetis ſcintilla tantum in aures noſtras iniecta qua uramur, cum debeatis exponere cauſam etiam huius conſilij,quid Caium moueat. Tum illi: Primariam cauſam ſcitis, quam ſciunt omnes. Vult haberi deus.perſuaſus eſt obſtare ſolos Iudæs,nec aliam ſe poſſe illis grauiorem pœnam infligere, quàm ſi maieſtatem eorum templi diminuat. audiuit enim id eſſe in orbe toto pulcherrimum, per multas ætates continuis & largis ſumptibus uſq; magis ac magis exornatum.eſt autem contentioſus & peruicax,uultq; id ſibi uſurpare.nunc uerò exaſperatus eſt etiam Capitonis quæſtoris literis. is in Iudæa præeſt exigendis tributis,infenſus prouincialibus.pauper enim eò profectus,nunc illis fraudatis ditatus,& accuſationem metuens, decreuit eos præuenire, & calumnijs ueras criminationes auertere, caſu quodam nactus occaſionem. Iamniam, urbem Iudææ cum primis frequentem populo,colunt promiſcue, Iudęi quidẽ pars maxima,nonnulli tamen etiam alienigenæ,qui malo fato ſubrepſerunt è finitimis regionibus: & cum ſint inquilini, faceſſunt indigenis negocia,ſemper aliquid moliendo aduerſus ritus Iudaicos.hi cum audirent ab aduenis,quantopere Caius pro deo coli cupiat,& quàm infenſus uniuerſæ Iudęorum genti ſit,rati ſe nactos occaſionem ſtruendis inſidijs, extempore aram excitant è materia uiliſsima, luto formato in lateres, tantum ut moleſti eſſent ciuibus. ſciebant enim non laturos uiolari leges patrias.quod & ſequutum eſt. Conſpicati enim & indignati regionis ſacratæ ritus ſacros ſic aboleri, coorti eam ſuſtulerunt è medio.aduerſarij uerò mox Capitonem adiuerunt,qui fuit autor totius huius tragœdiæ. Is lucrum ſibi à fortuna oblatum exiſtimans, cuius iamdudum erat cupidus, ſcribit Caio, exaggerando rem & amplificando. His cognitis ille ut opulentus ac magnificus, iubet pro altari latericio ſubuerſo in Iamnia, poni coloſſum inauratum in ipſo templo urbis primariæ, conſultoribus uſus optimis & ſapientiſsimis, Helicone ueteratore ſcurra nobili, & Apelle quodam tragœdo, qui prius ætatis florem ut fertur uenditauerat: tum uerò faſtiditus ſe in ſcenam contulerat. ſcenici autem quorum eſt negocium & ſtudium ut theatris placeant, profligato pudore probris & turpitudini ſunt dediti ſsimi: quibus artibus Apelles peruenit in conſiliariorum ordinem, ut poſſet conſulere Caius, alterum quomodo canendum, alterum quomodo ludendum ſalibus, omiſſa cura iuſticiæ tuendæ pacisq; publicæ. ita Helicon mancipium ſcorpioni ſimile Iudæos petebat ueneno Ægyptiaco, Apelles uerò Aſcalonio. nam inde oriundus erat. Eſt autem Aſcalonitis perpetua ſimultas cum finitimis Iudæis ſacræ terræ incolis. Dum hæc audiremus, ad ſingula uerba nominaq; ſauciabamur animas. Verum illi bonorum conſiliorum boni autores paulo poſt impietatis ſuæ mercedem inuenerunt: alter à Caio uinctus ferreis compedibus propter alia crimina, tortusq; in rota ex interuallo ſæpius, ſicut quidam morbi ſolent diebus ſtatis recurrere. Helicon uerò interfectus à Claudio Germanico Cæſare propter alias itidem culpas inſani capitis. Sed iſta poſt acciderunt. literæ porrò de ſtatua dedicanda ſcriptæ ſunt non temere,ſed quantum fieri potuit accuratiſsime. In eis imperatum eſt Petronio Syriæ prouinciæ præſidi, ut ri

penſis

penſis exercitus, contra irruptiones orientalium regum nationumq́ oppoſiti, dimidium ab Euphrate aduerſus Iudæos duceret, ut proſequerentur ſtatuam, non quo auguſtior dedicatio fieret, ſed ut confeſtim periret ſiquis obſiſteret. Quid ais domine? quia præuides non laturos, ſed uſque mortem pro legibus patrijs certaturos, bella moues? non enim uideris ignarus futuri motus, ſiquis templum profanare conetur. ideo iam nunc præſagus iubes induci exercitum, ut ſanctis uictimis dedicetur tua ſtatua; cædibus miſerorum, uirorum ſimul atque mulierum. Cæterum Petronius perlectis literis hærebat anceps conſilij, quippe qui nec detrectare poterat præ metu, non ignarus illum ne moram quidem laturum æquo animo, nedum tergiuerſationem: nec rem aggredi putabat tutum ac facile. ſciebat enim Iudæos non unam, ſed mille, ſi fieri poſſet, mortes ſubituros citius, quàm ſuſtinerent uetitum aliquid facere. Omnes enim gentes libenter ſeruant ritus patrios, ſed Iudæi præ cæteris. cum enim leges ſuas credant oraculis proditas, easq́ diſcant à pueritia, in animis circumferunt harum expreſſas imagines, & ſemper intuendo admirantur ut honeſtiſsimas, alienigenas quoque harum obſeruatores amplectuntur pro ſuis ciuibus. oſores autem earum ac uiolatores habent pro hoſtibus, & in tantum abhorrent à quauis re ſuis legibus uetita, ut omnibus fortunis felicitatibusq́ humanis ad præuaricationem adduci nequeant. ſed nihil religioſius quàm templū colunt, uel hoc argumento, quòd certiſsima mors proponitur ultra ſeptum interius penetrantibus. nam intra exterius recipiunt undecunque uenientes ſuæ gentis homines. Hæc ſecum reputans Petronius, rem cunctanter aggrediebatur, ratus (ut erat) facinus audax: aduocatisq́ tanquam in animæ conſiſtorium rationibus omnibus, ſcrutabatur ſingularum ſententias, quas conſentientes inueniebat, nihil in ſacris nouandū. primum quia ſic ius naturæ pietatisq́ poſtulet, deinde propter imminens periculum, non ſolum à deo, uerum etiam à læſis iritatisq́ hominibus. illud quoque cogitabat, quàm populoſa eſſet hęc natio, non ut aliæ comprehenſa unius regionis ſpacio, ſed totum pene orbem paſsim incolens. diffuſa eſt enim per continentis prouincias omnes atque inſulas, adeo ut non multo pauciores ſint indigenis. tam multas hoſtium myriadas in ſe prouocare an nón periculoſa uideri poterat alea? ne forte illis per omnes terras conſpirantibus, & ad uim arcendam certatim in unum confluentibus, bellum exoriretur inſuperabile: abſque eo quòd ipſam Iudæam innumera multitudo incoleret, uiri tum corpore ualentiſsimi, tum animo fortiſsimi, parati prius generoſam mortem oppetere, quàm deſerere mores ac ritus patrios, quantumuis calumniatorum opinione barbaros, cum reuera ſint liberales & nobiles. Terrori etiam erant Tranſeuphratenſes copiæ. nam Babylonem & multas alias ſatrapias à Iudæis teneri, non auribus ſolum ſed & oculis compertum habebat: quòd ſingulis annis ſacra pecunia miſsitaretur inde in templum primitiarum nomine, quanquam per uias difficiles & aſperas, quæ tamen illis regiæ uidentur ad pietatē rectà properantibus. Merito igitur timens ne cognita hac noua dedicatione, ſubito expeditionem ſuſciperent, & hinc atq́ inde coorti iunctis copijs incluſos in medio clade ingenti afficerent, retardabatur talibus cogitationibus. ſed in

diuerſum trahebatur contrarijs: dominũ hæc iubere iuuenem, utile iudicantem quicquid ipſi collibuerit, & ſemel decreta exequi contendentem quamlibet noxia, ut qui præ ſuperbia peruicaciaq; tranſiliẽs hominis terminos in deos ſeipſe referat. impendere ſibi capitale periculum, ſiue imperata faceret, ſiue non. ſed ſi pareat, cum bello cuius anceps euentus ſit: ſin iuſſa detrectet, certiſsimam à Caio perniciem. ad bellum proniores erant multi Romani adiutores in adminiſtratione rerum Syriacarum, quod ſcirent in ſe primos ſæuiturum principem, ut autores inobedientiæ. & dabatur ſpatium deliberandi, dum pararet̃ ſtatua. nam neq; tranſmiſſa fuit ex Italia, deo uolente opinor, & ſuos occulto fauore protegente ab iniuria: neq; iuſſus eſt è tota Syria lectiſsimam ſumere: alioqui præpropere uiolatis legibus exortus fuiſſet repentinus tumultus, prius q̃ expediri poſſet utile conſilium. nam ſubitanei caſus ingruentes uim rationis hebetãt. itaq; Petronius in propinquo iubet parari ſtatuam, & accitis è Phœnicia peritiſsimis artificibus præbet materiam, officina Sidone inſtituta. dein honoratiores Iudæorum ſacerdotes & magiſtratus euocat, indicaturus eis Caij mandata, ſimulq; ſuaſurus ut patiẽter ferrent iuſſa domini, & cauerent mala imminentia. paratum enim eſſe robur exercitus Syriaci ad edendas per totam eorum regionem ſtrages maximas. putabat enim ſi horum præmolliret animos, poſſe per eos moueri ad obſequium cæteram multitudinem. ſed ualde ſua opinione deceptus eſt. perculſi enim ad primam eius rei mentionem, tanq; in præſenti calamitate obmutuere, quaſi è fonte profundendo lacrymas, & capillos barbasq; uellendo, cum lamentis huiuſmodi: En quò nimis beati ſeneſcendo peruenimus, ut quod nemo maiorum unquam uidit, nos ſpectaremus. quibus tandem oculis? hos enim prius abijciemus cum ærumnoſa uita & miſerabili, quàm tantum nefas inſpiciamus, quod nec auditus nec mens ſuſtinet. Interea qui in ſancta urbe cæteraq; regione famam huius conatus audierant, uelut de communi ſententia coorti, teſſeram dante dolore publico, profecti ſunt uno agmine, deſertis oppidis, caſtellis & ædibus, continuatoq; itinere contenderũt in Phœniciã, ubi tunc agebat Petronius. id Petroniani quidam conſpicati curſim ei renunciarunt, caueret ſibi à turbis, infeſtum agmen exiſtimãtes. moxq; nullis ſtipato ſatellitijs multitudo Iudæorũ ceu nubes repente ſuperuenit, totam Phœnicen occupans, ut miraculo eſſet neſcientib. gentis frequentiã. ac primũ tantus clamor cum fletu planctuq; ſublatus eſt, ut hebetaret aures præſentium. nam & poſtquam deſiit, durabat eius ſonitus. ſecutę ſunt compellationes, & preces quales dictare ſolent calamitoſa tempora. erant autem diſtributi in ſex ordines, ſeniorum, iuniorum, puerorum: rurſum alia parte anuum, mulierum, uirginum. Vbi uerò Petronius in loco ſuperiore conſpectus eſt, uniuerſi ordines uelut ad unum edictum humi procumbunt ſupplices cum ululatu quodam flebili. iuſsiq; ſurgere & accedere propius, uix tandem ſurrexerunt, & conſperſi multo puluere, diffluenteſq; lacrymis, accedebant reductis in tergum more damnatorum ambabus manibus. tum ſenatus ſtans ſic loquutus eſt: Inermes, ut uides, adſumus, ne quis nos dicat uenire hoſtiliter. manus autem pro armis à natura datas retroflexímus ocioſas, prębemus & corpora ad certos ictus ferire uolentibus. Vxores & liberos familiasq;

adduximus

adduximus, ſupplices tibi & per te Caio aduoluimur domi relicto nemine, orantes ut aut omnes ſeruetis, aut omnes internecione deleatis. Sumus Petroni & natura pacis cupidi & ſtudio, ad quam nos trahit cura liberorum alendorum ex noſtris laboribus. Caio imperium adepto primi ex tota Syria gratulati ſumus, Vitellio cuius ſucceſſor es, tunc in noſtra urbe degente, qui ſuper hac re literas acceperat, & à nobis ad cæteras ciuitates fama lætum nuncium pertulit. primũ noſtrum templum excepit pro imperio Caij uictimas, ut primum aut etiam ſolum priuaretur religione patria. decedimus urbibus, cedimus priuatis ædibus & poſſeſsionibus, ſupellectilem uel precioſiſsimã ultro uobis in prædam offerimus, eo animo ut nos putemus non dare ſed accipere. unum pro his omnibus petimus, nequid in templo nouetur, utq́ ſeruetur tale, quale à maioribus nobis eſt traditum. id ſi nõ impetramus, necandos nos præbemus, ne uideamus uiui quod eſt morte grauius. audimus pedeſtres equeſtresq́ aduerſus nos parari copias, ſi dedicationẽ impediamus. nemo ita inſanit, ut ſeruus ſe opponat domino. libenter iugulabimur. cedãt, mactent, fruſtatim cõcidant ſine certamine ac ſuo ſanguine, agant quicquid libet uictoribus. quid opus eſt exercitu? noſipſi egregij ſacerdotes immolabimus uictimas, adducemus ad templum mulieres uxoricidæ, fratres ſororesq́ fratricidæ, pueros puellasq́ innocentẽ ætatem puericidæ. tragicis uocabulis utendum eſt in tragicis calamitatibus. deinde in medio eorum ſtantes abluti cognato ſanguine (nam talia lauacra ad inferos properantibus conueniunt) admiſcebimus & propriũ, noſmetipſi iugulando inſuper. morientium hoc mandatum erit ultimum: ne deus quidem nos accuſet, qui utriuſq́ rationem habuerimus, & imperatori debitæ reuerentiæ, & ſacrarum legum cuſtodiæ. id fiet ſi uitam haud uiuendam contempſerimus. audiuimus priſcã fabulam è Græca literatura profectam, tantam uim fuiſſe Gorgonei capitis, ut hac uiſa homines confeſtim uerterentur in ſaxeos. id quanquã fabuloſum uideatur, negari tamen non poteſt, ſimile quiddam magnos nec opinatos caſus efficere. ira domini mortem adfert, aut quiddam morti proximum. putas Petroni, ſi (quod abſit) aliqui noſtrates uiderẽt in templum deduci ſtatuam, non in ſaxa mutatũ iri, oculis ſtupentibus, & per ſingula membra ſopito naturali motu corporis. extremũ Petroni hoc erit noſtrum uotũ æquiſsimum: non contẽdimus ne imperata facias, dilationem tantum petimus, & oramus ſupplices, ut nobis liceat legatos ad dominum mittere. fortaſsis impetrabimus ne religio cæleſtis numinis, ne leges ſanctiſsimæ aboleantur, néue ultimis etiã poſthabeamur gentibus, quibus ſui ritus manent incolumes, ne decreta eius aui proauiq́ temerentur noſtros mores approbantia diligenterq́ confirmantia. forſan his auditis fiet mollior. non ſemper eædem ſunt uoluntates principũ, iratorũ uerò uaneſcunt celerrime. petiti ſumus calumnijs, permitte adhibeamus remediũ. durum eſt iniudicatos damnari. ſi nihil impetramus, quid uetat ne quæ nunc uult, tunc faciat. ante miſſam legationem noli præcidere ſpem tot milium, non de lucro ſed de pietate contendentium, imò & de lucro. quod enim lucrũ homini eſt ſanctitate utilius? hæc tum magna contentione magnóque deſiderio dicta ſunt ab honoratiſsimis ſingultientibus & anhelis, lacrymis ſimul ac ſudore diffluentibus, ut iam Petro-

nio cæteriſq; miſerationem mouerent. eſt enim mitis ingenio, & uerbis fa-ctiſq; flexibilis. & uidebantur æquum poſtulare, aſpectu quoq; nihil erat mi ſerabilius. habita igitur conſultatione cum aſſeſſoribus, animaduertens partim nutare & ambigere, qui modo rigide aduerſati fuerant, partim præiudicare & miſerationem non diſsimulare, gaudebat eorum uoluntatibus. & quamuis noſſet imperatoris iram implacabilem, & natiuam ſæuiciam, tamen uidebatur afflatus aura quadam philoſophiæ pietatiſq; Iudaicæ, ſiue iam ante uir doctus ex literis aliquid hauſerat, ſiue ex quo præfecturam adeptus eſt prouinciarum Aſiæ Syriæq;, in quibus oppidatim degunt Iudæi pluri-mi: ſiue ſuapte natura erat ad res cognitu dignas docilis. ſolet autem deus bonis uiris bona ſuggerere conſilia, tum ipſis tum reipublicæ commoda, quod tunc quoq; contigit. Quid igitur decretum eſt? ne properarent opifices, ſed darent operam ut ſtatua ſummo expoliretur artificio, & quantum fieri poſſet exprimeret exemplaria laudatiſsima, quo ſit durabilior. Nam opera extemporanea non temere diuturna fieri, accurata ætatem ferre melius. Cæterum legationem mittere non eſt conceſſum Iudæis. nec enim ipſis tutum eſſe, rem committere domino qui poſsit omnia. interim poſtulatis nec annui nec renui placuit, quod utrumq; periculoſum eſſet. ſed literas ad Caium mitti, ſine accuſatione Iudæorum, diſsimulatis eorum ſupplicationibus, cauſam autem dilatæ dedicationis referri in opifices, quibus neceſſe ſit dari certum ſpacium temporis. eas moras afferre poſſe amplioris dilationis occaſionem, & fortaſſe tandem ipſum Caium exorari ſe paſſurum. erant enim tum maturæ ſegetes. & timendum erat ne deplorata religione homines uitam quoque contemnerent, & uaſtatis agris ſuaſmet fruges late per campos colleſq; incenderent. ſolicitabat etiam cura colligendorum fructuum tum arboreorum tum arualium. ferebatur enim conſtituiſſe imperatorē nauigare in Ægyptum Alexandriam: nec uidebatur ueriſimile tantum principem per altum mare ſe obiectaturum periculis, uel propter comitantis claſsis magnitudinem, uel propter curam corporis: facilius iter circumeunti per Aſiam & Syriam. ſic enim quotidie fore illi copiam uel conſcendendi naues uel exſcendendi, præſertim ducenti longas non onerarias, quibus ora legitur utilius, ſicut onerarijs per altum fit uelificatio. erat igitur opus pabulum & annonā parari per omnes urbes Syrię, præcipue maritimas. expectabat enim ingens multitudo terra mariq; uentura, non ſolum ab urbe atque Italia, ſed & ab intermedijs prouincijs, partim honoratorum, partim militarium, equitum, peditum, naualium, nec minor ſeruorum numerus quàm militum. & requirebatur non tantum modus neceſſarius, uerum etiam Caio digna rerum copia. Eas literas poſtquam perlegerit imperator, daturus putabatur ueniam, atque etiam prudentiam laudaturus eorum, qui moras necterent, non in Iudæorum gratiam, ſed propter conuectionem fructuum. Ea ſententia comprobata ſcriptæ ſunt literæ, & expeditis nuncijs traditę, aſſuetis itinerū compendio. his acceptis ille inter legendum excandeſcebat, uultu præ ſe ferens iracundiam. ubi uerò deſiit, complofis manibus, Euge Petroni, inquit, nō didiciſti audire imperatorē, tumes cōtinuatis hactenus magiſtratibus, uideris ne ex fama quidē Caium noſſe, quē experieris nō multo poſt. cordi tibi ſunt

leges

leges Iudæorũ,gentis mihi inimiciſsimæ,principis mandata negligis.timuiſti multitudinẽ. quaſi non haberes militum copias formidatas orientalibus, atq; adeo ipſis Parthorũ regibus.ſed miſeratus es.ergo minus apud te ualuit Caius q̃ miſeratio. cauſaris meſſem. tibi breui ſine excuſatione caput ferro demetetur.cauſaris conuectionẽ fructuum in aduentũ noſtrum parandorũ. ſcilicet ſi Iudæa fieret ſterilis, deerant finitimæ prouinciæ quæ uictum præberent,unius inopiam ſuppleturæ ſuis prouentibus. ſed cur tempero à manibus,cur meam uoluntatẽ enuncio.ille mercedẽ accepturus cladem ſuã primus ſentiat.deſino minari,iraſci non deſino. tum breui mora interiecta cuidam ab epiſtolis dictat reſponſum ad Petroniũ,laudans in ſpeciem eius prouidentiam,& in proſpiciẽdis futuris ſolertiã. uehementer enim timebat præſides,q̃ illis promptũ eſſet res nouas moliri,præſertim in magnis prouincijs apud magnos exercitus,qualis eſt ad Euphratem tractus Syriæ.delinito igitur per literas homine,ad tempus iram tegebat implacabilem.dein mandatũ addidit, ne ullam curam præuerteret dedicationis negocio. iam enim meſſes conuectæ eſſe poterãt, & ceſſabat illa ſeu uera ſeu affectata excuſatio. nec multo poſt aduenit Agrippa rex, more ſuo Caium ſalutaturus, plane ignarus epiſtolæ Petronij,quid'ue Caius reſcripſiſſet.conijciebat tamen ſtatim è uultus nubilo eum latentem iram coquere, retractabatq; intra ſe ne quid magnum aut paruum dicto factóue cõmiſerit quod illum offenderet. cumq; nihil inueniret,colligebat,id quod erat,iraſci eum alijs. ac rurſus cum animaduerteret illum torue in ſe ſolum intueri, metuebat: & ſæpius uolens rogare, cohibuit ſe,ne forte minas aliò tendentes temeraria curioſitate in ſe conuerteret. Tum Caius,ut erat callidus ex aſpectu deprehendere cogitationes hominum,poſtquam uidit timentem hæſitantemq;: Dubitas,inquit,Agrippa, ego tibi hanc dubitationẽ eximam. tamdiu mecum uerſatus ignoras me oculis non minus q̃ uoce loqui ſolere? boni honeſtiq; ciues tui, qui ſoli ex omni hominum genere dedignantur Caium habere pro deo,uidentur iam mortẽ ſibi per contumaciã quærere,dum me iubente in ipſorum templo conſecrari Iouis ſimulacrum,populariter ex urbe agriſq; occurrerũt ſpecie ſupplicum, ſed reuera mandatum meum proculcaturi. Plura intonaturus erat, cum rex anxius & præ metu per ſingula momenta colore mutato, rubicundus, luridus,liuidus,a uertice ad calcem horrore corripitur: & tremore membra quatiente ſolutiſq; neruis collapſus fuiſſet,ni eum ſuſtẽtaſſent proximi:qui iuſſi domum illum retulerunt nil ſentientem & ſubitanea ui mali ſopitum ac ſtupidum. At Caius magis etiam exaſperabatur in gentis odium. Si Agrippa, inquit,familiaris & amiciſsimus plurimiſq; deuinctus beneficijs,tantum tribuit patrijs ritibus, ut ne uerbo quidem eos uiolari ferat, ſed deliquio pene exanimatus ſit,quid expectandum eſt ab alijs, qui nihil habent quod ſe in diuerſum retrahat? Agrippa uerò tota die parteq; inſequentis maxima graui ſopore preſſus ſui compos non erat.tandem ſub ueſperam paululum erecto capite,ægreq; diductis palpebris, caligantes etiamtum circumferebat oculos,circumſtantium facies uixdum noſcitans: rurſumq; ſomno redditus iam ſanior quieſcebat,ut apparebat è reſpiratione & corporis habitu. aliquanto poſt experrectus ſcitabatur, Vbi nunc ſum? num apud Caium? adeſt'ne ipſe

dominus? reſponſum eſt, Bono ſis animo. domi es. Caius non adeſt. ſatis dormiſti, erige te in cubitum, agnoſce præſentes. omnes ſunt domeſtici, amici, liberti, famuli, dilecti & tui amantiſsimi. tum uerò cœpit reſipiſcere, ſingulos condolere aſpiciens. cumq́ medici iuſsiſſent turbam ſecedere, ut unctionib. & cibo tempeſtiuo corpuſculum eius reficerēt: Scilicet, inquit, curandum eſt uobis de parando mihi uictu delicatiore. an non ſufficit miſero famem pellere uſu rerum uiliſsimarū ſimpliciſsimarumq́? quas ipſas non admitterem, niſi leuis quædam ſpes me teneret extremi auxilij ferendi gēti infeliciſsimæ. Hæc cum lacrymis locutus, neceſſario cibo contentus fuit ſine obſonijs: ac ne uinum quidem ſibi miſceri paſſus, aquam tantum guſtauit. habet, inquit, miſer uenter quod repoſcebat debitum. mihi quid faciendum, niſi Caius ſuppliciter interpellandus de rebus præſentibus? ſumptisq́ tabellis ſcribit has literas. Ne coram te appellem domine, metus obſtat ac reuerentia, quod & minis terrear, & tanta maieſtate ſim attonitus. hæ literæ melius preces meas indicabunt, quas ſupplex pro uerbenis offero. Omnibus mortalibus, Imperator, à natura inditus eſt amor patriæ, & legum patriarum religio: id quod non eſt opus ut te doceam, pium erga patriam, & leges eius colentem ex animo. cuiq́ ſua, etiam ſi non ſint, uidentur honeſtiſsima, nimirum quæ affectu magis q̃ ratione iudicantur à ſingulis. equidem (ut noſti) Iudæus natus ſum, natale ſolum mihi ſunt Hieroſolyma, ubi altiſsimi dei templum ſanctiſsimū ſitum eſt. auos proauosq́ reges habui, & ex his aliquot etiam ſummos pontifices, quam illi dignitatem pluris faciebant q̃ regiam, rati quanto deus anteſtat homini, tanto pontificatum regno excellentiorē. ad illius enim curam diuinas res, humanas ad huius pertinere. huic genti, patriæ, templo, cum ſim tot modis coniunctiſsimus, pro cunctis deprecor: pro gente, ne à uera perſuaſione tranſire cogatur ad contrariam, cum iam inde ab initio ueſtram familiam perſanctè coluerit. quatenus enim licet ſaluis patrię pietatis legibus, hac parte nulli genti cedit in tota Europa & Aſia, uota pro incolumitate imperij tui faciendo, dona offerendo, mactando uictimas non ſolum in celebritatibus publicis, uerum & quotidianas: atq́ ita non tam ore linguaq́ iactat ſuam pietatem erga Cæſares, q̃ re ipſa declarat propenſiſsimū erga illos animum. pro ſancta uerò ciuitate, patria mea, hæc afferre licet, eam eſſe metropolim non unius regionis Iudæę, ſed & multarum, propter colonias inde olim deductas, uel propius in finitimam Ægyptum, Phœnicen, Syriam, tum cæteram, tum eam quæ Cœle cognominatur: uel longius in Pamphyliam, Ciliciam, pleraſq́ Aſię partes uſq́ Bithyniam & Ponti ſinus intimos. pari modo in Europæ Theſſaliam, Bœotiam, Macedoniā, Ætoliam, Atticam, Argos, Corinthumq́ Peloponneſi partes præcipuas. nec tantum continentis prouinciæ plenæ ſunt colonijs Iudaicis, ſed & inſularum celeberrimæ, Eubœa, Cyprus, Creta, ne quid dicam de tranſeuphratenſibus. excepta enim parua parte Babylonis & aliarum præfecturarum, omnes urbes quæ bonū agrum habent, à Iudæis incoluntur. Itaq́ ſi exorat mea patria tuam clementiā, præter ipſam alias ciuitates demereberis plurimas, ſitas in diuerſis orbis tractibus, Aſia, Europa, Africa, inſulares, maritimas, mediterraneas. Conuenit autem tuæ fortunæ ampliſsimæ, collati in unam beneficio plurimas deuinciri

alias

alias,ut per omnes orbis partes decantetur tua gloria, & gratiarum actionibus laudibuſq; ubiq; omnia perſtrepāt. amicorum aliquot patrias integras ciuitate Romana donaſti,& qui modo ſerui fuerant, feciſti aliorū dominos: nec magis gaudent hoc beneficio qui fruuntur, q̃ eius autores. ego quoq; ſcio me habere herum & dominum, ſed inter amicos cenſeri, dignitate paucis ſecundum,beneuolentia nemini,imò primū potius,uel quia mihi eſt hæreditaria,uel quia maximis cumulata beneficijs:non audeo tamē patriæ meę petere,non dico Romanam ciuitatē,ſed ne libertatem quidem aut immunitatem:peto gratiam ipſis utiliſsimā,tibi uerò innoxiam. quæ enim eſt ſubditorum maior felicitas q̃ habere propitium principem? Hieroſolymis primum audita eſt,Imperator,exoptata tua ſucceſsio, è ſancta ciuitate diffuſa eſt eius fama ad finitimas prouincias.digna eſt quæ impetret tuam gratiam.quemadmodum enim maximi natu filij honoratiores ſunt,q primi fauſtū patris matriſq; nomen parentibus dederint:eodem modo quoniam prima orientaliū hæc ciuitas Imperatorem te conſalutauit, æquum eſt ut à te tractetur liberalius:aut certe ne ſit deteriore conditione q̃ cæteræ. Hactenus pro patria deprecatus,poſtremas pro templo preces adhibeo.hoc templum,Cai domine, iam inde ab initio nullam unquam admiſit manufactā effigiem, cum ſit deo domicilium.pictorum enim atq; ſtatuariorū opera ſunt ſenſibilium deorum imagines:illum aūt inuiſibilē pingere aut fingere nefas duxerunt noſtri maiores. Agrippa tuus auus inuiſit id templum & honorauit, Auguſtus quoq; per literas iuſsit undecunq; illuc mitti primitias, inſtituto ibi etiam quotidiano ſacrificio.honorauit id & tua proauia,non Gręcus,non barbarus,nō rex ſatrapáue ullus uel infenſiſsimus,nō ſeditio,non bellum, nō captiuitas, non uaſtatio, non alia res ulla unquam tantam cladem intulit, ut contra ueterem morem effigies manufacta in id importaret. quamuis enim infenſos haberet accolas,ſemper tamen ſua religione tutum fuit,ut ſacratum conditori patriq; rerum omnium.ſciebant enim uiolationē eius expiatam ſæpe grauiſsimis calamitatibus.quamobrem ueriti ſunt iacere impietatis ſemina,ne ſibi perniciē inde meterent.nec eſt opus externis teſtibus,cum poſsim citare tibi domeſticos.M.Agrippa tuus auus maternus Iudæā Herode auo meo regnāte adijt, nec grauatus eſt à mari ad metropolim mediterraneā aſcendere. cumq; ſpectaſſet templum,& decoros ritus ſacerdotū, puritatemq; ciuium, delectatus eſt ſpectaculo ut mirifico ac ineffabili,adeò ut inter familiaria colloquia nihil tunc in ore haberet aliud,q̃ laudes templi eiuſq; ornamentorū. Ergo quàm diu hęſit ibi in Herodis gratiam,accedebat id quotidie,oblectans animū contemplatione ſacri apparatus, & ſacrificiorū ordine, uerendaq; maieſtatis in ſummo ſacerdote ſacrato cultu ornato præſidenteq; cęteris.dein ubi templū donis honorauit,& ciuibus indulſit quantum potuit ſaluis uectigalibus,laudato Herode ipſe uiciſsim laudatus plurimum, ad mare deductus eſt proſequentibus non unius ciuitatis populis,& flore frondeq; illum ob pietatis admirationem aſpergentibus.Quid alter tuus auus Tib. Cæſar, nónne manifeſte uoluntatem eandem habuit? certe per uigintitres annos in quibus imperauit,antiquiſsimā religionem templi ſeruauit incolumem immotamq; modis omnibus. & poſſum quiddā in laudem eius proferre,quamuis mille ſub

Hh 5 ipſo

ipſo iactatus caſibus. Sed amica eſt & tibi quoque grata ueritas. Pilatus erat
procurator Iudææ.hic non tam in gratiam Tiberij,ꝗ in odium populi,aura
tos clypeos dedicauit intra ſanctam urbem in Herodis regia, nulla inſignes
imagine,nec habentes quicquã uetitum: tantum titulus continebat nomen
dedicantis, & eius cui dedicabant. id ubi diuulgatũ eſt in populũ, aduocatis
uſi quatuor regijs filijs, fortuna dignitateq; regia præditis, reliquisq; huius
familiæ,atq; optimatibus cæteris,orabant ut tolleretur illa clypeorum noui
tas,nec uiolarentur ritus patrij, conſeruati à ſuperioribus regibus & impera
toribus.cumq; ille aduerſaretur rigide,ut erat peruicaci duroq; ingenio,con
clamatum eſt:deſine ſeditiones bellaq; ciere,deſine pacem profligare. nõ ho
noratur imperator per legum contumeliã,noli hunc iniuriæ prætextũ quæ-
rere. Tiberius nihil uult temerari in noſtris ritibus.aut oſtende illius edictũ,
uel epiſtolam,aliúdue ſimile,ut te omiſſo per legatos oremus dominũ.id ue-
rò eum magis exaſperauit,ueritum ne ſi mitteretur legatio,cætera quoq; de-
tegeret eius crimina,uenditatas ſententias,rapinas,iniurias,clades, tormẽta,
crebras cædes indemnatorũ,crudelitatem ſæuiſsimã. iratus igitur homo ira
cundus anceps erat animi, ꝙ neq; demere ſemel dedicatas res auderet, nec
ſubditis gratificari uellet, non ignorans Tiberij talibus in rebus conſtantiã.
quod ubi uiderũt optimates,& animaduerterũt eum pœnitere cœpti quan-
tumuis diſsimularet,ſcripſerunt Tiberio literas humili deprecatione pleniſ-
ſimas.qui cognito quid dixerit Pilatus,quid minatus ſit,non eſt opus ut dicã
quantum excanduit,quamuis non cõmoueretur temere:ipſa res iram eius in
dicat.confeſtim nihil procraſtinans ſcribit literas, ualde obiurgando eius au
daciam,iubendoq; ut ſine mora clypeos illos tolleret.& translati ſunt in Cæ
ſaream maritimã,ab Auguſto proauo tuo denominatã,quò in ei ſacrato tem
plo dedicarentur,ſic ut factum eſt.ita conſultũ fuit & imperatoris honori,&
ciuitatis antiquis moribus.tunc dicabantur clypei nulla picti effigie, nũc co
loſſea ſtatua:tunc in priuatis procuratoris ædibus,nunc(ut fertur) ponet in
intimo ſanctuario,quod ſemel quotãnis pontifex introgreditur ieiunij tem-
pore,tantum odores incenſurus,& ex more uota facturus, ut felix annus &
pax contingat omnibus hominibus. de cætero ſiquis non dico plebeius Iu-
dæus,ſed ſacerdos uel à ſummo proximus,imò is ipſe pontifex ſi duobus an
ni diebus,aut eadem die ter quatérue introiuerit,capite luet abſq; uenia. tan
tam religionẽ adytorum uoluit eſſe legislator,ut hæc ſola inacceſſa intactaq;
ſeruarentur. ꝗ multos ſacrificos putas ultro mortem obituros,ſi uideant im
portari ſtatuam? equidem puto illos iugulatis uxoribus & liberis poſtremo
ſeipſos mactaturos ſuper domeſticorũ cadauera. Hæc ſunt decreta Tiberij.
Quid proauus tuus omniũ quotquot unquã fuerunt imperatorũ optimus,
primus ob uirtutem & fortunã Auguſtus cognominatus,qui pacẽ terra ma
riq; diffudit uſq; ad extremos orbis terminos: nónne poſtquã audiuit ab his
quos de hoc templo percontabatur, nullum ibi ineſſe ſimulacrum manufa-
ctum,quod uiſibili forma naturam inuiſibilem exprimeret, religioſe admira
tus eſt:quippe qui non ſummis labris philoſophiã guſtauerat, ſed plerumq;
in conuiuijs quæ ferè quotidiana erant,memoria retractabat quæ à philoſo-
phis didicerat,aut ex doctorum uirorũ quos domi alebat cõſuetudine. nam

cœnæ

cœnę tempus utplurimũ tribuebatur eruditis fabulis, ut non ſolum corpuſculum, uerum & anima ſuis reficeretur delicijs. huius Auguſti proaui tui cum poſſim exempla proferre aliquot, contētus ero duobus. Primum cognito ꝙ negligerentur ſacræ primitiæ, per literas mandauit prouinciarũ Aſiæ procuratoribus, ut ſinerent Iudæos ſolos in ſynagogis cœtus facere. non enim hæc eſſe Bacchanalia, uel ſeditioſorũ conuenticula turbandę pacis cauſa: ſed ſcholas iuſticiæ temperantiæq́;, in quibus ſtudium uirtutis floreat: primitias uerò quotānis conferri unde fiant ſacrificia, miſſa in hoc ſacra legatione ad templum Hieroſolyma. dein edicit nequis ſit impedimento Iudæis cœtus collectáſue facientibus, aut Hieroſolyma eas mittentibus more patrio. hæc enim & ſi non his uerbis, in eam tamen ſententiā mandata ſunt per literas. ſubijciā exemplum unius epiſtolæ, quo facilius credas dñe, quā C. Norbanus Flaccus ſcribit, indicans quid ipſi Cæſar ſignificauerit. epiſtolæ uerba ſunt hęc:

C. Norbanus Flaccus proconſul, Epheſiorũ magiſtratibus ſalutē. Cæſar mihi ſcripſit, Iudęos ubicunq; ſint, antiquo more ſuo cœtus facere, cōferréq; pecunias quas mittant Hieroſolyma. hos non uult uetari. ideo uos certiores facio, me iubere ita fieri. An non hæc manifeſta fides, imperator, uoluntatis Cæſaris, ꝗ̀ piè fuerit affectus erga templum noſtrũ, dum permittit Iudæos in publico celebrare ſuos conuentus, propter primitiarũ collationē, cæteráq; pietatis officia? Eſt & aliud argumentũ priore non minus, ex quo liquet Auguſti ſententia. iuſsit è ſuis ipſius reditibus offerri quotidie uictimas rite in holocauſtum altiſsimo deo, quæ hodieq́; offerunt: uidelicet taurus & agni duo: quas Cæſar altari deſtinauit; quamuis ſciret ibi nullum ſimulacrũ eſſe uel in occulto uel in propatulo. nihilominus tantus princeps cognitione philoſophiæ nulli ſecundus, animaduertit neceſſum eſſe ut in terris eximiũ fanum dicaret inuiſibili deo, ſine ulla effigie, ubi homines cum bona ſpe uota faciant. hoc magiſtro pietatis uſa proauia tua Iulia Auguſta ornauit templum hoc aureis phialis & calicibus, alijsq́; donis plurimis ac precioſiſsimis. cur tandem cum nullum ibi eſſet ſimulacrũ? imbecilliores enim ſunt mentes mulierũ, & nihil niſi ſenſibile poſſunt percipere. at illa ſicut cæteris rebus totum ſexũ, ſic hac quoq; ſuperabat, eruditione meditationeq́; aſſecuta quod natura negauerat: & uirilem rationē adepta, in tantũ euaſit perſpicax, ut intelligibilia magis ꝗ ſenſibilia cerneret, & hęc umbras illorũ eſſe cenſeret. Cum igitur habeas domine tot exēpla domeſtica optimæ erga nos uoluntatis maiorum tuorũ, à quibus prognatus & ad hoc rerũ faſtigium euectus es, ſerua quæ illi ad unum omnes conſeruarũt. deprecant̄ pro noſtris legibus imperatores apud imperatorē, auguſti apud auguſtum, aui proauiq́; apud nepotē, plures apud unũ, tantum non dicentes: noli decreta noſtra quæ in hanc uſq; diem permanſerunt, facere irrita. etenim ut nihil infauſtum antiquationē earum ſequatur, tamen incertitudo futuri temporis nō ſinit ſecuros eſſe uel audaciſsimos, modò ne ſint plane contemptores numinis. Si uellem enumerare quæ in me contuliſti beneficia, dies me deficeret, nec opus eſt me id obiter facere: ſed ut ego taceā, res ipſæ loquuntur. exemiſti me ferreis uinculis. quis neſcit? obſecro Imperator ne me aſtringas grauioribus. illa partē premebant corporis, at hæc uereor ne totam onerent animā, impendentem mihi mortis

metum

metum depuliſti,& metu præmortuū ceu rediuiuum excitaſti è funere: uelis Imperator hoc beneficium eſſe perpetuū,ne tuus Agrippa uitam abrumpat. alioqui uidebor ſeruatus non ut uiuerem, ſed ut nouis calamitatibus inſignis morerer. donaſti mihi regnum, qua ſorte nulla inter mortales felicior: id cum prius unam regionem non excederet, adiunxiſti mihi mox maiorem alteram, Trachonitim & Galilæam. ergo cum ſuperflua ditione me auxeris domine, noli adimere quæ ſunt neceſſaria. noli productum in lucem clariſsimam rurſum in tenebras altiſsimas abijcere. libēter cedo iſto ſplendore, nec priſtinam fortunā deprecor. unum peto pro cunctis cæteris, incolumitatem ritus patrij. quid enim de me loquētur uel tribules, uel uniuerſi homines? alterutrum enim ſequetur, aut ut appeller meorū proditor, aut inter tuos amicos poſthac non habear: quo utrolibet quid poteſt eſſe infelicius? nam ſi adhuc in amicis numeror, proditionis inſimulabor, ſi nec patriā indemnē, nec templum inuiolatū præſtitero. nam uos præpotentes ſoletis amicorū ad imperatoriā opem confugientiū rebus conſulere. quod ſi qua in re animo tuo moleſtus ſum, noli me uincire ut Tiberius, ſed ne toties uincula timeā, iube mox interimi. quid enim mihi uita opus eſt, cui ſpes unica ſalutis fuit in tua beneuolentia? Has literas obſignatas mittit Caio, & incluſus domi expectat anxius de euentu, ſolicitusq́ ne illum interpellaret parum cōmode. nam non mediocris periculi iecerat aleam, nimirū de libertate ſaluteq́ non ſolum terram ſanctam incolentiū, uerum etiā omnium in orbe toto diſperſorum Iudæorum. Ille inter legendum nunc offendebatur ꝙ cœpta non ſuccederent, nunc flectebatur uel iure ipſo cauſæ tam bonæ, uel adiunctis precibus: & Agrippam partim laudabat, partim incuſabat, uitio uertebat ꝙ tribules ſuos nimis diligeret, ſolos contumaciter auerſantes ipſius conſecrationē: laudabat ꝙ non cælaret ſuam ſententiā, id quod aiebat indiciū generoſi animi. mitigatus igitur ut uidebatur, reſpondit clementius, & Agrippæ donauit ceu maximam gratiam ne fieret dedicatio: ſimulq́ iuſsit ſcribi P. Petronio Syriæ præſidi, nequid in Iudæorū templo nouaret. Ne tamen ſolida eſſet ea gratia, terrorem admiſcuit ſic ſcribens: Quod ſi extra unam metropolim in finitimis urbibus quicunq́ uolentes altaria templáue aut ſtatuas imaginésue mihi meisq́ ponere uetiti fuerint, quiſquis obſtiterit plectatur continuo, aut ad me mittatur. Id uerò nihil aliud erat ꝗ̄ ſeditionū initium bellorumq́ ciuilium, & gratiæ quæ uidebatur conceſſa ſimpliciter, obliqua quędam abrogatio. nam aduerſarij magis in odium Iudæorū, ꝗ̄ in Caij honorem, repleturi putabantur totam regionē anathematibus: hi cōtrà uiolari ſuos ritus in conſpectu ſuo non paſſuri, etiamſi eſſent patientiſsimi: ut Caius ſi quis ſe moueret ſeuere puniens, rurſum iuberet in templo dedicari ſtatuam ſuam. ſed diuina prouidentia iuſtiſsimi numinis factum eſt ut nemo finitimorū quicquam moueret, occaſionemq́ præberet, quamuis ne accuſatione quidē uel mediocri expectata imminebant caſus grauiſsimi. At quid hæc quies profuit, dicat aliquis. nec enim Caius quieſcebat cum cæteris, iam pœnitens conceſſæ gratiæ, reſuſcitansq́ priſtinā concupiſcentiā. nam iuſsit Romę fieri alium coloſſum æreum inauratū, omiſſo illo Sidonio, nequem motum excitaret in populo: utq́ nauibus tranſportatū per ſilentium, repente clam prius ꝗ̄ ſentire

tur

tur in templo poneret.id aũt facturus erat obiter,in Ægyptũ nauigans.tene
batur enim miro uiſendæ Alexandriæ deſiderio, magna cura profectionem
inſtituens,ut ibi diu degeret, ratus conſecrationẽ ſuam quam ſomniabat, in
hac una ciuitate poſſe ſuccedere, atq; inde huius religionis exemplũ manatu
rum ad minores cęteras,propter ſitũ eius urbis in regione opportuniſsima.
ſolent enim minores uel homines uel ciuitates ad maiorũ ęmulationẽ ſe com
ponere.& erat alioquin etiã inconſtans ingenio,ut mox pœnitẽs ſiquid bo-
ni feciſſet,irritũ infectumq́; id cuperet,ut fieret moleſtior & nocẽtior. Verbi
gratia,uinctos ſoluit aliquot,mox nihil commeritos uinxit denuo,omni ſpe
adempta iam miſerrimis.alios damnauit exilio mortem expectantes, non ꝙ
conſcirent ſibi capitalem culpã,aut quauis pœna dignã uel leuiſsima, ſed ob
nimiam iudicis inclementiã deſperabundos. hi rati ſe euaſiſſe lucro imputa-
bant exilium,quo nõ minus gaudebant ꝙ alij reditu in patriam.ſed nõ mul-
to poſt nihil noui moliẽtes,inſulas tanquã natale ſolum incolentes,ferẽteſq;
fortiter infortuniũ,ſubmiſsis militibus occidit uniuerſos, luctum inopinatũ
in urbe afferẽs familijs nobiliſsimis.quod ſi quibus donauit pecuniã,poſtea
repetebat non ut mutuaticiã cum fœnorũ fœnoribus, ſed ut furtiuã cum ma
ximo damno eorũ qui acceperant. non enim ſatis erat miſeros donata redde
re,ſed omnia ſua bona ſupererogabant, ſiue patrimonij hæreditatumq́; iure
quæſita,ſiue induſtria propria.qui uerò maxime probatos & caros ei ſe pu-
tabant,alio modo mulctabant ſuauiter prætextu amicitiæ, ingẽtes ſumptus
faciendo in repentinas & inconſideratas profectiones atq; in conuiuia. ali-
quando enim facultates omnes in unã cœnam inſumebant, ita ut opus eſſet
mutuum accipere a fœneratoribus, tantũ erat ſplendoris ac magnificentiæ,
quo factum eſt ut quidã auerſarent eius gratias,ut non modo inutiles,ſed da
mnoſas etiam,& ineſcatrices inſidioſas. hæc fuit eius morũ inæqualitas atq;
inconſtantia,præſertim erga Iudæos ſibi exoſos maxime,quorũ proſeuchas
exorſus ab Alexandria ſibi uſurpauit, & repleuit ſtatuis effigiẽ ſuam referen
tibus,nemine nõ cedente ipſius autoritati atq; uiolentiæ.ſupererat unũ ſan-
ctæ ciuitatis templum cum iure aſyli, id conabat in ſuum propriũ templum
demutare cum titulo NOVI IOVIS ILLVSTRIS CAII. quid ais? tu cum
ſis homo ætherẽ & cælum quæris inſuper, non contentus imperio tot pro-
uinciarum,inſularũ,gentium? deo in terra nihil uis relinquere? non agrum,
non ciuitatẽ, ne fanum quidẽ tam modicum illi dedicatũ ex oraculis, ut nec
hic ſuperſit ullum ueſtigiũ monumentúmue pietatis ac religionis uero deo
debitæ? egregiam de te ſpem facis humano generi. ignoras te aperire fontes
malorũ cunctorum, dum moliris quæ nec facere nec cogitare fas eſt? Libet
cõmemorare hic & illa quæ uidimus audiuimuſq;,quando ad reipublicę no
ſtræ cauſam agendã acciti fuimus. in primo ſtatim cõgreſſu cognouimus ex
uultu geſtuq;, pro iudice nos eum habituros accuſatorẽ & aduerſariũ.iudi-
cis enim officium erat ſedere in optimatũ conſiſtorio, examinare cauſam per
quadringentos annos diſsimulatã,& tum primũ reuocatã in dubium,ubi a-
geretur de tam multis Iudęorũ Alexandrinorũ milibus, citare horum aduer
ſarios,uiciſsim partes audire ad clepſydrarũ numerũ, conſultare cum aſſeſſo
ribus,palam proferre ſententiã iuſtiſsimã. at ille cum herili ſupercilio ſe geſ-

ſit ut tyrannus inclementiſsimus.nam his omiſsis quę modo dixi,accerſit cu ratores duos hortorum Mæcenatis & Lamiæ,qui & inter ſe & urbi propin qui ſunt,in quibus iam tribus quatuórue diebus habitauerat,ubi nobis præ ſentibus agenda erat totius gẽtis fabula.iubet uillas omnes ſibi aperiri,uelle enim ſe ſingulas diligenter inſpicere.tum nos introducti, ad primũ conſpe ctum eum reuerenter adorauimus,& imperatoris auguſtiq́ appellatione ſa lutauimus.ille reſalutauit tam comiter,ut de uita,nedum de cauſa deſperare mus.ringendo enim rogauit: Vósne eſtis illi dij̄s inuiſi,qui me omnium con feſsione deum declaratũ ſoli aſpernamini, mauultisq́ ueſtrum innominatũ colere? ſimulq́ ſublatis ad cælum manibus erupit in uocem, quam ne audire quidẽ fas eſt,nedum proloqui uerbis totidẽ. ac mox exorta eſt aduerſæ par tis ingẽs lętitia,ꝙ hoc audito iam tum ſe uictores in hac cauſa fore ominaren tur.itaq́ geſtiebant & exſultabant præ gaudio,deorum omniũ acclamantes ei cognomina.his appellationibus humanã naturam excedentibus gauden tem conſpicatus Iſidorus ſycophanta amarulentus: Magis,inquit,deteſtare ris domine iſtos,eorumq́ tribules,ſi ſcires eorũ erga te impietatẽ atq́ male uolentiam.omnibus enim pro ſalute tua uouiuas cædẽtibus uictimas,iſti ſo li nõ ſuſtinuerunt ſacra facere.cum dico iſti,de cunctis Iudæis loquor. excla mauimus unanimiter,Domine Cai,calumnij̄s petimur.immolauimus heca tombas,libatóq́ ad aram ſanguine, carnes domũ non retulimus ad epulas, ut quorundã eſt mos: ſed integras uictimas exurẽdas ſacro igni tradidimus, idq́ ter.primũ quando ſucceſsiſti in imperiũ:iterũ,quando grauẽ illum mor bum euaſiſti,cui totus orbis condoluit:tertio,uotũ pro uictoria Germanica. Eſto,inquit.ſacra feciſtis,ſed alteri,nec pro me.quid igitur prodeſt? mihi cer te non ſacrificaſtis.ibi nos horror peruaſit hac noua uoce attonitos, qui ſe in cute quoq́ exeruit.Ille interim uillas obibat,inſpectans aulas et conclauia,in imis ædibus & in cœnaculis,quorundam locorũ reprehendẽs uicia, & man dans quid mutari uellet in melius. nos uerò aſſectabamur eum ſurſum deor ſum, protruſi & cauillis conuicij̄sq́ petiti ab aduerſarij̄s nõ aliter ꝙ hiſtrio nes in ſcenis.nam hoc quoq́ negociũ erat quædam fabula. iudex perſonam accuſatoris ſumpſerat.accuſatores agebant nequã iudicem,ſimultatis nõ ue ritatis memorẽ. ſub tanto aũt accuſatore ſimul atq́ iudice neceſſariũ eſt ſilen tium.nam hoc quoq́ quoddam defenſionis genus eſt,præſertim quando ni hil ei gratũ reſpondere poteramus linguã cohibẽte ritu patrio, oriq́ clauſtra imponente. Vbi uerò quædã mandata dedit de ædificij̄s, ſerio grauiterq́ in terrogauit,cur abſtinetis à porcina? Ad hanc percontationẽ rurſus riſus ma gnus aduerſariorũ exortus eſt,partim gaudentiũ,partim ut feſtiuo ſalſóq́ di cto arridentiũ,& ſic quoq́ captantiũ dominicã gratiam.adeò ut quidam è fa mulitio moleſte ferrẽt tam contemptim eos ſe corã principe gerere, quo præ ſente uel ſubridere periculoſum ſit alij̄s prætereq́ admodũ familiaribus.cũq́ nos reſpondiſſemus,eſſe mores alibi alios, & aduerſarij̄s itidem ut nobis in terdictum uſu rerum quarundã:alius uerò quidam ſubieciſſet, multos ne ag nina quidem ueſci ubiq́ parabili:ridens ille,Recte,inquit,inſuauis enim eſt. his nugis irridebamur ipſi anxij̄. Tandem nõ ſine ſtomachatione, Cupio ſci re,inquit, quod ius illius ciuitatis prætenditis. Nobis uerò exorſis orationẽ,

cum

cum ex primo guſtu intelligeret afferri quędam non contemnenda, & allatũ iri uehementiora, abrupit ſermonẽ, & curſu ſe in magnam aulam proripuit, obambulansq́ iuſsit circumquaq; feneſtras claudi uitro candido, ſimili ſpecularibus lapidibus, quibus lux admittitur, uentus & ſol excluditur. poſtea nos lento gradu acceſsit, & moderatius iam rogauit: Quid dicitis? nobis autem deinceps rem in compendiũ contrahentibus, rurſum procurrit in aliud cubiculum, ubi tabulas antiquæ picturę iubebat reponi. cumq́ ad hunc modum cauſæ noſtræ actio interrumperetur, imò fruſtatim concideretur, laſsi deſperantesq́, nec aliud q̃ mortem expectantes, & uix animi compotes prę anxietate, ſuppliciter ad uerũ deum confugimus, ut nos è falſo nominati dei minis eriperet: qui nos miſeratus furorem eius mitigauit. itaq; depoſita iam ferocia, tantũ hoc præfatus: homines iſti non tam mihi uidentur mali q̃ miſeri, qui ſibi perſuaderi nõ ſinunt, me eſſe naturæ diuinæ participem, abijt, ſimulq́ nos iuſsit abſcedere. poſtquam hoc non tam iudicium, q̃ carcerem & theatrum effugimus (nam quaſi in theatro exſibilabamur, ſubſannabamur, & irridebamur ſupra modũ: nec ſecus quàm in carcere cruciabamur ferebamusq́ tormenta totius animæ, dum blaſphemias in deum & contra nos cõminationes imperatoris tam potẽtis audiremus, unam ob rem infenſi & implacabilis, quòd inſanæ cupiditati qua deus haberi ambiebat, ſolos Iudæos aſſenſuros nõ putabat, ac ne poſſe quidem ei ſubſcribere) uix reſpirauimus: non quòd amore uitæ mortem horreremus, quam auide ut immortalitatem arripuiſſemus, ſiquid profuturam exiſtimaſſemus noſtris legibus: ſed quòd ſciremus noſtrum exitium fore non ſolum inutile reipublicæ, uerùm ignominioſum etiam. nam legatorum infortunium ſolet imputari his à quibus miſsi ſunt. ea de cauſa emerſimus aliquando è miſerijs: de cætero enim ſoliciti eramus, quid decreturus quidúe pronunciaturus eſſet. quomodo enim poterat cauſam pernoſcere, qui multas eius circumſtantias ne audirę quidem dignatus fuerat? an non erat oneroſum à nobis quinq; legatis pendere omnes Iudæos quotquot uſquã habitant? ſi enim gratificaretur noſtris inimicis, quænam alia quieſceret ciuitas? quænam ſuis inquilinis parceret? quęnam proſeucha relinqueretur incolumis? quænam iura ſeruarẽtur Iudæis patrio iure uiuentibus? imminebat ſubuerſio, iactura, naufragiumq́ priuilegiorum quæ gens ea habebat in ſingulis ciuitatibus. tot curis oppreſsi ſuccumbebamus miſeri. nam qui antea fauere nobis uidebantur, prorſus deſperauerant. quapropter cum ad illum accerſeremur ſubduxerũt ſe præ metu, quòd bene ſcirent clementiam hominis gerentis ſe pro deo. Diximus in ſumma cauſam odij quo Caius Iudæorum nationem proſequebatur: ſupereſt ut dicamus eam qua uſi ſumus apud eum palinodiam.

PHILONIS IVDAEI COMMENTARIORVM QVOTquot extant, per Sigiſmundum Gelenium nunc primum uerſorum, finis.

10-8 F-9

IN PHILONIS IVDAEI OPERA
RERVM ATQVE VERBORVM
Index copioſiſſimus.

Aron 259.268
Aaron Moſis frater 259
Aaron frater Moſis, id eſt, eloquentia philoſophiæ, uel ſermo mentis 106.117
Aaron Moſi manus imponit, eumq; ad pugnam aptum reddit 106
Aaronis cum magis contentio 359
Abel paſtor pecorum 86
Abel cur paſtor fuiſſe dicatur 90
Abel adipes cur unà cum primitijs offerat 100
Abel contemplationi, non etiam eloquentiæ deditus, à Caino ſophiſta trucidatur 105
Abel interemptus uiuit 107
Abelis natiuitas 87
Abelis & Caini fratrũ diuerſa ſtudia 87
Abelis & Caini ſacrificia 85
Abelis ſacrificium cur Deo gratum 90
Abelis ſacrificium cur Deo gratiſsimum 195
Abelis uita felicißima 107
Abelis clamor ad Deum ibidem
Abelis typus 258
Abiud 263.396
Abimelechi typus 156
Abraham 234
Abraham uerus Dei amicus 183
Abraham in pace nutritus 335
Abraham pietatis atq; pacis cultor ſanctiſsimus 246
Abraham fuit non minimus ex prophetis 333
Abraham plantat agrum ad puteum & nomen domini inuocat 147
Abraham à Deo benedicitur 256
Abraham in patriam reuocatur 254
Abraham fœderatos profligat 211
Abraham forti animo atq; indubitata ſpe contra rationem Deo credidit 250
Abraham largiſsimè à Deo benedictus 64
Abraham ab angelis admonitus periculum effugit 237
Abraham filium Iſac Deo cur & quomodo obtulerit 191
Abraham quam ob cauſam filium mactare ſtatuerit 243.244
Abraham cur procul à patria à Deo migrare iuſſus 50
Abraham ad quos patres ire à domino iuſſus 334.335
Abraham è Chaldæorũ terra demigrans habitauit Charran 269
Abrahām cur Abram uocatus 190
Abraham quandiu in Chaldæorum terra hæſit cæleſtis fuit homo 190
Abrahā in Charris cur diu habitare nequiuerit 366
Abraham cur redire dicatur à conciſione Chologomodor & regum cum eo fœderatorum 159
Abraham ſuos relinquens quid ſignificet 120
Abrahā cur breuioris æui quàm ullus maiorum ſuorum 180
Abrahami genus 184
Abrahami nomen unde ſumptum 190
Abrahami educatio 376
Abrahami uirtutes & felicitas 183
Abrahami in Deũ peculiaris pietas 242. 243.244.245
Abrahami fides 67.318
Abrahami diuitiæ 245.249
Abrahami manſuetudo 245
Abrahami in bello res geſtæ 335
Abrahami & Saræ ſanctiſsimum coniugium 236
Abrahami de hoſtib. ſuis uictoria & gratiarum actio ad Deum 167
Abrahami ſemen inquilinũ in aliena terra 334
Abrahami ſemen cur à Deo benedictum 180
Abrahami de cognatione in terram alienam migratio 251.335
Abrahami in Charrenſem regionem ex Chaldea profectio 233.234
Abrahami pro Sodomitis precationes 284.285
Abrahami progenies à Deo benedicta 318
Abrahami typus 71.212
Abrahamo cur Deus non fuerit conſpicuus cum in Chaldea uerſaretur 234
Abrahamo ueteres promiſsiones à Deo ſæpius confirmatæ 319
Abram 234
Abram Deo filium offert ſacrificio 242
Abram cur Abraham appellatus 234
Abſtinentiæ leges 522
Abyſſum quid 4
Accuſatio inimicis non eſt committenda 616
Adamus primus homo cur ex terræ limo à Deo formatus 21
Adamus primus homo fuit omnium formoſiſſimus 21.27
Adamus hominum omnium fuit nobiliſſimus 567
Adamus ex puriſsima & peculiari induſtria à Deo preparata terra formatus 21
Adamus ſanctitate pietateq́; poſthabita ad calliditatem uergens ex paradiſo eijcitur 24
Adamus qua ratione in paradiſum à Deo collocatus 37
Adamus cum omnibus rebus nomina impoſuerit, ſibi cur impoſuerit nullum 37.38
Adamus cur tranſgreſsionis culpam in Euam reijciat 47
Adamus cur poſt lapſum nudus fuiſſe ſcribatur 46
Adamus fugiens Dei conſpectum, quò aufugerit ibidem
Adamus à Dei cõſpectu aufugiens, ad ſeipſum fugit 43
Adamus poſt lapſum fugiens, cur ſolus à Deo uocatus 46
Adami etymologia 37
Adami cæleſtis & terrena imago ibidem
Adami ante lapſum conditio 30
Adami excellentia atq; poteſtas ante lapſum 23
Adami lapſus ibidem
Adami lapſus quàm grauiter à Deo punitus 38
Adami filiorum diſperſio 180
Adamo qualis anima à Deo primum inſpirata 21
Adeps, renes & fibra iecoris Deo ſacrificia accepta 101
Admonitionibus diuinis obſtrepẽtes, gladio ultionis peribunt 207.208
Adoleſcentia 17
Adulantium miſerrima ſeruitus 551
Adulationis deteſtatio 262.345
Adulatoris deſcriptio 150
Adulatorum impoſturæ 337
Adultera à beſtijs nihil differt 493
Adulter ſacrilego peior 479
Adulterium quàm grauiter à Deo prohibitum 472.488
Adulterij & ſtupri collatio & differentia 494
Adulterij pœna 342.343.479 488
Adulterij expiatio 493
Aegira ciuitas mari ſubmerſa 602

Aegyptus corporis noſtri ſignum 106
Aegyptus cur hyemem ignoret 394
Aegypti fertilitas 235.307.401.431.591
Aegypti imperium ampliſsimum 350
Aegypti perampla magnificaq; potentia 207
Aegypti præfecturæ 272
Aegypti plagæ 394.395.396
Aegypti typus 216
Aegypti rex ob libidinem grauiter à Deo punitus 236
Aegyptij homines in ſeditiones procliuiſsimi 605
ex Aegypto cur populus in Chananæam ductus 282
Aegyptij natura iactabundi & ſuperbi 129
Aegyptij tumultu oppreſsi flagellantur 610
Aegyptij dum per medias marinas undas fugerunt, cur excuſsi dicantur 215
Aegyptiorum leges 416
Aegyptiorum idololatria 360.475
Aegyptiorum in mari interitus 400
Aegyptiorum gens amantiſsima corporis ſub aquam fugere cur introducatur 215
Aegyptiorum ſophiſtæ unde orti 381
Aegyptiorum in honorandis hoſpitibus mos 356
Aegyptijs inuidia natiuum uitium 606
Aegyptiacus typhus 429
Aegyptiacorum ſacerdotum raſiones 508
Aelim 308.401
Aequalitas mater iuſtitiæ 151.462
Aequalitas iuſtitiæ mater & nutrix 151.124.462
Aequalitas in omnibus ſeruanda 127.128
Aequalitas in cælo & terra omnia optimè diſpoſuit 462
Aequalitatis opera 463
Aequinoctia 18
Aequinoctia cur fiant menſe ſeptimo 18
Aer omnibus terreſtribus & aquatilibus animalibus cauſa uitæ 185
Aeris natura 364
Aeris in mundi creatione locus 4
Aeſchyli locus 555
Aetates hominis iuxta Hippocratem & Solonem ſeptem 17
Aetatum omniũ ratio pulchro carmine à Solone deſcripta 16
Aethiopia 35
Affectio fœmineus animæ fœtus 97
Afflictionis utilitas 290.291
Affectiones ad uirtutem tendentibus relinquendæ 105
Affectiones naturaliter fœmininæ ibid.
Affectus in homine ſpinis ſimiles 70
Affectus quatuor moleſtiſsimi, timor, dolor, tremor & gemitus 116
Affectus quibus artibus uincendi 133
Affectuum irritamenta 56.57
Affectuum in homine dominationes potentiſsimæ 334
Affectuum frenandorum ratio 90
Agar 276
Agar à Sarra affligitur 291
Agar encyclopediæ comparatur 277
Agar diſciplinæ indifferentis typus 71
Agar tres ob cauſas ab heræ facie aufugit 291
Agar fugiens Sarram uenit ad fontẽ Sur 291
Agar à Sarra Abrahamo conceditur 275
Agar à Sarra Abrahamo in terra Chanaan copulatur 281
Agar apud fontem inuẽta cur aquam non hauſerit 309
Agens uiciſsim patitur 107
Agnorum agnarumq; in ſacrificijs uſus 530
Agricola artifex eſt 114
Agricola ſpiritualis bonus & malus 115
Agricola non niſi peritus 123
Agricola ſcrobem parans plantæ in theſaurum incidit 199
Agricolæ boni officium 114.123
Agricolæ & operarij terræ differentia 114
Agricultura ars ibidem
Agricultura & facultas operaria differunt 123
Agricultura animæ ſpiritualis 124
Agriculturæ ſtudium à Deo hominibus commendatum 149
Agrippa ex animi dolore incidit in morbum grauiſsimum 643.644
Agrippæ res geſtæ contra Flaccum 613
Agrippæ ad Caium profectio 643
Alexandri magni dictum 78
Alexandrina ciuitas ſemper apud Auguſti familiam in honore habita 606
Alexandrini ſeditione oppreſsi flagellantur 610
Alexandrinorum contra Iudæos conſpiratio 631
Alexandrinis adulationis uitium innatum 635
Altaris typus 170
Amalech 180
Amalechi typus 62
Amaritudinis locus 239
Amator ſui Cain, Abelem id eſt opinionẽ piam interficit 111
Amatoris proprietates 176
Amatoris cõcupiſcentia qua lege puniẽda 494
Ambitionis deteſtatio 342
Amicitia fucata 150
Amicitiæ ſymbolum 356
Amicorum omnia ſunt communia 398
Amicus non temerè offendendus 193
Amonitarum typus 42
Amorrhei 337
Amorrhei populi 68
Amorrhæorum peccata 337
Amram accipit uxorem de filiabus Leui 236
Anaxagoras præ amore philoſophiæ prædia ſua reliquit 558
Anaxagoræ de ſiderum influxu ſententia 588
Anaxarchi dictum de animæ immortalitate 552
Ancillæ quomodo tractandæ 501
Andronis domus diripitur 610
Angeli quid 86.374
Angeli boni ac mali 186
Angeli propter diuinum miniſterium ſancti appellandi 186
Angelorum felicitas 187
Angelorum miniſteria 142
Angelorum officia 186.374
Angelorum bonorum habitationes 224
Angelorum malorũ munus atq; officium 186
Angelorum in diuerſa corpora emigrationes 186
Anima hominis tripartita 210
Anima pura dei domus ſacroſancta 375
Anima rationalis Dei templum 381
Anima tabernaculum dicitur, in qua Sara, id eſt eſt uirtus habitat 109
Anima cohabitans cum prudentia diuinis alimentis nutritur 58
Anima quomodo aſſuefacienda ne malis imaginationibus decipiatur 95
Anima maſculo prægnans, id eſt, iuſto propoſito, lætiſsima redditur 116
Anima quibus rebus illuſtretur 191
Anima ſuam ipſius migrationem ignorat 86
Anima uidua, & adultera 119
Anima irrationalis in ſeptem partes diuiditur 121
Anima mali & boni circa quæ occupentur 125
Anima repurgata à uitijs Dei domus eſt 184

Anima ſapientis cœlum habet patriam, in terra peregrinatur 129
Anima equo, equiti & inſeſſori ſimilis eſt ibidem
Anima à Deo paſta, eoq; contenta, nullius præterea indiget 128
Anima tanquam nauis ab affectibus in profundum Aegypti, id eſt, corporis mergitur 131
Anima uictrix hymnum canit Deo 130
Anima uerus uirtutum omnium paradiſus 144
Anima honeſtè uerſata ſapientiam quidem, ſed non illius autorem cognoſcit 105
Anima quæ uirtutis amicum dogma tollit, uirtuti eſt mortua 107
Anima athletæ à philoſophi anima quantum differat 48
Anima ex coniunctis rebus agendo patitur 107
in Anima omnes rerum formæ continentur potentia 39
Animæ eſſentia 111
Animæ partes 35
Animæ ſpecies duæ 214
Animæ partes atq; potentiæ 54
Animæ baſis 375
Animæ officium 176
Animæ feſta 198.289
Animæ motus 366
Animæ alimentum 38.60.115 303
Animæ potentiæ 91.93
Animæ uires 93
Animæ oculi 287
Animæ deliciæ 144
Animæ equitatus 131
Animæ ſatellites 210
Animæ luxurientis familiares 176
Animæ ſanitas & ægritudo 464
Animæ quatuor affectus 576
Animæ inſtrumenta familiaritatem cum uirtute & Deo ferre non poſſunt pagina 88
Animæ bonæ ac malæ 186
Animæ partes brutæ pecoribus aſsimilantur 125
Animæ lac ſunt Muſices rudimenta: cibus ſolidior, uirtutes 123
Animæ partus & locus pariendi pagina 97
Animæ motus diuerſi in diuerſis corporibus 173.174
Animæ reſpub. quomodo optimè regatur & econtra 127
Animæ maximũ bonum de potentia Dei non dubitare 148
Animæ rationalis cum irrationali pugna 102
Animæ pars muta & uocalis 12
Animæ agricultura quid profitetur 124
Animæ bonæ modi 131.132
Animæ potentiæ extinguuntur deſtitutæ oportunitatibus 182
Animæ morbi perniciofiſsimi 207
Animæ mors 39.301
Animæ mors, à uirtute excludi 110
Animæ immortalitas 378
Animarum differentiæ 48
Animarum incorporearum in aere ſacer chorus 224
Animarum figuræ cur uiſu non aſſequantur 185
Animarũ corpore carentium domicilium 374
Animal noſtrum cur & quomodo rationis excutiat frenos 125 126
Animalia irrationabilia 89
Animalia nobis à natura data 125
Animalia pura & impura 136
Animalia reptilia quatenus à Deo ad eſum interdicta 257
Animalia ruminantia cur lege prohibita 135
Animalia ſacrificijs idonea 523.524
Animalia omnia hominem tanquam ſerui dominum reuerentur & imperata faciunt 13
Animalia munda de quouis genere ſeptena cur in arcam ducantur 122
Animalium omnium conceptio & generatio 10
Animalium diuerſorum creatio 9
Animalium diuiſio 224
Animalium diuerſæ ſpecies 322
Animalium diuerſorum proprietates pagina 371
Animalium differentiæ 141.374
Animalium diuerſa nutrimenta pagina 374
Animalium omnium eadem uox 209
Animalium dira peſtis 326
Animalium capita cur Deus à terra paululum retraxerit 132
Animalium brutorum duplex genus pagina 89
Animaliũ diuiſa ungula in ſcripturis quid deſignet 135
Animalium loca naturalia uiuendi pagina 119
Animalium omnium ſpecies cur in arcam Noe introductæ, in paradiſum autem nequaquam 144
Animi dolores grauiſsimi 334
Anna propheti ſſa 183
Annæ ſterilitatis cauſæ & rationes 198
Annæ ſanctiſsimæ fœminæ typus 192
Anni ſecundum Moſis doctrinã initium 434
Annulorum myſterium 351
Antigenidæ tibicinis dictum 555
Antiſthenis philoſophi de bono uiro dicterium 544
Apelles tragœdus 638
Apollo medicinæ inuentor primus pagina 629
Apollinis oracula omnium certiſsima pagina ibidem
Apollinis ſtatua 628
Aqua quale elementum 20
Aqua innocentiæ ſymbolum 493
Aquæ uſus in ſacrificijs ueteris teſtamenti 369.531
Aquæ incorporea in prima creatione eſſentia 4
Aquæ luſtralis in ſacrificijs uſus 381
Aquarum amaritudo 400
Arietum in ſacrificijs uſus 524
Aſcalonitarum cum finitimis Iudæis ſimultates 638
Afer 260
Aſinus laborem ſignificat 98
Aſſyriorum literæ 386
Aſtrologia 233
Aſtrologiæ ſcientia 408
Aſtrologiæ initia & uſus 8
Aſtronomia omnium ſcientiarum regina 279
Aſtronomia à Chaldæis inuenta 269
Aſyli ius quatenus nefarijs communicandum 496.500
Aſylorum inſtitutio 296
Arabes paſtores optimi 388
Arabum in Hebræos odium 466
Arbor ſcientiæ boni ac mali non fuerit in paradiſo 39
Arbor uitæ quid 24.33
Arbor uitæ in medio paradiſi cur locata 33
Arbores ſteriles & excindendæ, cui ſimiles 128
Arborum prima creatio 5.33
Arborum purgandarum ratio 150
Arca fœderis 423
Arca uas legibus deſtinatum 423
Argonautæ libertatis amantiſsimi 555
Arietis pro remiſsione peccatorum oblatio 427
Arietum in ſacrificijs uſus 529
Ariolorum pœna 497
Ariſtotelis de mundo opinio 588
Armentorum in ſacrificijs uſus 524
Aromatum compoſitiones 327
Aron Moſem oſculatur 314

Aronis etymon 169
Aroni atq; filijs cur uini uſus prohibitus 169
Arrogantia quid 457
Arrogantiæ natura 451
Arrogantiæ deteſtatio 90.91.451
Arrogantiæ remedia 380
Artis & ſcientiæ differentia 287. 288
Artes contemplatiuæ & actiuæ 33
Artes ſuapte natura in profundo poſitæ 363
Artes non inuita Minerua tractandæ & diſcendæ 104
Artes liberales uiam ad uirtutis arcem ſo læ demonſtrant 276
Artium inuentiones 380
Artium diuiſiones 135
Artium deliciæ 282
Artium omnium fœtus 287
Artium liberalium ſtudia quàm neceſſaria 162
Artium fines diſsimiles 165
Artium fines inueſtigabiles 148. 363
Artium ideæ non pereunt, quãuis indiuiduorum artes intereant 110
Athenienſium excellentia ingenia pagina 554
Athenienſium leges 416
Athletarum cibus proprius 38
Atlantis inſula intra unius diei & noctis ſpacium ingenti terræmotu & maris inundatione ſubmerſa 602
Atrium tabernaculi 422. 423
Auaritiæ peſtis 341
Auaritiæ deteſtatio 444
Auditus ratio 538
Auditus officium 285.311
Audita pro teſtimonio non dicenda 221
Aues ad hominis uictum quæ prohibitæ 331
Auium prima creatio 10
Auium differentiæ 330
Auguſti Cæſaris res geſtæ 633
Auguſti Cæſaris pro Iudæis decreta pagina 647
Aulæa tabernaculi uela 422
Aunan 267
Aures minus fidei habent quàm oculi pagina 453
Auſtri uenti natura 394
Azymi ſubcinericij 91
Azymorum feſtum cur cum amaris lactucis agreſtibus celebrandum 289

B

Babyloniæ regnum à Nebrode adminiſtratum 193
Babylonicæ turris ædificatio 215.216. 217.218
Babylonicæ turris interpretatio myſtica 218.219
Bathuel 295
Bathuel Rebeccæ pater 296
Baal aſino inſidens ab angelo repellitur 408
Balaam 74.223
Balaam ſophiſta, uulgi inconſtantis typus 110
Balaam terræ progenies 207
Balaam cur reſiſtentem ſibi angelum non uiderit 207
Balaam licet egregios hymnos fecerit, execratus tamen à ſcriptura dicitur 262
Balam Rachelis ancillã cur ante heram ſuam parere Deus uoluerit 57
Balaces 409
Balacis regis res geſtæ 407. 408
Balla 277
Ballæ filij 202
Barad 310
Bellum gerere quatenus liceat 411
Belli inſtruendi uia ac ratio 465. 466
Beneficentia homines in deos mutantur 454
Beneficentiæ diuinæ leges & limites pagina 3
Beneficia in alium collata, autori maximè proſunt 108
Beneficium ab iniuſto non accipiendum 117
Benignitas res eſt contemptibilis 127
Beſeleel 380
Beſeleel architectus eorum omnium quæ erant in tabernaculo 51
Beſeleel cur ſurſum à Deo uocatus pagina 143
à Beſeleele cur tabernaculi uaſa poſt Moſem ſint delineata 52
Biantis philoſophi in rebus aduerſis animus infractus 556
Bibendi certamina 155
Binarij numeri uſus 199
Bitumen in Babylonicæ turris ædificatione quomodo in lutum mutatum pagina 218
Bitumen, ad Babylonicæ turris ædificationem, cur ſumptum ibidem
Blaſphemiæ pœnæ 298
Boethij de mundo opinio 592. 596
Bona uera & perfecta 102
Bona uoluptariorum 120
Bonum quid reuera appellandum pagina 183
Bonus uir impudica & turpia non profert 117
Bono uiro nihil omnino deeſt 464
Boni uiri omnia poſsident 147
Bonorum fœlicitas 92
Bonorum omnium tria tantum genera 183
Bonorum omnium poſſeſsio ſolo labore comparatur 89
Boum in ſacrificijs uſus 524
Brutorum genus duplex 89
Byſsi prouentus 285.381.422
Bura ciuitas mari ſubmerſa 602

C

Caddes 309.310
Caddes puteus ibidem
Caduceatorum officium 629
Cain, poſſeſsio ſignificat 105
Cain terræ operarius 124
Cain ſterilem terram colit, timidus & mœrens 116
Cain terram operabitur, non erit agricola 114
Cain Deum quaſi non omnia cognoſcentem fallere ſtudet 109
Cain & Abelis pugna in quibus conſiſtat 105
Cain Abelis non eſt cuſtos 109.110
Cain ſophiſmatibus Abelem fratrem expugnare conatur 101
Cain cur de fructibus & non de primicijs Deo obtulerit ſacrificium 93
Cain coram Deo ſe abſcondere conatur 119
Cain maledicitur 113
Cain quomodo poſitus in ſignum, ne à quouis interficeretur 122
Cain poſt natum ſibi filium ciuitatem condit 219
Cain idololatriæ ſpeculum 93
Cain à ſeipſo occiſus 107
Cain ſuperſtes animæ morte interijt pagina 110
Caini natiuitas 87
Caini etymon 85
Caini crimina 95
Caini & Abelis ſacrificia 85
Caini ſacrificium non rite oblatum pagina 135
Caini ſacrificium cur deo diſplicuerit pagina 90
Caini in fratrem crudelitas 576
Caini fratricidæ mors nuſquam in lege inuenitur 296.297
Caini occiſor, ſeptem mulctas quomodo luat 121
Caini typus 78
Cainum non quiuis interficiet, ſed ſolus uirtutis

uirtutis amicus 121
Caius peſtis ciuitatis, populi deuorator, lues, & pernicies declaratur 629
Caius ſorores ſuas quo ſolus imperaret in exilium mittit 628
Caius honores & inſignia uſurpat inſanus quorum uirtutes ſemper eſt aſpernatus 628
Caius non magis uoce quàm oculis loquitur 643
Caius in diuerſis locis ſibijpſi ſtatuas erigit 649
Caius non contentus ſe æquiparari ſemideis æmulationem cum maioribus dijs petit 628
Caius ab Alexandrinis pro deo cultus 635
C. diuinos ſibi honores mutato habitu aſcribit 627
C. ambitio 627
C. contra Aegyptios & Iudæos res geſtæ 612
C. contra Flaccum res geſtæ pagina 613
C. in Flaccum crudelitas 619
C. in Silanum ſocerum crudelitas pag. 626
C. inconſtantia & leuitas 627
C. in monitores ſuos ſeueritas pagina 626
C. uafricies & in rebus gerendis inconſtantia 625
Caij inexplebilis auaritia 628
Caij inſana uecordia ibidem
Caij in fratrem impietas ibidem
Caij ambitio, leuitas & inſania pagina 627
Caij erga Iudæos innatum odium pagina 630
Caij ad Petronium Syriæ præſidem pro Iudæis epiſtola 648
Caius ſanctum templum cum iure aſyli in ſuum templum demutare conatur addito Caij noui Iouis titulo 649
Calani Indi patientia 550
Calliditas uoluntarius animæ morbus pagina 89
Camelum cur ſcriptura inter animalia enumeret impura 135
Campus certaminis ſignum 101
Candelabri ſacri fabricatio 329
Candelabra ramis ornata quid ſignificēt 423
Canicies in ſacris quid ſignificet pagina 94
Capitonis inſatiabilis auaritia 638
Caprarum in ſacrificijs uſus 524
Caprorum in ſacris uſus 529
Captiuæ ab hoſtibus quomodo tractande 445
Caſtoris & Pollucis amor 473
Caſtoris & Pollucis fabula 627
Caſtrati cur à rebus diuinis ſeparati pagina 258
Caſtrorum militarium myſticus intellectus 166
Carbunculi morbus unde dicatur 508
Carbunculi deſcriptio 37
Carbunculi ſignificatio 36
Carbunculorum copia 34
Carcerum cuſtodes homines crudeliſsimi 346
Caritatis officium 415
Carnis uocabulum quàm latè in ſcriptura accipiatur 187
Carrabas ab inſana multitudine per luſum in regem coronatur 607
Carrenſis ager 233.234
Cerebrum & cor quare Deus ſibi offerri noluerit 102
Ceremonijs non nimium inhærendum pagina 104
Certamina ſacra 133
Certatores eximij & abſq; æmulis pagina 105
Ceſſare à terra quid ſignificet 116
Chaldea regio fortunatiſsima 233
Chaldei aſtrologiæ peritiſsimi 233
367
Chaldæorum aſtrologia 386
Chaldim 319
Cham idem quod color 182
Cham quieſcentis initij habet nomen pagina 182
Cham motus ad peccatum, fit Chanaan ibidem
Cham cur fratrum ſuorum ſeruus factus 181.183
in Cham Noe filiū cur alieni peccati culpa transferatur 181
Chamos 68
Chanaan idem quod commotio 182
Chananea 398
Chananis regis res geſtæ 406
Charitas pietatis ſoror 440
Charra ciuitas 366
Charran 270
Charran plena pecudibus 273
Chebron uallis, corpus noſtrum ſignificat 103
Chereæ in loquendo libertas 553
Cherubim 300.423
Cherubim duo 325
per Cherubim & uerſatilem gladiū quid ſubindicetur 73
Chriſtus prorex & paſtor dominici gregis 128
Chryſippi de mundo opiniones 595
Cibus immoderatè ſumptus multorū morborum cauſa 25
Ciconiarum in parentes pietas 478
Cinerum in ſacrificijs uſus 381.531
532
Circumciſio quanto in honore apud gentes habita 508
Circumciſio fœcunditatis gratia inſtituta ibidem
Circumciſio cordis Deo gratiſsima pagina 535
Circumciſionis mos cur inualuerit pagina 508
Ciſterna 200
Ciuilis uitæ inſtitutio 344
Ciuilis hominis officia 338
Ciuitas Dei ſancta 218
Ciuitates refugij 298.300
Ciuitatum condendarum ratio 2
Clamor in caſtris pugnantium cuius rei typus 166
Coci & medici differentia 344
Cœleſyria 398
Cœlum unde dictum 140
Cœlum cur quarto die à Deo creatum pagina 6.7
Cœlum ex qua materia à Deo creatum 4
Cœlum totum uolucre 423
Cœli forma 5
Cœli motus 185.217
Cœli motus contrarius 73
Cœli natura incomprehenſibilis 364
Cœli homines 190
Cœleſtium orbium motus 73
Cogitationes, mentis partus 117
Cognitio ſui uerum ſapientiæ fundamentum 380
Columbæ ſacrificium 321
Columnæ lapideæ unctio 353
Columnæ lapideæ ſignificatio ibidem
Concupiſcentia omnium affectionum moleſtiſsima 157
Concupiſcentia cum tigride comparatur 35
Concupiſcentia ex uoluptatis amore qua ratione naſcatur ibidem
Concupiſcentia peccatum horrendum pagina 481
Concupiſcentiæ uis 334
Concupiſcentiæ peſtis 166
210
Concupiſcentiæ hoſtis temperantia 35
Concupiſcentiæ pœnæ 481
Confeſsio 36
Confeſſorij uiri deſcriptio 37
Confuſio linguarum quomodo facta 225
Confuſio à ſeparatione quid differat pagina 226

Cŏfuſionis uocabulum in ſcripturis quàm latè accipiatur 225.226
Coniugium Pontificibus & ſacerdotibus conceſſum 518
Coniugium cum ſterilibus mulieribus non eſt contrahendum 491
Coniugium lege diuina quibus denegatum 490
Coniugij ſanctitas 488
Coniugij leges 489.490
Coniugia quæ illicita 491.492
Coniugalis fidei uiolatæ pœna 493
Connubia quomodo in Dei populo contrahenda 536
Connubij commendatio 490
Conſcientiæ malæ elegans deſcriptio pagina 618
Conſcientiæ malæ ſtimulus 219
Conſecrationis uictima 427
Conſuetudo altera natura 346
Conſuetudines mulieribus magis quàm uiris curæ ſunt 162
Contemplatio uirtutis ſemita 105
Contemplatio ſine actione ſcientibus eſt inutilis 279
Contemplatiuæ uitæ amœnitas 557
Continentia laſciuæ tormentum grauiſſimum 237
Contumaciæ peſtis 158.159
Conuerſatio malorum ſtrenuè fugienda 292
Conuictus malorum nihil boni parit pagina 346
Conuiuij ſobrij deſcriptio 294
Conuiuij inſani deſcriptio 560.561
Conuiuia philoſophorum diuerſi generis 562
in Conuiuijs quid & quomodo agendum ibidem
Coquorum princeps apud regem Aegypti ueniam cur non meruerit 352
Cor & cerebrum nuſquam in ſacrificijs Deo offeruntur 101
Corpus noſtrum ualli accomparatur 103
Corporis definitio 288
Corporis actius dimenſiones 16
Corporis incommoda à terreſtribus cauſis prouenientia 113
Correptionis diuinæ utilitas 291
Corruptio quid 588
Coturnicum miraculum 403
Creaturæ principium Dei bonitas 49
Creaturarum à rebus diuinis ſeparatio 305
Creditorum leges 444
Critolai de ſempiternitate mundi opinio 590.592
Crocodili 578
Crœſi Lydorum regis aduerſa fortuna pagina 350
Crœſi regis de Biante dictum 556
Crucis utilitas 290.291
Cultus diuini ſaluberrima præcepta pagina 572
Cupediariorum artes 177
Cynædi 491
Cynomiæ animalis deſcriptio 395

D

DAmaſcus 315
Dan, interpretatur iudicium: & unius animæ ſingula iudicantem ſignificat 132
Danis ſerpens equini non humani cur admorſor calcanei 133
Danis ſerpens fortitudinis imago pagina 133
Dardanicarum mulierum uirile facinus 552
Debis 62
Decalogi expoſitio 473.474.475 476.478
Decimarum inſtitutio 283
Decimarum leges 444
Decimarum uſus 521.522.523
Decem præceptorum Dei breuis explicatio 325
Defuncti quomodo lugendi 434
Delectationis & triſtitiæ idem ſubiectum 64
Delus inſula olim ſub undis marinis latuit 600
Democriti de mundo opinio 588
Democratia 463
Democritus propter philoſophiæ ſtudiũ prædia ſua reliquit 558
Denarius numerus Deo familiariſsimus 283
Denarius numerus totius ſapientiæ compages 285
Denarij numeri apud Moſem dignitas 283
Denarij numeri perfectio 283.469
Deſperatio rationis expertium eſt pagina 118
qui Deſperat, non eſt homo ibidem
Deucalionis diluuium 572
Deus quid 221.511
Deus cum nomen non habeat, cur humano generi ſuum nomen ſit largitus pagina 231
Deus beneficæ potentiæ nomen 376
Deus bonitatis nomen 48
Deus ob immenſum diuinitatis atq; maieſtatis ſplendorem, oculis humanis cerni non poteſt 306
Deus ſolus ens incomprehenſibile pagina 330
Deus uniuerſitatis anima 38
Deus archetypus rationalis naturæ 118
Deus eſt, qui eſt, quia ſolus ſtat in eſſentia 120
Deus uir & pater uniuerſorum 119
Deus paſtor 127
Deus immutabilis 191.193.194
Deus omnis qualitatis expers 31
Deus ingenitus, non opus habet creaturarum accidentibus, quibus tamen interdum ob hominum ſtupiditatem deſcribitur 196
Deus pro cuiuſque portione moderatur ſuam gratiam 3
Deus ſatis digne à nemine colitur 41
Deus omnia continens in nullo omnino continetur loco 46
Deus omnium creaturarum figulus omnia nouit 50
Deus naturas bonas nulla certa de cauſa extollit 49
Deus ſolus idoneus eſt qui primum de ſeipſo certo pronunciet 64.65
Deus quibuſnam gaudeat ſacris 104
Deus unus, ſempiternus atq; omnipotens 26
Deus cur hominum more iraſci & caſtigare ſuos filios dicatur 196
Deus benignus cum ſit, etiam imperfectis ſua dona largitur 31
Deus quomodo omnium rerum autor dicatur 135
Deus ſuo nos exemplo ad uirtutis æmulationem prouocat 31
Deus puriſsimas tantum mentes inſenſibiliter uiſitat 375
Deus cur ſe dicat Abrahami dominum eſſe, Iſaaci uerò Deum 376
Deus quibus oculis deſuper omnia uideat 221
Deus riſus & boni gaudij autor 116
Deus in omnibus operibus ſemper ſui ſimilis 148
Deus cur ſupra omnes creaturas ſolus adorandus & inuocandus 473 474
Deus in rubo flammeo Moſem alloquitur 472
Deus pura mente inprimis colendus pagina 369
Deus omnia uidens non poteſt falli pagina 370
Deus unus tantum, abuſiuè autem dij plures 382
Deus nulla alia re quàm per ſeipſum illuſtratur 512
Deus bonorum tantummodo cauſa eſt, mali non 225
Deus qua ratione rerum omnium autor à Moſe dicatur 199

Deus uerbo qua ratione omnia condiderit 92
Deus unicus eſt rex, dux & princeps, à quo ſolo fas eſt adminiſtrari et diſpenſari uniuerſa 224
Deus nequaquam iniuſtus 298
Deus non eſt cauſa peccati 298
Deus non iuſſu tantum ſed nutu etiam operatur 2
Deus quibus rebus ueré colendus 189
Deus creator mundi, pater: ſapientia, per quam uniuerſa condita, mater 108
Deus per ſeipſum illuſtrat ſui notitiam 574
Deus omnia cognoſcens cur aliquando interroget 108
Deus ſibiipſe locus, & ipſe ſeipſo plenus, ſibiq; ſufficiens eſt 32
Deus ſemper eſt ſibi par et ſui ſimilis, nec in melius nec deterius mutatur 594
Deus rebus mortalib. libero homini appa ret 120
Deus uerus actiuus eſt, alij paſsiui 121
Deus non uenditor ſed donator rerum ſuarum 84
Deus ſolus ubiq; & nuſquam eſt 220
Deus ocioſus à gentilibus quibuſdam fingitur 1
Deus miſericordiam ſuam indignis etiam interdum largitur 198
Deus qua ratione iracundus interdum dicatur ibid.
Deus omnibus potentijs excelſior 221
Deus quomodo ea quæ creauit uiderit, bonaq; cuncta iudicauerit 254
Deus eſt ubiq; & omnia in omnibus 40
Deus omnia uidet 109
Deus laudauit à ſe creata, cum uidiſſet omnia bona eſſe 324
Deus quatenus imperat tum bene tum male facere poteſt, quatenus autē beneficus, alterum ſolum 148
Dei ſpiritus quid 187
Dei uaria nomina 32.313
Dei nomen æternum 231
Dei nomen non proferendum 432
Dei imago quid 4
Dei epitheta 290
Dei eſſentia 197
Dei ueſtitus 301
Dei domus 252
Dei opera quàm perfecta 141
Dei bonitas bonorum omniū menſura 91
Dei dona ſemper ſunt abſolutiſsima 91
Dei prouidentia rectorem animæ preficit 127
Dei nominis profanatio in quibus conſiſtat 475
Dei uerbo mundus quomodo creatus 3
Dei exercitus uirtutes 130
Dei potentia in rebus creatis potiſsimum metienda 1
Dei miſericordiæ teſtimonia 198
Deus nullo nunquam affectu corrumpetur 196
Dei potentia & bonitas 74
Dei nomen non prophanandum 484
Dei nomen quomodo prophanetur 432
Dei faciem nemo effugere poteſt 120
Dei ſermones ab operibus non differunt 378
Dei opera non ſunt ſerotina, ſed omnium perfectiſsima 270
Dei opera ſunt inſcrutabilia 29
Dei opera adeo ſunt perfecta, ut eorum fines ſemper ſint aliorum principia 28
Dei dona quibus hominem ornat quàm innumerabilia 168
Dei cognitio nihil non illuſtrat 161
Dei proprium officium eſt operari 28
Dei ſola prouidentia mundus gubernatur 27
Dei cultor libertate ſempiterna fruitur 100
Dei potentia ad legumlationem ſpectans duplex eſt ibid.
Dei cognitio, felicitatis finis 112
Dei bonitas creaturæ omnis fuit principium 42
Dei eſſentia pulcherrime à Philolao expreſſa 15
Dei domus anima ab omnibus uitijs purgata 184
Dei cognitio eſt finis & meta huius uitæ 204
Dei uox mera unitas 199
Dei cultus cum pertinaci labore coniunctus 89
Dei erga humanum genus liberalitas 31. 49.192.313
Dei cultorem quid deceat 87
Deum hymnis laudare debemus, inſtrumētis quoq; ſenſus & intellectus 130
Deum quomodo pœnituerit, quod hominem feciſſet 193
Deum colentes ſibijpſis proſunt maximé 108
Dei filij qui reuera dicantur 221
de Dei potentia non dubitare maximum eſt animæ bonum 148
Dei miſericordiæ argumenta 370
Dei immenſa poteſtas ex creaturis eius metienda 512
Dei eſſentia humana uoce non poteſt exprimi 511
Dei uerbum uim habet iuſiurandi 251
De hæreticis in ſcripturis qd 145.146
Deo nihil magis proprium quàm bene facere 152
Deo cur Moſes pedes, manus, introitus et exitus fingat 197
Dei migratorij motus nomina reuera nō conueniunt 221
Deo cur ſcriptura diuerſos affectus aſcribat cum ſit extra omnes affectus immutabilis 382
Deo humana non propriè attribuuntur, ſed per abuſum nominum 97
Deo inuiſibili atq; immutabili, cur ſcriptura interdum affectus tribuat 96
Deo ſeruire glorioſum omni tempore 82
à Deo caſtigari potius quàm deſeri, optare debemus 119
à Deo deſeri malorum omnium horribilisſimum 118
Deuteronomium 456
Dialectica ſoli contemplationi & ingenio acuendo dedita 124
Dialectices commoda 124
Dierū ſeparatio quanta induſtria in creatione omnium rerū à deo obſeruata 5
Dij fuſiles à Moſe interdicti 43
Diluuium 308.572
Diluuium Noe 419
Dina 274
Diogenis de mundo opinio 593
Diogenis de uera libertate ſententia 556
Diogenis Cynici præclara dicteria 553
Dionyſii Corinth. tyrāni infelicitas 350
Diſcendi amor in uera curioſitate conſiſtit 273
Diſcentium uirtutes & uitia 281
ad Diſciplinam ueram aditus 102.103
Diſcipulorum officia 280.281.311
Diſcipulorum uirtutes 92
Diuinæ beneficentiæ leges & limites 3
Diuinarum admonitionum contemptores gladio furoris dei puniuntur 208
Diuortij lex 490
Domus lepra infecta quomodo purganda 203
Domus cauitates lucidæ uel rufæ, cur & quomodo tollendæ 103
Dothaim 302
Dothaim quid 105
Draconis natura 132
Dualitas paſsibilis & diuiſibilis materiæ imago 505
uide Binarium numerum
Duodenarij numeri perfectio 308

E

Ebrietas num cadat in ſapientem 153
Ebrietas inſaniā generat 560.561
Ebrietas ſobriorum 171
Ebrietas inſaturabilis 177
Ebrietatis nomen quàm latè in ſcriptura ſacra accipiatur 176

Ebrietatis uitium à bono uiro fugiendum 155.156
Ebrietatis pœne grauiſsimæ 159.178
Ebrietatis deteſtatio 154.169
Edem 72
Edem paradiſi locus 32
Edom 265
Edom terrenus 204.207
Educatio libera pro ingeniorum diuerſitate moderanda 386
Educationis malæ deteſtatio 158
Elementa quatuor 363
Elementa à quibuſdam pro numine culta 472
Elementorum creatio 322
Eliezer 316
Eliphas 180
Eloquentia quàm ſit neceſſaria philoſophia 106
Emor 274
Enoch 219.228
Enoch cur deo tantopere placuerit 228
Enos 227.571
Enos filius Seth, interpretatur ſpes 113
Enos homo cur à Chaldæis dictus 227
Ephraim 181.272
Ephraim bonæ memoriæ atq; reminiſcentiæ ſymbolum 181.278
Ephraim myſtice quid ſignificet 51
Ephron idem quod puluis 216
Epicuri de mundo opinio 588
Eques quid ab inſeſſore differat 129
Equitatus animæ qualis 131
Equorum utilitas ibid.
Equorum ſtudioſus, uiam Aegypti cur ingredi debeat ibid.
Equorum altor in principem ne eligatur iubet lex 130. & quomodo hoc intelligendum 131
Eruditio mater uirtutis 169
Eruditio rationis germanum & domeſticum ornamentum 371
Eruditionis proprietas 170
Eſau 280
Eſau ab imprudentia nomen habet 87
Eſau hiſpidus 266
Eſau uenator 332
Eſau uenator fortiſsimus cur hirſutus fuiſſe dicatur 40
Eſau cur fratri ceſſerit iure primogenitorum 180
Eſau malitiæ ſodalis 107
Eſau contumax atq; inſcius 294
Eſau Iacobo fratri minatur 107
Eſau fratrem inſectatur 293
Eſau cur quercum ſignificet 280
Eſchol 267
Eſſe & haberi differunt 131
Eſſæi 548.550
Eſſæorum hæreſis 557
Ethica 165
Ethicæ ſpecies 165
Eua 315
Eua ex Adamo à deo cur formata 333
Eua qua ratione Adamo in paradiſo copulata 24
Eua cur tranſgreſsionis culpam in ſerpentem reiecerit 47
Eua poſt lapſum dominum fugiens, cur nõ unà cum Adamo à deo uocata 46
Eua quomodo & quibus argumentis à ſerpente ſeducta dicatur 24
Euæ uoluptas grauiter à deo punita 26
Euæ conceptio 76.77
Euilat 35
Eunuchis interdictum ne eccleſiã ingrediantur 177
Euodij domus direpta 610
Euphrates fl. 34.37.338
Euripidis locus 555
Execrationis uia ac ratio 53
Exercitatio mediũ eſt, non perfectio 109
Exilij diuerſa ratio 542
Exilij pœna grauiſsima 233
Exiliorum diuerſitas 301
Exodum cur Moſes librum ſecundum inſcripſerit 252
Exoſi filij in ſcripturis qui dicantur 87
Expoſitores infantum qua pœna plectendi 498
Extendere manum in ſacris quid ſignificet 45

F

FAbula de una eademq; omnium animalium uoce 209
Fama bona in omni uita utiliſsima 260
Fames dira 115.352
Fames dira in regione Syriæ 235
Fames morborum omnium grauiſsimus 348
Famuli à ſeruis quomodo differant 556
Febricitantes calorib. cur diuexẽtur 182
Felicitas in congerie bonorũ cõſiſtit 102
Felicitas, id eſt uirtutis perfectæ in uita perfecta uſus 109
Felicitas eſt id, quod ex uirtute percipimus 109
Felicitas uera quibus abſoluatur rebus 452
Felicitatis cauſa, animæ partium mutua conciliatio 114
Felicitatis finis eſt iuxta naturam uiuere 145.139
Felicitatis finis, creatoris cognitio 112
Felicitatem inuidia ſequitur 339
Fermentum domino offerendum quid ſignificet 97
Fides ſola certũ atq; firmũ bonũ 250
Fidei officium 572
Fidei uirtus & efficacia 572
cum Filio contumace quomodo ſecundum legem procedendum 158
Filij dei qui proprie dicantur 221
Filij exoſi in ſcriptura qui dicantur 87
Filij hominum in ſcripturis qui dicantur 221
Filij Iſrael 223
Filij terræ 146
Filiorum libera educatio 158
Filiorum erga parentes pietas quàm ſtudioſe à deo præcepta 477
Filiorum erga parentes honor in quibus potiſsimum conſiſtat 38.39
Filios ſuos qui immolandos tradiderint 243
Filijs illegitime natis cur ſacra interdicta 221
Finis optimi tres ſpecies 338
Firmamenti creatio 5
Flaccus Auillius ſummus Tiberij amicus 604
Flaccus fortunæ inconſtantiam in ſuis rebus deplorat 617.618
Flaccus ab Iſidoro in gymnaſio accuſatur 616
Flaccus in ſua prouincia captus ſuæ crudelitatis morte pœnas luit 614
Flacci Auillij Aegypti præſidis laus 604
Flacci Auillij contra Iudæos res geſtæ 604
Flacci in Iudæos crudelitas 610. 611
Flacci ad Caium epiſtolæ adulationis plenæ 613
Flacci ad deum confeſsio 618
Flacci exilium 617
Flacci in exilium nauigatio quàm dura 617
Flacci iam exulantis pro Iudæis ad deum oratio 618
Flacci crudelitas grauiſsime punita 617
Flacci mors crudeliſsima 620
Flatus & ſpiritus quomodo differãt 31
Flumina ſunt mammæ matris terræ, ad rerum conſeruationem datæ 21
Fluuius in ſanguinem à Moſe uerſus 392
Fluuiorum terram omnem irrigantium neceſsitas 5
Fœcialium officium 629
Fœneratores in dei populo non ſunt ferendi 370
Fœnus populo dei prohibitum 443
Fons iudicij 309
Fons ſanctus ibid.
Fons uitæ ibid.
Fontium prima creatio 307

Fortitudo

Fortitudo quid 35
Fortitudo eſt murus ac uallum contra alia uitia 37
Fortitudo immortalitatem confert 132
Fortitudinis perpetuus cum uoluptate cõflictus 133
Fortitudinis ueræ deſcriptio 373
Fortitudinis officium 34.35.555
Fortitudinis l[illegible] 464
Fortunæ in rebus humanis inconſtantia 307.350.375.379.387.388.617
Fratris nomine in ſacris quid intelligendum 443
Frugalitas inſatiabilis cupiditatis, tormentum grauiſsimum 237
Frugalitas uirtutis amica 188
Frugalitas omnibus hominibus quatenus à deo præcepta 38
Frugalitatis leges 522
Frugum inopia pœna eſt peccati 82
Furor maſculo ſimilis 129
Furtum grauiter à deo prohibitum 480
Furti pœna grauiſsima 357

G

GAudium, præſentis boni uſus 116
Gaudium perfectum expers morborum 98
Gaudium internum & uerum, quibúſue de rebus 118
Gaudium uerum, ſapientiæ proles 116
Galaad 279
Galaad mons 42
Gallorum gallinaceorũ pro libertate pugna 554
Gedeon 220
Gedeon Phanuelitis iurat contra turrim ædificatam 220
Gemitus quid 65
Gemitus duplex ibid.
Generatiõis atq; corruptiõis neceſsitas 2
Geneſis cur primus Moſis liber intitulatur 226.228
Genethliaca à Chaldæis inuenta 269
Genij 185.374
Genij boni ac mali 186
Geometria 82.124.181
Geon fl. 34.35
Gigantum fabula 190.208
Gladius uibratilis 72.73
Gladius uerſatilis cur igneus 74
Gloriæ uanitas 295
Gloriæ uanæ deteſtatio 342
Gomor menſura 284
Gorgonei capitis uis 641
Græcorum conuiuia 562
Græcorum leges 416
Græcorum potentia à Macedonibus diminuta 207
Grammatica 281
Grammatici officium 82.288
Grammatiſtæ 288
Gratiæ deæ 254
Gratiæ deæ nunquam ſeparantur coniunctæ lege naturæ immobili 415
Gratiæ diuinæ non ſunt omnes homines participes 257
Gratiarum actio ſacrificium deo gratiſsimum 532.533
in Gratiarum actionibus quid potiſsimũ ſpectandum 90
Gratitudinis commendatio 90.450
Grauidam mulierem lædens quomodo puniendus 498
Gyarum inſula omniũ ſterilisſima 617
Gymnoſophiſtarum ritus et mores 243

H

HAereditas dei quid in ſcripturis 145.146
Hæreditatis mons 145
Hæreditariæ ſucceſsiõis leges 435.436
Hebræi per ſolum legum cõtemptum expugnabiles 410
Hebræorum inuicta potentia 407
Hebræorum in honorandis hoſpitib. mos 356
Helice ciuitas mari ſubmerſa 602
Helicon à Claudio Germanico interficitur 638
Helicon mancipium Iudæos ueneno Aegyptiaco inficit 638
Helix aquarum inſtrumentum 212
Heracliti de anima opinio 522
Heracliti de morte ſententia 32
Heracliti philoſophi opiniones 328
Herbæ ſignificationes uariæ 70
Herculis labores 627
Herculis fortitudo 553
Herodis regia 646
Heroopolis 360.421
Hieroglyphicæ notæ 386
Hieroſolyma non Iudææ ſed multarum aliarum etiam urbiũ metropolis 644
Hieroſ. templũ ante Caiũ nunquã admiſit effigiem ac ſtatuã manufactã 645
Hieroſolymitani templi ſtructura 638
Hippocratis dicterium 558
Hippoc. de ætatib. hominis ſententia 17
Hippopotami 578
Hircorum in ſacris ſignificatio 379
Holocauſtum quibus cæremonijs deo offerendum 525
Holocauſtorum leges 525
Holocauſtomatum myſterium 101
Holocauſtomatum cæremoniæ ac ritus 525.526
Homeri locus explicatus de gigantibus 208
Homeri locus 558
Homo nomen excellentiæ 228
Homo cur definiatur animal rationale 118
Homo animal terrenum eſt 119
Homo cœleſtis planta in terris 112
Homo nobiliſsimum animal 365
Homo animal eſt reuera aquaticum, aerium & cœleſte animal 23
Homo cur à deo potiſsimũ formatus 192
Homo minor mundus 143
Homo cur ex terra à deo formatus 21.30
Homo imago dei ſeu effigies 111
Homo ad dei ſimilitudinẽ quomodo creatus 10.11.297.368
Homo ad dei imaginem qua ratione factus 330
Homo quibus medijs ad dei imaginem factus 142
Homo quo artificio à deo factus, quibusq; ornamentis donatus 143
Homo in quem uſum à deo factus 143
Homo non ad creaturæ alicuius, ſed ad dei tantum imaginem quare factus 142
Homo qui fictus eſt differt ab eo quem fecit deus 37
Homo cur poſtremo loco creatus 10.11
Homo princeps omnium 123 (13
Homo omnium rerum in hoc mundo rex à deo ordinatus 13
Homo cur rebus omnib. in hac uita præpoſitus 12.13
Homo liberam facultatẽ & ſui iuris ſententiam à deo ſortitus eſt 195
Homo ad rerum diuinarum contemplationem potiſsimum à deo formatus 12
Homo nõ minus quàm ſerpens in ſuis dentibus uenenum circumfert 25
Homo ſolus inter cætera animalia peccati ſponte admiſsi reus eſt 224
Homo bene ſperans ſolus eſt homo 118
Homo intellectus eſt 123
Homo cum area confertur 98
Homo iuxta mentem dei uerbo cognatus eſt diuinitatis quædam particula 23
Homo errantib. uiam monſtrans, quis, & cui conueniat 104
Homo, hominis anima 111
Homo nil aliud quàm terra & cinis 380.381
Hominis partus 28
Hominis fabrica conſtat ex numero ſeptenario 19
Hominis compoſitio ex ſpiritu & ſanguine 111
Hominis cõſtitutio et cõpoſitio 111.112
Hominis cõſtitutio fermento ſimilis 97

Hominis

Hominis imago duplex cœleſtis & terreſtris 21
Hominis uera ſtructura 188
Hominis terreni natura & ingenium 30
Hominis proprium quid 115
Hominis educatio atq; inſtitutio 335
Hominis nobilitas 142.195
Hominis perfectio 230
Hominis radices in cœlo 111
Hominis primi excellentia atq; poteſtas 23
Hominis ante lapſum Adæ conditio 30
Hominis pars fœminina & maſculina qua 105.108
Hominis pars maſcula & fœminina, Moſes & Maria, deo hymnũ canũt 130
Hominis perfecti deſcriptio 38
Hominis uera laus 331
Hominis ciuilis officia 338
Hominis ætates 335
Hominis fragilitas & miſeria 390 340
Hominis uita plena cruciatibus 381
Homini ſoli caput cur deus ad cœlum erexerit 112.142
Homines qui reuera nominandi 230
Homines cœli 199
Homines terreni ibid.
Hominum duplex genus 30
Hominum in uoluptatum inquiſitione diligentia 125
Hominum genus cur poſt Noe filios adeo multiplicatum 185
Hominibus boni ac mali ſcientia à deo inſita 196
Homonyma nomina 154
Honor parentib. exhibitus liberis potiſſimum prodeſt 108
Honor filiorum erga parentes in quibus potiſſimum conſiſtat 38.39
Honorare parentes quomodo debeamus 108
Hoſpitalitatis lex 387
Homicidium quid 496
Homicidium non ſemper morte puniendum 411.500
Homicidium fortuitum & deſtinato conſilio non commiſſum qua ratione puniendum 498.500
Homicidij pœna 296.495.496
Homicidij lex q̃ late ſeſe extendat 502
Homicidæ non una morte puniendi 496
Homicidæ non uoluntarij ad ſolas ediſ tuorum ciuitates cur confugerint 293
Homicidam uoluntarium cur lex non mori modo pronunciet, ſed morte mori 296
Homicidis Aſylorum ius quatenus communicandum 426
Hoſpitalitatis commendatio 237
Humida eſſentia terræ omnia parentis pars potiſſima 20
Humilitas affectata 265
Hyacinthus 285

I

Iacob diſcentis & proficientis nomen 164
Iacob 271
Iacob uirtutis meditator 86
Iacob cur minor natu quàm Eſau dicatur 180
Iacob à fratre Eſau grauiter inſectatur 293
Iacob hæres primogenituræ Eſau quomodo dicatur 92
Iacob in ſua precatione, nõ herilem à deo poteſtatem petijt, ſed paternam 148
Iacob à parentibus ablegatur 295
Iacob laborem & profectum ſignificans, pater eſt Ruben. i. bonæ indolis 92
Iacob cur inquilinum ſe in corpore eſſe cõqueratur 216
Iacob cur minori filio dextram, ſiniſtram uerò maiori filio impoſuerit 51
Iacob cur Labanis pecora paſcat 127
Iacobi ſanctitas 40
Iacobi ſimplicitas 280
Iacobi cum angelo colloquium 319
Iacobi obedientia erga parentes 164
Iacobi egreſſus 158
Iacobi in Charras profectio 362.363
Iacobi in Meſopotamiam profectio 281
Iacobi de hircis arietibusq; ſomniũ 362 378.379
Iacobi patriarchæ opes & proſperitas 103
Iacobi cum Eſau fratre de primogenitura contentio 63
Iacobi ſcala 374.375
Iacobo Iſraelis nomen cur inditum 164
Iacobo innumerabiles à deo factæ promiſſiones 376.377
Iactantia 265
Iaphet benedicitur 183
Iaphet cur in domibus Sem habitare dicatur 183.184
Iaſon argonautarum princeps 555
Ideæ artium manent, ſemperq; manebunt 110
Idololatriæ cauſæ & primordia 509
Idololatriæ abominatio 92.258.472
Idololatriæ pœna 44 (432
Idololatria lege diuina cur toties prohibita 510
Idololatræ peccatores omnes impietate ſuperant 473.474
Idololatræ è Moſis republica eiecti 325
Idolorum uſus in populo dei nequaquam ferendus 510
Iecoris fibra, adeps & renes deo adolentur 101
Ieiunium uerum 416
Ieiunij ſanctiſſima obſeruatio 416
Ieſus conuictor contubernalis & ſucceſſor Moſis 441.442
Ignis eſſentia puriſſima 428
Ignis uis & natura 472 602
Ignis uerus uſus 428
Ignis ſacrificijs cur adhibitus 428
Ignorantia cæca ſtuporis inſidiatrix 157
Ignorantia cunctos corporis morbos ſuperat 171
Ignorantiæ remedia 89
Illegitime natus cur dei interdicta eccleſia 221
Imago dei quæ 111
ad Imaginem dei creatum eſſe quid 4
Imaginatio 195
Imperatoris Romani prærogatiua 623
Imperatorum officia 168
Imperij adminiſtrandi præcepta 579
Imperiorum mutationes 350
Impetus quid 195
Impietas infinitum malum 297
Impietatis aſſertorum pœnæ 223
Impij uel inuiti coguntur intelligere diuinam in rerum adminiſtratione poteſtatem 219
Impij quibus rebus à deo execrentur 582
Impiorum pœna 582
Imprudentiæ uis 36
Incantatores cum Aarone miraculis contendunt 259.260
Incantatores in piorum cœtu nequaquam ferendi 295
Incredulitatis malum 439
Indigentia imbecillitatem adducit 115
Infantes recenter nati cur ploratum emittant 25
Infantum ætates ſeptem 17
Infantum expoſitores quomodo puniendi 498
Infantum interfectores qua pœna afficiendi 492
Infelicis uita, & affectus moleſti 116
Infelicitatis cauſa partium animæ diſſolutio 114
Infernus quid 180
Ingratitudo omnium uitiorũ mater 450
Ingratitudinis deteſtatio 90
Iniuſtitiæ damnatio 324
Iniuſtorum diuerſa multitudo 185
Innocentia gratiſſimum deo ſacrificium 487

Inobedientia contentione perniciosior 258
Inopia pœna peccati 12
Inopia pœna domini grauiſsima 582. & 583
Inſeſſor ab equite differt 229
Inſipientia immortale malum 222
Inſipientiæ natura 215
Inſpirationis nomine quid intelligendum pag. 31
Intellectus terræ ſons 30
Intellectus agricola eſt 123
Intellectus, patri ſimilis in homine 108
Intellectus ferox, tyranno ſimilis 127
Intellectus noſter paſtor eſſe debet 127
Intellectus uniuerſalis et particularis 43
Intellectus corporeæ regionis rex 128
Intellectus imperium 67
Intellectus in ipſa ratione ſedem habet 252
Intellectus quomodo paſcat & regat inferiorem animam 129
Intellectus ſenſui tanquã uir mulieri præſtat 525
Intellectus auriga & inſeſſor furoris & concupiſcentiæ 129. 130
Intellectus uirtutis oſor, amansq; affectuum, inſcenſor dicitur 130
Intellectus perfectus deo hymnum canit cum Moſe 130
Intellectu diſſoluto, etiam inferior anima perit 221
Intellectui tota anima uitæ coniunx & ſocia 280
Interdictum à præcepto et mandato quomodo differat 38
Inteſtina in ſacrificijs cur abluantur 526
Inuidia felicitatis comes 332
Inuidia ſibijpſi non alijs parit interitum 222
Inuidiæ natura 488
Iocineris natura 527
Ioſeph 341
Ioſeph gregis paſtor 202
Ioſeph ueſtibus uerſicoloribus ornatus à patre 341
Ioſeph à proprijs fratribus crudeliter infeſtatur 332
Ioſeph cur mittatur ad fratres ſuos in Sichem 102. cur ſolus 103
Ioſeph in uia errat 104
Ioſeph à fratribus in puteum proijcitur 340. diuenditur ibid.
Ioſeph à Pharaonis eunucho coemptus 176. 341. 344
Ioſeph diuenditus à patre deploratur 340
Ioſeph in Aegypto honoribus magnis euehitur 342
Ioſeph reipub. adminiſtrator 367
Ioſeph in proregem eligitur 349
Ioſeph doctiſsimus ſomniorum interpres 346
Ioſeph regi ſomnium interpretatur 343
Ioſeph temperantiæ & caſtitatis memorabile exemplum 68
Ioſeph falſo accuſatus incarceratur 346
Ioſeph trigeſimo ætatis anno matrimonio copulatur 349
Ioſeph Aegypti prorex à fratribus agnoſcitur 359
Ioſeph uarias fortunæ ſuæ uiciſsitudines fratribus enarrat ibid.
Ioſeph contemnens uanas diuitias paucis contentus uixit 361
Ioſeph imperiti & iuuenis principis typum gerit 228
Ioſephi libera educatio 339
Ioſephi tunica uariegata quid ſignificet 202
Ioſephi fratres paſtores, nõ pecuarij 129
Ioſephi ſomnium 339. uiſiones ibid.
Ioſephi uirtutes 361
Ioſephi ad fratres ſuos frumenta petentes oratio 353
Ioſephi in parentem & fratres pietas 361. 356
Ioſephi caſtitas & in herum ſuum pietas 342
Iothor tumiditatis effigies 160
Iothor, ſuperfluus interpretatur, ſocer Moſis, quidq; ſignificet 127
Ir abſque manifeſta cauſa cur interfectus 48. 49
Ira paſsio hominis eſt propria 198
Ira fons peccati 198
Iracũdiæ affectus pernicioſiſsimus 546
Iracundiæ mala 210
Iſaac 573
Iſaac nomen Chaldaicum 244
Iſaac, riſus interpretatur 116
Iſaac antequàm naſceretur à deo cur laudatus 50
Iſaac à patre immolatur 303
Iſaac quomodo à patre Abrahamo deo oblatus 121
Iſaac ſapientiæ typus 105. 156
Iſaac ueri holocauſtomatis typus 98
Iſaac uirtutis meditator in Aegyptũ non deſcendit, id eſt, in irrationalem affectum non incidit 107
Iſaac cur non plures uxores, ſed unicam, eamq; uirginem duxerit 278
Iſaac nullum in pugnando æmulum habet 105
Iſaaci natiuitas 241. 242
Iſaaci riſus 36
Iſaaci & Iſmaelis collatio 179
Iſaaci cum deo colloquium 45
Iſidorus ſycophanta 650
Iſidor. ſympoſiarchus & clinarch. 616
Iſidorus Flaccũ in gymnaſio accuſat ibid.
Iſidori hominis turbulentiſsimi res geſtæ 615
Iſmael 310
Iſmaelis conceptio 291
Iſmaelis natiuitas 309
Iſmaelis circumciſio 179
Iſmaelis mores 310
Iſrael 232. 279. 310. 317. 574. 620
Iſraelis etymon 164
Iſraelis primogenita quando ſanctificata 108
Iſrael cõtemplationẽ denotat, cuius filius Leui, cultus uerus et ſyncerus dei 99
Iſraelẽ mortalis alloqui nõ poteſt 105
Iſraelitæ inquilini in Aegypto, non habitatores perpetui 122
Iſraelitæ grauitate operum cur ingemuerint 217
Iſraelitæ mortuo rege Aegypti lætantur 113
Iſſachar 36. 153
Iudas confeſsionis figura 36
Iudas hœdum per paſtorem ſuum Odolamitam mittit 304
Iudæ natura & ingenium 36
Iudæ typus 152. 153
Iudæi à Flacco miſere ac crudeliter tractantur 611
Iudæorum feſta 614
Iudæorum ſobole 433
Iudæorum erga leges diuinas amor & ſtudium 639
Iudæorum in conſeruanda & defendenda ſua religione conſtantia 640. 641
Iudæorũ ob captum Flaccum ad deum gratiarum actiones 614
Iudæorum apud Petroniũ & Caium ſupplicatio, ne priuẽtur ſua religione 641
Iudaicam gentem deus ſæpe eripuit exitio 637
Iudicis inſtitutio 453
Iudicis boni officium 453. 425. 649
Iulia Auguſta templũ Hieroſ. ornat 647
Iulij Cæſaris mors 553
Iuramentum quid 64. 95. 148. 475. 484
Iuramentum quomodo faciendum 476
Iuramentũ à quibus efflagitandum 486
Iuramentum propter leues cauſas ab hominibus non eſt efflagitandum 476
Iuramenti ſancti formula 65
Iuramenti uariæ formulæ 484
Iuramenti puteus 147. 148. 362. 363
Iurandi poteſtas uirginibus legibus adimitur 486

Iureiurando cur deus ſuas interdum promiſsiones firmauerit 64
Iuris diuini ueneratio 415
Iuſiurandum non deo conueniat 64
Iuſiurandum à bono uiro non eſt detrectandum 363
Iuſiurandum quando rebus dubijs interponendum 481
Iuſiurandi uerus & legitimus uſus quis 363
Iuſiurandi ſanctitas 475
Iuſiurandi non ſeruati pœna 485
Iuſtitiæ laus 35.229.324
Iuſtitiæ officiũ 34.37.116.182.415
Iuſtitiæ diuinæ commendatio 31
Iuſtitiæ leges à deo hominibus traditæ 22
Iuuenum ſludia 124

L

Laban 295
Laban qualitatis nomen 254
Laban Syrus 292
Laban quid ſignificet 202.127
Laban Rebeccæ frater 295
Laban uirtutis oſor 314
Laban ueræ naturæ leges contemnens, legibus ſe humanis ſubſcribit 161
Labor à deo & natura hominibus impoſitus 430
Labor diuinitus à deo hominibus cur impoſitus 88
Labor arti coniunctus bonus eſt 104
Labor permutandus profectu 98
Labor inter præcipua bona numerandus 89
Laboris perpetuum cum uoluptate bellum 89
à Labore pendet quicquid in rebus bonum eſt 89
Labore ſolo bonorum omnium poſſeſsiones comparantur 89
Lacedæmoniorum leges 489
Laconicæ leges 416
Lamech Caini filius 107
Lamiæ hortorum curatores 650
Lamponis hominis turbulentiſsimi res geſtæ 615
Lamponis contra Flaccũ accuſatio 615
Lateres Babylonicæ turris 217
Lectionis repetitio quàm neceſſaria 135
Lepidi pro Flacco apud Caium Baſſum deprecatio 619
Lepra infecta domus quomodo purganda 203
Lepra duplex duobus coloribus uariata 203
Lepræ morbi natura 203
Lepræ morbus quomodo inueſtigandus 150
Leproſi lege dei ab hominum multitudine ſeparati 202
Leui Iſraelis filius 92
Leui primatum ætatis Ruben aufert 92
Leui filij ex mandato dei fratres & uicinos interfecerunt 163
Leuita cultum dei ſignificat 92
Leuitæ quare domino ſancti 92
Leuitæ ſanctorũ cuſtodes conſtituti 109
Leuitæ officium 100
Leuitæ & cædis inuiti perpetratores unà cohabitare cur iubeantur 100
Leuitæ profugiunt & cædem perpetrant rerum optimarum amore 100
Leuitarum lex 109
Leuitarum ciuitates quare profugis patebant 100
Leuitarum ciuitates immunes ſemper erunt 100
Leuiticæ tribus pietas 429
Lex quid 575
Lex diuina quid 264
Lex tributum domini 265
Lex antiquitus lingua Chaldaica ſcripta 416
Lex diuina abſolutam ſcientiam deſiderat 514
Lex diuina à Moſe qua ratione deſcripta
Lex cur in amaritudinis loco data (1 289
Lex iniuſtis eſt poſita 300
Legis proprietas 170
Legis officium 414
Legis diuinæ diuiſio 325
Legis diuinæ ſumma 196
Legis diuinæ præcepta à natura non diſcrepant 227
Leges iuſtitiæ à deo hominib. traditæ 22
Legis diuinæ tabulæ digito dei conſcriptæ 325
Leges Moſaicæ ex lingua Chaldaica in Græcam à Ptolomæo conuerſæ 417
Leges Moſaicæ nullo tẽpore abolitæ aut mutatæ 415.416
Leges Moſaicæ quàm latè ſeſe extendant 481
Leges decem tabulis per Moſen propoſitæ, cur ſingulos appellent non plures 471
Leges figuræ intelligibilium 260
Leges omnes referuntur aut ad dilectionem, aut timorem 197
Leges ſcriptæ nil aliud quàm uitarum patrum commentarij 227
Leges in ciuitate medicis ſimiles 344
Leges cur merito uenerabiles 227
Leges diuerſarum gentium 416
Legum Moſaicarum diuiſio 472
Legum Moſaicarum differentia 570
Legum Moſaicarum perfectio 415
Legum Moſaicarum ſcopus 60.446
Legum Moſaicarum epitome atq; breuis expoſitio 481.482
Legum diuinarum explicatio 325
Legum diuinarum ueneratio 415
Legum diuinarum in mundo conſenſus 1
Legum uerus uſus 38
Legum cõmendatio atq; neceſsitas 341
Legislatoris præcepta 182
Legislatoris officium 414.431
in Legislatore requiruntur omnes uirtutes 415
Legislatorum diuerſorum in legibus tradendis ſtudium 8
Legislatoriæ facultati quatuor inſunt
Lia 265.277.315 (415
Lia à deo filio donata 61
Lia poſt editum quartum filium cur parere deſierit 365
Lia rationalis animæ ſymbolum 277
Liæ uirtutes 260
Libanus pecorum allegoria 89
Liberalitatis ſpecies 294
Liberalitatis commendatio 454
Libertas uera ſola uirtute paratur 542 & 543
Libertas omnibus rebus merito anteponenda 552
Libertas à brutis etiam animalibus amatur 554
Libertas omnium felicitatum fons 554
Libertas uera in quibus potiſsimum conſiſtat 556
Libertas uera quibus tribuenda 556
Libertatis ueræ indicia 546
Libertatis ueræ deſcriptio 543
Liberum arbitrium homini à deo conceſſum 195.196
Libido crapulam ſequi ſolet 126
Libidinis pœna 235.236
Linea quid 288.470
Lingua quomodo coercenda 90
Linguæ communicatio quid proſit et obſit 209
Linguæ libertas nimia in ſacris prohibita 318
Linguarum diuerſarum cognitio quàm neceſſaria hominibus 209.210
ob Linguarum imperitiam multi ab inſidiatoribus occiſi 209
Linguarum confuſio 208
Linguarum confuſio in peccatorum remedium à deo facta 209
Locus tripliciter conſideratur 367
de Loco in phyſiologia difficilis tractatio 378
Locuſtarum miraculum 325
Logoiatria 179
Loquaces auerſantur 127

Loquaces

Loquaces non eloquentes, ſed impotentes iudicandi 114
Lot 252.265
Lot à filiabus inebriatur 172
Loti uxor in ſtatuam uerſa 302.383
Loti uxor cur in lapidem uerſa 66
Loti filiarum typus 172
Lugẽdi tempus a Moſe præfinitur 434
Luna quid 374
Luna regina noctis 8
Luna cur pro dea à gentibus culta 509
Lunæ materia atq; forma 374 375
Lunæ curſus 374.423
Lunæ officium 372
Lux in creatione rerum qua ratione à tenebris ſeparata à deo 4
Lycurgi leges 546

M

MAcedonum imperij incrementa & detrimenta 207
Macedonum ampliſsimum imperiũ 350
Macedonum in Græcia res geſtæ 207
Machcis reminiſcentiæ filius 278
Macro cur à Caio interfectus 626
Macronis mors 625
Madianæorum in Hebræos odium 466
Magi Pharaonis, ſophiſtæ 106
Magiæ laus 427
Magiæ apud Perſas ſtudium uulgariſs. 548
Magiſtratus boni officia 398
Magiſtratus ex ſeniorib. conſtitui ſolent 128
Magiſtratus nõ ſorte eſt eligendus 455. 456
Mala quæ inuitis accidunt dimidio leuiora ſunt, cum non grauantur à conſcientia 169
Male agens ſeipſum mulctat 108
Malum quid reuera appellandum 183
Mali hominis uita mors eſt 107
Mali natura longe à diuino choro exulat 298
Malorum cauſa non deus, ſed noſtræ manus 116
Malorum uita infœlicißima 116
Malorum mors lugenda 100
Malitia fœmineus animæ fœtus 97
Mambre 267
Manaſſes obliuionis typus 51.181
Manaſſes reminiſcentiæ ex obliuione cõparatur 278
Manaſſe filij ex Syra concubina 278
Mandatũ à præcepto & interdicto quomodo differant 38
Manna 50.290.303.317.327
Manna pro petra ſapientiæ diuinæ: ex quo duæ conficiuntur placentæ 116
Mannij Maximi Aegyptiorum præſidis res geſtæ 610
Manus ne in uanam incidamus cupiditatem quomodo abſcindenda 505
Manum extendere in ſacris quid ſignificet 45
Manuum impoſitio 181
Maris à terra ſeparatio 5
Maris deſcriptio 20
Maris inundationes 18
Maris rubri miraculum 436.437
Maris profligator bellorum & pacis opifex 630
Maſec 314.315
Maſculæ rationis officia 162
Maſculorum concubitores in populo dei non ferendi 491
Matrimonium in populo dei quomodo ſit contrahendum 536
Matrimonium lege Moſaica quibus denegatum 420
Matrimonij leges 489
Matrimonij ſanctitas 488.489
Matrimonij commendatio 420
Matris turpitudinem detegere cur lege diuina prohibitum 309
Medicinæ prima inuentio 629
Medicina theorica 124
Medici & coci differentia 344
Meditatio naturaliter res inæqualis 375
Melchiſedec ſacerdos 284
Melcha 279
Melcha Nachoris uxor 279
Melchiſedec cur à deo ſacerdos conſtitutus 49
Melchiſedec cur pro aqua uinum obtulerit 49
Memoria quæ optima 135
Memoria & reminiſcentia cohærent & ſeparantur facile 51
Memoriæ dona ampliſsima ibid.
Memoriæ tenacis commendatio 135
Mendacij deteſtatio 337.347.454 516
Mendacij honeſti excuſatio 72
Mens lumen hominis 369
Mens omnium ſenſuum caput 422
Mens animæ caput 373
Mens animæ pars principalis 31
Mens ſinceriſsima atq; puriſsima animæ pars 326
Mens animæ anima 10
Mens in homine imago dei 111
Mens, uocalis animæ pars, ſeu fons ſermonum 113
Mens à terreſtrib. cauſis uitiatur ibid.
Mens utro aſsimulatur 27
Mens ſola in homine immortalis pagina 195
Mens fons ſermonum, & interpres conſiliorum, uates & diuinator 106
Mens ſeipſam non poteſt comprehendere 38
Mens ſola doctrinam admittit, cum nullus ſenſus ſit docilis 46
Mens duplex 63
Mentis humanæ nobilitas & officia 112
Mentis officia 85
Mentis morbi 210
Mentis & ſenſus cognatio 47
Mentis in homine imperium quàm latum 195
Mentis in rebus cognoſcendis uſus 8
Mentis nomine cælum ſignificari 27
Mentem Deus in uirtute collocauit 30
Menſtruoſarũ mulierum lex 308.490
Menſurarum certa ratio 324
Menſurarum in homine ratio 284
Mercenarij abſque cunctatione ſoluendi 443
Mercurius deorum internuncius 628 629
Meretricis ſalarium in ſacrarium non reponendum 359.540
Meretrices à rebus diuinis planè arcendæ 517.518
Meretrices in populo Dei non ſunt ferendæ 492
Meretricum artes 150
Meretricum filij in Dei eccleſiam non intromittendi 221
è Meretricibus nati in ſcripturis qui dicantur 537
Meri uocabulum à Moſe uariè uſurpatum 157
Meſopotamia 295
Meſſorib. à Moſe leges præſcriptæ 444
Meteorologia 165
Militum in bello delectus 136
Miltiades gallorum gallinaceorum certamen inſtituit 554
Miniſterium Deo & hominibus exhibitum differunt 108
Minotauri fabula 492
Miracula 399.403
Miſericordia apud deum antiquior quàm iuſtitia 198
Miſericordiæ diuinæ argumenta atq; teſtimonia 198.370
Moab ciuitas 68
Moab filiorum ſcortationes 370
Moabitarum typus 49
Mœſtitiæ quid 480
Mons hæreditatis 145
Morbi animæ & corporis unde naſcantur 210
Morbi quatenus medijs naturalibus ſanentur 61

Mors quid 211
Mors terrena atq; æterna 296
Mors animæ & corporis 39
Mors naturalis & pœnalis ibid.
Mors omnium calamitatum finis 233
Mors malorum eſt in hoc mundo miſerarum finis, pœnarum autem ſempiternarum initium 576
Mors quibus rationibus non timenda hominibus 349
Mortis duæ ſpecies 39.576
Mortui quomodo à populo dei deflendi 434
Mos 385
Moſes in ripam fluminis exponitur 385
Moſes nouum naturæ miraculum 386
Moſes inſidijs Pharaonis inſectatur 304
Moſes nomina rebus conuenientiſsima attribuit 123
Moſes Iothoris gregib. cur præfuiſſe ſcribatur 90
Moſes quomodo & quam ob rationem à deo ſurſum uocatus 143
Moſes ſapiens ſed non eloquens 106
Moſes paſtor Iethor ſoceri 127
Moſes paſtorum princeps 389
Moſes in Aegyptū eloquentia adepta profectus, cum ſophiſtis congreditur 106
Moſes ſummus philoſophus 1
Moſes rex, legiſlator, propheta & pontifex 575.431
Moſes optimus animarum medicus 197
Moſes ſummus dei amicus 312
Moſes uir dei amantiſsimus 431
Moſes populi dei dux 397
Moſes fuit dei propheta 333
Moſes cur propheta dicatur 431
Moſes legiſlatorum omnium præſtantiſsimus 415
Moſes omnium uirtutum uerum exemplar 415
Moſes à Pharaonis conſpectu cur diſceſſerit 41
Moſes de linguæ tarditate apud dominū conqueritur 311.391
Moſes cur ſe uerbis pollere negauit 87
Moſes nepos regius habitus 387
Moſes dux populi dei declaratur 392
Moſes cum fratre oracula communicat 391
Moſes cur dei poſteriora, faciem autem non uiderit 306
Moſes ſtans in loco ſancto audit deum ſecum loquentem 309
Moſes uidet rubum ardentem 306
Moſes deo altare dedicat 404
Moſes iudex multitudine negociorū obrutus uicarios ſibi aſſumit 457
Moſes cur ſuam hiſtoriam à mundi initio ſit exorſus 418
Moſes in ſuis lucubrationibus non uериſimilia aut credibilia, ſed meram ueritatem ſecutus eſt 87
Moſes cur decem leges in duabus tabulis propoſuerit 472
Moſes cur legis tranſgreſſoribus pœnas non adiunxerit 433
Moſes in holocauſtis cur uentrem dempſerit 258
Moſes cur primum tabernaculi uaſa delineauerit, deinde uerò Beſeleel 52
Moſes Aegypti abominationes quomodo deo ſacrificio obtulerit 90
Moſes fratrem pontificem oraculo deſignans populi ſeditionem cōcitat 429.430
Moſes quomodo aduena in regione externa fuerit 216
Moſes ſolus ſine argento ac reliquis opibus regnum adminiſtrauit 575
Moſes cur cum Aegyptijs magis certare recuſet 106
Moſes orat pro populo 312
Moſes quomodo in deum datus Pharaoni 128
Moſes aquæ amaritudinem in dulcedinē uertit 289
Moſes, & Maria quomodo deo hymnum canant 130
Moſis nomen unde 385
Moſis natiuitas 286
Moſis patria 384
Moſis educatio 386
Moſis ſpiritus 187
Moſis ſacerdotium quale 420
Moſis ieiunium 57.420
Moſis uotum 145
Moſis uirtutes 414
Moſis æquitas & manſuetudo 443
Moſis pietas 397. temperantia 398
Moſis ſobrietas 386
Moſis in Arabiam fuga 338
Moſis paſtoris uiſio 399
Moſis philoſophia 386
Moſis prophetiæ initium 437
Moſis erga hoſtes humanitas 406
Moſis miracula 391.400.401.403.436.437
Moſis cum deo familiaritas 146
Moſis cum deo in monte colloquiū 428
Moſis ad deum aſsiduæ precationes 512.400
Moſis ad dominum clamores 312
Moſis efficaciſsima ad deum pro dimicantibus oratio 403
Moſis fortiſsimi ducis res geſtæ 403.404
Moſis in Aegyptum profectio 398
Moſis in loquendo libertas 312
Moſis edicta 429
Moſis cum ſophiſtis atq; magis contentiones 392
Moſis libri hiſtoriales qua ratione conſcripti 418
Moſis leges cur non in ciuitatibus, ſed in ſolitudine latæ 466.468.469
Moſis leges cur denario abſoluantur numero 469
Moſis leges ſpeciales 484
Moſis leges perfectiſsimæ 415
Moſis leges nunquam abolitæ aut mutatæ 415.416
Moſis in tradendis legibus ſtudium 2
Moſis leges ad æquitatis regulas ſummo ſtudio conſcriptæ 505
Moſis in ſcribendis legibus diuinis modus & ordo 418
Moſis tabernaculum quare extra caſtra poſitum 120
humanæ uirtutis figura 121
Moſis mors 440
Moſis ſepulchrum 86.440
Moſis uita ſermoni ubiq; ſimilis 387
Moſis tota uita elegantiſsime deſcripta 384
à Moſe qua intentione quoue ſtudio leges conſcriptæ 418
Moſaicæ leges quàm late ſeſe extendant 481
Moſaicarum legum differentia 570
Moſaicarum legum ſcopus 446
Moſaicarum legum ſanctitas gentibus etiam cognita 416
Moſaicorum librorum diuiſio 570
Motus ſeptem 19.28
Motus atq; ſtatus differentia 181.183
Mulieris uocabulo ſenſus in ſcriptura multoties ſignificatur 75
Mulieres ignem in Moab accendunt 261
Mulieres plerunq; uulgares ſequuntur cōſuetudines 162
Mundus quid 3.27.509.587
Mundus non primus deus, ſed primi tantum diei opus 234
Mundus figuræ latercali aſsimilatur 217
Mundus ueri cœli porta 378
Mundus gregi ſimilis eſt 128
Mundus reuera dei domus 378
Mundus dei templum 381.514
Mundus inſtructiſsima dei domus 145
Mundus non ſuo & libero motu mouetur 217
Mundus eſt incorruptibilis 587
Mundus ſenſibilis 2
Mundus poſsit ne præſenti ornatu amiſſo, diſſolui in unam eandemq; ſpeciem

ciem 588
Mundus unus ab uno eius opifice creatus 27
Mundus quomodo à principio creatus à deo dicatur 3.4
Mundus ad dei imaginem creatus 3
Mundus quomodo dei uerbo creatus 3
Mundus qua ratione & quo ordine à deo formatus 2
Mundus quamobrem ſex dierum ſpacio à Moſe creatus dicatur 2
Mundus cur à deo creatus 201
Mundus magnæ ciuitati comparatur 341
Mundus num æternus à philoſophis diſputatur 1
Mundi creationis cauſa 3
Mundi creatio quàm graphicè à Moſe deſcripta 1
Mundi dies natalitius 12.402.433
Mundi forma atq; fabrica 378
Mundi motus omnium uelociſsimus 217
Mundi in nouem partes diuiſio 284
Mundum putare ſex diebus conditũ eſſe, ruſticanæ eſt ſimplicitatis 27
Mundum tanquam remp. ſine magiſtratu inducere abſurdiſsimum 2
Mundum creatum eſſe cõtra manifeſtam ueritatem negant philoſophi 1
de Mundo diuerſorum philoſophorũ opiniones 588.589.592
Munerum corruptiones 453.454
Munificentiæ commendatio 454
Munificentiæ ſpecies 294
Muſica 282
Muſicæ artis uetuſtas & primordia 155
Muſices rudimenta lac animæ 123

N

Nadab 268
Nachor 279
Nachor frater Abrahan duas habet mulieres, uxorem & pellicem 279
Nadab 296
Naid 72
Natura ſcientiæ principium 321
Natura rerum omnium conſeruatrix 320
Natura nulla arte indiget 306
Natura uarietate ſui artificij ſemper gaudet 394
Natura à uiliſsimis incipiens proprio ductu deſinit in præſtantiſsima 10
Naturæ perpetuus ordo 232
Naturæ mirabilis in rebus producẽdis ordo atq; artificium 524
Naturæ in rebus conſeruandis admirabile ſtudium 526
Naturæ in rebus omnibus largiſsima munificentia 464
Nebrod gigas 192
Nebrodis regnum ibid.
Nilus Aegyptum inundat 402.407.431
Nobilitas expiatæ purgatæq; mentis præcipua ſors 566
Nobilitas nihil prodeſt indignis hac prærogatiua generis 568
Nobilitatis ueræ mutia 565.566
Nobilitatis ueræ deſcriptio 566
Noe 129
Noe etymologia 49.166
Noe primus in ſacris literis iuſtus nominatus 283
Noe cur iuſtus & in generatione ſua perfectiſsimus 202
Noe iuſtus cur mares genuerit, non filias 185
Noe uir doctiſsimus & ſagaciſsimus 201
Noe iuſtus, agricola 123
Noe plantatio qualis 140
Noe reſipiſcentia 178
Noe arca, eiuſq; myſterium 181
Noe arca humani corporis effigies 144
Noe arca qua ratione bitumine peruncta 218
in Noe arcam cur omnes animantium ſpecies introductæ, in paradiſum autem nequaquam 144
Noe diluuium 419.512
Noe generationes 230
Noe cur in tanta hominum multitudine, ſolus gratiam apud deum inuenerit 198.199.201
poſt Noe filios cur denuum humanum genus multiplicatum 185
Noe à proprijs filius deriſus 181
Noe non fuit minimus ex prophetis 333
Nominum impoſitio 77
Nominum impoſitio aſsignatur primo homini 23
Nominum imponendorũ error unde 123
Norbani Flacci proconſulis ad Epheſiorum magiſtratum pro iudæis epiſtola 647
Nothis cur dei interdicta eccleſia 221
Nouenarius numerus mortalibus familiariſsimus 283
Nubis prodigium 325.399
Numerus quaternarius multis priuilegijs à natura honoratus 7
Numerus quaternarius omnium perfectiſsimus 6.7
Numerus quinquagenarius libertatis ſymbolum 99
Numerus quinquagenarius remiſsionem, libertatem, & reſtitutionem ſignificat 109
Numerus ſenarius perfectiſsimus 2
Numerus ſenarius generationi conuenientiſsimus 2
Numeri ſeptenarij uſus latiſs. 14.15
ex Numeris proprijs omnia conſtant 27
Nuptiæ lege diuina quibus uetitæ 490

O

Obliuio quid 195
Obliuio memoriæ morbus 278
Obliuio non eſt paſsio uoluntaria 278
Obſtetrices Hebræorum 306
Oceani deſcriptio 20
Oceani tempeſtates 239
Ocelli de rerum natura libri 588
Octauiani Auguſti res geſtæ 633
Oculi totius corporis duces & principes 505
Oculi cæteros ſenſus antecellunt 232.241. unde uiſum
Oculi excuſsi pœna atq; uindicatio 505.506.507
Oculorum uſus cur hominib. datus 538
Oeconomiæ præcepta 342
Oedipodis Laij filij nuptiæ 489
Olympiaca certamina 134
Olympus mons 208
Omentum 522
Operari terram quid 90
Ophiomachus temperantiæ ſymbolũ 25
Ophiomachi animalis deſcriptio ibid.
Opinionum inter ſe contrarietas & pugnantia 85
Oratio animæ uulneribus à deo datum remedium 372
Oratio piorum per nubes cæli ad dei faciem penetrat 66
Orationis uirtutes 435
Orationis partes 288
Orationis apta ſtructura 94.95
Orationis diſpoſitio atq; apparatus 94
Orationis piæ efficacia 263
Oratoris boni officium 345
Ordeacea puls cur in adulterij expiandi ſacrificijs adhibeatur 493
Ordei uſus duplex 493
Ordo quid 4
Ordo rerum à deo conditarũ aptiſs. 4
Ordinis commendatio 24
Oſculandi conſuetudo 324

P

Patientia 278
Pædicones 491
Pæonis remedia 93
Palma uirtutis teſtimonium 308
Palma uictoriæ ſymbolum 48
Palmæ ſeptuaginta 401
Palmæ arboris natura 401
Pandora 21.591

Panætij philoſophi de mũdo opinio 592
Panis cœleſtis 303
Panes propoſitionis 308
Paradiſus cur contra orientem à deo collatus 144
Paradiſus pro uirtute figurate dicitur 32
Paradiſi locus 143.214
Paradiſi deſcriptio 24
Paradiſi fluuij 34
Paradiſi nomine quid in ſacris intelligendum 437
Parentes noſtri quinam ſint, myſticè 108
Parentes à filijs qua ratione honorandi 477
Parentum erga liberos officia 158.160
Parentum primorum erga deum magna ingratitudo 26
Paſcere quid 102.104
Paſcha Iudæorum 284.327.481
Paſcha Iudæorum quibus ritibus ac ceremonijs celebrata 92.434
Paſchatis feſtum 254
Paſcha animæ 234
Paſiphaes nefanda libido 492
Paſtor bonus, pecuarius malus 125
Paſtoris dignitas & excellentia 126
Paſtores ſpirituales 126 (127
Paſtores populorũ reges, et ſapiẽtes 126
Paſtoralis ars apud ueteres præludium ad regnum 389
Paſtoralis uitæ laus 338
Paſtoralis uita à Moſe illuſtrata 90
Pathici 491
Patris turpitudinem detegere in lege cur prohibitum 309
Pauper quis 128
Paupertas pœna peccati 12
Pauor quid 480
Peccatum uoluntatis & conſilij. i. cogitationis & facti 113
Peccati pœna 26.40.210.297.392 419.572.582
Peccati pœna etiam in filijs atq; nepotibus manifeſtatur 182
Peccata uoluntaria & non uoluntaria diuerſimode à deo punita 203
Peccatores ſacerdotes adeant, ut purificentur 100
Peccatorum diuerſorum differẽtiæ 529
Perfectio, non laborat, ſed per exercitationẽ et laborẽ acquiſita cuſtodit 109
Pecora paſcere quid denotet 102
Pectuſculum ſuperpoſitionis 56
Pecuarij ſpirituales qui 126
Pecuarij & paſtoris differentia 125
Pedes quid ſignificent 112
Pedes hominis cur terram ſpectent ibid.
Pedes in ſacrificijs cur abluantur 526
Pedum lotio in ſacris quid ſignificet 526
Pentecoſtes feſtum 482
Perfidiæ peſtis 341
Periurij deteſtatio 475.476
Periurij pœna 486
Perſæ magi clariſſimi 497
Perſarũ imperiũ olim ampliſſimũ 350
Perſarum regni felicitas una die extincta 207
Perſarum coniugia ſacris literis repugnãt 488
Perſicorum Magorum artes 548
Peſtilentiæ morbus ex aere uitiato 185
Petronius Syriæ præſes 638
Petronij in rebus gerendis ſolertia 643
Petronij contra Iudæos res geſtæ 639
Petulantia ſaturitatis proles 126
Phanuel 220
Pharao, diſsipator honeſtarum opinionum 113
Pharao Moſen extinguere fruſtra conatus 304
Pharao in mari rubro ſubmergitur 400
Pharaonis dies natalis 176
Pharaonis in filios Hebr. crudelitas 385
Pharaonis mors lætitiam adfert Iſraelitis
Pharus inſula 417 (113
in Pharo inſula celebratur legum Moſaicarum ſolennitas 418
Phidiæ ſtatuarij opera elaboratiſſima
Philadelphia ciuitas 417 (165
Philolai de deo opinio 15
Philoſophia quid 282
Philoſophia mater artium 288
Philoſophia eloquentiæ iungenda 106
Philoſophia per oculos humanos in noſtrum deducta eſt hoſpitium 505
Philoſophia à terrenis rebus ad cœleſtia hominem auocat 558
Philoſophiæ uariæ ſpecies 165
Philoſoph. partes agro aſsimilãtur 124
Philoſophiæ initia & neceſsitas 8
Philoſophiæ encomium 505.550
Philoſophiæ utilitas 12.282.558
Philoſophiæ ſcopus 193
Philoſophi officium 288
Philoſophorũ friuolæ diſputationes 175
Philoſophorum quorundam inanis uerboſitas 179
Philoſophorum conuiuia diuerſi generis 562
Philoſophantib. ueritas potius quàm rerumpub. inſtituta ſequenda 102
Phinees dux fortiſsimus 411
Phinees ſacerdos ex zelo dei peccatorem occidit 69.411
Phinees belli dux declaratus, ſuos ad fortitudinem adhortatur 411
Phinees pro concione laudatur à Moſe
Phiſon fl. 34.35 (412
Phua obſtetrix 321
Phylarchæ 298
Phyſiologia 165
Pictura cur à Moſis repub. eiecta 190
Picturæ inuentio 380
Pietas quid ſit, quidq́; conferat mortalibus 198
Pietas uirtutum omnium uerum principium 472
Pietas uirtutum omnium dux atq; gubernatrix 575
Pietas omnium uirtutum fundamentum 452
Pietas uerus dei cultus 89
Pietas gratiſſimum deo ſacrificium 424
Pietas eſt pertinaci labori ſemper coniuncta 88
Pietas nimijs ceremonijs adulteratur 104
Pietatis uera fructus 264
Pietatis commendatio 242
Pilatus auratos clypeos dedicauit intra ſanctã urbem in Herodis regia 646
Pincernarum princeps cur ab Aegypti rege in gratiam receptus 352
Pindari locus 600
Piſcium prima creatio 10
Pitho 369
Planetarum figuræ 423
Planetarum omnium curſus & operationes 329
Planetarum impuritas quomodo reſecanda 150
Platonis de mundo opinio 589
Platonica conuiuia 562
Pleiades ſtellæ 18
Pluuia quid figurate ſignificet 30
Poculum redargutionis 493
Pœna inſipientibus prodeſt 126
Pœnæ malorum 297
Pœnæ malorum à deo hominibus ordinatæ 578
Pœnarum exactor, dei miniſter 100
Pœnitentia ſequitur mortem Pharaonis, id eſt, uitam maleactam 113
Pœnitentiæ gradus 229
Pœnitentiæ uerus fructus 571.572
Pœnitentiæ uera præmia 572
Poetica diuina 116
Pondera adulterina in ſacris prohibita 459
Ponderum ratio 324
Pontificis ueri munus 517
Pontificis mitra 308
Pontificis ſummi uirtutes 337
Pontificis ſummi ueſtitus & ornamenta 381.424.517
Pontificis peccata quomodo expianda 528

Pontificis mortem præſcribi profugis exi lij terminum non eſt alienum à iure naturali 391.
Pontifici meretricem aſpicere prohibitum 517
Pontificum unctiones 301.427
Pontificum matrimonia 517
Pontificum ueteris teſtamenti leges 518. 519
Pontificibus uirgines tantum in matrimonium conceſſæ 518
Populi in ſacris literis ſignificatio 86
Poſidonij de mundo opinio 593
Præceptum, interdictum & mandatum quomodo inter ſe differant 38
Prædicamenta decem 470
Prædicamentorum traditio 136
Præſtigiatorum impoſturæ 337
Precatio quid 199
Precatio magna quid ibid.
Precationis piæ efficacia 263
Preces ſolent bona petere 132
Praſini lapidis deſcriptio 37
Praſini lapidis copia 34
Primitiæ quæ deo offerendæ 93
Primitiæ deo conſecrandæ, anima & corpus 97
Primitiæ in ſacris eloquijs cur deo dedicatæ 320
Primitiæ frugum in eccleſiæ ac ſacerdotū uſum potiſsimum inſtitutæ 521
Primitiarum uſu fructus 519
de Primitijs ſacrificia cur deo potiſsimū offerenda 93
Primogenitū omne in Iſrael deo ſacrū 99
Primogeniti Iacobi & Iſraelis differunt
Primogenitorum leges 444.521.(99
Primogenituræ prærogatiua 87
Primogenituræ ius 63
Principatus cur externo rariſsime detur 456
Princeps ne eligatur equorum altor 130
Principes omnes debent eſſe ſacerdotes 431
Principis inſtitutio ibid.
Principis officium 625
Principes non ſunt ſorte eligendi 455. 456
Principes publici ciuitatum & gentium parentes 458
Principes reuera populi paſtores 544
Principes mali hoſtibus pernicioſiores 458
Principum electiones legitimæ 441
Principum electiones quomodo inſtituendæ 455
Principia materialia nemo effugere poteſt 120
Prodigia dira 391.394.395.397. 399.400.402.403.408.428
Proditionis pœna 503
Propheta quid 575
Prophetæ ueri officium 333
Prophetarum dignitas 190
Propiciatorium 300
Protei Aegyptij fabula 627
Protei Aegyptij diuerſæ formæ 160
Prouidentia dei mundus gubernatur tantum 27
Prudentia reuera mentis uiſus 232
Prudentia mentis ſanitas 170
Prudentia artiū omniū gubernatrix 286
Prudentia eſt murus ac uallum contra alia uit a 37
Prudentiæ nomine quid intelligendum 35.56
Prudentiæ duo genera 36
Prudentiæ officium 34.182
Prudentiæ commendatio 149
Prudentiæ cogitationes firmiſsima propugnacula ciuitatis humanæ 100
Prudens & prudenter agens quomodo differat 36
Proſeuchæ 433
Ptolemæus Philadelphus leges Moſaicas ex lingua Chaldaica in Græcā tranſtulit 417
Ptolemæi Philadelphi laus 416.417
Ptolemæorum familia ampliſsima 350
Pudenda cur uētri natura ſubiecerit 126
Puellæ uiolatæ pœna 424.425
Pueri nomen quàm late in ſcriptura accipiatur 179.180
Pueritia 17
Puerorum ſtudia 124
Pugna contra uitioſas affectiones quomodo inſtituenda 133
Pulueris miraculum 325
Puncti definitio 288
Pupilla oculi oculus 10
Pupilli diuino mandato non lædendi 291
Pupillorum curam cur potiſsimum agat deus 535
Purificatio ſacra 121
Puteus iuramenti 147.148.362
Puteorum in ſacris ſignificatio 302
Pythagoræ ſymbola 423
Pythagoræ philoſophia 542
Pythagoreorum de mundo opinio 588

Q

Quercus procera in Sichem 247
Quaternarius numerus omniū perfectiſsimus 6.7
Quaternarius numerus totius cœli mundiq; generationi dedit initium 7
Quaternarius numerus in ſacris literis ſanctus & laudabilis habetur 228
Quaternarius numerus nō tantum apud philoſophos, ſed apud Moſen etiam maxime honoratur ibid.
Quaternarij numeri commendatio 151
Quaternarij numeri uirtutes 424
Quieſcere quid 23
Quinarij numeri nobilitas 421
Quinarij numeri uſus 472
Quinarius numerus ſenſui proprius 152

R

Rachel ſterilis 315
Rachel coti ſimilis 277
Rachel uulgarium conſuetudinum amatrix 162
Rachel irrationalis animæ ſymbolum 277
Ranarum miraculum 393.397
Ranarum Pharaonis myſteria 92
Ratio omnium affectionum gubernatrix 54.55.58
Ratio recta perennis uirtutum fons 151
Ratio nobiliſsimum dei donum 140
Ratio cupiditates ſibi ſubijcere ſemper conatur 102
Ratio recta legis uicem obtinet 170
Ratio uoluptatum illecebris in ſeruitutem agitur 36
Rationis in homine imperium 39
Rationis filiæ ſcientia atq; uirtus 186
Rationis maſculæ officia 162
Rationales naturas rebus præficere deus cur uoluerit 144
Regale ſacerdotium 232
Rebecca 278
Rebecca patientiam ſignificat 105
Rebeccæ .i. patientiæ uirtus in monendo Iacob 107
Rebeccæ tolerantia 86
Rebeccæ typus 156.272
Reipub. cuiuſdam in criminib. deferendis laudata conſuetudo 117
Reipublicæ gubernandæ præcepta 341
Reminiſcentia 181. 272. 278
Reminiſcentiæ donum ampliſsimum 51
Reminiſcendi uis duplex 135
Renes, adeps & fibra iecoris deo afferri iubentur 101
Reſipiſcentiæ uis 452
Rex lex animata 414
Regis optimi deſcriptio 389
Regis & tyranni differentia 49
Reges ueri populi paſtores 338. 382
Reges cur paſtores populorum uocentur 126
Regum officia 168.414.575
Regere quid 104
Regnum Dei à Sem auſpicatum. 184

Regnorum diuerſorum mutationes 207
Regnorum mutationes unde naſcantur 350
Rhegium Siciliæ oppidum 602
Rhetorica 82
Rhetorica cauſidica ſeu mercenaria 124
Riſus quid 573
Riſus author deus 116
Rodus inſula 600
Roris miraculum 402
Ruben Iacobi filius 99
Ruben bonam indolem ſignificat, primogenitus Iacobi i. laboris 99
Rubri maris miraculum 436.437
Rubus ardens à Moſe uiſus 390
Rubus ardens in quo dominus Moſem alloquutus quid ſignificet 472
Ruſticæ uitæ encomium 338
Ruma Nachoris pellex 279

S

SAbbatum quid 481
Sabbatum cur quietis dies 229
Sabbatum quibus ceremonijs atq; operibus à populo dei ſanctificandū 476
Sabbati ſignificatio 260.307
Sabbati inſtitutio 14.29.307
Sabbati ſanctificatio 416.402.432.433
Sabbati non obſeruati pœna 433
Sacerdos membro aliquo mutilatus à ſacris arcendus 519
Sacerdotis ſummi mitra 301
Sacerdotis ſummi ueſtitus 261
Sacerdotes publico ſtipendio alendi 521.522
Sacerdotes honorificè ab omni populo in omnibus tractandi 520.521
Sacerdotes membro mutilati aut impuri ſacrificijs non ſunt admittendi 529
Sacerdotum dignitas 190
Sacerdotum in ueteri lege officia 381
Sacerdotum uarius ueſtitus 381.516
Sacerdotum leges 516.518.519
Sacerdotum coniugia quomodo contrahenda 518
in Sacerdotibus non tantum corporis, ſed animæ potiſſimum puritas lege requiritur 516
Sacerdotium dei à Sem auſpicatum 184
Sacerdotium regale 232
Sacerdotalis officij ſanctitas 513
Sacerdotalis ueſtis ænigmata 424.425
Sacerdotalis ueſtitus cur tam eleganter & copioſe proſcriptus 427
Sacrarum literarum commendatio 60.61
Sacrarum literarum utilitas 379
Sacrificium uerum & deo placitum 104 item adulterinum ibid.
Sacrificij uaſa 423
Sacrificia expiatoria 528
Sacrificia omnia ſobrie peragenda 169
Sacrificia deo quæ gratiſſima 150.532
Sacrificia deo acceptiſſima innocentia et caſtitas 487
Sacrificia ex prædis aut inhoneſte partis rebus, deo non offerenda 150
Sacrificia communia atq; particularia diuerſi generis 530
Sacrificia in ueteri lege cur membratim diuidantur 526
Sacrificia quædam ueteris teſtamenti cur abſtemia 517
Sacrificiorum uſus 424
Sacrificiorum puritas 531
in Sacrificiorum ordinatione tria ſpectātur 101
Sacrificiorum diuerſi generis interpretatio 527
Sacrificiorum in ueteri lege diuerſitas 524
à Sacrificijs qui excludendi 537
Sacrificantibus uini uſus in lege interdictus 170
à Sacris fiebat in omnibus actionib. apud ueteres initium 155
Sacrilegij pœna 495
Salis natura 383
Salis in ueteris teſtamenti ſacrificijs uſus 533
Salpaad quinq; filiæ 272
Salpaath eiuſq; progenies 435
Salſuginis uallis 211
Samuel 384
Samuelis nomen unde ſumptum 171.192
Samuelis regis à uino abſtinentia 170.171
Sancti non ſunt inuocandi 473
Sanguis carnis anima 111
Sanguis cur in offerēdis rebus diuinis circum altare fundatur 526
Sanguis, pro eſſentia animæ 111
Sanitas nullum alium habet autorem & conſeruatorem niſi deum 61
Sapientia quid 282
Sapientia nomen habet fœmininum, naturam uerò maſculinam 296
Sapientia peculiare dei donum cœlitus hominibus demiſſum 303
Sapientia dei petra ſolida 115. uariè fluit ibid.
Sapientia uera fallacis ſophiſtices hoſtis 106
Sapientia à Sophiſtica quid differat 72
Sapientia ante ſecula à deo creata 169
Sapientia ars artiū uariatur diuerſis materijs 165
Sapientia per quam mundus conditus, mater eſt: ſicut deus creator pater 108
Sapientia uera non habet æmulum, ſicut nec Iſaac 105
de Sapientia iudicare difficile 441
Sapientia tribus potiſſimum rebus acquiritur 376
Sapientiæ antiquitas 441
Sapientiæ ſtudium quàm profundum pagina 138
Sapientiæ diuinæ fontes 309
Sapientiæ officium 39
Sapientiæ lumen ſolare ſimile 279
Sapientiæ uerecundia 376
Sapientiæ encomium 146.147.149.183.251.377.543
Sapientiæ præcepta diuinitus ſunt hominibus infuſa 94
Sapientiæ ſtudioſi quomodo ſuper uim terræ aſcendant 115
Sapiētiæ ſufficit ea quæ poſt deum ſequuntur cognoſcere 306
Sapientiæ initium non obliuiſci ſuipſius 380
Sapientiæ ueræ finis ſeipſum & omnem creaturam damnare ſtultitiæ 264
Sapientiæ ueræ dona atq; præmia pagina 262
Sapientiæ finis luſus & riſus 156
Sapiens deus inſipientis eſt, & homo dei 121
Sapiens ſtulti eſt redemptio & merces 99
Sapiens utrum inebrietur 155
Sapientis anima omni ex parte pura & nitida 122
Sapientis uita immortalis 107
Sapientis uiri hæreditas 337.338
Sapienti ſpes maximè conuenit 118
Sapientem eodem quo mundum honore deus dignatus eſt 86
Sapientes ſoli ueri reges & paſtores populi 126
Sapor quatenus uiſibilis 256
Sapphirus lapis 36
Sara marito famulam copulat 294
Saræ ineffabilis erga maritum amor pagina 249
Saræ riſus 66.237
Saræ ad maritum oratio 249
Saræ mors 248.249
Sarra 236.263.275
Sarra uxor Abrahæ 333
Sarra cur matrem non habuiſſe dicatur cum Iſaacum ederet 162

Sara

Sarra muliebria non amplius habens, uirilis eſt rationis typus 162
Sarra uirtutem denotat, ex qua Abraham Iſaac demiſſo cælitus ſemine procreat, fœlicitatis progeniem 109
Sarræ etymologia 71
Sarræ Abrahamo copulatæ allegoria pagina 277
Sarram quomodo muliebria deſeruerint 105
Satietas firmitatem procreat 115
Saturitas petulantiæ mater 126
Sciamachi 106
Scientia quid 287
Scientia filia rationis 186
Scientia animæ oculus 172
Scientia obliuionem contemnit 109
Scientia ab arte quomodo differat 287 288
Scientia lumini ſolari ſimilis 279
Scientia ignorantiæ contraria: eorumq; pugna hiſtoria Ioſephi clarè deſcribitur 102
Scientiæ natura 187
Scientiæ proprietas 170
Scientiæ ſuapte natura in profundo ſitæ 362
Scientiarum fœtus 287
Scientiarũ fines inueſtigare difficillimum 363
Scnipes 393
Scortationis pœna 370
Scortationis peccatum à Deo grauiter punitum 419
Scytharum leges 416
Securitas amici 106
Seiani coniuratio 624
Sem uota facit Deo 183
Sem cõmunem nominis rationem habet cum bono ibidem
Sem omnis uirtutis atq; honeſtatis radix 184
Semele à Baccho grauida facta 554
Semita quid 132
Senarius numerus generationi omnium aptiſsimus 2
Senarius numerus omnium perfectiſsimus ibidem
Senarij numeri uſus frequentiſsimus pagina 27
Senectus bona bonis tantum hominibus contingit 335
Senectutis bonæ deſcriptio ibidem
Senes reuerenter tractandi 94
Seniorum appellatio latè in ſcripturis uſurpatur 180
Senilis ætatis deſcriptio 17
Sennaar 215
Senſus quid 195
Senſus maſculi & fœminæ 97
Senſus fœminæ aſsimilatur 26
Senſus cur rationali animæ parti coniunctí 112
Senſus nomine terram à Moſe ſignificari 27
Senſus in homine matri ſimilis 108
Senſus quatenus uiſibiles 256
Senſus manſueti & immanſueti 97
Senſus pecoribus comparantur ibidem
Senſus & mentis cognatio 47
Senſus obiecta infert intellectui 195
Senſus quinq; animæ ſatellites 210
Senſus intellectus parentes Deo cõtumaces nobiſipſis aſcribendi 97
Senſus perfectus Deo hymnum canit cum Maria 130
Senſuũ quinq; certa officia 9.248.421
Senſuum quinq; rationes 240
Senſuum omnium ordo 240
Senſuum petulantia 126
Senſuum organa uitiorum ianuæ 122
Senſuum ora refrenanda, ne ſenſibilibus obruantur 114
Senſibus inhærentes, eorum ſerui fiunt 128
Separatio à confuſione quid differat pagina 226
Sephora 321
Sepphora Moſis coniunx 75
Sepphora obſtetrix 321
Septenarius numerus à maieſtate nomen habet 19
Septenarius numerus omnium pacatiſsimus 229
Septenarius numerus nec gignit ullum numerum nec à quoquã gignitur 28.29
Septenarius numerus cur dicatur abſolutorius 16
Septenarius numerus uirgini Victoriæ ſimilis 15
Septenarij numeri in rebus cœleſtibus atq; terrenis præſentia 17.18.19
Septenarij numeri duplex ratio 14.15
Septenarij numeri in ſacris frequentia 432
Septenarij numeri præſtantia 14.192 308
Septenario numero quæ diuinitus aguntur ſalutariter mouentur omnia 28
Septimus dies qua ratione à Deo ſanctificatus 29
Septimus dies potentiam ingeniti, & otium creaturarum ſignificat 260
Sermo oris & mentis 128
Sermo hominis donum ampliſsimũ 337
Sermo mentis interpres 259
Sermo mentis frater 106
Sermo armatura & arx hominis 371
Sermo lætus, proprius & perſpicuus, ſi cogitationibus rectè & ordinatè conſentiat 117
Sermo perfectus cogitationibus iungitur perfectiſsimis ibidem
Sermo mali hominis diuina nunquam poteſt interpretari ibidem
Sermo obſtetrix mentis, cogitationes parturientis ibidem
Sermo præſentiſsimũ doloris remedium 371
Sermonis obſcuritas unde naſcatur 337
Sermones cupiditatũ ſtimuli tollẽdi 103
Serpens ſuapte natura animal eſt letiferum 49
Serpens cur ad Adamũ uocem humanam edidiſſe dicatur 25
Serpens Euæ deceptor uoluptas 132
Serpens primus, cur ſupra pectus & uentrem ambulare à Deo in maledictionem iuſſus 56
Serpens cur à Deo maledictus 47
Serpens cur abſq; defenſione à Deo execratus 48
Serpens æreus in deſerto fortitudo 132
Serpens in uia, quid ſignificet ibidem
Serpentis natura & proprietas 25.47
Serpentis primi dira execratio 53.258
Seruare in ſacra ſcriptura quid ſignificet 63
Serui boni deſcriptio 311
Serui à famulis quid differant 556
Serui à dominis qua ratione tractandi 501
Seruum inobedientẽ num occidere liceat ibidem
Seruos decet ſilentium 311
Seruitutis diuerſæ rationes 543
Seruitutis iugum omniũ grauiſsimũ 545
Seruitutis iugum omnibus formidabile 552
Setin 370
Sichem Emoris filius 274
Sicilia inſula maris impetu à terra Italiæ auulſa 602
Siculi freti hiſtoria ibidem
Sidera non tantum animalia dicuntur, ſed mentes etiam puriſsimæ 374
Siderum curſus atq; natura 367
Siderum influxus æternus 28
Siderum cœleſtium curſus concitatiſsimus 217
M. Silanus à Caio genero obtruncatur 626
Silani accuſatio ibidem
Silentij commendatio 214.311
Silere & loqui coniuncta ſunt 114
Simeonis typus 165
Similitudo omnis fallax 572

Simulacrorũ cultus apertiſsimo Dei uerbo repugnat 473.474
Sobrietas non ſolum animabus ſed etiam corporibus utiliſsima 178
Sobrietatis præcepta 294
Sobrietatis commendatio 169
Sobriorum ebrietas 171
Societas maleficij cauſa nequaquam ineunda 159
Socratis philoſophi dictum 148.367
Sodomæ & Gomorræ incendium 419
Sodomitarum iniquitates 211.236 237.238.304
Sodomitici agri fertilitas 247
Sodomorum uitis 177
Sol mundi rex & gubernator 8
Sol pro Deo ab Aegyptijs cultus 431 509
Solis magnitudo 367
Solis curſus 423
Solis curſus perpetuus 296
Solis uirtutes 516
Solis in ſacris literis uariæ ſignificationes 369
Solitariæ uitæ commendatio 235 321.559
Solonis Athenienſis leges 489.546
Solonis de ætatum omnium differentia carmen 16
Somnus quid 333
Somnia à Deo mittuntur hominibus pagina 362.378
Somniorum interpretatio 347.349
Sophiſtica ueritatem expugnare conatur 101
Sophiſtæ Aegyptiorum 381
Sophiſtæ fucis ſimiles 136
Sophiſtæ facultatibus ſuis repugnant 110
Sophiſtarum mores ibidem
Sophiſtarum impoſturæ 135.337
Sophiſtis eloquentia & ſapientia reſiſtendum 106
Soror in uxorem non ducenda 489
Spadonibus interdictum ne ingrediantur eccleſiam 177
Spathephori Aegyptiorum carnifices 610
Spectacula cur tantopere amentur 126
Spes quid 228
Spes & timor res inter ſe infeſtiſsimæ pagina 228
Spes ſapienti congruit 118
Spes, expectatio boni habendi 116. alimentum animarum uirtutẽ amantium & hoſtis pigritiæ ibidem. 55
Spes bonorum à Deo accipiendorum hominis propria 118
Spei autor ipſa natura 228
Spiritus imago Dei 111
Spiritus rationis anima ibidem
Spiritus, animæ eſt eſſentia ibidem
Spiritus & flatus quomodo differant 31
Spiritus Dei quid 187
Spiritus Dei cur ab hominibus interdum auferatur 187
Spiritus Dei uaria nomina 187
Spiritus pro aere 187
Spurijs eccleſia Dei cur interdicta 221
Statuarum adoratio 509
Stellæ in quem uſum à Deo conditæ 8.9
Stellæ unde reuera ſplendorem ſuum accipiant 4
Stellarum curſus atq; influxus 374
Stephanio Tiberij Cæſaris libertus 613
cum Sterilibus mulieribus non eſt cõgrediendum 491
Stirpium diſcretio 141
Stirpium natura diuerſa 140
Stirpiũ ſpecies in animalium uſum à Deo productæ 142
Stoicorum de mundo opinio 588
Studiũ certũ unuſquiſq; ſequi debet 103
Stultitia ſemper moritur, & tamen nunquam moritur 122
Stuporis inſidiatrix cæca ignorãtia 157
Stupri pœna 494.495
Stupri & adulterij collatio atq; differentia 494
Subſtantia dialectica quid comprehendatur 470
Subſtantiæ diuiſio 136
Suffitus ſacrificiorum 327
Superbia quid 574
Superbia unde accendatur 450
Superbia ſpiritualis abominatur à domino 220
Superbiæ natura 451
Superbiæ deteſtatio 450
Superbiæ remedia 380
Superficies quid 470
Supplicio publico affecti, poſt mortem ſunt ſepeliendi 502
Sur fons 291
Sur munitio 309
Sur uia 309
Surſum uocatiõn ſacris qui dicantur pagina 142.121
Sus cur inter animalia impura enumeretur 136
Syria 278
Synonymia 154
Syriæ nomine quid in ſacris intelligendum 42
Syriæ fames 235
Syrus 295

T

TAbernaculum 421
Tabernaculum Dei 385
Tabernaculum teſtimonij 45
Tabernaculum teſtimonij, extra caſtra 120. humanæ uirtutis figura 121
Tabernaculum à Moſe ad templi modum adornatum 422
Tabernaculi ædificatio 421.422
Tabernaculi uaſa cur prius à Moſe deinde uerò à Beſeele delineata atq; parata 51.52
Tabernaculi typus 170
Tabulæ legis duæ 325
Talionis lex 352
Tantali fabula 481
Tantali ſupplicium 334
Tarandi animalis deſcriptio 172
Temetum 154
Temperantia uera & falſa 104
Temperantia omnibus hominibus à Deo præcepta 38
Temperantia uia recta graditur 132
Temperantiæ officium 34.35.182
Temperantiæ leges 522
Temperantiæ ſemper aduerſatur cõcupiſcentia 35
Temperantiæ perpetuum cum uoluptate bellum 25
Temperantiæ ſymbolum ibidem
Temperaturæ uocabulum quàm latè accipiatur 225
Temporis diuiſio 8.9
Templi miniſtrorum ordines 439
Templa Dei 381
Tempus quid 4
Temporis principium 3
Temporis diuiſio 89.151
Temulentia bono uiro fugienda 154 155
Temulentiæ nomine quid ſcriptura denotet 176
Tenebræ in creatione mundi quales fuerint 4
Tenebræ qua induſtria in creatione rerum omniũ à luce ſeparatæ à Deo ib.
Terra fidiſsima hominum nutrix 620
Terra fœcundiſsima rerum omnium mater 20.21.194.195.591
Terra mundi centrum 209
Terra cur à poetis Pandora dicta pagina 591
Terra in creatione rerum cur prior germinarit, cœlum autem poſtea ſit ornatum ſtellis 6
Terra aquis purgari quõ dicatur 121
Terra quomodo aperiat os ſuum 113
Terra & aqua innocentiæ ſymbola pagina 491
è Terra eijci, quid 120
Terræ operarius ab agricola differt 123
Terræ filij 146

Terram

Terram operari quid 90
in Terram confugere quid 121
Terreni homines 190
Teſtimonium quomodo dicendum 221
Teſtimonium falſum nequaquā eſt dicendum 480
Teſtis falſus quàm multis inuoluat ſeſe moleſtijs ibidem
Tetrapharmacum 225
Thamar 286.304
Thamar uidua 204
Thamar Iudæ ſponſa 48
Thamar idem quod palma 204
Thamar uelata facie ſedet in triuio 286
Thamar ueræ nobilitatis ſpecimen 569
Thamna 280
Thamna concubina Eliphæ 180
Tharra 366
Tharra Chaldæa relicta cur Charras migraſſe dicatur ibidem
Tharra in Charris mortuus 366
Theophraſti de mundo ſententia 600
Therapeutæ 557
Therapeutrides ibidem
Therapeutarum diuerſi ritus & mores 559.560.561.562.563.564
Tiberius Ceſar callidiſsimus atq; in noſcitandis occultis hominum uoluntatibus perſpicaciſsimus 623
Tiberij Ceſaris imperium 621
Tiberij Ceſaris teſtamentum 622
Tigris fluuius 34
Tigris fluuius cur contra Aſſyrios fluere à Moſe dicatur 37
Timor quid 228
Timor, futuri mali expectatio 116
Timor & ſpes res inter ſe infeſtiſsimæ 228
Timiditatis natura 577
Timiditati ſemper fortitudo aduerſatur 35
Torques honoris gloriæ atq; pœnæ ſignum 351
Torpor 574
Tranſitus feſtum 254
Tribus duodecim 308
Triptolemi fabula 570
Triſtitia quid 480
Triſtitia, præſentis mali ſenſus 116
Tryphonis domus diripitur 610
Turturis ſacrificium 321
Typhus Aegyptiacus 429
Typhi cultus 166
Tyrannus 127
Tyrannus à rege in quibus differat 49
Tyranni ueri deſcriptio 223

V

Vallis ſalſuginis 211
Vaſa ſacrificij 423
Vacuum nullum in rerum natura 141
Vela tabernaculi 422
Venatio bellicæ artis præludium 389
Venefici Dei uerbo opere repugnant pagina 259
Veneficij pœna non diu differenda pagina 497
Veneficarum pœnæ atq; ſupplicia pagina 497
Venter uoluptatum omnium receptaculum 56
Ventorum ſeptentrionalium uirtutes pagina 423
Verberones 556
Verbū inuiſibile, quo cuncta creata ſunt, fuit uera Dei imago 4
Verbum Dei uerum animæ lumen 450
Verbum Dei rori ſimile 60
Verbo Dei creatus mundus 3
Verbi Dei officium & utilitas 379
Verbi Dei dignitas & antiquitas 61
Verbi Dei uirtus & efficacia 60.92 203.322.369
Veritas, ſacrificium Deo placitum 104
Veritas à Deo non ſeiungitur 430
Veritatis commendatio 485
Veritatis laus 454
Veritatis commendatio 337
Veritatis comites & ancillæ 454
Veritatem nudam dei cultores ſectantur, reiectis coniecturis ac fabulis 87
Veſtis in ſacris literis multa ſignificat 371
Veſtem ſcindere ſacerdotibus prohibitum 301
Veſtitus optima ratio 465
Viciſsitudo eſt rerum in mundo omnium 350.207
Victima conſecrationis 427
Victima uera in Iſaaco cernitur 98
Victimarum ſanguinis diſtributio à Moſe facta 326
Victimarum in ueteri lege ordo atq; diuerſitas 524. Vide ſacrificia
Victoria ex Iouis capite nata 15
Victoria præſtantiſsima quæ ſit 130 133
pro Victoria gratiæ inprimis Deo agendæ 406.407
Videndi uocabulum quomodo in ſcriptura accipiatur 256. Vide uiſum
Viduæ diuino mandato nequaquam lædendæ 291
Viduarum curam cur Deus potiſsimum agat 535
Vindemiatorum leges 444
Vinum immodicè ſumptum ueneno comparatur 152
Vinum malas interdum affectiones temperat 156
Vinum non in eodem nunc quo olim eſt uſu 155
Vinū cur ſacrificātibus lege diuina prohibitum 517
Vini uocabulum uariè à Moſe uſurpatum 157
Vini effectus ibidem
Vini uerus atq; legitimus uſus 155
Vini immodicè ſumpti pernicies 154
Vini uſus ſacrificantibus in lege quatenus interdictus 170
Vini uſus quibus à Moſe interdictus pagina 157
Virgæ duodecim tribuum à Moſe erectæ 430
Virginitatis laus 495
Virginum uiolatores quomodo puniendi ibidem
Vir bonus moleſtiſsima in mundo ſarcina 544
Viri boni deſcriptio 547.555
Vir probus eloquiorū & teſtamenti Dei cuſtos eſt 210
Viri ciuilis officia 338
Virorum ſtudia 124
Virilis ætas 17
Virtus quid 34
Virtus reuera ſapientum ciuitas 40
Virtus rationis filia 186
Virtus res ſerotina 337
Virtus ſuopte ingenio maſcula eſt 236
Virtus maſculus animæ fœtus 27
Virtus res mitis atq; benigna 281
Virtus propter ſeipſam eſt colenda 60
Virtus ſola reddit homines immortales 328
Virtus felicitatis leges reuera præſcribit 69
Virtus immortalis eſt 111
Virtus abſq; diuino fauore non eſt idonea ad aliquem iuuandum 109
Virtus quæuis pro dignitate tractanda 104
Virtus ſola utilis eſt 98
Virtus nihil immāſuetum admittit 144
Virtus immanſuetæ uxori cōparatur 87
Virtus à uitio antiquitate quidem ſuperatur, uiribus autem & dignitate præpollet ibidem
Virtutis proœmia 276
Virtutis natura 237
Virtutis officium 182.337
Virtutis encomium 542
Virtutis dignitas 443
Virtutis premia 420.578.579.580
Virtutis ſanctiſsima conſilia 236
Virtutis cultores diuerſi, & quinā ex ijs cū uoluptarijs cōtendere audeāt 106

à Virtutis amore difficultatis ſpecie deterrentur homines 89
Virtutis præcepta 293.294
Virtutis amicus cum Caino bellum gerit 121
Virtutis ſectatorem quid deceat 373
Virtutis omnis initia ab Edem ſumuntur 34
Virtutis radices autor naturæ in proximo depoſuit 548
Virtutis uia ardua, ſed dulcis fructus pagina 171
Virtutis ſtudioſus delicijs fruitur 115
Virtutis & uoluptatis perpetua monomachia 352
Virtutis ueri meditatores 104
Virtutis ſtudium qua ratione amplectendum 139
Virtuti in omnibus actionibus obtemperandum 72.158
Virtutem in confuſanea uita inuenire impoſsibile 365
Virtutem qui ſequuntur, à corporeis ad ſublimia ſe conferunt 105
Virtutes cibus animæ ſolidior 123
Virtutes omnes uirgines 575
Virtutes ſtudia progenerare ſolent 115
Virtutes ſola hominem ornant 144
Virtutes deo, uitia nobis attribuenda 97
Virtutes ſudoribus parantur non otio 430
Virtutes perfectæ non cadunt in multitudinem 550
Virtutes cardinales quatuor paradiſi fluminibus comparantur 34
Virtutes quædam natura ita diſcretæ, ut communicari nequeant 97
Virtutes, exercitus Dei ſunt 136
Virtutes omnes cur habeant appellationes fœmininas 298
Virtutum ordo 35
Virtutum omnium inter ſe concentus pagina 226.168
Virtutum actiones 93
Virtutum immortalitas 232
Virtutum præmia à Deo hominibus propoſita 571
Virtutum uera deſcriptio 430
Virtutum magna eſt inter ſe cognatio 430
Virtutum diuerſarum officia 34.35
Viſus oculorũ inter omnes ſenſus eſt præcipuus 232
Viſus cæteros ſenſus omnes uſu atq; dignitate ſuperat 505.506
Viſus nihil abſq; mente percipit 47
Viſus ad ueritatis confirmationem magis idoneus quàm auditus 221
Viſus in homine excellentia 505
cum Viſu cæteri ſenſus omnes peculiarem quandam habent familiaritatem 406
ex Viſu ſolo omnis philoſophia & ſapientia habet initium 242
Vita in Deo felicisſima 107
Vita mali, & ſapientis quantũ differant 107
Vitæ ciuilis inſtitutio 344
Vitæ tria genera 312
Vitæ humanæ fragilitas 340.349 375.381.388
Vita hominis ſomnio ſimilis 373
Vitæ honeſtæ præcepta 293.294
Vitæ ſolitariæ laus 559
Vitæ contemplatiuæ iucunditas 557
Vitæ immortalis definitio 296
Vitium ſuapte natura inuidum, amarulentum atq; malignum 281
Vitium, perfecta eſt corruptio 121
Vitium nunc in motu, nunc in ſtatu conſideratur 152
Vitium animæ morbus pernicioſisſimus ibidem
Vitium omne aut in habitu aut in motu 44
Vitia ut tollas, horum receptacula ſenſus caſtiga aut etiam tolle 122
Vitia uirtutes imitantia 104
Vitia occidunt uirtutes, & uulnerant ſimul 107
Vitiorum innumerabilis multitudo unde nata 216
Vituli ex auro conflati adoratio & typus 189.428
Vituli pro remiſsione peccatorum oblatio 427
Vnctiones pontificum 427
Vnitas primæ cauſæ imago 505
Volatilium prima creatio 16
Voluptas habet plurimos ſui ſtudioſos 25
Voluptas dilectæ uxori ſimilis 87
Voluptas mentem ſubiugat 28
Voluptas in rebus omnibus amatorem appetit 28
Voluptas nimia mentem corrumpit 135
Voluptas ſerpens fuit Euæ deceptor 132
Voluptas naturalis propter uſus immodicos incidit in reprehenſionem 488
Voluptatis imperium 25.26
Voluptatis carnalis & ſcientiæ contrarietas 204
Voluptatis uia ea eſt, quæ omnib. eſt communis 132
Voluptatis aſſeclarum in corpore defendendo argumenta 105
Voluptatis perpetuum cum temperantia bellum 25
Voluptatis cauſæ ibidem
Voluptatis nunquam ocioſæ natura 59
Voluptas ſenſui inimica 62
Voluptatis ſedes & habitatio 54
Voluptatis proprium eſt decipere 47
Voluptatis deteſtatio 373
Voluptatum illecebræ morſum inſanabilem amatoribus ſuis infigunt 188
Voluptatum pœnæ 25.26
Votum quid 90.383
Votum quibus rationibus Deo ſoluendum 530
Vota per Sem facta 183
Vota abſq; cunctatione domino reddenda 90
Votorum faciendorum ratio 424.530
Vouendi poteſtas maritatis lege adimitur 486
Vox quatenus uiſibilis 256
Vrbium condendarum ratio 2
Vrna fictilis cur adulterij expiandi ſacrificijs adhibeatur 495
Vrſa maior 18
Vrſa ſidus cæleſte 28
Vſura in populo Dei prohibita 370 445
Vulgi natura atq; inconſtantia 544
Vulgi natura & ingenium 344 429
Vulgi in rebus ſecundis inſolentia 415
Vulua quid ſignificet myſticè 97

Z

Zelotypia 495
Zelotypia moleſtisſimus affectus 490
Zelpha 277
Zelphæ filiæ 208
Zenonis philoſophi de bono uiro ſententia 546
Zenonis oraculum 556
Zodiacus 308
Zonæ cæleſtes 323

FINIS.

563

SERIES CHARTARVM.

* a b c d e f g h i k l m n o p q r s t u x y z. A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z. Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk.
Omnes terniones præter * duernionem & Hh quaternionem.

BASILEAE, APVD NICOLAVM EPISCOPIVM IVNIOREM, MENSE MARTIO, ANNO DOMINI M. D. LIIII.

FINE

EPI SCOP.

R. SALVA[illegible]
RESTAURO
[illegible]
Tel. [illegible]